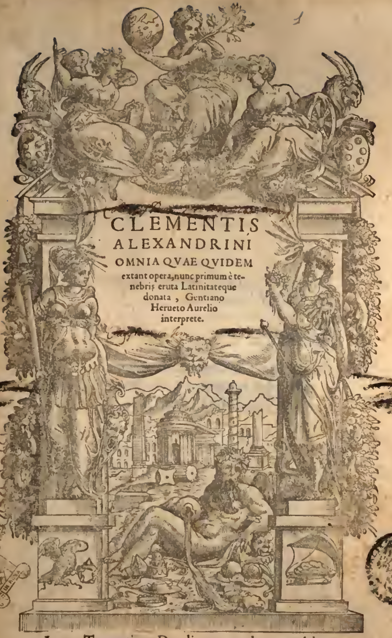
Digitized by Google

37
14 C
6

Digitized by Google

CLEMENTIS ALEXANDRINI

OMNIA QVAE QVIDEM extant opera, nunc primum è tenebris eruta Latinitateque donata, Gentiano Herueto Aurelio interprete.

Laur. Torrentinus Ducalis typographus excudebat.
FLORENTIAE. M D L I. Cum priuilegio.

37 · 14 · C · 6

Liber adhortatorius aduerſus Gentes qui Protrepticus inſcribitur.

Pædagogi Libri tres.

Stromatum ſiue Commentariorum de varia multiplicique literatura ad inſtituendum Chriſtianum Philoſophum, Libri octo.

RODOLPHO CARPENSI SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE TIT. SANCTAE MARIAE TRANSTIBERINAE AMpliſſimo Cardinali Gentianus Heruetus.

S. D. P.

CVM nihil ſit pulchrius, nihil præclarius, nihil ad laudem & gloriam illuſtrius, quàm vitam ita inſtituere, vt ad publicam vtilitatem omnes rationes, omnia conſilia, & omnes denique actiones conferantur: nulli certè mihi reipublicæ magis videntur prodeſſe, iis qui egregia veterum monimenta, qui virtute & doctrina cæteris antecelluere, è tenebris eruta in claram lucem proferunt. Qui meo quidem iudicio longè in hoc cæteros ſua ſuperant beneficentia, quòd quantumuis magna ſint aliorum beneficia, illis certè de iis tantùm qui viuunt bene merentur: horum verò inſignia merita, ſibi non ſolùm viuos ſed eos etiam qui è viuis exceſſere deuinciunt. Nam & apud veteres qui hanc vitam reliquere ſcriptores magna iniuur gratia, cum quæ ad publicam vtilitatem diuinè ſcripſerunt communicantur omnibus, & qui ſunt ſtudioſi, ex eorum lucubrationibus magnum fructum percipientes, tum ipſis auctoribus, tum iis quoque quorum opera auctores in lucem prodierunt, agnoſcunt ſe debere plurimum. Quod ſi vllus vnquam ſcriptor antiquus diu planè ſepultus tandem exiit in lucem, à quo maxima in publicum redundauit vtilitas: Clemens certè Alexandrinus qui fuit Pantæni Martyris diſcipulus et Magiſter Origenis, propter admirabilem eius eruditionem ſit neceſſe eſt omnibus longè vtiliſſimus. Ac de eius quidem inſigni doctrina cum Euſebii Cæſarienſis, Theodoriti Epiſcopi Cyrenſis, Diui Hieronymi Stridonenſis, et aliquos aliorum virorũ illuſtrium poſſim proferre teſtimonia, mihi in præſentia vnus ſuffecerit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, qui de eo ita ſcribit aduerſus Iulianum. Ἔφη δὲ καὶ Κλήμης, ἀνὴρ ἐλλόγιμος, καί μὲν τοι καὶ πολυΐστωρ, περί τε θεῶν καὶ ναῶν ὡδί· οὐ γὰρ οὐδὲ τοῦτο σιωπητέον μὲν, πρὸς δὲ καὶ αὐτὸ ἐλέγξομεν νέως μὲν εὐφήμως ὀνομαζομένους τάφους δὲ γενομένους τούτους καὶ τάφους νέως ἐπικεκλημένους. Quod eſt. De Diis autem et templis ſic dixit Clemens vir diſertus & plurimarum rerum cognitione præditus. Neque enim hoc celabimus, atque adeò hoc conuincemus ſpecioſo quidem nomine dici templa, fuiſſe autem ſepulchra ea quæ templa ſunt appellata: Et rurſus. ταύτης τῆς ἰδίᾳ μέμνηται ἱστορίας ἐν τοῖς στρωματεῦσι ὁ Κλήμης, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ φιλομαθὴς, καὶ ἀναγνωσμάτων ἑλληνικῶν πολὺ πραγματευσάμενος βάθος, ὡς ὀλίγοι τάχα που τῶν πρὸ αὐτοῦ. Huius, inquit, hiſtoriæ ſeparatim meminit Clemens in Stromatibus, vir diſertus et in primis ſtudioſus, et qui eorũ quæ apud Græcos leguntur altitudinem ea cura ac ſtudio perſcrutatus eſt, quo pauci vtique ex iis qui eum præceſſere. Quàm is autem ſit vtilis futurus hinc poteſt euidenter perſpici. Sunt ne aliqui qui priſcis et ex alto petitis delectantur hi-

ſtorijs. Ii legant Clementem, qui omnes antiquas ita tenuit hiſtorias, vt nihil eorum quæ in vniuerſo terrarum orbe geſta ſunt eum latuiſſe videatur. Sunt qui veterum Poëtarum carmina perinde venerantur ac quadam diuina oraculorum reſponſa? Ii Clemētem magnifaciant neceſſe eſt, qui plurimorum Poëtarum citat teſtimonia, quorum opera hodie funditus interiere. Sunt qui priſcos in Deorum ſacrificijs velint ſcire ritus & ceremonias? Ii adeant Clementem, qui omnia veterum Deorum orgia & nefanda myſteria ita aperit, vt ſi quis adhuc inter Chriſtianos [illegible] et veteres Gētium mores et inſtituta laudat & admiratur, atque vtinam nullus eſſet, is lecto Clemente, ſi non ſit vel lapide ſtupidior, omnem de falſis Dijs falſam abijciat opinionem, & eorum qui olim Deos colebant amentiæ eum pudeat neceſſe eſt. Sunt qui veterum Philoſophorum velint decreta cognoſcere? Ii videant Clementem qui Philoſophiæ totius originem, Philoſophorum omniū familias, ſectas, ſucceſſiones et ſcita ita tradit & deſcribit, vt cum vir tam inſigniter doctus Chriſtianam philoſophiam omnibus prætulerit, eam eſſe planè diuinam, & à Deo re vera inſpiratam et promulgatam, quantumuis increduli vel inuiti fateantur oportet. Sunt qui veterum Hæreticorum, qui Dei eccleſiam in eius naſcentis initio perturbarunt, dogmata cupiunt cognoſcere? Ii ea à Clemente explicata audient et confutata. Sunt qui aduerſus noſtri temporis Lutheranos & cæteros hæreticos deſiderant veterum auctoritates? Eos quoque ſuo teſtimonio pulchrè inſtructos in plurimis dimittet Clemens. Sunt qui prauos ac corruptos mores corrigi cupiunt? At nemo eſt qui vitia acrius inſectetur, nemo qui ad virtutes melius adhortetur, nemo qui rectè inſtituendæ vitæ viam melius demonſtret. Sunt qui optant in integrum lapſam reſtitui diſciplinam? Ii cum Clemētis doctrinam & vitæ ſanctitatem, vt par eſt, laudauerint, qui cum eſſet ſolummodo presbyter, talis fuit quales ſi eſſent permulti noſtris temporibus Epiſcopi, præclarè ageretur cum Chriſtiana republica. Ii, inquam, Chriſtum rogabunt, vt ijs qui hodie ſibi cōmiſſo gregi præſunt, ſancto ſuo Spiritu ſanctam mentem inſpiret. Cum itaque reip. Chriſtianæ tam vtilis ſit futurus Clemens Alexandrinus, ijs plurimum deberi agnoſcatur, magnæq; gratiæ habeantur et agantur æquum eſt, quorum opera effectum eſt vt vir tantus in publicum exiret. Cuius Stromata quidem & Pædagogus ex Medicea bibliotheca, ea ſuppeditante clariſſimo virtutiſq; & doctrinæ amantiſsimo Principe, Coſmo Florentiæ duce, in apertum prodiere. A te autem ampliſſime Cardinalis benignè eſt ſuppeditatus is liber qui dicitur προτρεπτικός. Is eſt autem oratio qua dehortatur Gentes à cultu ſimulachrorum, et ad veram hortatur religionem. Qui cum nuper editus eſſet, & aliquot meis amicis viſum eſſet facturum me operæ pretium ſi eum Latine verterem, eam ego prouinciam eo ſuſcepi confidentius, quòd à tuo exemplari antiquiſſimo & permultis in eo adiectis Scholijs illuſtrato adiutus ſim. Quo nomine cum & ego & ij qui ex meo labore aliquam accipient vtilitatem tibi multum debeant, id & his meis ad te literis teſtatum relinquere, & hoc Clementis opuſculum quidem ſed varia & multiplici doctrina refertum, tibi dedicare & offerre conſtitui. Quod vt grato animo accipias te etiam atque etiam oratum velim. Vale Cardinalis ampliſſ.me. Romæ Pridie Cal. Ianuar. 1550.

A CLEMENTIS ALEXANDRINI ORATIO ADHORTATORIA AD GRAECOS, SEV AD GENTES.

AMPHION Thebanus, & Arion Methymnæus, fuerunt quidem ambo arte canendi præditi, Græcorum autem in choro, & fabula et canticum de ambobus huc vſque canitur, quòd hic quidem piſcem inceſcauerit, ille verò Thebas ædificauerit,
B Thracius autem alius Sophiſta (alia eſt hæc Græca fabula) ſolo cantu feras reddebat manſuetas; quinetiam & cæteras arbores, & fagos, ſuis locis motas muſica transplantabat. Poſſum tibi aliam quoque narrare fabulam, huic non minus quàm fratri frater eſt ſimilis ſimilem, & Cantorem Eunomum Locrenſem, & Cicadam Pythicam. Dies feſtus maximo Græcorum conuentu Pythone celebrabatur propter Draconem mortuum, Eunomo canente ſerpentis
C ephitaphium, neſcio an hymnus an lamentatio ſerpentis eſſet canticum: erat autem certamen conſtitutum, & æſtus tempore cithara canebat Eunomus, quando cicadæ quæ Sole incaleſcebant, ſub ramis canebant in montibus. Canebant autem non Draconi mortuo, ſed Deo ſapientiſſimo verè liberum canticum, modis Eunomi præſtantius. Locro chorda rumpitur, in citharæ iugum aduolat cicada, & ſuper inſtrumentum tanquam ſuper ramum perſonat, & citharæ cantico apta harmonia conueniens citharœdus, chordam ſuppleuit deficiẽtem. Cicada ergo Eunomi cantu ducitur, vt vult fabula, quæ æneum Eunomum in Pythone poſuit cum ipſa cithara, & Locri ſocium certaminis. Ea autem & ſua ſponte aduolat, & ſua ſponte canit. Græcis autem viſus eſt fuiſſe hiſtrio & imitator muſicæ. Quonam ergo ratione credidi-
D ſtis inanibus fabulis, exiſtimantes animantia demulceri muſica: lætus autem ac ſpecioſus vultus veritatis, ſolus, vt eſt veriſimile, videtur vobis eſſe ſimulatus, & infidelitatis oculis ſubiicitur. Cithæron autem, & Helicon, et Odryſii montes, & Thracum quæ errori initiant myſteria, diuinis honoribus affecta, Hymniſque & laudibus ſunt celebrata. Ego quidem, & ſi mera ſit fabula, ægre fero tot & tantas quæ à Tragœdis referuntur calamitates. Vobis autem malorum quoque deſcriptiones actus Poetarum euaſerunt. Sed actus quidem, & Lenæum celebrantes, & iam planè debacchantes Poetas, hedera vtique redimitos, myſteriis Bacchicis præter modum deſipientes, cum ipſis Satyris, & inſano Thyaſo, & alio choro dæmonum, in Helicone & Cythærone qui conſenuerunt includamus, supernè autem è cœlis deduca-
E mus veritatem, vnà cum clariſſima prudentia, in montem Dei ſanctum, & ſanctum chorum propheticum. Illa autem vel longè clariſſima luce emicans, vndiquaque illuminet eos qui volutãtur in tenebris, & homines liberet ab errore, ſupernam dexteram, nempe intelligentiam, porrigens ad ſalutem. Ii verò ad ſe reuerſi, Heliconem quidem & Cithæronem renuentes deſerant, Sion autem habitent. Ex Sion enim egredietur Lex, & Verbum Domini ex Hieruſalem. Verbum cœleſte, verus germanuſque decertator, qui in totius mundi theatro coronatur. Canit autem meus quidem certè Eunomus, non Terpandri modum, neque modum Capitonis, ſed neque Phrygium, vel Lydium, vel Dorium, ſed nouæ harmoniæ æternum modum, qui à Esa. 2.
F Deo accipit denominationem, Canticum nouum, Leuiticum.

Luctu vtraque carens, iramque oblivia ducens. Hom. Od. δ.

Cunctorum. Iucundum quoddam & verum perſuaſionis medicamentum eſt cantico contemperatum. Mihi itaque videntur & Thracius

ille Orpheus,& Thebanus,& Methymnæus,viri quidam, non viri, fuiſſe decepto A
res,qui prætextu muſicæ vitæ perniciem afferentes, artificioſis quibuſdam præſti-
[illegible] gijs ad corruptelas dæmoniacè incitantes,probra orgijs celebrantes, luctus in Deo-
rum cantica traducentes,primi deduxere homines ad ſimulachra,atque adeò lapi-
dibus & lignis ,hoc eſt,imaginibus & adumbrationibus,agreſtem gentis excitaue-
re conſuetudinem: illam verè pulchram libertatem,eorum qui ſub cœlo vitam ege-
runt,canticis & carminibus in extremam redigentes ſeruitutem. Sed non talis eſt
meus cantor,ſed venit paulò poſt diſſoluturus acerbam ſeruitutem dæmonum ty-
rannidem obtinentium: ad ſuaue autem & benignum religionis & pietatis in De-
um iugum nos traducens,in cœlum rurſus euocat eos qui humi ſunt abiecti. Solus
quidem certè ex iis qui vnquam fuerunt, difficillimas feras, homines manſuefecit. B
Volucres quidem,eos qui ex ipſis ſunt leues: ſerpentes verò,eos qui deceptores: &
leones,eos qui ſunt animoſi & ad iram concitati: ſues autem,eos qui ſunt volupta-
ti dediti: lupos autem, eos qui ſunt rapaces, lapides autem & ligna ſunt inſipien-
tes.Præterea autem lapidibus quoque eſt inſenſilior homo qui eſt tinctus ignoran-
tia.Teſtis nobis accedat vox prophetica,veritati concinens, quæ miſeretur eorum
Matth. 3. qui ſunt contriti in ignorantia & amentia. POTENS eſt enim Deus ex his lapidi-
bus ſuſcitare filios Abrahæ,qui miſeratus multam inſcitiam & cordis duritiem eo-
rum qui lapiduerunt aduerſus veritatem,excitauit ſemen pietatis in Deum, virtu-
tem ſentiens,ex lapidibus illis,nempe Gentibus quæ crediderunt lapidibus. Rurſus
ergo quoſdam virulentos impoſtoreſque ac ſimulatores,iuſtitiæ inſidiantes,appel-
Luc. 3. lauit genimina viperarum.Sed horum quoque ſerpentium ſi quis pœnitẽtia ductus
fuerit,Verbum lubens ac ſua ſponte ſequens,homo Dei efficitur. Alios autem alle
Matth. 7. goricè dicit lupos pellibus ouium indutos,eos innuens qui in forma hominum ſunt
rapaces. Has ergo omnes immaniſſas feras & tales lapides, ipſe cœleſtis cantus
Ad Tit. 3. in manſuetos homines transformauit. ERAMVS enim, eramus nos quoquè ali-
quando inſipientes,inobedientes,errantes,ſeruientes voluptatibus, & cupiditati-
bus variis,in malitia & inuidia degentes,odibiles,nos inuicem odio habentes,vt ait
ſcriptura Apoſtolica.Quando autem benignitas & humanitas apparuit Seruatoris
noſtri Dei,non ex operibus in iuſtitia quæ fecimus nos,ſed ſecundum ſuam miſeri D
cordiam nos ſaluos fecit. Vide quantum potuerit nouum Canticum. Homines ex
lapidibus, & homines fecit ex feris.Ii autem qui erant alioqui vt mortui, qui eius
quæ verè eſt Vita non erant participes,poſtquam cantici ſolùm fuerunt auditores,
reuixerunt. Hoc tibi & vniuerſum numeroſè concinneque exornauit, & elemen-
torum diſſenſionem in ordinem redegit conſonantiæ,vt ei totus mundus fieret har
monia.& mare quidem dimiſit ſolutum,ei autem vt terram inuaderet prohibuit,
terram autem rurſus ſtabilem & ſolidam effecit, quæ ferebatur, & ei mare termi-
num præfixit.Iam verò ignis quoque vehementiam aëre emolliit, veluti Doricam
harmoniam Lydia attẽperans,& ſæuam aëris frigiditatem ignis amplexu leniit, hos
extremos vniuerſorum ſonos numeroſè & concinnè contemperans. Atque incor- E
ruptum quidem hoc canticum,vniuerſorum firmamentum,& harmonia omnium,
à mediis ad fines,& ab extremis extenſum ad media, concinnauit hoc vniuerſum,
Geneſ. 4. non ex muſica Thracia,quę eſt Tubal muſicæ ſimilis,ſed ex paterna Dei voluntate,
quam Dauid admiratus eſt. Qui autem ex Dauid ortus eſt,& ante ipſum fuit, Dei
Verbum, lyram quidem & citharam inſtrumenta inanima deſpiciens, cum hunc
mundum, atque etiam paruum mundum, nempe hominem, & eius animam cor-
pus ſancto Spiritu concinnaſſet, pſallit Deo per inſtrumentum multarum vocum,
& huic inſtrumento,nempe homini,canit. Tu enim es cithara,& tibia, & templum
meum,cithara propter harmoniam,tibia propter ſpiritum, templum propter ver-
bum,vt illa quidem reſonet, hæc verò inſpirent,templum autem contineat Domi- F
num,Dauid certè Rex citharœdus,cuius paulo antè meminimus,qui adhortabatur
1. Regum. 8. ad veritatem,dehortabatur autem ab idolis, longè quidem aberat vt ipſe laudaret
[illegible] dæmones, qui vera muſica ab ipſo expellebantur, qua Saule à dæmone vexato,
ille

A ille ſolummodo canens eum curauit. Pulchrum ſpirans inſtrumentum, Dominus
hominem fecit ad ſuam imaginem. Certè ipſe quoque eſt Dei concinnum & aptum Cautè legendū
inſtrumentum & ſanctum, Sapientia ſupermundana, verbum cœleſte. Quidnam er-
go vult inſtrumentum, Dei verbum, Dominus, & nouum canticum? Patefacere o-
culos cæcorum, & aperire aures ſurdorum, & qui pedibus claudicant vel errant, ad
iuſtitiam deducere, Deum inſipientibus hominibus oſtendere, interitum compeſce-
re, mortem vincere, inobedientes filios patri reconciliare. Benignum Dei inſtrumē-
tum, Dominus, miſeretur, caſtigat, hortatur, admonet, conſeruat, cuſtodit, & do-
ctrinæ mercedem ex redundanti quadam copia, nobis regnum cœlorum promittit,
B hunc ſolum fructum percipiens ex nobis, quod ſalui ſumus. Vitium enim homi-
num paſcitur interitu, veritas autem, ſicut apis, nulli ex iis quæ ſunt detrimentum
afferens, propter ſolam ſalutem hominum exultat. Habes ergo promiſſionem, ha-
bes benignitatem, euade gratiæ particeps, & meum ſalutare canticum ne ita exiſti-
mes eſſe nouum, vt vas, vel domum: erat enim ante Luciferum, & in principio erat Ioan. 1.
verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Eſt autem vetus error,
res noua verò apparet veritas. Siue ergo veteres Phryges docent fabuloſæ capræ, ſi-
ue rurſus Arcades, qui eos ante Lunam fuiſſe deſcribunt poetæ. Siue rurſus Aegy-
ptios, ii qui hanc primam apparuiſſe terram, Deoſque & homines ſomniant, Sed Herodotus.
nullus eorum fuit ante hunc mundum. Nos autem ſumus ante mundi conſtitutio-
C nem, qui eo quòd eſſe oporteret, in ipſo prius Deo ſumus geniti. Dei verbi ſu-
mus nos figmenta ratione prædita, per quem priſci ſumus, quoniam in prin-
cipio erat Verbum. Sed quoniam Verbum quidem erat ab alto petita origine, di-
uinum vniuerſorum principium & fuit & eſt. Quia autem nunc nomen acce-
pit olim ſanctificatum, poteſtate dignum, Chriſtus, nouum mihi vocatum eſt can-
ticum. Hic ergo Verbum Chriſtus, et vt nos olim eſſemus, erat enim in Deo,
& vt bene eſſemus, cauſa fuit. Nunc autem apparuit hominibus hic ipſe Verbum,
qui ſolus eſt ambo, Deus & homo, & eſt nobis omnium cauſa bonorum, à quo edo- Ad Tit. 2.
cti rectè viuere, ad vitam æternam tranſmittimur. Nam vt ait diuinus ille Domini
Apoſtolus, Gratia Dei ſalutaris omnibus hominibus apparuit, docens nos vt abne-
D gantes impietatem & ſecularia deſideria, moderatè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſe-
culo, expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei & ſeruatoris noſtri
Ieſu Chriſti. Hoc eſt canticum nouum, aduentus qui nunc refulſit in nobis, verbi
qui erat in principio & prius fuit. Apparuit autem nuper, qui prius erat Seruator,
apparuit qui eſt, in eo qui eſt, quoniam Verbum qui erat apud Deum, Doctor appa
ruit, per quem omnia ſunt fabricata. Verbum, qui cum eo quod finxit, vitam ſimul
præbuit in principio, vt opifex, bene viuere docuit, cum apparuiſſet vt magiſter, vt
poſtea ſemper viuere ſuppeditaret vt Deus. Ille autem non nunc quidem primum
miſertus eſt noſtri erroris, ſed ab ipſo altè petito principio, nunc autem cum iam pe
riremus, apparens conſeruauit. Maligna enim & ſerpens belua, oculos præſtringens
E redigit in ſeruitutem, & in hodiernum vſque diem homines affligit, barbarorum ri-
tu, vt mihi videtur, puniens, qui dicuntur cadaueribus alligare captiuos, donec cum
ipſis quoque putreſcant. Hic ergo malus tyrannus & draco, quoſcunque ab ortu ſi-
bi potuerit vendicare, lapidibus & lignis & imaginibus, & aliquibus eiuſmodi ſimu-
lachris, miſero ſuperſtitionis vinculo, viuos, vt dicitur, adducens, vnà cum eis ſepe-
lit, donec vnà cum eis interierint. Quamobrem, vnus enim eſt ſeductor, qui ab ini-
tio quidem Euam, nūc autem alios quoque iam homines ad mortem adducit, vnus
& idem eſt nobis adiutor & opitulator Dominus, à principio quidem propheticè
præſignificans, nunc autem iam etiam apertè ad ſalutem adhortans. Fugiamus ergo,
præcepto parentes Apoſtolico, principem poteſtatis aeris, ſpiritus, qui nunc opera- Ephe. 2.
F tur in filiis diffidentiæ, & ad Seruatorem Dominum accuramus, qui & nunc & ſem- ἀπειθείας
per adhortatur ad ſalutem, per prodigia & ſigna, in Aegypto, in deſerto, & per ru- incredulitatis.
bum, & per eam, quæ humanitatis gratia, Hebræos ancillæ inſtar ſequebatur, nu-
bem. Atque hoc quidem metu adhortabatur eos qui erāt duro corde. Iam verò etiā

per Moſem omnibus ſapientiæ numeris abſolutum, & veri amatorem Eſaiam, & A
omnem chorum propheticum, magis ex ratione, ad rationem ſeu Verbum conuer-
tit eos qui habent aures, & alicubi quidem maledictis inceſſit, alicubi verò etiam
minatur, & nonnullos quidem deflet homines, nonnullis verò canit, quemadmo-
dum bonus Medicus, corporum ægrotantium, alia quidem effingens cataplaſmati-
bus, alia verò leuigans, alia autem exhauriens, alia autem ferro quoque diuidens,
alia autem vrens, & nonnunquam etiam ſecans, ſi qua ratione fieri poſſit vt præter
partem vel membrum poſſit homo ſanari. Multiplices quidem habet Seruator vo-
ces & modos ad ſalutem hominum, minans admonet, maledicens conuertit, deflens
miſeretur, pſallens per rubum loquitur, quoniam illi ſignis egebant & prodigiis, & B
igne terret homines, ex columna flammam accendens, quod eſt ſimul gratiæ & ti-
moris indicium: ſi obedieris, lucem. Si non obedieris, ignem. Quoniam autem & co
lumna & rubo caro eſt pretioſior, Prophetæ poſt illa loquuntur. Ipſe eſt Dominus
loquens in Eſaia, ipſe in Helia, ipſe in ore Prophetarum. Quòd ſi tu non credis Pro
phetis, fabulam autem eſſe exiſtimas, & viros, & ignem, ipſe tibi loquetur Domi-
nus. Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo. Se-
Ad Philip. 2. ipſum autem exinaniit miſericors Dominus, hominem ſeruare cupiens. & ipſe iam
tibi Verbum euidenter loquitur, ęgrè ferens incredulitatem. Ego certè loquor, Dei
Verbum factus homo, vt tu quoque diſcas ab homine quanã tandem ratione homo
efficiatur Deus. Deinde annon abſurdũ, ò amici Deum quidẽ ſemper nos adhortari C
ad virtutẽ, nos autẽ recuſare vtilitatẽ, & differre ſalutem? Annon Iòãnes quoque ad
hortatur ad ſalutem, & eſt vniuerſum vox exhortatoria? Eum ergo rogemus, quiſnã
tu es ex hominibus? Heliam quidem ſe non eſſe dicet: Chriſtum autem eſſe negabit,
vocem autem eſſe fatebitur clamantem in deſerto. Quis eſt ergo Ioannes? Vt eum
vtcunque exprimam, liceat dicere, vox Verbi adhortatoria, clamans in deſerto.
Quid clamas ò vox? dic nobis quoque. Rectas facite vias Domini præcurſor Iòãnes,
Eſa. 40. & vox Verbum præcurrit, vox adhortatoria, præparans ad ſalutem, vox adhortans
Ioan. 1. ad hæreditatem cœlorum, per quam ſterilis & deſerta non eſt amplius infertilis.
Hanc mihi fœtus conceptionem prædixit vox Angeli. Ille quoque vox præcurrebat
Dominum, ſterilem annuncians mulierem, vt Ioannes deſertam. Per hanc ergo ver D
bi vocem, ſterilis, multos habet filios, & deſerta fert fructum. Hæ duæ voces Domi
num præcurrentes, Angeli & Ioannis, mihi quidem ſignificant ſalutem repoſitam,
nempe quòd cum hoc Verbum apparuerit, bonæ prolis fructum recepturi ſimus, vi
tam æternam. Has ambas itaque voces ſimul Scriptura colligens, totum aperit. AV
DIAT quæ non parit, erumpat vocem quæ non parturit. quòd ſunt plures filii de-
ſertæ, quàm eius quæ habet virum. Virum nobis annunciabat Angelus, nos adhorta
batur Ioannes vt agricolam cogitaremus, virum quæreremus. Eſt enim hic vnus &
Eſa. 54. idem. vir ſterilis mulieris agricola deſertæ, qui diuina impleuit virtute & ſterilem
& deſertam. Quia enim ingenuæ multi ſunt filii, carebat autem liberis propter in-
credulitatem, quę multos ab initio habuit filios, mulier Hebræa: ſterilis accipit vi- E
rum, & deſerta agricolam. Deinde illa quidem, fructuum, hæc verò fidelium, ambæ
autem matres per Verbum. Infidelibus autem in hodiernum vſque diem & ſterilis
& deſerta relinquitur. Ioannes quidem præco Verbi, ea vtique ratione adhortaba-
tur, paratos eſſe ad Dei Chriſti aduentum, & id erat quod tacitè ſignificabat Zacha
riæ ſilentium, expectans fructum Chriſti præcurſorem, vt Verbum lux veritatis,
Luc. 1. Propheticorum ænigmatum myſticum abſoluat ſilentium, factus Euangelium. Tu
autem ſi Deum verè videre deſideras, ſis particeps piaculorum quæ Deo conue-
niunt, non ramorum lauri, & quorundam ſertorum factorum ex lana & purpura,
ſed iuſtitia redimitus, & continentię foliis contectus, ſedulò Chriſtum quæras:
Ioan. 11. EGO inquit, ſum oſtium, quod diſcere oportet iis qui voluerint Deum intelligere, F
vt nobis omnes ſimul portas cœlorum aperiat. Sunt enim rationales rationis ſeu
Verbi portæ, quæ aperiuntur claue fidei. Deum nemo nouit niſi filius, & cui filius
Matth. 11. reuelauerit. Bene autem ſcio quòd qui clauſam portam tunc aperit, reuelat poſtea
ea quæ

A ea quæ ſunt intus,& oſtendit ea quæ nec prius poterant cognoſci,niſi ab iis qui per
Chriſtum ambulaſſent,per quem ſolum Deus cernitur.Impia ergo adyta ne inue-
ſtigetis,nec barathrorum ora præſtigiis plena,aut Lebeten Theſprotæum,aut tri-
podem Cirrhæum,aut æs Dodonæum.Gerandryon autem arenis deſertis honora-
tum,& quod illic eſt oraculum,quod cum ipſa quercu emarcuit,anilibus fabulis re
linquatis.Silentio quidem certè mandatus eſt fons Caſtalius,& alius fons Colopho
nis,& alia ſimiliter perierunt fluenta diuinatoria,quæ certè faſtu plena, ſero qui-
dem,tandem tamen conuicta ſunt,vt quæ vnà cum ſuis effluxere fabulis. Narra no
bis alius quoque diuinationis, vel inſanæ potius vanitatis oracula, Clarium,Py-
B thium,Didymeum,Amphiaraum,Apollinẽ Amphilochum.Quòd ſi velis, & mon
ſtrorum inſpectores,augures,& aruſpices,& ſomniorum coniectores vnà cum eis
conſecra.Ad Pythium autem adductos ſimul ſtatue [c] aleuromantes & crithoman-
tes, & eos qui adhuc apud multos ſunt in honore, ventriloquos. Iam verò adyta
Aegyptiorum,& necromantiæ Ethruſcorum,demandentur tenebris. Sunt hæc ve
rè inſana hominum infidelium commenta.Ad harum præſtigiarum mercaturæ ſo-
cietatem adducuntur capræ,quæ ſunt ad diuinationem exercitatæ:& corui,qui ab
hominibus docentur dare reſponſa.Quid tibi recenſeam myſteria?Non propalabo
quidem,vt aiunt olim Alcibiadem,ſed per Verbum veritatis, præſtigias quæ in eis
latent rectè aperiam,& eos qui veſtri Dii vocantur,quorum ſunt ſacra myſtica,tan
C quam in vitæ ſcena,veritatis contemplatoribus in medium proferam & euoluam.
Dionyſum Mænolen orgiis Bacchi celebrant,crudarum carnium eſu ſacram agen-
tes inſaniam,& cæſarum carnium peragunt diuiſionem,coronati ſerpentibus,vlu-
lantes Euam,Euam illam per quam error eſt conſecutus, & ſignum Bacchicorum
orgiorum eſt ſerpens myſteriis initiatus. Iam verò ſi accurata vox ſpectetur He-
braica,nomen Heuia aſpiratum,exponitur ſerpens fœmina. Ceres autem & filia
Proſerpina iam in ſcena actus factæ ſunt,erroremque,& raptum, & earum luctum
Eleuſis illuſtrat facibus. Mihi autem videtur oportere dare etymologiam horum
vocabulorum orgia,& myſteria.Orgia quidem dicuntur ἀπὸ τῆς ὀργῆς hoc eſt ab ira
Cereris in Iouem. Myſteria autem ἀπὸ τοῦ μύσους hoc eſt ab execratione & abomi-
D natione quæ accidit circa Dionyſum. Quòd ſi etiam à Myonte quodam Attico,
quem dicit Apollodorus interiiſſe in venatione,nulla eſt inuidia veſtra myſteria ſe
pulchri honore eſſe affecta.Poſſunt autem aliter quoque intelligi μυστήρια quaſi μυ-
θήρια literis ex aduerſo ſibi reſpondentibus, θηρεύουσι id eſt,venantur enim,ſi vl-
læ aliæ,huiuſmodi quoque fabulæ,ex Thracibus,maximè barbaros:ex Phrygibus,
amentiſſimos:ex Græcis, ſuperſtitioſos. Pereat ergo,qui huius fraudis fuit prin-
ceps & auctor hominibus,ſiue [d] Dardanus, qui matris Deorum oſtendit myſteria,
ſiue Eetion,qui Samothracum ſuggeſſit Orgia & ſacra myſtica ſiue Phryx ille Mi-
das,qui didicit ab [e] Odryſo,deinde iis qui eius parebant ditioni,fraudem tradidit ar
tificioſam.Non enim Cyprius inſularis Cinyras mihi vnquam perſuaſerit,libidino
E ſa quæ circa Venerem fiebant orgia,auſus ex nocte diei tradere,dum meretricem ci
uem vellet in Deos referre. Melampodem autem filium Amythaonis,alii dicunt ex
Aegypto in Græciam tranſtuliſſe feſtum Cereris,luctum qui laudibus celebratur.
Hos ego dixerim fuiſſe principes & auctores impiarum fabularum, & patres perni
cioſæ ſuperſtitionis,qui vitii & corruptelæ ſemen in vita ſeminarunt, myſteria.
Iam verò,tempus enim eſt,conuincam hæc veſtra orgia,eſſe plena fraude & præſti
giis,& ſi myſteriis eſtis initiati,has veſtras fabulas quæ in honore habentur magis
ridebitis. Apertè autem dico quæ ſunt occulta,non erubeſcens dicere ea quæ nõ pu
det vos adorare.Quæ ergo ex ſpuma & in Cypro eſt genita,Cinyræ amica, Vene-
rem dico, quæ φιλομμειδὴς dicitur. quòd exorta ſit ἐκ μηδέων hoc eſt ex genitalibus, Cinyras fuit Rex Cypri.
F ex ſalacibus,inquam,illis genitalibus,quæ cœlo abſciſſa ſunt,quæ poſt abſciſſionem
fluctui vim attulerunt,tanquam libidinoſis veſtris partibus dignus, fructus ſit Ve- Veneris myſteria.
nus in ſacris myſticis.Marinæ huius voluptatis generationis indicium, ſalis pugil-
lus & [f] Phallus traditur iis qui in hac mœchandi arte ſunt initiati. Numinum autem

ei efferunt ii qui initiantur, vt amicæ amatores. Cereris autem myſteria, ſunt Iouis A
cum matre venerei cõgreſſus, & ira, neſcio quid deinceps dicam, matris an vxo-
ris Cereris, qua de cauſa dicitur appellata eſſe [g]Brimo, Iouis preces, & potus bilis, &
cordis euulſiones & dictu neſandæ operationes. Hæc myſtica ſacra peragunt Phry
ges Atthidi & [h]Cybelæ & Coryhantibus. Hoc quoque iactarunt, quod cum Iupi-
ter ab ariete geminos euuliſſet coleos, iecit in medium ſinum Cereris, de violento
congreſſu falſum pendens ſupplicium, vt qui ſeipſum vtique excidiſſet. Hæc ſym-
bola huius initiationis ſatis ſuperque adaucta, ſatis ſcio vobis riſum eſſe motura,
etiam ſi vobis non veniat in mentem ridere, eo quòd refellamini. Ex tympano co-
medi, ex cymbalo bibi, temperatum attuli, ingreſſa ſum thalamum, an non probra B
ſunt hæc ſymbola? non ridicula myſteria? Quid autem ſi etiam reliqua adiecerim?
Vterum quidem gerit Ceres, nutritur autem Proſerpina. Rurſus autem hic Iupi-
ter qui genuit, coit cum Proſerpina ſua filia poſt matrem Cererem, oblitus prioris
ſceleris. Pater & corruptor puellæ Iupiter, & coit factus Draco, conuictus quiſnã
eſſet. [i]Sabaziorum certè myſteriorum ſignum eſt iis qui initiantur, Deus qui ſinum
peruadit. Eſt autem iis Draco qui extrahitur à ſinu eorum qui initiantur, euidens
argumentum Iouis incontinentiæ. Parit autem Proſerpina quoque filium taurina
εἰλυνοῖς ſpecie. Certè, ait quidam Poëta cultui idolorum deditus, taurus pater Draconis, &
pater tauri Draco. In monte occultum bubulcus ſtimulum. Bubulci, vt exiſtimo, ſti
mulum, ſerulam illam pulchram efficiens, quam Bacchi circumagunt. Vis etiam ti- C
bi narrem quomodo flores collegerit [k]Proſerpina, eiuſque calathum & raptũ à Plu
tone, & hiatum terræ, & ſues Eubulei quæ deuoratæ ſuerunt à Deabus? Propter
quam cauſam, in Theſmophoriis ſacrificantes, expellunt porcos. Huius ſabulæ diẽ
μεγαρίζοντες feſtum mulieres variè concelebrant, Theſmophoria, Scirophoria, multis modis ra
ptum Proſerpinæ tragicè decantantes. Dionyſi enim myſteria ſunt planè inhuma-
na, quem cum eſſet adhuc puer, motu qui fit in armis, Curetibus choream ducenti
bus, dolo autem ſubeuntibus Titanibus, puerilibus quibuſdam ludis deceptum hi
decerpſerunt Titanes, cum adhuc eſſet infans, vt myſterii Poëta dicit Orpheus
Thracius.

[l] *Pinea nux, trochus, & qui flectunt membra mouentque* D
Ludi, & quæ Heſperides miſerunt aurea mala,

Inutilia autem huius myſterii ſymbola non fuerit inutile ad ea condemnanda ad-
ducere, talus, ſphera, nux pinea, mala, trochus, ſpeculũ, vellus. Atque Minerua quı̃
dem quæ Dionyſi cor ſuſtulit, appellata eſt Pallas ἀπὸ τοῦ πάλλειν id eſt à vibrando ſeu
torquendo, eo quòd cor vibret ac torqueat. Titanes autem qui ipſum etiam diſcer
pſerunt, cum quendam lebetem tripodi impoſuiſſent, Dionyſi membra iniicien-
tes, ea prius coxerunt, deinde confixa verubus Vulcano impoſta tenebant: Iupi-
ter autem eum poſtea apparuiſſet, ſiquidem Deus erat, vt qui aſſarum carnium ni
dorem forte ſenſiſſet, cuius præmii ſe eſſe participes veſtri Dii confitentur, Tita-
nes punit fulmine, & membra Dionyſi filio Apollini ſepelire præcipit. Ille autem, E
non fuit enim Ioui inobediens, deferens in Parnaſſum, deponit illic cadauer lace-
rum. Quòd ſi etiam Corybantum velis Orgia conſiderare, Ii cum tertium fratrem
occidiſſent, caput mortui purpura contexerunt, & coronatum ſepelierunt, feren-
tes in clypeo æneo ad radicem montis Olympi. Et hæc ſunt, vt in ſumma dicam,
myſteria, cædes & ſepulchra. Horum autem Sacerdotes, quos Anactoteleſtas vo-
cant iis quibus vocare curæ eſt, ad calamitatem quędam monſtra afferunt, prohi-
bentes apium cum totis radicibus in menſa apponere, Putant enim ex Corybanti-
co qui effluxit ſanguine, enatum eſſe apium. Sicut certè mulieres etiam quę [m]The-
ſmophoria celebrant, à mali Punici granorum eſu ſe abſtinent, exiſtimantes ex gut-
tis ſanguinis Dionyſi germinaſſe mala Punica. Cabeiros autem appellantes Cory- F
bantes, mortem quoque Cabiricam annunciant. Hi enim duo fratricidæ, cum ci-
ſtam ſuſtuliſſent in qua repoſitum erat pudendum Dionyſi, eam vexerunt in E-
thruriam, egregiarum mercium mercatores, & ibi habitarunt cum eſſent exules,

venerabilem

A venerabilem pietatis doctrinam,pudenda & ciſtam colendam cõmendantes Ethruſcis, propter qnam cauſam non improbabiliter volunt nonnulli Dionyſium vocari Atim,vt qui ſit priuatus pudendis. Et quid mirum ſi Ethruſci barbari in tam turpes incidant affectiones,cum etiam Athenienſibus & aliis Gręciæ,pudet me vel dicere, probro ac dedecore plena ſit Cereris fabula. Cnm enim erraret Ceres ad quærendam filiam Proſerpinam,circa Eleuſinem (is eſt autem locus Atticę) defatigatur,& mœrore affecta ſedet ſuper " puteum. Hoc in hodiernum vſque diem prohibetur iis qui initiantur, ne videantur ii qui ſunt initiati myſteriis, imitari eam quæ lugebat. Tũc autem habitabant Eleuſinem Terrigenæ, ſeu terræ filii. Eo
B rum nomina ſnnt Baubo & Dyſaules & Triptolemus. Præterea autem Eumolpus & Eubuleus, Triptolemus erat bubulcus:paſtor autem Eumolpus: vpilio autem Eubuleus, à quibus, Eumolpidarum, & hoc ſacra enuncians Præconum genus, Athenis effloruit. Baubo autem (neque enim me continebo quin dicam) cum Cererem hoſpitio excepiſſet, ei confectum potum porrigit. Cum ea autem recuſaret accipere,& non vellet bibere, vt quæ lugeret, ęgrè ferens Baubo vt quæ fuiſſet deſpecta,pudenda aperit,& ea Deæ oſtendit. Ceres autem delectatur viſione,& vix tandem potum accipit,exhilarata ſpectaculo. Hæc ſunt arcana Athenienſium myſteria. Hæc etiam deſcribit Orpheus. Adducam autem tibi ipſos verſus Orphei, vt habeas illum ipſum myſtagogum teſtem impudentiæ.

C *Sic dixit, veſtes tollens, omnemque figuram*
Corporis oſtendit turpem, puerilique Iacchus
Tunc ætate fuit, gremio à quo eſt dextera Baubus
Ridente immiſſa, ipſa hilariſed tunc Dea mente
Subriſit, uarium uas quod pctumque tenebat
In ciſta accepit.

Eleuſiniorum myſteriorum ſignum eſt, Ieiunaui, potum confectum bibi, ex ciſta accepi. poſtquam feci, depoſui in calathum, & ex calatho in ciſtam, pulchra quidem hæc ſunt ſpectacula & Deæ conuenientia. Digna quidem certè nocte myſteria & igne, & qui magno, vel potius vano eſt animo, populo Erechthidarũ, atque etiam
D aliis Græcis, quos quidem vita functos ea manent quę ne ſperant quidem. His qnidem vaticinatur Heraclitus Epheſius, his, inquam, noctiuagis, Magis Bacchis, Myſtis, his poſt mortem minatur, his ignem vaticinatur. Iis enim quę ex hominum ſententia myſteria exiſtimantur, prophanè initiantur, ſunt enim ea lex vana & opinio, & ſunt Draconis myſteria, fraus quædam, quæ verè prophana colit ſacra, & ad execranda ſacramenta adulterina exhortatur religione. Quales autem ſunt ciſtæ eorum myſticæ? Oportet enim ſancta eorum reuelare, & arcana enunciare. An nõ ea ſunt ſeſamides & pyramides, & lana bene laborata, libaque multis diſtincta vmbilicis, ſaliſque pugilli, & Draco orgium Dionyſi° Baſſari? An non mala Pnnica, atque etiam corda, ferulæ, & hederę, & præterea placentæ, & papaucra? Hęc ſunt eo
E rum ſancta. Quinetiam Themidis arcana ſymbola, origanũ, lucernæ, enſis, pecten muliebris, quem honeſtè & myſticè licet dicere, pudendum muliebre. O euidentem impudentiam. Olim quidem moderatis hominibus voluptatis integumẽtum erat nox ſilens. Nunc autem iis qui initiantur eſt incontinentiæ ſacra nox loquens, & ignis qui lucet in facibus, vitia & animi perturbationes arguit. Extingue ignem ò Sacerdos. Reuerere lampades ò tu qui faces geris, tuum Iacchnm lux arguit. Conuertere, cela nocte myſteria, & orgia honorentur tenebris. Ignis non diſſimulat, & arguit, & punit quæ iubetur. Hęc ſunt impiorum, & qui ſunt planè ſine Deo, myſteria. Impios autem eos & ſine Deo iure voco, qui eum quidem qui eſt verè Deus ignorauerunt, puerum autem qui diſcerpitur à Titanibus, & lugentem mu
F lierculam, & partes re vera præ pudore minimè dicendas impudenter colunt. Duplicique tenentur impietate, priore quidem, qua eum qui eſt Deus ignorant, eum qui verè eſt Deus non agnoſcentes. Altera & ſecunda, qua per eum errorem eos qui non ſunt vt qui ſint exiſtimant, & eos Deos nominant qui verè non ſunt, imò

Ephe. 2. verò qui ne ſunt quidem, ſed ſolú nomen obtinent. Propterea certè nos quoque at A
guit Apoſtolus: ET eratis, dicens, alieni à teſtamentis promiſſionis, ſpem non ha-
bentes, & ſine Deo in mundo. Multa bona Regi Scytharum eueniant, quicũque
fuerit Anacharſis. Is ciuem ſuum, qui matris Deorum ſacra quæ fiunt apud Cyzice
nos in Scythia imitabatur, & tympanum perſtrepens, & cymbalum reſonans, vt
[p] Menagyrtes aliquis, collo appenſum habebat, ſagittis confodit, vt qui & ipſe effœ
minatus euaſiſſet apud Græcos, & [q] fœmininum morbum alios Græcos doceret.
Qua de cauſa, nullo enim modo celandum eſt, venit mihi in mentem admirari, quo
nam modo [r] Euemerum Agrigentinum, & Nicanorem Cyprum, & [f] Diagoram,
& Hipponem Melium, & illum poſt hos Cyrenæum, cui nomen erat Theodorus,
& multos alios, qui moderatè ac continenter vixerunt, & reliquis hominibus acri B
us hunc de Diis iſtis errorem perſpexerunt, impios & ἀθέους hoc eſt abſque Deo,
cognominarunt, etiamſi veritatem ipſam non conſiderauerint, ſed errorem qui-
dem certè ſuſpicati ſint, quod quidem non paruum exoritur ſemen ad excitandam
ſcintillam intelligẽtiæ veritatis. Ex quibus, vnus quidem præcipit Aegyptiis, ſi exi
ſtimatis Deos, ne ipſos lugeatis, neque plangatis. Si autem lugetis, ne eos Deos eſſe
putetis. Alter verò cum Herculem ex ligno cepiſſet efformatum, aliquid autem do
mi forte coquebat, vt eſt veriſimile, age ò Hercules, inquit, nũc iam tempus eſt, ve
ſicut Euriſtheo nobis quoque in hoc tertiodecimo decertãdo certamine inſeruias,
idque Diagoræ pares, & ipſum tanquam lignum in ignem iniecit. Extrema itaque C
Deut. 23. ignorantiæ, ſunt impiẽtas & ſuperſtitio, extra quæ ſtudendum eſt manere. Non vi
des Moſem, ſacrũ veritatis interpretem iubentem vt Eunuchus, & cui ſunt execta
virilia, nõ ingrediatur in eccleſiam? & præterea is qui natus eſt ex meretrice? Signi
ficat autem per priores quidem mores impios, diuina virtute & genitali priuatos,
per reliquum autem tertium, eum qui pro vno ſolo qui eſt Deus, multos falſo nomi
ne Deos ſibi adſcribit, ſicut is qui natus eſt ex meretrice, multos adſcribit ſibi pa-
tres, propter veri patris ignorationem. Erat autem quędam antiqua, naturaliter ho
minibus ingenerata, cum cœlo ſocietas, ignoratione quidem obſcurata, ſed quæ ta
men repente ex tenebris exilit & emicat, vt illud ab aliquo dictum eſt.

Hunc ne uides qui ſuprà infinitum æthera, D
Vlnis ſuis terram humidisque continet,
Cui terra currus, & edes terreſtria.
Quiſnam tu ſis [t] conijcere eſt difficile.

Et quæcũque huiuſmodi alia canunt Poëtæ. Peruerſæ autem ſententiæ, & quæ de
clinarunt à recta, verè pernicioſæ, hominem, qui eſt planta cœleſtis diuerterunt à
cœleſti videndi ratione, & humi proſtrauerunt, perſuadẽtes humanis figmentis at
tendere. Alii enim ſtatim in cœlo contemplando decepti, & ſoli viſui credentes,
motus aſtrorum contemplantes, admirati ſunt, & Deos eſſe cenſuerunt, aſtra De-
os, nempe θεοὺς ἀπὸ τοῦ θεῖν hoc eſt à curſu nominantes, & Solem adorarunt, vt Indi.
& Lunam, vt Phryges. Alii autem, eorum quæ ex terris naſcũtur mites fructus car E
pentes, Cererem frumentum, vt Athenienſes: & Dionyſium vitem, vt Thebani, ap
pellauerunt. Alii cum conſideraſſent vitii pœnas, eas in Deos referunt, adorantes
pœnas & calamitates. Hinc Furias & Eumenidas, & quos παλαμναίους & προστροπαίους
vocant ceu auerruncatores & malorum depulſores, & præterea ἀλάστορας id eſt
cacodæmones ſeu malos genios, finxerunt Poëtæ ſcenici. Iam verò quidam ex Phi
loſophis ipſi quoque poſt Poëticos, earum, quæ ſunt in nobis affectionum, figuras
& ſimulachra conſtituunt, nempe metum, & amorem, & gaudium, & ſpem, ſicut
certè priſcus quoque [u] Epimenides, qui contumeliæ & impudentię Athenis erexit
altaria. Alii autem ex iiſdem rebus impulſi, ab hominibus in Deos referũtur, & in-
ſtar corporis effinguntur, Iuſtitia quædam, & Clotho, & Lacheſis, & Atropos, & F
αὔξω ab augendo. Parca, & Auxo & Thallo, Atticæ. Sextus eſt modus introducendæ & acquirendæ
θάλλω Deorum deceptionis, quo Deos numerant duodecim. Quorum etiam Theogo-
a germinando. niam, ſeu Deorum ortum, canit Heſiodus, & quæcũque de Diis Theologicè diſſe
rit

A rit Homerus. Reſtat poſtremus (ſunt enim hi omnes ſeptem modi) qui proficiſci-
tur à diuino in homines beneficio. Nam cum beneficio afficientem Deum non in-
telligerent, effinxerunt quoſdam Seruatores, Caſtorem & Pollucem, & Herculem
ἀλεξίκακον idest, in malis adiutorem, & medicum Aeſculapium. Hæ quidem ſunt
lubricæ & exitioſæ à veritate digreſſiones, quæ hominem à cœlo detrahunt, & in
barathrum peſſundant. Volo autem vobis quales eſſent ipſi Dii, & quinam eſſent,
ad viuum oſtendere, vt tandem ab errore ceſſetis, rurſus autem in cœlum reuerta-
mini. Eramus enim nos quoque aliquando filii irę ſicut etiam reliqui. Deus autem Ephe. 2.
cum diues eſſet in miſericordia, per multam ſuam dilectionem qua dilexit nos, cùm
iam eſſemus mortui delictis, cum Chriſto conuiuificauit. Viuens enim Verbum, &
B vnà cum Chriſto ſepultum, vnà cum Deo extollitur. Qui autem adhuc ſunt infide-
les, iræ filii nominantur, vt qui ira nutriantur. Nos non ſumus amplius iræ alumni,
qui ſumus auulſi ab errore, tendimus autem ad veritatem. Ea ratione nos qui ali-
quando fuimus filii iniquitatis, per Verbi clementiam nunc facti ſumus filii Dei.
Vos autem veſter quoque inceſſit poëta Agrigentinus Empedocles.

Difficilis nam quos cruciat ſcelerataque vita,
Non erit à miſero vobis ceſſare dolere.

Ac plurima quidem vobis de Diis ficta & fabuloſè ſunt tradita. Quæcunque autem
facta eſſe reputatum eſt, ea de hominibus turpibus, & qui petulanter ac flagitioſè vi
C xerunt, ſcripta ſunt. Cum faſtu quodam & furore inceditis, & recta via relicta, per
ſpinas & vepres abitis.

Cur erratis? ab humanis deſiſtite rebus.
Et miſſis noctis tenebris, apprendite lucem.

Hæc vobis præcipit Prophetica & Poëtica Sibylla, præcipit etiam Veritas, quæ ha-
rum terribilium, & ſtuporem incutientium perſonarum, aperit Deorum turbam,
falsò ſuſceptas opiniones ſynonimis arguens. Ac ſunt quidem qui tres dicunt eſſe
Ioues, vnum quidem, Aetheris filium in Arcadia, reliquos autem, filios Saturni. Eo
rum autem, vnum quidem in Creta, alterum verò rurſus in Arcadia. Sunt autem
qui ponunt quinque Mineruas, vnam quidem Vulcani filiam, Athenienſem: alte-
D ram verò Nili, Aegyptiam: tertiam, Saturni, belli inuentricem: quartam, Iouis,
quam Meſſenii Coryphaſiam à matre cognominârunt. Poſtremam filiam Pallantis
& Titanidis filiæ Oceani, quæ patre impie ab ipſa ſacrificato, ornata fuit patris pel
le, tanquam vellere. Iam verò Apollinem Ariſtoteles quidem primum Vulcani &
Mineruę. Non eſt hic amplius virgo Minerua. Secundum in Creta, filium Coryban
tis. Tertium Iouis, & tertium Arcadem, Sileni. Is apud Arcadas appellatus eſt No
mius. Poſt hos recenſet Libyn Ammonis. Didymus autem Grammaticus ſextum
his ſubiungit, filium Magnetis. Quot autem nunc quoque ſunt Apollines innume-
rabiles, mortales homines, opem ferentes, qui ſimiliter vocati ſunt atque illi prædi-
cti? Quid autem ſi tibi multos dixerim Aeſculapios, vel qui enumerantur Mercu-
E rios, vel Vulcanos qui traduntur in fabulis? Num ſuperflua quædam vobis afferre
videbor, qui aures veſtras his multis nominibus obruam? Sed ipſos quidem, patriæ,
& artes, & vitæ, & præterea ſepulchra, eos homines fuiſſe conuincunt. Mars qui-
dem certè, qui à Poëtis fuit vt potuit, honoratus. Il. 5

Mars Mars pernicies hominum, qui mœnia quaſſas.

Hic transfuga, qui nunc has, nunc illas partes ſequitur, & inſurgit in hoſtes, vt dicit
quidem Epicharmus: erat Spartanus. Sophocles autem eum nouit eſſe Thracem.
Alii autem Arcadem. Hunc autem Homerus dicit fuiſſe vinctum tredecim Il. 5
menſibus.

F *Et Mars ſuſtinuit, cum Otus fortiſque Epialtes*
Hunc nati rigido vinxerunt vinculo Aloi.
Menſibus is dolio tredenis vinctus aheno eſt.

Multis augeantur bonis Cares, qui canes ei ſacrificant. Scythæ autem non ceſſent

maćtare aſinos, vt dicit Apollodorus & Callimachus. A

Phœbus hyperboreis aſino placatur in oris.

Idem autem alibi.

Phœbum maćtati cædes delećtat aſelli.

Vulcanus autem, quem iecit Iupiter ex Olympo à limine dio, cum in Lemnum ceci
diſſet, fuit faber æris, vt qui mutilatus eſſet pedibus.

Graciles illi tibiæque fluebant.

Habes etiam Medicum, non ſolùm æris fabrum inter Deos. Medicus autẽ erat aua-
rus, nomen eſt ei Aeſculapius. Tibi autem tuum adducam poëtam Bœotiũ Pindarũ.

Illum quoque ſubuertit præclara mercede.

Aurum quod in manibus apparuit. B

Manus autem Saturnius iaculatus per ambas,

Reſpirationem pećtoris abſtulit ocyus.

Ardens autem fulmen illi mortem attulit.

Et Euripides.

Nam Iupiter meum peremit filium,

Cui torſit ignem in pećtus, Aeſculapium.

Hic ergo ićtus fulmine iacet in finibus Cynoſuridis. Philochorus autem dicit Me-
Tenos, vna ex cycladibus. dicum in Teno coli Neptunum, Saturnum autem ſitum eſſe in Sicilia, & eum illic
fuiſſe ſepultum. Patrocles Thurius & iunior Sophocles ſcribunt de Caſtore vt Pol- C
luce, eos fuiſſe quoſdam homines morti fatisque obnoxios. Quòd ſi cui poſſit fi-
dem facere Homerus, audiatur quod ſcriptum eſt.

Il. γ. *Hos autem gremio iam terra tenebat.*

In Lacedæmone, eis quæ chara eſt patria tellus.

Accedat autem is quoque qui ſcripſit poëmata [c] Cypriaca.

Mortalis Caſtor, mortemque huic fata pararunt.

Immortalis erat ſed Pollux, Martia proles.

Hoc quidem effinxit poëticè. Homerus autem eſt eo fide dignior, qui dixit de vtro
que Caſtore & Polluce, & qui pręterea Herculem arguit eſſe hominem. D

Nanque virum Alcidem qui inſignia fećta ſciebat.

Odv. γ Herculem ergo ipſe quoque Homerus nouit mortalem hominẽ. Hieronymus au-
tem philoſophus ipſius quoque corporis narrat habitum, paruum, criſpo capillo, bo
na firmaque valetudine. Dicæarchus autẽ [d] gracilem, neruoſum, nigrum, naſo aqui
lino, oculis ſublætis, fuſo capillo. Hic ergo Hercules, cum duos & quinquaginta an
nos vixiſſet, è vita exceſſit, per eam quæ fuit in Oeta pyram, iuſtis illi factis exe-
quiis. Muſæ autem, quas Alcander ait genus ducere à Ioue & Memoria, & reliqui
poëtę, & ſcriptores vt Deas eas habẽt & colunt, quin & totę ciuitates Muſis muſæa
extruunt: eas, cum eſſent ſeruæ, emit Megacle filia Macaris, [e] Macar autem, erat qui
dem Rex Lesbiorum: ſemper autem contendebat cum vxore. Matris autem vicem E
dolebat Megaclo. Quid ni enim doleret? & Muſas has ancillas tot emit numero, [f] &
Myſas vocat lingua Aeolica. Has docuit canere, & vetera facta numeroſè ad citha-
ram cantare. Illæ verò cum cithara aſſiduè ſonarent, & pulchrè incantarent, Maca-
ra demulcebant, & eius iram ſedabant. Qua de cauſa, Megaclo, vt pro matre eis re-
ferret gratias, poſuit columnas æneas, & per omnia iuſſit ſacra honorari. Et ſunt
Muſæ quidem tales. Eſt autem hiſtoria apud Myrſilum Lesbium. Audite ergo eo-
rum qui ſunt apud vos Deorum amores, & quæ ſunt præter fidem fabulas intempe
rantiæ, & eorum vulnera, & vincula, & riſus & pugnas, & præterea ſeruitutes &
conuiuia, & rurſus complexus, & lachrymas, & affećtiones, & impudicas volupta-
tes. Voca mihi Neptunum, & chorum qui fuit ab ipſo corruptus, Amphitritem, A- F
mymonem, Alopen, Melanippem Alcyonem, Hippothoem, Chionem, & alias in-
numerabiles, in quibus quidem cum tot eſſent, veſtri Neptuni affećtiones in ar-
ćtum cogebantur. Voca mihi etiam Apollinem. Is eſt Phœbus, & vates caſtus, & bo-

nus

A nus conſiliarius. Sed non hæc dicit Sterope, nec Arethuſa, nec Arſinoë, nec Zeuxip- Legitur Aethu-
pe, nec Prothoe, nec Marpiſſa, nec Hypſipyle. Effugit enim ſola Daphne & vatem ſa.
& vitium. Et poſt omnes veniat ipſe Iupiter, veſtra ſententia hominum pater at-
que Deorum, qui in Venerem adeo fuit profuſus, vt omnes quidem deſideraret,
ſuam autem in omnes expleret libidinem. Explebatur itaque mulieribus, non mi-
nus quàm hircus Thmuitarũ capris. Atque tua quidem ò Homere admiror poemata. Il. α.

Annuit & ciliis glaucis Saturnius ipſe,
Fuſique ambroſii Regis fluxere capilli
Vertice de ſacro, magnum & tremefecit olympum.

B Grauem ac venerabilem ò Homere effingis Iouem, & ei nutum tribuis honoran-
dum. Sed ſi ſolum ei ceſtum ò homo oſtenderis, & Iupiter arguitur, & coma dede-
core afficitur. In quantam libidinem proceſſit ille Iupiter, qui tot noctes cum Alc-
mena tranſegit in delitiis? Neque enim nouem noctes longę ſunt intemperanti. Rur-
ſus autem vniuerſa vita erat breuis intemperantiæ, vt illum nobis Malorum propul-
ſatorem ſereret, Iouis filius Hercules, verè Iouis, qui ex longa nocte gignitur, qui
duodecim quidem certamina longo tempore fortiter ſuſtinuit, quinquaginta au-
tem filias Theſtiæ vna nocte vitiauit, vt qui ſimul & adulter & ſponſus fuerit tot
virginum. Non abs re ergo eum vocant poëtæ miſerum & ακουλάσηγον id eſt perpe-
tratorem rerum nefariarum. Longum autem fuerit eius omnis generis adulteria
et ſtupra pueris illata recenſere. Nam nec à pueris quidem Dii veſtri abſtinuere,
C vnus quidem Hylam, alius verò Hyacinthum, alius Pelopem, alius Chryſippum,
alius autem Ganymedem, amantes. Hos Deos veſtræ vxores adorent, tales autem
ſuos eſſe maritos vota faciant, adeò temperantes, vt ſint Diis ſimiles, ſimilia ſecte-
ctantes. Tales filii veſtri conſueſcant colere. Vt etiam viri fiant, ſacram fornicatio-
nis imaginem, Deos accipientes. Sed ex Diis forte quidem ſoli maſculi feruntur in
Venerem: Deæ autem fœminæ domi quælibet harum, ait Homerus, erubeſcentes
Deæ propter honeſtatem videre Venerem adulteratam. Illæ autem ſe gerunt impu-
dicè, in adulterio vehementius implicitæ. Aurora propter Tithonum, Luna Endy-
mionem, Nereis propter Aeacum, & propter Peleum Thetis, propter Iaſonem au-
D tem Ceres, & propter Adonidem Proſerpina, Venus verò propter Martem eſt pro-
bro & dedecore affecta: tranſiit ad Cinyram, et nupſit Anchiſæ, & Phaethonti pa-
rauit inſidias, & amauit Adonidem, contendit autem cum Iunone quæ βοῶπις dici-
tur, hoc eſt, bouinis oculis, et cum ſe propter malum Deæ veſtibus exuiſſent, ſe
permiſerunt Paſtori, iudicaturo quænam eſſet ex eis pulchra. Age verò pauces quo-
que obeamus certamina, & panegyricos illos ſepulchrales conuentus diſſoluamus,
Iſthmia & Nemea & Pythia, & quæ ea ſequũtur Olympia. In Pythone quidem Py-
thius Draco colitur, et frequens ſerpentis conuentus appellatur Pythia. In Iſthmo
miſerabile excrementum mare expuit, et Melicertam deflent Iſthmia. Nemeæ alii
puero Archemoro iuſta facta ſunt, & funebris pueri oratio appellatur Nemea. Piſa
E autem vobis, ò Græci, eſt ſepulchrum aurigæ Phrygis, & Pelopis inferiæ. Olym-
pia ſibi vendicat Iupiter Phidiæ. Erant ergo myſteria, vt videtur, certamina, quæ
ſuſcipiebantur propter mortuos, ſicut etiam oraculi reſponſa, et facta ſunt ambo pu- λόγια
blica. Sed quæ ſunt quidem in Sagra myſteria, & quæ in Alimunte Atticæ, circum-
ſcripta ſunt Athenis, mũdi autem ſunt probrum ac dedecus, & certamina & Phalli
Dionyſo conſecrati, qui vitam malè occuparunt. Dionyſus enim cum cuperet de-
ſcendere ad inferos, viam ignorabat. Pollicetur autem ſe ei eſſe dicturum quidam
Proſymnus nomine, ſed non ſine mercede. Merces autem non pulchra, ſed pulchra
Dionyſo. erat autem venerea gratia, merces, quàm poſtulabatur Dionyſus. A Deo
F autem volente hoc poſtulatum eſt, idque ei daturum pollicetur, ſi redierit, iureiu-
rando promiſſo confirmato. Cum viam didiciſſet, abiit, rurſus rediit, non offendit
Proſymnum, erat enim mortuus. Amatori iuſta faciens Dionyſus, proficiſcitur ad
monimentum, & muliebria patiendi vehementi tenetur deſiderio. Cum ergo ficus
ramum vt cõtigit, exciſſet, inſtar virilis membri eum efformat, & ei inſidet ramo,

faciens promiſſum mortuo. Myſticum huius qnod accidit monimentum, per vrbes A
Phalli excitantur Dionyſo. Niſi enim pompam facerent Dionyſo, & canticum ca-
nerent, pudendis, inquit Heraclitus, fierent impudentiſſima. Hic eſt autem Orcus,
& Dionyſus ſeu Bacchus cui inſaniunt, & cui bacchantur: non tantũ propter ebrie
tatem corporis, vt opinor, quàm propter probroſam ſacrorum libidinis interpreta-
tionem. Sunt ergo iure veſtri Dii tales, qui ſerui fuere vitiorum. Quinetiam eo-
rum qui Ilothes vocantur à Lacedæmoniis. Iugum ſeruile ſubiit Apollo Admeto
Pheris. Hercules Sardibus Omphalæ. Laomedonti autem fuit mercenarius Neptu
nus & Apollo, ſicut ſeruus inutilis, qui nec libertatem quidem potuit conſequi à
priori Domino. Tunc etiam muros Troiæ Phrygi ædificarunt. Non pudet autem
Homerum dicere Mineruam Vlyſſi præluxiſſe, aureum lychnum tenentem in ma- B
nibus. Legimus autem Venerem, tãquam immodeſtam aliquam ancillulã, lecticam
Veneri appoſuiſſe ex aduerſo adulteri, vt eum induceret ad coitum. Panyaſſis autẽ,
præter hos, alios quoque plurimos Deos refert ſeruiſſe hominibus, ſic ſcribens:

Paſſa Ceres, paſſusque inſignis Mulciber, eſtque
Paſſus Neptunus, paſſusque eſt Phœbus Apollo
Mortali ipſe ſuas operas mercede locare.
Paſſus Marsque ferox, irato à Patre coactus.

Et quæ deinceps ſequuntur. Eſt ergo his meritò conſequens, hos veſtros Deos, qui
& amore languent, & animi vexantur perturbationibus, omnino inducere obno-
xios humanis affectionibus. Nam mortale illis eſt corpus. Rectè autem admodum C
coniicit Homerus, introducens Venerem propter vulnus acuta & magna voce cla
mantem, & narrans bellicoſiſſimum Martem fuiſſe à Diomede in ventre ſaucia-
tum. Polemo autem dicit etiam Mineruam fuiſſe vulneratam ab Ornyto. Quin-
etiam dicit Homerus Plutonem fuiſſe vulneratum ab Hercule, & Eleum Augeam.
Iam verò Iunonem quoque coniugalem refert idem Panyaſſis fuiſſe vulneratam
ab eodem Hercule in Pylo arenoſo. Soſibius autem dicit etiam Herculem fuiſſe in
manu ſauciatum ab Hippocoontidis. Quòd ſi ſunt vulnera, eſt etiam ſanguis. Sa-
nies verò poëtica quam ἰχῶρα vocant, eſt etiam ſanguine turpior. Putrefactio enim
ſanguinis ſanies intelligitur. Et curationes ergo & nutrimenta quibus indigent,
eis neceſſe eſt inducere. Quare & menſæ, & ebrietates, & riſus & coitus, vtpote D
quod homines venereis rebus non vterentur, nec darent operam liberis, ſed nec
dormituri eſſent, ſi eſſent immortales, nullius egeni, & expertes ſenii. Fuit autem
humanæ quoque menſæ particeps apud Aethiopes, inhumanæ autem & nefariæ:
conuiuio à Lycaone exceptus ipſe Iupiter, humanis certè carnibus impletus non lu
bens. Neſciebat enim Deus, quòd Lycaon Areas eum conuiuio excipiebat, interfe-
ctum ſuum filium ei epulandum apponeret, Nyctimo ei nomen erat. Egregius ve-
rò Iupiter, qui eſt diuinator, hoſpitalis, ſupplices exaudiens, clemens, panomphęus
ſeu voces ac linguas omnium excipiens, depulſor & auerſor malorum. potius au-
tem iniuſtus, ſceleratus, iniquus, impius, inhumanus, violentus, ſtuprator, adulter,
amator. Sed tunc quidem fuit cum eſſet talis, nempe quando erat homo, nunc au- E
tem mihi videntur vobis quoque conſenuiſſe fabulæ. Iupiter non eſt amplius Dra
co, non cygnus, non aquila, non homo amori deditus, non volat Deus, puerorum
amore non tenetur, non oſculatur, non affert vim, etſi adhuc multæ ſint pulchræ
mulieres & Leda venuſtiores, & Semele formoſiores: adoleſcẽtes autem ſpecioſio
res & ciuiliores Phryge bubulco. Vbi nunc eſt illa aquila, vbi verò cygnus, vbi au-
tem ipſe Iupiter? vnà cum penna conſenuit. Non enim quòd amoribus operam de
derit eum pœnitet, nec docetur eſſe moderatus & temperans. Vobis autem fabula
aperitur, mortua eſt Leda, mortuus eſt cygnus, mortua eſt aquila. Quære tuum Io-
uem, ne ſcruteris cœlum, ſed terram. Narrabit tibi Cretenſis apud quem eſt ſepul- F
tus. Callimachus in hymnis: ſepulchrum enim, inquit, tuum ò rex, Cretes ſunt fabri
cati. Mortuus eſt enim Iupiter, ne ægrè feras, vt Leda, vt cygnus, vt aquila, vt homo
amori deditus, vt draco. Iam verò videntur ipſi quoque qui praua imbuti ſunt ſu-
perſtitione,

A perſtitione,inuiti quidem,ſed tamen de Diis errorem intelligere.

Annoſa haud geniti ſunt ex quercúue petráue.

Sed ſunt ex genere hominum. Paulò poſt autem inuenientur eſſe & quercus & petræ. Agamemnonem certè quendam Iouem in Sparta coli refert Staphylus. Phanocles autem, in pulchris colebat Heroibus Agamemnonem Græcorum Regem. Argynnæ ſtare templum Veneris propter Argennum dilectum. Dianam quæ vocantur ἀπαγχομένη hoc eſt, ſuffocata, colunt Arcades, vt inquit Callimachus in Cauſis. Culta eſt etiam in Methymna alia Diana Condylitis ſic appellata à pugno. Eſt etiam podagræ alterius Dianæ templum in Laconica,vt ait Soſibius.Polemo autem nouit imaginem hiantis Apollinis, & ob-
B ſonatoris rurſus Apollinis,aliam quæ colitur in Elide. Hic Elei Ioui ἀπομυίῳ ſacrificant. Romani autem ſacrificant ἀπομυίῳ Herculi,id eſt,muſcarum depulſori, & febri & pauori, quos ipſos quoque adſcribunt in numerum eorum qui erant cum Hercule.Mitto autem Argiuos qui colunt Venerem τυμβωρύχον ideſt quæ ſepulchra effodit.Argiui,& Lacones,& etiam Spartani, Dianam colunt Chelytidem, quoniam tuſſire ab eis vocatur χελύττειν Vnde nam putas hæc tibi adſcripta ſunt? Afferuntur ea quæ adducuntur à vobis,ne tuos quidem videris agnoſcere ſcriptores, quos ego teſtes cito ad tuam incredulitatem? O miſeri, qui omnem veſtram vitam re vera minimè vitalem impia impleuiſtis ludificatione. An non caluus quidem Iupiter Argis,alius autem vltor, honorati ſunt in Cypro? An non Veneri quidem
C περιβάσῳ, Argiui. ἑταίρᾳ autem,id eſt amicæ ſeu meretrici Athenienſes. καλλιπύγῳ autem,ideſt pulchras habenti nates,ſacrificant Syracuſani,quam Nicander Poëta alicubi vocauit καλλίγλουτον ,ideſt pulchris clunibus. Dionyſum autem iam taceo[k] χοιροψάλαν, id eſt,cunni contrectatorem Eum adorant Sicyonii, Dionyſum præficientes mẽbris muliebribus, vt curam gerat turpitudinis,colentes eum qui eſt auctor & princeps probri ac petulantiæ.Tales quidem ſunt ipſis Dei.tales autẽ ſunt ipſi quoque,in Diis ludentes,vel potius ſeipſos ludificantes,probroque & ignominia ſeipſos afficientes.Et quanto melius Aegyptii,qui vicatim & per oppida bruta coluerunt animantia quàm Græci,qui tales Deos adorant.Illa enim, & ſi ſint feræ, non ſunt tamen adultera,nec ſtupro ac fornicationi dedita. Hi autem quales ſint
D quid opus eſt amplius dicere cum ſatis eos conuicerimus? Porrò autem Aegyptii, quorum nunc feci mentionem,diſperſi ſunt in varios cultus ac religiones. Ex his, Euenitæ quidem colunt piſcem Phagrum. Mæoten autem, (eſt verò hic quoque alius piſcis) colunt qui habitant Elephantinam. Oxyrinchitæ autem piſcem ſimiliter,à quo eorum denominatur regio.Præterea autem Ichneumonem Heracleopolitæ.Saitæ autem & Thebani ouem.Lupum autem Lycopolitani. Canem verò Cynopolitani. Apim Memphitani. Hircum Mendeſii. Vos autem qui eſtis Aegyptiis omnino meliores,vereor autem dicere deteriores,qui non ceſſatis Aegyptios ridere quotidie, quales vos quoque eſtis in bruta animantia? Ex vobis quidem ciconias honore affecerunt Theſſali.propter conſuetudinem.[l] Thebani autem muſte-
E las,propter ortum Herculis.Quid verò, Theſſali rurſus dicuntur colere formicas, quoniam didicerunt Iouem aſſimilatum formicæ, coiiſſe cum Eurymeduſa filia Cletoris,& genuiſſe Myrmidonem? Polemo autem refert eos qui habitant circa Troadẽ,colere mures qui ſunt in his regionibus quos ipſi appellant[m] σμίνθους quoniam arrodebant chordas arcuum bellicorum,& Sminthium Apollinem ab illis muribus appellarunt.Heraclides autem dicit in ædificationibus templorum in Acarnania,vbi eſt Actium promontorium,& templum Actii Apollinis,bouem prius ſacrificari muſcis.Neque verò obliuiſcar Samiorum, qui ouem colunt, vt dicit Euphorion.Sed nec eorum qui colunt Phœniciam Syrorum,quorum alii quidem colum-
F bas,alii verò piſces tam impenſè colunt quàm Elei Iouem.Age verò,quoniam non ſunt Dii quos colitis,mihi rurſus videtur conſiderandum, an ſint re vera dæmones,relati in hunc ſecundum ordinem,vt vos dicitis.Si ſunt itaque dæmones liguritores & ſcelerati:poſſunt etiam apertè inueniri in ciuitatibus dæmones indigenæ,

Cythnos vna ex inſulis cycladibus.

qui honores decerpunt,apud Cythnios quidem Edemus,apud Tenios Calliſtago- A
ras , apud Eleos autem Anius , apud Lacones Aſtrabacus. Colitur autem quidam
quoque heros [n] Phalereis in puppi. Et Pythia conſtituit vt ſacrificarent Platæenſi-
bus Androcrati & Democrati & Cyclæo & Leuconi, cum vel maximè tunc vige-
rent Medica certamina. Poſſunt alii quoque permulti cerni dæmones,ei qui poteſt
vel parum perſpicere.

Heſiodus.

Dæmonum decies ter habet nam millia tellus
Immortalia. quis hominum cuſtodia ceſſa eſt.

Qui nam ſunt hi cuſtodes ? [o] O Bœotie,non te pigeat dicere?num clarum eſt quòd
hi ſunt,& qui ſunt his honoratiores,magni dæmones,Apollo,Diana,Latona, Ce-
res,Proſerpina,Pluto,Hercules,ipſe Iupiter. Sed ne fugiamus nos cuſtodiunt O B
Aſcreæ,ne fortaſſe peccemus,qui peccatis non ſunt vtique affines. Hic liceat eloqui
id quod habet inſtar prouerbii,Pater qui non poteſt corrigi,corrigit filium. Si au-
tem ſunt hi quoque cuſtodes,non ſunt propter eam qua ſunt in nos affecti bene-
uolentiam:ſed noſtrum vrgentes exitium,inſtar adulatorum adhæreſcunt vitæ fu-
mo ineſcati.Ipſi certè dæmones fatentur ſuam ingluuiem libaminis & nidoris , vt
qui dicant,ſortiti ſumus hoc munus.Quãnam aliam vocem ederent,ſi vocem acci
perent Dii Aegyptiorum , nempe feles & muſtelæ, quàm Homericam & Poeti-
cam,cui placet nidor & condimentum obſoniorum? Tales quidem ſunt apud vos et
dęmones & Dei,& ſi qui ſemidei tãquam ſemiaſini muli vocati ſunt. Neque enim C
eſt vobis nominum egeſtas ad impietatis compoſitiones. Age verò hoc quoque adii
ciamus,quòd inhumani & homines odio habentes dæmones ſunt veſtri Dii,et non
ſolùm lætitiam ex eo capiunt quòd hominum mentes offendant , ſed etiam ex ho-
minum cæde fruuntur voluptate , nunc quidem armatas in ſtadiis contentiones,
nunc autem innumerabiles de laude in bellis , decertationes,ſibi præbentes mate-
riam voluptatis, vt vel maximè poſſint humanis affatim expleri cædibus. Iam verò
cum ciuitates et gentes tanquam peſtes inuaſiſſent,ſæua poſtularunt libamina. Et
Ariſtomenes quidem Meſſenius [r] Ithometæ Ioui trecentos mactauit,ſe tot & tales
hecatombas ritè ſacrificare exiſtimans,in quibus etiam Theopompus Rex Lacedæ-
moniorum , erat præclara victima. Tauri autẽ populi qui habitant circa Tauricam D
Cherſoneſum,quoſcunque hoſpites apud ſe ceperint , ex iis qui mari aberrarunt,
Dianæ Tauricæ eos ſtatim ſacrificant. Hæc tua ſacrificia Euripides in ſcena tragicè
decantat . Monimus autẽ in Collectione rerum mirabilium,refert in Pella Theſſa
liæ Acheum hominem ſacrificari Peleo & Chironi.Lycios autẽ (ſunt hi verò gens
Cretenſium) pronunciat itidem Anticlides in redisibus, Ioui mactare homines
& Leſbios [q] Dionyſo ſimile offerre ſacrificium dicit Doſidas. Phocenſes au-
tem(neque enim eos prætereibo)eos ſcribit Pyshocles in tertio de Cõcordia,homi
nem holocauſtum offerre Dianæ Tauricæ:Erechtheus autem Atticus , & Marius
Romanus ſacrificarunt ſuas filias.Quorum ille quidem Perſephonæ , vt Demara-
tus in primo Rerum tragicarum: hic autem , nempe Marius,Diis Aueruncanis ſeu E
malorum depulſoribus,vt Dorotheus ſcribit in quarto Rerum Italicarum. Homini
bus quidem bene velle ex his rebus oſtenduntur dæmones.Quomodo ergo nõ ſunt
ſancti qui ſunt cultui dæmonum ac ſuperſtitioni dediti? alii quidem dæmones vt
ſeruatores bonis verbis proſequentes, alii verò petentes ſalutem à ſalutis inſidia-
toribus.Dum ergo exiſtimant ſe eis rite ſacrificare,non animaduertunt ſe homines
occidere.Non enim ex loco fit cædes hoſtia.neque ſi quis Dianæ & Ioui in ſacro lo
co, magis quàm irę & auaritiæ & aliis ſimilibus dæmonibus in altaribus vel in viis
hominem occideris,ſacram appellans hoſtiam,id ſacrum eſt,ſed eſt cædes & homi-
cidium tale ſacrificium. Quid ergo ò homines aliorum hominum ſapientiſſimi,
alias quidem feras fugimus, & ſicubi in vrſum vel leonẽ inciderimus,diuertimus?

Il. 3. Verg. 2.

Improuiſum aſpris veluti qui ſentibus anguem,
Preſſit humi nitens , trepidusque repente refugit.

Pernicioſus autem & exitiales,inſidiatores,hominumque hoſtes & prædones cum
dæmones

A dæmones eſſe prius ſenſeritis & intelligatis, non declinatis, non auerſamini? Quid-
nam autem veri dixerint improbi, vel quamnam attulerint vtilitatem? Iam ego poſ
ſum tibi oſtendere hominem veſtris iſtis Diis, nempe dæmonibus, meliorem, Apol
line vate Cyrum & Solonem. Munera diligit veſter Phœbus, non homines. Prodi-
dit [r] Crœſum amicũ, & mercedis oblitus, adeò erat gloriæ cupidus, Crœſum ad ro
gum deduxit per Halym. Sic amantes dæmones deducunt ad ignem. Sed tu ò ho-
mo, qui es Apolline hominum amantior & verior, miſerere eius qui eſt vinctus ſu
pra pyram. Et tu quidem Solon vaticinare veritatem. Tu autem Cyre iube pyram
extingui. Tu poſtremo ò Crœſe ſac vt ſapias, cum tuo malo id didiceris. Eſt ingra-
B tus is quem adoras. Capit mercedem, & auro accepto mentitur. O Solon vide rur-
ſus finem, nunquid non dæmon, ſed homo tibi dicit? Non obliqua vaticinatur So-
lon, eum bene intelliges, verùm ſolum ò Barbare reſponſum hoc in pyra experieris.
Vnde mihi venit in mentem admirari, quibuſnam tandem visis abducti homines
qui ſunt decepti, ſuperſtitionem & dæmonum cultum annunciarunt hominibus,
ſceleratos dæmones colere lege lata iubentes. Seu fuerit ille [s] Phoroneus, ſeu Me-
rops, ſeu aliquis alius, qui eis poſuerunt templa & altaria, & præterea ſacrificio eis
primi obtuliſſe fabuloſè dicti ſunt. Nam poſterioribus quidem certè temporibus,
finxerunt Deos quos adorarent. Hunc certè Amorem vel Cupidinem, qui dicitur
eſſe inter [t] Deos antiquiſſimos, nemo prius colebat, quàm adoleſcentulus quiſ-
C piam Charmam ceperit, & aram elegantiorem poſuerit in Academia, poſtquam
fuit expleta cupiditas, & morbi intemperantiam appellarunt amorem, intemperan
tem cupiditatem in Deorum numerum referentes. Athenienſes autem nec quis eſ-
ſet quidem Pan nouerant, priuſquam eis diceret [u] Philippides. Merito ergo dæmo-
num cultus cum alicunde cœpiſſet principium, fons fuit ſtolidi vitii. Deinde cum
non fuiſſet reſciſſus, ſed accepiſſet augmeotum & magno fluxiſſet alueo, multos
dæmones conſtituit, ſacrificans hecatombas, & conuentus celebrans, & imagines
erigens, & templa ædificans. Quæ quidem nec ipſa ſilentio prætermittam, atque a-
deò ipſa conuincam ſpecioſo quidem nomine nominari templa, fuiſſe autem ſepul-
chra, hoc eſt, ſepulchra vocata fuiſſe templa. Vos autem vel nunc ſaltem dæmonum
D cultus & ſuperſtitionis obliuiſcamini, ſepulchra colere erubeſcentes. In templo
Mineruæ, Lariſſæ, in arce eſt ſepulchrum Acriſii. Athenis autem in arce, Cecropis,
vt ait Antiochus in nono Hiſtoriarum. Quid verò Erichthonius, non fuit ſepultus
in templo Poliadis? Immarus autem filius Eumolpi & Dairæ, non fuit ſepultus in
ambitu Eleuſinii, quod eſt ſub arce? Filiæ autem Celei non ſunt ſepultę in Eleuſi-
ne? Quid tibi enumerem vxores Hyperboreorum? Hyperoche & Laodice ſepultæ
ſunt in Artemiſio in Delo. Id autem eſt in templo Delii Apollinis. Leandrius au-
tem dicit Clearcum fuiſſe Mileti ſepultum in [x] Didymæo. Hic [y] Leucophrynes mo
nimentum par eſt non prætermittere, ſequendo Zenonem [z] Myndium, quæ in tem
plo Dianæ ſepulta eſt Magneſiæ. Sed neque Apollinis aram quæ eſt in Telmeſſo,
E quam ipſam quoque ſcribunt eſſe monimentum Telmiſſis vatis: Ptolemæus autem
filius Ageſarchæ, in primo eorum quos ſcribit de Philopatre, dicit in Paphio in tem
plo Veneris ſepultum eſſe Cyniram & eius nepotes. Sed mihi quidem perſequenti
ſepulchra quæ adorantur, ne vniuerſum quidem tempus ſuffecerit. Vos autem, ſi
non eorum quę audetis aliquis vos pudor ſubeat, planè mortui verè mortuis cre-
dentes circumcurſatis? O miſeri, cur nam hoc malum toleratis? nocte quidem capi-
ta vobis ſunt inuoluta. Quòd ſi præter hæc ipſas vobis imagines ſubiecero conſide-
randas, verè perſequentes, inuenietis nugas eſſe cõſuetudinem, vt qui manuum ho
minum opera colatis inſenſilia. Et Scythę quidem antiquitus adorabant acina-
cem. Arabes autem lapidem. Perſæ verò fluuium, & ex aliis hominibus ii qui erant
F adhuc antiquiores, ligna erigebant inſignia, & columnas ponebant ex lapidibus,
quæ etiam appellabantur *ξόανα* eo quòd eraderentur & expolirentur ex materia.
In Icaro certè, imago Dianæ lignum erat non laboratum, & Cithæroniæ Iunonis
Theſpię truncus exciſus, & Samię Iunonis, vt ait Aethlius, prius quidem erat aſſer.

Theſpiæ locus in Bœotica ſacer Iunoni.

Poſtea autem, cum eſſet Archon Procleus, efficta eſt in formam ſtatuæ. Poſtquam A
autem cœperunt ſtatuæ formari hominibus, βρίτα quod idem eſt quod ſtatuæ, cœperunt denominationem, ἐκ τῶν βροτῶν id eſt ex hominibus. Romæ autem antiquitus ſtatuam Martis, fuiſſe haſtam dicit ſcriptor Varro, cum nondum perueniſſent artifices ad hoc ſpecioſum quidem ſed improbum artificium. Poſtquam autem ars floruit, auctus eſt error. Quod itaque lapides & ligna, & vt ſemel dicam, materiam, ſecerint imagines hominibus ſimiles, quibus pietatis formam præ vobis fertis, calumniantes veritatem, iam quidem ex hoc patet. Verumenimuero cùm locus indigeat aliqua demonſtratione, non eſt id recuſandum. Ac Iouem quidem Olympicum, & Poliadem Athenis, ex auro & ebore effeciſſe Phidiam, cuiuis eſt euidens. B
Iunonis autem Samiæ ſtatuam factam eſſe Euclidis cęlo, refert Olympicus in Samiacis. Ne ergo dubitetis, ſi Seuerarum quæ Athenis vocantur Dearum duas quidem fecit Scopas ex lapide qui vocatur Λυχνεὺς Calos autem eam quam narrantur habere mediam, Polemonem oſtendere in quarto eorum quæ ſcripſit ad Timæum, nec eas quæ ſunt in Pataris Lycię ſtatuas, Iouis & Apollinis, quas rurſus Phidias imagines, ſicut leones qui cum eis dedicatæ ſunt, effecit. Quòd ſi vt nonnulli dicũt, erat ars Bryaxis, non contendo, habes eum quoque ſtatuarium. Vtrum eorum velis adſcribe. Quinetiam Teleſii Athenienſis, vt ait Philochorus, opus ſunt imagines in Neapeclia, Neptuni & Amphitrites, quæ adorantur Teni. Demetrius autem in ſecundo Argolicorum, ſtatuæ Iunonis Tirynthiæ, & materiam, pirum, & effectorem fuiſſe ſcribit Argum. Multi autem fortaſſe admirabuntur ſi didicerint Palladiũ C
quod appellatur Diopetes, vt quod à Ioue deuolârit, quod Diomedes quidem & Vlyſſes feruntur Troia abſtuliſſe, depoſuiſſe autem apud Demophoontem, fuiſſe conſtitutum ex oſſibus Pelopis, quemadmodum Olympium ex aliis oſſibus beluæ Indicæ. Atqui adduco Dionyſium hæc referentem in quinta parte circuli. Appellas autem in Delphicis dicit duo fuiſſe Palladia, ambo autem fabricata eſſe ab hominibus. Sed ne quis exiſtimet me propter ignorationem prætermiſiſſe, hæc quoque adducam, Morychi Dionyſi ſtatuã fuiſſe quidẽ factam ex lapide qui vocatur [aa] Phellata, eſſe autem opus Siconis cognomine Eupalami, vt dicit Polemo in quadam epiſtola. Fuerunt autem etiam quidem duo alii, Cretenſes, vt arbitror, ſtatuarii, Ecyles & Dipœnus hi nominabantur. Fecerunt autem imagines Caſtoris D
& Pollucis quæ ſunt Argis, & effigiem Herculis quæ eſt Tyrinthe, & ſtatuam Dianę [bb] Munychię in Sicyone. Et quid in his immoror, cum liceat vobis magnum illum dæmonem oſtendere quiſnam fuerit, quem per excellentiam audimus cultu & veneratione dignum ab omnibus eſſe habitum? Eum non eſſe manu factum auſi ſunt dicere, Aegyptium Sarapim. Alii enim ſcribunt eum fuiſſe munus miſſum à Sinopenſibus ad Ptolomæum Philadelphum, qui eos fame laborantes miſſo ex Aegypto frumento recreauit. eſſe autem hanc ſtatuam effigiem Plutonis, qui acceptam ſtatuam poſuit in promontorio quod nunc appellant. Racotim, vbi etiam eſt honore affectum templum Sarapidis. eſt autem prædium locis vicinum. Bliſtichem E
autem pellicem mortuam Canopi, tranſlatam Ptolomæus ſepelijt ſub prius dicto templo. Alii autem Ponticam imaginem dicunt eſſe Sarapim, tranſlatam autem fuiſſe honorificè Alexandriam à frequenti hominum conuentu. Iſidorus ſolus, à Seleucenſibus, qui ſunt propter Anthiochiam, ſtatuam fuiſſe traductam, qui ipſi quoque penuria frumenti laborauerant, & nutriti fuerant à Ptolomæo. Cęterum Athenodorus quidem filius Sandonis, cum vellet Sarapidis oſtendere antiquitatem, neſcio quomodo eo lapſus eſt vt eum argueret factam fuiſſe ſtatuam. Seſoſtrim dicit Regem Aegyptium, cum plurimas Græcorum gentes ſibi ſubiunxiſſet, reuerſum in Aegyptum, multos adduxiſſe artifices. Oſirim itaque à quo genus duxerat, iuſſit magnificè affabreque variatum effingi. Eum autem conſtruit Bryaxes opifex, F
non Athenienſis, ſed aliquis alius qui eodem appellabatur nomine quo Bryaxes, qui ad opus faciendum mixta & varia vſus eſt materia. Habebat enim ramentum auri & argenti & æris et ferri & plumbi, nec ei vllus lapis deerat Aegyptius, nec Saphiri &

Locus hic eſt corruptus.

Quaſi diceret, ſiue fuerit ars Bryaxis, ſiue Phidiæ.

Morychus vnũ ex Bacchi cognominibus.

A ri & hæmatitis fragmenta,ſed nec ſmaragdi & Topazii.Hæc ergo omnia leuigata tritaque ac commixta illiuit colore cœruleo. Qua de cauſa nigrior eſt color imaginis.& cum pharmaco relicto ex ſepultura Oſiridis & Apis, omnia permiſcuiſſet,duplicauit Sarapim, cuius nomen quoque ſignificat & funeris ſocietatem, & opus quod factum eſt ex ſepultura, vt quod compoſitum ex Oſiride & Api, factum ſit Oſirapis. Nouum autem alium in Aegypto,& qui vel ab ipſis propemodum colitur Græcis,retulit in numerum Deorum,Imperator Romanorum,dilectum,& qui fuit formoſiſſimus,Antinoum:quem ita conſecrauit vt Ganymedem Iupiter.Non enim facile arcetur cupiditas quæ caret metu. Et ſacras Antinoi noctes nunc ado-
B rant homines,quas turpes ſciebat amator qui ſimul vigilauerat.Quid mihi refers in numerum Deorum,eum qui ſtupro fuit honoratus?Quid verò iuſſiſti etiam lugeri tanquam filium?Quid verò eius quoque narras pulchritudinem? Turpis eſt pulchritudo quæ per contumeliam & probrum emarcuit. Ne tyrannidem exerceas ò homo in pulchritudinem,ne probrum afferas florenti adoleſcenti. Ipſam mundam conſerua vt ſit pulchra. Pulchritudinis rex efficere,non Tyrannus,liber maneat. Tunc tuam agnoſcam pulchritudinem,quoniam mundam conſeruaſti imaginem, tunc veram adorabo pulchritudinem,quæ eſt exemplar pulchrorum.Iam verò dilecti ſepulchrum,eſt templum Antinoi & oppidum.Sicut autem templa,ita etiam ſe-
C pulchra habentur in admiratione,Pyramides,& Mauſolea,& Labyrinthi,alia templa mortuorum, vt illa ſepulchra Deorum. Vobis autem magiſtram adducam vatem Sibyllam.

Non ſunt reſponſa hæc Phœbi mendacia, ſtulti
Quemque Deum dixere homines, falſoque uocarunt
Vatem, ſed uox iſta Dei, ſimilem ſimulachris
Quem haud fecere manus hominum, ſermonis egenis.

Hęc quidem tibi prædicit ruinas templorum, ſignificans quidem fore, vt templum Dianæ Epheſiæ terræ hiatibus & motibus abſorbeatur, his verbis.

Abiecta autem Epheſus triſtisque in littore flebit,
D *Et templum quærens, quod tunc non incolet ullus.*

Templum autem Iſidis & Sarapidis in Aegypto diruendum dicit & exurendum.

Iſi Dea in Nili tu undis infauſta manebis.
Sola, & uoce carens, Mænasque Acherontis arenis.

Deinde ſubiicit.

Tuque Sarapi erecta ingens cui ſaxea moles.
Magnus in Aegypto miſera impendet tibi caſus.

Sed ſi tu non audis Prophetiſſam,at tuum audi philoſophum Heraclitum Epheſium,quod ſint inſenſiles exprobrantem imaginibus. Et his vota faciunt imagini-
E bus,perinde ac ſiquis loquatur cum ædibus. Annon enim ſunt prodigioſi qui lapides adorant?Deinde verò eos etiam ſtatuentes ante fores,perinde ac viuos ac efficaces. Mercurium tanquam Deum adorant,eum etiam ἀγυιέα hoc eſt, viæ viciniæue præfectum,ianitorem ſtatuentes.Si enim tanquam inſenſiles iniuria afficiunt: cur adorant vt Deos?Si verò exiſtimant eos eſſe ſenſus participes,cur eos ianitores conſtituunt?Romani autem qui res maximas & præclarè geſtas Fortunæ attribuunt,& eam eſſe Deam maximam exiſtimant,poſuerunt eam in ſterquilinio, dignum Deæ
F templum,ſeceſſum tribuentes. Verùm enimuero inſenſili lapidi & ligno & diuiti auro nihil penitus curę eſt nec nidor,nec ſanguis,nec fumus,quo dum honorantur & ſuffumigantur nigreſcunt.Sed neque honori nec iniuria.Sunt autem hæ imagines quouis animali viliores. & quomodo quæ ſunt inſenſilia, diuino ſint honore affecta, mihi venit in mentem dubitare, & errantium vtpote miſerorum miſereri amentiæ.Nam ſi quædam animalia non habent omnes ſenſus, vt vermes & erucæ, σμηρσ[illegible]
& quæcunque ſtatim à primo ortu manca & mutila apparent, ſicut talpæ & mus araneus,quam dicit Nicander cæcam & ſurdam:ſunt tamen meliores his ſtatuis &

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

imaginibus quæ ſunt ſurdæ penitus. Habent enim vnum quidem certè ſenſum, ver- A
bigratia auditum vel tactum, vel qui habet proportionem ac conuenientiam cum
odoratu vel guſtu. Simulachra autem nullum ſenſum participãt. Sunt autem multa
animantia, quæ nec viſum habent nec auditum neque vocem, cuiuſmodi eſt genus
oſtreorum, viuunt tamen & augentur, & præterea vnà cum Luna afficiuntur. Sta-
tuæ autem ocioſæ, inefficaces, inutiles & inſenſiles, alligantur, & clauis configun-
tur, & compinguntur, funduntur, limantur, ſecantur, eraduntur, cælantur. Surdam
quidem terram vexant & contumelioſè tractant ſtatuarii, eam à natura propria ar-
te dimouentes, & adorare perſuadentes. Adorant autem ii qui Deos faciunt, non
Deos & dæmones, mea quidem ſententia, ſed terram & artem, quod quidem eſt B.
imagines. Verè eſt imago, mortua materia, formata manu artificis. Nobis autem
non eſt ſenſilis, imago materiæ ſenſilis, ſed quę percipitur intelligentia. Deus, qui ſo
lus verè eſt Deus, intelligentia percipitur non ſenſu. Ac rurſus cum in ipſis caſibus
& infortuniis, reipſa didicerint ſuperſtitioſi lapidum adoratores, inſenſilem non co
lere materiam, ab ipſo vſu victi pereunt præ ſuperſtitione: & tamen ſimulachra con
temnentes, nec volentes omnino videri contemnere, ab ipſis Diis conuincuntur,
quibus ſunt dedicatæ imagines. Dionyſius enim Tyrannus iunior, cum auream ve
ſtem Ioui abſtuliſſet in Sicilia, iuſſit eum indui lanea, facetè dicẽs eam eſſe aurea me
liorem, vt quæ eſſet & æſtate leuior, & hyeme calidior. Antiochus autẽ Cyzicenus
cum egeret pecuniis, Iouis auream ſtatuam, quæ erat magnitudinis quindecim cu- C
bitorum, fundi iuſſit. & ex alia viliori materia ſtatuam illi ſimilem, laminis inaura-
tam, rurſus reponi. Hirundines autem, & multæ aues ſæpe aduolantes, inquinant
imagines, nullam curam gerentes nec Olympii Iouis, nec Aeſculapii Epidaurii.
Sed nec Mineruæ [cc] Poliadis, vel Sarapidis Aegyptii, à quibus nec ipſas quidẽ imagi
nes iſſe inſenſiles diſcitis. Sed ſunt quidem improbi aliqui prædones, vel hoſtes, qui
facta irruptione, turpis lucri gratia, ſacra ſunt depopulati, & diripuere donaria;
vel ipſas etiam fuderunt ſtatuas. Et ſi Cambyſes aliquis, vel Darius, vel alius inſa-
niens, quædam eiuſmodi fecerit, & ſi Aegyptium quis Apim occiderit, rideo qui-
dem quòd Deum ipſorum occiderit, indignor autem, ſi propter lucrum peccauit.
Lubens autem obliuiſcar huius malefícii, auaritiam non idolorum imbecillitatem D
conuinci exiſtimans. Sed non ignis nec terribiles terræmotus pertimeſcunt aut re-
uerentur dæmones aut imagines, non magis quàm calculos qui ſunt ad littora accu
mulati fluctibus. Scio ego ignem poſſe conuincere, & mederi ſuperſtitioni, ſi velis
ceſſare ab amentia. Ignis te ad lucem deducet. Hic ignis, & templum quod erat
Argis, combuſſit vnà cum Sacerdote Chryſide, & id quod erat Epheſi, Dianæ, ſe-
cundum poſt Amazones, & Romæ ſæpe depopulatus eſt Capitolium, Sed nec abſti
nuit à templo Sarapidis Alexandriç. [dd] Liberalis autem Dionyſi Athenis templũ di
ruit, & templum Delphici prius rapuit procella, deinde ignis ſapiens temperãſque
deleuit. Hoc tibi oſtenditur proœmium eorum quæ pollicetur ignis. Qui autem fa
bricantur ſtatuas, non eos admonent qui ex vobis ſapiunt, vt materiam contemna- E
tis? Athenienſis quidẽ Phidias, qui ſcripſit in [ee] Iouis Olympii digito, παντάρκης καλός
Pulcher omnes adiuuans. Non erat enim ei pulcher Iupiter, ſed is qui ab eo amaba-
tur. Praxiteles autem, vt declarat Poſidippus in libro de Cnidio, Veneris Cnidiæ
conſtruens imaginem, fecit eam formæ ſimilem Cratinæ quam amabat, vt adora-
rent miſeri amicam Praxitelis. Cum floreret autem Phryne Meretrix Theſpiaca, pi
ctores omnes imitabantur Veneris imagines ad Phrynes pulchritudinem. Sicut rur
ſus Lapicidæ quoque Mercurios effingebant Athenis ad [ff] Alcibiadem. Reſtat nunc
tuum adhibere iudicium, ſi velis etiam adorare meretrices. Hinc puto moti Reges
veteres, has fabulas deſpicientes, liberè, propterea quòd ab hominibus nullum impẽ
deret periculum, ſeipſos Deos pronunciarunt: ea ratione docentes illos quoque F
per gloriam factos eſſe immortales. Ceyx quidem filius Aeoli, appellatur Iupiter
ab vxore Alcyone. Rurſus autem Alcyone Iuno appellatur à marito. Ptolemæus au
tem quartus vocabatur Dionyſus, & Mithridates Ponticus ipſe quoque Diony-
ſus

Epidaurus eſt oppidum Argorum ſacrum Apollini.

Quidam dicunt hoc feciſſe Phidiam.

A ſus.Volebat autem Alexander quoque videri filius eſſe Ammonis, & cornutus effingi à ſtatuariis, pulchrum hominis vultum cornu ſtudens ignominia probroque afficere.Neque verò ſolùm Reges,ſed etiam priuati,ſe iactant de diuinis appellationibus,vt Menecrates Medicus,qui fuit cognominatus Iupiter. Quid opus eſt vt referam Alexarchum?Is cum fuiſſet ſcientia Grammaticus,vt ſcribit Ariſtus Salaminius,ſeipſum effinxit in Solis effigiem.Quid opus eſt etiam meminiſſe Nicagorę? Erat Zelites genere, natus tempore Alexandri, Mercurius appellabatur Nicagoras,& vſus eſt Mercurii veſte: cum etiam integræ gentes & cum ipſis viris vrbes, adulatione vtentes, de Diis fabulas viles & contemptas reddant, homines ſeipſos
B efficientes,Diis æquales,inflati à gloria,ſibi qui modum ſuperant honores decernẽtes.Nunc quidem Macedonem Pellæum,Amyntoris filium Philippum in Cynoſarge adorandum decernentes, cui & fractus erat iugulus, & fracta tibia, cui fuerat excectus oculus.& rurſus [gg]Demetriũ ipſum quoque Deum vocãtes,& vbi ex equo quidem deſcendit Athenas ingrediens,eſt templum Demetrii καταιβάτου hoc eſt Deſcenſoris.Vbique autem aræ & nuptiæ Mineruæ ei parabantur ab Athenienſibus. Ille autem Deum quidem deſpiciebat,cum non poſſet nubere imagini:habens autem [hh]Lamiam Meretricẽ aſcendit in arcem,& in Mineruæ thalamo volutabatur, veteri virgini meretricis iuuenis figuras & habitus oſtẽdens.Neque eſt ergo [ii]Hipponi inuidendum mortem ſuam efficienti immortalem. Is enim Hippo iuſſit ſuo
C inſcribi monimento hunc verſum elegiacum.

Cynoſarges Attic[a]e gymnaſium.

Hic eſt Hipponis tumulus, quem lumine caßum
Aeternis fecit parca parem eſſe Deis.

Rectè quidem,ò Hippo,humanum errorem nobis oſtendis.Si enim tibi vel loquenti non crediderunt,fiant mortui diſcipuli.Hoc eſt oraculum Hipponis, ipſum intelligamus.Qui à vobis adorantur,cum fuerint aliquando homines, deinde quidem mortem obierunt.affecit autem ipſos honore & fabula & tempus. Solent enim,neſcio quomodo, ea quidem quæ ſunt præſentia, deſpici, propter conſuetudinem: quæ autem ſunt præterita, ſeparata ab ea quæ tunc erat præſens probatione, propter incertitudinem temporis,in honore eſſe propter figmentum: & alia quidem
D non credi, alia verò etiam haberi in admiratione. Iam verò veteres mortui longo erroris tempore ſe venditantes,à poſteris exiſtimantur eſſe Dii. Harum rerum fidem vobis faciunt veſtra myſteria, celebres conuentus,vincula & vulnera,& Dii lachrymantes.

Hei mihi, quòd qui hominum eſt mihi uel chariſſimus unus, Il.ρ
A Patroclo ſtatuunt Sarpedona fata domari.

Superata eſt Iouis voluntas,& vobis victus Iupiter luget propter Sarpedonem. Meritò ergo vos ipſi idola & dæmones eos vocatis, cum & Mineruam ipſam & alios Deos,qui eos improbè honorauit,Homerus,appellauit dæmones.

E *Illa aſt conſcendit Olympum,*
Ad Iouis Aegiferi, alioſque ad dæmonas, ædes.

Quomodo ergo ſunt adhuc Dii ſimulachra & dæmones, verè abominandi & immundi ſpiritus, quos fatentur omnes eſſe terrenos & lutulentos,qui circa ſepulchra & monimenta ipſo pondere depreſſi verſantur & volutantur? circa quæ etiam exiliter & euanide apparent ſpectra vmbris ſimilia. Hi ſunt veſtri Dii,ſimulachra, vmbræ,& præter hos claudæ illæ & rugoſæ & ſtrabis oculis litæ, quæ ſunt potius filiæ Therſitis quàm Iouis.Quare mihi videtur Dion facetè dixiſſe, quomodo homines bonam prolem iure petierint à Ioue,quam ipſe ſibi præbere non potuit? O impietatem puram & ab interitu alienam eſſentiam,quoad eius à vobis fieri poteſt, defoditis,& id quod eſt intemeratum & ſanctum eius quæ verè eſt eſſentiæ, obrui- Il.ι
F ſtis,Deum deprædantes.Quid ergo iis qui non ſunt Dii munera tribuiſtis?Cur verò relicto cœlo terram honoraſtis? Quid eſt autem aliud aurum vel argentum,vel adamas,vel ferrum,vel æs,vel ebur,vel lapides pretioſi? an non terra & ex terra?

An non autem vnius matris terræ ſunt fœtus hæc cuncta quæ vides? Cur ergo, ò A
ſtolidi & inanium rerum dediti cogitationi (rurſus enim reuertar ad inſtitutum)
cœleſtem locum maledictis inceſſentes, pietatem ac religionem in ſolum detraxiſtis?
terreſtres Deos vobis fingentes, & hæc genita ante Deum ingenitum perſequen-
tes, in profundiorem incidiſtis caliginem? Pulcher eſt lapis Parius, ſed nondum eſt
Neptunus. Pulchrum eſt ebur, ſed nondum eſt Olympius. Materia ſemper arte indi
get. Deus autem eſt nullius indigus. Præceſſit ars, adiecta eſt figura. Materia, & eſ-
ſentiæ opes, ad lucrum quidem deducunt, ſola autem ſunt figura venerandæ. Au-
rum eſt tua ſtatua, eſt lignum, eſt lapis, eſt terra, quæ ſi ab initio conſideraueris,
formam accepit ab artifice. Ego autem terram calcare didici, non adorare. B
Non eſt enim mihi fas vnquam rebus inanimatis credere ſpes animæ. Eundum eſt
ergo quàm proximè fieri poteſt ad imagines. Nam qui eſt proprius earum error,
vel ex aſpectu conuincitur. Dæmonum enim affectionem imagines vel apertiſ-
ſimè exprimunt. Si quis ergo picturas & imagines obiens contempletur, ex turpi-
bus ignominiaque ac dedecore plenis figuris, veſtros Deos ſtatim agnoſcet. Diony-
ſum, ex amictu. Vulcanum, ex arte. Cererem, ex calamitate Inò ex vitta. Neptunum
ex tridente. Iouem, ex cygno. Herculem autem oſtendit pyra. & ſi quis nudam vi-
derit depictam mulierem, auream Venerem intelligit. Sic Pygmalion ille Cyprius
eburneam amauit ſtatuam, erat ea ſimulachrum Veneris, & erat nudum. Vincitur
figura Cyprius, & coit cum imagine. Id autem ſcribit Philoſtephanus. Venus au- C
tem alia in Cnido erat lapis, & erat pulchra, alius eam amauit, & cum lapide Vene-
ris habet conſuetudinem, vt refert Poſidippus. prior quidem in opere de Cypro, al-
ter verò in opere de Cnido, tantum ars valuit ad decipiendum, quæ homines amo-
ri deditos illexit in [k] barathrum. Vim quidem efficacem habet ars opificis, ſed eum
qui eſt ratione præditus non poteſt decipere, nec eos qui vixerunt ex ratione. Per
picturam enim, propter adumbratam ſimilitudinem, columbi aduolârunt ad colum
bas, & equabus rectè pictis equi adhinnierunt. Adoleſcentem aiunt amaſſe imagi-
nem, & pulchrum iuuenem ſimulachrum Cnidium. Sed ſpectatorum viſum ars de-
ceperat. Neque enim cum Dea congreſſus eſſet aliquis, neque eſſet aliquis ſepultus
cum mortua, neque dæmonem amaſſet & lapidem aliquis qui fuiſſet ſanæ mentis. D
Vos autem ars decipit aliis præſtigiis, etiam ſi non inducens ad amandum, verùm
ad colendum & adorandum ſimulachra & picturas. Similis quidem eſt pictura, lau-
detur ars, non decipiat autem hominem ac ſi eſſet veritas. Quietè ſtetit equus: co-
lumba minimè eſt perturbata, & penna ſtetit otioſa. Vacca Dędali, quę ex ligno con
fecta fuerat, cepit taurum agreſtem, & coëgit beſtiam ars. quæ eam deceperat, aman
tem inire mulierem. Tantum œſtrum artes quæ improbo vtuntur artificio, attule-
runt inſipientibus. Sed qui ſimias quidem nutriunt & exercent, quòd nec cereę, nec
luteæ, nec virginalium mundorum ſimilitudines, eas aliquid fallant mirantur. Vos
autem vel ſimiis euadetis deteriores, dum lapideis & ligneis & aureis & eburneis
imagunculis & picturis animum adhibetis. Tot vobis pernicioſorum ludibriorum, E
opifices, lapicidæ, & ſtatuarii, pictoreſque, & fabri, & Poetæ, multam & talem tur-
bam inducunt, in agris quidem, Satyros, per ſyluas autem, nymphas Oreades, & A-
madryades. Quinetiam in aquis & fluuiis & fontibus, Naiades, & in mari Nerei-
des. Magi autem ſe iam ſuæ impietatis gloriantur miniſtros habere dęmones, vt qui
eos in ſuorum famulorum numerum adſcripſerint, & neceſſitate adactos ſeruos fe-
cerint ſuis carminibus. Deorum itaque nuptiæ, & liberorum procreationes, &
puerperia, & adulteria quæ canuntur, & conuiuia quæ à Comicis recitantur, & ri-
ſus qui in potu inducuntur, incitant me vt vociferer, etſi velim tacere. O impieta-
tem, ſcenam cœlum feciſtis, & Deus vobis factus eſt actus, & quod ſanctum eſt, dæ-
moniorum perſonis in Comœdia ludificati eſtis, verum Dei cultum ac religio- F
σατυρίζοντες nem, dæmonum ſuperſtitione, libidinosè & obſcenè inquinantes.

Sed pulſans citharam pulchrè is præludere cœpit.

ὀδυ. θ Caue nobis, ò Homere, pulchram aliquam cantilenam.

Furtiuum

Lapis Parius qui eſt mirum in modum albus.

A *Furtiuum pulchræ Venerisque & Martis amorem.*
Vulcani in tecto ut fuerit congreſſus amantum
Primum, & per multa inceſtarit dona cubile,
Vulcani Regis.

De ſine canticum ò Homere, non eſt pulchrum. Docet adulterium. Nos autem ne aures quidem ſtupris ac ſornicationibus inquinare volumus. Sumus enim nos, ſumus, qui Dei imaginem circumferimus, in hoc viuo, & quod mouetur, ſimulachro, homine, ſimul habitantem imaginem, conſulentem, colloquentem, contubernalem, & quæ noſtris mouetur affectionibus, & eſt affectionibus omnibus ſuperior. Nos Deo donati & dedicati ſumus pro Chriſto. Nos genus electum, regale 2.Petri.2. Exod.19.
B Sacerdotium, gens ſancta, populus peculiaris, qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, qui, vt ait Ioannes, non ſumus ex iis qui ſunt inferius, ſed ab eo Ioan.6. qui venit ſupernè vniuerſum didicimus, qui Dei œconomiam ſeu carnis ſuſceptæ diſpenſationem mente comprehendimus, qui vt in vitę nouitate ambularemus nos exercuimus. Sed hæc non cogitat vulgi magna pars, ſed pudore & metu omni πασχητιασμοὺς abiecto, domi depingunt turpes dæmonum in Venerem pruritus & titillationes. Depictis enim quibuſdam tabellis, ſublime appenſis, mentem adhibentes, thalamos ornarunt impudicitia, intemperantiam exiſtimantes pietatem, & in cubili decumbentes, in ipſis amplexibus Venerem illam nudam reſpiciunt, quæ vincta eſt pro-
C pter complexus, & ad Ledam aduolantem auem, quòd ſit mulierum amans, probantes & admittentes, in annuli palla imprimunt picturam, vtentes ſignaculo conueniente Iouis impudicitiæ. Hæc ſunt mollis & delicatæ vitæ veſtræ exemplaria. Hæ ſunt Theologiæ probri & petulantiæ plenæ. Hæ ſunt doctrinæ Deorum, qui vnà vobiſcum fornicantur. Nam quod quilibet vult hoc etiam putat, vt ait orator Athenienſis. Cuiuſmodi autem ſunt aliæ quoque vobis imagines? Paniſci quidam, & nudæ puellæ, & ebrii Satyri, & membrorum erectiones, quæ picturis nudantur, conuictæ proficiſci ab intemperantia. Iam verò totius libidinis & impudicitiæ figuras apertè deſcriptas publicè intuentes, non erubeſcitis, ſed potius poſitas erectaſque cuſtoditis, perinde ac ſi Deorum veſtrorum imagines impudentiæ columnas
D domi conſecraueritis, figuras geſtuſque Philænidis æquè depingentes, atque certamina Herculis. Horum non ſolum vſus, ſed etiam aſpectus, & auditus, deponendam eſſe memoriam vobis annunciamus. Scortatæ ſunt aures veſtræ, fornicati ſunt oculi, & quod eſt magis nouum, ante complexum veſtri adulterium admiſerunt aſpectus. O qui homini vim attuliſtis, & diuinitatem, figmenti confutatione conuelliſtis, omnino increduli eſtis, vt veſtras ſequentes animi perturbationes, vacetis delitiis, & creditis quidem ſimulachris, eorum quærentes intemperantiam: Deo autem non creditis, moderationem non ferentes & continentiam: & quæ ſunt quidem præſtantiora odio habuiſtis, quæ verò deteriora, honore affeciſtis, vt qui virtutis quidem ſitis effecti contemplatores, vitii autem decertatores. Beati ergo vno, vt
E ſemel dicam, conſenſu ſunt ſoli illi ex Sibillę ſententia, quicunque

Græcè ita puto legẽdum καὶ τὸ θεῖον τῷ πλάσματος ἐλέγχῳ ἀπαρρίξαντες.

A ſe uiſa Deum qui omnino templa negabunt,
Surdorum & lapidum quæ ſunt altaria, ſedes.
Ex lapide & manibus ſimulachra affecta urorum.
Cæſorum quæ ſunt animato infecta cruore,
Quadrupedum, bipedum, uolucrumque, & cæde ferarum.

Nobis enim eſt apertè vetitum artem fallacem exercere. Non facies enim, inquit Propheta, cuiuſuis rei ſimilitudinem eorum quæ ſunt in cœlo, & quæcunque ſunt in terra infrà. Reuera enim Cererem Praxitelis, & Proſerpinam, & Iacchum myſti Exo.20.
F cum Deos exiſtimaremus, vel Lyſippi artes, vel manus Apellis, quæ diuinę exiſtimationis figuram præbuere materiæ. Sed vos quidem vt ſtatua fabricetur quàm pulcherrima valde adlaboratis, ne autem propter inſenſilitatem efficiamini imaginibus ſimiles, non curatis. Valde certè dilucide & breuiter arguit Propheticus ſermo

conſuetudinem,dicens quod omnes Dii gentium ſunt idola dæmoniorum. Deus A
autem cœlos fecit,& ea quæ ſunt in cœlo. Hinc itaque factum eſt, vt quidam erran
tes neſcio quomodo, diuinam quidem artem,ſed non Deum adorent,Solem & Lu
nam & alium chorum aſtrorum,eos præter rationem Deos exiſtimantes , cum ſint
Pſal. 32. inſtrumenta temporis. Verbo enim eius firmati ſunt,& ſpiritu oris eius omnis vir-
tus eorum. Sed ars quidem humana,& domos,& naues,& vrbes,& picturas fabrica
tur. Deus autem quomodo dixerim quæcunque facit? Vide vniuerſum mundum.
Illius eſt opus & cœlum & Sol , & Angeli & homines ſunt opera digitorum eius.
Quanta eſt autem Dei potentia? Ipſius Dei ſolum voluntas,eſt mundi creatio. So
lus enim Deus fecit,quoniam ipſe quoque eſt ſolus verè Deus. Sola voluntate ope-
ratur,& eius ſolum velle factum eſſe conſequitur. Hinc euertitur chorus Philoſo- B
phorum,qui factum quidem eſſe hominem ad cœlum contemplãdum pulcherrimè
confitentur, ſed quæ in cœlo cernuntur & viſu comprehenduntur adorant. Etſi
enim humana opera non ſunt ea quæ ſunt in cœlo,at hominibus tamen ſunt fabri-
cata. Nec adoret quis veſtrum Solem,ſed Solis effectorem deſideret: neque mun-
dum Deum eſſe cenſeat & vt Deum colat,ſed mundi quærat opificem. Ei ergo qui
ad portas venturus eſt ſalutares , ſolum reſtat,vt videtur,refugium diuina ſapien-
tia. Hinc tanquam ex ſacro aliquo aſylo,nullus homo poteſt amplius educi,qui ma-
gno ſtudio contendit ad ſalutem. Perſequamur autem, ſi velis,ſententias quoque
Philoſophorum quas de Diis iactitant,ſi forte ipſam quoque inuenerimus philoſo C
phiam,propter inanem gloriam,ex materia idola conſtituentem, ſi etiam dæmonia
quædam diuino honore afficientem,perſequendo oſtendere poſſimus ſomniare ve
ritatem. Principia itaque à ſe laudata reliquerunt, Thales Mileſius aquam,& Ana
ximenes,qui ipſe quoque fuit Mileſius,aërem,quem Diogenes Apolloniates eſt po
ſtea conſecutus. Parmenides autem Eleates introduxit Deos ignem & terram. Ex
his autem alterum ſolum Deum exiſtimarunt ignem , Hippaſus Metapontinus &
Epheſius Heraclitus. Empedocles autem Agrigentinus,cum incidiſſet in multitu-
dinem,præter hæc quatuor elementa,contentionem enumerat & amicitiam. Sunt
autem hi quoque impii,qui inſipida quadam ſapientia adorarunt materiam: & lapi
des quidem vel ligna non honorarunt,terram autem eorum matrem vt Deam eſſe D
colendam putarunt,& Neptunum quidem non effingunt,ipſam autem aquam co-
lunt. Quid eſt enim aliud Neptunus quàm humida quædam ſubſtantia,quæ ἀπὸ τῆς
πόσεως hoc eſt, à potu Græcè vocata ποσειδῶν ſicut certè Mars bellicus ἄρης Græcè
dictus eſt ἀπὸ τῆς ἄρσεως καὶ ἀναιρέσεως id eſt ab inſurrectione & interfectione.
Qua ratione mihi videntur quoque valde multi , cum ſolum enſem fixerint , tan-
quam Marti ſacrificare. Eſt autem hoc Scytharum,ſicut dicit Eudoxus in ſecundo
de Ambitu. Ex Scythis autem,Sarmatæ,vt dicit Iceſius in opere de Myſteriis, ado-
rant acinacem. Hoc etiã vſu venit Heraclito & eius ſectatoribus,qui ignem colunt
tanquam ortus rerum principium. Hunc enim ignem alii nominarunt , ἥφαιστον E
id eſt Vulcanum. Perſarum autem Magi ignem coluerunt , & multi ex iis qui A-
ſiam incolunt. Quinetiam Macedones,vt ait Diogenes in primo Perſicorum. Quid
mihi opus eſt recenſere Sarmatas, quos refert Nymphodorus, in libro de Legibus
Barbaricis,ignem colere;aut Perſas & Medos & Magos? Hos autem dicit Dinon ſa
crificare ſub dio, ſolas Deorum imagines ignem & aquam eſſe putantes. Neque ve
rò eorum celauerim inſcitiam, Nam etſi ſe maximè exiſtimant fugere ab errore, in
alium tamen labuntur errorem. Deorum quidem imagines ligna & lapides non exi
ſtimarunt,vt Græci. Sed nec Ichneumonas & Ibides,vt Aegyptii,ſed ignem & a-
quam,vt philoſophi. Multis tamen poſtea decurſis annorum curriculis , eos imagi-
Hic Beroſus fuit Sibyllę pater, vt refert Iuſtinus Martyr. nes hominum formæ ſimiles coluiſſe oſtendit Beroſus in tertio Chaldaicorum,
cum hoc introduxiſſet Artaxerxes Darii filii Ochi filius, qui cum primus Veneris F
Tanaidis imaginem erexiſſet Babylone,& Suſis,& Ecbatanis, & Perſis,& Bactris,
& Damaſco , & Sardibus eam oſtendit eſſe colendam . Fateantur ergo philoſophi
ſuos magiſtros fuiſſe Perſas, vel Sarmatas, vel Magos, à quibus didicerunt impieta-
tem

A tem venerabilium ſibi principiorum. rincipem omnium effectorem & ipſorum
principiorum opificem ignorantes, De m, qui caret principio: hæc autem egena & Gala.4.
infirma, vt ait Apoſtolus, quæ ad vſun hominum miniſteriumque facta ſunt ele-
menta adorantes. Ex aliis autem philoſophis, qui elementis præteritis, quid excel-
ſius & præſtantius indagârunt, alii quidem ex ipſis laudârunt infinitum, ex quibus
fuit Anaximander Mileſius, & Anaxagoras Clazomenius, & Athenienſis Arche-
laus. Atque hi quidem ambo præfecerunt mentem infinitati. Leucippus autem Mi
leſius & Chius Metrodorus, ipſi quoque, vt videtur, duplicia reliquere principia,
plenum & inane. His autem duobus aſſumpta adiecit ſimulachra, ſeu rerum ſpe-
cies, Democritus Abderitanus. Alcmæon verò Crotoniata aſtra Deos eſſe puta-
B bat, vt quæ ſint animata. Sed nec eorum ſilebo impudentiam, Xenocrates (fuit hic
Carthagineinſis) ſeptem quidem Deos Planetas, octauum verò, qui ex his omnibus
conſtat, mundum tacitè ſignificat. Sed nec prætermittam Stoicos, qui omnem quan
tumuis vilem & abiectam materiam dicunt Deum peruadere, qui apertè ſuam philo
ſophiam afficiunt dedecore. Sed nec moleſtum fuerit, vt arbitror, cum ad hunc lo-
cum peruenerim, meminiſſe etiam Peripateticorum. Et qui eſt quidem pater huius
hæreſis, cum non intellexiſſet patrem, eum qui vocatur ſupremus, putat eſſe ani-
mam vniuerſi, hoc eſt mundi animam Deum eſſe exiſtimans, ipſe à ſeipſo confodi-
tur. Qui enim vſque ad Lunam eius definit prouidentiam, deinde mundum Deum
C eſſe exiſtimat, euertitur, vt qui eum qui eſt Dei expers Deum eſſe arbitretur. Ere-
ſius autem ille Theophraſtus, familiaris Ariſtotelis, alicubi quidem cœlum, alicubi
verò ſpiritum Deum eſſe exiſtimat. Nam Epicuri quidem ſolius vel lubens obli-
uiſcar, qui Deo dicit non eſſe curæ res humanas, impiè ſe gerens per omnia. Quid
verò Heraclides Ponticus? non ipſe quoque alicubi detrahitur ad ſimulachra?
Magna mihi affluit huiuſmodi turba, inducens veluti quandam laruam dęmonio-
rum, abſurdas exterorum fabulas, nugis anilibus adumbratas. Longè abeſt vt viris
permittamus audire eiuſmodi fabulas, qui ne lachrymantes quidem, vt dicitur, fi-
lios narrando fabulas ſolari aſſueſcimus, timentes ne vnà cum eis nutriamus impie
tatem, quæ annunciatur quidem ab his qui ſibi videntur ſapientes: qui quidem veri
D tatem nô magis nouerunt quàm pueri. Quid enim, ô per veritatem, eos qui tibi cre
diderunt, fluxui & interitui grauibus & inordinatis efficis obnoxios? Cur verò
mihi vitam reples ſimulachris, vel ventos, vel aërem, vel ignem, vel terram, vel lapi
des, vel ligna, vel hunc mundum Deos effingens? & de Diis etiam ſtellis erranti-
bus, hominibus qui verè aberrauerunt, per hanc vulgo iactatam aſtrologiam, non
aſtronòmiam, ſublime loquens & nugans. Deſidero Dominum ſpirituum Domi-
num ignis, mundi opificem Deum quæro, qui præbet Soli lumen, non autem Dei
o pera. Quémnam autem à te inquiſitionis accipiam adiutorem. Non enim Plato- Plato in Timæo.
nem, ſi velis, omnino repudiamus. Quánam ergo ratione eſt Deus perſcrutandus,
O Plato? Vniuerſi enim huius patrem & effectorem & inuenire eſt difficile, &
E cum inueneris, fieri non poteſt vt eum enuncies. Cur nam verò ô per ipſum? Nequa Per ipſum videli cet Deum, dic ô Plato.
quam enim eſt dicendus. Rectè ô Plato attigiſti veritatem, ſed ne te pigeat laboris,
vnà mecum ſuſcipe boni inquiſitionem. Omnibus enim, vt ſemel dicam, homini-
bus, maximè autem iis qui verſantur in doctrina & literis, inſtillatus eſt quidam di
uinus influxus. Qua de cauſa vel inuiti fatentur quidem vnum eſſe Deum, ab inte
ritu alienum & ingenitum, eumque in cœli vertice, in ſua propria ſpecula verè ſem
per eſſe. Dic autem quiſnam Deus eſt mihi cogitandus?

Qui cuncta cernit, ipſe ſed non cernitur,

Ait Euripides. Mihi ergo videtur Menander erraſſe, cum dicit:

O Sol, Deorum nam te adorare decet
F *Primum, Dei per quem uidentur cæteri.*

Neque enim Sol vnquam oſtendet verum Deum. Neque verum Verbum, qui eſt
Sol animæ, quem, ſi ſolum intus ſit exortus, in profundo mentis, ipſius quoque
mentis illuſtratur oculus. Vnde non improbabiliter Democritus ait paucos ex do-

ctis hominibus manus ſuſtuliſſe,hic quem nunc Græci vocamus aërem totum oppleri fabulis,quòd ipſe omnia norit & det & auferat,& is ſit Rex omnium. Hac ergo ratione Plato quoque de Deo cogitans, Regem omnium ſignificat, & eſt ille cauſa omnium bonorum. Quiſnam ergo Rex eſt Deus vniuerſorum? Eorum quæ ſunt menſura veritatis. Sicut enim ea in quæ cadit dimenſio,menſura comprehenduntur:ita etiam eo quòd Deum cogitemus, venit in dimenſionem & comprehenditur veritas. Verè autem ſacer Moſes: NON erit,inquit, in tuo marſupio ſtatera magna vel parua,ſed ſtatera vera & ęqua. ſtateram & menſuram & numerum omnium Deum eſſe exiſtimans. Iniuſta enim & iniqua ſimulachra domi in marſupio, & in ſordida,vt ſemel dicam,anima ſunt abſconſa. Quæ eſt autem ſola iuſta menſura? qui ſolus eſt verè Deus, ſemper æqualis,& ſemper eodem modo ſe habens, omnia metitur & ponderat, tanquam trutina iuſtitia, vniuerſorum naturam in æquilibrio continens & ſuſtinens. Deus quidem certè, ſicut vetus eſt oratio, omnium quæ ſunt principium & finem & media continens, recta ſemper ſecundum naturam circumcirca ingreditur. Illum autem ſemper conſequitur iuſtitia, quæ de eis pœnas ſumit, qui à Lege diuina deficiunt. Vndenam ò Plato, veritatem conijcis? Vndenam abundè ſuppeditata rationum copia pietatem & verum Dei cultum vaticinatur? His,inquit,ſunt ſapientiora barbarorum genera. Noui tuos magiſtros, etſi eos celare velis. Geometriam diſcis ab Aegyptiis; Aſtronomiam à Babylonijs: rectas & ſanas incantationes accipis à Thracibus. Te etiam multa docuerunt Aſſyrii. Leges autem quæcunque veræ ſunt,& de Deo opinio, ſuppeditata tibi ſunt ab Hebræis, qui non vanis erroribus, nec hominum opera aurea ænea & argentea, eburnea, lignea & lapidea hominum qui mortui ſunt adorant ſimulachra, inani conſilio adorantur ab hominibus, ſed ſanctas vlnas tollunt ad cœlum, mane à cubili ſemper corpus aquis mundantes,& immortalem qui ſemper regnat colunt. Nec mihi ò Philoſophia vnum hunc Platonem, ſed multos etiam alios cura vt in medium adducas: qui vnum vere Deum ſolum loquuntur Deum, ſicubi per eius inſpirationē veritatem apprehenderint. Antiſthenes enim non hoc quidem Cynicum cogitauit, ſed vt qui eſſet Socratis familiaris, dicit Deum nulli eſſe ſimilem. Quare nemo eum poteſt diſcere ex imagine. Xenophon autem Athenienſis ipſe quoque apertè ſcribit de veritate, teſtimonium dicturus vt Socrates, niſi ipſe timuiſſet pharmacum. Sed nihilo ſecius tacite ſignificat. QVI, inquit, omnia mouet & quieta efficit, magnus quidem eſt & apertè potens; ſed cuiuſmodi nam ſit forma non apparet. Sed nec Sol qui omni ex parte videtur eſſe lucidus & conſpicuus, ipſe ſeipſum videre permittit. Sed ſi quis ipſum impudenter fuerit contemplatus, viſu oculorum priuatur. Vndenam igitur eruditur Grylli filius? num ab Hebræorum prophetiſſa ſcilicet, quæ hoc modo vaticinatur?

Leuit.

ἀῤῥεπῶς.

Xeno. de Memor. dict. & fac. Soc.

A B C D

Quæ caro cœleſtem poterit uerumque tueri,
Humanæ ſortis qui expers in uertice cœli
Eſt Deus. Aduerſos radios neque cernere Solis E
Mortales poſſunt homines, lucemque micantem.

Cleanthes autem Piſadeus, Stoicus Philoſophus, qui non poëticam Theogoniam, ſed veram oſtendit Theologiam, non celauit quidnam de Deo ſentiret. Si bonum quale ſit me rogas, audi: ordinatum, iuſtum, ſanctum, pium, ſeipſum conttinens, pulchrum, decorum, ſeuerum, conſtans, ſemper conferens, metus curæ & doloris expers, iucundum, tutum, amicum, honoratum, quod omnes fatentur glorioſum, à faſtu alienum, curam gerens, moderatum, vehemens, diuturnum, reprehenſioni minimè affine, ſemper permanens. Is eſt ſordidus & illiberalis, quiſquis reſpicit ad opinionem, tanquam ab illa quid boni conſecuturus. Hic, vt exiſtimo, apertè docet qualiſnam ſit Deus, & quòd communis opinio & conſuetudo, eos qui ipſas ſequuntur, ſed non eos qui Deum quærunt, in ſeruitutem redigunt. Nec eſt ſilendus Pythagoras, qui dicit: Deus quidem eſt vnus. Is autem non eſt, vt quidam exiſtimant, extra mundi adminiſtrationem: ſed eſt totus in ipſa, in toto circulo ſpeculator to- F

tiu

A tius generationis, vniuerſorum contemperatio, qui ſemper eſt, & ſuas facultates deducit ad opus, omnium operum in cœlo illuſtrator, pater omnium, mens & animatio toti circulo, omnium motus. Atque hæc quidem ſufficiunt ad Dei agnitionem, quæ ab ipſis quidem Deo inſpirante ſcripta, à nobis autem ſelecta ſunt, ei qui vel parum poteſt perſpicere veritatem. Accedat autem, non ſufficit enim philoſophia, ipſa quoque poetica, quæ eſt quidem omnino in falſo occupata, ſed vix tandem aliquando teſtatur veritatem, vel potius Deo confitetur fabuloſam digreſſionem. Accedat autem quicunque velit poëta. Ac primus quidem Aratus intelligit Dei poteſtatem omnia peruadere.

Atque ut ſint omnia firma,
B *Primo & poſtremo præbent huic ſacra preceſque.*
O mirande pater, ſalue, ualde utilis orbi.

Aſcræus quoque Heſiodus Deum itidem tacitè ſignificat.

Ipſe ſuo regno ditioneque continet omnes.
Nec tenet imperium hoc ex immortalibus ullus.

Iam verò in ſcena quoque veritatem aperiunt. Vnus quidem,

In ætherem & cœlum cum tu ſuſpexeris,
Eum uide tu cenſeas eſſe Deum.

C Ait Euripides. Sophilli verò filius Sophocles.

In ueritate eſt unus, eſt unus Deus:
Qui machinam cœli ſolique condidit.
Lætos mariſque fluctus, & uehementiam
Ventorum, aberrantes lucro nos homines
Sed recreantes qui incidunt caſus graues,
Imagines & æneas & ligneas
Et lapideas poſuimus atque eburneas.
Dijſque ſacra offerentes, & feſtos dies
His celebrantes, eſſe dicimus pios.

D Hic quidem tam audacter & tam confidenter veritatem auditoribus introduxit in ſcenam. Thracius autem ſacrorum ſimul interpres & poëta, Oeagri filius Orpheus, poſtquam Orgiorum ſacra fuit effatus, & ſimulachrorum expoſuit Theologiam, veritatis inducit recantationem, verè ſacram, ſed ſerò tamen canens orationem.

Effabor quis fas eſt, aures claude prophane
Quiſquis es, illuſtri Muſææ ſed edite Luna,
Audi, uera loquar, nec quæ olim uiſa fuere
Pectoribus, charæ te priuent lumine uitæ.
Verbum aſt aſpiciens diuinum, aſſiſtere nunquam
E *Huic ceſſat, mentemque tuam & cor dirige recta*
Atque uia ingredere, mundi autem reſpice Regem,
Solum immortalem.

Deinde inferius ſubiungens, dicit dilucidè.

Ex ſe unus genitus genita & ſunt omnia ab uno.
Verſaturque in eis ipſe, ex mortalibus ullus
Nec uidet hunc, contrà ſed cunctos aſpicit ipſe.

Sic quidem Orpheus, & cum aberraſſet, tandem intellexit.

Aſt homo conſilio ne tu cunctare ſagaci:
Sed propera placare Deum mox ipſe reuerſus.

F Si enim cum vel maximè Græci quaſdam Verbi diuini accepiſſent illuminationes, veritatis pauca quædam ſunt elocuti, atteſtantur quidem eius vim non occultam, ſeipſos autem arguunt, vt qui imbecilli finem non attigerint. Iam enim exiſtimo cu-

uis euaſiſſe manifeſtum, quòd qui abſque Verbo veritatis operantur aliquid vel loquuntur, ſunt ſimiles iis qui conantur ingredi abſque pedibus. Te quoque pudore quodam moueant ad ſalutem, Deorum veſtrorum reprehenſiones, quibus à veritate coacti poëtę veſtri, eos inſectantur in comœdiis. Menander certè Comicus in Auriga in actu qui dicitur Suppoſititius. A

Nullus, inquit, mihi placet Deus foris ambulans
Cum vetula, neque in domos ingrediens
In tabula Metragyrtes.

Tales enim erant Metragyrtæ. Vnde eis mendicantibus meritò dicebat Antiſthenes. Non alo matrem Deorum quam Dii alunt. Rurſus autem idem Comicus in actu qui dicitur Sacerdos, ægrè ferens conſuetudinem, impiam erroris arrogantiam conatur refellere, ſapienter eloquens: B

Nam ſi trahit Deum
Ad quod cupit quiſquam homo cymbalis,
Hoc qui facit, certè is Deo eſt potentior.
Audaciæ ſed utæque hæc reperta ſunt
Hominibus inſtrumenta.

Neque verò ſolus Menander, ſed etiam Homerus & Euripides, & alii permulti poëtæ Deos veſtros arguunt, nec eos verentur inſequi maledictis vel tantillum. C
Iam Mineruam *κυνάμυιαν* id eſt, muſcam caninam, & Vulcanum *ἀμφιγυῆ* id eſt vtroque pede claudum appellant. Veneri autem dicit Helena.

Atque tuis pedibus reditus tibi non ſit Olympo.

De Dionyſo autem ſeu Baccho apertè dicit Homerus:

Et qui nutrices Bacchi quandoque furentis.
In Dium immiſit Dionyſum, quæ ſimul omnes
Thyrſum iecerunt ſæuo impellente Lycurgo.

Socratica ſchola verè dignus eſt Euripides, reſpiciens ad veritatem, & ſpectatores deſpiciens, aliquando quidem Apollinem, qui medias habitat ſedes, in os apertiſſimè reſpondens hominibus, arguens. D

Parens ei, ſuam parentem cecidit,
Eum putate vos impium & occidite,
Peccauit ille, non ego, minus ſciens
Eram qui honeſti & ipſius iuſtitiæ.

Aliquando autem Herculem inducens furioſum, & alicubi ebrium & inſatiabilem. Quomodo enim non erat eiuſmodi, qui in conuiuio virides ficus comedebat cum canibus, latrans tam ineptè, vt id ſciret vel barbarus. Iam verò in actu cui nomen eſt Ion, capite nudo Deos theatro aperit.

Aequum eſſe qui poteſt, dediſtis qui hominibus E
Leges, rei ut vos ſitis iniuſtitiæ?
Quod ſi (nam erit nunquam id, & abſque re loquor)
Supplicium ob raptas luatis fœminas,
Neptune, tu, & cœlum tenet qui Iupiter,
Scelera luendo, templa exinanibitis.

Tempus eſt itaque aliis prius ordine peractis, venire ad ſcripturas propheticas. Prophetarum enim reſponſa, materiam nobis apertè prębentia ad Dei cultum & religionem, veritati fundamentum ſubiiciunt. Diuinæ autem ſcripturæ, honeſtæque & moderatæ vitæ inſtitutiones, quæ ſunt viæ compendioſæ, nudę à verborum fucis & F
ornamentis blanditiiſque & illecebris: erigunt hominem qui ſuffocatur à vitio, caſus eorum quæ ad victum pertinent contemnentes, vna & eadem voce multa remedia afferentes, à damnoſa quidem fraude nos dehortantes, ad præuiſam autem ſalutem

A lutem apertè adhortantes. Prophetiſſa itaque Sibylla nobis prima canat canti-
cum ſalutare.

Omnino en clarus, nulloque errore uagatur.
Dimiſſis tandem nebulis tenebriſque uenite:
Solis lux grata aſpectu clariſſima fulget.
Figaturque animus præſtans ſapientia ueſtris.
Eſt mittens imbres Deus unus, fulgura, motus,
Fulmina, peſtes atque fames, & triſtia cuncta,
Et glaciem, atque niues. Quid opus tibi ſingula dicam?
B *Eſt cœli princeps, Dominus terræ, is quoque uerè eſt.*

Diuinè profectò errorem quidem tenebris aſſimilans: Soli autem & Dei luci, cogni
tionem. Vtrunque autem adducens in comparationem, docet electionem. Falſum
enim non per ſolam veri allationem exterminatur, ſed per vſum veritatis per vim
eiectum fugatur. Hieremias autem Propheta ſapientiſſimus, vel in Hieremia po-
tius ſanctus Spiritus, Deum oſtendit: DEVS appropinquans ego ſum, inquit, & c.23.
non Deus procul. Si fuerit homo aliquid in occulto, & ego non videbo ipſum? An
non cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus. Rurſum autem per Eſaiam.
QVIS metietur, inquit, cœlum palmo, & terram omnem pugillo? Vide Dei ma- c.40.
C gnitudinem, & admirare. Eum adoremus de quo dicit Propheta: A FACIE tua Ibidem. 64.
montes liqueſcent, ſicut cera à facie ignis. Is eſt inquit Deus, cuius cœlum eſt thro-
nus, terra autem ſcabellum pedum eius. qui ſi cœlum aperuerit, te terror apprehen- Ibidem. 66.
det. Vis autem etiam audire quid hîc Propheta dicat de ſimulachris: TRADVCEN
TVR, inquit, coram Sole, & erunt eorum morticinia eſcę volucribus cœli & beſtiis
terræ, & putreſient à Sole & Luna. Ipſi amauerunt ea quibus ipſi etiam ſeruierunt,
& ciuitas eorum incendetur. Dicit autem fore vt etiam elementa & mundus cum
eis pereant: TERRA, inquit, veteraſcet, & cœlum præteribit. Verbum autem Do
mini manet in æternum. Quid verò quando Deus rurſus voluerit ſeipſum per Mo-
ſen oſtendere: VIDETE, videte quod ego ſum, & non eſt alius Deus præter me. Deut.32.
D Ego occidam & viuere faciam, percutiam & ego medebor, & non eſt qui eripiet è
meis manibus. Sed vis ne adhuc audire alium reſponſa dantem? Habes vniuerſum
chorum Propheticum. eos qui vnà cum Moſe concinunt. Quid eis dicit Spiritus ſan
ctus? Non verebor dicere per Oſee Prophetam: ECCE ego firmans tonitru, &
creans ſpiritum, cuius manus cœli quoque fundârunt militiam. Præterea autem per
Eſaiam hanc quoque tibi vocem redigam in memoriam: EGO ſum, inquit, Domi
nus, ego ſum qui loquor iuſtitiam, & annuntio veritatem, congregamini & venite.
Simul conſultate qui ſeruamini à Gentibus. Non cognouerunt qui tollunt lignum, Eſa. 45.
ſculpturam eorum, & Deos orantes qui eos non ſeruabunt. Deinde paulò inferius:
EGO, inquit, Deus, & non eſt præter me iuſtus, & Seruator non eſt excepto me.
E Conuertimini ad me, & ſalui eſtote qui eſtis ex finibus terræ: EGO ſum Deus, &
non eſt alius, per meipſum iuro. Idololatris autem indignatur dicens: CVI aſſi- Eſa. 40.
milaſtis Dominum, aut cui ſimilitudini aſſimilaſtis ipſum? Num imaginem fecit fa-
ber, aut aurifex auro fuſo ipſum auro illiuit? & quæ deinceps conſequuntur. Non
amplius ergo ò vos idololatræ, ſed nunc quoque minas cauete. Eiulabunt enim ſcul
ptilia, & quæ manu facta ſunt, vel ii potius qui fiduciam in eis habuerunt: eſt enim
materia inſenſilis. Præterea, inquit, Dominus cõcutiet vrbes quę habitantur, & ma
nu comprehendet vniuerſum orbem terræ, tanquam nidum. Quid tibi annunciem
ſapientiæ myſteria & verba, ex erudito quodam Hebræo? DOMINVS creauit me
initium viarum ſuarum ad opera ſua. & Dominus dat ſapientiam, & à facie eius co Prouerb. 8.
gnitio & intelligentia. Quouſque piger iaces? Quando autem ex ſomno excitabe-
F ris? Si autem fueris impiger, veniet tanquam fons meſſis tua, verbum paternum,
bonus lychnus, Dominus qui inducit lucem fidem omnibus & ſalutem. Dominus
enim qui fecit terram in virtute ſua, vt ait Hieremias, erexit orbem terræ in ſapien c.27.

tia ſua.Nos enim qui prociderāmus ad ſimulachra,ſapientia,quæ eſt Verbum eius, A
erigit ad veritatem,& hæc eſt prima à lapſu reſurrectio. Vnde ab omni idololatria
dehortans diuinus Moſes, pulcherrimè clamauit. AVDI Iſraël, Dominus Deus
Deut. 6. tuus,Dominus vnus eſt,& Dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies.
Matth. 4. Pſal. 2. NVNC ò homines intelligite,ex ſententia beati illius Pſalmographi Dauid, appre-
hendite diſciplinam,ne aliquādo iraſcatur Dominus,& pereatis de via iuſta,quan-
do exarſerit velociter furor eius.Beati omnes qui confidunt in ipſo. Iam verò no-
ſtri mirandum in modum miſerens Dominus,nobis tradit modum ſalutarem, velu
Ibidem. 4. ti numerum quem vocant ἐμβατήριον quòd hortetur ad ingrediendum: FILII ho
minum,vſquequo graui corde?Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mēdacium? B
Quænam eſt ergo vanitas,& quid eſt mendacium,Sanctus Domini Apoſtolus,Græ
Rom. 1. cos reprehendens tibi exponet,quòd cum Deum cognouiſſent,non vt Deum glo
rificauerunt,aut gratias egerunt; ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & muta-
uerunt gloriam Dei in ſimilitudinem carnis corruptibilis hominis, & ſeruierunt
creaturę potius quàm Creatori.Atqui hic eſt Deus qui in principio fecit cœlum &
terram.Tu autem Deum quidem non intelligis,cœlum autem adoras,& quomodo
non te impiè geris?Audi rurſus Prophetam qui dicit: DEFICIET quidem Sol, &
cœlum obſcurabitur,reſplendebit autem omnipotens in æternum, & mouebuntur
cœlorum virtutes,& cœli conuoluentur vt pellis,vt qui extendantur & contrahan
tur (hæ enim ſunt voces Propheticæ) & terra fugiet à facie *Domini*. Poſſim tibi C
ſcripturas afferre innumerabiles,quarum ne apex quidem vnus præteribit, qui nō
Heb. 12. euaſerit perfectus.Os enim Domini,Spiritus ſanctus,ea eſt elocutum: NE amplius
ergo,inquit,fili mi negligas diſciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo cor-
riperis.O inſignem humanitatem.Non vt magiſter diſcipulos, neque vt miniſtros
Dominus,nec vt homines Deus:ſed vt pater,quàm benignè admonet filios? Dein-
de fatetur quidem Moſes ſe timere ac tremere cum de verbo audiret. Tu autem
Verbum diuinum audiens,non times?non es anxius?non ſimul & revereris & ſtu-
des diſcere,hoc eſt,feſtinas ad ſalutem,timens iram,diligens gratiam, ſpem ample-
ctens & admirans,vt declines iudicium.Venite,venite ò meorum iuuenum cœtus.
Niſi enim efficiamini rurſus vt pueri,& regeneremini,vt ait Scriptura,eum qui ve D
rè eſt Pater non recipietis,neque vnquam in regnum cœlorum intrabitis.Quomo-
do enim hoſpiti permiſſum eſt ingredi?Sed quando, vt puto, inſcriptus fuerit,& ei-
us effectus, & patrem acceperit,tunc erit in numero filiorum patris, tunc dignus
habebitur qui ſit hæres, tunc germano & dilecto regnum paternum impertiet.
Hæc eſt enim primogenita eccleſia,quæ conſtat ex multis bonis pueris. Hi ſunt pri
mogeniti,qui deſcripti ſunt in cœlis,& vnà cum tot Angelnrum milibus diem fe-
ſtum celebrant.Primogeniti autem nos filii,qui ſumus Dei alumni, qui primogeni
ti ſumus germani amici, qui primi ex aliis hominibus Deum intelleximus, qui pri-
mi à peccatis auulſi, qui à Diabolo primi ſumus ſeparati. Nunc autem ſunt tanto
quidam magis impii,quanto eſt benignior Deus ac humanior.Deus enim ex ſeruis E
vult nos fieri filios.Illi autem etiam filii effici contempſerunt. O magnam arrogan
tiam.Dominum pudore afficitis.Libertatem pollicetur : vos autem aufugitis in ſer
uitutem.Salutem gratis largitur : vos autem ad hominem deſcenditis. Vitam donat
æternam : vos autem ſupplicium expectatis,& ignem præſtolamini,quem parauit
Ephe. 4. Dominus diabolo & angelis eius. Propterea beatus Apoſtolus: TESTOR, in-
quit,in Domino,ne amplius ambuletis ſicut & Gentes ambulant in vanitate men-
tis ſuæ,obſcurati cogitatione , & alienari à vita Dei,propter ignorantiam quæ eſt
in ipſis,propter cæcitatem cordis ipſorum:qui quidem ſeipſos tradiderunt,indurati
impudicitiæ ad operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. Tali teſte refellente
hominum ignorantiam,& Deum inuocante , quidnam reſtat aliud incredulis quā F
iudicium & condemnatio?Non negligit autem Dominus ſuadens , terrens,adhor-
tans,excitans,admonens. A ſomno quidem certè excitat,& ab ipſis tenebris eos qui
Ibidem. 5. aberrauerunt facit ſurgere: EXPERGISCERE, inquit , qui dormis, & exurge à
mortuis,

A mortuis,& illuminabit te Chriſtus Dominus,Sol reſurrectionis,qui ante Luciſe-
rum gignitur,qui largitus eſt vitam propriis radiis. Ne quis ergo Verbum deſpi-
ciat,ne ſeipſum imprudens deſpicetur. Dicit enim alicubi Scriptura. Hodie ſi vo- Pſal. 84.
cem eius audieritis,nolite obdurare corda veſtra,ſicut in exacerbatione ſecundum
diem tentationis in deſerto,vbi tentauerunt me patres veſtri in probatione.Quæ-
nam eſt autem probatio? Si velis diſcere,exponet tibi ſanctus Spiritus: ET vide-
runt,inquit,opera mea quadraginta annis.Quare proximus fui generationi huic,
& dixi, ſemper errant corde. Ipſi verò non cognouerunt vias meas,ſicut iuraui in
ira mea,ſi introibunt in requiem meam. Videte minas,videte adhortationem,vide-
B te honorem.Cur ergo gratiam adhuc mutamus in iram, & non patentibus auribus
Verbum ſuſcipientes, in caſtis animis Deum hoſpitio excipimus? Eſt enim ma-
gna gratia eius promiſſionis,ſi hodie vocem eius audierimus. Illud autem Hodie,
augetur in vno quoque eius die,donec nominatur hodie. Vſque ad conſummatio-
nem & hodie & doctrina permanet, & tunc quæ verè eſt hodie, quæ non deficit
dies Dei,vnà cum ſeculis extenditur. Semper ergo audiamus vocem Verbi diuini.
Hodie enim eſt imago æterni ſæculi,lucis verò ſignum ac Symbolum eſt dies. Lux
verò eſt Verbum hominibus,per quod Deum contemplamur. Merito ergo iis qui
crediderunt & obediunt,ſuperabundauit gratia.Iis autem qui non crediderunt &
errant corde,& vias Domini non cognouerunt, quas rectas facere & parare iuſſit
C Ioannes,iis proximus fuit Dominus & minatur. Atque minarum quoque finem ac
ceperunt ænigmaticè veteres Hebræorum errones. Non dicuntur enim ingredi in
requiem propter infidelitatem, priuſquam ipſi Moſis ſucceſſorem conſecuti, ſerò
tandem diſcant ſe non poſſe aliter eſſe ſaluos,quam ſi Ieſu, crediderint. Dominus
autem cum ſit benignus,adhortatur omnes homines ad agnitionem veritatis, qui
mittit paracletum.Quænam eſt ergo agnitio? pietas ac Dei cultus. Eſt autem pie- 1. Tim. 4.
tas ad omnia vtilis ex Pauli ſententia,habens promiſſionem vitę præſentis & futu-
ræ.Quanti ò homines profiteremini vos eſſe empturos,ſi ſalus æterna venderetur?
Ne ſi Pactolum quidem,qui totus aureo, vt eſt in fabulis, fluit fluento, quis dede-
rit,pro ſalute iuſtum pretium numerauerit.Ne vos ergo laboraſſe pigeat, licet vo-
D bis ſi velitis,pretioſiſſimam ſalutem emere proprio theſauro,charitate,& fide vitę,
quod quidem eſt iuſtum pretium. Hoc pretium Deus lubenter accipit. Sperauimus
enim in Deo viuo,qui eſt Seruator omnium hominum,maximè autem fidelium.
Alii autem homines,qui mundo adhæſerunt,vt piſculi quidam qui vocantur φύκια
petris marinis,contemnunt immortalitatem,ſicut ſenex Ithacenſis,qui non Veri-
tatem & cœleſtem patriam, & eam etiam quæ verè eſt lucem, deſiderabat, ſed fu-
mum. Pietas autem,quæ Deo hominem,quoad eius fieri poteſt aſſimilat, conuenié
tem ſibi magiſtrum adſcribit,nempe Deum,qui vel ſolus poteſt pro dignitate ho-
minem Deo aſſimilare. Hanc doctrinam Apoſtolus cum ſciret verè eſſe diuinam.
TV autem, inquit, ò Timothęe,ab infantia Sacras literas noſti quæ te poſſunt in-
E ſtituere ad ſalutem,per fidem in Chriſtum.ſunt enim verè ſacræ literæ quæ ſacros fa 2. Tim. 3.
ciunt & deificant. Ex quibus literis & ſacris ſyllabis compoſitas ſcripturas & opera,
idem conſequenter Apoſtolus appellat diuinitus inſpiratas, vt quæ ſint vtiles ad do
cendum,ad arguendum,ad corripiendum, ad inſtruendum in iuſtitia,vt perfectus
ſit homo Dei,ad omne bonum opus inſtructus. Non adeò autem admirabitur qui-
ſpiam aliorum ſanctorum adhortationes, vt ipſum Dominum,qui eſt benignus ac
humanus. Nullum enim aliud eſt ei præterquam hoc ſolum opus, vt homo ſaluus
fiat. Clamat ergo ipſe vrgens ad ſalutem: Appropinquauit regnum cœlorum. Con-
uertit homines timori appropinquantes. Ea ratione Apoſtolus quoque Domini,
adhortans Macedones,fit diuinæ vocis interpres, dicens: Appropinquauit Domi- Phil. 4.
F nus,cauete ne deprehendamur vacui. Vos autem qui eſtis adeò egeni,vel potius in-
creduli,neque ipſi Domino credentes,neque Paulo, & maximè roganti pro Chri-
ſto,guſtate & videte quòd Chriſtus eſt Deus,fides introducet, experientia docebit,
Scriptura inſtituet. Venite,dicens,ò filii,audite me, timorem Domini docebo vos. Pſal. 33.

Deinde vt iis qui iam crediderunt, breuiter ſubiungit. QVIS eſt homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Nos ſumus, inquiemus, qui ſumus boni adoratores, qui bonorum æmulatores ac ſectatores. Audite ergo qui eſtis longè, audite qui propè. Nullis celatum eſt Verbum, lux eſt communis, omnibus illuceſcit hominibus. Nullus eſt in Verbo Cimmerius, feſtinemus ad ſalutem, ad regenerationem. Multi in vnam cogi dilectionem, per monadicæ eſſentiæ vnionem, feſtinemus. Beneficio affecti, conuenienter perſequamur vnionem, bonam exquirentes vnitatem. Quæ eſt autem ex multis vnio? cum ex vocum multitudine, & diſperſione diuinam ceperit harmoniam, fit vnus conuentus, vnum chori ducem ſequens & magiſtrum Verbum, in eadem acquieſcens veritate, dicens Abba pater. Hanc Deus veram vocem B
amplectitur, eam primam à ſuis filiis percipiens. At, inquitis, non eſt fas nobis euertere conſuetudinem traditam à patribus. Quid verò, an non primo alimento lacte
ἐκπεσλιζο vtimur, cui certè in lucem editos nutrices nos aſſuefecere? Cur verò paternas facul-
μυ. tates augemus aut diminuimus, & non ęquales, vt accepimus, conſeruamus? Cur autem non amplius in ſinu paterno ſingultimus, vel etiam alia, quæ dum vt infantes faceremus, & aleremur à matribus, riſum mouimus, non amplius facimus? ſed nos ipſos, etiam ſi Pædagogos minimè habuimus, correximus. Deinde in affectionibus quidem exceſſus, etſi ſint damnoſi & periculoſi, dulces tamen, excidunt. In vita autem, non improbam relinquentes conſuetudinem, vitioſamque & impiam, & ſi patres ægrè ferant, declinabimus ad veritatem, & eum qui verè Pater eſt inquiremus, C
tanquam letifero aliquo veneno reiecta conſuetudine? Hoc ipſum enim eſt pulcherrimum argumentum ad vobis oſtendendum, quòd ex inſania & hac longè infeliciſſima conſuetudine odio habita eſt pietas & Dei cultus. Nunquam enim eſſet odio habitum vel prohibitum tantum bonum, quo generi hominum nullum à Deo datum eſt præſtantius, niſi abrepti à conſuetudine, deinde nobis occluſis auribus, vt equi duræ ceruicis habenas detrectantes & ore frenum mordentes, fugeretis rationes, veſtræ quidem vitæ aurigas nos excutere cupientes, ſed vos ipſos præ inſcitia pręcipites dantes in exitium, ſanctum Dei Verbum ducitis execrandum. Veſtræ itaque electionis vos conſequuntur præmia, ex Sophoclis ſententia.

Mens uana, inutiles aures, curæ irritæ. D

Et neſcitis hoc eſſe longè omnium veriſſimum, quod boni quidem & pii bonam conſequentur remunerationem, vt qui bonum honorârint: qui autem contrà ſunt
Zacha. 8. mali, ſupplicium conueniens. Ac etiam vitii principi imminet ſupplicium? Et certè minatur Zacharias fore vt puniatur: IN TE eſt qui elegit Hieruſalem, non ecce hoc eſt torris euulſus ex igne? Quænam ergo adhuc ineſt hominibus appetitio mortis voluntariæ? Cur verò ad mortiferum hunc torrem confugerunt, cum quo comburentur, cum liceat rectè ex Deo viuere, non ex conſuetudine? Deus enim vitam largitur. Mala autem cõſuetudo poſt exceſſum ex hac
Heſiodus. vita, vanam pœnitentiam affert cum ſupplicio. Paſſus nouit quoque ſtultus, quòd perdit dæmonum ſuperſtitio, & ſalutem dat verus Dei cultus. Videat veſtrum ali- E
quis eos qui adorant ſimulachra, ſordida coma, veſte ſenta & lacera deformatos, à lauacris quidem omnino abſtinentes, excreſcentibus autem vnguibus efferatos, & multos etiam pudendis priuatos, re ipſa oſtendentes templa idolorum eſſe quædam ſepulchra vel carceres. Ii certe mihi videntur lugere, non Deos colere, vt qui ea paſſi ſint, quæ ſunt potius miſericordia digna, quàm Dei cultu ac religione. Et hæc videntes vos adhuc cæcutitis, & ad vniuerſorum Dominum non reſpicietis? Non autem ex iis qui hic ſunt carceribus fugientes, confugietis ad eam quæ eſt ex cœlis miſericordiam? Deum enim ex multa benignitate & clementia hominem retinet & complectitur, ſicut cum pullus è nido excidit, mater auis è nido aduolat. Si quando autem ſerpens pullo deuoraturus inhiet, mater circumuolat, natos chariſſima pignora deflens. Deus autem pater & ſuum quęrit figmentum, & ei quod lapſum eſt me- F
detur, & feram perſequitur, & pullum rurſus in nidum recipit, vt rurſus aduolet in-
Eſa. 1. citans. Deinde canes quidem qui iam aberrauerunt, ſagacibus naribus quærentes,

Dominum

A Dominum inueſtigant:nouit autem inquit, bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognouit. Quid ergo Dominus? Iniuriæ acceptæ obliuiſcitur, adhuc miſeretur, adhuc poſtulat pœnitentiam. Volo autem vos rogare, an non vobis videtur abſurdum, vos ipſos qui eſtis Dei figmentum & ab ipſo animam accepiſtis, & omnino Dei eſtis, alii ſeruire Domino, & præterea colere quidem pro Rege tyrannum, pro bono autem malum? Quis enim, ô per veritatē, ſanę mentis, bonum relinquens verſatur cum vitio? Quis eſt autem qui Deum fugiens, viuit vnà cum dæmoniis? Quis autem cum poſſit eſſe Dei filius, delectatur ſeruitute? Aut quis cum cœli poſſit eſſe ciuis, herebum perſequitur, cum ei liceat colere

B paradiſum, & cœlum circumcirca obire, vitaliſque & puri eſſe fontis particeps, per lucidam illam in aëre ſuis veſtigiis ambulando nebulam, & contemplando vt Helias ſalutarem pluuiam? Illi autem, inſtar vermium, in cœno & voraginibus, nempe voluptatis fluentis voluptati, inutilibus & ſtultis paſcuntur delitiis, ſuilli qui dam homines. Sues enim, inquit, cœno magis delectantur, quàm aqua munda, & in congeſtę paleæ verſari cumulo, eſt quædam inſana eis delectatio, vt ait Democritus. Ne ergo, ne euadamus mancipia neque porcis efficiamur ſimiles, ſed vt germani filii lucis, intueamur lucem & ſurſum aſpiciamus, ne nos eſſe adulterinos deprehendat Dominus, quemadmodum Sol aquilas. Ducamur ergo pœnitentia, & ex ignoratione traducamur ad ſcientiam, ex imprudentia ad prudentiam, ex intempe-

C rantia ad temperantiam, ex iniuſtitia ad iuſtitiam, ex impietate & nulla religione ad Deum. Pulchrum eſt periculum ad Deum transfugere. Multa alia poſſumus bona conſequi nos iuſtitiæ amatores, qui æternam ſalutem perſequimur. Quinetiam eorum quæ Deus ipſe tacitè ſignificat loquens per Eſaiam, eſt hæreditas iis qui colunt Dominum. Eſt pulchra quidem certè & amabilis hæreditas, non aurum, non argentum, non veſtis, in qua ſunt tineæ; nec res terrenæ quas ſubit latro in diuitiis terreſtribus cęcutiens, ſed theſaurus ille ſalutis, ad quem oportet eos contendere qui Verbi fuerint amatores. Hinc autem nobiſcum abeunt bona opera, & veritatis pennis ſimul euolant. Hanc nobis hæreditatem æternum Dei tradit teſtamentum, donum æternum ſuppeditans. Hic autem amore noſtri præditus noſter pater verè

D pater, non ceſſat adhortari, admonere, docere, diligere. Neque enim ceſſat dare ſalutem. Conſulit autem ea quæ ſunt optima: EFFICIAMINI iuſti, ait Dominus. Qui ſititis, ite ad aquam, & quicunque non habetis pecuniam, ite, & emite, & bibite abſque pecunia. Adhortatur ad lauacrum, ad ſalutem, ad illuminationem, propemodum clamans & dicens: Do tibi ô fili, terram, & mare, & cœlum, & quę in eis ſunt tibi omnia largior animantia. Solummodo ô fili patrem ſitias, Deus tibi gratis oſtendetur. Non cauponatur veritas. Dat tibi & volucria & natatilia & terreſtria animantia. Hæc tuis cum gratiarum actione ſumendis nutrimentis pater eſt fabricatus, quæ pecunia quidem emet qui eſt adulterinus, & filius perditionis, cuius inſtitutum eſt ſeruire mammonæ. Tibi autem tua permittit. Germano dicit filio qui

E amat patrem, per quem adhuc operatur, cui etiam ſoli promittit, dicens: ET extendetur terra ad confirmationem. Interitui enim ſeu corruptioni non confirmatur. Mea eſt enim vniuerſa terra: ea autem tua quoque eſt ſi Deum receperis. Vnde iis qui crediderunt meritò annunciat Scriptura. Sancti autem Domini erunt hæredes Dei gloriæ & potentiæ. Quænam eſt dic mihi, ô beate gloria? Quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, & lętabuntur in regno Domini ſui in æternum, Amen. Habetis ô homines diuinam gratiæ promiſſionem, audiuiſtis etiam alias ſupplicii minas, per quæ dat ſalutem Dominus, & gratia & metu hominem inſtituens. Quid cunctamur? cur non ſupplicium effugimus? Cur non donum ſuſcipimus? Cur non eligimus ea quę ſunt præſtantiora, Deum malo & idolo-

F latriæ præferentes ſapientiam, & vitam, morte commutantes. Ecce, inquit, ante faciem veſtram poſui mortem & vitam tentat te Dominus vt vitam eligas. Conſulit tibi vt pater, Deo obedite. Si enim me, inquit, audieritis & volueritis, bona terræ comedetis. Obedientiæ eſt gratia. Si autem mihi non obedieritis, neque volueritis:

3. Regum. 17.
ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνειν
φιλόλογοι
Eſa. 55.
ὠνησεις ψυχῆς
Eſa. 64.
1. Corin. 2.
Eccleſi. 15.
Eſa. 1.

gladius vos & ignis deuorabit. Inobedientiæ autem eſt iudicium. Os enim Domini A
hæc locutum eſt. Lex veritatis. Verbum Domini. Vultis ego ſim vobis bonus conſiliarius? Sed vos quidem audite. Ego autem, ſi fieri poſſit, oſtendam. Vos quidem oportebat, ò homines, de ipſo bono cogitantes, teſtem à natura ingeneratum & cum fide dignum adducere, nempe fidem quæ ex ſe & ex ſua domo apertè eligit id quod eſt optimum ac præſtantiſſimum, nec quærere aut laborare an ea ſit perſequenda. Etenim an aliquem inebriari oporteat, verbi gratia, dubitare oportet. Vos autem inebriamini, priuſquam conſideraueritis. Et an iniuria ſit facienda non valde eſtis ſolliciti, ſed quam primum iniuriam facitis. Solum autem an Deus ſit colendus
quæritis, & an ſapiens, hoc eſt Deus & Chriſtus ſit ſequendus, hoc conſultandum B
& conſiderandum eſſe cenſetis. Credite nobis ſi vos inuaſerit ebrietas, vt ſobrii & moderati ſitis. Credite ſi affecti eſtis iniuria, vt viuatis. Si autem vultis credere, euidentem virtutum fidem ſuſpicientes: ex redundanti quadam copia vobis adducam de Verbo perſuaſionem. Vos autem (patrii enim mores adhuc vos præoccupatos abducunt à veritate) iam audieritis quomodo ſe habet id quod ſequitur. Neque verò vos huius nominis pudor occupet, qui viris affert damnum maximum. In veritatis ergo ſtadio nos apertè exuentes, germanè ac legitimè certemus, deſignatore quidem Verbo ſancto, certamen autem ac prœmium certaminis, agonotheta proponente Domino vniuerſorum. Nõ proponitur enim nobis paruum certaminis prœmium
immortalitas. Non curetis ergo nec ſi vobis detrahant quidam forenſium rabula- C
rum quiſquiliæ, dæmonum ſuperſtitionis impium ducentes chorum, amentia & inſania in ipſum deturbati barathrum ſimulachrorum factores, & adoratores lapidum. Illi enim auſi ſunt homines in Deos referre, tertiumdecimum [b] Macedonem Alexandrum in Deorum numerum adſcribentes, quem Babylon arguit mortuum. Diuinum itaque admiror Sophiſtam, ei nomen erat Theocritus. Irridens is Theocritus vanas hominum opiniones quas de Diis habebant, dixit ad ciues: O viri, inquit, bono eſtote animo, donec videtis Deos mori ante homines. Hos autem Deos qui ſub aſpectum cadunt, & horum qui ſunt geniti promiſcuam qui adorat colluuiem, eiſque aſſentatur, is eſt dæmonibus illis longè infelicior. Deus enim nullo mo
do eſt iniuſtus vt dæmones, ſed quàm fieri poteſt iuſtiſſimus, neque eſt illi quid- D
quam ſimilius, quàm qui ex nobis fuerit quàm iuſtiſſimus. Ite in viam omnes qui illiberalem manuum artem exercent populus, qui Mineruam Iouis filiam [c] Gorgopin & Ergatin ſtatutis ventilabris colitis, ſtulti lapidum opifices iidemque adoratores, veniant, Phidias veſter & Polycletus, & rurſus Praxiteles & Apelles, & quicunque illiberales & ſordidas tractant artes, qui ſunt terreni terræ operarii. Tunc enim, inquit quædam Prophetia, res hic ſe habebunt infeliciter, quando crediderint ſtatuis. Veniant ergo rurſus (non enim deſinam vocare) viles abiectique artifices. Nullus vtique ex his ſpirantem fabricatus eſt imaginem. Sed neque ex terra mollem carnem effecit. Quis liquefecit medullam? aut quis fecit vt oſſa concreſcerent? Quis
neruos diſtendit? Quis venas inflauit? Quis in ipſis ſanguinem infudit? aut quis cu- E
tem extendit? Vbi nam autem quis eorum oculos fecit videntes? Quis inſpirauit animam? Quis donauit iuſtitiam? Quis promiſit immortalitatem? Solus vniuerſorum Opifex Pater, cuius eſt ars longè optima ac præſtantiſſima. Talem animatam imaginem, nos, nempe hominem fecit. Olympus autem veſter, imago imaginis, longè à veritate diſcrepans, eſt ſurdum opus manuum Atticarum. Eſt enim Dei imago eius Verbum & filius, mentis germanum diuinum illud Verbum, lucis lux exemplaris & archetypa. Verbi autem imago eſt homo, vera mens quæ eſt in homine, qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem propterea factus eſſe dicitur, prudentia quæ eſt in eorde, diuino Verbo aſſimilatus, & ea ratione Verbi rationiſque particeps. Homi-
nis autem terrigenæ, qui videtur, terrena imago, ſunt quæ viri ſimilitudinem refe- F
runt effigies. Procul à veritate cernitur id quod eſt ad tempus expreſſum ac efformatum. Nihil ergo mihi videtur fuiſſe aliud vita niſi furore plena, quæ tanto ſtudio verſabatur in materia. Permiſſa eſt autem à vana opinione conſuetudo, quæ nos
quidem

Qui pudor ſcilicet, eos qui ſunt magno & forti animo ſolet valde lædere. Tales enim viros appellat.

χειροτέχναι.

A quidem fecit guſtare ſeruitutem, curamque ſuperuacancam & à ratione alienam. ὑποκείσαν
Legum autem iniquarum & fallacium imitationum cauſa eſt ignoratio, quæ qui-
dem hominum generi comparata, cum parcarum exitialium & abominandorũ ſimu
lachrorum dęmonum multas formas excogitaſſet, iis qui eam ſequuntur longę mor
tis impreſſit maculam. Rationalem ergo aquam ſeu Verbi accipite. Lauamini qui
eſtis polluti. Vos veris aſpergite guttis & emundate à conſuetudine. Mundos homi
nes cœlum oportet conſcendere. Homo es, quære id quod eſt maximè commune,
eum qui te eſt fabricatus. Filius es, id quod eſt maximè proprium, agnoſce patrem.
Tu autem adhuc permanes in peccatis, extabeſcens & liqueſcens voluptatibus. Cui
loquetur Dominus? Veſtrum eſt regnum cœlorum, ſi velitis, qui liberam animi vo-
B luntatem ad Deum direxeritis. Veſtrum eſt, ſi tantum volueritis credere, & com-
pendium ſequi prædicationis. Quam cum exaudiiſſent Nineuitæ, expectatam euer-
ſionem, per germanam & ſinceram pœnitentiam, egregia ſalute commutauere.
Quomodo ergo, inquit, cœlos conſcendam? Via eſt Dominus, anguſta quidem, ſed Matth. 7.
ex cœlis: anguſta quidem, ſed quæ mittit ad cœlos: anguſta, quæ deſpicitur in terra:
lata, quæ adoratur in cœlis. Deinde qui Verbum quidem non accepit auditione, ei
venia datur propter ignorantiam. Qui autem haurit auribus, & animæ ſua ſponte
infert incredulitatem, quò videbitur quidem eſſe prudentior, eò maiori eo malo
fuerit; quoniam accuſatrice vſus eſt prudentia, id quod eſt optimum non eligens.

C Eſt enim alioqui homini à natura ingeneratum, vt ei quædam intercedat cum Deo
coniunctio: Quemadmodum ergo equum non cogimus arare, neque taurum vena-
ri, ad id autem quod natura aptum eſt animal vnumquodque trahimus. Sic certè ho
minem qui natus eſt ad cœli contemplationem, & verè eſt planta cœleſtis, adhorta-
mur ad Dei cognitionem, id quod eſt eius proprium, eximium, eſt peculiare com-
prehendentes, vt ſufficiens ſeculorum viaticum, pietatem & Dei cultum comparet,
conſulentes. Terram cole, dicimus, ſi es agricola; ſed cognoſce Deum, terram co-
lens: & nauiga qui teneris amore nauigationis, ſed cœleſtem aſſumens gubernato-
rem. Te militantem deprehendit cognitio, audi Imperatorem qui tibi iuſta ſignifi-
cat. Vt qui ergo ſitis crapula grauati & ebrietate, redite ad ſobrietatem, & cum pa-
D rum perſpexeritis, cum animis veſtris cogitate quidnam ſibi velint qui à vobis ado-
rantur lapides, & quæ vano ſtudio in materiam expenditis. In ignoratione & facul-
tates & opes, ſicut etiam veſtram vitam, in morte conſumitis, cum vanæ veſtrę ſpei
hunc ſolum finem inueneritis, nec veſtrum poſſitis miſereri. Sed nec vt iis qui miſe
rentur veſtri erroris apti eſtis vt credatis mancipati malæ conſuetudini, à qua depen
dentes, veſtra ſponte vſque ad extremum ſpiritum paſſum itis ad interitum. Lux
enim venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem, cum li Ioan. 3.
ceat ea amouere quæ ſaluti impedimentum afferunt, faſtum, diuitias, & timorem,
proferendo hoc poëticum. Quo fero hanc magnam vim pecuniæ vbi nam autem Hom. in Od.
ipſe quoque aberro? Si vultis ergo, his inanibus abiectis viſis ac phantaſiis, renun-
E ciare ipſi conſuetudini: dic vanæ gloriæ, falſa valete ſomnia, eratis ergo nihil. Quid
enim ò homines exiſtimatis Typhonẽ, & Andocidem, & Mercuriũ, & Amyetum, ἀμύηθε
nũ eſt cuilibet vtique manifeſtum eos eſſe lapides ſicut etiam Mercurium? Vt antẽ κλωσ
nõ eſt Deus area, & vt nõ eſt Deus iris, ſed ſunt aërum & nubium quędam affectio
nes: & quẽadmodum dies nõ eſt Deus, neque mẽſis, nec annus: ſic neque Sol, nec Lu
na, quibus definitur vnũquodque eorũ quę prędicta ſunt. Quis itaque ſanæ mentis,
pœnam, ſupplicium, iuſtitiã & Nemeſim Deos eſſe putauerit? Nam neque furię, nec
parcę, nec fatum, quoniã nec reſpublica, nec gloria, nec Plutus, ideſt diuitiæ, quẽ vel
pictores cæcũ depingunt. Si autem verecũdiã & amorem & Venerẽ in Deos refer-
tis: eos cõſequantur pudor, & appetitio, & pulchritudo, & coitus. Nõ ergo amplius
F iure apud vos Dii gemelli exiſtimabuntur, ſomnus & mors, cum ea ſint affectiones
quæ naturaliter aĩalibus eueniant. Sed neque fatũ nec parcas Deos meritò dicetis. Si
aũt lis & pugna nõ ſunt Dii: nec Deus eſt Mars, nec Enyo: præterea autẽ fulgura &
fulmina & imbres nõ ſunt Dii: quomodo ſunt Dii ignis & aqua? Quomodo aũt quę

διαίσσοντες hoc eſt, aërè percurrentes dicuntur, & Cometæ, qui prouenerunt ex affe- A
ctione aëris? Qui Deam autem dicit Fortunam, Deam quoque dicat actionem. Si er
go nullum ex his cenſetur eſſe Deus, ſed nec ex illis inſenſilibus & manu factis fi-
gmentis: cernitur autem quædam in nos diuinę potentiæ prouidentia: reſtat vt nihil
aliud quàm hoc confiteamur, quòd ſolus verè ſit & conſiſtit, qui verè eſt ſolus
Demoſtenicum. Deus. Verumenimuero hominibus qui mandragoram vel aliquod aliud pharma-
cum biberunt, ſtulti euaſere ſimiles. Deus autem vobis concedat vt ex hoc ſomno
aliquando excitemini, & Deum intelligatis, neque aurum, vel lapidem, vel arbo-
rem, vel actionem, vel affectionem, vel morbum, vel timorem, vt Deum affingatis.
Ex Heſiodo. Verè enim ſunt in alma terra tres dæmonum myriades, non immortalium, ſed ne- B
que mortalium: nam neque ſunt ſenſu præditi, vt mortis ſint quoque participes,
ſed lapidei & lignei hominum domini, qui vitam hominum violant & iniuria affi-
ciunt per conſuetudinem. Domini, autem, inquit, eſt terra & plenitudo eius. Dein-
de cur in iis quæ ſunt Domini voluptati & delitiis indulgens, audes ignorare Do-
minum? Relinque meam terram, inquiet tibi Dominus, ne tangas aquam quam tibi
dono, ne ſis particeps fructuum quos ego colo. Alimenta ò homo refer Deo acce-
pta, agnoſce tuum Dominum, proprium es Dei figmentum. Quod autem eſt eius
proprium, quomodo iure fiat alienum? Quod eſt enim abalienatum, cum priuetur
proprietate, priuatur veritate. An non enim quodammodo vt Niobe, vel vt magis
myſticè ad vos loquar, inſtar vxoris viri Hebræi, eum Loth appellabant veteres, eua
ſiſtis omni ſenſu vacui? Hanc mulierem accepimus effectam eſſe lapidem, propterea C
quòd amaret Sodoma. Sodomitæ autem impii, & qui verſabantur adhuc in impieta
te, duro erant corde & ſtolidi. Has tibi exiſtima voces dici diuinitus. Ne exiſtimes
enim lapides quidem eſſe ſacra & ligna & aues & ſerpentes, non autem homines,
ſed contra, verè quidem ſacros homines, exiſtima; feras autem & lapides id quod
ſunt. Miſeri enim & infelices homines, per coruum quidem & gráculum exiſti-
mant Deum clamare, per hominem autem tacere, & honore quidem affecerunt
coruum vt Dei nuncium. Dei autem hominem perſequuntur, non crocitantem,
nec glocitantem, ſed, proh dolor, è ratione loquentem, benignisque & humanis vo
κατηχοῦντα cibus reſonando inſtituentem, inhumanè conantur occidere, dum vocat ad iuſti-
tiam: neque quæ ſupernè deſcendit gratiam excipientes, neque ſupplicium decli- D
nantes. Deo enim non credunt, neque eius ediſcunt potentiam. Cuius autem eſt hu
manitas quæ verbis dici non poteſt, eius eſt improbitatis odium quod capi non po-
teſt. Alit autem ira quidem ſupplicium propter peccatum: bene facit autem huma-
nitas propter pœnitentiam. Dei autem priuari auxilio eſt longè miſerrimum. Ocu-
lorum quidem orbitas, & aurium ſurditas, maiori dolore afficiūt, quàm cætera mali-
Aſpectu cœleſti id eſt ſpectaculo diuinæ pulchritudinis. ligni commoda. Illa enim aſpectu cœleſti eſt priuata: hæc verò, orbata eſt cœleſti do-
ctrina. Vos autem, qui quod ad veritatem quidem attinet, eſtis manci, & mente qui
dem cæci, ſurdi autem intelligentia, non doletis, non ægrè fertis, non cœlum videre
& cœli effectorem deſideraſtis, nec vniuerſorum opificem & patrem audire & di- E
Bonum doctrinæ præfert cuiuis alii bono. ſcere quæſiiſtis, inſtitutum & liberam animi voluntatem ſaluti coniungentes. Nul-
lum enim obſiſtit impedimentum ei qui contendit ad Dei cognitionem, non libero
rum orbitas, non paupertas, non ignominia, non egeſtas poſſeſſionum. Nemo eam
quæ vera verè eſt ſapientiam optat excindere, & ære ferróue commutare. Id enim
elegit potius quàm quiduis aliud. Chriſtus eſt vbique ſalutaris. Qui enim iuſti eſt
æmulator, vt qui eſt amator eius qui nullius eſt egenus, paucis indiget, vt qui nō in
In ipſo bono ſcilicet doctrinæ. aliquo alio, quàm in ipſo & Deo, beatitudinis theſaurum repoſuerit, vbi non eſt ti-
nea, non fur, non pirata, ſed bonorum æternus dator. Meritò ergo aſſimilati eſtis
illis ſerpentibus, qui clauſas habent aures incantatoribus. IRA enim eis, inquit Scri
ptura, eſt ad ſimilitudinem ſerpentis, tanquam ſurdæ aſpidis & aures ſuas obturan- F
tis, quæ non exaudiet vocem incantantium. Sed vos quidem reueremini ſanctita-
tem, miteque noſtrum verbum ſuſcipite, & virus letale expuite, vt vobis quoque
interitum ſicut illis ſenium exuere concedatur. Audite me, nec aures obſtruite, nec
auditum

A auditum obſepite,ſed menti ea quæ dicuntur imprimite.Immortalitatis pulchrum
eſt medicamentum, reptiles ac ſerpentinas tandem conuerſiones ſiſtite. Inimici
enim Domini terram lingent,inquit Scriptura,à terra in ætherem extollamini, re-
ſpicite in cœlum,admiremini,deſinite inſidiari calcaneo iuſtorum, & viam verita-
tis impedire.Eſtote prudentes & innoxii, fortaſſe Dominus vtique vobis dabit pen
nam ſimplicitatis,vult pennis induere terrigenas,vt relictis luſtris cœlos habitetis,
ſolummodo ex toto corde ducamur pœnitentia,vt poſſimus capere Dominum ex
toto corde.Sperate in ipſum,inquit,tota populi congregatio,effundite coram ipſo
omnia corda veſtra: iis dicit,qui ſunt recentes ab improbitate,miſeretur, & implet
iuſtitia. Crede homo homini & Deo. Crede homo Deo viuenti qui paſſus eſt &
B adoratur. Credite ſerui mortuo,omnes homines credite ei qui ſolus eſt Deus ex
omnibus hominibus.Credite,& mercedem accipite ſalutem.Quærite Deum,& vi
uet anima veſtra. Qui quærit Deum, eſt de propria ſalute ſolicitus. Inueniſti
Deum,habes vitam.Quæramus ergo,vt etiam viuamus.Merces inuentionis, vita
eſt apud Deum.Exultent & lætentur in te omnes qui te quærunt,& dicant perpe-
tuò,magnificetur Deus.Pulcher hymnus Dei homo immortalis,qui iuſtitia ædifi-
catur,in quo ſunt inſculpta eloquia veritatis.Vbi enim eſt alibi inſcribenda iuſtitia
quàm in anima temperanti ac moderata? vbi charitas? Vbi autem pudor? & vbi man
ſuetudo? Oportet, vt exiſtimo, vt qui his diuinis ſunt ſcripturis obſignati, exiſti-
C ment eas eſſe optimos carceres à quibus emittatur ſapientia, ad quamcunque vitæ
partem ii conuerſi fuerint, & eundem ſalutis portum nullis agitatum fluctibus,pu
tent ſapientiam,per quam ſunt quidem boni patres filiorum,qui ad patrem confu-
gerunt:boni autem ſunt filii in parentes,qui filium intellexerunt: boni autem mari
ti vxorum,qui ſponſi meminerunt,boni autem ſunt famulorum Domini, qui ſunt
ab extrema ſeruitute liberati. O errore qui eſt in hominibus beſtiæ beatiores,quę
poſſident quidem vt vos ignorationem,veritatem autem nequaquam falſo imitan-
tur ac ſimulant.Non ſunt apud eas genera adulatorum. Piſces nequaquam dæmo-
nes colunt ſuperſtitiosè, aues non adorant ſimulachra. Vnum cœlum ſolum ſtu-
pent,quoniam Deum nō poſſunt intelligentia apprehendere, vt quibus non ſit con
D ceſſa ratio.Deinde non erubeſcitis,quòd vos ipſos feceritis piſcibus minus partici-
pes rationis,qui per tot ætates contriti eſtis in impietate? Fuiſtis infantes, deinde
pueri,deinde puberes,deinde viri,boni autem nunquam. Senectutem ſaltem reue-
remini.Cum in vitæ ſitis occaſu,reſipiſcite,moderatique ac temperantes euadite,
vel in fine vitæ Deum agnoſcite,vt vobis vitæ finis ſuſcipiat initium ſalutis. Conſe
nuiſtis in falſa dæmonum religione,venite iuuenes ac recentes ad Dei cultum ve-
ramque religionem,vos referet Deus in numerum puerorum ſimplicium. Leges
quidem Solonis ſequatur Athenienſis, & Argiuus leges Phoronei, & Spartanus
Lycurgi. Si autem teipſum Deo adſcribis,cœlum quidem tibi eſt patria.Deus au-
tem legiſlator. Quænam autem ſunt leges? non occides, adulterium non commit-
E tes,puero ſtuprum non inferes,non furaberis,non dices falſum teſtimonium. Dili
ges Dominum Deum tuum.Horum autem ſunt etiam implementa leges rationa-
les, & verba ſancta.Si in ipſis inſcribamini cordibus,diliges proximum tuum ſicut
teipſum,& tibi percutienti maxillam,præbe etiam alteram. Non concupiſces, ſola
enim concupiſcentia admiſiſti adulterium.Quanto eſt melius hominibus,ab initio
ea quæ oportet nolle concupiſcere,quàm aſſequi ea quæ concupieris? Sed vos qui-
dem non poteſtis ſuſtinere ſalutis acrimoniam.Quemadmodum autem cibis dulci-
bus delectamur,eos pluris facientes propter leuitatem voluptatis: nos autem cu-
rant & ſanant amara,quæ ſenſum exaſperant.Sed eos qui ſunt imbecillo ſtomacho
confirmat medicamentorum acrimonia,ſic delectat & iucundo quidem ſenſu titil-
F lat conſuetudo.Sed illa quidem in barathrum deturbat conſuetudo, in cœlum au-
tem deducit veritas,quæ aſpera quidem primum eſt,ſed bona puerorum educatrix,
& honeſtus quidem ac venerandus eſt mulierum cœtus, prudens autem modera-
tusque ſenatus. Neque verò ea eſt aditu difficilis, neque eiuſmodi vt ſit eam acci

pere difficile,ſed eſt proximè in noſtris domibus , vt dicit tacitè ſignificans Moſes A
longè ſapientiſſimus, in tribus noſtris degens partibus,manibus,ore,& corde.Hoc
quidem verum eſt ac germanum ſignum veritatis,quæ in ſumma tribus completur,
conſilio,& actione,& verbo.Neque verò verearis,ne multa eaque iucunda,te viſis
pulſum ac phantaſiis abducant à ſapientia,tranſiliet ipſe lubens nugas conſuetudi-
nis,ſicut etiam pueri,cum ad virilem ętatem peruenerint, abiiciũt ludibria.Celeri-
tate quidem inexuperabili,& quę facilem aditum præbet beneuolentia,diuina quæ
terræ illuxit potentia,impleuit vniuerſum ſalutari ſemine.Non enim tantũ opus in
tam paruo tẽpore abſque diuina cura & prouidentia perfecit Dominus, qui viſu eſt
deſpectus ,reipſa autẽ adoratur;qui expurgãs, & ſalutaris,benignuſque & clemens B
eſt, Verbũ diuinũ qui reuera eſt Deus manifeſtiſſimus,qui eſt vniuerſorũ domino
ęxæquatus;quoniã erat eius filius,& Verbũ erat in Deo,neque quando eſt primum
prædicatus non creditus,neque quando ſuſcepit perſonã hominis,nec quando cae
ne effictus egit ſalutarẽ actũ humanitatis, ignoratus. Fuit enim verus ac germanus
decertator,& ſui figmenti propugnator.Celerrimè autẽ omnibus hominibus tradi
tus,cũ Sole celerius ortus eſſet ex ipſa paterna voluntate,facillimè fecit vt Deus no
bis illuceſceret,vndenam ipſe eſſet,& quis eſſet,per ea quę docuit & demonſtrauit,
oſtendens,fœderis initor & reconciliator,& Seruator noſter,Verbũ fons viuificus,
pacificus,qui per vniuerſam terræ faciem diffunditur,per quẽ,vt ſemel dicam,effe-
cta ſunt omnia pelagus bonorum.Parumper autem ſi velis ab alto repetens,intuere C
diuinum beneficium.Primus homo quando in Paradiſo erat,ludebat ſolutus,quo-
niam erat Dei puer.Quando autem ſubiecit ſe voluptati,(Serpens allegoricè dici-
tur voluptas,ſuper ventrem repens,vitio terreno innutrita materiis,) illectus eſt
puer cupiditatibus ,vir effectus per inobedientiam , & cum patrem non audiſſet,
Deum affecit ignominia.Quantum virium habet voluptas?Homo qui erat ſolutus
propter ſimplicitatem,inuentus eſt alligatus peccatis.Eum voluit rurſus Dominus
ſoluere à vinculis & carne illigatus . ò diuinum myſterium. hunc ſerpentem ſub-
egit, & tyrannum redegit in ſeruitutem,nempe mortem,& quod eſt maximè præ-
ter opinionem,illum hominem qui ſeductus fuerat à voluptate , qui alligatus erat
interitu & corruptioni,extenſis manibus oſtendit ſolutum . O myſticum miracu- D

Extenſis manibus in cruce.

lum.Inclinatus quidem eſt Dominus,homo autem ſurrexit , & qui cecidit ex para-
diſo,maius obedientiæ præmium cœlos accipit.Quamobrem,vt mihi videtur,quo-
niam ipſum Verbum ad nos venit cœlitus,non eſt nobis amplius eundum ad huma-
nam doctrinam, Athenas , & aliam Græciam,quinetiam Ioniam,quærendo curio-
sè. Si eſt enim nobis ille magiſter,qui impleuit omnia ſanctis poteſtatibus,opificio,
ſalute,beneficio,legiſlatione,prophetia,doctrina,magiſter omnia nunc reſonat , &
vniuerſum iam Athenæ & Græcia factum eſt Verbo.Non enim poëticæ quidem fa
bulæ credidiſtis,quę Minoëm ſcribit Cretenſem viſum eſſe familiari Iouis conſue-
tudine:nobis autem non credetis qui Dei fuimus diſcipuli, qui eam philoſophiam E
quæ re vera,vera eſt ſuſcepimus? Quam autem ſummi tantum obſcurè ſignifica-
runt Philoſophi,Chriſti etiã comprehendere & prædicauere diſcipuli. Atque vni-
uerſus quidem,vt ſemel dicam,Chriſtus,non diuiditur.Neque eſt Barbarus,nec Iu-
dæus,nec Græcus,nec maſculus,nec fœmina. Eſt autem nouus homo Dei ſancto
Spiritũ transformatus. Deinde alia quidem conſilia & admonitiones & moleſta
ſunt,& ſunt de iis quæ ſunt ſingularia, an ducenda ſit vxor,an ſit gerenda reſpubli
ca an,procreandi filii.Generalis autem ſola adhortatio,& quę ad totam ſcilicet vitã
in omni tempore,in omni euentu,vitam dirigit ad id quod eſt præcipuum, eſt pie
tas ac Dei cultus Qua ratione ſolum quoque viuere neceſſe eſt vt ſemper viuamus.
Philoſophia autem,vt dicunt veteres,eſt diuturnum Sapientiæ conſilium, quod æ-
ternum ambit amorem.Præceptum autem Domini lucidum illuminans oculos.Su- F
ſcipe Chriſtum,ſuſcipe viſum,ſuſcipe lucem,vt rectè cognoſcas Deumque virum-
que dulce Verbum , quod nos illuminauit ſuper aurum & lapidem pretioſum, eſt
deſiderabile ſuper mel & fauum.Quomodo enim non eſt deſiderabile, quod men-

tem

A tem in tenebris deſoſſam, operantem effecerit & efficacem, & animæ luci feros acuerit oculos? Quemadmodum enim ſi Sol non eſſet, quod ad alia quidem aſtra attinet, nox eſſent omnia: ita niſi Verbum cognouiſſemus, & eo illuminati eſſemus, nihil differremus ab auibus quę paſcuntur, vt qui pingue fiamus in tenebris, & morte nutriamur. Capiamus lucem, vt Deum capiamus. Capiamus lucem, vt ſimus Domini diſcipuli. Hoc certè Patri quoque eſt pollicitus: NARRABO nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Lauda, & narrabo tibi patrem tuum Deum. Saluum faciunt tuæ narrationes. Docebit me canticum, quòd huc vſque erraui quærens Deum. Quoniam autem ad lucem me deducis Domine, & Deum inuenio per te, & Patrem accipio abs te, fio tuus cohæres, quoniam fratris te non puB duit. Auferamus ergo, auferamus obliuionem veritatis, ignorantia amota & tenebris, quæ ſunt impedimento oculis perinde ac caligo, eum qui verè eſt Deus contemplemur, hanc ei primum vocem in hymno acclamantes: Salue lux, quoniam lux nobis è cœlo exorta eſt qui defoſſi eramus in tenebris, & incluſi in vmbra mortis, lux, inquam, Sole purior, & vita quæ hic eſt iucundior. Illa lux vita eſt æterna, & viuunt quæcunque eam participant. Nox autem veretur lucem, & propter timorem occidens, cedit diei Domini. Fiunt omnia lux quæ ſopiri non poteſt, & occaſus cre didit orienti. Hoc noua voluit creatura. Qui omnia enim obequitat Sol iuſtitiæ, æquè obit humanitatem, imitans Patrem qui æquè ſuper omnes facit oriri ſolem C ſuum, & rorem inſtillat veritatis. Is occaſum traduxit in orientem, & mortem in vitam cruci affixit: ab exitio autem abreptum hominem, in æthere ſuſpendit, tranſplantans interitum & corruptionem in interitus & corruptionis vacuitatem: & terram mutat in cœlum Dei agricola dextera ſignificans, populos autem ad bonum opus excitans, veram vitam in memoriam redigens, & verè magnam, & diuinam, & quæ auferri non poteſt nobis hæreditatem largiens, cœleſti doctrina hominem Deum faciens, dans legem in mentem ipſorum, & eas ſcribens in corde. Quáſnam ſcribit Leges? Quod omnes ſcient Deum à magno vſque ad paruum. Et propitius, inquit, Deus ero ipſis, & peccatorum eorum non recordabor. Suſcipiamus leges vitæ, pareamus Deo exhortanti. Diſcamus ipſum, vt ſit propitius. Reddamus illi liD cet non egenti gratam mercedem, affectus bene compoſitos, & veluti inhabitatæ domus mercedem, pro noſtra quæ eſt hîc inhabitatione, demus Deo pietatem ac eius cultum. Aes pro auro, pondúſque nouem pro pondere centum taurorum. Pro modica fide dat tibi tantam terram quam colas: aquam, vt bibas & aliam vt nauiges: aërem, vt reſpires: ignem, vt opereris, mundum, vt inhabites. Hinc tibi conceſſit in cœlos mittere coloniam. Hæc tot & tam magna opera & munera modica fide locauit. Deinde qui crediderunt quidem præſtigiatoribus, amuleta & incantationes accipiunt vt ſalutares. Vos autem ne ipſum quidem Verbum cœleſte, qui eſt Seruator, alligare vobis vultis, & Dei credentes incantationi, liberari quidem à vitiis & perturbationibus, quæ ſunt morbi animi: auelli autem à pecca- (Locauit, id eſt tradidit largius.)
E to. Eſt enim peccatum mors æterna. Eſtis planè edentuli & cæci ſicut talpæ, & nihil aliud quàm comedentes, degitis in tenebris, circumfluentes interitu & corruptione. Sed eſt Veritas quæ clamat. Ex tenebris lux lucebit. Luceat ergo lux in occulto hominis, nempe in corde, & exoriantur radii cognitionis, eum qui intus eſt occultus, hominem manifeſtantes & illuſtrantes, diſcipulum lucis, qui eſt Chriſti familiaris & cohæres: maximè quando pio & bono filio maximè honorandum & colendum boni Patris nomen venerit ad cognitionem, imperantis lenia, & filio iubentis ea quæ ſunt ſalutaria. Qui autem ei paret, in omnibus magna commoda percipit, ſequitur Deum, paret Patri, ſe errare cognoſcit, Deum diligit, diligit proximum, implet mandatum, quærit præmium, poſtulat promiſſum.
F Deo autem ſemper eſt propoſitum ſeruare gregem hominum, & ideo Paſtorem bonum bonus miſit Deus. Verbum autem explicata veritate, oſtendit hominibus altitudinem ſalutis, vt vel ſalui fierent ducti pœnitentia, vel iudicarentur, ſi non obediiſſent. Hæc eſt prædicatio iuſtitiæ, iis quidem qui parent, euangelium, ſeu

bonus nuncius, iis autem qui non obedierint, judicium. Sed terrifica quidem tuba A
claſſicum canens, congregauit milites, & bellum denunciauit. Chriſtus autem qui
pacificum modum in fines terræ inſpirauit, non congregabit ſuos milites pacifi-
cos? Collegit quidem, ò homo Sanguine & Verbo *incruentum exercitum, & re
gnum cœlorum eis tradidit. Tuba eſt Chriſti, eius Euangelium. Is quidem tuba
cecinit, nos autem audiuimus. Armemur pacificè, induentes thoracem iuſtitiæ, &
fidei clypeum aſſumentes, & galeam ſalutaris imponentes, & acuamus gladium
ſpiritus, quod eſt Verbum Dei. Ita nos Apoſtolus ordinat pacificè. Hæc ſunt ar-
ma noſtra inuulnerabilia. His armati, confligamus inſtructa acie aduerſus ma-
lum, ignita mali iacula extinguamus, aqueis à Verbo tinctis cuſpidibus, beneficia B
remunerantes gratis benedictionibus, & Deum verbo diuino honorantes. Ad-
Eſa. 58. huc enim loquente te, dicet, inquit: Ecce adſum. O ſanctam & beatam hanc po-
tentiam, per quam Deus verſatur vnà cum hominibus. Melius eſt ergo & præ-
ſtantius imitatorem ſimul fieri & cultorem optimæ ac præſtantiſſimæ eorum quæ
ſunt eſſentiæ. Non poterit enim quis Deum imitari, niſi eo quòd ſanctè colat, ne-
que colere ac venerari, niſi eum imitetur. Qui eſt enim cœleſtis amor & verè diui
nus, hac ratione accedit hominibus, quando in ipſa anima id quod verè eſt hone-
ſtum, à Verbo diuino excitatum, potuerit effulgere. Et quod eſt maximum, cum
Cóiugatis, id eſt, conuenientibus. germana ac ſincera voluntate vnà concurrit ſalus, ſimul, vt ſemel dicam, coniuga
tis libera animi electione & vita. Proinde hæc ſola veritatis adhortatio aſſimilata C
eſt fideliſſimis amicis, permanens vſque ad extremum ſpiritum, & bona dux ac co-
mes toto ac perfecto ſpiritu animæ, iis qui tendunt ad cœlum. Quid autem te ad-
hortor? Vrgeo vt ſaluus fias. Hoc vult Chriſtus, vno verbo tibi vitam largitur.
Et quodnam eſt hoc? Diſce paucis. Verbum veritatis, Verbum incorruptionis,
qui hominem regenerat, ipſum reducens ad veritatem, ſtimulus ſalutis, qui a-
bigit interitum, qui mortem perſequitur, qui ædificauit templum in hominibus, vt
in hominibus Deum collocet. Fac vt templum ſit caſtum ac mundum, & volupta-
tes & delitias, tanquam caducum & breuem florem, relinque vento & igni. Tem-
perantiæ autem ac moderationis ſapienter fructus cole, & Deo teipſum conſecra
primitias, vt non ſolùm ſit opus, ſed etiam Dei gratia. Decet autem vtrumque, D
& Chriſto familiarem videri & dignum regno, & regno eſſe dignatum. Fugiamus
ergo conſuetudinem, fugiamus tanquam ſcopulum difficilem, aut charybdis mi-
nas, aut fabuloſas Sirenes, ſuffocat hominem, à veritate auertit, abducit à vita, eſt
laqueus, eſt barathrum, eſt malum ventilabrum conſuetudo. Ait quidem ille:

Hom. in Od. *Nauem inter fumum ſæuum fluctumque coërce.*

Fugiamus, fugiamus ò ſocii, hæc vnda ignem eructat, mala eſt inſula, accumulata
Circem innuit. oſſibus & cadaueribus. In ea autem canit formoſa meretricula, voluptas, quæ pu
blica oblectat muſica.

Sirenes hæc dicunt Vlyſſi.
Gloria Græcorum ueni age huc illuſtris Vlyſſes, E
Siſte ratem, diuina audire ut carmina poſſis.

Laudat te ò nauta, & celebrem te dicit & illuſtrem, & Græcorum gloriam ſibi ven
dicat meretrix. Sine eam poſſidere cadauera, fert tibi opem diuinus ſpiritus. Præ-
tergredere voluptatem, abige:

Atque caue meretrix te fœmina fallere compta
Heſiodus. *Poſſit, dulce loquens, quærens te euertere nido.*

Præternauiga canticum, mortem operatur. Si ſolum velis, viciſti interitum, & li
gno alligatus, eris ſolutus ab omni exitio. Gubernabit te Verbum Dei, & ad por-
tum cœlorum te adducet Spiritus ſanctus. Tunc meum Deum intueberis & ſanctis
illis initiabere myſteriis, & frueris iis quæ ſunt occulta in cœlis, quæ mihi ſunt ſer-
uata, quæ neque auris audiuit, nec in cor alicuius aſcenderunt. Soles mihi duos vi F
dere en videor: Et duplices Thebas, dicebat quidam bacchans idolis, mera ebrius
ignorantia. Ego verò eius miſertus fuerim debacchantis, & eum qui ſic deſipit,
adhortatus fuerim ad moderatam temperantemque ſalutem, quoniam Dominus
quoque

A quoque pœnitentiam peccatoris & oon mortem deſiderat. Veni ò veſane, noo thyr
ſo innixus, neque hædera redimitus. Abiice mitram, abiice nebridem, ſis temperans
ac moderatus. Oſtendam tibi Verbum, & Verbi myſteria narrans conuenienter
tuæ ſimilitudini. Hic eſt mons Deo dilectus, qui noo tragœdiis ſubiicitur, vt Cythę
ron: ſed eſt dedicatus veritatis actibus, mons ſobrius, caſtis vmbroſus materiis. In
ęo autem bacchantur, oon fulmine ictæ Semeles ſorores, Męnades, quæ in inceſta
viſceratione carnium initiantur; ſed Dei filię, pulchræ agnæ quæ veneranda Verbi
orgia concelebrant: chorum moderatum congregantes. Chorus ſunt iuſti. Canti-
cum eſt hymnus Regis omnium, pſallunt puellæ, gloria afficiunt Angeli, Prophe-
B tæ loquuntur, editur ſonus muſicæ, curſu Thiaſum perſequuntur, magno ſtudio fe
ſtinant qui ſunt vocati, patrem cupientes recipere. Veni tu quoque mihi ò ſenex
relictis Athenis, & diuinatione abiecta & arte Bacchica deducere ad veritatem. Ec-
ce do tibi lignum quo innitaris. Feſtina Tireſia, crede. Chriſtus illuminabit viſum
Sole ſplendidius, per quem cęcorum oculi reſpiciunt, nox te fugiet, ignis perterrebi
tur, mors peribit. Videbis cœlos ò ſenex, qui Thebas non aſpicis. O verè ſancta my-
ſteria. O puram lucem, præferuotur mihi faces, cum cœlos & Deum aſpexero, ſan-
ctus fio initiatus. Sacrorum autem interpres eſt Dominus & myſtam obſignat illu-
minans, & Patri commendat eum qui credidit, qui ſeruatur ſeculis. Hæ ſunt de-
bacchationes meorum myſteriorum. Si velis tu quoque initiare, & chorum duces
C cum Angelis circa eum qui eſt ingenitus, & ab interitu alienus, & qui ſolus eſt ve
rè Deus, vnà hymnum nobiſcum canente Deo Verbo. Aeternus hic eſt Ieſus vnus,
qui magnus pontifex & vnius Dei, qui idem quoque eſt pater, orat pro homini-
bus, & hortatur homioes. Audite gentes innumerabiles, vel potius quicunque ex
hominibus eſtis ratione præditi, & Barbari & Græci, voco omne genus hominum,
quorum ego ſum opifex voluntate Patris. Venite ad me ſub vno Deo collocandi,
& vno Dei Verbo, nec ſola ratione ſuperate expertia rationis animantia; ſed etiam
ex vniuerſis mortalibus do fruendam vobis immortalitatem. Volo enim volo vos
hac quoque impertiri gratia, plenum & integrum præbens beneficium. Interitus ac
corruptioois vacuitatem & rationem ſeu Verbum vobis largior, Dei cognitionem.
D Perfectum meipſum largior. Hoc ſum ego, hoc vult Deus. Hoc eſt conſenſio, hoc
eſt concentus & harmonia Patris. Hoc Filius, hoc Chriſtus, hoc Verbum Dei, bra-
chium Domini, poteſtas vniuerſorum, voluntas Patris. Quorum olim quidem ima
gines; ſed non omnes ſimiles. volo vos corrigere ad exemplar, vt ſitis mihi quoque
ſimiles, vngam vos vnguento fidei, per quod interitum exuitis & corruptionem: &
iuſtitiæ nudam oſtendam figuram, per quam ad Deum aſcenditis. Venite ad me o- Matth. 11.
mnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper
vos, & diſcite à me quòd ego ſum mitis & humilis corde, & iouenietis requiem ani
mabus veſtris. Iugum enim meum eſt ſuaue, & oous meum leue. Feſtinemus, curra
mus ò religioſæ & Dei Verbi ſimiles, ò homines, imagines, feſtinemus, curramus,
E tollamus iugum eius, ſubeamus incorruptionem. Pulchrum aurigam hominum
Chriſtum diligamus. Pullum cum veteri duxit ſub idem iugum, & iuncta homi-
num biga, currum dirigit ad immortalitatem, contendens ad Deum, vt euidenter
impleat quod tacitè ſignificauerat: prius quidem in Hieruſalem, nunc autem agens
in cœlos. Pulcherrimum eſt Patri ſpectaculum, filius æternus, victor. Magno ergo
ſtudio & contentione feramur ad honeſta, & efficiamur homines pii ac religioſi,
& maxima eorum quæ ſunt aliena ab affectionibus & perturbationibus, Deum &
vitam acquiramus. Eſt autem Verbum adiutor, bono animo ſimus, & in eo pona-
mus fiduciam. Nec nos vnquam tantum auri & argenti & glorię ſubeat deſide-
rium, quantum ipſius Verbi veritatis. Neque enim Deo gratum eſt, ſi nos ea qui-
F dem quæ ſunt maximi pretii minimi facimus: amentias autem, & ignorantias, & ſo
cordias, ac voluptates, & cultus ſimulachrorum, manifeſta probra ac dedecora, &
impietatem extremam pluris faciamus. Non abs re enim Philoſophi, quæcunque
ſtulti faciunt, ea impiè gerere & impios eſſe exiſtimant. Quioetiam ipſam præterea

ignorantiam inſaniç genus deſcribentes, nihil aliud quàm multos fatentur inſa- A
nire. Non eſt ergo dubitandum, inquiet Verbum, vtrum ſit eorum melius, ſa-
pere ac moderatum eſſe, an inſanire. Oportet autem Veritati fortiter adhæren-
tes, Deum ſequi totis viribus, moderatè ſe gerentes, & exiſtimare omnia eius eſſe
ſicut ſunt. præterea autem nos quoque, cum didicerimus eſſe rem pulcherrimam
eius poſſeſſionem, ſeipſos Deo permittere, Dominum Deum diligentes, & hoc
noſtrum eſſe munus per totam vitam exiſtimantes. Si autem ſunt communia ea
quæ ſunt amicorum: eſt autem homo religioſus & Dei amicus Verbo interceden
te: Fiunt itaque omnia hominis, quia ſunt Dei omnia, & ſunt omnia amborum
amicorum communia, Dei & hominis. Nobis ergo hoc nunc reſtat vt dicamus B
eum ſolum qui eſt pius ac religioſus, eſſe Chriſtianum, & diuitem, & temperan
tem, & generoſum, & ea ratione Dei imaginem cum ſimilitudine & dicere &
credere iuſtum eſt & ſanctum, vt qui à Chriſto Ieſu factus ſit cum prudentia, at-
que adeò iam quoque Deo ſimilis. Non celat itaque Propheta gratiam, dicens,
Pſal. 81. Ego dixi Dii eſtis, & filii excelſi omnes. Nos enim nos adoptauit, & noſter tan
tum vult eſſe pater, non eorum qui fidem non habent. Res ergo noſtræ ita ſe ha
bent qui ſumus Dei miniſtri. Qualia autem ſunt conſilia, tales quoque ſunt ſer
mones. Quales autem ſunt ſermones, tales etiam actiones, & qualia ſunt ope-
ra, vita talis. Bona eſt vniuerſa hominum vita, qui Chriſtum cognouerunt.
Satis, vt puto, Verborum fecimus, etiam ſi longius proceſſi, propter humanita- C
tem & beneuolentiam, quod de Deo habui effundens, vtpote qui ad ma-
ximum omnium bonorum hortarer, nempe ſalutem. De ea enim vita
quæ nullum habet finem & intermiſſionem, nec volunt qui-
dem vnquam intermitti orationes, ſacra enuntiantes.
Vobis autem adhuc hic reſtat finis, vt eliga-
mus id quod eſt vtile, vel iudi-
cium, vel gratiam.
Nam ego ne puto quidem eſſe dubitan-
dum, vtrum eorum ſit melius. Sed nec
fas eſt comparare vitam
cum interitu. D

SCHOLIA.

A

Ternionis A

[a] *Adæ eſt error uetus, res autem noua eſt ſalus per Chriſtum.*

[b] *De columna ignis loquitur, quæ Iſraëlitis exeuntibus ex Aegypto duce Moſe apparuit.*

[c] ἀλωρομαίτης *in farina,* κριθομαίτης *in hordeo diuinat.*

[d] *Dardanus Iouis quidem filius, Phrygum autem Rex, primus dicitur incepiſſe myſteria Cereris.*

[e] *Odryſus Rex Thracum, cum quo gens habet idem nomen.*

B [f] φαλλὸς *lignum efformatum in ſpeciem membri uirilis.*

[g] βριμὼ ἀπὸ τοῦ βριμᾶν *quod eſt fremere & iraſci.*

[h] *Rhea dicitur Cybele, Cybela enim ſunt montes Phrygiæ, in quibus ea colitur.*

[i] *Sabazia myſteria quæ fiebant Dionyſo, quem ex Ioue ſuſcepit Proſerpina, quem nominabant Sabazium & Zagreum.*

[k] *Proſerpina Zagreum Dionyſum Tauri formam ſeu Taurina ſpecie appellauit, propterea quòd eſſet ualde agreſtis.*

[l] κῶνος καὶ ῥόμβος *quæ & nucem pineam & trochum ſignificant: ſunt etiam genera ſaltationis,*

[m] *Theſmophoria eſt feſtus dies Cereris, ſic appellatus, quoniam unà cum inuentione fructuum Cereris excogitatæ ſunt leges, quæ* θεσμοὶ *dicuntur, cum prius ferarum inſtar uiuerent.*

C [n] *Hunc puteum Veteres appellabant* καλλίχορον. *Dicit enim Callimachus* καλλιχόρῳ ἔπι φρέατι καθίζετο παιδὸς ἄπυστος

[o] *Baſſara dicitur indumentum Bacchicum.*

[p] *Menagyrtæ uocabantur Rheæ Sacerdotes, quòd pecunias ſingulis menſibus colligebant pagos urbes & domos obeuntes ac mendicantes, & ſimulachra ferentes in humeris. Hi etiam uocantur* μητραγύρται *quod matrem Deorum ferentes humeris, colligerent pecunias.*

[q] *Fœmininum, ut puto, morbum dicit, qui conuenit fœminis: uel uoluptatem, ut quæ emolliat & effœminet corda uirorum fortium.*

[r] *Euemerus eſt hic quem quidam dicunt Meſſenium, cuius meminit Callimachus in Choriambis, dicens,* γέρων ἀλαζὼν ἄδικα βιβλία ψύχει *qui male audiebat ut* ἄθεος.

D [s] *Diagoras Philoſophus fuit Melius genere, qui cum eſſet pius à principio conuerſus eſt poſtea ad impietatem. Hac de cauſa, cum is qui depoſitum acceperat eſſet inficiatus, dixit id quod eſt præſtantius non reſpicere res humanas, neque enim tam improbum hominem fuiſſe paſſuros. Huius meminit Ariſtophanes, cum dicit Socratem Melium, id eſt, Diagoram. Hipponis autem, qui ipſe quoque fuit impius, meminit Cratinus.*

[t] *Græcè eſt* δυστόπαστοι *id eſt, coniectu & comprehenſu difficilis. Deriuatur autem* τόπος *quod eſt locus, alludit uerò ad id quod dixerat, continet.*

[u] *Is Epimenides purgauit Athenas, erat autem Cretenſis, ſapientiſſimus, cuius meminit Menander in Cozeanomenis.*

E

Terninionis B

[a] *Ad uiuum,* οἱ χρῷ *in cute, id eſt propè uel uerè. Sic Hieremias, Deus appropinquans ego ſum, id eſt, uerus.*

[b] *Dolium Græcè* κέραμος *fuit autem* κέραμος *carcer. Sic enim uocatur lingua Cypriorum.*

[c] *Cypriaca poëmata ſunt quæ dicuntur cyclica. Continent autem raptum Helenæ. Ignoratur autem ſcriptor horum Cyclicorum. Cyclici autem dicuntur qui quæ ſunt circa Iliadem, uel priora*

F *uel poſteriora, ex ipſis conſcripſerunt Homericis.*

[d] σχέλιος *gracilis apud Atticos, ut ait Diogenes, ſeu tenuis ac ſubtilis.*

[e] *Meminit etiam Macaris Homerus, cum dicit* ὅσσον Λέσβος ἄνω μάκαρος ἕδος ἐντὸς ἐέργει

[f] *Sagra urbs Italiæ, à qua etiam prouerbium, V[illegible]ora us oua in Sagra.*

[g] εἵλωτες uocantur Meſenij, uel à palude quæ ſita eſt prope Lacedæmonem, uel à uerbo ἑλεῖν A
Lacedæmonij enim cum eos cepiſſent, condemnarunt eos colere paludem, quod eſt uile & ſeruile officium, ſicut Peneſtæ apud Theſſalos, & Thetes, ideſt mercenarij, apud Athenienſes: ſic apud Lacedæmonios Ilotes.

[h] Petra, ut ex qua natos eſſe homines ſit in fabulis.

[i] περιβασίη forte leg. ἀναβασίη Venus quæ facit aſcendere. Scholia interpretantur ἀσχημοποιὸν id eſt quæ turpes efficit figuras.

[k] χοιροψάλας Dionyſus colitur in Sicyone Bœotiæ, ut dicit Polemo in epiſtola ad Attalum. Accipitur autem χοιροψάλλαν pro ψάλλαν. Eſt autem χοῖρος pudendum muliebre, ut teſtatur Ariſtophan Achar. dicens, χοῖρε χοῖρε καὶ κοῖ, φάγοις ἂν ἐρεβίνθους B

[l] Continet hiſtoria quod cum in partu laboraret Alcmena, acceſſit muſtela & ſtatim peperit Herculem, & ideo eam colunt Thebani.

[m] Cum Cretenſes expeditionem feciſſent aduerſus Troianos, & caſtrametati eſſent prope Troadem, mures noctu arrodebant lora clypeorum. Hinc factum eſt ut templum extruerent Apollini, ſua autem Cretenſium lingua eum uocarunt Smyntheum, Mures enim Cretenſes appellant Smynthos.

[n] Phalereus erat portus Atticæ. Qui autem in proris erat Heros, is erat Androgeus filius Minois, ſic nominatus, quoniam collocabatur in proris nauium. Et Callimachus meminit in quarto Cauſarum.

[o] Bœotie, ideſt. O Heſiode, erat enim Bœotius genere. C

[p] Ithome eſt urbs Lacedæmoniæ, quam etiam dicunt eſſe Meſſenem, uel potius ubi eſt arx Meſſenæ, ſicut olim arx Argorum dicebatur Lariſſa.

[q] Hæc eſt libri inſcriptio, qui continet reditum eorum qui reuerſi ſunt ex Troia.

[r] Super pyram enim cum eſſet Crœſus, ſic dixit, ut ait Herodotus. Quæ autem mihi acciderunt, ingrata quidem, ſed docuerunt uerum eſſe quod dicit Homerus, ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω paſſus autem ſtultus cognouit.

[t] Phoroneus erat genere argiuus. Merops autem Cous. Oraculum circa Lebadiam Bœotiæ fuiſſe primum à Phoroneo inuentum, cum iis qui Dij cenſentur ſacrificaſſet, ſcribitur ſimiliter etiam à Merope. D

[s] Antiquiſſimum Deorum amorem cum Chao & terra fuiſſe natum dicit Heſiodus, cum dicit ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύστερνος, ἠδ' ἔρος.

[u] Hic Philippides erat ἡμεροδρόμος id eſt tabellarius ſeu ueredarius, ut dicit Herodotus. Deinde cum Xerxes in Græciam feciſſet expeditionem, is profectus ad annunciandum Laconibus aduentum Xerxis, in monte Parthenio uidet ſpectrum Panis eo in loco, & audit cum ſuam dæmonis eſt eſſet uſum, & quod ueniret laturus opem Græcis, & ab eo tempore Pan eſt exiſtimatus Deus ab Athenienſibus, & cum ſpeluncam quæ eſt ſuper Areopagum ei ædificaſſent, coleatum hircum ei quotannis ſacrificabant.

[x] Didymæus enim Apollo Mileti colitur, uel propterea quòd ſimul cum ſorore Diana natus ſit, uel quòd ſint illic duplicia eius ſacrificia. E

[y] Leucophryne uocatur Diana in Magneſia.

[z] Mindius, Mindus eſt urbs Cariæ, Telmiſſus urbs Cariæ quæ optimos habuit Vates. Vnde erat Ariſtander, quicum Alexander uerſabatur, quando ædificauit Alexandriam.

Terminionis C

[aa] Phellatas lapides uocant quidam à monte Phelleo, lapides aſperos, ut Ariſtophanes Comicus αἶγας ἐκ φελλέως capras ex Phelleo, utpote loco aſpero. F

[bb] Munichia Diana colitur in Piræo. Vnde etiam pars portus uocata eſt Munichium.

[cc] Polias Minerua colitur Athenis, quæ etiam πολιοῦχος id eſt præſes ciuitatis. eſt autem poſita in arce.

Liberalis

A [dd] *Liberalis Dionyſus, qui colebatur Liberiis, eſt autem is locus Bœotiæ.*

[ee] *Alij dicunt in digito Mineruæ, ex quibus eſt etiam Gregorius Theologus, cum dicit, καὶ φειδίας τὰ παιδικὰ ἐν τῷ δακτύλῳ τῆς παρθένου χαράττει παντάρκης καλός Et Phidias qui puſionem pingit in digito Pantarces pulcher. Libanius autem Sophiſta dicit Phidiam pinxiſſe indigito Veneris.*

[ff] *Alcibiades dux exercitus Athenienſium, uir & forma elegans & ætate iuuenis, adeò ut multæ fœminæ eum inſanè amauerint.*

[gg] *Demetrius fuit Rex Macedonum & Græcorum. Quodam autem à ratione alieno œſtro incitatus Mineruam uxorem ambijt.*

[hh] *Lamia quidem hæc fuit, propter quam laruæ quæ fiunt appellantur lamiæ, quæ fuerit terribilis*
B *infantibus, nam cum ſuos perdidiſſet filius, ueluti quodam inuidiæ œſtro percita ferebatur in cædem alienorum.*

[ii] *Hippo quidam fuit ex ueteribus ſapientibus, exiſtimauit autem non eſſe deos, ſed exiſtimari ſolum ab hominibus.*

[kk] *Barathrum eſt locus Athenis profundiſſimus, in quem inijciebantur damnati, quorum ne corpora quidem apparebant amplius. Erant autem alibi quoque loca ſupplicio deputata, quemadmodum Ceatas Lacedæmone, carcer autem Romæ.*

Ternionis C

C [a] *Abdera eſt oppidum Thraciæ, ſic appellatum ab Abdero uno ex ſocijs Herculis, qui fuit illic deuoratus ab equis Diomedis, quos quidem equos interfecit Hercules, & ab Abdero qui ab eo amabatur uocauit oppidum. Eadem etiam ſcribuntur de Perithoo, qui fuit etiam amatus ab Hercule, & ab illo illic mortuo & ſepulto ab Hercule, nominata eſt urbs Perinthus.*

[b] *Antiquiſſimi enim apud Græcos, ſi audiendus eſt Herodotus Halicarnaſſeus, ex Aegypto comparata fabula, octo primum in Deos relati ſunt. Deinde cum in nimiam Græci redacti eſſent ſuperſtitionem duodecim omnes ſunt exiſtimati.*

γοργῶπις & ἐργάνη epitheta Mineruæ, quorum primum ſignificat oculis trucem, ſecundum quæ
D *delectatur operibus.*

Ternionis D

[a] *Maligni commoda dicit cæteros ſenſus, quoniam ingrediens per ſenſus hominem afficit iniuria.*

[b] *Incruentum. Non eſt enim, inquit, nobis pugna aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus aduerſus poteſtates, tenebrarum, aduerſus ſpiritualia nequitiæ.*

[c] *Viſceratione, Crudas enim carnes comedebant, qui Dionyſo initiabantur, hoc peragentes in indicium dilaniationis Dionyſi quæ facta eſt à Mænadibus.*

CLEMENTIS ALEXANDRINI

VIRI LONGE DOCTISSIMI,
qui Panteni quidem martyris
fuit diſcipulus, præceptor
verò Origenis.

PAEDAGOGVS,

In quo docet quodnam ſit Chriſtiani
hominis officium.

Gentiano Herueto Aureliano interprete.

FLORENTIAE

M D L I.

ILLVSTRI AC REVERENDO IOANNI AB HANGESTO NOVIODVNENSI EPISCOPO ET COMITI, REGNI FRANCIAE PARI,

Gentianus Heruetus. S. D. P.

CVM Clementis Alexandrini Pædagogus, nuper à me Latinè verſus, eſſet in lucem exiturus, diuque apud me cogitaſſem, quémnam ex omnibus potiſſimum deligerem, cuius felicibus auſpiciis fretus, tutò poſſet multiplex ac varium Doctorum virorum ſubire iudicium: tu mihi in primis occurriſti, ad quem & ipſe Clemens meritò mitti magnopere cuperet, & à quo eum benignè excipiendum, amanter amplectendum, fortiterque defendendum, ego iuſtis, vt exiſtimo, de cauſis mihi perſuaderem. Cum enim ad conciliandam retinendamque amicitiam plurimum valeat eorundem morum ac ſtudiorum ſimilitudo: Clementis autem tanta ſit doctrina, tam inſignis & propè incredibilis rerum variarum cognitio, vt vir longè doctiſſimus Theodoretus eum virum ſacrum, & maxima rerum experientia & doctrina præditum, in ſuo de Diuinis dogmatibus libello, vocare minimè dubitarit: ad quem potius fuerit is mittendus, quàm ad eum qui in omni literarum genere eſt ita verſatus, vt in ſingulis excellat? Neque verò vereor, ne aliquo adulandi ſtudio adductus, plura tibi quàm par ſit tribuere exiſtimer, cum ſit mihi magis pertimeſcendum, ne viri docti, qui & antea in Gallia, & nunc in Italia pro ſumma tua humanitate te familiariter vſi ſunt, & in dies vtuntur, me nimis eſſe in laudãdo parcum; & malignum arguant: quàm metuendum ne in tuis laudibus modum exceſſiſſe videar. Quas quidem ego fuſè ac prolixè in præſentia perſequerer, niſi mihi interim eſſet habenda ratio tuæ verecundiæ, qui cum ſis ab omnibus longè celebrari digniſſimus, à nullo tamen lubenter in os laudari pateris. Hoc tantùm dicam, quod mihi Clementem ad te mittenti quodammodo neceſſe eſt, & te clementem, & Clemente te eſſe digniſſimum. Nec dubito, quin, vbi familiaris aliqua inter vos interceſſerit conſuetudo, vtrique, nempe vt & tu illum, & ille te viciſſim admiretur, vſu ſit venturum. Nam cum præter Sacrarum literarum peritiam, in quibus eius præcipua laborauit induſtria, omnium bonarum artium totiuſque humanitatis, maximè autem philoſophiæ, & in primis Platonicæ, qua

tu, quòd à Chriſtiana in permultis non ita multum diſſidere videatur, admodum delectaris, non dubito quin vir magnus & maximè ſuſpiciendus à te ſit exiſtimandus. Sed cum ille hæc omnia eſſe tibi ſecum communia intellexerit, tibi autem hoc præterea accedere cognouerit, quod ille pulcherrimam quidem illam, ſed vnam tamen tantùm linguam, nempe Græcam, teneat: Tu autem Græcam, Latinam, Hebræam, Chaldæam, vt omittam Arabicam, quam ſatis feliciter attigiſti, & Gallicam quam ab infantia, & Italicam quam adoleſcens obiter didiciſti, pulchrè calleas, & Liberalibus omnibus diſciplinis Philoſophiæque ac medicinæ cognitioni, iuris Ciuilis ac Pontificii ſcientiam adiunxeris, adminiſtrandæque reip. iuriſque dicendi rationem tam diuturno rerum vſu & experientia, quàm veterum exemplorum & monimentorum recordatione comparatam cõprehenderis non dubito quin ille tibi ſumma ſit omnia tributurus, & quòd ad tantum virum miſſus ſit, magnas gratias acturus. Sed quid ago, qui contrà ac ſtatueram in tuas laudes excurram? cum mihi magis laborandum ſit vt tu Clementem clementer accipias, quàm committendum vt dum vtrunque inter ſe confero, alteri fortaſſe videar nimium detrahere. Vt eum autem tibi gratum futurum mihi perſuadeam, tua facit humanitas, ad quem cum viris omnibus doctis facilis pateat aditus, multum abeſt vt virum longè doctiſſimum & optimum à te putem excludendum. Qui quidem cum Græcè & Latinè nunc in lucem exeat, ſi natiua eius lingua te magis delectet, poteris eum Græcè perlegere. Sin autem velis eum quandoque audire loquentem paulò familiarius, Latino eum ſermone non tam ornato quidem illo & eleganti, ſed qui tamen eius cogitata fideliter exprimat, diſſerentem audies. Interpretis enim fidem, ſi nihil aliud, me ſatis præſtitiſſe exiſtimo. Quod cum tu, vt ſpero, facile animaduerteris, reſtabit vt à te petam ac poſtulem, vt cum hunc Pædagogum grata manu acceperis, me, imo verò noſtrum Clementem tuo patrocinio à malignorum & improborum hominum calumniis defendas: qui cum ipſi nullam Chriſtianæ reip. vtilem nauent operam, in hoc tamen ſibi valde placent, ſi ſecurè aliorum detrahant laboribus. Quorum ego maledicta me poſſe facile repellere, imò verò deſpicere, exiſtimo, ſi tu eum qua ſpero beneuolentia exceperis, & ſumma tui nominis auctoritate defenderis. Vale, & me in clientulorum tuorum numerum digneris adſcribere.

Bononiæ VI. Idus Iul. MD. XXXXVIIII.

CAPITA PRIMI LIBRI.

Quid profitetur Pædagogus. — *Cap. Primum.*

Quòd propter peccata noſtra nos moderetur Pædagogus. — *Cap. 2.*

Quòd ſit benignus & hominum amator Pædagogus. — *Cap. 3.*

Quòd ex æquo virorum & mulierum Pædagogus ſit ſermo. — *Cap. 4.*

Quòd omnes qui in veritate verſantur ſint apud Deum pueri. — *Cap. 5.*

Aduerſus eos qui exiſtimant puerorum & infantium appellationem ſignificare primarum diſciplinarum doctrinam. — *Cap. 6.*

Quis ſit Pædagogus, & de eius Pædagogia. — *Cap. 7.*

Aduerſus eos qui exiſtimant non eſſe bonum quod iuſtum eſt. — *Cap. 8.*

Quòd eiuſdem ſit poteſtatis & benefacere & iuſtè punire. In quo etiam dicitur, quis ſit modus Verbi Pædagogiæ. — *Cap. 9.*

Quòd idem Deus per idem verbum & à peccatis arceat minans, & humanæ naturæ det ſalutem adhortans. — *Cap. 10.*

Quòd per Legem & Prophetas Verbum fungeretur Pædagogi officio. — *Cap. 11.*

Quòd Pædagogus conuenienter Paternæ affectioni ſeueritate & benignitate vſus ſit. — *Cap. 12.*

Quòd quemadmodum id quod rectè & ex virtute geritur fit ex recta ratione, ita rurſus peccatum ſit præter rectam rationem. — *Cap. 13.*

SCHOLIA QVAEDAM IN PAEDAGOGVM.

EA quæ in humana conſtitutione conſiderantur, mores præcedunt, ut qui ſint ueluti materia & incitamentum bonorum & malorum motuum. Quoniam autem ex motibus alij quidem ſunt actiones, alij uerò paſſiones: actiones quidem, quoniam ſunt in eo quod in nobis imperium obtinet, ſunt diuiniores: paſſiones uerò in eo quod eſt imbecillum & materiale: nunc merito primo quidem loco ponuntur mores, ut qui ſint fundamentum actionum: ſubijciuntur autem actiones & animi affectiones, ut quibus ſit ingeneratum ut componantur à ratione.

Vos ò pueri attendite: ἐλλειπτικῶς enim ſeu per defectum dictum eſt, ut adoleſcentes ſcilicet redderet attentiores ad audiendam grauitatem eorum quæ dicuntur. Conſtituta eſt nobis ſeu à nobis, baſis ueritatis, ſeu baſis ſancti templi magni Dei. Quænam eſt autem baſis, niſi infractum fundamentum cognitionis? pulchra adhortatio per obedientiam uitæ rationi conſentaneæ, æternæ appetitio, deiecta ſcilicet in prædium intelligens.

Quoniam ſermo exhortatorius, qui uerſatur in moribus, tenet locum fundamenti uel carinæ ad pietatis ſuperædificationem: habet adiutorem ad actiones, ſermonem qui uerſatur in tradendis præceptis, ad affectiones autem ſeu animi perturbationes, ſermonem conſolatorium.

Nam cum tria in homine conſiderentur, mores, actiones, animi perturbationes: ſermo pædagogus unus & idem, horum unicuique conformatus, ut corrigat & meliores reddat, applicatur tribus congruè & conuenienter: Moribus quidem, adhortando; actionibus uerò, præcepta ſuppeditando: rurſus autem perturbationibus animi, conſolando. Quare quando ſalutem quidem procurando uerſatur in moribus, adhortatorius nominatur ſermo uel ſuaſorius. Quando autem in actionibus, dicitur ὑποθετικὸς, id eſt, præcepta tradens, & θεραπευτικὸς, id eſt medens ſeu curans. Quando autem affectiones animi tranſmutat, conſolatorius. Quando autem ad hæc aggredienda incitat, tunc ſubit Pædagogi officium, ut ſint meliores incitans. Per adhortationem quidem incitat ad mores componendos. Per eum autem qui tradit præcepta, themata ſimilitudinaria inducit, per euidentem explicationem, ea quæ ab alijs errata ſunt, poſteris pulchre ſuggerens. Vnde etiam dicitur curans ſiue medens. Per conſolatorium autem, reditum per pœnitentiam, ut reſtituatur priſtino ſtatui ſibi conuenienti. Nonnunquam autem procedit etiam per uiam doctrinæ de qua non eſt tempus dicendi in præſentia, eſt autem cum dogmatibus.

A # CLEMENTIS ALEXANDRINI PÆDAGOGI LIBER PRIMVS.

B *Quid profitetur Pædagogus Cap. I.*

CONSTITVTA eſt baſis veritatis ò vos pueri, nobis ipſis ſancti templi magni Dei, inſractum fun
damentum cognitionis, pulchra adhortatio per obe
dientiam vitæ rationi conſentaneæ, æterna appeti-
tio deiecta in prædium intelligens. Cum hæc qui
dem certè tria ſint in homine, mores, actiones, ani
mique affectiones ſeu perturbationes: mores ſorti
tus eſt ſermo exhortatorius, pietatis dux ac religio
C nis, qui inſtar carinę ſubiectus eſt ad fidei ædifica-
tionem. quo quidem nos valde exultantes, & opi-
niones veteres abiurantes, ad ſalutem capeſſendam
iuuenes alacreſque reddimur, cum pſallente prophe
tia concinentes, QVAM BONVS Iſrael Deus Pſal. 72.
iis, qui recto ſunt corde: Omnibus verò actionibus
præeſt ſermo qui verſatur in tradendis præceptis: animi autem motibus ac perturba
tionibus medetur ſermo conſolatorius. Hic ipſe idem quiuis ſermo, cum vnus ſit, à
mundana, in qua eductus & coalitus eſt, cõſuetudine hominem abripiens, & in ſim
plici vniuſque modi fidei in Deum ſalute inſtituens, dux ſcilicet cœleſtis ſermo,
D quando ad ſalutem quidem adhortatus eſt, ei impoſitum eſt nomen Exhortatorii. &
hic ſermo propriè incitatorius, ex parte ſcilicet totum, appellatus eſt. Eſt enim exhor
tatoria vniuerſa religio piuſque Dei cultus, vt qui & vitæ hic rectè degendæ, & futu
ræ deſiderium menti cognatæ ingeneret. Nunc autem cum & in medendo & in præ
ceptis tradendis verſetur, & ad vtrunque ſimul, eum quem admonet, ipſe ſeipſum ſe
quens, adhortetur, qui in nobis ſunt animi morborum curationem in ſumma pro-
mittens, hic à nobis apposite vno appelletur nomine, Pædagogus. cum in actione,
non in accuratè tradenda diſciplinæ ratione, verſetur Pædagogus, quatenus eius
quoque finis eſt animam meliorem reddere, non docere; & in vita moderata ac tem
perata, non quæ ſit ſcientia prædita, inſtituere. Quanquam hic ipſe quoque ſermo
E ad docendum aptus eſt. ſed eo in præſentia non vtitur. Qui enim quæ ad dogmata
pertinent declarat & reuelat, is ſermo eſt qui in docendo verſatur. Cùm autem in
actione verſetur Pædagogus, poſtquam ad componendos mores prius adhortatus
eſt, tum ad ea quæ oportet agenda adhortatur, pura ac ſincera præcepta tradens, &
eorum quæ prius admiſſa ſunt, erratorum imagines ac ſimilitudines poſteris oſten-
dens. Sunt autem ambo vtiliſſima. Adhortatorium quidem genus, ad parendum.
Quod autem inſtar imaginis ac ſimilitudinis aſſumitur, quod eſt ipſum quoque du-
plex, ſicut prior coniugatio, partim quidem in eo conſiſtit, vt bonum eligentes imi
temur; partim autem, vt malum repudiantes auerſemur. Morborum itaque animi
hinc curatio ſequitur, cum adhibitis imaginum ac ſimilitudinum ſolatiis, animos
F confirmat Pædagogus, humanis præceptis, tanquam lenibus medicamentis, ad per
fectam veritatis cognitionem eos qui laborant deducens. Inter ſanitatem autem &
cognitionem permultum intereſt. Nam hæc quidem diſciplina, illa verò curatione
comparatur: qui itaque laborat non prius aliquid eorum quæ ad doctrinam per-

tinent didicerit, quàm perfectè ſanus fuerit. Neque enim diſcentibus ac laboran A
tibus vnumquodque præceptum ſimiliter traditur: ſed illis quidem ad cognitio-
nem: his verò ad medelam. Quemadmodum ergo, quorum corpus ægrotat, iis
medico opus eſt: ita quorum æger eſt animus, ii pædagogo opus habent, vt animi no
ſtri morbis medeatur: Deinde verò Doctore, qui puram deducat animam ad cogni-
tionis aptitudinem, vt poſſit reuelationem ſermonis percipere. Porrò autem dum
gradu ſalutari nobis conuenienti in efficaci diſciplina nos ſtudet perfectos & con-
ſummatos reddere, pulchra vtitur œconomia. Omni ex parte benignus & homi-
num amans verbum, è ſupernis adhortans, deinde fungens Pædagogi officio in
omnibus, & nos edocens. B

Quòd propter peccata noſtra nos moderetur Pædagogus. Cap. II.

PAedagogus autem noſter, ò vos pueri, eſt Deo Patri ſuo ſimilis, cu
ius eſt filius, in quem nullum omnino cadit peccatum, eſtque nul-
li reprehenſioni affinis, & animo impatibilis: Deus in figura homi
nis, impollutus, paternæ voluntati ſeruiens, Deus verbum, qui eſt
in patre, qui eſt à dexteris patris, & cum [a] figura Deus eſt. Hic nobis
eſt imago in qua nulla eſt macula. Ei omnibus viribus tentandum C
eſt animam ſimilem efficere. Sed ille quidem liber eſt ab omnibus humanis animi per
Ioan. 5. turbationibus. Propterea enim vel ſolus eſt Iudex, quòd ſolus ſit in quem peccatum
1. Pet. 2. non cadit. nos autem conemur quoad eius fieri poterit vt quàm minimum pecce-
mus. Nihil enim maiori curæ ac ſtudio eſſe debet, quàm vt ab animi perturbationi-
bus morbiſque primum liberemur: deinde verò vt prohibeamus ne in peccatorum
conſuetudinem facile prolabamur. Atque optimum quidem eſt nullo modo pec-
care penitus, quod quidem Dei eſſe dicimus. Secundum autem, nullum ex volun
tariis attingere maleficiis, quod eſt proprium ſapientis, & in inuoluntariorum non
adeò multa incidere. Tertium autem quod eſt proprium eorum qui bene educti
& à Pædagogo rectè inſtituti fuere, in peccatis non diutiſſimè immorari, vltimo lo D
co ponatur. Sed ei quoque ſalutare fuerit, ſi iis qui vocant ad pœnitentiam minimè
Num. 6. repugnauerit. Atque mihi quidem per Moſen videtur pulcherrimè dicere Pæda-
gogus. SI QVIS IN EO fuerit repente mortuus, ſtatim polluetur caput voti
eius, & radetur: peccatum inuoluntarium, mortem repentinam appellans. Eam
autem dicit polluere, vt quæ animam macula reſpergat. & ideo quàm citiſſimè ei
adhibet medicinam, conſulens vt ſtatim ei caput radatur, nempe ignorantiæ comas,
quæ vmbram rationi offundunt, amouere & abſtergere ſuadens. vt à denſa vitii ma
teria nuda relicta ratio, [b] ea autem ſedem ſuam collocat in cerebro, quàm ocyſſimè
redeat ad pœnitentiam. Deinde cum pauca adieciſſet, ſubiungit: PRIORES
autem dies irrationales. Per quæ clarum eſt ſignificari peccata quæ non facta ſunt E
per rationem. & Inuoluntarium quidem appellauit repentinum, peccare autem,
Irrationale. Quamobrem ſermo Pædagogus ſortitus eſt moderationem, ad pro-
hibendum irrationale peccatum. Id autem hinc ex Scriptura conſidera. PROPTE
REA hæc dicit Dominus: Quod prius fuerit peccatum, arguendo oſtenditur per ſe-
quentem dictionem, propterea quod iuſtum iudicium ſequitur. Idque per Prophe
Eſaiæ. 66. tas apertè oſtenditur, dum dicunt. SI NON PECCASSES, non hæc eſſet mina-
Hierem. 7. tus. & propterea ſic dicit Dominus. Propterea quòd hos ſermones non audiſtis ideo
Ezech. 5. hæc dicit Dominus. &, Ecce propterea dicit Dominus. Propterea enim eſt Prophe
tia, propter obedientiam ſcilicet & inobedientiam. Propter illam quidem, vt ſerue
mur. Propter hanc autem, vt caſtigemur. Eſt autem Pædagogus noſter, Verbum, qui F
præter naturales animæ affectiones curat per admonitiones. Morborum enim cor-
poris auxilium propriè vocatur Medicina, quæ docetur humana ſapientia. Verbum
autem paternum, ſolus eſt humanarum ægritudinum Pæonius medicus, & ſanctus

A ægrotæ animæ incantator. SALVVM fac ſeruum tuum, inquit, Deus meus ſperan- Pſal. 85.
tem in te. MISERERE mei Domine, quia ad te clamabo toto die. Medicina
enim, vt ait Democritus, medetur morbis corporis, ſapientia autem liberat animam
à perturbationibus. Bonus autem pædagogus, qui eſt ſapientia, qui verbum Patris,
qui fabricatus eſt cœlum, vniuerſi figmenti curam gerit. Eiuſque corpori & animæ
medetur, qui eſt omni ex parte ſufficiens medicus humanæ naturæ, ſeruator. SVR Marc. 2.
GE, inquit Paralytico, & ſublato in quo iaces grabato, vade domum. & qui prius
erat infirmus, extemplo, ſanus & firmus euaſit. & mortuo, Lazare, dixit, egrede Iohan. 11.
re. Ille verò mortuus ex ſepulchro exiit qualis erat antequam moreretur, medita-
B tus reſurrectionem. Quinetiam ipſi quoque medetur animæ præceptis doniſque
ac gratiis. Sed præceptis quidem ac monitis id facere vtique differt: Donis autem
ac gratiis diues, Dimittuntur tibi peccata tua, nobis dicit peccatoribus. Nos au-
tem ſimul ac ipſe cogitauit, facti ſumus infantes, optimum ac ſtabiliſſimum locum
ab optima & præclare ordinata eius moderatione adepti: quæ primum quidem in
mundi & cœli ſolique ambitibus circumagitur, in cæterorumque aſtrorum moti-
bus verſatur, propter hominem: Deinde verò in ipſo homine, in quem omne eius
ſtudium confertur: eumque maximum ac pulcherrimum eſſe opus exiſtimans, pru
dentia quidem ac moderatione & temperantia animam eius direxit: corpus verò
pulchritudine iuſtaque & commoderata membrorum proportione temperauit: in
C humanæ autem naturæ actionibus, quod in eis rectè & ex virtute geritur, pul-
chrumque qui eſt in eis ordinem ex ſuo eis inſpirauit.

Quòd ſit benignus & hominum amans Pædagogus Cap. III.

IN omnibus prodeſt, & in omnibus iuuat Dominus, & tanquam
homo, & tanquam Deus. peccata quidem remittens, vt Deus;
ne peccemus autem, Pædagogi ritu inſtituens, vt homo. Iure
ergo homo eſt Deo charus, quoniam eius figmentum homo eſt.
D & alia quidem ſolo iuſſu fecit: hominem autem per ſe manu fabri
catus eſt, & quid ei proprium inſpirauit. Quod ergo ab ipſo & ad Gen. 1.
eius imaginem factum eſt, vel tanquam propter ſe Deo eligendum ab ipſo Deo fabri
catum eſt; vel tanquam propter aliud eligendum effictum eſt.[a] Si ergo homo eſt
propter ſe res eligenda, cum bonus ſit, bonum amauit. & intus eſt in homine id ama
torium, quod Dei inſpiratio ſeu inſufflatio dicitur. Si autem homo res propter alias
eligenda factus eſt, non alia fuit Deo cauſa cur hunc faceret, quàm quòd abſque eo
neque Deus poterat eſſe bonus opifex: neque homo peruenire ad Dei cognitionem.
Non enim aliter id cuius cauſa homo factus eſt Deus feciſſet, ſi non homo factus
eſſet. & quam habuit abſconſam volendo potentiam, per externam impleuit facien
E di poteſtatem Deus ab homine acceptam, qui fecit hominem. & vidit quem habuit.
& factum eſt quod voluit. nihil eſt autem quod Deus non poſſit. Homo ergo
quem fecit Deus, res eſt per ſe eligenda. Quæ res autem per ſe eſt eligenda, ei eſt
propria ac familiaris cui per ſe eſt eligenda. Ea autem res eſt expetenda & diligenda.
Sed & ſi quid eſt diligendum, non poteſt id ab ipſo non diligi. Diligendum autem
eſſe hominem oſtenſum eſt. Homo ergo à Deo diligitur. Qui enim fieri poteſt vt
non diligatur, propter quem vnigenitus ex ſinu Patris demittitur,[b] verbum fidei:
fides ex ſuperabundantia, ipſe Dominus, qui apertè confitetur, & dicit. IPSE Iohan. 16.
enim pater vos diligit, quia vos me dilexiſtis. Et ipſe rurſus. ET DILEXISTI Idem. 17.
ipſos, quemadmodum me dilexiſti. Quidnam ergo vult Pædagogus, & quid pro
F fitetur, & quomodo & factis & dictis affectus ſit, & in iis quæ ſunt agenda præci-
piendis, & prohibendis iis quæ ſunt contraria, iam vtique clarum eſt. Manifeſtum
eſt autem eſſe alterum genus ſermonis, cuius eſt inſtitutum docere, quod quidem
eſt ſubtile & ſpiritale, & accuratam tractandi rationem ſequitur, & in arcanis con

templandis myſteriis verſatur. Id autem in præſentia differatur. Par eſt autem eum A
nos redamare qui pro ſuo in nos amore dux eſt nobis vitæ optimæ degendæ, ex eius
autem voluntatis iuſſis viuere, non ea ſolùm quæ iubentur exequentes, vel quæ pro
hibentur cauentes, ſed etiam has quidem imagines auerſantes, illas verò, quoad eius
fieri poterit, imitantes: Pædagogi factorum ſimilitudinem operando referre, vt
impleat id quod dictum eſt, Ad imaginem & ſimilitudinem. In vita enim tanquam
in profundis errantes tenebris, optimo, & qui nunquam aberret ac offendat, duce
Matth. 15. opus habemus. Optimus autem dux eſt, non cæcus, vt dicit Scriptura, cæcos in ſo-
ueas ducens, ſed verbum cuius eſt viſus perſpicaciſſimus, & qui cordis intima per-
uidet. Quemadmodum ergo non eſt lux quæ non illuminat, neque mouens quod B
non mouet, ita nec diligens quod non diligit, nec bonum quod non prodeſt, & ad
Ioan. 1. ſalutem deducit. Faciamus ergo præcepta per opera & facta Domini. Verbum enim
ipſum apertè caro factum eſt, eandem ſimul virtutem actiuam & contemplatiuam
oſtendens. atque adeò eius ſermonem, præcepta, & monita legem exiſtimantes, co-
gnoſcamus quæ ſunt breues & directæ viæ ad æternitatem. Perſuaſione enim ſunt
plena præcepta, non timore.

Quòd ex æquo virorum & mulierum Pædagogus ſermo ſit. *Cap. IIII.*

C

HANC ergo bonam obedientiam magis magiſque amplectentes, nos
ipſos Domino tradamus, firmiſſimum eius fidei rudentem appen-
dentes, cogitantes eandem eſſe virtutem viri & mulieris. Si enim
Gal. 3. vtriſque vnus Deus eſt, vtriſque etiam vnus eſt Pædagogus; vna
eccleſia, vna moderatio ac temperantia, vna verecundia, alimen-
tum commune, coniugales nuptiæ, reſpiratio, viſus, auditus, co
gnitio, ſpes, obedientia, charitas, omnia ſimilia. Quorum au-
Matth. 22. Luc. 20. tem eſt vita quidem communis, communis autem gratia, & ſalus communis; eo-
rum quoque communis eſt dilectio & educatio. IN HOC, enim inquit, ſeculo vxo
res ducunt & nubunt: in quo ſolo fœmininum à maſculo diſcernitur: In illo autem D
non amplius, vbi ſocialis & ſanctæ huius vitæ, quæ ex coniunctione proficiſcitur,
præmia non maſculo ac fœminæ, ſed homini proponuntur, cum eum qui eſt ſepa-
παιδάριον. ratus ſeiungat cupiditas. Viris itaque & mulieribus commune nomen homo eſt. Ea
Puellus tam maſculus quam fœmina. ratione mihi videntur Attici παιδάριον communiter non ſolùm maſculum ſed etiam
fœminam vocaſſe, ſi cui fide dignus videtur eſſe Comicus Mænander in Rapizome-
na, qui ſic dicit. FILIOLA mea. admodum enim natura humanum eſt ac benignum
παιδάριον. Iam verò ἄρνες quoque, quod agnos ſignificat, eſt epicœnum nomen ſim
plicitatis, animalis maſculini & fœminini. Ipſe autem Dominus nos paſcit in ſecu-
la ſeculorum. Amen. Sine paſtore autem, nec oues, nec quidquam poteſt aliud vi-
uere. neque pueri ſine pædagogo, nec miniſtri ſine Domino. E

Quòd omnes qui in veritate verſantur, ſint apud Deum pueri. *Cap. V.*

QVÒD itaque Pædagia quidem ſit παίδων ἀγωγή, hoc eſt, puerorum
eductio, ex ipſo nomine clarum eſt. Reſtat autem vt pueros quos
Scriptura ſignificat conſideremus, deinde Pædagogum eis præficia
mus. Nos pueri ſumus. multifariam autem nos celebrat, multiſque
modis variis nominibus allegoricè vtitur Scriptura, ſimplicitatem
fidei diuerſis rationibus immutans, In Euangelio itaque. CVM F
Iohan. vlt. Matth. 19. Mar. 10. IN littore, inquit, ſtetiſſet Dominus, diſcipulos, erant autem pi
ſcantes, alloquutus eſt: Pueli, nonquid obſonium habetis? eos pueros appellans
quos vſu & diuturna conſuetudine habebat familiares. ET ADDVXERVNT ei, in-

A quit, pueros ad impoſitionem manuum benedictionis. Cum autem eius noti ac fa
miliares prohiberent, dixit Ieſus: SINITE puellos, & ne prohibete eos venire ad
me. Talium enim eſt regnum cœlorum. Quid autem ſibi vult quod dictum eſt, ipſe
declarabit Dominus, dicens: NISI CONVERSI fueritis, & efficiamini ſicut hi Mat. 18.
puelli, non intrabitis in regnum cœlorũ. non regenerationem allegoricè hic ſignifi
cans, ſed quæ in pueris ineſt ſimplicitatem, vt eius ſimilitudinem referamus, cõmen
dans. Pueros quinque nos eligit ſpiritus Propheticus. CVM CARPSISSENT, in- Mat. 22.
quit, pueri ramos oleæ vel palmarum, exierunt obuiam Domino, & clamarunt
dicentes, O ſanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini: Lux & glo
B ria & laus cum ſupplicatione Domino. Hoc enim ſignificat O ſanna, ſi Latinè ex-
plicetur. Mihi autem videtur Scriptura, hanc prophetiam proferens, tacitè eam quæ
prædicta fuerat probri loco obiicere. NVNQVAM legiſtis, Ex ore infantium & la- Pſal. 8.
ctantium perfeciſti laudem. Hac itidem ratione Dominus ſuos familiares ſtimulat,
vt ipſum diligenter attenderent incitans, vt qui iam ad patrem properaret; audito-
res vt maiore deſiderio eum audirent præparans, fore vt paulò poſt abeſſet præſigni
ficans. oportere eos veritate vberius ac profuſius frui innuens, cum verbum mox
ſe in cœlum reciperet. Rurſus ergo eos vocat puellos. Ait enim: PVELLI adhuc Iohan. 13.
modicum ſum vobiſcum. Et rurſus aſſimilat regnum cœlorum puellis in foro ſeden Mat. 11.
tibus, & dicentibus: TIBIA vobis cecinimus, & non ſaltaſtis, Lamentati ſumus,
C & non planxiſtis: & quæcunque alia ſubiunxit his conſentanea. [a]Neque verò ita ſo
lum ſentit Euangelium, ſed prophetia quoque eſt eiuſdem ſententiæ. Dicit itaque
Dauid: LAVDATE pueri Dominum, laudate nomen Domini. Porrò autem di- Pſal. 112.
cit etiam per Eſaiam: ECCE EGO & pueri quos dedit mihi Deus. Miraris, dum au Eſa. 8.
dis viros qui ſunt in Gentibus à Domino vocari pueros: non mihi vocem videris au
dire Atticam, à qua diſci poteſt eas, quæ ſunt elegantes & ſpecioſæ adoleſcentulæ,
& præterea ingenuæ, appellari παιδίσκας. ancillas autem παιδισκάρια. & ipſas ado
leſcentulas propter ætatis puerilis vigorem diminutiue puellarum nomine honora
ri. Iam verò cum dicit, [b]Agnelli ſtent à dextris, ſimplices pueros ſignificat, tan- Mat. 25.
quam agni & oues ſint genere, non viri. Agnellos autem priuilegio dignos cenſuit,
D eam quæ eſt in hominibus facilitatem ac teneritudinem morumque ſimplicitatem
& animi innocentiam præferens. Et rurſus quando dicit: TANQVAM vituli la- Hier. 46.
ctantes, nos rurſus allegoricè ſignificat, & quando, TANQVAM columbam ſim- Deut. 14.
plicem & felle carentem, & cum rurſus nos iubet per Moſen duos pullos columba- Num. 6.
rum vel par turturum pro peccato offerre, eorum quæ ſunt tenera nullam quæ eis
ineſt cum peccato affinitatem, pullorumque innocentiam, & acceptæ iniuriæ nul
lam recordationem dicens eſſe Deo acceptam, & ſimile ſimili expiari exponens.
Quinetiam turturum timiditas, quæ ne peccetur adhibenda eſt, cautionem ſignifi-
cat. Quòd autem nos pullos dicat, teſtis eſt Scriptura: QVEMADMODVM gallina Mat. 23.
congregat pullos ſub alis ſuis. Ita nos ſumus pulli Domini, ſanè quàm admirabiliter
E & myſticè animæ ſimplicitatem ex puerili ætate deſcribente ſermone. Alicubi enim υἱοὶ
nos vocat pueros, alicubi verò pullos, nonnunquam autem infantes, alicubi autem τέκνα.
filiolos, & ſæpe filios, & populum recentem, & populum nouum. SERVIS AV- Eſa. 56. et. 65.
TEM meis, inquit, imponetur nomen nouum. Nomen nouum dicit, quod eſt re-
cens, æternum, impollutum, ſimplex, & infantile, & verum, quod benedicetur
in terra. Per allegoriam autem nos rurſus pullos vocat, qui vitii iugum non ſub- πῶλος,
imus, qui ab improbitate minime domiti ſumus, ſed ſumus ſimplices, & ad ipſum Pullus equinus.
ſolum Patrem exilimus, non equos ſubiugales, qui ad propinquorum vxores hin-
niunt, & fœminarum inſano amore tenentur, ſed liberos, & recenter genitos:
qui propter fidem exultant: qui celeriter currunt ad veritatem: qui ſunt veloces ad
F ſalutem: qui mundana proterunt & conculcant. LAETARE valde filia Sion: annun Zach. 9.
tia filia Hieruſalem: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, manſuetus, & ſeruans, & ipſe Mat. 21.
mitis, & qui aſcendit ſubiugalem & pullum nouum. Non ſatis habuit ſolum dixiſ-
ſe pullum, ſed etiam nouum ei adiecit. humanitatis quæ in Chriſto vnita eſt noui-

tatem, & ſenii expertem cum ſimplicitate æternitatem oſtendens. Tales autem nos A
Geneſ. 49. nouos pullos qui infantes ſumus, diuinus noſter alit pullorum domitor. Quòd ſi
aſinus quoque nouus eſt in Scriptura, pullus tamen eſt hic quoque aſinus. ET PVL-
LVM, inquit, alligauit vineæ. hunc ſimplicem & infantem populum ſermoni alli-
gans, quem vocat allegoricè vitem. Fert enim vinum vitis, ſicut Verbum ſangui-
nem. Eſt autem vtrunque poculentum hominibus ad ſalutem: vinum quidem cor-
pori, ſanguis verò ſpiritui. Quòd autem nos quoque agnos dicit, fide dignus teſtis
Eſa. 40. eſt ſpiritus loquens per Eſaiam: SICVT paſtor paſcet gregem ſuum, & brachio ſuo
colliget agnos: per id quod eſt in ouibus tenerrimum, agnos ſcilicet, ſimplicitatem
allegoricè ſignificans. Atque adeò nos quidem certè earum quæ ſunt in vita longè B
pulcherrimas & perfectiſſimas poſſeſſiones appellatione puerili honorantes, diſci-
plinam Græcè παιδείαν & παιδαγωγίαν vocauimus. Pædagogiam autem eſſe confite-
mur bonam à pueris in virtute inſtitutionem. Nobis itaque Dominus apertius aceuſ
dentius reuelans quid ex appellatione puerorum ſignificetur, cum orta eſſet quæſtio
inter Apoſtolos quiſnam ex eis maior eſſet, ſtatuit Ieſus puellum in medio, dicens:
Matth. 18. QVI SE humiliauerit vt hic puellus, is maior eſt in regno cœlorum. Non ergo pue
rorum appellatione vſus eſt, tanquam qui per ætatem eſſent inconſiderati, & ra-
tione minime vti poſſent, queadmodum nonnulli ſenſere: neque ſi dixerit, NISI
FVERITIS ſicut hi puelli, non intrabitis in regnum Dei, id inerudité accipiendum
eſt. Qui itaque infantes ſumus, humi non amplius volutamur: neque vt anteà ſer- C
pentum more in terra ſerpimus, toto corpore in ſtultis cupiditatibus prouoluti,
ſed mente ſurſum erecti, mundoque & peccatis renunciantes, ſuſpenſo pede eate-
nus terram tangentes quatenus in mundo eſſe videamur, ſanctam perſequimur ſa-
pientiam. Hæc autem videtur eſſe ſtultitia iis, qui ſe ad calliditatem & verſutiam
exacuerunt. Iure ergo ſunt pueri, qui Deum ſolum patrem nouerunt, ſimplices,
inſantes, integri ac innocentes, qui ſunt vnicornium cornuum amatores. Iis ita-
que qui in ſermone proceſſerunt hanc vocem annuntiauit, rerum ac negotiorum
quæ hîc ſunt iubens curam abiicere, & ſuadens ſolum patrem attendere, puellos
Matth. 6. imitantes. Et ideo dicit in iis quæ conſequuntur. NE SITIS ſolliciti de craſtino.
Sufficit enim diei malitia ſua. Ita curis de victu depoſitis ſoli Patri adhærere præci- D
pit. Qui autem hoc implet præceptum, reuera infans ac puer Deo eſt & mundo:
huic quidem, tanquam ſeductus ac errabundus: illi verò, tanquam dilectus. Iam
Matth. 23. verò ſi vnus eſt, vt dicit Scriptura, magiſter in cœlis: in confeſſo eſt qui in terra ſunt
omnes appellari diſcipulos. Ita enim habet veritas; id quidem quod eſt perfectum
eſſe apud Dominum qui ſemper docet: quod puerile autem eſt & infantile, apud
nos qui ſemper diſcimus. Porrò autem itidem Prophetia id quod perfectum eſt ho-
Pſal. 6. norauit Viri appellatione. Et per Dauid quidem, de Diabolo, VIRVM, inquit, ſan-
guinum abominatur Dominus. Virum vocat vt qui ſit perfectus in vitio. Dicitur
Vir quoque Dominus vt qui ſit perfectus in iuſtitia. Iam enim Apoſtolus ad Corin
thios ſcribens, dicit: DESPONDI enim vos vni viro virginem caſtam exibere Chri E
2. Cor. 11. ſto. ſiue tanquam infantes & ſanctos, veruntamen ſoli Domino. Ad Epheſios au-
Eph. 4. tem ſcribens, apertiſſimè reuelauit quod quæritur, dicens hoc modo. DONEC
occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Dei, in virum perfectum: in men
ſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vt non ſimus amplius infantes qui fluctibus agi
temur & circunſeramur omni vento doctrinæ, in præſtigiis hominum, in verſutia
ad inſidias erroris: vera autem dicentes in dilectione, augeamus in ipſum omnia.
Hæc dicens ad ædificationem corporis Chriſti, qui eſt caput & vir, qui ſolus in iuſti
tia perfectus. nos autem infantes, qui ad inflationem perflantes hæreſum ventos vi
tantes, & iis non fidem habentes qui nos aliter docent quàm patres, tunc perfecti
efficimur quando ſumus eccleſia, capite, Chriſto ſcilicet, recepto. Hic autem F
par eſt attendere appellationem huius vocabuli νήπιος, quod infantem ſignificat,
vt intelligatur & νήπιος non dici de inſipientibus. Qui eſt enim inſipiens, dicitur
νηπύτιος. νήπιος autem qui eſt νε ήπιος, vt ἤπιος qui eſt leni ac molli animo. Quo fit vt is
dicatur

A dicatur νήπιος, qui moribus mitis ac manſuetus recēter euaſit. Hoc autem manifeſtiſ
ſime ſignificauit beatus Paulus, dicens: CVM POSSEMVS oneri eſſe ſicut Chriſti 1. Theſ. 2.
Apoſtoli, fuimus mites in medio veſtri, ſicut nutrix fouet filios ſuos. Mitis ergo ac
manſuetus eſt infans, nempe νήπιος & ea ratione magis tener ac mollis. & tener mol
liſque eſt qui eſt ſimplex, doli ac fraudis expers, & remotus à ſimulatione, rectoque
& erecto animo. Hoc eſt autem fundamentum ſimplicitatis & veritatis. SVPER Eſa. 66.
QVEM, enim inquit reſpiciam, niſi ſuper manſuetum & quietum? Talis enim eſt
ſermo virginalis, tener ac mollis, & fictioni non affinis. Vnde etiam virginem te-
nerã ſponſam, & puerum ἀπαλόφρονα, hoc eſt, teneri ac mollis animi, vocare conſue ἀπαλοὶ ἁπαλοὶ
B uimus. Sumus autem nos teneri ac molles, qui perſuaſioni non reluctamur, & à bo
nitate non difficiliter colimur, bileque vacui, & malitia & peruerſitate minime per
mixti ſumus. Vetus enim generatio peruerſa eſt & duro corde. Chorus autem in-
fantium, nos inquam, qui ſumus nouus populus, mollis eſt & delicatus vt puer.
Propter ſimplicium autem & innocentum corda fatetur ſe gaudere Apoſtolus in
epiſtola ad Romanos, & quandam, vt ita dicam, infantium definitionem tradit di Rom. vlt.
cens: VOLO AVTEM vos ſapientes quidem eſſe ad bonum, ſimplices autem ad
malum. Neque enim nomen νήπιον à nobis intelligitur per priuationem, quoniam
à Grammaticis ſtatuitur νὴ eſſe priuatiuam particulam. Si qui enim infantiam in-
ſectantur, nos vocant inſipientes: videte quomodo Dominum blaſphemiis & male
C dictis impetunt, dum eos exiſtimant inſipientes qui ad Deum confugerunt. Sinau
tem, quod magis quoque audiendum eſt, ipſi de ſimplicibus infantes acceperint,
gaudemus appellatione. Infantes enim ſunt mentes nouæ in veteri inſipientia, quæ
nuper prudentes, quæ in Nouo teſtamento exortæ ſunt. Nuper certe Deus per
Chriſti aduentum fuit cognitus. DEVM enim nemo nouit niſi Filius, & cui Fi Mat. 11.
lius reuelauerit. Iuuenes ergo populus nouus, vt diſtinguatur à veteri popu- Luc. 10.
lo. ii ſunt, qui noua bona didicerunt: & eſt nobis vber ætatis ipſa iuuentus expers
ſenii, in qua ſemper vigemus ad intelligentiam & mentis agitationem, ſemper iu-
uenes, & ſemper manſueti; & ſemper recentes ac noui. Oportet enim nouos
eſſe ſermones, qui noui verbi fuerunt participes. Quod autem fuit æternitatis
D particeps, ei quod eſt ab interitu alienum ſolet aſſimilari. vt puerilis ætatis ap-
pellatio ſit nobis ver totius vitæ, propterea quòd ſit ſenii expers quæ eſt in nobis
veritas, & mores noſtri, qui ſunt veritate perfuſi. ſapientia autem ſemper ger-
minans, quæ ſemper ſimiliter & eodem modo ſe habet, & nunquam mutatur.
PVELLI, inquit, eorum ſuper humeros tollentur, & ſuper genua conſolationem Eſa. 49. & 66.
accipient. perinde ac ſi mater aliquem conſoletur, ita ego quoque vos conſolabor.
Mater quidem ad ſe pueros adducit: & nos matrem quærimus eccleſiam. Quid-
quid itaque eſt imbecillum & tenerum, vt quod propter imbecillitatem auxilio
egeat, gratum eſt iucundum & delectabile, animoſa animæ parte ei quod eſt tantil-
lum auxilium ferente. Quemadmodum enim patres & matres lubentius vident,
E equorum quidem pullos, boum verò paruos vitulos, & leonum leunculum, &
cerui hinnulum, & hominis puellum: ita etiam vniuerſorum Pater eos qui ad ip-
ſum confugiunt recipit, & in filiorum adoptionem ſpiritu regeneratos nouit man
ſuetos, & eos ſolos diligit, eiſque fert auxilium, & pro eis pugnat eoſque defendit:
& ideo puellum nominat. Ego verò Iſaac quoque ad puerum refero. Iſaac ri- Geneſ. 26.
ſus exponitur. Eum vidit ludentem cum vxore & auxiliatrice Rebecca rex curio-
ſus. Rex autem, cui nomen erat Abimelech, mihi videtur eſſe quædam ſupramun
dana ſapientia, quæ puerilis ludi ac diſciplinæ conſiderat myſterium. Interpretan- παιδιά
tur autem Rebeccam tolerantiam. O prudentem ludum ac diſciplinam. Riſus & à
tolerantia adiuuatur, & Rex, qui ea attendit, ſtupet & admiratur ſpiritum eorum
F qui ſunt puelli in Chriſto, qui in tolerantia vitam agunt. Et hic eſt diuinus ludus
ac diſciplina. Talem ludum ludere ſuum Iouem dicit Heraclitus. Quid enim aliud
viro ſapienti & perfecto magis conuenit, quàm ludere & collætari? per honeſtarum
rerum tolerantiam, & bonorum adminiſtrationem, dies feſtos cum Deo celebran-

tem. Poteſt etiam aliter accipi quod à Prophetia ſignificatur, nos ſcilicet lætari & A
ridere propter ſalutem, quemadmodum Iſaac. Riſit autem ille quoque à morte ſo-
lutus, ludens & exultans cum ſponſa, quæ noſtra eſt ad ſalutem auxiliatrix Eccle-
ſia, cui firmum ac ſolidum nomen impoſitum eſt, Tolerantia: vel quoniam ea ma-
net in ſecula, ſemper gaudens: vel quòd conſtet ex tolerantia credentium, qui ſumus
membra Chriſti, & eorum qui ad finem ſuſtinuerunt teſtimonium, & quæ fit pro-
pterea gratiarum actio. Hic eſt ludus & diſciplina myſtica, & ſalus quæ cum graui
ac honeſto ſolatio fert auxilium. Rex itaque Chriſtus è ſuperis riſum noſtrum ſpe
culatur, & cùm è feneſtra, vt dicit Scriptura, proſpexiſſet gratiarum actionem, &
benedictionem, exultationem & lætitiam, & ſimul etiam cum iis operantem tole- B
rantiam, & eorum coniunctionem, ſolam ſuam reſpicit eccleſiam: oſtendens faciem
ſuam quæ deerat eccleſiæ, quæ regali capite perfecta efficitur. Vbi erat autem ſene
ſtra, per quam oſtendebatur Dominus? Caro, per quam fuit manifeſtatus. Ipſe eſt
Iſaac (aliter enim accipere poſſumus) qui eſt typus ac figura Domini. Puer quidem
vt filius: erat enim filius Abrahæ, quemadmodum Chriſtus Dei: hoſtia autem ſi
cut Dominus. Sed non oblatus eſt vt Dominus. ligna ſolùm ſacrificii portauit Iſaac,
vt lignum Dominus. Myſticè autem riſit, prædicens fore vt Dominus nos riſu
impleret, qui ſanguine Domini ab interitu & corruptione redempti ſumus. Solum-
modo autem iure Iſaac non paſſus eſt, qui primas paſsionis partes verbo ceſſerit.
Quinetiam ſignificat Domini diuinitatem, dum nõ fuit occiſus. Surrexit enim poſt C
iuſta facta funeris Ieſus: non paſſus, quemadmodum Iſaac dimiſſus eſt è ſacrificio.
Porrò autem ad eius quod propoſitum eſt defenſionem maximum quoque aliud af-
feram. Ipſum Dominum puellum nominat, id per Eſaiam prædicens ſpiritus: ECCE
Eſa. 9. PVELLVS natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius principatus ſuper hume-
rum eius, & vocatum eſt nomen eius, magni conſilii Angelus. Quid eſt ergo puel
lus? Infans, ad cuius imaginem nos infantes ſumus. Per eundem Prophetam nar-
rat eius magnitudinem. ADMIRABILIS conſiliarius, Deus potens, pater æter
nus, princeps pacis; eo quòd ludum ac diſciplinam impleat: Et pacis eius non eſt fi-
nis. O magnum Deum. O perfectum puerum. Filius in Patre, & Pater in Filio. Et
quomodo non eſt perfecta huius pueri puerilis diſciplina & inſtitutio, quæ nos om- D
nes pueros peruadit, Pædagogi ritu nos inſtituens, qui ſumus eius infantes? Is ma-
nus in nos expandit, quæ apertè & euidenter fuere creditæ. De hoc puello fert quo
que teſtimonium Ioannes, qui eſt maior Propheta inter natos mulierum: ECCE
Ioan. 1. AGNVS Dei. Quoniam enim Scriptura pueros ac infantes agnos nominat, Deum
qui eſt Verbum, qui propter nos homo factus eſt, qui nobis in omnibus aſſimilari
volebat, vocauit agnum Dei, filium Dei, infantem Patris.

Aduerſus eos qui exiſtimant puerorum & infantium appellationem ſignificare Primarum diſciplinarum doctrinam. *Cap.* VI. E

LIcet autem nobis veluti ex quadam redundanti copia eos aggredi
qui in reprehendẽdis aliis delectantur. Nõ enim nos pueri & infan-
tes appellati ſumus, quòd ſit puerilis & contemnenda noſtra diſci-
plina, vt nos calumniati ſunt qui ſunt inflati ſcientia. Statim itaque
regenerati recepimus perfectionem, cuius cauſa feſtinabamus. Fui-
mus enim illuminati. id autem eſt Deum agnoſcere. Non eſt ergo
imperfectus, qui quod perfectum eſt cognouit. nec me reprehenderitis quòd fatear
Matth. 3. me Deum noſſe. Verbo enim ita dicere viſum eſt. is verò liber eſt. Iam enim dum F
Mar. 1. tingeretur Dominus, vox è cœlis teſtis dilecti reſonuit: TV ES FILIVS meus
Luc. 3. dilectus, ego hodie genui te. Sapientes ergo rogemus. Chriſtus hodie regeneratus,
iámne eſt perfectus, an, quod eſt abſurdiſsimum, ei aliquid deeſt? Sed ſi ita eſt, vt
aliquid

A aliquid diſceret opus fuit.ſed cum cum Deus eſſet nihil didiciſſe fuit cõſentaneum. Neque enim quis Verbo maior fuerit. Sed neque magiſter ac doctor eſt eius qui ſolus eſt magiſter. Annon ergo vel inuiti fatebuntur Verbũ perfectum ex perfecto Patre natum ex œconomica præordinatione eſſe perſectè regeneratum? Et ſi erat perfectus, cur qui erat perfectus tingebatur? Oportebat, inquiunt, implere huma nam profeſſionem. Pulcherrimè. Ita enim dico. Simulac ergo à Ioanne tingitur, fit perfectus. Scilicet. Nihil ergo ab eo didicit. Nequaquam. Solo autem lauacro perficitur, & ſpiritus aduentu ſanctificatur. Ita habet. Hoc ipſum nobis quoque euenit, quorum fuit exemplar Dominus. Tincti illuminamur. Illuminati, in filios Pſal. 81.
B adoptamur. Adoptati perficimur. Perfecti, immortales reddimur. EGO, inquit, dixi Dii eſtis, & filii excelſi omnes. Multis autem modis vocatur hoc opus, [a]Gratia Illuminatio, Perfectum, & Lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abſtergimus. Gratia autem, qua remittuntut pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam ſanctam illam & ſalutarem lucem intuemur, hoc eſt per quam id quod eſt diuinum perſpicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deeſt. Quid enim ei deſit qui Deum nouit? Eſt enim reuera abſurdum Dei vocari gratiam, quæ non ſit perfecta & vndequaque plena. Qui eſt autem perfectus, perfecta vtique largietur. Quemadmodum autem ſimulac ipſe iuſſit fiunt omnia: ita ſequitur vt eo quòd ſolum gratificari voluerit, plena fuerit gratia. Quod enim futurum eſt
C temporis, id per voluntatem potentiæ anticipatur. Accedit iis quod liberatio à malis eſt initium ſalutis. Soli ergo qui primum vitæ fines attigimus, iam perfecti ſumus. Iam autem viuimus, qui ſumus à morte ſeparati. Chriſtum ergo ſequi ſalus Iohan. 1.
eſt. QVOD enim factum eſt in ipſo vita eſt. AMEN amen dico vobis, inquit, Ibidem. 5.
Qui ſermones meos audit, & credit ei qui me miſit, habet vitam æternam, & in iudicium non venit; ſed tranſiit à morte ad vitam. Ita ſolum credidiſſe & regeneratum eſſe, eſt in vita perfectio. Nunquam eſt enim Deus imbecillus. Quemadmodum enim eius voluntas eſt opus, & id Mundus nominatur: ita etiam eius volun- Rom. 8.
tas eſt hominum ſalus, & ea vocata eſt Eccleſia. Nouit ergo quos vocauit, quos 2. Theſ. 3.
ſeruauit: Simul autem vocauit, & ſeruauit. [b]IPSI enim vos, inquit Apoſtolus,
D à Deo docti eſtis. Nefas eſt ergo imperfectum ſentire quod ab ipſo docetur. Quod autem ab eo diſcitur, eſt æterni Seruatoris æterna ſalus, Cui gratia in ſecula ſeculorum Amen. & qui eſt ſolummodo regeneratus, quemadmodum etiam illuminatus dicitur, illuminatus quidem protinus à tenebris liberatur, & ab eo tempore lucem accepit. Quemadmodum ergo qui ſomnum excuſſerunt, ab eo tempore protinus intus vigilant: vel potius quemadmodum qui oculorum ſuffuſionem conantur amouere, non extrinſecus eis lucem ſuppeditant quam non habent: ſed quod oculis impedimentum afferebat depellentes, liberam relinquunt pupillam: ita etiam qui tingimur, abſterſis peccatis, quæ diuino ſpiritui inſtar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omnique impedimento vacuum, & lucidum habemus ſpiritus
E oculum: quo quidem ſolo quod diuinum eſt intuemur, cœlitus influente nobis ſancto ſpiritu. Hæc eſt æterna ſpleodoris temperatura, qui videre poteſt æternam lucem. quandoquidem quod ſimile eſt, eſt amicum ſimili. Quod ſanctum eſt au- Epheſ. 4.
tem, amicum eſt ei ex quo ſanctum eſt, quod lux propriè appellatum eſt. ERATIS enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Hinc puto ab antiquis Græcis hominem vocatum eſſe φῶτα id eſt, lucem. At nondum, inquiunt, perfectum donum accepit. Ego quoque aſſentior. Sed eſt in luce, & tenebræ ipſum non comprehendunt. Inter lucem autem & tenebras nihil eſt intermedium. In reſurrectione autem credentium, finis eſt repoſitus. Is autem, non eſt aliquid aliud adipiſci, quàm promiſſum prius conuentum aſſequi. Non enim eodem tempore ambo ſimul conſiſtere
F dicimus. nempe & acceſſum ad finẽ, & acceſſus anticipationem. Non eſt enim idem æuum & tempus. Sed neque idem eſt appetitio qua ad aliquid impellimur, & αἰών
finis ad quem tendimus. Circa vnum autem ambo, & vnus circa ambo verſatur. Eſt autem, vt ita dicam, incitans quidem appetitio, fides quæ in tempore generatur:

finis autem, promiſſum aſſequi, qui eſt firmus ac ſtabilis in ſecula. Ipſe autem A
Iohan. 6. Dominus ſalutis æqualitatem apertiſſime reuelauit, cùm dixit: HAEC EST enim
voluntas patris mei, vt omnis qui contemplatur filium, & credit in ipſum, habeat
vitam æternam, & reſuſcitabo ipſum in nouiſsimo die. Quatenus ergo fieri poteſt,
in hoc mundo, quem per nouiſſimum diem ſignificauit, qui euſque ſeruatur dum
ceſſauerit, nos perfectos factos eſſe credimus. Fides enim eſt doctrinæ perfectio.
Ibidem. 3. Et ideo dicit, QVI CREDIT in filium, habet vitam æternam. Si ergo qui
credidimus, habemus vitam æternam: quid reliqui eſt vltra vitæ æternæ poſſeſsio
nem? Fidei autem quæ ex ſe perfecta & plena eſt nihil deeſt. Sin autem ei aliquid
deeſt: non eſt vndequaque perfecta. neque fides eſt in vlla re claudicans. neque B
poſtquam ex hoc loco exceſſerint expectat eos qui crediderunt, cum abſque vllo
diſcrimine hic arram acceperint. Sed cùm illud quod futurum eſt credere præcepe
rimus, poſt reſurrectionem quod factum eſt recipimus. Vt illud impleatur quod
Mat. 9. dictum eſt: FIAT ſecundum fidem tuam. Vbi autem fides, hic promiſſio.
Promiſsionis autem perfectio eſt requies. Quapropter cognitio quidem eſt in illu
minatione. Finis autem cognitionis, requies, quod quidem extremum expeten-
dum intelligitur. Quemadmodum ergo imperitia peritia ſoluitur, & inuenta
certa via dubitatio: ita illuminatione tenebras deleri neceſſe eſt. Tenebræ autem
ſunt ignoratio, per quam in peccata incidimus circa veritatem hallucinantes. Co-
gnitio ergo eſt illuminatio, quæ delet ignorationem, & perſpicacem videndi facul C
tatem infert. Quin etiam eorum quæ ſunt deteriora reiectio, eſt meliorum re-
uelatio. Quæ enim malè colligauit ignoratio, ea pulchrè reſoluit agnitio. Hæc
autem vincula quàm celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina verò gra
tia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptiſmo.
Omnia ergo peccata eluimus, & eueſtigio mali non ſumus amplius. Vna eſt hæc
gratia illuminationis, quòd non ſint iidem mores qui erant antequam lauaremur.
λογικῷ βαπτί σματι Quoniam autem cognitio vnà oritur cum illuminatione circa mentem refulgens,
& qui prius rudes & ignari eramus, protinus vocamur diſcipuli: vtrúmne id factum
eſt cum aliquando aduentaſſet diſciplina? non enim poteris tempus dicere. Cate
cheſis enim, ſeu quæ per auditum ſuſcipitur inſtitutio, ad fidem deducit. Fides D
autem ſimul cum baptiſmo docetur à diuino ſpiritu. Quòd enim fides vna ſit vni-
uerſa ſalus humanæ naturæ eadem ſit autem iuſti & benigni Dei erga omnes æ-
Gal. 3. qualitas & communicatio, Paulus manifeſtiſsime expoſuit, ſic dicens: PRIVS-
QVAM autem veniret fides, cuſtodiebamur ſub Lege, concluſi ſub fide quæ erat
reuelandi. Quare Lex fuit noſter Pædagogus in Chriſto vt ex fide iuſtificemur.
Poſtquam autem venit fides, non ſumus amplius ſub pædagogo. Non audi-
tis nos non eſſe amplius ſub illa Lege, quæ erat cum timore, ſed ſub verbo, qui eſt
Pædagogus liberi arbitrii. Deinde ſubiunxit vocem quæ eſt remota ab omni perſo-
Ibidem. narum acceptione. OMNES enim filii eſtis per fidem Dei in Chriſto Ieſu. Quicun-
que enim in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Nõ eſt Iudæus, nec Græ E
cus, non eſt ſeruus nec liber, non eſt maſculus & fœmina. Omnes enim vos vnus e-
ſtis in Chriſto Ieſu. Non ergo hi quidem ſunt cognitione prædití, hi autem ani-
males in eodem verbo: ſed omnes qui concupiſcentias carnales depoſuerunt, ſunt
1. Corinth. 12. æquales & ſpiritales apud Dominum. Et rurſus alibi ſcribit. ETENIM VNO ſpi-
ritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Græci, ſiue ſer-
ni, ſiue liberi: & omnes ex vno poculo bibimus. Neque verò abſurdum fuerit il-
lorum quoque ipſorum, vnà cum eis, verbis vti, qui ſpiritus quidem percolationẽ
dicunt eſſe meliorum memoriam. Percolationem autem intelligunt, quæ ex me-
liorum fit recordatione, eorum quæ peiora ſunt ſeparationem. Ei itaque qui melio
ra reuocauit in memoria, neceſſario ſequitur pœnitentia propter deteriora. Ipſum F
ergo ſpiritum pœnitentia adductum recurriſſe fatentur. Eodem modo nos quoque
noſtrorum peccatorum moti pœnitentia, ipſorum detrimentis renunciantes, bapti
ſmo percolati ad æternam quoque lucem recurrimus, filii ad patrem. Exultans ita-
que

A quę in ſpiritu Ieſus, CONFITEOR tibi pater, inquit Deus cœli & terræ, quòd abſcō Mat. 11.
diſti hæc à ſapientibus & intelligentibus, & reuelaſti ea paruulis. Infantes nos ac
paruulos Pædagogus & magiſter appellans, qui ſapiētibus qui ſunt in mundo ſu
mus aptiores ad ſalutē qui ſapientes ſeipſos exiſtimantes, ſuperbia inflati ſunt. & ex-
clamat exultans & mirandum in modū lætus, tāquā vnà cū infantibus balbutiens.
NAE O PATER quia ſic complacuit ante te. Propterea quæ abſconſa ſunt à ſapienti
bus & intelligentibus huius quod nunc eſt ſeculi, reuelata ſunt infantibus. Meritò
ergo Dei pueri, qui veterem quidem hominem depoſuerunt, & vitii tunicam exue-
runt, Dei autem incorruptionem induerunt: vt nouus facti populus ſanctus rege-
B nerati impollutum hominem cuſtodiamus. & infans quidem eſt, tanquam Dei puel
lus, qui à fornicatione & improbitate eſt expurgatus. Manifeſtiſſimè itaque bea
tus Paulus nos ab hac quæſtione liberauit in priore epiſtola ad Corinthios, ſic ſcri-
bens: FRATRES ne pueri efficiamini mentibus, ſed ſitis vitio infantes, mentibus c.14.
autem eſte perfecti. Illud autem, QVANDO eram paruulus, cogitabā vt paruulus, 1. Corinth. 13.
loquebar vt paruulus, quam ſub Lege egit vitam ſignificat, in qua non vt iam ſim-
plex, ſed vt adhuc inſipiens, puerilia quidem animo agitans, perſequebatur, pueri
lia autem loquens, blaſphemus & maledictis Verbum inceſſebat. Duo enim ſi-
gnificat νήπιον, infantem videlicet & ſtultum. POSTQVAM factus ſum, inquit,
vir. rurſus dicit Paulus, feci vt ceſſarent ea quæ erant infantis. Non ætatis imperfe
C ctam magnitudinem, ſed nec temporis præfinitam menſuram, neque virilium &
perfectiorum diſciplinas, arcanas ſcilicet alias doctrinas ſignificat, infantiam ex-
tra fines amandans, qui ſe eā annumerare profitetur Apoſtolus; ſed infantes quidem
dicit eos qui ſunt in Lege, qui non ſecus ac laruis pueri, timore perturbantur. Viros
autem, qui Verbo paremus noſtrique ſumus iuris & arbitrii, vocauit, qui credidi-
mus ſpontanea electione ſeruati, ſapienter, non inſipienter metu territi. De hac
re teſtimonium feret ipſe Apoſtolus, Iudæos ſecundum prius Teſtamentum dicens
hæredes, nos autem ſecundum promiſſionem. DICO autem, inquit, quandiu hæ- Gal. 4.
res eſt infans, nihil differt à ſeruo, cum ſit dominus omnium; ſed eſt ſub tutori-
bus & curatoribus vſque ad patris præfinitum tempus: ita & nos quando eramus
D redacti in ſeruitutem ſub elementis mundi. Quando autem venit plenitudo tempo-
ris, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub Lege, vt eos qui erant
ſub Lege redimeret, vt adoptionem filiorum per ipſum reciperemus. Vide quo-
modo confeſſus eſt eſſe infantes, qui timori & peccatis ſubiecti ſunt: eos autem qui
ſub fide ſunt filios vocans, viros effecit, tanquam vt eos diſtingueret ab infanti-
bus qui ſunt in Lege. NON ES, enim inquit, amplius ſeruus, ſed filius. Sin autem fi- Ibidem.
lius, & hæres per Deum. Quid ergo filio deeſt poſt hæreditatem? Eleganter ergo
ſic exponi poteſt illud, QVANDO eram infans, hoc eſt, quando eram Iudæus; erat
enim à prima ſua origine Hebræus, cogitabam vt infans, quoniā ſequebar Legem.
poſtquam autem factus ſum vir, non amplius quæ ſunt infantis, hoc eſt quæ ſunt
E Legis, ſed quæ ſunt viri cogito, hoc eſt, quæ ſunt Chriſti. quē ſolum virum Scriptu-
ra, vocat, vt antè diximus. CESSARE feci quæ ſunt infantis. Quæ eſt autē in Chri- 1. Corinth. 13.
ſto infantia, eſt perfectio, ſi cū Lege conferatur. Cum hic ſumus, ſuſcipienda eſt de-
fenſio infantiæ. Eſt præterea interpretandū id quoque quod ab Apoſtolo dictū eſt.
LAC VOBIS potum dedi tanquam infantibus in Chriſto, non cibum. nondū enim
poteratis, ſed neque adhuc nunc poteſtis. Non enim mihi videtur dictum Iudai-
cè accipiendum quod dicit. Nam illam quoque ſcripturam ei ex hoc aduerſo addu-
cam. INDVCAM vos in terram bonam lacte & melle fluentem. Exoritur itaque Exo. 3.
maxima dubitatio in harum ſcripturarum collatione cogitantibus. Si enim fidei in
Chriſtum principium eſt quæ per lac deſignatur infantia, ea autem tanquam pueri-
A lis & imperfecta vilipenditur: quomodo eius quod eſt perfectum, & ſcientia prædi
tum, poſt cibum requies, infantili rurſus lacte honorata eſt? Nunquid ergo hoc,
quod veluti quandam ſimilitudinem indicat, tale quid ſignificat? & eſt vtique
hoc dictum ita legendum: LAC vobis potum dedi in Chriſto; & paruo interiecto

ſpatio ſubiungamus. TANQVAM infantibus. vt per lectionis diſtinctionem talem A
ſenſum accipiamus. Cathechizaui vos, hoc eſt, per auditum in Chriſto inſtitui, ſim
plici verò & ex ſe naturali alimento ſpiritali. Talis eſt enim lactis, quæ eſt altrix
animalium ſubſtantia, ex amantibus vberibus ſcaturiens: ita vt vniuerſum ſic in-
telligatur. Quemadmodum nutrices recenter natos infantes lacte nutriunt: ita
ego Chriſti lacte, nempe vobis ſpiritale nutrimētum inſtillans. Ita ergo perfectum
eſt alimentum lac perfectum, & ad finem qui nunquam ceſſaturus eſt deducit. Quo
circa in quiete quoque idem ipſum lac & mel promittitur. Iure enim rurſus iuſtis
lac Dominus pollicetur, vt apertè Verbum eſſe vtrunque oſtendatur, Alpha & ω,
principium & finis, Verbum inquam quod lac allegoricè dicitur. Tale quid Ho B
merus vel inuitus diuinat, iuſtos homines γαλακτοφάγους, hoc eſt, qui lacte veſcuntur,
1. Corinth. 3. appellans. Poteſt etiam ita Scriptura accipi. ET EGO, fratres, non potui loqui vo-
bis tanquam ſpiritalibus, ſed tanquam carnalibus, tanquam infantibus in Chriſto,
vt poſſint carnales intelligi qui recenter inſtituebantur erantque cathecumeni, &
κατήχησα. adhuc infantes in Chriſto. Spiritales enim eos qui ſancto ſpiritui iam crediderunt
appellauit. Carnales autem, eos qui per auditionem recenter inſtituti ſunt, nec ad-
1. Corinth. 3. huc ſunt expurgati, quos merito adhuc carnales dicit, vt qui æquè ac Gentes ea quæ
erant carnis cogitabant. VBI ENIM inter vos æmulatio & lis, an non carnales eſtis,
& ſecundum hominem ambulatis? Quo circa dicit etiam, LAC vobis inquit, po-
tum dedi, cognitionem dicens vobis infudi, quæ ex catecheſi, ideſt per audi- C
tum inſtitutione data eſt, quæ nutrit in vitam æternam. Quinetiam hoc ver-
bum, Potum dedi, eſt ſymbolum ac ſignum perfectæ participationis. Qui enim
perfecti ſunt dicuntur bibere: infantes autem ſugere. SANGVIS enim meus, in-
quit, Dominus, verus eſt potus. Nunquid ergo cum dixit, Lac potum dedi, ſigni-
ficauit perfectam in verbo Lacte lætitiam, veritatis ſcilicet cognitionem? Quod
autem deinceps ſubiungitur, NON CIBVM, nondum enim poteratis, euiden-
tem quæ erit in futuro ſeculo reuelationem, inſtar cibi, facie ad faciem poteſt ſi-
gnificare. VIDEMVS enim nunc tanquam per ſpeculum, dicit idem Apoſtolus,
tunc autē facie ad faciem. Quocirca illud quoque ſubiunxit. SED NEQVE nunc
poteſtis. Adhuc enim carnales eſtis, quæ ſunt carnis cogitantes, concupiſcentes, D
amantes, æmulantes, iraſcentes, inuidentes. Non enim in carne amplius ſumus,
vt quidam exiſtimarunt. Cum ea enim, faciem Angelis æqualem habentes, pro-
1. Corinth. 2. miſſum; facie ad faciem videbimus. Quomodo autem ſi verè eſt illud promiſſum
poſtquam hinc exceſſerimus: quod oculus non vidit, neque in mentem hominis
aſcendit, ſe id nouiſſe dicunt, cum ſpiritu non intellexerint, ſed ex diſciplina acce-
perint, quod auris nunquam audiuit, præterquam illa ſola quæ in tertium cœlum
2. Corinth. 12. rapta eſt, ſed illud quoque arcano ſilentio obtegere iuſſus eſt. Sin autem humana
Hier. 9. ſapientia, quod quidem reſtat, poteſt intelligi, eſt cognitionis gloriatio. Audi le-
1. Corinth. 1. gem ſcripturæ. NE GLORIETVR ſapiens in ſapientia ſua: & non glorietur fortis
in fortitudine ſua, ſed qui gloriatur in Domino glorietur. Nos autem à Deo docti E
ſumus, & in Chriſti nomine gloriamur. Quomodo ergo non eſt exiſtimandum
Apoſtolum hoc modo intelligere lac infantium, ſi quidem paſtores ſumus qui ec-
cleſiis præſumus ad imaginem boni paſtoris, uos autem oues? annon eum qui lac
quoque gregis dicit Dominum ſeruare conſequentiam, vtentem allegoria? Iam
verò dictum rurſus menti eſt applicandum, LAC VOBIS potum dedi non cibum.
nondum enim poteratis, Non aliquid aliud quàm lac cibum exiſtimantes, ſed idem
ſubſtantia. Similiter enim idem ipſum quoque Verbum vel eſt remiſſum laxumque
& mite vt lac: vel concretum & coactum vt cibus. Verum enimuero ſi ſic accepe-
rimus, poteſt à nobis lac intelligi prædicatio quæ plurimum diffuſa eſt. Cibus au-
tem, fides quæ à catecheſi in fundamentum coacta & conuerſa eſt. quæ cum ſit au F
ditione ſolidior, cibo aſſimilatur in ipſa anima corpus effecta. Tale alimentum
alibi quoque Dominus in Euangelio ſecundum Ioannem aliter per ſymbola ac ſi-
Iohan. 6. gna expoſuit cū dixit, COMEDITE carnes meas, & bibite meum ſanguinem, eui-
denter

A denter fidei & promiſſionis quod eſt eſculentum & poculentum dicens allegoricè,
per quæ eccleſia, tanquam homo, ex multis conſtans membris irrigatur & auge-
tur, & ex vtriſque conflatur & coaleſcit, corpore quidem, fide; anima verò, ſpe
quemadmodum Dominus quoque ex carne & ſanguine. Reuera enim ſanguis fi-
dei eſt ſpes, in qua continetur, quemadmodum fides ab anima. cum autem ſpes
expirauerit, perinde ac ſi ſanguis effluxerit, vitalis fidei facultas diſſoluitur.
Quòd ſi velint nonnulli contendere, dicentes lac primas ſignificàre diſciplinas tan
quam prima nutrimenta, cibum autem ſpiritales cognitiones, ad quas ſeipſos pro-
pter ſcientiam erigunt, ſciant quòd cum vtique cibum dicant nutrimentum ſoli-
B dum, & carnem & ſanguinem Ieſu gloriabunda ſua ſapientia deducunt ad veram
ſimplicitatem. Sanguis enim inuenitur primum genitus in homine, quem nonnul
li dicere auſi ſunt ſubſtantiam animæ. Hic autem ſanguis naturali conuerſus conco
ctione, poſtquam mater concepit & vterum gerit, charitate conſentiente & vnà
quodammodo patiente efflorcſcit, & ſeneſcit, vt ſit infans abſque metu. et quod
carnis quidem eſt humidius, eſt ſanguis, vt qui ſcit veluti quædam caro humida: ſan
guinis autem lac eſt id quod eſt iucundius & ſubtilius. Siue enim eſt ſanguis qui fœ
tui qui eſt in vtero ſuppeditatur, & per maternum prius vmbilicum mittitur: ſiue
ipſa menſtrua à proprio motu excluſa, naturali diffuſione ab almo & generationis
auctore Deo ad vbera iam turgentia ſe conferre iubentur, ſanguis mutatus infan-
C ti efficitur iucundum & ſuaue nutrimentum. ex omnibus enim membris maximũ
habent conſenſum vbera cum matrice. Vbi enim in partu vas abſciſſum fuerit, per
quod ſanguis ad fœtum deferebatur, obſtruitur quidem meatus, ſanguis autem ad
vbera impellitur, & cum illuc per multum defluxerit, extenduntut, & ſanguis in
lac mutatur, non ſecus ac mutatur ſanguis in pus in vlceratione: ſiue à venis aper-
tis, quæ ſitæ ſunt in mammillis, per fœtus diſtẽſiones, in naturales mammillarum ca
uernas ſanguis tranſſunditur; ei autem commixtus qui ex vicinis arteriis emittitur
ſpiritus, manente integra quæ ſubiicitur ſanguinis ſubſtantia, vndæ inſtar agitatus
albeſcit, & tali interruptione ritu ſpumæ mutatur affectione quandam ei quæ mari
euenit non abſimili, quod quidem Poetæ dicunt ventorum concitum inſultibus
D ſalis quiſquilias expuere. Verumtamen adhuc habet ſanguinis ſubſtantiam. Eodem
modo fluuii quoque dum magno feruntur impetu, circunfuſi aëris interceptione
lancinati ſpumam cum murmure exprimunt: & quod in ore noſtro eſt humidum ἁλὸς ἄχνα
ſpiritu exalbeſcit. Quàm eſt ergo abſurdum non fateri ſanguinem in eum fulgo
rem eamque albedinem à ſpiritu conuerti, eamque ſuſcipere mutationem in quali-
tate, non autem in ſubſtantia? Nihil certè quod melius nutriat, neque quod ſit
dulcius, nec lacte candidius inueneris. Eſt id itaque omni ex parte ſpiritali nutri-
mento ſimile quod eſt quidem dulce propter gratiam, nutriens autem tanquam vi
ta, candidum autem vt dies Chriſti; & ſanguinem Verbi oſtenſum eſt eſſe tanquam
lac. Ea ergo ratione in puerperio diſpenſatum lac infanti ſubminiſtratur; & vbe
E ra quæ interim recta virum reſpiciebant, iam ad puellum inclinantur, quod à natu
ra elaboratum eſt nutrimentum, vt ad capiendum facile exibeant edocta, ad ſalutis
educationem. Non enim tanquam fontes ſunt vbera influente parato lacte plena;
ſed alimentum mutantia, lac in ſeipſis efficiunt, & exhalant. Alimentum autem;
quod eſt ipſum conueniens ac vtile puello recenter compacto & nato, à Deo alto-
re & Patre eorum qui generantur & regenerantur elaboratur: quemadmodum ve
teribus Hebræis manna cœlitus defluebat, ſuper cœleſte Angelorum nutrimẽtum. Exod.16.
Certè nunc quoque nutrices id lactis quod primum ad potum effunditur, eodem Deut.8.
quo illud nutrimentum nomine manna appellauerunt. Cæterum mulieres qui-
dem pregnantes, cum matres factæ fuerint, lac emittunt. Dominus autem Chri-
F ſtus fructus Virginis, non beata duxit vbera fœminea, nec ea ad nutrimentum de-
legit: ſed cum amans & benignus Pater Verbum impluiſſet, ipſum iam ſpiritale ali
mentum factum eſt bonis & moderatis hominibus. O miraculum myſticum.
Vnus quidem eſt vniuerſorum pater. Vnum eſt etiam Verbũ vniuerſorum, & Spiri-

tus ſanctus vnus, & ipſe eſt vbique. Vna autem ſola eſt mater virgo: mihi autem A
placet eam vocare eccleſiam. Lac non habuit mater hæc ſola, quoniam ſola non
fuit mulier. Virgo eſt autem ſimul & mater, integra quidem & inuiolata, vt vir-
go; amans autem, vt mater: & ſuos accerſens infantulos, ſancto lacte, nempe ver
bo infantili enutrit. Ideo autem lac non habuit, quod lac eſſet hic infantulus pul-
cher & appoſitus, ſcilicet corpus Chriſti, nouum cœtum verbo nutriens, quem
ipſe Dominus carnali labore peperit: quem ipſe faſciis alligauit Dominus, prætio
ſo ſanguine. O ſanctas ſecundinas & partum ſanctum, O ſanctas faſcias. Verbum
eſt omnia infanti, & pater, & mater, & pædagogus, & altor. COMEDITE, in-
Ioan.6. quit, meam carnem, & bibite meum ſanguinem. Hæc appoſita & conuenien- B
tia alimenta nobis ſuppeditat Dominus, & carnem præbet, & effundit ſanguinē:
& ad incrementum nihil deeſt infantulis. O admirabile myſterium. Veterem
& carnalem nos iubet exuere corruptionem, quemadmodum & vetus nutrimen-
tum: alius autem nouæ Chriſti dietæ effectos participes, illum, ſi fieri poſſit, reci-
pientes, in nobis ipſis reponere, & Seruatorem intra pectus comprehendere, vt
carnis noſtræ affectiones integras perfectaſque reddamus. At non vis ſic intelli
gere, ſed fortaſſe communius. Hoc quoque modo audias: Carnem nobis allegori-
cè ſanctus ſignificat Spiritus. Ab ipſo enim caro fabricata eſt: ſanguis Verbum no-
bis deſignat; tanquam enim diues ſanguis, Verbum vitæ infuſum eſt. Amborum au
tem eſt temperatura Dominus. Alimentum infantium, eſt Dominus, qui eſt ſpiri- C
tus & verbum. Alimentum, id eſt Dominus Ieſus, hoc eſt, verbum Dei, eſt ſpiri-
tus incarnatus, caro cœleſtis ſanctificata. Nutrimentum eſt lac Patris, quo ſolo
aluntur infantuli. Ipſe itaque qui eſt dilectus, & altor noſter, Verbum, effudit
pro nobis ſuum ſanguinem, ſalutem humanæ naturæ afferens, per quem qui in
Deum credidimus, ad mammillam Patris, quæ curarum obliuionem inducit, nem
pe Verbum, confugimus. Ille autem ſolus, vt eſt conſentaneum, nobis lac dilectio
nis infantibus ſuppeditat. Iique ſunt verè beati, qui hanc lactant mammillam. Et
1.Pet.2. ideo Petrus quoque dicit. DEPOSITO ergo omni vitio, & omni dolo, & ſimu
latione, & inuidia, detractione, tanquam nuper nati infantes verbale lac concu-
piiſtis, vt in ipſo creſcatis in ſalutem, ſi guſtaſtis quòd Chriſtus Dominus. Quòd D
ſi quiſpiam etiam eis conceſſerit cibum aliquid aliud eſſe præter lac: deinde quo-
modo non à ſeipſis configentur, vt qui naturam non conſiderauerint? Etenim ali-
mentum, cum condenſans hyems continet, & intus concluſo calido non præbet
exitum, concoctum & in ſanguinem verſum fluit in venas. Illæ autem cum eis
non detur perſpiratio, impletæ maximè intenduntur, & pulſant. Quocirca nutri
ces quoque lacte tunc maximè plenæ ſunt. A nobis autem paulò antè oſtēſum eſt
ſanguinem pregnantibus, in lac deduci, mutatum quidem, ſed nequaquam conuer
ſa ſubſtantia, quemadmodum ſcilicet ſeneſcentibus pili flaui mutantur in canos.
Aeſtate autem rurſus corpus, cum ſit rarius vt alimentum facilius differatur effi
cit: & lac minime abundat, quoniam neque ſanguis, neque enim vniuerſum conti E
netur nutrimentum. Si ergo cibi quidem confectio ſanguificatur: ſanguis verò la-
cteſcit; ſanguis eſt lactis præparatio, ſicut ſanguis hominis, & acinus vineæ. La-
cte ergo, Dominico ſcilicet nutrimento, ſtatim quidem poſtquam editi ſumus ali-
mur: ſimul ac autem regenerati fuimus, honore affecti ſumus, dum ſpes quietis
annunciatur, ſuperna Hieruſalem, in qua & mel & lac pluere ſcriptum eſt, dum per
materiale ſanctum nobis alimentum deſpondetur. CIBI enim, ſicut ait Apoſto-
1.Cor.6. lus, abolentur. Quod per lac autem eſt nutrimentum, deducit in cœlos, ciues cœ-
Ibidem.3. lorum & cum Angelis choreas ducturos enutriens. Quoniam autem VERBVM
eſt fons vitæ ſcaturiens, & flumen olei dictum eſt, meritò Paulus allegoricè loquēs,
& ipſum lac nominans, ſubiungit. POTVM dedi. Verbum enim bibitur ali- F
mentum veritatis. Certè potus quoque vocatur humidum nutrimentum. Poteſt
autem res eadem eſſe & cibus, ſi aliquo modo affecta ſit, & potus, ſi alio et alio mo
do conſideretur. quemadmodum caſeus quoque eſt lactis concretio, vel lac con-
cretum

A cretum: neque enim dictiones aucupari mihi in præſentia curæ eſt, præterquam
quòd vtrunque nutrimentum vna ſubminiſtrat ſubſtantia. Cæterum pueris quo-
que lactantibus lac ſolum ſufficit vt ſit & potus & alimentum. EGO, inquit DO- Ioan. 4.
MINVS, habeo manducare cibum quem vos neſcitis. Cibus meus eſt vt faciam vo
luntatem eius qui miſit me. Videte alium cibum, qui quemadmodum lac allego- Mat. 20. et.26.
ricè dictus eſt, nempe voluntas Dei. Quinetiam propriæ paſſionis complemen-
tum abuſiuè poculum appellauit, quando eam ebibere ac exhaurire & perficere
ipſum ſolum oportebat. Ita Chriſto quidem nutrimentum erat Paternæ volunta
tis adimpletio: Nobis autem ipſe Chriſtus infantibus eſt alimentum, qui Verbum
B cœlorum exugimus. Hinc quærere Græcè dicitur μαστεύειν, quòd infantibus qui
Verbum quærunt paterna benignitatis vbera lac ſuppeditant. Præterea autem ſe-
ipſum quoque panem cœlorum Verbum fatetur. NON EINM Moſes, inquit, de- Ioan. 6.
dit vobis panẽ de cœlo; ſed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum: Panis enim
ex Deo eſt qui de cœlo deſcendit, & vitam dat mundo, & panis quem ego dabo ca- μαστεύειν à μαστός
ro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Hic panis notandum eſt myſterium, Quod ſignificat
quod ipſum dicat carnem, vt quæ per ignem reſurgat, quemadmodum ex corru- mammillam.
ptione & ſatione frumentum reſurgit, atque adeò quæ etiam per ignem conſiſtat,
in gaudium eccleſiæ, vt panis qui pinſitur. Sed hoc rurſus à nobis dicetur apertius
in libro de Reſurrectione. Quoniam autem dixit. ET PANIS quem ego dabo,
C caro mea eſt: caro autem ſanguine irrigatur: ſanguis autem vinum allegoricè dici-
tur: ſciendum eſt quòd panis in vinum temperatum minutatim coniectus, vinum
arripit, quod eſt aqueum autem relinquit: ita etiam caro Domini quæ eſt panis cœ-
lorum, ebibit ſanguinem; eos qui ex hominibus ſunt cœleſtes, ad incorruptionem
enutriens: ſolas autem illas carnales cupiditates ad corruptionem relinquens. Ita
Verbum multis modis allegoricè dicitur, & cibus, & caro, & nutrimentum, &
panis, & ſanguis, & lac. Omnia eſt Dominus, vt nos eo fruamur qui in ipſum
credidimus. Ne quis verò alienum exiſtimet, quòd nos ſanguinem Domini lac
allegoricè dicamus. Annon enim vinum quoque allegoricè dicitur? QVI LAVAT, Geneſ. 49.
inquit, in vino veſtem ſuam, & in ſanguine vuæ indumentum ſuum. In ſpiri-
D tu ſuo dicit ſe ornaturum corpus verbi quemadmodum ſcilicet ſuo ſpiritu enu
triet eos qui Verbum eſuriunt. Quod autem ſanguis ſit Verbum, Abel iuſti Ibidem. 4.
ſanguis fert teſtimonium qui Deum interpellat. Sanguis enim vocem nunquam e-
mittet, niſi ſanguis Verbum intelligatur. Vetus enim iuſtus typus eſt noui iuſti: &
ſanguis vetus qui interpellat pro nouo ſanguine interpellat. Deum autem alloqui-
tur ſanguis qui eſt Verbum, quoniam ſignificauit Verbum, qui erat paſſurus. Cæ-
terum caro quoque ipſa, & ſanguis qui eſt in ipſa, veluti per quandam remunera-
tionem, lacte irrigatur & augetur. Porrò autem eius quod conceptum eſt forma-
tio, fit ſemine commixto ac contemperato cum puro, quod relictum eſt, excremen
to menſtruæ purgationis. Quæ eſt enim in eo facultas, ſanguinis naturam conglo
E bans, quemadmodum coagulum facit lac concreſcere, formationis efficit ſubſtan-
tiam. Facile enim producit bona temperatura: quæ autem ſunt extrema, propenſa
ſunt ad filiorum ſterilitatem. Iam enim in ipſa terra, quod nimiis imbribus inun
datur, ſemen abſtrahitur: propter humoris autem ſiccitatem deſiccatur. Qui eſt au
tem viſcoſus ſuccus ſemen continet & producit. Iam verò nonnulli quoque anima-
lis ſemen ſtatuunt eſſe ſpumam ſanguinis in ſubſtantia, qui innato maſculi calore
in coniunctione turbatus, ventilatus ſpumeſcit, & deponitur in venis ſeminariis.
Hinc Diogenes Apolloniates vult Venerem Græcè eſſe dictam ἀφροδίσια. Ex his o-
mnibus clarum eſt ſanguinem eſſe humani corporis ſubſtantiam. Quinetiam qui ἀφροδίσια
eſt in vtero, primum quidem eſt lactea humidi coagulatio. Deinde hæc coagulatio venus aut coitus
in ſanguinem conuerſa caro efficitur. Concreta autem in vtero à naturali & calido ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ
ſpiritu, à quo effingitur fœtus, viuificatur. Sed etiam poſtquam eſt in lucem edi
tus, puellus eodem ſanguine alitur. Natura enim ſanguinis eſt fluxus lactis, & fons
nutrimenti lac eſt, quo etiam mulier oſtenditur & verè peperiſſe & eſſe mater: per

quod etiam beneuolentiæ amatorium accipit. Propterea ergo qui in Apoſtolo A
1. Corinth. 3. erat Sanctus ſpiritus, Domini voce vtens, dicit myſticè: LAC vobis potum dedi,
Si enim in Chriſto regenerati ſumus; qui nos regenerauit, proprio lacte nutrit.
nempe Verbo. Quidquid enim generauit, ei quod generatur protinus alimentum
præbere eſt conſentaneum. Quemadmodum autem regeneratio conuenienter, ita
etiam nutrimentum fuit homini ſpiritale. Omni ergo ratione nos in omnibus
Chriſto coniungimur, & familiares reddimur, & in cognatione, per ſanguinem
eius quo redimimur, & in conſenſione, per nutritionem quæ ex verbo efficitur, &
in incorruptione, per eius ipſius inſtitutionem, & vitæ agendæ rationem. Aluiſſe
autem inter homines ſæpe affert plura amoris incitamenta quàm procreaſſe libe- B
ros. Idem ergo ſanguis & lac eſt ſymbolum ac ſignum paſſionis & doctrinæ. Vni-
cuique ergo noſtrum, qui infantes ſumus, licet Domino gloriari, & eloqui. Pa-
Ibidem. 3. tre bono, æquè bono me ſanguine glorior eſſe. Quòd autem lac ex ſanguine fiat
2. Cor. 10. per mutationem, iam quidem clarum eſt; verùm id etiam & ex pecoribus & ex bo
bus licet cognoſcere. Hæc enim animalia tempore anni, quod ver vocamus, cum
ſit id quod ambit humidius, herbæque & paſcua ſint melioris ſucci & magis ro-
ſcida, ſanguine prius implentur, vt ex venarum quæ incuruantur vaſorum exten-
ſione licet cognoſcere, ex ſanguine autem lac funditur vberius: contrà autem, æſta
te, ab æſtu aduſtus & arefactus ſiſtit ſanguis mutationem: & ideo minus mulgen-
tur. Quinetiam lac quoque habet maximè naturalem cum aqua cognationem, C
quemadmodum ſcilicet cum nutrimento ſpiritali lauacrum ſpiritale. Qui itaque
in prædicto lacte frigidæ aquæ parum exorbent, ſtatim iuuantur. Non ſinit enim lac
aceſcere quæ eſt illi cum aqua ſocietas, dum non per repugnantiam aliquam, ſed
per coniunctam illi affectionem maturatur: & quam habet verbum cum baptiſmo
ſocietatem, eandem habet lac cum aqua conuentionem. Hoc enim ſolum ex humi
dis ſuſcipit cum aqua mixtionem, recipiens expurgationem, quemadmodum ba-
ptiſmus propter remiſſionem peccatorum. Aptè etiam & appoſitè melle miſce-
tur, idque rurſus propter purgationem, cum dulci nutrimento. Verbum enim be
nignitate commixtum ſimul & animi medetur affectionibus, & expurgat peccata,
Pſal. 118. illudque, Melle dulcior emanat ſermo, mihi videtur dictum eſſe de verbo, qui eſt D
mel: Multis autem in locis Prophetia eum extollit ſuper mel & fauum. Porrò au
tem miſcetur quoque lac vino dulci: eſt autem vtilis mixtio: veluti contemperata
affectione ad incorruptionem. Lac enim à vino ſereſcit, & finditur, & quidquid
eſt eius adulterinum, id tanquam per aquæductum educitur. Eodem autem mo-
do ſpiritalis fidei ſocietas ſe habet in hominem patibilem. Sereſcere enim faciens
carnales concupiſcentias, hominem ad æternitatem contrahit, diuinis immorta-
Alluſio eſt in ἔλαιον & ἔλεος. lem efficiens. Sed & multi adipe lactis, quod butyrum vocant, vtuntur ad lucer
nam, multiplicem Verbi miſericordiam per hoc ænigma apertè ſignificantes, vt
Deut. 32. quod ſolum iure nutriat, & augeat, & infantes illuminet. Propterea enim Scri-
ptura quoque dicit de Domino. CIBARVNT eos germina agrorum: ſuxerunt E
mel de petra, & oleum ex petra ſolida, butyrum boum & lac ouium cum adipe a-
gnorũ, & quæ ſequuntur, dedit eis. Quinetiam prædicens Propheta pueri genera-
tionem: BVTYRVM, inquit, & mel comedet. Mihi autem venit etiã in mentem
admirari quomodo audent quidam ſeipſos vocare perfectos & gnoſticos, hoc eſt,
cognitione præditos, plus de ſe quàm Apoſtolus ſentientes, inflati, & exultantes,
Philip. 3. cum ipſe Paulus de ſe fateatur: NON QVOD IAM cœpi, vel iam perfectus ſum:
perſequor autem ſi etiam comprehendam propter quod & comprehenſus ſum à
Chriſto. Fratres, ego meipſum nondum exiſtimo comprehendiſſe. Vnum autem,
eorum quæ retro ſunt obliuiſcens, ad ea autem quæ ante ſunt me extẽdens, ſecun
dum ſcopum perſequor brauium ſupernæ vocationis in Chriſto Ieſu. Et ſeipſum F
quidem perfectum exiſtimat, quòd à priore vita liberatus ſit: meliorem autem per-
ſequitur, non tanquam in cognitione perfectus, ſed tanquam id quod eſt perfe-
ctum deſiderans. Et ideo ſubiungit: QVICVNQVE ergo perfecti, hoc ſentimus,

perfectionem

A perfectionem ſcilicet dicens renuntiaſſe peccatis, & in fidem eius qui eſt perfectus
eſſe regeneratos, poſteriorum peccatorum oblitos.

Quis eſt Pædagogus, & de eius Pædagogia. *Cap. VII.*

QVONIAM ergo oſtendimus pueros, nos omnes qui à Scriptura vocamur; nec id ſolùm, ſed etiam qui Chriſtum ſecuti ſumus, nos infantes dictos eſſe allegoricè: ſolum autem eſſe perfectum Patrem vniuerſorum: in ipſo enim Filius, & in Filio Pater; reſtat vt nos ordinem ſequentes, dicamus quis ſit noſter Pædagogus. Vocatur autem Ieſus. Nonnunquam ergo ſeipſum Paſtorem vocat, & dicit.
B EGO ſum paſtor bonus, per metaphoram ſumptam à paſtoribus, qui ducunt oues. Iohan. 10.
Qui puellos ducit intellectus pædagogus, qui eſt paſtor curam gerens infantium.
Infantes enim, ſimplices tanquam oues dicuntur allegoricè. ET ERVNT, inquit, Ibidem. a.
omnes, vnus grex, & vnus Paſtor. Pædagogus ergo iure Verbum dicitur, qui pue
ros nos ducit ad ſalutem. Euidentiſſimè ergo Verbum dicit de ſeipſo per Oſeam.
EGO AVTEM ſum præceptor veſter. Pædagogia autem eſt diuina religio, quæ eſt Præceptor, Græce
doctrina diuini cultus, & eruditio ad aſſequendam veritatis agnitionem, & recta παιδευτὴς
inſtitutio, vitæque agendæ ratio, quæ in cœlum deducit. Pædagogia autem mul- & eſt alluſio ad
tis modis appellatur. Eſt enim Pædagogia eius qui ducitur & diſcit: & Pædagogia παῖδας & παι-
C eius qui ducit & docet: & tertio Pædagogia eſt ipſa deductio & inſtitutio: & quar- δαγωγόν.
to Pædagogia eſt ea quæ docentur, vt præcepta. Eſt autem quæ eſt ex Deo Pædago
gia, veritatis directio ad Dei contemplationem, & ſanctarum actionum aperta ac
euidens deſcriptio in æterna perſeuerantia. Quemadmodum ergo phalangem
dirigit Dux exercitus, militum ſalutis curam gerens: & gubernator nauis clauum
regit, volens ſeruare vectores: ita etiam Pædagogus ducit pueros ad ſalutarem vi-
tæ agendæ rationem, vt noſtri ipſorum curam gerat. Et in ſumma quæcunque à
Deo iuſtè nobis fieri petierimus, ea nobis aderunt ſi Pædagogo paruerimus. Quem
admodum ergo gubernator non ſemper cedit ventis; ſed contrà proram obuer-
tens, vniuerſis reſiſtit tempeſtatibus: Ita Pædagogus legibus quæ ſunt in hoc mun
D do nunquam cedit, nec eis puellum, tanquam cymbam, in beluinam & libidino-
ſam viuendi rationem impellere permittit: ſed ſolo ſecundo veritatis ſpiritu in al-
tum ſublatus, clauum pueri, aures inquam, fortiter tenet, donec in offenſum Puel
lum in portũ cœlorum perduxerit. Patrius enim, qui ab eis vocatur mos, momen-
to temporis præterit: Diuina autem vitæ inſtitutio eſt in æternum permanens poſ-
ſeſſio. Achillis quidem Pædagogum dicunt fuiſſe Phœnicem, & Crœſi filiorum
Adraſtum. Alexandri autem Leonidem, & Philippi Nauſithoon. Sed Phœnix qui-
dem inſano mulierum amore tenebatur: erat autem exul Adraſtus, Leonides verò
Macedonis faſtum non reſecuit, nec Nauſithous ebrietatis Pellæi curauit vitium. Pellæus Philippus à Pella vrbe Macedoniæ.
Neque verò Alcibiadis ſcortationẽ Thrax Zopyrus reprimere potuit. Sed erat em
E ptitium mancipium Zopyrus: & Themiſtoclis liberorum Pædagogus Sicinnus fuit
ignauus famulus. Eum dicunt ſaltaſſe, & genus ſaltationis, quod Sicinnis Græcè di
citur, inueniſſe. Non nos latuerunt qui apud Perſas Regii vocantur Pædagogi,
quos numero quatuor ex omnibus Perſis Optimatim deligentes Reges Perſarum
ſuis præficiebant liberis. Sed ſolam ſagittandi artem diſcunt eorum filii: poſtquam
autem ad pubertatem peruenerint, cum ſororibus, & matribus, mulieribusque
tam vxoribus quàm concubinis innumerabilibus coeunt, tanquam capri ad vene-
reum congreſſum exercitati. Noſter autem Pædagogus ſanctus Deus Ieſus, qui eſt
dux omnis humanæ naturæ Verbum, ipſe benignus & clemens Deus eſt Pædago-
gus. De ipſo quidem alicubi dicit Spiritus ſanctus in cantico: POPVLO in deſerto Deut. 32.
F ſufficienter ſuppeditauit in ſiti æſtus, in inaquoſo ipſum circundedit, & eũ erudiit,
& cuſtodiit tanquã pupillam oculi, ſicut aquila protegit nidum ſuũ, & in pullis ſuis
deſiderauit: expanſis alis ſuſcepit ipſos, & ſuper dorſum eos recepit: Dominus ſo-
lus duxit ipſos, & non erat cum eis Deus alienus. Apertè, vt mihi quidem videtur,

BIBLIOTECA N. LE ROMA VITTORIO EMANUELE

Scriptura oſtendit Pædagogum, eius ductum enarrans. Rurſus autem quando di A
Mich.6. cit per propriam perſonam, ſeipſum fatetur Pædagogum. EGO Dominus Deus
tuus qui eduxi te de terra Aegypti. Quis ergo habet poteſtatem inducendi & edu
Geneſ. 17. cendi? annon Pædagogus? Is apparuit Abrahæ, & dixit: EGO SVM Deus tuus,
ὠφέρεστε gratus eſto coram me. Eum autem tanquam optimus Pædagogus, vt ſit fidelis
puer inſtruit dicens: ET SIS irreprehenſibilis. Et ponam teſtamentum meum in-
ter me & te & ſemen tuum. Amicitiæ quæ præeſt & curam gerit: Hic eſt ſocietas &
communicatio. Iacob autem Pædagogus videtur eſſe euidentiſſimè. Ei itaque di
Ibid.28. cit. ECCE ego tecum cuſtodiens te in vniuerſa via, quocunque ambulaueris, & re
ducam te in terram hanc, quoniam non te derelinquam donec fecerim quæcunque B
Ibid. 32. locutus ſum tibi. Cum eo autem colluctari quoque dicitur. Remanſit autem, in-
quit, Iacob ſolus, & luctabatur cum eo homo, nempe Pædagogus, vſque ad matu-
tinum. Hic erat homo qui agebat & ferebat, qui vnà exercebatur, & exercitato-
rem Iacob aduerſum malignum inungebat. Quòd autem Verbum eſſet, qui erat
vnà cum Iacob aliptes & inunctor, & Pædagogus humanæ naturæ, ex hoc ſciri po-
Ibidem. teſt: INTERROGAVIT, inquit, ipſum, & dixit ei: Enuntia mihi quod ſit nomen
tuum. Et dixit: Cur interrogas nomen meum? Nomen enim nouum nouo popu-
lo reſeruabat, nempe infanti. Adhuc autem erat innominatus Deus Dominus, vt
qui nondum homo factus fuerat. Vocauit tamen Iacob nomen loci illius, Speciem
εἶδος εἴδους Dei. ASPEXI, enim inquit, Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. C
Ibidem. Facies autem Dei, eſt Verbum, quo Deus illuminatur & cognoſcitur. Tunc etiam
nominatus eſt Iſraël quando vidit Deum Dominum. Hic eſt Deus, qui eſt Ver-
bum, qui Pædagogus, qui ei poſtea rurſus dixit: NE TIMEAS deſcendere in Ae-
Ibid.46. gyptum. Vide quomodo iuſtum ſequitur Pædagogus, & quomodo eum qui ex-
ercetur inungit, docens ſupplantare aduerſarium. Hic ipſe Moſen quoque docet
Exo. 32. fungi Pædagogi officio. Dicit enim Dominus: SI QVIS peccauit coram me, de-
leo eum de libro meo: nunc autem vade, & deduc populum hunc in locum
quem dixi tibi. Hoc in loco eſt magiſter Pædagogiæ. Re vera enim erat Dominus
per Moſen Pædagogus veteris populi, per ſeipſum autem, populi noui dux, facie
ad faciem. Ecce enim dixit Moſi: ANGELVS meus præcedit te, Euangelicam & D
Ibidem. principalem Verbi poteſtatem repræſentans: Dominicam autem authoritatem ac
dignitatem conſeruans. QVO DIE, inquit, viſitauero, indicam ſuper ipſos pec-
catum ipſorum. Hoc eſt: Quo die iudex fuero conſtitutus, reddam quæ eorum pec
catis reſpondeant. Idem enim Pædagogus & Iudex eos qui non obedierunt iudi-
cat. Eorum autem peccatum benignum Verbum nequam ſilentio præterit. Arguit
Ezech. 18. autem, vt ducantur pœnitentia. Mauult enim Dominus pœnitentiam Peccatoris
quàm mortem. Nos autem, cum tanquam infantes aliorum peccata auditione ac-
ceperimus, minarum metu ne ſimilia patiamur, ab eiuſmodi delictis abſtinemus.
Quidnam fuit ergo quod peccarunt? Quòd in ira ſua homines occiderunt, & ſua
cupiditate tauro neruos præciderunt: Execranda eſt ira ipſorum. Quis ergo nos eo E
benignius & humanius erudierit? Prius itaque veteri populo Vetus erat teſtamen
tum, & Lex cum metu populum erudiebat, & Verbum erat Angelus: nouo autem
& recenti populo nouum ac recens teſtamentum datum eſt, & Verbum fuit geni-
Rom.8. tum, & metus in dilectionem conuerſus eſt, & myſticus ille Angelus Ieſus paritur.
Deut.6. Hic enim ipſe Pædagogus, tunc quidem, Dominum Deum timebis, dicebat: nobis
Mat. 22. autem per hoc ſuaſit, Diliges Dominum Deum tuum, & nobis præcipit: Ceſſate
Eſa. 1. ab operibus veſtris peccatorum veterum, diſcite bene facere: Declina à malo, & fac
Pſal. 36. bonum. Dilexiſti iuſtitiam: odio habuiſti iniquitatem. Hoc eſt meum nouum teſta
Ibid. 44. mentum veteri litera impreſſum. Non eſt ergo exprobranda Verbi nouitas. Sed
Hier. 1. Dominus quoque dicit in Hieremia. NE DICAS quòd ſum iunior. Antequam te F
formarim in vtero noui te, & antequam egredereris è matrice ſanctificaui te. Hæc
apud nos poteſt prophetia ſignificare eos qui ante mundi conſtitutionem Deo ad
fidem ſunt cogniti: nomine autẽ ſunt infantes propter impletam nuper Dei volun-
tatem,

A tatem, quatenus ad vocationem & ſalutem recenter nati ſumus. Quocirca etiam
ſubiungit: PROPHETAM ad gentes poſui te, dicens eum oportere prædicere non Ibidem.
videri eſſe probro recentioris appellationem iis qui videntur infantes. Lex autem
eſt vetus gratia per Moſen à Verbo data. quocirca dicit quoque Scriptura: LEX Iohan. 1.
PER MOSEN data eſt; Non à Moſe: ſed à Verbo quidem, verum per Moſen ſeruũ
ſuum. Et ideo fuit ad tempus. Aeterna autem gratia & veritas per Ieſum Chriſtum
facta eſt. Videte verba ſcripturæ, De Lege quidem. Data eſt, inquit, tantum. Veri-
tas autem, quę eſt gratia Patris, eſt æternum Verbi opus: & non dicitur dari ſed per
Ieſum fieri, ſine quo factum eſt nihil. Iam verò Moſes Propheticè perfecto cedens
B Pedagogo, nempe Verbo, & nomen, & Pædagogiam prædicit, & populo commen
dat Pædagogum, præceptis ei obedientiæ traditis: PROPHETAM vobis ſuſcitabit, Deut. 18.
inquit, Deus tanquam me de fratribus veſtris, per Ieſum Naue filium Ieſum Dei
ſignificans. Nomen enim Ieſu, quod in Lege prædicabatur, erat adumbratio Do-
mini: ſubiungit itaque, quòd populo vtile futurum erat conſulens: IPSVM audie
tis, dicens. Et homo qui non audierit Prophetam hunc, ei minatur. Tale nobis præ
dicit nomen ſalutaris Pædagogi. Propterea ei virgam adiungit Prophetia, Virgam
diſciplinæ, imperii, & poteſtatis: vt quibus Verbum ſuadens & admonens nõ mede
tur, eis minæ medeantur. Quibus autem non medétur minæ, eis Virga medebitur.
Quibus verò Virga non medetur, eos ignis depaſcit: EGREDITVR, inquit, Virga Eſa. 11.
C de radice Ieſſe. Vide Pædagogi curam, ſapientiam, & poteſtatem. NON SECVN
DVM opinionem, inquit, iudicabit, neque ſecundum loquelam arguet, ſed iudica-
bit humili iudicium, & arguet peccatores terræ. Et per Dauid: CASTIGANS caſti Pſal. 117.
uit me Dominus, & morti non tradidit me. A Domino enim caſtigari, & tanquá
à Pædagogo erudiri, eſt à morte liberari. Et dicit per eundem Prophetam: IN Ibidem. 2.
VIRGA ferrea paſces eos. Ea quoque motus Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios: 1. Corin. 4.
QVID vultis, inquit, in Virga veniam ad vos, an in dilectione & ſpiritu lenitatis?
Sed etiã. VIRGAM potentiæ emittet Dominus ex Sion, dicit per alium Prophetã. Pſal. 119.
Pædagogica autẽ hæc VIRGA tua & baculus tuus me conſolata ſunt, dixit aliquis Ibidem. 22.
alius. Hæc eſt Pædagogi poteſtas, veneranda & grauis, conſolatoria, ſalutaris.

D *Aduerſus eos qui exiſtimant non eſſe bonum eum qui iuſtus eſt.* *Cap.* VIII.

HIC exoriuntur alioqui, qui dicunt non eſſe bonum Dominũ, pro-
pter virgam, & minas, & timorem: neque ſcripturam audientes
quæ ſic dicit: ET QVI TIMET DOMINVM, conuertetur ad cor Eccleſi. 21.
ſuum, & obliti, quod eſt maximum, eius benignitatis, quòd pro-
pter nos homo factus ſit. Atqui Propheta eum familiarius præca-
tur per hæc verba: MEMENTO noſtri, quoniam puluis ſumus. Iob. 10. Pſal. 102.
Hoc eſt, Miſerere noſtri, quoniam carnis imbecillitatem tu ipſe eam paſſus, exper-
tus es. Ea ergo ratione optimus & nulli reprehenſioni obnoxius Pædagogus eſt
E Dominus, qui propter inſignem benignitatem & clementiam vniuſcuiuſque ho- Sapien. 11.
minum naturæ miſeretur. Nihil enim eſſet, quod odio habet Dominus: non enim
aliquid quidem odit, vult autẽ id eſſe quod odit. Neque verò vult aliquid non eſſe:
eſt autem cauſa vt ſit id quod vult non eſſe. Sed neque non vult quidem aliquid nõ
eſſe, id verò eſt. Si quid ergo odio habet Verbum, id vult non eſſe. Nihil eſt autem,
cuius non cauſam Deus quòd id ſit præbeat. Nihil ergo odio habet Deus. Sed ne-
que Verbum. Vtrunque enim vnum eſt, nempe Deus. Dixit enim. IN PRINCIPIO Iohan. 1.
erat Verbum, & Verbum erat in Deo: & Deus erat Verbum. Quòd ſi nihil odio
habet eorum quæ ab ipſo facta ſunt: reſtat vt id diligat. Longè autem plus quàm alia
iure hominem diliget, qui eſt pulcherrimum animal eorum quæ ab ipſo effecta
F ſunt, pietateque ac religione præditum. Hominem ergo diligit Deus. Ergo Ver-
bum etiam hominem diligit. Qui autem aliquid amat, ei vult prodeſſe. Quod au
tem prodeſt, eo quod non prodeſt vtique fuerit præſtantius. Præſtantius autẽ bono
nihil eſt. Prodeſt ergo quod bonum eſt. Deum autem eſſe bonum in confeſſo eſt.

Deus ergo prodeſt.Bonum autem quatenus bonum eſt,nihil aliud facit quàm pro- A
deſt. Deus ergo prodeſt in omnibus.Et non homini quidem in aliqua re prodeſt?
non autem eius curam gerit?Neque curam quidem eius gerit:non autẽ eſt etiam de
eo ſollicitus?Eſt enim præſtantius quod ſua ſponte prodeſt,quàm quod nõ ſua ſpon
Matth. 6. te.Deo antem nihil eſt præſtantius.Nec eſt aliud ſua ſponte prodeſſe.quàm eſſe de
homine ſollicitum.Deus ergo curam gerit hominis, & de eo eſt ſollicitus. Id au-
tem reipſa oſtendit,cum Verbo eum erudiat, qui eſt verus ac germanus coadiutor
Dei in homines beneuolentiæ. Bonum autem eſſe dicitur, non eo quòd virtu-
tem habeat: quandoquidem iuſtitia quoque bonum eſſe dicitur,non quòd habeat
virtutem: ipſa enim eſt virtus: ſed quòd ipſa ex ſe & per ſe bona ſit. Dicitur B
etiam alio modo bonum, id quod eſt vtile non eo quòd delectet,ſed eo quòd pro-
ſit.Quæ quidem omnia eſt iuſtitia,& vt virtus,& vt per ſe eligenda bonum, & vt
quæ non delectet.Non enim iudicat ad gratiam,ſed pro vniuſcuiuſque meritis di-
ſtribuit.Id autem quod eſt vtile ſequitur id quod prodeſt. Per omnes ergo partes
per quas bonum diiudicatur, iuſtitia quoque boni figuram ac characterem ſuſci-
pit, ſunt inter ſe æqualia & ſimilia.Bonum eſt ergo iuſtitia. Quomodo ergo,
inquiunt, ſi Dominus homines diligit,& bonus eſt,iraſcitur,& punit?Neceſſe eſt
ergo de iis quàm fieri poterit breuiſſimè diſſerere: Eſt enim hæc tractatio aliqua ex
parte conducibilis, ad rectam puerorum eductionem neceſſarii auxilii locum te-
nens. Multæ enim animi affectiones curantur ſupplicio,& præceptorum acerbio- C
rum iuſſu,atque etiam per doctrinam nonnullarum ſpeculationum. Eſt autem
Abſceſſus Græcè eſt ἀπόστασις hoc eſt apoſtema, hoc eſt, humorũ abſceſſus. reprehenſio veluti quædam chirurgia affectionum animæ.Abſceſſus autem, verita
tis affectiones, quas ſectione diuidentem oportet coarguere. Medicamentorum
autem potioni aut applicationi eſt ſimilis probri inſimulatio,quæ reſoluit affectio-
nes quæ iam occalluerunt,impudicæque & libidinoſæ vitæ ſordes expurgat,faſtuſ-
que ac ſuperbiæ carnes quæ excreuerunt exæquat,ſanum ac verum hominem repa-
rans ac reſtituens. Iam verò admonitio eſt veluti quædam diæta ægrotantis ani-
mæ,quæ ſunt ſumenda conſulit,& quæ non ſunt,prohibet. Hæc autem omnia ten
dunt ad ſalutem & ſanitatem æternam. Quinetiam dux exercitus,cum in eos qui
maleficium admiſerunt,& mulctis pecuniariis,& pœnis quæ cum vinculis & extre- D
ma ignominia ad corpus vſque peruadunt,animaduertit,& nonnullos etiam non-
nunquam morte punit,finem habet id quod bonum eſt, vt qui eius imperio parent
duces admoneantur:Ita etiam magnus ille Imperator vniuerſorum dux Verbum,
eos qui præter ſuam Legem effrenatiori impetu efferuntur & aurigæ non parent,
vt à ſeruitute,& errore,& ab aduerſarii captiuitate liberentur, vt animi perturba-
tiones coërceant admonens, ad ſacram reipublicæ concordiam eos pacificè dedu-
cit. Quemadmodum ergo orationi ſuaſoriæ adiunctum eſt genus exhortatorium
& coſolatorium:ita etiam laudatorio vituperatorium & exprobratorium. Eſt au-
Hebre. 12. tem hoc genus ars quædam abſterſoria.Beneuolentiæ autem non odii ſignum eſt,
reprehendere. Ambo enim probrum obiiciunt,& amicus,& inimicus: ſed inimi- E
cus quidem irridens:amicus autem bene volens.Non ergo propter odium Domi-
nus homines maledictis inceſſit,quos cum propter noſtra ipſorum ſcelera licuiſſet
perdere, ipſe pro nobis paſſus eſt.Pædagogus enim,vt qui ſit bonus,admodum arti
ficioſe vel per maledictum ad vituperandum irrepit, maledicto tanquam flagello
mentis ſocordiam excitans. Rurſus autem eoſdem viciſſim conatur adhortari.
Quos enim laus non mouit,eos incitauit vituperatio:& quos tanquam mortuos vi
tuperatio non excitauit ad ſalutem,eos ad veritatem expergeſacit maledictum.Fla
Eccleſi. 22. gella enim & maledicta in omni tempore Sapientiæ. QVI TESTAM conglutinat,
& ſtultum docet: ad ſenſum,inquit,terram ducit,& eum qui eſt deſperatus acuit
ad prudentiam.Propterea apertè ſubiunxit: EXCITANS dormientem è profundo F
ſomno,qui eſt ex aliis maximè morti ſimilis. Porrò autem ipſe de ſeipſo apertiſſi
mè exponit,multiplicem multiſque modis vtilem culturam allegoricè ſignificans,
Ioan. 15. quando dixit: EGO SVM vitis vera,& Pater meus Agricola eſt. Deinde rurſus
ſubiunxit

A ſubiunxit: OMNIS palmes in me non ferens fructum, tollit ipſum, et quidquid fru-
ctum fert expurgat, vt amplius fructus ferat. Syluеſcit enim vitis niſi putetur: ita
etiam homo. Luxuriantes autem adnataſque propagines, Verbum, qui eſt gla-
dius, expurgat, cogens appetitiones ne fructum ferre deſiderent. Eorum autem
qui peccant increpatio habet ſcopum ſalutem, Verbo ſe concinnè applicante pro
propriis vniuſcuiuſque moribus, & alicubi quidem vehementi ac intenſo, alicubi
autem laxo ac remiſſo. Apertiſſimè itaque per Moſen dictum eſt: BONO eſte ani- Deut. 8.
mo, vt vos tentet acceſſit Deus: vt ſit timor eius in vobis, vt non peccetis. Hinc
pulchrè quoque Plato cum didiciſſet: OMNIBVS enim, inquit, re vera bene fit
B qui dant pœnas. Iuuantur enim dum eis punitis melior euadit anima. Si qui autem
corriguntur iis à iuſto bene fit: etiam ex ſententia Platonis in confeſſo eſt bonum
eſſe quod iuſtum eſt. Ipſe ergo timor prodeſt & vt hominibus bono eſſet inuen-
tus eſt: quoniam ſpiritus timens Dominum viuet. Spes enim eſt in eum qui ipſos
ſaluos facit. Hic ipſe autem, Verbum inquam, qui pœnas imponit, eſt Iudex. De
quo dicit etiam Eſaias: DOMINVS tradidit ipſum peccatis noſtris, Peccatorum Eſa. 43.
ſcilicet correctorem & directorem: & ideo ſolus hic poteſt peccata remittere, no-
ſter à Patre vniuerſorum conſtitutus Pædagogus, qui ſolus ab obedientia poteſt di
ſcernere inobedientiam. Qui autem minatur, apertè oſtendit ſe nihil mali velle fa-
cere, neque ea quæ minatur exequi, ſed incuſſio timore impetum ad peccata repri-
C mit, & ſuam in homines beneuolentiam oſtendit, adhuc differens, & oſtendens
qualia ſunt paſſuri ſi peccatores permaneant. Non autem ſicut ſerpens ſtatim infi-
xus momordit. Bonus eſt ergo Deus. Atque ipſe quidem Dominus ſermone an-
te factum ſæpe vtitur: SAGITTAE, inquit, meæ conficient ipſos, conſumpti fa- Deuter. 32.
me & morſu auium, & neruorum in ceruicem conuulſio immedicabilis. Dentes
beluarum immittam in ipſos cum ira ſerpentium ſuper terram, foris filiis eos orba-
bit gladius, & ex promptuariis metus. Non enim Deus iraſcitur, vt nonnullis vi
ſum eſt, ſed per ſuam in homines beneuolentiam à plurimis quidem abſtinere hor-
tatus eſt, omnia autem quæ ſunt agenda indicauit. Bona autem eſt hæc ars, terre-
re ne peccemus. Timor enim Domini peccata extrudit. QVI eſt autem ſine timo- Ecclesi. 1.
D re, non poterit iuſtificari, inquit Scriptura. Deus autem non ex ira irrogat ſuppli-
cium, ſed quod iuſtum eſt conſiderat, nempe quòd propter nos expediat præter-
mitti quod iuſtum. Vnuſquiſque autem noſtrum ſupplicium eligit, cum ſponte pec
cat. culpa eſt autem eius qui eligit. in Deum autem culpa conferri nequit. SI AV- Rom. 3.
TEM iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam commendat: quid dicemus? Nũquid eſt Deus
iniuſtus qui infert iram? Abſit. Dicit itaque minans: ACVAM gladium meum, & Deute. 32.
apprehẽdet iudicium manus mea, & ipſe retribuam ius inimicis, & iis qui oderunt
retribuam. Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus comedet carnes à ſan
guine vulneratorum. Hic ergo apertum eſt quòd qui non ſunt inimici veritati,
neque Verbum oderunt, ſuam ipſorum ſalutem odio non habuerint, inimicitia-
E rum autem pœnas effugerint. CORONA itaque ſapientiæ, inquit Sapientia, ti- Ecclesi. 1.
mor Domini. Apertiſſimè autem per Amos Prophetam ſui conſilii rationem Amos. 4.
Verbum ſignificauit: EVERTI vos, dicens, ſicut Deus euertit Sodomam & Go-
morram, & fuiſtis ſicut torris extractus ab igne, & ne ſic quidem ad me conuerſi e-
ſtis dicit Dominus. Videte quomodo Deus propter ſuam bonitatem requirit pœ-
nitentiam: & in ipſa minarum intentione tacitè oſtendit ſuam in homines beneuo-
lentiam: AVERTAM, inquit, faciem meam ab ipſis, & oſtendam quid erit ipſis.
Vbi enim Domini facies reſpicit, illic eſt pax & exultatio: Vbi autem faciem auer-
tit, ingreditur vitium. Non vult ergo mala intueri: bonus enim eſt, ſed cum ipſe
oculos auertit, ſua ſponte propter humanam infidelitatem ortum habet vitium.

F VIDE ergo, inquit Paulus, bonitatem & ſeueritatem Dei. In eos quidem qui ceci Rom. 11.
derunt, ſeueritatem: In te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate, hoc eſt, Fi-
de in Chriſtum. Eum autem qui bonus eſt, quatenus bonus eſt, ſequitur odium
vitii. Et ideo fatebor quidem eum caſtigare infideles. Caſtigatio enim eſt bono &

τιμωρῆσαι vtilitati eius qui caſtigatur. Eſt enim eius qui reſiſtit correctio: vlciſci autem non A
vult. Eſt autem Vltio, retributio mali quod emittitur ad vtilitatẽ eius quod vlciſci-
Matth. 5. tur. Vlciſci autem non deſiderauerit, qui pro iis qui nobis faciunt iniuriam nos ora-
re docuit. Atqui quod bonus ſit Deus omnes confitentur. Quod autem idem quo-
que Deus iuſtus ſit, non eſt mihi pluribus verbis opus, ſi Euangelicam Domini vo-
Iohan. 17. cem adduxero: Vnum quidem ipſum dicit: VT OMNES vnum ſint, ſicut tu Pater
in me, & ego in te: vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt etiam mundus credat quòd tu
me miſeris. Et ego gloriam, quam dediſti mihi, dedi eis, vt vnum ſint, ſicut nos vnũ
ſumus; ego in ipſis, & tu in me, vt ſint perfecti in vnum. Vnum autem eſt Deus, &
vltra vnum, & ſupra ipſam vnitatem. Et ideo particula illa: TV, demonſtratiuam B
habens emphaſim, eum qui verè ſolus eſt, qui fuit, & eſt, & erit Deum oſtendit. In
ὁ ὤν quibus tribus temporibus ponitur vnum nomen, nempe ENS. Quod autem is
ipſe qui ſolus Deus eſt, ipſe quoque ſolus & verè iuſtus ſit, in ipſo teſtabitur Domi-
Ibidem. nus Euangelio, dicens: PATER, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, illi quo-
que mecum ſint, vt contemplentur gloriam meam quam dediſti mihi. quòd dilexi-
ſti me ante conſtitutionem mundi. Pater iuſtè, & mundus te non cognouit. Ego au-
tem te cognoui, & illi cognouerunt, quòd tu me miſeris, & notum eis feci nomen
Exod. 20. tuum, & notum faciam. Hic eſt qui reddit peccata Patrum in filios iis qui ode-
runt, & faciens miſericordiam iis qui diligunt. Qui enim hos quidem ſtatuit à de-
xtris, illos verò à ſiniſtris, quatenus quidem Pater qui bonus eſt mente concipitur, C
id ſolum quod eſt bonus appellatus eſt: quatenus verò qui Filius eſt verbum eius in
Patre eſt, iuſtus appellatur ex mutua quæ eſt inter ſe relatione & habitudine, vt ſit
Prouerb. 31. dilectionis æqualitate dimenſum nomen potentiæ: VIRVM inquit, ſecundum ope
Sapien. 6. ra ſua iudicabit, cum bonæ ſtatere iuſtitiæ faciem Deus nobis Ieſum notum fecerit,
per quem, tanquam ex æquali trutina, Deum cognouimus. De eo quoque apertè di
Eccleſi. 5. 18. cit Sapientia. MISERICORDIA enim & ira cum ipſo. Dominus enim lus vtriſque
ſolus eſt potens, iram effundens ad propitiationem ex magna ſua miſericordia. Ita
etiam eius reprehenſio. Miſericordiæ enim & reprehenſionis ſcopus ſalus eſt eorum
qui reprehenduntur. Iam verò quòd bonus ſit idem Deus & Pater Domini no-
ſtri Ieſu Chriſti, idem Verbum rurſus confitebitur, dicens eum eſſe bonum in ingra D
Matth. 5. tos & in improbos. & præterea dum dicit: ESTOTE miſericordes, ſicut Pater ve-
Mar. 10. ſter eſt miſericors: quinetiam quando apertè dicit: NEMO bonus niſi Pater meus
Matth. 5. qui eſt in cœlis. Deinde rurſus: PATER, inquit, Solem ſuum ſplendere facit ſuper o-
Ibidem. mnes. Hic notandum eſt, quòd Patrem ſuum, qui bonus eſt, opificem quoque &
creatorem eſſe fatetur. Quòd autem iuſtus ſit creator nulla eſt controuerſia. Et rur
Pſal. 8. ſus: PATER meus, inquit, pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & quatenus quidem pluit,
eſt aquarum & nubium opifex: quatenus autem ſuper omnes, iuſtè eſt & cum vir-
tute eius æquilibrium. Tanquam bonus autem, ſuper iuſtos & iniuſtos ſimiliter.
Apertiſſimè ergo vnum & eundem eſſe Deum ratiocinatione colligimus hoc mo-
do: VIDEBO cœlos opera digitorum tuorũ &: QVI creauit cœlos, in cœlis habitat, E
Ibidem. 2. &: COELVM ſedes tua, Spiritus ſanctus cecinit. Dominus autem dicit in præcatio
Ibid. 10. ne: PATER noſter, qui es in cœlis. Cœli autem ſunt eius qui mundũ creauit. Con
Ibidem. 102. tradici ergo nõ poteſt quin dñs ſit filius opificis. Quòd ſi apud oẽs in confeſſo eſt iu-
Eſa. 62. ſtum eſſe creatorẽ: opificis autẽ filius eſt Dominus. Eius ergo qui eſt iuſtus filius eſt,
Matth. 6. Dominus. Quocirca Paulus quoque dicit: NVNC AVTEM ſine Lege iuſtitia Dei
Rom. 3. manifeſtata eſt. Et rurſus vt magis Deũ cenſeas: IVSTITIA autem Dei per fidẽ Ieſu
Chriſti in omnes credentes. Non eſt enim diſtinctio. Et præterea ferens teſtimoniũ
veritati paulopoſt ſubiungit: IN TOLERANTIA Dei ad oſtẽſionem quòd ſit idem
iuſtus, & iuſtificans eũ qui eſt ex fide, Ieſus. Quod autẽ iuſtum eſt id bonũ eſſe noſſe
Ibidem. 7. videtur qui dicit: QVARE LEX quidem ſancta, & præceptum ſanctum, & iuſtum, F
& bonum; in eadem poteſtate vtrunque nomen collocans. Atqui nullus eſt etiam
bonus niſi pater eius. Idem eſt ergo pater eius, qui cum vnum ſit, multis ſignificatur
Matth. 11. poteſtatibus. Et hoc ſibi volebat illud. NEMO nouit Patrem, qui quidem erat ipſe

omnia

A omnia,priuſquam veniret filius,vt ſit veritate apertum quòd qui eſt vniuerſorum
Deus,vnus ſolus ſit bonus,iuſtus, opifex,filius in Patre.Cui gloria in ſecula ſecuo
rum.Amen. Sed neque à ſalutari verbo eſt alienum, dum cura aliquorum,ab eo
geritur,maledicere,etenim hoc quoque eſt medicamẽtum diuinæ benignitatis, ex
quo effloreſcit rubor pudoris,& ad peccandum ſubit verecundia. Si enim oportet
vituperare,oportet etiam maledicere.Quo in loco aoimam, quæ dolere deſiit, tem
pus eſt non lætaliter ſauciare,ſed ſalubriter exiguo dolore lucrantem à morte æter
na liberationem. In Pædagogia autem eius magna eſt ſapientia,& varia eſt eius ad-
miniſtrationis ratio ad ſalutem.Boois eoim fert teſtimonium Pædagogus. Vocatos
B autem ad meliora euocat,& eos qui ad iniuriam faciendam properant, ab impetu
auertit.Iubet autem ad vitam meliorem traduci. Non eſt enim alterum,quod eſt
abſque teſtimonio,ab eo cui fertur teſtimonium;& gratia eſt maxima,quæ profici-
ſcitur ex teſtimonio.Porrò autẽ iræ quoque affectio,ſi ira vocanda ſit eius admoni-
tio,eſt benignitatis & beneuolentiæ in homines,cum Deus ad affectiones deſcen-
dat propter hominem,propter quem Verbum Dei homo factus eſt.

Quòd eiuſdem eſt poteſtatis & benefacere, & iuſtè punire: In quo etiam dicitur quis ſit modus Verbi Pædagogiæ. Cap. IX.

C OMNIBVS ergo viribus,humanæ naturæ Pædagogus,diuinum no-
ſtrum Verbum,vtens omnibus ſapientiæ machinis, infantes con-
ſeruare aggreſſus eſt,admonens, reprehendens, increpans, argu-
ens, minans, ſanans, promittens, gratificans, multis quibuſdam
veluti frenis à ratiooe alienas humanæ naturæ appetitiones alli-
gans. Vt ergo paucis dicam,io oos ita ſe gerit Dominus, vt nos
in noſtros filios.Sunt tibi filii: CASTIGA eos,ſuadet Sapientia,& Sapien. 7.
inflecte eos à iuuentute ſua: ſunt tibi filiæ,attẽde corpori earum,& ne vultũ tuum
apud eas exhilaraueris.Atqui liberos noſtros, filios & filias,valde & ſupra quodcun
que aliud amamus. Quoniam autem qui ad gratiam quidem loquuntur, parum di
D ligunt id quod moleſtia non afficiunt: qui autem ad vtilitatem acerbi ſunt, & ſi in
præſeotia moleſti ſiot, in futurum poſtea ſeculum beneficio afficiunt:ooo præſen
tem voluptatem Dominus,ſed futuram ſpectauit delectationem. Beoigne autem
eius Pædagogiæ modum perſequamur cum Prophetico teſtimonio: Eſt ergo ad-
monitio,curam gerens vituperatio,mentem inſerens. Talis eſt Pædagogus admoni
tor,vt quando dicit in Euangelio: QVOTIES volui congregare filios tuos,ſicut Mat. 23.
gallina congregat pullos ſuos,& noluiſtis.Et rurſus Scriptura admonet: ET MOE- Hier. 3. 32.
CHATI ſunt,dicens,in lignum & lapidem,& ſuffumigaruot Baal. Maximum au-
tem ſignum eſt eius benignitatis,quòd licet apertè ſciret impudentiam populi qui
recalcitrabat & reſiliebat,apertè tamen adhortatur ad pœnitentiam,& dicit per E-
E zechiel: FILI hominis in medio ſcorpiorum tu habitas.Veruntamen loquere ipſis c. 2.
ſi forte audierint.Quinetiam Moſi dicit: VADE ET DIC Pharaoni vt emittat po Exod. 3.
pulum:ego autem noui quod non emittet ipſos.Vtrunque enim apertè oſtendit,&
Deum præſciuiſſe futurum,& eius benignitatem libero animi arbitrio largiri occa
ſionem pœnitentiæ. Admonet etiam per Eſaiam,populi curã gerens, quando dicit:
HIC POPVLVS labiis me honorat,cor autem eorum longè eſt à me.Hoc eſt vitupe c. 29.
ratio arguens: FRVSTRA autem me colunt, docentes doctrinas mandata homi- Mat. 15.
num.Hic curatio,quæ peccatum manifeſtauit,eadem ratione ſalutem oſtendit. In- [illegible]
crepatio autem eſt propter turpia vituperatio,iis quæ ſunt honeſta coniungens.
Hoc oſtenditur per Hieremiam: EQVI in fœminas inſanientes facti ſunt: vnuſquiſ c. 5.
F que ad vxorem proximi ſui hinniebat. Nunquid propter hæc non viſitabo, dicit
Dominus,vel in populo tali non vindicabit anima mea? Coniungit autem vbique
timorem,quòd timor Domini ſit principium ſenſus. Et rurſus per Oſee: NON c. 4.
VISITABO, inquit, ipſos? quooiam ipſi cum meretricibus commiſcebantur, &

cum initiatis ſacrificabant,& populus qui intelligebat coniungebatur cum meretri A
ce. Eorum peccatum oſtendit apertius,eos intelligere profitens, vt qui ſua ſpon-
te & conſulto peccarent.Intelligentia autem eſt animæ oculus.Et ideo Iſraël eſt qui
Deum videt:hoc eſt , qui Deum intelligit. Querela autem eſt vituperatio, vtpote
eorum qui contemnunt vel negligunt. Hoc modo Pædagogiæ vſus eſt per Eſaiam,
c. 1. dicens: AVDI COELVM & auſculta terra,quoniam Dominus locutus eſt. Filios
genui,& extuli:ipſi verò me nihili duxerunt:Nouit bos poſſeſſorem,& aſinus præ-
ſepe Domini ſui: Iſraël autem me non cognouit. Quomodo enim non eſt indi-
gnum , ſi qui nouit Deum , non cognoſcat Dominum? ſed bos quidem & aſinus,
quæ ſunt inertia & ſtulta animalia;nouerint eum qui ipſa alit:Iſrael autem iis à ra- B
tione alienior inueniatur?Et cũ per Hieremiam pluribus de populo queſtus eſſet,
Hier. 1. & 2. ſubiungit: ET ME reliquerunt , dicit Dominus. Inſectatio autem eſt inuectiua
ἐπίπληξις increpatio,vel inuehens vituperatio. Hoc etiam medicamento vſus eſt Pædagogus
Eſa. 30. per Eſaiam,dicens: VAE FILII defectores. Hæc dicit Dominus. Feciſtis conſilium
non per me,& pacta conuenta non per ſpiritum meum. Acerbiſſimo autem conſti
pamento in ſingulis vtitur,nempe metu , per ipſum ſimul aperiens & conuertens
populum ad ſalutem.quemadmodum lanæ quoque quæ tinguntur ſolent conſtrin
gi ac conſtipari,dum parantur, vt colorem melius ſuſcipiant. Redargutio autem
eſt peccati prolatio,id in medium afferens. Eo tanquam maximè neceſſario Pæda-
gogiæ modo vtitur,propterea quòd eneruata & ſoluta ſit permultorum fides. Di-
Eſa. 30. et. 63. cit enim per Eſaiam: DERELIQVISTIS Dominum,& ad indignationem conci- C
Hier. 2. tauiſtis ſanctum Iſraëlis. Dicit etiam per Hieremiam: STVPVIT cœlum propter
hoc,& terra multo magis horruit. Quoniam duo mala fecit hic populus:me dereli-
querunt fontem aquæ viuæ,& foderunt lacus contritos qui aquam continere non
poterunt. Et rurſus per eundem. PECCATVM peccauit Hieruſalem,propterea
in commotionem facta eſt. Omnes qui glorificabant eam, ſpreuerunt ipſam,quo-
niam viderunt eius turpitudinem. Redargutionis autem acerbitatem & vehe-
mentiam per Solomonem conſolans, dicit, tacitè ſignificans Pædagogiæ in filios
Prouerb. 3. amorem: FILI mi , diſciplinam Domini ne deſpicias,neque ægrè feras cum ab ipſo
corriperis. Quem enim diligit Dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium
quem recipit:quoniam homo peccator fugit reprehenſionem. Conſequenter ergo D
Pſal. 140. dicit Scriptura INCREPET me iuſtus, & caſtiget,oleum autem peccatoris nõ im-
φρένωσις pinguet caput meum . Caſtigatio autem eſt vituperatio, quæ affert intelligentiam
c. 11. nec ab hoc quidem Pædagogiæ modo abſtinuit:ſed dicit per Hieremiam. QVOVS-
QVE clamabo , & non exaudient? ecce aures incircunciſæ eorum. O beatam to
c. 9. lerantiam. Et rurſus per eũdem. INCIRCVNCISAE omnes gentes:hic autem popu
lus eſt incircunciſus corde, quoniam populus eſt inobediens. Filii, inquit , quibus
ἐπισκοπή. non eſt fides. Viſitatio autem eſt vehemens redargutio. Vſa eſt hoc genere in E-
Matth. 23. uangelio: HIERVSALEM, Hieruſalẽ,quæ occidit Prophetas,& lapidat eos qui ad
ipſam miſſi ſunt. Nominis autem conduplicatio effecit vt eſſet grauis reprehenſio.
Qui enim Deum nouit, quomodo Dei miniſtros perſequitur? PROPTEREA, in- E
Ibidem. quit, relinquitur domus veſtra deſerta. Dico enim vobis : Deinceps non videbitis
me donec dixeritis, Benedictus qui venit in nomine Domini. Si enim non ſuſcipi-
tis benignitatem, cognoſcetis potentiam. Maledictum autem eſt intenſa & ve-
hemens oratio . Pro medicamẽto autem vſa eſt maledicto,dicens per Eſaiam: VAE
Eſa. 1. gens peccatrix:filii iniqui:populus plenus iniquitatibus:ſemen malum. Et in Euan-
gelio per Ioannem: SERPENTES, inquit, genimina viperarum. Accuſatio au-
Matth. 3. tem eſt vituperatio eorum qui faciunt iniuriam. Hac Pædagogiæ ratione per Da
uid vſus eſt,dicens: POPVLVS quem non cognoui ſeruiit mihi,& in auditu auris
Pſal. 17. obediit mihi. Filii alieni mentiti ſunt mihi,& claudicauerunt à viis ſuis. Et per F
Hieremiam: ET DEDI ei libellum repudii,& non timuit incõpoſitus Iuda. Et rur
Hie. 3. ſus: ET ME nihili fecit domus Iſraël, & domus Iudæ mentita eſt Domino . Expo
Ibidem. 2. 9. ſtulatio autẽ eſt, quæ artificiali auxilio clam fit vituperatio,quæ ipſa quoque ſaluti
μεμψιμοιρία prouidet

A provìdet ſub integumento. Ea autē vſa eſt per Hieremiam. QVOMODO ſedit ſola ci- Tren. 1.
uitas, quæ fuerat plena populis: facta eſt tanquam vidua, quæ imperabat regioni-
bus: facta eſt ſub tributo. Flens fleuit in nocte. Obtrectatio autē eſt obtrectans vi
tuperatio. Et eo vſus eſt auxilio diuinus Pædagogus, dicens per Hieremiam: FVIT Hie. 3.
tibi aſpectus meretricis: impudens fuiſti erga omnes, & non in domum vocauiſti
me, & patrem, & principem virginitatis tuæ, & pulchra meretrix & iucunda, dux
venenorum. Artificioſe admodum cum virgini ſub nomine meretricio inſultaſſet,
rurſus ad honeſtatem eam adhortans euocat. Indignatio autem eſt legitima in-
crepatio, ſeu increpatio filiorum qui plus quàm oportet extolluntur. Ea Pædago-
gia per Moſen vtitur, dicens: Filii reprehenſibiles, generatio praua, & peruerſa. Deut. 32.
Hæc Domino retribuitis? Hic populus ſtultus, & nō ſapiens: non hic ipſe Pater poſ
B ſedit te? Et per Eſaiam dicit: PRINCIPES tui non obediunt, ſocii furum, diligen- Eſa. 1.
tes munera, perſequentes retributionem, orphanis non iudicantes. Et vt in ſumma
dicā. Eius in incutiendo timore artificium, eſt fons ſalutis. Boni eſt autem, dare ſalu
tem. Miſericordia autem Domini eſt ſuper omnem carnem, dum arguit, caſtigat, &
docet, ſicut paſtor gregem ſuum. Eorum qui diſciplinam ſuſcipiunt miſeretur, &
eos qui ſunt ardenti ſtudio ſibi conglutinat: & hac ducendi ratione ſexcenta milia
peditum, qui coacti erant, in ea quam habebant cordis duritie flagellans, miſerans,
verberans, medens, in miſeratione & diſciplina cuſtodiit. Prout enim eius eſt mul-
C ta miſericordia, ita etiam eius reprehenſio. Pulchrum enim quidem certè eſt nō pec
care. Bonum eſt etiam vt & qui peccat ducatur pœnitentia: quemadmodum opti-
mum quidem eſt ſemper eſſe ſanum: bonum autem eſt etiam à morbo conualeſce-
re. Hac etiam ratione per Solomonem præcipit: TV QVIDEM virga percute fi- Prouerb. 23.
lium tuum: animam autem eius à morte libera. Et rurſus. NE PARSERIS caſtiga- Ibidem.
re puerum: virga autem ipſum corrige: non enim morietur. Reprehenſio enim &
increpatio, ſicut vel ipſum Græcum nomen, nempe, ἐπίπληξις ſignificat, ſunt ipſi ἐπίπληξις à
ictus animæ, qui peccata caſtigant, & mortem prohibent: ad moderationem autem πλήττω
& temperantiam deducunt eos qui feruntur ad intemperātiam. Hac quidem cer quod eſt percu tio.
tè ratione Plato cum ſciret reprehenſionem maximas eſſe vires correctionis, & præ
D cipuam purgationem, conuenienter ei quod dictum eſt, eum qui eſt maximè impu-
rus, vult ineruditum & turpem euaſiſſe, propterea quòd reprehendi non poſſet,
quemadmodum puriſſimum & pulcherrimum eum eſſe conueniebat qui futurus
eſſet beatus. Si enim Magiſtratus ac principes non ſunt timori bono operi: quo- Rom. 13.
modo qui natura bonus eſt, Deus ei qui non peccat erit timori? SI AVTEM malum Ibidem.
facias, time, vt dicit Apoſtolus. Et ideo ipſe quoqne Apoſtolus ad ſimilitudinem
Domini ſigillatim eccleſias peracriter inceſſit, ſuæ conſcius libertatis, & imbecilli-
tatis eorū qui audiebant. Galatis itaque dicit. INIMICVS factus ſum, vera vobis Gala. 4.
dicens? Quemadmodum autem qui ſani ſunt non opus habent medico, quatenus
ſunt valentes: Qui autem ægrotant, arte indigent: Ita nos quoque qui in vita la-
E boramus probroſis cupiditatibus, vituperandiſque intemperantiis, ac libidinibus,
aliorumque vitiorum inflammationibus, Seruatore opus habemus. Is autem non ſo
lum lenia ac mitia adhibet medicamenta, ſed etiam acria. Peccatorum quidem cer-
te proſerpentes corroſiones ſiſtunt amaræ metus radices. Quamobrem ſalutaris eſt
metus licet amarus. Iure ergo qui ægrotamus, Seruatore opus habemus: qui autē
aberrauimus, eo qui nos eſt deducturus; & qui cæci ſumus, eo qui nos ad lucem de-
ducat: & qui ſitimus, fonte vitali, cuius qui ſunt participes, non amplius ſitient: &
qui mortui ſumus, vita egemus: & qui oues, paſtore: & qui pueri, Pædagogo: quin-
etiam vniuerſa humana natura, Ieſu: ne qui inſolentes & peccatores ſumus, incida
mus in finem condemnationis: à paleis autem ſegregemur, & in apothecam pater- Matth. 3.
F nam recondamur. Ventilabrum enim in manu Domini, quo palea quæ igni debetur Luc. 3.
à frumento ſecernitur. Licet autem, ſi vultis, ſanctiſſimi Paſtoris & Pædagogi,
omnipotentis & Paterni Verbi ſummā nobis ſapientiam ediſcere, vbi allegoria vti
tur, ſeipſum dicens Paſtorem ouium. Eſt autem Pædagogus infantium. Dicit er-

go per Ezechielem, orationem dirigens ad Preſbyteros, & eis quandam ſalutarem A
Ezech. 34. iuſtæ ſollicitudinis deſcriptionem exponens: ET QVOD claudum eſt alligabo,&
quod ægrum eſt curabo, & quod aberrat, reducam:& paſcam ipſos ego ad montem
ſanctum meum. Hæc ſunt præcepta boni paſtoris. Paſce nos infantes ſicut oues.
Etiam Domine imple tuis iuſtitiæ paſcuis. Etiam Pædagoge paſce nos ad ſanctum
tuum montem, ad eccleſiam: quæ in alto eſt, quæ ſuperat nubes, quæ cœlos tangit:
Ibidem. ET ERO, inquit, paſtor ipſorum,& ero prope ipſos, ſicut tunica prope corpus ipſo-
rum. Vult carni meæ dare ſalutem, me tunica incorruptionis induens, & corpus
Zach. 13. meum inunxit: VOCABVNT me, inquit,& dicã, Ecce adſum. Celerius exaudiuiſti
Eſa. 58. quàm ego expectaui Domine: ET SI TRAIICIANT, non cadent, dicit Domi- B
nus. Non cademus enim in corruptionem, qui ad incorruptionem traiicimus: quo-
niam ipſe nos tenebit. Dixit enim ipſe,& voluit ipſe. Talis eſt noſter Pædagogus,
Mat. 20. optimo iure bonus: NON VENI, inquit, vt mihi miniſtraretur, ſed vt ipſe mini-
Iohan. 4. ſtrarem. Propterea in Euangelio feſſus introducitur, qui pro nobis defatigatur,&
ſuam ipſius animam pretium redemptionis pro multis dare pollicens. Hunc enim
ſolum eſſe fatetur bonum paſtorem. Liberalis ergo eſt ac magnificus, qui quod
maximum eſt ſuam pro nobis dat animam. Valdeque eſt hominibus vtilis,& in eos
benignus, quòd homo voluit eſſe frater, cum poſſet eſſe Dominus. Ille verò etiam
vſque adeò bonus fuit vt pro nobis moreretur. Quinetiam eius clamauit iuſtitia:
Hiar. 7. 17. 18. SI RECTI ad me veniatis,& ego rectus ad vos. Si obliqui ambuletis, & ego obli- C
Mal. 2. quus, dicit Dominus exercituum. peccatorum increpationes per vias obliquas ſi-
gnificans. Recta enim & ſecundum naturam, quæ per Ieſu I literam ſignificatur, eſt
eius bonitas, quæ erga eos qui ex auditu crediderunt firma eſt & immobilis: QVO-
Prouerb. 1. NIAM VOCAVI, & non exaudiſtis, dicit Dominus, ſed mea irrita feciſtis conſilia:
meas autem reprehenſiones non attendiſtis. Ita eſt maximè vtilis Domini repre
Pſal. 77. henſio. De his Dauid quoque dicit: GENERATIO peruerſa & exacerbans, gene-
ratio quæ non direxit cor ſuum; & non fuit fidelis cum Deo ſpiritus eius.& Dei te
ſtamentum non cuſtodierunt,& in Lege eius noluerunt ambulare. Hæ ſunt cauſæ
exacerbationis. propter quas venit Iudex pœnas irrogaturus iis qui bonam vitam
noluerunt eligere: & ideo cum eis paulò hic egit craſſius, ſi ab eo quo ad mortem D
feruntur impetu aliquo modo eos retardauerit. Dicit itaque per Dauid minarum
Ibidem. cauſam apertiſſimam: NON CREDIDERVNT in mirabilibus eius. Quando occi-
debat ipſos requirebant ipſum,& conuertebantur,& mane ad Deum vigilabant,&
recordati ſunt quòd Deus eſt adiutor eorum,& Deus altiſſimus redemptor eorum
eſt. Ita cognouit eos conuerti propter metum, contempſiſſe autem eius benigni
tatem. Bonum enim, vt quod fit ſemper beneficum generaliter contemnitur, coli-
tur autem qui beneuolo iuſtitiæ metu admonet. Duplex eſt autem genus metus,
quorum alterum quidem eſt cum pudore: quo vtuntur ciues erga bonos Principes,
& nos erga Deum: quemadmodum vtuntur boni ac moderati filii in parentes: E-
Eccleſi. 30. QVVS, enim inquit, indomitus euadit durus,& filius remiſſus euadit petulans. E
Aliud autem metus genus eſt cum odio, quo ſerui vtuntur erga Dominos diffici-
les,& Hebræi, qui Deum Dominum fecere, non patrem. Multum autem atque
adeò omnino differt id quod eſt ſpontaneum, liberum, ac voluntarium ab eo quod
Pſal. 34. fit per neceſſitatem, quod ad religionem & pietatem attinet: IPSE enim, inquit,
Oſeæ. 14. eſt miſericors, medebitur peccatis eorum,& nõ perdet,& implebit vt auertat iram
ſuam,& non incendet omnem indignationem ſuam. Vide quomodo Pædagogi
quod iuſtum eſt oſtenditur in increpationibus,& Dei quod bonum eſt, in miſera-
tionibus. Quocirca Dauid, hoc eſt, Spiritus qui per eum loquitur, vtrunque com-
Pſal. 88. plectens de eodem Deo pſallit: IVSTITIA & iudicium præparatio ſedis tuæ. Mi-
ſericordia & veritas præcedent ante faciem tuam. Fatetur eſſe eiuſdem poteſta- F
tis & iudicare & benefacere. Simul enim eſt vtrorunque poteſtas, iudicium iuſti
quod diſcernit,& idem iuſtus & bonus qui eſt verè Deus: qui eſt ipſe omnia,& o-
mnia ipſe, quoniam ipſe Deus, qui eſt ſolus Deus. Quemadmodum enim ſpeculum

A non eſt malum deformi, eo quòd ipſum oſtendat qualis ſit: & quemadmodũ medi
cus non eſt ægrotanti malus, quòd ei febrem annunciet. Non enim medicus febris
cauſa eſt, ſed ipſe febrem arguit. Ita nec is qui reprehendit, ei male vult qui laborat
animo. neque enim ei delicta adiungit, ſed ea quæ adſunt peccata oſtendit, ad hoc
vt auertat ab eiuſmodi ſtudiis. Quamobrem Deus quidem bonus eſt per ſeipſum.
Iuſtus autẽ propter nós, & ideo etiã bonus. Quod iuſtum eſt autẽ, nobis per ſuum
ipſius Verbum oſtendit, illinc è ſuperis vnde ipſe fuit Pater. Priuſquam enim eſſet
creator, Deus erat, bonus erat: & propterea & opifex eſſe & Pater voluit, & illius
amoris habitudo ac relatio, fuit iuſtitiæ principium, cum & Solem ſuum lucere face
B ret, & filium ſuum mitteret. Iſque primus è cœlis bonã annuntiauit iuſtitiam, cum
diceret: NEMO nouit Filium niſi Pater, neque Patrem niſi Filius. Hæc reciproca Matth. 24.
quæ ex æquo rependitur cognitio eſt antiquæ iuſtitiæ ſymbolum. Deinde ad homi-
nes deſcendit iuſtitia, & ſcripto & corpore, Verbo & Lege, humanam naturam ad
ſalutarem vrgens pœnitentiam. Bona enim erat. At Deo non obedis? Eius rei cul-
pam tibi adſcribe, qui Iudicem attrahas.

Quòd idem Deus per idem Verbum & à peccatis arcet minans, & humana natura dat ſalutem, adhortans. Cap. X.

C SI itaque quæ in aſtringenda humana natura verſatur adminiſtra-
tionem, bonam eſſe & ſalutarem, & à Verbo neceſſario aſſumi o-
ſtendimus vſque & ad pœnitentiam, & ad peccatorum prohibitio-
nem accommodata fuerit; cõſideranda deinceps fuerit Verbi man-
ſuetudo & lenitas. Eum enim iuſtum eſſe oſtenſum eſt: proprias au
tem exponit ſentẽtias quæ ad ſalutem hortantur, per quas id quod
bonum eſt & conducibile vult ex paterna voluntate ſignificare.
Hæc autem conſidera. Honeſtum quidem eſt Encomaſtici. Vtile verò Suaſorii.
Enimuero Suaſorii quidem relatio & habitudo eſt hortatorium & dehortatorium.
Encomiaſtici verò, laudatorium & vituperatorium. Aliquo enim modo affecta
D ſententia Suaſoria, efficitur hortatoria, & aliquo modo dehortatoria. Similiter
etiam genus Encomiaſticum, aliquo quidem modo affectum, eſt vituperatorium:
aliquo verò, laudatorium, in quibus maximè verſatur iuſtus Pædagogus, qui
quod nobis eſt vtile ſibi tanquam ſcopum propoſuit. Verùm enimuero genus
quidem Vituperatorium & Dehortatorium nobis prius oſtenſum eſt, nunc autem
Hortatorium & Laudatorium rurſus nobis aggrediẽdum eſt, & tanquam in trutina
in æquilibrio ſtantes iuſti lances expendamus. Ad ea ergo quæ ſunt vtilia adhor- Prouerb. 4. 5.
tatione vtitur Pædagogus hoc modo per Solomonem: EGO VOS, ò homines, ad-
hortor, & meam vocem edo filiis hominum, audite me. Præclara enim dicam, &
quæ ſequuntur. Quæ ſunt autem ſalutaria conſulit: quoniam conſilium ad eligen
E dum & vitandum aptum eſt, quemadmodum facit per Dauid, dicens: BEATVS Pſal. 1.
vir qui non ambulauit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & ſu
pra cathedram peſtilentiarum non ſedit: ſed in Lege Domini voluntas eius. Con
ſilii autem dandi tres ſunt partes: Vna quidem, que ſumit exempla ex tempore præ-
terito, vt verbi gratia, quid Hebræis euenerit, qui aurum per Idololatriæ crimen Exod. 32.
adorarunt in vitulo, & quid paſſi ſunt cum fornicati eſſent, & quæ ſunt ſimilia.
Altera verò quæ ex præſenti tempore intelligitur, vt quæ ſenſu comprehendatur,
ſicut illud quod dictum eſt iis qui Dominum rogarunt: An ipſe es Chriſtus, aliúm-
ne expectamus? ABITE, & dicite Ioanni, cæci vident, ſurdi audiunt, leproſi mun- Matth. 11.
dantur, mortui reſurgunt, & beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me. Hoc er-
F go fuit quod prædicens dicebat Dauid: SICVT audiuimus, ita & vidimus. Ex Pſal. 47.
futuris autem conſtat tertia pars dandi conſilii, qua quæ ſunt euentura iubet caue-
ri, quemadmodum illud quoque dictum eſt: QVI AVTEM in peccata inciderint, Matth. 8. 22.
eiicientur in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium, & quæ ſunt ſi- Luc. 13.

milia,adeo vt ex his omnibus clarum ſit Dominum per omnem medendi rationem A
procedentem,humanam naturam euocare ad ſalutem. Conſolatione autem pec-
cata ſolatur,minuens quidem cupiditatem,ſimul autem ſpem præbens ad ſalutem.
Ezech. 18. Dicit enim per Ezechielem: SI CONVERSI fueritis ex toto corde veſtro,& di-
xeritis Pater:audiam vos tãquam populum ſanctum.Et rurſus dicit: VENITE ad
Matth. 11. me omnes qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiam vos, & ea quæ ſequuntur
ex ſua perſona dicit Dominus. Apertiſſimè autem ad bonitatem vocat per Solo-
Prouerb.3. monem, dicens: BEATVS homo qui inuenit ſapientiam:& mortalis qui inuenit
prudentiam.Quod bonum eſt enim à quærente inuenitur,& ſolet videri ab eo qui
Hier. 31. inuenit. Iam verò per Hieremiam quoque enarrat prudentiam: BEATI ſumus B
Verbum λόγος ratio. Iſraël, dicens,quòd quæ Deo grata ſunt à nobis cognoſci poſſint. Cognoſci autem
poſſunt per Verbum,per quem ſumus beati & prudentes. Prudentia enim & co-
Hier. 11. Baruch. 3. gnitio ſignificatur per eundem Prophetam dicentem: AVDI Iſraël mandata vitæ,
Luc. 11. auſculta vt cognoſcas prudentiam.Per Moſem autem propter ſuam in homines be
neuolentiam donum quoque pollicetur iis qui contendunt ad ſalutem. Dicit enim:
ET INTRODVCAM vos in terram bonam,quam iurauit Dominus Patribus ve-
Deute.4.8. ſtris.Et præterea: INTRODVCAM vos in montem ſanctum,& vos lætitia afficiam,
Eſa 56. dicit per Eſaiam. Iam verò eſt aliud quoque genus Pædagogiæ,nempe beatifica-
Pſal. 1. tio: BEATVS ille eſt,per Dauid dicit,qui non peccauit: ET ERIT tanquam li-
gnum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in C
tempore ſuo,& folium eius non defluet.Per hoc etiam tacitè ſignificauit reſurre-
ctionem. ET OMNIA quæcunque faciet ei rectè ſuccedent. Nos vult eſſe tales,
vt ſimus beati.Rurſus autem oſtendens id quod ex aduerſo reſpondet iuſtitiæ trutinæ:
AT NON SIC IMPII, inquit, non ſic,ſed tanquam puluis,quem proiicit ventus
à facie terræ. Cum peccatorum pœnas,& facilem & tanquam ventis perflabilem
eorum diſſipationem oſtendiſſet Pædagogus, per pœnam à cauſa dehortatus
eſt,& cum ſupplicium pro meritis intentaſſet,beneficentiæ ſuæ benignitatem oſtẽ-
dit,vt bona nobis paremus,iiſque fruamur,per eã ſummo nos artificio excitans.
Hie. 6. Quinetiam ad cognitionem nos per Hieremiam hortatur,dicens: VIA DEI ſi am
bulaſſes, habitaſſes in pace in ſeculum.Cognitionis enim eis mercedem oſtendens, D
Ibidem. prudentes ad eius amorem excitat. Et ei qui aberrauit dans veniam: CONVERTE-
RE, conuertere enim inquit,ſicut qui vindemiat ad caniſtrum ſuum. Vides bonum
iuſtitiæ, quæ conſulit moueri pœnitentia. Præterea per Hieremiam illuminat
Ibidem. eos qui à veritate aberrant: HAEC autem dicit Dominus.State in viis, & videte,
& rogate ſemitas Domini æternas, quænam eſt ſemita bona, & ambulate in ea &
inuenietis ſanctificationem animabus veſtris. Ducit autem ad pœnitentiam cauſa
Hier. 12. ſalutis noſtræ.Propterea dicit: SI TE POENITVERIT,expurgabit Dominus cor
Ezech.18.33.36. tuum,& cor ſeminis tui. Poteram quidem ad huius quæſtionis defenſionem ad-
ducere Philoſophos,qui dicunt eum ſolum qui eſt perfectus eſſe laudabilem, qui
malus eſt autem, vituperabilem. Sed quoniam nonnulli quod beatum eſt calu- E
mniantur,vt quod neque ipſum aliquid negotii habeat,neque alii exhibeat, cũ be-
neuolentiam in homines non intelligant, propter hos,& propter eos etiam qui bo
no quod iuſtum eſt non tribuunt,id quod à nobis dictum fuit adiectum eſt. Conſe-
quens enim eſſet vt diceremus increpatorium ac vituperatorium Pædagogiæ ge-
nus conuenire hominibus,quoniam omnes homines ſtultos dicunt, ſapiens autem
ſolus Deus eſt à quo ſapientia,& perfectus ſolus, & ideo ſolus quoque laudabilis.
Sed hac oratione non vtor. Dico ergo laudem & vituperationem,vel quod lau-
di & vituperationi eſt aſſimile,eſſe medicamenta hominibus maximè neceſſaria.
Qui ſunt itaque curatu difficiles, ab igne,malleo,incude:hoc eſt,minis, repreh ẽn- F
ſione,increpatione,tanquam ferrum aguntur.Qui autem ipſam fidem attendunt,
tanquam per ſe docti, & libero animi arbitrio impulſi, laude augentur. Laudata
enim virtus non ſecus ac arbor creſcit. Hoc cum intelligeret, mihi videtur Sa-
mius præcepiſſe Pythagoras.

Quæ

A *Quæ mala ſunt faciens reprehendere, ſed bona, gaude.*
Reprehendere autem dicitur etiam admonere, quod Græcè eſt νουθετεῖν. Admonitionis autem, quæ Græcè eſt νουθέτησις, etymologia eſt νοῦ ἐνθηματισμός, hoc eſt mentis immiſſio, quòd ſit increpatorium genus quod mentem pariat. Cæterum alia innumerabilia inueniri poſſunt præcepta de parandis bonis, & malis fugiendis: NON Eſa. 48.
eſt pax impiis, dicit Dominus. Propterea per Solomonem præcipit infantibus: FILI, Prouerb. 1.
ne te in errorem abducant peccatores, neque in viis cum eis ambulaueris, ſi te hortati fuerint, dicentes: Veni nobiſcum, ſis ſocius innocentis ſanguinis, in terra autẽ virum iuſtum iniuſtè abſcondamus, de medio eum tollamus, ſicut infernus viuen-
B tem. Hoc itaque de Domini quoque paſſione prædicitur. Porrò per Ezechielem Ezech. 18.
etiam vita nobis mandata ſuppeditat. ANIMA quæ peccat, morietur: homo autem erit iuſtus, qui facit iuſtitiam. Non comedet in montibus, & oculos ſuos non conjecit in cogitata domus Iſraël, & vxorem proximi ſui non polluerit, & ad mulierem quæ eſt in puerperio non appropinquabit, & hominem potentia non opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non rapiet, panem ſuum dabit eſurienti, & nudum induet. Pecuniam ſuam non dabit ad vſuram, & commodum non accipiet, & ab iniquitate auertet manum ſuam, & iuſtum iudicium faciet inter virum & inter proximum ſuum. In præceptis meis ambulauit, & iuſtificationes meas ſeruauit vt faceret eas. Iuſtus hic eſt, vita viuet, dicit Dominus. Hæc continent deſcriptio-
C nem inſtitutionis vitæ Chriſtianorum, & cõuenientem adhortationem ad beatam vitam, præmium vitæ, vitam æternam.

Quòd per Legem & Prophetas Verbum fungeretur Pædagogi officio. Cap. XI.

ESVS quidem in homines beneuolentiæ & pædagogiæ modus, vt à nobis geri potuit, oſtenſus eſt. Quocirca ipſe ſeipſum pulcherrimè exponens, grano ſinapis aſſimilauit, & verbi quod ſeminatur, Matth. 13.
D quod in eo ineſt ſpiritale, naturamque multiplicẽ, verbaliſque ſeu λογικῆς δυνά-
rationalis poteſtatis magnificentiam ſimul & ſanctitatem, & præ- μεως
terea reprehenſionis mordacitatem, & repurgandi facultatem eſſe vtilem propter acrimoniam ſignificans. Per exiguum itaque granum, quod allegoricè dicitur, vniuerſæ humanæ naturæ plurimam ſalutem largitur. Atque mel quidem, cum ſit dulciſſimum, bilem generat, quemadmodum quod bonum eſt, contemptum: quod quidem cauſa eſt peccandi. Sinapi autem & bilem diminuit, hoc eſt, iram: & flegma excindit, hoc eſt, faſtum ac ſuperbiam. Ex quo verbo vera animæ ſanitas æternaque bona temperatura accedit. Olim itaque per Moſen, Verbum Pædagogi fungebatur officio. Deinde etiam per Prophetas. Eſt autem Moſes quoque Exod. 32.
E Propheta. Eſt enim Lex Pædagogia puerorum inſolentium, qui habenis non facile retinentur. SATVRATI ergo, inquit, ſurrexerunt ludere. Saturati autem Græcè 1. Corinth. 10.
eſt, χορτασθέντες quaſi dicas, fœno repleti, nempe qui à ratione alienam alimenti plenitudinem χόρτασμα hoc eſt, fœni repletionem, non autem cibum dixerit. Quoniam autem abſque ratione ſatiati abſque ratione ludebant, propterea ipſos & Lex & timor ſequebatur, vt & peccata reſcinderet, & ad res honeſtas rectè & ex virtute gerendas adhortaretur, aures præparans vt vero Pædagogo obedirent, qui eſt vnum & idem Verbum, Legi quæ vrgebat conueniens: Datum enim dicit Paulus Gala. 3.
Pædagogum ad Chriſtum, adeò vt ex hoc apertum ſit vnum ſolum verum, bonum, iuſtum, ad imaginem & ſimilitudinem Patris Filium, Ieſum, Verbum Dei, eſſe noſtrum Pædagogum: cui nos tradidit Deus tanquam Pater beneuolus vero & ger-
F mano Pædagogo committens & cõmendans filios, vt qui nobis dilucidè præceperit.
HIC EST filius meus dilectus, ipſum audite. Fide dignus eſt diuinus Pędagogus, Matth. 17.
tribus rebus pulcherrimis ornatus, ſcientia, beneuolentia, dicendi libertate. Scientia quidem, quoniam eſt Paterna ſapientia. Omnis enim ſapientia eſt à Domino, &

cum eo eſt in æuum. Dicendi autẽ fiducia, quoniã Deus eſt & opifex. Omnia enim A
per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Beneuolentia autem, quoniam ſo
Epheſ. 5. lus pro nobis ſeipſum hoſtiam tradidit. Bonus enim paſtor animam ſuam ponit pro
Ioan. 10. ouibus ſuis, atque adeò eam poſuit. Beneuolentia autem, nihil eſt aliud, quam
voluntas boni próximi ſui, propter illum.

Quòd Pædagogus conuenienter paternæ affectioni ſeueritate & benignitate vſus ſit. *Cap. XII.*

HIS iam peractis, conſequens fuerit, vt Pædagogus noſter Ieſus vi B
tam nobis veram deſcribat, & qui in Chriſto eſt hominẽ inſtituat.
Eſt autem forma eius ac character neque admodum difficilis, nec
præ benignitate vſque adeò diſſolutus. Simul autem mandat, &
mandatorum characteres ita imprimit vt ea poſſint perficere. At-
que mihi quidem is ipſe videtur hominẽ finxiſſe ex puluere: aqua
φύραμα autem regeneraſſe: ſpiritu verò auxiſſe, Verbo autem, pædagogi inſtar inſtituiſſe,
ad filiorum adoptionem & ſalutem ſanctis præceptis dirigens, vt cum terra genitũ
in ſanctum & ſupercœleſtem hominem ſuo aduẽtu tranſformaſſet, diuinam illam
Geneſ. 1. vocem maximè impleret: FACIAMVS hominem ad imaginem & ſimilitudinem
noſtram. Atque fuit quidem Chriſtus hoc plenum quod dixit Deus. Alius autem C
homo intelligitur per ſolam imaginem. Nos autem, O boni Patris filii, alumni
boni Pædagogi, Patris voluntatem impleamus. Verbum audiamus, & verè ſaluta-
rem Seruatoris noſtri vitam exprimamus, hic iam meditantes cœleſtem vitæ agen-
dæ formam, per quam effecti Dii, ſemper germinante lætitiæ, & incorrupto boni
odoris vnguento inungamur, euidens incorruptionis indicium habentes vitæ Do
mini formam, & Dei veſtigia perſequentes: cui ſoli conuenit conſiderare, atque
adeò cui curæ eſt, quomodo & quanam ratione futura ſit vita hominũ ſanior. Quin
etiam adhoc vt victu facile contenti ſumus, & quæ ſunt ſuperuacanea negligamus,
accinctique & expediti & ad bonæ vitæ æternitatem parati ſumus nos præparat;
Matth. 6. vnunquenque noſtrum eſſe ipſum ſuipſius pœnum docens. NE SOLICITI, enim D
inquit ſitis, de craſtino, dicens oportere eum qui in Chriſti numerum relatus eſt,
ſua ſorte contentum, ſibi per ſe ſeruientem, & qui in diem ſatis ſit victum deligere.
Non enim in bello ſed in pace inſtituimur. Ac bello quidem magno apparatu opus
eſt, magnoque & profuſo ſumptu egent delitiæ. Pax autem & dilectio, ſimplices, &
quæ lites ac negotia fugiunt, ſorores, non armis, neque profuſo apparatu indigent.
Nutrimentum eis Verbum eſt. Verbum autem is eſt cui & demonſtrandi & docen
cendi principatus obtigit, à quo frugalitatem, ſimplicitatem, à faſtuque alienatio-
nem, libertatis amorem, benignitatem, & honeſti ſtudium ediſcimus. Id, & ſi vno
verbo cum virtutis coniunctione Deo ſimiles reddimur, non ad ſocordiam ac ne-
gligentiam oportet traducere, ſed elabora, & ne defatigeris. Eris enim qualis non E
ſperas, neque verò conicere potueris. Quemadmodum autem Philoſophorum
quidem eſt alia viuendi ratio: alia verò oratorum: alia autem luctatorum. Ita eſt ge-
neroſa ac liberalis affectio, liberæ animi voluntati, quæ honeſti eſt ſtudioſa, conue-
niens, quæ acceſſit ex Chriſti Pædagogia, & qui operari docti ſunt honeſti & gra-
ues, inceſſus & accubitus, nutritio & ſomnus, cubituſque & viuendi ratio, & reli-
qua diſciplina. Non eſt enim nimis intenſa ac vehemens eiuſmodi Verbi eductio,
ſed moderata, & quæ iuſto ac recto tenore conſiſtat. Hac etiam ratione Serua-
tor Verbum dictus eſt, qui hæc hominibus Verbalia & rationalia medicamenta ad
ſalutem, vt bono ac integro ſenſu præditi eſſemus, inuenit. Opportunitatem quidẽ
obſeruans: detrimentum autem & offenſionem arguens, & affectionum animi cau F
ſas exponens, & à ratione alienarum cupiditatum radices excindens, à quibus qui-
dem abſtinere oporteat præcipiens, omnia autem ſalutis antidota ægrotãtibus ex-
hibens. Hoc eſt enim maximum, & maximè regium Dei opus, humanam ſeruare
naturam

A naturam. At medico quidem, qui nihil quod ad ſalutem faciat conſulit, ægro-
ti ſuccenſent: Diuino autem Pædagogo, quomodo non maximas ſe habere gratias
fatebuntur, qui minimè taceat, nec animi penetralibus cõtineat minas quæ ferunt
ad exitum? Sed & eas arguat, & quæ ad eas tendunt appetitiones excindat, & quæ
ad rectam reip. adminiſtrationem pertinent edoceat. Magnæ ergo illi ſunt agendæ
gratiæ. Ratione enim præditum animal, hominem inquam, aliquid ne aliud dici
mus quàm oportere id quod eſt diuinum contemplari? Porrò autem humanã quo-
que naturam dico eum oportere conſiderare, & ita viuere, vt iubet & dictat veri-
tas, & ipſum Pædagogum & eius præcepta mirandum in modũ admirantes, vt quæ
B inter ſe congruant & conueniant. Cui conuenienter imagini ac ſimilitudini opor-
tet nos quoque, cum nos ipſos Pedagogo adaptauerimus, ita viuere vt factis ora-
tio reuera conueniat.

Quòd quemadmodum id quod rectè & ex virtute geritur, fit ex recta ratione, ita rurſus peccatum præter rationem. Cap. XIII.

QVIDQVID eſt præter rectam rationem, id eſt peccatum. Iam enim
generales animi affectiones ſeu perturbationes hoc modo definiẽ
das cenſent Philoſophi. Cupiditatem quidem; appetitionem, quæ
non paret rationi: Metum autem; diſſolutionem, quæ non paret ra
C tioni. Voluptatem autem elationem animæ, quæ non paret ratio-
ni. Si ergo quæ in rationem eſt inobedientia peccatũ generat: quo- λόγος
modo non neceſſariò rationis obedientia, quam quidem fidem dicimus, parit ac ratio, pro filio
procreat id quod vocatur honeſtum ac decorum? Ipſa enim virtus, eſt animæ con- Dei neceſſariò
cinna & cõgrua affectio, quæ rationi ſubiicitur per totam vitã. Quinetiã, quod eſt vertitur hoc in
ſupremum omnium, ipſam Philoſophiam definiunt, Studium rectè rationis, adeò vt loco.
ſit neceſſariò delictum, quicquid fit propter errorem rationis, & meritò Græcè vo
cetur *ἁμάρτημα* hoc eſt erratum, quod etiam peccatũ ſignificat. Iam enim, quan
do primus homo peccauit, & Deo non obediit: ET IVMENTIS, inquit, aſſimila-
tus eſt homo, qui præter rationem aberraſſet, meritò rationis expers exiſtimatus
D comparatur iumentis. Hinc etiam dicit Sapientia: EQVVS ad coitum, libidinoſus, Hierem.5.
& adulter irrationali iumento aſſimilatus. Et ideo ſubiungit: QVOCVNQVE ſu-
per eum ſedente hinnit. Non amplius, inquit, homo loquitur. Non eſt enim am-
plius particeps rationis, qui peccat præter rationem, eſt autem expers rationis be-
lua, dedita cupiditatibus, cui omnes voluptates inſident. Quod ex rationis autem
obedientia rectè & ex virtute geritur. *προσῆκον* & *καθῆκον* hoc eſt, quod congruit &
conuenit, nempe officium vocant Stoici. Quod itaque decet & congruit, nem-
pe officium, id etiam conuenit. Obedientia autem fundatur mandatis. Eæ autem
monitionibus, quæ cum ſint eædem, veritatem ſibi ſcopum proponentes, ad extre-
mum expetendum, quod finis intelligitur, inſtituunt. Pietatis autem ac religionis
E finis eſt æterna in Deo requies. Aeui autem ſeu æternitatis principium eſt noſter
finis. Quod eſt itaque pietatis honeſtum recteque & ex virtute factum, id quod de-
cet ac conuenit, nempe officium operibus efficit. Vnde officia meritò conſiſtunt
in actionibus, non autem in dictionibus. Et eſt Chriſtiani quidem actio, rationa-
lis animæ operatio, ex ſincero ac prudenti iudicio & appetitione veritatis, quæ per
coniunctum auxiliumque ſimul ferens corpus peragitur. Quod decet autem ac cõ-
uenit, officium inquam, eſt quę in vita Deum & Chriſtum ſequitur voluntas vna,
quæ ſe propter vitam ęternam rectè & ex virtute gerit. Etenim Chriſtianorum vi-
ta, quam nunc inſtituimus, eſt quidam conuentus ac congregatio actionum ratio-
nalium: hoc eſt eorum quæ à ratione docentur, quæ nõ labitur operatio, quam qui-
F dem fidem appellauimus. Conuentus autem ac congregatio, mandata Domini, quę
cum ſint diuinæ ſententiæ, monita ſpiritalia, nobis ipſis ſcriptæ ſunt, vt quæ & no-
bis ipſis & proximis bene poſſint quadrare. Quinetiam ipſæ quoque ad nos reuer-

tuntur, ſicut globus qui propter repercuſſionem ad eum qui iacit recurrit. Vnde A etiam ſunt ea quæ decent ac conueniunt, nempe officia ad diuinam Pædagogiam neceſſaria, vt quæ à Deo præcepta & ad ſalutem tradita ſunt. Et quoniam eorum quæ ſunt neceſſaria, alia quidem ſolùm ad vitam hic agendam pertinent, alia verò hic vt illic bene viuamus erigunt & extollunt: conuenienter quoque officiorum, hæc quidem ad viuendum, illa verò ad rectè viuendum ordinantur. Quæcunque ergo ad gentiliter viuendum præcipiuntur, ea vulgo apud multos publicata ſunt. Quæ autem ad bene viuendum conueniunt, ex quibus æterna illa vita acquiritur, ea luc veluti adumbrata ex ipſis ſcripturis colligentibus licebit conſiderare. B

SCHOLIA.

Cap. II.

[a] *IN FIGVRA. Illud, in figura, non eſt accipiendū, ut uolebant qui inducebant phantaſiam ſeu uiſionem, ſed ut Paulus, qui ipſe quoque dicens: Habitu inuentus ut homo, liberat nos ab errore Doctarum, ſeu phantaſticum corpus in Chriſto ſtatuentium. Significat autem Paulus ut uerus fuit homo, ueram quoque formam hominis ſuſcepiſſe.* C

[b] *Ratiocinandi facultas locata eſt in cerebro, ira in corde, cupiditas in iecore.*

Cap. III.

[a] *SI VERO. Quoniam enim ſua qui comprehendi non poteſt ſapientia, prauidit hunc mundum declinare ad interitum, & neceſſariò opus habere ut corrigatur; ne tantum opus fruſtra conſtituiſſet: cenſuit id non aliter futurum, niſi per ſuæ unius creaturæ tractationē, ea ueluti inſtrumento uſus ut id quod lapſum erat corrigeret. Prius ergo hominem cōſtituit, opus dignum ſua reformatione, per quem eius quæ rationem ſuperat œconomiæ peracta eſt uoluntas.* D

[b] *VERBVM FIDEI. id eſt eorum quæ dicuntur confirmatio Dominus.*

Cap. V.

[a] *Non ſic habet Euangelium dicit enim: Generationem hanc cui aſſimilabo, & ſubiungit Parabolam puerorum ludentium in foro.*

[b] *Nec hoc ſic habet liber Domini, non dicit enim Agnellos ſtetiſſe à dextris, ſed Oues.*

Areth. Arch. E

[a] *Ligans ad uitem pullum ſuum, & ad uineæ capreolum pullum aſinæ ſuæ. Pullum uocat nouum populum Chriſtianæ reip. Vitem, Gentē, quæ ex Lege Moſaica, & illius plantatione, ſe iactabat de Dei cognitione. Et quod ita ſit Eſaias filius Amos, & Dauid filius Ieſſe poſſunt eſſe teſtes fide digni. Ex quibus alter Milech dicit, Vites Domini Domus Iſraël: Dauid autem Ieſſe filius, Vineam ex Aegypto tranſtuliſti. Ad hanc uitem pullum ſuum ligare dicit id quod eſt in manibus eloquium, illum ipſum qui deficiētibus iis quibus ex tribu Iuda obtingebat imperare, ipſe erat præfuturus, futurus quidem expectatio Gentium, nec tamen eum eſſe expectationem Gentium, quæ ueteris teſtamenti confirmatam gloriam alienet & abroget, ſed quia gentilem ſuperſtitionē ſperans fore ut comprimeret, Legalium rituum nullum abrogaut. Vnde primi quidem prædicatores fidei in Chriſtum, ut qui adhuc dicerentur eſſe Moſaicæ Pædagogiæ, exiſtimabant nihil oportere aboleri Veteris teſtamenti à Nouo, non Circumciſionem, nō Sabbatiſmum, non ab aliquibus cibis* F

abſtinentiam

A abſtinentiam. illud ipſum præ ſe ferentes eſſe pullum ad uitem alligandum. Et hæc quidem ita ſe
habuerunt, donec Iacobus frater Domini ſecundum carnem, & Paulus diuinus Apoſtolus, Le
gis quidem nimiam purgationem, et nimis anxiam de cibis curam reſecauerunt, Gentilẽ autem na
uem pauciſſimis agitari permiſerunt, nempe ut ſe abſtinerent à fornicatione immolatis & ſuffo-
cato, quando qui prædictus eſſet ad uitis capreolos alligandus, pullus uenit ad opus. & qui ex uno
ex Moſaicis præceptis, nempe de diuinitate colligabatur uiti, & ex Moſaicis inſtitutionibus uelu
ti ab obſtetrice promò eductus fuerat, ex meliori rurſus, nempe Apoſtolica quæ eſt in Christo
cognitione ſcilicet, prodit in lucem, liberatus à iugo Legis, & in liberam adductus rempublicã.
Ac de uite quidem & ad uitis capreolum alligato pullo quod adducit eloquium, ſatis aptam, ut
B exiſtimo, habuit contemplationem.

Cap. VI.

[a] Ex his tractandi rationẽ ſumpſit Gregorius cognomine Theologus in Oratione, quæ inſcribitur εἰς φῶτα

[b] Hoc quoque congruit cum Prophetia Hieremiæ quæ dicit, Omnes me noſcent à paruo uſque ad magnum eorum.

[c] SED ILLVD QVOQVE. Quod dictũ eſt ab Apoſtolo de uerbis quæ non licet homini
loqui, non ita accipiendum eſt, quod quæ dixit ſint tacenda. Quomodo enim, cum ipſe in ſuis multa
C protulerat Epiſtolis? Qui enim non erat Apoſtolus cum Chriſtus in hac noſtra uita ageret? quo-
modo dicit: Ego accepi à Domino, quod et tradidi uobis? Et rurſus: de Virginibus præceptum Do
mini non habeo? Non ſignificat itaque non eſſe enunciandũ, ſed, Non licet, ſignificat cum tanta
auctoritate & dignitate ea dicta eſſe, quanta aſſequi nequeat humana natura. Huius rei fides fit
ex iis quæ dicuntur in Euangelio de Doctrina Chriſti quòd docebat turbas cum poteſtate, ſed
non ut Scribæ & Phariſæi ſcilicet cum adulatione.

Cap. IX.

D [a] DVPLEX EST METVS. Vnus quidem qui inchoat, qui etiam conuertit, ut eſt metus
eorum qui metu ſupplicioru conuertuntur à peccatis. Alter uerò perficiens, de quo etiam dicit
Dauid: Timete Dominum omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt metuentibus eum.

Cap. X.

[a] PATER. Et quomodo Gregorius Nyſſenus in expoſitione orationis Dominicæ, dicit eos qui tenentur peccatis, ſi dicant Pater noſter, non bonum Deum uocare patrem, ſed aduerſarium? Quòd uel non conuertentur labijs, ut uocent Patrem, uel non ex toto corde.

Hac inſunt in ſecundo Libro Padagogi.

Quomodo in alimentis verſari oporteat.	*Cap.*	*Primum.*
Quomodo oporteat ſe in potu gerere.	*Cap.*	*II.*
Quòd non oportet ſumptuoſæ ac magnificæ ſuppellectilis ſtudio teneri.	*Cap.*	*III.*
Quomodo in conuiuiis ſit relaxandus animus.		*IIII.*
De riſu.		V.
De turpiloquio.		V*I.*
Quænam obſeruare oporteat eos qui vrbanè ac ciuiliter vnà viuunt.		V*II.*
An vnguentis & coronis ſit vtendum.		V*III.*
Quomodo ſe in ſomno gerere oporteat.		*IX.*
Quænam de liberorum procreatione tractanda ſint.		*X.*
De calceamentis.		X*I.*
Quòd gemmas & mundum aureum non magnipendere & admirari oporteat.		*XII.*

A CLEMENTIS PAEDAGOGI LIBER SECVNDVS.

Quomodo in alimentis verſari oporteat. *Cap. I.*

PROPOSITVM itaque inſtitutum ac ſcopum ſequentibus, & ſcripturas ad eam Pædagogiæ partem, quæ vitæ
B vtilis futura eſt deligentibus; qualem eſſe in tota vita eum qui Chriſtianus dicitur, oporteat; ſummatim deſcribendum eſt. Nobis igitur à nobis ipſis incipiendum eſt, & quomodo nos componere ac moderari oporteat. Compoſiti itaque proportionem & commoderationem coniectantibus, quemadmodum vnunquemque noſtrum ſe in ſuum corpus gerere, vel potius quomodo id dirigere oporteat, dicendum eſt. Quando enim quis à rebus externis, & ab ipſa præterea eductione corporis ad mentem à ratione deductus, eorum quæ in homine ſecundum naturam eueniunt contempla-
C tionem accuratè perfectéque didicerit, ſciet non eſſe ſtudium in res externas conferendum; hominis autem eſſe proprium, animæ expurgare oculum, caſtamque & ſanctam carnem ſuam tueri. Qui enim ab illis purè emundatus exolutuſque fuerit per quæ eſt adhuc puluis, quidnam aliud ſeipſo habuerit cõducibilius ad hoc vt recta via ingrediatur ad Dei comprehenſionem? Atque alii quidem homines viuunt vt comedant, quod certè etiam rationis expertibus euenit animantibus, quibus nihil aliud quàm venter vita eſt: nobis autem Pædagogus præcipit comeſſe vt viuamus. neque enim noſtrum nutritio munus eſt, neque inſtitutum ſcopúſue noſter voluptas: ſed ea nutritio eſt propter noſtram hic manſionem, quam ad incorruptionem ratio inſtituit. Et ideo ſecernitur ac ſeligitur alimẽtum: Eſt autem
D ipſum ſimplex, & non nimio ſtudio comparanda nimiſue curioſa, ſed ſimplicibus & minimè curioſis puellis apta & apposita veritas. vtpote quod ad viuendum, non ad lautitias delitiaſque aptum ſit. Ipſum autem viuere, ex duobus, ſanitate ſcilicet & viribus, conſtituitur; quibus maximè conuenit alimenti facilitas: vt quod & ad digeſtionem & corporis leuitatem ſit vtile. Ex quibus incrementum, ſanitas, & iuſtę vires, non autem iniuſtæ, lubricæ, & miſerę: quales ſunt quæ Athletis ex illa ſua edendi neceſſitate obueniunt. Sunt itaque multiplices qualitates reſpuendæ quę varia detrimenta pariunt: malas corporum habitudines, ſtomachorum ſubuerſiones, cum corruptus & conſtupratus ſit guſtus, miſera & infauſta quadam condiendi arte, & inani in faciendis bellariis artificio. Audent enim appellare nutritionem,
E delitiarum exercitationem, quæ in noxias voluptates dilabitur. Antiphanes autem Delius medicus vel vnam hanc dixit eſſe morborum cauſam, ciborum varietatem, cum quis veritatẽ ægreferant, multiplici neſcio qua vana gloria frugalem & moderatum victum abiurent, & tranſmarinas eſcas anxiè perquirunt. Ac mihi quidem venit in mentem eorum morbi miſereri: ipſos autem non pudet ſuas decantare delitias, cumque in freto ſunt Siculo murenas anxio & ſolicito animo perquirant, & Meandri anguillas, & qui in Melo ſunt hædos, & qui in Sciatho mugiles, Pelori cõchas, & Abydena oſtrea, nec mænas quę ſunt in Lipara prætermittant, nec bolum Mantinicum, nec betas quæ ſunt apud Aſcræos: & pectines exquirant Methymnæos, & pſettas Atticas, & turdos Daphnios, & caricas Chelidonias, propter quas
F in Græciã cũ quinquies mille millibus infelix Perſa profectus eſt: Phaſidis aues præterea coemant: attagenas Aegyptias: Medicum pauonẽ. Hæc condimentis immutantes, ii qui ſunt gulæ dediti, obſoniis inhiant: Quęcũque tellus, & profunda Ponti, immenſaque alit latitudo aëris, ingluuiei ea ſuę comparantes. Videntur reue-

εὐχυμία

[illegible] piſcis genus: De quibus vide Athenæum & Ariſtotelem.

ra hi inſatiabiles,& ſolliciti ac anxij ciborum indagatores,ad delitias ac voluptates A
ſuas mundum irretire, ſibilantibus ſartaginibus vndique circunſtrepentes, & circa
cochlear & mortarium totam vitam ſuam conſumentes , edaces atque adeò o-
mniuori homines,materiam ignis inſtar apprehendentes. Quinetiam facilem &
parabilem cibum,nempe panem effœminant,quod frumenti eſt nutriens excribran
tes,vt quod eſt alimenti neceſſarium,ſit probrum voluptatis.Apud homines autem
nullum habet terminum delicata ingluuies.In liba enim placentas & bellaria prouе
cta eſt,merendarum & cœnæ appendicum multitudinem inueniens, omnes qualita
tes aucupans.At mihi quidem videtur homo qui eſt eiuſmodi nihil eſſe aliud quàm
Prouerb.23. bucca aut maxilla; NE DESIDERES autem,inquit Scriptura, cibos diuitum. Ii B
enim vitæ non veræ & turpi coniuncti ſunt.Illi enim dant operam obſoniis quæ ſi-
mus paulopoſt excipit:nobis autem cibum cœleſtem venantibus neceſſe eſt ventri
1.Corinth.6. qui eſt ſub cœlo imperare,& multo magis iis quæ ei amica & grata ſunt: QVAE De-
us abolebit,inquit Apoſtolus,voraces gulæ cupiditates iure execrans : ESSE enim
Vocabant Clementis tempore nõnulli prandia ac conuiuia, ἀγάπας hoc eſt,charitates. ventri, ex quibus hæc carnalis,& quæ interitum affert,vita depẽdet,quam audent
nonnulli vocare charitatem,effrenata lingua vtentes,nempe quædam prandiola ni
dorem & ius redolentia pulchro & ſalutari Verbi opere appellantes , ſanctifica-
tam charitatem ollulis & iuris fluento iniuria afficientes,potuque delitiis & fumo
illud nomen maledicto perſequentes: falluntur exiſtimatione,vt qui Dei promiſ-
ſum prandiolis ſe poſſe emere expectauerint.Quæ enim lætitiæ cauſa fiunt congre C
gationes, ipſi quoque recenſentes & cœnulas,& prandia,& epulas , hunc cœtum
iure vocauerimus,rationem ſequentes.Has autem epulas, ἀγάπας , ideſt charitates,
Luc.14. non vocauit Dominus.Dicit itaque alicubi quidem: QVANDO fueris inuitatus ad
nuptias; ne primo loco accumbas : ſed quando vocatus fueris, accumbe in vltimo
loco . alicubi autem : QVANDO feceris prandium aut cœnam . Et rurſus : SED
QVANDO feceris epulum,voca mendicos , Propter quod cœna maximè facienda
Ibidem. eſt . Et præterea: HOMO quidam fecit cœnam magnam,& vocauit multos . Sed
ſentio vndènam effluxerit ſpecioſa cœnarum appellatio.Nempe ex gutturibus. In-
ſaniæ merendarum ventitator,ait Comicus. Reuera enim multis multa ſunt cœnæ
gratia.Nondum enim didicerunt Deum paraſſe ſuo opificio, homini inquàm , ci- D
bum & potum, vt conſeruetur,non autem vt voluptate afficiatur.Nam nec corpo
ribus quidem natura inſitum eſt,vt ex multiplici ciborum varietate iuuentur.Con
trà enim omnino qui eſcis vtuntur viliſſimis,ſunt robuſtiores,ſaniores,& genero-
ſiores:vt famuli Dominis , & agricolæ poſſeſſoribus ; & non ſolùm fortiores , ſed
etiam prudentiores,vt Philoſophi diuitibus.Neque enim mentem nutrimentis ob-
ruerunt: neque ipſam voluptatibus deceperunt. Charitas autem reuera eſt cœle
ſte nutrimentum,rationale epulum: OMNIA ſuſtinet, omnia ſuffert , omnia ſpe-
1.Corin. 13. rat,charitas nunquam excidit.Beatus qui comedit prandium in regno Dei. [a] Caſus
eſt autem omnium grauiſſimus,ſi quæ charitas non poteſt excidere,ſupernè è cœlis
ad iuſcula humi abiiciatur.Et tu me eam exiſtimas putare cœnam quæ aboletur? SI E
Ibidem. FACVLTATES inquit,meas diſtribuero,charitatem autẽ non habeam, nihil ſum.
Matth.22. Ab vniuerſa hac charitate dependet Lex & Verbum,ſi Dominum Deum tuum &
proximum dilexeris.In cœlis autem eſt hoc cœleſte conuiuium,quod à bona ſeſſio-
ne εὐωχία Græcè dicitur: Terreſtre autem,cœna dictum eſt,vt ex Scriptura oſten-
ſum eſt,& fit quidem cœna propter charitatem:ſed non eſt cœna charitas , verùm
ſocialis beneuolentiæ & quæ ſua lubenter impertit , indicium. Ne quod ergo no-
Rom.14. ſtrum bonum eſt,maledictis laceſſatur: NON EST enim regnum Dei eſca & po-
tus,dicit Apoſtolus:vt fluxum & momentaneum prandium intelligatur: SED IV-
STITIA,& pax,& gaudium in Spiritu ſancto.De hoc qui prandio comederit,is eo-
rum quæ ſunt,optimum,nempe regnum Dei poſſidebit , ſanctum charitatis con- F
uentum hic meditatus , nempe cœleſtem Eccleſiam. Charitas ergo res eſt pura
& Deo digna:officium verò eius eſt communicatio.Cura autem diſciplinæ eſt cha
Sapien. 6. ritas,quam dicit Sapientia: CHARITAS verò obſeruatio legum eius. Hæ autem
lætitiæ

lætitiæ habent quoddam charitatis incitamentum ex nutrimento publico, quod ad
æternam aſſuefacit oblectationem. Charitas ergo cœna non eſt. Epulum autem à
charitate pendeat. Diſcant enim inquit, filii tui quos dilexiſti Domine, quòd non Deut. 8.
generationes fructuum nutriant hominem, ſed verbum tuum eos qui tibi credunt
conſeruat: non enim in pane viuet iuſtus. Sed ſit nobis cœna tenuis & expedita,
apta ad vigilias, impermixta diuerſis qualitatibus, & quæ à Pædagogi diſciplina mi-
nimè ſit aliena. Bona enim nutrix ad ſocietatem & communicationem eſt chari-
tas, quæ copioſum habet viaticum, nempe ſufficientiam, quæ quidem dimenſo iu-
ſta quantitate alimento præfecta, ſalubriter corpus adminiſtrans, etiam proximis ex
B eo aliquid diſtribuit. Victus autem qui inundat & obruit ſufficientiam, homini
multum officit: animam quidem ſegnem & inertem reddit, corpus verò valetudi-
narium, & quod in morbos facile prolabitur, efficiens. Quinetiam voluptates quæ
in aromatibus conditis diiudicandis dapibus ſunt anxiæ & difficiles, probra &
maledicta inurunt. Vtpote liguritionem, ingluuiem, edacitatem, voracitatem, in-
ſatiabilitatem, & huiuſmodi alia. Muſcæ quoque iis nominibus aptiſſimè reſpōden
tes, & viuerræ, & adulatores & gladiatores, & immane genus paraſitorum: ven-
tris voluptate hi quidem rationem, illi verò amicitiam, alii autem vitam ipſam ven
dentes: ſuper ventrem ſerpentes: beluæ hominibus ſimiles, ad imaginem patris ſui,
edacis voraciſque beluæ, & qui eos prodigos, quod Græcè eſt ἀσώτους appellarūt, be
C ne mihi videntur eorum finem ſignificaſſe. vt qui eos ἀσώστους, hoc eſt à ſalute alie-
nos, per eliſionem elemēti σ, intellexerint. Annon enim ſunt eiuſmodi qui in ollis
verſantur, multiplicibuſque exquiſitorum condimentorum varietatibus, qui ſunt
humilis & abiecti animi, terræ planè filii, qui victum in dies perſequuntur perinde
ac non victuri? Eos miſeros pronunciat per Eſaiam ſanctus Spiritus, cum nomen
Charitatis ſenſim neſcio quomodo ab eis ſuſtuliſſet, quoniam non erat epulum ra-
tioni conſentaneum: IPSI AVTEM fecerunt lætitiam, occidentes vitulos, & o- Eſa. 22.
ues ſacrificantes, dicentes: Cōmedamus & bibamus; cras enim morimur. Et quòd
eiuſmodi delitias peccatum exiſtimet, ſubiungit: ET NON dimittetur hoc ve-
ſtrum peccatum, donec mortui fueritis. Non dicens peccati remiſſionem mortem
D inſenſilem: Sed retributionem peccati, quæ quidem mors eſt, à ſalute ſecernens:
NE LAETERIS autem propter execrandas delitias, dicit Sapientia. Hic autem Prouerb. 4. 20.
de idolothytis quoque, hoc eſt, de iis quæ idolis immolantur, mentio facienda eſt, Eccleſi. 2.
quonam modo præcipiat ab iis eſſe abſtinendum. Illa mihi videntur execranda &
abominanda, quorum ſanguinem ſuperuolant. Subter ſunt herebum quæ animæ
hoc nunc luminē caſſæ. NOLO enim vos fieri participes dæmoniorum, dicit Apo 1. Corin. 10.
ſtolus. Eorum enim qui ſeruantur & eorum qui pereunt ſeparata ſunt nutrimen-
ta. Ab his ergo abſtinendum eſt non quòd pertimeſcamus. Non eſt enim in eis ali-
qua potentia; ſed quòd propter noſtram conſcientiam quæ ſancta eſt, ea propter
dæmonum odium quibus illa ſunt dedicata, auerſemur. & præterea propter eorū
E qui multa procliuiter diſcernūt ac verentur imbecillitatem, quibus infirma pollui-
tur conſcientia: CIBVS enim nos non commendabit Deo. neque QVAE intrant 1. Corin. 8.
coinquinant hominem, ſed quæ ex ore, inquit, exeunt. Vſus enim nutrimenti eſt Matth. 15.
indifferens: NEQVE enim ſi comedamus, inquit, plus habemus: nec ſi non come 1. Corin. 8.
damus, deficimus. Sed non eſt conſentaneum vt ſint menſæ dæmoniorum partici-
pes, qui diuino ac ſpiritali nutrimento digni ſumus habiti: ANNON HABEMVS Ibidem. 9.
poteſtatem comedendi & bibendi, dicit Apoſtolus, & mulieres circunducendi? Sed
voluptatibus, ſcilicet, imperantes, arcemus cupiditates. Videte ergo ne hæc noſtra Ibidem. 8.
poteſtas offenſionem afferat imbecillis. Non oportet ergo nos veluti prodigè &
profuſe viuentes, quēadmodum eſt in Euangelio ſimilitudo filii diuitis, abuti do- Luc. 15.
nis patris, ſed eis vti, vt qui ipſis conſtanter imperemus. Vt in cibos enim regnum
& dominatum obtineamus, non vt eis ſeruiamus ordinati fuimus. Res eſt ergo præ
clara & maximè expetenda, id quod verum eſt ſuſpicientes, ſupernum alimentum
perſequi, & eius quod verè eſt inexplebili ſpectaculo impleri, firma, ſtabili, & pura

voluptate fruentes. Hanc enim charitatem oportere nos ſuſcipere oſtendit ci- A
bus Chriſti. Eſt autem valde à ratione alienū & inutile, & nequaquam humanum,
pecudum more pinguefactum, morti nutriri: deorſum in terram reſpicientes, & è
terra ſemper in menſas procumbentes, lautam ac delicatam vitam perſequentes, id
quod bonum eſt, hic vtique in vita quæ non eſt futura infodientes, ſoli cibi deuo-
rationi blandientes, propter quam in maiori pretio ſint coqui quàm agricolæ. Non
enim ferculorum circumlationem tollimus, ſed conſuetudinis prolapſionem, tan-
quam calamitatem, ſuſpectam habemus. Quocirca vitandus eſt luxus pauca quæ-
dam & quæ ſunt neceſſaria ſumentibus: & ſiquis nos inuitat inſidelium, & accede-
1. Corin. 10. re ſtatuamus: Bonum eſt enim cum inſolentibus hominibus non verſari: quidquid B
apponitur iubet nos comedere, nihil interrogantes propter conſcientiam. Simili-
ter autem iuſſit nos ea quæ ſunt in macello citra vllum ſcrupulum vllamúe curio-
ſam indagationem emere. Non eſt ergo omnino à variis cibis abſtinendum: ſed in
eis non eſt ſtudium ponendum. Ea autem quæ apponuntur ſumenda ſunt, vt decet
Chriſtianum, eum quidem qui nos inuitauit honorantes; innoxia & quæ ſatieta-
tem non afferat ſermonis & congreſſionis ſocietate: ſumptuoſas quæ inferuntur
Rom. 14. dapes indifferentes eſſe exiſtimantes, obſonia deſpicientes, vt quæ non ſint paulo-
poſt. QVI COMEDST, eum qui non comedit non ſpernat. Qui autem non come-
dit, eum qui comedit non iudicet. Cum autem parum fuerit progreſſus, præcepti
quoque cauſam exponet. QVI COMEDIT, inquiens, Domino comedit, & Deo C
agit gratias. Et qui non comedit, Domino non comedit, & Deo agit gratias. Vt ſit
iuſtum nutrimentum gratiarum actio. Porrò autem qui ſemper agit gratias, is in
voluptatibus non verſatur. Quòd ſi etiam propter virtutem conuiuas aliquot inuiſ
temus, eo magis à lautis & delicatis his cibis abſtinēdum eſt, euidens virtutis exem-
1. Corin. 8. plar nos ipſos exhibentes, ſicut ipſi Chriſtum exemplar habuimus. SI QVID, enim
eiuſmodi ciborum fratrem offendit, non comedam, inquit, inæternum, ne fratrem
Ibidem. 19. meum offendam. Exigua continentia hominem lucrifacio. AN NON habemus po-
Ibidem. 8. teſtatem comedendi & bibendi? ET VERITATEM cognouimus, inquit, quòd
nihil eſt ſimulachrum in mundo, ſed ſolus reuera & vnus noſter Deus, ex quo o-
mnia, & vnus Dominus Ieſus. Sed tua, inquit, cognitione perit frater imbecillus, D
propter quem Chriſtus mortuus eſt. Qui autem imbecillorum fratrum conſcien-
Ibidem 5. tiam verberant, in Chriſtum peccant. Hac quidem certè ratione Apoſtolus de
nobis cautionem adhibens, cœnas diſcernit: NON COMMISCERI iubens, ſi quis
frater inueniatur qui dicitur eſſe fornicator, vel adulter, vel idololatra, cum co
nec comedere quidem, vel ſermonem, vel obſonium, quod illinc procedit inquina-
mentum habens ſuſpectum, quemadmodum etiam menſas dæmoniorum. Bonum
ergo eſſe nec carnem comedere, nec vinum bibere & ipſe fatetur, & Pythagorici.
Hoc enim eſt potius feræ, & quæ ex eis aſcendit, exhalatio, cum ſit craſſior & turbi
dior, offundit animæ tenebras. Quòd ſi quis ea quoque ſumat, non peccat, modo ea
moderatè ac temperatè ſumat, non eis nimium deditus, neque ab eis dependens, ne E
Rom. 14. que obſonia deuorans ac deglutiens. Ei enim vox perſonabit, dicens: NE CIBI
gratia diſſolue opus Dei. Eſt enim inſipientis ea quæ publicis epulis apponuntur
valde mirari ac ſtupere, poſtquam quæ ex verbo percipiuntur delitias ſenſeris, mul
to eſt autem inſipientius viſum, ſeruire pulmentis, adeò vt eorum, vt ita dicam, in-
temperantia vnà cum eis feratur à miniſtris. Quomodo autem non eſt inutile è ſedi
bus ſurgere, propemodum faciem in ollas iniicientes, è ſedibus tāquam è nido pro-
ſpicientes: vt quod vulgo dicitur, vaporem errantem excipiant per reſpirationem?
Quomodo autem non eſt à ratione alienum manus condimētis immiſcere, vel per-
petuò ad obſonium extendere, non guſtantium ritu ſed rapientium ſe immoderatè
& indecorè implentes? Licet enim videre eos qui ſunt eiuſmodi, ſuibus vel canibus F
propter voracitatem aſſimilari, potiuſquam hominibus: qui adeò feſtinant vt ſatu-
rentur, vt ambæ maxillæ ſimul inflentur, elatis vaſis quæ ſunt in facie: quinetiam ſu
dorem præterea diffundi, dum propter inſatiabilitatem arctè comprimuntur, &

propter

A propter intemperantiam anhelant,feſtinatione indecora & ab honeſta conſuetudi
ne aliena,intruſo in ventrem nutrimento,& tanquam ad viaticum,non ad digeſtio
nem,edulia reponunt. Atque cum ſemper malum ſit immoderatio,ea in nutrimen
tis maximè reprobatur. Ingluuies itaque,quæ græcè ὀψοφαγία dicitur,nihil eſt
aliud quàm in obſonii vſu immoderatio. Dicitur etiam λαιμαργία, quæ quidem eſt
circa guttur inſania,& γαστριμαργία,quæ eſt in alimento intemperantia,& vt ipſum
nomen indicat,in ventrem inſania.Inſanus enim Græcè μάργος dicitur. Eos ita-
que qui in epulis iniuriam facere meditabantur Apoſtolus increpans,dicit: VNVS- 1.Corin.11.
QVISQVE enim propriam cœnam præcipit in comedendo,& alius quidem eſurit;
B alius verò eſt ebrius.An non domus habetis ad comedendum & bibendum?aut Dei
eccleſiam contemnitis,& pudore afficitis eos qui non habent? Apud eos autem qui
habẽt,inſatiabiles qui citra vllum pudorem comedunt,ſeipſos dedecore afficiunt.
Ambo autem male faciunt,hi quidem qui eos qui non habebant grauarunt:illi verò
qui ſuam intemperantiam apud eos qui habent aperuerunt.Neceſſariò ergo aduer-
ſus eos qui pudorem exuerunt & inſatiabiles,quibus nihil ſufficit,cœnis impuden-
tius vtentes,ſecundò rurſus Apoſtolus in vocem erupit indignantem: QVAMOB- Ibidem.
REM FRATRES mei conuenientes ad comedendum,alter alterum expectate. Si
quis autem eſurit,domi comedat,ne in iudicium conueniatis.Ab omni ergo ſerui-
li & illiberali actione & intemperantia abſtinendum eſt,quæ apponuntur honeſtè
C tangendo,& manum,& lectum,& barbam ſeruando impollutam,faciei decorem
immobilem & non ſe huc & illuc verſantem cuſtodiendo,nec inter comedendum
ſe indecorè gerendo;ſed manum quidem ordinatè certis interuallis adhibitis porri
gendo. Eſt etiam cauendum ne inter comedendum loquaris.Fit enim vox inde-
cora,& non ſatis expreſſa ac ſignificans,vt quæ plenis maxillis in anguſtum coër-
ceatur:& lingua quæ nutrimento premitur,à naturali operatione præpedita,oppreſ
ſam edit prolationem.Sed nec ſimul edere & bibere conuenit:eſt enim maximæ in-
temperantiæ tempora confundere,quorum vſus non ſimul conueniunt. ET SIVE 1.Corinth. 10.
comeditis,inquit,ſiue bibitis,omnia in gloriam Dei facite,veram frugalitatem ac
tenuitatem tanquam ſcopum proponentes.Quam mihi Dominus quoque videtur Iohan.vlt.
D ſignificaſſe,cum panes benedixit & aſſos piſces,cum quibus ſuos Diſcipulos conui Matth.17.
uio excepit,cibi non nimis exquiſiti pulchrum exemplar inducẽs.Ille itaque piſcis,
quem quum iuſſiſſet Dominus Petrus cepit,ipſe quoque facile,diuinitus dona-
tum,frugaleque ac moderatum alimentum ſignificat.Per eos autem qui ex aqua a-
ſcendunt ad eſcam iuſtitiæ,monet auferre luxuriam & auaritiam,tanquam piſcis
numiſma:vt ſeparet vanam gloriã,& dato ſtatere publicanis,redditis Cæſari quæ
ſunt Cæſaris,Deo ſeruet quæ Dei ſunt.Habet autem ſtater alias quoque ſolutio-
nes quæ minimè ignorantur.Sed ea tractare non eſt huius temporis,ſufficit autem
admonitio,ea nobis ad præſens inſtitutum vtentibus,cum à Verbi floribus mini
mè diſcrepet. Quod quidem iam ſæpe fecimus,ad eam de qua agitur quæſtionẽ fon
E tem longe vtiliſſimũ attrahentes,vt irrigentur quæ à Verbo plantantur. Etſi enim 1.Corin.10.
omnium mihi licet eſſe particeps,non omnia tamẽ expediunt.Cito enim adducun-
tur vt ea faciant quæ non licet,qui faciunt omnia quæ licet. Quemadmodum au-
tem non aduenit iuſtitia per auaritiam & plura habendi cupiditatem:neque tempe
rantia per intemperantiam:ita nec victus Chriſtiani ratio lautitiis paratur & deli-
tiis.A cibis enim titillantibus & ad venerem incitantibus procul eſt menſa verita-
tis.Et ſi enim maximè propter homines omnia facta ſunt;non tamen omnibus vti
bonum eſt:ſed neque ſemper. Nam tempus,occaſio,modus,& ad aliquid relatio,
non paruum ei qui inſtituitur momentum afferunt ad id,quod ſibi eſt vtile. At-
que hoc quidem aptum eſt & magnam vim habet ad abolendam vitam,quæ eſt ven-
F tri dedita,ad quam quidem diuitiæ incitant,non eæ quæ ſunt acribus oculis,ſed ni- Diuitiæ πλοῦτος
miæ quæ circa gulæ inſaniam cæcutiunt copiæ.Nemo autem ad res neceſſarias pau- Plutus autẽ cæcus fingitur.
per eſt,neque homo vnquam deſpicitur.Qui enim & pennata & natatilia,& vt ſe-
mel dicam,à ratione aliena nutrit animantia,vnus eſt Deus,eis autem nihil deeſt, Matth. 6.

etſi nullam de victu curam gerant. Nos autem eis ſumus eò præſtantiores, quòd & A
Domini: & Deo eò familiariores, quòd & temperantiores. Facti autem ſumus
non vt comedamus & bibamus, ſed facti ſumus vt eſſemus ad Dei agnitionem: IV-
Prouerb.13. STVS enim inquit, comedens, impletur animo. Ventres autem impiorum egeni,
vt qui nunquam ceſſaturas cupedias appetant. Magnificentia autem non ad ſolum
vſum, ſed etiam ad ſocialem communicationem apta eſt. Quocirca ii cibi cauendi
ſunt, qui non eſurientes nos cogunt comedere, appetitiones noſtras, veluti quibu-
ſdam præſtigiis fallentes. An non eſt enim vel in moderata frugalitate multiplex ci-
borum varietas? bulbi, oliuæ, aliquot olera, lac, caſeus, fructus, & quæcúque abſque
iure coquuntur, & ſi aſſa carne vel elixa opus fuerit, ea eſt quoque impertienda: B
Luc.24. HABETIS hic aliquid eſculentum? dixit Dominus Diſcipulis poſt reſurrectioné.
Illi verò vt qui frugalitatem exercere ab eo didicerant, ei aſſi piſcis partem dede-
runt: ET CVM coram eis comediſſet, dixit eis, inquit Lucas, quæcunque dixit.
Adhæc autem ne bellariorum quidem, nempe fauorum, expertes eſſe oportet eos
qui rationi conuenienter cœnant. Ex cibis enim ii ſunt aptiſſimi, quibus ex ſe vti li
cet abſque igne, quoniam ſunt paratiores, ſecundi autem qui ſunt frugaliores ac
viliores, vt antè diximus. Iis autem qui ad luxum menſarum propenſi ſunt, & ſuos
ſibi morbos enutriunt, præeſt dæmon helluo maximos, quem ego non verebor ap-
Græcè eſt alluſio in εὐδαίμονα & ἐνδαίμονα pellare Ventri dæmonem, dæmonum omnium peſſimum & pernicioſiſſimum. Is
autem eſt re vera ſimilis ei qui dicitur Ventriloquus. Melius eſt autem eſſe felicem C
quàm habere cohabitantem dæmonem. In vſu autem virtutis eſſe cenſetur felici-
Matth.3. tas. Matthæus itaque Apoſtolus ſeminibus baccis & oleribus abſque carnibus vte-
batur. Ioannes autem continentiam vlterius extendens, locuſtas & mel agreſte co
medebat. Porrò autem Petrus quoque abſtinebat à ſuibus. Sed ei perſuaſit quæ in
Actuum.10. eum cæcidit extaſis: vt in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt: ET VIDET cœlum
apertum, & vas quoddam quatuor initiis alligatum ſuper terram, omnes quadrupe
des, & ſerpentes terræ, & volucres cœli in ipſo. Et vox ad ipſum facta eſt: Surge, &
occide, & comede. Petrus autem dixit: Nequaquam Domine, quoniam omne com
mune & immundum nunquam comedi. Et vox rurſus ad eum ſecundò facta eſt:
Quæ Deus mundauit ne communia dixeris. Ergo nobis quoque vſus eſt indiffe- D
rens: NON enim quæ intrant in os coinquinant hominem, ſed in intemperantia
Geneſ.1.&.9. inanis exercitatio. Deus enim qui finxit hominem: OMNIA vobis, inquit, erunt
in cibum: OLERA autem cum charitate meliora quàm vitulus cum fraude. Hoc
nobis rectè in memoriam reuocat id quod ante dictum eſt, quòd non ſunt olera cha
ritas, ſed ſecundæ ſunt cœnæ cum charitate, in quibus bona quidem eſt media con-
ſtitutio, in omnibus quidem, ſed vel maximè in apparatu conuiuii. Nam ſunt extre-
ma quidem periculoſa: media autem bona ſunt, medium eſt autem quidquid non
eget rebus neceſſariis. Quæ ſunt enim ſecundum naturam appetitiones circunſcri-
buntur ſufficientia. Porrò autem Iudæis per Legem ſummo conſilio annuntiatur
frugalitas. Innumerabilium quippe rerum vſum per Moſen abſtulit Pædagogus, E
cauſas illis adiungens, occultas quidem, quæ erant ſpiritales: apertas autem, quæ car
nales, quibus etiam crediderunt: iis quidem, quòd vngulam non habeant bifidam:
illis verò, quòd cibum non ruminent: aliis verò, quòd ex aquatilibus ſola ſquammas
Leuit.11. non habeant, adeò vt eis omnino pauca reſtarent apta ad alimentum. Quæ autem
permiſit tangere, eorum rurſus prohibuit morticinia, & quæ ſimulachris immola
ta, & quæ ſuffocata fuerant. nanque ne hæc quidem licet tractare. Quoniam enim
fieri non poteſt, vt qui iucundis vtitur, ab eis ſuſcipiendis abſtineat, ei contrariam
vitæ rationem oppoſuit, donec qui ex more proficiſcitur ad voluptatem ac delecta
tionem impetum diſſolueret. Hominibus autem ſæpenumero quidem damnum &
moleſtiam procreauit voluptas. Graues autem affectiones, & obliuionem, & inſi- F
pientiam in anima parit nimia alimenti copia. Iam verò dicút etiam puerorum cor-
pora rectè creſcere in longitudinem, ſi deſit nutrimentum. neque enim prohibetur
ſpiritus recurrens ad incremétum, cum commodam curſus reſpirationem multum
nutrimentum

A nutrimentum obſepiat. Vnde luxurioſam delitiiſque afflūentem vitam, qui ſectatus
eſt veritatem Philoſophorum Plato ſcintillam Hebraicè veritatis ſuſcitans: MIHI
autem, inquit, cum veniſſem, quæ illic beata vita dicitur, Italicis & Siracuſanis men
ſis plena, nullo modo placuit. Bis die ſaturum viuere, & noctu nunquam ſolum dor
mire, & quæcunque ſtudia hanc vitam conſequuntur. Ex his enim nullus homo ex
iis qui ſunt ſub cœlo poteſt eſſe prudens, qui hæc à iuuentute exercet, nec ſic admi-
rabilis natura ſuperabitur. Neque enim Plato de Dauide non audierat, qui in ſua ci
uitate in medio tabernaculo ſanctam arcam collocans, facta omnibus qui eius di- 1.Para.16.
tioni parebant lætitia, coram Domino diſtribuit omnibus Iſraëlis copiis, à viro vſ-
B que ad mulierem, vnicuique tortam panis, & ſubcineritium panem, & laganum ex
ſartagine. Hoc eſt ſufficiens nutrimentum & Iſraëliticum: Gentile autem quod eſt
ſuperuacaneum. Qui autem eo vtitur, nunquam vt ſit ſapiens laborauerit, vt qui
mentem in ventre infoderit, admodum ſimilis piſci qui græcè ὄνος hoc est, aſinus
dicitur: quem quidem dicit Ariſtoteles ſolum ex aliis animalibus habere cor in ven-
tre. Hunc Epicharmus Comicus vocat ἐκ τῶ πλόγαστρον hoc eſt, qui à communi
ventris conſuetudine diſcedit. Tales ſunt ii homines, qui in ventrem crediderunt:
QVORVM Deus venter eſt, & gloria in ignominia ipſorum, qui ea quæ ſunt terre- Philippen.3.
na cogitant. Eis non bona prædixit Apoſtolus, dicens: QVORVM finis eſt
interitus.

C *Quomodo in potu ſe gerere oporteat.* *Cap. II.*

VINO autem modico vtere, aquam bibenti Timotheo, propter ſto- 1.Timoth.5.
machum tuum, dicit Apoſtolus, pulchrè admodum ægrotanti &
languenti corpori conueniens, quod ipſum confirmet ac corrobo
ret auxilium adhibens: modicum autem id decernens, ne eum la-
teret, hoc auxilium propter multitudinem alia egere curatione.
Naturalis itaque & ſobrius potus ſitientibus neceſſarius, eſt aqua.
Eam ex prærupta petra manantem, veteribus Hebræis vnicum ac ſimplicem tem- Exod.18.
perantiæ potum ſuppeditauit Dominus. Oportebat autem eos vtpote errantes eſſe
D maximè ſobrios. Poſtea ſancta vitis botrum germinauit Propheticum. Hoc ſi- Nume.20.
gnum eſt iis qui ad quietem ex errore inſtituti ſunt magnus botrus, nempe Verbū
pro nobis expreſſum, cum ſanguis vuæ, Verbum ſcilicet, aqua temperari voluerit.
Sic etiam ſanguis eius ſalute temperatur. Duplex eſt autem ſanguis Domini.
Alter enim eſt carnalis, quo redempti ſumus ab interitu. Alter verò ſpiritalis, quo
ſcilicet vncti ſumus. Et hoc eſt, bibere Ieſu ſanguinem, eſſe participem incorru-
ptionis Domini. Verbi autem virtus eſt ſpiritus, quemadmodum ſanguis carnis.
Commoderata itaque proportione & conuenientia, vinum quidem aquæ, homini
verò ſpiritus admiſcetur. Ac temperatum quidem vinum ad fidem conuiuio exci-
pit: Spiritus autem deducit ad incorruptionem. Amborum autem temperatura, po
E tus ſcilicet & verbi, dicitur Euchariſtia, quæ & laudatur & bona eſt gratia, cuius
qui per fidem ſunt participes, ſanctificatur & corpore & anima: cum diuinum tem
peramentum, hominē ſcilicet, diuina voluntas Spiritu & Verbo myſticè contem-
perauerit. Etenim verè quidē ſpiritus animæ quæ ab ipſo fertur coniungitur & fa-
miliaris efficitur. Caro autem Verbo, propter quam Verbum caro factum eſt.
Eos itaque laudo & admiror qui vitam auſteram delegerunt, & moderatæ vitæ me
dicamentum aquam appetunt: vinum autem, tanquam ignis minas, quàm longiſſi-
mè fugiunt. Placet ergo vt pueri & puellæ ab hoc medicamento plurimum abſti-
neant. Non enim feruenti ætati, quod eſt omnium humidorum calidiſſimum, vi-
num infundere conuenit, perinde ac ſi quis ignem in ignem deriuet, ex quo agre-
F ſtes immaneſque appetitiones, ardēteſque cupiditates, & mores ignei incenduntur,
excalefacti autem intus adoleſcentes euadunt propenſi ad libidines, adeò vt præu-
ſum eorum damnum per corpus comprobetur, celerius quàm oportuit maturatis
membris cupiditatis. Vino itaque efferueſcente luxuriant ac intumeſcunt vbera

& pudenda fornicationis imaginem iam prænuntiantia,& corpus cogit vulnus a- A
nimæ inflammari,& pulſus impudentes anxiam ſuperuacaneam perſequuntur dili-
gentiam,temperantiam ac moderationem ad iniquitatem prouocantes. Hinc au-
tem fit,vt muſtum iuuentutis fines pudoris tranſiliat. Oportet autem quàm ma-
ximè fieri poteſt iuuenum appetitiones conari extinguere, minarum quidem bac-
chicum fomitem auferentes,feruori autem contrarium medicamentum infunden
tes,quod etiam ardentem animam cohibebit,& membra intumeſcentia retinebit,
& quæ iam agitatur cupiditatis incitamentum ſopiet. Qui autem ſunt in ipſo
flore ac vigore ætatis,cum interdiu quidem prandium ſumpſerint quibus conue-
nit prandium,pane ſolo guſtato à potu omnino abſtineant,vt ebibatur eorum ſu- B
perflua humiditas,aridorum eſu veluti quadam ſpógia exhauſta.Aſſiduè enim ſpue
re,& emungi,& ad excernendum properare,ſunt ſignum intemperantiæ ex immo
derata exhibitione humidorum, quæ plus quàm par ſit in corpus infunduntur.
Quòd ſi etiam ſitis acceſſerit,curetur aqua non multa hæc affectio. Neque enim
aqua nimium profusè impleri conuenit,ne obruatur nutrimentum. Comminua-
tur autem ad faciendam concoctionem,dum cibi quidem aſſurgunt in molem, pau
ca ſunt autem quæ ad excretionem procedant.Quanquam etiam alioqui conuenit
diuinis cogitationibus vino minimè grauari.Perpauca nam cogit, ſicut ait Comi-
cus,merum comprehendere,tantum abeſt vt temperantem eum poſſit efficere.
Veſpere autem tempore cœnæ vino vtendum eſt.Quoniam enim paulò magis ſo- C
briis ac ſeriis lectionibus non amplius operam damus,tunc fit frigidius quod ambit
interdiu,vt introductitio calore fouédus ſit tepor innatus qui deficit.Sed hic quo-
que vino eſt exiguo vtendum.neque enim vſque ad contumeliæ crateras acceden-
dum eſt.Iis autem qui iam ſunt prouectioris ætatis hilarius potu vti permittendum
eſt,ętatis refrigerationem,quæ tempore quodammodo emarceſcit,vitis medicamẽ
to citra noxam ſuſcitantes.Neque enim ſeniorum appetitiones circa ebrietatis nau
fragia amplius magna ex parte fluctuant.Ratione enim ac tempore,veluti quibuſ-
dam anchoris,in portu fundati,cupiditatum tempeſtatem,quæ ex ebrietate excita
tur,ferunt facilius.Quibus etiam in conuiuiis licet aliquid vrbanè dicere ac lepide.
Cæterum iis quoque ſit potationis eò vſque terminus,dum & illabefactatã ratio- D
nem,& ſuo officio fungentem memoriam,corpuſque vino immotum & inconcuſ
ſum conſeruent. ἀκροθώρακες hoc eſt, qui ſuum pectus vino inſigniter armauit,vo-
cant qui ſunt eorum periti.Melius eſt ergo ne labaris,antea deſinere. Artorius au-
tem quidam in libro de Longa vita,ſic enim commemini,exiſtimat oportere eò vſ-
que potum ſolummodo præberi donec cibi humectentur, vt nobis vitam paremus
longiorem. Conuenit ergo vt vinum alii quidem loco medicinæ propter ſolam
ſanitatem adhibeant:alii verò vt ſe relaxent & exhilarent. Vinum enim primum
quidem facit eum,qui plus quàm antè bibit,ipſum eſſe ſibiipſi æquum & clementẽ,
& conuiuis ſuauem,& famulis mitiorem, & amicis iucundiorem: contumelia au-
tem affectum par pari refert.Cum enim ſit calidum, & habet ſuaues ſuccos modera E
tè temperatos,turpia quidem excrementa liquefacit caliditate:acres autẽ &. malos
ſuccos bono odore contemperat.Illud ergo bene dictum eſt: EXVLTATIO ani-
Pſal. 103. Eccleſi. 31. mæ & cordis,vinum creatum eſt ab initio,ſi quantum ſatis eſt bibatur. Optimum
eſt autem aqua plurima vinum miſcere, & non ipſum tanquam aquam requirere,
hebeſque & obtuſum reddere ad temulentiam: neque tanquam aquam infundere
propter vinoſitatem.Sunt enim ambo Dei opera,& ea ratione conducit ad ſanita-
tem vtriuſque mixtura,aquæ ſcilicet & vini:quoniam ex eo quod eſt neceſſarium
& eo quod eſt vtile vita conſiſtit.Ei itaque quod eſt neceſſarium,nempe aquæ plu-
rimæ,ex vtili etiam aliquid immiſcendum eſt. Vino autem immodico lingua qui-
dem prępeditur:labra verò ſoluuntur: oculi autem detorquentur ac diuertuntur, F
cum præ humiditatis multitudine viſus tanquam in piſcina natitet,& mentiri co-
acti exiſtimant quidem omnia in orbem circumagi, numerare autem non poſſunt
quæ procul ſunt tanquam ſint vnica. ATQVI duos Soles videre mi videor, ebrius
dicebat

A dicebat Thebanus ſenex. Motus enim viſus à vini caliditate ſæpius eius quod vnum
eſt multiplicem apprehendit ſubſtantiam. nihil autem differt an viſum moueat, an
id quod videtur. Idem enim viſui ex vtriſque accidit, qui propter fluctuationem nõ
poteſt ſubiectum perfectè comprehendere. Iam vero greſſus tanquam fluctu impel-
lente ſubſidunt, nec poſſunt locum tenere, ructuſque ac ſingultus, vomituſque &
deſipientiæ pro ludo & delectamento ſubeunt. Quiſquis enim eſt temulentus,
vt dicit tragœdia.

Eum ira uincit: caret ſapientia.
Soletque linguá cum permulta fuderit,
Inuitus audire quæ uolens dixit malè.

B Atque ante tragœdiam quidem clamauit Sapientia. Vinum quod bibitur multum, Prouerb. 2.
in irritatione, & omni lapſu replet. Quo circa plurimi quidem dicunt oportere in Eccleſi. 19. & 31
conuiuio ſe relaxare, & quæ ſunt ſeria in auroram differre. Ego autem tunc maxi-
mè cenſeo rationem eſſe in conuiuium vnà introducendam, quę inſtar Pædagogi
corrigat temulentiam: ne nobis imprudentibus cõuiuium dilabatur ad ebrietatem.
Quemadmodum enim nemo qui ſapit, æquum cenſuerit claudere oculos, priuſquã
eat dormitum: ita nec rationem abeſſe à conuiuio quis rectè voluerit, neque ante
res gerendas eam præſopire rectè inſtituerit. Sed neque poterit vnquam ratio
à ſuo munere deſiſtere, nec ſi dormiamus quidem. Ea enim ad ſomnum eſt inuitan-
da. Perfecta enim ſapientia, quę eſt diuinarum & humanarum rerum ſcientia, quæ
C vniuerſa complectitur ac continet, quatenus gregis hominum curam gerit, ars vitę
efficitur, & ea ratione quãdiu viuimus ſimul adeſt perpetuò, proprium ſemper mu
nus, nempe bonam vitam, obiens. Miſeri antem qui è conuiuio temperantiam exi-
gunt, quæ in compotationihus verſatur intemperantiam vitam eſſe beatam exiſti-
mant. Quorum vita quidem nihil eſt alind quàm comeſſatio; crapula, balnea, teme-
tum, matulæ otium, potus. Videre ergo licet aliquos eorum ſemimortuos, ceſpi-
tantes, in collis coronas habentes: non ſecus ac amphoras inter ſe inuicem merum
fundẽtes ſub nomine beneuolentiæ: alios autem plenos crapula, ſordidatos, in vul-
tu pallentes, & liuidos, & heſternæ temulentiæ adhuc aliam infundentes temulen-
tiam. Bonum, bonum eſt, ò amici, vt cum hanc imaginem ſimul ridiculam & miſe-
D rabilem quàm longiſſimè ab ea didicerimus, nos ipſos ad id quod eſt melius compo
namus & effingamus, timentes ne forte nos quoque aliis ſimile ſpectaculum fia-
mus, & ridiculi euadamus. Lepidè profectò dictum eſt: Fornacem quidem inter tin
gendum probare ferri aciem; vinum autem cor ſuperborum. Et eſt quidem ebrie
tas, vſus vini vehementior. Debacchatio verò, quæ Græcè eſt παροινία quod ex huius
vſu præter decorum loquendo, ſuſcipitur dedecus. Crapula autem quæ propter e-
brietatem accipitur moleſtia & faſtidium, quæ κραιπάλη Græcè dicta eſt, eò quod
caput vibret & exagitet. Hanc vitam, ſi quidem vita eſt appellanda, quæ eſt igna
ua & otioſa, libidini & voluptati dedita, temulentiam admirans & ſuſpiciens, diui
na deſpiciens Sapientia, præcipit ſuis filiis. NE SIS VINI potor, nec ſtipem exten Prouerb. 23.
E das ad emptiones carnium. Omnis enim ebrioſus & fornicator mendicabit, & in- Eccleſi. 19.
duetur laceris & pannoſis omnis ſomnolentus. Somnolentus enim eſt quiſquis ad
ſapientiam non vigilat, ſed ab ebrietate in ſomnum demergitur. Et laceris, inquit,
induetur debacchator, & per ebrietatem pudore afficietur propter eos qui aſpi-
ciunt. Peccatoris enim foramina ſunt ea, quæ ex veſte carnali ſunt lacerata, perfora
ta libidinibus, per quæ dedecus intra animam cernitur, nempe peccatum, propter
quod non facile ſeruabitur veſtis, quæ vndicunque diuulſa eſt & dilaniata, multis
marceſcens cupiditatibus, à ſalute ſeparata ac diſciſſa. Et ea ratione ad monen-
dum aptiſſimè ſubiungit. CVI VAE, cui tumultus, cui iudicia, cui iniucundæ lo-
F quelæ, cui contritiones ſuperuacuæ? Videte vinoſum totum dilaceratum, qui Ibidem. 23.
ipſam quidem rationem deſpicit, ſeipſum autem tradidit & permiſit ebrietati, &
quot & quanta ei Scriptura minata eſt. Minis autem rurſus ſubiungit: CVIVS ſunt
liuidi oculi, annon eorum qui in vinis tempus conſumunt? annon eorum qui inue-

ſtigant vbi fiant potationes? Hîc quidem eum qui potu nimio delectatur vel iam rationi mortuum eſſe oſtẽdit per liuentes oculos, quod eſt ſignum mortuis, eam quæ eſt in Domino mortem ei annuncians. Obliuio enim eorum, quæ ad veram vitam pertinent, vergit ad interitum. Iure ergo Pædagogus vehementiſſimè prohibet, noſtræ ſalutis curam gerens. NE BIBITE, inquit, vinum propter ebrietatem. Quamobrem, rogabis. Quoniam inquit, os tuum tunc loquetur peruerſa. Iaces autem tanquam in corde maris, & tanquam gubernator in multis fluctibus. Ex hoc loco etiam adiuta dicit Poëtica. A

Prouerb. 23.
Eſa. 28.

Vinum hominum ueniens, uelut ignis corda furore
Pellit, ceu Libyci fluctuat unda maris, B
Quam Notus aut Boreas agitant. *Et rurſus.*
Arcanaque cuncta
Vinum errans aperit, temulentis noxia, uinum.
Vinum quod mentes fallit.

Et quæ ſequuntur. Videtis naufragii periculum. Cor quidem multo potu obruitur. vini autem temulentiæ maris minis comparauit, in qua corpus tanquam nauis demerſum, turpitudinis profundum ſubiit ac dedecoris, decumanis vini fluctibus obrutum. Gubernator autem, mens ſcilicet humana, ſupereminentis ebrietatis fluctu circumagitur: & in mari verſans caligat, & propter procellæ tenebras à portu veritatis aberrat, donec in ſaxa mari latentia irruens, ſeipſum in voluptates impactum perdiderit. Meritò ergo Apoſtolus quoque præcipit: NE INEBRIEMINI vino, in quo eſt multa luxuria. Luxuria autem Græcè eſt ἀσωτία non poſſe ſeruari ebrietatem, per ἀσωτίας ſignificans. Nam & ſi aquam vinum in nuptiis fecerit, non tamen permiſit inebriari: quod erat autem aqueum ſenſus legis viuificauit, operatorem ſcilicet ex Adam, cum vniuerſum mundum repleuit ſanguine, & potum vitis veritatis, temperamentum Veteris Legis & Verbi noui, ad præſtituti temporis complementum, pietati ac Dei cultui præbuit. Myſticum ergo ſignum ſancti ſanguinis vinum Scriptura nominauit. Temulentiæ autem incommoda reprehendens. INTEMPERANS inquit, res eſt vinum, & iniurioſa res ebrietas. Placet ergo rectæ rationi, hyeme quidem propter rigorem eouſque bibere dum non rigeas, iis qui ſunt ad rigorem procliues: alio autem tempore propter medelam inteſtinorum. Quemadmodum enim cibo, vt non eſurias, ita etiam potu ne ſitias, vtendum eſt, diligenter cauendo ne labamur. Res eſt enim admodum lubrica & periculoſa vini ingreſſus. Ita autem fuerit anima noſtra pura ſicca, & luminoſa. Ipſa autem ſicca anima eſt ſapientiſſima & optima, ea autem ratione etiam contemplatiua, nec ex iis quæ ex vino aſcendunt exhalationibus madefacta, inſtar nubis in molem corpoream coacta eſt. Nõ eſt ergo vinum Chium magna cura requirendum, ſi abſit: nec Arethuſium, ſi non adſit. Sitis enim eſt alicuius indigentiæ affectio, & ad eam explendam quærit conueniens auxilium non autem vinum ardens ac fumoſum. Langueſcentis autem & imbecillæ propter intemperantiam appetitionis ſunt tranſmarinæ vini importationes, deſipiente in deſideriis animo vel ante ebrietatem. Nã & Thaſium odoriferum, & bene ſpirans Leſbium, et quoddam ſuaue Creticum, & dulce Syracuſium, & Mendeſium quoddam Aegyptiacum, & inſulare Naxium, & aliquod aliud flagrans ex Italia. Multa quidẽ hæc nomina. Moderato conuiuæ vinum vnum, quod ex vnius Dei agricultura prouenit. Quid enim, annon vinum in ſua patria natum cuique ſufficit ad ſuam explen plendam cupiditatem? Niſi forte etiam aquam ſunt importaturi, quemadmodum ſtulti Reges. Choaſpes qui ſic dicitur, eſt fluuius Indiæ, cuius eſt ad potum optima aqua Choaſpia. Quemadmodum autem vinum vinoſos, ita quæ inuehitur aqua diuites miſeros efficit in delitiis. Et hîc Spiritus ſanctus per Amos elocutus: QVI BIBVNT vinum percolatum, & ſuper lectum, inquit, ſedent eburneum: & quæcunque ea conſequuntur, probri loco ſubiunxit. Decoris autẽ cura eſt maximè gerenda, cuius etiam Mineruam, quæcunque ea fuerit, curã gerentem dicit fabula tibiarum abieciſſe delectationem, propterea quòd id eſſet aſpectu indecorũ: vtpote vt vultu ſtabili

Ephe. 5.
Alluſio eſt in ἄσωθς et ἄσωςις
Ioan. 2.
Prouerb. 20.
Hoc de Regibus Perſarũ ſcribit Herodotus & multi alii.
Amos. 6.
Ibidem. 7.

C D E F

A ſtabili nec ſe huc & illuc flectẽte bibamus,non nimis auidè attrahentes, nec ante-
quam biberimus,oculos indecorè ſe gerere cogentes,præ intemperantia inconue-
nienter haurientes, vt mentum nõ conſpergamus, nec veſtem madefaciamus,dum
potus ſimul totus infunditur,faciem noſtram phialis proluentes atque adeo prope
modum obruentes. Etenim ſiſurrus dum potus magno impetu fertur;& plurimo
ſpiritu attrahitur,perinde ac ſi in vas fictile infundatur, guttur autem reſonat pro-
pter rapidam ingurgitationem,turpe eſt & indecorum intemperantiæ ſpectaculũ.
Accedit his quod ei quoque eſt damnoſum qui illo vtitur potus ſtudium. Ne ad id
quod tibi damnum affert, ò amice, feſtinaneris. A te non rapitur potus, tibi datus
eſt,& te expectat,ne diſrumpi feſtinaueris, ingenti hiatu attrahens. Impletur tua
B ſitis,& ſi tardius biberis,honeſtè ac decorè te gerens, dum potus vt decet, per par-
tes diuiditur. Non enim tempore. aufertur,quod præripitur ab intemperantia; IN
VINO, inquit,ne te virum fortem præbeas. Multos enim vinum reddidit inutiles. Eccleſi. 31.
Ebrietate autem maximè vtuntur Scythæ,Celtæ,Iberi,& Thraces, quæ vniuerſæ Eſa. 5.
ſunt bellicoſæ gentes: pulchrumque ac beatum vitæ ſtudium ſe exercere putant.
Nos autem qui ſumus genus pacificum,ad vſum non ad petulantiam & contume-
liam cõuiuantes,ſobriis haustibus amicitiæ ergò bibimus,vt verò & cõuenienti no
mine appellentur pocula amicitiæ. Quomodo Dominum bibiſſe exiſtimatis, quan-
do propter uos homo factus eſt? adeóne impudenter vt nos? annon honeſtè ac tem-
peratè,annon conſideratè? Rectè enim ſcitote. Ipſe quoque vino vſus eſt,nam ipſe
C quoque homo,& vinum benedixit,cum dixit: ACCIPITE bibite,hoc eſt ſanguis Matth. 26.
meus,Sanguis vitis,Verbum,quod pro multis effunditur in remiſſionem peccato-
rum,ſanctum lætitiæ fluentum allegoricè ſignificat. Et quòd ſobrium quidem ac
moderatum eſſe oportet eum qui bibit,per ea quæ in conuiuiis docuit apertè oſten
dit. Neque enim ebrius docuit. Quòd autem vinum eſſet quod benedictum eſt,
oſtendit rurſus,dicens Diſcipulis: NON BIBAM ex fructu vitis huius, donec bibe Ibidem.
ro ipſum vobiſcum in regno patris mei. Cæterum quòd vinum quidem eſſet quod
bibebatur à Domino, rurſus ipſe de ſeipſo dicit, Iudæorum cordis duritiem expro-
brans: VENIT,enim inquit,filius hominis,& dicunt: Ecce homo vorax, & potor Luc. 7.
vini,publicanorum amicus. Hæc quidem nobis firma & fixa ſint aduerſus eos qui di
D cuntur Encratitæ. Porrò autem mulieres,id quod honeſtum eſt ac decorum vti-
que ſuſcipientes, ne labra latis calicibus diffundentes,dilatato ore diſrumpantur,
admodum anguſtis in ore alabaſtris indecorè bibẽtes,capita quidem reflectunt,col
la autem,non vt mihi quidem videtur honeſtè denudant, & iugulum extendentes
potum ingurgitant,conuiuis ea quæ poſſunt veluti denudantes: viriléſque eructa-
tiones vel potius ſeruiles attrahentes, in luxu & in delitiis tempus conſumunt.
Nihil enim quod probrum affert & vituperationem, viro,qui ratione eſt præditus,
conuenit,multo autem minus mulieri: cui vel ipſum tantùm ſcire ipſam quænam
ſit,ei affert pudorem: IRA autem,inquit,magna eſt mulier ebria,tanquam ira Dei Eccleſi. 26.
mulier temulenta. Quamobrem? Quoniam ſuam non cælat turpitudinem. Facile
E enim mulier ad inhoneſtè ſe gerendum attrahitur, ſi liberam ſuam animi electio-
nem voluptatibus ſolummodo permiſerit. Neque verò alabaſtris bibere prohibue-
rimus,ſed ſtudere in iis ſolùm bibere,vt ſuperbum & arrogans reſecamus: eis quæ
inciderint,citra vllam animi affectionem vti illis conſulentes: ad quas prolabuntur
appetitiones eis longè antè eminus reſecantes. Iam verò aeris impulſus,qui redeun-
te quadam fluctuatione incitat ad eructandum, eſt ſenſim tranſmittendus. Nullo au
tem modo permittendum eſt mulieribus,vt appareant aliquid corporis denudan-
tes,ne ambo prolabantur: hi quidem,vt qui ad videndum incitentur: illæ verò, vt
quæ in ſe virorum intuitum attrahant. Semper autem,tanquam præſente Domino,
F honeſtè verſandum eſt;ne nobis quoque ſicut Corinthiis ſuccenſens dicat Apoſto-
lus: CONVENIENTIBVS vobis non licet Dominicam cœnam comedere. Mihi 1. Corinth. 11
videtur is qui à Mathematicis dicitur Acephalus,qui ante ſtellam errantem enume
ratur,capite in pectus compreſſo,ſignificare helluones homines,& voluptarios,&

ad ebrietatem propenſos. Nam in his quoque ratiocinandi facultas, non in capite, A
ſed in inteſtinis collocatur, iræ & cupiditati ſeruiens. Quamobrem quemadmodum
Elpenor fregit calcaneum, cum cecidiſſet propter ebrietatem: ita eorum cerebrum
præ ebrietate caligine offuſum, ad cor & iecur, hoc eſt ad voluptatem & iram ma-
iori caſu decidit quàm dicunt Poëtæ Vulcanum cœlitus à Ioue in terram fuiſſe deie
ctum: LABOR autem, vigiliæ, inquit, & bilis, & tormentum eſt cum homine in-
ſatiabili. Quocirca Noë quoque indecora vinolentia ſcripta eſt, vt ebrietatẽ quàm
maximè vitemus, manifeſtam ſcriptiſque mandatam lapſus imaginem habẽtes: pro-
pter quam qui ebrietatis texerunt turpitudinem, benedicuntur à Domino. Breuiſſi
Geneſ. 9. mè itaque comprehendens Scriptura, vno verbo omnia dixit. Quod homini erudi- B
to ſatis eſt vinum, & in eius cubili requieſcet.

Quòd in ſumptuoſam vaſorum ſupellectilem non ſit ſtudium conferendum. Cap. III.

ARGENTEORVM itaque & aureorum gemmeorumq́ue poculo-
rum irritus & inutilis eſt vſus vt qui ſit viſus ſolùm deceptio.
Nam ſiue eis calidum mixtum liquorem infuderis, excalefactorũ
vaſorum moleſta eſt tractatio: ſiue rurſus frigidum infuderis, C
qualitatem materia transfundit, liquorem corrumpens, & eſt da-
mnoſus diues potus. Valeant ergo Theridei calices, Antigoni-
des, canthari Labronii, & Lepaſtæ, & poculorũm genera innumerabilia; trullæ
preterea & pſycteres, & œnochoæ. Aurum enim & argentum, & priuatim &
De his Athenæus lib. xi. publicè eſt inuidioſa, vt ſemel dicam, poſſeſſio, ſi vſum exceſſerit, rara ad acquirẽ
dum, difficilis ad cuſtodiendũ, & non apta ad vtendũ. Quinetiam curioſa ac ſuper-
flua tornatorũ in vitro vana gloria, ad frangendũ propter artẽ paratior, quæ ſimul
docet & timere & bibere, eſt à bonis noſtris inſtitutis & legibus exterminãda. Sellæ
autẽ argenteæ, pelues & acetabula, ſcutellæ & catini, & præterea vaſa aurea & argẽ
tea, nõnulla quidẽ ad ciborũ miniſterium, alia verò ad alios vſus quos me pudet dice D
re, ex ſectili cedro, thuris virgulto, ebenoque & ebore inſtructi tripodes, lectiq́ue ar
gẽti pedes & ex ebore cõpacti, auroq́ue interſperſæ & teſtudine variatæ cubilis val
uæ, & ſtragulæ veſtes purpureæ, & aliorum colorum paratu difficilium, inſolentũ
delitiarum argumenta, inuidiæ molliſque ignauiæ inſidioſa commoda, ſunt omnia
amandanda, vt quæ nihil habeant propter quod ſit iure in eis multum ſtudii ponen-
1. Corin. 7. dum: TEMPVS enim contractum eſt, vt dicit Apoſtolus. Hoc ergo reſtat ne habi-
tum ac figuram quampiam præ nobis ridicule feramus: quemadmodum in pompis
videntur nonnulli extrinſecus ita vncti & obliti ad grauitatem, vt ſtuporem & ad-
mirationem afferant, intus autem ſunt planè miſeri. Hoc itaque explicans accura-
Ibidem. tius ſubiunxit. RELIQVVM eſt vt & qui habent vxores, ſint tanquam non haben E
tes, & qui emunt, tanquam non poſſidentes. Quòd ſi hæc dixit in coniugio, in quo
Geneſ. 1. dixit Deus, Creſcite & multiplicemini, quomodo putatis arrogantiam ac ſuperbiã
non eſſe ex auctoritate Domini exterminandam? Quocirca dicit etiam Dominus:
Matth. 19. Mar. 10. VENDE quæ hahes, & da pauperibus; & huc me ſequere. Sequere Deum nudus ab
arrogantia, nudus à pompa momentanea, quod tuum eſt, quod bonum eſt, quod au
ferri non poteſt, in Deum fidem, in paſſum confeſſionem, beneficentiam in homi-
nes poſſidens, quod quidem eſt poſſeſſio pretioſiſſima. Ego autem admitto etiã
Platonem, qui lege lata apertè decernit, quòd neque vt opes aureas & argenteas ha
beas laborare oportet, neque vas inutile, quod non cum vſu neceſſario moderatum
quoque ſit, vt ſit idem ad multa accommodatum; multiplex autem & varia poſſeſ-
ſio expurgetur. Pulcherrimè itaque alicubi dicit diuina Scriptura, ad eos qui ſunt ſui F
Baruch. 3. amantes & arrogãtes verha dirigens: VBI SVNT qui gentibus imperabant, & qui
dominabantur feris, quæ ſunt ſuper terram? qui in cœli auibus illudebant, qui argẽ-
ti & auri theſauros congregabant, in quibus homines habebant fiduciam, & non
eſt finis

A eſt finis acquiſitionis eorum?qui aurum & argentũ fabricabantur,& erant ſolliciti?
Non eſt inuentio verborum eorum:euanuerunt,& ad inferos deſcenderunt. Hæc
eſt merces arrogantis ſuperbiæ. Si nobis enim agrum colentibus ligone & aratro
opus eſt:ligonem autem argenteum, ſalcemque auream nemo fuerit fabricatus: &
materia, quæ apta ſit ad opus faciundum,non quæ ſit diues in agricultura, vtimur:
quid vetat quominus in vaſis quoque domeſticis idem ſentiant, qui quod eſt ſimi-
le conſiderant?quorum modus ſit vſus,non ſumptus ac magnificentia. Quid enim
dic queſo,qui in menſa ponitur gladiolus,ſi clauos non habuerit argenteos,vel nõ
fuerit factus ex ebore capulus , non ſcindit ? An ad carnem diuidendam Indicum
ferrum nobis fabricandum eſt,auxilium veluti quoddam euocantibus? Quid verò
B ſi fuerit peluis fictilis,an ablutarum manuum ſordes non excipiet?& vas fictile quo
pedes lauamus,pedum ſordes?Ergo ne etiam indignabitur menſa , quæ eſt pedibus
eburneis inſtructa,ſi panem vnius oboli portauerit?neque verò lumen lucerna mi-
niſtrabit,quòd ſit figuli opus,non aurificis?Ego autem dico vel humile grabatum
nihilo meliorem præbere accubitum quàm lectum eburneum.Cum autem ad ſub-
ſternendum ſit ſatis ouinarum caprinarúmue pellium,adeò vt purpureis aut puni-
ceis nõ ſit opus;propter primarum,quæ exitium attulerunt, delitiarum ſtultitiam,
nihilo ſecius condemnare frugalitatem,quis tantus error & vana honeſti pulchri-
que perſuaſio?Videte,Chriſtus in vili catino cibum ſumpſit,& fecit Diſcipulos ſu
per herbam accumbere:& pedes eorum lauit linteo accinctus,Deus à faſtu alienus, εὐτελείᾳ.
C & Dominus omnium,nunquid argenteum lauacrum è cœlo deferens?Et à Samari Matth. 14. Mar.6.
tana potum petiit,quæ aquam vaſe fictili hauriebat è puteo,aurum regale non re- Ioan. 13.
quirens,ſitim autem docens facile extinguere. Scopum enim conſtituebat vſum, Ibidem.4.
non nimiam & inutilem magnificentiam. In conuiuiis autem comedebat & bibe-
bat,non terræ metalla effodiens:neque auri & argenti,hoc eſt,rubiginem redolen
tibus vaſculis vtens: Quodammodo enim ſpirat incenſæ rubigo materiæ. In ſum-
ma enim & alimenta,& veſtes,vaſa & ſuppectilem , & quæcunque in domo ſunt,
atque ipſam,vt ſemel dicam vitam,oportet eſſe conſentaneam rectæ Chriſtiani ho
minis inſtitutioni , prout conducibile fuerit accommodatam,perſonæ, ætati, ſtu-
dio,ac tempori. Cum enim ſimus vnius Dei miniſtri , oportet & poſſeſſiones , &
D quæ eſt in eis ſuppellectilem,vnius honeſtæ vitæ ſigna oſtẽdere, & vnumquemque
hominem indiſtincta & nõ differenti fide,huic vniformi inſtitutioni ea quæ conſe
quuntur conſentanea & conuenientia, per hanc vnicam affectionem videri face-
re. Quæ autem nec difficiliter acquirimus,& eis facile vtimur,laudamus,& faci
le cuſtodimus & facile communicamus:meliora autem ſunt quæ vtilia. Quæ vilio-
ra autem ſunt ac frugaliora;ſunt meliora diuitibus.In ſumma diuitiæ, quæ non re-
ctè adminiſtrantur,ſunt arx vitii ac ſceleris, in quibus multi cæcutientes cœlorum
regnum nunquam ingredi poterunt, in rebus quidem mundanis ægrotantes : ſu-
perbè autem & arroganter propter delitias viuẽtes . Oportet autem eos,qui con-
tendunt ad ſalutem,hoc animo anteà anticipaſſe, quòd vſus quidem cauſa , nobis
E ſit vniuerſa poſſeſſio:ſufficiẽtiæ autem gratia poſſeſſio,quam etiam ex pancis qui-
ſpiam parauerit.Vani autem ſunt,qui propter inſatiabilitatem repoſitis rebus pre-
tioſis delectantur. QVI autem cogit,inquit,mercedes,coëgit in nodum perfora-
tum.Is autem eſt qui cogit,& ſementem excludit,& detrimento afficitur,qui nulli
impertitur. Res eſt autem planè ridicula,& digna maximè quæ ludibrio habeatur,
argentea vrinæ receptacula,& vitreas matulas viros inferre, quemadmodum ſuos
introducunt conſiliarios,& has,quę ſine ratione ſunt diuites mulieres,ex auro ex-
crementorum facere receptacula,vt ne egerere quidem eis liceat abſque ſuperbia.
Vellem quidem eos per totã vitam aurum ſtercora exiſtimare: Nũc autem arx vitii
F inuenta eſt pecuniæ cupiditas, quam Apoſtolus dicit eſſe radicem omnium malo- 1.Timoth.6.
rum.QVAM quidem appetentes, à fide aberrarunt , & ſeipſos confixerunt multis
doloribus. Veræ autem diuitiæ ſunt paupertas cupiditatum:& vera animi magni-
tudo eſt,non propter diuitias ſibi placere,& magnos ſpiritus ſumere,ſed eas deſpi-

cere. De ſuppellectile autem & vaſis ſe iactare eſt perquam turpe: non enim in eis A
ſtudium ſuum ponere æquum eſt, quæ volenti licet vel è foro emere. Sapientia au-
tem emi non poteſt terreno numiſmate, nec in foro, ſed in cœlo venditur: & iuſto
nummo venditur, nempe Verbo immortali, regali aureo.

Quomodo in conuiuiis ſe recreare oportet. Cap. IIII.

A CONVIVIO autem rationali abſit comeſſatio & laſciuia iuueni
lis. Quinetiam inanes vigiliæ, quæ de petulantia & turpibus con B
κῶμος. nitiis & maledictis ſibi placent. Eſt enim hæc comeſſatio tibia in-
ebrians, extemporalis amatorii pontis impotentiæ catena. A-
mor autem & ebrietas, & quæ ratione carent affectiones, à no-
ſtro choro procul amandentur. Vnà autem cum petulantia in co-
meſſatione verſatur cantilena. In potu verò vigiliæ ebrietatem
acceſſunt, & excitant libidinem, quæ ſunt rebus turpibus faciendis dedita auda-
ᾠδία. cia. Sin autem in tibiis, & pſalteriis, choris & ſaltationibus & plauſibus Aegyptio-
rũ, & diſſolutis eiuſmodi otiis ſtudioſè verſentur, immodeſti, inſolẽtes, valdeque
à bona diſciplina alieni euaſerint, vtpote quos cymbala & tympana circumſonent,
& fraudis inſtrumenta circunſtrepant. Reuera enim vt mihi videtur, eiuſmodi con
uiuium eſt ebrietatis theatrum. Cum enim tenebrarum opera exuerimus, induere C
Rom. 13. arma lucis vult Apoſtolus, vt in die decore ambulantes: non in comeſſationibus, &
ebrietatibus: non in cubilibus & in impudicitiis verſantes. Fiſtula itaque tribua-
tur Paſtoribus: tibia autem ſuperſtitioſis hominibus, qui ad cultum idolorum con-
tendunt. Reuera enim hæc inſtrumenta ſunt à ſobrio conuiuio amandanda, quæ
magis beſtiis quàm hominibus cõueniunt; & iis hominibus qui à ratione ſunt alie-
niores. Ceruas enim fiſtulis demulceri accepimus, & in laqueos inter venandũ can
tu duci à venatoribus. Equis autẽ coëuntibus, veluti quidam hymenæus, tibia car-
men canitur. Id autem ab incitandis equis Muſici appellarunt, ἱππόθορον. Omne
autem turpe ſpectaculum, omnemque turpem auditionem, & vt ſemel dicam, tur-
pem omnẽ ſenſum intemperantiæ, quòd quidem eſt vera ſenſus priuatio, maximè D
oportet nos excindere, quæ in oculis & in auribus titillat, & effœminat, volupta-
tem cauentes. Fractorum enim cantuum, & flebilium Caricæ Muſæ modorum va-
ria veneficia, intemperanti & prauo muſicæ artificio mores corrumpunt, ad huius
comeſſationis affectionem trahentes. Diuinum autem miniſterium ſeparans pſallit
Pſal. 150. ſpiritus: LAVDATE eum in ſono tubæ. In ſono enim tubæ ſuſcitabit mortuos:
LAVDATE eum in pſalterio, quoniam lingua eſt pſalterium Domini: ET IN ci-
thara laudate eum. Per citharam os intelligatur, quod ſpiritu tanquam plectro pul
ſatur: IN TYMPANO & choro Laudate eum. Dicit Eccleſiam quæ meditata eſt
carnis reſurrectionem in pelle reſonante: IN CHORDIS & organo laudate eum.
Organum dicit corpus noſtrum, & chordas eius neruos, per quos numeroſè & con E
cinnè intenditur, & ſpiritu pulſatum, voces edit humanas: LAVDATE eum in
cymbalis iubilationis. Oris cymbalum dicit linguam, quæ pulſatis labris reſonat. Et
ideo humanæ naturæ acclamauit: OMNIS ſpiritus laudet Dominum. Quoniam
omnis ſpiritus quem fecit, curam geſſit. Verè enim pacificum inſtrumentum homo
eſt. Alia autem ſiquis curioſius inquirat, inueniet inſtrumenta bellica ad cupidi
tates inflammantia, vel amores incendentia, vel animum iramque irritantia. In bel-
lis itaque ſuis tuba vtuntur Ethruſci: fiſtula Arcades. Siculi autem inſtrumẽtis quæ
appellant πήκτιδας. Cretenſes lyra. Lacedæmonii tibia, cornu Thraces, tympano
Aegyptii, & Arabes cymbalo. Vno ergo inſtrumento, Verbo ſolo pacifico nos F
vtimur, quo Deum honoramus, non amplius veteri pſalterio, & tuba, & tympano,
& tibia, quibus mos erat iis qui in bello ſe exercebant. Deique metum contempſe-
runt, & ſimul congregatis concionibus in choris vti, vt per eiuſmodi modos ſolu-
tus ac deiectus excitaretur animus. Duplex autem ſit noſtra in potu beneuolentiæ
ergo

A ergò inuitatio, ex Lege. Si enim diliges Dominum Deum tuum: Deinde proximũ
tuum. Prior quidem, quæ eſt in Deum beneuola inuitatio, fiat per gratiarum actio-
nem & Pſalmodiam. Secunda autem, quæ eſt in proximum, per honeſtam vitæ con
ſuctudinem: VERBVM enim Domini inhabitet in vobis copioſè, dicit Apoſtolos. Coloſſen. 3.
Hoc autem verbum ſe accommodat & reddit conſorme temporibus, perſonis, lo-
cis. Atque adeò nunc quoque in conuiuio verſatur. Rurſus enim ſubiungit Apoſto
lus: IN OMNI ſapieotia docentes, & admonentes vos ipſos, Pſalmis, Hymnis, & Ibidem.
canticis ſpiritalibus in gratia caoentes in corde veſtro Deo. Et rurſut: QVIDQVID
feceritis vel in ſermone vel in opere, omnia io nomine Domini Ieſu, gratias agen-
B tet Deo & Patri eius. Hæc eſt gratioſa ac iucunda noſtra comeſſatio. Et ſi ad lyram
vel citharam canere & pſallere noueris, nulla in te cadet reprehenſio. Hebræum iu
ſtum Regem imitaberis, qui Deo eſt gratus & acceptus: EXVLTATE iuſti in Do Pſal. 32.
mino: rectos decet laudatio, dicit Prophetia: CONFITEMINI Domino in citha-
ra in pſalterio decachordo ei pſallite. Cantate ei canticum nouum. Nunquid au- Litera I decem
tem decachordum pſalterium Verbum Ieſum ſignificat, qui manifeſtatur elemento apud Græcos ſi-
decadis? Quemadmodum autem antequam ſumamus alimentum, laudare nos gnificat.
côuenit factoré vniuerſorum: ita etiam in potu nos ei decet pſallere, cum eiot crea-
turarum efficimur participes. Eſt enim pſalmus numeroſa & modeſta laudatio.
Canticum ſpiritale pſalmum dixit Apoſtolus. Poſtremo autem antequam nos Ad Coloſſen. 3.
C ſomnus inuadat, pium & ſanctum eſt Deo gratias agere, vt qui eius benignitatem
& gratiam fuerimus conſecuti, ita vt cum diuino quodam afflatu nos ad ſomnum
conferamus: & côfiteri ei, inquit, in canticis labiorum, quòd in eius iuſſu fiat quid- Pſal. 62. & 118.
quid ei viſum eſt, & ad eiut ſalutare nihil eſt mancum ac diminutum. Cæterum
apud Græcos quoque veteres, in conuiuiis ad compotandum comparatis, & diſtil-
lantibus poculis, ad Hebraicorum pſalmorum ſimilitudinem, canticum quod appel
labatur ϲκολιόν, ideſt obliquum, canebatur, communiter omnibus voce ſimul pæa-
na clamantibus, & nonounquam etiam per cantici vices propinationem circum-
agentibus. Qui autem eraot ex eis muſicæ paulò peritiores, etiam ad lyram cane-
bant. Verum amatoria quidem procul abſint cantica. Sint autem cantica Dei laudet:
D LAVDENT, inquit, nomen eius in choro, in tympano, & pſalterio pſallant ei. Et Ibidem. 149.
quis eſt chorus qui pſallit? Ipſe tibi narrabit ſpiritus: LAVDATIO eius in eccle-
ſia ſanctorum. Exulteot propter Regem ipſorum. Et rurſus ſubiungit: QVONIAM
bene placitum eſt Domino in populo ſuo. Sunt enim admittendæ modeſtæ & pudi-
cæ harmoniæ, à forti & neruoſa noſtra cogitatione verè molles & eneruatas harmo
nias amandando quàm longiſſimè, quæ improbo flexuum vocit artificio vtentes, ad
delicatam & ignauam vitæ agendæ rationem deducunt. Graites autem, & quæ ad
temperantiam pertinent modulationes, ebrietati proteruiæ valedicunt. Chroma-
ticę igitur harmonię, impudenti in vino proteruiæ, floribuſque redimitæ & mere
triciæ muſicæ ſunt relinquendæ.

E

De riſu. *Cap. V.*

RERVM autem ridicularum, vel ridendarum potius actionum imi
tatores, exigendi ſunt à noſtra Republica. Cum enim verba o-
mnia à cogitatione & moribus emanent, fieri non poteſt vt ver-
ba aliqua emittantur ridicula, quæ non procedant à moribus ri-
diculis. Illud enim: NON EST arbor bona quæ facit fructus ma Matth. 7.
los; neque arbor mala quæ facit fructut bonos; hic quoque appli
candum eſt. Sermo enim fructus eſt cogitationis. Si ergo qui riſum mouent ſunt
F exterminandi à noſtra Republica, longè abeſt vt nobis permittat riſum mouere.
Abſurdum enim eſſet, quorum auditores eſſe prohibitum eſt, inueniri eorum imi
tatores. Multò autem eſſet abſurdius ſtudere vt ipſe ſis ridiculus, hoc eſt, probris
inceſſendus & irridendus. Si enim ridiculam figuram ſuſcipere, quemadmodum

in pompis videntur nonnulli,in animum minimè induxerimus : quomodo inter- A
num hominem magis ridiculam ſuſtinere figuram iure paſſi fuerimus?& ſi perſo-
nam noſtram non noſtra quidem ſponte in magis ridiculoſam vnquam conuerte
rimus:quomodo in verbis ſtuduerimus eſſe & videri ridiculi, id quod eſt omniũ
quę ſunt in homine longè pretioſiſſimum,nempe ſermonem ac rationem ludibrio
habentes?Ridiculum eſt ergo hæc exercere,quandoquidem nec huiuſmodi ridicu-
lorum hominum oratio digna eſt quæ audiatur:per hæc nomina ad turpia facta cõ
ſuefaciens. Vrbanè ergo & lepidè loquendum eſt, non riſus autem mouendus.
Quinetiam ipſe riſus eſt comprimendus. Nam ipſe quoque,ſi quo modo oportet
proferatur,præ ſe fert decorem & honeſtatem:Sin aliter prodeat,indicat intempe B
rantiam.Nam,vt ſemel dicam,quæcunque ſunt naturalia hominibus,ea ab illis mi
nimè tollenda ſunt:ſed eis potius modus & conueniens tempus adhibendum eſt.
Non enim quoniam homo eſt animal vi ridendi præditum,ideo perpetuò ridendũ
eſt, quandoquidem nec equus cuius eſt proprius hinnitus, ſemper hinnit. Tan-
quam autem animalia ratione prædita,oportet nos temperatè cõponere,ſtudii no
ſtri acrimoniam & nimium intenſam vehemẽtiam moderatè remittentes,non au-
tem inconcinnè diſſoluentes.Quæ vultus enim tanquam alicuius inſtrumenti fit
per harmoniam decora remiſſio, appellata eſt Græcè μειδίαμα hoc eſt,ſubriſio.
Ita appellata eſt diffuſio, & exhilaratio, & riſus eorum in quorum vultu reſidet
modeſtia.Immoderata autem & inconcinna vultus diſſolutio,ſi ſit quidem in mu C
lieribus, appellatur Græcè κιχλισμός hoc eſt, riſus immodeſtus & laſciuus, is eſt
autem riſus meretricius.Si autem in viris, καγχασμός hoc eſt, Cachinnatio. Eſt au-
Eccleſi. 21. tem hic procorum riſus inſolens & proteruus. STVLTVS autem in riſu extollit
vocẽ ſuam,inquit,Scriptura:Vir autem aſtutus vix ſenſim ſubridebit.Aſtutum au
tem nunc dicit prudentem,qui contrario modo quàm ſtultus affectus eſt. Sed ne-
que rurſus oportet eſſe triſtem,ſed grauem & cogitantem.Illum enim magis ad-
mitto ſubridentem,qui ſeuera viſus eſt facie ſubridere quàm qui non ſeuera. Mi-
nus enim fuerit riſus ille irridendus.Oportet autem ipſum quoque ſubriſum doce
ri & caſtigari:& ſi de rebus quidem turpibus fuerit, erubeſcere potius videri quã
ſubridere,ne videamur per conſenſum collætari.Si autem de rebus moleſtis,con- D
uenit potius triſtiores videri quàm lætari.Illud enim eſt conſiderationis humanæ
indicium. hoc autem exhibet crudelitatis exiſtimationem. Neque enim eſt ſem-
per ridendum,eſt enim immoderatum:neque ſi adſint ſeniores,vel aliqui quos æ-
quum eſt revereri:niſi forte ipſi quoque vt nos exhilarent vrbanè aliquid & lepidè
dixerint.Sed neque apud quoſlibet ridendum eſt:neque in omni loco, ſed neque
omnibus:neque propter omnia.Maximè enim adoleſcentulis & mulieribus riſus
eſt procliuis ad calumniã.Terribile autem aliquid & rigidum præ ſe ferre eminus,
eos qui circunſtant expellit.Poteſt enim vel ſolo aſpectu grauitas petulantiæ irru-
ptiones frangere ac reprimere.

Omnes autem ſtultos, ut uno uerbo dicam, uinum E
Et ridere iubet molle, & ſaltare lubenter.

Mores effœminatos conuertens ad mollitiem.Eſt autem conſiderandum quomo-
do hinc profecta dicendi licentia turpitudinem vſque adeò auget & amplificat,vt
eam deducat ad turpiloquium.

Edidit, & quod erat melius non dicere, uerbum.

Improborum itaque hominum mores in vino maximè perſpici contingit, vt qui
ſint omni ſimulatione nudati propter illiberalem vini petulantiæ in dicendo licen
tiam, per quam ſopitur quidem ratio, quæ in ipſa anima ebrietate oppreſſa eſt
& grauata:agreſtes autem & omni vrbanitate carentes excitantur affectiones,quæ
in animi imbecillitatem facile dominatum occupant. F

De

A *De turloquio.* *Cap.* VI.

A TVRPILOQVIO autem & nos omnino abſtinere oportet, & eis
qui illo vtuntur os obſtruere, & aſpectu ſeueriore, & vultus auer
ſione, & ea, quę vocatur, ſubſannatione, & ſæpe etiam aſperiori
oratione. QVAE enim inquit, ex ore exeunt, coinquinant homi- Matth. 15.
nem. Communem, & gentilem, & indoctum, intemperátemque Coinquinant
& petulantem eum oſtendunt: non autem proprium, modeſtum, Græce κοινοῦσι
honeſtum & temperantem. Cum autem turpia æquè in audiē- hoc eſt cōmunē reddunt.
B do verſentur & in ſpectando, diuinus Pædagogus eadem ratione pueris luctanti-
bus, ne aures eorum offendantur, pudicos & modeſtos ſermones, veluti quædam
aurium munimenta adhibet, ne poſſit ad frangendam animam peruadere pulſatio
fornicationis: oculos autem dirigit ad rerum honeſtarum ſpectaculum: melius eſſe
dicens labi pedibus quàm oculis. Hoc turpiloquium propulſans Apoſtolus: O- Ephe. 4.
MNIS, inquit, malus ſermo ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis bonus. Et rur Ibidem. 5.
ſus: SICVT decet ſanctos, non nominetur in vobis turpitudo, & ſtultiloquium,
vel ſcurrilis vrbanitas, quæ ad rem non pertinent: ſed potius gratiarum actio. Si au-
tem qui ſtultum dixit fratrem, obnoxius eſt iudicio; quid de eo qui ſtulta loquitur Matth. 5.
pronuntiabimus? Annon etiam de eo ſcriptum eſt: QVI LOCVTVS verbum fue- Ibidem. 12.
C rit otioſum reddet rationem Domino in die iudicii? Et rurſus: EX SERMONE tuo Ibidem.
iuſtificaberis, inquit, & ex ſermone tuo condemnaberis. Quænam ſunt ergo ſaluta-
res aurium defenſiones, & quænam ſunt lubricorum oculorum diſciplinæ? Quæ
cum iuſtis ſunt conuerſationes, auresquæ præoccupant, & eis prius obſtruunt, qui
volunt abducere à veritate. Bonos mores perdunt malæ conſuetudines, inquit Poë
tica. Præclarius autem Apoſtolus: ESTOTE, inquit, odio habentes malum, ad- Rom. 12.
hærentes bono. Qui enim cum ſanctis verſatur, ſanctificabitur. Omnino ergo ab-
ſtinendum eſt à turpibus auditionibus, & verbis, & ſpectaculis: ſed multo magis à
factis turpibus mundos eſſe oportet: partim quidem in oſtendendis & nudandis ali-
quibus partibus corporis quas non decet: partim autem in cōtemplandis ſecretiori-
D bus partibus. Neque enim turpem iuſti denudationem in animum induxit aſpicere Geneſ. 9.
modeſtus filius: ſed texit modeſtia quod nudarat ebrietas, ſpectandum lapſum in-
ſcientiæ. Mundos autem nihilo ſecius eſſe oportet & à vocum prolationibus, qui-
bus nullum eſſe oportet aditum ad aures eorum qui in Chriſto crediderunt. Hac
ratione mihi videtur Pædagogus nihil quod ſit indecorum & inhoneſtum nobis lo
qui permittere, longè antè nos præmuniens aduerſus incontinentiam. Præclarè
enim & mira arte ſolet vitiorum radices excindere, quemadmodum, Non mœcha- Exod. 20.
beris, per illud: Non concupiſces. Adulterium enim fructus & concupiſcentiæ, quę Matth. 5.
quidem eſt mala radix. Similiter ergo hic quoque Pædagogus ſecuram nominum li
centiam, tanquam vſum reprehendit, ſecuram intemperantiæ congreſſionem am-
E putans: Se enim in nominibus inſolenter gerere, facit vt meditemur inhoneſtè face
re. In voce autem eſſe modeſtum, eſt ſeipſum exercere ad ſortiter ſuſtinēdam libidi
nis impreſſionem. Profundiori autem oratione tractauimus, quòd neque in no-
minibus, ſed neque in partibus ad coitum pertinentibus, & nuptiali congreſſione,
in quibus impoſita ſunt nomina quæ vſu minimè trita ſunt, eius quod vere turpe
eſt ponitur appellatio.[a] Nam neque genu & tibia, & huiuſmodi membra, & quę eis
impoſita ſunt nomina, ſunt turpia, nec quæ per ea ſit actio: membra autem & homi
nis verenda verecundia quidem plena, non autem turpia cenſenda ſunt. Turpis au-
tem res eſt, quæ fit præter leges eorum operatio, ideoque probro digna & ſuppli-
cio. Turpe enim ſolum reuera eſt vitium, & quæ per ipſum aguntur. His ergo con
F ſequenter iure vocetur turpiloquium quæ de vitioſis factis habetur oratio: cuiuſ-
modi eſt ſi de adulterio vel de puerorum amore diſſeratur, & quæ ſunt huiuſmo-
di. Quanquam ineptæ quoque nugæ ſunt ſilentio prætermittendæ. EX MVLTILO Prouerb. 10.
QVIO, enim inquit, non effugies peccatum. Luet ergo pœnas linguæ vitium.

Eccleſi.10. EST enim tacens qui inuenitur ſapiens,& eſt qui odio habetur propter multam lo- A
quacitatem.Quinetiam ipſe nugator affert ſibiipſi faſtidium ac ſatietatem. QVI
Ibidem.10. enim multiplicat ſermonem,odit animam ſuam.

Quænam obſeruare oporteat eos qui honeſtè ſimul viuunt. *Cap.VII.*

A NOBIS autem abſit quoque irridere,à quo primum incipit con-
tumelia,ex quibus lites,pugnæ,& inimicitiæ erumpunt. Dixi-
mus autem contumeliam eſſe ebrietatis miniſtram. Non ex ſolis
Ibidem.31. autem factis,ſed etiam ex verbis homo iudicatur. IN CONVI-
VIO autem,inquit,ne argueris proximum,& ei opprobrii ſermo B
nem ne dixeris.Si enim vel maximè cum ſanctis conuerſari præ-
Prouerb.20. cipitur,ſanctum irridere peccatum eſt.. EX ORE enim inſipien
tium,inquit Scriptura,baculus contumeliæ.Baculum dicens,fundamentum contu
meliæ,cui innititur ei ſuper quam requieſcit contumelia. Vnde admiror Apoſto-
Ephe.5. lum,qui hîc quoque ſuadet,neque ſcurrilia,neque quæ nihil ad rem pertinent,ver-
ba effundere.Si enim propter charitatem conuenitur ad conuiuia: conuiuii autem
finis eſt,in eos qui ſimul ſunt beneuolentia: charitatem autem conſequuntur cibus
& potus quomodo non eſt vt ratio poſtulat conuerſandum,& nec propter charita-
tem dubitandum?Si enim conuenimus,vt quæ inter nos eſt beneuolentiam augea-
mus:quomodo inimicitias irridendo prouocamus?Satius eſt tacere quàm contradi- C
Eccleſi.14. cere,peccatum peccato adducentes.Beatus re vera vir ille eſt, qui non eſt lapſus in
ore ſuo,vel non compunctus eſt in moleſtia peccati,vel ductus pœnitentia propter
ea quæ locutus peccauit:vel ideo quod locutus neminem moleſtia affecerit. In ſum
ma ergo adoleſcentes & adoleſcentulæ ab eiuſmodi conuiuiis omnino abſtineant,
ne labantur in iis quæ non conueniebant. Inuſitatæ enim auditiones,& indecora
ſpectacula,dum in eis adhuc fides fluctuat,mentem eorum euentilant. Aetatis au-
tem inſtabilitas eas adiuuat,vt ad cupiditates ferantur præcipites. Quinetiam non-
nunquam aliis cauſæ ſunt offenſionum,dum florem ætatis,qui eſt maximè lubricus
Ibidem.9. & periculoſus,oſtentant. Rectè enim videtur præcipere Sapientia. CVM MVLIE-
RE quæ viro ſubiecta eſt ne omnino ſedeas,& ne ſuper cubitum cum ea accubueris: D
Hoc eſt: Ne cum ea frequentius cœnes,neque cum ea comedas. Et ideo ſubiungit.
NEQVE cum ea in vino congrediaris: nequando inclinet cor tuum in ipſam, &
ſanguine tuo labetur ad interitum. Lubrica enim res eſt quæ eſt in vino libertas,
quæ poteſt efflorescere. Viro autem ſubiectam nominauit,quod maius ſit pericu
lum ei qui vitæ ſocietatis vinculum conatur diſſoluere. Quòd ſi aliqua neceſſitas
euenerit quæ eas iubeat accedere:illæ quidem exterius amictu pulchrè tegantur: in
tus autem pudore.Quæcũque autem non ſunt viro ſubiectæ,iis eſt extremum pro-
brum intereſſe conuiuio virorum,idque vinolentorum.Qui in tabernaculum au-
tem oculos fixerint,immobiles, innixi cubitis adſint ſolis auribus. Quòd ſi etiam
ſederint,ne pedes ſæpe permutent,nec alterum fœmur alteri ſuperponant,nec ma- E
num mento ſuſtentent.Illiberale enim eſt & indecorum ſeipſum non ferre: idque
datur vitio adoleſcenti.Sæpe autem moueri,habitumque & figuram mutare,ſignũ
eſt leuitatis.Iam verò modeſti eſt & honeſti,&.in cibo & in potu quod minus eſt eli
gere,idque tardius & non procliuius,tam in principio quàm etiam in interuallis.
Eccleſi.31. Quinetiam priorem deſinere,& ab affectione ſe alienum oſtendere: COMEDE,
inquit vt homo,quæ apponuntur:ceſſa autem primus diſciplinæ gratia.Et ſi in me-
dio plurium ſederis,ne ante ipſos manum porrigas. Non eſt ergo vnquam proſilien
dum ab ingluuie perſuaſis?ſed nec quamuis cupientes non niſi aliquanto poſt por-
rigere oportet,longa mora intemperantiam fatentes. Sed neque interim videri tan
quam feras cibo hærere,cumque auidè arripere.Porrò autem nec obſonii multum F
ingerendum eſt.Neque enim vt obſonium deuoret,ſed vt frumento veſcatur ho-
mini innatum eſt. Ante multos autem ſurgere, & conuiuio excedere,eſt valde
modeſti hominis. CVM EST, inquit,tempus ſurgendi,ne ſis poſtremus, & reuer-

A tere in domum tuam. Quinetiam dicebant duodecim, cum euocaſſent Diſcipulo-
rum multitudinem: Non eſt bonum nos relicto verbo Dei miniſtrare menſis. Actuum. 6.
Quòd ſi hoc diligenter cauerunt, multo magis vitabant ingluuiem. Hi autem ipſi
Apoſtoli ſcribentes fratribus qui erant in Antiochia, Syria, & Cilicia: VISVM eſt Actuum. 15.
dixerunt ſpiritui ſancto & nobis, nullum vobis maius onus imponere, præter-
quam neceſſitatem abſtinendi ab imolatis & ſanguine, & ſuffocatis & fornicatio-
ne, à quibus vos ipſos cuſtodientes rectè facietis. Oportet autem in vino petu-
lantiam non ſecus fugere quàm cicutam. Ambo enim ad mortem attrahunt. Opor-
tet verò & profuſum riſum arcere, & immodicas lachrymas. Sæpe enim temulenti
B cum maximum cachinnum ſuſtulerint, deinde rurſus neſcio qua perſuaſi vini in-
ſolentia, deſcendunt ad lachrymas. A ratione enim alienum eſt, & eſſe effœmina-
tum, & eſſe petulantem. Senes autem adoleſcentes tanquam filios reſpicientes, ra-
riſſimè quidem, ſed aliquando tamen cum eis luſerint, ſalſum aliquod dictum in eos
torquentes quod eos decorum doceat. Cum taciturno & verecundo facetè & vr-
banè poteſt hoc modo agere: Meus autem filius (de eo loquens qui tacet) nō ceſſat
loqui. Adoleſcentis enim verecundiam auget talis ludificatio, lepidè oſtendens bo-
na quæ in eo inſunt per falſam inſimulationem malorum quæ ei non inſunt. Eſt
enim hæc quædam Magiſtri docentis inuentio, per id quod non adeſt, id quod adeſt
confirmans. Certè tale quid etiam facere conſtituit, qui eum qui aquam bibit, &
C eſt ſobrius ac temperans temulentum dicit eſſe & petulántem. Quòd ſi ſint etiam
nonnulli qui alios lubenter irrideant, nobis quidem tacendum eſt, & verba ſuper-
flua ſunt tanquam plena pocula à nobis tranſmittenda. Lubricus enim & periculo-
ſus eſt eiuſmodi ludus. Os autem temerarii appropinquat contritioni. Non ſuſci
pies autem inanem auditionem: Neque vnà cum iniuſto ſedebis vt ſis falſus teſtis,
neque in calumniis, neque in maledictis, ſed neque in improbitate. Atque ego
quidem mihi videor modeſtorum voci poſſe modum imponere, quibus permitti-
tur, vt is qui cum alio diſſerit loquatur. Silentium enim eſt virtus mulierum, à pe-
riculo autem remotum adoleſcentum munus eſt: probata autem iam ætate bona eſt
oratio. Senior loquere in conuiuio, te enim decet: ſed citra impedimentum loque-
D re, & in perfecta ſcientia. Adoleſcens, tibi quoque permittit Sapientia, loquere, ſi Eccleſ. 32.
te opus ſit, vix cum bis interrogatus fueris. Sermonem autem tuum paucis in ſum-
mam redige. Vterque autem qui diſſerit, vocem ſuam metiatur iuſta proportione
& commoderatione. Elatus enim clamor pronuntiationis eſt res inſaniſſima, cum
proximis autem ita loqui vt non audiaris, eius eſt qui nullo eſt ſenſu præditus.
Neque enim audient: & eſt hoc quidem puſilli & abiecti animi indicium: illud verò
arrogantiæ. Abſit etiam vehemens contentio pro inani verborum victoria. No-
bis enim finis eſt eſſe à tumultu & perturbatione alienos, & hoc ſibi vult illud: Pax
tibi. Priuſquam autem audieris, ne verbum reſponde. Iam verò vox quoque fracta
& eneruata eſt fœminæ: modeſti autem eſt in voce moderatio, à magnitudine ſimul
E & prolixitate celeritateque & multitudine arcentis ſuam orationem. Neque enim
prolixo eſt vnquam ſermone vtendum: neque multum loquēdum: nec nugandum.
Sed neque volubiliter & præcipitanter colloquendum eſt. Ipſi enim voci, vt ita di-
cam, ius ſuum tribuendum eſt, importuniſque vociferatoribus & exclamatoribus
ora ſunt obſtruēda. Ea enim de cauſa Therſitē plagis caſtigauit moderatus Vlyſſes.
Immodicis uerbis turbabat nam omnia ſolus.
Plurima mente ſua temere is confuſa tenebat.
Sed certo nihil ordine. Terribilis enim in interitu ſuo vir linguoſus. Nugato-
rum itaque, non ſecus ac veterum calceorum, alia quidem vitio detrita ſunt.
Sola autem lingua reliqua eſt ad damnum. Ea de cauſa quæ ſunt vitæ vtiliſſima Ibidem.
F præcipit Sapientia: NE NVGERIS in multitudine ſeniorum. Quinetiam nu-
gas noſtras radicitus excindens, à Deo incipiens, & vt moderatè nos geramus con-
ſtituens, dicit: SERMONEM ne [a] iteraueris in oratione tua. Poppyſmata autem, Ibidem. 7.
& ſibili, & digitis expreſſi ſoni, quibus accerſuntur famuli, cùm ſint rationis exper-

tes ſignificationes, ratione præditis hominibus vitandi ſunt. Frequenter etiam A
ſpuere,& violentius excreare,& etiam emungere in conuiuio vitandum eſt. Conuiuarum enim habenda eſt vtique ratio,ne præ nauſea talem auerſentur turpitudinem,quæ arguit intemperantiam. Non enim ſicut bobus & aſinis ſimul eſt præſepe & ſterquilinium. Multi enim eodem tempore ſe emungũt, ſpuunt, & cœnant. Sternutatio autem ſi cui euenerit,ſicut etiam ructus,non oportebit ſono proximos ciere,qui de mala educatione ferant teſtimonium.Sed ructus quidem cum expirato aere eſt tranſmittendus,ore decorè compoſito,nec inſtar perſonarum tragicarum diducto & hiante. Sternutationis autem qui conturbat ſtrepitus, reſpiratione leniter repreſſa ac retenta auferendus eſt. Hac enim ratione quàm hone- B
ſtiſſimè fieri poterit conglobatæ ſpiritus minæ intus ſunt extinguendæ,prouidendo vt ita tranſeat,vt etiam cæteros latere conetur,ſi vi expreſſius aër aliquod ſecum excrementum eduxerit.Arrogantiæ autem & inſolentiæ ſignum eſt,ipſis velle ſonis aliquid addere,non autem detrahere. Iam verò qui dentes ſcalpunt,& vlcera cruentant,tum ſibiipſis moleſti ſunt, & tum inuiſi proximis.Porrò autem aurium quoque fricationes,& ſternutamentorum irritationes,ſunt ſuilli pruritus & confricationes, quæ intemperantem meditantur fornicationem. Fugiendæ quoque ſunt turpitudines quæ ſub aſpectum cadunt,& turpes qui de eis fiunt ſermones. Sit autem grauis quoque aſpectus, collique conuerſio ac motus honeſtus & decorus,& manuum quoque in loquendo geſtus.In ſumma enim, quies, pax, & tran- C
quillitas eſt Chriſtiani propria.

An vnguentis & coronis vtendum ſit. *Cap.* VIII.

CORONARVM autem & vnguentorum vſus non eſt nobis neceſſarius. Ad libidines enim & voluptates impellunt,maximè cum nox
Luc. 7. propè eſt.Scio quòd cum vnguenti alabaſtrum ad ſanctam cœnam mulier attuliſſet,vnxit pedes Domini,& eum delectauit. Scio etiã veteres Hebræorum Reges auro & lapide pretioſo ornata geſtaſſe diademata. Sed mulier quidem Verbi nondum fuerat particeps, erat enim adhuc peccatrix,eo autem quod apud ſe eſſe pulcherri- D
mum exiſtimabat,nempe vnguento,honorauit Dominum,atque etiam ornamento corporis,nempe capillis ſuis,abſterſit vnguentum quod redundabat,libans Domino lachrymas pœnitentiæ. Propterea eius peccata remiſſa ſunt. Poteſt autem hoc eſſe ſignum ac ſymbolum doctrinæ Dominicæ & eius paſſionis. Pedes enim qui vnguntur vnguento odorifero,doctrinam diuinam ſignificant, quæ cum inſi-
Pſal. 18. gni gloria orbem terræ peruadit. EXIIT enim ſonus eorum in fines terræ, atque
Rom. 10. adeò,ſi non nimium importunus videor,pedes Domini ſunt Apoſtoli Prophetia delibuti,qui ſuaueolentis vnguenti,ſcilicet ſancti ſunt ſpiritus participes. Itaque Apoſtoli,qui vniuerſum orbem terræ obierunt,& Euangelium prædicarunt, per allegoriam dicuntur pedes Domini.De quibus per Pſalmographum quoque prædi E
Ibidem. 131. cit Dominus. ADOREMVS in loco vbi ſteterunt pedes eius. Hoc eſt, quo pedes eius peruenerunt, Apoſtoli,per quos prædicatus venit ad fines terræ.Lachrimæ autem ſunt pœnitentia:& ſoluti capilli prædicabant liberationem à nimio amore ſuperflui ornatus,& quæ cum prædicatione propter Dominum ſuſcipienda erat afflictionem in tolerantia,veteri illa per nouam fidem ſoluta vana gloria. Quinetiam ſignificat paſſionem Domini. Myſticè ſic intelligentibus,oleum eſt ipſe Dominus, á quo ad nos peruenit miſericordia. Vnguentum autem, adulterinum inquam oleum,eſt Iudas Proditor,quo pedes vnctus eſt Dominus,dum à conuerſatione in mundo liberabatur. Vnguntur enim mortui. Lachrymæ autem ſumus peccatores, qui in ipſum credidimus,quibus peccata remiſit. Et capilli ſolnti flens eſt Hieruſa- F
lem,quæ inuncta fuerat,propter quam Propheticæ fuerunt lamentationes. Nos au-
Matth. 26. tem docebit ipſe Dominus Iudam eſſe falſum & adulterinum: QVI INTINXERIT mecum dicens,in catinum,hic me tradet. Vides conuiuam doloſum. Hic ipſe

Iudas

A Iudas oſculo prodidit Dominum.Fuit enim idem hypocrita & ſimulator,fraudu-
lentumque ac doloſum habens oſculum , alium veterem imitans hypocritam , &
populum illum arguens propter quem dictum eſt: HIC POPVLVS labiis me ho Eſa. 19.
norat,cor autem eorum longè eſt à me.Eſt ergo ſatis probabile eum quidem oleum
ſignificare,vt Diſcipulum qui conſecutus fuit miſericordiam.Fraudulẽtum autem
vtpote proditorem,oleum infectum ac venenatum.Hoc ergo erat quod prædice-
bant pedes vnguento delibuti,Iudæ nempe proditionem,cùm Dominus pergeret
ad paſſionem.Quinetiam ipſe Seruator lauans pedes Diſcipulorum , mittens ipſos
ad honeſtas actiones,eorum ingreſſum ad beneficia gentium ſignificauit , quæ de-
B cora & pura erant propria poteſtate præparans.Iis fragrauit vnguentum, & ſuauis
odoris opus ad omnes perueniens ab iis celebratum eſt . Domini enim paſſio nos
quidem bono odore repleuit:Hebræos verò peccato.Hoc apertiſſimè oſtẽdit Apo- 2.Corin.2.
ſtolus,dicens: DEO GRATIA qui nos ſemper facit triumphare in Chriſto , &
odorem ſuæ cognitionis per nos manifeſtat in omni loco,quoniam Domini bonus
odor ſumus Deo in iis qui ſalui fiunt & in iis qui pereunt.His quidem odor ex mor
te in mortem:illis verò odor ex vita in vitam.Porrò autem Reges Iudæorum,auro
& gemmis & compoſita ac varia corona vtentes,Chriſti Chriſtum in capite ſymbo
licè geſtantes,imprudentes capite Domini ornabantur.Lapis quidem certè pretio
ſus vel margarita vel ſmaragdus ipſum Verbum ſignificat.Aurum autem rurſus eſt
C ipſum Verbum ab interitu alienum, qui corruptionis virus minimè recipit.Atque Matth.2.
ipſi quidem nato aurum obtulerũt Magi,quod eſt regni ſymbolum , manet autem
hæc corona immortalis ad imaginem Domini: non enim veluti flos flacceſcit . Iam
verò noui etiam Ariſtippum Cyrenæum . Molli ac luxurioſæ vitæ erat deditus
Ariſtippus,is eiuſmodi Sophiſticam proponebat orationem . Equus qui vnguento
vngitur,in viri virtute non læditur,nec vnctus canis in virtute canis . Subiunxit,
Ergo nec homo,& ita concluſit ſyllogiſmum.Atqui equo quidem & cani nulla eſt
ad vnguentum cognoſcendum ratio.Quibus autem ſenſus eſt ratione magis præ-
ditus,iis illorum vſus eſt magis vituperandus,vt qui pueriles odores exhibeant.
Horum autem vnguentorum ſunt infinitæ differentiæ.[a]Brenthium,Metallium,&
D Regium,Plangonium,& Pſagdæ Aegyptiæ.Simonides autem in Iambis non vere-
tur dicere. VNGEBAR vnguentis & thymiamatibus,& [b]baccari:nam quidam mer
cator aderat.Porrò autem vtuntur etiam vnguento ex liliis, & vnguento cyprio,
& nardus apud eos eſt in maximo pretio,vnguentum quoque ex roſis, & alia qui-
bus vtuntur mulieres,& humida,& ſicca,& quæ aſperguntur vnguenta,& quibus
fiunt ſuffitus. Indies enim ab eis noua excogitantur , vt inexplebilem cupiditatem ἀπειροκαλία.
boni odoris inſatiabilitate expleant. Quocirca nimiam quandam decori pulchri-
que curam redolent.Atque eæ quidem & ſua veſtimenta, & veſtes ſtragulas , do-
moſque ſuas ſuffumigant & aſpergunt,atque adeò vel ipſa propemodum matulas
olere cogunt vnguenti delitiæ.Quamobrem rectè mihi videntur nonnulli,cum æ-
E grè ferrent tantum ſtudii in vnguenta conferri vt vel virilitatem ipſam effœmina-
rent,& eorum artifices,nempe vnguẽtarios,à ciuitatibus quę bonis legibus & in-
ſtitutis reguntur expellere , atque adeò ipſos etiam floridarum lanarum infecto-
res.Nefas eſt enim veſtes doloſas & vnguenta in ciuitatem veritatis ingredi.Opor
tet autem viros in primis apud nos vnguenta non olere,ſed vitæ probitatem. Spiret
autem fœmina Chriſtum,qui eſt regalis vnctio,non vnguenta & diapaſmata,diui-
na autem ſemper vngatur pudicitiæ vnctione, ſancto delectata vnguento , nempe
ſpiritu.Hanc ſuauis odoris vnctionem hominibus notis ſuis Chriſtus comparat,ex
aromatibus cœleſtibus hoc vnguentum componens. Hoc autem vnguento ipſe
quoque Dominus vngitur , ſicut per Dauid meminit: PROPTEREA vnxit te
F Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis.Myrra,& ſtacte,& caſia à veſti- Pſal. 44.
mentis tuis.Cæterum ne fortè ſicut vultures vnguenta abhorreamus, aut ſicut ſca
rabæi:Hos enim roſaceo vnguento delibutos mori inquiunt;pauca quædam ex his
vnguentis ſunt eligenda fœminis,quæ virum minimè torpefaciunt. Nimiæ enim

vnguentorum vnctiones,iuſta quæ fiunt mortuis,potius quàm familiarem vitæ cõ A
ſuetudinem redolent.Quanquam ipſum quoque oleum apibus & inſectis eſt inimi
cum,verùm id prodeſt nonnullis hominibus:nonnullos autem ad pugnam excitat,
&qui prius erant amici,id vnctos in ſtadiis eo deducit,vt omni contentione omni-
busque viribus in certamine depugnent:vnguentum autem,cum molle ſit oleum,
non exiſtimatis generoſos mores poſſe effœminare? Quemadmodum autem deli-
tias à guſtu amouimus,ità certè à viſu & odoratu ſenſus titillantem voluptatem a-
mandamus,ne quam fugauimus intemperantiam, per ſenſus, tanquam per portas
quibus deſunt cuſtodes,ei in animam aditum patefaciamus. Quòd ſi ſuauis odoris
ſuffitum,pontificem magnum,nempe Dominum,dicant Deo offerre,ne id eſſe ſa B
crificium & ſuauis odoris ſuffitum intelligant,ſed gratam & acceptam charitatem,
ſpiritalem ſcilicet odoris ſuauitatem, Dominum altari offerre accipiant. Sufficit
itaque ipſum oleum & ad ſuperficiem cutis pinguefaciendam, neruosque relaxan-
dos,& ad corporis grauiorem reprimendum odorem,ſi etiam oleo ad hoc opus ha-
beamus.Suauis autem odoris ſtudium,eſt eſca otii & mollitiei,quæ ad libidinoſam
& intemperantem cupiditatem paulatim attrahit.Qui eſt enim intemperans,vndi-
quaque ducitur ac trahitur,& à cibo,& à ſtrato,& à conuerſatione,& ab oculis,&
ab auribus,& à maxillis, atque adeò etiam à naribus.Et ſicut boues annulis & funi-
bus:ita etiam intemperans ſuffitibus,& vnguentis,& ſuaue olentibus coronarum
odoribus trahitur.Quoniam autem voluptati nihil loci tribuimus, quæ ad nullum C
vſum qui vitæ cõferat fuerit compoſita,age hic quoque eas diſtinguamus, id quod
eſt vtile eligentes.Sunt enim ſuaues quidam odores,qui neque torporem afferunt,
neque ad amores impellunt,neque impudicam coniunctionem ac meretricium cõ-
tubernium redolent,ſed ſunt vnà cum temperantia ſalubres, & cerebrum quidem
alunt quando malè affectus fuerit,& ventriculum corroborant.Multùm ergo abeſt
vt oporteat refrigerare floribus, quando quis vult neruos leues agileſque redde-
re.Non eſt enim vſus eorum omnino ablegandus, ſed vnguento tanquam medica-
mento & auxilio vtendum eſt,& ad vires languentes excitandas,& ad catarros, &
ad refrigerationes,& ad faſtidium. Quemadmodum alicubi quoque dicit Comi-
cus: Vnguentis manus vngitur,quod eſt pars ſanitatis maxima, vt cerebri bonos D
odores faciat. Quinetiam pedum,per eorum quæ calefaciunt aut refrigerant vn-
ctionem,fricatio exercetur vtilitatis gratia:vt ſcilicet iis qui ſunt repleti in capite
fiat quædam attractio & diuerſio ad corporis partes quæ ſunt minus principales.
Voluptas autem,cui nulla accedit vtilitas,meretriciorum eſt morum opprobrium,
& medicamentum ad prouocandum.Omnino autem multum differt μυραλοιφεῖν
hoc eſt,eſſe vnguento delibutum,ab eo quod eſt vngi vnguẽto.Illud enim eſt effœ
minatum.Vnguento autem vngi nonnunquam eſt vtile.Ariſtippus itaque Philoſo
Ecclesi 38. phus cum vnguento vnctus eſſet,dicebat malos malè perdendos eſſe Cinædos, qui
vt vnguenti vtilitas malè audiret effecerant: HONORA autem Medicum propter
eius vtilitatem,inquit Scriptura.Ipſum enim creauit altiſſimus. A Domino autem E
eſt medicina, deinde ſubiungit: ET VNGVENTARIVS faciet mixtionem. Vi-
delicet quòd data eſſent vnguenta ad vtilitatem, non autem ad ſuauem ſenſuum
titillationem.In vnguentorum enim incitamentis nequaquam ponendum eſt ſtu-
dium:ſed eſt id quod eſt in eis vtile eligendum,cum etiam Deus hominibus oleum
naſci permiſerit ad leuandos labores. Deſipientes autem mulieres,quæ canos qui-
dem tingunt,capillos autem vngunt,celerius caneſcunt propter aromata deſiccato
ria.Quocirca ſunt etiam qui vnguntur ſicciores:facit autem ſiccitas caniores.Siue
enim canicies eſt pilorum exiccatio: ſiue calidi defectus, ſiccitate proprium pilo-
rum nutrimentum ebibente humidum,& efficiente canos: Quomodo vnguenta
adhuc amauerimus propter quæ cani fiunt, qui canos fugimus? Quemadmodum F
autem qui naribus ſunt ſagacibus canes,feras odore inueſtigant:ita ex nimis curio-
ſa vnguentorum fragrantia,qui moderati ſunt & temperantes, venantur intempe
rantes. Porrò autem talis quoque vſus coronarum ad comeſſationem & in vino
proteruiam

A proteruiam comparatus effluxit. Ne caput mihi corona cinxeris; Ver eſt. In roſci-
dis pratis & mollibus variiſque germinantibus floribus degere pulchrum eſt, nati-
ua & ſincera odoris ſuauitate apum ritu fruentes, ex puro autem prato contextam
coronam pro ornamento domi circunferre, non eſt moderatorum hominum. Non
enim roſarum haccis, vel violis, vel liliis, vel aliquibus aliis eiuſmodi floribus comā
quæ ſe parat ad vinolentam petulantiam, eam herbis ac floribus variegantes, conte
gere conuenit. Alioqui enim etiam comam refrigerat circumpoſita corona, tum
propter humiditatem, tum propter frigiditatem. Ea de cauſa medici cum cerebrū
eſſe frigidum per diligentem naturæ contemplationem cognoſcant, pectora eſſe
vngenda ſentiunt & ſupremas naſi partes, vt ſenſim tranſiens calida exhalatio eius
frigiditatem poſſit rectè fouere. Longè ergo abeſt vt is ſit floribus refrigerandus.
B Accedit his quòd florum quoque delectationem perdunt ii qui ſunt coronati. Viſu
enim non fruuntur qui habent coronam ſupra oculos reuinctam. Sed neque odoris
ſuauitate, cum inſtrumentis reſpiratoriis ſint flores eis ſuperiores. Cum enim odor
ſecundum naturam ſurſum emittatur & exhaletur, ſupra caput reſpiratio nulla de-
lectatione fruitur, cum ſuauitas odoris abripiatur. Sicut ergo pulchritudo, ita etiam
flos delectat dum videtur, & oportet nos eorum quæ pulchra ſunt aſpectu fruen-
tes, laude & gloria afficere Opificem. Vſus autem eorum eſt noxius, & celeriter
præterit, pœnitentiæ ſupplicio affectus. Statim autem probatur eorum vitæ breui-
tas. Ambo enim flaceſcunt, & flos, & pulchritudo. Cæterum eos quidem qui ea cō
trectant, ille quidem refrigerat, hæc verò incendit & inflammat. Vt vno autem ver
C bo abſoluam, qui præter aſpectum vſus eorum fruendo percipitur, petulantia eſt et
iniuria, non autem delectatio. Oblectare autem nos honeſtè oportet tanquam in pa
radiſo, Scripturam verè ſequentes. Mulieris quidem corona vir eſt exiſtimandus. 1. Corin. 11.
Viri autem, matrimonium. Matrimonii autem flores, amborum liberi, quos quidē
carnalium pratorum diuinus colligit agricola. Senum autem coronæ ſunt filiorum
filii. Filiis autem gloria, inquit, ſunt patres. Nobis autem Pater vniuerſorum & Prouerb. 17.
vniuerſæ eccleſiæ corona Chriſtus eſt. Quemadmodum autem radices & herbæ, Matth. 23.
ita etiam flores proprias habent qualitates: & has quidem vtiles, illas verò noxias,
alias autem periculoſas. Hedera itaque refrigerat. Nux autem emittit ſpiritum qui
torporem & veternum immittit, vt vel ipſa oſtendit nominis etymologia. Narciſ- Nux κάρυα Græ
D ſus verò flos eſt grauis odoris: Id autem arguit nominis appellatio, vt qui neruis cè, ἀπὸ τοῦ καρ
νάρκην hoc eſt, torporem afferat. Roſarum autem & violarum qui emittuntur hoc eſt a torpo
odores, cum ſint modicè frigidi, grauedines capitis comprimunt & coërcent. No- re aut grauedine
bis autem nullo modo non ſolùm vnà inebriari, ſed ne mero quidem vti permiſſum
eſt. Quinetiam crocus & flos liguſtri in ſomnum minimè moleſtum deducunt. Por ἀνθέω
rò autem multa ex iis cerebrū quod eſt natura frigidum ſuis fouent odoribus, dum ῥόδον ἀπὸ τῆς
excrementa cerebri ſubtilia & minuta efficiunt; Hinc etiam dicunt roſam Græcè ῥοῆς ὀδωδῆς
ῥόδον fuiſſe nominatam quòd odoris plurimum fluxum emittat & ideo cito mar- hoc eſt a fluxu
ceſcit. Cæterum nec apud antiquos quidem Græcos fuit vllus adhuc coronarum odoris.
vſus. Neque enim Proci, nec qui luxurioſam vitam agebant, Phæaces eis vſi ſunt.
E In certaminibus autem primò fuit donum Ahletarum, ſecundò autem plauſus & δόσις
excitatio, tertio foliorum coniectio. Vltimò autem fuit corona, cum Græciæ poſt ἐπηγερμὸς
tempora Medica magna ad delitias facta eſſet acceſſio. Qui à Verbo itaque ſeu Ra- φυλλοβολία
tione inſtituuntur, à coronis arcentur, nec exiſtimant rationem eſſe à ſe alligandā
quæ in cerebro ſita eſt: non quòd conuiuialis per vinum petulantiæ ſit corona ſym-
bolum, ſed quòd ea ſit dedicata ſimulachris. Sophocles certè Narciſſum antiquam
magnorum Deorum coronam appellauit, id dicens de tereſtribus: Sappho autem co
ronat muſas roſa. Non es roſarum Pieriarum particeps. Iunonem autem dicunt de-
F lectari lilio, & Dianam myrſine. Et ſi enim flores quidem maximè propter hominē
facti ſunt; eos tamen cum ſtulti accepiſſent, non ad proprium vſum quo grato ani-
mo vti poterant, ſed in ingratum dæmonum miniſterium abuſi ſunt. Ab eis ergo
abſtinendum eſt propter conſcientiam. A turba autem & negotio remotæ ſegnitiæ

corona ſignum eſt. Qua de cauſa mortuos quoque coronant, quo nomine re ipſa A
ſuo teſtimonio idola mortua eſſe aſſerunt, qui enim bacchantur, nec abſque coro-
nis orgia ſua celebrant. Poſtquam autem flores circumpoſuerint, poſtremo miran-
dum in modum incenduntur. Cum dæmonibus nullo modo communicandum eſt.
Sed nec viua Dei imago mortuorum ſimulachrorum ritu eſt coronanda. Pulchra
enim amaranti corona ei eſt repoſita qui ſe rectè geſſerit. Hunc florē terra ferre non
poteſt: cœlum ſolummodo eum poteſt producere. Accedit his quòd à ratione alienū
eſt, vt qui audierimus Dominum ſpinis fuiſſe coronatum, ipſi venerabili Domini
paſſioni per ludum inſultantes, habeamus capita redimita floribus. Domini enim
corona nos Prophetice ſignificabat, qui fuimus aliquando infrugiferi, qui circa il- B
lum poſiti fuimus per eccleſiam, cuius ipſe eſt caput. Quinetiam eſt typus fidei. Vi-
tæ quidem, propter ligni ſubſtantiam. Lætitiæ autem, propter coronæ appellatio-
nem. Periculi verò propter ſpinam, neque enim citra ſanguinem licet ad Verbum
accedere. Contexta autem corona marceſcit, & prauitatis perplexum ſertum diſſol
uitur, & flos exiccatur. Marceſcit enim gloria eorum qui Domino minimè credide
runt. In altum autem elatum Ieſum coronauerunt, ſuam teſtantes inſcitiam. Hac
enim ipſa de cauſa cum duro corde ſint, ſapienter prolatum non intelligunt Pro-
phetiam, quam ipſi appellant Domini probrum & contumeliam. Non cognouit
Dominum populus qui aberrauit, ratione ac conſideratione minimè fuit circunci-
ſus, non fuerunt eius illuminatæ tenebrę, non nouit Deum, negauit Dominum. C
Verum eſſe Iſraëlem perdidit: Deum perſecutus eſt: Verbum ſperauit afficere con-
tumelia: & quem tanquam maleficum crucifixit, tanquam Regem coronauit. Qua-
propter in quem hominem non crediderunt, eum benignum Deum Dominum a-
gnoſcent, & iuſtum. Quem exacerbauerunt vt ſe Dominum oſtenderet, hoc de eo
in altum ſublato teſtati ſunt, diadema iuſtitię ei ſupra omne nomen exaltato tri-
buentes, per ſpinam ſemper florentē. Hoc diadema eſt inimicum iis qui inſidiantur,
iis autem qui in eccleſia ſimul verſantur amicum, eos circumſepſit ac muniit. Hæc
corona flos eſt eorum qui crediderunt in eum qui glorificatus eſt, cruentat autem
& caſtigat eos qui non crediderunt. Porrò autem hoc quoque ſignum eſt rei à Do-
mino bene geſtæ, cum ipſe ſuo capite & principali parte corporis omnia mala no- D
ſtra portauerit, propter quæ pungebamur. Cum ipſe enim ab offenſionibus & pec-
catis, & eiuſmodi ſpinis, nos propria paſſione liberaſſet, Diabolumque infirmaſſet
& aboleuiſſet, orans merito dixit: VBI TVVS ò mors ſtimulus. Atque nos qui-
dem vuas ex ſpinis colligimus, & ficus ex rubis: Illi autem conſauciantur ac lanian-
tur, ad quos manus extendit, nempe ad populum infidelem & infrugiferum. Poſ-
ſem aliud quoque tibi myſticum dicere. Nam cum omnipotens vniuerſorum Do-
minus, quando cœpit per Verbum Legem ferre, & Moſi ſuam potentiam voluit ma
nifeſtare, ei diuina viſio oſtenditur formatæ lucis in rubo ardente. Spinoſa autem
planta eſt rubus. Poſtquam Verbum Legem ferre & cum hominibus conuerſari
deſiit, myſticè rurſus Dominus corona coronatur, hinc illuc vnde deſcenderat E
abiens, veteris deſcenſus principium inſtaurans, ac deintegro veluti in ſummam re-
digens, vt quod primum per rubum Verbum viſum fuerat, per ſpinam rurſus aſ-
ſumptum oſtenderet omnia eſſe vnius potentiæ, cum ſit vnus, & Patris qui vnus
eſt, Filius principium & finis ſeculi. Sed digreſſus ſum à ſpecie Pædagogica ad genus
orationis quod verſatur in docendis dogmatibus: Rurſus ergo reuertor ad propoſi
tum. Quòd ergo loco medicamenti, curationis gratia, & nonnunquam etiam mo-
deratæ recreationis, non ſit reiicienda quæ ex floribus ſentitur oblectatio, & quæ
ex vnguentis & ſuffitibus accipitur vtilitas, oſtendimus. Quòd ſi dixerint aliqui,
quænam eſt ergo amplius florum gratia iis qui eis non vtuntur? Sciant ex eis quo-
que componi vnguenta, eaque eſſe admodum vtilia. Suſinum quidem componitur
ex liliis & liriniis. Eſt autem calefaciens, aperiens, attrahens, humefaciens, abſter- F
gens, ſubtilium tenuiumque partium, bilem mouens, molliens. Narciſſinum au-
tem, quod componitur ex Narciſſo, æquè iuuat ac Suſinum. Myrſinum verò, quod
ex myrtis

2.Corin.6.
ἀμάραντος & amarantū florē, & immarceſſibilem ſignificat.

Matth.27.

Heb.2.
1.Corin.15.

Exod.3.
Lucis Græcè eſt, φωτὸς quod & lucem ſignificat & hominem.

ἀνακεφαλαιωσάμενος

A ex myrtis & myrſine conſtat, eſt conſtipans: qui ex corpore autem emittuntur odo
res, coërcet ac continet. Quod eſt ex roſis autem, eſt refrigerans. In ſumma enim
vt æis bene vtamur ea fabricata ſunt. EXAVDITE me, inquit, & tanquam roſa Eccl. ſi. 39.
plantata in fluentis aquarum germinate. Tanquam libanus ſuauem odorem emitti-
te, & benedicite Dominum ſuper opera eius. De his autem multa dici poſſent, cum
nos flores & aromata ad neceſſarias vtilitates, non ad delitiarum inſolentiam fa-
cta eſſe dicamus. Quòd ſi eſt etiam aliquid concedendum, odore florum vti ſufficit:
nequaquam autem coronentur. Hominis enim curam gerit Pater, & ei ſoli ſuam
præbet artem propriam. Dicit itaque Scriptura: AQVA & ignis, & ferrum, & Ibidem.
lac, ſimila frumenti, & mel, ſanguis vuæ, & oleum, & veſtis. Hæc omnia piis
B ad bona ſunt.

Quomodo ſe in ſomno gerere oporteat. *Cap. IX.*

QVOMODO autem deinceps nos ad ſomnum conferemus modeſtiæ
præceptorum memores, iam dicendum eſt. Poſtquam enim finito
conuiuio Deo benedixerimus eumque laudauerimus, quòd quæ
erant noſtro vſui neceſſaria ſuppeditauerit, & eum diem tranſmit
teremus conceſſerit, nobis cõuertenda eſt ad ſomnum oratio: ſtra-
torum magnificentiam, puluinos auro intertextos, auroque varie
gatas glabras veſtes, ſtragulas, puniceaſque xyſtidas, & pretio-
C ſiſſimos gaunacas, & Poëtica purpurea Rhegea, veſteſque supernè molles ac delica
tas, & cubilia vel ipſo ſomno molliora valere iubentibus. Nam præterquam quòd
vituperanda eſt hæc mollis & ſenſum titillans voluptas, in lanugin oſis plumis dor-
mire eſt noxium, corporibus tanquam in vaſtum quendam hiatum cadentibus,
propter ſtratorum mollitiem. Neque enim eos qui in eis verſantes dormiunt con-
tinent, propterea quòd ex vtraque parte corporis cubile aggeris inſtar aſſurgat: ne-
que vt cibi concoquantur permittunt, ſed potius incendunt: quod quidem nutri-
mentum corrumpit. In planis autem & æquatis cubilibus decubitus, qui ſunt ſomni
veluti naturale gymnaſium, ad nutrimentum digerendum conferunt. Qui autem
poſſunt in aliis volutari cubilibus, ſomni veluti naturale hoc habentes gymnaſium,
D alimenta facilius digerunt, & ſe ad omnes caſus aptiores efficiunt. Præterea au-
tem lecticæ, quæ pedes habent argenteos, magnam arrogantiam arguunt, & ebur
quod eſt in lectulis, cum elephanti corpus reliquit animam, non eſt vſque adeò lici
tum ſanctis hominibus, vt quod iners & ignauum ſit quietis artificium. Non eſt er-
go ſtudium in ea conferendum. Non eſt enim poſſeſſoribus eorum vſus prohibi-
tus, ſed quod in eis ponitur ſtudium eſt prohibitum. Non eſt enim ſita in eis felici-
tas. Rurſus autem eſt vanę gloriæ Cynicæ, ad dormiendum quemadmodum Diome
des ſe exercere, Agreſtiſque bouis conſtrarat tergora ſubtus, niſi forte cogat caſus
aliquis. Vlyſſes autem quod lecti ſponſæ claudicabat, ſuppoſito lapide corrigebat.
Tanta frugalitas, & natiua nec extrinſecus petita operis ſimplicitas, non ſolũ apud
E priuatos, ſed etiam apud veterum Græcorum præfectos exercebatur. Quanquam
quid de iis mihi dicere opus eſt? Iacob humi dormiebat: & lapis erat ei puluinus. At- Geneſ. 28.
que quidem viſum videre dignus eſt habitus, quod captum hominis ſuperabat. No-
bis autem vt rationi conuenit, ſimplici cubili & frugali vtendum eſt, quod habeat
id quod nos iuuet commoderatum & conueniens. Si æſtus ſit, quod protegat. Si ſit
frigus, quod foueat. Sit autem lectus non affabrè & curioſè factus, pedeſque ha-
beat planos ac leues. Nimis enim curioſæ & exquiſitæ tornaturæ ſunt ſæpe reptiliũ
ſemitæ animantium, dum in inciſuris artis circumaguntur, & minimè dilabuntur.
In primis autem cubilis mollitiem commoderatè & cõuenienter virilem eſſe opor
F tet & maſculam. Non oportet enim ſomnum eſſe perfectam corporis ſolutionem,
ſed tantùm remiſſionem. Et ideo eum dico eſſe aſſumendum non ad otium & ſo-
cordiam, ſed ad negotiorum & actionum quietem. Ita ergo dormitandum eſt vt fa-
cile excitemur: SINT, enim inquit, veſtri lumbi præcincti, & lucernæ ardentes, Luc. 12.

& vos ſimiles hominibus dominum ſuum expectantibus, quando redibit à nuptiis, A
vt cum venerit & pulſauerit ſtatim illi aperiant. Beati ſerui illi quos veniens Domi
nus inuenerit vigilantes. Dormientis enim hominis nullus vſus, quemadmodum
nec mortui. Quocirca ſæpe etiam noctu è lecto ſurgendum eſt, Deuſque eſt laudan
dus. Beati enim qui in ipſum vigilarunt, ſeipſos aſſimilantes Angelis, quos nos
ἐγρηγόρους hoc eſt vigilantes vocamus. Dormiens autem homo nullus vllius eſt pre-
tii, non magis quàm qui non viuit. Qui autem lucem habet, vigilat, & tenebræ eũ
non comprehendunt, nec itaque ſomnus, quoniam non tenebræ. Ad Deum ergo
vigilauit qui fuit illuminatus. Qui autem talis eſt, viuit. QVOD enim factum eſt
Ioan. 1. Prouerb. 8. in ipſo, vita erat. BEATVS homo, inquit Sapientia, qui me audiet, & homo qui B
vias meas cuſtodit, vigilans in foribus meis, interdiu obſeruans ſtationem mei in-
greſſus. Ne ergo dormiamus vt cæteri, ſed: VIGILEMVS, & ſobrii ſimus. Qui
1. ad Theſ. 5. enim dormiunt, noctu dormiunt, & qui ebrii ſunt, noctu ebrii ſunt: hoc eſt, In te-
nebris ignorantiæ. Nos autem qui diei ſumus, ſobrii ſimus. Omnes enim vos eſtis
filii lucis, & filii diei. Non ſumus noctis, nec tenebrarum; ſed qui vt verè viuamus,
recteque ac ſincerè ſentiamus, noſtri maximè curam gerit; plurimo tempore vigila-
uit, id ſolum ſibi reſeruans quod erat ad ſuam ſanitatem vtile. Id autem non vſque
adeò eſt vſitatum, ſed exercitationis meditatio perpetuas vigilias gignit ex labori-
bus. Ne cibi ergo nos grauent, ſed alleuent, vt quàm maximè fieri poterit ſomno
minimè lædamur, vt grauantur natantes quibus appenduntur onera. Rurſus autem C
veluti ex abyſſo infernè nos alleuabit ſobrietas ad paratã vigiliæ ſtationẽ. Eſt enim
ſomnus qui nos deprimit morti ſimilis, eo deducens per ignorationem vt ſenſu ca-
reamus: & clauſis à ciliis oculis lucem abſcindit. Hanc ergo lucem, qui ſumus veræ
lucis filii, ne foras excludamus; intus autem ad nos conuerſi, abſconſi hominis vi-
ſum illuminantes, & ipſam veritatem contemplantes, & eius fluxionum effecti par
ticipes, vera ſomnia euidenter prudenterque reuelemus. Eorum autem qui crapu-
la grauantur ructus, & eorum qui nimio cibo onuſti ſunt oſcitationes, ſtragulis-
que inuolutum ſtertere, ventrumque in arctum compreſſorum murmura, oculum
animæ perſpicacem obruunt, impleta cogitatione variis viſionibus. Cauſa autem
eſt alimentum ſuperuacaneum, quod ratiocinatiuam animæ facultatem eò trahit D
vt ſenſu priuetur penitus. Immodicus enim ſomnus, nec corporibus, nec animis no-
ſtris vllam affert vtilitatem, nec iis quæ circa veritatem verſantur omnino conue-
Geneſ. 19. nit actionibus, & ſi ſit ſecũdum naturam. Loth autem iuſtus (regenerationis enim
œconomiæ in præſentia mitto expoſitionem) non ad illum nefarium inductus eſſet
coitum, niſi inebriatus fuiſſet à filiabus, ſomnoque oppreſſus & grauatus. Si ergo
cauſas quæ ad multum ac profundum ſomnum nos impellunt præciderimus, magis
ſobriè dormiemus. Non enim oportet eos, qui inhabitantem & vigilantem intus
habent rationem tota nocte dormire. Noctu autẽ maximè expergiſcẽdum eſt quan
do dies deſinunt, & huic quidem danda eſt opera literis; illi verò ars ſua eſt inchoan
da. Fœminas autem oportet aggredi lanificium. Nobis autem, vt ſemel dicam, o- E
mnibus aduerſus ſomnum decertandum eſt, nos paulatim acceſſione facta aſſueſa-
ciẽtibus, vt maiori parte temporis per vigiliam ſimus vitæ participes. Somnus enim,
non ſecus ac publicanus, dimidium vitæ tempus nobiſcum diuidit. Longè autem
abeſt vt permittatur interdiu dormire iis, qui maximam noctis partem ad vigilias
reſecant. Tedia autem & dormitationes, pandiculationes, & oſcitationes, ſunt in-
ſtabilia animæ faſtidia. Poſtremo autem hoc ſciendum eſt non eſſe animam quæ
ſomno indiget: Ipſa enim eſt ſemper mobilis: ſed corpus, quod quieti traditur, re-
ſoluitur, dum anima non amplius corporaliter operatur, ſed per ſeipſam mente ver
ſat. Quo fit vt quæ ſunt vera ſomnia, rectè reputanti ſint ſobriæ animæ cogitata,
vt quæ ad corporis affectiones per conſenſum nõ trahatur, & ipſa ſibiipſi quæ ſunt F
optima cõſulat: animæ autem eſt interitus, ſi ipſa apud ſe omnino quieſcat. Et ideo
Deum mente ſemper verſans, per continuã conſuetudinẽ corpori vigiliã inſerens,
exæquat hominẽ angelicæ gratiæ: vitæ æternitatẽ ex meditatione vigiliæ ſuſcipiẽs.

Quæ

A *Quæ nam de procreatione liberorum tractanda ſint. Cap. X.*

TEMPVS autem coniunctionis conſiderandum iis ſolis relinquitur, qui iuncti ſunt matrimonio. Qui autem matrimonio iuncti ſunt, iis ſcopus eſt & inſtitutum, liberorum ſuſceptio. Finis autem, vt boni ſint liberi, quemadmodum agricolæ ſeminis quidem deiectionis cauſa eſt, quòd nutrimenti habendi curam gerat. Et autem agriculturæ finis eſt, fructuum perceptio. Multo autem melior eſt agricola, qui terram colit animatam. Ille enim ad tem-
B pus alimentum expetens: hic verò vt vniuerſum permaneat curam gerens, agricolæ officio fungitur, & ille quidem propter ſe, hic verò propter Deum plantat ac ſeminat. Dixit enim: CRESCITE & multiplicemini, & ſubaudiendum eſt: Et ea ratione fit homo Dei imago, quatenus homo cooperatur ad generationem hominis. Geneſ.1.
Non eſt quælibet terra apta ad ſuſcipienda ſemina. Quòd ſi etiam ſit quælibet, non tamen eidem agricolæ. Neque verò ſeminandum eſt ſupra petram, neque ſemen eſt iniuria afficiendum, quod quidem dux eſt & princeps genetationis, eſtque ſubſtātia quæ ſimul habet inſitas naturæ rationes. Quæ ſunt autem ſecundum naturam rationes, abſque ratione pręter naturalibus mandando meatibus, ignominia & probro afficere valde eſt nefarium & impium. Videte itaque quomodo ſapientiſſimus
C Moſes infrugiferam aliquando ſationem ſymbolicè repulit. NON COMEDES, inquiens, leporem, nec hyenam. Non vult homines eſſe qualitatis eorum participes, Leui.11.
neque eis æqualem guſtare libidinem. Hæc enim animalia ad explendum coitum ve- Deut. 14.
nereum feruntur inſano quodam ſtupore. Ac leporem quidem dicunt quotannis multiplicare venerem, pro numero annorum quos vixit habentem foramina, & ea ratione dum leporis eſum prohibet, ſignificat ſe dehortari puerorum amorem. Hiænam autem viciſſim ſingulis annis maſculinum ſexum mutare in fœmininum. Significare autem non eſſe ad adulteria prorumpendum, eum qui ab hyæna abſtinet. Sed non oportere quidem his aſſimilari animalibus, per propoſitam prohibitionem ſapientiſſimum Moſem citra vllam dubitationem ſignificare ego quoque
D aſſentior: non tamen eorum quæ ſymbolicè dicta ſunt expoſitioni conſentio. Nunquam enim naturæ vis poteſt afferri vt mutetur. Quod autem ſemel in ipſa effictum eſt, nefas eſt affectione incontrarium refingi. Affectio enim eſt, non natura. Eius enim quod formatum eſt adulterare characterem, non autem ipſam formam poteſt transformare affectio. Et ſi enim multæ aues dicuntur temporum vicibus mutare & vocem & colorem: quemadmodum merula ex nigra quidem flaua, ex ea κόττυφος.
autem quæ ſuauiter canebat, obſtrepera & turbulētum ſonum edens fieri dicitur. Itidem etiam luſcinia, & colorem & vocem, cum Solis fiunt conuerſiones, mutare aſſeritur: cæterum non mutant ipſam naturam, vt figura mutata fiat mas ex fœmina; ſed recens quidem pennarum productio, nouæ veſtis inſtar, quandam pēnarum
E tincturam, tanquam flores emittit: ſed ea paulo poſt minis hybernis exhalatur, ſicut flos, dum color flacceſcit. Ipſa quoque vox ſimiliter frigore malè vexata, marceſcit. Cum enim exterior cutis ab aëre ambiente denſatur, quæ in collo ſunt arteriæ compreſſæ & conſtipatę, ſpiritum quoque comprimunt. Is autem in arctum valde coactus, ſuffocatum & oppreſſum edit ſonum. Rurſus itaque ambienti aëri aſſimilatur, & vere relaxatus ex anguſtiis liberatur ſpiritus, qui fertur per dilatatas, quæ tūc clauſæ erant, arterias. Nō profert itaque amplius cantum flaccidum & languidum, ſed iam emittit canorum, etiam vox eorum latius diffunditur, etiam auium vocis exiſtit cantus, ver. Nequaquam ergo credendum eſt hyænam vnquam mutare naturam. Idem enim animal nō habet ſimul ambo pudenda maſculini & fœminini, ſicut nonnulli exiſtimarunt, Hermaphroditos prodigioſè narrantes, & inter maſculum
F & fœminam, hanc ex viro & fœmina conſtantem naturam innouātes. Valde autem falluntur vt qui non animaduerterint quàm ſit filiorum amans omnium mater & genitrix natura. Quoniam enim hoc animal, hyæna inquam, eſt ſalaciſſimum, ſub

cauda ante excrementi meatum, adnatum eſt ri quoddam carneum tuberculum, A
fœminino pudendo figura perſimile. Nullum autem meatum habet hæc figura car
nis in vllum vſum deſinens, vel in matricem inquam, vel in rectum inteſtinum. So
lam autem habet multam concauitatem, quæ inanem excipiat libidinem, quando
auerſi fuerint meatus qui in concipiendo fœtu occupati ſunt. Hoc ipſum autem &
maſculo & feminæ hyænę adnatum eſt, quòd ſit inſigniter pathica. Maſculus enim
viciſſim & agit & patitur. Vnde etiam rariſſimè inueniri poteſt hyæna fœmina.
Non enim frequenter concipit hoc animal, cum in eis tuto redundet ſatio præter
naturam. Hac etiam ratione mihi videtur Plato in Phædro amorem puerorum re-
pellens, eum appellare beſtiam, quòd frenum mordentes, qui ſe voluptatibus de- B
dunt, libidinoſi, quadrupedũ more ingrediuntur, & filios ſeminare conantur. IM-
Rom. 1. PIOS autem tradidit Deus, vt ait Apoſtolus, in paſſiones ignominiæ. Nam & fœ-
minæ eorum mutauerunt naturalem vſum in eum qui eſt præter naturam. Simili-
ter autem & maſculi eorum, relicto vſu naturali exarſerunt in deſiderio ſui inter
ſe inuicem: maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem quam opor
tuit erroris ſui in ſe recipientes. Atqui ne libidinoſiſſimis quidem animantibus cō
cessit natura excrementi meatum ſuperfluum. Vrina enim in veſicam excernitur,
ἐπιδεφοῦν humeſactum alimentum in ventrem: lachryma verò in oculum: ſanguis in venas,
ſordes in aures, muccus in nares defertur. Recti autem inteſtini fimi ſedes cohæret,
per quam excrementa expuuntur. Sola ergo varia in hyenis natura ſuperfluo coi- C
tui ſuperfluam hanc partem excogitauit, & ideo eſt etiam aliquantiſper concauum,
vt prurientibus partibus inſeruiat, exinde autem excæcatur concauitas: non fuit
enim fabricata ad generationem. Hinc nobis manifeſtum atque adeo in confeſſo
eſt vitandos eſſe cum maſculis concubitus, & infrugiferas ſationes, & venerem pręe
poſteram, & quæ natura cohærere non poſſunt, Androgynorum, ideſt, qui viri
ſunt ſimul & mulieres, coniunctiones, ipſam naturam ſequentibus, quæ per partiũ
prohibet conſtitutionem, vt quæ maſculum non ad ſemen ſuſcipiendum, ſed ad id
effundendum virum fecerit. Hieremias autem quando dicit, hoc eſt per ipſum lo-
c. 12. quens Spiritus: SPELVNCA hiænæ facta eſt domus mea, quod erat ex mortuis
corporibus alimentum abhorrens. Sapienti allegoria reprehendit cultum ſimula- D
chrorum. Verè enim oportet ab idolis eſſe puram domum Dei viuentis. Rurſus
Moſes lepore quoque veſci prohibet. Omni enim tempore coit lepus, & ſalit aſſi-
dente fœmina eam à tergo aggrediens, eſt enim ex iis quę retro inſiliunt. Conci-
pit autem ſingulis menſibus, & ſuperfœtat. Init autem & parit. Poſtquam autem
peperit, ſtatim initur in quocunque fuerit leporario, neque enim vno contenta eſt
matrimonio, & rurſus concipit adhuc lactens, habet enim matricem cui ſunt duo
ſinus, & non vnus ſolus matricis vacuus ſinus, eſt ei ſufficiens ſedes ad receptacu-
lum coitus. Quidquid enim eſt vacuum, deſiderat repleri. Accidit autem vt cum
vterum gerunt, altera pars matricis deſiderio teneatur, & libidine furiat. Quocir
ca fiunt eis ſuperfœtationes. A vehementibus ergo appetitionibus, mutuiſque con E
greſſionibus, & cum prægnantibus fœminis coniunctionibus alterniſque initibus
puerorumque ſtupris, adulteriis, & libidine abſtinere, huius nos ęnigmatis prohibi
tio adhortata eſt. Idcirco apertè & nō per ænigmata Moſes adhuc nudo capite pro-
Exod. 20. hibuit: NON FORNICABERIS, non mœchaberis, pueris ſtuprũ non afferes, in-
quiens. Verbi itaque iuſſus eſt omni ratione obſeruandus: neque quidquam contra
leges vllo modo faciendum eſt: neque ſunt mandata infirmanda. Malæ enim cupidi
tati nomen eſt, petulans iniuria & equum cupiditatis, petulantem ac inſolentem
Hie. 5. vocauit Plato, cum legiſſet: FACTI eſtis mihi equi furentes in fœminas. Pro
Eze. 23. probro autem petulantique iniuria ſupplicium ſignificabunt Angeli, qui Sodomã
Gen. 19. acceſſerunt. Ii eos qui probro & ignominia illos afficere voluerunt vnà cum ipſa
ciuitate combuſſerunt, euidenti hoc indicio ignem qui eſt fructus libidinis deſcri- F
bentes. Quæ enim veteribus acciderunt, ſicut antè diximus, ad nos admonendos
ſcripta ſunt, ne eiſdem teneamur vitiis, & caueamus ne in pœnas ſimiles incida-
mus.

A mus.Oportet autem filios quidem exiſtimare pueros:vxores autem alienas intue
ri tanquam proprias filias.Voluptates autem continere,ventriq́ue & iis quæ ſunt
infra ventrem dominari,eſt maximi imperii. Si enim ne digitum quidem temere
mouere permittit ſapienti ratio,vt confitentur Stoici:quomodo non multo ma-
gis iis qui ſapientiam perſequuntur, in eam qua coitur particulam dominatus eſt
obtinendus? Atque hac mihi quidem de cauſa videtur eſſe nominatum pudendum,
quòd hac corporis parte magis quam qualibet alia cum pudore vtendum ſit.Natura
enim ſicut alimentis,ita etiam legitimis nuptiis quantum conuenit,confert,& de-
cet,nobis vti permiſit.Permiſit autem appetere liberorũ procreationem. Quicun-
B que autem quod modum excedit perſequuntur,labuntur in eo quod eſt ſecundum
naturam,per congreſſus qui ſunt præter leges ſeipſos lædentes. Omnino enim re-
ctè habet nunquam cum adoleſcentibus, perinde ac cum fœminis,veneris vti con-
ſuetudine.Et ideo non eſſe in petris & lapidibus ſeminandum, dicit qui à Moſe fa-
ctus eſt Philoſophus,quoniam nunquam actis radicibus genitalem ſit ſemen natu-
ram ſuſcepturum.Verbum itaque per Moſen apertiſſimè præcepit: ET CVM MA- Leuit.18.
SCVLO non dormies fœminino cócubitu,eſt enim abominatio.Accedit his quòd
ab omni quòque aruo fœminino,præterquam à proprio,ex diuinis ſcripturis colli-
gens,præclarus Plato conſuluit,lege illinc accepta: ET VXORI proximi tui non Ibidem.
dabis concubitum ſeminis,vt polluaris apud ipſam. Irrita autem ſunt & adulterina
C concubinarum ſemina.Ne ſemina vbi non vis tibi naſci quod ſeminatum eſt. Ne-
que vllam omnino tange mulierem præterquam tuam ipſius vxorem, ex qua ſola
tibi licet carnis voluptates percipere ad ſuſcipiendam legitimam ſucceſſionem.Hęc
enim rationi ſola ſunt legitima.Eis quidem certè qui diuini muneris,nempe opifi-
cialis ſunt participes,ſemen nó eſt abiiciendum,neque iniuria afficiendum, neque
tanquam ſi cornibus ſemen mandes ſeminandum eſt.Hic ipſe ergo Moſes cum ipſis κερασβόλα
quoque prohibet vxoribus congredi,ſi forte eas detineant purgationes menſtruæ.
Non enim purgaméto corporis,id quod eſt maximè genitale ſeminis,& quod mox Ibidem.
homo futurum eſt,polluere eſt conſentaneum,nec ſordido materiæ proſluuio, &
quæ expurgantur inquinamentis inundare ac obruere.Semen autem generationis
D degenerat ineptumque redditur,ſi matricis ſulcis priuetur. Neque verò vllum vn-
quam induxit veterum Hebræorum coëuntem cum ſua vxore pregnante.Sola enim
voluptas ſi quis ea etiam vtatur in coniugio,eſt præter leges, & iniuſta,& à ratione
aliena.Rurſus autem Moſes abducit viros à prægnantibus, quouſque pepererint.
Reuera enim matrix ſub veſica quidem collocata,ſuper inteſtinum autem quod Re
ctum appellatur poſita,extédit collum inter humeros in veſica:& os colli, in quod
venit ſemen impletum occluditur,rurſusq́ue inane redditur partu purgato:fructu
autem depoſito,deinde ſemen ſuſcipit. Neque verò nobis turpe eſt ad auditorum
vtilitatem nominare partes in quibus fit fœtus conceptio,quæ quidem Deum fabri
cari nó puduit.Matrix itaque ſitiens filiorum procreationem ſemen ſuſcipit, pro-
E broſumq́ue & vituperandum negat coitum,poſt ſationem ore clauſo omnino iam
libidinem excludens.Eius autem appetitiones,quæ prius in amantibus verſabantur
complexibus,intro cõuerſæ,in procreatione ſobolis occupatæ, operantur vnà cum
opifice.Nefas eſt ergo operantem iam naturam adhuc moleſtia afficere, ſuperfluè
prorumpendo ad petulantem iniuriam. Petulans autem iniuria,& multa habet no
mina,& eſt multiplex.Poſtquam autem ad hanc veneream conuerſa fuerit immo-
derationem,Græcè λαγνῖα idest,laſciuia dicitur,quo nomine ſignificatur libidino-
ſa,popularis,& inceſta in coitum propenſio. Quæ cum aucta fuerit,magna ſimul
morborum conuenit multitudo,videndi deſiderium,vinolentia,& amor in mulie
res,luxus quoque,& ſimul vniuerſum voluptatum ſtudium.In quæ omnia tyran-
F nidem obtinet cupiditas.His autem cognatæ innumerabiles augentur affectiones,
ex quibus mores intemperantes ad ſummum prouehuntur.Dicit autem Scriptura:
PARANTVR intemperantibus flagella,& ſupplicia humeris inſipientum, vim in- Prouerb.3.
temperantiæ,conſtantemque toleratiam vocans humeros inſipientum. Quocirca

Eccleſ. 23. AMOVE à ſeruis tuis ſpes inanes,& indecoras inquit,cupiditates auertè à me. Ven A
tris appetitio, & coitus ne me apprehendant. Longè ergo ſunt arcenda plurima
inſidiatorum maleficia. Non ad ſolam enim Cratetis peram,ſed etiam ad noſtram
ciuitatem non nauigat ſtultus paraſitus,nec ſcortator libidinoſus qui clune valde
exultat,non doloſa meretrix,nec vlla eiuſmodi alia voluptatis belua. Multa ergo
nobis per totam vitam ſeminetur,quæ bona ſit & honeſta,occupatio. In ſumma er
go vel iungi matrimonio,vel omnino à matrimonio purum & mundum eſſe opor
tet. In quæſtione enim id verſatur,& hoc à nobis declaratum eſt in libro de conti-
nentia. Quòd ſi hoc ipſum, An ducenda ſit vxor,veniat in conſiderationem: quo-
modo liberè permittetur,quemadmodum nutrimento,ita etiam coitu ſemper vti, B
tanquam neceſſario? Ex eo ergo videri poſſunt nerui tanquam ſtamina differri,&
in vehementi congreſſus intenſione diſrumpi. Iam verò offundit etiam caliginem
ſenſibus. Robur quoque interrumpit. Patet hoc & in animantibus rationis experti
bus,& in iis quæ in exercitatione verſantur corporibus. Quorum hi quidem qui
abſtinent,in certaminibus ſuperant aduerſarios: illa verò à coitu abducuntur, at-
que adeò vix circumaguntur & trahuntur,omnibus viribus & omni animi impe-
tu perfectè exinanita. Paruam epilepſiam dicebat coitum Sophiſta Abderites,exiſti
mans morbum immedicabilem. Annon enim conſequuntur reſolutiones,quæ exi-
nanitionis eiuſque quod abſcedit magnitudini aſcribuntur? Homo enim ex homi-
ne enaſcitur & euellitur. Vide damni magnitudinem. Totus homo per exinanitio- C
Geneſ. 2. nem coitus abſtrahitur. Dicit enim: HOC NVNC os ex oſſibus meis: & caro ex
carne mea. Homo ergo tantum exinanitur ſemine,quantus videtur corpore, eſt
enim generationis initium id quod recedit. Quinetiam conturbat ebullitio mate-
riæ,& compagem corporis labefactat & commouet. Lepidè ergo dixit ille, qui in-
terroganti quomodo adhuc rebus vteretur venereis, reſpondens: Bona verba,quæ-
ſo. Ego verò lubentiſſime iſthinc,tanquam ab agreſti & inſano Domino profugi.
Cæterum introducatur quidem & eligatur matrimonium. Vult enim Dominus hu
manum genus repleri,ſed non dicit: Eſtote libidinoſi: nec vos tanquam ad coitum
natos voluit dedere voluptati. Pudore autem nos afficiat Pædagogus clamans per
Eze. 43. Ezechielem: CIRCVNCIDAMINI fornicationem veſtram. Aliquod tempus ad ſe- D
Oſee. 2. minandum opportunum habent quoque rationis expertia animantia. Non coire au
tem ad liberorum procreationem, eſt facere iniuriam naturæ,quam quidem opor-
tet magiſtram aſciſcentes,quas prudenter introducit temporis conſiderationes di
ligenter obſeruare,ſenectutem,inquam,& puerilem ætatem. His enim nondum
conceſſit: Illos autem non vult amplius vxores ducere. Sed non vult homines ſem-
per dare operam matrimonio. Matrimonium autem eſt filiorum procreationis ap-
petitio,non nullo ac incerto ordine ſeminis excretio. quæ eſt & præter Leges, & à
ratione aliena. Secundum naturã autem nobis vita vniuerſa proceſſerit, ſi & ab ini-
tio cupiditates contineamus,& hominum genus,quod ex diuina prouidentia naſci
tur,improbis & malitioſis machinationibus non interficiamus. Eæ enim ſub præ- E
textu fornicationis, vtentes medicamẽtis quæ omnino ad exitium attrahunt, ſimul
cum fœtu omnem humanitatem conſumunt. Cæterum quibus vxores ducere con
ceſſum eſt,iis Pædagogo opus fuerit,vt non interdiu myſtica naturæ celebrentur
orgia,nec ex eccleſia,verbi gratia,aut ex foro mane rediens,galli more coëat,quan
do orationis,& lectionis,& efficacium quæ interdiu fiunt operum tempus eſt. Ve-
ſpere autem oportet poſt conuiuium quieſcere,& poſt gratiarum actionem quæ fit
Deo pro bonis quæ percepimus. Non ſemper autem concedit tempus natura, vt
peragatur congreſſus matrimonii: eſt enim eo deſiderabilior coniunctio quo diu-
turnior. Neque verò noctu,tanquam in tenebris,ſe immodeſtè & intemperanter
gerendum eſt,ſed verecundia,tanquam lux rationis,in animo includenda eſt. Nihil F
enim à Penelope telam texente differemus, ſi interdiu quidem texamus dogmata
temperantiæ: noctu autem ea reſoluamus,cum in cubile venerimus. Si enim hone-
ſtatem exercere oportet,multo magis tuæ vxori honeſtas eſt oſtendenda, inhone-
ſtas

A ſtas vitando coniunctiones:& quòd caſtè cum proximis verſeris fide dignum è domo adſit teſtimonium.Non eſt enim,non eſt aliquid honeſtum apud eam reputandum,apud quam honeſtas non eſt teſtata ac probata in acribus illis voluptatibus. Beneuolentia autem, quæ fatetur ſe præcipitem ferri ad congreſſionem, exiguo tempore floret,& cum corpore conſeneſcit: nonnunquam autem etiam præſeneſcit,flacceſcente iam & marceſcente libidine,quando matrimonialem moderationem ac temperantiam meretriciæ voluptates iniuria affecerint. Amantium enim corda ſunt volucria,amoriſque irritamenta extinguuntur ſępe pœnitentia, amorque ſępe vertitur in odium,quando repreheoſionem ſenſerit ſatietas. Impudico-
B rum verò verborum,& turpium figurarum,meretriciorumque oſculorum, & huiuſmodi laſciuiarum nomina,ne ſunt quidem memoria tenenda,beatum ſequentibus Apoſtolum,qui apertè dicit: FORNICATIO autem,& omnis immunditia, Ephe. 5.
vel plura habendi cupiditas,ne nominetur quidem in vobis, ſicut decet ſanctos. Recte ergo videtur dixiſſe quiſpiam.Nulli quidem profuit coitus,rectè autem cum eo agitur ſi non læſerit.Qui enim ex lege eſt,eſt periculoſus, niſi quatenus in liberorum procreatione verſatur. De eo autem qui eſt præter leges dicit Scriptura: MVLIER meretrix apro ſimilis reputabitur.Quæ autẽ viro ſubiecta eſt, turris eſt mortis iis qui ea vtuntur.Capro vel apro meretriciam comparauit affectionem. Mortem autem dixit petitam,adulterium quod committitur in meretrice quæ cuſtodi-

Hoc Epicurus, & ſimilia dicit in ſentẽtiis quas vocauit κυρίας idest principales
Eccleſi. 24. 25.
μοιχεία mercenaria.
Prouerb. 5.7.25.

C tur:Domum autem & vrbem,in qua ſuam exercent intemperantiam. Quinetiam quæ eſt apud vos Poetica,quodammodo ea exprobrans,ſcribit.

Mœchus es,illicitus coitus valdeque nefandus
Fœmineusque virum tecum eſt,ò maxima peſtis.

Rurſusautem pudicos & continentes admiratur.

Quos deſiderium tenuit nec turpe cubilis
Alterius, nec tetra mufaque ſtupra tulerunt,
Vlla vnquam maribus.

Quando quidẽ multi hęc ſua peccata non eſſe præter naturã voluptates exiſtimant. Qui autem ſunt his paulò meliores,eſſe hæc quidẽ peccata agnoſcunt: vincuntur au-
D tem à voluptatibus,& ſunt eis tenebrę vitiorũ integumentum,ſuũ enim adulterio violat matrimonium, qui id habet pro meretrice, & non audit Pædagogum clamantem: HOMO qui aſcendit ſuper lectum ſuum,qui dicit in animo:Quis me videt?Circa me ſunt tenebræ,& parietes ſunt tegumenta mea,& nemo aſpicit peccata mea.Quid vereor ne meminerit altiſſimus? Is quidẽ eſt miſerrimus,qui ſolos veretur hominum oculos,exiſtimat autem fore vt Deum lateat: neſcit enim Scripturam dicere:Oculi Domini altiſſimi,dici noo poteſt quanto ſint Sole ſplendidiores. Qui reſpiciunt omnes vias hominum,& partes occultas intelligunt.Itidem rurſus Pædagogus eis minatur per Eſaiam,dicens: VAE iis qui in occulto conſilium capiunt,& dicunt.Quis nos videt?Senſilem enim lucem latebit fortaſſe quiſpiam,ſed
E eam quæ intelligentia apprehenditur minimè latere poteſt.An vt ait Heraclitus,id quod nunquam occidit,poſſit latere quiſpiam? Tenebras ergo minimè obtegamus, etenim lux in nobis habitat: ET tenebræ,inquit,ipſum non comprehendunt. Ipſa autem noctem illuſtrat honeſta ac pudica cogitatio.Bonorum autem virorum cogitationes lucernas quæ dormire non poſſunt appellauit Scriptura. Quãquam ipſum quidem conari latere propter ea quę facit quiſpiam,peccare eſt citra vllam controuerſiam.Quicunque autem peccat ſtatim quoque facit iniuriam, non tam proximo,ſi mœchetur,quàm ſibiipſi quòd mœchatus fuerit,quin & ſeipſum omnino reddit deteriorem,ſuęque famæ detrahit. Qui enim peccat,quatenus peccat,ipſe eſt ſeipſo deterior,& ignominioſior.Omnioo autem iam ei vtique adeſt intemperan-
F tia,vt qui vincatur à turpi voluptate. Quamobrem qui fornicatur,Deo eſt omnino mortuus,& à ratione tanquam à ſpiritu vt cadauer relictus eſt. Quod enim ſanctum eſt,vt eſt conſentaneum,pollui auerſatur.Puro autem purum ſemper fas eſt tangere.Ne ſimul ac exuitur tunica,pudorem quoque exuamus. Nam iuſſo tempe

Eccleſi. 23.
Ibidem.
c. 29.
Ioan. 1.
Pſal. 17.
Prouerb. 31.
λόγος ratio, & verbum.
Herodotus dicit mulieres ſimul cum tunica pudorem exuere.

rantiam nunquam fas eſt exuere. Ecce enim hoc corruptibile induit incorruptio- A
nem, quando cupiditas inſatiabilis, quæ fluxu quodam fertur in libidinem, caſtiga-
ta à continentia, & à corruptionis amore aliena, ęternæ temperãtiæ hominem tra-
Matth. 22. diderit. In hoc enim ſæculo vxores ducunt, & nubunt: abolitis autem carnis operi-
Luc. 20. bus, ipſa pura carne induti incorruptionem, id quod eſt Angelis proportione com
λόγος moderatum perſequimur. Hac ratione Plato quoque in Philebo, qui fuerat barba-
verbum & ratio. ræ diſcipulus Philoſophię, impios & à Deo alienos eos myſticè vocauit, qui Deum
in ipſis habitantem, nempe rationem, corrumpunt, & quantum in ſe eſt, vitiorum
ſuorum coniunctione polluunt. Non eſt ergo iis vnquam mortaliter viuendum,
1. Corin. 6. qui Deo ſanctificãtur, neque vt dicit Paulus, membra Chriſti facienda ſunt mem- B
bra meretricis, nec Dei templum, faciendum eſt templum turpium affectionum.
Nume. 25. Recordemini quatuor & viginti millia fuiſſe propter fornicationem extruſa. Ea
1. Corin. 10. autem quæ euenerunt iis qui fornicati ſunt, vt iam à me dictum eſt, ſunt figurę quæ
noſtras libidines corrigunt. Porrò autem Paedagogus monet apertiſſimè. POST
Eccleſi. 18. 19. TVA deſideria ne ambules, & arcearis à tuis appetitionibus. Vinum enim & mu-
Luc. 12. lieres facient ſapientes deficere, & qui adhæret meretricibus, euadet audacior. Pu
παραδειγματισμός. tredo & vermis erunt eius hæredes, & efferetur in maiori ludibrio. Et rurſus:
Ad Gal. 5. Non ceſſat enim iuuare: Qui autem voluptatem aduerſis oculis intuetur, coronat
vitam ſuam. Non eſt ergo iuſtum vinci à rebus venereis, nec libidinibus ſtolidè in-
hiare, nec à ratione alienis appetitionibus moueri, nec deſiderare pollui. Ei autem C
ſoli qui vxorem duxit, vt qui tunc ſit agricola, ſerere permiſſum eſt, quando tem-
pus ſementem admittit. Aduerſus aliam autem intemperantiam optimum quidem
eſt medicamentum, ratio. Fert etiam auxilium penuria ſatietatis, per quam accen-
ſæ libidines, proſiliunt ad voluptates. Ergo nec ſumptuoſa veſtis eſt aſſumenda, ſi-
cut nec cibus varius. Ipſe certè Dominus in animum, & corpus, & tertio loco in ea
quæ externa ſunt præcepta diuidens, propter corpus quidem externa comparare
Matth. 6. conſulit: corpus autem adminiſtrat per animam, animam autem erudit: NE SOLI-
CITI ſitis animæ veſtræ, inquiens, quid comedatis, neque corpori veſtro quid
induamini. Anima enim plus eſt quàm cibus, & corpus quàm veſtimentum. Et ſub-
iungit apertum doctrinæ indicium: CONSIDERATE coruos quòd neque ſemi- D
nant, neque metunt, quibus non eſt pœnus, nec horreum, & Deus nutrit ipſos.
Non vos præſtatis volucribus? Et hæc quidem de nutrimento. Similiter autem de
veſte quoque præcipit, quæ rerum externarum tertium locum obtinet: CONSIDE
RATE, inquiens, lilia quomodo neque nent, neque texunt. Dico autem vobis,
quòd neque Solomon induebatur vt vnum ex his. De diuitiis autem valde ſe iacta-
bat Rex Solomon. Quid eſt itaque floribus pulchrius & floridius? Quid eſt autem
liliis vel roſis delectabilius? SI AVTEM fœnum quod hodie eſt in agro, & cras
in clybanum mittitur, Deus ſic veſtit: quanto vos magis modicæ fidei? ET VOS
ne quærite quid comedatis aut quid bibatis. Hic hæc particula: QVID, cibi va-
rietatem expulit. Id enim ſignificatur ex Scriptura. Ne ſoliciti ſitis quænam come- E
datis aut quænam bibatis. De his enim eſſe ſolicitum, eſt nimia plura habendi cupi-
ditas, & delitias arguit. Sed ſi comedere per ſe ſolum cogitetur, eſt argumentum
neceſſitatis, & defectus repletio, vt diximus. Quod eſt autem amplius, eſt ex ſuper-
fluo. Quod eſt autem ex ſuperfluo, eſſe à Diabolo declarauit Scriptura. Senſum au-
tem planum facit quæ ſequitur dictio: Cum enim dixiſſet: Ne quærite quid come-
Ibidem. datis & quid bibatis, ſubiunxit: ET NE ſublimes efferamini. A veritate autem
ſublimes efferunt arrogantia & delitiæ, & quę in rebus ſuperuacaneis verſatur, de-
lectatio, abducit à veritate. Quocirca pulcherrimè quoque dicit: HAEC autem o-
mnia gentes mundi quærunt. Qui immoderati ſunt & inſipientes, gentes ſunt.
Quænam autem hæc dicit? Delitias, delectationem, cupedias, obſoniorum voracita- F
tem, & ingluuiem. Hæc ſunt illud: QVID. De ſolo autem nutrimento, ſicco ſcili-
cet & humido, vt quæ ſint neceſſaria: SCIT, inquit, pater veſter quid vobis opus
ſit. Quòd ſi nobis omnino innatum eſt vt quæramus, ne quærendi facultatem in

delitiis

A delitiis perdamus, ſed eàm ad veritatem inquirendam excitemus. Quærite enim,
inquit, regnum Dei, & quæ ad alimentum pertinent adiicientur vobis. Si ergo de
veſte, & delitiis, rebusque ſuperuacaneis, tanquam nō neceſſariam omnino curam
tollit, quid cēſendum eſt eum dicere de nimio ornatus ſtudio: de tinctura lanarum,
varietate colorum, ſuperflua cura gemmarum; auri elaboratione: capillis artificio-
ſis, & intortis crinibus? Quid de fucata oculorum pictura, quid de vulſionibus. pur-
puriſſi ac ceruſſæ fucationibus, tinctisque pilorum coloribus, improbrisque huiu-
ſmodi artificiorum fraudibus? Annon hoc quoque rectè coniiciendum eſt, id quod
de fœno paulò antè dictum eſt, de his ornamentorum amatoribus, qui à temperantia
B & vero animi ornatu alieni ſunt, optimè poſſe dici? Ager enim eſt mundus, & nos
herba, qui ſumus Dei gratia irrigati. Tonſi autem rurſus exorimur, vt pluribus o-
ſtendetur in libro de reſurrectione. Fœnum autem turba promiſcua allegoricè di-
citur, quæ ſe ad momentaneam lætitiam applicat: quæ floret paruo tempore, quæ ſu
perflua ornamenta, quæ gloriam, quæ quiduis potius quàm veritatem ſectatur, quæ
non ad aliud apta eſt quam ad ignis incendium. HOMO QVIDAM, dicit narrans Luc. 15.
Dominus, erat valde diues, qui induebatur purpura & byſſo, qui oblectabatur quo-
tidie ſplendide. Hic erat fœnum. Mendicus autem quidam nomine Lazarus, abie-
ctus erat in veſtibulo diuitis, vlceratus, cupiens repleri iis quæ cadebant de menſa di
uitis. Hic eſt herba: ſed ille quidem diues puniebatur ad inferos, vt qui eſſet ignis
C particeps. Hic autem rurſus germinauit in ſinu Patris. Laudo ergo & admiror vete
rem Lacedemoniorum ciuitatem, quæ ſolis meretricibus floridas veſtes & aurum
mundum geſtare permiſit, à probis mulieribus mundi ſtudium auferens, quòd ſolis
meretricibus ſe ornare concederet. Contrà autem Athenienſium Principes, qui ci-
uilem vitæ formam expulerant, togæ virilis obliti aurum geſtabant, & talaribus tu-
nicis amiciebantur: *Crobulo, quod eſt veſtimenti genus, aureo induebantur, adiun
ctis cicadis ornati, ortum ſuum re vera terreſtrem, Cynedico quodam faſtu & arro
gantia monſtrantes. Horum autem Principum æmulatio ad alios quoque Ionas
peruaſit, quos Homerus eſſe effœminatos oſtendens, vocat ἑλκεχίτωνας hoc eſt, ve
ſtimenta trahentes. Ii ergo qui pulchri ſimulachrum, nimium ſcilicet ornatus ſtu-
D dium, non autem ipſum pulchrum & honeſtum attendunt, ſpecioſo nomine, ſimu
lachrorum cultum rurſus inducentes, à veritate longè ſunt relegandi: cum opinio-
ne non ſcientia pulchri naturam ſomnient, & eſt vita quæ ab eis hîc agitur profun-
dus ſomnus ignorantiæ. Annon oportet nos excitatos, ad id quod verè pulchrum eſt
& ornatū cōtendere? & id ſolū aſſequi deſiderare, relinquentes quæ hic ſuntmunda
na, ipſo *mundo, hoc eſt vero ornatu gaudentes, priuſquā perfectè obdormiamus?
Dico ergo hominē nō alia de cauſa opus habere veſtimētis, quàm vt tegatur corpus,
ad maxima frigora & vehementes æſtus propulſandos, ne nos lædat ambientis aëris
immoderatio. Quòd ſi hic eſt veſtis ſcopus, vide ne non alia quidē viris, alia verò fœ
minis veſtis tribuēda ſit. Tegi enim vtriſque cōmune eſt, queadmodū comedere &
E bibere. Cum vſus itaque ſit cōis, cōſtructionem ſimilem cōprobamus. Queadmodū
enim vtriſque cōe eſt vt egeant iis quæ tegant, ita à quibus tegēdi ſunt eſſe oportet
ſimilia. et ſi oporteat huiſmodi tegumentū aſſumere, quo ſunt fœminarū celandi o-
culi. Etſi enim fœmina propter imbecillitatē longè plura cōcupiſcat, id malæ educa Sumptum ex tragœdia Euripidis Hecuba.
tionis cōſuetudini tribuendū eſt, per quā ſępenumero viri in malis vitæ inſtitutis e-
ducati euaſerunt, mulieribus magis effœminati. Nō eſt igitur eis hac in re cedendū.
Quòd ſi ſe eis aliquantulū accōmodare oporteat, veſtibus quidē paulò mollioribus
eis vti cōcedendum eſt dūmodo nimis ſubtiliter per ſummā ſtultitiam laborata ope
ra, curioſæque in texturis plicaturæ longiſſimè amandentur: auri fila, & Indicos ſe-
res, & operoſos bombyces valere iubentibus. Eſt autem bombyx primum vermis,
F deinde aſpera ex eo naſcitur eruca, poſt quam in tertia metamorphoſi innouatur
papilio, quem nonnulli Græcè appellant νεκύδαλον Ex quo longum ſtamen naſci-
tur, quemadmodum ex aranea tela araneæ. Superflua enim hæc & perſpicua men-
tem minimè conſtantem arguunt, quæ exiguo expanſo velo, tanquam quodam

lenocinio, probrum corporis illiciunt. Non eſt enim amplius tegumentũ mollis ac A
delicata veſtis,quæ nudam figuram non poteſt occulere. Eiuſmodi enim veſtis in
corpus incidens,mollius ipſi corpori imprimitur & applicatur, figuræ carnis inſtar
adhærens:& mulieris typum ita exprimit,vt vel non videnti manifeſta ſit tota con
ſtitutio corporis.Reiiciendæ quoque ſunt veſtimenti tincturæ.Ipſæ enim & ab vſu
& à veritate longè remotæ ſunt,præter id quod ex eis morum oritur reprehenſio.
Neque enim eſt earum vſus vtilis: Nam nec ad frigus propulſandum eſt aptus, ne-
que ad tegumentum habet aliquid amplius quàm alia veſtis,niſi ſolum vituperium.
Coloris autem delectans ſuauitas malè habet auidos,eos ad ſtultam impellens lippi
tudinem.Atque eos quidem qui ſunt candidi,& non intus adulterini, candidis & B
minimè curioſis ac operoſis veſtibus vti eſt conuenientiſſimum. Apertè certè &
purè Daniel Propheta: POSITI ſunt, inquit throni, & ſedit ſuper ipſos, tan-
c.7. quam vetus dierum,& eius veſtimentum album ſicut nix. Tali veſte vtentem Do-
minum,in viſione ſe vidiſſe dicit Apocalypſis: VIDI animas eorum qui teſtes fue
c.6. rant ſub altari,& data eſt vnicuique veſtis candida. Quòd ſi oporteat etiam aliquẽ
alium colorem quærere,naturalis veritatis per ſe tinctura ſufficit. Veſtes autem,
quæ ſunt floribus ſimiles,Bacchicis nugis & initiorum myſteriis relinquẽdæ ſunt.
Deinde verò purpura,& vaſa argentea,ſunt, vt dicit Comicus, Tragœdis & non
vitæ vtilia.Vita autem noſtra quiduis potius quàm pompa eſt exiſtimanda. Tinctu- C
ra itaque Sardiniaca,& alia Omphacina ſeu oleagina,& alia viridis, roſacea & coc-
cina, & aliꝗ innumerabiles tincturæ, excogitæ ſunt à pernicioſis delectationibus.
Quò fit vt viſus iam ſit veſtis non autem integumenti.Quæ autem ex auro affabrè
facta,& quæ purpura tincta ſunt,& hæ animalium quæ vento feruntur delitiæ, &
ille vnguentis delibutus Crocotus,& ſuſpiciendarũ membranularum pretia ingen
tia,& variegatæ veſtes,quæ in purpura habent animalia,cum ipſa arte valere iuben-
da ſunt.Quid enim prudenter ac præclarè fecerint mulieres,quæ, vt ait comœdia,
floribus tinctæ,Crocotum geſtantes,atque fucatæ ſedent?Apertè itaque ſuadet Pæ
Ecclesi. 11. dagogus: IN AMICTV veſtis ne glorieris,neque in omni gloria quæ eſt præter D
leges efferaris.Eos certè irridens qui mollibus veſtibus induti ſunt,dicit in Euange
lio: ECCE qui in veſtitu glorioſo & delitiis degunt,ſunt in terrenis regiis. Re-
Matth. 11. gias dicit terrenas,mortales ac corruptibiles, vbi eſt vana honeſti opinio,inanis glo
riæ ambitio,error,& adulatio.Qui aulam autem cœleſtem obſeruant quæ eſt circa
omnium Regem,incorruptibilem animæ veſtem nempe carnem, ſanctificant, &
per eam induunt incorruptionem.Quemadmodum ergo quæ non nubit, ſoli Deo
dat operam,& eius cura non diuiditur:Pudica autem quæ nupſit, vitam cum Deo
1.Corin.7. & cum marito diuidit:quæ autem aliter fertur,tota coniugii,hoc eſt, vitii efficitur.
Eodem modo pudica mulier, vt ego quidem ſentio, quꝗ marito dat operam, pia E
eſt & religioſa citra vllam fictionem:Quæ autem immoderato ornatus ſtudio tene
tur,& à Deo & à pudico coniugio excidit,vt quæ maritum ornamento permutet.
Quemadmodum Argiua illa meretrix, Eryphile inquam. Auri quæ pretium ſum-
pſit pro coniuge charo.Quocirca Cæum Sophiſtam iure approbo, qui virtutis &
improbitatis aptas deſcribit imagines.Quarum hanc quidem fecit ſimpliciter ſtan-
tem,candida veſte indutam & puram,nempe virtutem,ſola verecundia ornatam.
Talem eſſe oportet fidelem mulierem,nempe virtute præditam cum verecundia.
Alteram autem contrà inducit,nempe improbitatem,ſuperflua quidem & varia ve
ſte indutam,alieno autem colore exultantem:motus eius & habitus comparatus ad
λόγος. delectationem,deſcribitur, non ſecus ac meretrices. Qui ergo rationem ſeu Ver-
bum ſequitur,nulli turpi voluptati adhærebit. Et ideo quod in veſte vſum affert
præferendum eſt:& ſi Verbum hoc canit,per Dauid dicens de Domino: DELECTA
Pſal. 44. VERVNT te filiæ Regum in honore. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deau- F
rato & fimbriis aureis circumamicta:non luxurioſas ac delicatas veſtes,ſed integrũ
ac incorruptum,ex fide contextum ornatum eorum qui conſecuti ſunt miſericor-
diam,nempe eccleſiæ,ſignificauit. In qua Ieſus à dolo alienus ſplendet vt aurum,
& fimbriæ

A & fimbriæ aureæ ſunt electi. Quòd ſi etiam propter fœminas ſit aliquid relaxandũ,
texenda quidem eſt ſuauis veſtis & tactu mollis: ſed non ſicut picturæ, eſt ad viſus
delectationem colorum varieganda floribus. Pictura enim tempore euaneſcit: Ab-
lutiones autem, exterſiones, ac conſtipationes, quæ venenatis tincturæ ſuccis lanas
inficiunt, imbecillas veſtium texturas efficiunt. Hoc autem nec ad bonam quidem
domus adminiſtrationem aptum eſt. Eſt autem maximè ineptum & indecorum, pe-
pla[c] Xyſtides, ephaptides, lenaſque ac tunicas ſtupere & admirari: & quæ, vt ait
Homerus, Velant circumquaque pudorem. Pudet me, vt verè dicam, cum videam
tantum opum effundi ad tegenda pudenda. Vetus enim homo qui erat in paradiſo,
B ramis & foliis dimetiebatur tegumentum pudoris. Nunc autem cum nobis oues fa- Geneſ. 3.
bricatæ ſint, ne ſimiliter ac oues ſimus inſipientes. A ratione autem ſeu verbo inſti
tuti, ſumptuoſas veſtes redarguamus, dicentes: Eſtis pili ouium. Etiamſi ſe iactet
Miletus, etiamſi laudetur Italia, etiamſi ſub pellibus pili cuſtodiantur, quorum
nonnulli inſano amore tenentur: nobis quidem certè nullum eſt ſtudium in ea con
ferendum. Beatus autem Ioannes deſpectis quoque ouium pilis, qui delitias redo-
lent, pilos camelorum elegit, & eis ſe veſtiit, ſimplicem vitam & à dolo alienam re-
præſentans. Mel enim comedebat & locuſtas, dulcem & ſpiritalem cibum: à faſtu a- Matth. 3.
lienas & moderatas vias Domini præparans. Se enim certè purpurea chlamyde in-
duiſſet, ſi vllam vrbani faſtus curam geſſiſſet: ſed cum in ſolitudinum quietis, tran-
C quillè cum Deo verſaturus ſe recepiſſet, ab omni inani ſtudio, vanaque boni ſpe-
cie, ſordidoque ac illiberali decore ſe remouit. Ouina autem pelle Helias vtebatur
indumento, & ouinam pellem ſtringebat zona facta ex pilis. Eſaias verò alius Pro- 4. Reg. 1. Eſa. 20.
pheta, nudus erat, & nullis vtebatur calceis. Sæpe autem ſacco quoque vtebatur, Hier. 13.
quod eſt indumentum humilitatis. Quòd ſi etiam vocas Hieremiam, is cingulum
ſolum habuit lineum. Quemadmodum autem bene nutrita corpora, ſi nuda ſint,
vires ac vigorem apertius indicant: ita etiam pulchritudo morum, ſi ineptis nugis
non inuoluatur, magis indicat animi magnitudinem & magnificentiam. [d] Trahere
autem veſtes ad ſummos vſque pedes demiſſas, valde eſt arrogans & ſuperbũ, quod
ambulandi actionem impedit, cum veſtis inſtar verriculi, quæ in ſoli ſunt ſuperficie
D ſordes ſecum attrahat: ne fractis quidem & eneruatis his ſaltatoribus, qui Cynædi-
cam turpitudinem mutam in ſcenam transferunt, veſtem cum tanto dedecore dif-
fluentem deſpicantibus: quibus exquiſitæ veſtes, fimbriarumque dilatationes, & cu
rioſi figurarum numeri, illiberalem ac ſordidam ſyrmatum mollitiem indicant.
Quòd ſi quis [e] talarem Domini veſtem adducit, variegata illa tunica oſtendit flo-
res Sapientiæ, varias, & quæ non flacceſcunt Scripturas, eloquia Domini, quæ veri-
tatis ſplendoribus refulgent. Eiuſmodi alia veſte Spiritus Dominum per Dauid in-
duit, ſic pſallens. CONFESSIONEM & decorem indutus es. Inducens lucem, ſicut Pſal. 103.
veſtimentum. Quemadmodum ergo veſtium compoſitionem, honeſtam, & ab eo
quod eſt indecorum mundam eſſe oportet. ita etiam vitanda eſt vſus immoderatio.
E Neque enim, ſicut [f] Lacænas virgines, ſupra genu veſtiri honeſtum eſt. Nullam
enim partem fœminæ nudari decorum eſt. Atqui poſſet quidem honeſtè dici vrba-
na & faceta illa vox quæ dicta eſt ei qui dixerat, Pulcher [g] cubitus: At non publi-
cus: & tibi pulchræ ſunt tibiæ dicendo, ſed ſunt ſolius mei mariti. & ſpecioſa facies,
ſed eſt eius tantum qui me vxorem duxit. Ego autem nolo pudicas fœminas præbe
re talium laudum cauſam iis, qui per eiuſmodi laudes vt probrum eis afferant venan
tur. Nec verò ſolum calcaneum nudare eſt prohibitum, ſed etiam caput tegere, &
vultum adumbrare iuſſum eſt. Neque enim honeſtum eſt corporis pulchritudinem
eſſe hominum aucupium nec par eſt vt purpureo vtens velo, fœmina velit aſpici.
Atque vtinam poſſet etiam à veſte eximi purpura, vt non in vtentium faciem ſpe-
F ctatores conuerteret. Atque illæ quidem cum reliquæ veſtes admodum parum te-
xant, fecerunt quidquid eſt purpureum, ſuas inflammantes libidines. Quæ autem
his ſtolidis & mollibus purpuris impensè delectantur, eas, vt ſunt verba Poëtæ, Pur-
purea arripuit mors. Propter hanc itaque purpuram, & Tyrus, & Sidon, & quæ re-

gio eſt mari propinqua Laconico maximè deſiderantur. Quinetiam earum tinctores & purpuræ infectores, & ipſa conchylia in magno pretio habentur, propterea quòd eorum ſanguis producat purpuram. At etiam auidis pannis admiſcentes doloſæ mulieres, & qui ſunt ex viris effœminati, fraudulentas doloſaſque tincturas, inſano quodam amore feruntur in immoderationem, non amplius lintea ex Aegypto, ſed quædam alia ex terra Hebræorum & Cilicum comparantes. Amorgina autem taceo & byſſina: Delitię iam eorum appellationem immodicè ludificando tranſmiſerunt. Porrò autem oportet, vt mihi quidem videtur, id quod tegitur, ex tegumento oſtendere, ſe eſſe eo melius: vt templo imaginem, & corpore animam, & veſte corpus. Nunc autem contrà omnino, ſi corpus quidem earum venundetur, nunquam mille drachmas atticas inuenerit; vnam autem veſtem mille talentis ementes, ſe eſſe veſtibus vtiliores & viliores arguunt. Cur ergo quæ ſunt rara & prætioſa plus quàm ea quę ſunt in medio ſita & vilia perſequimini? Quoniam quod verè pulchrum, & quod verè bonum eſt ignoratis; & pro iis quæ ſunt, ea quæ eſſe videntur, à ſtultis magno ſtudio quæruntur, qui perinde ac inſani quæ alba ſunt tanquàm nigra viſione apprehendunt.

A B

[illegible] (margin note)

De calceamentis. XI.

SIMILITER autem in calceamentis ſuperbæ arroganteſque fœminæ magnam quoque oſtendunt mollitiem. Verè ergo turpia ſunt illa ſandalia, in quibus ſunt aurea veluti donaria. Quinetiam circumcirca clauos ſoleis infigere æquùm cenſent. Multæ autem eis quoque amatorias ſalutationes imprimunt, vt vel per terram numeroſè incedentes, meretricios ſpiritus in inceſſu inſculpant. Valere ergo iubendum eſt aureorum & gemmeorum ſandaliorum vanis artificiis, & crepidis Atticis & Sicyoniis, cothurniſque Perſicis & Hethruſcis. Recto autem ſcopo, vt veritati noſtræ mos eſt, propoſito, id quod eſt ſecundum naturam eligendum eſt. Calceorum enim vſus hic quidem eſt ad tegendos pedes: Alius autem ad propulſandas offenſiones, & à montanis aſperitatibus plantam pedis conſeruans. Sunt itaque mulieribus albi concedendi calcei, niſi iter ineant, tunc autem eis vnctis vtendum eſt. Neque enim fœminam decet pedem oſtendere: & alioqui mulieri tener eſt ſenſus vt facilè lædatur. Viro autem pulchrè conuenit nullos habere calceos, præterquam ſi militet. Calceatum enim eſſe, non paruam habet affinitatem cum eo quod eſt, eſſe ligatum. Optimum quidem eſt exercitationis genus nudis vti pedibus, & ad ſanitatem & ad expeditam facilitatem, vbi non prohibeat neceſſitas. Quòd ſi iter non ingrediamur, nec nudis incedere pedibus pati poſſimus, ſoleis vtendum eſt. Eas autem Attici vocabant κονίποδας quòd pedes, quantũ ego coniicio, terræ appropinquarent. Tenuis ac ſimplicis calceaturæ teſtis ſufficit Ioannes, qui dicebat ſe non eſſe dignum ſoluere corrigiam calceorum Domini. Non enim curioſos aut ſuperfluos is habebat calceos qui veræ Philoſophiæ typum Hebræis oſtendebat. Hoc autem num quid aliud ſignificet, alibi oſtendetur.

C D E

ὑποδέδεσθαι non multum diſtat ab eo quod eſt, δεδέσθαι.

κονίποδες à puluere & pedibus componitur. Luc. 3.

Quòd non oporteat gemmas & aureum ornatum ſtupere & admirari. Cap. XII.

GEMMAS autem * fuſcas aut virides, & quæ ab externi maris æſtu expelluntur, & quæ ex terræ ramentis deteruntur, admirari & ſtupere eſt puerile. In pellucidos enim lapillos, proprioſque ac peculiares colores, atque vitra varia magno ferri ſtudio, nihil eſt aliud quàm ſtultorum hominum, qui trahuntur ab iis quibus ineſt pellens viſio. Ita etiam pueri cum ignem aſpexerint, ſplendore adducti ad eum feruntur, cùm quàm ſit eum tangere periculoſum propter ignorationem minimè animaduerterint. Tales ſtultis ſunt mulieribus gemmæ monilibus alligatæ, &

F

incluſæ

A incluſæ torquibus, amethyſi, & Ceraunitæ, & Iaſpides, & topazion, & ſmaragdus
mileſia, merces pretioſiſſima. Maximi autem precii margarita mundum muliebrem
per ſummam laſciniam mirandum in modum inuaſit. Ea autem naſcitur in quo-
dam oſtreo pinnus non abſimili. Magnitudo autem eius eſt quantus permagnus pi-
ſcis oculus, nec pudet miſeras totum ſuum ſtudium in hoc oſtreo ponere, cùm eis
liceat ſancta ornari gemma, nempe Verbo Dei, quod vtique Scriptura appellauit
Margaritam, qui eſt pellucidus & purus Ieſus, qui eſt in carne contemplator ocu-
lus, qui eſt ratio, qui perſpicuus, per quem caro eſt pretioſa quæ aqua regeneratur.
Illud enim oſtreum in aqua natum carnem contegit, ex ea autem margarita conci-
B pitur. Ex ſanctis autem lapidibus ſupernam Hieruſalem, fuiſſe conſtructam accepi- Apocalyp. 21.
mus: & duodecim portas cœleſtis ciuitatis, lapidibus pretioſis aſſimulatas, ſuſcipien
dam Apoſtolicæ vocis gratiam ſignificare admittimus. In pretioſis enim lapidibus
collocati ſunt colores, ſunt autem ii pretioſi, alia verò remanent terreſtris mate-
ria. Meritò ergo ſymbolicè ſanctorum ex his ædificatur ciuitas. Ex inimitabili ita-
que illo flore lapidum, florem ſpiritus, ab interitu ſcilicet alienam & ſanctam ſub-
ſtantiam, intellexere.[b] Quæ ergo quid ſit in ſcripturis ſymbolicum nõ intelligunt,
totæ lapidibus inhiant, admirabilem illam defenſionem afferentes: Quæ oſtendit
Dominus, cur eis non vtamur? &, adſunt mihi, cur non eis me oblectabo? &, quibuſ
nam ergo facta ſunt, ſi non nobis? Eorum qui Dei vocem planè ignorauerunt ſunt
C eiuſmodi voces. Primum enim quæ ſunt neceſſaria, ſicut aquam & aërem, apertè
omnibus ſuppeditat. Quæcunque autem non ſunt neceſſaria, terra & aqua abſcon
dit. Et ideò aurum formicæ fodiunt: aurum Gryphes cuſtodiunt: à mari teguntur
margaritæ. Vos autem curam ſuperuacaneam ponitis in iis quæ non oportet. Ecce
totum cœlum apertum eſt, & Deum non quæritis: abſconſum autem aurum & la-
pides ii apud nos ſcrutantur, qui ſunt damnati capitis. Quinetiam ſcripturæ repu-
gnat, cum illa apertè clamet: QVAERITE primum regnum cœlorum, & hæc o- Math. 6.
mnia adiicientur vobis. Quòd ſi etiam vobis omnia donata ſunt, & ſi vobis omnia
conceſſa ſunt, & ſi omnia vobis licent, ait Apoſtolus: SED NON omnia expe- 1. Corin. 10.
diunt. Produxit autem genus noſtrum Deus ipſe ad communicationem, cum ipſe
D prior ſuum filium impertiit, & ſuum Verbum omnibus commune ſubminiſtrauit,
& fecit omnia pro omnibus, ſunt ergo omnia communia, ne plura quàm alii ſibi
vendicent diuites. Hoc ergo adſunt mihi, & ſuperſunt, cur non me iis oblectabo?
non eſt humanum, nec ad ſocietatem pertinens. Illud autem magis charitatem ar-
guit, Adſunt mihi, cur non impartiar pauperibus? Qui enim talis eſt, eſt perfectus,
qui hoc impleuit: DILIGES proximum tuum ſicut teipſum. Hæ ſunt veræ deli- Rom. 13.
tiæ, hic eſt pretioſus theſaurus. Quæ autem fiunt in cupiditates impenſæ, interitus Ad Gal. 5.
non ſumptus locum obtinent. Scio enim Deum poteſtatem vſus nobis dediſſe, ve-
rum eum vſque ad id quod eſt neceſſarium, & vſum communem eſſe ſtatuit. Abſur
dum eſt autem & turpe vnum lautè & luxurioſè viuere, cum multi eſuriant. Quan-
E to eſt enim glorioſius multis benefacere, quàm magnificè habitare? Quanto autem
prudentius, in homines quàm in lapides & in aurum impendere? Quanto autem eſt
vtilius ornatos habere amicos, quàm ornamenta inanima? Cuinam autem agri tan-
tum profuerint quantum gratificari? Reſtat ergo nobis vt illud quoque quod obii-
citur diſſoluamus. Quinam ergo habebunt quæ ſunt ſumptuoſa & magnifica, ſi o-
mnes quæ ſunt vilia & frugalia deligunt? Homines, dixerimus: ſi abſque vlla vehe-
menti affectione & diſcrimine eis vtamur. Sin autem fieri non poteſt vt ſint omnes
frugi & temperantes. At propter vſum rerum neceſſarium, ea quæ facile parari poſ
ſunt ſunt perſequenda, hęc ſuperuacanea multum valere iubentes. In ſumma ergo
ornamenta, vt quæ ornatus ſatietatem afferunt, ipſum etiam mundum recuſanti-
F bus, ſunt omnino exterminanda. Oportet enim eas intus eſſe ornatas, & pulchram
mulierem internam oſtendere. In ſola enim anima pulchritudo apparet & turpitu-
do, & ideo is ſolus qui eſt virtute præditus, is verè eſt pulcher, bonus & honeſtus,
& ſolum quod pulchrum eſt & honeſtum, bonum eſſe ſtatuitur. Sola autem virtus

vel per pulchrum corpus apparet,& in carne effloreſcit,moderationis ſpeciem ama A
bilem oſtendens,quando mores tanquam lux quædam in forma reſplenduerint.
Vniuſcuiuſque enim plantæ & animalis pulchritudinem,in vniuſcuiuſque virtute
eſſe euenit.Hominis autem virtus eſt iuſtitia,temperantia, animi magnitudo, &
pietas.Pulcher ergo & honeſtus homo eſt qui eſt iuſtus & moderatus, & vt ſemel
dicam,qui bonus eſt,non qui diues.Iam verò milites quoque volunt auro ornari,
vt qui nec illud legerint Poëticum.

Home.Iliad. *Quique aurum geſtans ,in bellum, ut ſtulta puella,*
Ibat.

Cæterum ornatus quidem ſtudium, quod virtutis minimè curam gerit, ſed cor- B
pus ſibi vendicat,boni & honeſti ſtudio conuerſo ad vanam gloriam, ſunditus ex-
pellendum eſt.Quæ enim corpori non conueniunt,perinde ac ſi ei conueniant,ad-
iungens,mendacii meditationem,& conſuetudinis fraudem progenerauit,non ho
neſtatem,ſimplicitatem,& à ſimulatione alienationem,& verè pueritiam , ſed fa-
ſtum,arrogantiã,mollitiem & luxuriam oſtẽdens.Iſtæ verò veram pulchritudinem
obſcurant,auro eam adumbrantes,nec intelligunt quantum in ſe delictum admit-
tunt,ſe innumerabilibus vinculis alligantes, quemadmodum dicunt apud barba-
ros,ſceleſtos & maleficos homines auro vinciri. Captiuos hos vinctosque diuites
videntur eſſe æmulatæ mulieres.Annon enim colli vinculum eſt torques aureus, C
moniliaque & quæ καθετῆρες vocantur catenarum locum obtinent?quæ etiam Atti-
ca lingua eodem nomine,nempe ἁλύσεις hoc eſt,catenæ appellantur.Talares autem
compedes, indecorum in pedibus fœminarum ornamentum vocauit Philæmon
in ſynephebo.

Pellucidas veſtes, quendamque compedem
Aureum.

Cur ergo hic à vobis tantopere expetitur ornatus , niſi quòd vos velitis , ò fœ-
minæ , videri eſſe compedibus aſtrictas? Si materia enim probrum eluit, eſt hoc
quidem vitium quod minimè interit.Ac mihi qnidem videntur ſua ſponte vincu- D
lis alligatæ,gloriari de ſuis magnis calamitatibus.Ac fortaſſe etiam Poëtica fabula
adulterium committentem Venerem dicit fuiſſe comprehenſam eiuſmodi vincu-
lis,nihil aliud quàm hæc ornamenta,adulterii eſſe ſigna ſignificans.Illa enim aurea
quoque fuiſſe dixit Homerus.Iam verò vel apertiſſima maligni ſigna nequaquam
μυραίνα ὄφις. ornamenta muliebria. pudet eas induere.Quemadmodum enim Euam Serpens decepit , ita etiam mulie-
res alias mundus aureus,eſca vtens ſerpentis figura,in probra furioſè impulit,nem
pe murænulas quaſdam aureas & ſerpentes ad decorem effingens.Dicit itaque Co
micus Nicoſtratus,Catenas,monilia,annulos,armillas, ſerpentes, periſcelides,elle
borum.Summa autem cum earum ignominia omnem mundum muliebrem recen- E
ſens Ariſtophanes oſtẽdit in Theſmophoria Zuſis.Adducam autem ipſa verba Co
mici,quæ importunum veſtræ inſolentiæ faſtum apertè arguunt.Mitræ,redimicu-
la,nitrum,& acus.Pumex ſtrophium,quæ poſt locatur funda,& poſterius opercu-
lum,fucus,torques,componendorumque oculorum inſtrumenta,ſubtilis veſtis li
nea,vitta , zona,inſtita,prętexta,multitia,cython,barathrum,encyclon, tunica.
Quæ ſunt autem horum non dixi maxima,inaures,gemmæ,plaſtra,Botrylidon,fi-
bulæ amphileæ,monilia,pedicæ,ſigilla,catenæ,annuli, cataplaſmata,ampullæ, capi
tis ligamina,olisbi,ſardia,ventilabra,clincteres.Ego quidem defeſſus ſum, & indi-
gnor,dicendo tot earum ornamentorum multitudinem. Mihi autem in mentem
venit admirari,quòd eæ non enecentur,dum tantum onus baiulant. O curam val
de inanem.O vanam & inſanam gloriæ cupiditatem. Ritu meretricio opes effun-
dunt in probra ac dedecora,ſuaque improba & arroganti ſtoliditate Dei dona cor
Luc.12. rumpunt & adulterant,artem maligni imitantes. Dominus autem in Euangelio F
eum diuitem qui in horreis & apothecis recondebat,& apud ſe dicebat, Habes mul
ta bona in multos annos repoſita,comede,bibe,lętare,apertè ſtultum vocauit. HAC
ENIM nocte animam tuam accipiunt.Quæ ergo paraſti,cuius erunt? Apelles pi-
ctor

A ctor cum vidiſſet quendam ex ſuis Diſcipulis pinxiſſe Helenam multo auro orna-
tam. O adoleſcens, inquit, cum non poſſes pingere pulchram, feciſti diuitem. Tales
ſunt Helenę, quę nunc ſunt mulieres, non verè pulchræ, ſed multis effictę & orna-
tæ diuitiis. Eis prędicit ſpiritus per Sophoniam, argentum & aurum ipſarum non c.1.
poſſe eas eximere in die iræ Domini. Eis autem quæ á Pædagogo Chriſto erudiun-
tur, non auro ſed ratione ac Verbo exornari conuenit, per quod ſolum apparet au- Exod. 32.
rum. Beati quidem fuiſſent Hebræi veteres, ſi mundum mulierum abſtuliſſent, &
abieciſſent, vel ſolummodo fudiſſent, nũc autem cum aureum boucm conflaſſent,
& in eo adorando idololatriæ peccatum admiſiſſent, ipſi quidem nec ex arte, nec ex
ſuo inſtituto commodi quidquam ceperunt: expreſiſſima autem figura noſtras mu-
B lieres docuerunt, vt ab ornamentis abſtineant. Quæ itaque cupiditas in aurum for
nicatur, fit idolum quod igne examinatur. Cui quidem ſoli reſeruantur delitiæ, vt
quæ ſint ſimulachrum, nõ veritas. Hinc Verbum per Prophetam Hebræos probris
inſectans: ARGENTEA & aurea, inquit, fecerunt Baal ornamenta ſcilicet. Et Oſee. 2.13. Oſeé. 2.
apertè comminans: ET VINDICABO, inquit, ſuper ipſam dies Baalim, in quibus
ei ſacrificauit, & inaures ei appoſuit, & torques ſuos. Et ornatus cauſam ſubiun-
git, dicens: ET AMBVLAVIT poſt amatores ſuos, mei antem oblita eſt, dicit Do
minus. Ipſi ergo improbo Sophiſtæ, Diabolo ſcilicet, nugis dimiſſis, ne ſint huius
meretricii ornatus participes, nec per ſpecioſum prætextũ, Idololatriæ crimen ad-
mittant. Admodum ergo pulchrè dixit beatus Paulus: MVLIERES, inquit, ſimi- 1. ad Corin. 2.
C liter, non in plicaturis, vel auro, vel margaritis, vel veſte ſumptuoſa, ſed quæ decet
mulieres profitentes pietatem, per bona opera ſeipſas ornantes. Earum enim orna-
tum iure abeſſe iubet. Si ſunt enim pulchræ, ſufficit natura, nõ contendat ars con
tra naturam. Hoc eſt, fraus minimè litiget cum veritate. Sin autem ſunt natura tur
pes, ex iis quæ ſibi applicant, quod non habent arguunt. Eas ergo quæ Chriſto ſer-
uiunt cõuenit amplecti frugalitatem. Frugalitas enim re vera curágerit ſanctitatis, λιτὸς frugalis & tenuis.
vt quæ ea quæ redundant, & ſunt immoderata, exæquet, & per quęlibet, qui ex ſu-
peruacaneis capitur vſum percipiat. Quod enim frugale eſt ac tenue, vt ipſum etiá
nomeñ indicat, non eminet, neque vlla in re in molem aſſurgit aut intumeſcit, ſed
eſt vniuerſum planũ, lene, equale, & minimè ſuperfluum, & ea de cauſa ſufficiens. ἱκανός ſufficiẽs, à ἱκνέομαι quod ſignificat peruenio.
D Eſt autem ſufficientia habitus quidam qui ad ſuum finem peruenit, ita vt neque
quid deſit, neque redundet. Eorum autem mater eſt iuſtitia. Nutrix autem, virtus
ea quæ Græcè dicitur αὐτάρκεια quæ eſt per quam contenti ſumus. Ea igitur eſt, habi
tus iis quæ oportet contentus, & qui per ſe ea acquirit quæ ad beatam vitam confe
runt. Sit ergo in veſtrarum manuum carpis ſanctus ornatus, quæ facile impertitur
communicatio, & familiæ adminiſtrandæ opera. QVI enim dat pauperi, fœnera-
tur Deo, & manus fortium diteſcunt. Fortes vocat eos qui pecunias contemnnnt;
& qui ſunt ad communicandum & largiendum faciles. In pedibus autem appareat
impigra alacritas ad benefaciendum, & ingreſſus ad iuſtitiam. Torques autem &
catenæ ſunt pudor & modeſtia: Talia Deus fundit monilia, BEATVS homo qui in- Prouerb. 3.
E uenit ſapientiam: & mortalis qui vidit prudentiam, dicit ſpiritus per Solomonem.
Eius enim eſt melior mercatura quàm theſauri auri & argenti, eſt autem pretioſis
gemmis pretioſior. Hæc eſt enim verum ornamentum. Eis autem non perforentur
aures præter naturam, vt aureæ ab eis inaures dependeant. Neque enim fas eſt vim
afferre naturæ præter id quod voluit. Non alius autem fuerit melior aurium orna-
tus, deſcendens ad meatus qui ſunt ſecũdũ naturam, quàm vera Catecheſis, hoc eſt,
quæ per auditum ſuſcipitur inſtitutio. Oculi autem Verbo inuncti, & aures ad ſen-
ſum perforatæ, diuinarum rerum auditorem & ſanctarum rerum contemplatorem
efficiunt, Verbo verè veram oſtendente pulchritudinem: quam oculus non vidit,
nec auris prius audiuit.

SCHOLIA. A

Cap. Primum.

[a] *Sicut indigna res eſt charitatem è cœlo detrahere, ita etiam ſumptuoſam cœnam[a] in charitatem[a], nempe agapen conuertere.*

[b] *FLORIBVS. Florum non meminit intempeſtiuè, ſed quia paulò poſt & plantarum et fontis & irrigationis erat uſum adducturus, iure prius accepit florem qui naſcitur ex plantis.*

Cap. III. B

THRACLEI CALICES. Sunt hæc genera poculorum. Theracleum eſt quod fundo ſphærico impoſitum habet inſtar infundibuli, ex quo eſt facile bibere. Antigonium, quod abſque fundo ſphærico deſinit in acutum. Cantharus autē eſt peluis quidem ſimile, supernè autem tectum operculo, cuius os in medio iuſta patet ſymmetria & in extrema parte circumferentiæ oſtiolum, ex quo bibere poteſt qui id aperit. Labronium eſt poculum factum in formam aſpidis, ex quo pleno hauſtu poteſt ingurgitare qui bibit. Lepaſte eſt in formam ollæ, & una anſa apprehenditur. Pſyćter eſt figuræ cylindricæ ſegmentum, quod ſectionis cylindricæ innititur columellæ, quæ & ſtare & apprehendi poteſt. Prochois quæ etiam dicitur œnochoe eſt uas quoddam ſphæricum anſa una, et uno ſaliente inſtructum, ex quibus anſa quidem apprehenditur, ſaliente uerò humidum quod eſt intus reconditum effunditur. C

Cap. VI.

[a] *PER hæc uidetur tale quid ſignificare, quòd nec in nominibus membrorum conſideratur turpitudo, neque enim tibia, nec genu, uerbi gratia, turpe quid ſignificant, ut neque os nec lingua, ſic nec uerendum, ſed ſi rem accuratè oportet perpendere, honeſtas quædam nomini tribuitur ſignificans uerendum id de quo dicitur. ſic etiam patrem & ſuperiorem aliquem uerendum dicimus, ut etiam Helena apud Homerum ſuum Socerum.* D

Cap. VII.

[a] *ET quomodo Samuelis Anna eadem ſæpe in ſua oratione repetit, & nos ſæpe repetentes Kyrie eleiſon, minimè improbamur? Sed exiſtimo eloquium minimè hoc dicere, ſed quòd quæ Deo nouerimus ea eſſe Deo ſtatim reddenda, nec expectandum ut idem rurſus promittas, perinde ac ſi putaremus uerbis adimpleri gratiam, & acceſſione præſtiti promiſſi uellemus noſtrorum morum oſtentare inſolentiam.*

Cap. VIII. E

[a] *BRENTHIVM. A quodam ſuaui genere floris ſic dictum Metallium, à quodam Metallo qui inuenit.*

[b] *Plangonium ab inuentrice Plagone.*

[c] *Baccari genus unguenti Barbarici.*

Cap. X.

[a] *Huius Crobuli meminit etiam Thucydides in proœmio quarti Peloponeſiaci. Erat genus reticuli crobylus, ab extremis crines extendens ad uerticem, deinde eos deducens in acutum, qui perforata aurea cicada conſtringebantur ne deorſum diffluerent.* F

[b] *κόσμος mundum & ornatum ſignificat, ſicut etiam muliebris mundus latinè dicitur.*

A [c] *Xyſtis eſt genus ueſtis admodum ſubtile, unde etiam dictum eſt* ἀπὸ τοῦ ξύεσθαι *quòd ſit uelu ti raſum propter tenuitatem. Ephaptis autem idem eſt quod lena. Eſt enim utrunque genus ueſtis penulæ ſimile, quod indutis ueſtibus imponitur. Eſt autem ephaptis lena pretioſior.*

[d] *Vt inſani Nicolaitæ qui ipſum cacodæmonem ducem imitantur.*

[e] *TALAREM. Legis dicit ueſtem Sacerdotalem: ſed hoc erat ſignum myſticum, ſignificat enim ut arbitror, nihil eſſe diuinorum myſteriorum prophanis euulgandum, ſiquidem pedes ſignificant tranſitum actionum, ſicut etiam Dauid dicit obſeruari calcaneum ab improbis, & alibi dicit: in malo die ſe timere iniquitatem calcanei.*

B [f] *LACAENAS. Quæ eo quòd fœmora oſtenderent uocabantur* φαινομηρίδες.

[g] *CVBITVS. Hoc dixit quiſpiam intuitus cubitum mulieris Lacedæmoniæ, quæ reſpõdet: ſed non publicus nam & ſine manicis ſaltabant, adeò ut ab humeris uideretur & brachium & carpus, idque adhuc uidetur in ueteribus ſtatuis. Quæ manicis autem non utebantur, dicebantur* δωρίζειν*: erant enim Dorienſes Lacedæmonii. Qui autem utebantur,* ἰωνίζειν *ut uxores Athenienſium. Vocabantur autem Athenienſes Iones ob miſſam coloniam. Hoc autem faciebant Lacedæmonij, ut uiriles efficerent mulieres. Athenienſes uerò ut effœminarent.*

Cap. XII.

C

[a] *Fuſcus color dicitur qui non eſt admodum albus, tales autem ſunt qui uocantur Sardonychi, qui quidem ſunt naturales, non habent enim album ualde lucidum, ſi non ſint artificiales. Quinetiam addantur his Sapphiri, nam illi quoque ad album cum fuſco uergunt. Sũt autem multi quoque uirides, iaſpides, & ſmaragdi, & alii multi. Quæ ab externi autem maris æſtu expelluntur, ſunt quæ dicuntur margaritæ. naſcuntur enim ex oſtreis ſinus Perſici. Terræ autẽ ramenta ſunt omnes gemmæ. Tales enim ſunt lychnitæ, & carbunculi, & amethyſi. Præterea autem berilli & ſmaragdi, & hyacinthi & omnes ferè gemmæ, Topazii autem, ſi credendum eſt Agatharchidi, qui ſcripſit de rubro mari, inueniuntur in mediis quæ in eo ſunt cautibus.*

D [b] *Hoc referendum eſt ad id quod ſuperius dictum eſt, ut ſit. Et non erubeſcunt non intelligentes ſpiritaliter ea quæ ſymbolicè dicta ſunt, utpote quòd mulieres adducerent ea quæ dicta ſunt, creaturas, gemmas, & gemmarum colores.*

[c] *Sunt hæc nomina ornamentorum mulierum apud Ariſtophanem, quæ & cuiuſmodi fuerint ignorantur, nec poſſunt reddi latinè.*

[d] *Si ſint pulchræ, ſufficit natura, ne contendat ars cum natura. Sin autem ſint natura turpes, ſe ipſas arguunt, ex eo quòd applicant quod non habent.*

Hæc inſunt in tertio libro Pædagogi.

De vera pulchritudine. Cap.	*Primum*
Quòd non ſit cultu vtendum.	*II.*
Aduerſus viros qui ſe colunt.	*III.*
Cum quibuſnam ſit habenda conſuetudo.	*IIII.*
Quomodo in balneis ſe gerere oporteat.	V.
Quòd ſolus Chriſtianus ſit diues.	V I
Quòd pulchrum viaticum Chriſtiano ſit frugalitas.	V I.
Quòd ſimilitudines & exempla ſunt rectæ doctrinæ pars maxima.	V II.
Quòd gymnaſia quoque ſunt eligenda iis qui rationi vitam agunt conſentaneam.	V III.
	IX.
Optimæ vitæ compendioſa pertractatio.	
Optimæ vitæ ſimiliter breuis pertractatio, & quæcunque ſanctæ ſcripturæ vitam Chriſtianam deſcribunt.	*X.*
	XI.

Hymnus Sancti Clementis de Seruatore Chriſto.

A CLEMENTIS PAEDAGOGI LIBER TERTIVS.

De vera pulchritudine. *Cap. I.*

EST ergo, vt videtur, diſciplinarum omnium pulcherri-
B ma ac maxima, ſeipſum noſſe. Siquis enim ſeipſum no-
rit, Deum cognoſcit. Quòd ſi Deum cognoſcet, ei aſſi-
milabitur: non aurum geſtans, nec talarem veſtem fe-
rens, ſed benefaciens, & quàm pauciſſimis fieri poterit
indigens. Solus autem Deus nulla re omnino indiget, et
maximè quidem gaudet, quando videt nos mentis orna
tu mundos: deinde & eo qui caſtam corporis veſtem,
nempe moderationem & temperantiam complectitur.
Cum ſit itaque anima triplex genere: intelligentia, quæ
C ratiocinandi facultas appellatur, internus homo eſt, qui huic homini qoi videtur
imperat, eum ipſum autem alioqui Deus agit. Ira autem, quæ eſt fera & immanis,
haud ita procul à furore habitat. In varias autem formas ſe mutans tertia eſt cupidi
tas, qoæ pluſquam Proteus marinus Dæmon varius, nunc hanc, nunc illam, nunc
aliam figuram ſuſcipit, & ad libidines, ſtupra, & adulteria allicit.

Efficiturque leo primum, cui barba decora eſt.

Cultum & ornatum adhuc ferens. Virum autem eſſe, barbæ pili oſtendunt.

Sed poſt illa draco, uel pardus, ſus quoque magnus.

Prolapſum eſt nimium cultus ſtudium ad intemperantiam. Valentem itaque feram
D homo non præ ſe fert amplius.

Humida lympha, arbos ramiſque fit alta proceris.

Effunduntur affectiones: obruuntor voluptates: flacceſcit pulchritodo, & citius
quàm folia humi decidit, quando amatoriæ eius petulantiæ procellæ expirauerint,
& priuſquam venerit autumnus, mareeſcit & interit. Omnia enim fit cupiditas, &
omnia effingit, & vult fucum facere, vt occultet hominem. Homo autem ille, cui
ratio Verbúmue cohabitat, non variatur, nõ fingitur, formam habet rationis. Deo
aſſimilatur. Pulcher eſt, non vt pulcher videatur colitur. Vera eſt pulchritudo: eſt
enim Deus. Deus autem ille fit homo, quoniam Deus vult. Rectè ergo dixit Hera-
clitus: HOMINES Dii. Dii homines. Ratio enim hæc eſt euidens myſterium.
E Deus in homine, & homo Deus: & voluntatem Patris interceſſor efficit. Interceſ
ſor enim eſt ratio ſeu Verbum, quæ eſt communis ambobus. Dei quidem filius, ſer
uator autem hominum: & illius quidem miniſter, noſter autem Pædagogus. At-
que cum caro quidem ſerua ſit, quemadmodum teſtatur Paulos: quomodo quis iu Ad Philip. 2.
re ancillam lenonis inſtar exornauerit? Quòd enim id quod carneum eſt, ſit ſer-
ui forma, dicit de Domino Apoſtolus, eum ſeipſum exinaniiſſe ſerui forma acce
pta, externum hominem ſeruum appellans priuſquam ſeruiiſſet, & carnem ſuſce-
piſſet Dominus. Miſericors autem Deus, ipſe carnem effecit liberam, cumque ab
interitu acerbaque & letifera ſeruitute liberaſſet, incorruptionẽ ei adiunxit, ſan- Ad Gal. 4.
ctum hoc & ęternitatis ornamentum carni, immortalitatem videlicet, apponens. Hebr. 2.
Eſt autem alia quoque hominum pulchritudo, charitas: CHARITAS autem, vt ait 1. Corin. 13.
Apoſtolns, eſt patiens, benigna, non æmulatur, non agit perperam non inflatur.
F Perperam enim agere dicitur cultus, qui ſuperfluitatem & inutilitatem apertè in-
dicat. Et ideo ſubiungit: NON INDECORE ſe gerit. Indecora enim eſt aliena,
& quæ non eſt ſecundum naturam, figura. Quæ autem ficta eſt, eſt aliena. Qnod
quidem apertè explicat, dum dicit: NON QVAERIT quæ ſua ſunt. Quod enim

proprium eſt eius, eſt veritas. Vocat itaque quod ſuum eſt. Quod alienum eſt autem quærit nimium ornatus ſtudium, vt quod ſit remotum à Deo, ratione, & charitate. Ipſum autem Dominũ fuiſſe aſpectu deformem, teſtatur ſpiritus per Eſaiam: A
e.g. ET VIDIMVS ipſum, & non habebat ſpeciem nec pulchritudinem, ſed ſpecies eius vilis, diminuta præ hominibus. Quis eſt autem Domino præſtantior? Sed non carnis pulchritudinem, quæ viſione apprehenditur, ſed veram animæ & corporis oſtendit pulchritudinem, animæ quidem, beneficentiã, carnis verò immortalitaté.

Quòd non ſit cultu vtendum. *Cap. II.* B

NON externi ergo hominis aſpectus, ſed animus probitatis ornamento ornandus eſt. Dici poteſt ornandam quoque eſſe carnem ornamento continentiæ. Iſtæ autem non animaduertunt, dum colunt id quod eſt extrinſecus, quæ intus in profundo ſita ſunt, eſſe planè inculta, horrida & ſterilia, cuiuſmodi ſunt etiam ornamenta Aegyptiorum, apud quos templa, eorumque porticus, veſtibula ac luci magnificè inſtructi: eorumque atria multis columnis cincta ſunt: parietes autem lapidibus externis & artificioſè depictis reſplendent ita vt nihil deſit: ædes autem auro, argento, & electro collucent, & ex India ac Aethiopia variis fulgentibus lapillis, adyta verò intextis auro obumbrantur peplis. Sed ſi C penetralia templi ambitus ſubieris, & ad eius quod eſt præſtantius ſpectaculũ properans, imaginem quæ templum habitat quęſieris: ſacerdos quiſpiam ex iis qui in templo ſacrificant, graui & venerando vultu aſpiciens, & Aegyptiorum lingua Pæanem concinens, cum veli aliquantum contraxerit tanquam Deum oſtenſurus, abundè nobis ſuppeditat occaſionem irridendi numinis. Neque enim intus inuenietur Deus qui quærebatur, ad quem feſtinabamus, ſed felis, vel Crocodilus, vel ſerpens indigena, vel aliqua eiuſmodi belua, quæ templo quidem eſt indigna, ſed antro, ſpeluncæ, ac cœno magis congruit. Apparet Deus Aegyptiorum, belua, quæ ſuper veſtem ſtragulam purpuream volutatur. Ita etiam mihi videntur fœminæ quæ aurum geſtant, & in criſpandis crinibus exercentur, & in genis vngendis, ocu- D liſque pingendis, & pilis tingendis verſantur, & aliam mollitiem arte improba perſequuntur, carnalem ambitum ornantes, & verè Aegyptios imitantes, infelices amatores attrahere. Sed ſi quis veli templum aperuerit, vitam inquam, veſtem, aurum, fucum, tincturam, & quæ eis intrita & incruſtata ſunt, hoc eſt velamentum, quod ex eis contextũ eſt, tanquam illuc veram inuenturus pulchritudinem, rectè ſcio eum eſſe abominaturũ. Neque enim Dei imaginem intus inueniet habitanté, quã eſt conſentaneum, ſed loco eius fornicatrix & adultera animæ occupauit adytum, & vera eſſe beſtia conuincetur fuco ſcilicet intrita & incruſtata ſimia: & ſeductor ille ſerpens, mentis exedens intelligentiam, per gloriæ cupiditatem pro ſpelunca habet animam, & cum omnia exitialibus venenis impleuerit, & erroris ſui virus eructauerit, mulieres in meretrices transformat hic Draco, fungens lenonis officio. Non eſt enim mulieris ſed meretricis illud nimium ſui ornandi ſtudium. Quæ quidem mulieres, domus apud maritos ſeruandæ, adminiſtrandæque familiæ curam gerunt exiguam: ſed ſoluta mariti crumena, quæ eis ſuppeditantur conuertunt in ſuas cupiditates, vt quòd pulchræ videantur multos teſtes habeant: & ornandi artificio toto die aſſidentes vacant, ære emptis mancipiis. Carnem ergo, vt quæ ſit viſu iniucunda, mollem & ſuauem reddunt: & interdiu quidem in thalamis verſantes, arti ornandi affixæ ſunt, ne floridis coloribus depictæ deprehendantur: veſpere autem tanquam ex antro ad lucernã prorepit hęc adulterina pulchritudo. Nã & ebrietas, & lux exilior & paulò obſcurior incruſtationi earũ opem ferũt. Atque eam quidem, quæ ſuos pilos reddebat, Mænander Comicus domo arcet.

At nunc recede ab his ædibus, nam fœminam
Pudicam non decet facere flauos pilos.

Sed

A Sed neque genas fucare, nec oculos depingere. Non intelligunt autem miſerę ſe
propriam perdere pulchritudinem, dum externam inducunt. Summo itaque mane
ſe lacerantes, & extendentes, variiſque ac cõfuſis mixtionibus effingentes, viuum
quidem cutis colorem refrigerant, carnem autem venenis effodiunt, curioſiſque
ac ſuperfluis abſterſionibus proprium decoris florem corrumpunt, & marcidum
efficiunt. Quo circa ex cataplaſmatibus quidem cernuntur pallidæ: à morbis autem
facile arripiuntur, vt quæ adumbratam carnem, venenis iam liquefactam habeant:
hominum opificem contumelia afficientes, tanquam qui pro meritis non fuerit
eis largitus pulchritudinem. Iure ergo quod ad domum ſeruandam, & adminiſtran
B dam familiam attinet, ſunt otioſę, vt quæ ſedeant, veluti depictæ ad ſpectaculum,
non natæ ad domus cuſtodiam familiæúe adminiſtrationem. Et ideo apud Comi-
cum dicit conſiderata mulier.

Quid prouidi fecerimus nos fœminæ,
Vel ſplendidi, quæ tot colorum floribus
Sparſæ ſedemus, liberarum mulierum
Typum ac figuram deſtruentes funditus,
Perniciem domorum, & coniugium exitium,
Et filiorum uendicantes dedecus.

Hac etiam ratione Antiphates Comicus in Malthaca irridet meretriciam mulie-
C rum conſuetudinem, dicens verba omnibus communia aduerſus illam earum fri-
„ cationem & intritionem. Venit ipſa, tranſit, accedit, non tranſit, venit, adeſt abſter-
„ gitur, accedit, ſmegmate ſaponéue purgatur, pectitur, eiicit, teritur, lauatur, ſe
„ contemplatur, componitur, vnguentis perfunditur, ornatur, vngitur, & ſi quid nõ
„ habeat, enecatur. Ter enim non ſemel dignæ ſunt quæ pereant, quæ Crocodilorum erudita
„ exerementis vtuntur, & ſpuma ſepiarum vnguntur, & ſupercilia fuligine illinunt,
„ & fuco genas terunt. Quæ ergo vel Poëtis ethnicis erant odio propter mores, cur
non magis à veritate reiiciendæ fuerint? Alius itaque Comicus eas reprehendens,
Alexis, eius enim verba afferam, quæ curioſa & ſuperuacanea rerum explicatione,
propter perpetuam & immutabilem earum impudentiam pudore eum affici oſten
D dunt, neque enim erat quantum par fuiſſet curioſus, me autem pudet fœminas ita
„ in Comœdiis rideri, ſi eis poſſem aliquid afferre auxilii. Deinde verò marito quo-
„ que affert exitium. Primum quidem in lucro, & in ſpoliandis proximis. Omnia alia
„ opera ab eis fiunt obiter. Eſt aliqua parua, ſuber in calceis inſuitur. Longa eſt ali-
„ qua tenuem geſtat ſcalam, caput in humerum demittens egreditur, hoc ei detrahit
„ de longitudine. Depreſſiores coxæ & fœmora ſunt alicui, eis aliquid aſſuit, vt qui
„ ingrediuntur eam pulchras habere nates exclament. Mollem ac prominentem ha-
„ bet ventrem, vt Comicorum nutrices, appoſitis nonnullis eum erigit. [a] Depreſſior
„ eſt venter, veluti contis quibuſdam adhibitis efficit vt is anterius procedat. Super-
„ cilia flaua habet aliqua, depingunt fuligine. Alicui vt ea nigra ſint contigit, tollit ce
E ruſa nigrorem: ſunt alicui nimis alba, farinæ deterit alborem. Habet aliquam corpo
ris partem candidam, eam nudam oſtendit. Bellos habet dentes: rideat neceſſe eſt.
„ Vt præſentes videant quàm ſit ei os venuſtum, & quamuis læta non ſit, toto tamen
„ die ridet. In labris habens tenuem myrſinæ tabellam, vt velit nolit ea tandem coga-
„ tur diducere. Hæc ad dehortandum nimium ſui ornatus ſtudium ex mundana addu
xi Sapientia, cum velit Verbum nos omni ratione conſeruare. Mox autem diuinis
quoque Scripturis id munio. Solet autem qui non latet, propter reprehẽſionum de-
decus abſtinere à peccatis. Quemadmodum autem cui impoſitum eſt cataplaſma, et
cui inuncti ſunt oculi, vel ipſo aſpectu præbet morbi ſuſpitionem: ita fuci, tinctu-
ræ, & colores illiti, animam intrinſecus ægrotare ſignificant. Ne ad alienum autem
F fluuium accedamus, nobis ſuadet Pædagogus. per alienum fluuium, alienam vxo-
rem libidini deditam allegoricè ſignificans, vt quæ ad omnes dimanet, & per mere-
triciam intemperantiam omnium voluptati effunditur. AB ALIENA, inquit, aqua Prouerb. 9.
abſtine, & ex fonte alieno ne biberis, titillantis ſenſum delectationis fluentum nos Eccleſi. 25.

vitare admonens, vt longo tempore viuamus. Adiecti autem nobis fuerint anni vi- A
tæ ſiue alienam voluptatem non venantibus, ſiue etiam hæreſes declinantibus. At-
que Ebrioſum quidē eſſe & Vinoſum, & ſi ſint magna vitia, non tamen tanta quan
tum eſt nimium ſui ornandi ſtudium. Menſa plena, & frequentes calices ſatis ſunt
ad implendam ingluuiem. At qui auri, purpuræ, & gemmarum nimio ſtudio tenen
tur, iis nec quod ſuper terram, nec quod ſub terra eſt, aurum ſuffecerit: neque mare
Tyrium, nec quæ ab Indis & Aethiopibus deportantur onera: ſed nec Pactolus, cu
ius ſunt fluenta aurea. Sed nec ſi quis eorum Midas fortè euaſerit, is impleri poteſt,
πλοῦτος. ſed eſt adhuc pauper, alias opes deſiderans: Vnà autem cum auro vel commori para
ti ſunt. Quòd ſi cæcæ ſunt opes, vt reuera cæcæ ſunt: quomodo non cæcæ ſunt quæ B
eas ſtupent, & admirantur, & in ea affectæ ſunt? Dum ergo cupiditatis limites ſibi
non cōſtituunt, in impudentiam impingunt. Eis enim opus eſt & theatro, & pom-
pa, & ſpectatorum multitudine, & errore in ſacris, & diuturna mora in triuiis, vt
eę ſint manifeſtæ omnibus. Ornantur enim vt aliis placeant, quæ in facie non in cor
de gloriantur. Sicut enim notæ inuſtæ fugitiuum: ita etiam floridi colores adulte-
Hier. 4. ram indicant. Nam etſi coccino induaris, & aureo ornamento orneris, & oculos
tuos vngas ſtibio, fruſtra eſt pulchritudo tua, dicit Verbum per Hieremiam. An ve
rò non abſurdum eſt equos quidem, & aues, & alia animantia, ex herba & pratis ſur
gere ac euolare proprio ornamento lætantia, iubis, & colore naturali, & pennis va- C
riis: mulierem verò perinde ac ſi ſit beſtiis inferior, ſe eſſe adeò deformem exiſtima
re, vt externa emptitia & adumbrata pulchritudine egeat? Vittæ certè, & earum
permultæ differētiæ, & curioſæ ac ſuperuacaneæ capillorum plicaturæ, & crinium
innumerabiles figuræ, & pretioſæ ſpeculorum ſtructuræ, quibus ſe componunt,
dum eas venantur qui puerorum more, inſipientium formas admirantur, ſunt fœ-
2. Corin. 4. minarum quę omnem pudorem exuerunt: quas qui meretrices vocauerit, is non
προσωπεῖον. aberrauerit, quæ ex vultibus ſuis perſonas faciunt. Nobis autem ſuadet Sermo non
ea conſiderare quæ videntur, ſed ea quæ non videntur. Quæ enim videntur ſunt
temporalia. Quæ autem non videntur, æterna. Quo autem nihil dici aut fingi po-
teſt abſurdius, fictæ iſtius ſuæ formæ, perinde ac ſi res ab eis bene geſta vel correcta
ſit, ſpecula excogitarunt, cum huic fraudi eſſet potius admouendum operculum. D
Exod. 20. Neque verò, vt eſt in Græcorum fabulis, formoſo Narciſſo rectè ſucceſſit, quòd
Deut. 5. ſuæ fuerit contemplator imaginis. Quòd ſi Moſes præcipit hominibus nullam face
θεώματι χροῖ. re imaginem, quæ Deum arte repræſentet: quomodo hę rectè fecerint mulieres,
quæ fallaci perſonæ fictione ſuas per reuerberationem imitantur imagines? Cæte-
rum Prophetæ quoque Samueli, cum mitteretur vt vngeret in Regem vnum ex fi-
liis Ieſſe, & vidiſſet eius filium natu maximum pulchrum & magnum, quando eo
lætatus Samuel chriſma protulit, dixit, inquit, ei Dominus: NE RESPEXERIS ad
1. Regum. 4. aſpectum eius, & altitudinē magnitudinis, eius quoniā repuli eum. Homo enim re-
ſpiciet ad oculos, & Dominus ad cor. Et non vnxit eum qui erat pulcher corpore,
ſed eum qui pulcher erat animo. Si ergo naturalem corporis pulchritudinem mi- E
nus quàm pulchritudinem animæ ęſtimat Dominus: quid ſentit de adulterina, qui
1. Corin. 13. quidquid falſum eſt omnino expulit? PER FIDEM enim ambulamus, non per
ſpeciem. Apertiſſimè ergo docet Dominus per Abraham, & patriam, & cognatos,
& poſſeſſiones, & omnes diuitias contemnere eum qui Deum ſequitur, cum eum
fecit aduenam. Et ideo eum appellauit Amicum, vt qui ſuas facultates habuiſſet cō
temptui, erat enim honeſto loco natus, & valde diues. Trecentis itaque & octode-
Geneſ. 14. cim ſuis famulis quatuor Reges ſubegit, qui Loth captiuum abduxerāt. Solam He-
Heſther. 5. ſther iuſtè inuenimus ornatam. Myſticè ornabatur mulier Regi ſuo, ſed eius pul-
chritudo pretium inuenitur, quo liberatus fuit populus qui interficiebatur. Quòd
autem cultus faciat mulieres meretrices, viros autem androgynos ſeu effœmina- F
tos & adulteros, teſtis eſt nobis Tragicus, ſic narrans.

Veniſſet aſt hic ex Phrygibus cum qui Deas
Diiudicauit, ſunt ut Argis fabulæ,

Lacedæmona

A *Lacedæmona, ornatu ſuperbo ueſtium*
Barbarico luxuque & auro ſplendidus:
Amans amantem ui receſſit auferens
Helenen ad Idæ caulas, abeſſet cum domo
Menelaus.
O ad adulteria incitantem pulchritudinem. Græciam euertit barbarum ſui ornan-
di ſtudium,& effœminatæ delitiæ. Laconicam pudicitiam corrupit veſtis,& luxus,
& pulchra ſpecies,barbaricum ſui ornandi ſtudium meretricem probauit Iouis fi-
liam. Non erat eis Pædagogus qui reſcinderet libidines: nec qui diceret. Non mœ-
B chaberis,nec qui diceret. Non concupiſces,nec ad adulterium iter ingredieris per
concupiſcentiam,ſed neque appetitiones inflammabis per immoderatum tui ornan
di ſtudium. Sed hęc cuiuſmodi conſecutus eſt exitus,& quot mala ſenſerunt qui ni
înium ſui amorem prohibere noluerunt? Propter effrenatas voluptates Græcia &
Aſia commotæ ſunt. A barbaro adoleſcentulo omnia agitantur. Tota Gręcia naui-
gat,mare in arctum cogitur,terras ferens,longum bellum excitatur,& vehementia
erumpunt prælia,campique implentur cadaueribus,claſſi inſultat Barbarus, domi-
natum obtinet iniquitas,& ficti illius Iouis oculus Thraces reſpicit, & fluuiorum
fluenta ſiſtuntur mortuis corporibus,pectora pulſantur planctibus, & luctus terrá
poſſidet. Idæ autem multis fontibus irriguæ omnes concutiuntur pedes, & omnia
C cacumina, Troianorum vrbes & Achiuorum naues. Quo fugiemus,ò Homere, &
vbi conſiſtemus? Oſtende nobis terram quæ minime mota ſit.
Puer ne habenas tetigeris qui es inſciens,
Currumque agendi ignarus, haud aſcenderis.
Duobus Aurigis cœlum lætatur,quibus ſolis ignis agitur. Mens enim à voluptate
abducitur,& rationis integritas,quæ Verbo Pædagogo non vtitur, labitur in libi-
dinem: lapſus autem mercedem recipit, quòd excidat. Harum rerum tibi ſunt indi-
cio Angeli, qui Dei reliquerunt pulchritudinem, propter pulchritudinem quæ Eſa.14.
flaceſcit, atque adeò è cœlis in terram ceciderunt. Quinetiam Sicimitæ puniun- Exo.15.
tur,qui lapſi ſunt,ſanctæ virgini probrum inferentes. Sepulchrum, eis eſt ſuppli-
D cium,& pœnæ monimentum nos ducit ad ſalutem.

Aduerſus viros qui ſe colunt. *Cap. III.*

Eo vſque ergo proceſſit luxus, vt non ſolum fœminæ inani hoc ſtu
dio laborent,ſed etiam viri hoc vitium ſequantur. Qui enim à cor
poris cultu minimè puri ſunt, ii nequaquã ſani ſunt: ad mollitiem
autem declinantes,planè effœminantur,illiberali quidem tonſu ac
meretricio ſe tondẽtes,ſubtilibus autem ac perſpicuis veſtibus in-
duti,glorioſè vndiquaque obeuntes: [a] Maſtichen rodentes, & vn-
E guenta olentes. Quid de iis dixerit quiſpiam, qui tanquam [b] Meto
poſcopus,ex figura diuinat,cum eos viderit,adulteros, Androgynos atque effœmi
natos,vtrãque venerem perſequentes,pilis infeſtos,glabros,florem virilem abhor
rentes,comas autem non ſecus ac mulieres ornantes? In nefariis autem & audaci-
bus ceptis improbi ac ſcelerati viuentes: STOLIDA admittunt atque improba fa-
cta,ait Sybilla. Propter eos plenæ ſunt ciuitates iis quos effœminatos picant,ra-
dunt,& vellunt. Officinæ autem vbique conſtructæ & apertæ ſunt, & huius mere
triciæ fornicationis artifices multum pecuniæ lucrantur ab iis qui ſeipſos pice ob-
linunt,& pilos vulſoribus quoquomodo præbent vellendos, quos nec eorum qui
vident,nec eorum qui accedunt,nec ſuiipſorum qui viri ſunt pudet. Tales ſunt qui
F turpes & illiberales perſequuntur affectiones,et quorum corpus violentis picis vul
ſionibus totum glabrum eſt & læue. Nihil eſt certè quo poſſit vlterius progredi ta-
lis impudentia. Si enim nihil ab eis infectum relinquitur,nec ſilentio eſt à me præte
reundum. Quendam ex iis, qui verè ſunt ignaui ac degeneres, Pædagogi ritu incre-

pans Diogenes,cum venderetur,magno & forti animo dixit:Veni adoleſcens,eme A
tibi virum,ancipiti oratione fornicatorium eius vitę inſtitutum corrigens. Eos
enim qui viri ſunt radi ac leuigari,quomodo non eſt turpe ac planè illiberale? Pi-
los autem tingere,& canos vngere ac coloribus oblinere,quibus perditi Andro-
gyni effœminatique homines vtuntur, muliebresque pexus omnino dimittendi
ſunt.Putant enim ſe ſicut ſerpens poſſe ſenium capitis exuere,dum ſeipſos pingen-
tes transformant ac renouant.Sed & ſi pilos callidè circunſcribant,rugas tamen nō
effugient, ſed neque mortem latebunt,etſi tempus per artem ementiantur. Quo
magis homo feſtinat ad finem,tanto eſt verè venerabiliot,vt qui Deum ſolum ha-
beat ſe ſeniorem. Nam ille quoque eſt æternus ſenex, qui eſt iis quæ ſunt anti- B
Dani.7. quior.Antiquum dierum illum vocauit Prophetia. ET CAPILLI capitis eius tan
Matth.5. quam lana pura,ait Propheta. NVLLVS autem alius,inquit Dominus,poteſt al-
bum pilum facere,vel nigrum.Quomodo ergo opus Deo contrarium fabricantur,
vel potius ei per vim aduerſantur impii,qui pilum tranſmutant.qui ab eo canus fa-
Eccleſi.25. ctus eſt?Senum autem corona,inquit Scriptura,eſt multa experiētia,& vultus eius
canicies, flos eſt multæ experientiæ.Illi verò canorum tinctorem,qui eſt ætatis mu
nus præcipuum dedecore afficiunt.Fieri autem non poteſt,non poteſt, inquam,fie
Ephe.4. ri,vt veram oſtendat animam,qui caput habet adulterinum. VOS autem non ſic,
inquit,Chriſtum didiciſtis,ſi quidem ipſum audiiſtis,& in ipſo docti eſtis, ſicut eſt C
veritas in Ieſu,vt vos deponatis ſecundum priorem conuerſationem veterem ho-
minem. Non canum: ſed eum qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptio-
nis. Renouemini autem. Non tincturis & cultibus: ſpiritu mentis veſtræ, &
induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſancti-
tate veritatis. Eum autem qui vir eſt pecti, & tonderi, crines componētem ad
ſpeculum,genaſque radi,velli ac deglabrari,quomodo non eſt planè muliebre? Et
certè niſi quis eos nudos viderit,mulieres eſſe putauerit.Etſi enim eis aurū geſtare
non ſit permiſſum,per muliebrem tamen libidinem,quaſdam auri fimbrias & quæ-
dam fila foliis circumplectentes,vel ex eadem materia ſphæricas neſcio quas figuras
facientes,talis appendunt,& erecto collo geſtant.Hoc eſt inuentum fractorum ho-
minum,qui trahuntur in gynecæum, ancipitis vitæ & ad libidinem propenſarum D
beſtiarum.Hæc eſt fornicatoria & impia inſidiarum ratio.Deus enim voluit fœmi
nam quidem eſſe glabram ac leuem,ſola coma ſicut equum iuba ſponte naturæ exul
tantem:Virum autem cum ſicut Leones barba ornaſſet,virilem etiam fecit hirſuto
pectore,quod quidē eſt roboris & imperii indicium. Ita etiā Gallos qui pro gallinis
decertant criſtis tanquam galeis ornauit.Hos autem pilos Deus tanti facit, vt eos
ſimul cum prudentia iubeat adeſſe hominibus atque adeo honeſtate delectatus,
grauitatem honorauit veneranda canitie.Prudentia autem,& accuratæ exactęque
rationes,canæ intelligentiæ,vnà cum tempore ad ſummum ſuum vigorem perue-
niunt,& intenſis multæ experientiæ viribus ſenium confirmant ac corroborant,
amabilem venerandæ prudentiæ florem ad fidem iure faciendam proferentes,ſcili- E
cet caniciem. Hoc viri ſignum, barba ſcilicet,per quod vir apparet, eſt Eua anti-
quius,& ſignum melioris naturæ. Eum Deus æquum cenſuit hirtum eſſe oporte-
re,& per totum viri corpus pilos diſſeminauit: quidquid autem eius erat læue ac
molle,à latere abſtulit,ad ſeminis ſuſceptionem tractabilem fœminam fabricatus,
vt & generationis & domus cuſtodiæ eſſet opitulatrix.Ille autem (quod lęue enim
erat proiecerat)& vir manſit, & virum oſtendit,& ei agere,quemadmodum illi pa
ti,conceſſum eſt:Sunt enim natura ſicciora & calidiora,quæ ſunt hirſuta,lenibus.
Quocirca & maſculina fœminis, & coleata exectis, & perfecta imperfectis,& hir-
ſutiora ſunt & calidiora.In eo ergo violando,quod eſt virilis naturæ ſignum,eo ſci
licet quod eſt hirſutum,contra legem facere eſt impium. Lęuoris autem aut glabri F
tiei ornamentum (à Verbo enim inflammor) ſi in viros quidem, eſt mulierculæ;
ſi in fœminas autem,adulteri.Vtrunque autem eſt à noſtra republica longiſſimè re
Matth 10. legandum.Quinetiam veſtri quoque capitis omnes capilli numerati ſunt,ait Domi
nus.

A nus. Sunt autem etiam pili in barba numerati atque adeò etiam quæ ſunt in toto
corpore. Non eſt ergo aliquid vellendum præter Dei inſtitutum, quod in volunta-
te eius annumeratum eſt. NISI vtique vos ipſos non agnoſcitis, inquit Dominus, Ioan.14.
quòd Chriſtus Ieſus eſt in vobis. Quem ſi inhabitantem ſciuiſſemus, neſcio quomo
do ipſum probro afficere in animum induxiſſemus. Picari autem ac velli, vereor di
cere quàm ſit indecorum & turpe factu. Auerſos, incuruatos, & arcana naturæ a-
pertè denudantes, exilientes, & coxarum vertebras propemodum luxantes, & cũ
erubeſcendæ ſint eorum figuræ ipſi non erubeſcentes, in ipſo iuuenum cœtu & me
dio gymnaſio vbi virtus virorum exercetur ſe indecorè gerentes, hoc præter natu
B ram perſequi exercitium, quomodo non eſt extremæ intemperantiæ? Qui enim in
aperto hæc faciunt, vix vllos domi fuerint reueriti. Quæ in publico autem eſt in-
temperantia, teſtatur eam quæ eſt in obſcuro in ſumma licẽtia libidinem. Qui enim
ſub Solis radiis virum abnegat, clarum eſt eum noctu conuinci mulierem: NON Deut.23.
ERIT autem, dixit Verbum per Moſem, meretrix ex filiabus Iſraël, & non erit
ſcortum ex filiis Iſraël. At pix iuuat, inquiunt, imo verò facit vt quis malè au-
diat. Nemo autem qui ſapit voluerit ſcortum videri, ſi eo morbo non laboret,
& ſtudere vt pulchra imago vituperetur. Si eos enim qui ſunt vocati ſecũdum pro-
poſitum Deus præſciuit conformes imagini filii ſui propter quos, vt vult Apoſto-
lus, præfiniit ac prædeſtinauit beatitudinem. Vt ſit ipſe primogenitus in multis fra Rom.8.
C tribus: Quomodo non ſunt impii, qui conforme Domino corpus iniuria probro-
que afficiunt? Ei autem qui pulcher eſſe velit, quod eſt in homine pulcherrimum,
ornandum eſt, nempe mens, quam oportet quotidie pulchriorem & magis deco-
ram oſtendere. Vellendi autem ſunt nõ pili, ſed cupiditates. Ego verò eorum etiam
qui ab iis qui mancipia venundant veneunt puſionum miſereor. Atqui probro &
iniuria non à ſeipſis afficiuntur, ſed iuſſi miſeri ad turpem quæſtum faciendum or-
nantur. Qui autem ſua ſponte lubenteſque ac volentes ea faciunt, quæ qui iubent
capite punirentur, ſi viri eſſent, quomodo non execrandi? At nunc quidem vita eo
proceſſit intemperantiæ, inſultante & laſciuiente iniquitate, & quidquid eſt impu-
dicum & libidinoſum, diffuſum eſt in ciuitatibus, & iam pro lege habetur. In eis
D ſtant in fornice mulieres, carnem ſuam ad probrum voluptatis venundantes, & pue
ri docti abnegare naturam, mulieres ſimulant. Omnia immutauit luxus: hominem
probro ac dedecore affecit: mollis & luxurioſa ſuperflua curioſitas quærit omnia,
omnia aggreditur, naturam coërcet, homines patiuntur muliebria, & fœminæ præ
ter naturam viros agunt, & nubunt vxoreſque ducunt fœminæ: nullus eſt meatus
ad quem non pateat aditus impudicitiæ. Iam verò eis quoque communis venus pu-
blicatur, conuiuiorum delitiæ. O miſerandum ſpectaculum. O nefandum ſtudium.
Hæc ciuilis noſtræ intemperantiæ oſtẽduntur trophæa. Flagitia arguunt, quæ pro-
ſtant in fornicibus. O quanta eſt hæc iniquitas. Sed neque intelligunt miſeri quan-
tas ſæpe tragœdias excitet incertus coitus. Cum meritorio filio & meretricibus fi-
E liabus ſæpe patres coëunt, expoſitorum filiorum minimè recordantes, & viros eſſe
eos qui genuerunt oſtendit nimia libidinis licentia. Hæc ſapientes leges permittũt:
licet autem eis peccare ex lege, & nefandam voluptatem appellant facilitatem. Se
eſſe ab adulterio liberos exiſtimant, qui naturam adulterant. Eos autem conſequi-
tur, eorum, quæ flagitioſè ab eis perpetrata ſunt, vltrix iuſtitia. & in ſeipſos ineuita-
bilem attrahentes calamitatem paruo nummo mortem emunt. Harum mercium mi
ſeri mercatores, nauigant, tanquam frumentum, tanquam vinum, fornicationem
importantes. Alii autem longè miſeriores, tanquam panem, tanquam obſonium,
voluptates comparant. Et nec illud quidem Moſis eis venit in mentem. NON PRO Leuit.19.
PHANABIS filiam tuam, vt eam facias meretricem. & non fornicabitur terra. &
F terra implebitur iniquitate. Hæc olim propheticè dicta ſunt, eſt autem manifeſtus
exitus. Omnis iam terra & fornicatione & iniquitate plena eſt. Suſpicio autem &
admiror veteres Romanorum legiſlatores. Ii muliebre & effœminatum vitæ ſtudiũ
odio habuerunt, & corporis cum fœmina conſuetudinem præter naturæ Legem,

vt in terra infoderetur ex Lege iuſtitiæ æquum exiſtimarunt. Nefas eſt enim barbam vellere, quæ eſt pulchritudo congenita, pulchritudo generoſa & ingenua. A

Primum lanugo eſt, quæ ſit gratiſſima pubes.

Procedens autem iam inungitur, dum barba delectatur, in quam vnguentum deſcendit Propheticum, dum Aaron honoratur. Oportet autem eum qui à Pædagogo rectè inſtituitur, ſuper quem pax habitauit, etiam cum pilis ſuis pacem agere. Quid non igitur admiſerint fœminæ ad libidinem propenſæ, dum vident viros talia audere? Imo verò ii non viri, ſed Batali & fœminelli dicendi ſunt, quorum voces ſunt compreſſæ & graciles, veſtis autem cum tactu tunc tinctura ipſa eſt effœminata. Ex moribus autem externis apertè arguuntur hi homines, ex amictu, calceatu, figura & habitu, tonſu, aſpectu: EX ASPECTV enim vir cognoſcetur, inquit Scriptura, & ex occurſu hominis homo agnoſcetur. Veſtitus viri, & greſſus pedis, & riſus dentium de ipſo annuntiabit. Ii enim etſi aliis pilis maximè cani ſint, eorum qui ſunt in capite ſolummodo curam gerunt, vittis, non ſecus ac fœminæ, comas prope modum alligantes. Atque leones quidem de hirtis ſuis pilis ſe iactant, ſed in pugna eis armantur. Capri quoque ipſi gloriantur de ſuis criſtis, ſed eos pilis inhorreſcentes pertimeſcunt venatores. B

Pſal 132. Batalus fuit vir effœminatiſſimus. Eccleſ. 18. Ibidem. 19.

Lanigeræ quoque oues denſo ſunt vellere onuſtæ.

Atqui eorum quoque pilos multiplicauit benignus Pater in tuum, ò homo, vſum, dum te vellera tondere docuit. Et ex gentibus quidem Galli & Scythæ comam nutriunt, ſed non ſe immodicè colunt, & terribile quidem quid præ ſe fert denſum barbari capillitium, & flauus ille color bellum minatur, vt qui videatur cognationẽ habere cum ſanguine. Ambo hi Barbari luxum odio habuere. Apertos teſtes proferent Germanus quidem Rhenum; Scytha verò plauſtrum. Nonnunquam autem euenit vt Scytha plauſtrum quoque contemnat. Diuitiæ barbaro eius eſſe videtur magnitudo, & relictis delitiis vitam agit frugalem. Domum ſufficientem, & equo agiliorem, equum ſcilicet, acceptum conſcendens Scytha, eum ducit quo vult. Fame autem laborans, petit ab equo alimentum. Ille verò præbet venas, & quem ſolum poſſidet ſanguinem Domino ſuppeditat. Porrò autem equus quoque Nomadi eſt & vehiculum & cibus. Arabiorum autem (ſunt hi alii Nomades) ad pugnandum apta ætas camelos conſcendit: Prægnantes hi camelos educunt. Illæ verò ſimul & paſcuntur & currunt. Dominos ſuſcipientes vnà quoque cum eis domum ferunt. Quòd ſi potus quoque barbaris defecerit, lac mulgent: exinanito autem nutrimento ne ſanguini quidem parcunt, vt fertur de lupis rabie agitatis. Illæ verò Barbaris manſuetiores, etiam iniuria affectæ, mali accepti non recordantur: ſed ſolitudinem confidenter percurrunt, Dominos ſimul portantes & alentes. Pereant ergo immanes beluæ, quibus eſt cibus ſanguis. Neque enim hominibus fas eſt tangere ſanguinem, quibus corpus nihil eſt aliud quàm caro exculta ſanguine. Verbi particeps fuit humanus ſanguis, & gratiæ per ſpiritum habet communionem. Siquis eum iniuria affecerit, non latebit: licet ei, etiam ſi ſit nudatus figura ipſum alloqui Dominum. Barbarorum autem probo frugalitatem. Expeditam vitæ rationem diligentes Barbari, reliquerunt delitias. Tales nos vocat Dominus nudos à faſtu & arrogantia, nudos à vana gloria, auulſos à peccatis, ſolum vitæ lignum ferentes, ſolam ſalutem obtinentes. C D E

Cum quibuſnam habenda ſit conſuetudo. IIII.

VERVM ENIM vero imprudens tranſilii ſpiritu conſequentiam, ad quam rurſus eſt reuertendum, & reprehendenda eſt multorum ſeruorum poſſeſſio. Per ſe enim operari, & per ſe miniſtrare fugientes, ad famulos confugiunt, obſonatorum, & menſæ ſtructorum, eorumque qui carnes in fruſta artificioſè diſſecant, magnam emẽtes multitudinem. In multas autem & varias partes eis ſunt diuiſi mercenarii. Ac nonnulli quidem eorum laborant in iis quæ ad explendam F

A plendam gulæ ingluuiem pertinent, ſtructores, & ciborum conditores, & alii qui-
dem bellariorum, alii verò, liborum ac placentarum, & alii pulmentorum ac ſorbi
tionum ſunt compoſitores & architecti. Alii verò ponunt operam in veſtibus ſu-
perfluis. Aliis autem aurum cuſtodiunt, vt Gryphes. Alii argentum ſeruant, & ab-
ſtergunt pocula, & conuiuiorum apparatus præparant. Alii fricant iumenta, & ab
eis exercetur turba pocillatorum, formoſorumque adoleſcentum greges tanquam
pecorum, à quibus emulgent pulchritudinem. Ornatores autem & ornatrices mu-
lieribus ornandis deſeruiunt, & hę quidem ſpeculis: illæ autem vittis: aliæ verò præ
ſunt pectinibus. Eunuchi multi, iique lenones: propterea quòd ſit probabile eos li-
bidini non poſſe operam dare, iis qui volunt vacare voluptati inſeruientes citra vl-
B lam ſuſpitionem. Eunuchus autem verus eſt, non qui non poteſt, ſed qui non vult
dare operam voluptati. Tranſgreſſis itaque Iudæis per Samuelem Prophetam Ver
bum proteſtans, petenti Regem populo non humanum pollicetur Dominum, ſed
quendam ſe inſolentem daturum eis minatur Tyrannum, libidini & voluptati
deditum: QVI VESTRAS, inquit, filias accipiet in vnguentarias, coquas, & pa- 1. Regum. 8.
nificas, vt qui belli lege eas inuaſerit, non autem ſequatur pacificam reipublicæ ad-
miniſtrationem. Et qui mulierum quidem lecticas in altum tollant, & perniciter
eas ferant multi Galli ſunt: lanificium autem, telæque texendæ artificium, mulie-
breque opus ac domus adminiſtratio & cuſtodia, nuſquam eſt: ſed qui mulieribus
C quidem falſa narrant, toto die cum eis verſantur, amatorias fabulas nugaciter refe-
rentes, earumque corpus & animas falſis factis & verbis mendacibus enecantes.
NON eris autem, inquit, cum multis propter vitium, nec adiicieris cum multitudi Eccleſi. 7.
ne: quoniam ſapientia in paucis. Confuſio autem & immoderatio in multis cerni- Eſa. 17.
tur. Atque illę quidem non propter honeſtatem quòd nolint aſpici, qui lecticas ea-
rum portent conducunt. Rectè enim ageretur, ſi huic affectioni hunc afferrent præ
textum: ſed per ſummas delitias vehuntur à famulis, per pompam traduci cupien-
tes. Aperto itaque velo eos qui ipſas reſpiciunt acrius intuentes, mores ſuos oſten
dunt. Sæpe autem etiam extra proſpiciunt, quæ eſt extrinſecus honeſtatem hac ni
mis lubrica & ſuperuacanea cura probro afficientes: NE RESPICIAS autem, in- Eccleſ. 9.
D quit, in vicis ciuitatis: nec erres in eius ſolitudinibus. Eſt enim verè ſolitudo etiam
ſi ſit turba incontinentium, vbi non eſt homo pudicus. Hæ verò circũferuntur per
templa ſacrificantes, & diuinãtes, cum præſtigiatoribus, & circulatoribus, & cum
ſceleratis vetulis, quæ domibus exitium afferunt, quotidie vnà pompam tranſmit-
tentes: & aniles ſuſurros ad pocula ſuſtinentes, quædam amatoria & carmina in ma
trimonii perniciem compoſita à prẹſtigiatoribus ediſcentes. & hos quidem viros ha
bent, illis verò adhæreſcunt: alios autem eis vates pollicentur, ſe autem falli neſci-
unt, & ſeipſas quidem, tanquam vas voluptatis, iis tradentes qui volunt explere li-
bidinẽ: ſuam autem pudicitiam probro turpiſſimo permutantes, vituperandum im-
primis exitium pro magno lucro ducunt. Multi autem ſunt meretriciæ impudicitiæ
E miniſtri, vnus hinc, alius aliunde ſubeuntes. Facile enim ad libidinem feruntur in-
temperantes, ſicut porci ad eam aluei partem quæ deprimitur. Vnde Scriptura con
ſtantiſſimè admonet: NE INTRODVCAS quemuis hominem in domum tuam. Ibidem. 11.
Doloſi enim hominis multæ ſunt inſidiæ. Alibi autem: VIRI iuſti, inquit, ſint tui
conuiuæ, & in timore Domini tua permanebit gloriatio. Abeat in malam rem for- Ibidem. 9.
nicatio. HOC ENIM ſcitote, inquit Apoſtolus, quòd omnis fornicator, vel im- Ephe. 5.
mundus, vel auarus, qui eſt cultor idolorum, non habet hæreditatem in regno Chri
ſti & Dei. Iſtæ verò effœminatorum virorum delectantur congreſſibus: intro au-
tem confluunt cinædorum turbæ lingua effrenatæ, ſcelerati quidem corpore, &
ſcelerati oratione, ad miniſteria impudica viriles, adulterio deſeruientes. impudicè
F ridentes, & ſuſurrantes & fornicatorium ac cinædicum ad laſciuiam ſonum per
nares edentes: impudicis verbis & figuris delectare conantes, & ad riſum qui eſt for
nicationis præcurſor prouocantes. Nõnunquam autem vel qualibet ira incenſi, vel
ipſi qui ſcorta ſunt, vel qui etiam cinædorum turbam tanquam fœlix quid ac beatũ

in ſuam perniciem ſectantur, naribns non ſecus ac ranæ plauſum edunt, vt qui in A
naſo bilem veluti inhabitantem habeant. Quinetiam quæ ſunt ex eis paulò ciuilio
res, aues Indicas pauoneſque Medicos nutriunt: & accumbunt quidem vnà cum a-
σικιννοί ſatyri et genus ſatyricæ ſaltationis.
cuto capite monſtris, ſicinnis portentis lętãtes, & rident quidem cum Therſiten
audiunt: ipſæ verò Therſitas maximi pretii ementes, non de coniugibus, ſed de illis
quæ ſunt terræ pondus ſe iactant, & modeſtam quidem & continentem viduam,
Melitæo catello longè præſtantiorem deſpiciunt, & iuſtum ſenem negligunt, qui
eſt, vt puto, monſtro ære empto magis decorus & honeſtus. Pnerum autem orpha-
χαράδριος
num non admittunt, quæ Pſittacos, & gracculos enutriunt, ſed filios quidem do-
mi natos exponunt: gallinarum autem pullos excipiunt: & quæ ſunt expertia ratio- B
nis, iis quæ ratione ſunt pręedita præferunt: cum oporteret ſenes alere, qui modera
tionem profitentur & temperantiam, & ſunt, vt ego quidem exiſtimo, ſimiis for-
moſiores, & loqui poſſunt melius luſciniis, & illud in medium adducere: FOE-
Prouerb.19. Matth.25.
NERATVR Deo qui miſeretur pauperis, & hoc: QVATENVS autem, inquit,
vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis. Eæ autem contrà, intemperantiã præ
tulerunt temperantiæ, vt quæ ſuas facultates in lapides conuerterint, margaritas
ſcilicet & ſmaragdos Indicos. Quinetiam in futilibus & euanidis tincturis, et in
emptitiis mancipiis temere profundunt, & pecunias abiiciunt, non ſecus ac gallinę
ſatiatæ, vitæ ſtercora fodientes: PAVPERTAS autem, inquit, virum humiliat.
Per paupertatem volunt dicere parſimoniam, per quam pauperes ſunt ii qui ſunt C
diuites, vt qui bona non communicent.

Quomodo in balneis ſe gerere oporteat. *Cap.* V.

a,
CVIVSMODI autem ſunt eis lauacra? Domus artificioſè compa-
ctæ, perſpicuæ, quæque circumferri pnſſunt, teguntur ſindone, &
cathedræ anreæ, argenteæ, & vaſa innumerabilia aurea & argen-
tea, quorum hæc quidem ad propinandum: illa verò ad veſcendũ:
alia autem ad lauandum circumferuntur. quinetiam carbonum cra
ticulæ. Eò enim veniunt intemperantiæ vt cœnent & ſint ebriæ D
dum lauantur, et argenteam ſupellectilem, cum qua pompam tranſ
mittunt, arroganter in balneis proferunt: atque adeò fortaſſe etiam diuitias pro-
pter immodicam ſuperbiam. Maximè autem voluntariam inſolentiam, per quam vi
ros puſilli & effœminati animi arguunt, vt qui victi ſint à fœminis, oſtentant: &
quomodocunque ſeipſas non poſſe conuenire, nec ſine multis vaſis poſſe ſudare
comprobant. Etenim quæ ſunt pauperes, cum pompæ non ſint participes, lauacris
ex æquo fruuntur. Habent itaque ſordes diuitiarum, opes nimias maledictorum.
Hac veluti eſca irretiunt miſeros, auri ſplendorem ore hiante admirantes. Ea enim
ratione eius quod bonum & honeſtum eſt ignaros in ſtuporem adducentes, vt ipſas
mirentur amatores callido comminiſcuntur artificio, qui eis paulò poſt nudis in- E
ſultant. Atquę ipſæ quidem ſuis maritis nõ ſe exuerint, ſimulatum pudorem proba
biliter præ ſe ferentes. Licet autem aliis volentibus, eas quæ domi ſunt incluſæ, nu-
das videre in balneis. Hîc enim ſe exuere ſpectatoribus tanquam corporum caupo
nibus non erubeſcunt. Sed Heſiodus quidem.

Corpus fœmineo non exhilarare lauacro.

ſuadet. Viris autem & fœminis communia aperta ſunt balnea, & ex eo exuuntur ad
intemperantiam. (A viſu enim hominibus amor proficiſcitur) perinde ac ſi ſit eis
pudor in lauacris obrutus. Quæ autem nõ vſque adeò omnem pudorem exuerunt,
externos quidem excludunt: vnà autem cum ſuis miniſtris collauantur, & ſeruis nu
dæ exuuntur, & ab eis fricantur, pertimeſcenti libidini concedentes, vt ſecurè con F
trectet. Qui enim nndis dominabus ad lauacrum introducuntur, ſtudent ſe exue-
re, ad cupiditatis audaciam malo more metum circumſcribentes. Ac veteres qui-
dem Athletæ virum nudum oſtendere erubeſcentes, dum certamen peragebant ac-
cinctis

A cioctis ſubligaculis ſeruabant verecundiam. Iſtæ autem cum ſimul cum tunica pu-
dorem exuerint, volunt quidem videri pulchræ: ſimiliter autem malæ vel inuitæ cõ
uincuntur. Etenim per ipſum corpus maximè apparet laſciua cõcupiſcentia, quem-
admodũ hydropicis per cutis ſuperficiem quod humidũ cootinetur. Quod autem in
vtroque ægrotat, ex viſu cognoſcitur. Oportet ergo viros ſe pulchrum veritatis
exemplum fœminis præbentes, erubeſcere vnà cum eis exui, lubricumque acpericu
loſum aſpectum effugere. Qui enim curioſius, inquit, reſpexit, iam peccauit. Opor Matth. 5.
tet ergo domi quidem parentum & famulorum pudore affici: in viis autem, eorum
qui fiunt obuiam: io lauacris verò, mulierum: in ſolitudine autem, ſuiipſius: vbique Ioan. 1.
autem, Verbi, quod eſt vbique, & ſine ipſo factum eſt nihil. Hac enim ſolũ ratiooe
B fit vt quis ounquam labatur, ſi Deum ſibipſi ſemper adeſſe exiſtimat.

Quòd ſolus Chriſtianus ſit diues. *Cap.* VI.

SVNT itaque habendæ diuitiæ, vt eſt rationi conſentaneũ, ſuntque
benignè, nõ autem ſordidè nec inſolenter cõmunicandæ, nec eſt ho
neſti ſtudium in ſui amorem ſuperbiamque & arrogantiam conſu-
mendum, ne fortè oobis vtique dicat quiſpiam. Equus eius eſt pre
tii quindecim talentorum, vel fundus, vel ſeruus, vel aurum: ipſe
verò eſt tribus obolis vilior. Iam enim aufer mundum à fœminis, et
C ſeruos à Dominis, nihil inuenies Dominos differre ab emptitiis
mancipiis, oon inceſſu. non aſpectu: non ſermone, adeò ſunt ſimiles mancipiis.
Quioetiam in hoc diſcrepant, quòd ſiot ſeruis imbecilliores, et ita educti ſint vt ſint
magis valetudinarii. Hoc ergo ex dogmatihus optimum eſt perpetuò canendum,
quod vir quidem bonus, qui eſt moderatus & iuſtus, in cœlo recõdit theſaurum pe- Matth. 6.
cuniæ. Is qui terrena vendidit, & dedit pauperibus, inuenit theſaurum in quem Ibidem. 19.
non cadit interitus, vbi nec tinea eſt, nec latro. Is ergo eſt verè beatus, etiamſi ſit
paruus, imbecillus, & inglorius: iſque re vera magnas poſſidet diuitias. Quòd ſi ſit
vel Mida & * Cynira ditior, ſit autem iniuſtus & inſoleos, quẽadmodum qui purpu
ra & byſſo luxurioſè veſtiebatur, Lazarum autem contemnebat, & miſer eſt, & in Luc. 16.
D mœrore viuit, neque viuet. Diuitiæ ergo ſunt ſerpenti ſimiles, quem ſi quis neſcit
inoffensè eminus accipere, beſtiam ſine periculo ſumma cauda appendens: ea ma-
nu circumplicabitur, & mordebit. Pulchrè callent ſerpentum inſtar repentes diui-
tiæ, dum à perito vel ab imperito apprehenduntur, inhærere, & mordere. Sed ſiquis
ſe magnificum præbens rectè & ſcieoter eis vtatur, cum Verbi quidem carmine be-
ſtiam detraxerit, ipſe verò illæſus manſerit. Cæterũ, vt videtur, non ſatis animaduer
timus quis ſit is ſolus diues, qui quæ ſunt longè prætioſiſſima poſſidet. Magni au-
tem pretii ſunt, non gemma, ooo argentum, non veſtis, non corporis pulchritudo,
ſed virtus. Ea eſt autem ratio tradita per Pædagogum ad exercitationem. Hæc eſt ra
tio, quæ abiurat delitias, & eam quę per ſe ſit operationem in miniſterium euocat,
E laudatque frugalitatem filiam temperantię: ACCIPITE, inquit, diſciplinam, et Prouerb. 8.
non argentum, & cognitionem ſuper aurum probatum. Melior eſt enim ſapientia
lapidibus pretioſis. Quidquid eſt autem pretioſum, nequaquam eſt ea dignum. Et
rurſus: COLLIGITE me ſuper aurum, & lapidem pretioſum, & argentum. Ger- Ibidem.
mina enim mea meliora ſunt argento electo. Quòd ſi etiam diſtinguere oporteat,
ſit quidem diues qui multa poſſidet, eſtque auro onuſtus, vt ſordidum marſupium:
at in iuſto quidem certè ineſt honeſtum ac decorum. Decorum enim eſt ordo, qui
in adminiſtrando ita vt oportet largiendoque definitur. Sunt enim qni ſeminant,
et plura colligunt. De quibus ſcriptum eſt: DISPERSIT, dedit pauperibus, iuſtitia Pſal. 111.
eius manet in ſeculum ſeculi. Quare non qui habet, & ſeruat: ſed qui impertit, eſt di
ues, & impertitio ac communicatio, non autem poſſeſſio beatum reddit. Animæ au
tem fructus eſt communicatio. Diuitiæ ergo ſunt in anima. Atqui booa poſſideri ſo
lum poſſunt à bonis. Boni autem Chriſtiani. Homo autem inſipiens vel intempe-
rans neque boni ſenſum habuerit, neque poſſeſſionis. A ſolis ergo Chriſtianis poſ-

ſunt bona poſſideri. His autem bonis nihil eſt diuitius. Hi ſunt ergo ſoli diuites. Ve- A
ræ enim ſunt diuitiæ iuſtitia, & ratio, quæ eſt quouis theſauro pretioſior. Quæ qui-
dem diuitiæ ex pecoribus & prædiis non augentur, ſed à Deo donantur diuitiæ quę
auferri non poſſunt, cuius eſt theſaurus ſola anima, poſſeſſio ei qui illam poſſidet
optima, quæ hominem verè reddit beatum. Cui enim adeſt nihil eorum expetere
quæ non ſunt in noſtra poteſtate, ea autem quæ expetit conſequi: quinetiam quæ
ſanctè deſiderat, ea petentem à Deo accipere: quomodo non is multa, imo verò om-
Matth. 7. nia poſſidet, qui theſaurum æternum, nempe Deum habeat: PETENTI, inquit,
dabitur, & pulſanti aperietur. Si Deus nihil negat: pietate ac religione præditi viri
ſunt omnia. B

Quòd pulchrum viaticum Chriſtiano ſit frugalitas. *Cap.* VII.

DELITIAE autem errantes in voluptatibus, graue ſunt ac periculo-
ſum hominibus naufragium. A vero enim honeſti ſtudio, & quæ vi
ro bono conueniunt voluptatibus aliena eſt hæc iucunda, & gloriæ
ac laudis expers multorum vita. Homo enim eſt natura excelſum
& erectum animal, & quod veri quærendi ac inueniendi deſiderio
tenetur, vt qui vnius opus ſit et effectum. A diuina autem vita alie
num eſt libidinis, voluptatiſque ſtudium, vtpote ſimiliter quidem
veſci ac paſſeres: coire autem ſimiliter vt hirci & ſoes. Voluptatem enim bonum C
exiſtimare, eſt planè perfectæ eius quod honeſtum eſt inſcientiæ. Porrò autem ni-
mia diuitiarum cupiditas hominem à recta vitæ ratione dimouet, perſuadens vt ad
res turpes omnē planè pudorem exuat, ſi modo ei ſicut feræ liceat quibuſuis veſci,
et quælibet ſimiliter bibere, & in rebus venereis ſuam quacunque ratione libidinem
explere, & ideo rariſſimè regni Dei ſit heres. Quorſum ergo tot parantur obſonia?
Annon vt vnum ventrem impleant? Quàm res ſit immunda ingluuies, arguunt
ſterquilinia, in quæ ventres noſtri expuunt reliquias conuiuii. Quorſum autem
tot pocillatores congregant, cum calice vno poſſint impleri? Quorſum autem ve-
ſtium arcas? Quorſum vaſa aurea? & quorſum ornamenta? Compilatoribus & ſcele
ratis hominibus hæc parantur, & oculis qui ſatiari nequeunt: ELEEMOSYNAE D
Eccl. 7. 17. et. 29. autem & fides, inquit Scriptura, te non deſerant. Ecce igitur Heliam quoque The-
3. Regum. 19. sbitem habemus pulchrum exemplum frugalitatis: quando ſedit ſub rhamno, &
Angelus ei affert alimentum. Erat ſubcinericius panis ordeaceus, & amphora a-
quæ. Eiuſmodi prandium ad eum miſit Dominus. Proficiſcentes ergo nos ad veri-
Matth. 10. tatem, accinctos eſſe oportet: NE PORTETIS, inquit Dominus, crumenam,
Luc. 9. non peram, neque calceamentum. Hoc eſt, Ne poſſideatis diuitias quæ ſolum in
crumena reconduntur, ne veſtra implete horrea, tanquam ſementem in pera depo-
nentes, ſed iis etiam qui egent impertite. Ne de iumentis & famulis ſitis nimium
ſolliciti, quæ diuitum ingreſſus calceamenta, cum onera portent, allegoricè dicta
ſunt. Abiicienda eſt ergo vaſorum multitudo, & pocula aurea & argentea, & famu E
lorum turba, cum pulchras & venerandas pediſſequas à Pædagogo acceperimus,
per ſeipſum operationem ſcilicet & frugalitatem. Iam verò ita incedendum eſt vt
conuenienter Verbo ingrediamur, & ſi cui adſit vxor & filii, domus nequaquam eſt
onus, quæ cum prudenti viatore migrare didicerit. Vxor quoque quæ virum dili-
git, coërcenda eſt & componenda, vt ſimiliter ac maritus iter ingrediatur. Pulchrū
eſt viaticum viæ quæ ducit ad cœlum, ſi frugalitatem cum vna moderata grauitate
iungamus. Menſura autem ſicut pes calcei, ita etiam vniuſcuiuſque poſſeſſionis eſt
corpus. Quod autem ſuperabundat, quæ ſunt, inquit, ornamenta & ſuppellex diui-
tum, non ſunt ornatus corporis. Oportet autem vi in cœlos conſcendere, & pul-
chrum baculum, beneficentiam ſcilicet, circumferre, & iis qui affliguntur elargien- F
Prouerb. 13. tem veram quietem percipere. Fatetur enim Scriptura animæ redemptionis pre-
tium eſſe proprias diuitias. Hoc eſt, ſi diteſcat, ſaluus erit per elargitionem. Quem-
admodum enim quicunque putei ſcaturiunt, exhauſti in priſtinam menſuram re-
uertuntur.

A uertuntur.Ita etiam elargitio, quæ eſt bonus fons benignitatis, potum ſitientibus
communicans,rurſus augetur & repletur,quemadmodum ad vbera,quæ ſuguntur
vel etiam mulgentur,ſolet lac confluere.Eſt enim minimè indigens,qui Deum Ver
bum habet omnipotentem,& nullo eorum quibus opus habet vnquam eget. Ver-
bum enim poſſeſſio eſt cui nihil deeſt,& eſt cauſa omnis copiæ.Si quis autem dixe-
rit ſe ſæpe vidiſſe iuſtum cui panis deerat, hoc quidem rarum eſt, & id vbi non eſt
alius iuſtus,ſed tamen illud quoque legat: NON IN ſolo pane viuet iuſtus, ſed in Deut. 8.
verbo Domini:qui eſt panis verus,panis cœleſtis.Vir ergo bonus nunquam laborat Matth. 4.
inopia quamdiu habuerit ſaluam in Deum cõfeſſionem.Licet enim ei petere & ac
cipere ea quibus indiget à Patre vniuerſorum,& propriis frui, ſi filium cuſtodiat.
B Hoc quoque adeſt nullam ſentire indigentiam.Hoc noſtrum Verbum fungens mu
nere Pædagogi,dat nobis diuitias, nec diteſcere vlla eſt inuidia iis qui per ipſum
poſſident vt nullius egeant.Qui has habet diuitias,fiat hæres regni Dei.

Quòd ſimilitudines & exempla ſint rectæ doctrinæ pars maxima. VIII.

SI QVIS autem veſtrum,delitias perpetuò fugerit, à frugalitate e-
ductus,inuoluntarios labores facilius ſuſtinere meditabitur,volun
C tarias afflictiones pro perſecutionum perpetuis habens exercitiis:
vt cum ad neceſſarios venerit labores, & dolores ac metus, ad eos
tolerandos non ſit inexercitatus.Et ideo patriam non habemus in
terra,vt poſſeſſiones terrenas contemnamus. Eſt itaque ditiſſima
frugalitas, quæ exæquatur expenſis non deficientibus,quas conue τὴν τῶν δα-
nit pendi ad ea quæ oportet & quantum oportet. Expenſæ enim ſunt penſiones. πανημάτων
Et quomodo oporteat quidem vxorem ſimul cum marito viuere, & de domus ad-
miniſtratione,& vſu famulorum,& quomodo eam per ſe operari conueniat, & de
tempore matrimonii,& de iis quæ ad mulieres pertinẽt,diſſeruimus in libro de Nu
ptiis.Quæ autem ad Pædagogicam inſtitutionem pertinent,ea nunc nobis loco de-
D ſcriptionis addenda ſunt,Chriſtianam vitam exprimentibus. Et plurima quidẽ iam
dicta & in formam Pædagogicæ inſtitutionis redacta ſunt.Quod autem reſtat ſubii
ciemus.Neque enim parui ad ſalutem momenti ſunt exempla.

Vlyſſis uxorem uide (ait tragœdia) haud leto dedit
Telemachus,haud marito nanque iunxerat
Maritum, ei cubile in ædibus ſanctum manet.

Flagitioſum exprobrans adulterium,pulchram temperantiæ imaginem oſtendit,in
maritum amorem.Ilotas autem (ſeruorum nomen ſunt Ilotes) Lacedæmonii co-
gẽtes inebriari,ſibiipſis ſobriis ea quæ faciebat ebrietas, correctionis curationiſque
loco oſtendebant.Obſeruantes ergo illorũ turpitudinem, docebantur ne in idem
E quod damnabant vitium inciderent,ex ebriorum probro hoc fructus conſequentes
quod ipſi non peccarent. Ex hominibus enim alii quidem docti ſeruati ſunt:alii ve-
rò ſua ſponte virtutem vel amplexi ſunt,vel quæſierunt.

Optimus ille quidem eſt qui percipit omnia per ſe. Heſiodus.

Ipſe eſt Abraham qui Deum quæſiuit.

Is bonus eſt rurſus, qui paret recta monenti.

Hi ſunt Diſcipuli,qui Verbo crediderunt. Et ideo ille quidem appellatus eſt ami- Geneſ. 17.
cus:Illi autem Apoſtoli.Vnum & eundem Deum;ille quidem magna cura & ſtudio Luc. 6.
inquirens:hi verò prædicantes. ſunt autem ambo populi. Horum autem amborum
auditores,ille quidem per inquiſitionem commodum conſecutus eſt: hic verò ſal-
F uus euaſit per inuentionem.

Sed qui nec per ſe apprendit,nec recta monente.
Hanc alio, reputat, planè uir inutilis ille

Populus alius eſt gentilis,inutilis,hic eſt populus,qui Chriſtum non ſequitur. Mul-

tis tamen modis iuuans pædagogus,qui eſt clemens & benignus , hæc quidem ſua-ſit:illa verò etiã exprobrauit.Iam verò aliis quoque peccantibus eorum nobis oſtendit turpitudinem,& quod eam conſequitur ſupplicium , ſimulque & conſolans & admonens,ſe eſſe benignum & clementem oſtendit,hoc cõſilio vt nos à vitio auerteret,ea quæ paſſi ſunt oſtendens. Per quas imagines & ſimilitudines vt eos quidem qui malè affecti erant ceſſarent effecit:eos verò qui iis ſimilia audebant prohibuit:alios ad tolerantiam fundauit:alios à vitio repreſſit:alios verò etiam curauit, per contemplationem eius quod eſt ſimile , traductos ad id quod eſt melius. Quis enim quempiam in via ſequens non cauerit , ſi prior in foſſam ceciderit:vt deuitet A
periculum,peccati conſequentiam fugiens?Quid verò ſi quis ſe exercet, viam quæ B
ducit ad gloriã didicerit, & videns athletam qui eum præceſſit præmium habuiſſe, non contendit ad coronam,ipſum antiquiorem imitans?Multę ſunt eiuſmodi ſimilitudines diuinæ Sapientię. Vnius autem exempli meminero,et paucis exponã quod accidit Sodomitis;& fuit quidem iis qui ſcelus admiſerant iudicium: Pædagogica autem inſtitutio iis qui audiuerint.Sodomitæ cum propter multas delitias in libidinis
Geneſ.19. & intemperantiæ vitium impegiſſent,adulteria quidem ſecurè committentes, puerorum autem inſano amore ardẽtes , reſpexit eos Verbum quod videt omnia:quem latere non poſſunt qui nefaria perpetrant.Neque verò eorum libidini acquieuit vigilans humanæ naturæ cuſtos,nos autem ab illorum imitatione auertens,ad ſuamque moderationem & temperantiam inſtituens,aliquos inuadens peccatóres , ne ſi C
impunita relinqueretur impudicitia, ea frueretur nimia ſecuritate , iuſſit comburi Sodoma prouidi illius ignis aliquid effundens in intemperantiam,ne ſi non caſtigata eſſet eorum libido,fores nimis aperiret iis qui toto impetu feruntur ad voluptatem.Fuit ergo iuſtum Sodomorum ſupplicium,ſalutis bene ab hominibus conſiderandæ imago.Qui enim non ſimiliter peccarint ac ii qui puniti ſunt,nunquam peccatoribus ſimiles pœnas dederint,vt qui propterea quod non peccarint ne paterentur cauerint. VOLO enim vos ſcire,inquit Iudas,quòd Deus qui ſemel ſeruauit populum ex Aegypto,ſecundo perdidit eos qui non crediderunt,& Angelos qui non cuſtodierunt ſuum imperium,ſed reliquerunt proprium habitaculum,in iudicium
magni diei,vinculis æternis ſub caligine agreſtium angelorum cuſtodiit. Et paula- D
tim eorum qui iudicantur imagines admodum ad docendum appoſitè explicat. VAE eis quòd in via Cain ambulauerunt,& in errore Balaam effuſi ſunt, & in contradictione Core perierunt.Eos enim qui ferre non poſſunt libertatem adoptionis filiorum Dei,arcet metus ne ſe inſolenter gerant. Ideo enim ſunt minæ ac ſupplicia,vt timentes pœnas à peccatis abſtineamus. Poſſum tibi narrare pœnas nimiæ ornatus cupiditatis,& inanis gloriæ,non autem ſolius intemperantiæ:& præterea maledicta afferre in eos qui propter diuitias malè ſentiunt & ſe gerunt,in quibus Deus terrendo prohibet à maleficiis.Cæterum parcens prolixitati operis,adducam Pædagogi præcepta quæ ſequuntur,vt minas caueant.

Quanam de cauſa ſit balneum accipiendum. *Cap. IX.* E

BALNEI ergo (ab eo enim digreſſa eſt oratio) quatuor ſunt cauſæ, per quas ad ipſum accedimus. Vel enim cauſa munditiei , vel caloris,vel ſanitatis, vel poſtremo voluptatis. Se ergo voluptatis cauſa lauare reiiciendum eſt.Impudens enim voluptas eſt omnino excindenda,Sumendum eſt autem lauacrum,mulieribus quidem mundationis cauſa & ſanitatis.Solius autem ſanitatis cauſa , viris. Caloris verò cauſa lauari eſt ſuperfluum,cum quod frigore horridũ euaſerit poſſit aliter recreari.Porrò autem balnei frequentes vſus vires adimunt,naturalemque roboris vehementiam relaxant, ſæpe autem diſſoluunt , & vt quis animo F
linquatur efficiunt.Quodammodo enim corpora,non ſecus ac arbores,non ſolum ore,ſed etiam iis qui ſunt in toto corpore meatibus inter lauandum bibunt. Huius autem rei eſt indicium,quòd qui ſæpe ſitierint,deinde in aquas deſcenderint, ſiti remedium

A remedium inuenerunt. Niſi ergo ad aliquid proſit lauacrum, non oportet nos eo
reſoluere. Veteres ea ἀνθρωπογναφεῖα hoc eſt, fullonicas hominum officinas vocarũt,
quoniam citius quàm par erat pannoſa corpora efficiunt, & ante tempus cogunt cõ
ſeneſcere; abſtergentia, dum non ſecus ac in ferro, calore caro mollificatur. Hinc fri
gidi veluti tinctura & temperatura opus habemus. Neque verò ſemper eſt lauan-
dum, ſed ſiue paulò fueris inanior, vel rurſus paulò repletior, reſpuendum eſt bal-
neum. Sed eo certè vtendum eſt habita ratione ætatis corporis, & temporis anni.
Non enim omnes ſemper, nec ſemper iuuat, vt qui earum rerum ſunt periti faten-
tur. Nobis autem ſufficit ſymmetria, quam ſemper vt vitæ noſtræ opem ferat accer
B ſimus. Neque enim balneo adeò vtendum eſt, vt manus alterius egeamus adminicu
lo. Neque verò aſſiduè & ſæpe in die lauandum eſt, ſicut frequenter in forum veni
tamus. Iam verò multos quoque habere qui miniſtrent, eſt proximos iniuria affice-
re per delitias, & eſt eorum qui non intelligunt oportere eſſe commune eorum qui
lauantur balneum. Oportet autem maximè quidem lauare animam purgante ratio-
ne, & nonnunquam etiam corpus, propter ſordes quæ ei adnaſcuntur. Quinetiam
ſunt nonnunquam reſoluendi labores: VAE enim vobis ſcribæ & Phariſæi hypo Matth. 23.
critæ, dicit Dominus, quoniam ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis. Sepulchrum pul-
chrum apparet extrinſecus: intus autem plenum eſt mortuis oſſibus, & omni immũ
ditia. Et rurſus dicit eiſdem: VAE vobis, quoniam mundatis quod eſt extrinſecus Ibidem.
C poculi & patinæ, intus autem plena ſunt immunditia: munda primum quod intus
eſt poculi, vt ſit etiam mundum quod eſt exterius. Optimum ergo lauacrum expur-
gat ſordes animæ, eſtque ſpiritale. De quo dicit aperte Prophetia: ABLVIT Do- Eſa. 4.
minus ſordes filiorum & filiarum Iſraël, & mundabit ſanguinem ex medio ipſorũ,
ſanguinem iniquitatis, & cædes Prophetarum. Purgationis autem modum ſubiun
xit Dominus, dicens: IN SPIRITV iudicii, & in ſpiritu vſtionis. Quod eſt au-
tem corporis carneum, vel per ſolam aquam abluitur, vt fit ſæpe ruri, vbi non eſt
balneum.

Quòd exercitia quoque ſunt eligenda iis qui vitam agunt rationi
D *conſentaneam.* *Cap.* X.

ADOLESCENTIBVS autem ſufficit gymnaſium, etiamſi adſit bal
neum. Etenim hęc viris quoque longè balneis anteferre, ſorte nõ
malum fuerit, vt quæ habeant aliquid quod iuuenibus confert ad
ſanitatem, ſtudiumque ac laudis cupiditatem afferunt, vt non ſo-
lùm bonæ corporis habitudinis, ſed etiam animi magnitudinis cu
ram gerant. Quòd ſi fiat abſque eo quòd à rebus melioribus ab-
ſtrahantur, ſcitum eſt & non inutile. Neque verò hic ſunt abdu-
cendæ mulieres à labore corporis, ſed non ad luctam & curſum exhortandæ ſunt:
E ſed in lana & tela ſunt exercendæ, & vt piſtrici adſint, ſi opus ſit. Præterea autem
ipſas per ſe vxores oportet ex penu afferre ea quibus opus habemus, & neque eis
ad piſtrinum aut molendinum accedere turpe eſt: Sed neque in coquendo obſonio
verſari, modò id ſit marito gratum: mulieri domus cuſtodi & auxiliatrici eſt dede-
cus. Iam verò & per ſe veſtes ſtragulas excutere, & ſitienti marito potum præbere,
cibumque apponere honeſtiſſime poterit, ſeque ad moderatam ſanitatem ita exer-
cuerit. Talem mulierem ſuſcipit Pædagogus, quæ cubitos extendat ad ea quæ ſunt
vtilia, manus ſuas colo fulcit: eaſdemque pauperi aperit: carpum verò mendico porri
git: nec, Sarram imitando, viatoribus miniſtrãdi officio fungi erubeſcit. Dixit enim
ei Abraham: FESTINA & cõmiſce tres menſuras ſimilæ, & fac ſubcinericios. Ra- Geneſ. 18.
chel autem filia Laban veniebat, inquit, cum ouibus patris ſui. Nec ea ſuffecerunt,
F ſed docẽs quàm ab omni eſſet faſtu aliena, ſubiunxit: IPSA ENIM paſcebat oues pa Ibidem. 29.
tris ſui. Alia nobis innumerabilia præbẽt Scripturæ exempla frugalitatis, laboris, &
etiã exercitii. Ex viris autẽ, alii quidẽ nudi luctentur: alii verò paruo quoque globo

ludant eo ludo qui Phenis [a] dicitur, maximè in Sole. Aliis verò ſufficit deambulatio A
rus euntibus, vel in vrbem deſcendentibus. Quòd ſi etiam ligonem tractauerint,
non eſt hæc illiberalis nec ſordida mercatura œconomica, ad agricolam pertinen-
tis exercitii. Cæterum oblitus ſum propemodum dicere quòd Pittacus ille Rex My
ἄλει tilenæorum moluit, eo efficaci vtens exercitio. Pulchrum eſt autem etiam aquam
per ſe haurire, & ligna ſcindere quibus ſit vſurus. Iacob autem paſcebat oues Laban
Geneſi. 30. quę relictæ fuerant, regale habens ſignum, virgam ſtyracinam, quæ per lignum me-
ditabatur naturam mutare in melius. Multis quoque quæ alta fit voce lectio, eſt
exercitium. Iam verò lucta quoque quam ſelegimus, non aſſumatur gratia inutilis
contentionis & vanę gloriæ cupiditatis, ſed vt viriles excernantur ſudores. Nec ve B
rò laborandum eſt in oſtentando ea in re artificio, ſed recta lucta certandum eſt, col
lis, manibus, & lateribus implicatis. Eſt enim honeſtior & virilior, quæ cum decoro
robore fit hoc modo, exercitatio, quæ vtilis & conducibilis ſanitatis gratia aſſumi-
tur. Reliqui alii, gymnaſticæ, non liberalium vitæ ſtudiorum meditationem profi-
tentur. Modus autem eſt vbique attendendus. Quemadmodum enim eſt optimum
labores cibos præcedere: ita ſupra modum laborare, eſt & peſſimum, & laborioſum,
& morborum cauſa eſt. Neque ergo oportet eſſe omnino otioſum, neque eſſe om-
nino nimis laborioſum. Sicut enim de alimento diximus, ita etiam dicendum eſt vbi
que in omnibus. Non ad voluptatem luxurioſamque vitæ rationem vita agenda eſt: C
nec rurſus ad contrariam, & quæ nullum habeat temperamentum, ſed eam quæ in-
ter hæc medium locum obtinet, eſtque temperata ac moderata, & pura ab vtroque
vitio, delitiarum ſcilicet, & parcitatis. Iam verò, ſicut etiam antè diximus, virtus ea
αὐτάρκεια per quam contenti ſumus, eſt exercitium à faſtu alienum, & ipſum ſibiipſi calceos
induere, & pedes lauare, & oleo vnctum ſeipſum confricare. Porrò autem ei quo-
que qui fricauit mutuam dare operam, id quoque eſt communicatiuæ iuſtitię exer
citium, & dormire iuxta amicum ægrotantem, quique non poteſt ſibiipſi miniſtra-
Ibidem. 18. re, & egenti ea quæ ſunt neceſſaria apponere. ET APPOSVIT eis, inquit, tribus
Ioan. 21. Abraham prandium ſub arbore, & adſtitit eis comedentibus. Piſcatio quoque, quē-
Matth. 4. admodum Petro, ſi nobis ſuperfuerit à diſciplinis otium: Hæc eſt autem melior pi-
ſcatio, quam Dominus largitus eſt Diſcipulo, qui tanquam piſces per aquam homi- D
mines piſcari docuit.

Compendioſa optimæ vitæ pertractatio. Cap. XI.

QVO CIRCA & aurum geſtare, & molliori vti veſte, non omnino
reſcindendum eſt. Sed frenandę ſunt rationis expertes affectiones,
ne per nimiam diſſolutionem abripientes ad mollem nos ac luxu-
rioſam vitam impellant. Quæ enim in ſatietatem impegerunt deli E
tiæ, mirandum in modum exultant, & reſiſtunt, aurigamque &
Pædagogum excutiunt qui procul habenas retinens, equum huma
num fert & agit ad ſalutem, animæ ſcilicet partem à ratione alie-
nam, quæ in voluptates, & vituperandas appetitiones, & gemmas, & aurum, & ve-
ſtem variam reliquumque luxum efferatur. Illud autem memoria maximè tenendū
1. Petri. 2. eſt, quod ſanctè dictum eſt: CONVERSATIONEM veſtram in gentibus habentes
honeſtam, vt in quo de vobis malè loquuntur, tanquam maleficis, ex honeſtis operi
bus ſuſpicientes, Deum glorificent. Nobis ergo concedit Pædagogus frugali veſtē
vti, albo colore, vt diximus, vt non arti varieganti, ſed naturæ generanti nos accom
modantes, quidquid eſt fallax, et veritatem ementitur repellentes, quod eſt ſimplex F
& vniuſmodi veritatis amplectamur. Nimis luxurioſè ac delicatè viuentem repre-
hendens Sophocles dicit.

Quæ fœminarum ſunt amictæ veſtibus,

Quas

A Quas hiſtriones referunt. Quemadmodum enim militis & nautæ, ita etiam pudicæ
fœminæ eſt propria veſtis quæ eſt minimè elaborata, & eſt decora ac munda. Vnde
etiam quæ in Lege per Moſen de lepra lata eſt lex, reiicit id quod eſt varium, &
multis maculis notatum, perinde ac nefarium, vt quod ſit ſerpẽtis variis ſquammis
ſimile. Eum ergo, qui varietate colorum minimè effloreſcit, totus autem à vertice
capitis vſque ad extremos pedes eſt candidus, mundum eſſe ſtatuit, vt quemadmo-
dum in corpore, varia quoque ac verſipelli relicta mentis affectione, qui non eſt va
rius, nec anceps, ſimplicem veritatis colorem diligamus. Qui autem in hoc quoque
Moſis eſt imitator, longè optimus Plato, illam texturam admittit, cui non amplius
B operis eſt adhibitum quàm pudica mulier poſtulet. Albi verò colores honeſtati con
ueniunt. Alibi quoque dicit. Et in textura non adhibere tincturas præterquam ad
ornamenta belli. Pacificis ergo hominibus & lucidis album conuenit. Quemadmo-
dum ergo ſigna quæ ad cauſas proximè accedunt ſi adſunt ipſum rei effectum ſigni
ficant, vel potius indicant. Quemadmodum fumus quidem ignem, bonus autem co
lor bonusque pulſus ſanitatem: ita etiam talis qui eſt apud nos amictus indicat qua-
lis ſit noſtrorum morum conſtitutio. Pura autem eſt & ſimplex moderatio & tem-
perantia, quoniam munditia quidem eſt habitus puram vitæ rationem præparans,
& minimè mixtam turpibus. Simplicitas autem eſt habitus, qui tollit ſuperflua. Soli-
da autem veſtis, & à fullonico artificio maximè eſt aliena, & protegit calidum quod
C eſt in corpore, non quòd in ſe veſtis habeat caliditatem, ſed quòd quæ eſt in corpo-
re exeuntem reuocet, & ei non præbeat exitum. Quòd ſi etiam aliqua in ea forte
inſit, ipſam in ſe comprehenſam continet, & ab ipſa excalefacta corpus viciſſim cale
facit. Quapropter hyeme ea maximè vtendum eſt. Ea autem eſt facilis. Facilitas au-
tem eſt habitus, ab iis quæ ſunt ſuperflua alienus, qui ad hoc vt nihil deſit, ſuſcipit ea
quæ ſufficiunt ad numerum eorum quę pertinent ad ſanitatem, & ad beatam vitã.
Porrò autem vtatur etiã fœmina veſte frugali & honeſta, magis autem molli quàm
viro conueniat, ſed nõ quæ pudorem omnino abiecerit, nec planè mollitie diffluat.
Congruant autem veſtes ætati, perſonæ, figuris naturæ, ſtudiis. Pulcherrimè enim
nobis præcipit diuinus Apoſtolus vt Ieſum Chriſtum induamus, & ne carnis curam Rom. 13.
D geramus in deſideriis. Prohibet autem Verbum ne auriculas ſauciemus vim naturæ
afferentes. Cur non enim itidem narem? vt illud etiam impleatur quod dictum eſt.
Quemadmodum inauris in nare ſuis, ita improbæ fœminę pulchritudo. In ſumma Prouerb. 11.
enim ſi quis auro ornari exiſtimet, is eſt auro inferior. Qui eſt autem auro inferior,
is non eſt eius Dominus. Se autem Lydio ramento minus eſſe honeſtum & inferio
rem fateri, quomodo non eſt abſurdiſſimum? Quemadmodum ergo polluitur au-
rum ſuis immunditia cœnum roſtro ſuo conturbantis: ita quæ ſunt paulò magis lu-
xui deditæ mulieres, ſi à nimiis copiis incitentur ad libidinem & impudicitiam, pro-
bro ac dedecore veram pulchritudinem afficiunt, eam inquinamentis veneris pol-
luentes. Dat ergo eis annulum aureum, nec eum quidem ad ornatum, ſed vt ea obſi
E gnet quæ domi digna ſunt quæ cuſtodiantur, propterea quòd ſeruandæ domus ad
eam cura pertinet. Si enim rectam Pædagogi inſtitutionem omnes propè ſequeren-
tur, nihil opus eſſet ſignaculis, cum omnes eſſent ex ęquo iuſti & ſerui & Domini.
Sed quoniam ignorantia & mala educatio præbet occaſionem propenſionis ad in-
iuriam, fuit opus ſigillis. Sed nonnunquam etiam de illa ſeuera & accurata vitæ ra-
tione eſt aliquid remittendum. Nonnunquam enim concedendum eſt illis, quæ in
coniugem minus continentem incidunt, ornari, vt marito ſuo placeant. Hic autem
eis conſtituatur terminus, vt à ſolis ſuis maritis laudari, & eis placere ambiant. At-
que ego quidem nollem eas corporeum exercere decorem, ſed eos quibus nupſerũt
pudico maritorum amore inducere, quis quidem eſt violentum & iuſtum medicamẽ
F tum: ſed quoniam ii volunt eſſe miſera & infelici anima, permittatur eis, ſi pudicæ
& caſtę eſſe velint, à ratione alienas maritorum cupiditates & appetitiones paula-
tim lenire ac ſedare. Ipſi autem ad frugalitatem ſenſim ſunt inducendi, paulatim aſ-
ſuefaciendo ei quod eſt moderatius ac temperatius. Honeſtas enim non eius quod

eſt importunum & immodicum adiectione, ſed eius quod eſt ſuperuacaneum detra- A ctione accedit. Ea ergo quæ à fœminis ad luxum comparantur, ab eis tanquam pennæ detrahenda ſunt, vt quæ inſtabilem ſuperbiam ac mollitiem inaneſque voluptates procreent, quibus excitatæ & quodammodo alatæ, ſæpe à matrimoniis reſiliunt. Quocirca fœminæ honeſtè ornandæ, & pudico pudore aſtringendæ ſunt, ne à veritate propter mollitiem diffluant. Atque honeſtum quidem eſt vt viri vxoribus ſuis fidem habentes, eis domus cuſtodiam permittant, vt quæ eis ad id opitulatrices datę ſunt. Quòd ſi oporteat nos quoque, dum rempublicam gerimus, & in agris etiam alia opera exercemus, & ſæpe etiam ſumus ſine vxoribus, nonnulla vt ſint tutiora obſignare: dat nobis quoque vnum ad hoc ſignaculum. Alii autem ſunt abiiciendi B annuli, vt vult enim Scriptura, Aureus prudenti mundus eſt diſciplina. Quæ aurum autem geſtant mulieres, mihi videntur timere, ne ſiquis aurum ab eis abſtulerit, exiſtimentur ancillæ, vt quæ nõ ſint ornatę. Nobilitas autem veritatis, quę in eo quod eſt natura pulchrum ac honeſtum in anima diiudicatur, non emptione & venditione, ſed illiberali mente ſeruitutem diſcreuit. Nobis autem non videri, ſed liberos eſſe conuenit, qui à Deo quidem tanquam Pædagogo inſtituti, à Deo verò adoptati ſumus. Et ideo & ſtatus, & motus, & inceſſus, & veſtitus, & vniuerſa, vt ſemel dicam, vita eſt quàm maximè libera ſuſcipienda. Sed neque eſt à viris anulus in articulo ferendus: Hoc enim eſt muliebre, ſed in paruo digito, atque adeò in extrema C eius parte eſt demittendus. Ita enim erit manus maximè ad operandum expedita in iis in quibus ea egemus, neque facile excidet ſigillum, quod maiore articuli ligamento cuſtoditur. Sint autem nobis ſignacula, columba, vel piſcis, vel nauis quæ celeri curſu à vento fertur, vel lyra muſica, qua vſus eſt Polycrates, vel ancora nautica quam inſculpebat Seleucus, & ſi ſit piſcans aliquis, meminerit Apoſtoli, & puerorum qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum ſunt imprimendæ facies, quibus vel ſolum attendere prohibitum eſt. Sed nec enſis, vel arcus, iis qui pacem perſequuntur; nec pocula, iis qui ſunt moderati ac temperantes. Multi autem libidinoſi nudatos habent eos quos amant, vel amicas, vt ne ſi velint quidem, poſſint affectionis amoris obliuiſci, quòd libido & intemperantia eis perpetuò in mentem reuocetur. De pilis autem ita videtur. Virorum quidem ſit rarum caput, niſi D forte pilos criſpos habeat, barba autem hirſuta. Intorti autem capilli ne à capite nimium demittantur, in comam muliebrem dilabentes. Viris enim barba ſufficit. Quòd ſi quis etiam barbæ non nihil tondeat, ea tamen non eſt omnino denudanda. eſt enim turpe ſpectaculum, barbæque ad cutem vſque tonſus, non videtur multum abeſſe à vulſione & læuore. Iam enim Pſalmographus barbæ coma delectatus: SICVT vngnentum, inquit, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Is cum barbæ conduplicatione decorem landaſſet, vultum exhilarauit vnguento Domini. Quoniam autem non decoris gratia tonſus, ſed propter circumſtantiam accipitur, pili quidem capitis, ne ſi creſcant, deſcendentes viſum impediant, & forte qui in ſuperiori labri parte inter comedendum polluuntur, tondendi ſunt, non nouacula: eſt enim illiberabile: ſed tonſorum forficibus. Bar- E bæ autem pili, qui nihil moleſtiæ afferunt, non ſunt vexandi, vt qui vultui grauitatem afferant, & quendam paternum terrorem incutiant. Porrò autem multos quoque docet non peccare figura & habitus, ne facile deprehendantur. Iis autem qui nolunt manifeſte peccare latere figuram, & non eſſe inſignem, eſt gratiſſimum. Quod veriti ii quibus licet peccare propterea quòd non cognoſcantur, multis aſſimulati vt ſecurè poſſent peccare conſecuti ſunt. Non ſolum ergo ſeuerum virum oſtendit capillorum raritas, ſed etiam efficit vt minus facile lædatur cranium, cum et frigori & æſtui ipſum aſſueſaciat, & incommoda quæ ab eis proficiſcuntur repellat, quæ quidem coma inſtar ſpongiæ in ſeipſam reci- F piens perpetuam ex humore noxiam cerebro infligit. Mulieribus autem crines mollire ſufficit, & tenui aliqua fibula comam alligare frugaliter, ſimplici cultura pudicas comas in veram & germanam pulchritudinem alentibus. Meretricii

Prouerb. 8.

Pſal. 132.

A retricii enim pilorum plexus,& catenarum nexus,cum eas deformes reddunt, tum
etiam pilos diſcerpunt,artificioſis inſertis vinculis euellẽtes.Quo fit vt ne ſua qui-
dem tangant capita,ne capillos confundant pertimeſcentes. Quinetiam non ſine
metu eas inuadit ſomnus,dum timent ne texturæ figuram imprudentes ſpolient.
Alienorum autem capillorum appoſitiones ſunt omnino reiiciẽdæ, & externas cõ
mas capiti adhibere eſt maximè impium,quę mortuis pilis cranium induunt. Cui
enim manum imponit Presbyter?Cui autem benedicet?Non mulieri quæ eſt orna
ta,ſed alienis capillis,& per ipſos alii capiti.Si autem mulieris quidem caput eſt vir:
viri autem caput eſt Chriſtus: quomodo non eſt impium eas in duplex peccatum
B incidere.Per immodicam enim comam viros decipiunt: Dominum autem, quantũ 1.Corin.11.
in ipſis ſitum eſt,dedecore afficiunt,dum meretricè ornantur in fraudem verita-
tis,& caput quod verè pulchrum eſt maledictis inceſſunt.Nec ergo pili ſunt tingen
di,nec cani colorandi.Neque enim veſtem variare conceſſum eſt: & maximè æta-
tis ſenium,& id cui magna fides habetur,non eſt tegendum. Dei autem decus in
lucem proferendum eſt,ad hoc vt id honorent adoleſcentes.Cum enim impuden-
ter ſe gerentibus appruiſſet aliquando inſtar Pædagogi canicies,eos traduxit ad
modeſtiam,& viſus fulgore iuuenilem terruit & repreſſit cupiditatem: ſed neque
earum vultibus ſunt callidæ ſapientiæ illecebræ illinendæ.Pudicum autem eis orna
tum oſtendemus.Pulchritudo enim optima primum eſt pulchritudo animæ, vt ſæ
C pe ſignificauimus,quando fuerit anima ornata ſancto Spiritu,& iis quæ ab eo ori-
untur ornata lętitus,iuſtitia,prudentia,fortitudine,temperantia, bonorum amo-
re & pudore,quo nullus color nitidior vnquam viſus eſt.Poſtea autem exerceatur
quoque pulchritudo corporis,commoderatione membrorum & partium cum bo
no colore.Hic eſt ſanitatis aptus & compoſitus ornatus,per quem ficti ſimulachri
accedit ad verum tranſitus,conuenienter figuræ quæ à Deo data eſt.Ad ornãdum
autem ſecundum naturam magno prædita eſt artificio potus temperatura, & cibi
commoderatio.Non ſolum enim corpus ex his ſanitatem obtinet,ſed etiam facit
vt ex his appareat pulchritudo.Ex eo enim quod eſt ignitum fulgor & ſplẽdor acce
dit: ex humido autem, nitor & gratia:ex ſicco autem, virtus & ſtabilitas:ex aëre
D autem, ſpirandi facilitas,& par ęquilibrium. Ex quibus concinna & pulchra hæc
verbi ſeu rationis ſtatua ornata eſt.Sanitatis autem liberalis flos eſt pulchritudo.Sa
nitas enim intus operatur, exterius autem effloreſcens pulchritudo bonum colorẽ
manifeſtum oſtendit.Pulcherrimæ ergo & ſaluberrimæ vitæ agendæ rationes,cor-
pora exercentes,germanam & firmam efficiunt pulchritudinem,ſpiritu in ſeipſum
attrahente ſuccum omnem & frigidum ſpiritum.Ad ſe autem trahit caliditas ven
tilata motibus,poſtquam autem attraxerit, excalefactum, paulatim per ipſas car-
nes exhalat nutrimenti ſuperabundantiam,aliquanta quidem humiditate, ſed inſi-
gni caliditate.Et ideo prius quoque exinanitur nutrimentum. Corpori autem im-
mobili cibus minimè adhæreſcit,ſed excidit:quemadmodum à frigido clybano pa-
E nis,vel totus,vel ſolum fundum relinquens.Iure ergo iis qui per exercitiorum ab-
ſterſiones non excernunt,& vrinæ & ſtercora redundant.Redundant etiam eis alia
excrementa,& præterea ſudores,cum alimẽtum minimè diſtribuatur corpori, ſed
effundatur in ea quæ ſunt ſuperuacanea.Hinc etiam ad partes genitales excitantur
libidines,cum commoderatis motibus affluat ſuperfluitas. Quocirca liquefacere
oportet hanc ſuperfluitatem, & eam in concoctionem effundere,per quam rube-
ſcit ſpecies. Eſt autem abſurdum eos qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem facti
ſunt,tanquam archetypum exemplar contemnentes,externum ornatum induce-
re,improbum humanum artificium Dei opificio præferentes.Iubet autem Pædago 1. ad Timoth.2.
gus eas in veſtitu honeſto cum pudore & modeſtia ſeipſas exornare, ſubiectas vi-
F ris propriis,vt etſi qui verbo non pareant,per vxorum cõuerſationem abſque ver
bo lucrifiant. CVM viderint,inquit, caſtam veſtram quæ eſt in Verbo conuerſatio 1.Petri.3
nem.Quorum ſit non qui eſt extrinſecus plicaturæ vel auri appoſitionis, vel veſtiũ
indumẽti ornatus:ſed occultus cordis homo in incorruptibilitate mitis et quieti ſpi

ritus,qui eſt coram Deo pretioſus.Quæ à mulieribus autem per ſe fit operatio , eis A
veram & maximè germanam affert pulchritudinem , vt quæ earum corpora exer-
ceat,& ipſas per ſe ornet:non ab aliis laboratum immundum mundum ſordidum-
que ac illiberalem & meretricium afferens: ſed mundum vniuſcuiuſque pudicę mu
lieris,qui per manus eius, quando maximè opus fuerit, & ſuppeditatur & texitur.
Neque enim vnquam conuenit iis quæ ex foro emuntur,ſed propriis ac domeſticis
videri ornatas operibus,quæ ex Dei legibus vitam ſuã inſtituunt. Res eſt enim pul-
cherrima,mulier domus cuſtos,quæ & ſe & maritum propriis ornamentis induit,
per quæ omnes exultant, filii quidem propter matrem:maritus autem propter vxo
rem.Ipſa autem,propter eos.Omnes verò,propter Deum.Vt paucis igitur dicam, B
Prouerb. 31. virtutis pœnus eſt,fortis mulier quæ cibos otioſa non comedit:Eleemoſynæ autem
leges ſunt in ore eius:Quæ os ſuum ſapienter & legitimè aperuit.Quam beatam di
xerunt filii ſurgẽtes,maritus autem eius laudauit,vt ſanctum Verbum dicit per So-
lomonem.Mulier enim pia benedicitur, ipſa autem laudet timorem Domini. Et
Ibidem. 12. rurſus: MVLIER fortis corona eſt marito ſuo. Corrigendæ autem ſunt quàm
maximè & figuræ & aſpectus & inceſſus & voces.Non enim eas ita ſe gerere opor
tet vt nonnullæ,quæ geſtus comœdiæ imitantes,& ſaltatorum fractos motus ſeruã
tes,effœminatis motibus , mollibusque ingreſſibus,& fictis vocibus veluti in pro-
ſcenium prodeunt,ſcintillantibus oculis intuentes,ad ineſcandam voluptatem in- C
Ibidem. 5. ſtructæ.Mel enim à labris mulieris meretricis diſtillat,quæ ad gratiam loquens gut-
Iudicum. 14. tur ſuum impinguat:at id quidem certè poſtea felle amarius inuenies,& magis acu
Ibidem. 16. tum quàm gladium ancipitem.Inſipientiæ enim pedes deducunt eos qui illa vtun-
tur poſt mortem ad inferos.Generoſum certè Sampſonem vicit fornicaria: & virũ
ſuum totondit alia mulier. Sed non ita conculcauit Ioſeph alia mulier,victa eſt au-
Geneſi. 39. tem Aegyptia fornicatrix,& ſumens vincula temperantiæ potentior apparet ſolu-
ta poteſtate.Optimæ autem ſe habere videtur id quod dictum eſt. In ſumma neſcio
ego ſuſurrare,neque fractus in obliquumque reflexo collo ingredi.quemadmodum
alios hic cinædos multos video in ciuitate,vulſoſque ac picatos. Muliebres autem
motus,luxus,& delitiæ ſunt omnino arcendæ. Mollis enim in incedendo motus,
effœminateque ac eneruatè ingredi,vt ait Anacreon,ſunt valde meretricia. Dicit D
quidem,vt mihi videtur,comœdia,meretricia veſtigia relinquere formam & deli-
tias.Fornicatoria autem veſtigia minimè figuntur in veritate,vias enim vitæ non
ingrediuntur.Sunt autem lubricæ ac periculoſæ eius orbitæ,& quæ non ſunt cogni
tu faciles.Porrò autem oculis maximè parcendum eſt,quoniam melius eſt labi pedi
bus quàm oculis.Dominus itaque quàm fieri poteſt compẽdioſiſſimè medetur huic
Matth. 5. vitio: SI TE tuus,inquiens,ſcandalizat oculus, excinde eum,ex imo euellens cu-
piditatem:laſciui autem aſpectus,& verſatilibus ac tanquam conniuentibus oculis
intueri,nihil eſt aliud quàm oculis mœchari , cum per eos cupiditas ineat prima
pugnæ præludia. Ante totum omne enim corpus corrumpuntur oculi. Pulchra au
tem ac bona contemplans oculus,cor lætitia afficit. Hoc eſt,qui rectè contemplari E
didicit,lætitia afficit.Annuens autem oculo cum dolo,viris dolores congregat.Ta
lem vtique effœminatum Sardanapalum,Regem Aſſyriorum,in lecto pedibus ſur-
ſum ſublatis ſedentem,purpuram carpentem , & albuginem oculorum verſantem
introducunt.Quæ hæc exercent mulieres ſuo intuitu ſuiipſarum lenæ ſunt : LV-
Ibidem. 6. CERNA enim corporis eſt oculus,inquit Scriptura,per quem apparent interna, lu-
ce quæ cernitur illuſtrata. FORNICATIO autem mulieris in eleuatione oculorũ:
Ad Coloſſen. 3. MORTIFICATE ergo membra veſtra quæ ſunt ſuper terram , fornicationem, im-
munditiam,paſſionem,cupiditatem malam,& auaritiam,quæ eſt idolorum cultus.
Propter quæ venit ira Dei ſuper filios inobedientiæ,clamat Apoſtolus . Nos autem
affectiones animi excitamus,& non erubeſcimus: aliæ quidem ex iis maſtichem de- F
uorantes,obeuntes,diductis labris arrident iis qui ad eas accedunt. Aliæ verò,perin
de ac ſi digitos non haberent,fibulis quas ferunt,capita ſcalpentes,deliciantur,& vt
eas vel ex teſtudine , vel elephante , vel aliquo alio animali mortuo factas habeant
magno

A magno ſtudio procurant: Aliæ autem, tanquam quæ habeant pullulantes quoſdam
flores vt decoræ videantur aſpectantibus, illitis coloribus ornatæ vultus ſuos com-
maculant. Stultam & audacem vocat huiuſmodi mulierem per Solomonem, quæ
neſcit verecundiam: SEDIT in foribus domus ſuæ apertè ſuper ſellam, vocans eos Prouerb. 9.
qui in via prętereunt, eos ſcilicet qui vias ſuas dirigunt. Vocat autem per ſuam ſpe-
ciem & vniuerſam vitam, dicens ſcilicet: Quis eſt veſtrum ſtultiſſimus? Ad me decli
net. Iis autem qui egent prudentia præcipit dicẽs. Abſconſos panes iucundè tangi-
te, & dulcem furti aquam. Furtiuam hanc dicit venerem. Hinc adiutus Bœotius
" Pindarus, Dulcis eſt, inquit, furtiua cura Veneris. Miſer autem neſcit quòd ſerpen
tes apud eam habitant, & quòd vadit ad laqueum inferi. Sed reſilias, inquit Pædago
B gus, neque in loco diutius habites, neque in eam tuos defigas oculos. Ita enim aquã
alienam traiicies, & tranſibis Acherontem. Quocirca hæc dicit Dominus per Eſa-
iam: PROPTEREA quòd ambulauerunt filię Sion erecto collo, & in nutibus ocu Eſa. 3.
lorum, & ſimul cum inceſſu trahentes tunicas, & pedibus ludentes, & humiliabit
Deus filias Sion, & reuelabit figuram earum, figuram indecoram. Ego quidem cen
ſęo ne ancillas quidem quæ probas ſequuntur fœminas, oportere turpia dicere aut
facere: ſed ipſas debere caſtigari à Dominis. Valde itaque acriter dicit Comicus
" Philemon. Cum liceat poſt mulierem liberam, reſpicientem ancillam retro ſequi
" pulchram, & ex Platæico conſequentem quempiam eam limis intueri. In Domi-
C nam enim retorquetur ancillæ intemperantia, quæ concedit vt qui minora aggre-
diuntur non vereantur ad maiora conſcẽdere, cum eo quòd ignoſcat turpibus, Do-
mina præ ſe ferat ſe eam non damnare. Non ſuccenſere autem iis qui ſe dedunt libi
dini, eſt indicium animi ad ſimilia propenſi. Qualis enim Domina, talis eſt, vt dici-
tur in Prouerbio, catella. A deambulatione autem nobis procul eſt amandandus fu
rioſus inceſſus, ſed honeſtus & lentus nobis eſt eligendus, non autem nimis tardus.
ſed neque in via fluctuare, nec ſupina ceruice obuios reſpicere an ipſum aſpiciant,
tanquam pompam in ſcena traducentem, & anullos oſtentantem: nec ſi in locum
decliuiorem detrudatur eos oportet à famulis in priſtinum locum reduci, vt non-
nullos videmus delicatiores qui videntur eſſe robuſti, ſed ſunt ab animi mollitie ef-
D fœminati. In fortis autem viri vultu nullum eſſe oportet ſignum mollitiei, ſed ne-
que in vlla parte corporis. Neque ergo in motu neque in habitu inueniatur vnquã
magni animi & excelſi dedecus. Neque verò tanquam iumentis famulis vtendum
eſt, ei qui fuerit ſanæ mentis. Quemadmodum enim illis præcipitur, vt cum omni
metu, Dominis, non ſolum bonis & clementibus, ſed moroſis etiam & prauis, ait 1. Petri. 2.
Petrus, ſubiiciantur: ita æquitas, & patientia, & benignitas Dominis pulchrè cõue
nit. In ſumma eſte inquit: OMNES vnamines, miſericordes, fratrum amantes, bo
nis viſceribus præditi, humiles, & quæ ſequuntur: VT BONAE cuiuſdam & amabi-
lis benedictionis hæredes ſitis. Adoleſcentulæ imaginem volens deſcribere Zeno
Cittieus, eam ita effingit. Sit, inquit, pura facies, ſupercilium non demiſſum, nec
" oculus ſublimis neque fractus, ceruix minimè ſupina, nec remiſſa membra corpo-
E ris, ſed erecta, & ſimilia ei qui eſt in tonis, recto tono, ſit in ſermone acumen, & bo-
" na eorum quæ dicta fuerint memoria, habituſque & motus qui nullam ſpem præ-
" beat impudicis. Reſideat quidem in vultu pudor, & viraginem aſpectu præ ſe ferat.
" Procul autem abſit myropolarum, aurificum, lanificum, cæterarumque officinarũ
caligo, in quibus ornatu meretricio ornatæ, tanquam ſedẽtes in proſtibulo, totum
diem trãſigunt. Neque ergo viri in tonſtrinis & cauponis verſantes, ſuauibus blan
diſque verbis nugentur, & aſſidentes mulieres ceſſent quandoque venari, qui etiã
vt riſum moueant non ceſſant maledicere. Iam verò prohibendus quoque eſt teſſe-
rarum ludus: & præterea ex talorum ludo lucri ſtudium, quod nonnulli acriter per-
F ſequuntur. Talia eis bile vexatis minimè reconditæ inueniunt delitiæ. In cauſa autẽ
eſt otium. Amat autem quis inania quæ ſunt à veritate ſeiuncta. Neque enim aliter
poſſunt recreare animum abſque damno. Vniuſcuiuſque autem hominum mentis
imitatio eſt vitæ electio. Cæterum, vt eſt conſentaneum, ea demum vitæ prodeſt

conſuetudo,quæ intercedit cum viris bonis.Rurſus autem vitæ vſum cum impro- A
Leuit. 11. bis hominibus planè ſuillum agnoſcens ſapientiſſimus per Moſen Pædagogus,ſenio
Deut. 14. ri populo porcis veſci prolubuit: ſignificans nou oportere eos qui Deum inuocant
cum impuris verſari hominibus , qui porcorum inſtar corporalibus voluptatibus,
obſcœnisque cibis,& impudicis titillationibus prurientes,damnoſa veneris volu-
ptate perfunduntur.Sed neque miluium,raptoque veſcentem auem,& aquilam di-
cit eſſe comedendam: NON APPROPINQVABIS iis, inquiens,qui rapina victũ
ſibi comparant.Porrò autem alia quoque ſimiliter eandẽ habent allegoriam. Cum
Ibidem. quibuſnam autem,nempe iuſtis,vitæ habenda ſit coniunctio,rurſus dicit per allego
riam:Quidquid enim bifidam habet vngulam,& ruminat eſt mundum.Quod bifi- B
dam enim habet vngulam,iuſtitiæ oſtendit æquilibrium. Quod ruminat autem pro
prium iuſtitię nutrimentum,nempe Verbum,quod extrinſecus quidem ingreditur
per catacheſin, quemadmodum nutrimentum:ex cogitatione autem tanquam à vẽ
tre ad rationalem reminiſcentiam intrinſecus reuocatur.Ruminat autem iuſtus ſpi
ritale nutrimeutum,cum Verbum habet in ore.Bifida autẽ iure eſt iuſtitia , vt quæ
& hîc ſanctificet,in ſæculumque futurum tranſmittat. Non ducet ergo nos Pæda-
gogus ad ſpectacula,nec inconcinnè ſtadia & theatra peſtilentiæ cathedram quis vo
cauerit.Nam hîc quoque ſceleſtum eſt cõſilium,quemadmodum aduerſus iuſtum,
& ideo maledictis deuouetur quod aduerſus ipſum initur cõcilium . Magna itaque
confuſione & iniquitate hi cœtus pleni ſunt,& occaſio conuentus cauſa eſt turpitu C
dinis,cum viri & fœminæ permixtim conueniant alter ad alterius ſpectaculum. Hîc
perperam iam agit concilium.Dum enim laſciuiunt oculi , caleſcunt appetitiones,
& oculi proximos impudentius reſpicere aſſuefacti, quòd conceſſum otium habe-
ant,intendunt cupiditates.Prohibeantur ergo ſpectacula & acromata, quæ nequi-
tia,verbisque obſcœnis & vanis temere profuſis plena ſunt.Quod enim turpe factũ
nou oſtenditur in theatris? Quod autem verbum impudens non proferunt qui ri-
ſum mouent ſcurræ & hiſtriones?Qui autem ex vitio quod in ſe eſt delectationem
aliquam perceperunt,euidentes domi imagines imprimunt.Contrà autem qui his
demulceri & his affici nequeunt,in ignauis voluptatibus minimè prolabentur.Si di
xerint enim pro ludo aſſumi ſpectacula ad recreandos animos: dicemus non ſapere D
ciuitates,quibus ludus pro re ſeria habetur.Neque enim ludi ſunt inanis gloriæ cu-
piditates,quæ ad morte afficiendum adeò ſunt immiſericordes.Sed neque vana ſtu-
dia & inconſideratæ ambitiones,& pręterea ſuarum facultatum impenſæ.Neque ve
rò quæ his de cauſis excitantur ſeditiones amplius ludi ſunt.Vano enim ſtudio nun-
quam emendum eſt otiũ.Neque enim qui ſapit,id quod eſt iucũdum,ei quod eſt me
lius prætulerit.At nou omnes,inquit,philoſophamur.Nunquid ergo nec omnes vi
tam perſequimur?Quid tu dicis?Quomodo ergo credidiſti?Quomodo autem præ-
terea Deum amas & proximum,ſi non philoſopharis? Quomodo autem teipſum
amas,ſi non ſis vitæ cupidus?Literas,inquit,non didici. Sed ſi non didiciſti legere,
non eſt quòd de auditu te poſſis excuſare,quoniam is nequit doceri.Fides autem nõ E
ſapientum ſecundum mundum,ſed eorum qui ſecundum Deum ſunt ſapientes, eſt
poſſeſſio.Illa autem etiam abſque literis diſcitur. Eius autem ſcriptum quod & ad
rudes ignarosque homines pertinet,& eſt diuinum,vocatum eſt charitas , quæ eſt
decretum ſpiritale.Licet etiam audire diuinam ſapientiam,& licet in adminiſtran-
da republica verſari,quinetiam quæ ſunt in mundo honeſtè ex Dei ſententia aufer
re minimè eſt prohibitum.Qui aliquid vendit aut emit,eorum quæ à ſe venduntur
aut emuntur nunquam dicat duo pretia.Vnum autem ac ſimplex dicens,& vera di-
cere ſtudens,ſi id non conſequatur,dum veritatem aſſequitur,diues eſt recta ani-
mi affectione.Abſit autem iuſiurandum auctor omnium quæ venduntur.Abſit au-
tem etiam in aliis iuſiurandum,& ita philoſophentur negotiatores forenſes, et cau
pones: NON ASSVMES nomen Domini in vano . Neque enim eum mun- F
Exod. 20. dauerit Dominus,qui nomen eius in vano aſſumit. Eos autem qui præter hæc fa-
ciunt,qui ſunt auari,mendaces,hypocritæ,qui veritatem cauponantur,ex paterna
aula

A aula expulit Dominus,uolens iniuſtæ negotiationis,vel verborum,vel quæ ex ma- Matth.21.
teria conſiſtunt poſſeſſionum domum eſſe,ſanctam domum Domini. In eccleſiam
autem venire oportet virum & mulierem,honeſtè indutos, non ſimulato inceſſu, Ioan.2.
ſilentium amplectentes,charitatem non fictam poſſidentes, caſtos corpore, caſtos
corde, ad Deum rogandum aptos. Hoc amplius habeat mulier: Semper tecta ſit,
niſi domi fuerit. Eſt enim honeſtus habitus,& ex quo nihil poſſit offenſionis ſuſci-
pi. Ipſa enim nunquam labetur, ſi & verecundiam & veſtem ante oculos poſuerit:
nec ad peccati lapſum alium prouocabit, dum vultum ſuum aperit. Hoc enim Ver
bum requirit, quandoquidem conuenit eam tectam orare. Dicunt autem Aeneæ
vxorem propter inſignem honeſtatem,ne cum Troia quidem caperetur perterritã
B ſe detexiſſe:ſed etiam dum ab incendio fugeret,manſiſſe copertam. Oporteret au-
tem tales in tota vita & videri & effingi eos qui Chriſto initiantur,quales ſe in ec-
cleſiis ad grauitatem & honeſtatem componunt,& eſſe,non autem videri eſſe ta-
les,adeò mites,adeò pios ac religioſos,adeò charitati deditos. Nunc autem, neſcio
quomodo,vnà cum locis figuram,habitumque & mores mutant, non ſecus ac Po-
lypos dicunt petris quibus adhæreſcunt aſſimilatos, videri quoque colore eſſe ta-
les. Poſtquam itaque exceſſerunt à congregatione,depoſita illa quæ in ea erat diui-
na inſpiratione, multitudini cum qua verſantur aſſimilantur: vel potius depoſita
falſa ac ſimulata grauitatis perſona,deprehenduntur quales eſſe ignorabantur: &
C cum qui de Deo habitus eſt ſermonem venerati ſunt, eum illic relinquunt vbi au-
diuerunt: foris autem impiis modis & amatoriis canticis ſe oblectant: tibiarum can
tu,plauſu,temulentia, & quouis cœno ac ſorde oppleti. Hoc autem dum cantant et
recantant,ii qui immortalitatem antea celebrabant,tandem pernicioſiſſimam ma-
li malè canunt palinodiam. Comedamus & bibamus,cras enim morimur. Ii autem
non cras verè,ſed iam Deo mortui ſunt:ſepelientes ſuos mortuos, hoc eſt, ſeipſos
in mortem infodientes. Eis autem fortiter reſiſtit Apoſtolus: NE ERRETIS, ne- 1.Corin.6.
que adulteri,neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque
auari, neque ebrioſi, neque maledici,& quæcunque alia his adiungit: regnum Dei
poſſidebunt. Præterea: IN REGNVM Dei vocati ſumus:dignè regno ambule- 1.ad Theſſa.2.
D mus Deum diligentes & proximum. Dilectio autem non in oſculo cenſetur, ſed in
beneuolentia. Illi autem nihil aliud oſculo quàm eccleſias conturbant, cum ipſam
non habeant intus amicitiam. Etenim hoc vtique turpem mouit ſuſpitionem et ma
ledicentiam,quòd impudenter oſculo vterentur quod eſſe oportebat myſticum. Id
ſanctum vocauit Apoſtolus. Regno dignè guſtato,ore modeſto & clauſo beneuolẽ-
tiam animi oſtendamus,per quod maximè ſe exerit mãſuetudo morum. Eſt autem
aliud quoque oſculum inceſtum,veneno plenum,ſanctitatem ſimulans. An neſci-
tis quod etiam phalangia,ſe ore tantum tangant, graues dolores hominibus affe-
runt. Oſcula autem impudicitiæ ſæpe virus immittunt. Manifeſtum itaque nobis
euaſit oſculum non eſſe dilectionem. Dilectio enim eſt Dei: HAEC EST autem c.4.
E dilectio Dei, inquit Ioannes,vt mandata ſeruemus. Non vt nos inuicem ore demul
ceamus. ET MANDATA eius grauia non ſunt. Cæterum dilectorum quoque in
via ſalutationes,qui volunt per res externas euadere manifeſti,ne minimam quidẽ
habent gratiam. Si enim in adyto myſticè Deum orare conuenit:conſequens fuerit
proximum quoque,quem ſecundo loco iubemur diligere,ſimiliter ac Deum myſti
cè intus amanter & benignè alloqui tempus redimentes: NOS enim ſumus ſal ter Matth.5.
ræ. Qui autem amico mane magna voce benedixit,ab eo qui execratur & maledicit Ioan.5.
nihil videbitur differre. Videtur autem ſuper omnia eſſe auerſandus mulierum aſpe
ctus. Non ſolùm enim ſi tangantur,ſed etiam ſi ſpectentur,peccari poteſt. Quæ ma-
xime vitare oportet eos qui rectè & ſincerè inſtituuntur: OCVLI enim tui recta
videant. Supercilia autem recta annuant. Et ſi enim fieri poteſt vt qui viderit ſe for
titer gerat,verumtamen ne cadat cauendum eſt. Fieri enim poteſt vt qui viderit,la-
batur:ſed fieri non poteſt vt qui non viderit concupiſcat. Non ſolùm enim pudicos
ac temperantes ſatis eſt eſſe puros,ſed etiam adhibenda eſt opera,vt quod eſt extrin

Legitur etiam ἄμεμπτοι habitu fideles. ſecus, ſit ab omni reprehenſione & vituperatione alienum, omni excluſa ſuſpitio- A
nis cauſa, vt in ſummam quandam contrahatur caſtitas, vt non ſimus ſolum fideles,
ſed etiam videamur fide digni. Etenim hoc quoque cauendum eſt, vt ait Apoſto-
Rom. 12. lus, ne quis nos reprehendat: PROVIDENTES enim inquit, bona non ſolùm co-
Eccleſi. 9. ram Domino, ſed etiam coram hominibus: AVERTE autem oculum à muliere
gratioſa, & ne diſcas alienam pulchritudinem, inquit Scriptura. Et ſi cauſam roges,
ipſe tibi enarrabit: IN PVLCHRITVDINE enim mulieris multi ſeducti ſunt.
Et ex eo, tanquam ignis, accenditur amicitia, quæ ad ignem nunquam ceſſaturum
deducit propter peccatum: amicitia, inquam, quæ ex igne oritur, quam applica-
runt amorem. B

Breuis optimæ vitæ ſimiliter pertractatio, & quot loca Scripturæ ſanctæ vitam Chriſtianorum deſcribunt. *Cap. X.*

EGO verò iis quoque qui vxores duxerint conſuluerim, ne vnquam
vxores ſuas coram famulis oſculētur. Nam nec famulis quidem cū
vnquam arridere permiſit Ariſtoteles: tantum abeſt vt in eorum
conſpectu videri oſculari ac complecti vxorem. Melius eſt autem
vt à domo incipiamus honeſtatem oſtendere matrimonii. Tempe- C
rantiæ enim maxima eſt coniugatio, quæ puram ſpirat ac redolet
voluptatem. Admodum enim pulchrè dicit Tragœdia.

O fœminæ, non hominibus tantas ferunt
Aurum, tyrannis, ulla nec luxuria
Lætitias, boni ut mariti & fœminæ
Piæ æqua mens, fauens mariti commodis.

Hæc præcepta iuſtitiæ, quæ ab iis qui mundanam ſequuntur ſapientiam dicta ſunt,
1. Petri. 1. ſunt minimè recuſanda. Scientes ergo ſuum cuiuſque officium, in timore conuerſe
mini tempore veſtri incolatus, ſcientes quòd non corruptibilibus argento & auro
redempti ſumus ex vana noſtra conuerſatione à patribus tradita, ſed pretioſo ſan- D
guine, tanquam agni immaculati, & in quem nulla cadit reprehenſio, Chriſti: SA
TIS ergo fuit præteritum tempus, ait Petrus, ad faciēdam Gentium voluntatem,
dum ambulauimus in laſciuiis, concupiſcentiis, temulentiis, comeſſationibus, pota
tionibus, & nefariis idolorum cultibus. Limitem habemus crucem Domini, cui cru
cifigimur, & à prioribus peccatis reprimimur. Regenerati ergo, in veritate affiga-
Pſal. 33. mur, reſipiſcamuſque atque ſanctificemur: QVONIAM OCVLI Domini ſuper
iuſtos, & aures eius in deprecationem ipſorum. Vultus autem Domini ſuper facien
tes mala. Et quis eſt qui ſit nobis malè facturus, ſi bonum ſecuti fuerimus? Optima
autem educatio ſeu inſtitutio, eſt moderatio, quæ eſt decorum vndiquaque perfe-
ctum, firmaque ac ſtabilis ordinata poteſtas, ea quæ ſunt inter ſe inuicem coniun- E
cta & cohærentia factis rectè diſtribuens, virtute inſuperabilis. Hæc quidem vt a-
ſperius dicerem adductus ſum, procurans ſalutem correctionis. A me quidem dicta
Prouerb. 24. 28. ſunt, inquit Pędagogus, quoniam: QVI liberè quidem arguit, eſt pacificus. Vos au
tem ſi me quidem audieritis, ſalui eritis. Quòd ſi ea quæ dicta ſunt non attenderi-
Ibidem. 4. Eſa. 5. tis, non eſt mihi curæ. Et tamen ei quoque hoc modo curæ eſt. Peccatoris enim ma-
Eze. 18. 33. uult pœnitentiam quàm mortem: SI AVTEM me audieritis, bona terræ comede
Eſa. 1. tis, dicit rurſus Pædagogus, bona terræ humana bona nominans, formam, diuitias,
1. Corin. 2. ſanitatem, vires, & alimentum. Verè enim bona ſunt ea quæ neque auris audiuit,
neque vnquam in cor aſcenderunt. Apud eum qui verè Rex eſt, & verè eſt, ſunt bo-
na quæ verè ſunt, & nos expectant. Bonorum enim eſt & donator & cuſtos. Per il- F
lorum autem participationem quæ hîc ſunt eodem nomine appellantur, hominum
imbecillitatem Verbo in Deo erudiente, & eos deducente à ſenſilibus ad intelligen
tiam. Quæcunque ſunt ergo domi ſeruanda, & quomodo vita ſit corrigenda, nobis
ſatis

A ſatis diſſeruit Pædagogus.Quæ itaque ſolet in via lubenter dicere pueris,donec eos
ad Magiſtrum deduxerit,ea à nobis veluti in ſumma per ipſas ſcripturas ſubiiciun-
tur & apponuntur,nuda præcepta adducens,tempori quidem peregrinationis ac-
commodans, interpretationes autem earum Magiſtro relinquens. Eius enim lex
vult timorem ſoluere,liberum animi arbitrium ad fidem liberans: Audi, inquit,ò [illegible]
puer,qui rectè inſtitueris,capita ſalutis. Aperiam enim mores meos, & tibi pulchra
hæc præcepta ſuggeram,per quæ peruenies ad ſalutem.Duco autem te per viam ſa- Pſal.1.
lutarem.Diſcede à viis erroris,quoniam: NOVIT Dominus viam iuſtorum, &
via impiorum peribit.Sequere ergo,ò puer,bonam viam,qua ego te deducam,aures
mihi præbens audientes. Et dabo tibi theſauros arcanos, occultos, & qui non poſ-
B ſunt videri à gentibus,à nobis autem poſſunt. Sapientiæ autem theſauri non poſ- Rom.11.
ſunt deficere.quos admirans Apoſtolus. O profunditas, inquit, diuitiarum & ſa-
pientię.Theſauri autem multi ab vno Deo ſuppeditantur,hi quidem per Legem,illi
verò per Prophetas reuelantur.Alii verò ore diuino. Alius verò concinens hepta- ἑπτάχορδ
chordo ſpiritus. Cum ſit autem vnus Dominus, eſt idem per hos omnes Pædago- ſeptenario nu-
gus.Hic eſt ergo quod omnia ſummatim complectitur præceptum,& ad vitam per- mero.
tinet admonitio: QVEMADMODVM vultis vt vobis faciant homines, vos quo- Matth.5.
que eis facite.Poſſunt etiam per duo omnia præcepta comprehendi, vt dicit Domi Ibidem.22.
nus: DILIGES Deum tuum in toto corde tuo,& in tota anima tua,et in tota vir
C tute tua,& proximum tuum ſicut teipſum.Deinde ex his infert: EX HOC depen Ibidem.19.
dent tota Lex & Prophetæ.Iam verò ei qui interrogauit.Quid faciam vt vitæ æter
næ hæreditatem poſſideam? NOSTI mandata,reſpondit.Qui cum affirmaſſet:
HOC FAC, inquit,& ſaluus eris.Veruntamen eſt etiam diſtinctius adducenda Pæ-
dagogi benignitas per varia & ſalutaria præcepta,vt ex copioſa ſalute & ſcriptura-
rum ordinatione ea promptius inueniamus. Eſt nobis qui per Moſen datus eſt De-
calogus,ſimplici et vnius generis elemento ſignificans, ſalutarem peccatorum ap-
pellationem circumſcribens.Non mœchaberis.Idola non adorabis. Pueris ſtuprum Exod.20.
non inferes.Non furaberis.Non dices falſum teſtimonium. Honora patrem tuum Deut.5.
& matrem tuam,& ea quæ illa conſequuntur,ſunt à nobis ſeruanda,& quæcunque
D in libris legendis præcipiuntur.Porrò autem pręcipit etiam per Eſaiam: LAVAMI c.1.
NI, & mundi eſtote,auferte ſcelera ab animabus veſtris coram oculis meis,diſcite
bonum facere,quærite iudicium.Liberate eum qui iniuria afficitur. Iudicate or-
phano,& iuſtificate viduam,& venite,& diſceptemus,dicit Dominus.Multa etiam
apud alios præcepta inuenerimus. quemadmodum,verbi gratia, orationis quidem,
circa bona opera: ORATIO Domino accepta,dicit Scriptura. Et exponitur etiam Actuum.10.
modus orationis: SI VIDERIS, inquit,nudum,operi eum,& neceſſarios ſeminis Iaco.5.
tui non deſpicies,tunc erumpet mane lumen tuum,& medelæ tuæ cito exorientur, Eſa.58.
& ambulabit ante te iuſtitia tua,& gloria Dei te complectetur.Quis eſt autem fru-
ctus huius orationis? TVNC CLAMABIS,& Deus te exaudiet. Adhuc loquente Ibidem.
E te,dicet:Ecce adſum.De ieiunio autem: CVR NAM mihi ieiunatis, ait Dominus?
Non hoc ieiunium ego elegi,& diem,vt homo humiliet animam ſuam. Ne ſi col-
lum quidem tuum flexeris vt circum, & ſaccum ac cinerem ſubſtraueris,ne ſic qui-
dem vocabitis ieiunium acceptum.Quid ergo ſibi vult ieiunium? Ecce hoc eſt,in-
quit,ieiunium quod elegi,dicit Dominus,ſolue omne vinculum iniquitatis. Diſſol
ue peruerſos nexus violentorum contractuum,libera eos qui ſunt offenſi in acce-
ptilatione,& iniuſtam omnem ſcripturam diſcerpe.Frange eſurienti panem tuum,
& pauperes qui tecto carent introduc in domum tuam.Iam verò de ſacrificiis quo-
que: QVID MIHI multitudo ſacrificiorum veſtrorum, dicit Dominus. Plenus Eſa.1.
ſum holocauſtis arietum,& adipem agnorum,& ſanguinem taurorum, & hœdorũ
F nolo,nec veneritis vt à me videamini. Quis enim requiſiuit hæc de manibus ve-
ſtris?Atrium meum calcare nõ adiicietis,ſi ſimilam afferatis. Mane incenſum mihi
eſt abominatio,neomenias veſtras & ſabbata non fero.Quomodo ergo ſacrificabo
Domino? SACRIFICIVM, inquit, Domino ſpiritus contritus. Quomodo igitur Pſal.50.

coronabo,vel vngam vnguento, vel Domino quodnam incẽſum offeram? ODOR, A
Eccl.35. inquit,ſuauitatis Deo eſt,cor quod glorificat eum qui ipſum fecit. Hæc ſunt coro-
Matth.18. næ,& ſacrificia,& aromata,& flores Dei. Præterea de patientia: SI PECCAVE-
RIT, inquit, frater tuus,ipſum argue,& ſi eum pœnitue rit,ei remitte. Si ſepties in
die in te peccauerit,& ſepties ad te conuertatur,dicens: Me pœnitet,ei remitte. Et
iis quidem qui militant,per Ioannem præcipit,vt ſint ſolis ſtipendiis contenti,Pu-
Luc.3. blicanis autem,vt non amplius exigant quàm ſit conſtitutum. Iudici autem: NON
Deut.16. ACCIPIES, inquit,perſonam in iudicio. Dona enim excæcant oculos videntium,
& corrumpunt verba iuſta vt liberent eos qui faciunt iniuriam. Quinetiam iis qui
Prouerb. 13. 28. ſtudent œconomiæ & domus adminiſtrationi: POSSESSIO quæ paratur cum ini B
Habacuc. 2. quitate,minor redditur. Quinetiam de charitate: CHARITAS, inquit,operit mul
1.Petri.4. titudinem peccatorum. Et de reipublicæ adminiſtratione: REDDITE quæ ſunt
Matth.22. Cæſaris,Cęſari: & quæ ſunt Dei,Deo. De iureiurando autem & de iniuriæ acce-
Leuit.19. ptæ recordatione: NVNQVID EGO mandaui patribus veſtris exeuntibus è terra
Ecclesi.10. Aegypti,vt offerrent mihi holocauſta & ſacrificia? Sed hoc mandaui vobis. Vnuſ-
Eſa.3. quiſque veſtrum aduerſus proximum in corde ſuo iniuriæ acceptæ nõ recordetur,
Luc.14. falſum iuſiurandum non diligat. Quinetiam mendacibus & ſuperbis minatur. Illis
quidem,hoc modo: VAE iis qui dicunt dulce,amarum:& amarum,dulce. His ve-
rò,ſic: VAE prudentes in ſeipſis,& coram ſeipſis ſcientes: Qui enim ſeipſum humi
liat,exaltabitur:& qui ſeipſum exaltat,humiliabitur. Et miſericordes quidem bea- C
Matth.5. tos pronunciat,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Iram autem infelicem
Ecclesi.30. pronunciat Sapientia: QVONIAM ipſos quoque prudentes perdet. Iam verò iu-
bet quoque inimicos diligere, & in iis qui nos execrantur benedicere, orareque
Matth.5. pro iis qui nobis inſultant & nos iniuria afficiunt: ES QVI te, inquit,percutit in
maxillam, prębe ei & alteram. Et ſi quis abſtulerit tibi tunicam,ne prohibeas quo-
Ibidem.21. minus tollat etiam pallium. De fide autem: QVAECVNQVE petieritis in oratio
ne credentes,accipietis,inquit. In fidelibus autem nihil eſt fidum,vt ait Pindarus.
Ac famulis quidem vtendum eſt,tanquam nobis ipſis. Sunt enim homines, ſicut
nos. Deus enim eſt omnibus liberis & ſeruis ex æquo,ſi conſideres. Oportet au-
Prouerb.13. tem fratres quoque peccantes non punire,ſed reprehendere: QVI SVO enim par D
cit baculo,inquit,ſuum odit filium. Præterea gloriæ quidem expellit cupiditatem,
Matth.23. dicens: VAE vobis Phariſæi, quoniam amatis primas ſedes in ſynagogis,& ſalu-
Ibidem.11. tationes in foro. Peccatoris autem amplectitur pœnitentiam,quæ peccata ſequitur
Luc.7. pœnitentiam diligens. Solum enim Verbum eſt,in quod peccatum non cadit. Eſt
1.Petri.2. enim peccare natura omnibus innatum & commune. Poſt peccatum autem reſipi-
ſcere,non eſt cuiuſuis hominis,ſed eius qui eſt iure magnifaciendus. De communi
Matth.25. catione autem: VENITE, inquit,ad me omnes benedicti, eſte hæredes regni, vo-
bis parati à conſtitutione mundi. Eſurii enim,& dediſtis mihi ad comedendum: ſi-
tiui,& dediſti mihi potum. Peregrinus eram, & me collegiſtis: nudus,& me operui
ſtis: infirmus,& viſitaſtis me. eram in carcere, & ad me veniſtis. Et quando fecimus E
aliquid horum Domino? Ipſe rurſus dicet Dominus, fratrum beneuolentiam be-
neuolè in ſeipſum conuertens,& dicens: QVODCVNQVE feciſtis his paruis, mihi
feciſtis. Et ibunt qui tales ſunt in vitam æternam. Tales ſunt Verbi leges,verba con
ſolatoria, non in tabulis lapideis,digitis Domino ſcriptis, ſed ſcriptæ in cordibus
hominum,in quas ſolùm non cadit interitus. Quocirca fractę ſunt tabulæ eorum
qui erant duri cordis,vt fides puerorum imprimeretur in teneris mentibus. Ambæ
autem Leges Verbo ſeruiebant,ad humanæ naturæ inſtitutionem. Illa quidem per
Moſem,hæc verò per Apoſtolos. Cuiuſmodi autem tradita ſit per Apoſtolos pueri-
lis iuſtitutio,mihi videtur de eo quoque genere neceſſario differendum. Imò verò
ſui recordans dicit Pædagogus. Atque ipſa quidem eius præcepta rurſus exponam F
Zacha.8. veluti in ſemine: DEPOSITO mendacio loquimini veritatem vnuſquiſque cum
proximo ſuo,quoniam ſumus alter alterius membra. SOL non occidat ſuper ira-
Ephe.4. cundiam veſtram,neque locum date Diabolo: QVI FVRABATVR, nõ amplius
furetur,

A ſuretur, ſed potius laboret, operans bonum, vt poſſit impertiri egenti: OMNIS
amaritudo, & ira, & excandeſcentia, & clamor, & maledictum tollatur à vobis,
cum omni vitio: ESTOTE alter in alterum benigni, miſericordes, vobis inui-
cem gratificantes, quemadmodum Deus quoque vobis in Chriſto gratificatus Ephe.5.
eſt: ESTOTE ergo prudentes, & Dei imitatores, ſicut filii dilecti, & ambu-
late in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit vos. Mulieres quidem propriis vi-
ris ſubiiciantur, tanquam Domino. Mariti autem ſuas vxores diligant, ſicut
Chriſtus dilexit eccleſiam. Se ergo inuicem diligent qui ſunt coniuncti, ſicut
propria corpora: FILII obedite veſtris parentibus. Patres ne prouocate ad Ibidem.6.
B iram filios veſtros, ſed educate eos in diſciplina & admonitione Domini. Ser-
ui obedite Dominis ſecundum carnem, cum timore & tremore in ſimplicitate
cordis veſtri, ſicut Chriſto ex animo cum beneuolentia ſeruientes. Et Domi-
ni benefacite ſeruis veſtris, remittentes minas, ſcientes quòd & ipſorum & ve-
ſter Dominus eſt in cœlis, & non eſt perſonæ acceptio: SI VIVIMVS ſpiri-
tu, ſpiritu & ambulemus: NE SIMVS vanæ gloriæ cupidi, alter alterum pro- Ad Gala.5. Ibidem. 6.
uocantes, alter alteri inuidentes. Alter alterius onera portate, & ita implete
Legem Chriſti: NE ERRETIS, Deus non ſubſanatur: QVOD bonum eſt
facientes, ne animo deficiamur. proprio enim tempore metemus. Non diſ-
ſoluti, pacem in vobis agite: ADHORTAMVR autem vos fratres, admonete in- 1.ad Theſſa.5.
C ſolentes, conſolemini puſillanimes, ſuſtinete infirmos, patientes eſtote erga o-
mnes. Videte ne quis malum alicui pro malo reddat. Spiritum ne extingua-
tis, Prophetiam ne nihili ducatis. Omnia autem probate, & quod bonum eſt
tenete. Ab omni ſpecie mala abſtinete. In oratione perſeuerate vigilantes
in ipſa. In gratiarum actione, in ſapientia ambulate apud eos qui extra ſunt Ad Coloſſen.4.
tempus redimentes. Sermo veſter ſemper in gratia, ſale ſit conditus, vt ſciatis
quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere. Enutriamini in ſermonibus 1.Ad Timoth.4
fidei. Exerceamini ad pietatem. Corporalis enim exercitatio ad modicum eſt
vtilis. Pietas autem eſt vtilis ad omnia, habens promiſſionem vitæ quæ nunc eſt,
& futuræ. Qui fideles habent Dominos, ne contemnant, quoniam fratres ſunt, Ibidem.6.
D ſed magis ſeruiant, quoniam ſunt fideles. Qui largitur, ſit in ſimplicitate.
Qui præeſt, in ſtudio. Qui miſeretur, in hilaritate. Charitas non ficta, malum Rom.12.
odio habentes, bono adhærentes, fraterna dilectione veſtri inuicem amantes, ho
nore vos inuicem præuenientes, ſtudio non pigri, ſpiritu feruentes. Domino ſer-
uientes, ſpe gaudentes, afflictionem ſuſtinentes, in oratione perſeuerantes, hoſpi
talitatem perſequentes, vſibus ſanctorum communicantes. Hæc pauca ex mul
tis, exempli gratia, ex ipſis Scripturis percurrens Pædagogus, ſuis apponit pue-
ris, per quæ, vt ſemel dicam, funditus excinditur vitium, & circumſcribitur ini
quitas. Plurima autem alia præcepta quæ ad electas perſonas pertinent, in
ſanctis libris ſcripta ſunt; hæc quidem Preſbyteris, alia verò Epiſcopis, alia Dia-
E conis, alia autem viduis, de quibus fuerit aliud dicendi tempus. Multa au-
tem etiam per ænigmata, multa verò per parabolas quoque poſſunt prodeſſe iis
qui in ea incidunt. Sed non eſt meum inquit, Pædagogus, hæc docere, ſed ma
giſtro ad ſancta verba exponenda opus habemus, ad quem nobis eundum eſt.
Et iam quidem certè tempus eſt, mihi quidem ceſſandi à Pædagogia: vobis au-
tem audiendi Magiſtrum. Cum is autem vos exceperit in bona diſciplina e-
ductos, edocebit eloquia. Rectè autem cecinit eccleſia & ſponſus, qui eſt ſolus
magiſter, boni patris bona voluntas, ſapientia germana, ſanctificatio cognitio-
nis. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, vt dicit Ioannes: qui medetur 1.Ioan.2.
& corpori & animæ noſtræ, proprio nempe homini, Ieſus. Non ſolùm autem
F pro peccatis noſtris, ſed etiam totius mundi. Et in hoc cognoſcimus quòd
ipſum cognouimus, ſi eius mandata ſeruemus. Qui dicit: Cognoui ipſum, &
mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt. Qui autem ſer
uat eius ſermonem, verè perfecta eſt in eo Dei dilectio. In hoc cognoſcimus

quòd in eo ſumus. Qui dicit in ipſo manere, debet ſicut ille ambulauit ipſe A
quoque ambulare. O alumni beatæ Pædagogiæ, impleamus pulchram eccleſiæ
perſonam, & ad bonam matrem infantes accurramus, & ſi ſimus ſermonis au-
ditores, beatam glorificemus œconomiam, humanæ ſcilicet carnis ſuſceptæ con
ſilium, per quod tanquam à Pędagogo quidem homo inſtituitur, ſanctificatur
autem, tanquam Dei puellus, & in cœlis quidem verſatur, è terra inſtitutus,
patrem autem illic ſumit, quem diſcit in terra. Omnia Verbum & facit, & do-
cet, & inſtituit. Equus freno ducitur, & taurus iugo, fera laqueo capitur.
Homo autem verbo transformatur, quo feræ manſueſcunt, ineſcantur natati-
lia, & attrahuntur volucres. Hoc verbum ſeu ratio reuera equo frenum con B
ſtruit, tauro iugum, feræ laqueum, piſci arundinem, aui laqueum. Hoc rem-
publicam gerit, agros colit, imperat & eſt adminiſter, & vniuerſa fabricatur.

Hoc terram, ac cœlum, maris æquoraque alta creauit.
Aſtraque quæ cœlum pulchra vndique cuncta coronant.

O diuina opera. O diuina præcepta. Aqua hæc in ſeipſo fluctuet. Hic ignis
iram contineat, aër hic vagetur in æthere: terra autem & concreſcat & ferat.
Quando ego volo hominem formare, elementa ſunt mihi materia, vnà cum
meo figmento cohabito. Si me cognoueris, ignis tibi ſeruiet. Tale ac tan-
tum eſt verbum. Hic eſt Pædagogus, mundi & hominis opifex, & propter C
ipſum iam eſt mundi quoque Pædagogus, cuius iuſſu ambo conſtamus, expe-
ctantes iudicium. Neque enim furtiuum fert hominibus vocale verbum. Erit
Ad Philip. 2. verbum ſapientia, vt ait Bacchylides. Irreprehenſibiles autem, & integri, &
inculpati Deo, vt dicit Paulus, filii, in medio generationis prauæ & peruerſæ,
tanquam luminaria, in mundo apparete. Quod ergo reſtat, propter talem Ver
bi celebrationem Verbum orabimus. Placare tuis ô Pædagoge pueris, pater
auriga, fili Iſraël, & pater vnum ambo, Domine. Da nobis qui tua ſequimur
præcepta, vt impleamus ſimilitudinem imaginis, & pro viribus ſentiamus bo-
num Deum, & Iudicem non acerbum, præſtaque vt omnes qui in tua pace ver-
ſamur, vt in tuam ciuitatem transferimur, cum vndas peccati abſque fluctibus
tranauerimus, tranquilli cum ſancto Spiritu conueniamus, & ineffabili ſapien- D
tia noctu & interdiu ad perfectum vſque diem laudantes, gratias agamus, lau-
demus vnum Patrem, & Filium: Filium, inquam, Pædagogum & Magi-
ſtrum, vnà cum ſancto Spiritu. Qui vnus eſt omnia, in quo omnia, per
quem omnia vnum, per quem eſt quod ſemper eſt, cuius membra
omnes, cuius ſunt gloria & ſæcula. Qui eſt vndiquaque
bonus, vndiquaque pulcher, vndiquaque ſapiens,
vndiquaque iuſtus. Cui gloria nunc & in ſe-
cula ſeculorum. Amen. Quoniam
autem Pædagogus nos duxit in
eccleſiam, ipſeque ſibi,
ipſi, Verbo, in- E
quam, quod
docet, & omnia conſiderat, aſſidet, bene habuerit, ſi nos
cum in hoc loco ſumus, iuſtæ gratiarum
actionis mercedem, pulchræ Pæ-
dagogiæ conuenientem
laudem Domino
offeramus.

Frenum

HYMNVS CHRISTI SERVATORIS, A SANcto Clemente compoſitus, è Græco verbatim nulla verſus habita ratione traductus.

FRęnum pullorum indocilium.
Penna volucrum non errantium.
Verus clauus infantium.
Paſtor agnorum regalium.
Tuos ſimplices
Pueros congrega.
Ad ſanctè laudandum,
Sincerè canendum,
Ore innoxio
Chriſtum puerorum ducem.
Rex ſanctorum,
Verbum,qui domas omnia,
Patris altiſſimi.
Sapientiæ rector.
Laborum ſuſtentaculum
Aeuo gaudens.
Humani generis
Seruator Ieſu.
Paſtor, arator,
Clauus, fręnum,
Penna cœleſtis
Sanctiſſimi gregis.
Piſcator hominum,
Qui ſalui fiunt.
Pelagi vitii
Piſces caſtos
Vnda ex infeſta
Dulci vita ineſcans.
Sis dux ouium,
Rationalium paſtor
Sancte,ſis dux
Rex, puerorum intactorum.
Veſtigia Chriſti.

Vita cœleſtis.
Verbum perenne.
Aeuum infinitum.
Lux ęterna.
Fons miſericordię.
Operatrix virtutis
Honeſta vita
Deum laudent, Chriſte Ieſu.
Lac cœleſte
Dulcibus vberibus
Nymphę Gratiarum
Sapientię tuę expreſſum.
Infantuli
Ore tenero
Enutriti
Mammæ rationalis
Roſcido ſpiritu
Impleti.
Laudes ſimplices,
Hymnos veraces,
Regi Chriſto,
Mercedes ſanctas
Vitæ doctrinæ,
Canamus ſimul.
Canamus ſimpliciter,
Puerum valentem,
Chorus pacis.
Chriſto geniti,
Populus modeſtus,
Pſallamus ſimul deum pacis.

A

SCHOLIA.

Cap. Secundum.

[a] *Eſt quidem hic locus Græcè corruptus, ſed hanc eſſe exiſtimo ſententiam.*

Cap. III.

B [a] *Maſtichen rodentes, ut ſordes ſcilicet ex dentibus emundent.*
[b] *Metopoſcopus qui ex frontis inſpectione hominis naturam coniectat.*
[c] *Coxarum, Græcè λορδουμένοις id eſt poſteriores lumborum partes conſtringendo, anterius protendere pectus. Id enim ſignificat λορδὸς quod eſt contrarium dictioni κυφὸς id eſt, conuexus.*
[d] *Sceleratas intelligit Tribades, quas uocant etiam Lesbias & Eteriſtrias.*

Cap. IIII.

[a] *Circulatoribus, Græcè eſt μητραγύρταις ſunt autem Metragyrtæ qui matri Deorum Rheæ dedicati, & præſtigias inducunt, et philtra componunt, quos etiam Gallos uocant, qui ſibi abſciderunt uirilia, & ſunt ad turpia patienda paratiſſimi.*
C
[b] *Melitæus catellus paruus et humilis quem νανίδιον uocant, ex eo quòd in altum non aſſurgat. Eſt enim νανίδιον diminutiuum à νάνος, quod paruum hominem ſignificat dicitur autem Melitæus à Melite inſula in mari Tyrrheno.*

Cap. VI.

[a] *Cinyras fuit Cypriorũ Rex longè ditiſſimus. Is fertur ab irata Venere impulſus, filiæ ſuæ Myrrhæ ſtuprum intuliſſe ex qua natus eſt Adonis.*

D

Cap. VII.

[a] *Scriptura dicit ſub iunipero & panem ὀλυρίτην eſt autem ὄλυρα quod multi uocant βρόμον.*

Cap. X.

[a] *Phenis ludus eſt eiuſmodi. Ex ludentibus pueris quis ſphærã tenens, deinde eam alii prius oſtendens eam ad alium mittebat. Ita autem dictus eſt uel à Phenicida qui prius inuenit, uel à uerbo φενακίζειν quod ſignificat decipere. Decipiebat enim, ut qui alii quidem oſtenderet, alii uerò*
E *traderet.*

CLEMENTIS ALEXANDRINI SCRIptoris grauiſsimi et antiquiſsimi Stromatum libri octo Gentiano Herueto Aurelio interprete.

FLORENTIAE.

COSMO MEDICI
CLARISSIMO ET PRVDEN TISSIMO FLORENTIAE DVCI GENTIANVS HERVETVS.

S. D. P.

CVM Clementis Alexandrini Stromatum octo libri varia & multiplici eruditione referti, è tua bibliotheca exprompti, & à tuo typographo Græcè in lucem editi, à me Latinè eſſent verſi, Clariſſime Princeps, non committendum putaui, vt cum iı in ſtudiorum manus propediem eſſent venturi, neſcirent cuinam hunc theſaurum eos ferre acceptum oporteret. Nam cum multis nominibus tibi plurimum debeant qui literarum ſtudiis delectantur, ſe quidem certè huius verè admirabilis auctoris editione tibi adeò obligatos fateantur neceſſe eſt, vt diuini huius beneficii memoriam nulla ſit vnquam delectura obliuio. Eſt certè eiuſmodi hic eius Commentarius, qui cuiuſuis doctrinæ tantas continet opes & tam innumerabiles, vt nullus ſit vllis artibus ac diſciplinis prædítus, qui non ſit ex eo maximam vtilitatem accepturus. Qui ſi interiiſſet, & non tua ope eſſet in vitam propè dixerim reuocatus, incredibilem feciſſet iacturam Chriſtiana reſpublica. Quo quidem nomine ipſum quoque Clementem, quem, ſuum opus ad publicam vtilitatem conſcriptum, ab interitu eſſe vindicatum, gaudere eſt conſentaneum, magnas quoque tibi gratias & habiturum, & ſuis ad Deum precibus eſſe relaturum, piè credendum eſt. Ea verò magna laus eſt optime princeps, non ſolum viuos ſed eos quoque qui è viuis exceſſere, tibi immortali tuo beneficio obſtringere. Plurima ſunt profectò eaque maxima & præclariſſima, quæ plurimi in te iure ſuſpiciunt, laudant, & admirantur: nihil eſt tamen quod omnes vno ore magis prædicant atque adeò in cœlum ferunt quàm & tuum inſignem doctrinæ amorem, & eximiam in doctos beneuolentiam. Et meritò profectò. Nam cum in hac diuinitus ad te delata pulcherrimæ reipublicæ adminiſtratione hoc tibi propoſueris, & eo omnes tuas actiones huc vſque direxeris, vt quod quidem eſt optimi & verè Chriſtiani principis inſtitutum, ciues tui bene ac beatè viuant, quod tum demum ſit cum expulſis vitiis ſuus eſt virtuti ac dignitati locus: quid honeſtius & vtilius quàm & ex antiquorum monimentis præclara inſtituta & fa-

cta diſcere, & ad res honeſtas tuo exemplo, ſtudio & auxilio tuos ciues incitare? Ea re certe factum eſt vt cum peritiſſimi inſtar medici, & bene valentes ea quæ ad tuendam ſanitatem pertinent docuiſſes, & ægros partim lenibus, partim acribus, prout morbus poſtulabat, medicamentis curaſſes, ſit exoptata ſalus veſtræ reddita reipublicæ. Sed quo feror, qui contra ac ſtatueram in tuas laudes excurro, quas nec tam parui eſt ingenii, nec tam exiguæ in dicendo facultatis, minime certe huius epiſtolæ breuitatis celebrare: & non potius ad Clementem noſtrum redeo? Quidni enim eum noſtrum vocem, cum vterque in eum quod potuit contulerit? Tu eum liberaliter excepiſti, fouiſti, recreaſti, nitidumque & rectè curatum in publicum exire iuſſiſti. Ego autem protinus non vulgari inita cum eo amicitia, non ſatis habui eum audire Græcè loquentem, niſi etiam, vt Latinis omnibus euaderet familiaris, eum Romanè loqui docerem. Quàm bene quidam eſto aliorum iudicium. Neque enim is ſum qui neſciam quàm ſit difficile Græcum ſenem ſermonem diſcere peregrinum, maximè ſi ipſe magiſter in ea quam ipſe docet lingua ſit hoſpes. Quomodocunque tamen ſe habeat, ego ſedulo ſum conatus, & me præſtitiſſe opinor, vt ſi nihil aliud, cogitata certè ſua Latinè fideliter & familiariter explicet. Huius itaque Clementis quæ quidem extant opera, maximo tuo beneficio in lucem nuper edita, cum Latinè reddidiſſem, & pulcherrimis typis in publicum edenda Florentiam miſiſſem, hoc diuinum Stromatum opus fauſtiſſimis tuis auſpiciis emittendum eſſe cenſui. Quod quidem vt facerem eo lubentius ſum adductus, quòd cum Petrus Victorius vir egregiè doctus, Marcello Ceruino Cardinali Sanctæ Crucis, viro in primis pio & docto, in cuius ſum clientela cum Protrepticon Clementis benignè ſuppeditaſſet, omnia eius opera dedicarit, ab officio meo non alienum fore duxi, ſi hæc Stromata felici tuo nomini conſecrans, teſtatum relinquerem quàm ſit bonis omnibus gratum, & immortali laude celebratum, hoc tuum doctrinæ ſtudium, & ad bonas prouehendas artes & diſciplinas inexhauſta liberalitas.

Vale Princeps optime, & Clementi Latinè loquenti faciles aures pauliſper præbe. Eugubii pridie Non. Iulii. 1551.

CLEMENTIS ALEXANDRINI, STROMATVM LIBER PRIMVS.

Deeſt principium.

* * * *

VT ea ſub manu legas, & ea ſeruare poſſis. Vtrum autem ne omnino quidem, an
eſt aliquibus permittendum ſcribere? Et ſi prius quidem: quis eſt vſus literarum?
Sin autem alterum: aut viris bonis: aut iis qui non ſunt eiuſmodi. Ridiculum qui-
dem certè fuerit, eorum qui ſunt boni ac ſtudioſi ſcriptis repudiatis, eos qui tales
non ſunt componentes admittere. Sed Theopompo quidem & Timæo, qui fabu
las & maledicta componunt, præterea autem Epicuro quoque qui eſt princeps &
C authori impietatis, quinetiam Hipponacti & Archilocho tam turpiter ſcribere
concedendum eſt: ei autem qui veritatem prædicat, prohibendum eſt poſteris vti
litatem relinquere. Pulchrum autem eſſe & honeſtum exiſtimo, iis etiam qui po-
ſtea futuri ſunt, bonos filios relinquere. Ac filii quidem, corporum, animę autem
ſunt fœtus orationes. Iam Patres eos dicimus qui nos catecheſi inſtituerunt. Phi-
loſophia autem, humana eſt & ſe lubenter communicat. Dicit itaque Solomon.
FILI, ſi ſuſceptam præcepti mei dictionem apud te abſconderis: exaudiet ſapien- Prouerb. 2.
tiam auris tua. Sermonem qui ſeminatur, in eius qui diſcit anima, abſcondi dicit,
tanquam in terra, & hæc eſt plantatio ſpiritalis. Vnde etiam infert. ET applica-
D bis cor tuum ad intelligentiam, applicabis autem ipſam ad admonitionem filio
tuo. Anima enim animæ, & ſpiritus ſpiritui copulatus, per ſermonis ſeminatio-
nem id quod deiectum eſt augent & viuificant, filius autem eſt, quiſquis erudi-
tur, ex eo quòd ei qui eum erudit obediat. FILI, inquit, præſcriptorum meorum
ne obliuiſcaris. Quòd ſi non eſt omnium cognitio: aſinus ad lyram, vt ii dicunt
qui prouerbiis vtuntur, vulgo ſunt quæ ſcripta ſunt. Sues quidem certè magis
delectantur luto quàm aqua munda. PROPTEREA, inquit Dominus, loquor eis Matth. 13.
in Parabolis, quòd videntes non vident, & audientes non audiunt, & non intelli
gunt, non quòd eis Dominus præbeat ignorationem. Sic enim ſentire eſt nepha-
rium, ſed quòd eam quæ inerat, Propheticè arguerit, & ea quæ dicebantur non
E eſſe intellecturos indicarit. Iam autem cernitur ipſe Seruator, qui ex redundanti Luc. 19.
copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione ſeruis augentur, faculta-
tes diſtribuerat, reuerſus cum eis rationem ponere, quádo iis quidem qui eius pe
cuniam auxerant, qui in modico fuerant fideles, exceptis, eos ſuper multa conſti-
tuturum pollicitus, in Domini gaudium iuſſit ingredi: ei autem qui pecuniam ad
fœnerandum creditam occultauerat, & eam ipſam quam acceperat abſque vllo
emolumento reddebat. SERVE, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecu-
niam meam dare nummulariis, & ego veniens meam recepiſſem. Propter hæc
Seruus inutilis iniicietur in tenebras exteriores. TV ERGO fortis eſto, ait quo 2. Tim. 2.
que Paulus, in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu, & quæ audiiſti à me per multos te-
F ſtes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoque do
cere. Et rurſus. STVDE teipſum Deo probum exhibere operarium inconfuſibi Ibidem.
lem, rectè tractantem verbum veritatis. Si ambo ergo verbum prædicant: hic
quidem ſcripto, ille verò voce: quomodo non ſunt ambo admittendi, qui effece-

runt, vt fides operetur per dilectionem? A culpa autem eius qui quod eſt opti- A
mum non elegit, Deus eſt prorſus alienus, & minimè eius cauſa. Iam verò illo-
rum quidem munus eſt verbum fœnerari: horum autem, probare, & aut accipe-
re, aut non. Iudicium autem in ipſis iudicatur. Sed prædicandi quidem ſcien-
tia eſt quodammodo Angelica, vtrouis modo iuuans, ſeu per manum, ſeu per lin-
guam operetur. Quoniam qui ſeminat in ſpiritum, de ſpiritu metet vitam æter-
nam. Quod autem bonum eſt facientes, ne ſimus puſillo & abiecto animo. In eum
quidem certè qui diuina prouidentia in eam inciderit, confert ea quæ ſunt maxi-
ma, principium fidei, vitæ rectè inſtituendæ promptum & alacre deſiderium, ve-
ritatis appetitionem & ad eam incitationem, motum inquiſitionis, veſtigium co- B
gnitionis, & vt rem in pauca conferam, dat materiam & occaſionem ſalutis. Qui
autem in verbis veritatis germanè & ſincerè ſunt educati, accepto vitæ æternæ
πτεροῦσθαι. viatico, ſublimes in cœlum feruntur. Valde itaque mirabiliter dicit Apoſtolus.
Semper vos exhibentes vt Dei miniſtros, vt pauperes, multos autem ditantes, vt
2.Corin.6. nihil habentes, & omnia poſſidentes. Os noſtrum apertum eſt ad vos. TESTIFI
COR autem, inquit ſcribens ad Timotheum, coram Deo & Chriſto Ieſu, & ele-
1.Tim.5. ctis Angelis, vt hæc ſerues abſque præiudicio, nihil faciens ſecundum prouocatio
πρόσκλισιν. nem. Neceſſe eſt ergo vtroſque eos probare ſeipſos, illum quidem an dignus ſit
qui dicat & monimenta relinquat. hunc verò, an iure poſſit audire & legere. Etiã
eucharistiam cum quidam vt mos eſt diuiſerint, permittunt vnicuique ex populo C
eius partem ſumere. Ad accuratè enim perfectéque eligendũ ac fugiẽdum optima
eſt conſcientia. Firmum autem eius fundamentum, eſt recta vita, cum ea quę cõne
nit doctrina, & ſequi alios iam probatos & qui ſe rectè geſſerunt optimũ eſt, & ad
1.Corin.11. veritatem intelligendam, & ad exequenda mandata. Quamobrem qui comederit
panem & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domi-
ni. Probet autem homo ſeipſum, & ſic de pane edat, & de calice bibat. Conſe-
quens eſt ergo, vt qui vt proximis proſit curam ſuſcipit, conſideret, nunquid au-
dacter ac temere, & aliqua in aliquos ductus æmulatione, ad docendum proſilue-
rit, num gloriam aucupetur eius verbi communicatio, num hanc ſolam accipit
mercedem, eorum qui audiunt ſalutem, num loquendi ad gratiam, ſordiumque D
acceptorum munerum criminationem effugerit qui per literarum monimenta lo
1.Tim.2. quitur. NVNQVAM enim in ſermone adulationis fuimus, ſicut nouiſtis, inquit
Apoſtolus, neque in prætextu auaritiæ. Deus teſtis, neque quærentes gloriam ab
hominibus, neque à vobis, neque ab aliis cum poſſemus eſſe oneri vt Chriſti A-
poſtoli, ſed fuimus manſueti in medio veſtri, ſicut nutrix fouet filios ſuos. Eadem
autem ratione eis quoque qui ſunt diuinorum verborum participes obſeruandũ
eſt, num nimium curioſi animi vitio inducti, tanquam vrbium ædificia viſuri, ad
id accedant, num veniant vt ſint rerum ſecularium participes, cum audierint eos
qui ſunt Chriſto conſecrati, ea quæ ſunt ad victum neceſſaria lubenter communi
care. Sed ſunt ii quidem hypocritæ, & ideo mittantur. Si quis autem non videri E
iuſtus ſed eſſe velit, oportet vt optima is ſit conſcientia. Si eſt ergo meſſis quidem
multa, operarii verò pauci: re vera orare oportet vt maximè ſit plurium operario
rum copia. Eſt autem duplex agricultura, vna quidem quæ ſcriptis non contine-
tur: altera verò quæ continetur. Vtrouis autem modo Domini operarius præcla-
rum frumentum ſeminauerit, & ſpicas auxerit & meſſuerit, verè diuinus appare-
Ioan.6. bit agricola. OPERAMINI, inquit Dominus, non cibum qui perit, ſed qui ma-
Matt.5. net in vitam æternam. Sumitur autem nutrimentum & per cibos & per verba, &
reuera beati ſunt pacifici, qui eos qui in hac vita & errore ab ignoratione oppu-
gnantur, contraria docendo tranſmouent, & traducunt ad pacem quæ eſt in Ver
bo & vita quæ eſt ex Deo, & eos qui eſuriunt iuſtitiam, panis diſtributione nu-
triunt. Sunt enim etiam animæ propria habentes nutrimenta, & aliæ quidem au- F
gentur per agnitionem & ſcientiam, alię verò per Græcam paſcuntur Philoſo
phiam, cuius, quemadmodum nucum, non eſt quiduis eſculentum. Qui autem
plantat

A plantat & irrigat,cum eius qui auget ſint miniſtri,in miniſterio vnum ſunt. Vnuſ-
quiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. Dei 1.Corin.3.
enim ſumus cooperatores.Dei agricultura.Dei ædificatio eſtis,vt ait Apoſtolus,
Neque verò permittendum eſt auditoribus vt ex comparatione faciant probatio
nem:neque verbum tradendum eſt examinandum iis qui educati ſunt in artibus
omnis generis doctrinæ,& inflatorum argumentorum viribus animam iam ha-
bent præoccupatam,& nondum exinanitam.Qui autem ex fide cõuiuari inſtitue
rit,is ad diuinorum verborum ſuſceptionem firmus eſt ac ſtabilis,vt qui iudicium
quod bona nititur ratione,nempe fidem habeat.Eum autem hinc ex redundanti κρίσιν εὔλογον
copia ſequitur perſuaſio.Hoc itaque erat illud Propheticum. NISI credideritis, iudicium ratio-nabile, alludit
B non intelligetis.Dum ergo tempus habemus,operemur bonum, maximè autem autẽ ad λόγον.
apud domeſticos fidei.Vnuſquiſque autem eorum ex beati Dauidis ſententia pſal Eſa. 6.
lat gratias agens.Aſperges me Domine hyſſopo,& mundabor,lauabis me, & ſu- Galat. 6.
per niuem de albabor. Auditam mihi facies lætitiam,& exultatione exultabunt Pſal.50.
oſſa humiliata.Auerte faciem tuam à peccatis meis,& iniquitates meas dele.Cor
mundum crea in me Deus,& ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Ne pro
iicias me à facie tua,& ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lęti-
tiam ſalutaris tui,& ſpiritu principali confirma me.Atque qui ad præſentes qui-
dem dicit,& tempore probat,& iudicio indicat & diſcernit ab aliis eum qui po-
teſt audire,obſeruans orationes,mores,conſuetudines,vitam,motus,habitus,a-
C ſpectum,ſermonem,triuium,petram,viam quæ conculcatur,terram fertilem,ſil-
ueſcentem regionem,& regionem bonam ac feracem,& quæ colitur,& quæ po-
teſt multiplicare ſementem.Qui autem per literarum monimenta loquitur,apud ἀφοσιοῦται.
Deum Sacramenti religione obſtringitur,hæc in ſcriptis vociferans,nec lucri gra
tia,nec inanis gloriæ cauſa,nõ vinci ab affectione,non quæſtui ſeruire, non effer
ri voluptate,ſed eorum qui legunt ſola frui ſalute,cuius nec eſt in præſentia parti
ceps,ſed ſpe expectans eam quæ omnino reddẽdi eſt retributionem ab eo qui ope
rariis pollicitus eſt ſe redditurum mercedem pro meritis.Sed nec eum qui in viro
rum numerum adſcriptus eſt oportet deſiderare remunerationem. Non enim
D qui ſua benefacta iactauit,propter gloriationem accepit retributionem.Qui au-
tem eorum quæ oportet aliquid facit propter remunerationem,aut vt rectè ope-
rans ſtudens recipere,aut vt maleficus pœnam vitans, an non mundana tenetur
conſuetudine?Oportet autem Dominum,quoad eius fieri poteſt,imitari. Is au-
tem fuerit qui Dei voluntati inſeruit, qui cum gratis acceperit, dat gratis, ſatis
magnam recipiens mercedem ipſam vitæ inſtitutionem. NON ingredietur au- Deut.23.
tem,inquit,in ſancta merces meretricis.Porrò autem prohibitum eſt offerre alta
ri pretium canis.Cui autem mala educatione & doctrina obtuſus eſt animæ ocu- ἄλλαγμα.
lus,vadat ad propriam lucem,ad veritatem,quæ in ſcriptis ea quæ non ſunt ſcri-
pta indicat. QVI ſititis,ite ad aquam, dicit Eſaias. Et bibite aquam de vaſis ve- Eſa.55.
E ſtris,monet Salomon.Plato itaque qui eſt ex Hebræis Philoſophus,iubet Agrico Prouerb.5.
las non irrigare,neque aquam ab aliis ſumere,niſi cum prius apud ſe foderint vſ- Plat. de 3. Leg.
que ad terram quæ virginalis dicitur, terram aridam & aquæ expertem inuene-
rint.Inopiæ enim non ſuccurrere non iuſtum eſt.Otio autem ac ſocordiæ viati-
cum ſuppeditare minimè eſt honeſtum,etiam ſi onus quidem ſimul imponere ra- Eſt apud Plat.
tioni eſſe conſentaneum,ſimul autem portare non conuenire dicebat Pythago- ξυγκαθαιρεῖν, quod Clemens hic dicit
ras.Simul autem accendit ſcriptura igniculum animæ,& conuenientem oculum
dirigit ad contemplationem, fortaſſe quidem etiam aliquid immittens vt is qui παρθενικόν.
inſerit Agricola,id autem quod ineſt excitans.Multi enim in nobis,ex diuini Apo
ſtoli ſententia,ſunt infirmi & imbecilli,& dormiunt multi.Si autem nos ipſos di- 1.Cor.11.
F iudicaremus, non diiudicaremur. Non eſt autem hoc opus ſcriptura artificioſè
comparata ad oſtentationem.Sed mihi ad ſenectutem reconduntur monimenta,
obliuionis medicamentum,verè imago & adumbratio euidentium & animata-
rum illarum orationum quas dignus habitus ſum qui audirem, & virorum bea-

torum,quique reuera erant maximi pretii & æſtimationis. Eorum vnus quidem A
in Grçcia,Ionicus,Alii verò in magna Grçcia,Alter eorũ erat ex Cœleſyria,alter
ex Aegypto,Alii autem ex oriẽte,& eius alter quidem Aſſyrius,Alter verò in Pa-
læſtina Hebræus ex alto ducta origine. Cum autem in eum vltimum incidiſſem,
erat autem primus poteſtate,conquieui in Aegypto venans ea quæ latuerant. Si-
cula re vera apis,Prophetici & Apoſtolici prati flores decerpens,ſynceram quan-
dam & incorruptam cognitionem ingenerauit eorum qui audiebant animis. Sed
qui veram quidem beatæ doctrinæ ſeruabant traditionem, ſtatim à Petro & Ia-
cobo & Ioanne & Paulo, ſanctis Apoſtolis, filius a Patre accipiens, pauci autem
ſunt patribus ſimiles,ad nos quoque Deo volente peruenerunt. illa à maioribus B
data & Apoſtolica depoſituri ſemina.Rectè autem ſcio fore vt exultent, non hac
dico lætati expoſitione,ſed ſola ea obſeruatione quæ eſt in annotatione.Eſt enim
Græcè eſt ἀκρὸς, ſed puto legendum, παιδὸς. hæc vt opinor, deſcriptio, animæ deſiderantis beatam ita conſeruare traditio-
nem vt non poſſit effugere.Filio autem amante ſapientiam, pater lætitia afficie-
tur.Putei qui exhauriuntur,emittunt aquam magis perſpicuam, corrumpuntur
autem ii quorum nullus eſt particeps.Ferrum quoque vſus ſeruat purius, vſus an-
tem defectus ei generat rubiginem. Vt ſemel enim dicam, exercitatio ſalubrem
Matt.5. habitum ingenerat & ſpiritibus & corporibus. Nemo accendit lucernam & po-
nit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui accepti fue-
rint conuiuio.Quid enim iuuat ſapientia,quæ non ſapientem efficit cum qui po- C
teſt audire.Prçterea autem ſemper quoque ſeruat Seruator, & ſemper operatur
vt videt Patrem. Docens aliquis plus diſcit, & dicens ſçpe vna audit cum iis qui
ipſum audiunt.Vnus eſt enim magiſter & eius qui diſcit & eius qui audit,qui &
mentem irrigat & rationem.Nunquid etiam prohibuit Dominus a bono feriari
σαββατίζειν. & ſabbatum agere.Diuinis autem myſteriis & ſancta illa luce impertiri illos con-
ceſſit qui ea poſſent capere.Iam verò non reuelauit multis ea quæ non erant mul-
torum, ſed paucis quibus ſciebat conuenire,qui & ea poſſent accipere,& ex eis in
formari. Arcana autem,ſicut Deus,verbo creduntur,non ſcripto. Quòd ſiquis
Matth.10. dicat ſcriptum eſſe.Nihil occultum quod nõ manifeſtabitur:nihil opertum quod
Luc.11. reuelabitur:à nobis quoque audiat, ei qui occultè audit occultum manifeſtatum D
iri,& ei qui ſecretè ea quæ traduntur poteſt ſeruare, apertum iri quod opertum
eſt, vt veritas,& id quod multis eſt occultum, fiat paucis manifeſtum. Nam cur
omnes neſciunt veritatem?Cur autem non eſt ab omnibus amata iuſtitia,ſi eſt o-
mnium iuſtitia? Sed enim traduntur myſticè myſteria,vt ſit etiam in ore loquen-
tis id quod loquitur,potius autem non in voce,ſed in intelligentia. Dedit autem
Ephe.4. Deus eccleſiæ alios quidem Apoſtolos,alios verò Prophetas,alios verò Euangeli
ſtas,alios verò Paſtores & Doctores ad perfectionem ſanctorum,ad opus miniſte
rii,ad ædificationem corporis Chriſti. Horum itaque meorum commentario-
rum ſcriptura,ſcio quàm ſit imbecilla, ſi conferatur cum illo ſpiritu gratia pleno,
quem vt audiremus digni ſumus habiti.fuerit autem imago, archetypum in me- E
Prouerb.1. moriam reuocans,ei qui thyrſo ictus fuerit. SAPIENTI, enim inquit, loquere,
& erit ſapientior.Quinetiam habenti adiicietur. Profitetur autem, non arcana
ſatis poſſe interpretari,multum abeſt, ſed tantum in memoriam reuocare,ſiue ali
quando obliti fuerimus,ſiue ne obliuiſcamur. Multa autem rectè ſcio effluxiſſe
propter longitudinem temporis,vt quç abſque ſcriptis effugerint. Vnde memo-
riæ meç imbecillitatem ſubleuans, expoſitionem capita conſtituentem, ſalutare
memoriæ monimentum mihi comparans,hac neceſſario vſus ſum deſcriptione.
Sunt ergo quædam quorum ne recordati quidem ſumus, erat enim apud viros
beatos magna quçdam vis.Sunt etiam quædam non annotata,quæ cum tempore
manſiſſent,nunc effugerunt,aliqua autem quæ extinguebantur,vt quç flacceſce- F
rent in ipſa cogitatione.Quoniam autem iis qui non ſunt probati, non facile po
teſt exhiberi eiuſmodi miniſterium:hæc monimentis ſuſcitans,nonnulla quidem
conſultò prætermitto,timens ſcribere quæ etiam caui dicere, non vtique inui-
dens,

A dens,neque enim fas,ſed iis timens in ea inciderent,ne in aliam forte partem accipientes laberentur,& puero gladium,vt dicunt qui prouerbiis vtuntur, præbere inueniremur.Neque enim fieri poteſt vt quæ ſcripta ſunt non elabantur,etiam ſi à me non edita manſerint. Reuoluta autem, & vna ſemper voce, nempe ea quę ſcripta eſt vtentia,interroganti nihil amplius pręter ea quæ ſcripta ſunt reſpondent.Neceſſario enim ſemper auxilio indigent, aut eius qui ſcripſit, aut alterius qui eiſdem inſiſtit veſtigiis.Sunt autem quædam, etiam quæ mihi tacitè ſignificabit ſcriptura,& in aliis quidem inſiſtet, alia verò tantum dicet, conabitur autem & celans dicere,& occultans aperire,& tacens oſtendere,& quæ ab inſignibus hęreſibus decreta ſancita ſunt adducet, & aduerſus ea dicet quæcunque ante pro-

B pheticam contemplationem prius diſpenſata eſſe oportet, quæ nobis procedet ex glorioſa & veneranda traditionis regula,ab ortu mundi progredientibus,ea quæ ex naturali contemplatione neceſſario prius tractanda ſunt prius adducens, pręurgata prius terra & à ſpinis & ab omni herba,agricolæ ritu,ad plantandam vineam.Certamen enim eſt etiam præludium certaminis, & myſteria ſunt ea quæ præcedunt myſteria.Neque verò verebuntur noſtri commentarii vti iis quæ ſunt pulcherrima ex philoſophia, & iis quæ præcedunt diſciplinis. Non enim ſolum propter Hebræos, & eos qui ſunt ſub lege, par eſt fieri Iudęum, ſed etiã propter Græcos græcum,vt omnes lucri faciamus.Et in epiſtola ad Coloſſenſes, ADMONENTES, inquit, omnem hominem & docentes in omni ſapientia, vt exhibeamus

ὑποτυπώσεσι.

1.Corin.9.

Col.1.

C omnem hominem perfectum in Chriſto. Quanquam alioqui commentariorum deſcriptioni conuenit ſplendor contemplationis.Iam verò ipſa quoque bonarum diſciplinarum copia eſt veluti quoddam condimentum Athletę cibo permixtum, non delitias quidem captantis,ſed bonum appetitum ſumentis, laudis amorem. Pſallentes quidem certè,nimis intenſum grauitatis ſonum modulatè remittimus. Quemadmodum autem qui volunt alloqui populum, hoc ſæpenumero faciunt per præconem,vt ea quę dicuntur magis exaudiantur:ita hic quoque cum ad multos habenda ſit à nobis oratio quæ præcedit traditionem,adducendæ ſunt opiniones & voces quæ eis in ſingulis reſonant,per quas ii magis conuertentur qui au-

χρηστομαθίας.

φιλοτίμως.

D dient.Et vt paucis dicam.In multis quidem margaritis vna eſt.In multa autem piſcium piſcatione vnus eſt callionymus,tempore autem & labore & elucеſcet veritas,ſi bonus obtigerit adiutor.Per homines enim diuinitus plurima beneficia ſuppeditantur.Atque omnes quidem qui viſu vtimur,ea quæ cadunt in ipſum cõtemplamur,ſed alii aliorum gratia.Iam non ſimiliter ouem contemplatur coquus & paſtor. Ille quidem an ſit pinguis diligenter ſcrutatur: hic verò lac ouis obſeruat an ſit generoſum.Mulgeat quidem aliquis,ſi cibo egeat:vellus tondeat,ſi ei tegumento opus ſit. Sic mihi etiam procedat fructus bonæ Græcorum doctrinæ. Nullam enim exiſtimo ſcripturam adeo fortunatam præcedere, cui nullus omnino contradicat:ſed illam exiſtimandum eſt eſſe rationi conſentaneam, cui nemo

καλλιώνυμος.

Hunc dicunt aliqui eſſe Anthiam,alii *ἱερὸν ἰχθὺν* ſeu ſacrũ piſcẽ.

E iure contradicit.Et actio ſimul & inſtitutum eſt admittendum,non quod eſt à reprehenſione alienum,ſed quod nullus iure reprehendit.Non ſtatim autem ſi quis non principaliter efficit,hoc facit quòd id deuitet:ſed id agit diuinam quandã ſapienter adhibens diſpenſationem,& ſe rebus accommodans,& in omnem partem verſans.Neque enim qui habet virtutem,via ad virtutem amplius opus habet,neque qui valet viribus,eget inſtauratione.Quemadmodum enim terram prius rigant Agricolæ:ita etiam nos,eo quod ebibi poteſt ex Græcorum orationibus,id quod eſt in eis terreſtre prius irrigamus, vt ſuſcipiat ſpiritale ſemen quod deiicitur,& id facile poſſit alere. Continebunt autem hæ orationes,quæ dicuntur *στρωματεῖς*. id eſt,ſtragulæ variéque contextæ,admixtam veritatem Philoſophiæ de-

κατὰ προηγούμενον

συμπεριφερόμενος.

F cretis,vel potius coopertam & abſconſam,ſicut teſta operitur id quod eſt in nuce eſculentum.Fidei enim ſemina,ſolis,vt exiſtimo,conuenit ſeruari fidei agricolis. Non me autem latuerunt ea etiam quæ ab aliquibus imperitè tumultuantibus iactantur,qui dicunt oportere in iis verſari quæ ſunt maximè neceſſaria, & quæ fi-

dem continent:externa autem & quæ ſunt ſuperuacanea tranſilire, quæ nos fru- A
ſtra conterunt & detinent in iis quæ ad finem nihil conferunt. Alii autem etiam
Philoſophiam ex malo ad hominum perniciẽ exiſtimant in vitam eſſe ingreſſam,
vt quæ profecta ſit, à maligno aliquo inuentore. Ego autem quòd vitium quidem
malam habeat naturam, nec alicuius boni eſſe agricola vnquam ſuſtinuerit, in his
totis oſtendam orationibus quæ dicuntur στρωματεῖς, tacitè ſignificans aliqua ra-
tione diuinę quoque prouidentiæ opus eſſe Philoſophiam. De commentariis au-
tem, qui in temporibus neceſſariis, Græcorum complexi ſunt opinionem, tantũ
dico iis qui reprehendendi ſtudio delectantur. Primum quidem etſi ſit inutilis
Philoſophia, ſi eam eſſe inutilem confirmare vtile eſt, eſt vtilis. Deinde nec fieri B
poteſt vt ii Græcos condemnent, qui nuda de eorum decretis dictione vtuntur, ſi
nõ vnà ſigillatim ad ea aperienda deſcendant vſque ad cognitionem. Eſt enim vel
maximè fide digna probatio quæ eſt cum experientia, quoniam vel perfectiſſima
inuenitur demonſtratio, eorum quæ ſunt damnata, cognitio. Multa itaque licet
ad finem non conferant, artifici ornamentum afferunt. Et alioqui varia ac multi-
plex doctrina & variè probat id quod adducitur, & Catechumenis admirationẽ
afferens, ea quæ ſunt præcipua dogmata, ad eorum qui audiunt perſuaſionem, de-
ψυχαγωγία. ducit, & ad veritatem. Eſt autem fide digna eiuſmodi animum permouens perſua-
ſio, per quam qui ſunt doctrinę ſtudioſi, quæ male exagitatur, ſuſcipiunt veritatẽ,
ad hoc vt neque ipſa Philoſophia vitę perniciem afferat, cum ſit rerum falſarum C
& malorum operum artifex, quam nonnulli falsò affirmarunt eſſe euidentem ve-
ritatis imaginem, donum Græcis datum diuinitus: neque nos à fide auellamur, à
fraudulentæ artis velut quibuſdam decepti præſtigiis, ſed vt ſemel dicam, maio-
ri integumento vtentes, exercitationem aliquam fidei demonſtratiuam vtcun-
que comparemus. Quinetiam ipſorum quoque dogmatum conflictus, dum inter
ſe conferuntur, veritatem conciliat, vnde cõſequitur cognitio, non quòd per prin-
cipalem rationem ingreſſa ſit Philoſophia, ſed quòd per eum fructum qui capitur
ex cognitione, veræ comprehenſionis firmam ac ſtabilem ſuſcipiamus perſuaſio-
nem, propter eorum quę ſubintelliguntur ſcientiam. Taceo quòd hæ orationes
multiplici ac varia doctrina in vnum corpus coagmentatæ, volunt ex arte celare D
ſemina cognitionis. Quemadmodum ergo qui ſtudio tenetur venationis, poſt-
quam quęſiit, inueſtigauit, indagauit, canes qui curſu perſequerentur emiſit, fe-
ram capit: ita etiam apparet verum dulcedine quæſitum, & labore paratum. Qua-
ἱεροχάζεσθαι. nam ergo de cauſa ſic tuos commentarios tibi ordinare viſum eſt? Quoniam ma-
gnum eſt periculum, verè arcanam verę Philoſophię rationem, iis propalare, qui
profusè quidem ac petulanter, ſed non iure volunt contra omnes dicere, omnia
autem nomina ac verba turpiter & indecore eiaculantur, & ſeipſos fallentes, &
eorum qui ſibi adhærent oculos præſtringentes. Hebræi enim ſigna quęrunt, vt ait
1.Corin.1. Apoſtolus. Græci autem ſapientiam quærunt. Magna eſt autem turba eiuſmodi.
Ac eorum quidem aliqui voluptatibus mancipati, cum velint non credere, omni E
veneratione dignã irrident veritatem barbariem habentes ludibrio. Aliqui au-
tem alii ſeipſos erigentes, calumnias verbis inuenire contendunt, contentioſas cõ-
ἐριδαντὰς καὶ parantes quæſtiones, dictiuncularum venatores, puſillarum quarundam artium
ἱμαντελικτάς. æmulatores, litigatores, & iurgiorum conſarcinatores, vt ait ille Abderitanus.

Lingua volubilis eſt hominum, eſt & fabula multa.
Dictorum omnimodum hinc atque hinc diuiſio multa eſt,
Quod verbum edideris te tale audire neceſſe eſt.

Habetur in Græco ζευγόνων, id eſt turturibus, ſed puto legendum τεττίγων, id eſt, cicadis.

Ob hãc ergo artem ſe efferentes Sophiſtę infelices, canoris quibuſdam ſuis nugis
garrientes, cum in nominum delectu & certa dictionum compoſitione & conne- F
xione tota vita laborant, cicadis apparent loquaciores, eos quibus pruriunt aures,
non ſatis, vt mihi videtur, viriliter demulcentes & titillantes.

Verborum non ſtilla cadens, ſed flumen, inertum.

Et certè

A Et certè quomodo veterum calceorum, imbecilla quidē ſunt eis alia & diffluunt.
ſola autem eis reſtat lingua. Pulchrè autē eos inſectans, ſcribit Solon Athenienſis.

Ad linguam aſpicitis, & dulcia uerba loquentis.
Quilibet aſt ueſtrum uulpis ueſtigia figit.
Cunctis eſt uobis petulans mens. χαῦνος νόος

Hoc vtique ſignificat vox illa ſalutaris. Vulpes foueas habent, filius autem homi Matt. 8.
nis non habet vbi caput reclinet. Soli enim ei, vt arbitror, qui credit, perfectè di- Luc. 9.
ſtincto ab iis beſtiis quę dictæ ſunt à ſcriptura, eorum quæ ſunt caput conquieſcit,
nempe benignum & manſuetum verbum. Qui comprehendit ſapientes in aſtutia 1. Corin. 3.
ipſorum. Dominus enim ſolus cognoſcit diſceptationes ſapientum, quòd vanæ
B ſunt. Sapientes vtique ſcriptura vocante Sophiſtas, qui in dictionibus verſantur
& artibus ſuperfluis. Vnde ipſi quoque Græci, eos qui in re aliqua curioſè verſan
tur, ſapientes ſimul & Sophiſtas denominatiuè appellarunt. Cratinus itaque cum
in Archilochiis Poëtas recēſuiſſet, ait. Vobis Sophiſtarum examen quod prodiit?
Et ſimiliter Iophon Comicus in Aulœdis Satyris, dicit de Rapſodis & aliquibus
aliis. *Nanque introiit.*

Vna Sophiſtarum caterua plurima.

De iis & ſimilibus qui ſe inani dicendi genere exercuerunt, pulcherrimè dicit diui
na ſcriptura. PERDAM ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentum abole 1. Cor. 1.
bo. Homerus autem & fabrum vocat ſapientem, & de Margite, ſi is vtique is eſt,
C ſic ſcribit.

Hunc nec aratorem Dii foſſoremue crearunt,
Vllo alioue modo ſapientem, arsque abfuit omnis.

Heſiodus autem cum Linum Citharœdū dixiſſet eſſe cuiuſuis ſapientię peritum,
Nautam etiam non veretur dicere ſapientem ſcribens.

Nautica in arte aliquid qui nec ſapit.

Daniel autem Propheta, Myſterium, inquit, quod Rex rogat, non eſt ſapientum, Daniel. 2.
Magorum, incantatorum, Gazarenorū poteſtas vt Regi annuncient, ſed eſt Deus
in cœlo reuelans. Quinetiam appellat ſapientes Babylonis. Quòd autem ſcriptura
ſapientiam appellet æquiuocè omnem mundanam ſiue ſapientiā ſiue artē, alię autē
D ſunt quæ per additionem & compoſitionem humana ſint ratione excogitatæ, &
quòd à Deo ſit quæ arte fit & eſt ſapiens excogitatio, manifeſtum erit ſi hanc di-
ctionem adiecerimus. ET LOCVTVS eſt Dominus ad Moſen, dicens. Ecce vo- Exod. 31.
caui Beſeleel filium Vri, filii Or de tribu Iuda & impleui eum diuino ſpiritu ſapiē-
tiæ, vt in omni opere excogitet & architectetur, operetur aurum & argētum & ęs
& hyacinthum & purpuram & coccinum, & vt operetur opera lapidea, & fabri-
lem artem lignorum, vſque ad illud, & omnia opera. Deinde vero generalem in-
fert orationem. ET CVILIBET intelligenti corde dedi intelligentiam, hoc eſt, ei
qui poteſt ſuſcipere labore & exercitatione. Rurſus autem aperte ſcriptum eſt ex
E nomine Domini. ET TV loquere omnibus ſapientibus cogitatione, quos im-
pleui ſpiritu ſenſus. Habent quidem aliquam peculiarem naturę proprietatem, qui
ſunt ſapientes cogitatione. Duplicem autem ſenſus ſpiritum accipiunt ab ea quæ
eſt principalis ſapientia, ii qui ſeipſos idoneos exhibuerunt. Qui perſequuntur
enim artes ſordidas & illiberales, eo quod circa ſenſus excellit fruuntur. Auditu
quidem, qui dicitur communiter Muſicus: tactu verò, figulus: & voce, cantor: ol-
factu, vnguentarius: viſu, qui ea quæ in ſigillis exprimuntur eſt tornandi faculta-
te prædítus. Qui autem in doctrina verſantur, ſuppeditatam habent conſenſio- συνέσεων.
nem, per quam Poëtæ modos, dictionem Rhetores, & ſyllogiſmos Dialectici, &
F Philoſophi apprehendunt eam quæ ad ſe pertinet contemplationem. Ad inuenien
dum enim & excogitandum res eſt apta conſenſio, quæ & iam probabiliter ani- ἐπιβολήν.
mum applicare perſuadet, animi autem auget applicationem vnà ad ſciētiam quo-
que exercitatio. Meritò ergo Apoſtolus variam ac multiplicem dixit Dei ſapien-

tiam,vt quæ multifariam multiſque modis, per artem, per ſcientiam,per fidem, A
per Prophetiam ſuam oſtendat potentiam ad noſtrum beneficium. Quoniam o-
Eccleſi.1. MNIS ſapientia à Domino,& cum ipſo eſt in ſecula,vt dicit Ieſu ſapientia.Si enim
Pouerb.2. prudentiam & ſenſum magna voce inuocaueris,& eam quęſieris ſicut argenti the
ſauros,& prompto & alacri animo inueſtigaris,intelliges Dei cultum, & ſenſum
diuinum inuenies.Ad differentiam ſenſus qui verſatur in Philoſophia, dixit Pro-
pheta,quem pręclare ac magnificè docet ſcrutari ad profectum in Dei cultu &
pietate in Deum. Ei autem oppoſuit ſenſum qui eſt in Dei cultu, cognitionem
ſignificans,& hæc dicens. DEVS enim dat ſapientiam ex ore ſuo,& ſenſum ſimul
& prudentiam, & iuſtis inſtar theſauri recondit auxilium.Iis enim qui à Philoſo
phia fuere iuſtificati,auxilium tanquam theſaurus reconditur,ea quoque conſen- B
ſio quę ducit ad Dei cultum & pietatem in Deum.Atque erat quidem ante Do-
mini aduentum Philoſophia Græcis neceſſaria ad iuſtitiam:nunc autem eſt vtilis
ad Dei cultum & pietatem iis qui fidem colligunt per demonſtrationem. Quo-
niam pes, inquit, tuus non offenderit, ſi quæ bona ſunt ad Dei prouidentiam re
feras, ſiue Græca ſint,ſiue noſtra.Omnium.n.bonorum Deus eſt cauſa, ſed alio-
rum quidem principaliter,vt teſtamenti veteris & noui. Aliorũ autem per conſe
quentiam,ſicut Philoſophię.Forte autem principaliter tunc etiam Græcis data
fuit,priuſquã Dominus Gręcos quoq; vocaſſet.Nam ipſa quoque Græcos Peda-
gogi more docebat,ſicut lex Hebręos ad Chriſtum. Præparat ergo Philoſophia, C
ei viam muniens qui à Chriſto perficitur.Iam ſapientiam,inquit Solomon, vallo
Prouerb.4. circunda,& te exaltabit,corona autem voluptatis te proteget. Nam cum tu eam
per Philoſophiam & multam rectam eruditionem lorica muníeris, Sophiſtis inac
ceſſam ſeruaueris.Atque eſt quidem vna via veritatis,ſed in eam tanquam in flu-
uium perennem alia aliunde fluenta influunt.Diuinè ergo dictum eſt. AVDI fili
mi,& mea verba ſuſcipe,vt ſint tibi multę vię vitæ,vias enim ſapientiæ doceo te,
ne te deficiant fontes qui ex ipſa terra ſcaturiunt. Quo quidem in loco vnius cu-
iuſdam iuſti vias plures ſalutares recenſuit. Inſert autem alias multorum multas
iuſtorum vias, hoc modo id indicans. Viæ autem iuſtorum ſplendent ſicut lux.
ἀφορμαί. Fuerint autem mandata quoque,& quæ prius audiuntur diſciplinę,viæ & admi- D
Luc.13. nicula vitę. HIERVSALEM Hieruſalem, quoties volui congregare filios tuos,ſi-
cut gallina congregat pullos ſuos.Hieruſalem autem exponitur viſio pacis. Signifi
ὑποτυπώσεσι-τες. cat ergo prophetice,eos qui pacificè res ſacras inſpexerint, ad vocationem multis
modis inſtitui.Quid ergo? Voluit quidem, non autem potuit? Quot aut modis,
aut vbi? Bis,per Prophetas,& aduentum. Multiplicem ergo ſapientiam oſtendit
dictio quoties;& vnoquoq; modo qualitatis & quantitatis omnino ſeruat aliquos
Sap.1. & in tẽpore & in ſeculo.Quoniam Spiritus Domini repleuit orbem terræ. Quòd
Prouerb.7. ſi quis vim afferens,dicat.Ne animum adhibe mulieri malę.Mel .n. diſtillat à labiis
mulieris meretricis,Græcam eſſe eruditionem,audiat quę deinceps ſequuntur,
Quæ ad tempus vngit guttur ſuum.Philoſophia autem non adulatur.Quãnam er- E
go ſignificet eam quę fornicata eſt,dilucidè infert.Stultitiæ enim pedes deducunt
eos qui ea vtuntur poſt mortem ad inferos,eius autem veſtigia minimè ſunt ſtabi-
lia. Fac ergo vt via tua longè abſit à ſtulta voluptate. Ne ſteteris ad fores domus
eius,vt non tradat aliis vitam tuam. Et proteſtatur. Deinde te pœnitebit in ſene-
ctute,quando contritę fuerint carnes tui corporis. Hic eſt enim finis ſtultę volu-
ptatis. Et hęc quidem ita ſe habent. Cum autem dixerit. Ne ſis multum apud alie-
nam,vti quidem;ſed non immorari & permanere in doctrina ſeculari admonet.
Verbo enim Domini præparant, ac prius inſtituunt,quę temporibus conuenienti
bus vnicuique generationi vtiliter data ſunt.Iam enim quidam ancillarum ineſca-
ti amatoriis,contempſerunt Dominam Philoſophiam,& ex ipſis alii quidem con- F
ſenuerunt in Muſica:alii verò in Geometria:alii autem in grãmatica:plurimi autẽ
in Rhetorica. Sed quemadmodum liberales quę ſtant in circulo diſciplinę, confe-
runt ad Philoſophiam quæ eſt ipſorum domina.ita etiam ipſa Philoſophia condu-
cit ad

A cit ad parandam ſapientiam. Eſt enim Philoſophia quidem exercitatio. Sapientia φιλοσοφίας
verò ſcientia rerum diuinarum & humanarum, & cauſarum ipſarum. Eſt enim Græcè habetur
ſapientia domina Philoſophiæ, ſicut illa eius quæ prius auditur diſciplinæ. Si ſed legēdū puto
enim Philoſophia profitetur continentiam & linguæ & ventris & eorum quæ σοφίας.
ſunt ſub ventrem, & eſt propter ſe eligenda. multo videbitur venerabilior &
prę̨ſtantior, ſi exerceatur propter Dei honorem & cognitionem. Eorum autem
quæ dicta ſunt per hęc præbebit ſcriptura teſtimonium. Sarra erat olim ſteri- Geneſ.11. et. 17.
lis. Abrahę autem vxor, cum non pareret, Sarra, ancillam ſuam nomine Agar
Aegyptiam permittit Abrahę ad liberorum ſuſceptionem. Sapiētia ergo quę cum
fideli cohabitat, fidelis autem & iuſtus reputatus eſt Abraham, erat adhuc ſterilis
& ſine liberis in illa generatione, vt quæ nihil adhuc Abrahæ quod eſſet ex virtute
B peperiſſet: meritò autem volebat, vt qui proficiendi adhuc tempus haberet, cum
mundi ſeu ſeculi diſciplina, per Aegyptum autem allegoricè ſignificatur mundus,
prius congrederetur, poſtea autem ad eam quoque accedens diuina prouidentia gi
gneret Iſaac. Interpretatur autem Philo Agar quidem incolatum, hic enim dictū
eſt. Ne multum ſis apud alienam. Sarram autem meum principatum. Licet ergo ei
qui diſciplinis prius eſt inſtitutus, venire ad ſapientiam quę vel maximè principa
tum obtinet, à qua augetur genus Iſraëliticum. Ex quibus oſtenditur ſapientiā eſſe
docendi poteſtate præditam, ad quam peruenit Abraham, ex contemplatione cœ
leſtium tranſiens ad eam quæ ex Deo eſt fidem & iuſtitiam. Per Iſaac autem id
quod per ſe didicit indicatur. Quare etiā Chriſti typus inuenitur. Is fuit vir vnius Geneſ.32.
C vxoris, nempe Rebeccæ, quam transferunt tolerantiam. Dicitur autem Iacob con
gredi cum pluribus, vt qui exponatur exercitator. fiunt autem exercitationes per Ibidem.32.
plura & differentia dogmata. Vnde hic etiam nominatur Iſraël, qui re vera eſt vi
perſpiciendi præditus, vt qui ſit multarum rerum peritus & ad exercendum accō-
modatus. Fuerit etiam aliquid aliud quod ſignificatur per tres illos priores pa-
tres, nempe eſſe firmum ac validum cognitionis ſignaculum, quod conſtat ex na-
tura, & doctrina, & exercitatione. Habueris autem etiam aliam eorum quæ dicta Ibidem.38.
ſunt ſimilitudinem, Thamar quæ ſedit in triuio, & viſa eſt eſſe meretrix. quam ſtu
dioſus Iudas, exponitur autem potens, qui nihil relinquit quod non conſideret ac
ſcrutetur, conſiderauit & ad eam declinauit, ſeruans eam quam habuit in Deum
D confeſſionem. Vnde etiam Abraham, cum Sarra æmularetur Agar quæ erat in ma
iori quàm ipſa exiſtimatione, vt qui ſecularis Philoſophiæ ſolum id quod eſt vtile
elegiſſet. ECCE, inquit, ancilla in manibus tuis, vtere ea vt lubet. Quaſi diceret, Ibidem.16.et.21.
Secularem quidem amplector doctrinam, & vt iuniorem, & vt conſeruam: ſcien-
tiam autem tuam, vt perfectam Dominam, honoro & colo. ET AFFLIXIT eam
Sarra quod perinde eſt ac correxit & admonuit. Rectè itaque dictum eſt. Noli ne- Prouerb.3.
gligere diſciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo argueris. Quem enim Heb.12.
diligit Dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium quem recipit. Ac prædi-
ctæ quidem ſcripturæ in aliis locis examinatæ, alia myſteria adeſſe ſignificant.
E Hinc ergo dicimus Philoſophiam nuda ratione habere inquiſitionem veritatis &
naturæ eorum quæ ſunt. Hæc autem eſt veritas de qua ipſe dixit Dominus. Ego Ioan.14.
ſum veritas, & rurſus diſciplinā quæ præcedit eā quæ eſt in Chriſto quietem, exer
cere mentem & excitare intelligentiam, generando ingenii acumen aptum ad in-
quirendum per veram Philoſophiam, quam inuentam vel potius acceptam Myſtæ
habent ab ipſa veritate. Multum autem confert promptitudo ad videndum ea quæ
oportet per exercitationem. Mentis autem fuerint exercitatio ea quæ mente poſ-
ſunt percipi. Triplex autem eorum natura, quæ in quantis continuis, & quantis di
ſcretis, & iis quę ſunt dicenda conſideratur. Quæ enim ex demonſtrationibus con
F ficitur oratio, perfectam animæ fidem facit eius quod conſequitur, vt non putet
id quod demonſtratum eſt aliter ſe habere: nec ſinit vt iis ſuccumbat quę nobis per
fraudem incurrunt. In his ergo diſciplinis à ſenſilibus expurgatur & excitatur ani
ma, vt poſſit veritatem perſpicere. Educatio enim, & bona quæ ſeruatur eruditio,

bonas efficit naturas,& bonæ naturæ talem ſuſcipientes diſciplinam, fiunt adhuc A
prioribus meliores, cum ad alia, tum ad gignendum, quemadmodum in aliis
Pouerb.6. animalibus.Vnde etiam dicit. VADE ad formicam ò piger, & efficere illa ſapien-
tior,quæ multum & omnis generis nutrimentum recondit tempore meſſis aduer
Ecclefi.11. ſus minas hyemis, aut. VADE ad apem,& diſce eam eſſe opificem. Ipſa enim omne
πεμιίῳ. pratum depaſcens,vnum fauum generat.Si autem oras in cella penuaria,ſicut do
cuit Dominus adorare ſpiritu; non vtiqne in ſola domo verſabitur œconomia,
Ioan.4. ſed etiam in anima,quænam ſint ei tribuenda, & quemadmodum & quantum, &
quænam ſint reponenda,& in ipſam recondenda,& quando ea afferenda,& apud
quos.Non enim natura ſed diſciplina viri boni & honeſti fiunt, quemadmodum
medici & gubernatores.Omnes itaque communiter videmus vitem & equum, B
ſed ſciet quidem Agricola,vitis ne ad ferendum fructum bona ſit an mala, & qui
equorum habet cognitionem,facile diſcernit ignauum vel celerem. Alios autem
eſſe aliis natura ad virtutem aptiores, oſtendunt quidem quędam ſtudia eorum
qui ſunt aliis natura aptiores:nullam autem ex virtute perfectionem arguunt eo-
rum qui ſunt meliori natura, cum etiam qui natura minimè apti ſunt ad virtuté,
eam quam par eſt aſſecuti diſciplinam,vel ad omne genus probitatis & honeſta-
tis peruenerint,& contra,qui natura apti erant ad virtutem euaſerint mali negli-
gentia & incuria.Nos rurſus natura ad ſocietatem & communicationem aptos iu
ſtoſque Deus fabricatus eſt. Vnde nec iuſtum ex ſola impoſitione oriri dicen- C
dum eſt, ex prẹcepto autem bonum opificii excitari intelligendum eſt, cum ex
diſciplina didicerit anima velle bonum eligere. Sed quemadmodum vel ſine li-
teris fidelem poſſe eſſe dicimus: ita quæ in fide dicuntur poſſe intelligere eum
qui non didicit confitemur. Quę enim bene dicuntur admittere, aliena au-
ἀστείως. tem non admittere, non ſola fides, ſed quæ circa diſciplinam verſatur fides effi-
cit. Quod ſi ignorantia, imperitia ſimul & inſcitia, rerum diuinarum & huma-
narum ſcientiam æquè affert ac doctrina, at quemadmodum in vitæ pauperta-
te licet rectè viuere,ita etiam licet in abundantia,& facilius ſimul & celerius cum
προπαιδεία. præcedentibus diſciplinis liberalibus poſſe aliquem virtutem venari confitemur,
quæ tamen non eſt eiuſmodi vt ſine iis capi nõ poſſit,ſed tunc quoqne ab iis qui di D
Pronerb.11. dicerunt, & ſenſus habent exercitatos. ODIVM enim,inquit Salomon, excitat
contentio.Vias autem vitę cuſtodit diſciplina,vt non decipiamur,neque circũue
niamur ab iis qni ad auditorum perniciem improbam artem exercuęrunt. Diſci-
plina vagatur,inquit,inconfutabilis. Oportet autem arguendi & refellendi ge-
nus perſequi,vt Sophiſtarum fallaces repellantur opiniones.Rectè profectò ac di-
πολυμαθία. uinè Anaxarchus ſcribit in libro de Regno. Multa ac varia doctrina multum qui-
dem iuuat, multum autem lædit eum qui eam poſſidet.Iuuat quidem eum qui di-
gnus eſt,lędit autem eum qui quiduis dicit vel in vniuerſo populo. Oportet au-
tem ſcire menſuram temporis.Hic eſt autem finis ſapientiæ. Quicunque autem ca
nunt pro foribus,etiam ſi qnid doctum cecinerint, non reputati ſapientes opinio E
nem ſubeunt ſtultitię.Et Heſiodns.

Muſarum, reddunt hominem quæ multa loquentem.

πολυφραδέοντα, αὐδήεντα, θέσπιον. Diuinum,vocalem.In verbis enim copioſum dicit multaloquẽtem,acrem autem
ac vehementem,vocalem, & diuinum, eum qui eſt peritus, & Philóſophus, &
ſciens veritatis. Apparet itaque priores illas liberales Gręcorum diſciplinas vnà
cum ipſa Philoſophia venire diuinitus ad homines,non principaliter, ſed quemad
modum imbres erumpunt in terram bonam,& in fimum,& ſuper domos. Simili-
ter autem germinat & herba & frumentum,& naſcitur etiam ficus in monimẽtis,
& ſi qua eſt arbor impudentior.Et quæ naſcuntur,emergunt in figura eorum quę
vera ſunt,quoniam eandem pluuię virtutem ſunt aſſecuta,ſed non eandem habue F
re gratiam quam ea quæ in ſolo pingui nata ſunt, vt quę vel areſacta vel euulſa fue
Matth.13. rint.Porro autem hic quoque eſt vtilis parabola ſementis,quam Dominus eſt in-
Mar.4. terpretatus. Vnus enim eſt agricola terræ quæ eſt in hominibus,qui ex alto ſemi-
nat à

A nat à conſtitutiooe muodi alentia ſemina,qui vnoquoque tempore verbum prin-
cipale impluit, tempora autem & loca quæ ſuſceperunt, genuere differentiam.
Et alioqui agricola non ſolum frumentum,& ſi eius quoque ſunt plures differen
tiæ,ſed etiam alia ſem.na ſeminat,ordeum,fabas, piſa, cicer & ſemina quæ olera
in ortis producunt,& flores.Eiuſdem eſt autem agriculturę, & plantandi officiũ, ἀγρί.
& operandi quæcunque pertinent ad ipſa plantaria, ortos, & pomaria, & io ſum- κηπευόμενα καὶ
ma,ad omnis generis arbores produceodas & alendas. Similiter autem non ſola φυτευτικὰ ἀγρί
ars paſcendarum ouium,ſed & boum equorumque & canum alendorum & curao μα ζῴ,
darum apum artes omnes,& vt ſemel dicam,quæ in curandis gregibus animali-
busqoe nutriendis verſantur,inter ſe quidem differunt eo quod eſt magis & mi-
nus.Sed ſunt omoes vitæ vtiles. Philoſophiam autem non dico Stoicam, nec Pla-
B tonicam,aut Epicuream,& Ariſtotelicam,ſed quæcunque ab his ſectis rectè dicta
ſunt,qoę docent iuſtitiam cũ pia ſcientia,hoc totum ſelectum dico Philoſophiã:
quæcunque autem ex humanis amputata cogitatis adulterarunt,ea nunquam di-
uina dixerim. Iam verò illud quoque conſideremus,quòd ſi quando rectè viuuot
qoi neſciunt benefacere,accidit enim vt benefaciant,nonnulli autem per intelli-
gentiam ad veritatis verbum feruntur tanquam ad ſcopum:Abraham autem non
ex operibus iuſtificatus eſt ſed ex fide;nihil ergo eis poſt vitæ finem proderit, etiã
ſi ounc rectè operentur, niſi fidem habeant.Propterea enim Gręca voce expoſitæ
ſunt ſcripturæ,vt nullum vnquam igoorantiæ poſſint prætextum afferre,cum poſ
ſint quæ ſunt apud nos audire ſi tantum voluerint.Aliter dicit aliquis de verita-
C te,aliter veritas ſeipſam interpretatur.Aliud eſt veritatis coniectura,& aliud veri
tas,aliud ſimilitodo,aliud idipſum quod eſt.Et altera quidem accedit diſciplina &
exercitatiooe;altera verò poteſtate & fide.Eſt eoim donum doctrioa pietatis, gra
tia verò fides.Facieotes enim Dei voluntatem,voluntatem cognoſcimus.Aperitę Pſal. 117.
ergo,inquit ſcriptura,portas ioſtitiæ,vt io eas ingreſſus confitear Domino. Sed
vię quidem ad iuſtitiam,cum Deus ſeruet moltis modis,eſt enim bonus,ſunt mul
tę & variæ,& ferentes ad viam Dominicam & portam. Quòd ſi viam regiam &
ingreſſum quæris valida auctoritate munitum,audies. HAEC eſt porta Domini,
iuſti iotraboot in eam. Cum ergo multæ apertę ſint portæ in iuſtitia, hęc fuit in
Chriſto,in quam beati omnes qui intraruot,& iter ſuum direxerunt in ſanctitate
D cognoſcendi poteſtate prædita.Iam Clemens in epiſtola ad Corinthios,his verbis γνωστικῇ.
inquit,exponeos differentiam eorum qui ſunt probati in eccleſia. SIT aliquis fi-
delis,ſit potens in explicanda cognitione,ſit ſapiens in diſcretiooe ſermonum, ſit
ſtupendus in operibus. Ars autem Sophiſtica,quam ſectati ſunt Gręci tanquam γοργός.
rem pręclaram & magoifaciendam,eſt poteſtas phaotaſtica,ſeu quæ viſione perci- ἰζάλωσια.
pitur,verbis falſas opiniones tanquam veras ingenerans.Præbet enim ad perſua-
dendum quidem dicendi artem,ad contendendum verò,litigandi ac decertandi. ἐριστικοί.
Artes ergo,ſi non fueriot com Philoſophia,fuerint cuilibet exitiales. Apertè ita-
que Plato malam artem appellauit ſophiſticam,& eum ſequens Ariſtoteles, eam
E qoandam furandi artem pronunciat,vt quæ totum ſapientiæ officium probabili-
ter auferat,& profiteatur ſapieotiam in qua noo eſt verſata, nec in eam ſtudium
poſuit.Vt paucis autem dicam.Quemadmodum artis quidem dicendi principiũ,
eſt id quod eſt probabile:officium verò,argumentum.& finis,perſuaſio: ita litigã
di ac concertandi artis priocipium eſt id quod viſum fuerit;officium verò, conten
tio,& finis,victoria.Eodem enim modo Sophiſticę quoque artis principium qui-
dem eſt id quod apparet,officium verò duplex, voum quidem ex arte dicẽdi,quod διεξοδικόν.
cernitur perpetua oratiooe rem perſequens:alterum verò ex Dialectica, interro- ἐκπληξις.
gans,eius verò finis eſt obſtupefactio & deductio ad admiratiooem. Et quæ rur-
F ſus in ſcholis vulgo iactatur Dialectica,oſtenditur Philoſophi eſſe exercitatio in
eo quod eſt opinabile,contradicendi facultatis gratia.Meritò ergo egregius Apo
ſtolus ſuperuacaneas has artes dictionum vilipendens, SI QVIS non accedit,in- 1. Tim. 6.
quit,ad ſanos ſermones,doctrina autem aliqua eſt inflatus,nihil ſciens, ſed labo-

rans circa queſtiones & pugnas verborum,ex quibus fit lis,inuidia, maledictum, A
διαπαρατριβαί. ſuſpitiones malæ,concertationes hominum mente corruptorum , & priuatorum veritate. Vides quomodo in eos inuectus ſit,Logicam,id eſt quæ in ſermone verſatur,eorum artem,morbum appellans,propter quam ſe efferunt & magnificè circunſpiciunt quibus cordi eſt hęc ars garrula & improba,ſiue ſint Græci , ſiue etiã barbari Sophiſtę.Pulcherrime ergo dicit Tragicus Euripides in Phœniſſis.

Iniqua uero oratio,

In ſe ægra, pharmacis eget ſapientibus.

Sanus enim dictus eſt ſermo ſalutaris,cum ipſe ſit veritas,& id quod ſanũ eſt ſemper,manet immortale.Quæ eſt autem ab eo quod eſt ſanum & diuinum ſecretio, eſt impietas & lethalis affectio.Hi ſunt lupi rapaces tecti pellibus ouium,plagiarii B
ψυχαγωγοί. & diſerti animarum abigei,qui clam quidem furantur,ſed fures eſſe conuincuntur,qui & dolo & vi nos conantur ſuperare qui non delectamur ſuperuacaneis,vtpote quòd minus eis in dicendo valeamus.

Vir impeditus ſæpe linguæ infantia,
Cum iuſta dixit, at diſerto habet minus.
Qum ore quod bellè fluit , veriſſima
Surripiunt , appareant ut quæ haud decet.

μεταῤῥήπα lego ἀναῤῥήπα. κυβείαν. Inquit tragœdia. Tales autem ſunt litigioſi iſti,ſiue ſectas ſectentur,ſiue artes neſcio quas exerceant dialecticas.Iſti ſunt qui funiculos trahunt,inquit ſcriptura,& nihil texunt,inanem laborem plurimi facientes , quem impoſturam & aſtutiam ipſe vocauit Apoſtolus,aptam ad erroris inſidias. SVNT enim,inquit, multi inobedientes,vaniloqui,mentem decipientes.Non omnibus ergo dictum eſt. VOS ESTIS ſal terræ.Sunt enim aliqui etiam ex iis qui verbum audiunt, mariniſ piſcibus ſimiles,qui cum ab ipſo ortu in ſalſo nutriantur, ſalibus tamen ad cõdiendum indigent.Ego itaque vel lubentiſſimè admitto tragœdiam quæ dicit. O fili, rectè etiam dici poſſunt falſæ orationes,ſpecie autem verborum verum vicerint. Sed non eſt hoc perfectiſſimum verum natura & factum. Quiſquis autem fuerit lingua quidem ſapiens,res tamen ſemper exiſtimo eſſe verbis præſtantiores. Multis D ergo placere minimè eſt expetendum.Quę enim ſunt illis iucunda nos non exercemus.Quæ nos autem ſcimus,procul ſunt ab illorum affectione. NE SIMVS, inquit Apoſtolus,inanis glorię cupidi,nos inuicem prouocantes,inuicem inuidentes.Sic itaq; veri amator Plato,veluti à Deo incitatus dicit.Ego,inquit,ſum eiuſmodi vt nulli alii credam niſi rationi,quæ mihi conſideranti optima viſa fuerit. Eos ergo reprehendit qui abſque mente & ſcientia credunt opinionibus , vtpote quod non oporteat relicta recta & ſana ratione,ei credere quæ eſt falſi particeps. A veritate enim aberraſſe malum eſt. Vera autem dicere,& ea quæ ſunt opinari, bonum.Bonis autem inuiti quidem priuantur homines,priuantur tamen,vel circumuenti,vel præſtigiis decepti,vel coacti & cum non crediderint. Atque qui cre E didit quidem,ſua ſponte capitur,circũuenitur autem qui in contrariam perſuaſionem traducitur,oblitus quòd alia quidẽ tempus,alia verò ratio aufert imprudẽti. Cogit autem ſæpe dolor,& angor,& rurſus contentio,& ira , poſtquam ſuſcepta fuerit opinio.Poſtremò autem præſtigiis decipiuntur,qui vel à voluptate ſunt inducti,vel timore perterriti.Sunt autem mutationes omnes volũtarię.Atque nihil quidem eorum vnquam acceperit ſcientia. Nonnulli autem qui ſe putant eſſe ingenioſos,nec Philoſophiam attingere volunt,nec Dialecticam,ſed nec contemplationem diſcere naturalem,ſed ſolùm & nudam fidem requirunt,perinde ac ſi cum nullam vitis curam geſſerint,velint ab initio ſtatim botros accipere . Dicitur autem Dominus vitis allegoricè,à quo cum diligentia,& agri colendi arte, quæ ſit F ratione ac ſermone,fructus eſt vindemiandus.Putare oportet,fodere,ligare,& reliqua facere.Falce,vt ſentio , & ligone & aliis ruſticis inſtrumentis ad vitis curam opus eſt,vt nobis fructum producat eſculentum.Quemadmodum autem in agricultura,

Ad Tit.1. φρεναπατῶντες. Matth.6. Galat. Ioan.15.

A cultura,ita etiam in medicina,ille vtiliter didicit qui varias attigit diſciplinas, vt
poſſit melius colere & curare.Ita hic etiam eum bene & vtiliter eruditum exiſti- χρηστομαθίν.
mo,qui omnia refert ad veritatem,adeò vt ex Geometria & Muſica & ex Grammatica & ipſa Philoſophia colligens quod eſt vtile,nullis inſidiis interceptam ſeruet fidem.Porro autem Athleta,vt prius dictum eſt,contemnitur,qui ſe nō prius
inſtruxit ad certamen.Iam verò Gubernatorem quoque laudamus qui multarum
rerum habet experientiam,qui mores nouit multorum hominū, & medicum qui
multa eſt expertus,qua ratione effingunt etiam empiricum. Qui autem ſingula refert ad rectam vitam,exempla afferens ex Grȩcis & ex barbaris,is valde peritus veritatis inueſtigator,& multi re vera conſilii,inſtar lapidis indicis,is eſt autem Ly-
B dius,creditur poſſe diſcernere aurum adulterinum à probo, & aptus eſſe ad ſeparandum: is qui ex nobis habet multam rerum experientiam & cognitionem, So- κομμωτικὴ,
phiſticam quidem à Philoſophia,ornatricem autem à gymnaſtica, & culinariam à
medicina,& dicendi artem à Dialectica,quinetiam alias hæreſes quæ ſunt in barbara Philoſophia ab ipſa veritate.Quomodo autem non neceſſe eſt vt de iis quæ intelligentia percipiuntur tractet philoſophando,qui Dei velit potentiam attingere?Quomodo autem nō eſt etiam vtile diuidere voces quȩ ſunt ancipites, & quæ ἐπίβολον γε-
in teſtamentis efferuntur æquiuocè?Ex amphibolia enim Dominus ſapienter elu- νέσθαι.
dit diabolum in tempore tentationis. Nec ego hic vtique video,quonam modo σοφισταί.
Philoſophiæ & Dialecticæ inuentor, vt quidam exiſtimant, inducitur deceptus Matth.4.
tropo amphibolię.Si autem Prophetæ & Apoſtoli artes non norant, per quas oſtē-
C duntur exercitationes quȩ ſunt in Philoſophia:at mens Prophetici & docentis ſpiritus,occulte loquens propterea quòd non ſint aures omnium intelligentes,artificioſas doctrinas exigit ad explicationem.Securè enim nouerunt illa ſum ſenſum
Prophetæ & ſpiritus diſcipuli. Ex fide enim & quàm dici non poteſt facile, dixit
ſpiritus,ſed non tam facile percipere poſſunt ii qui non didicerunt. PRAECEPTA
autem,inquit,ſcribe dupliciter,nempe voluntate & cognitione reſpondendi verba veritatis iis qui tibi proponunt. Quȩnam eſt autem reſpondendi,vel quȩ etiam
interrogandi ſcientia?Fuerit autem hæc dialectica.Quid verò,an non factum quo-
D que eſt dicere?& facere ex verbo fit ſeu ratione?Si nō enim verbo ſeu ratione aga- λόγῳ.
mus,citra rationem fecerimus.Opus autem rationale ex Deo efficitur.Et nihil ſi- Ioan.1.
ne ipſo factum eſt,inquit.Verbo,inquam,Deo,ſeu ratione.Annon etiam Dominus omnia fecit verbo ſeu ratione.Operantur autem etiam iumenta acta cogente
metu.Num etiam qui vocantur Orthodoxi,bona opera aggreddiuntur, neſcien- ὀρθοδοξασταί.
tes quæ faciunt?Propterea ergo Seruator cum panem accepiſſet, primum locutus Matth.26.
eſt,& egit gratias,deinde cum panem fregiſſet appoſuit,vt comedamus ex ratio- 1.Corin.11.
ne,& cum ſcripturas agnouerimus,vitam inſtituamus per obedientiam. Quemad- λογικῶς.
modum autē qui mala vtuntur oratione,nihil differunt ab iis qui malo facto vtuntur:Calumnia enim eſt miniſtra gladii,& affert dolorem maledictum: ex quibus
E eſt vitæ euerſio.Hæc autem fuerint opera improbȩ orationis. Ita etiam qui bona
vtuntur oratione propè accedunt ad eos qui bonis factis vtuntur. Recreat itaque
animam oratio,& adhortatur ad honeſtatem. Beatus eſt autem qui pro dextera
vtraque manu vtitur.Neque ergo qui bene poteſt facere,eſt maledictis inceſſendus ab eo qui bene poteſt dicere,neque eſt vituperandus qui bene poteſt dicere,ab
eo qui bene facere poteſt.Faciat autem vterque id quod ei à natura eſt inſitum.
Quod autem alter factum oſtendit,hoc alter loquitur, beneficentiæ veluti viam
præparans,& deducens auditores vt bene operentur.Eſt enim etiam ſalutaris oratio,ſicut opus ſalutare.Atque iuſtitia quidem certè non conſiſtit abſque oratione.
Quemadmodum autem beneficio affici tollitur,ſi auferamus benefacere: ita tolli-
F tur obedientia & fides,ſi nec prȩceptum,nec qui eſt ipſum explicaturus,ſimul aſſumuntur.Nunc autem altero alteriùs gratia,& verbis & factis abundamus.Ars autem contentioſa & Sophiſtica eſt penitus repudianda, quandoquidem ipſe Sophiſtarum dictiones non ſolum multorum oculos præſtringunt & eos ſeducunt, ſed

nonnunquam etiam vim afferentes, Cadmeam referunt victoriam. Eſt enim lon A
Pſal.48. gè veriſſimus ille Pſalmus. IVSTVS viuet in finem, quoniam non videbit interi
tum, quando viderit ſapientes morientes. Quoſnam autem dicit ſapiẽtes, audi ex
Ieſu ſapientia. NON EST ſapientia improbitatis ſcientia. Eam autem dicit quam
Prouerb.10. excogitarunt artes quæ in dicendo & diſſerendo verſantur. QVAERES ergo apud
malos ſapientiam, & non inuenies. Et ſi rurſus roges quænam ea eſt. OS iuſti, in
quit, diſtillabit tibi ſapientiam. Dicitur autem ars Sophiſtica æquiuocè cum veri
tate ſapiẽtia. Meum autem eſt probabile, vt exiſtimo, inſtitutum, verbo quidem
λόγῳ. ac rationi conuenienter viuere, ea autem quæ ſignificantur intelligere: eloquen
tiam autem nunquam magnifacientem, contentum eſſe ſi ſignificetur id quod in B
telligitur. Quo autem nomine ſignificetur id quod volo exponere, nihil mihi cu
ræ eſt. Opem enim ferre vt ſeruentur ii qui ſeruari cupiunt, puto eſſe optimum,
τὰ κόσμια. non autem dictiunculas tanquam quædam ornamenta componere. ET ſi caueris,
inquit Pythagoreus in Platonis Politico, ne ſis de nominibus nimium ſolicitus,
prudentia locupletior apparebis in ſenectute. Et rurſus inuenies in Theæteto. No
minum autem & verborum facilitas, & non nimis accurata examinatio, vt plu-
mum non eſt ſordida & illiberalis, ſed eius potius contrarium, eſt autem nonnun
quam etiam neceſſaria. Hæc quàm fieri poteſt breuiſſimè ſcriptura enuntiauit, di
μὴ πολὺς ἴσθι. cens. NE MVLTVM verſeris in verbis. Dictio enim eſt tanquam veſtis in corpo
re. Res autem ſunt carnes & nerui. Non oportet ergo maiorem veſtis quàm ſalu- C
tis corporis curã gerere. Non ſolum enim frugalis vitæ ratio, ſed etiam à ſuperua
caneo cultu ornatuque aliena oratio, exercenda eſt ei qui veram vitam elegit, ſi
quidem delitias vt doloſas & luxurioſas repudiamus, ſicut vnguentum & purpu
ram veteres Lacedæmonii. Doloſas quidem veſtes, & doloſas vnctiones rectè re
putantes & nominantes, quoniam nec honeſtus eſt ille cibi apparatus qui plura ha
bet condimenta quàm ea quæ nutriunt, nec eſt bellus vrbanusue orationis vſus,
qui auditores magis poteſt delectare quàm iuuare. Muſas exiſtimare Sirenibus iu
cundiores admonet Pythagoras, docens non cum voluptate exercere ſapientias,
ψυχαγωγίαν. arguens autem deceptricem aliam animi oblectationem. Qui nauigando præter
uectus eſt Sirenas, vnus ſufficit, & qui Sphingi reſpondit, vnus alius, atque adeò ſi D
vultis, nullus. Non oportet ergo vnquam dilatare phylacteria, vanam ambiendo
& magnifaciendo gloriam. Sufficit autem ei qui cognoſcendi eſt poteſtate prædi
tus, ſi ei vel vnus inuentus ſit auditor. Poteſt itaque audiri Pindarus ſcribens Bœo
tius. NON apud omnes licet veterem aperire orationem, præterquam fideliſſi
mis ſilentii viis. Stimulus autem pugnæ eſt dominans oratio. Admodum ergo re
ctè nos vehementer admonet beatus Apoſtolus, ne verbis contendamus propter
2.Tim.2. nihil vtile, ad euerſionem auditorum, prophanas autem vocũ nouitates vitemus,
1.Cor.3. ad plurimum enim proficiunt impietatis, & ſermo eorum ſerpit vt cancer. Hæc er
go ſapientia mundi ſtultitia eſt apud Deum. Et horum ſapientum cognoſcit Deus
cogitationes quòd vanæ ſunt. Nemo ergo glorietur humana præcellens cogitatio E
ne. Rectè enim ſcriptum eſt in Hieremia. NE glorietur ſapiens in ſapientia ſua, &
Hier.9. ne glorietur fortis in fortitudine ſua, & ne glorietur diues in diuitiis ſuis. Sed in
hoc glorietur qui gloriatur, quòd intelligat & cognoſcat, quòd ego ſum Deus fa
ciens miſericordiam & iudicium, & iuſtitiam ſuper terram. QVONIAM in his eſt
voluntas mea, dicit Dominus. Ne confidamus in nobis ipſis, ſed in Deo qui ſuſci
1.Corin.2. tat mortuos, inquit Apoſtolus. Qui ex tanta morte nos eripuit, vt fides noſtra non
ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Spiritalis enim diiudicat omnia, ipſe
autem à nullo diiudicatur. Illa quoque eius audio. Hæc autem dico ne quis vos de
cipiat in probabilitate ſermonis, neque ſubingrediatur qui deprædatur. Et rurſus.
Col.2. Videte ne quis ſit qui vos ſeducat per Philoſophiam & inanem deceptionem, ſe F
cundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum
Chriſtum. Philoſophiam quidem non omnem ſed Epicuream, cuius etiam memi
nit Paulus in Actibus Apoſtolorum, reprehendens, quæ tollit prouidentiam, & in

Deorum

A Deorum numerum refert voluptatem,& ſi qua alia honore affecit elementa,quæ
eis non conſtituens cauſam efficientem,ne viſione quidem apprehẽdit opificem.
Quinetiam Stoici,quorum ipſe quoque meminit,non rectè dicunt, Deum, cum
ſit corpus, viliſſimam peruaſiſſe materiam. Traditionem autem humanam, eano πιθανολογιῶν.
ras dicit nugas quę verſantur in oratione. Quamobrem illa quoque ſcribit. IV-
NIORES fugite quæſtiones. Sunt enim pueriles huiuſmodi contentiones. Virtus
autem non tenetur amore iuuenum,inquit Plato philoſophus, & certamen no-
ſtrum,vt vult Gorgias Leontinus,duabus opus habet virtutibus,audacia & ſapiẽ
tia,audacia quidem,vt adeat periculum:Sapientia autem,vt diſcernat ænigma.
Verbum enim quemadmodum in Olympia præconium, vocat quidem eum qui
B vult,ſed coronat eum qui poteſt eſſe inuictus,quoniam re vera verbum non vult
otioſum eſſe eum qui credidit. QVAERITE,enim inquit,& inuenietis,ſed inqui Matt.7.
ſitionem terminat inuentione,recentibus nugis exterminatis,inſerta autem con
templatione quæ noſtram fidem confirmat. HOC autem dico ne quis vos deci-
piat in probabilitate ſermonis,ait Apoſtolus,vt qui quæ ab eis dicuntur diſcerne
re ſcilicet didiceritis, & iis quæ obiiciuntur occurrere docti ſitis. SICVT ergo Col.2.
accepiſtis Ieſum Chriſtum dominum,in eo ambulate radicati & ſuperædificati in
ipſo,& confirmati in fide. Eſt autem perſuaſio fidei confirmatio. VIDETE ne
quis ſit qui vos abducat ab fide in Chriſtum per philoſophiam & inanem deceptio
nem,quæ tollit prouidentiam ſecundum traditionem hominum. Quæ eſt enim ſe-
cundum traditionem diuinam philoſophia,conſtituit & confirmat prouidẽtiam
C qua ſublata videtur fabula Seruatoris Oeconomia, cum nos ſecundum elementa
huius mundi & non ſecundum Chriſtum feramur. Quæ eſt enim Chriſto conſen
tanea doctrina,& opificem Deum eſſe aſſerit,& deducit prouidentiam vſque ad
ſingularia,& talem elementorum nouit eſſe naturam,vt in eam cadat ortus & mu
tatio,eaque docet à Deo regi ad hoc vt vim aſſimilantem ac diſpenſantẽ habeant,
adeò vt mens principalis,omnem præcedat doctrinam. Elementa autem colunt; ἡγεμονικόν.
Diogenes quidem aërem. Thales verò aquam. Hippaſus verò ignem,& qui prin-
cipia ponunt indiuidua,philoſophię nomen ſuſcipientes,impii quidam homuncu
D li & voluptati dediti. PROPTEREA oro,inquit,vt dilectio veſtra adhuc magis Phil.1.
& magis abundet in agnitione & omni ſenſu,ad hoc vt vos probetis quæ ſunt po
tiora. Nam quãdo eramus,inquit Apoſtolus,paruuli,ſub elementis huius mundi Heb.5.
eramus ſeruientes. Paruulus autem etiam ſi ſit hęres, nihil differt à ſeruo vſque ad
præfinitum tempus patris. Paruuli ergo ſunt etiam Philoſophi,niſi à Chriſto viri
fiant. Si enim non futurus ſit hæres cum filio liberæ, at eſt quidem certè ſemen A-
brahæ quod non ex promiſſione donum ſuſcepit proprium. Perfectorum autem
eſt ſolidus cibus,qui propter habitum habent ſenſus exercitatos ad diſcretionem
boni & mali. Quiſquis .n. eſt lactis particeps,non eſt peritus ſermonis iuſtitiæ,cũ
ſit paruulus & nondum ſciat verbum per quod credidit & operatur,nec poſſit in
E ipſo reddere rationem. OMNIA autem probate,inquit Apoſtolus,& quod bonũ 1.Theſſ.5.
eſt tenete. Spiritalibus dicens,qui omnia quæ dicũtur ex veritate diiudicant, vtrũ
videantur,an ſic veritati cohæreant. Inconfutabilis autem vagatur diſciplina, &
plagę & reprehenſiones dant diſciplinam ſapientiæ,reprehenſiones .ſ. quæ ſunt cũ
dilectione. COR enim rectum exquirit cognitionem,quoniã qui quærit Deum,
cognitionem inuenit cum iuſtitia. Qui ipſam autem rectè quęſierunt,pacem inue
nerunt. ET cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem: eos 1.Corin.4.
qui ſunt opinione ſapientes,& ſe quidem eſſe putant,nõ autem ſunt ſapientes, im
petens hæc ſcribit. NON enim eſt in ſermone regnum Dei. Non inquam in eo qui [illegible]
nõ eſt verus,ſed opinione probabilis. In virtute autem dixit,ſeu potentia. Sola.n.
eſt potens veritas. Et rurſus. SI QVIS putat ſe noſſe aliquid nondum nouit ſicut
F noſſe oportet. Nunquam eſt.n. veritas opinio. Sed cognitionis quidem opinio in-
flat & faſtu replet,charitas autem ædificat,quæ non in opinione verſatur ſed veri
tate. Vnde ſi quis diligit,is cognitus eſt,inquit. Quoniam autem non ſola traditio 1.Co.8.

eſt publica ti qui ſenſit ſermonis magnificentiam. Occultanda eſt ſapientia quæ dicta eſt in myſterio, quam docuit Dei filius. Iam enim Eſaias quoq; Propheta igne linguam purgatur, vt poſſit dicere viſionem, & nec linguam ſolum, ſed etiam aures caſtas nobis habere conuenit, ſi conemur fieri veritatis participes. Hæc mihi erant impedimento quo minus ſcriberem, & nunc adhuc vereor, vt ait, ante porcos iacere margaritas, ne eas conculcent pedibus, & conuerſi nos frangant. Eſt.n. difficile de vero lumine verè puros & perſpicuos oſtendere ſermones indis & indoctis auditoribus. His enim vix poſſunt apud vulgus vlla magis audiri ridicula: rurſus autem apud ingenioſos magis admirabilia & Deum magis inſpirantia. Animalis autem homo non ſuſcipit ea quę ſunt ſpiritus Dei. Sunt enim ei ſtultitia. Sapientes autem ore non præfe- unt quę in conſeſſu cogitant. Sed quod auditis, inquit Dominus, in aurem, prędicate ſuper tecta, arcanas traditiones veræ cognitionis, quæ excelſe & excellenter explicantur, iubens ſuſcipere, & ſicut in aurem audiuimus, ita etiam tradere quibus oportet, non autem omnibus paſſim tradere quæ eis in parabolis dicta erant, præcipiens. Sed re vera commentariorum monumento rumue deſcriptio, ſunt quæcunq; ſparſim habent ſeminatā hic & illic veritatem, vt eos lateant qui more gracculorū paſſim ac temere verba ferunt. Poſtquā autē agricolam bonū nacta fuerint, producet vnūquodq; ex iis & edet frumentū. Cum vna ſit itaque veritas, habet.n. innumerabilia falſum diuerticula: quemadmodum Bacchæ quæ Penthei mēbra diuellerunt ac diſtulerūt, Philoſophiæ tam barbaræ quàm Græcę hęreſes, vnaquęq; id quod ſortita eſt, tanquā totam iactat veritatem. Lucis autem, vt opinor, exortu omnia illuminantur. Vniuerſi ergo Græci ac barbari quicunq; veritatē deſiderarūt, alii quidem nō paucas, alii verò partem aliquā, ſi modo vllā, veritatis Verbi habere oſtendi poſſunt. Atq; ſeculū quidem, temporis futurū & præſens, quinet ā prętritū, inſtar momenti cōſtituunt. Sed multo eſt potentior ſeculi veritas ad propria colligenda ſemina, etiā ſi in terram alienā ceciderint. Permulta.n. inuenimus ex his quæ opinione recepta ſunt, apud hęreſes, quæ non ſunt omnino abſurdæ, nec exciſam habent naturalē cōſequentiā, vt quæ tanquā virum fœminę Chriſtū exciderunt, etiam ſi certū ſit & extra cōtrouerſiam eas eſſe diſſimiles genere & tota veritate. Aut enim vt membrum, aut vt ſpecies, aut vt genus in vnū colligitur. Iam.n. hypate quoq; cū ſit Netæ contraria, eſt tamē vna harmonia, & numerus par differt ab impari, in Arithmetica tamen ambo cōueniunt, quemadmodum figura circulus, & triangulus, & quadratus, & quęcūq; aliæ figurę inter ſe differunt. Quinetiam in mundo vniuerſo partes omnes, etiam ſi inter ſe differant, ſeruant eam quę eſt cum toto coniunctionem & conuenientiam. Sic ergo & barbara & Gręca Philoſophia, æternæ veritatis aulſam quandam particulam, non è Bacchi mythologia, ſed ex verbi quod ſemper eſt Theologia decerpſit. Qui autem diuiſa rurſus cōpoſuerit, & perfectum verbū vnū fecerit, ſcias futurū vt veritatē citra periculum cōtēpletur. Scriptū eſt itaq; in Eccleſiaſte. ET ADIECI ſapientiā ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem, & cor meū vidit multa, ſapientiā & cognitione, parabolas & ſcientiā noui præterea. Et hoc quidem eſt electio ſpiritus, quoniā in multitudine ſapiētię eſt multitudo cognitionis. Qui eſt autē omnis generis ſapientia præditus, is proprie fuerit virtutē cognoſcendi aſſecutus. Iam verò ſcriptū eſt. Abundantia cognitionis ſapientiæ, viuificabit eum qui eſt ex ipſa. Et rurſus apertius confirmat ea quæ dicta ſunt hoc dictum. SVNT omnia in cōſpectu eorum qui intelligunt. Omnia autē, ſunt Græca & barbara. Alterutra autē nō ſunt vtiq; omnia. In cōſpectu autem ſunt iis qui ſenſum volunt accipere. ELIGITE diſciplinā, & nō argentum, & cognitionē ſuper aurum probatum. Eligite autem ſenſum quoq; plus quàm aurum purū. Melior eſt.n. ſapientia lapidibus pretioſis. Quid quid autem eſt pretioſum, non eſt pretio cum ea conferendum. Dicunt autē Gręci poſt Orpheum & Linum, & poëtas qui apud eos fuerunt antiquiſſimi, in admiratione fuiſſe habitos propter ſapientiam primos ſeptē, qui cognominati fuerunt ſapientes, quorum quatuor quidem fuerunt ex Aſia, Thales Mileſius & Bias Prieneus

Margin notes: Matth. 7. — ἀθεωτατικώτερα. — 1. Corin. 2. — Matth. 10. — ὑποτύπωσις. — ἀνθρωπολόγοι — ἀκαρέως. — καθάπερ δὲ αἱ ἄρρενες γυναῖκες ἀποκεκομμέναι δὲ χωρίς. — Eccleſ. 1. — περιέχοντος. — γνωστικός. — σῶμα. Prouerb. 7. ῥῆμα habet exēplar Græcū, ſed puto legendum σῶμα. — ἡ ἐξῆς ἄξιον αὐτῆς.

Margin letters: A, B, C, D, E, F

A neus,& Pittacus Mitylenæus,& Cleobulus Lindius.Duo autẽ ex Europa, Solon Athenienſis,& Chilo Laecedęmonius.Septimum autem alii quidem dicunt eſſe Periandrum Corinthiũ.Alii verò Anacharſim Scytham.Alii verò Epimenidem Cretenſem, quem Græcũ Prophetã nouit Paulus,cuius etiam meminit in epiſtola ad Titum, ſic dicens. DIXIT quidam ex ipſis proprius Propheta.Cretenſes ſemper mẽdaces, malæ beſtiæ,ventres pigri.Et teſtimonium hoc verũ eſt.Vides quomodo etiã in Græcorũ prophetis dat aliquid veritatis.Nec erubeſcit,& ad ędificationẽ, & ad aliquorum quam gerit curã differens,vti Græcis poëmatibus.Itaq; ad Corinthios(non.n. hic ſolum) differens de reſurrectione mortuorũ,tragico iambo vſus eſt, dicens. QVID MIHI prodeſt ſi mortui non reſurgunt.Manducemus & bibamus cras enim moriemur.Nolite ſeduci,corrumpunt bonos mores colloquia praua.Alii autem Aeuſilaum Argiuum in ſeptem ſapientum numerum retulerunt. Alii autem Pherecydem Syrum.Plato autem pro Periandro vt ſapientia indigno, propterea quòd fuerit tyrannus,ponit Myſonem Cheneum.Et quod longè quidẽ infra Moſis ætatem fuerint Græcorum ſapientes,oſtendetur paulopoſt.Quòd autem modus eius quæ fuit apud eos Philoſophiæ fuerit Hebraicus & ænigmaticus, iam conſiderandum eſt.Breuitatem itaque amplectebantur quæ eſt admonitoria, & quæ vtiliſſima.Iam Plato hunc modum dicit ſtudioſè ac diligenter fuiſſe conſectatos,communiter quidem omnes Græcos, præcipuè autem Lacedæmonios & Cretenſes qui optimis legibus vtebantur.Atque illud quidem Noſce teipſum,aliis quidem exiſtimarunt Chilonis.Chamæleo autem in libro de Diis,Thaletis. Ariſtoteles autem Pythiæ.Poteſt autem id iubere perſequi cognitionem. Nam ſine ſubſtantia vniuerſorum non poſſunt noſci partes.Oportet autem ortum mundi diligenter inquirere,per quem poterit quoque diſci natura hominis.Chiloni rurſus Lacedæmonio tribuunt.Ne quid nimis.Strato autem in opere de inuentis, aſſcribit hoc dictum Stratodemo Tegeatæ.Didymus autem id cenſet eſſe Solonis,ſicut etiam Cleobuli.Modus optimus.Illud autem,Spondę noxa pręſto eſt, Cleomenes quidem in libro de Heſiodo dicit prius fuiſſe dictum ab Homero his verbis Δειλαί τοι δειλῶν τι καὶ ἐγγυάασθαι. Ariſtotel.i autem exiſtimant id fuiſſe Chilonis,Didymus autem dicit id fuiſſe admonitionẽ Thaletis.Et deinde illud. Omnes homines mali,vel plurimi hominum mali (hoc enim dictum duobus modis effertur) Sotades Byzantinus dicit eſſe Biantis,& illud. Omnia vincit diligens meditatio, volunt eſſe Periandri.Similiter autem admonitionem quæ dicit:Noſce occaſionem,fuiſſe Pittaci.Solon autem leges tulit Athenienſibus.Pittacus verò Mitylenæis. Tandem autem Pythagoras Pherecydis familiaris,ſeipſum primus appellauit Philoſophum.Philoſophiæ itaq;,poſt viros qui prius dicti ſunt,tres fuere ſucceſſiones, quæ nomina ſumpſerunt à locis in quibus verſatæ ſunt.Italica quidem, quæ deriuata eſt à Pythagora.Ionica verò,quę à Thalete.Eleatica autem quæ à Xenophane.Porro autem Mneſarchi filius,Samius quidem erat,vt dicit Hippobotus, vt autem dicit Ariſtoxenus in vita Pythagoræ, & Ariſtarchus & Theopompus, erat Tuſcus.vt autem Neanthes, Syrius vel Tyrius, adeò vt ex plurimorum ſententia Pythagoras eſſet genere barbarus.Quinetiam Thales,vt referunt Leander & Herodotus,erat Phœnix.Vt autem nonnulli exiſtimarunt,Mileſius.Hic ſolus videtur eſſe congreſſus cum Prophetis Aegyptiorum.Eius autem nullus ſcribitur Præceptor,quẽadmodũ nec Pherecydis Syri, cuius fuit diſcipulus Pythagoras.Sed Pythagoræ quidem quæ Italica dicta eſt Philoſophia,conſenuit in Metaponto oppido Italię.Anaximander autem Praxidami filius,Mileſius,ſuccedit Thaleti.Ei Anaximenes Euryſtrati Mileſius.Poſt quẽ Anaxagoras Hegeſibuli Clazomenius .Hic ex Ionia ſcholam traduxit Athenas.Ei ſuccedit Archelaus, quẽ audiuit Socrates.

Ex his æquiloquus declinauit lapicida.

F Graium incantator,ait Timon in Sillis. Propterea quòd à Phyſicis declinarit ad ea quę ad mores pertinent.Socratem autem cum audiiſſet,Antiſthenes quidem ſectam introduxit Cynicam.Plato autem ſeceſſit in Academiam. Apud Platonem

Margin notes: Tim. 1. — οἰκοδομὴν. — 1.Corin.15. — φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί — διαζέβλω. — ἐννομολέσχης. — ἐπῳδός.

Philoſophatus Ariſtoteles,cum tranſiiſſet in Lyceum,hæreſim creat Peripateti- A
cam.Ei ſuccedit Theophraſtus,cui Straton,cui Lycon.Deinde Critolaus. Dein-
de Diodorus.Platoni ſuccedit Speuſippus.Ei Xenocrates,cui Polemon.Polemo-
nis autem auditores fuere Crates & Crantor, in quos deſiit vetus Academia.
Crantoris autem fuit particeps Arceſilaus,à quo vſque ad Hegeſilaum media flo-
ruit Academia.Deinde Carneades ſuccedit Hegeſilao,& qui deinceps ſequũtur.
αἰωρῆς, ἀναίσλω. σικελίας. Eleaticę autem diſciplinę princeps fuit Xenophanes Colophonius,quem dicit Ti
mæus fuiſſe tempore Hieronis qui in Sicilia obtinuit Dominatum, & Epicharmi
Poetæ.Apollodorus autem eumcum natus eſſet quadrageſima Olympiade, per-
ueniſſe vſque ad tempora Darii & Cyri.Xenophanis ergo fuit auditor Parmeni- B
des.Eius Zeno.Deinde Leucippus.Deinde Democritus.Democriti autem audi-
tores,Protagoras Abderitanus & Metrodorus Chius,cuius Diogenes Smyrnæ-
us,cuius Anaxarchus.Eius autem Pyrrhon,cuius Nauſiphanes.Eius dicunt non-
nulli diſcipulum fuiſſe Epicurum.Et hęc eſt quidem ſucceſſio eorum qui fuerunt
apud Græcos Philoſophorum,tanquam in epitome.Tempora autem eorum qui
fuerunt principes & auctores ipſorum Philoſophiæ, ſunt dicenda conſequenter,
vt in conferendo oſtendamus Hebræorum Philoſophiam fuiſſe generationibus
multis antiquiorem.Et de Xenophane quidem dictum eſt qui fuit Eleaticæ prin
ceps Philoſophiæ.Thaletem autem Eudemus in Hiſtoriis aſtrologicis dicit præ-
dixiſſe defectum Solis qui fuit eo tẽpore quo inter ſe manus cõſeruere Medi & Ly C
di, regnãte quidẽ Cyaxare patre Aſtyagis in Media,Alyatte autẽ Crœſi,in Lydia.
Ei autem congruit Herodotus quoque in primo. Sunt autem ea tempora circa
quinquageſimam Olympiadem.Pythagoras autem inuenitur tempore Polycra-
tis tyranni circa ſexageſimam ſecundam Olympiadem.Solonis autem æmulator
fuiſſe ſcribitur Mneſiphilus,cum quo verſatus eſt Themiſtocles. Floruit autem
Solon quadrageſima ſexta Olympiade.Heraclitus enim Bauſonis filius perſuaſit
Melanconię tyranno vt deponeret tyrannidem.Hic deſpexit Regem Darium ad-
hortantem vt veniret ad Perſas. Hæc ſunt quidem tempora eorum qui apud Grę
cos fuere antiquiſſimi ſapientum & Philoſophorum.Quòd autem eorum pluri-
mi fuerint & genere barbari,& à barbaris eruditi,quid opus eſt dicere?Siquidem D
Tuſcum fuiſſe Pythagoram oſtenſum eſt.Phryx autem erat Antiſthenes,& Or-
pheus Odryſius vel Thrax.Homerum enim plurimi oſtendunt Aegyptium. Tha
les autem cum eſſet Phœnix genere,etiam cum Aegyptiorum prophetis congreſ
ſus eſſe dicitur,ſicut etiam Pythagoras cum iis ipſis,propter quos etiam fuit cir-
cũciſus, vt adyta ingrediens,Aegyptiorum myſticam diſceret Philoſophiam, &
cum Chaldæorum & Magorum verſatus eſt præſtantiſſimis,& eam quæ nunc vo
ὁμακοεῖον. auditorium ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ ἀκούειν. catur eccleſiam,ſignificat id quod apud ipſum eſt ὁμακοεῖον Plato autem non it infi-
cias ſe ea quæ ſunt præſtantiſſima in Philoſophia mercatum eſſe a Barbaris, & ſe
fatetur veniſſe in Aegyptum.in Phædone ſcribens vndiquaque poſſe iuuari Phi-
loſophum.Magna quidem eſt, inquit Græcia O Cebes, ait ille,in qua ſunt viri E
omni ex parte boni,multa ſunt autem etiam genera Barbarorum. Sic exiſtimat
Plato ex barbaris quoque eſſe aliquos Philoſophos.Epicurus autem contra exiſti
mat ſolos Græcos poſſe philoſophari.Et in Conuiuio Plato laudans barbaros vt
qui philoſophiam inſigniter exercuerint, verè dicit. Et in multis aliis,& apud
Græcos,& apud barbaros,quorum etiã ſacra iam multa facta ſunt,propter eiuſ-
modi filios.Clarum eſt autem barbaros eximiè ſemper honoraſſe ſuos legumla
Plato in Phædone. tores & præceptores,eos Deos appellantes.Bonas enim animas, vt dicit Plato,ſu
percœleſti loco relicto,ſuſtinuiſſe venire in hunc tartarum,& corpore ſuſcepto,
malorum omnium quæ ſunt in generatione fuiſſe participes exiſtimant, humani
generis curam gerentes,quæ & leges tulerunt,& philoſophiam prędicarunt,quo F
maius bonum ad hominum genus nunquam venit,nec veniet. Atque mihi qui-
dem videntur cum ſenſiſſent magna quæ per ſapientes cõferebantur beneficia, &
eos coluiſſe,& publicè eſſe philoſophati, & Brachmanes vniuerſi, & Odryſę, &
Getæ.

A Getę.Quinetiam genus Aegyptium diligentiſſimè illos in Deos retulit, & Chal
dæi & Arabes qui dicti ſunt Felices,& qnicunque habitarunt Palęſtinam,& non
minimam Perſici generis partem,& alia pręter hęc genera innumerabilia.Clarum
eſt autem inueniri ſemper Platonem magni facere barbaros,vt qui meminiſſet ſe
& Pythagoram plurima eaque præſtantiſſima & nobiliſſima dogmata didiciſſe
apud Barbaros.Et ideo dixit etiam genera barbarorum , genera philoſophorum
barbarorum hominum cognoſcens.& in Phędro Regem Aegyptium,& Thoyth
nobis oſtendit ſapientiorem,quem quidem nouit eſſe Mercurium. Quinetiam in
Charmide videtur quoſdam ſcire Thraces,qui dicuntur animam facere immorta
lem.Narratur autem Pythagoras quidem fuiſſe diſcipulus Sonchedis Archipro-
B phetę Aegyptii.Plato autem Sechnuphidis Heliopolitani .Eudoxus autem Cni-
dius Conuphidis qui ipſe quoque fuit Aegyptius.In Dialogo autē de anima,rur-
ſus videtur Plato agnoſcere Prophetiam,introducens Prophetam Lacheſis ora-
tionem enunciantem,apud eas quę ſortiuntur animas prædicere.Et in Timęo ſa-
pientiſſimum Platonem introducit diſcentem à Barbaro. Ita autem ſe habet di-
ctio.O Solon Solon,vos Græci ſemper eſtis pueri,ſenex autem nullus eſt Gręcus,
Diſciplinam enim nullam habetis canam.Democritus autem morales libros ſcri-
pſit Babylonicos. Dicitur enim Acicari,quam eſt interpretatus columnam,ſuis
ſcriptis adiunxiſſe.Et poſſunt hæc ex ipſo obſeruari.Hæc autem dicit Democri-
tus,cum de ſeipſo quidē certè ſcriberet,& de magna ſua ſe iactaret doctrina.Ego
ex iis qui meo tempore fuerunt,plures terras peragraui,ea quę procul erant remo
C ta inquirens , & aëris & terræ vidi regiones plurimas,& homines doctos audiui
plurimos,& in componendis cum demonſtratione lineis nemo me adhuc ſupera-
uit,nec qui Aegyptiorum quidem vocantur Arpedonaptę. Cum his autem po-
ſtremo octoginta annis fui in terra aliena. Adiit enim Babylonem Perſidem &
Aegyptum,Magorum & Sacerdotum ſe præbens diſcipulum.Zoroaſtrem autem
Magum Perſam Pythagoras oſtendit.Qui Prodici hæreſim perſequũtur,glorian
tur ſe arcanos libros huius viri poſſidere. Alexander autem in libro de Symbolis
Pythagoricis,refert Pythagoram fuiſſe diſcipulum Nazareti Aſſyrii.Quidam eũ
exiſtimant Ezechielem,ſed non eſt,vt oſtendetur poſtea,& vult præterea Pytha-
goram Gallos audiiſſe & Brachmanas.Clearchus autem Peripateticus dicit ſe noſ
D ſe quendam Iudæum cum quo verſatus eſt Ariſtoteles.Heraclitus autem non hu
manitus ſed diuinitus potius dicit apparuiſſe Sibyllam.Aiunt itaque Delphis in
curia oſtendi petram quandam,ſuper quam dicitur ſediſſe prima Sibylla, quæ ex
Helicone venerat,educata à muſis,cum eſſet filia Lamiæ Sidoniæ.Serapion autē
in verſibus dicit ne mortuam quidem à diuinandi arte ceſſaſſe Sibyllam,& id qui
dem quod ex ea in aërem receſſit poſt obitum,id eſſe quod in ſortibus diuinat &
auguriis,ex eo autem quod in terram mutatum eſt corpore,exorta, vt conſenta-
neum eſt,herba,quæcunque eam beſtiæ comediſſent,cum in eo loco eſſent, ſcri-
bit perfectam futuri cognitionem per exta hominibus ſignificaſſe.Eius autem ani
E mam exiſtimat eam eſſe faciem quæ apparet in Luna.Et hæc quidem de Sibylla.
Numa autem Rex Romanorum erat quidem Pythagoreus,ex iis autem quę a Mo
ſe tradita ſunt adiutus,prohibuit Romanis ne homini aut animali ſimilem Dei fa
cerent imaginem.Cum itaque centum & ſeptuaginta primis annis templa ædifi-
carent,nulla imaginem nec affictam nec depictam fecere.Occultè enim eis indi-
carat Numa , quòd id quod eſt optimum , non alia ratione quàm ſola mente vl-
li licet attingere Philoſophia ergo,res quædam valde vtilis,olim quidem floruit
apud Barbaros,per gentes reſplendens,poſtea autem venit etiam ad Græcos. Ei
autem præfuerunt & Aegyptiorum Prophetæ,& Aſſyriorum Chaldæi,& Gallo
F rum Druidæ,& Semanæi Bactrorum , & Celtarum ii qui philoſophati ſunt , &
Perſarum Magi,qui quidem Seruatoris quoq; noſtri ortum ſignificauerunt,ſtella
eos præcedente venientes in Iudæam,& Indorum Gymnoſophiſtæ,& alii philo
ſophi Barbari.Eſt autem duplex eorum genus.Alii enim ex iis vocantur Sarmo-

næ,alii verò Brachmanes.Et ex Sarmanis quidem,ii qui appellantur Allobii,ne- A
que vrbes habitant,nec domos aut tecta habent.arborum autem induuntur cor-
ticibus,& glandes arborumque baccas comedunt,& aquam bibunt manibus, nõ
nuptias,non liberorum norunt procreationem,quemadmodum ii qui nunc vo-
cantur Encratitæ,ideſt continentes.Sunt autem etiam ex Indis,qui Buttę parent
præceptis,quem propter inſignem virtutem vt Deum honorarũt. Scytha autem
erat etiam Anacharſis,qui ſcribitur Græcorum multis antecelluiſſe philoſophis.
Hellanicus autem ſcribit Hyperboreos habitaſſe vltra riphæos montes, doceri
autem ipſos iuſtitiam,non veſcentes carnibus,ſed arborum fructibus.Ii ſexagena
rios extra portas ducentes,tollunt de medio. Sunt autem etiam apud Germanos
σεμνόταται. ſacræ quæ vocantur mulieres,quæ fluuiorum vortices proſpicientes, fluentorum B
que ſonitus ac circũuolutiones,futura coniiciunt & prædicunt.Eæ non permiſe
runt vt ipſi cum Cæſare pugnarent antequam noua Luna illuxiſſet. His omnibus
Iudæum genus eſt longè antiquius & eam quæ apud ipſos ſcriptis mandata eſt Phi
loſophiam cepiſſe ante Græcam,multis verbis oſtendit Philo Pythagoreus.Quin
etiam Ariſtobulus quoque Peripateticus,& alii complures,ne in eis nominatim
perſequendis immorer.Apertiſſimè autem ſcriptor Megaſthenes, qui vixit cum
Seleuco Nicatore,ſcribit in tertio rerum Indicarum.Omnia quidem quæ de na-
tura dicta ſunt à veteribus,dicuntur etiam ab iis qui extra Græciam philoſophan
tur,partim quidem apud Indos à Brachmanis:partim verò in Syria ab iis qui vocã C
tur Iudæi. Quidam autem fabuloſius ex iis qui Idæi appellantur Dactyli ſapientes
quoſdam primos exortos eſſe dicunt,ad quos & Epheſiarum quæ dicuntur litera
rum,& eorum qui ſunt in muſica numerorum refertur inuentio. Propter quam
cauſam ſunt appellati qui ſunt apud muſicos Dactyli.Phryges autem erant & bar
bari Idæi Dactyli.Herodotus autem refert Herculem,cum fuiſſet vates & Phyſi
cus,ab Atlante Barbaro Phryge mundi ſuſcepiſſe columnas. Hermippus autem
Berytius vocat Chironem Centaurum ſapientem.De quo etiã dicit qui ſcripſit
Titanomachiam,quòd is primus.

Ad iuſtum duxit mortalia ſecula, monſtrans.
Iuſiurandum,& ſacra Deum,cœlique figuras. D

Ab eo inſtituitur Achilles qui ducitur ad Ilium.Hippo autem filia Centauri,cum
Aeolo habitans,docuit eum naturæ contemplationem, patriam ſcientiam. De
Hippone autem teſtatur quoque ſic Euripides.

Diuina quæ primum quidem præſagiit
Oraculis,atque per ortus ſyderum.

Apud hunc Aeolum, Vlyſſes poſt Troiam captam hoſpitio excipitur. Obſerua
mihi tempora ad comparationem ætatis Moſis,& antiquiſſimæ quæ eius tempo-
re fuit philoſophiæ. Non ſolius autem philoſophiæ, ſed etiam omnium ferè ar-
tium fuere inuentores Barbari.Primi itaque Aegyptii Aſtrologiam ad homines E
deduxere.Similiter autem etiã Chaldæi. Aegyptii rurſus & lucernas primi accen-
dere docuerunt, & annum in menſes duodecim diuiſerunt,& in templis cum mu
lieribus coire prohibuerunt, neque ad ſacra ab vxore illotis adeundum eſſe lege
ſanxerunt.Et rurſus inuentores fuere Geometriæ. Sunt autem qui dicunt Cares,
eam quæ ex aſtris colligitur, inueniſſe præſcientiam. Auium autem volatus primi
Phryges obſeruarunt. Aruſpicinam autem ſeu extiſpicinam perfectè tenuerunt
qui fuere vicini Italiæ.Iſauri autem & Arabes auguriis ſtuduere,ſicut Telmiſen-
ſes ei quæ per ſomnia fit diuinationi.Ethruſci tubam,& Phryges tibiam excogi-
tauere.Phryges enim erant Olympus & Marſias. Cadmus autem erat Phœnix,
qui fuit Græcis literarum inuentor, vt ait Euphorus. Vnde etiam ſcribit Hero- F
dotus literas appellatas fuiſſe Phœnicias. Alii autem dicunt Phœnices & Syros
primos excogitaſſe literas.Medicinam autem Apim Aegyptium Indigenam,priuſ
quam Io veniret in Aegyptum.poſtea autem Aeſculapium dicunt artem amplifi-
caſſe.

A caſſe. Atlas autem Libs, primus nauem eſt fabricatus, & marc nauigauit. Et rurſus
Celmis & Damnaneus Idæis Dactylis ferrum primi inuenerunt in Cypro. Alius
autem Idæus ferri innenit temperaturam, vt autem Herodotus, Scytha. Ac Thra-
ces qoidem primi eam quę πάρμα vocatur inuenerunt, eſt autem incuruus gla-
dius, & peltis primi vſi ſunt in equis. Similiter autem Illyrii quoque peltam inue-
nerunt. Præterea Canos figulinam excogitaſſe, & calcem dicit Sanites, is fuit qui
primus excogitauit clypeum. Cadmus autem Phœnix primus inuenit Lapicidinā, θυρεόν.
in monte Pangæo excogitauit auri metalla. Iam verò aliud quoque geous, Cappa πέλλας.
doces, primi inuenerunt id quod Nablium appellatur, quemadmodū Aſſyrii quo- δίχορδον.
qoe Dichordon. Carthaginenſes autem primi conſtruxerunt quadriremem. Eam
B autem ex tempore, & abſque vlla præmeditatione, fabricatus eſt Boſphorus. Me-
dæa autē Aeetę filia, Colchis, prima pilos tingere excogitauit. Quinetiā Noropes.
eſt antem gens Pæoniæ, nunc autem appellatur Norica æs elaborarunt, & primi
ferrum purgarūt, & Amycus Rex Bebrycum, Lora pugilum, id eſt ceſtus, primus
excogitauit, & Olympus Myſius in muſica harmoniam Lydiam artificioſè inue-
nit, & qui vocantur Troglodytæ Sambucam inſtrumentum inuenere Muſicum.
Aiunt autem obliquam quoque fiſtulam Satyrum inueniſſe Phrygem, κρούματα au κρούματα.
tem ſeu modos Olympum ſimiliter Phrygem, quemadmodum Phrygiam harmo
niam ex mixophrygiam & mixolydiam Marſyā, qui erat eiuſdem regionis cū iis
qui ante dicti ſunt, & Doricam Thamyrim Thracem excogitaſſe. Perſas quoqne ἀπήνην.
primos audiuimus currum & lectum & pedum ſcabellum effeciſſe, & Sidooios tri τείρεον.
C remem nauem ędificaſſe. Siculi quoque qui ſunt in Italia primi inuenere Phormin φόρμιγγα.
gem, quæ non multum differt à cithara, & inuenere crepitacula quæ dicuntur κρόταλα.
Crotala. Quinetiam tempore Semiramidis Regis Aegyptiorum, narrant inuen-
tas fuiſſe veſtes byſſinas. Et primam ſcripſiſſe epiſtolas Atoſſam Perſarum Reginā
dicit Hellanicus. Scamon quidem Mitylinæus, & Theophraſtus Ereſſius, & Cy-
dippus Mantineus, & præterea Antiphaoes, & Ariſtodemus, & Ariſtoteles, quin-
etiam Philoſthephanus, & Strato quoqoe Peripateticus, in libris ſuis de iis quæ
ſunt inuenta hæc narrarunt. Ex his autem pauca adieci ad confirmandam inuentri
cem & vitæ vtilem naturam, quæ fuit apud Barbaros, à quibus, in ſtudiis & rebus
exercendis, Græci magnam accepere vtilitatem. Siquis autem vocem reprehendit
D barbaram. Mihi autem, inquit Anacharſis, omnes Gręci Scythę ſunt. Is autem erat σκυθίζουσι.
qui apud Græcos in admiratione eſt habitus, qui dixit. Mihi indumentum eſt læ-
na, cœna, lac & caſeus. Vides barbaram philoſophiam, quæ facta, non verba profi-
tetur. Apoſtolus autem ſic dicit. ET VOS per linguam, ſi non rectè ſignificantē 1.Cor.14.
vocem dederitis, quomodo cognoſcetur quod dicitur. Eritis enim in aërem lo-
quentes. Tot, verbi gratia, genera linguarum ſunt in mundo, & nihil eſt vocis ex- εἰ τύχοι.
pers. Si ergo non oouero vim vocis, ero loquenti barbarus, & loquens mihi barba
rus, & qui loquitur lingua, oret, vt interpretetur. Vix certè tandem ad Græcos
acceſſit componendarum orationum doctrina, & ſcriptura. Et Alcmæon quidem
E Perithoi filius, Crotoniata primus librum ſcripſit de oatura. Alii autem Anaxago
ram Hegeſibuli filium Clazomeniom primum librum ſcriptum edidiſſe referunt.
Modos autem poëmatibus primus adiecit, & Lacedæmoniorum leges numeroſis μέλος.
verſibus ſcripſit Terpander Antiſſęus. Dithyrambum autem excogitauit Laſſus ἐμελοποίησε.
Hermioneus. Hymnū Steſichorus Imeræus. Choream Alcmam Lacedæmooius.
Amatoria Anacreon Teius. ὑπόρχημα id eſt, canticum ad ſaltādum accommodatū
Pindarus Thebanus. Et νόμους quos vocant, primos cecinit in choro & cithara Ti
motheus Mileſius. Iam verò Iambum quidem excogitauit Archilochus Parius.
Claudum autem iambum Hipponax Epheſius. Et tragœdiam quidem Theſpis A- χωλὸν ἴαμβον
F thenienſis. Comœdiam autem Siſarion Icaricus. Tempora horum tradunt Gram ſcazontē puto.
matici. Longum autem fuerit ea accuratè adducere, cū ipſe mox oſtendatur Dio-
nyſius, nempe Bacchus, propter quem celebrantur & Dionyſia & ſpectacula, eſſe
Moſe poſterior. Aiunt autem & quæ in ſchola fiunt orationes, & rhetoricas pro-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

prietates,inueniſſe,& mercede primum iudicialem orationem alteri tradendam A
conſcripſiſſe Antiphontem tribu Rhamnuſium,vt dicit Diodorus. Apollodorus
autem Cumanus primus Critici nomen ſuſcepit,& appellatus eſt Grammaticus.
Nonnulli autem dicunt Eratoſthenem Cyrenæum. Quoniam autem duos edidit
libros quos inſcripſit Grammaticos,nominatus eſt grammaticus, ſicut nunc no-
minamus.Primus Praxiphanes Dionyſiphanis filius,Mitylinæus,& Zaleucus Lo
crus primus ſcribitur leges tuliſſe. Alii antem dicunt Menotum filium Dioſepi-
lyncei.Is fuit poſt Danaum,decima generatione ab Inacho & Moſe, vt paulo infe
rius oſtendemus.Lycurgus autem multis annis poſt Troiam captam,qui fuit cen
tum & quinquaginta annis ante Olympiades, tulit leges Lacedęmoniis. Solonis
verò tempus prius diximus.Dracon autem,qui ipſe quoque fuit legiſlator,inneni B
tur fuiſſe circa triceſimam nonam Olympiadem. Antilochus autem qui ſcripſit
ἴϛορετ. de omnibus viris doctis à Pythagoræ ætate vſque ad mortem Epicuri,quę fuit de
χαμηλιῶτος. cimo menſis Octobris,complectitur omnes annos trecentos duodecim Pręterea
aiunt Phanotheam Icarii vxorem inueniſſe Heroicum hexametrũ, alii verò The
min,vnam ex Titanidibus. Didymus autem in libro de philoſophia Pythagorica,
refert Theano Crotoniatidem,primam ex mulieribus eſſe philoſophatam,& ſcri
pſiſſe poëmata.Græca itaque philoſophia,vt aliqui quidem,caſu vtcunque & exi
liter veritatem,ſed non omnem aſſequitur,vt alii autem volunt, mota eſt à diabo
lo. Nonnulli autem vniuerſam Philoſophiam inferiores quaſdam poteſtates in- C
ſpiraſſe exiſtimant.Sed ſi non comprehendit quidem Græca Philoſophia verita-
tis magnitudinem, & eſt adhuc imbecilla ad mandata Domini exequenda, at ma-
ximè regali quidem certè doctrinæ viam præparat,vtcunque caſtigans, & mores
prius formans, & ad ſuſcipiendam veritatem confirmans eum qui opinatur pro-
Ioan.10. uidentiam.At,inquiunt,ſcriptum eſt,omnes qui fuerunt ante aduentum Domi-
ni,ſunt fures & latrones.Omnes ergo hi qui in ſermone continentur,qui fuerũt
ante ſuſceptam à verbo carnem,exaudiuntur generaliter.Sed Prophetæ quidem,
vt qui à Domino fuerunt miſſi & inſpirati,non fures ſed miniſtri. Dicit itaq; ſcri
Prouerb.1. ptura. MISIT ſapientia ſeruos ſuos conuocans cum alto præconio ad craterem
vini.Philoſophia autem non miſſa eſt à dominio, ſed venit,inquit,furto ſurrepta, D
vel à fure donata. Siue ergo poteſtas,aut Angelus qui veritatis aliquid didicit, &
in ea non manſit,hæc inſpirauit,& furto ſurrepta docuit:hoc fecit,non quòd ne-
ſcierit Dominus,qui fines eorum quę futura ſunt nouit ante conſtitutionẽ vniuſ
cuiuſque eſſentię, ſed quòd non prohibuerit. Tunc enim aliquam habuit vtilita-
tem furtum quod redibat ad homines,non quòd is qui ſurripuit vtile ſibi propo-
neret,ſed prouidentia ad vtile dirigeret audacis cepti euentum. Scio multos in
nos aſſiduè inſurgere,& id quod non prohibet,cauſam eſſe dicere.Furti enim cau
ſam eſſe dicunt eum qui non ſeruauit,vel eum qui non prohibuit, quemadmodũ
incendii,eum qui ignem non extinxit incipientem,& naufragii, gubernatorem,
qui rudentem non contraxerit.Iam verò puniuntur à lege qui horum cauſę ſunt. E
Nam in cuius poteſtate erat ſitum prohibere,in eum eius quod accidit culpa con-
fertur.Ad eos autem dicimus,in faciendo,operando,& agendo cauſam intelligi.
ἀνείργαθι. Id autem quod non prohibet,hoc ipſo remotum eſt ab operatione.Præterea cau-
ſa quidem verſatur in operatione, quemadmodum nauis ædificator in eo quòd
fiat ſcapha. Domus autem ædificator,in eo quòd ædes conſtruatur.Id autẽ quod
non prohibet, ab eo quod fit ſeparatum eſt. Propterea ergo perficitur,quòd id
Græcè eſt ἐπ quod poteſt prohibere,non operatur nec prohibet.Quid enim operatur qui non
αὐτῷ δ᾽ ἦν ſed prohibet? Iam verò ad abſurdum quoque redit id quod ab eis dicitur, ſiquidem
puto legendum ſauciationis cauſam eſſe dicent,non telum,ſed clypeum,qui non prohibuit quo-
ἐπ᾽ αὐτῷ δ᾽ ἐν minus telum perruaderet.Neque enim furem,ſed eum qui furtum non prohibuit,
ὄντι opponatur reprehendent.Ergo Græcorum quoque naues non Hectorem dicant combuſſiſ-
ei quod ſequi- ſe,ſed Achillem,quoniam cum prohibere poſſet Hectorem,non prohibuit. Sed
tur diabolus au ille quidem propter iram (in eius autem poteſtate non erat iraſci vel non iraſci)&
tem.&c.

ignem

A ignem non prohibuit,& forte adiuuans cauſa fuit.Diabolus autem cum liberum
haberet arbitrium,& duci poſſet pœnitentia & furari,ipſe quoq; furti cauſa eſt, Hinc error Origenis.
non autem Dominus qui non prohibuit.Sed nec noxium erat donum, vt accede
ret prohibitio.Et ſi accuratè & ſubtiliter aduerſus eos agendum eſt,ſciant id qui
dem quod non prohibet,quod in furto factum eſſe dicimus, nullo modo eſſe cau-
ſam:in id autem quod prohibet,cauſam culpamque conferri. Qui enim clypeo
protegit,ei qui protegitur cauſa eſt ne ſaucietur,prohibens ipſum ſauciari.Et So
crati dæmonium cauſa erat,non prohibens,ſed adhortans, & ſi nō adhortaretur.
Sed nec laudes,nec vituperationes,nec honores,nec ſupplicia iuſta ſunt, ſi anima ὁρμῆς καὶ ἀφορμῆς.
non habeat liberam poteſtatem & appetendi & aggrediendi,ſed ſit vitium inuo-
B luntarium.Vnde qui prohibuit quidem,cauſa eſt.Qui autem non prohibuit libe-
ram animæ electionem, iuſtè iudicat,vt vel maximè quidem Deus nobis non ſit
cauſa vitii.Quoniam autem libera electio & appetitio peccata primum inchoat, πρῶτον κατάρχει τῶν ἁμαρτημάτων.
falſa autem nonnunquam dominatur opinio,à qua,cum ſit iuſtitia & ignorantia,
recedere negligimus,iure infliguntur ſupplicia.Febrire enim eſt inuoluntarium,
ſed eum per ſe & propter ſuam intemperantiam febrierit, eum reprehendimus, vt
pote quòd vitium ſit inuoluntarium.Nemo enim malum eligit,quatenus malum,
ſed abductus ab ea quæ ineſt in ipſo voluptate, id bonum ratus, ſuſcipiendum exi-
ſtimat.Quæ cum ita ſe habeant,& liberari ab ignoratione,& à mala & delectabili
electione,& ante omnia nō aſſentiri fallacibus illis phantaſiis & viſis, ſitum eſt in
C noſtra poteſtate.Latro autem & fur dicitur diabolus, qui Prophetis Pſeudopro-
phetas admiſcuit,tanquam frumento zizania.Omnes ergo qui fuerunt ante Do-
minum,fures & latrones,non abſolutè autem omnes homines,ſed omnes Pſeudo
prophetæ,& omnes qui non propriè ab ipſo miſſi ſunt.Habuerunt autem Pſeudo
prophetę quoque furtum, Prophetæ nomen,cum Prophetæ quidem eſſent, ſed
eius qui eſt mendax. Dicit enim Dominus. VOS ex patre veſtro diabolo eſtis, & Ioannes.8.
deſideria patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate nō
ſtetit,quoniam non eſt in ipſo veritas.Cum locutus fuerit falſum,ex propriis lo-
quitur, quoniam mendax eſt & pater eius. In falſis autem vera quoque aliqua di-
cebant Pſeudoprophetæ.Et ii re vera prophetabant in extaſi,vt Apoſtatæ,eius,in
quam,qui defecerat,miniſtri. Dicit autem Paſtor quoque Angelus pœnitentiæ,
D ad Hermetem,de Pſeudopropheta. Quædam enim verba vera dicit. Diabolus
enim eum implet ſuo ſpiritu, ſi quem poſſit ex iuſtis frangere. Omnia ergo à ſu-
peris in bonum diſpenſantur, vt per eccleſiam cognoſcatur multiplex ac varia
Dei ſapientia,ex ſeculorum præſcientia,quam fecit in Chriſto. Deo autem nihil
aduerſatur,nec eſt quidquam ei contrarium, vt qui ſit Dominus & omnipotens.
Quinetiam eorum qui defecerunt conſilia & operationes, cum ſint ſingulares,
fiunt quidem ex mala affectione,ſicut morbi corporis:ab vniuerſa autem ac gene-
rali prouidentia adminiſtrantur ad finem ſalubrem,etiam ſi cauſa ſit morbi effi-
ciens.Eſt itaque maximum diuinæ prouidentiæ argumentum,non ſinere vt vitiū
E quod ex voluntaria defectione ortum eſt,incōducibile maneat & inutile, ſed nec
ſit omnino noxium. Diuinæ enim ſapientiæ & virtutis & potentiæ eſt officium,
non ſolum bona facere (hæc eſt enim, vt ſemel dicam, Dei natura, vt ignis calefacere,
& lucis illuminare) ſed illud quoque maximè, vt id quod per malos aliquos ex-
cogitatum eſt, ad bonum aliquem finem & vtilem deducat, & vtiliter iis quæ vi-
dentur mala vtatur, ſicut eo quod ex tentatione proceſſit teſtimonio. Eſt ergo
etiam in philoſophia, quę furto ſurrepta & veluti à Prometheo, parum ignis aptū
ad lumen qui vtiliter excitatur & veſtigium aliquod ſapientiæ, & motus à Deo.
In his autem latrones & fures fuerint, qui ſunt apud Græcos Philoſophi qui ante
F Domini aduentum, à Prophetis Hebræis partes veritatis id minimè agnoſcentes
ſumpſerunt, ſed ſibi tanquam propria dogmata attribuerunt, & alia quidem adul
terarunt, alia autem, ſuperuacanea quadam diligentia, indoctè tanquam ſapientes σοφιζόμενοι.
pronuntiarunt, alia autem etiam inuenerunt. Forte enim ſenſus quoque ſpiritum

habuerunt.Aſſentitur autem ſcripturæ quoque Ariſtoteles, qui dixit Sophiſticā A
1.Cor.1. eſſe furem ſapientiæ,ſicut antè oſtendimus.Apoſtolus autē. QVAE etiā loquimur,
inquit,non in iis quæ doceri poſſunt humanæ ſapientiæ verbis,ſed in iis quæ doce
ἀδίδακτοι. ri poſſunt,ſpiritus.De prophetis enim, OMNES,inquit, de plenitudine eius acce
Ioan.1. pimus,Chriſti ſcilicet.Quare non ſunt fures prophetæ. ET doctrina mea,non eſt
Ioan.7. mea,inquit Dominus,ſed eius qui miſit me Patris. Et de furibus. QVI autem ex
ſeipſo,inquit,loquitur,gloriā propriā quærit.Tales autē ſunt qui ſibi placent Græ
ci,& ſunr arrogantes.Sapientes autem eos dicens ſcriptura, non reprehendit eos
1.Cor.1. qui ſunt verè ſapientes,ſed eos qui ſibi videntur.De his autem dicit. PERDAM ſa
pientiam ſapientum,& prudentiam prudentum abolebo. Infert itaque Apoſto-
lus. VBI ſapiens?vbi ſcriba?Vbi inquiſitor huius ſeculi?Vt à ſcribis diſtingueret, B
huius ſeculi inquiſitores ponens Philoſophos ex gentibus. NONNE INFATVA-
VIT Deus mundi ſapientiam quod perinde eſt ac ſtultam oſtendit,& non veram
vt putabant.Et ſi roges cauſam cur ſibi viderentur ſapientes. PROPTER cæcita-
tem cordis ſui,inquiet.Quoniam in ſapientia Dei,hoc eſt,quæ per Prophetas eſt
annuntiata,non cognouit mundus,nempe per ſapientiam quæ loquitur per Pro-
phetas, ipſum ſcilicet Deum, ipſi Deo viſum eſt per prædicationē ſtultitiæ,quæ
1.Cor.1. Græcis ſcilicet videtur eſſe ſtultitia,ſaluos facere credentes. QVONIAM Iudæi,
inquit, ſigna petunt ad fidem,Græci autem quærunt ſapiētiam, nempe orationes
quæ vocantur ἀναγκαστικοί hoc eſt neceſſario concludentes,& alios ſcilicet ſyllogi- C
ſmos.Nos autem prædicamus Ieſum Chriſtum crucifixum. Iudæis quidem ſcanda
lum,quòd cum ſciant prophetiam,non credant euentui.Græcis autem ſtultitiam.
Fabuloſum enim eſſe exiſtimant qui ſibi videntur ſapientes,& per hominem filiū
Dei loqui,& Deum habere filium,& eum eſſe paſſum,quo fit vt ſuæ opinionis an
ticipatio eis perſuadeat vt non credant.Seruatoris enim aduentus,non ſtultos fe
cit & duros corde & infideles,ſed prudentes,& aptos quibus perſuadeatur,& præ
terea fideles.Oſtenſi ſunt autem,ab eorum qui obedierunt voluntaria inclinatio-
ne ſeparati,ii qui noluerunt parere,& imprudentes & infideles & ſtulti. IPSIS
autem vocatis Iudæis & Græcis Chriſtus eſt Dei virtus,& Dei ſapientia.Num er
go,quod eſt etiam melius, exiſtimandum eſt eſſe enuntiatiuum,illud: NON infa- D
tuauit Deus ſapientiam mundi,perinde ac non ſtultam fecit,ne cauſa duritiei cor
dis à Deo eis facta videatur qui ſtultam fecit ſapientiam. Omnino enim & ſi ſapiē
tes eſſent,maiori culpæ fuere obnoxii,qui prædicationi non crediderunt. Volun
taria enim eſt electio & delectus veritatis.Quinetiam illud PERDAM ſapientiam
ſapientum,eius quæ contemnitur ac deſpicitur barbaræ philoſophiæ oppoſitione
dicit illuſtraſſe,ſicut etiam lucerna quæ à Sole illuſtratur dicitur periiſſe, eo quòd
non æqualem edat operationem.Cum ergo omnes homines vocati ſint,qui volue
runt obedire,nominari ſunt vocati.Non eſt enim apud Deum iniuſtitia. Iam ve-
rò qui ex vtroque populo crediderunt, ii ſunt populus peculiaris. Et in actis Apo
ſtolorum hoc his verbis inueneris. QVI itaque verbum eius ſuſceperunt, bapti- E
zati ſunt.Qui autem noluerunt parere, ſeipſos ſcilicet abduxerunt. Ad eos dicit
Eſa.1. Prophetia. ET SI velitis,& me audieritis,bona terræ comedetis,in nobis ſitum
eſſe arguens & eligere & declinare.Dei autem ſapientiam dixit Apoſtolus doctri-
nam quæ eſt ex Domino,vt veram philoſophiam oſtēdat tradi per Dominū.Quin
etiā qui ſibi videtur ſapiens,habet quaſdam admonitiones,quæ iubent apud Apo-
Ephe.4. ſtolum induere nouum hominem qui ſecūdum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſan
ctitate veritatis.Quamobrem deponentes mendacium loquimini veritatem. Ne
τῇ λογικῇ εὐποιΐᾳ. detis locum diabolo.Qui furabatur,non amplius furetur,ſed potius laboret ope-
rans bonum.Operari autem eſt adlaborare quærendo veritatem.Nempe cum ea
quæ ſermone fit beneficentia. VT impertiri poſſitis ei qui opus habet,& ſeculares F
σαπρόν. copias & diuinam ſapientiam.Vult enim verbum doceri,& argentum menſis da-
putridum. ri,perfectè examinatum,vt detur fœnori.Vnde infert. Turpe verbum ex ore ve-
οἰήσεως. ſtro non exeat. Id autem turpe eſt,quod procedit ex opinione quam de ſe quis
concipit.

A concipit. SED ſi quod eſt bonum ad ædificationem vtilitatis, vt det gratiam au-
dientibus. Boni autem Dei bonum ſit verbum neceſſe eſt. Quomodo autem non
eſt bonum ſaluum facit? Quòd itaque teſtimonio comprobetur Græcos vera quę
dam habere dogmata, hinc quoque licet conſiderare. Scribitur in Actis Apoſtolo Act.17.
rum Paulũ hæc dicere ad Areopagitas. SVPERSTITIOSIORES vos video. Pręteriens enim & videns ſimulachra veſtra, inueni & aram in qua ſcriptũ erat, igno- σεβάσματα.
to Deo. Quem ergo ignorantes colitis, eum vobis annuntio. Deus enim qui fecit
mundum & omnia quæ in ipſo ſunt, hic cœli & terræ cum ſit Dominus, nõ in ma-
nufactis templis habitat, nec à manibus humanis colitur indigens aliquo, cũ ipſe
det omnibus vitam & inſpirationem & omnia, fecitque ex vno omne genus ho-
B minum inhabitare ſuper vniuerſam faciem terrę, definiens ſtatuta tempora & ter
minos habitationis eorum, quærere Deum ſi fortè attrectent aut inueniant, quã-
uis non longè ſit ab vnoquoque noſtrum. In ipſo enim viuimus & mouemur & ſu
mus, ſicut & quidam veſtrorum Poëtarum dixerunt. Ipſius enim & genus ſumus.
Ex quibus clarum eſt quòd etiam Poëticis vtens exemplis, ex arati Phænomenis
approbat quæ apud Græcos rectè dicta ſunt, & per ignotum Deum, honorari qui
dem per circũlocutionem à Gręcis opificem Deum ſignificauit, ex agnitione au-
tem oportere per filium accipere & diſcere. MISI ergo propterea te ad gentes, Act.26.
aperire, inquit, oculos eorum, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & à poteſtate
Satanæ ad Deum, vt ipſi accipiant remiſſionem peccatorum & hæreditatem in ĳs
C qui ſunt fide ſanctificati in me. Ii ergo ſunt qui aperiuntur oculi cæcorum: Patris
per filium agnitio, eſt circũlocutionis Græcè comprehenſio, & cõuerti à poteſta-
te Satanæ, eſt mutari à peccato, per quod introducta erat ſeruitus. Nec tamen ab-
ſolutè omnem ſuſcipimus Philoſophiam, ſed illam de qua apud Platonem quoq;
dicit Socrates. Sunt enim, vt aiunt, in myſteriis, multi quidem qui geſtant feru-
lam, pauci verò Bacchi: multos quidem eſſe vocatos, paucos autem electos taci-
tè ſignificans. Apertè itaque ſubiungit. Ii autem mea quidem ſententia non ſunt Matth.22.
alĳ, quàm qui rectè ſunt philoſophati, à quibus ego quidem, quoad eius à me fieri
potuit, in vita nunquam abfui, ſed vt ex eis eſſem omni ratione omnem adhibui
D diligentiam. An autem rectè adhibuerim, & quid perfecerimus, cum illuc veneri
mus apertè ſciemus, ſi Deus velit, paulopoſt. Annon tibi videtur fidei ex ſcriptu-
ris Hebraicis eam quæ eſt poſt mortem iuſti ſpem declarare? Et in Demodoco, ſi ἐπιμεταπλάζοντα
modo eſt opus Platonis. Nec exiſtimes me dicere philoſophari, in artes incumben
tem viuere, nec multa diſcere appetentem. nam ego quidem hoc probrum eſſe du
cebam. Sciebat enim, vt exiſtimo, eum multarum rerum ſcientem mentem iam ha
bere qui docet, vt eſt Heracliti ſententia. Et in quinto de Republica. Hos ergo, in
quit, omnes, & alios quarundam eiuſmodi rerum, & neſcio quarum artium Ma-
thematicos, ponemus Philoſophos? Neqnaquam, inquit, ſed ſimiles Philoſophis.
Veros autem, inquit, quos nam dicis? Eos, inquam ego, qui veritatis delectantur
E contemplatione. Non enim in Geometria quæ poſtulata habet & poſitiones eſt
Philoſophia. Neque in Muſica quæ quidem eſt coniecturalis, neque in Aſtrono-
mia, quæ naturalibus & fluentibus & veriſimilibus eſt referta rationibus: ſed eſt
ipſius boni per ſcientiam & veritatem, cum aliæ quidem ſint boni vię, ſed tanquã
ad bonum. Quare nec ipſe doctrinæ orbem, quem vocant encyclopediam, dat ad ἐγκύκλιον.
bonum conferre, ſed opem ferre ad excitandam & exercendam animam ad ea quę
percipiuntur intelligentia. Siue ergo dicunt Græcos diuinæ Philoſophiæ eſſe ca- κατὰ περίπτω-
ſu aliquid elocutos: caſus eſt diuinæ œconomiæ. Non enim propter eam quæ no- σιν.
biſcum intercedit contentionẽ, caſum quis in Deos referet. Siue quòd præfixum ἐνδεκτέον.
ſcopum ſint aſſecuti, ea aſſecutio nõ eſt expers prouidentiæ. Siue rurſus dicat Græ κατὰ συντυ-
F cos naturalem habuiſſe notionem; vnum naturæ cognoſcimus opificem, qua ratio χίαν.
ne eſſe quoque naturalem diximus iuſtitiam. Siue mentem habuiſſe communem:
quiſnam ſit eius pater, & quæ ſit in mentis diſtributione iuſtitia conſideremus. προκαταφώνη
Nam ſiue quis dixerit προκαταφώνησιν hoc eſt prælocutionem ſeu prædictionem, σις.

συνεκφώνησις. & cauſetur συνεκφώνησιν id eſt coniunctam explicationem; dicit ſpecies prophetæ. A
Atque per veritatis quidem apparentem ſpeciem alii dicunt quædam dicta eſſe à
ἔμφασις. Philoſophis. De nobis itaque dicit diuinus Apoſtolus. VIDEMVS enim nunc tan
1.Cor.13. quam per ſpeculum, per eam quæ eſt in ipſo reflexionem nos ipſos cognoſcentes,
& ex ea quæ eſt in nobis diuinitate efficientem cauſam, quoad eius poteſt fieri,
vnà contemplantes. Vidiſti enim, inquit fratrem tuum, vidiſti Deum tuum Serua
torem puto Deum nunc nobis dictum eſſe. Poſt carnem autem depoſitam, facie
ἔμφασιν καὶ διά- ad faciem, tunc iam definitè & comprehensè, quando cor purum fuerit. Et perap-
φασιν parentem quidem ſpeciem & pellucentem Deum vident, qui apud Græcos exa-
ctè ſunt philoſophati. Tales enim ſunt quæ ex imbecillitate cernuntur phantaſiæ
ſeu viſiones, quemadmodum viſio cernitur in aquis, & videmus per perlucida & B
Prouerb.11. perſpicua corpora. Rectè ergo Solomon. QVI ſeminat, inquit, iuſtitiam, opera-
Prouerb.27. tur fidem. Sunt autem qui plura ſeminant, ii qui plura faciunt Et rurſus. CVRAM
ὅθεν μηλ. gere eorum quæ ſunt in campo viridia, & tondebis herbam, & collige fœnum ma
turum, vt habeas oues ad veſtimentum. Vides quemadmodum externi quoq; in-
tegumenti & cuſtodiæ ſit cura gerenda. SCIENTER autem agnoſcas animas gre
Rom.1. gis tui. Quando enim gentes quæ legem non habent, natura quæ ſunt legis faciũt,
ii nõ habentes legem ſibiipſis ſunt lex, præputio ſeruante Legis iuſtificationes ex
ſententia Apoſtoli, & ante Legem & ante Aduentum Tanquam comparationem
autem faciens Philoſophorum cum iis qui vocantur Hæretici, admodum diluci- C
Prouerb.27. dè. MELIOR eſt, inquit Verbum, amicus propè, quàm frater longè habitans. Qui
Prouerb.19. autem falſis innititur, is paſcit ventos, & perſequitur aues pennatas. Non exiſti-
mo Verbum nunc dicere philoſophiam, cum in multis probabiliter argumente-
tur, & probabiliter loquatur philoſophia, ſed inſectatur hæreſes. Infert itaque.
RELIQVIT enim vias ſuæ vineæ, in ſemitis autem propriæ agriculturæ aberra-
uit. Eæ autem ſunt quæ eccleſiam relinquunt ab initio. Iam verò qui cecidit in hæ
reſim, tranſit per ſolitudinem ſine aqua, eo qui verè Deus eſt relicto, à Deo deſer-
tus, aquam quærens ſine aqua, inhabitabilem & ſitibundam terram peruadens, col
ligens manibus ſterilitatem fructuum. Et iis qui carent prudentia. IVBEO, inquit
Prouer.8. ſapientia, iis qui verſantur in hæreſibus dicẽs ſcilicet. PANES abſconſos lubenter D
tangite & aquam furti dulcem, panem & vinum, nõ in aliquibus aliis, quàm in iis
quæ pane & vino, in oblatione, non ex regula eccleſiæ, vtuntur hæreſibus, apertè
Hi hæretici vo- ponente ſcriptura. Sunt enim qui ſola aqua vtuntur in Euchariſtia. SED reſilias,
cantur. ne diu moreris in loco eius, locum ſynagogam, non autem eccleſiam, æquiuocè ap
ὑδροπαραστάται pellauit, Deinde acclamat. Ita enim traiicies aquam alienam, baptiſma hereticum,
non conuenientem & germanam aquam reputans. Et tranſmeabis fluuium alie-
num, qui in mare defert & detrahit, in quod emittitur qui diuertit ab ea ſtabilita
te quæ eſt in veritate, rurſus confluens ad gentiles & inordinatos vitæ fluctus.
Quemadmodum autem multi homines qui nauem trahunt, non dici poſſunt mul
tæ cauſæ, ſed vna cauſa ex multis. Non eſt enim vnuſquiſque cauſa vt nauis traha- E
tur, ſed cum aliis. Ita etiam Philoſophia confert ad comprehendẽdam veritatem,
cum ſit inquiſitio veritatis, non quòd ſit cauſa comprehenſionis, ſed cauſa cum
aliis, & adiuuans, & forte etiam cauſa adiuuans. Quemadmodum autem cum bea
tum eſſe vnum ſit, eius cauſæ ſunt virtutes quæ ſunt plures. Et quemadmodum
eius quod eſt calefieri, & Sol & ignis & balneum & veſtis: ita cum ſit vna veritas,
multa ſunt quæ conferunt ad eius inquiſitionem, inuẽtio autem eſt per filium. Et
ſiquidem rectè conſideremus, poteſtate vna eſt virtus, accidit autem vt ea cum his
quidem inſit rebus, dicatur prudentia, in illis autem, temperantia, in aliis verò
animi magnitudo vel iuſtitia. Eadem autem ratione cum ſit vna quoque veritas, F
ἀπαρεγχείρη- in Geometria, Geometriæ veritas, in Muſica autem, Muſicæ, & in recta philoſo-
τος. phia fuerit Græca veritas. Sola autem hæc eſt præcipua veritas quæ manibus tra-
di non poteſt, quam docemur à Dei filio. Hoc modo dicimus de vna & eadem dra
chma, ſi data quidem fuerit nautæ, naulum, ſi Publicano, vectigal, & ei qui domũ
locat,

A locat,merces conductæ domus,præceptori,operæ merces,& ei qui vendit, arra.
Vnaquæque autem ſiue virtus,ſiue etiam veritas vniuocè vocetur, cauſa eſt ſo-
lius qui per ſe eſt effectus. Per coniunctum autem earum vſum fit beatè viuere. σύγχρησιν.
Non enim ex nominibus beati fuerimus, cum rectam viam dicamus beatitudi-
nem,& beatum cui virtute exornata eſt anima. Quòd ſi etiam Philoſophia opem
fert emious inuentioni veritatis,variis notionibus tendens ad noſtram cognitio ἐπιβολαῖς.
nem quæ proximè attingit veritatem. at ei opem fert qui ex Verbo ſeu ratione ſtu λογικῶς.
duerit conari apprehendere cognitionem. Et à noſtra ſeparatur Græca veritas.
etiam ſi ſit idem nomen ſortita,& propter magnitudinem cognitionis,& demon-
ſtrationem magis principalem,& diuinam virtutem, & quæ ſunt ſimilia. A Deo
B enim docti ſumus,qui literas verè ſacras à filio Dei docemur. Vnde oce ſimiliter
mouent animas,ſed diuerſa doctrina. Quòd ſi propter eos qui lubenter reprehen-
dunt,oportebit nos diſtinguere,cum dicamus Philoſophiam adiuuantem cauſam
& cooperatricem verę comprehenſionis,cũ ſit inquiſitio veritatis; fatebimur eam
eſſe diſciplinam quæ præcedit vim cognoſcendi,non cauſam ſtatuentes eam quæ τὸ γνωστικόν.
eſt cauſa adiuuans,neque eotinens,id quod adiuuat cooperatur, nec perinde ac
non ſit veritas abſque philoſophia. Nam omnes ferè abſque diſciplinarum orbe &
Gręca philoſophia,alii autem etiam abſque literis,diuina & barbara moti philoſo
phia,poteſtate eum qui de Deo eſt per fidem accepimus ſermonem', eruditi ſapieo
tia quæ per ſe operatur. Quod autem facit cum alio,cum ſit imperfectum vt per ſe
operetur,cooperantem & adiuuantem cauſam dicimus, vt quod ſit nominatum
C cauſa eo quòd vna venerit cum alio, per ſe autem non poſſit præbere verum effe-
ctum. Quanquam per ſe quoque aliquando Græcos iuſtificabat philoſophia, ſed
non ad vniuerſam ac generalem iuſtitiam,ad quam cooperatrix & adiutrix ioue-
nitur,ſicut primus & ſecundus gradus ei qui aſcendit in cœnaculum,& Gramma-
ticus ei qui eſt Philoſophaturus. Non quòd per eius ablationem, vniuerſo ac gene
rali verbo deſit aliquid, vel perimatur veritas. Nam & viſus & auditus & vox con γραμματικὸς
fert ad veritatem. Mens autem eſt quæ eam appoſitè & naturaliter cognoſcit. Sed προσφυῶς.
ex iis quidem quæ adiuuant & cooperantur,alia quidem maiorem,alia verò mino
D rem vim afferunt. Perſpicuitas itaque opem fert ad tradendam veritatem,& diale- σαφήνεια.
ctica,ne proſternamur ab hæreſibus quæ faciunt incurſiones. Et eſt quidem per ſe
perfecta,& nullius indiga Seruatoris doctrinæ cum ſit Dei virtus & ſapientia. Ac-
cedens autem Græca philoſophia,non veritatem facit potentiorem, ſed debilem
aduerſus eam efficit Sophiſticam argumentationem,& propulſans doloſas aduer-
ſus veritatem inſidias,dicta eſt vineæ apta ſepes & vallus. Et quę eſt quidem ex fide φραγμός.
veritas,tanquam panis neceſſaria eſt ad viuendum. Quæ autem præcedit diſcipli- θωράκιον.
na,eſt obſonio ſimilis & bellariis. Deſinente cœna ſuauis eſt placentula,vt ait Pin ἐπιδόρπια.
darus Thebanus. Apertè autem dicit ſcriptura. ASTVTIOR erit ſimplex intelli-
gens. Sapiens autem ſuſcipiet cognitionem. Et. QVI à ſeipſo quidem accepit, glo-
E riam propriam quærit, inquit Dominus. Qui autem quærit gloriam eius qui mi-
ſit ipſum, verus eſt,& iniuſtitia non eſt in ipſo. Contra igitur ſe iniuſtè gerit qui
ſibi vſurpauit ea quę ſunt Barbarorum,& tanquam propriam iactans,ſuam augens
gloriam,& ementiens veritatem, Is fur dictus eſt à ſcriptura. Dicit itaque. FILI Eccleſi. 27.
ne ſis mendax deducit enim mendacium ad furtum. Iam autem fur, id quod habet
ſurreptum, verè habet,etiam ſi ſit aurum,etiam ſi argētum, etiam ſi oratio, etiam
ſi decretum. Ex parte ergo ea quæ ſuffurati ſunt, vera quidem ſunt, ſciunt autem
per coniecturam,& rationum moti neceſſitatibus. Si itaque didicerint. agnoſcent καταληπτι-
comprehendēdo. Et quòd philoſophorum quidem dogmata ex Hebræis ſurrepta κῶς.
fuerint, tractabimus paulopoſt. Prius autem, quod erat conſequens iam dicendum συναρμόσαι.
F eſt de tēporibus Moſis,per quæ oſtendetur citra vllam cōtrouerſiam, Hebræorum
philoſophiam eſſe quauis Philoſophia longè antiquiorem. Ac de iis quidem accu
ratè dictum eſt à Tatiano in oratione aduerſus Græcos. Dictum eſt autem etiam à
Caſiano in primo Exegeticōn, poſtulat tamen commentarius, vt nos quoque ea

percurramus quæ in loco dicta ſunt. Apion itaque Grammaticus, qui πλειστονίκης A
id eſt ſæpe victor eſt cognominatus, in quarto hiſtoriarum Aegypti, & ſi eſſet in-
fenſus Hebræis vtpote genere Aegyptius, adeò vt etiam aduerſus Iudæos librum
ſcripſerit, Amoſis Aegypti Regis mentionem faciens, eius rerum geſtarum teſtem
adducit Ptolemæum Mendeſium. Eius autem verba ſic habent. Effodit autem A-
moſis Athyriam, qui fuit tempore Inachi Argiui, vt ſcripſit 10 temporibus Men-
deſius Ptolemæus. Hic autem Ptolemæus, fuit quidem Sacerdos. Regum autem
Aegypti res geſtas tribus libris exponens, dicit tempore Amoſis Aegypti Regis
Moſe duce Iudæos exiiſſe ex Aegypto. Ex quibus cernitur Moſem floruiſſe tem
pore Inachi. Ex rebus autem Græcis, ſunt antiquiores Argolicæ, eæ, inquam, B
quæ ducunt originem ab Inacho, vt docet Dionyſius Halicarnaſſeus in tempori-
bus. His autem, quatuor quidem generationibus ſunt res Atticæ recentiores
quæ ducunt originem à Cecrope, qui duplici fuit natura, & indigena, vt iiſdem
verbis dicit Tatianus. Nouem verò, res Arcadicæ à Pelaſgo. Dicitur autem hic
quoque Indigena. His autem ſunt aliæ, quindecim recentiores, nempe Phtioti-
cæ quæ à Deucalione. Ad tempus autem rerum Troianarum, ab Inacho generatio
nes quidem viginti vel plures numerantur. Sunt autem anni, vt ſemel dicam, qua
driogenti & vltra. Iam verò res quoque Aſſyriorū videbuntur rebus Græcis mul
tis annis antiquiores, ex iis quæ dicit Cteſias. Triceſimo ſecundo mouit Moſes
ex Aegypto tempore Amoſis Aegyptii & Inachi Argiui. Fuit autem in Græ- C
cia, tempore quidem Phoronei qui fuit poſt Inachum, inundatio quæ fuit tem-
pore Ogygis, & regnum quod fuit Sicyone, primi quidem Aegialei. Deinde Eu
ropis. Deinde Telchinis, & regnum Cretis in Creta. Acuſilaus enim dicit Phoro-
neum fuiſſe primum hominum. Vnde etiam Poëta Phoronidis, dixit eum fuiſſe
patrem mortalium hominum. Hinc Plato in Timæo ſecutus Acuſilaum, ſcribit.
Et cum vellet eos aliquando inducere vt dicerent de rebus antiquis huius ciuita
tis, aggreditur dicere quæ ſunt antiquiſſima. De Phoroneo qui dictus eſt primus,
& de Neobe, & quæ fuerunt poſt diluuium. Tempore autem Phorbantis fuit A-
ctæus, à quo Actæa Attica. Tempore autem Triopæ, Prometheos & Atlas & Epi
pimetheus, & qui duplicem naturam habebat Cecrops, & Ino. Tempore au- D
tem Crotopi, quæ Phaëtontis tempore fuit inflammatio, & quæ tempore Deu
calionis fuit inundatio. Tempore autem Stheneli, & regnum Amphictyonis,
& Danai in Peloponneſum aduentus, & Dardaniæ à Dardano ædificatio. A
Ioue qui genitus, inquit Homerus nouit qui cogere nubes, & ex Creta in Phœ
niciam deductio. Tempore autem Lyncei, Proſerpinæ raptus, & extructio tem
pli quod eſt in Eleuſine, & Triptolemi agricultura, & Cadmi Thebas aduen-
tus, & regnum Minois. Tempore autem Prœti, bellum Eumolpi aduerſus A-
thenienſes. Tempore autem Acriſii, Pelopis ex Phrygia tranſitus, & Iouis A-
thenas aduentus, & ſecundus Cecrops, & Perſei & Bacchi res geſtæ, & Or-
pheus & Muſæus. Octauodecimo autem anno regni Agamemnonis captum eſt E
Ilium regnantis Demophontis Theſei filii anno primo duodecimo menſis Thar
gelionis, vt ait Dionyſius Argiuus. Aegias autem & Dercylus in tertio, octa-
uo menſis Panemi deſinentis. Hellanicus enim dicit duodecimo menſe Thar-
gelionis, & nonnulli eorum qui Attica ſcripſerunt, octauo deſinentis, poſtre-
mo anno regnante Meneſtheo, in plenilunio. Noctis quidem erat medium,
inquit is qui paruam fecit Iliadem, & ſplendebat lucida Luna. Alii autem eo-
tem eodem die Scirrhophorionis. Theſeus autem qui erat æmulator Hercu-
lis, eſt Troianis vna generatione antiquior. Tlepolemi itaque qui fuit filius Her
culis, meminit Homerus, quòd in Ilium militauerit. Oſtenditur ergo Moſem F
fuiſſe antequam Bacchus referretur in Deos, annis ſexcentis quatuor, ſiquidem
in Deos refertur triceſimo ſecundo anno regni Perſei, vt ait Apollodorus in
Chronicis. A Baccho autem ad Herculem, & viros illos fortes qui cum Ia-
ſone in Argo nauigarunt, colliguntur anni ſexaginta tres, & Aeſculapius &
Dioſcuri

πολυπράκοντα Græce eſt, ſed legendum eſſe, πλάτερον colligitur ex ſupputatione. διφυῆς. Græcum habet πεντήκοντα ἀνοῖν. ſed puto legen. πεντηκαίδεκα.

θαργηλιών. λήγοντος. eſt autem hæc comparatio more Athenienſiū, qui poſt viceſimum Lunæ diē ita cōputabant, ὀγδόη φθίνοντος ἑβδόμη φθίνοντος. Eſt corruptus numerus, & forte pro ſexcentis legendū eſt trecentis.

A Dioſcuri, id eſt Caſtor, & Pollux, cum eis nauigarunt, vt teſtatur Apollo-
nius Rhodius in Argonauticis. A regno autem Herculis quod fuit Argis, vſ-
que ad ipſius Herculis & Aeſculapii in Deos relationem, colliguntur anni tri-
ginta, vt vult Apollodorus chronographus. Hinc autem vſque ad relationem
in Deos Caſtoris & Pollucis, ſunt anni quinquaginta tres. Hoc vtique tempore
Troia quoque capta fuit. Quòd ſi Heſiodo quoque poëtæ oportet credere, eum
audiamus. Mercurius.

Editus eſtque Ioui pulchra ex Atlantide Maia
Præco Deum, fuerat cum ſacrum ingreſſa cubile.
Præclarum at peperit natum Cadmea, coiſſet
B *Cum furtim Semele, Bacchum ualde exhilarantem.*

Cadmus quidem Pater Semeles tempore Lyncei venit Thebas, & fuit inuentor
Grçcarum literarum. Triopas autem eodem fuit tempore cum Iſide, generatione
ſeptima ab Inacho. Iſidem autem dicunt eãdem fuiſſe quæ Io, propterea quòd ob-
errans obierit totam terram. Iſter autem in libro de Colonia Aegyptiorum, dicit
eam fuiſſe filiam Promethei. Prometheus autem fuit tempore Triopę, ſeptima ge
neratione poſt Moſem. Quare vel ante eam quæ ex Græcorũ ſentẽtia fuit hominis
generationem, Moſes videtur floruiſſe. Leo autem qui tractauit de Diis qui ſunt
in Aegypto, dicit Iſidem à Græcis vocari Cererem, quæ fuit tẽpore Lyncei, vnde
cima generatione poſt Moſem. Apis autem Rex Argorum, ædificat Memphim, vt
C dicit Ariſtippus in primo Arcadicorum. Ariſteas verò Argiuus dicit eum nomina
tum eſſe Sarapim, & eum eſſe quem colunt Aegyptii. Nymphodorus autem Am
phipolitanus in tertio de legibus Aſiæ, dicit Apim taurum mortuum & condi-
tum, loculo qui σορὸν Grçcè dicitur, fuiſſe repoſitum in templo dæmonis qui
colebatur, & hinc appellatum fuiſſe Soroapim, & poſtea quadam eorum qui illic
habitabant conſuetudine Sarapim. Eſt autem Apis tertius ab Inacho. Iam verò
Latona fuit tempore Tityi. Namque à Latona clara eſt Iouis incita coniux. Ti-
tyus autem fuit eodem tempore cum Tantalo. Meritò ergo ſcribit etiam Pinda-
rus Bœotius. In tempore autem Apollo fuit genitus. Nec mirum, cum etiam Ad-
D meto vna cum Hercule inueniatur ſeruiiſſe mercede in magnum annum. Zethus
autem & Amphion inuentores muſicæ, fuerunt circa Cadmi ætatem. Quòd ſiquis
dicat Phemonoëm primam Acriſio reſponſa ceciniſſe, ſciat quòd viginti & ſeptem χρησμῳδοῦσα.
annis poſt Phemonoëm fuit Orpheus, & Muſçus, & Linus præceptor Herculis.
Homerus autem & Heſiodus fuere Iliacis multo recentiores, poſt quos longè fue
re recentiores Grçcorum legiſlatores, Lycurgus, & Solon, & ſeptem ſapien-
tes, & Syrius Pherecydes, & magnus Pythagoras, qui longè fuerũt inferius cir
ca Olympiadas, vt prius oſtendimus. Plurimis ergo qui apud Græcos colun-
tur, Diis, non ſolum iis qui dicuntur Sapientes & Poëtæ, oſtenſum eſt nobis Mo
ſem eſſe antiquiorem. Neque verò is ſolus, ſed etiam Sibylla, dicitur Orpheo
E dicuntur, & cum eſſet cognomine, & de iis quæ ab ea prolata ſunt reſponſis talum,
antiquior. De eius enim Phrygia, appellatum eſſe Dianam, & cum ea ad Delphos
acceſſiſſet, ceciniſſe.

O Delphi, Phœbi ferientis qui eminus eſtis
Serui, ueni ad uos Iouis expoſitura potentis
Mentem, in germanam cum ſim bile percita Phœbum.

Eſt autem alia quoq; quę vocatur Herophile Erythręa. Harũ meminit Heraclides
Ponticus in libro de Oraculis. Mitto Aegyptiam, & Italicam quæ Romæ habita-
F uit Carmentale, cuius fuit filius Euander: qui Romę templum Panis, quod Lu-
percal appellatur, condidit. Operę pretium eſt autem, cum in hunc locum deuene- κάρμενλον.
rimus, aliorum quoque Prophetarum, qui poſt Moſem fuerunt apud Hebræos,
tempora exquirere. Poſtquam è vita exceſſit Moſes, dux populi ſuccedit Ieſus, qui

bellum quidem geſſit LXVI annis, in terra autem illa bona quieuit XXV annis. Vt A autem continet liber Ieſu, Moſi ſucceſſit vir prędictus annis XXVII. Deinde cum peccaſſent Hebræi, traduntur Meſopotamiæ Regi Chuſachar octo annis, vt refert liber Iudicum. Cum autem poſtea Deum oraſſent, ducem accipiunt Gothoniel, fratrem Chaleu iuniorem ex tribu Iuda, qui cum interfeciſſet Regem Meſopotamiæ, præfuit populo annis deinceps quinquaginta. Et cum rurſus peccaſſent, traditi ſunt Aeglom Regi Moabitarũ annis XVIII. Cum autẽ rurſus rediiſſent, eorum dux fuit Aod annis octoginta, vir qui ambabus manibus pro dextra vtebatur, ex tribu Ephraim. Is eſt qui Aeglom de medio ſuſtulit. Mortuo autem Aod cũ rurſus peccaſſent, traditi ſunt Iabim Regi Chanaan XX annis. Eius tempore fuit B Prophetiſſa Debbora vxor Labidoth ex tribu Ephraim, erat autem Pontifex Ozius filius Rieſu. Cum per eam exercitum ductaſſet Barac filius Benner ex tribu Nephtalim, acie congreſſus cum Siſara principe exercitus Iabim, potitus eſt victoria. Atque hinc quidem populo prępfuit Debbora, eum iudicans. Ea autem mortua cum rurſus peccaſſet populus, Madianitis traditur annis ſeptem. Poſt hæc Gedeon ex tribu Manaſſe, filius Ioę, cum trecentos in aciem produxiſſet, & centum & viginti eorum millia cecidiſſet, præfuit annis XL. Poſt quem eius filius Achimelech tribus annis. Ei ſucceſſit Boleas filius Bedan filii Charran, ex tribu Ephraim. XXIII annis magiſtratum obtinens. Poſt quem cum rurſus peccaſſet populus, octodecim annis traditur Ammanitis. Cum autem ducti fuiſſent pœnitentia, C eis præeſt Iephtę Galaadites ex tribu Manaſſę, & præfuit VI annis. Poſt quem dux fuit Abatthan qui erat ex Bethleem, de tribu Iuda, annis ſeptem. Deinde Ebron Zabulonites octo annis. Deinde Aeglom ex Ephraim octo annis. Nõnulli autem ſeptem annis Abattham coniungunt quatuor annos Ebrom. Et cum poſt eum rurſus peccaſſet populus, alienigenis Philiſthęis ſubiicitur quadraginta annis. His autem reuerſis, pręeſt Sampſon ex tribu Dan, cum in bello viciſſet alienigenas. Is fuit dux XX annis. Et poſt eum cum nullus eſſet qui præeſſet, populum iudicauit Heli Sacerdos quadraginta annis. Ei ſuccedit Samuel Propheta, cum quo regnauit Saul, qui viginti ſeptem annis regnum obtinuit. Is etiam Dauidem vnxit Regem. Mortuus eſt autem Samuel duobus annis ante Saulem, cum eſſet Pontifex Abimelech. Is Saulem vnxit in Regem, qui primus poſt Iudices regnauit in Iſraël. Quo- D rum vniuerſus numerus vſque ad Samuelem, anni ſunt quadringenti ſexaginta tres, menſes ſeptem. Deinde vt habetur Regum primo, regnauit renouatus Saul XX annis. Poſt mortem autem Saulis, regnat Dauid ſecundo in Chebron, filius Ieſſe, ex tribu Iuda, quadraginta annis, vt continet ſecundus Regum. Erat autem pontifex Abiathar, filius Abimelech, ex cognatione Heli. Fuerunt autem Gad & Nathan prophetæ eius tempore. Fiunt ergo à Ieſu Naue vſque ad tempus quo Dauid regnum accepit, vt nonnulli quidem volunt, anni quadringenti quinquaginta, vt autẽ propoſita oſtendit chronographia, colliguntur anni quingenti XXIII. menſes ſeptem, vſq; ad mortem Dauidis. Poſtea regnauit Solomon filius Dauid E annis XL. Eius tempore fuit perpetuo Propheta Nathan, qui etiam eum adhortatus eſt vt templum extrueret. Similiter autẽ Achias quoque prophetauit in Silo. Erant autem ambo quoq; Reges, Dauid & Solomon, prophetæ. Sadoc autem primus pontifex ſacrificauit in templo quod ędificauit Solomon, qui erat octauus ab Aaron primo pontifice. Sunt ergo à Moſę vſque ad ætatem Solomonis, vt dicunt quidem aliqui, anni quinganti nonaginta quinque, vt alii autem, quingenti ſeptuaginta ſex. Si quis autem, iis qui ſunt à Ieſu vſque ad Dauid, quadringentis quinquaginta annis, quadraginta annos quibus dux fuit Moſes connumerauerit, & alios octoginta annos quot natus erat Moſes, priuſquam exirent ex Aegypto Hebræi, & his adiecerit quadraginta annos regni Dauid, colliget omnes annos F ſexcentos decem. Accuratius autem ac perfectius procedet noſtra chronographia, ſi quingentis & viginti tribus annis & ſeptem menſibus vſque ad mortem Dauidis, adiecerit quis centum & viginti annos Moſis, & Solomonis XL. Colliget

enim

Græcè eſt τεσσαράκοντα ſed lego ὀκτώ

ἀναρχίας ἔτη

ἐπανακαμ-ψας.

A enim omnes vſque ad mortem Solomonis, annos ſexcentos octoginta tres, ſeptẽ
menſes. Hiramus dat ſuam filiam Solomoni, quo tempore poſt Troiam captam
venit Menelaus in Phœniciam, vt ait Menander Pergamenus & Lętus in Phœni-
ciis. Poſt Solomonẽ autẽ regnat Roboam, filius eius, annis ſeptemdecim. Erat au-
tem pontifex Abimelech filius Sadoc. Eius tempore diuiſo regno in Samaria, re-
gnat Hieroboam ex tribu Ephraim, ſeruus Solomonis. Prophetauit autẽ Achias
quoque Silonites, & Sameas filius Amame, qui etiam ex Iuda abiit ad Roboam,
& prophetauit ſuper altare. Poſt eum regnauit Abiu filius eius, annis viginti tri-
bus, & ſimiliter eius filius Athaman. Is in ſenectute laborauit podagra. Propheta-
uit autem eius tempore Iehu filius Ananiæ. Poſt eum regnauit Ioſaphat eius fi-
B lius, annis v. Eius tẽpore prophetarunt Helias Thesbites & Micheas filius Ieble,
& Abdias filius Ananiæ. Tempore autem Micheæ erat etiam Pſeudopropheta Se
decias filius Chanaan. Poſt eos ſequitur regnum Ioran filii Ioſaphat ad VIII. an-
nos, cuius tempore prophetauit Helias, & poſt Heliam Heliſæus filius Saphat.
Eius tempore, ii qui erant in Samaria, comederunt ſtercus columbæ, & ſuos libe-
ros. Tempus autem Ioſaphat extenditur ab vltima parte tertii Regum vſque ad
quartum. Tempore autem Ioram aſſumptus eſt Helias. Cœpit autem prophetare
Eliſeus filius Saphat ſex annis, cum eſſet natus annos quadraginta. Deinde Ocho
zias regnauit anno vno. Eius tẽpore adhuc prophetabat Eliſeus; & cum eo Ab-
dadonæus. Poſt eum mater Oziæ Gotholia regnat octo annis, interfectis filiis ſui
fratris. erat enim ex genere Achab. Soror autem Oziæ Ieſabæa ſuffurata eſt filiũ
C Oziæ, Ioas, & ei poſtea regnum tribuit. Tempore huius Gotholiæ adhuc prophe
tabat Heliſeus, poſtquã regnauit, vt dixi antea, Ioas, qui fuit ſeruatus à Ieſabæa
vxore Iodeę pontificis. Fiunt autem omnes anni quadraginta. Colliguntur ergo
à Solomone vſque ad mortem Eliſæi prophetæ, vt nonnulli quidem dicunt, cen
tum & quinque, vt alii autem, centum & duo, vt quæ eſt autem propoſita oſten-
dit chronographia, à regno Solomonis anni centum octoginta vnus. A tẽporibus
autem Troianis vſque ad ortum Homeri, ex Philochori quidem ſententia, fiunt
centum & octoginta anni poſt Ionicam deductam coloniam. Ariſtarchus autem
in commentariis Archilochiis, dicit eum fuiſſe tempore deductionis coloniæ Io-
nicæ, quę fuit centum & quadraginta annis poſt Troiana tempora. Apollodorus
D autem centum annis poſt deductam coloniam Ionicam, cum Ageſilaus Doryſſus
eſſet Rex Lacedæmoniorum, adeò vt ad eum peruenerit Lycurgus legiſlator, cũ ὥστε ἐπιβαλεῖν
eſſet adhuc iuuenis. Euthymenes autem in Chronicis dicit eum floruiſſe cum He αὐτῷ.
ſiodo, tempore Acaſti, & natum fuiſſe in Chio circiter annum ducẽteſimum poſt
Troiam captam. In hac autem ſententia eſt etiam Archemachus in tertio Eubœi-
corum. Quo fit vt ipſe & Heſiodus ſint Eliſęo Propheta recentiores. Quòd ſi
quis velit ſequi Grãmaticum Cratetem, & dicat fuiſſe Homerum circa reditum
Heraclidarum, octoginta annis poſt captam Troiam: inuenietur rurſus Solomo-
E ne poſterior, cuius tempore fuit Menelai aduentus in Phœniciam, vt ante dictum
eſt. Eratoſthenes autem centeſimo anno poſt captam Troiam refert Homeri æta- Græcum habet
tem. Quinetiam Theopompus in quadrageſimo tertio rerum Philippicarum, re ἐπὶ προσεχέστω
fert Homerum fuiſſe quingentis annis poſt eos qui in Ilio militarunt. Euphorion τῷ τετάρτῳ φιλιππικῶν
autem in opere de Aliadibus, dicit eum fuiſſe tempore Gygis, qui cœpit regnare
octauadecima Olympiade, quem etiam dicit primum nominatum eſſe tyrannũ. ſed puto legen.
Soſibius autem Lacon in deſcriptione temporum, redigit Homerum in octauum ἐπὶ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ
annum regni Charilli Polydecti. Ac regnauit quidem Charillus annis ſexaginta φιλιππικῶν
quatuor, poſt quem filius Nicander annis XXXIX. In XXXIIII eius anno dicunt aut forte
fuiſſe poſitam primam Olympiadem, adeò vt eſſet vtique Homerus nonaginta ἐπὶ τεσσαρά-
F annis antequam poſita eſſent Olympia. Poſt Ioam regnum excipit Amaſias eius fi κοντα ἰδίᾳ idest
lius annis XXXIX. Ei ſimiliter ſuccedit Ozias eius filius annis quinquaginta duo In quadraginta
bus. Is autem mortuus eſt leproſus. Eius autem tempore prophetarunt Amos & tribus, vt qui nõ
Eſaias eius filius, & Oleę filius Beeri, & Ionas filius Amathi, qui erat ex Gethcho curet exprimere in quo libro.

ber,qui prædicauit Nioeuitis,qui ex ventre cœti exceſſit.Deinde regnat Ioathan A
filius Oziæ annis ſedecim.Eius tempore adhuc prophetabat Eſaias & Oſee,& Mi
cheas Moaraethites,& Ioël filius Bathuel.Ei ſuccedit eius filius Achaz annis ſede
cim.Eius tempore,quintodecimo anno abductus eſt Iſraël Babylonem, & Salma
oaſar Rex Aſſyriorum trãſmigrare fecit eos qui habitabant in Samaria,ad Medos
& Babylonem.Achaz rurſus ſuccedit Oſeæ annis octo. Deinde Ezechias annis
xxtx. Ei propter ſanctitatem, cum ad finem vitę perueniſſet,largitur Deus per
Eſaiam,vt viueret alios quindecim anoos,per regreſſum Solis.Ad eum vſque per
uenerunt prophetantes Eſaias & Oſee & Michęas.Hi autem dicuntur fuiſſe poſt
ætatem Lycurgi legiſlatoris Lacedæmooiorum.Dieuchidas enim in quarto Me-
garicorum,circa ducenteſimum nooageſimum annum ex quo Troia fuit ſecundo B
capta, dicit floruiſſe Lycurgum. Eſaias autem à regno Solomonis,cuius tempore
oſtenſum eſt Menelaum veniſſe in Phœniciam, ducenteſimo anno adhuc prophe
taſſe cernitur,& cum eo Micheas & Oſee & Ioël filius Bathuel. Poſt Ezechiam
autem,filius eius Manaſſes regnat annis quinquaginta quinque. Deinde eius fi-
lius Amos duobus annis.Poſt quem eius filius Ioſias iuſti & ęqui obſeruãtiſſimus,
annis tringinta & vno.Is impoſuit membra hominum ſuper membra idolorum,
quemadmodum ſcriptum eſt in Leuitico,Eius tẽpore anno octauo decimo paſcha
actum eſt,quòd à Samuele,neque in eo quod interceſſerat tempore fuerat celebra
tum.Tunc etiam Chelcias Sacerdos, pater Hieremiæ Prophetæ, cum io librum C
legis incidiſſet in templo reconditum eo tecto vitam finiit.Eius tempore prophe
tauit Olda & Sophonias & Hieremias. Tempore autem Hieremiæ fuit Pſeudo-
propheta Ananias filius Ioſiæ.Is cum non audiiſſet Hieremiam Prophetã,interem
ptus eſt à Nechao Rege Aegypti in fluuio Euphrate,cũ ei occurriſſet proficiſcen-
ti aduerſus Aegyptios.Ioſię ſuccedit Iechonias & Ioachas eius filios,menſibus tri
bus & decem diebus.Eum Nechao Rex Aegypti vinctum abduxit in Aegyptum,
cum pro eo conſtituiſſet Regem fratrem eius Ioachim,tributarium regionis,an-
nis vndecim.Poſt eum Ioachim eiuſdem cum eo nominis, regnauit tribus menſi-
bus.Deinde Sedechias annis vndecim,& ad eum vſque peruenit prophetans Hie-
remias.Prophetarunt autem & Buzi & Vrias filius Samei & cũ eo Abacum. Hic D
accipiunt finem Hebræi Reges.. Fiunt ergo à Moſis quidem ortu vſque ad hanc
tranſmigrationem,vt nõnulli quidem dicunt,anni noningenti ſeptuaginta duo,
ex accurata autem & exacta chronographia,mille octoginta quinque, ſex menſes,
decem dies. A regno autem Dauidis vſque ad captiuitatem quæ facta eſt à Chal-
dæis,anni quadriogenti quinquaginta duo,menſes ſex. Vt autem colligit noſtra
accurata temporum ſupputatio,quadringenti anni octoginta duo, menſes ſex,de
cem dies. In duodecimo autem anno regni Sedechiæ, Nabuchodonoſor ſeptua-
ginta annis ante principatum Perſarum,aduerſus Phœnicas & Iudęos bellum geſ
ſit,vt dicit Beroſus in hiſtoriis Chaldaicis. Ioabas autem ſcribens de Aſſyriis, fatę
tur ſe à Beroſo ſumpſiſſe hiſtoriam,vera eſſe quæ ab eo dicuntur teſtificans. Na- E
buchodonoſor ergo excæcatum Sedechiam abducit Babylonem, & totum facit
populum tranſmigrare.Fuit autem hæc captiuitas ſeptuaginta annis, paucis exce
ptis,qui confugerunt in Aegyptum.Prophetarunt autem etiam tempore Sede-
chiæ Hieremias adhuc & Abacum.Quinto autem anno eius regni Babylone pro-
phetauit Ezechiel.Poſt quem Naum Propheta.Deinde Daniel.Rurſus verò poſt
eum prophetarunt Aggęus & Zacharias,primi Darii tẽpore,duobus annis. Poſt
quem qui fuit in duodecim Angelus. Poſt Aggęum autem & Zachariam, Nee-
mias qui fuit princeps pocillatorum Artaxerxis,filius autem Acheli Iſraëlitæ,ædi
ficauit ciuitatem Hieruſalem,& templum extruxit.In hac captiuitate fuit Eſther
& Mardocbeus,cuius habetur liber,ſicut etiam Maccabæorum.In hac captiuitate F
cum ſtatuam adorare ooluiſſent Miſaël Ananias & Azarias, iniecti in fornacem
ignis,ſeruati ſunt apparente Angelo. Tunc per Draconem Daniel iniectus in la-
cum leonum,ab Abacum diuina prouidentia nutritus,ſeptimo die ſeruatur. Hic

etiam

κλιστά.

Malachias ab Hebræis vocatur Angelus.

A etiam factum eſt ſignum Ionæ, & Tobias per Raphaëlem Angelum Saram ducit
vxorem, cum dęmon ſeptem primos eius procos ſuſtuliſſet, & poſt nuptias Tho-
biæ, pater eius Tobet viſum recipit. Hic Zorobabel cum aduerſarius viciſſet ſapiē
tia, emit à Dario renouationem Hieruſalem, & cum Eſdra rediit in patriam, per
quem facta populi redemptio, & diuinitus inſpiratorum eloquiorum recenſio &
renouatio, & paſcha ſalutare celebratum eſt & ſoluta eſt affinitas quæ Hebræis in
terceſſerat cum alienigenis. Publico autem præconio proclamauerat Darius He-
bręorum reſtitutionem. Cum autem Darii tempore effectum eſſet quod promiſe
at, celebratum feſtum Encæniorum, ſicut etiam Tabernaculorum. Fiunt autem
anni omnes cum annis captiuitatis vſque ad populi reſtitutionem, ab ortu quidem
Moſis, anni mille centum quinquaginta quinque, mēſes ſex, decem dies. A regno
B autem Dauid, anni, vt nonnulli quidem, trecenti quinquaginta duo, vt autem di-
cam accuratius, quingenti ſeptuaginta duo, menſes ſex, decem dies. Impleta ſunt
ergo à captiuitate quę tempore Hieremiæ Prophetę fuit Babylone, ea quę à Pro Daniel.9.
pheta Daniele dicta ſunt, quæ ſic habent. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ
ſunt ſuper populum tuum, & ſuper ciuitatem ſanctam tuam, vt conſumatur pecca
tum, & vt obſignet peccata, & deleat iniquitates, & vt expiet, & vt agat iuſtitiam
ſempiternam, & obſignet viſionem & Prophetam, & vngat ſanctum ſanctorum.
Et cognoſces & intelliges ab exitu ſermonis. Vt reſpondeas, & ædifices Hie-
ruſalem vſque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem & hebdomades ſeptua-
ginta duæ erunt, & conuertetur & ędificabitur platea & murus, & inanientur
C tempora, & poſt ſexaginta duas hebdomadas exterminabitur chriſma, & iudi-
cium non eſt ipſi, & ciuitatem & ſanctum deſtruet cum Duce veniente. Excin-
dentur in inundatione, & vſque ad finem belli abbreuiati deletionibus. Et con- διαθήκην
firmabit teſtamentum multum hebdomada vna, & in dimidio hebdomadis tollę teſtamentum
tur ſacrificium meum & libamen, & in templo abominatio deſolationū, & vſq; pactum.
ad conſummationem temporis, conſummatio dabitur in deſolationem. Et dimi-
dium hebdomadis ceſſare faciet thymiama ſacrificii. Et expanſio deſtructionis
vſq; ad cōſummationem & inſtar deſtructionis libaminis. Quòd itaque in ſeptem
hebdomadibus ædificatum ſit templum, hoc clarum eſt. In Eſdra enim ſcriptum
eſt. Et ſic fuit Chriſtus Rex dux Iudæorum, cum impletę eſſent ſeptem hebdoma
D des in Hieruſalem, & in ſexaginta duabus hebdomadis quieuit vniuerſa Iudæa, &
fuit abſque bellis, & Dominus noſter Chriſtus ſanctus ſanctorum cum veniſſet,
& viſionem impleſſet & Prophetam, in carne vnctus eſt patris ſui ſpiritu. In his
ſexaginta duabus hebdomadibus, quēadmodum dixit Propheta, & in vna hebdo-
mada, Dominus. Dimidium hebdomadis tenuit Nero regnans, & in ſancta ciuita
te Hieruſalem ſtatuit abominationem, & in dimidio hebdomadis, & ipſe ſubla-
tus eſt, & Otho & Galba & Vitellius. Veſpaſianus autem & imperium obtinuit,
& Hieruſalem diruit, & ſanctum deſolatum reddidit. Et quòd hæc ita ſe habeant,
ei qui poteſt quidem intelligere, clarum eſt, ſicut dixit Propheta. Cum itaque im-
E pleretur vndecimus annus, in principio ſequentis, regnante Ioachim, facta eſt ca-
ptiuitas Babylonica à Rege Nabuchodonoſor, cum ſeptimo iam anno Rex eſſet
Aſſyriorum. Vafreus autem ſecundo anno eſſet Rex Aegyptiorum, Philippus au
tem magiſtratum ſummum gereret Athenis, primo anno quadrageſimę octauæ ἄρχοντος Φι-
Olympiadis. Manſit autem captiuitas annis ſeptuaginta, vt quæ ceſſarit anno ſe- λίππου.
cundo Darii Hyſtaſpis filii, qui fuit Rex Perſarum, Aſſyriorum & Aegyptio-
rum, cuius tempore, vt prius dixi, Aggæus & Zacharias, & qui fuit ex duodecim
Angelus, prophetauere. erat autem Pontifex Ieſus Ioſedec filius. In ſecundo
autem anno regni Darii, quem dicit Herodotus Magorum diſſoluiſſe imperium,
F mittitur Zorobabel filius Salathiel, vt excitet & exornet templum quod erat Hie
roſolymis. Colliguntur autem ſic quoque Perſarum tempora. Cyrus annis trigin
ta. Cambyſes nouemdecim. Darius quadraginta ſex. Xerxes viginti ſex. Artaxer-
xes quadraginta & vnum. Darius octo. Artaxerxes quadraginta duos. Ochus vel

Arſes,tres. Colliguntur autem ſimul anni Regum Perſarum, ducenti triginta A
quinque. Cum hunc itaque Darium ſuſtuliſſet Alexander Macedo, iis annis qui
ſunt adiecti regnare incipit. Similiter ergo Macedonum quoque Regum tépora,
ſic colliguntur. Alexander annis decem & octo. Ptolemęus Lagi filius, annis qua-
draginta. Ptolemęus Philadelphus annis vigintiſeptem. Deinde Euergetes, an-
nis vigintiquinq;. Deinde Philopater, annis ſeptemdecim. Poſt quē Epiphanes an-
nis vigintiquatuor. Ei ſuccedit Philomater, & regnat annis trigintaquinque. Poſt
quem Fuſcon annis vigintinouem. Deinde Lathurus, annis trigintaſex. Deinde
qui fuit cognominatus Dionyſius, annis vigintinouem. Poſtrema regnauit Cleo
patra vigintiduobus annis. Poſtquam fuit regnum Cappadocū octodecim dierū.
Fiunt ergo ſimul coniuncta Macedonum tempora, anni trecenti duodecim, dies B
octodecim. Oſtenditur ergo eos qui tempore Darii Hyſtaſpis filii, ſecundo anno
eius regni prophetauere, nempe Aggęum & Zachariam, & Angelum qui fuit ex
duodecim, cum in primo anno quadrageſimæ octauæ Olympiadis prophetarint,
eſſe Pythagora antiquiores, qui fertur fuiſſe ſexageſima ſecunda Olympiade,
& Thalete, qui ex Græcorum ſapientibus fuit antiquiſſimus, qui fuit circa quin
quageſimam Olympiadem. Qui autem cum Thalete connumerati ſunt ſapientes
fuerunt eodem tempore, vt ait Andron in tripode. Heraclitus enim cum eſſet
Pythagora poſterior, eius in ſuis ſcriptis meminit. Vnde citra cōtrouerſiam, ęta-
te eorum qui prius dicti ſunt Prophetarum, ſimul cum iis etiam qui ſeptem dicun- C
tur ſapientes, antiquior fuerit prima Olympias, quę etiam oſtenditur fuiſſe Iliacis
poſterior, quadringentis ſeptem annis. Facile ergo poteſt perſpici, Solomonem
qui fuit tempore Menelai, is autem fuit temporibus Troianis, fuiſſe Gręcorum ſa
pientibus multis annis antiquiorem. Eo autem rurſus quot ſit annis prior Moſes,
in iis quæ ante dicta ſunt à nobis declaratum eſt. Alexander autem qui Polyiſtor,
hoc eſt Multiſcius, eſt cognominatus, in ſuo opere de Iudæis, aliquas ſcripſit epiſto
las, Solomonis quidem & ad Vafrem Regem Aegypti, & ad Regem Phœniciæ Ty
riorum, & eorum ad Solomonem, in quibus oſtenditur quidem Vafrem octogin-
ta milia virorum Aegyptiorum ei miſiſſe ad templi ędificationem: alterum autem
totidem cum Architecto Tyrio, ex matre Iudęa, ex tribu Dauid, vt illic ſcriptū eſt D
cui nomen Hyperon. Quinetiam Onomacritus Athenienſis, cuius dicuntur eſſe
poëmata quæ Orpheo adſcribuntur, tépore principatus Piſiſtratidarū, circa quin
quageſimam Olympiadem inuenitur. Et Orpheus Muſæi diſcipulus qui vnà cum
Hercule nauigauit. Amphion autem duabus generationibus præcedit Iliaca. De-
modocus verò & Phemius, poſt Troiam captam ille quidem apud Phæacas, hic ve
rò apud Procos, propter artem pulſandi cytharam in magna erant exiſtimatione.
Iam verò quæ Muſæi feruntur eſſe reſpōſa, aiunt eſſe Onomacriti. Cratetem verò
Orphei, Zopyri Heracliotæ & deſcenſum ad inferos eſſe Prodici Chii. Ion au-
tem Chius in trigrammis refert Pythagoram hæc quoque Orpheo tribuere. Epi-
genes autem in iis quæ ſcripſit de poëſi quæ refertur ad Orpheum, dicit eſſe Cer- E
copis Pythagorei deſcenſum ad inferos, & ſacram orationem. peplum autem &
phyſica, Brontim. Porro autem nonnulli quoque Terpandrum inter priſcos refe-
runt. Ellanicus certè eum refert fuiſſe tempore Medæ Phanias autem ponens Le-
ſchen Leſbium ante Terpandrum, refert Terpandrum eſſe Archilocho recentio-
rem. Leſchen autem concertaſſe cum Arctino & viciſſe. Xanthus autem Lydius
circa octauam decimam Olympiadem. Vt autem Dionyſius, circà quintam de-
cimam Olympiadem Thaſum fuiſſe conditam, vt ſit conſentaneum iam cogni-
tum fuiſſe Archilochum poſt viceſimam Olympiadem. Meminit certè & Magne-
tum exitii quod paulo antè fuerat. At fertur quidem Simonides fuiſſe tempore
Archilochi. Callinus autem non multo antiquior. Magnetum enim qui perierant F
meminit Archilochus. Hic verò, vt quorum eſſent res ſecundæ meminit. Eume-
lus autem Corinthius cum eſſet antiquior dicitur perueniſſe vſque ad Archiam
qui condidit Syracuſas? Et hæc quidem inductus ſum vt dicerem, quòd maximè

quidem

A quidem inter vetuſtiſſimos, Poëtas ponant Cyclicos. Iam verò inter Græcos quoque dicuntur fuiſſe multi qui reſponſa dederunt, ſicut Bacides, vnus quidem Bœotius, alter verò Arcas, qui multa multis prædixerunt. Athenienſis autem Amphileti conſilio Piſiſtratus quoq; confirmauit tyrannidem, cum ei inuadendi tempus ſignificaſſet. Taceatur enim Cometa Cretẽſis: Cinyras Cyprius: Admetus Theſſalus: Ariſtęus Cyrenęus: Amphiaraus Athenienſis: Timotheus Corcyreus: Demænetus Phocenſis. Epigenes Theſpienſis: Nicias Caryſtius: Ariſto Theſſalus: Dionyſius Carthaginenſis: Cleophon Corinthius: Hippo filia Chironis & Bœo, & Manto, & Sibyllarum turba, Samia, Colophonia, Cumana, Erythræa, Phyto, Taraxandra, Macetis, Theſſala, Theſprotis, & rurſus Calchas & Mopſus B qui fuere Troianis temporibus. Antiquior autẽ Mopſus, vt qui nauigaret vnà cũ Argonautis. Aiunt autem Battum Cyrenæum compoſuiſſe eam quæ Mopſi dicitur diuinationem. Et Dorotheus in primo libro qui inſcribitur Pandecta, refert Mopſum audiiſſe Alcyonem & Coronem. Præſcientiæ autem Pythagoras quoq; magnus ſemper mentem adhibuit, & Abaris Hyperboreus, & Ariſtæas Proconneſius, & Epimenides Cretẽſis qui venit Spartam, & Zoroaſter Medus, & Empedocles Agrigentinus, & Phormio Lacon. Quinetiam Polyaratus Thaſius, & Empedotimus Syracuſanus, & poſt hos maximè Socrates Athenienſis. Eſt enim mihi, inquit in Theage, quod ab ineunte ætate diuina ſorte accedit, ſignum dęmonis. Id autem eſt vox, quę vbi fuerit edita, retinet ne faciam quod ſum facturus, hortatur autem nunquam. Et Execeſtus Phocenſium Tyrannus duos geſtans incantatos *γεγοητευμένους* C annulos, qui inter ſe inuicem ab eis edebatur ſonitu, ſciebat tempus rerum gerendarum, mortuus tamen eſt dolo interfectus, etiam ſi id ei prius ſignificaſſet ſonitus, vt dicit Ariſtoteles in opere de Republ. Phocenſium. Quinetiam ex iis qui aliquando fuere homines in Aegypto, opinione autem hominum Dii fuerunt, Hermes Thebanus, & Aeſculapius Memphitanus, & rurſus Tireſias & Manto Thebis, vt dicit Euripides. Iam Helenus & Laocoon & Oenone & Brenus in Ilio. Crenus enim vnus Heraclidarum dicitur inſignis vates, & Iacus alius in Elide, à quo Iacidæ, & Polyidus Argis & Megaris, cuius meminit tragœdia. Quid opus eſt recenſere Telemum, qui cum eſſet vates, Cyclopum, prædixit Polyphemo ea D quæ in errore Vlyſſis euenerunt, aut eũ qui erat Athenis Onomacritum, aut Amphiaraum, qui cum ſeptem qui aduerſus Thebas bellum geſſerunt, fertur Troia capta vna generatione fuiſſe poſterior, aut Theoclymenũ in Cephalenia, aut Telmeſum in Caria, aut Galeum in Sicilia? Præter hos autem fuerint etiam alii, Idmon qui fuit cum Argonautis, Phemonoe Delphis, Mopſus Apollinis filius, & Manteus in Pamphylia, & Amphilochus Amphiarai filius in Cilicia. Alcmeon apud Acarnanes, Anias in Delo, Ariſtander Telmeſſenſis, qui fuit cum Alexandro. Iam verò Philochorus, in primo de diuinatione, refert Orpheum fuiſſe Vatem. Theopompus autem & Ephorus & Timæus Orthagoram quendam Vatem fuiſſe ſcribunt, quemadmodum Pythocles Samius in quarto rerum Italicarum E Caium Iulium Nepotem. Sed illi quidem fures omnes & latrones, vt dicit ſcriptura, plurima ex obſeruatione & ex veriſimilibus prædixerũt, ſicut medici & Vates qui coniectant ex regula naturæ, alii autem etiam à dæmonibus incitati, vel per aquas, & ſuffitus, & aërem aliqua qualitate præditũ, perturbati. Apud Hebręos autem Dei virtute & inſpiratione, ante legem quidem Adam qui & in muliere & in animantum nominatione futura prædixit, & Noe qui prædicauit pœnitentiam. Abraam, Iſaac & Iacob, qui apertè non pauca ex futuris & iis quæ iam inſtabant præſignificabant. Cum lege autem Moſes & Aaron, poſt quos prophetauere Ieſus filius Naue, Samuel, Gad, Achias, Amæas, Iehu, Helias, Michæas, Abdiu, Eliſeus, F Abdadonę, Amos, Eſaias, Oſee, Ionas, Ioël, Hieremias, Sophonias, Buzi, Ezechiel, Vrias, Abacũ, Naum, Daniel, Miſaël, qui pręerat rationibus, Aggeus, Zacharias, & qui erat ex duodecim Angelus. Sunt autẽ omnes prophetæ. xxxv. Ex mulieribus autẽ (nam eæ quoque prophetabant) Sarra, & Rebecca, & Maria, Debbo-

χρησμολόγοι.

φυσιογνωμονικός. Græcè eſt, *ὁ τῶν συλλογισμῶν* ſed lego *ὁ ἐπὶ λογισμῶν* qui præerat rationibus. Vel forte ſtare etiã poteſt *ὁ τοὺς συλλογισμούς* qui ſyllogiſmos ſupple faciebat, quoniam cũ Magis & ſapientibus diſputans, inuictus diſceſſit.

ra & Olda. Deinde circa eadem tempora prophetauit Ioannes vſque ad baptiſmũ
ſalutarem. Poſt Chriſti autem ortũ, Anna & Symeon. Zacharias enim pater Ioan-
nis, ante filium quoque in Euangeliis dicitur prophetaſſe. Ab alto ergo à Moſe
colligamus Græcorum chronographiam. Ab ortu Moſis vſque ad Iudæorum ex
Aegypto exitum, anni octoginta, & qui fuerunt vſque ad eius mortem, alii qua-
draginta. Fuit Hebręorum exitus tempore Inachi ante Sothiacam reuolutionem,
egreſſo ex Aegypto Moſe, annis prius quadringentis quadraginta quinq;. A Mo-
ſis autem principatu & Inacho vſque ad inundationem Deucalionis, ſecundum,
inquam, diluuium, & incendium Phaëtontis, quæ quidem tempore Crotopi acci
derunt, enumerantur quatuor generationes. ad centum autem annorum numerũ
reducuntur tres generationes. Ab inundatione autem ad Idæ incendium, & ferri B
inuentionem, & Idæos dactylos, anni ſeptuaginta tres, & ab Idę incendio vſq; ad
raptum Ganymedis, anni ſexaginta quinque. Hinc autem ad Perſei expeditinnẽ,
quando etiam Glaucus Iſthmia ſtatuit propter Melicertam, anni quindecim. A
Perſei autem expeditione ad Troiam conditam, anni trigintaquatuor. Hinc ad
nauis quæ Argo dicta eſt nauigationem, anni ſexaginta quatuor. Ab eo ad Theſeũ
& Minotaurum anni XXXII. Deinde ad eos ſeptem qui Thebas oppugnauere,
anni decem. Ad Olympicum autem certamen, quod inſtituit Hercules prnpter
Pelopem, anni tres, & Amazonum Athenas expeditionem, & Helenæ raptum à
Theſeo, anni nouem. Hinc ad Herculis relationem in Deos, anni vndecim, Dein- C
de ad Helenę raptum ab Alexãdro, anni quatuor. A Troia autem capta ad Aeneę
deſcenſum & cõditum Lauinium, anni decem, & ad Aſcanii imperium anni octo,
& ad Heraclidarum deſcenſum, anni ſexaginta vnus, & ad Iphiti Olympiadem,
anni trecenti triginta octo. Eratoſthenes autem tempora ſic deſcribit. A capta
quidem Troia ad Heraclidarum deſcenſum, anni octoginta. Hinc autem ad con-
ditam Ioniam anni ſexaginta. Quæ autem deinceps conſequuntur, ad Lycurgi
quidem tutelam, anni centum quinquaginta nouem. Ad annum autem qui prima
præcedit Olympia, anni centum octo. A qua Olympiade ad tranſitum Xerxis an-
ni ducenti nonaginta ſeptem, à quo ad principium belli Peloponneſiaci, anni qua-
draginta octo, & ad cladem quam à Lacedæmoniis accepere Athenienſes, anni vi D
gintiſeptem, & ad pugnam Leutricam anni XXX. Poſt quam ad Philippi mortem,
anni XXXV. Poſt hæc autem, ad Alexandri obitum, anni duodecim. Rurſus à pri-
ma Olympiade nonnulli dicunt ad Romam cõditam colligi annos XXIIII. Hinc
ad Babylonis à Dario euerſionem anni circiter ducenti quadraginta tres. A capta
autem Babylone, ad mortem Alexandri, anni cẽtum octoginta ſex. Hinc ad victo-
riam Auguſti, quando Antonius ſibiipſi mortem conſciuit Alexandrię, anni ducẽ
ti nonaginta quatuor, cum tunc eſſet Auguſtus IIII Conſul. A quo tempore ad
certamen quod Romæ exhibuit Domitianus, anni centum quatuordecim. A pri-
mo autem certamine, vſque ad mortem Commodi, anni centum vndecim. Sunt
autem qui à Cecrope quidem, vſque ad Alexandrum Macedonem colligunt an- E
nos mille octingentos viginti octo. A Demophonte autem, mille ducentos quin
quaginta, & à Troia capta ad deſcenſum Heraclidarum, annos centum viginti, vel
centum octoginta. Ab eo vſque ad Euænetum Athenis ſummum gerentem Magi
ſtratum, cuius tempore dicunt Alexandrum traieciſſe in Aſiam, vt Phanias quidẽ,
anni ſeptingenti quindecim, vt Ephorus autem, ſeptingenti triginta quinque. Vt
autem Timæus & Clitarchus, octingenti viginti. Vt autem Eratoſthenes, ſeptin
genti ſeptuaginta tres. Vt autem Dnris, à Troia capta ad Alexandri in Aſiam aduẽ
tum, anni mille. Hinc ad Euænetum qni Athenis ſummum gerebat magiſtratum,
cuius tempore obiit Alexander, anni vndecim. Hinc ad imperiũ Germanici Clau
dii Cæſaris, anni trecenti ſexaginta quinque. A quo tempore manifeſti ſunt anni F
qui colliguntur vſque ad mortem Commodi. Poſt Græca autem ſunt etiam ex
barbarorum ſupputatione, maxima temporum tradenda ſpatia. Ab Adam quidem
vſque ad diluuium, colliguntur anni bis mille centum quadraginta octo, dies qua-
tuor.

Græcum quidẽ habet πρὸ τῆς σωθιακῆς περιόδου id eſt, ante Sothiacam reuolutionem. De ea autem meminit Plutarchus in quæſtionibus cõuiualibus. Exiſtimo autem ſcripſiſſe Clementẽ πρὸ τῆς ἰλιακῆς ἁλώσεως. id eſt, ante captã Troiam. Ab Inacho enim ad captam Troiã interceſſere plus quã quadringẽti anni, vt ipſe prius dixit.

Græcum habet τεσσαράκοντα ſed lego τέσσαρες

A tuor. A Sem autem vſque ad Abraam anni mille ducenti quinquaginta. Ab Iſaac
autem vſque ad terræ diuiſionem, anni ſexcenti ſedecim. Deinde a Iudicibus vſq; κληροδοσίας.
ad Samuelem, anni quadringenti ſexaginta tres, menſes ſeptem. Et poſt Iudices,
anni regnorum quingenti ſeptuaginta duo, menſes ſex, dies decem. Poſt quæ tem
pora, Perſici regni anni ducenti triginta quinque. Deinde Macedonici vſque ad
mortem Antonii, anni trecenti duodecim, dies decem & octo. Poſt quod tempus,
regnum Romanorum vſque ad mortem Commodi, anni ducenti vigintiduo. Et
ruſus à captiuitate ſeptuagenaria, & populi in patriam terram reſtitutione, ad
captiuitatem quæ fuit tempore Veſpaſiani, colliguntur anni quadringenti decem.
Poſtremo autem à Veſpaſiano vſque ad mortem Commodi inueniuntur anni cen
B tum viginti vnus, mẽſes ſex, dies viginti quatuor. Demetrius autem dicit in libro
de Regibus Iudęæ, tribum Iuda, & Beniamin, & Leui, non fuiſſe abductam in ca-
ptiuitatẽ à Senacherib, ſed eſſe ab hac captiuitate vſq; ad vltimã, quam Nabucho-
donoſor fecit ex Hieroſolymis, annos CXXVIII. menſes ſex. Ex quo autẽ decem
tribus abductæ fuerunt captiuæ ex Samaria, vſque ad Ptolemęum quartum, anni
quingenti ſeptuaginta tres, nouem menſes. Philo autem ſcripſit ipſe quoq. Reges
Iudæorũ aliter quàm Demetrius. Præterea autem Eupolemus quoq. in ſimili ope
re, dicit omnes annos ab Adam vſque ad quintum annũ Demetrii XII. anno Pto
lemęi in Aegypto regnantis, colligi annos quinquies M. C XLIX. A quo autem tẽpo
re Moſes Iudæos eduxit ex Aegypto vſq. ad prædictũ tẽpus, colligi annos bis mil
C le quingentos octoginta. Ab hoc autẽ tẽpore vſq. ad Conſules Romæ Gaium Do
mitianũ & Caſianum, colliguntur anni C XX. Euporus autẽ & alii multi Hiſtori
ci, & gentes & linguas dicunt ſeptuaginta quinq. cum audiiſſent vocem Moſis di
cẽtis. Erant autem omnes animæ ex Iacob ſeptuaginta quinq;, quæ deſcenderunt
in Aegyptum. Videntur autem ex vera ratione linguæ ſeu dialecti, vt vocant, &
ſermones generales eſſe ſeptuaginta duæ, vt noſtræ tradunt ſcripturæ. Fiunt au-
tem aliæ per communionem duarum vel trium vel etiam plurium dialectorum.
Eſt antem dialectus, dictio quę loci proprium oſtendit characterẽ, vel, dictio quæ διάλεκτος.
proprium vel communem gentis characterem oſtendit. Dicunt autem Gręci eſſe
D quinque apud ſe dialectos, Atticam, Ionicam, Doricam, Aeolicam, & quintam cõ
munem, quæ autem comprehendi nequeunt voces Barbarorũ, non dici dialectos,
ſed linguas. Plato autem Diis quoque quandam dialectum attribuit, maximè qui
dem id coniiciens ex ſomniis & oraculis, alias autem etiam ex dæmoniacis, qui nec
ſua voce nec dialecto loquuntur, ſed dæmonum qui ingrediuntur. Exiſtimat au-
tem rationis quoque expertium eſſe animantium dialectos, quas exaudiunt quæ
ſunt eiuſdem generis. Cũ itaque in cœnũ ceciderit Elephas & clamauerit, præſens
aliquis alius id contemplatus, reuertitur paulo poſt, & ſecum ducit gregem Ele-
phantum, & eum ſeruat qui ceciderat. Aiunt autem Scorpium quoque in Lybia,
ſi non ei ſuccedat vt hominem feriat, abeuntem reuerti cum pluribus, alterum au
E tem ab altero inſtar catenæ dependentem, ita moliri inſidias, non obſcuro nutu be
ſtiis vtentibus, ſed nec figura ſibi ſignificantibus, ſed propria, vt puto, dialecto. Di
cunt autem aliqui quoque alii, quòd ſi quis piſcis qui euellitur, rupto laqueo eua- μείνη.
ſerit, non amplius inuenietur eo die piſcis eius generis. Primæ autem & generales
dialecti, barbaræ quidem, nomina autem habent natura. Nam preces quoque fa-
tentur homines eſſe potentiores quæ dicuntur voce barbara. Porro autem Plato
in Cratylo, cum πῦρ, quod ignem ſignificat, vellet interpretari, dicit eſſe nomen
barbaricum. Teſtatur itaque Phrygas ſic vocantes, paululum quid ab eo declina-
re. Nihil autem, vt exiſtimo, poſthæc offecerit, Romanorum quoque Imperato
rum tempora adducere, ad ortum Seruatoris oſtendendum. Auguſtus annis qua-
draginta tribus. Tiberius annis XXII. Caius annis IIII. Claudius annis XIIII.
F Nero annis XIIII. Galba anno vno. Veſpaſianus annis X. Titus annis III. Domi
tianus annis XV. Nerua anno vno. Traianus annis XIX. Adrianus annis XXI. An
toninus annis XXI. Similiter rurſus Antoninus & Cõmodus annis XXXII. Fiunt

ab Auguſto vſque ad Commodum auni omnes, CCXXII. & anni ab Adam vſque A
ad mortem Commodi, MMMMMDCCLXXXIIII. duo menſes, duodecim dies.
Quidam Romanorum Imperatorum tempora ſic deſcribunt. C. Iulius Cæſar annis tribus, quatuor menſibus, quinque diebus. Poſt quem regnauit Auguſtus annis XLVI. menſibus quatuor, die vno. Deinde Tiberius annis XXVI. menſibus VI. diebus XIX. Cui ſuccedit C. Cęſar annis tribus, decem menſibus VIII. diebus. Ei Claudius XIII. aunis VIII. menſibus XXVIII. diebus. Nero annis XIII. VIII. menſibus XXVIII. diebus. Galba mẽſibus ſeptem VI. diebus. Otho V. menſibus, die vno. Vitellius VII. menſibus, die vno. Veſpaſianus annis XI. menſi. XI. diebus XXII. Titus II. annis, menſibus duobus. Domitianus annis XV. menſibus VIII. diebus V. Nerua anno vno, menſibus IIII. diebus X. Traianus XIX. B
aunis VII. menſibus XV. diebus. Adrianus annis XX. menſibus X. diebus XXVIII. Antoninus annis XXII. menſibus III. VII. diebus. Marcus Aurelius Antoninus annis XIX. diebus XI. Commodus annis XII. menſibus IX. diebus XIIII. A Iulio ergo Cæſare vſque ad mortem Commodi, ſunt anni CCXXXVI. menſes VI. Colliguntur autem omnes anni à Romulo qui vrbem condidit, vſque ad mortem Commodi, anni DCCLIII. menſes VI. Natus eſt autẽ Dominus noſter XXVIII. anno, cum primum iuſſerunt cenſum deſcriptionemue fieri tempore Auguſti.

Luc. 3. Quòd autem hoc verum ſit, ſic ſcriptum eſt in Euangelio ſecundũ Lucam. ANNO autem quintodecimo Tiberii Cæſaris, ſactum eſt verbũ Domini ſuper Ioannem
Esa. 71. Zachariæ filium. Et rurſus in eodem. Erat Ieſus veniens ad baptiſma, quaſi XXX. C
annorum. Et quòd anno ſolo oporteret eum prædicare, hoc quoque ſic ſcriptum eſt. ANNVM acceptabilem Domini prædicatum miſit me. Hoc & Propheta dixit & Euangelium. QVINTODECIMO ergo anno Tiberii, & quintodecimo Auguſti, ſic implentur XXX. anni vſque ad tempus quo paſſus eſt. Ex quo autem paſſus eſt vſque ad euerſionem Hieruſalem, fiunt anni XLII. menſes III. Et ab euerſione Hieruſalem, vſque ad mortem Commodi, anni CXXVIII. menſes X. dies III. Fiunt autem ex quo natus eſt Dominus vſque ad mortem Commodi, anni omnes CLXXXX. menſis vnus. Sunt autem qui curioſius natali Domini non

πάχων forte nomen mẽſis. ſolum annum, ſed etiam diem addunt, quẽ dicunt XXVIII. anni Auguſti in XXV.
πάχων Baſilidis autem ſectatores eius quoque baptiſmi diem celebrant, totam præ D
προδιανυκτερεύοντες ἀναγνώσεσι. cedentem noctem in lectionibus tranſigentes. Dicunt autem eum eſſe quintumdecimum annum Tiberii, quintumdecimum menſis Tubi. Aliqui autem eum eſſe vndecimum eiuſdem menſis. Et de eius paſſione ſubtilius differentes, aliqui quidem ſextodecimo anno Tiberii Cæſaris XXV. Phamenoth, alii verò XXV. Pharmuthi, alii autẽ Pharmuthi XIX. dicunt paſſum eſſe Dominum. Quinetiã dicunt ex iis aliqui eum natum eſſe XXIIII. vel XXV. Pharmuthi. Præterea autẽ illa quoque ſunt referenda ad chronographiam, dies, inquam, quos ſignificat Daniel à deſolatione Hieruſalem. Veſpaſiani anni VII. menſes VII. Duo etiam anni adiunguntur Othonis & Galbæ & Vitellii XVII. menſibus VIII. diebus, & ſic
fiunt anni tres & menſes VI. quod eſt dimidium Hebdomadis, quemadmodum di E
xit Daniel Propheta. Dixit enim bis mille trecentos dies fuiſſe ex quo ſtetit abominatio à Nerone in ciuitatem ſanctam vſque ad eius euerſionem. Sic enim oſtendit dictum quod ſubiicitur QVOVSQVE ſtabit viſio, ſacrificium ſublatum: peccatum deſolationis quod datum eſt: & poteſtas & ſanctum conculcabitur. Et dixit ei. Vſque ad veſperam dies bis mille trecenti, & tolletur ſanctum. Hi ergo bis mille treceuti dies fiunt anni ſex, menſes quatuor quorum dimidium tenuit Nero Imperium obtinens, & fuit dimidium hebdomadis, dimidium autem Veſpaſianus cum Othone, Galba, & Vitellio. Et ideo dicit Daniel, BEA-
TVS qui peruenerit ad dies mille trecentos triginta quinque. Ad eos enim F
vſque dies fuit bellum, poſt hæc autem ceſſauit. Oſtenditur autem hic quoque numerus ex ſubiecto capite quod ſic habet. ET à tempore immutationis perennitatis, & quo data fuerit abominatio deſolationis, dies mille ducentos nonaginta.

A naginta. Beatus qui ſuſtinuerit & peruenerit ad dies mille trecentos trigintaquin
que. Flauius autem Ioſephus Iudæus, qui Iudaicas compoſuit hiſtorias, colligens
tempora ait à Moſe vſque ad Dauid eſſe annos DLXXXV. A Dauid vſque ad ſecũ
dum annũ Veſpaſiani MCLXXIX. Deinde ab eo vſque ad decimum annum Anto
nini anni LXXVII. ita vt à Moſe vſq; ad decimũ annum Antonini ſint omnes anni
MDCCCCXXXIII. Alii autẽ numerantes ab Inacho & Moſe vſque ad mortẽ Cõ-
modi, dixerunt eſſe annos MMDCCCCXLIX. Alii vero MMDCCCXXI. In Euan
gelio autem ſecundum Matthęum, quæ ab Abraam deducitur genealogia, vſque
ad Mariam matrem Domini terminatur. Sunt enim inquit, ab Abraham vſque
ad Dauid XIIII generationes, & à Dauid vſque ab tranſmigrationem Babylo-
B nis generationes XIIII. & à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum ſimi
liter aliæ generationes XIIII. tria myſtica interualla, quæ ſex complentur heb-
domadibus. Et quæ de temporibus quidem variè à multis ſcripta, & à nobis expo
ſita fuerunt, ſic habeant. Verſas autem fuiſſe ſcripturas & legis & Prophetarum
ex Hebræo ſermone in linguam Gręcam, aiunt tempore Ptolemæi Lagi filii, aut
vt dicunt nonnulli, tempore eius qui fuit cognominatus Philadelphus, cum maxi
mam ad eam rem contuliſſet diligentiam Demetrius Phalereus, & vt verterentur
vehementer procuraſſet. Nam cum adhuc Aſiam obtinerent Macedones, Rex
magno ſtudio contendens eam quæ Alexandriæ in eius poteſtate erat bibliothe-
cam omnibus ſcripturis exornare, voluit vt Hieroſolymitani quoque eas quæ
C apud ſe erant Prophetias in ſermonem Gręcum interpretarẽtur. Illi autem vt qui
adhuc obedirent Macedonibus ex iis qui apud ſe erant probatiſſimi & maximæ
exiſtimationis, ſcripturarũ peritos & Gręcæ linguę ſcientes ſeptuaginta ſeniores
delectos ad eum miſerunt cum libris diuinis. Cũ autem vnuſquiſque ſigillatim ex οἱ μέγα.
ſua propria interpretatus eſſet prophetia, conſpirarunt omnes ſimul collatæ in-
terpretationes & ſententiis & dictionibus. Dei enim erat voluntas quæ id ad μιμηλιτημοσύνη
Gręcorum aures conſulto comparauerat. Neq; verò ab inſpiratione Dei erat alie
num qui prophetiam dederat, vt interpretationem quoque tanquam Græcam
efficeret prophetiam. Nam etiam in captiuitate Regis Nabuchodonoſor, cum in
D teriiſſent ſcripturæ tempore Artaxerxis Perſarum Regis inſpiratus Eſdras Leui-
tes qui factus fuerat Sacerdos, prophetauit omnes veteres rurſus ſcripturas reno
uans. Ariſtobulus autem in primo libro ad Philomatrem ſcribit his verbis. Secu
tus eſt autem noſtras quoque leges Plato, & ſatis apertè oſtendit ſe eorum quæ
in eis dicuntur fuiſſe admodum ſtudioſum. Ante Demetrium autem, priuſquam
rerum potirentur Alexander & Perſę verſa fuerant & quæ ab Hebræis noſtris ge
ſta fuerant in exitu ex Aegypto, & quęcunque eis inſignia & facta erant & appa-
ruerant, & regionis per vim quæſita poſſeſſio, & omnium quæ latæ ſunt legum de
ſcriptio, adeò vt clarum ſit antè dictum Philoſophum multa ex eis ſumpſiſſe. Fuit
enim multa doctrina præditus, ſicut etiam Pythagoras multa ex noſtris tranſtulit
E in ſuorum dogmatum traditionem. Numenius autem Philoſophus Pythagoreus
apertè ſcribit. Quid enim eſt Plato, niſi Moſes qui loquitur atticè? Hic Moſes erat
Theologus & Propheta, vt autem nonnulli, ſacrarum legum interpres. Genus
eius & res geſtas & vitam ipſę ſcripturę quæ ſunt fide dignę prædicant, & tamen
à nobis quoque dicendum eſt, quòd Moſes cum ex alto petita origine genere eſſet
Chaldæus, natus eſt in Aegypto, cum maiores eius propter diuturnam famem ex
Babylone migraſſent in Aegyptum. Septima generatione genitus, & regaliter
educatus, tali fortunæ caſu vſus eſt. Cum Hebræi in Aegypto creuiſſent in ma- πρίσαντα.
gnam multitudinem, veritus Rex regionis, ne eorum qui ex Hebræis naſcebantur
multitudo, ei pararet inſidias, iubet ipſos alere quidem fœminas (eſt enim res ad
F bellum imbecilla mulier) maſculos autem intcrimere, ſuſpectam habens validam
iuuentutem. Cum nobili autẽ loco eſſet natus puer, tribus deinceps menſibus celã-
tes, eũ parentes alebant, naturali amore vincente tyrannicam crudelitatem. Po-
ſtea autem veriti ne vnà cum puero perirent, cum ex papyro quę in iis locis naſci-

tur vas conſtruxiſſent, ad paluſtris ſtagnantiſq; fluuii ripas puerũ impoſitum expo A
nunt. Obſeruabat autem ſoror quid eſſet euenturum procul ſtans à puero. Regis
filia, quæ longo tempore non concipiebat, filium autem deſiderabat, illo die cõ
venit ad fluuium vt ſe lauaret & aſpergeret. Cum flentẽ autem puerum audiiſſet,
iuſſit ad ſe adduci, eiuſque miſerta, quęrebat nutricem. Tunc accurrens ſoror pue
ri, dixit ſe habere Hebræam fœminam quę non multo antè peperiſſet, eamque ad-
ducturam ſi velit. Quæ cum aſſenſa eſſet & rogaſſet, adduxit ipſius pueri matrem,
tanquam aliquam aliam, mercede conſtituta nutricem eius futuram. Deinde pue-
ro imponit nomen Regina, Moſes, apta etymologia, eo quòd eum ex aqua ſuſtuliſ
ſet. Aquam enim Moy vocant Aegyptii, in qua moriturus fuerat expoſitus. Moy- B
ſen enim vocant eum qui ex aqua emerſus reſpirauerit. Clarũ eſt ergo quod prius
circunciſo puero, parentes aliquod nomen impoſuerunt. Vocabatur autem Ioa-
chim. Habuit autem tertium quoque nomen in cœlo poſtquam aſſumptus eſt, vt
dicunt Myſtæ, nempe Melchi. Cum autem ætate eſſet grandior, Arithmeticam
& Geometriam, Rythmicam & Harmonicam, & præterea medicinã ſimul & Mu
ſicam doctus eſt ab iis qui erunt inſignes inter Aegyptios, & præterea eam quæ
traditur per ſymbola ſeu ſigna philoſophiam, quam in literis oſtendunt Hiero-
glyphicis. Alium autem doctrinæ orbem, tanquam puerum regium, Græci eũ do
cuere in Aegypto, vt dicit Philo in vita Moſis. Didicit autem literas Aegyptiorũ,
Exo. 2. & rerum cœleſtium ſcientiam à Chaldæis & ab Aegyptiis. Vnde in eius rebus ge C
ſtis dicitur doctus fuiſſe in omni ſapientia Aegyptiorum. Eupolemus autem in
libro de Iudææ regibus, dicit Moſem primum fuiſſe ſapientem, & grammaticam
primum tradidiſſe Iudæis, & Phœnices accepiſſe à Iudæis. Græcos autem à Phœ-
ἄλ.ιε. nicibus. Ad eorum autem deductus naturam, auxit prudentiam, eam quæ erat ſui
generis & maiorum ſuorum æmulatus doctrinam adeò vt etiam Aegyptium, qui
Hebræum iniuſtè inuaſerat, percutiens interfecerit. Aiunt autem Myſtę eum ſolo
Act. 5. verbo occidiſſe Aegyptiũ, ſicut certè poſtea Petrus in Actibus fertur eos qui pre-
tium agri ſibi vſurpauerant & mentiti erant, verbo interfeciſſe. Artapanus certè
in opere de Iudæis, refert Moſem in cuſtodia incluſum à Nechephre Rege Aegy
ptiorum, eo quòd peteret vt populus liberaretur ex Aegypto, noctu aperto carce D
re Dei voluntate egreſſum, cum in regiam acceſſiſſet, dormienti Regi adſtitiſſe,
& eum excitaſſe, eum autem eo quod factum fuerat ſtupefactum, iuſſiſſe Moſi
vt diceret nomen eius qui miſerat, & illum quidem, cum ad aurem ſe inclinaſſet,
dixiſſe. Regem autem, cum audiiſſet, mutum cecidiſſe, cum eum autem Moſes te-
nuiſſet, rurſus reuixiſſe. De Moſis autem educatione nobiſcum quoque cõſentiet
δράματι. Ezechielus Iudaicarum tragœdiarum Poëta in Actu qui inſcribitur ἐξαγωγὴ id eſt
Eductio, ſic ſcribens ex perſona Moſis.

Noſtrum uideret nam genus cum creſcere,
Eſt machinatus in nos plus ſatis doli E
Rex Pharao, laterum acribus laboribus.
Aedificiorumque opprimens nos molibus
In urbibuſque turrium ob ſe miſeros:
Dein publico Hebræis iubet præconio
Proijcere maſculos profundum in fluuium,
Quæ pepererat me abſcondat aſt parens
Menſibus, ut aiebat, tribus, prodiat uidens
Expoſuit, ornatu mihi circundato,
Ad fluuii ripas, hiſpida ubi erat palus.
Maria ſoror ſed noſtra ſpectabat propè. F
Dein Nata Regis quæ carebat liberis,
Venit aquis ut limpidis corpus ſuum

Recreet,

A *Recreet, uidens ſtatim me ſuſtulit.* Deſunt verba filiæ Pharaonis.
Cognouit Hebræum eſſe, uerbaque hæc ait.
Maria ſoror celerem ad eam mouens pedem,
Tibi ex Hebræis uis ne nutricem parem
Puero? puellæ nata Regis annuit,
Profecta matri dixit, illaque aduenit
Mox mater, ulnis filiumque amplectitur.
At nata Regis dixit, Hunc ò fœmina
Alas, tibi merces tua haud negabitur,
Nomen dedit Moſes mihi, quod ab humida
B *Ripa repertum ſuſtulit fluminea,*
Infantiæ, at tempus mihi ubi tranſiit,
Ad regiam me mater adduxit domum,
Cum cuncta dixiſſet prius mihi ordine,
Genuſque patrium Deique munera.
Dum puerilis nobis itaque ætas fuit,
Et uictus amplus, & doctrina regia
Aeque dabantur ac ſi eſſem eius filius.
Plenus dierum ſed ubi affuit ſinus,
C *Egreſſus ædes regias.*

Deinde cum narraſſet pugnam Hebręi & Aegyptii, & ſepultum in arena Aegyptium, de alia pugna ſic dicit.

Feris cur quite eſt imbecillior?
Nobis is autem dixit, Et quis Iudicem
Te huc miſit aut Magiſtratum? Num occidere
Me uis, heri ſicut cecidiſti uirum?
Timens ego dixi. Qui apertum iſtud fuit?

D Deinde autem ex Aegypto fugit, & oues paſcit, vt qui ad paſtoralem principatum prius erudiretur. Ei enim qui manſuetiſſimo hominum gregi eſt præfuturus, eſt præexercitatio ouium paſcendarum ſcientia, ſicut iis qui ſunt natura bellicoſi venatura. Ab ea autem eum ducit Deus, vt eſſet dux Hebræorum exercitus. Deinde ſæpe quidem admonentur Aegyptii, qui ſępe fuere inſipientes. Fuerunt autem Hebræi ſpectatores malorum quæ patiebantur alii, Dei potentiam citra vllum diſcentes periculum. Quoniam autem Aegyptii potentiæ effecta auditione non accipiebant, propter inſipientiam ſtolidi non credentes, tunc, vt eſt in Prouerbio, factum ſtulti cognouerunt, & poſtea exeuntes Hebræi magna Aegyptiorum præda exportata receſſerunt. Non propter auaritiam, vt dicunt accuſatores. ποιμενική. ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω. ait Heſiodus.
E Neque enim Deus eis aliena perſuaſit concupiſcere, ſed primum quidem, earum, quas omni tempore Aegyptiis præbuerunt, operarum ac ſeruitiorum neceſſariam mercedem referentes. Deinde etiam ſe quodammodo vlti ſunt, Aegyptiis vt auaris par pari referentes prædę exportatione, ſicut illi Hebręis prius moleſtiam attulerant, redigendo eos in ſeruitutem. Siue ergo vt in bello quis hoc factum eſſe dixerit: res hoſtium victoriæ iure auferre volebant, vt potentiores inferiorum. Belli autem iuſta erat cauſa. Supplices propter famem Hebræi venerunt ad Aegyptios. Illi autem hoſpites redactos in ſeruitutem, inſtar mancipiorum ſeruire coëgerunt, ne mercedem quidem eis ſoluentes. Siue vt in pace: mercedem prædam ab inuitis acceperunt, qui longo tempore non ſoluebant,
F ſed ipſos ea priuabant. Eſt itaque noſter Moſes Propheticus, legum ferendarum peritus, ordinandæ & inſtruendæ aciei gnarus, exercitus ducendi artem tenens, politicus & Philoſophus. Ac quomodo quidem fuerit Propheticus, poſthęc dicetur quando de Prophetia tractabimus. Ordinandæ autem προφητικός, νομοθετικός, τακτικός, στρατηγικός.

aciei peritia, fuerit pars artis Imperatoriæ ſeu ducendi exercitus. Ars antem A
ducendi exercitus, eſt pars regnandi ſcientiæ. Et rurſus legum ferendarum pe-
ritia, regnandi ſcientiæ pars fuerit, ſicut etiam iudicandi ſacultas. Regnandi
autem ſcientię vna quidem pars fuerit dinina, cuiuſmodi eſt quæ eſt ex Deo & ſan
cto eius filio, à quibus & quæ ex terra bona ſunt, & quæ externa, & perfecta ſup-
τῷ θυμοειδεῖ τῆς ψυχῆς.
peditatur felicitas. PETITE enim inquit, magna & parua vobis adiicientur. Se
cunda eſt autē regni ſpecies poſt eam adminiſtrationem quæ rationalis pure eſt ac
diuina, ea inquam, quę animoſa ſeu iracunda animæ parte ſolum in regnando vti-
tur, per quam ſpeciem, Hercules quidem Argiuorum, Alexander verò rex ſuit
Macedonum. Tertia eſt, quæ vnum ſolum concupiſcit, nempe vt vincat & euer- B
tat, vt malo antem vel bono ſit victoria curam gerere, ei minimè ineſt, quo qui-
dem vſi ſunt Perſæ cum bellum gererent in Gręciam. Iræ enim, vna quidem pars
eſt ſolum contentioſa, quæ quærit potentiam vt dominatum obtineat, altera ve-
φιλόνεικον.
ro boni & honeſti ſtudioſa, ira vtente anima ad id quod bonum eſt & honeſtum.
φιλόκαλον.
Quarta autem regnandi ſpecies eſt omnium peſſima, quæ ſtatuitur ex cupiditati-
bus, vt regnum Sardanapali, & eorum qui hunc finem ſibi proponunt, vt pluri-
mum indulgeant ſuis cupiditatibus. Regnandi autem ſcientiæ, tam quæ virtute
vincit, quàm quæ vi, inſtrumentum eſt, aciei ordinandæ ſcientia. Alia autem in
alia natura & materia. In armis quidem & pugnacibus animalibus, per animata
& inanimata, anima & mens eſt id quod ordinat. In animæ autem perturbationi C
bus in quas virtute dominatum obtinemus, ratiocinatio eſt id qood eſt ordinandi
poteſtate præditum, vt quæ continentiam, & temperantiam cum ſanctitate, & bo
nam cognitionem cum veritate obſignet, finem ad pietatem Deique cultum refe
rens, ſic enim virtute vtentibus prudentia eſt qnæ ordinat. diuina autem, ſapientia
humana verò, politica, ſeu regendarum ciuitatum ſcientia. Omnia autem, ſcien
tia regnandi. Rex itaque is eſt qui imperat ex legibus, qui eſt præditus ſcientia
imperandi volentibus, cuiuſmodi eſt dominus, qui eos qui in ipſum & per ipſum
Phil. 2.
credunt admittit. OMNIA enim tradidit Deus, & omnia Chriſto ſubiecit, Regi
noſtro, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium terreſtrium & inferno-
rum, & omnis lingua confiteatur quòd Dominus Ieſus Chriſtus in gloriam Dei D
Patris. Strategema autem, ſeu ratio dncendi exercitus, tribus continetur ſpecie-
bus, cautione, audacia, & quæ ex vtriſque mixta eſt. Vnaquæque autem earum
ἀσφαλεῖ καὶ τῷ παραβόλῳ.
componitur ex tribus, aut per orationem, aut per facta, aut per vtrunque ſimul.
Hæc autem omnia licebit efficere, vel perſuadendo, vel cogendo, vel iniuriam fa
ciendo in iis vlciſcendis quibus expedit, vel ſaciendo id qnod iuſtum eſt, vel men
tiendo vel verà dicēdo, vel etiam ſimul vtendo aliquibus eorum in eodem tempo
ἐμπλέκεται.
re. Hæc autem omnia, & quomodo oporteat vti vnoquoque eorum, cum Græci
accepiſſent à Moſe, non paruam accepere vtilitatem. Verbi autem gratia, vnius
aut alterius, Imperatorii exempli meminero. Moſes cum populum eduxiſſet, ſuſ-
picatus fore vt perſequerentur Aegyptii, breui & compendioſa via relicta, con- E
uerſns eſt in ſolitudinem, & maxima ex parte iter noctu faciebat. Alia enim erat
Oeconomia qua docebantur Hebręi, per multam ſolitudinem & longum tempus
credere vnum ſolum Deum eſſe, per moderatam aſſuefacti tolerantiam. Moſis er
go docet ſtrategema, oportere ante pericula prouidere ea quæ ſunt vtilia, & ſic
aggredi. Et certe euenit id quod ſuſpicatus eſt. In equis enim & curribus perſe-
cuti ſunt Aegyptii. Sed citò perierunt, cum mare diſruptum eſſet, & ipſos cum e-
quis & curribus obruiſſet, adeò vt eorum nullæ remanſerint reliquiæ. Poſthæc au
tem ſequens columna ignis (eos enim præcedebat) duxit Hebræos per regionem
inacceſſam, laboribus & itineribus ad robur & fortitudinem eos exercens ac indu
cens, vt poſtquam eorum quæ videbantur grauia, periculum feciſſent, quàm bona F
eſſet appareret regio, ad quam eos ex via inuia tranſmittebat. Iam verò hoſtes quo
que qui prius regionem inſidebant, in fugam verſos occidit, cum eos ex ſolitudi-
ne & via aſpera (talis enim eſt virtus Imperatoria) in eos inuaſiſſet. Hoc enim

erat

A erat peritiæ & ducendi exercitus ſcientiæ, hoſtium regionem occupaſſe. Hoc cum
animaduertiſſet Miltiades Imperator exercitus Athenienſium, qui ea quæ in Ma-
rathone fuit pugna vicit Perſas, hoc modo eſt imitatus. Noctu duxit Athenien-
ſes, per loca inuia iter faciens, & eos qui ipſum obſeruabant Barbaros decipiens.
Hippias enim qui defecerat ab Athenienſibus, barbaros in Atticam induxerat, &
opportuna quæ præoccupauerat loca ſeruabat, propterea quòd erat peritus regio
nis. Ac difficile quidem erat latere Hippiam. Vnde meritò Miltiades & locis in
uiis & nocte vſus, aggreſſus Perſas quibus præerat Datis, in certamine cum iis
quorum ipſe dux erat, ſuperior euaſit & rem benè ac feliciter geſſit. Quinetiam
Thraſybulo, qui exules ex Phyla reducebat & latere volebat, dux fit columna, &
B Thraſybulo noctu per loca non trita ingredienti, cum nec luceret Luna hiber-
numque cœlum eſſet & caliginoſum videbatur ignis præcedens, qui cum eos ci-
tra vllam deduxiſſet offenſionem, defecit vbi nunc eſt ara τοῦ φωσφόρ. id eſt, Luci
feræ. Vel ex hoc ergo euadant noſtra Græcis credibilia, nempe quòd facere poteſt
Deus Omnipotens vt columna ignis Hebræos noctu præcedat, quæ etiam dux ſit
eorum itineris. Porrò autem dicitur etiam in quodam reſponſo.

Exhilarans Bacchus Thebanis eſtque columna.

Ex ea quæ eſt apud Hebræos hiſtoria. Quinetiam Euripides dicit in Antiopa.

Intus Bubulcum aſt in thalamus.
Hedera comantem columnam Euii Dei,

C Significat autem columna, Dei non poſſe effingi imaginem. Illuminata autem co
lumna, prætet hoc quod ſignificat non poſſe effingi imaginem, Dei quoque ſtabi-
litatem ſignificat ac firmitatem, & immutabilem eius lucem quæque non poteſt
figurari. Prius itaque quam accuratè perfecteque tenerentur imaginum habitus,
veteres columnas erigentes, eas colebant tanquam ſtatuas. Atque idcirco ſic ſcri- ἀφιδρύματα.
bit qui fecit Phoronidem.

Callithoe clauem reginæ geſtat Olympi,
Argiuæ Iunonis, ſertis atque corollis
Reginæ primum eſt à qua exornata columna.

Quinctiam qui fecit Europiam, ſignificat eam quæ eſt in Delphis Apollinis ima-
D ginem, eſſe columnam, per hæc.

Vt decimamque Deo primos fructuſque dicemus,
Sedibus ex ſacroſanctis celſaque columna.

Apollo quidem certè, qui myſticè ex priuatione multorum intelligitur, eſt vnus ἀπόλλων quaſi
Deus. Quinetiam ignis ille qui columnæ erat ſimilis, & ignis qui ingrediebatur ἄνευ πολλῶν.
per loca inuia & ad quæ non patebat aditus eſt ſymbolum ac ſignum ſanctę Lucis, abſque multis.
quæ tranſit per terram, & in cœlum rurſus recurrit per lignum, per quam etiam
datum eſt nobis videre per intelligentiam. Plato autem philoſophus, à Moſe in
legibus ferendis adiutus, reprehendit quidem Minois & Lycurgi Reip. admini-
E ſtrandæ rationem, vt quæ ad ſolam animi magnitudinem reſpicerent & fortitu-
dinem, laudauit autem vt honeſtiorem & magis venerandam, eam quæ vnum
quid dicit, & ſemper ad vnum dirigitur decretum. Nam & robore & honeſtate &
prudentia dicit nos decere magis philoſophari, ſi ad cœli dignitatem reſpicientes,
immutabiliter & citra vllam pœnitentiam, eadem ſententia, & de iiſdem vta- ἀμεταμέλως.
mur. An non interpretatur ea quæ in lege dicuntur, vt ad vnum Deum reſpicia-
mus, & ea quæ iuſta ſunt agamus, præcipiens? Politici autem dicit eſſe duas ſpe-
cies, vnam quidem, legitimum: alteram verò, politicum, æquiuocè nominatum.
Et politicum quidem propriè ſignificat opificem in libro eiuſdem nominis, &
F eos qui ad ipſum reſpiciunt, & rectè operantur & iuſtè viuunt cum contemplatio
ne, ipſos quoque nominat politicos. Quod autem politicum vocatum eſt, æquè
ac legitimum, & in mundanam diuidit mentis magnitudinem, & in priuatum or
dinem, quem moderationem, & concinnitatem vocauit & temperantiam, quan-

do Magiſtratus quidem cõuenientes fuerint iis quibus imperant, ii autem quibus A
imperatur, paruerint Magiſtratibus. Quod quidem vt fiat, Moſis opus magno ſtu
dio contendit. Præterea legitimum quidem ad generationem, politicum autem
ad amicitiam & concordiam pertinere, dicit adiutus Plato, & legibus quidem cũ
qui eſt in Epinomide philoſophum coniunxit, qui nouit tranſitus omnis genera-
tionis quæ fit per errantia. Philoſophum autem alium Timæum, qui eſt & Aſtro-
nomiæ peritus, & illorum motuum, & eam quæ eſt inter ſe conſenſionem & ſocie
tatem contemplatur, coniungit libris de Republica. Deinde. Finis enim eſt, vt exi
ſtimo, & Politici, & eius qui ex lege viuit, cõtẽplatio. Neceſſe eſt ergo ciuitatem
rectè adminiſtrare. Optimum eſt autem philoſophari. Qui enim ſapit, omnia ſua
referẽs ad cognitionem vixerit, vitam quidem ſuam, bonis factis dirigens, quę au B
tem ſunt contraria deſpiciens, & quæ ad veritatẽ conferunt diſciplinas perſequẽs.
Lex autem eſt, non ea quæ lege decernuntur, nam nec ſunt ea quæ videntur viſus,
neque quæuis opinio, non enim ea quoque quæ eſt mala, ſed lex eſt opinio bona,
bona eſt autem quæ eſt vera. Bona eſt autem, quæ id quod eſt inuenit, & id aſſequi
Eſa. 3. tur. QVI EST autem, miſit me, inquit Moſes. Cui conſequenter, bonæ ſcilicet
opinioni, quidam dixerunt legem eſſe rectam rationem, quæ iubet quidem ea quæ
ſunt facienda, prohibet autem quæ non ſunt facienda. Vnde meritò dictum eſt Le
gem datam eſſe per Moſem, vt quæ ſit regula iuſtorum & iniuſtorum, & eum pro-
θεσμοῦ etymologia. priè θεσμὸν id eſt ritum, dixerimus, qui à Deo per Moſem eſt traditus. Habet C
itaque eam quę eſt ad Deum deductionem. Dicit autẽ Paulus quoque. LEX PRO-
Galat. 3. PTER præuaricationes eſt poſita, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt. Dein-
de veluti ſenſum explicans ac proſequens, infert. Priuſquam autem veniret fides,
ſub lege custodiebamur, concluſi timore, ex peccatis ſcilicet, in eam fidem quæ
erat reuelanda. Quare Lex Pedagogus noſter fuit in Chriſtum, vt ex fide iuſtifi-
cemur. Eſt autem legis ferendæ peritus, qui id quod conuenit, vnicuique animæ
parti, & eius factis, tribuit. Moſes autem, vt ſemel dicam, erat lex animata, quę ra
tione bona ſeu verbo bono gubernabatur. Subminiſtrauit itaque bonam Reip. ad-
miniſtrandæ rationem. Ea autem eſt bona educatio hominum in ſocietate. Iam ve
rò facultatem tractauit iudiciariam, quę eſt ſcientia peccata propter id quod eſt iu D
ſtum, corrigens. Eiuſdem autem cum ea ordinis, eſt puniens facultas, quæ tenet
ſcientiam moderandarum caſtigationum. Cum ſit autem caſtigatio, eſt animæ cor
rectio. Verſatur autem, vt ſemel dicam, tota Moſis inſtitutio, & in docẽdis iis qui
poſſunt eſſe boni & honeſti, & in iis venandis qui ſunt eis ſimiles, quę quidem fue
rit ars imperatoria. Quæ autẽ verſatur in rectè vtendo iis quæ ratione ac verbo ca
pta fuerint ea fuerit legum ferendarũ ſapientia. Eius .n. vt quæ ſit maximè regia,
eſt propriũ & acquirere & vti. Solum itaque ſapientem, Philoſophi Regem legiſla
torem, imperatorem, iuſtum, ſanctum, Deo amicum prædicant. Si hæc autem in
Moſe inuenerimus, vt ex ipſis oſtenditur ſcripturis; rectè perſuaſi dixerimus ſapiẽ
Ioan. 10. tem re vera eſſe Moſem. Quemadmodum ergo Paſtoralem artem ouium curam E
gerere dicimus: ita enim Paſtor bonus animam ponit pro ouibus: ita etiam legum
ferendarum artem dicemus, virtutem hominum comparare, humanum bonũ pro
viribus excitantem, vt quæ gregis hominum curam gerat & prouidentiam. Quòd
ſi grex qui à Domino dicitur allegoricè, nihil eſt aliud quàm grex hominum; idem
erit bonus Paſtor & legiſlator. Vnius gregis, nempe earum quæ ipſum audiunt
Luc. 15. ouium, vnus eſt curator, nempe is qui perditam & quærit & inuenit, lege & ratio
ne, ſi quidem lex eſt ſpiritalis, & quæ ad ipſam ducit beatitudinem. Quæ enim ſpi
ritu ſancto facta eſt, eſt ſpiritalis. Is autem eſt re vera legiſlator, qui non ſolum bo
na & honeſta profitetur, ſed ſcit etiam. Huius lex quoque eſt, qui ſcientiam habet
iuſtum ſalutare, vel potius lex eſt iuſſus ſcientię. Potentia enim & ſapientia eſt ra- F
tio ſeu Verbum Dei. Et hic ipſe rurſus eſt legum expoſitor, per quem lex data eſt,
qui eſt primus expoſitor diuinorum præceptorum, qui ſinum patris explicat ac
exponit, filius vnigenitus. Deinde qui legi quidem parent, quòd habeant aliquam

eius

A eius cognitionem, neque poſſunt non credere, nec ignorare veritatem. Qui au-
tem non credunt, & in factis & operibus minimè eſſe volunt, ii quoque ſi vlli alii,
ſe veritatem ignorare fatentur. Quænam eſt ergo Græcorum incredulitas? num
nolle credere veritati quæ dicit Legem per Moſem datam eſſe diuinitus, cum ipſi
ex iis quæ apud ſe ſcripta ſunt Moſem honorent, & Minoëm referant ad Iouis an
trum venientem, nouem annorum ſpatio Leges à Ioue accepiſſe, & Lycurgum
ſcribant aſſiduè Delphos euntem ad Apollinem, leges ab eo didiciſſe, & Plato &
Ephorus, & Chamęleo Heracleotes in opere de ebrietate, & Ariſtoteles de Re-
publica Locrorũ, Zaleucũ Locrum leges à Minerua accepiſſe, literarũ monimẽtis
mandarunt. Qui autem Græcorum leges, vt maximè fide dignæ videantur pro
viribus efferentes, ad Deos referunt, ad Moſaicæ prophetiæ ſimilitudinem, ſunt
B ingrati, vt qui non fateantur veritatem & exemplar, archetypum eorum quæ à ſe
narrantur. Nemo ergo propter ſupplicia inſectetur legem, vt non bonam & hone
ſtam. Non enim qui aufert morbum corporis beneficio afficere videbitur: qui
autem ab iniuſtitia animam conatur liberare, non maiorem videbitur curam gere
re, quo eſt anima corpore præſtantior. Sed pro ſanitate quidem corporis, & ſe-
cari & vri & medicamenta potare ſuſtinemus, & qui hæc adhibet, & ſeruator
vocatur & medicus, & nec ei inuidet, nec malè vult ægrotus, & vt artis dictat ra-
tio partes quoque aliquas reſcindit, ne ſanæ partes vna cũ eis intereant, nec tamen
quis medici artem criminis arguerit. Animæ autem gratia, non ſimiliter tollerabi
mus aut exilia, aut mulctas, aut vincula, ſi modo quis ex iniuſtitia ſit reſtituendus
C iniuſtitiam? Lex enim eorum qui ei parent curam gerens, ad pietatem in Deum
inſtituit, & dictat ea quæ ſunt facienda, & propulſat vnumquodque peccatum,
pœnas imponens iis quæ ſunt mediocria. Cum autem viderit aliquem ita ſe habe
re, vt videatur immedicabilis, vtpote qui ad extremam prouebatur iniuſtitiam:
tunc aliorum iam curam gerens, ne ab ipſo corrumpantur, tanquam aliquam par-
tem à toto corpore reſecans, ſic eum qui eſt huiuſmodi, occidit ſaluberrimè. IVDI 1.Cor.11.
CATI autem à Domino, inquit Apoſtolus, caſtigamur, ne cum mundo condemne
mur. Prædixit enim Propheta. CASTIGANS caſtigauit me Dominus, morti autẽ Pſal.117.
non tradidit me. Vt enim te ſuam doceret iuſtitiam, caſtigauit te, inquit, & tenta
uit, & fame & ſiti te afflixit in deſerto. Vt cognoſcerentur omnes iuſtificationes
D & iudicia eius in corde tuo, quæcunque ego tibi præcipio hodie, & ſcias in corde
tuo, quod vt ſi quis homo caſtigabit filium ſuum, ita caſtigabit te Dominus Deus
noſter. Quòd autem exemplum corrigat. IAM malus, inquit, videns malum pu
niri, ipſe vehementer caſtigatur. Nam generatio ſapientiæ eſt timor Domini.
Eſt autem maximum & perfectiſſimum bonum, quando à malè faciendo & à re [illegible]
male gerenda, ad virtutem & bonam actionem poſſit quis aliquem traducere, [illegible]
quod quidem lex facit. Quare etiam quando in immedicabile aliquod malum
ceciderit, ab iniuſtitia & auaritia obſeſſus aliquis beneficio afficietur ſi inter-
ficiatur. Lex eſt enim benefica, quæ alios quidem poteſt iuſtos ex iniuſtis fa-
E cere, ſi modo velint audire, alios verò liberat à malis præſentibus. Eos enim
qui temperatè & iuſtè viuere elegerint, immortales ſatagit reddere. NOSSE
autem legem eſt bonæ mentis. Et rurſus. VIRI mali legem non intelligunt.
Qui autem quærunt Dominum, intelligent in omni bono. Oportet autem eam
quæ adminiſtrat prouidentiam, eſſe & Dominam & bonam. Vtriuſque enim
vis procurat ſalutem, illa quidem, ſupplicio caſtigans, vt Domina: hæc ve-
rò, per beneficentiam commodans, vt benefica. Licet autem non eſſe filium
incredulitatis, ſed tranſire à tenebris ad vitam, & auræ ſapientiæ accommodata,
eſſe Dei legitimum, ſeruum quidem primum: deinde fidelem famulum, timen-
F tem Dominum Deum. Quòd ſi quis aſcenderit, refertur in numerum filiorum,
Poſtquam autem charitas operuerit multitudinem peccatorum, beatæ ſpei per-
fectione; licet eum tunc auctum charitate ſuſcipere, relatum in electam filiorum
adoptionem quæ Dei vocata eſt amica, iam votum canentem & dicentem. Sit

mihi Dominus in Deum. Legis autem beneficentiam, per eum locum in quo agit A
Rom. 2. cum Iudæis, declarauit Apoſtolus ſic ſcribens. SI TV autem Iudæus cognomina
ris, & in lege requieſcis, & in Deo gloriaris, & cognoſcis voluntatem Dei, & pro
bas vtiliora inſtructus per legem, & confidis teipſum eſſe ducem cæcorum, lumen
eorum qui ſunt in tenebris, eruditorem inſipientium, magiſtrum infantium, ha-
bentem formam ſcientiæ & veritatis in lege. Hæc enim poſſe legem certum eſt &
extra controuerſiam etiam ſi ii qui vitam ex lege non inſtituunt, ſe tanquam in le-
Prouerb. 3. ge glorientur viuere. BEATVS eſt autem vir qui inuenit ſapientiam, & mortalis
qui vidit prudentiam. Ex ore autem ipſius, ſapientię ſcilicet, iuſtitia egreditur le
gem autẽ & miſericordiam fert in lingua. Vnius enim eſt Domini operatio, qui
Ibidem. eſt Dei virtus & ſapientia, Lex & Euangelium, & quem timorem genuit lex, is eſt B
miſericors ad ſalutem. ELEEMOSYNAE autem fides & veritas ne te deſerant, al
liga autem eas collo tuo. Similiter autem ac Paulus, Prophetia exprobrat populo,
quòd legem non intelligat. CONTRITIO & afflictio in viis ipſorum, & viam
pacis non cognouerunt. Non eſt timor Dei ante oculos ipſorum. Dicentes ſe eſſe
1. Thimo. 1. ſapientes, ſtulti facti ſunt. SCIMVS autẽ quòd lex bona eſt ſi quis ea legitimè vta-
tur. Qui autem volunt eſſe legis doctores, non intelligunt, inquit Apoſtolus, nec
quę dicunt, nec de quibus affirmant. Finis autem præcepti eſt charitas, ex corde
puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. At Moſaica quidem philoſophia qua-
dripertito diuiditur, & in partem hiſtoricam, & eam quæ propriè vocatur legiti- C
ma, quę quidem fuerint propriæ morum tractationis, tertiam autem eam quę per
tinet ad ſacrificia, quod quidem eſt naturæ contẽplationis, & poſtremo quartam,
ἐποπτικά. ſpeciem Theologicam, quæ eſt ſuperna contemplatio, quam dicit Plato eſſe re ve
ra magnorum myſteriorum. Hanc autem ſpeciem vocat Ariſtoteles μετὰ τὰ φυσικὰ

hoc eſt poſtnaturalia. Et quæ eſt quidem ex Platonis ſententia dialectica ſeu
ars diſſerendi, vt dicit in Politico, eſt quædam ſcientia inuentrix eorum quę ſunt
ſignificationis. A viro autem bono & moderato eſt acquirenda, non vt aliquid di
cat vel faciat eorum quæ dicuntur aut fiunt apud homines, vt faciunt qui nunc
ſunt dialectici, qui verſantur in rebus Sophiſticis, ſed vt poſſint quidem dicere &
facere ea quæ Deo grata ſunt, idque vniuerſum pro viribus. Cum ſit autem vera D
dialectica, philoſophia permixta veritate, res conſiderans, facultateſque & pote-
ſtates examinans, tranſcendit ad pręſtantiſſimam omnium eſſentiam, & audet etiã
vltra progredi ad Deum vniuerſorum, non rerum mortalium peritiam, ſed diui-
narum cœleſtiumque ſcientiam profitens, quam conſequitur, etiam in rebus hu-
manis, qui in oratione & rebus agendis verſatur, proprius vſus. Meritò ergo ſcri-
ptura quoque tales nos eſſe volens dialecticos, ſic hortatur. EFFICIAMINI au-
tem probi trapezitę, alia quidem reprobantes, quod autem bonum eſt tenentes.
Hæc.n. re vera dialectica, eſt prudentia prædita vi diuidẽdi ea quę percipiuntur in-
telligentia, & purè ac ſincere citraq; omnem mixtionẽ oſtendendi ſubiectum eo-
rum quæ ſunt: aut facultas quæ verſatur in rerum generibus diuidendis, deſcen- E
dens vſque ad ea quæ ſunt maximè ſpecialia, prębens vnumquodque eorum quæ
ſunt, intuendum quale ſit. Quocirca ea ſola veluti manu ducit ad veram ſapientiã
quę quidem eſt diuina poteſtas, quæ ea quæ ſunt vt quę ſunt cognoſcit, habens id
quod eſt perfectum, libera ab omni animi perturbatione, non ſine ſeruatore, qui à
noſtræ animę videndi poteſtate, à mala cõuerſatione infuſa in caliginoſam ignora
tionem diuino verbo amouit, & reddidit id quod eſt optimum ac præſtantiſſimũ,
θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα. Homeri hemiſtichium. vt rectè cognoſcamus hominemque Deumque. Is eſt qui re vera oſtendit quomo-
do nos ipſos cognoſcere oporteat, qui vniuerſorum patrem cui vult reuelat, & fa
cit vt intelligat, quoad fieri poteſt vt humana natura comprehẽdat. Nemo enim
Ioan. 10. nouit filium niſi pater: neque Patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit. Meritò er F
Eph. 3. go Apoſtolus dicit per reuelationem ſe noſſe myſterium. Quemadmodum prius
ſcripſi in breui, vt poſſitis legentes intelligere intelligentiam meam in myſterio
Chriſti. Vt poſſitis dixit, quoniam ſciebat aliquos lac ſolum accepiſſe, nondum
autem

A autem cibum, & nec lac quidem ſolummodo. Tribus autem modis Dei voluntas eſt nobis accipienda, vel vt ſignum aperiens, vel vt præceptum confirmans ad rectam inſtitutionem, vel prædicens, vt prophetia. Sat autem ſcio eſſe virorum, ea quæ ſunt huiuſmodi diſcernere ac dicere. Non enim vna Myconis, vniuerſa ad intelligendum ſcriptura, vt dicunt qui vtuntur prouerbiis. Eſt autem quàm maximè fieri poteſt dialecticè ad eam accedendum, conſequentiam diuinæ doctrinæ venantibus. Vnde pulcherrime Sacerdos apud Platonē Aegyptius. O Solon Solon, inquit. Vos Græci, ſemper eſtis pueri, nullam penitus in animis per veterem auditionem antiquam habentes opinionem, ex Græcis autem nullus eſt ſenex. Senes, πλαχῶν habet Græcum, ſed puto legēdū τριχῶν. ϰ μία μύκωνος. Non vna Myconis, linea eſt ſub audiendum. Idē autem ſignificat quod vna hirundo nō facit ver.

B vt arbitror, dicens, qui antiquiora, hoc eſt noſtra, nouerant, vt rurſus iuuenes, qui recentiora, & quæ exercebantur à Græcis, quæ heri & nuper facta fuerant, vt vetera & antiqua referebant. Subiunxit itaque. Nec diſciplina vlla cana tempore, more quodam barbarico non ficta & planè pura nobis vtetibus metaphora. Qui ſunt ergo viri re vera bona mente præditi & cordati, abſque vllo artificio accedunt ad totum figmentum interpretationis. De Græcis autem dicit, eorum opinionem parum quid differre à fabulis. ἀγνώμονες. Non ſunt.n. pueriles audiendæ fabulæ, ſed nec ii qui pueris fabulæ facti ſunt. Pueros autē dixit ipſas quidem certè fabulas, vtpote quòd parum videant qui ſe apud Græcos exiſtimant ſapientes, per canam diſciplinam, tacitè ſignificans antiquiſſimam quæ eſt apud barbaros, veritatem. Cui verbo oppo

C ſuit illud, puer fabula, arguens fabuloſam recentium tractationem, vt quæ puerorum inſtar, nihil habeat antiquius, vtrunque cōmuniter, & fabulas eorum, & orationes eſſe pueriles oſtendens. Diuinè ergo poteſtas illa quæ Hermæ loquitur in reuelatione. VISIONES, inquit, & reuelationes propter eos qui ſunt duplici corde, qui diſputant in cordibus ſuis ſint ea nec ne. Similiter autē ex redundanti quoque doctrinæ copia validas efficiunt demonſtrationes, confirmantque ac fundant rationes demonſtratiuas, quatenus eorum tanquam iuuenum mentes pendent ſublimes in aëre. Lucerna ergo eſt præceptum bonum, vt vult ſcriptura. Lex autem eſt lumen vitæ. Vias enim vitæ arguit diſciplina. Lex rex eſt omniū mortaliū & īmortalium, inquit Pindarus. Ego autem per hęc exaudio eū qui legem tulit, & Heſio- διότι δε. Heſiodus.

D dium illud dictum eſſe accipio de Deo vniuerſorum, etiam ſi ex coniectura à Poëta dictum eſt, non autem ex comprehenſione.

Humano generi lex nanque eſt à Ioue lata,
Piſces atque feræ volucreſque per aëra nantes
Seſe edunt, cum illis ulla haud ſit notio iuris.
Aſt hominum generi iuſtum, eſt res quæ optima, ceſſit.

Siue ergo naturalem legem quæ eſt vnà cum generatione, ſiue eam dicat quæ rurſus data eſt, ſed à Deo; & naturæ & diſciplinæ vna eſt lex, vt etiam Plato in Politico dicit vnum legiſlatorem, in legibus autem, vnum ea quæ ad muſicam pertinent intellecturum, per hæc docens vnam eſſe rationem & Deum vnum. Moſes autem

E videtur Dominum appellare διαθήκην hoc eſt pactum ſeu teſtamentum. ECCE ego, dicens, pactum meum tecū. Nam prius quoq; dixit pactum ipſum nō eſſe quærendum in ſcriptura. Eſt enim pactum quod Deus ſtatuit qui eſt auctor vniuerſi. Deus autem Græcè θεός dictus παρὰ τὴν θέσιν, hoc eſt, ex poſitione ordine & adminiſtratione. In Petri autem prædicatione inueneris Dominum vocari Legem & Rationem. Sed qui ex vera quidem ſumitur philoſophia, cognitionis monimento- διαθήκη, ἀπὸ τοῦ τίθεσθαι. θεός, ἀπὸ τοῦ τίθεσθαι.

F rum primus liber Stromateus hic terminetur.

CLEMENTIS ALEXANDRINI, A

STROMATVM LIBER

SECVNDVS.

DEINCEPS autem fuerit tractandum, quoniam Barbaræ philoſophię fures Scriptura Gręcos eſſe dixit, quẽadmodum hoc paucis oſtendatur. Non ſolum enim, ex 5 iis quæ à nobis narrantur, ea quę ſunt admirabilia & pręter fidem imitantes, ſcripſiſſe oſtẽdemus: ſed etiam principalia dogmata ſurripientes, eaque adulterantes, cum noſtræ ſint, vt demonſtrauimus, ſcripturæ antiquiores, conuincemus, nempe & in decretis de fide, & de ſapientia, & ſpe, & charitate, & de pœnitentia, & cõtinentia, quinetiam de Dei timore. Examen certè virtutum veritatis, & quæcunque poſtulabit quæ in propoſito loco fit adnotatio, comprehendentur, & quòd maximè occultum barbaræ philoſophię ſymbolicum hoc & ęnigmaticum genus ſunt ęmula- C.
(πραγματικῶς) ti, qui actione & exercitatione priſcam ſunt ſectati philoſophiam, quod quidem genus eſt vtiliſſimum, atque adeò maximè neceſſarium cognitionĩ veritatis. Poſt hæc exiſtimo eſſe conſequens iis reſpondere quæ dicunt Græci dum in nos inuehuntur, paucas adducendo ſcripturas, ſi forte contingat vt Iudæus quoque paulatim exaudiens, ex iis quæ credidit, poſſit conuerti ad eum quem nõ credidit. Præ
(ἀγαπητικὸς à charitate profecta, aut ſi dici poſſet, charitatiua.) claros autem egregioſque philoſophos meritò excipiet, à charitate profecta, eorũ vitæ & inuentionis nouarum dogmatum reprehenſio, non vlciſcentibus quidẽ nobis inimicos, multum quidem abeſt, cum etiam eis bene precari ac benedicere didicerimus qui nos execrantur, etiam ſi in nos maledictis inuehantur: ſed vt illi con
(Διαπαντός.) uertantur, ſi forte erubuerint qui omni ſunt ex parte ſapientes, per barbaram cor- D
(φιλαυτίας.) recti reprehenſionem, vt poſſint tandem perſpicere, cuiuſmodi ſint diſciplinę, quarum gratia peregrinando tranſmarinas obeunt regiones. Quorum enim ſunt fures, ea quoque ſunt demonſtranda, eis nimio ſui amore detracto, & maiori quàm par ſit de ſe perſuaſione quæ autem ipſi quærentes, gloriantur ſe inueniſſe, ea ſunt reprehendenda. Conſequens autem eſt, vt diſciplinarum qui vocatur orbis oſtendamus quàm ſit inutilis, & de Aſtrologia, Mathematica, Magica & arte præſtringendi oculos, quæ dicitur γοήτεια curſim eſt à nobis tractandum. De iis enim tanquam maximis ſcientiis, omnes Græci ſe iactant, & ſibi placent. Qui autem libere
(εἰρηνοποιός.) & audacter reprehendit, eſt pacificus. Sæpe autem diximus, neque nos vt Græci eſſemus exercuiſſe, neque in eo ſtudium ponere. Hoc enim ſufficit ad multos popu- E
(ἀποδημαγωγεῖν τῆς ἀληθείας.) lari quadam perſuaſione à veritate abducendos. Quæ verè eſt autem philoſophia, non in lingua ſed in mente iuuabit eos qui audierint. Oportet autem, vt opinor, eum qui curam gerit veritatis, non inſidioſe captoque conſilio ac cura adhibita dictionem componere: ſed conari tantum id quod vult quo modo poteſt exponere. Eos enim qui hærent dictionibus, & in eis ſunt occupati, res ipſæ effugiunt. Atque agricolę quidem eſt proprium, roſam quæ in ſpinis naſcitur citra noxam carpere, & artificis eam quæ in oſtrei carne infoſſa eſt margaritam inuenire. Aiunt autẽ gallinas quoque carnem habere ſuauiſſimam, quando eis non copioſo appoſito nutrimento, & ex pedibus fodientes, cum labore alimentum colligunt. Si quis ergo eius quod eſt ſimile contẽplandi poteſtate præditus, cupit in multis probabilibus iiſq; F
(μορμολυκείοις) Græcis id quod verum eſt perſequi: tanquam ſub laruis verum vultum ſtudioſe perſcrutatus, venabitur. Dicit .n. quæ Hermę in viſione apparuit poteſtas. Quod tibi contingit reuelari reuelabitur. Propter tuam autem ne efferaris ſapientiam,

dicunt

A dicunt prouerbia.Io omnibus autem viis cognoſce ipſam,vt recto tramite dirigat
vias tuas,pes autem tuos ne offendat.Vult enim per hæc oſtendere,oportere ope
ra eſſe verbo conſequentia.Iam verò oſtendit nos oportere ex omni doctrina eli-
gendo habere id quod eſt vtile.Sunt autem viæ Sapientiæ variæ, vt recto tramite ὀρθοδρμῇ.
incedamus ad viam veritatis.Via autem eſt fides.Pes autem tuus non offendat,ait
de aliquibus qoi videbantur aduerſari vni eique diuinæ quæ prouidet adminiſtra
tioni.Vnde ſubiungit.Ne ſis ſapiens apud teipſum,per impias rationes, quæ ſedi-
tionem agitant aduerſus Dei Oeconomiam ac diſpenſationem. Time autem Deũ
qui ſolus eſt potens.Cui eſt cõſequens,Deo nihil aduerſari.Et alioqui apertè quo
que docet inductio,quòd Dei timor eſt mali declioatio.Dicit enim.Et declina ab
B omni malo.Hæc eſt diſciplina Domini.Quem enim diligit Dominus,caſtigat, effi
ciens quidem vt doleat,adhoc vt intelligat,reſtituens autem ad pacem & incorru
ptionem.Barbara itaque quam nos perſequimur philoſophia, re vera eſt perfecta Heb.12.
& vera.Dicit itaque in Sapientia. IPSE MIHI dedit non falſam eorum quæ ſunt Eccle.15.J.et.2.
cognitionem,vt cognoſcam mundi conſtitutionem, & ea quæ deinceps ſequũtur,
vſque ad illud.Et vires radicum.In his omnibus naturalem comprehendit cõtem
plationem,quæ eſt omnium quæ facta ſunt in mundo ſenſili. Deinceps autem ta
citè quoque de iis ſignificat quæ comprehenduntur intelligentia,per ea quæ ſub-
iungit.Et quæcunque ſunt occulta & aperta cognoui.Quæ eſt enim omnium arti
fex,me docuit Sapientia.Paocis habes quid noſtra profiteatur Sapientia. Horum
C autem diſciplina quæ cum recta vitæ inſtitutione fuerit exercitata, per omnium
artificem ſapientiam,erigit ad eum qui eſt dux & princeps vniuerſi,qui eſt res ap-
prehenſu & venatu difficilis,quæ ſemper recedit & procul abeſt ab eo qui perſe-
quitur.Ipſe autem cum procul ſit incedit vel propinquiſſimè,res certè ineffabilis.
DEVS appropinquans ego,inquit Dominus,procul quidem eſſentia. Quomodo Hierem.23.
enim quod eſt genitum, appropinquarit ingenito? Proximè autem eſt poteſtate,
qua ſinu ſuo omnia complectitur. SI CLANCVLVM quis fecerit, inquit,& nõ
videbo eum?Atqoi & vidente, & benefaciente,& docente quæ nos tangit pote-
ſtate,ſemper adeſt Dei potentia.Vnde Moſes cum perſuaſum haberet Deom nuo
D quam humana cognitum iri ſapientia. OSTENDE te mihi,inqoit, & in caligi- Exo.33.
nem,vbi erat Dei vox,ingredi cogitur,hoc eſt,ad arcanas & informes de eo quod
eſt notiones.Non eſt enim in caligine Deus,aut in loco,ſed ſupra locum,& tem-
pus,& proprietatem eorum quæ facta ſunt.Quare nunquam eſt in parte, nec vt
continens,nec vt qui contineatur,aot per circumſcriptionem, aüt per ſectionem.
QVAM enim domum ædificabitis mihi,inquit Dominus. Sed nec ſibi ędificauit Eſa.66.
cum capi oon poſſit.Et quãuis cœlum dicatur eius ſedes, ne ſic quidem contine-
tur, ſed requieſcit delectatus opificio.Clarum eſt ergo occultatam nobis eſſe ve-
ritatem,& ſi id iam vno exemplo oſtẽſum eſt,id quoque paulopoſt monſtrabitur
pluribus.Quomodo autem ooo ſunt meritò excipiendi,qui & diſcere volont, &
E ex ſententia Solomonis poſſunt noſſe ſapientiam & diſciplinam,& intelligere ra
tiones prudẽtiæ, & ſuſcipere ſtrophas orationum,& veram intelligere iuſtitiam,
vtpote quòd ſit alia,quæ non ex veritate docetur à Græcis legibus & aliis Philo-
ſophis. ET iudicia,ioquit,dirigere,non iudicialia,ſed quod eſt in nobis iudiciũ, Prouerb.1.
ſanum & ab errore alienum oportere nos habere ſignificat. Vt det ſimplicibus
aſtutiam puero autem nuper nato ſenſum & beneuolentiam. Hæc enim cum au- πίφ
dierit ſapiens, qui perſuaſum habet obedire præceptis, erit per cognitionem ſapiẽ
tior.Qui eſt autem intelligens,acquiret gubernationem,& intelliget parabolam
& obſcurum ſermonem,& ſapientum dicta & ænigmata Non enim adulterinas
proferunt rationes,qui ſunt à Deo inſpirati,nec ii qui ab eis mercantur. Sed nec
F laqueos,quibus multi Sophiſtæ adoleſcentes implicant,nulli rei qoæ vera ſit vacã
tes.Sed qui ſpiritum quidem ſanctum poſſident,profunda Dei ſcrutantur,hoc eſt
ii qui ea aſſeqountur quæ latent in prophetiis.Sanctis aotem caoes impertire ve-
tatur,doocc beſtiæ manſętint.Non oportet enim inuidioſis & perturbatis & ad-

ee

huc infidelibus & impudentibus moribus, ad latrandum aduerſus inquiſitionem, A
vnquam temperare diuinum & purum fluentum aquę viuæ. NE EFFVNDAN-
Prouerb.5. TVR, inquit, aquæ extra fontem tuum, in tuas autē plateas tranſeant aquæ tuæ.
Non enim hæc multi percipiunt qui in ea incidunt. Sed nec cum didicerint cogno
Heraclitus. ſcunt, vt ait egregius Heraclitus. An non is quoque tibi videtur eos qui non cre-
Abacum.2. dunt vituperare? IVSTVS autem meus ex fide viuet, dixit Propheta. Dicit autē
Eſa. 6. alius quoque Propheta. NISI credideritis, non intelligetis. Quomodo enim ad-
mirabilem & ſupernaturalem eorum contemplationem capere potuerit anima, ſi
Heb. 11. intus in eis diſcendis depugnet incredulitas? Fides autem quam Græci calumnian
tur, exiſtimantes inanem & barbaram, eſt volūtaria anticipatio, pietatis aſſenſio,
rerum quæ ſperantur ſubſtantia, argumentum earum quæ non videntur, vt eſt ſen B
tentia diuini Apoſtoli. Per eam enim maximè teſtimonium acceperunt antiquio-
res. SINE fide autem impoſſibile eſt Deo placere. Alii autem, rei non apparentis
vnientem aſſenſionem tradiderunt eſſe fidem, ſicut certè demonſtrationem, rei
quæ ignoratur manifeſtam aſſenſionem. Si itaque voluntaria electio, eſt alicuius
Fides principiū actionis, fundamentum electionis. appetens: verſatur nunc appetitio in cogitatione. Quoniam autem actionis prin-
cipium eſt electio voluntaria: inuenitur fides eſſe principium actionis, fundamen
tum prudentis electionis, aliquo ei prius per fidem oſtendente demonſtrationem.
Volentem autem ſequi id quod eſt vtile, eſt principium prudentiæ. Magnum ita-
que momentum ad cognitionem affert quæ diuelli non poteſt voluntaria electio.
Iam fidei meditatio, fit ſcientia quæ ſtabili ac firmo innixa eſt fundamento. Scien- C
tiam itaque definiunt Philoſophi, habitum qui tranſmoueri non poteſt à ratione.
Eſt ergo aliquis alius eiuſmodi verus ſtatus pietatis ac Dei cultus, cuius ſola eſt ma
Theophraſtus. giſtra ratio. Non ego quidem, ſed, vt arbitror, Theophraſtus dicit ſenſum eſſe fi-
dei principium. Ab eo enim porriguntur principia ad eam quæ eſt in nobis ratio-
nem & cogitationem. Qui diuinis ergo credidit ſcripturis, firmum habens iudi-
cium, cui contradici nequit, demonſtrationem, eius qui ſcripturas dedit vocem ac
Ioan. 20. cipit. Non vtique fit ergo fides munita per demonſtrationem. Beati itaque qui nō
viderunt & crediderunt. Ac Sirenum quidem cantus efficaces, vim pluſquam hu-
manam oſtēdentes, eos qui in eas inciderant obſtupefaciebant, vt ea quę diceban
tur exciperent, propemodum inuitos inducentes. Hic fidem eſſe naturalem exi- D
ſtimant Baſilidis ſectatores, quatenus eam etiam in electione collocant, vt quæ in-
telligente comprehenſione diſciplinas inueniat citra demonſtrationem. Valenti-
niani autem cum nobis quidem ſimplicibus fidem tribuerint, ſibi qui natura ſalui
fiunt volunt eſſe cognitionem ex excellentis abundantia ſeminis, dicentes eam
eſſe longè magis à fide ſeparatā, quàm ſpiritale ab animali. Præterea dicunt Baſili
dei fidem ſimul & electionem eſſe propriam in vnoquoque ſpatio, rurſus autem
ex conſequentia ſupermundanæ electionis, conſequi mundanam totius naturæ fi-
dem, & pro modo ſpei vniuſcuiuſque conueniens quoque eſſe donum fidei. Volū
tariæ ergo ac liberæ electionis non eſt fides vtique officium, ſi eſt naturæ commo-
dum, nec iuſtam conſequetur retributionem, nec qui non credidit cuius culpa id E
non euenit, nec is qui credidit, qui cauſa non fuit. Omnis autem fidei & incredu
litatis proprietas & differentia, nec laudi nec vituperationi fuerit obnoxia, rectè
conſiderantibus, cum habeat pręcedentem naturalem neceſſitatem quæ orta eſt
ab eo qui poteſt omnia. Quòd ſi nos, tāquam inanima, naturalibus operationibus
veluti funibus trahamur, ſuperuacaneum eſt inuoluntarium, & appetitio quæ ea
præcedit. Nec ego illud vtique eſſe animal intelligo, cuius vim appetendi, quæ ab
externa cauſa mouetur, ſortita eſt neceſſitas. Vbi autem eſt amplius eius qui fuit
pœnitentia. aliquando incredulus pœnitentia, per quam remiſſio peccatorum? Quare nec am
plius baptiſmus rationi conſentaneus, nec beatum ſignaculum, nec filius, nec pa- F
ter, ſed eſt eis impia, vt exiſtimo, naturarum diſtributio, quæ fundamentum ſalu
Baptiſmus. Beatum ſignaculum. tis non habet fidem voluntariam. Nos autem qui libera & abſoluta poteſtate eli-
gere & vitare à Domino datum eſſe hominibus, à ſcripturis accepimus: iudicio
quod

A quod tranſmoueri & excidere nō poteſt, fidei acquieſcamus, alacrem & promptū
oſtendendo ſpiritum, quoniam vitam elegimus, & Deo per vocem illius credidi-
mus, & qui verbo credidit, nouit rem eſſe veram. Verbū enim eſt veritas. Qui au-
tem non credidit dicenti, Deo non credidit. FIDE intelligamus aptata eſſe ſecu
la verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent, inquit Apoſtolus. Fide maiorem Heb. 11.
hoſtiam Abel quàm Cain obtulit, per quā teſtimonium eſt conſecutus quòd eſſet
iuſtus, teſtimonium perhibēte muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc
loquitur, & quę deinceps ſequuntur, vſque ad illud, quam temporalis peccati ha-
bere iucunditatem. Hos ergo cum etiam ante legem fides iuſtificaſſet, conſtituit
hæredes diuinę promiſſionis. Quid ergo adhuc fidei ex noſtra hiſtoria recenſens
B adduco teſtimonia? Deficiet enim me tempus enarrātem de Gedeon, Barac, Sam-
pſon, Iephtæ, Dauid, Samuel & Prophetis, & quæ ſequūtur. Cum autem ſint qua
tuor in quibus verum conſiſtit, ſenſus intelligentia, ſcientia, opinio, natura quidē ὑπόληψις.
prima eſt mens ſeu intelligentia, nobis autem & ad nos relatus, ſenſus. Ex ſenſu
autem & intelligentia conſiſtit ſcientiæ eſſentia. Intelligentiæ autē & ſenſus cōmu
ne eſt id quod eſt euidens. Sed ſenſus quidē eſt baſis ſcientię. Fides autē progreſſa ἐπίβαθρα.
per ſenſilia, relinquit opinionē, cōtendit autem ad ea quę ſunt à falſo aliena, & per
manet in veritate. Si quis autē dicat ſcientiā demonſtrare cū ratione, audiat, quòd
ſunt etiā principia quę demonſtrari nequeunt. Neq; .n. cognoſci poſſunt arte nec
prudentia. Hęc .n. verſatur in iis quæ cōtingit ſe aliter habere. Illa autē eſt efficiens
C & propemodū contemplans. Fide ergo ſola exiſtimant ſe conſequi principium vni
uerſorum. Quæuis enim ſcientia doceri poteſt. Quod autem doceri poteſt, doce-
tur ex eo quod prius cognoſcitur. Non prius autem cognoſcebatur à Græcis prin
cipium vniuerſorum. Neque ergo à Thalete qui aquam ſciebat primam cauſam, ne
que ab aliis qui deinceps conſecuti ſunt Phyſicis. Primus enim Anaxagoras men
tem rebus adhibuit. Sed nec ille dignitatem ſeruauit efficientem neſcio quas amen
tes deſcribens reuolutiones, cum mentis ab agendo ceſſatione & amentia. Quo-
circa verbum quoque dicit. NE DIXERITIS vobis magiſtrum ſuper terram. Quæ Matth. 23.
eſt enim ſcientia, eſt habitus demonſtratiuus. Fides autem, gratia, quæ ex iis quæ Fides, gratia quæ ex his, quæ demonſtrari nequeunt, deducit ad id quod eſt ſimplex, generale, & vniuerſum.
D demonſtrari nequeunt, deducit ad id quod eſt ſimplex, generale, & vniuerſum;
quod neque eſt cum materia, neque materia, neque ſub materia. Increduli autem,
vt videtur, ex cœlo & ex eo quod aſpectari non poteſt, omnia trahunt in terram,
manibus reuera petras & quercus apprehendentes, vt ait Plato. Omnia enim quæ Plato.
ſunt eiuſmodi attingentes, hoc ſolum eſſe affirmant, quod habet applicationem
& contactum eiuſmodi, idem definientes corpus & eſſentiam. Aduerſus eos ab al
to decertantes, ex eo quod non eſt aſpectabile, alicunde eos pie admodum vlciſcun
tur, incorporeas quaſdam, & quæ intelligentia percipiuntur, formas, vrgentes
veram eſſe eſſentiam. ECCE facio noua, ait Verbum. Quæ oculus non vidit, nec Eſa. 43.
auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Nouo oculo, noua aure, nouo 1. cor. 2.
E corde, quæcunque videri & audiri poſſunt, ſunt per fidem & intelligentiam com-
prehendenda, ſpiritaliter dicentibus, audientibus, agentibus Domini diſcipulis.
Eſt enim probus nummus, & alius adulterinus, qui nihiloſecius rudes decipit &
ignaros, ſed non argentarios, qui ſciunt cum didicerint ſeparare & diſcernere pro ἀργυραμοιβοῖς.
bum à reprobo eoque qui eſt malæ notæ. Sic argentarius rudi & ignaro ſolum di
cit nummum eſſe adulterinum. Quomodo autem ſolus ſcit argentarii familiaris,
& qui in eo eſt exercitatus. Ariſtoteles autē, id quod conſequitur ſcientiam, iudi παρακεχαραγμένον.
cium, quod verum ſit hoc quidpiam, dicit eſſe fidem. Eſt ergo fides ſcientia præ
ſtantior, & eius iudex. Fidem autem imitatur coniectura, quæ eſt imbecilla opi- εἰκασία.
nio, ſicut adulator amicum, & lupus canem. Quoniam autem videt faber quòd
F qui aliqua didicit, fit artifex, & gubernator doctus artem, gubernare poterit, non
ſatis eſſe reputans fieri bonum & honeſtum: neceſſe eſt eum qui paret, diſcere: pa-
rere autem Verbo, quem magiſtrum eſſe diximus, eſt illi credere, in nulla re repu-
gnando, aut cōtradicendo. Quomodo enim fieri poteſt vt aduerſus Deum aliquid

ſciamus; eſt ergo fidelis cognitio. Poteſt autem cognoſci fides diuina quadam con A
ſecutione & mutua conſequentia. Iam vero Epicurus quoque qui veritati maxi
mè prætulit voluptatem, cogitationis anticipationem exiſtimat eſſe fidem. Anti
cipationem autem definit, applicationē ad aliquid euidens, & ad euidentem rei in
telligentiam neminem autem poſſe nec quærere, nec dubitare, neque verò opina
ri, ſed neque probare aut arguere, abſque anticipatione. Quomodo autem non ha
bens quis anticipationem eius quod deſiderat, didicerit id de quo quærit? Qui au-
tem didicit anticipationem iam facit comprehenſionem. Si autem is qui diſcit non
diſcit abſque anticipatione, quæ poſſit ea quæ dicuntur ſuſcipere; ipſe quidem ha
bet aures præditas facultate audiendæ veritatis. Beatus eſt autem qui dicit in au-
res audientium, ſicut certè beatus quoque eſt is qui eſt obedientiæ. Audire autē B
eſt intelligere. Si ergo fides nihil eſt aliud quàm anticipatio cogitationis circa ea
quæ dicuntur, & hoc dictum eſt obediētia, & intelligētia perſuaſio; ſine fide autē
nō diſcet aliquis, quoniam nec ſine anticipatione, verū ergo omnino oſtenditur,
quod à Propheta dictum eſt, NISI credideritis, non intelligetis. Hoc eloquium
Heraclitus quoque Epheſius circumloquens, dixit. NISI ſperet, id quod eſt inſpe
ratum non inueniet, cum ſit & inſcrutabile, & nullus ad id pateat aditus. Sed Pla
to quoque Philoſophus, in legibus, eum qui beatus & fœlix eſt futurus, dicit opor
tere eſſe ab initio participem veritatis, vt cum ſit verus, plurimo viuat tempore.
Fidelis enim. Infidelis autem eſt, cui voluntarium placet falſum. Cui autem inuo
luntarium, cum ſit amens, non eſt animal. Neutrum ergo eſt expetendum. Ingra C
tus enim eſt quiſquis eſt infidelis & ignarus. Nunquid autem in Euthydemo ocul
te hanc eſſe dicis regalem ſapientiam. In Politico quidem certè his verbis. Quare
veri Regis regalis eſt ſapientia, & qui eam poſſederit, ſiue princeps, ſiue priuatus
fuerit, omnino ex hac quidem arte βασιλικὸς id eſt Regalis, ſeu regnandi peritus,
rectè appellabitur. Iam qui in Chriſtum crediderunt, Chriſti, id eſt vncti, & ſunt
& dicuntur, ſicut ii qui ſunt reuera Regales, Regi curæ ſunt. Sicut enim ſapientes
ſunt ſapientia ſapientes, & qui ſunt iuſti iure iuſti ſunt: Ita etiam ſunt à Chriſto Re
ge reges, & qui Chriſti ſunt, ſunt Chriſtiani. Deinde inferius apertè ſubiungit.
Quod rectū eſt autē fuerit legitimum, & lex cum ſit natura, eſt recta ratio, & non
in ſcriptis, neque in aliis. Et hoſpes Eleates virum Regalem & politicum legem ani D
matam pronunciat. Talis autem eſt qui legem quidem implet, facit autem volun-
tatem Patris, apertè in excelſo aliquo ligno inſcriptus, diuinæ virtutis exemplar ex
poſitus iis qui poſſunt perſpicere. Sciunt autem Græci, Ephororum Lacedęmonio
rum ſcytalas fuiſſe, lege in lignis inſcriptas. Lex autem mea, vt prius dictum eſt,
eſt & regia & animata, & recta ratio. Lex quæ eſt Rex omnium mortalium & im-
mortalium, vt canit Pindarus Bœotius. Speuſippus autem in primo aduerſus Cleo
phontem, videtur dicere ſimilia Platoni, ſic ſcribens. Si enim regnum res bona eſt
& ſapiens ſolus eſt Rex & princeps: lex cum ſit recta ratio, bona fuerit, quæ qui-
dem ita ſe habent. His conſequentia ſtatuunt Philoſophi Stoici, qui regnum, Sa-
cerdotium, Prophetiā, legis ferendę ſcientiam, diuitias, verā pulchritudinem, no- E
bilitatem, libertatem, ſoli ſapienti tribuunt. Fatentur autem ipſi quoque eum in-
ueniri difficiliter. Videntur ergo omnia quæ prius dicta ſunt dogmata, à magno
Moſe Græcis eſſe tradita. Et omnia quidem eſſe ſapientis per hæc docet, & quo-
niam miſertus eſt mei Deus, mihi ſunt omnia. Eum autem Deo eſſe amicum ſigni
ficat, dicens, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Ipſe autem inuenitur aper
tè vocatus amicus. Qui autem videt Deum, nomen mutaſſe oſtenditur, & Iſaac
tanquam victimam conſecratam allegorice ſibi delegit, typum futuram ſalutaris
Oeconomię. Et à Græcis celebratur Rex Minos, qui nouem annis familiariter
cum Ioue eſt verſatus, cum audiuiſſent quemadmodum Deus cum Moſe loqueba F
tur, vt ſi quis cum ſuo amico loqueretur. Erat autem Moſes quidem ſapiens, Rex,
legiſlator. Seruator autem noſter humanam omnem naturam ſuperat. Pulcher qui
dem, ut à nobis ſolus ametur, qui veram deſideramus pulchritudinem, erat enim

lux

Marginal notes: Epicurus. προλήψεις. πρόληψις. κατάληψις. Eſa. 6. Heraclitus. Plato. ἄφιλος. νόμῳ νόμιμοι, Speuſippus. Exo. 33.

A lux vera. Rex autem & à pueris imperitis, & à non credentibus Iudæis & ignoran
tibus vocatus, & ab ipſis Prophetis prædicatus oſtenditur. Adeò autem diues vt
omnem terram, & quod ſuper terram, & ſub terra eſt, aurum, quæ ei cum omni
gloria ab aduerſario dabantur, deſpexerit. Quid attinet dicere, quod ſit ſolus Pon
tifex, qui ſolus Dei cultut tenet ſcientiã. Rex pacis Melchiſedec, qui ſolus eſt, vel
omnium aptiſſimus vt præſit humano generi. Legiſlator autem, vt qui dat legem
in ore Prophetarum, quæ ſunt agenda & quæ non, apertiſſimè præcipient & do-
cens. Quis autem eo fuerit nobilior, cuius ſolus pater eſt Deus? Age verò oſten-
damut Platonem quoque eiſdem ſuffragari dogmatibus. Sapientem in Phædro
quidem dixit eſſe diuitem, dicens. O dilecte Pan, & quæcunque alii Dii hic ad-
B eſtis, date mihi vt ſim pulcher in iis quæ ſunt intrinſecus, extrinſecus autem quæ-
cunque habeo ſint mihi amica iis quæ ſunt intrinſecus, ſapientem autem diuitem
exiſtimem. Hoſpes autem Athenienſit, eos reprehendens qui exiſtimabant illos
eſſe diuitet qui multas poſſident pecunias, ſic dicit VT AVTEM valde ſint diuites
& boni nequit fieri, ii quidem, quos diuites vulgus numerat. Dicit autem eos qui
in paucis hominum maximi precii poſſeſſiones poſſident, quas etiam malus aliquis
poſſidet. FIDELIT eſt, totus mundus pecuniarum, ait Solomon, infidelis autem,
ne obulus quidem. Multo ergo magis ſcripturæ credendum eſt, quæ dicit fore vt
celerius camelus per foramen acus tranſeat, quàm vt diues philoſophetur. Contra celerius camelus per foramen acus &cæt. Matth.19. Mar.10.
autem pauperes Plato beatos cenſet, vt intellexit, dicens. Paupertas autem eſt exi
C ſtimanda, non facultates diminuere, ſed augere inſatiabilitatem. Non eſt enim
paupertas, pecuniæ paucitas, ſed inſatiabilitas. Quę ſi receſſerit, qui bonus eſt di-
ues quoque fuerit. Et in Alcibiade rem quidem ſeruilem dicit vitium, virtutem ve
rò rem liberalem. TOLLITE, inquit, à vobis iugum graue, & ſumite leue, ait ſcri
ptura quemadmodum vocant etiam Poëtę iugum ſeruile. Et illud venundati eſtis
peccatis veſtris, iit quę prius dicta ſunt conuenit. Omnis ergo qui facit peccatum, Io.8.
ſeruus eſt. Qui eſt autem ſeruus, non manet in domo in æternum. Si autem filius
vos liberauerit, liberi eritis, & veritas liberabit vot. Pulchrum autem eſſe ſapien-
tem ſic dicit hoſpes Athenienſis. Quòd ſi quis affirmet iuſtos, & ſi ſint deformet
D corpore, quatenus quidem ſunt mores iuſtiſſimi, ea ratione eſſe pulchros: prope-
modum nullus ſic dicens videri poſſit male dicere. ET ſpecies eius deficiebat pręEſa.53.
ter omnet filiot hominum, prædixit Prophetia. Plato autem ſapientem dixit
Regem in Politico, vt prius iam dictum eſt. His autem demonſtratis reuertamur
ad ſuſceptam de fidè orationem. Iam vero Plato quoque omni oſtendit demonſtra
tione, quòd vbique fide oput ſit. Ex vobis ſimul pacem. Fidelis enim & ſincerus in
ſeditionibus nunquam fuerit abſque omni virtute. Pugnaces autem vel in bello
mori volunt permulti mercenarii, quorum plerique ferè omnes ſunt audaces & in
iuſti, inſolentes, & prudentiæ expertes, paucit admodum exceptis. Si hæc autem re
ctè dicuntur, quiuis legiſlator, qui eſt alicuius momenti, ad maximã virtutem ma-
E ximè reſpiciens, feret leges. Ea eſt autem fidelitas, qua in omni tempore opus habe
mus, & in pace, & in bello, & in alia vniuerſa denique vita. Videtur enim aliat ſi-
mul comprehenſat continere. Quod optimum eſt autem, non eſt bellum, nec
ſeditio. Iis enim opus habere deprecandum fuerit. Pax autem inter ſe inuicem &
beneuolentia res eſt longè optima Ex his quidem conſtat maximè eſſe optandum
pacem habere, ex Platonit ſententia, maxima autem mater virtutum eſt fides. Me
ritò ergo dictum eſt apud Solomonem. Sapientia eſt in ore fidelium: Nam Xeno-
crates quoque in libro de Prudentia, ſapientiam dicit eſſe ſcientiam primarum cau
ſarum & eſſentiæ quæ percipitur intelligentia, exiſtimant eſſe duplicem pruden-
tiam, vnam quidem quæ verſatur in agendo, alteram quæ in contemplando, quam
F quidem eſſe dicit humanam ſapientiam. Quocirca ſapientia quidem eſt pruden-
tia, ſed non quæuis prudentia eſt ſapientia. Oſtenſum eſt autem principii vniuer
ſorum eſſe eam quę fide habetur ſcietiam, non autem demonſtrationem. Abſurdũ
enim fuerit Pythagoræ quidem Samii ſectatoret, recuſatis eorum quę quęreban

tur demonſtrationibus,illud ipſe dixit fidem facere arbitrari,& ad ea quę audie- A
runt confirmanda hanc vocem ſatis eſſe ducere:eos autem qui contemplandæ ve
ritatis tenentur deſiderio,fidedigno Magiſtro Soli Seruatori Deo fidem non ha-
bere aggredientes, eorum quæ dicuntur probationes ab eo exigere. Qui autem

Epicharmus. ἐπισύρων. Heraclitus.

habet aures audiendi,audiat.Et quis is?Dicat Epicharmus.Mens videt,mens au
dit,alia autem ſunt ſurda & cæca.Aliquos incredulos arguens Heraclitus, dicit.
Audire neſcientes,nec dicere,adiutus vtique à Solomone dicente.Si dilexeris au-
dire, ſuſcipies, & ſi inclinaueris aurem tuam, eris ſapiens. DOMINE quis credi-
dit auditui noſtro,inquit Eſaias. Fides enim eſt ex auditu.Auditus autem per Ver

Eſa.53. Rom.10.

bum Dei,inquit Apoſtolus.Quomodo ergo inuocabunt , in quem non credide-
rünt ? Quomodo autem credent ei quem non audierunt? Quomodo autem au- B
dient ſine prædicante.Quomodo autem prædicabunt,niſi miſſi fuerint? Quemad
modum ſcriptum eſt.Quam ſpecioſi pedes euangelizantium bona? Vides quomo
do per auditum,& prædicationem Apoſtolorum, fidem erigit ad verbum Domi
ni & filium Dei?Nondum intelligimus demonſtrationem eſſe verbum Domini.
Quemadmodum ergo ſphęra ludere,non ſolum dependet ab eo qui mittit ſphę-
ram , ſed ei etiam eo opus eſt qui illam numeroſe excipiat, vt ex ſphęræ legibus
peragatur ludi exercitatio:ita etiam vt ſit doctrina fide digna accidit,quando fi-
des eorum qui audiunt,quæ eſt ars,vt ſemel dicam,naturalis,confert ad diſcipli
nam. Adiuuat itaque terra quoque fertilis ad ſeminum deiectionem.Neque enim
optimæ doctrinæ eſt aliqua vtilitas,niſi adſit eius qui diſcit ſuſceptio , neque pro- C
phetiæ, niſi adſit obedientia eorum qui audiunt.Aridæ enim feſtucæ, quæ ſunt
paratæ ad ſuſcipiendam vrendi facultatem, facilius accenduntur, & lapis qui vul

σμῆχοι. ἀχυρμιάς.

go iactatur , ferrum trahit propter cognationem , & lachryma ſuccini attrahit
feſtucas, & electrum mouet paleas.Eis autem parent quæ trahuntur,qui dici non
poteſt tracta ſpiritu,non vt principales cauſæ , ſed vt adiuuantes. Cum ſit ergo
duplex vitii genus:vnum qoidem , quod cum fraude & clanculum , alterum au-
tem quod cum vi fert & trahit:diuinum Verbum clamauit omnes ſimul vocans,
eos quidem vel maxime cognoſcens qui non erant parituri,& tamen quoniam eſt
in noſtra poteſtate parere & non parere,vt nulli poſſint cauſari prætextum,igno

τὸ κλῆσιν ἀνάξιμον.

rantiæ,iuſtã fecit vocationem . Quod autem præſtare poſſunt vniuſcuiuſque vi- D
res , exigit.Nonnullis enim ſimul adeſt & velle & poſſe , vt iis qui per exercita-
tionem eò peruenerint & purgati ſint.Alii autem etſi nondum poſſint,iam tamẽ
habent velle.Eſt autem velle quidem ,munus animę.Agere autem, non ſine corpo
re,neque verò ſolus finis res dimetitur,ſed eæ etiam vniuſcuiuſque electione di-
iudicantur , ſi facile elegit , ſi peccatorum ſuorum ductus eſt pœnitentia, ſi pro

ἔλαβον σύνεσιν μετέγνω κατόρθωμα. Pœnitentia , eſt officium & opus fidei.

pter ea in quibus lapſus eſt eum remordit conſcientia, & errorem recognouit,
quod eſt , poſtea cognouit. Eſt enim tarda cognitio pœnitentia. Cognitio au-
tem,eſt prima à peccato ceſſatio.Fidei ergo officiũ quoque & opus eſt pœnitẽtia.
Niſi enim crediderit eſſe peccatum quo prius tenebatur,non dimouebitur, & niſi
crediderit ei quidem qui delinquit impendere ſuppliciũ:paratam autẽ eſſe ſalutem E
ei qui ex præceptis viuit ne ſic quidem mutabitur.Iam autem ſpes quoque cõſiſtit
ex fide. Definiunt itaque fidem ſectatores Baſilidis, animæ aſſenſionem alicui eo

Timor poſt fidẽ. Spes quoque cõſiſtit ex fide. Spes eſt boni acquirendi expectatio. Mandata diuina nobis traduntur cum executione præceptorum.

rum quæ ſenſum non mouent, propterea quod non adſunt. Spes autem eſt boni ac
quirendi expectatio. Fidelem autem neceſſe eſt eſſe expectationem. Fidelis au-
tem eſt qui citra tranſgreſſionem ea ſeruat quæ ſunt ei tradita. Nobis autem tra-
duntur quæ de Deo dicuntur. & verba diuina, nempe mandata, cum executione
præceptorum. Hic eſt ſeruus fidelis qui laudatur à Domino. Cum autem dixerit
fidelis Deus, cuinam pronuncianti par ſit credere ſignificat, & is fuerit Deus fide-
lis. Quomodo ergo ſi credere eſt opinari aut exiſtimare: quæ à ſe dicuntur Philo F

ἀπολαμβάνει.

ſophi firma eſſe exiſtimant?Non eſt enim opinio aut exiſtimatio,ea quæ eſt volun
taria demonſtrationis præcedentis aſſenſio , ſed alicui valido ac potenti aſſenſio.
Quis autem Deo fuerit potentior. Infidelitas autem,eſt eius quod eſt oppoſitum
imbecilla

A imbecilla enuntiatiua opinio ſeu exiſtimatio, quemadmodum credendi difficul-
tas quæ dicitur ἀπιστία eſt habitus qui fidem difficiliter admittit. Et fides qui-
dem eſt voluntaria exiſtimatio, & anticipatio prudentis præcomprehenſionis. Ex
pectatio autem eſt opinio futuri. Aliorum autem expectatio, eſt incerti opinio. Expectatio.
Fiducia autem eſt firma de aliquo apprehenſio. Quare ei credimus in quo fiduci Fiducia.
am habuimus in gloriam diuinam & ſalutem. In ſolo autem Deo fiduciam habui-
mus, quem ſcimus non tranſgreſſurum ea quæ ſunt pulchrè nobis promiſſa, & ideo
creata, & ab ipſo beneuolè nobis data. Eſt autem beneuolentia, bonorum volun
tas, alteri illius ipſius gratia. Ille enim nullius indiget. In nos autem deſinit bene- Beneuolentia.
B ficentia, & quæ eſt a Domino benignitas, cum ſit diuina beneuolentia, & bene-
uolentia ad hoc vt bene faciat. Si autem Abrahæ qui credidit reputatum eſt ad iu
ſtitiam: ſemen autem Abrahæ ſumus nos: per auditum quoque nobis eſt creden-
dum. Iſraëlitæ enim ſumus nos, qui non per ſigna, ſed per auditum credimus. Eſa. 54.
Propterea lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama, inquit, quæ non partu Gal. 4.
ris, quoniam multi ſunt filii deſertè magis quàm eius quæ habet virum. Vixiſti in εἰς τὸ περίφρα-
circuitu populi, benedicti ſunt filii tui in tabernaculis patrum tuorum. Si autem γμα.
eædem manſiones à Prophetia & nobis & rurſus Patriarchis annunciantur: Oſtē
ditur vnum eſſe Deum vtriuſque teſtamenti. Subiungit itaque manifeſtius. Hæ-
reditaſti teſtamentum Iſrael, dicens ei quæ eſt ex gentibus vocationi, quæ erat ali Teſtamentũ ve-
C quando ſterilis huius viri, qui eſt verbum, quæ prius fuerat deſerta à ſponſo. IV- tus, & præcepta
STVS autem ex fide viuet, quæ eſt in teſtamento & præceptis, quoniã hæc duo, euangelica, vnũ
nomine & tempore, ętate & profectu, data œconomicè, cum poteſtate quidem ſunt.
vnum ſint, illud quidem nouum, hoc verò vetus, per filium ab vno Deo ſuppedi Declaratur illud
tantur. Qua ratione dicit etiam Apoſtolus in epiſtola ad Romanos. IVSTITIA Apoſtoli in epi-
enim Dei in ipſo reuelatur ex fide in fidem vnam, quæ ex Prophetia perficitur in ſtola ad Rom.
Euangelio per vnum & eundem dominum docens ſalutem. HOC, inquit, præce Iuſtitia.n.Dei in
ptum commendo tibi fili Timothee, ſecundum præcedentes in te prophetias, vt ipſo reuelatur
milites in illis bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam, quam qui ex fide, in fidem.
dam repellentes, circa fidem naufragauerunt, quoniam quæ à Deo venit conſciē &cæt.
D tiam polluerunt infidelitate. Non eſt ergo amplius fides merito temere reprehen- Item declaratur
denda, vt & facilis, & vulgaris, & quæ ſit quorumlibet. Si humanum enim eſſet locus in epiſtola
ſtudium, vt exiſtimabant Græci: etiam extinctum eſſet. Sin autem augetur: nō eſt ad Timotheum.
vbi non ſit. Dico ergo fidem, ſiue fundata ſit à charitate, ſiue etiam à timore, vt di Fides à charita-
cunt accuſatores, eſſe diuinum aliquid, vt quæ neque ab alia mundana amicitia te.
diuellatur, neque à timore præſente diſſoluatur. Charitas enim, ea, quæ illi cum Fides à timore.
fide intercedit, amicitia, facit fideles. Fides autem eſt baſis ac ſtabilimentum cha- Fideles ex fide,
ritatis, viciſſim inducens beneficentiam, quando etiam legis Pędagogus timor, & charitate.
propterea quòd credatur, timor quoque eſſe creditur. Si enim in operando, quod Fides baſis & ſta
is ſit oſtenditur. Qui autem facturus eſt & minatur, non autem operans & præ bilimentum cha
E ſens, creditur: non ipſe fidem procreat, qui eſſe fide dignus eſt ab ipſa probatus. ritatis.
Diuina ergo eſt tanta mutatio, vt qui ex infidelitate fidelis factus fuerit, ſpei quo ἑδραίωμα.
que credat & timori. At prima quidem ad ſalutem inclinatio nobis fides apparet,
poſtquam timor & ſpes & pœnitentia, cum cōtinentia & tolerantia proficientes, πίστις.
nos ducunt ad charitatem & ad cognitionem. Meritò ergo Barnabas Apoſtolus.
EX QVA parte, inquit, ſtudui paulatim ad vos mittere, vt cum fide veſtra perfe Fides prima eſt
ctam etiam habeatis cognitionem. Fidei ergo noſtræ coadiutores ſunt timor & ad ſalutem, poſt
tolerantia, quæ autem nobis opem ferunt, ſunt longanimitas & continentia. His quam timor, &
ergo, inquit, in iis quæ ad Dominum pertinent caſtè manentibus, vnà cum eis læ- ſpes, & pœniten
tantur ſapientia, intelligentia, ſcientia, cognitio. Cum itaque prius dictæ virtu- tia, cum continē
F tes ſint elementa cognitionis, euenit vt fides ſit magis elementaris, quæ ei qui eſt tia & tolerantia
cognoſcendi poteſtate præditus eſt æque neceſſaria, ac ei qui in hoc mundo viuit, ducunt nos ad
ad viuendum reſpiratio. Vt autem abſque quatuor elementis non licet viuere: ita charitatem, & ad
nec abſque fide licet aſſequi cognitionem. Hæc eſt ergo baſis veritatis. Qui timo cognitionem.
Ex Fide viuere quomodo intelligatur.
κρίσις.

Timoris contra eos qui legem vituperabāt aſſertio. rem autem accuſant, legem inſectantur. Quod ſi legem: clarum eſt quod illum quo A
que qui legem dedit. Hæc enim tria neceſſe eſt conſiſtant in ſubiecto: is qui admi-
niſtrat, adminiſtratio, & id quod adminiſtratur. Si ergo legem per poſitionem ab
ſtulerint: neceſſe eſt vtique vt vnuſquiſque qui ducitur à cupiditate, voluptati ob-
ſequens, id quidem quod rectè honeſteque ſe habet negligat. Deum autem deſpi-
ciat, abſque metu autem ſimul ſit impius & iniuſtus, vt qui à veritate exiluerit. At
certè, inquiunt, timor eſt à ratione aliena declinatio & animi perturbatio. Quid
tu dicis? & quomodo tibi amplius ſeruari poſſit hęc definitio, cum præceptū mihi
per rationem ſeu verbum datum ſit: Præceptum aut timorem pronuntiat, per di-
Præceptū timorem pronūciat. ſciplinam, eum qui id ſuſcipit, parans vt corrigatur. Non eſt ergo timor à ratione
alienus: Eſt itaque rationi conſentaneus. Quid ni enim, cum adhortetur, Non oc B
cides, non mœchaberis, non furaberis, non falſum dices teſtimonium. Sed ſi nomi
na aſtutè excogitant: εὐλάβειαν id eſt cautionem, vocent legis timorem Philoſophi,
Critolaus Phaſelites. quæ eſt conſentanea rationi declinatio. Hos Critolaus Phaſelites non inepte vo-
cauit ὀνοματομάχους id eſt, qui depugnant de nominibus. Pulchrum ergo, atq. adeò
pulcherrimum, iis qui nos accuſant pręceptum apparuit, excogitata mutatione
nominis. Cautio ergo eſſe rationi conſentanea oſtenditur, cum ſit eius quod lædit
declinatio, ex qua exoritur eorum quæ pręceſſerunt peccatorum pœnitentia. Prin
cipium enim Sapientiæ eſt timor Domini. Intellectus autem bonus omnibus fa-
Pſal. 110. ποιοῦσιν. cientibus eum. Sapientiam vocat effectionem, quæ eſt timor Domini, deducens C
ad ſapientiam. Si autem lex affert timorem: principium Sapiētiæ eſt legis cognitio,
& non eſt ſapiens abſque lege. Inſipientes ergo ſunt qui legem recuſant, cui eſt cō
ſequens vt ipſi reputentur ἄθεοι ſeu impii. Diſciplina autem eſt principium ſapien
tiæ. SAPIENTIAM autem & diſciplinam impii nihili pendent, ait ſcriptura. Vi-
deamus autem quænam eſſe timenda lex annunciet. Si ea quidem quę ſunt media
inter virtutem & vitium, vt paupertatem, & morbum, & ignominiam, & ignobili
tatem, & quę ſunt his ſimilia: hæc quidem etiam quæ ſunt in ciuitate leges propo
πεπτωκότες. nentes laudantur, & Peripateticis, qui tria bonorum genera introducunt, & eo-
Timenda quæ. rum contraria mala eſſe reputant, ea conuenit opinio. Nobis autem data lex, ea
quæ verè mala ſunt iubet fugere, adulterium, petulantiam, puerorum amorem, D
ignorantiam, iniuſtitiam, morbum animæ mortem, non eam quæ ſoluit animam à
corpore, ſed eam quæ animam diſſoluit à veritate. Hæc ſunt enim grauia & verè ti
ἐμὲν menda vitia, & quæ ex eis proficiſcuntur operationes. Verum enimuero iniuſtè
θησαυρίζουσι. pennatis tendi retia dicunt diuina reſponſa. Ipſi enim dum ſunt ſanguinum parti
Hæreſes aliquæ legem malā eſſe dicunt. cipes, mala ſibi inſtar theſauri recondunt. Quomodo ergo à nonnullis hæreſi-
bus lex adhuc mala dicitur, vociferantibus dicere Apoſtolum: Per legem enim co
gnitio peccati. Quibus dicimus. Lex peccatum non fecit, ſed oſtendit. Cum enim
ea quæ ſunt facienda iuſſerit, reprehendit ea quæ non ſunt facienda. Boni autem
eſt, id quod ſalutare quidem eſt docere, quod exitiale autem oſtendere, & illo
Apoſtoli locus in Epiſtola ad Rom. quidem vti conſulere, hoc verò iubere fugere. Iam Apoſtolus quem non intelli- E
gunt, dixit peccati cognitionem per legem eſſe manifeſtatam, non autem accepiſ
ſe ſubſtantiam. Quomodo autem non eſt bona lex, quæ erudit ac caſtigat & quæ
παιδαγωγός data eſt Pædagogus ad Chriſtum, vt dum per timorem caſtigationis ratione dirigi
Ezech. 18. mur, ad eā quæ eſt per Chriſtum perfectioné conuertamur. NOLO, inquit, mortē
Pœnitentia efficitur à præcepto. peccatoris, ſed eius pœnitentiam. Pœnitentiam autem efficit præceptū, quod ea
quidem prohibet quę non ſunt facienda, benefacta autē profitetur. Mortem autē,
vt arbitror, dicit ignorantiam. Et qui eſt prope Dominum, eſt plenus flagellis.
Qui cognitioni ſcilicet appropinquat, periculis, timoribus, moleſtiis, afflictioni-
bus vtitur, propter deſiderium veritatis. FILIVS enim caſtigatus euaſit ſapiens,
παιδευθεὶς caſtigatus: eruditus. & ſeruatus eſt ab æſtu filius intelligens. Filius autem intelligens ſuſcipiet præce F
pta. Et Barnabas Apoſtolus. VAE qui ſunt intelligentes apud ſeipſos, & coram
Barnabæ Apoſtoli ſcripta. ſe ſcientes. Et paulopoſt ſubiunxit. Efficiamur ſpiritales, templum Deo perfectū,
quatenus eſt in nobis, Dei timorem meditemur, & eius pręcepta ſeruare conten
damus,

A damus,vt lætemur in eius iuſtificationibus. Vnde ſapientię principium timor Dei diuinè dictus eſt. Hic Baſilidis ſectatores hoc dictum exponentes, dicunt ipſum Principem cum exaudiiſſet dictionem ſpiritus qui miniſtrabatur, propter auditionem & ſpectaculum fuiſſe obſtupefactum, cum ei præter ſpem annuntiatum eſſet Euangelium, & eius obſtupefactionem appellatam eſſe timorem qui fuit principium ſapientiæ genera diiudicantis, & diſcernentis, & perficientis, & reſtituentis. Cum enim non ſolum mundum, ſed etiam electionem diſcreuiſſet, eum poſtremo amandat. Videtur autem Valẽtinus quoque in quadam epiſtola talia quædam mẽte apprehendiſſe. His enim verbis ſcribit. Et ſic ex illo figmento terrore affectus,
B fuit auctor Angelorum, quando maiora elocutus eſt quàm quæ conuenirent effictioni propter eum qui in ipſo inaſpectabiliter dederat ſemen ſupernæ eſſentiæ, & libere loquebatur. Ita etiam in mundanorum hominum generationibus, timores fuerunt opera hominum iis qui ea faciebant: quemadmodum ſtatuæ & imagines, & omnium manus efficiunt in nomine Dei. In nomine enim hominis formatus Adam, timorem præbuit eius qui prius erat hominis, vt qui ipſe eſſet in ipſo conſtitutus,& obſtupuerunt,& opus citò aboleuerunt. Sed cum ſit vnum principium, vt oſtendetur paulo poſt, canoras quaſdam nugas & figmenta videbuntur iſti homines effingere. Quoniam autem à lege & Prophetis prius erudiri ac caſtigari vtile eſſe Deo viſum eſt: principium ſapientiæ dictus eſt timor Domini, qui à Domi-
C no per Moſem datus eſt iis qui non obediunt & ſunt duri corde. Quos enim non expugnat ratio, eos manſuefacit metus. Quod quidem cum ab alto præuidiſſet Verbum quod erudit ac caſtigat, vtroque modo apte ac conuenienter expurgans ad pietatem,concinnauit inſtrumentum. Eſt igitur obſtupefactio, timor ex inſueta viſione ſeu phantaſia, vel propter inexpectatam viſionem, tanquam nuncium. Timor autem eſt inſignis admiratio, tanquam ob id quod vel factum eſt vel eſt. Non animaduertunt itaq. ſe affectionibus ac perturbationibus feciſſe obnoxiũ, maximum, & qui ab eis celebratur, Deum, per obſtupefactionem, & ante obſtupefactionem verſatum eſſe in ignoratione, ſiquidem ignoratio fuit ante obſtupefactionem. Si autem obſtupefactio & timor fuit Dei ſapiẽtiæ principium: magnũ
D eſt periculum,ne & ante Dei ſapientiam & totius mundi creationem, quin etiam reſtitutionem & ipſam electionem quæ erat cauſa fuerit ignoratio. Vtrum ergo rerum bonarum aut malarum eſt ignoratio? Sed ſi rerum quidem bonarũ aliquid ceſſat obſtupefactione eis & miniſter ceſſat, & prædicatio, & baptiſma. Sin autem malarum: quomodo eſt malum cauſa rerum optimarum? Si enim non prior fuiſſet ignoratio, nõ deſcendiſſet miniſter. Sed nec obſtupefactio cœpiſſet principem, vt ipſi dicunt: neque ſapientiæ principium cœpiſſet ex timore ad electionem & mundana diiudicanda. Si autẽ metus eius qui prius erat hominis, fecit ſui figmenti inſidiatores Angelos, vtpote quòd inaſpectabile ſupernæ ſubſtãtię ſemen collocaretur intus in opificio: aut ex inani opinione, quod quidẽ eſt incredibile, æmulatione per
E citi ſunt in Angelos, propter opificiũ, cuius tanquã filii alicuius crediti ſunt eſſe auctores, adeo vt nulla nõ in eos cadat ignorantia aut moti ſunt, cum tenerentur pręſcientia. Sed non inſidiati eſſent, per id quod aggreſſi ſunt, ei quod præſciuerunt, neq. ob ſuũ opus obſtupefacti eſſent, cũ ex pręſciẽtia ſemen ſupernũ intellexiſſent, aut poſtremo freti cognitione auſi eſſent, quod ipſum quoq. non poteſt fieri, cũ didiciſſent id quod eſt in pleromate homini inſidiari. Pręterea & id quod eſt ad imaginẽ, in quo eſt etiã exemplar, & id quod cũ reliqua cognitione eſt ab interitu alienũ, aſſumpſerunt. His ergo ipſis, & aliquibus aliis, maximè autẽ Marcioniſtis, nõ audientibus clamat ſcriptura. QVI autem me audit, requieſcet in pace confidens, & ſine metu ceſſabit ab omni malo. Quid ergo hi legem eſſe volunt? Malam quidem
F non inquient, ſed iuſtam, bonum à iuſto diſcernentes. Dominus autẽ iubens timere malum, non malũ malo liberat, ſed diſſoluit contrarium contrario. Bono autẽ malum eſt contrarium, vt iuſtũ iniuſto. Si ergo malorum dixit principium metus vacuitatem, quã facit Domini timor: timor bonum eſt, & qui eſt ex lege metus, nõ

φάσις. φυλοκρινητικῆς. ἐπὶ πᾶσιν. ὑπῆρξε τοῖς ἀγγέλοις. Quos nõ expugnat ratio manſuefacit metus. Obſtupefactio quid? ἔκπληξις. διάκονος. πληρώματι.

Timor qui ex lege, non ſolũ eſt iuſtus, ſed etiam bonus. ſolum eſt iuſtus, ſed etiam bonus, vt qui auferat vitium. Metu autem inducit A
metus vacuitatem, non animi perturbatione impatibilitatem, diſciplina autem
ingenerat affectionum moderationem. Cum itaque audierimus, honora Domi-
Prouerb. 7. num, & eris fortis, præter ipſum autem ne time alium: timere peccare, ſequi au-
tem quæ à Deo data ſunt præcepta, Dei honorem accipimus. δέος autem eſt Dei
metus. Sed etſi timor eſt affectio, vt volunt aliqui timorem eſſe affectionem, non
eſt quiuis metus affectio. Superſtitio quidem quæ vocatur δεισιδαιμονία eſt affectio
vt quæ ſit Dæmonum metus, qui affectionibus ſuſque deque feruntur & agitan-
ἐκπεσεῖν καὶ ἐμπεσεῖν. tur. Rurſus autem Dei impatibilis metus eſt impatibilis. Timet enim quis non
Prouerb. 14. Deum, ſed à Deo excidere. Qui autem hoc veretur, nempe ne in mala incidat, ma
μίγνυται. forte cõſerit manus. la timet & veretur. Qui autem timet ne cadat, ſe eſſe ab interitu alienum vult & B
impatibilem. Sapiens timens declinauit à malo. Inſipiens autem confidens aggre-
Timor deducit ad pœnitentiã, & ad ſpem. ditur, ait ſcriptura, & rurſus. In timore Domini eſt, inquit, ſpes foritudinis. De
ducit ergo talis metus & ad pœnitentiam & ad ſpem. Spes autem eſt expectatio bo
norum, vel abſentis honi bona ſperatio. Certè caſus quoque vel ad bonam ſpem
ἐμπτωσία. aſſumitur, quem ad charitatem deducere didicimus. Charitas autem, fuerit con-
ſenſio eorum quæ ſunt in ratione & vita & moribus, aut, vt paucis dicam, vitæ ſo
cietas, vel amicitiæ & beneuolentiæ extenſio cum recta ratione ad vſum amicorũ
ac familiarium qui ἑταῖροι vocantur. (Dicitur autem ἑταῖρος quaſi ἕτερος ἐγὼ id
eſt ego alter) qua etiam eos fratres appellamus qui ſunt eodem verbo regenerati. C
φιλοξενία. Adhæret autem charitati, & hoſpitalitas, quæ eſt artificium amicitiæ circa vſum
hoſpitum. Hoſpites autem ſunt, quorum ſunt externa quæ ſunt mundana. Mun-
danos enim eos qui in terram ſperant, & concupiſcentias carnales exaudimus. NO
Ro. 12. LITE conformari, inquit Apoſtolus, huic ſeculo, ſed transformemini renouatio
ne mentis, ad hoc vt vos probetis quæ ſit voluntas Dei bona. bene placens, & per-
fecta. Verſabitur ergo hoſpitalitas in eo quod eſt vtile hoſpitibus. Hoſpites au-
ἐπίξενοι. tem ſunt qui etiam dicuntur ἐπίξενοι. ἐπίξενοι autem ſunt amici. Amici autem ſunt
φιλανθρωπία. fratres. Frater amice, inquit Homerus, & humanitas, quæ eſt amicus vſus homi-
φιλοστοργία. num, & bona affectio, quæ eſt quoddam amicitiæ artificium in amicorum vel ne-
ceſſariorum dilectiones, comitantur charitatem. Si autem reuera homo qui eſt, D
in nobis, eſt ſpiritalis; humanitas eſt fraternitas iis qui ſunt eiuſdem ſpiritus parti-
cipes. Affectio autem rurſus eſt conſeruatio, beneuolentiæ vel dilecttionis. Dile-
ctio autem eſt perfecta & abſoluta demonſtratio, & diligi, quod eſt ἀγαπᾶσθαι, eſt
στέρξις. placere moribus ducique & abduci. In idem autem ducuntur, quæ eſt ſcientia com
ἀγαπᾶν ἀρ- munium bonorum. Conſenſio enim, quæ ὁμογνωμοσύνη, eſt concentus in animis. ET
τὸ ἀγαθὸν καὶ NON ficta, inquit, charitas ſit nobis, & odio habentes malum, adhæreamus bono
ἀπεχθάνεσθαι. & fraternitati, & quæ ſequuntur vſque ad illud. Si poſſibile eſt, quantum in vobis
Ro. 12. eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Deinde. Ne vincaris, inquit, à ma-
Ro. 10. lo, ſed vince in bono malum. Et idem Apoſtolus fatetur ſe Iudæis ferre teſtimo-
nium, quòd zelum Dei habeant, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim E
Dei iuſtitiam, & propriam quærentes ſtatuere, Dei iuſtitiæ nõ fuere ſubiecti. Nõ
enim Dei voluntatem cognouerũt & fecerunt, ſed quod ipſi exiſtimauerunt, hoc
etiam legem velle putarunt. Neque legi tanquam prophetanti crediderunt, ſed ſer
moni ſolũmodo & timori, nõ autem affectioni & fidei crediderunt. FINIS enim
legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam, qui eſt à lege prædictus, omni credenti. Vnde eis di-
ζηλώσω. ctum eſt à Moſe. Ego æmulatione vos prouocabo in non gente, in populo ſtulto
Deut. 32. vos ad iram irritabo. qui fuit ſcilicet paratus ad obediendum. Et per Eſaiam. IN-
VENTVS ſum, inquit, iis qui me non credunt, manifeſtus fui iis qui me non inter
rogant, ante Domini aduentum ſcilicet, poſt quam Iſraëli quoque illa quæ prædi-
Eſa. 65. cta ſunt conuenienter dicuntur. Expandi manus meas toto die ad populum inobe F
dientem & contradicentem. Vides cauſam vocationis gentium, apertè à Propheta
dictam eſſe, populi inobedientiam & contradictionem. Deinde in his quoque Dei
Rom. 11. oſtenditur bonitas. Dicit enim Apoſtolus. SED EORVM delicto ſalus gentibus,
ad hoc

A ad hoc vt eos æmulatione prouocarent,& vt vellent ipſi duci pœnitentia. Paſtor Paſtor.
autem cum ſolummodo de iis qui dormiiſſent poſuiſſet dictionem, nouit quoſdá
iuſtos in gentibus & in Iudęis, non ſolum ante aduentum Domini, ſed etiam an-
te legem, ex eo quòd Deo grati acceptique fuerint, vt Abel, vt Noë, vt ſi quis alius
iuſtus. Dicit ergo Apoſtolos & Doctores filii Dei, etiam cum dormiiſſent, poteſta
te & fide prædicaſſe iis qui prius dormierant. Deinde ſubiungit. Et ipſi dederunt
ipſis ſignaculum prædicationis. Deſcenderunt ergo cum ipſis in aquam, & rurſus
aſcenderunt. Sed hi viuentes deſcenderunt, & rurſus viuentes aſcenderunt. Illi au
tem qui prius dormierant, mortui deſcenderunt, viui autem aſcenderunt. Per hos
B ergo viuificati ſunt, & agnouerunt nomen filii Dei. Et ideo vnàquoque cum illis
aſcẽderunt, & eos compegerunt in turris ædificationem, & qui in lapides cædi nõ
poterant, coędificati ſunt. In iuſtitia dormierunt, & in magna puritate. Solum au- ἐλαθρμαδι.
tem hoc ſignaculnm non habebant. QVANDO enim gentes legem nõ habentes,
natura quæ ſunt legis faciunt, ii legem non habentes ſibiipſi ſunt lex, vt ait Apo- Rom. 2.
ſtolus. Quòd itaque virtutes ſe inuicem conſequuntur, quid opus eſt dicere cum
iam oſtenderimus quòd fides quidem ſperat propter pœnitentiam, pietas autẽ pro εὐλάβεια.
pter fidem, & quæ in iis eſt perſeuerantia & exercitatio, vna cum diſciplina termi-
natur in charitate: illa verò perficitur cognitione. Illud autem neceſſario adnotá
dum eſt, quòd ſolus Deus eſt intelligendus natura eſſe ſapiens. Quare ſapientia
C quoque Dei virtus, quę docuit veritatem, hic quoque aſſumpta eſt perfectio cogni
tionis. Amat autem & diligit veritatem Philoſophus, eo quòd ſit verus ac germa
nus famulus, iam propter charitatem exiſtimatus amicus. Eius autem eſt princi- Plato.
pium, res admirari, vt dicit Plato in Theęteto. Et Matthias adhortans in traditio Matthias.
nibus. Admirare præſentia, eum eſſe primum gradum ſtatuens vlterioris cognitio Euágelium ſecú
nis. Qua ratione etiam ſcriptum eſt in Euangelio ſecundum Hebræos. Qui admi- dum Hebræos.
ratus fuerit, regnabit, & qui regnauit, requieſcet. Fieri ergo non poteſt vt Philo-
ſophetur qui eſt rudis & ignarus, porrò autem non poteſt fieri vt philoſophetur,
is qui ſapientiæ notionem non ceperit, cum philoſophia ſit eius quod verè eſt ap
petitio, & earum quæ ad id tendunt diſciplinarum. Et quãuis in rectè agendo ſe
D aliqui exercuerint, vt ſciatur tamen quomodo ſit vtendum, & faciendum eſt & ad
laborandum, quatenus Deo quoque aſſimilatur aliquis, Deo inquam Seruatori,
colens Deum Seruatorem per Verbum Põtificem, per quem videntur quæ in veri θεοσέβεια.
tate ſunt honeſta & iuſta. Religio eſt actio quæ Deum ſequitur. Hæc ergo tria no
ſter ſibi vendicat Philoſophus, primum quidem contemplationem: Secundo au-
tem, præceptorum executionem. Tertio verò, bonorum virorum conſtitutioné.
Quæ quidem cum conuenerint, efficiunt virum cognoſcendi poteſtate præditũ. γνωστικόν.
Vnde diuinè dixit ſcriptura. Et dixit Dominus ad Moſem dicens. LOQVERE fi
liis Iſraël, & dices illis. Ego Dominus Deus veſter. Secundum ſtudia terræ Aegy
pti in qua habitaſtis in ea, non facietis, & ſecundum ſtudia terræ Chanaam, in quá
E vos ego illuc introduco non facietis, & in eorum legitimis non incedetis. Iudicia νομίμοις. Leui. 17.
mea facietis, & præcepta mea ſeruabitis. Ambulate in eis. Ego Dominus Deus ve
ſter, & ſeruabitis omnia præcepta mea, & facietis ea. Qui fecerit ea, viuet in eis.
Ego Dominus Deus veſter. An autem mundi & deceptionis, an animi perturba-
tionum & vitiorum ſit ſignum ac ſymbolum Aegyptus & terra Chanaam, nunc
quidem eſt prætermittendum. Quænam autem ſint exercenda vt diuina & non
mundana, nobis oſtendit eloquium. Cum autem dicit. QVI fecerit homo, viuet
in eis: & ipſorum Hebræorum correctionem, & proximorum noſtrorum & no-
ſtram exercitationem & profectum, ipſorum vitam dicit & noſtrã. Qui enim ſunt
mortui delictis, conuiuificantur Chriſto per noſtrum teſtamentum. Sæpe autem
F repetens ſcriptura illud. Ego Deus veſter, pudore afficiendo pulcherrime horta-
tur, docens ſequi Deum qui dedit præcepta. Admonet autem ſenſim Deum quæ-
rere, & quoad eius fieri poteſt, conari cognoſcere, quæ quidem fuerit maxima cõ ἐποπτικὴ ἐπι-
templatio, quæ eſt re vera ſcientia ſupernæ ſpeculationis, à qua nunquam ſepara- στήμη.

tur iuſta operatio. Sed eorum quidem qui ſe ſapientes exiſtimant, ſiue ſint barba- A
1.cor.8. ræ hæreſes, ſiue Græcorum Philoſophi, inflat ſcientia, ex ſententia Apoſtoli. Fide
lis eſt autem cognitio, quæ fuerit ex ſcientia demonſtratio eorum quæ tradūtur in
vera philoſophia. Dixerimus autem eam eſſe orationem quæ iis de quibus dubita-
tur, ex iis quæ ſunt certa & extra cōtrouerſiam, fidem facit. Cum ſit autem duplex
fides, vna quidem quæ eſt ex ſcientia, altera verò quæ ex opinione: nihil obſtat quo
minus duplex nominetur quoqne demonſtratio, vna ex ſcientia: ex opinione alte
ra, quandoquidem cognitio quoque & præcognitio duplex dicitur: vna quidem
quæ accuratam & exactam habet ſuam naturam: altera verò quæ mancam. Nun-
quid autem ea ſola quæ eſt apud nos vera fuerit demonſtratio, vt quæ ex diuinis
ſuppeditetur ſcripturis quæ ſunt ſacræ literæ, & ex ea quæ à Deo docetur ſapientia B
vt ait Apoſtolus. Diſciplina ergo, & parere præceptis, quod eſt Deo credere, &
Mar.4. fides Dei potentia, quæ eſt vis veritatis, ſtatim dicit. SI habeatis fidem vt granum
Luc.17. ſinapis, montem transferetis. Et rurſus, ſecundum fidem tuam fiat tibi, & vnus
Matth.9. quidem curatur, ſuſcepta per fidem curatione, mortuus autem reſurgit per vim
eius qui crediderat quòd eſſet reſurrecturus. Quæ eſt autem ex opinione demon-
ſtratio, eſt & humana, & fit ex argumentis rhetoricis, vel etiam dialecticis ſyllogiſ
mis. Suprema enim demonſtratio, quam ex ſcientia eſſe demonſtrauimus, fidem
inſerit per allationem & apertionem ſcriptnrarum, animis eorum qui diſcere cu-
piunt, quæ quidem fuerit cognitio. Si enim quæ aſſumuntur ad id quod quæritur, C
vera ſumuntur vt quæ ſunt diuina & Prophetica; clarum eſt vtique quod quæ etiā
eis infertur concluſio, vera inferetur, & rectè nobis demonſtratio fuerit cogni-
Exo.17. tio. Cum itaque diuini & cœleſtis nutrimenti monimentum in vrna aurea conſe-
crare iubebatur, Gomor inquit, erat decima trium menſura. In nobis enim ipſis
tres menſuræ tria ſignificantur iudicia: ſenſus quidem, ſenſilium: eorum autē quæ
dicuntur nominum & verborum, ratio: eorum autem quæ percipiuntur intelligē
ὁ γνωστικός. tia, mens. Qui eſt ergo cognoſcendi poteſtate præditus, abſtinebit quidem à pecca
tis quæ fiunt & ſermone, & cogitatione, & ſenſu, & opere, cum audierit, quem
Matth.5. admodum qui vidit ad concupiſcendum, mœchatus eſt, & animo perceperit, quòd
Ibidem. beati ſunt qui ſunt mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, illud quoque ſci
Cogitatiōe, verbo & opere, fiūt peccata. ens quòd non quæ intrant per os coinquinant hominem, ſed illa quæ per os exeunt D
Matth.15. hominem coinquinant. Ex corde enim exeunt cogitationes. Hæc eſt vt exi-
Mar.7. ſtimo, quæ ex Deo eſt vera & iuſta menſura, quæ metitur ea quæ veniunt in di
menſionem, ea quæ hominem continet decas, quam in ſumma tres prius dictæ
ſignificarunt menſurę. Fuerit autem corpus & anima, & quinque ſenſus, & vo
cis edendæ poteſtas, viſque ſeminaria, & cogitandi ſeu ſpiritalis facultas, aut
quocunque alio nomine vis vocare. Oportet autem, vt vno verbo dicam, alia
omnia tranſcendentes, in mente ſiſtere, ſicut certe in mundo quoque, cum nouem
partes tranſilierimus, primam quidem quæ eſt per quatuor elementa quæ in vno
ſphæræ ſeptem planetarū, & vna ſiderum nō errātium, ſupra quā Deus. loco ponuntur propter mutationem, deinde autem ſeptem errantes, & nonam in E
errantem, venire ad perfectum numerum qui eſt ſuper Deos, nempe decimam par
tem, & vt ſemel dicam, ad Dei cognitionem. poſt creaturam deſiderādo effectorē.
Propterea offerebantur Deo decimę Oephi & hoſtiarum, & paſchę dies feſtus in
cipiebat à decima, quæ eſt cuiuſuis perturbationis & cuiuſuis ſenſilis tranſitus. Fi-
γνωστικός. de ergo conſiſtit is qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus. Qui ſe autem exiſtimat
ſapientem, ea quæ ſunt veritatis non attingit infirmis & inſtabilibus vtens impul-
Geneſis 4. ſionibus. Iure ergo ſcriptum eſt. Egreſſus eſt autem Cain à facie Dei, & habita-
ὁρμαῖς uit in terra Naid, contra Edem. Interpretatio antem Naid eſt fluctus. Edem au-
σάλος. tem, delitiæ. Fides autem & cognitio & pax ſunt delitiæ, quam qui nō audiit, eiici
tur. Qui ſe autem exiſtimat ſapientem, ne omnino quidem diuina vult audire prę
cepta, ſed tanquam qui per ſe didicerit, effrenatus fertur in ſalum fluctuans, de-
[illegible] ſcendens ad mortalia & ea quæ ſunt generabilia à cognitione ingeniti, aliàs alia
opinans. Quibus autem non ineſt gubernatio, ii cadunt ſicut folia. Ratio, & quæ
eſt pars

A eſt pars principalis animę, quæque eam ducit, ac regit, dicta eſt eius gubernator. Eſt enim re vera immutabiliter ad id quod eſt immutabile deductio. Sic Abraham Geneſi 18. Exo.34.
ſtabat rectus ex aduerſo Domini, & appropinquans dixit. Et dicitur Moſi, tu autem ſta hic mecum. Simonis autem ſectatores, ſtanti quem colunt volunt aſſimilari moribus. Fides ergo & cognitio veritatis, efficiunt, vt quæ eas acceperit anima, eodem modo & ſemper ſimiliter ſe habeat. Cum falſo autem cognatione coniuncta ſunt tranſitio, declinatio, & defectio, ſicut vi cognoſcendi tranquillitas, quies & pax. Quemadmodum ergo inſectatur philoſophiam arrogantia & glorioſa de ſe perſuaſio: ita etiam cognitionem falſa cognitio, & quę appellatur ęquiuoce. De qua ſcribens Apoſtolus, O Timothee, inquit, depoſitum cuſtodi, deuitans pro 2.Timo.1.
B phanas vocum nouitates & oppoſitiones falſi nominis ſcientię, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Cum ab hac voce cõuincantur Hæretici, epiſtolas ad Timotheum abrogant. Age ergo ſi Dominus eſt veritas, & ſapientia, & Dei virtus, ſicut eſt: oſtendatur quòd re vera is eſt cognoſcendi poteſtate præditus, qui eum cognouit, & per ipſum, eius patrem. Sentit enim vna cum qui dicit. LABIA iuſtorum ſciunt excelſa. Cum autem fides ſicut etiam tempus ſit duplex, inuenerimus duas virtutes quæ ſimul habitant. Tempori enim quod eſt præteritum, eſt memoria, ei autem quod futurum eſt, ſpes. Credimus enim fuiſſe præterita, & fore ea quę futura ſunt. Et rurſus diligimus, ſic ſe pręterita habere fide perſuaſi, futura ſpe expectantes. Ei enim qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus omnia perſua-
Epiſtolæ Pauli ad Timotheum non probabantur ab Hæreticis quòd eis conuincerentur.
Prouerb.10.
Fides duplex, præteritorũ, & futurorum.

C ſit dilectio, vt qui vnum Deum ſciuerit. ET ecce omnia quæcunque eſt architectatus erant valde bona, & nouit & admiratur. Pietas autem adiicit vitæ longitudinem, & timor Domini adiicit dies. Quẽadmodum ergo dies ſunt pars vitæ quæ pergit aſcendere: ita etiam timor eſt principium dilectionis, qui fit per incrementum fides, deinde dilectio. Sed non ſicut feram & timeo & odi, ita etiam patrem vereor quem timeo & amo. Rurſus timens ne caſtiger, me ipſum diligo, timorem eligens. Qui timet offendere patrem, ſeipſum diligit. Beatus ergo qui inuenitur fidelis, dilectione & timore contemperatus. Fides autem eſt virtus ad ſalutem, & potentia ad vitam æternam. Rurſus Prophetia eſt præcognitio, cognitio autem, eſt
ἐδοκίμασε

D prophetiæ intelligentia. Veluti cognitio illorum quæ illis prius fuere cognita, à Domino, qui omnia prius manifeſtat. Cognitio ergo eorum quæ prædicta ſunt, triplicem oſtendit euentum, aut eum qui fuit olim, aut eum qui iam eſt præſens, aut eum qui eſt futurus. Deinde extrema quidem ſub fidem cadunt, vel eorũ quæ ſunt perfecta, vel eorum quæ ſperantur. Ad confirmanda autem ambo extrema, affert perſuaſionem præſens operatio. Si enim cum vna ſit prophetia, eius quidem vna pars perficitur, altera verò pars eſt impleta, hinc fit credibile & id quod ſperatur, & verum quod præteriit. Prius enim erat præſens, deinde nobis præteriit, adeo vt ſit etiam fides præteritorum, præteriti comprehenſio, & ſpes quidem futura, comprehenſio rei futurę. Aſſenſiones autem, non ſolum Platonici, ſed etiam

E Stoici, dicunt eſſe in noſtra poteſtate. Omnis ergo opinio, & iudicium, & exiſtimatio, & diſciplina, quibus viuimus, & ſemper ſumus cum humano genere, eſt aſſenſio. Ea autem nihil fuerit aliud quàm fides. Et incredulitas ſeu infidelitas, quæ eſt fidei interemptio aut deſtructio, oſtẽdit poſſe eſſe aſſenſionem aut fidem. Eius enim quæ eſſe nõ potuerit, non fuerit priuatio. Et ſi quis verum conſideret, inueniet hominem quidem male audire ex eo quod falſo aſſentiatur: multa autem habere quæ eum moueant & incitent ad veri fidem. Quæ ergo eccleſiam continet, vt Paſtor, inquit, virtus, eſt fides, per quam ſeruantur electi Dei, ea autem ſe viriliter ac fortiter gerens, eſt continentia. Eas autem conſequitur ſimplicitas, ſciẽtia, innocentia, honeſtas, dilectio. Hę autem ſunt filię fidei. Et rurſus. Præcedit
ἀποσύστασις
ἀντιταρξία ſed lego ἀνυπαρξίας

F quidem fide., timor autem ędificat, perficit autem dilectio. Dicit itaque timendũ eſſe Dominum ad ædificationem, ſed non diabolum ad euerſionem. Cõtra autem opera quidem Domini, hoc eſt, præcepta eſſe diligenda & facienda, opera autem Diaboli eſſe timenda & non facienda. Timor enim Dei erudit ac caſtigat, & in di
Fidei filiæ.
Fides præcedit: timor ædificat, dilectio perficit.

lectionem reſtituit. Timor autem operũ diaboli, habet etiam odium cohabitans. A
Idem autem dicit etiam pœnitentiam eſſe magnam intelligentiam. Qui enim eorũ

βασανίζων. Remiſſio peccatorum differt à pœnitentia.

quæ fecit ducitur pœnitentia, non amplius facit vel dicit. Propterea autem quæ
peccauit torquens animam, bona facit. Remiſſio ergo peccatorum differt à pœnitẽ
tia. Ambo autem ea oſtendit in noſtra poteſtate. Eum ergo qui accepit remiſſionẽ
peccatorum, nõ oportet amplius peccare, nempe in prima & ſola peccatorum pœ-
nitentia, ea autem fuerit eorum quæ prius fuerunt in gentili & prima vita, ea, in-

Prima pœnitentia ante baptiſmum.

quam, quæ fuit in ignorantia. Iam iis qui vocati ſunt proponitur pœnitentia, ex-
purgans locum animæ à peccatis, vt fides fundetur. Cum autem ſir Dominus
cognitor cordium, & futura pręſciat, facilem hominis mutationem & ad re-
uertendum propenſionem, & diaboli calliditatem ab alto vidit à principio, qui B
homini inuidens propter remiſſionem peccatorum, aliquas peccatorum cauſas

Secũda pœnitẽtia poſt baptiſmum.

ſeruis Dei ſuggeret, aſtutè hoc moliens vt ipſi quoque cum eo cadant. Dedit er-
go cum ſit multę miſericordię, iis etiam qui in fide in aliquod peccatum incidunt,
ſecundam pœnitentiam, quam, ſiquis tentatus fuerit poſt vocationem, coactus &
callide circumuentus, vnam adhuc impœnitẽdam acceperit pœnirentiam. Volun

Heb. 10.

tariè enim peccantibus nobis, poſtquam acceperimus agnitionem veritatis, nõ am
plius relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicii
& zelus ignis qui eſt deuoraturus aduerſarios. Continuæ autem, & ſe viciſſim exci

ἐπάλληλοι. Inter eos qui nõ crediderunt, & eos, qui in fide labuntur, differentia.

pientes propter peccata pœnitentię, nihil differunt ab iis qui omnino non credide
runt, pręterquam in eo ſolo quòd ſe peccare ſenſerunt, neque ſcio vtrum ſit dete- C
rius, prudentem ne ac ſcientem peccare, an cum pro iis quę peccauit pœnitentia du
ctus fuerit, rurſus peccare. Eo enim quòd vtrinque arguatur, peccatum apparet.
illud quidem condemnatum, propterea quòd factum ſit ab operario iniquitatis,
hoc verò, ab eo qui pręſcit id quod eſt faciendum, aggrediente vt malum. Et ille
quidem irę fortaſſe & voluptati obſequitur, non ignorans quibus gratificetur.
Hic autem qui cum ductus ſit pœnitentia propterea quòd ſit gratificatus, deinde
rurſus recurrerit ad voluptatem, ei coniungitur qui ab initio peccat voluntariè.
Cuius enim ductus eſt aliquis pœnitentia, hoc rurſus faciens, quod à ſe condem-
natum facit, hoc ſua ſponte peragit. Ille ergo ex gentibus & priore illa vita ad fi-

Peccans poſt baptiſmum, & pœnitens, etiã ſi veniam aſſequatur nõ lauatur amplius in remiſſionem peccatorũ. Non eſt pœnitentia ſæpe petere veniã, de iis, quę ſæpe peccamus.

dem incitatus, remiſſionem peccatorum ſemel eſt confecutus. Hic autem qui etiã D
poſtea peccauit, deinde pœnitentia ducitur: etiam ſi veniam aſſequatur, debet eru
beſcere, vt qui non amplius lauetur in remiſſionem peccatorum. Oportet enim nõ
ſolum idola relinquere quę prius pro diis habebat, ſed etiam facta prioris vitę,
eum qui non eſt ex ſanguinibus, neque volũtate carnis, ſed in ſpiritu regeneratur,
quod quidem fuerit, non in idem reuolutum peccatum, duci pœnitentia. Eſt enim
rurſus meditatio peccatorum, ſępe pœnitere, & ad facilem mutationem aptitudo
ex defectu exercitationis. Apparet ergo, ſed non eſt pœnitentia, ſæpe petere veniã
de iis quę ſępe peccamus. IVSTITIA autem munit vias à reprehenſione alienas.

Prouerb. 13. Pſal. 102. Pſal. 125.

Et rurſus. Viri innocentis iuſtitia diriget viam ſuam. Quinetiam ſicut pater miſere
tur filiorum ſuorum, miſertus eſt Dominus timentium eum ſcribit Dauid. Qui ſe E
minant ergo in lachrymis, in exultatione metent, de iis loquens qui confitentur

Pſal. 113.

in pœnitentia. Beati enim omnes qui timent Dominum. Vides eam quę eſt in Euã

Pſal. 48.

gelio ſimilem beatitudinẽ. Ne timeas, inquit, quando diues fuerit homo, & quan
do multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam dum ipſe moritur, non ſumet
omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius. Ego autem in miſericordia tua introi
bo in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo. Domine
deduc me in iuſtitia tua. Atque eſt quidem timorẽ incutiens, mentis ad aliquid vel
ab aliquo impulſio. Affectio autẽ ſeu perturbatio eſt nimia impulſio, vel quæ plus
quàm par ſit extendit menſuras rationis, vel impulſio quæ effertur, & non paret F
rationi. Præter naturam ergo animę motus, ex ea quæ eſt rationi inobedientia,

De libero arbitrio.

ſunt perturbationes ſeu animi affectiones. Defectio autẽ & receſſus & inobedien
tia ſunt in noſtra poteſtate, ſicut etiam eſt in noſtra poteſtate obedientia. Quo-
circa

A circa iudicantur etiam quæ ſunt voluntaria. Iam ſi quis perſequatur vnãquamque
animi perturbationem, eas à ratione alienas inuenerit. Nõ iudicatur ergo id quod Inuoluntarium
eſt inuoluntarium. Id autem eſt duplex, vnum quidem quod fit ex ignoratione, al duplex.
terum verò, neceſſitate. Nam quomodo iudicaueris de iis qui dicũtur peccare mo
dis inuoluntariis? Aut enim quis ſeipſum ignorauit, vt Cleomenes & Athemas
qui erant correpti furore. Aut rem quam facit, vt Aeſchylus qui in ſcena effatus
myſteria, in Areopago dicta cauſa fuit abſolutus, cum oſtendiſſet ſe non eſſe my-
ſteriis initiatum. Aut ignorans id quod agitur, vt qui emiſit aduerſarium, & do-
meſticum occidit pro inimico. Aut id in quo agitur, vt qui orbiculatis exercetur
lanceis & aliquem interfecit, cum orbem emiſiſſet lancea. Aut ignorans quemad-
B modum eſſet faciendum, vt qui in ſtadio occidit aduerſarium. Non enim vt occide
ret, ſed vt vinceret certabatur. Aut id cuius gratia agitur, queadmodum dedit Me-
dicus ſalubre antidotum, & occidit. Is autem non ea de cauſa dedit, ſed vt eum ſer-
uaret. Ac puniebat quidem tũc quoque lex eum qui non ſponte interfecit, vt eum
qui non ſponte laborabat profluuio ſeminis, ſed non ęque atque eum qui ſponte.
Quãquam ille quoque punietur tanquam propter voluntarium, ſi quis animi per
turbationem traduxerit ad veritatem. Reuera enim eſt puniendus is qui eſt verbi
genitalis incontinens, quod ipſum quoque eſt animę affectio aliena à ratione, quæ
propè accedit ad futilem loquacitatem. Fidelis autem eligit res celare ſpiritu.
Quæ ſpõte ergo & ex electione ſuſcipiuntur, puniuntur. Dominus enim ſcruta-
C tur corda & renes, & iudicatur is qui reſpexit ad concupiſcentiam. Quare etiam
dicit, Ne concupiſcas. Et hic populus, inquit, honorat me labiis, cor autem ipſo- Exo.20.
rum procul eſt à me. Deus enim reſpicit ad animum. Nam vxorem quoque Loth
quę ſua ſponte ſolum erat conuerſa ad mundanum vitium, reliquit inſenſilem, effi Mar.10.
ciens eam vt petram ſalis, & ſtatuens, ne vlterius progrederetur, nõ ſtultam & quę Geneſi.19.
nihil efficeret imaginem· ſed quæ condire & confirmare poſſet eum qui poteſt per λίθον ἀλέπτον.
ſpicere ſpiritaliter. Voluntarium autem eſt, vel quod eſt ex appetitione, vel quod
ex inſtituto ac electione, vel quod ex cogitatione. Iam verò hæc quodammodo in
ter ſe propè ſita ſunt, peccatum, infortunium, ſcelus ſeu iniuſtè factum. Et eſt pec ἁμάρτημα.
D catum quidem, verbi gratia, luxurioſe & intemperanter viuere. Infortunium au- ἀτύχημα.
tem, amicum tanquam inimicum inſcienter occidere. Scelus autem eſt, ſepulchro ἀδίκημα.
rum effoſſio, aut ſacrilegium. Peccare autem conſtat ex eo quòd neſciat iudicare
quidnam facere oporteat, ſicut certè in foſſam quoque incidit aliquis, vel quòd
ignorauerit, vel quòd tranſilire nõ potuerit propter imbecillitatem corporis. Sed
in noſtra quidem certè eſt poteſtate, vt ad noſtram deduci diſciplinã, & parere præ
ceptis, quoniam niſi voluerimus eſſe participes, irę & voluptati nos ipſos deden-
tes, peccabimus, vel potius iniuria noſtram afficiemus animam. Laius enim ille
dicit in tragœdia.

Quorum monet latuit nihil me penitus.
E *Mihi tamen ſcienti affert natura uim.*

Hoc eſt, vt dedat animi perturbationi. Medea quoq. ipſa ſimiliter clamat in ſcena.

Factura quænam ſim ſatis ſcio mala.
Conſilio meo eſt ira aſt potentior.

Sed nec tacet Aiax, ſed ſibi manus allaturus vociferatur.

Res ergo mentem eſt nulla quæ ſic liberi
Mordet uiri ac iniqua iniuſta infamia.
Affectus ipſe ſic ſum ego, me inuoluens
Condenſa labes ex profundo commouet
F *Stimulis furoris concitum peracribus.*

Atque hos quidem ira alios verò innumerabiles cupiditas deducit in tragœdiam,
Phædram, Anthiam, Eriphylem.

Quæ ſibi dilecti pretioſum acceperat aurum.

Comicum enim Thraſonidem alia ſcena. Puellula, inquit, vilis me ſibi ſeruum fe- A
Peccatum eſt voluntaria iniuſtitia. cit. Infortunium autem, eſt peccatum mentis præter rationem. Peccatum autem
eſt voluntaria iniuſtitia. Iniuſtitia autem eſt vitium voluntarium. Eſt ergo pec-
catum quidem meum voluntarium. Et ideo dicit. PECCATVM vobis non domi
Ro. 6. nabitur. Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia, dicens iis qui iam crediderant.
Eſa. 53. Quoniam eius nos liuore ſanati ſumus. Infortunium autem eſt alterius in me a-
1. Per. 2. ctio inuoluntaria. Iniuſtitia autem inuenitur ſolum voluntaria, ſiue ſit mea, ſiue al
terius. Has autem peccatorum differentias ſignificat Pſalmographus, Beatos di-
Pſal. 31. cens quorum Deus deleuit iniquitates, texit autem peccata, & alia non imputa-
uit, & dimiſit reliqua. Scriptum eſt enim. Beatus cui nō imputauerit Dominus pec
catum, nec eſt in ſpiritu eius dolus. Hæc beatitudo facta eſt ſuper electos à Deo per B
1. Pet 4. Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Operit enim charitas multitudinem pecca-
torum. Delet autem is qui magis vult pœnitentiam quàm mortem peccatoris. Nō
imputantur autem quæ non conſtant ex inſtituto & libera electione. Qui enim cō
cupiuit, iam, inquit, mœchatus eſt. Et remittit peccata Verbum illuminans. Et in
Hierem. 50. tempore illo, inquit Dominns, quęrent iniuſtitiam Iſraël, & non erit, & peccata
Naum. 1. Iudæ, & non inuenientur. Quoniam quis ſicut ego, & quis ſtabit contra faciem
meam? Vides vnum Deum annunciari bonum, & qui retribuit pro meritis, & pec
Io. Apoſtoli epiſtolæ plures. cata remittit. Videtur autem Ioannes quoque in maiore epiſtola, in his peccatorū
1. Ioan. 5. docere differentias. SI QVIS viderit fratrem ſuum peccantem peccatum non ad
mortem, petet, & dabit ei vitam. Peccantibus non ad mortem, inquit. Eſt enim C
peccatum ad mortem. Non de illo dico vt roget quis. Omnis iniuſtitia eſt peccatū.
Et eſt peccatum non ad mortem. Sed & Dauid, & ante Dauid Moſes, per hæc, triū
Pſal. 1. dogmatum oſtendunt cognitionem. Beatus vir qui non ambulauit in via impio-
rum, ſicut piſces ambulant in tenebris in profundo. Qui enim ſquammas non ha-
bent, quos prohibet Moſes tangere, paſcuntur in profundo maris. NEQVE in
via peccatorum ſtetit, ſicut ii qui cum Dominum videantur timere, peccant, vt
porcus. Eſuriens enim clamat: repletus autem, non agnoſcit Dominum. NEQVE
ſedit ſuper cathedram peſtilentię, ſicut volucres paratæ ad rapinam. Suaſit autem
Moſes non veſci porco, nec aquila, nec accipitre, neque corno, neque quouis piſce
Barnabas. qui non habet ſquammas. Hæc quidem Barnahas. Audiui autem ego virum in his D
rebus doctum, dicentem eſſe quidem gentes cōſilium impiorum. Viam autem pec
catorum, Iudaicam opinionē, & peſtilentiæ cathedram accipientem hęreſès. Alius
autem dicebat magis propriè poſitā quidem eſſe primā beatitudinem, in iis qui nō
ſunt ſceleratas ſecuti ſententias, quæ à Deo defecerunt. Secundā autem, eorūm qui
in lata via manent, vel eorū qui nutriti ſunt in lege, vel etiā eorum qui ex gentibus
non ſunt ducti pœnitentia. Cathedra autē pœnitētiæ & theatra fuerint & iudicia,
vbi magis ſequuntur improbas & exitiales poteſtates, & operū eorum ſocietatem.
SED in lege Domini voluntas eius. Petrus in prædicatione legem & verbum ap-
pellauit Dominum: Videtur autem aliter quoqne legiſlator docere tres modos
quibus accipitur peccatum. Eorum quidem quæ in ſermone fiunt, per piſces mu- E
tos. Eſt enim re vera vbi ſilentium eſt ſermone præſtantius. Eſt etiam ſilentii mu-
nus expers periculi. Eorum autem quæ ſunt in facto, per aues rapaces & carniuo-
ras. Porcus cœno & ſtercore delectatur, & oportet ne conſcientiam quidem habe
re pollutā. Meritò ergo dicit Propheta. Non ſic inquit impii, ſed tanquam puluis
quem proiicit ventus à facie terræ. Propterea nou reſurgent impii in iudicio, qui
iam ſunt condemnati: quoniam qui non credit iam iudicatus eſt. Neque peccato-
res in cōſilio iuſtorum. Qui iam ſunt damnati, ad hoc vt non vniantur iis qui citra
Vixere multi citra vllū lapſum. vllum lapſum vixerunt. QVONIAM nouit Dominus viam iuſtorum, & via pecca-
torum peribit. Rurſus Dominus apertè oſtendit in noſtra eſſe poteſtate delicta &
peccata, ponens modos curationis animi morbis conuenientes, volens nos à Paſto
Ezech. 34. ribus corrigi per Ezechielem, accuſans, opinor eorum aliquos, quòd præcepta nō
Luc. 15. ſeruauerint. Quod imbecillum fuit non confirmaſtis, & quæ deinceps conſequun
tur

A tur, vſque ad illud, & non erat qui requireret, nec auerteret. Magnum eſt enim gaudium apud Patrem, vno peccatore ſeruato, inquit Dominus. Ea ratione magis eſt landandus Abraham, qui ambulauit ſicut locutus eſt ei Dominus. Cum hinc hauſiſſet quidam ex Græcorum ſapientibus, illud dictnm protulit, Deum ſequere. *Antiquum dictũ Deum ſequere, vnde ſumptum.* PIT autem, inquit Eſaias, ea quæ ſunt, ſapientia conſultarunt. Conſilium autem eſt quæſtio, quomodo in præſentibus rebus rectè tranſegerimus. εὐβουλία autem, id eſt bona conſultatio, eſt prudentia in conſiliis. Quid verò, an non Deus quoque poſt Cain datam veniam, conſequenter nõ multo poſt introducit Enoch *συγγνώμη.* qui ductus fuerat pœnitentia, ſignificans ſolere pœnitentiam generare veniam. Conſiſtit autem venia non ex remiſſione, ſed ex medicatione. Hoc ipſum etiam fit *Antiquũ dictũ. venia eſt melior ſupplicio vnde ſumptum.*
B apud Aaron in fabricatione vituli. Hinc quidam ex Græcorum ſapientibus, dixit. Venia eſt melior ſupplicio, ſicut certè illud quoque. Sponde, noxa præſto eſt, ex voce Solomonis dicentis. Fili ſi pro amico tuo fideiuſſeris, trades manum inimico. *Sponde, noxa præſto eſt vnde ſumptum.* Laqueus enim viro validus labia propria, & capitur verbis oris proprii. Paulo autem iam magis myſticè illinc ſumptum eſt illud. Noſce teipſum. Vidiſti fratrem *Prouerb. 6* tuum, vidiſti Deum tuum. Hac vtique ratione diliges Dominum Deum tuum ex *Noſce teipſum, vnde ſumptum.* toto corde tuo, & proximum tuum ſicut teipſum. In his dicit præceptis totam le- *Matth. 22.* gem & Prophetas pendere. His illa quoque concinunt. Hæc locutus ſum vobis vt *& Gal. 5.* gaudium meum impleretur. Hoc autem eſt præceptum meum, vt vos inuicem dili- *Io. 15.* gatis ſicut dilexi vos, eſt enim miſericors & miſerator Dominus Chriſtus vniuer
C ſis. Apertius autem illud noſce teipſum, præcipiens Moſes, ſæpe dicit. Attende tibi ipſi. Eleemoſynis ergo & fide expurgantur peccata. Timore autem Domini quili- *Eleemoſynis & fide expurgantur peccata.* bet à malo declinat. Timor autem Domini eſt diſciplina & ſapientia. Hic rurſus exoriuntur accuſatores, gaudium & triſtitiam dicentes eſſe animi perturbationes. Gaudium enim definiunt elationem rationi conſentaneam, & exultare, pro- *χαρά.* pter ea quæ ſunt bona lętari, miſericordiam autem, triſtitiam propter eum qui in- *ἀναξίως.* dignè mala patitur, animæ autem eſſe mutationes & motus ea quæ ſunt eiuſmodi. Nos autem, vt videtur, hæc non ceſſamus carnaliter intelligere, & ex noſtris animi affectionibus deducere ſcripturas, & Dei impatibilis voluntatem noſtris motioni-
D bus ſimilem accipere. Vt nos autem audire poſſumus, ita in omnipotente habere exiſtimantes, impiè aberramus, ſed vt nos audire poteramus qui carne eramus illigati, ita nobis ſunt locuti Prophetæ, Domino ſe ſalubriter accommodante ac demittente ad hominum imbecillitatem. Quoniam igitur eſt Dei voluntas, vt ſeruetur is qui paret præceptis, & ſuorum peccatorum ducitur pœnitentia, gaudemus autem propter noſtram ſalutem: id quod nobis affert lætitiam, ſibi vt proprium attribuit Dominus qui locutus eſt per Prophetas, quemadmodum humanè di- *Matth. 25.* cens in Euangelio. ESVRIVI, & dediſtis mihi manducare. Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Quod. n. vni horum minimorũ feciſtis, mihi feciſtis. Quẽadmodũ ergo nutritur qui nõ nutritur, propterea quòd ſit nutritus is quẽ velit: ita nõ mutatus ga-
E uiſus eſt, propterea quòd gaudio affectus ſit is qui pœnitẽtia ductus eſt, vt volebat. *πλουσίως.* Quia autem affatim miſeretur Deus cum ſit bonus, & præcepta dans per legem & Prophetas, & iam propinquius per filii aduentum ſeruans & miſerans eos quos eſt miſeratus; & proprie miſeretur maior minoris. Et homo quidem non fuerit homine maior, quatenus homo natus eſt, eſt autem deus homine maior in omnibus. Si ergo qui eſt maior, miſeretur minoris; ſolus Deus noſtri miſerebitur. Homo enim fit à iuſtitia lubenter communicans, & ea impertit quæ à Deo accepit, & propter naturalem beneuolentiam & habitudinem, & propter præcepta quibus paret. Deus autem nullam habet in nos naturalem habitudinem ſeu relationem, vt volunt hęreſum conditores, nec ſi faciat ex iis quæ non ſunt, nec ſi fabricetur ex materia,
F quandoquidem illud quidem ne omnino quidem eſt, hæc verò eſt à Deo diuerſa in omnibus, niſi quis ipſam eius eſſe partem, & eſſe nos eiuſdem cum Deo eſſentię auſit dicere. Neſcio quomodo quis ita accipiens, Deum noſſe poſſit ſuſtinere, reſpiciens ad noſtram vitam in quod verſemur malis. Sic enim fuerit, quod nefas eſt

dicere, Deus peccans in ſingulis partibus: ſiquidem partes ſunt totius partes, & to A
tum complent. Sin autem non complent: ne partes quidem fuerint. Verum enim
uero cum natura Deus ſit diues miſericordia, noſtri propter ſuam bonitatem curã
gerit, qui nec ſumus eius partes, nec filii natura. Et eſt hoc quidem certè maxi-
mum Dei in nos bonitatis indicium, quòd cum ſic in ipſum nos geramus, & natu-
ra ſimus omnino alieni, noſtri tamen curam gerat. Ac naturalis quidem eſt ani-
mantibus in ſuos fœtus affectio, & quæ ex conſuetudine oritur amicitia, iis qui
ſunt eiuſdem ſententiæ. Eſt autem in nos copioſa Dei miſericordia, qui nihil ad
eum attinemus, vel eſſentia inquam noſtra, vel natura, vel propria noſtræ eſſentiæ
facultate, ſed eo tantum quòd ſimus opus eius voluntatis. Atque adeò eum qui
ſua ſponte cum exercitatione & doctrina cognitionem accepit veritatis, vocat B
ad optionem, quæ eſt maximus omnium profectus, capiunt autẽ iniquitates, ſuis
autem peccatorum catenis vnuſquiſque aſtringitur, nec eorũ cauſa Deo eſt aſſcri-
Prouerb.4. benda. Et re vera beatus eſt vir, qui omnia veretur propter pietatem. Quemad-
modum ergo ſcientia eſt habitus qui facit ſiſtere; à quo ſcire euenit: fit autem ei cõ
ἐπιστημονικὴ ἕξις prebenſio quæ dimoueri non poteſt à ratione: ita etiam ignoratio eſt phantaſia
ſeu viſio cedens, quæ dimoueri poteſt à ratione. Quod autem dimouetur, vt id
συνιστάμενον. quod conſtituitur ac confirmatur à ratione, eſt in noſtra poteſtate. Scientiæ au
tem eſt adiuncta, & experientia, & quæ Græcè dicitur εἴδησις & quæ σύνεσις & in-
telligentia, & cognitio: Et fuerit quidem εἴδησις, vniuerſorum ſcientia per ſpe
ciem. Experientia autem, ſcientia comprehendens, adeò vt etiam diligenter C
perſcrutetur quale ſit vnumquodque. Intelligentia autem eſt ſcientia eius quod
mente intelligitur. Et σύνεσις eſt ſcientia eius quod eſt comparabile, aut compa-
ratio quæ dimoueri non poteſt, aut comparatiua facultas eorum quorum eſt pru-
dentia & ſcientia, & vniuſcuiuſque, & omnium quæ in vnam conferuntur ratio-
nem. Cognitio autem eſt eius ipſius quod eſt ſciẽtia, aut ſcientia quę iis quæ fiunt
congruit. Veritas autem veri ſcientia. Habitus autem veritatis, eſt ſcientia vero-
rum. Scientia autem conſiſtit per rationem, & alia ratione dimoueri non poteſt,
πολυπραγμο- & hic de cognitione diligenter inquirit. Quę autem non facimus, ea aut non fa-
νεῖ. cimus propterea quòd non poſſimus, aut propterea quòd nolimus, aut propter
vtrunque. Non volamus itaque, quoniam nec poſſumus nec volumus. Non nata D
mus autem modo, verbi gratia, quoniam poſſumus quidem, ſed non volumus. Nõ
ſumus autem ſicut Dominus, quoniam volumus quidem, ſed non poſſumus. Nul-
lus eſt enim diſcipulus ſuper magiſtrum. Satis eſt autem ſi facti fuerimus ſicut Do
minus, non eſſentia. Fieri enim non poteſt vt id quod eſt adoptione, ſit eſſentia
æquale ei quod eſt natura, ſed quòd facti ſimus ſempiterni, & contemplationem
κατὰ τὴν οἰκείαν. eorum quæ ſunt cognouerimus, & filii appellati ſimus, & patrem ex iis quę ſunt ei
coniuncta ſolum videamus. Velle ergo omnia antecedit. Rationales enim faculta-
tes ſunt eius quod eſt velle, miniſtræ. Velis, inquit, & poteris. Eius autem qui eſt
cognoſcendi poteſtate præditus, & voluntas, & iudicium, & exercitatio eſt eadẽ.
Si ſunt enim eædem propoſitiones, eadem ſunt & dogmata & iudicia, vt ei ſint & E
τῇ οἰκείᾳ. verba, & vita, & mores inſtituto argumento conſequentes. Cor autem rectum ex
quirit cognitiones, & illas exaudit. Deus docuit me ſapiẽtiam, & noui ſanctorum
cognitionem. Clarũ eſt ergo omnes quoque alias virtutes quæ ſcriptæ ſunt apud
Moſem, præbuiſſe Græcis principiũ totius loci moralis, magni, inquã, animi virtu
tẽ, & temperantiã, & prudentiã & iuſtitiam, fortitudinem & tolerantiã, & honeſta
tem, & continentiam, & quæ eas ſuperat religionem. Sed religio quidem eſt cuili
τὴν ἐπὶ τοῖς bet manifeſta, quę ſupremam & antiquiſſimam cauſam docet colere & honorare.
Eadem quoque lex exhibet iuſtitiam, docens etiam & prudentiam per abſtinentiã
à ſimulachris ſenſilibus, & ad vniuerſorum effectorem & partem euocationem. ex F
qua quidem tanquam ex fonte aliquo, ſententia, augetur omnis intelligentia. Sacri
ficia enim iniquorum ſunt Domino abominatio. Vota autem eorum qui recta via
incedunt ſunt ei accepta. Deo enim magis eſt accepta iuſtitia quàm ſacrificium.

Talia

A Talia ſunt etiam ea quę ſunt apud Eſaiam. QVID mihi multitudo ſacrificiorũ veſtrorum,& vniuerſa victimarum mactatio?& cætera, quæ ſequuntur. Solue omne vinculum iniquitatis. Hoc enim ſacrificium eſt Deo acceptum. Cor contritum & quærens eum qui formauit. Trutinæ doloſæ abominatio coram Domino. Statera autem iuſta eſt Domino accepta. Hinc ſuadet Pythagoras ſtateram non tranſilire. Doloſa autem iuſtitia dicta eſt, profeſſio hæreſum. ET lingua quidem iniuſtorum peribit. Os autem iuſtorum diſtillat ſapientiam, Sed enim ſapientes & prudentes, ſtultos appellant. Longum autem fuerit de his virtutibus teſtimonia adducere, cum vniuerſa eas celebret ſcriptura. Quoniam autem magni quidem B animi virtutem definiunt ſcientiam eorum quæ ſunt grauia & non grauia, & eorum quæ ſunt intermedia: temperantiam autem habitum, qui eligendo & vitando ſeruat iudicia prudentiæ: adiungitur magni quidem & excelſi animi virtuti, & tolerantia, quam appellant fortitudinem, ſcientiam eorum quę ſunt ſuſtinenda & quæ non. & celſitudo mentis, ſcientia eorum quæ accidunt, ea tranſcēdens. Quin etiam temperantiæ, cautio, quæ eſt declinatio cum ratione. Cuſtodia autem præceptorum, cum ſit innoxia eorum obſeruatio, eſt ſecuritatis vitæ acquiſitio. Nec poteſt eſſe quis tollerans abſque magni animi virtute, neque continens abſque tēperantia. Se autem inuicem conſequuntur virtutes, & apud quem ſunt virtutum conſequentiæ, apud eum eſt etiam ſalus, quæ eſt eius quod rectè habet cōſeruatio.
C Iure ergo ſi de his virtutibus adhuc tractauerimus, de omnibus cōſiderauerimus, quoniam qui habet vnam cognoſcendo virtutem, omnes per mutuam habet conſequentiam. Iam continentia eſt affectio, quæ non tranſiluerit ea quæ viſa fuerint ex recta ratione. Continens autem eſt is qui cōtinet eas appetitiones quæ ſunt præter rectam rationem, vel qui ſeipſum continet ne appetitione efferatur præter rectam rationem. Temperantia autem ipſa non eſt ſine magni animi virtute, quādo quidem ex præceptis oritur, ſequens Deum qui ordinauit, & prudentia, & quę diuinum ſtatum imitatur iuſtitia, per quam cum ſimus continentes, mundi ad pietatem ac religionem, & quæ Deum conſequenter ſequitur, actionem tendimus, aſſimilati Domino, quoad eius fieri poteſt à nobis caducis & morti obnoxiis. Id an-
D tem eſt, iuſtum & ſanctum fieri cum prudentia. Deus enim nullius rei indiget, & eſt impatibilis. Vnde nec eſt propriè continens. In eum enim nulla vnquam cadit affectio aut perturbatio, vt eam ſuperet. Noſtra autem natura, quæ eſt obnoxia affectionibus & animi perturbationibus, opus habet continentia, per quam dum exercetur vt paucis indigeat, conatur habitu ad diuinam naturam accedere. Vir enim bonus paucis indiget, vt qui ſit in confinio naturæ mortalis & immortalis, egens quidem & propter corpus & propter ipſam generationem: paucis autem egere doctus, propter ſuſceptam ratione continentiam. Quā nam enim habet rationem, quòd lex viro prohibet, ne veſtem induat muliebrem? An non nos vult eſſe viros, & nec corpore, nec factis, nec mente, nec verbis effœminari? Vult enim
E eum eſſe maſculum qui veritati dat operam in ferēdis laboribus & perpeſſionibus, in vita & moribus, & in ſermone & exercitatione, noctu & interdiu, & ſicubi teſtimonio ſeu martyrio opus ſit quod procedat per ſanguinem. Rurſus ſi quis, inquit, domum à ſe nuper ædificatam nondum habitauit: aut vitem nuper plantatam operatus, fructus nondum fuit particeps: aut ſibi deſponſæ virgini nondum nupſit, eos vult humana lex eſſe immunes à militia, & prudenter vt decuit Imperatorem ne dum auellimur à cupiditatibus, ignauo & deiecto animo demus operam militiæ. Sunt enim liberi ab appetitionibus, qui citra vllam excuſationem quæuis grauia pericula adeunt, humanè autem quoniam incertos bellorum caſus reputās, iniquum eſſe duxit vt hic quidem ſuis non frueretur laboribus, alter autem citra
F vllum laborem ea perciperet quæ ſunt eorum qui laborarunt. Videtur autem lex quoque indicare animi magnitudinem, ſtatuens oportere eum qui plantauit fructum percipere, & eum qui ædificauit habitare, & eum qui puellam ambiit, vxorē ducere. Iis enim qui ſe exercuerunt ſpes nō reddit irritas ex ratione cognitionis.

Eſa. 1.
Stateram nō trāſilire Pythagoræ dictum.
Prouerb. 11.
Prouerb. 10.
φαύλους.
ὑπερφέρχον.
μεγαλοψυχία.
γνωσικῶς.
ἐπιπόροις.
Deut. 22.
Deute. 24.
Immunes à militia.

Nam & mortui & viuentis boni viri ſpes non perit. EGO eos qui me diligũt amo A
inquit ſapientia. Qui autem me quærunt, inueniunt pacem, & ea quæ ſequuntur,
Quid verò, an non mulieres Madianitarum, ſua pulchritudine bellantes Hebræos,
à temperantia per incontinentiam deduxerunt ad impietatem? Meretriciis enim
Num.25. illecebris à graui & honeſta exercitatiõe ad meretricias voluptates forma ineſcan
tes, ad ſacrificia idolorum, & ad externas mulieres veluti quodam furore percitos
deduxerunt. A mulieribus autem ſimul victi & voluptate, à Deo quidem defece-
runt & à lege, & propemodum vniuerſus populus in hoſtium manus venit ac pote
ſtatem muliebri ſtrategemate, donec ipſos in periculum adductos exemit timor ad
monens. Iam verò ii qui reliqui erant, magno & lubẽter pericula adeunte animo,
pro pietate ac religione certamen ſuſcipientes, euaſerunt hoſtibus ſuperiores. Sa- B
pientiæ ergo principium eſt religio. Intelligentia autem eſt rerum ſanctarum cu-
ra prouidentia. Noſſe autem legem eſt bonæ mentis. Qui ergo exiſtimarunt legẽ
efficere timorem in quem cadit perturbatio, nec ſunt intelligentes, nec legem re
Timor Domini viuificat. vera perceperunt. Timor enim Domini viuificat. Qui autem errat affligetur in la
Barnabas. boribus quos non conſiderat nec reputat cognitio. Myſticè profectò Barnabas.
ἐπισκέπτεται Deus qui eſt vniuerſi mundi Dominus, inquit, det etiam nobis ſapientiam & in-
telligentiam, ſcientiam, cognitionem iuſtificationum eius, tolerantiam. Efficia-
mini ergo à Deo docti, requirentes quid à vobis quærat Dominus, vt inueniatis
in die iudicii horum inſidiatores. Dilectionis & pacis filios appellauit ex cognitio C
Deut.23. Frater quis. ne. De elargitione autem & communicatione cum multa dici poſſint ſufficit hoc
dicere, quod lex prohibet fratri fœnerari, fratrem nominans non eum ſolum qui
eſt ex iiſdem natus parentibus, ſed etiam qui fuerit eiuſdem tribus, eiuſdemque
ſententię, & eiuſdem verbi particeps, non æquum cenſens vt ex pecuniis vſuras,
ſed laxis manibus & animis gratificari egentibus. Deus enim eſt talis doni condi-
tor. Iam verò qui lubenter largitur, ſatis magnas accipit vſuras, ea quæ ſunt apud
homines pretioſiſſima, nempe manſuetudinem, benignitatem, magnificentiam, bo
nam famam laudemque & gloriam. An non hoc tibi videtur eſſe præceptum hu
manitatis, ſicut illud, mercedem pauperis ipſo die reddere. Docet oportere ſine
mora exoluere mercedem miniſtris. Remittitur enim vt opinor, ad id quod ſequi D
Leui.19. tur faciendum pauperis alacritas, ſi deſit alimentum. Præterea fœnerator, inquit,
ne ingrediatur domum debitoris, vi pignus accepturus, ſed ille quidem iubeat ex-
tra proferre qui verò habet, ne recuſet, & in meſſi ea quæ à manipulis excidunt tol
lere prohibet poſſeſſores, ſicut etiam in metendo iubet aliquid inſectum relinque
re, per hoc poſſeſſores, valde exercens ad communicationem & magnificentiam,
ex eo quòd ex propriis aliquid dimittant egentibus, pauperibus autem præbens
materiam ſibi quærendi victus. Vides quomodo lex Dei ſimul annunciat iuſti-
tiam & bonitatem, qui omnibus alimenta abundè ſuppeditat, & in ipſis vinde-
miis regredi vt carpant ea quę ſunt relicta, & vuas quæ excidunt colligere pro-
hibet. Eadem etiam præcipit iis qui colligunt oleas. Iam verò decimæ quoque E
fructuum & pecorum docebant & pios eſſe in Deum, & non eſſe lucro omni-
no deditos, & proximos humanitatis efficere participes. Ex his enim, vt puto,
& primitiis alebantur Sacerdotes. Iam ergo intelligimus nos per legem erudiri
ad pietatem & communicationem & ad iuſtitiam & humanitatem. An non enim
ſeptimo quoque anno iubet agrum relinqui otioſum, pauperes autem iis qui di
uinitus producti fuerint fructibus ſecure frui præcepit, agrum colente natura vo
lentibus. Quomodo ergo non eſt bona lex & magiſtra iuſtitiæ? Et rurſus quin-
Leuit.25. quageſimo anno iubet eadem facere quæ ſeptimo, præterea reddens vnicuique
proprium, ſi cui caſu aliquo ablatus eſſet fundus, & eorum cupiditatem qui poſ
ſidere deſiderant dimenſo vtendi fruendi tempore circunſcribens, & eos qui pro F
pter longam paupertatem pœnas dederunt, nolens perpetuo puniri. Eleemoſy
næ autem & fides cuſtodiæ regiæ. Benedictio autem in caput eius qui elargitur,
& qui miſeretur mendicorum, beabitur, quoniam charitatem oſtendit in ſibi
ſimilem

A ſimilem, propter eam qnam habet charitatem in opificem humani generis. Habent autem ea quæ prius dicta ſunt alias quoque magis naturales expoſitiones, de quiete & receptione hęreditatis, ſed non dicta ſunt in præſentia. Multis autem modis intelligitur charitas, per manſuetudinem, per benignitatem, per tolerantiam, per inuidiæ & æmulationis vacuitatem, per odii remotionem, per iniuriæ obliuionem. Eſt eiuſmodi in omnibus vt diuidi & diſcerni non poſſit, ſua lubenter communicans. Rurſus ſi videris, inquit, iumentum neceſſariorum aut amicorum, aut eorum quos cognoſcis hominum errans in ſolitudine, abduc ipſum & redde, & ſi procul abfuerit Dominus, poſtquam ſeruaueris cum tuis do-
B nec redierit, redde, naturalem docet ſocietatem, nempe vt inuentum exiſtimemus depoſitum, & nec ſimus memores iniuriæ ab inimico acceptæ. Præceptum Domini, quod eſt re vera fons vitæ, facit declinare à laqueo mortis. Quid verò Deut. 24. 18.
an non iubet diligere aduenas, non ſolum vt amicos & cognatos, ſed etiam vt Leuit. 19.
nos ipſos & animo & corpore? Iam verò gentes quoque honorauit, & nec in eos qui male fecerunt infenſo eſt animo. Apertè itaque dicit, non abominaberis Aegyptium, quoniam fuiſti aduena in terra Aegypti, vel gentilem, vel quemuis etiam mundanum vocans Aegyptium, & hoſtes, etiamſi muris immineant, conantes vrbem capere, nondum hoſtes vult exiſtimare, priuſquam miſſis ad eos legatis Deut. 25.
ad pacem prouocauerint. Quinetiam ne cum captiua quidem vult inſolentem ac
C contumelioſam eſſe conſuetudinem. Sed cum ei inquit, permiſeris triginta diebus vt vult lugere, cum eius poſtea veſtes mutaueris, tanquam cum vxore lege cum ea congredere. Non erit enim amplius contumelioſa conſuetudo. Sed nec mercede, tanquam meretricis, ſed propter ſolam liberorum procreationem vult eſſe conſuetudinem. Vides vna cum continentia humanitatem. Domino amanti captiuam, non permittit explere voluptatem. Sed præſtituto ſpatio reſecat cupiditatem, & præterea tondet etiam captiuæ pilos, vt probroſum auerſetur amorem. Si enim ei ſuadet ratio vt vxorem ducat, eam retinebit etiam ſi turpis euaſerit. Deinde ſi quis expleta cupiditate, noluerit amplius cum captiua habere conſuetudinem: neque eam ei licere vendere conſtituit, ſed neque amplius ha-
D bere ancillam, ſed vult eſſe liberam, & liberari à ſeruitute, ne ſi alia fuerit ingreſſa mulier, ei graue aliquid & intolerabile accidat ex zelotypia. Quid verò. Inimicorum quoque iumenta onere preſſa allenare & erigere pręcipit, eminus nos docens Dominus non amplecti exultationem in malis, neque inimicorum inſultare miſeriis eiſque lætari, vt in his exercitatos pro inimicis quoque doceat orare. Neque enim inuidere, & propter proximi bona dolore affici conuenit, neque propter mala proximi, gaudii vſuram percipere. Quod ſi alicuius, inquit, Exo. 23.
inimici errans iumentum inueneris: contentionis interno relicto incendio, ipſum abduc & redde. Iniuriæ enim obliuionem conſequitur vera vitæ probitas, & eam, inimicitiarum diſſolutio. Hinc perfectè & integrè deducimur ad con-
E cordiam, ea verò nos veluti manu deducit ad beatitudinem. Et ſi aliquem ex moribus inimicum exiſtimaueris, eum autem vel à cupiditate vel ira citra rationem decipi deprehenderis, conuerte ad vitæ probitatem. Iam ne videtur humana lex & benigna, quę eſt Pædagogus ad Chriſtum? & Deus idem bonus cum iuſtitia, ab initio vſque ad finem vnoquoque genere aptè vſus ad ſalutem? MISEREMINI, inquit Dominus, vt miſericordiam conſequamini. Remitte vt remittatur vobis, vt facitis, ita fiet vobis. Vt datis, ita dabitur vobis. Vt iudicatis, ita iudicabimini, vt benigni eſtis ita vobiſcum agetur benignè. Qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Præterea eis qui victui ſeruiunt infamiam omnino ir- Mar. 4.
rogari prohibet, & iis qui propter debita redacti ſunt in ſeruitutem, ſeptimo an-
F no dat omnino inducias. Quinetiam prohibet ſupplices dari ad ſupplicium. Eſt ergo veriſſimum illud eloquium, ſicut probatur aurum & argentum in fornace, ita Dominus eligit corda hominum. Et vir quidem miſericors eſt longanimis, & in quolibet qui eſt ſolicitus ineſt ſapientia. In virum enim intelligen-

tem cadet ſolicitudo, & qui eſt ſolicitus, ac curam gerit, vitam quæret, & qui A
Deum quærit, inueniet cognitionem cum iuſtitia. Qui eum autem rectè quæſie-
runt, pacem inuenerunt. Mihi autem videtur etiam Pythagoras ſuam in animan
tes rationis expertes manſuetudinem à lege accepiſſe. Iam iis quæ io ouium &
caprarum gregibus boumque armentis naſcuntur, protiom vti interdixit, ne prę
textu quidem ſacrificiorum, patrum & matrum gratia, hominem ad manſue-
tudinem vel ex infimis à brutis animantibus educens. CONCEDE, inquit, ma-
tri fœtum vel ſeptem primis diebus. Si enim nihil fit ſine cauſa: & enixis animanti
bus lac redundat ad fœtus nutriendos: qui à diſpenſatione lactis fœtum auellit, na
turam afficit contumelia. Erubeſcant ergo Græci, & ſi quis eſt alius, legem in-
ſectari, ſi ea quidem vel in beſtias benigna ſit: illi autem vel hominum fœtus ex B
Deut. 14. ponunt, quanquam longè ante & propheticè eorum feritatem lex per hoc præ
ceptum excioderet. Si enim fœtus beſtiarum à matre ſeparari prohibet ante la-
ctis effuſionem: multo magis in hominibus crudeli & immani menti præparat
remedium, vt & ſi naturam, diſciplinam certè non negligant. Hœdis enim &
agnis eis impleri permiſſum eſt. Et aliqua quidem fortaſſe fuerit excuſatio ei
qui fœtum à matre ſeparat. Infantis autem expoſitionis quænam cauſa fuerit?
Ab initio enim oportebat oe vxorem quidem ducere, ei qui non cupiebat pro-
creare liberos, potius quàm per voluptatis intemperantiam, filii fieri homici-
dam. Rurſus autem benigna lex prohibet eodem die fœtum & matrem ſacri- C
ficare. Hinc etiam Romani, ſi qua mulier pregnans fuerit damnata capitis,
non prius permittunt vt ſupplicium ſubeat quàm pepererit. Apertè itaque quæ-
L. prægnātis. ff. de pœnis. cunque vterum gerunt animalia, ea lex non prius mactari permittit, quàm pe-
pererint, eminus retardans hominum ad iniuriam faciendam propenſionem. Ita
vel vſque ad bruta animantia extendit benignitatem, vt cum eam in iis quæ ſuot
diuerſi generis exercuerimus, longè maiori humanitate vtamur in iis quæ ſunt
eiuſdem generis. Qui autem in aliquorum animantium ventres ante partum cal-
ces impingunt, vt contemperata lacte carne veſcantur, matricem quæ eſt crea-
ta ad generationem, faciunt ſepulchrum fœtus qui geſtatur in vtero, cum lex
apertè iubeat. SED oeque coques agnum in lacte matris ſuæ. Non fiat enim, D
inquit id quod eſt viueotis nutrimentum, interempti animalis condimentum:
neque quod eſt vitæ cauſa, opem ferat ad conſumptionem corporis. Eadem au
Deut. 23. tem lex edicit oe alligetur os boui trituranti. Oportet enim operarium dignum
cenſere nutrimento, & prohibet ſimul io aratro coniungere bouem & aſinum,
fortaſſe quidem etiam coniectans quàm oulla ſit inter eas animantes conuenien
tia. Simul autem ſignificans oullum oportere ex diuerſis gentibus iniuria affice
re, neque iugo ſubiungere, ſi nullius alterius rei eos poſſimus inſimulare quàm
quòd ſint diuerſi generis. quod quidem culpa caret, nec fit vitio, nec ex vitio
proficiſcitur. Mihi autem videtur quoque ſignificare allegoria verbi culturam
noo eſſe ex ęquo communicandam mundo & immundo, fideli & infideli, quo- E
niam bos quidem eſt mundus, in immundis autem reputatus eſt aſinus. Redun-
danti autem quadam humanitate bona lex vtens, nec quæ ſunt domeſticæ mi-
tiſque materiæ arbores docet eſſe excindendas, neque ſegetem ante meſſem ton
deodam ad perniciem, ſed neque fructum mitem omnino interimendum, ne-
que terræ, oeque animæ. Neque enim agros hoſtium permittit excindere.
Leuit. 19. Iam verò qui ſunt etiam ſtudioſi agriculturæ, in his quoque poſſunt vtilitatem
à lege accipere. Iubet enim arbores nuper plantatas tribus annis ordioe ſequen
tibus fouere & alere, ſuperfluas quæ adnaſcuntur excindēdo propagines, ne ni
mis grauatæ opprimantur, & oe alimento minutatim diuiſo imbecillæ fiant pro-
pter inopiam, arareque & circunfodere, vt nihil propè germinans ac pullulans F
prohibeat incrementum, & fructum non ſinit imperfectum colligi ex imperfe-
ctis, ſed poſt triennium cum quarto anno Deo conſecrarit primitias, poſtquam
arbor perfecta fuerit. Fuerit autem hæc agriculturæ figura, modus doctrinæ,
docens

A docens oportere excindere peccatorum propagines, & quæ vna cum genitali fructu pullulant inanes herbas cogitationis, donec perficiatur & firmum fiat germen fidei. Quarto enim anno, quoniam tempore quoque opus eſt ei qui ſtabiliter per catecheſim inſtituitur. Hinc error Neſtorii. Quaternio virtutum Deo conſecratur, cum tertia iam ſola coniungatur cum quarta Domini hypoſtaſi. Sacrificium autem laudis ſuper holocauſta. Hic enim, inquit, dat tibi vires faciendi virtutem. Sin autem res tibi illuminatæ fuerint: cum vires acceperis & acquiſieris, fac tibi in cognitione virtutem. Per hæc enim oſtendit & bona & dona à Deo ſuppeditari, & oportere nos cum miniſtri facti ſimus diuinæ gratię, ſeminare Dei beneficia, & eos qui appropinquant, bonos & honeſtos reddere, vt quàm maximè quidem
B temperans, continentes, qui eſt autem magni & excelſi animi, fortes; & ſapiens, intelligentes; & iuſtus, iuſtos efficiat. Hic eſt qui ad imaginem & ſimilitudinem eſt cognoſcendi poteſtate præditus, qui Deum imitatur quoad eius fieri poteſt, nihil prętermittens eorum quæ faciunt ad eam quæ contingere poteſt ſimilitudinem, continens, ſuſtinens, iuſtè viuens, imperans animi perturbationibus, ea quæ habet impertiens, pro viribus benefaciens & verbo & opere. Hic eſt inquit, Matth.5. maximus in regno, qui fecerit & docuerit, Deum imitans eo quòd gratificetur conſimiliter. Sunt enim communiter vtilia Dei bona. Quicunque autem cum ſuperbia aliqnid agere aggreſſus fuerit, Deum, inquit, irritat. Eſt enim arrogantia animæ vitium, cuius & aliorum vitiorum iubet duci pœnitentia, iis qui ex in
C concinnitate & mala conuenientia concinnantur ad meliorem mutationem, per hæc tria, os, cor, manus. Symbolum autem ſignumque hæc fuerint, actionis quidem, manus: cor autem, conſilii: & os, ſermonis. Rectè ergo dictum eſt de pœnitentibus illud eloquium. Deum elegiſti hodie vt eſſet Deus tuus, & Dominus elegit te hodie, vt eſſes eius populus. Eum enim qui ſtudium adhibet vt medeatur ei Leu.16. qui eſt famulus, Deus ſuum facit familiarem, & ſi vnus fuerit numero, æquę ac populus eſt honoratus. Cum enim ſit pars populi, eũ adimplet, in eum ex quo erat, reſtitutus. Vocatur autem ex parte quoque totum. Ipſa autem nobilitas oſtenditur in eo quòd quæ ſunt pulcherrima honeſtiſſimaque eligat ac exerceat. Quid enim Adę profuit talis eius nobilitas, & quòd eius nullus eſſet pater mortalis? Ipſe
D enim pater hominum qui ſunt in generatione, turpia quidem prompto & alacri animo delegit, vxorem ſequens, vera autem & honeſta neglexit, quo factum eſt vt vitam immortalem mortali commutaret, ſed non in perpetuum. Noë autem qui non ſic factus eſt vt Adam, cura ac prouidentia diuina conſeruatur. Se enim Deo obtulit ac dedicauit. Et Abrahæ qui ex tribus vxoribus liberos ſuſceperat, non vt frueretur voluptate, ſed quòd ſperaret, vt puto, in principio genus multiplicare, vnus ſolus hæres ſuccedit bonis paternis, alii autem diuiſi ſunt à cognatione. Et cum ex eo nati eſſent gemini, eſt hæres iunior qui patri complacuit, & vota ſuſcipit, ei autem ſeruit is qui erat ętate maior. Malo enim bonum eſt maximum, id quod non eſt in ſua poteſtate. Hæc autem Oeconomia eſt & Pro-
E phetica & typica. Quod autem ſunt omnia ſapientis, apertè indicat dicens. QVONIAM Deus mei miſertus eſt, ſunt mihi omnia. Vnum enim oportere docet expètere, per quem facta ſunt omnia, ex iis qui digni ſunt promiſſa tribuit. Eum ergo qui bonus fuerit, regni hæredem & ciuem, per diuinam deſcribit Sapientiam, & eorum qui olim fuere iuſti, qui & in lege & ante legem iuſte vixere, quorum actiones ſunt nobis pro legibus. Et ſapientem rurſus docens eſſe Regem, eos qui ſunt diuerſi generis facit ei dicentes. Rex à Deo tu es in nobis, iis qui ab eo reguntur, propter zelum virtutis viro bono ſua ſponte parentibus. Gen.23. Plato autem Philoſophus finem ponens beatitudinis, dicit eam eſſe Deo aſſi-
F milationem, qnoad eius fieri poteſt, ſiue cum legis decreto quodammodo concurrens. magnæ enim naturæ & liberæ ab animi perturbationibus, neſcio quomodo ſeruntur ad ſcopum veritatis, vt dicit Philo Pythagoreus Moſis res geſtas deſcribens, ſiue etiam doctus ab aliquibus quæ tunc erant diuinis eloquiis, vt qui

doctrinæ ſiti ſemper teneretur. Dicit enim lex. Poſt Dominum Deum veſtrum ambulate, & mandata mea ſeruate. Aſſimilationem enim lex nominat conſectationem. Talis autē cōſectatio, quoad eius fieri poteſt, aſſimilat. ESTOTE, inquit Dominus, miſericordes, ſicut pater veſter cœleſtis eſt miſericors. Hinc Stoici quoque naturæ conſequenter viuere, finem eſſe ſtatuerunt, eleganter Dei nomine tranſmutato in naturam, quoniam natura & ad plantas, & ad ea quæ ſeminantur, & ad arbores & lapides extenditur. Apertè ergo dictum eſt. VIRI mali legem non intelligunt. Qui autem legem diligunt, ſibi muri propugnaculum muniunt. Aſtutorum enim ſapientia agnoſcet vias ſuas. Ignorantia autem ſapientum erit in errore. SVPER quem enim reſpiciam, niſi ſuper mitem & manſuetum & trementem verba mea, ait Prophetia. Docemur autem eſſe triplex genus amicitiæ, & eorum primum quidem eſt, idque optimum ac præſtantiſſimum, id quod eſt ex virtute. Valida enim eſt quæ eſt ex ratione dilectio. Secundum autem ac medium, ex remuneratione. Eſt autem hoc genus aptum ad ſocietatem ac communicationem, lubenter impertiens & vitæ conducibile. Communis enim eſt quæ ex gratia amicitia. Vltimum autem ac tertium nos quidem dicimus id quod eſt ex conſuetudine. Illi verò id quod ex voluptate verti ac mutari poteſt. Ac mihi quidem pulcherrimè Hippodamus Pythagoreus videtur deſcribere amicitias. Vna quidem eſt ex ſcientia Deorum. Altera verò ex hominum ſuppeditatione. Tertia verò ex voluptate animantium. Eſt ergo vna quidem Philoſophi amicitia: altera verò, hominis. Tertia autem animalis. Re vera enim Dei eſt imago homo beneficiens. Qua in re ipſe etiam beneficio afficitur, ſicut gubernator ſimul ſeruat & ſeruatur. Et ideo cum quis petens fuerit conſecutus, non dicit danti. Rectè dediſti, ſed rectè accepiſti. Ita accipit quidem qui dat, dat autem qui accipit. Iuſti autem miſerentur. Benigni autem erunt habitatores terræ. Innocentes autem relinquentur in ea. Qui autem iniquè ſe gerunt, exterminabuntur ab ea. Ac mihi videtur Homerus fidelem prædiuinans, dixiſſe. DA amico. Inimico autem ferendum eſt auxilium, ne maneat inimicus. Auxilio enim vincitur quidem beneuolentia, diſſoluuntur verò inimicitiæ. Sed ſi proponatur quidem promptitudo & animi alacritas: quatenus habet eſt accepta, non quatenus non habet. NON enim vt aliis remiſſio, vobis autem afflictio, ſed ex æqualitate in præſenti tempore, & quæ ſequuntur. DISPERSIT, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi, ait ſcriptura. Quod enim eſt ad imaginem & ſimilitudinem, ſicut etiam prius diximus, non ex corpore ſignificatur. Nefas enim eſt mortale aſſimilari immortali, ſed mente ac ratione, qua & eam quæ eſt in benefaciendo, & eam quæ in imperando, obſignat Dominus ſimilitudinem. Non enim principatus corporum qualitatibus, ſed iudicio mentis rectè geruntur. Sanctorum enim virorum conſiliis ciuitates certè adminiſtrantur, & rectè domus. Porrò autem animi fortitudo ipſa quoque reducitur ad diuinam ſimilitudinem, vt quæ impatibilitate fruatur per tolerantiam, ſi cui audita adhuc reſonant ea que narrantur de Anania, quorum vnus quoque fuit Daniel Propheta, diuina fide plenus. Babylonem habitabat Daniel, ſicut Loth quidem Sodoma, Chaldæorum autem terram Abraham, qui paulopoſt fuit Dei amicus. In antrum feris plenum adduxit Danielem Rex Babyloniorum, ipſum autem eduxit illæſum qui Rex eſt vniuerſorum, qui fidelis Dominus. Hanc poſſidebit tolerantiam is qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus, quatenus eſt eiuſmodi. Si tentatur: benedicet vt generoſi animi Iob. Si deuoretur à Cœte; vt Ionas precabitur: & fides eum reſtituet prædicentem Nineuitis, & ſi incluſus fuerit cum leonibus: feras manſuefaciet, & ſi in ignem fuerit iniectus: rore recreabitur, non igne exuretur. Noctu erit teſtis, interdiu teſtis, in ſermone, in vita, in moribus erit teſtis. Cum Domino cohabitans, eoque familiariter vtens in ſpiritu permanet, mundus quidem carne, mundus autem corde, ſanctificatus ſermone. MVNDVS, inquit, ei crucifixus eſt, & ipſe mundo. Is Crucem Domini circumferens,

Marginalia: A; Luc. 6.; προσβάλλουσιν ἑαυτοῖς τεῖχος; Esa. 66.; B; Hippodamus. Pythagoreus.; C; καλῶς ἔδωκας καλῶς ἔλαβες; 2. cor. 8; D; Pſal. 111.; ἄπαυλα; E; μαρτυρικοί erit martyr ſeu teſtis.; F

A rens, Domini ſequitur veſtigia, tanquam Deus, effectus ſanctus ſanctorum. Omnis ergo virtutis recordata lex diuina, hominẽ maxime exercet ad continentiam, eam ſtatuens fundamentum virtutum. atque adeò nos præerudit ad continentiam acquirendam, ex vſu animantium, iis veſci prohibens quę ſunt natura pinguia, quem admodum genus ſuum quod carnis habet plurimum. Delicatis enim ac luxurioſis ſuppeditatur talis vſus. Dicitur itaque quidam Philoſophus ſuis afferens etymologiam, qui ὗς dicitur, ὗς dixiſſe quaſi θῦν, vt qui ad θύειν, hoc eſt ad ſacrificandum & mactãdum aptus eſſet ſolummodo. Datam enim eſſe huic animali ad nihil aliud animam, quàm vt carnes luxuriarent. Et ſimiliter noſtras cupiditates reprimens, prohibuit illis veſci piſcibus, qui nec pinnas habent nec ſquammas. Carnium enim B bonitate & pinguedine hi aliis piſcibus antecellũt. Hinc exiſtimo myſteria quoq; non ſolum prohibere aliqua tangere animalia, ſed etiam nonnullas eorum quæ ſacrificantur eximere vſus partes, propter eas quas Myſtæ ſciunt cauſas. Si eſt itaque venter continendus, & ea quæ ſunt ſubter ventrem: clarũ eſt quòd iam olim à Domino accepimus per legem excindere cupiditatem. Id autem perfectè fiet, ſi cupiditatis fomitem, voluptatem, inquam, non fictè damnauerimus. Dicunt eius hanc eſſe notionem, lenem & blandum motum cum aliquo ſenſu. Ei ſeruientem Menelaum poſt Troiam captam, dicunt cùm impetu ferretur ad occidendam Helenam, vt quæ tot & tantorum fuiſſet cauſa malorum, id tamen non potuiſſe efficere, victum pulchritudine, per quam in mentẽ venit recordatio priſtinę voluptatis. Vnde C ludificantes Tragici, cum probro ac dedecore in eum exclamant.

Mamilla ubi viſa eſt, ieceſto gladio,
Adblandiens cani perdita, oſculum accipis.

Et Rurſus.

Ergo hebetantur enſes pulchritudine.

Ego vero Antiſtheni aſſentior qui dicit, Ego Venerem ſi acciperẽ, iaculis confoderem, quod multas noſtras pulchras ac bonas vxores corruperit. & naturæ vitiũ dicit cupidinem: à quo cùm vincuntur miſeri, morbum Deum appellant. Per hæc enim oſtenditur vinci imperitiores, propter ignorationem voluptatis, quæ nõ eſt admittenda, etſi Dea dicatur. hoc eſt, etſi diuinitus data ſit ad vſum liberorũ pro-D creationis. Et Xenophon voluptatẽ aperte vitium dicens, inquit. O miſera, Quid vero tu bonum noſti, aut quid ſit honeſtum conſideras, quæ ne eorum quidem quæ ſunt iucunda expectas cupiditatem, priuſquàm eſurias quidem comedens: priuſquàm autem ſitias, bibens: & vt iucundè quidem veſcaris, obſoniorum conditores excogitans: vt autem ſuauiter bibas, ſumptuoſa vina comparas, & æſtate circumcurſans niuem quæris. Vt autem iucundè dormias, non ſolum molles lectos, ſed etiam quæ lectis ſupponantur fulcra paras. Vnde, vt dicebat Ariſto, ad totum tetrachordon, voluptatem, inquam, & dolorem, metum & cupiditatem, exercitatione magna & pugna opus eſt.

Hi nanque uel per interiora viſcera
E *Vſque meant, hominúmque corda exagitant.*

Eos enim qui magni & excelſi animi exiſtimantur, voluptas facit cereos, ex ſententia Platonis, quoniam vnaquæque voluptas & vnuſquiſque dolor corpori affigit animã, eius qui non ſe ſeparat ab animi perturbationibus, eáſq. cruci affigit. Qui perdiderit animã ſuam, inquit Dominus, ſeruabit ipſam aut eam tradens, lubẽter adeundo pro Domino pericula aut eam perdens ex ea quę eſt ei cũ hac vita conſuetudine. Si enim ſoluere, abducere, & ſegregare, (id enim crux ſignificat) animam volueris ab ea quæ eſt in hac vita voluptate & delectatione, habebis eam, in ea quæ expectatur ſpe inuentam & conquieſcentem. Hoc enim fuerit meditatio mortis, ſi ſolis iis quæ ſunt ſecundum naturam dimenſæ appetitionibus, quæ ea

Continẽtia fundamentum virtutum.

Quæ lex veſci prohibuerit.

ἀποδεῖν.

Nix æſtate ad voluptatẽ quæſita.

ὑπόβαθρα.

Matth. 16.

Crucem ſuã tollere quid. Mortis meditatio.

quæ ſunt ſecundum naturam nihil excedunt, declinando ad id quod exuperat A
vel quod eſt præter naturam, in quo peccandi enaſcitur poteſtas, contenti eſſe
Eph.6. velimus. Oportet ergo nos Dei induere armaturam, ad hoc vt poſsimus reſi-
ſtere inſidiis Diaboli. quoniam arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed
Deo potentia, ad deſtructionem munitionum, cogitationes deſtruentes &
omnem altitudinem ſe extollentem aduerſus Dei cognitionem, & captiuantes
omnem intellectum ad obediendum fidei, ait diuinus Apoſtolus. Viro vtique
opus eſt qui admirabiliter & inconſuſe iis rebus ſit vſurus, à quibus proficiſcuntur
animi perturbationes, vtpote diuitiis & paupertate, gloria & ignominia, ſa-
nitate & morbo, vita & morte, labore & voluptate. Vt enim indifferenter
vtamur differentibus, magna nobis opus eſt differentia vt qui multa imbe- B
cillitate prius malè affecti ſimus, & in mala educatione & inſtitutione prius
verſati cum ignoratione. Simplex ergo ratio noſtræ philoſophiæ, dicit omnes
[illegible] animi perturbationes & vitia, eſſe impreſsiones mollis & cedentis animæ, &
ἐναποσφραγίσματα. veluti obſignationes poteſtatum ſpiritalium, aduerſus quas nobis eſt collucta-
tio. Maleficarum enim, vt puto, poteſtatum eſt opus, proprii habitus aliquid
Abrenuntiamus diabolum. conari, ſigillatim operari, vt nos qui eas abrenunciauimus, in certamine ſupe-
rent, & ſuos efficiant. Eſt ergo iure conſequens vt aliqui quidem in lucta pro-
ſternantur. Quicunque autem certamen magis athletice aggrediuntur, omni
contentione decertantes, ad coronam vſque perueniunt. prædictæ autem po-
ἐν πολλῷ τῷ λύθρῳ. teſtates in multo ſudore & cruore tunc deficiunt, victores admirantes. Eorum C
enim quæ mouentur, alia quidem ex appetitione mouentur & viſione, ſicut
animalia: alia autem per tranſlationem, ſicut inanimata: ex inanimis autem
plantas quoque dicunt moueri tranſeundo ad augmentum, ſi quis eis eſſe plan-
tas inanimas conceſſerit. Et habitum quidem lapides, naturam verò plantæ.
& appetitionem & viſionem, & ea rurſus quæ prius dicta ſunt, bruta quoque
participant. Ratiocinandi autem poteſtas, quæ eſt propria humanæ animæ,
non debet ſimiliter impelli atque animantia ratione carentia, ſed viſa quæ im-
pellunt diſcernere, & non ab eis abduci. Hæ ergo de quibus diximus pote-
ſtates, pulchritudines & glorias, & adulteria & voluptates, & tales eiuſmo-
di ineſcantes viſiones, iis quæ facile ſeduci poſſunt, animabus protendunt, D
θαλλός. quemadmodum qui pecora abigunt, eis frondes porrigunt. Deinde cum eos
aſtu circumuenerint, qui non poſſunt veram voluptatem à falſa diſcernere, flu-
xamque ac caducam iniuriæque obnoxiam à ſancta pulchritudine, ducunt re-
dactos in ſeruitutem. Vnaquæque autem deceptio aſsiduè premens animam,
in ea imprimit viſionem. & imprudens inſcienſque anima, perturbationis ac vi-
tii circunfert imaginem, cum cauſa oriatur ex ineſcatione & noſtra aſſenſio-
ne. Baſilidis autem ſectatores vitia & animi perturbationes conſueuerunt vo-
care προσαρτήματα, id eſt appendices. & ea eſſe quoſdam in eſſentia ſpiritus ap-
penſos animæ ratione præditæ, per quandam conturbationem & confuſio-
nem principalem. & alias rurſus ſpirituum adulterinas & diuerſi generis natu- E
ras iis adnaſci, vtpote lupi, ſimiæ, leonis, vrſi. quorum proprietates quæ vi-
ſione in anima apprehenduntur, animæ cupiditates animantibus dicunt aſsi-
milare. Quarum enim ferunt proprietates, earum opera factaque imitan-
tur. Et non ſolum cum rationis expertium animantium appetitionibus & vi-
ſionibus coniunctionem ineunt & familiaritatem, ſed etiam plantarum æmu-
lantur motus & pulchritudines. propterea quòd plantarum quoque ferant ap-
penſas proprietates. habere autem etiam habitus proprietates, vtpote duri-
tiem adamantis. Sed aduerſus hoc dogma quidem poſtea diſſeremus, quan-
do de anima tractabimus. Nunc autem hoc ſolum adnotandum eſt, quòd Du-
rii equi, vt eſt in poëticis fabulis, imaginem ſeruat homo ex ſententia Baſili- F
dis, vt

A dis: vt qui in vno corpore tot diuerſorum ſpirituum exercitum habeat inſinua-
tum. Ipſe itaque filius Baſilidis Iſidorus, in libro de Adnata anima, cum dogma — Iſidorus Baſilidis filius.
animaduertiſſet, ſcribit his verbis, veluti ſeipſum accuſans. Si enim alicui per-
ſuaſeris non eſſe animam vnius partis: vi autem appendicum fieri ea quæ ſunt
deteriorum vitia ac perturbationes: non lenem prætextum habebunt homines
ſcelerati, dicendi Coactus ſum, abductus ſum, coactus feci, non volens ope-
ratus ſum, cum ipſe dux fuerit malorum cupiditatis, & cum appendicum vio-
lentia non depugnarit. Oportet autem cum parte ratiocinatiua facti ſimus ſu-
periores, minorem quæ eſt in nobis creaturam videri ſuperare. Is enim duas
quoque in nobis ponit animas, ſicut Pythagorei, de quibus poſtea conſidera-
B bimus. Quinetiam Valentinus ſcribens ad aliquos, his verbis ſcribit de appen- — Valentinus.
dicibus. Eſt autem vnus bonus, cuius fiducia eſt ea quæ fit per filium manife-
ſtatio, & per eum ſolum poteſt cor fieri mundum, ex corde extruſo omni ma-
ligno ſpiritu. Multi enim in eo habitantes ſpiritus id mundum eſſe non ſinunt.
Vnuſquiſque autem eorum propria efficit opera, ſæpe non conuenientibus
inſultans cupiditatibus. Ac mihi quidem videtur cor non eſſe abſimile diuer-
ſorio. Illud enim perforatur & effoditur, & ſtercore ſæpe repletur, cum homi-
nes ſe petulanter gerant, & locum nihil omnino curent vt qui ſit alienus.
Eodem modo cor quoque, cum quandiu nulla eius cura geritur, ſit immun-
dum, & multorum Dæmonum habitaculum. Poſtquàm autem id inuiſerit qui
C ſolus eſt bonus Pater, ſanctificatum eſt, & luce reſplendet. & ſic qui tali cor-
de eſt præditus, beatur, quoniam Deum videbit. Quænam eſt ergo cauſa, quòd
non ab initio talis animæ cura ac prouidentia geratur, dicant nobis. Aut
enim non eſt digna & quomodo ſicut ex pœnitentia accedit ad eam prouiden-
tia, vel natura, vt ipſe vult, ſeruatur? & neceſſe eſt eam cum ab initio eius
cura geratur propter cognationem, immundis ſpiritibus nullum dare aditum,
niſi ei vis afferatur, & imbecilla probetur: Si enim dederit, cùm ea pœniten-
tia ducta ſit, eligere quæ ſunt meliora: ille inuitus dicet id quod decernit quæ
eſt apud nos veritas, ex obediente mutatione non autem ex natura eſſe ſalu-
tem. Quemadmodum enim exhalationes, quæ & è terra & ex lacunis ac vo- — τελμάτων.
D raginibus oriuntur, conflantur in caliginem & nymboſam vertiginem: ita
etiam carnalium cupiditatum vapores malam animæ inurunt habitudinem, — εἰδώλους.
voluptatis ſpectra animæ repræſentantes, & ante eam effundentes: Intelli-
genti itaque luci tenebras offundunt, attrahente anima vapores qui oriuntur
ex cupiditate, & perpetuitate voluptatum condenſante vitiorum vertigines.
Aurum è terra non tollitur, gleba. Sed cocta percolatur: Deinde cum munda
fuerit, aurum vocatur, vt quæ ſit terra mundata. Petite enim, & dabitur vo-
bis, iis qui ex ſeipſis poſſunt ea quæ ſunt optima eligere, dicitur. Quomodo au-
tem nos Diaboli operationes, & ſpiritus immundos in peccatoris animam ſe-
minare dicamus, non mihi pluribus verbis opus eſt, ſi adduxero teſtem Bar- — Barnabas.
E nabam Apoſtolicum, (erat autem is ex ſeptuaginta, & Pauli adiutor) his ver-
bis ſic dicentem. Antequam nos Deo crederemus, erat noſtrum cordis ha-
bitaculum interitui obnoxium & imbecillum, verè templum manu ædifica-
tum: quia erat quidem plenum cultu idolorum, & erat domus Dæmonum,
quod faceret quæcunque Deo ſunt contraria. Operationes ergo Dæmonibus
conuenientes dicit peccatores efficere, non autem ait ipſos ſpiritus habita-
re in anima infidelis. Et ideo ſubiungit. Attendite vt templum Domini
glorioſè ædificetur. Diſcite vos accepiſſe remiſſionem peccatorum, & ſpe- — Remiſſio peccatorum.
raſſe in nomen. Efficiamur rurſus noui, creati ab initio. Non enim Dæmo-
nes à nobis expelluntur, ſed peccata, inquit, remittuntur, quæ ſimiliter atque
illi faciebamus priuſquàm crederemus. Merito ergo contrà oppoſuit ea quæ
F ſubiunguntur. Quare in noſtro habitaculo vere Deus inhabitat. In nobis eſt quo-

dammodo Verbum eius fidei. vocatio eius promiſsionis. Sapientia iuſtificationum. mandata doctrinæ. Scio me in quandam incidiſſe hæreſim. qui autem ei præerat, dicebat ſe per vſum voluptatis pugnare cum voluptate. per ſimulatam pugnam ad voluptatem transfugiens præclarus hic gnoſticus. Se enim dicebat eſſe gnoſticum, id eſt cognoſcendi poteſtate præditum. Dicebat enim non eſſe magnum abſtinere à voluptate qui eam non eſſet expertus, ſed eum qui in ea verſatus eſſet non vinci. Vnde propter eam dicebat ſe in ea exerceri. A

φιληδόνως. Seipſum autem miſer imprudens decipiebat arte voluptaria. In eandem ergo, vt patet, venit ſententiam Ariſtippus quoque Cyreneus, in quam ſophiſta qui ſe iactat tenere veritatem. Cum itaque probro ei daretur, quod cum meretrice Corinthia aſsiduè verſaretur. Habeo, inquiebat, Laidem, ſed ab ipſa non habeor. Tales autem ſunt etiam qui dicunt ſe ſequi Nicolaum, adducentes eius viri aliquid literarum monimentis mandatum, ſed ab eis detortum, nempe Oportere carne vti. Sed ille quidem vir præclarus ſignificabat oportere voluptates arcere & cupiditates, & hac exercitatione marcidas flaccidáſque reddere carnis appetitiones & inſultus. Qui autem inſtar hircorum ſunt profuſi ad voluptatem, veluti corpus contumelia afficientes, ſuaui fruuntur delectatione, neſcientes quod id quidem cùm ſit natura fluxum, ſentum ſqualidum pannoſúmque redditur: ipſorum autem infoſſa eſt anima in cœno vitii, vt qui decretum ipſius voluptatis, non autem viri Apoſtolici ſequantur. Quid hi enim differunt à Sardanapalo, cuius vitam ſignificat epigramma? B

Teneo Laidē: nō teneor à Laide. Ariſtippi reſpōſum.

ἀπομνημονεύμασι.

ἐκπαραχζοντες.

παραχεῖσθαι

καθηδυπαθοῦσιν

ῥακοῦται

Sardanapali Epitaphium.

Hæc habeo quæ edi, quæque exaturata libido
Hauſit, at illa iacent multa & præclara relicta. C

Non eſt omnino neceſſaria affectio voluptatis, ſed acceſsio quædam & aſſectatio vſibus quibuſdam naturalibus, fami, ſiti, frigori, matrimonio. Si itaque fieri poſſet vt abſque ea vel biberetur, vel alimentum ſuſciperetur, vel liberi procrearentur: non poſſet oſtendi alius eius vſus. Neque enim operatio, neque affectio, ſed neque aliqua pars noſtri eſt voluptas. Sed vicarii miniſterii gratia in vitam acceſsit. quemadmodum dicunt acceſsiſſe ſales nutrimenti concoquendi cauſa. Quæ eſt autem effrenata, & domus adminiſtrationem vi ſibi vſurpauit, primam generat cupiditatem, quæ eſt deſiderium, & appetitus à ratione alienus, eius qui eſt ei gratificatus. Ea Epicuro perſuaſit vt Philoſophi finem poneret voluptatem. Diuinam itaque rem is eſſe ſtatuit, firmam ac ſtabilem bonam carnis conſtitutionem, & quod ea ita ſit futura ſpem fide dignam. Quid enim eſt aliud delitiæ, quàm libidinoſa liguritio, & ſuperuacanea redundantia eorum qui ſunt diſſoluti ad ſuauem ſenſum delectationis? Significanter ſcribit Diogenes in quadam tragœdia. D

ὑπουργίας.

θειάζει.

λιχνεία

Leccardia.

Diogenes.

ἀνακατωμένοις

Effœminatis quis mere ac cinædicis,
Cor alligatum eſt ſuauibus delitiis,
Qui laborare tantillum haud volunt.

Et quæ deinceps ſequuntur, quæ turpiter quidem dicta ſunt, ſed pro meritis eorum qui ſunt dediti voluptati. Diuinè itaque mihi videtur lex voluiſſe vt metus impenderet neceſſario, vt cautione & attentione hoc ſibi pararet & conſeruaret philoſophus, vt eſſet minime ſollicitus, à lapſu alienus & peccato non affinis in omnibus permanens. Pax enim & libertas non aliter accedit, quàm per perpetuam & indefatigabilem aduerſus animi noſtri motus repugnantiam. Sunt enim hi aduerſarii craſsi & Olympici, & veſpis, vt vno verbo dicam, acriores. & maximè voluptas, quæ non ſolum interdiu, ſed etiam noctu in ipſis inſomniis, nos cum præſtigiis ineſcando, inſidiatur & mordet. Quomodo ergo poſſunt adhuc Græci iure legem inſectari, cùm ipſi quoque voluptatem doceant ſeruire metui? Socrates itaque iubet E F

ἀμεριμνίαν.

A iubet ea cauere quæ perſuadent vt non eſurientes comedant, & bibant non ſitientes. & pulchros aſpectus & oſcula, vt quæ ſcorpiis & araneis grauius venenum naturaliter emittant. Antiſthenes autem vult potius inſanire quàm voluptate affici. Et Crates Thebanus. Xenoph. in dictis Socratis.

Hæc vincas rectis exultans moribus, atque
Te auro haud addicens cupidis nec amoribus unquam
Seruam. nec mercatores ſunt amplius ulli.

Et totum colligit veluti in epilogum.

Mancipat at quem non turpis tangitque uoluptas,
B *Regnum immortale, & libertas hunc quoque amatur.*

Hic autem alibi rectè admodum ſcribit, Rerum venerearum effrenati deſiderii cataplaſma eſſe famem. Sin minus autem, laqueum. Zenonis autem Stoici quænam eſſet doctrina, teſtantur Comici, licet ei detrahentes, hoc modo.

Vir philoſophatur Zeno iſte philoſophiam
Vanam. docet nam eſuriem diſcipulos.
Panis ſit unus, caricaque, & potus aquæ.

Hi omnes vtique non erubeſcunt aperte confiteri eam quæ ex cautione accipitur vtilitatem. Quæ eſt autem vera, & non expers rationis, ſapientia, non ſolis verbis
C confidens & decretis, ſed tegumẽtis inuulnerabilibus & myſteriis efficacibus, & in diuinis præceptis meditans & ſe exercens, vim diuinam per eam quæ ex ipſa inſpiratur partem, à verbo ſeu ratione accipit. Iam vero Poëtici quoque Iouis deſcribunt ægidem.

Terribilem, quæ albo penitus redimita timore eſt.
Lis quoque ineſt, & uis urgens, & frigidus horror.
Gorgoneumque caput, monſtrum olim quod fuit ingens,
Terribile, horrendum, oſtentum Iouis ægiferentis.

Iis autem qui id quod eſt ſalutare rectè poſſunt perſpicere, neſcio an quid vide- εὐλάβεια.
D bitur amabilius honeſtate ac grauitate legis, & eius filia, cautione ac religione. Verumenimuero quando aliquid nimis intenſum, & quod iuſtum tonum exce- ὑπέρτονον.
dat, dicetur canere, ſicut etiam Dominus in aliquos, ne aliqui ex iis qui eum æmulantur ac ſequuntur, aliquid canant quod à tono fidiumque concentu diſcrepet: ſic audio, non vt quod ſit nimis intenſum & quod iuſtum tonum excedat, ἔκτονον καὶ
ſed quod ſit eiuſmodi iis qui diuinum nolunt iugum tollere. Iis enim qui ſunt ἄχορδον.
remiſſi & imbecilli, id quod eſt moderatum, videtur nimis intenſum & tonum excedere, & id quod eſt æquum, videtur eſſe ſummum ius quoſcunque enim propterea quòd peccati amore tenentur, ſubit indulgentia, ii veritatem exiſtimant eſſe moleſtiam, & ſeueritatem ſæuitiam, & eum qui non ſimul peccat
E & vna deorſum trahitur, immiſericordem Rectè ergo ſic ſcribit de Plutone tragœdia.

Venturus ad quem Dæmonem tu ſis rogas?
Qui haud nouit æquum, ſed neque ullam gratiam.
Solummodo aſt illi placet iuſtitia.

Etſi enim nondum poteſtis facere quæ à lege imperantur: attamen conſiderantes eſſe nobis propoſita pulcherrima exemplaria, libertatis amorem in ipſa nutrire & augere poſſumus. & ea ratione promptiori & alacriori animo iuuabimur, alia quidem prouocantes, alia verò imitantes, & alia reuerentes. Neque enim veteres illos qui ex lege vixerunt,

F *Annoſa aut quercus genuit prærupta ue petra.*

ſed eo quòd ſincere ac germane vellent philoſophari, totos ſeipſos Deo obtulerũt A
ac dedicarunt, & in fidei rationem relati ſunt. Pulchrè de Indis dicebat Zeno ſe
vnum malle Indum videre qui torreatur, quàm omnes de laboris perpeſsione di-
ſcere probationes. Nobis autem ſunt quotidie redundantes Martyrũ ſeu teſtium
fontes, qui noſtris ſpectantur oculis, qui torrentur, torquentur, & capite truncan
tur. Eos omnes, legis metus, qui veluti pædagogus ad Chriſtum deduxit, exercuit,
vt pietatem vel per ſanguinem oſtenderent. DEVS ſtetit in ſynagoga Deorum:
Pſal. 81. in medio autẽ Deos diiudicat. Quoſnam? Eos qui ſunt voluptate ſuperiores, qui
vincunt animi motus ac perturbationes. qui ſciunt vnumquodque eorum quæ fa-
ciunt. eos qui ſunt Gnoſtici, id eſt cognoſcendi poteſtate præditi qui mundo ſunt
Ibidem. maiores. Et rurſus, EGO dixi, Dii eſtis, & filii altiſsimi omnes. Quibuſnam dicit B
Dominus? Iis, qui, quoad eius fieri poteſt, mortalia omnia repudiat. & dicit Apo
1. Cor. 11. ſtolus, VOS autem non amplius eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Et rurſus dicit, IN
Rom. 8. carne cum ſimus, non ſecundum carnem militamus. Caro enim & ſanguis re-
gnum Dei non poſſunt poſsidere. neque corruptio poſsidet incorruptionẽ. Ecce
tanquam homines morimini, nos arguens dixit ſpiritus. Oportet ergo nos exer-
cere ad ea cauenda quæ ſunt obnoxia vitiis, fugiendo, vt ii qui verè ſunt Philoſo-
phi, eos cibos qui incitant ad libidinem, & eam quæ eſt in cubili diſſolutam remiſ-
ſionem & delectationem, & agendo vt ea quidem quæ in voluptate explenda
fruendiſque deliriis accidunt, ſint aliis magnum præmium, nobis autem non iti-
dem. Eſt enim donum Dei maximum temperantia. Ipſe enim dixit, NON te di- C
mitto, nec te derelinquo, vt qui te dignum iudicauerim propter veram ac germa-
nam electionem. Sic ergo nos pie ac caute accedere conantes excipiet benignum
ac ſuaue iugum Domini, à fide in fidem, vno auriga, per profectum, vnumquemq.
Hipp. Cous noſtrum agente ad ſalutẽ, vt accedat is quem par eſt. Fructus beatitudinis. Fit autẽ
ἀοκνίη πόνων. exercitatio, ex ſententia Coi Hippocratis, non ſolum corporis ſanitas, ſed etiam
ἀκορίη τροφῆς animæ. impigra laborum ſuſceptio, & non nimia nutrimenti exaturatio. Epicurus
Epicuri impiũ autem, in non eſuriendo, nec ſitiendo, nec frigendo ponens beatitudinem, vocem
dictum. illam Deo parem exclamauit, impie dicens, ſe pro his vel cum Ioue patre eſſe pu-
gnaturum tanquam porcorum ſtercoribus veſcentium, & non ratione præditorũ
& philoſophorum, beatam decernens victoriam. Ex iis enim qui voluptati parent, D
conſtat eſſe Cyrenaicos & Epicurum. Eos enim aperte dicere, finem eſſe iucunde
De fœlicitate di viuere. Perfectum autem bonum ſolum eſſe voluptatem. Epicurus autem doloris
uerſæ philoſo- quoque amotionem dicit eſſe voluptatem. eligendum autem & expetendum eſſe
phorum ſenten dicit, id quod primum à ſeipſo trahit ad ſeipſum, quod videlicet eſt omnino in mo
tiæ. tu. Dinomachus autem & Callipho dixerunt eſſe finem, quidquid in ſe eſt facere
gratia conſequendæ & fruendæ voluptatis. Et Hieronymus Peripateticus, finem
quidem eſſe viuere ſine moleſtia ac perturbatione: extremum autem, ſeu ad finem
ſpectans, bonũ, eſſe fœlicitatem. Et Diodorus qui ſimiliter fuit ex eadem hæreſi,
finem eſſe pronunciat citra vllam moleſtiam & honeſtè viuere. Atque Epicurus
quidem, & Cyrenaici, id quod eſt primum naturæ proprium & conueniens, dicũt E
eſſe voluptatem. Voluptatis enim cauſa accedens, inquiunt virtus, peperit volupta
tem. Ex Calliphonis autem ſentẽtia, voluptatis quidem cauſa acceſsit virtus. pro-
cedente autem tempore cum ſuam vidiſſet pulchritudinem, effecit vt principio,
hoc eſt voluptati, eſſet honore æqualis. Ariſtotelei autem finem eſſe tradunt viue-
re ex virtute. Sed nec fœlicitatẽ nec finem adeſſe cuilibet qui habeat virtutem. Sa-
pientem enim qui vexatur, & in varios caſus præter voluntatem incidit, & ideo
vult lubenter è vita effugere, nec eſſe beatum nec fœlicem. Virtuti autem tempo-
re quoque aliquo opus eſt. Non enim accedit vno die, quæ etiam in perfecto con-
ſiſtit. quandoquidem non eſt vnquam, vt aiunt, puer beatus. perfectum autẽ tem-
pus fuerit vita hominis: compleri itaque beatitudinem ex triplici genere bonorũ. F
Neque ergo pauper: nec inglorius: ſed nec valetudinarius: Sed nec ſi quis fuerit
ſeruus,

A ſeruus, eſt beatus ex eorum ſententia. Rurſus autem Zeno quidem Stoicus finem ἐν τῷ εὐλογι-
eſſe putat ex virtute viuere. Cleanthes autem naturæ conuenienter viuere, in be- στεῖν.
ne ratiocinando. quod in iis quæ ſunt ſecundum naturam eligendis ſitum eſſe ſta-
tuit. Et Antipater eius familiaris, in iis quidem quæ ſunt ſecundum naturam aſsi-
due & abſque vlla prolapſione deligendis, iis autem quæ ſunt præter naturam reii-
ciendis, poſitum eſſe exiſtimat. Et rurſus Archedemus ſic finem eſſe exponebat, in
iis quæ ſunt ſecundum naturam maxima & præcipua, deligendis non poſſe tranſi-
lire. Præter hos autem Panetius, conuenienter viuere appetitionibus quæ datæ
ſunt nobis à natura. Poſtremo autem Poſidonius, viuere contemplando vniuer-
ſorum veritatem & ordinem, & ſe, quoad eius fieri poteſt, ita inſtituere, vt nulla
B in re ducatur à parte animæ quæ caret ratione. Quidam autem ex recentioribus
Stoicis, finem eſſe tradiderunt, viuere conſequenter conſtitutioni hominis. Quid
tibi Ariſtonem recenſeam? Is finem dicebat eſſe ἀδιαφορίαν, id eſt indifferentiam.
Indifferens autem planè relinquit indifferens. Aut ea quæ ab Herillo dicuntur in
medium adducam. Ex ſcientia viuere ponit Herillus finem. Ex Academia enim
recentiores volunt nonnulli finem tradere, firmam ac ſtabilem à viſis abſtinẽtiam.
Quinetiam Lycus Peripateticus veram animæ lætitiam dicebat eſſe finem quem-
admodum Leucimus eam quæ ex honeſtis proficiſcitur. Critolaus autem qui ipſe
quoque fuit Peripateticus, dicebat eſſe perfectionem vitæ recte fluentis ſecundum
naturam, quæ completur ex tribus generibus, à maioribus per manus traditam ſi-
C gnificans perfectionẽ. Neque vero nobis his contentis quieſcendum eſt. ſed quàm
maxime contendendum eſt, ea quoque quæ à Phyſicis de re propoſita decernũtur
adducere. Anaxagoram enim Clazomenium aiunt dixiſſe contemplationem eſſe
vitæ finem; & eam quæ ex ea procedit libertatem. Heraclitum antem Epheſium εὐαρέστησιν.
εὐαρέστησιν. Pythagoram autem refert Heraclides Ponticus ſcientiam perfectionis vir
tutum animæ tradidiſſe eſſe beatitudinem. Quinetiam Abderitani docent eſſe fi-
nem, Democritus quidem in libro de Fine, animi tranquillitatem, quam etiam
appellauit Eὐεστὼ. & ſæpe exclamat, Delectatio & eius priuatio ſunt eorum termi- εὐεστὼ quid
nus qui ad ipſum vſque florem peruenerũt: Hecatæus autem ſufficientiam. Quin- περιματεύσαν.
etiam Apollodotus Cyzicenus animi delectationem, quemadmodum Nauſipha-
D nes admirationem vel obſtupefactionem. Eam enim dicit à Democrito vocari κατάπληξιν
ἀθαμβίαν. Præter hos autem Diotimus abſolutam omnium bonorum perfectionem,
quam dicit appellari Eὐεστὼ, finem pronunciauit. Rurſus Antiſthenes quidem fa-
ſtus vacuitatem. Qui autem vocantur Annicerei ex ſucceſsione Cyrenaica, nulli ἀτυφίαν.
totius vitæ finem terminatum ſtatuerunt: vniuſcuiuſque autẽ actiones proprium
eſſe finem, nempe eam quæ ex actione efficitur voluptatem. Hi Cyrenaici, Epicu-
ri voluptatis terminum, hoc eſt doloris ablationem, infirmant & abrogant, eam
conſtitutionem mortui appellantes. non ſolum enim nos gaudio affici propter vo
luptates, ſed etiam propter conſuetudines, & honores. Epicurus antem exiſtimat
omnem effici lætitiam ex carne primo affecta. Metrodorus autem in opere quod
E inſcribitur, Maiorem eſſe cauſam ad felicitatem eam quæ eſt ex nobis, ea quæ ex
rebus oritur, Animæ, inquit, bonum quid eſt aliud quàm firma ac ſtabilis bona car
nis conſtitutio, & ſpes fide digna quòd ea ſic futura ſit? At vero Plato philoſophus
finem dicit eſſe duplicem. Vnum quidem, id quod eſt participabile & primum in
ipſis formis, quod quidem nominat bonum. Alterum autem id quod eſt illius par-
ticeps, & quæ ab eo proficiſcitur accipit ſimilitudinem, quod quidem eſt in homi-
nibus qui virtutem & veram philoſophiam ſibi vendicant. Quare Cleãthes quoq.
in ſecundo de voluptate, dicit Socratem vbiq. docere, eundem eſſe virum iuſtum
& beatum. Et eum execrari qui primus diuiſit iuſtum ab vtili, vt qui rem fecerit
impiam. Reuera enim ſunt impii, qui vtile à iuſto quod eſt ex lege ſeparañt. Ipſe au-
F tem Plato dicit beatitudinem, quæ eſt εὐδαιμονία, eſſe, bene habere Dæmonem. Di-
ci autem Dæmonem principalem animę noſtræ partem. Beatitudinem autem, eſſe

perfectiſsimum bonum & pleniſsimum. Aliquando autem vocat vitam ſibi con- A
ſentientem & conuenientem. & nonnunquam id quod eſt ex virtute perfectiſsi-
mum. Id autem ponit in ſcientia boni, & in ea quæ eſt cum Deo ſimilitudine. ſimi-
Ad imaginẽ, & ſimilitudinẽ Dei eſſe creatum hominẽ: quomodo intelligendũ, ſic. Luc. 14. & 18.
litudinem pronuncians eſſe iuſtum & ſanctum cum prudentia. An non ſic quidem
ex noſtris, ad imaginem quidem ſtatim in ortu accepiſſe hominem, ad ſimilitudi-
nem autem per perfectionem poſtea eſſe accepturum intelligunt. Iam verò docens
Plato hanc ſimilitudinem viro bono futuram eſſe cum humilitate, illud vtique in-
terpretatur, Omnis qui ſeipſum humiliat, exaltabitur. Dicit itaq. in legibus. Deus
quidem certè, vt vetus eſt oratio, tenens principium & medium & finem vniuer-
ſorum, recta pergit ſecundum naturam circumiens. Eum autem ſemper conſequi-
tur iuſtitia, vltrix eorum qui à lege diuina deficiunt. Vides quo modo ipſe quoque B
legi diuinæ inducit religionem. Subiungit itaque. Cui qui beatus quidem eſt futu-
rus, adhærens, ſequitur humilis & moderatus. Deinde cum his ea quæ ſunt conſe-
quentia coniunxiſſet, & timore adhibito admonuiſſet, ſubiungit. Quænam eſt
ergo actio Deo amica & conſentiens? Vna, & quæ vnum quidem verbum habet
vetus, nempe quod ſimili quidem quod eſt moderatũ, ſimile fuerit amicum: Quæ
ſunt autem immoderata, neque ſibi inuicem, neque moderatis. Hac itaque ratio-
ne noſter temperans eſt Deo amicus, eſt enim ſimilis. Qui non eſt autẽ temperans,
ſimilis & diuerſus. Hoc autem vetus decretum eſſe dicẽs, eam quæ à lege ad ipſum
peruenit, doctrinam tacite ſignificauit. Et in Theæteto, cum mala circa mortalem
naturam & hunc locum neceſſario circumcurſare dediſſet, ſubiungit. Quare opor- C
tet tentare hinc illuc fugere quàm celerrimè. Fuga autem eſt, Deo quoad eius fieri
poteſt aſsimilatio. Aſsimilatio autem, iuſtum & ſanctum fieri cum prudentia. Et
Speuſippus Platonis ex ſorore filius, dicit beatitudinẽ eſſe perfectum habitum in
iis quæ ſunt ſecundum naturam. aut habitum. bonorum. quam conſtitutionem
omnes quidem homines appetere: coniectare autem bonos moleſtiæ & conturba-
tionis vacuitatem fuerint autem virtutes effectrices fœlicitatis. Xenocrates vero
Chalcedonenſis definit beatitudinem, propriæ virtutis poſſeſsionem, & eius quæ
ei inſeruit facultatis. Deinde vt in quo quidem ſit, videtur dicere animam vt autẽ
à quibus, virtutes. Vt autem ex quibus tanquàm partibus, bonas actiones, & ho-
neſtos habitus, & affectiones, & motus, & habitudines, vtpote quod non ſine his D
ſint ea quæ ſunt corporis & externa Xenocratis enim familiaris Polemo, videtur
velle beatitudinem eſſe ſufficientiam omnium bonorum, vel plurimorum & ma-
ximorum. Decernit itaque ſine virtute quidem non futuram vnquam beatitudi-
nem. abſque bonis autem corporis & externis, virtutem eſſe ſufficientem ad bea-
titudinem. Et hæc quidem ſic habeant. Quæ autem dicuntur aduerſus eas quæ di-
ctæ ſunt ſententias, dicentur ſuo tempore. Nobis autem eſt propoſitum peruenire
ad finem minimè finiendum, mandata, hoc eſt Deum, ſequentibus, & ex eis, ſine
reprehenſione, & ſcienter, per diuinæ voluntatis cognitionem viuentibus. Recte
autem rationi ſeu verbo, quoad eius fieri poteſt, aſsimilatio, eſt finis, & in perfe-
ctam adoptionem per filium reſtitutio, Patrem ſemper glorificans per magnum E
Pontificem. qui nos fratres & cohæredes dignatus eſt appellare. Et Apoſtolus qui-
Rom. 6. dem breuiter finem deſcribens in epiſtola ad Romanos, dicit, NVNC autem libe-
rati à peccatis, Deo autem ſeruientes, habetis fructum veſtrum in ſanctificationẽ.
finem autem, vitam æternam. Cùm autem ſpem nouiſſet duplicem, vnam quidem
quæ expectatur, alteram vero quæ minis intenditur, iam finem docet fidei reſtitu-
Rom. 5. tionem. PATIENTIA enim, inquit, probationem: probatio verò ſpem. Spes au-
tem non confundit. quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiri-
tum ſanctum, qui datus eſt nobis. Propter quam charitatem eſt etiam in ſpem re-
ſtitutio, quam requiem dicit alibi nobis eſſe repoſitam. Similia etiam inueneris
Ezech. 18. apud Ezechielem quæ ſic habent. Anima peccans ipſa morietur. &, Vir qui fuerit
iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam, ſupra montes non comœdit, & ſuos oculos

non

A non ſuſtulit ad idola domus Iſraël; & vxorem proximi ſui non polluit. & ad vxo-
rem io tempore immunditiei ſuæ non acceſsit. Noo vult enim ſemen hominis
probro ac vituperio affici Et virum, inquit, oon male afficiet. pignus debitoris
reddet, raptum non rapiet. Panem ſuum dabit eſurienti. & plura habendi cupi- πλεονεκτικόν.
ditatem non ſumet. ab iniquitate auertet manum ſuam. Verum faciet iudicium
inter virum & proximum. in iuſtificationibus meis ambulabit, & iuſtificationes
meas cuſtodiet. Ad faciendam veritatem eſt iuſtus. vita viuet, dicit Adonai Domi
nus. Et Eſaias, eum quidem qui credidit, ad vitæ honeſtatem, eum autem qui eſt
cognoſcendi poteſtate præditus, ad ſcientiam adhortans, oſtendens non eſſe ean-
dem hominis & Dei virtntem, ſic inquit. QVAERITE Dominum, & in inuenien Eſa.55.
B do ipſum inuocate. Quando autem vobis appropinquauerit, relinquat impius vias
ſuas, & conuertatur ad Dominum, & miſericordiam conſequetur. Vſque ad, Co-
gitata veſtra à cogitatione mea. Nos ergo ex præclari Apoſtoli ſententia, ex fide
ſpem iuſtitiæ expectamus. In Chriſto enim oeque circumciſio aliquid valet, neque
præputium. ſed fides quę per dilectionem operatur. Cupimus autem vnumquemq. Gal.6. Heb.7.
veſtrum eandem oſtendere ſolicitudinem ad expletionem ſpei, vſque ad illud, ſe-
cundum ordinem Melchiſedec factus Pontifex in æternum. Paulo quoque ſimilia
dicit Sapientia quæ eſt omni virtute plena. Qui autem me audit, habitabit in ſpe
confidens. Spei enim reſtitutio. Spes dicta eſt æquiuocè. Propterea huic dictioni,
Habitabit, pulcherrimè adiecit, Confidens, oſtendens eum qui eſt huiuſmodi, re-
C quieuiſſe, recepta ea ſpe quam ſperabat. Quare etiam ſubiungit, Et quieſcet ſecu-
rè ab omni malo. Aperiè autem dicit Apoſtolus in priori ad Corinthios. IMITA- 1.Cor.11.
TORES mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. vt illud efficiatnr. Si vos mei, ego autem
Chriſti, vos ergo eſtis Chriſti imitatores, Chriſtus vero Dei. Deo ergo aſsimilari,
vt quoad eius fieri poteſt, fiat quis iuſtus & ſanctus cum prudentia, ſtatuit eſſe ſco-
pum fidei. finem autem, eam quæ fit propter fidem promiſsi reſtitutionem. Ex his Finis Chriſtiano homini quis.
ergo, fontes eorum qui de fine decreuerunt, quos prius diximus, ſcaturiunt. Sed
de his quidem ſatis eſt. Quoniam autem voluptas & cupiditas videtur cadere in
matrimonium, de his quoque tractandum eſt. Eſt ergo matrimonium, prima legi- de Matrimonio.
tima viri & mulieris coniunctio, ad liberorum procreationem. Menander itaque
D Comicus, Ad ſeminandos liberos tibi, inquit, meam trado filiam. Quærimus au-
tem an ſit vxor ducenda, quod quidem eſt ex iis quæ dicta ſunt aliquo modo refer
ri ad aliquid. Eſt enim alicui ducenda vxor. quod quidem eſt ac ſi dicas, aliquo mo
do ſe habenti. & aliqua vxor ducenda, & quæ aliquo modo ſe habeat. Neque enim Matrimoniū nō eſſe omnibus neceſſarium.
eſt vxor ducenda cuilibet, neque ſemper. ſed tempus quoque eſt, in quo conuenit.
& perſona cui conuenit. & ætas ad certum vſque terminum. Neque ergo eſt cuili-
bet vxor ducenda neque ſemper. Sed neque omnino & impudenter ac temere ſed
ei qui aliquo modo ſe habet, & qualis, & quando oportet, & liberorum gratia, &
ea quæ eſt in omnibus ſimilis, & non vi aut neceſsitate virum amantē diligit. Vnde
dicit Abraham, de vxore, vt quæ ſoror eſſet, conſiderans. Mihi ſoror eſt ex patre, Gen.2.
E ſed non ex matre. fuit autem mihi quoque in vxorem. docens eas quæ ex eadem Sara fuit ſoror Abraham ex patre nō ex matre.
matre natæ ſunt, non eſſe ducendas vxores. Paucis autem hanc perſequemur hiſto
riam. Plato ergo matrimonium collocat in bonis externis, aſtruens noſtri generis Sorores ex patre & matre non ducebantur in vxores.
immortalitatem, & quandam filiorum perpetuitatem, quæ filiis veluti lampas tra
ditur. Democritus autem repudiat matrimonium, & procreationem liberorum,
propter mnltas quæ ex ipſis orinntur moleſtias, & quod abſtrahant ab iis quæ ſunt μεταλαμπάδων
magis neceſſaria. Ei autem Epicurus quoque aſſentitur, & quicunque in volupta- ὁμιλίαν.
te moleſtiæque & doloris vacuitate bonum collocant. Præterea ex Stoicorum qui-
dem ſententia eſt indifferens, & matrimonium, & liberorum ſuſceptio, ex Peripa-
teticorum verò, bonum. Vt ſemel autem dicam, dogmata lingua tenus deducen-
F tes, voluptatibus ſeruierunt, alii quidem pellicibus, alii verò meretricibus, pluri-
mi autem vteotes adoleſcentulis. Sapieos autem ille quaternio, io orto cum me-

βδέλυγμα. Ea eſt autẽ quæ dicit, maledictus qui arat in boue & in aſino, vt puto. matth. 7.

retrice, factis voluptatem gloria afficiebat. Non ergo eam quæ eſt de boue iungendo effugerint execrationem, qui cum ſibi aliqua non conferre iudicent, alios ea hortentur facere, vel contrà. Hoc breuiter ſcriptura ſignificauit, dicens, Quod odio habes, alii ne feceris. Cæterum qui matrimonium approbant, Nos, inquiunt, fecit natura aptos ad matrimonium. vt liquet ex compoſitione corporum maſculorum & fœminarum. & frequenter illud acclamant, Creſcite & multiplicamini. Si autem hæc quoque ita ſe habent: ipſis tamen turpe videtur, quod homo quem Deus eſt architectatus, ſit animantibus brutis intemperantior, quæ cum multis & impudenter non congrediuntur, ſed cum vno & quod eſt eiuſdem generis. cuiuſmodi ſunt columbæ, & palumbes, & genus turturum, & quæ ſunt his ſimilia. Præterea, inquiunt, qui caret liberis, eſt ea perfectione defectus quæ eſt ſecundum na- B
turam, vt qui ſuum ſucceſſorem in ſuum locum non ſubſtituerit. Perfectus enim eſt qui ex ſeipſo fecit ſimilem. vel potius quando illum idem feciſſe viderit hoc eſt, quando in eandem peruenerit naturam filius cuius eſt qui eum genuit. Eſt ergo omnino vxor ducenda, & patriæ cauſa & liberorum ſucceſsionis, & mundi, quantum eſt in nobis, perfectionis. Nam alicuius etiam matrimonii miſerentur poëtæ, quod eſt ſemiperfectum & caret liberis. beatum autẽ ducunt id quod floret & germinat vndiquaque. Morbi autem corporis maximè indicant neceſſarium eſſe matrimonium. Vxoris enim cura, & aſsidua eius perſeuerantia, videtur aliorum neceſſariorum & amicorum tantum ſuperare tolerantiam, quanto ea mutua doloris conſenſione & miſericordia antecellit, & vult omnium maxime lubẽter aſsidere. C
Et reuera ex ſcripturæ ſententia eſt neceſſaria adiutrix. Menander itaque Comicus cum matrimonium eſſet inſectatus, alia etiam vtilia opponens, reſpondet ei qui dixerat,

ἀμφιθαλεῖ. συμπαθείᾳ.

Affectus in rem ſum ego
Non bene, ſiniſtre eam nam tu quidem capis.

Deinde ſubiungit.

Grauia fuerunt & moleſta quæ tibi
Vides in ipſo: ſed bona non aſpicis.

Et quæ deinceps ſequuntur. Fert autem opem quoque matrimonium iis qui ætate D
proceſſerunt, vt quod exhibeat vxorem curam gerentem, & alat qui ex ea ſuſcepti ſunt liberos, vt in ſenectute parẽtes ſuos nutriant.

κλυδῶνος.

Viro autem gloriæ, Qui ſiet in terra, et fuerint filij.
Vt ſubera atque imo ex profundo rete, agent,

κλωστῆρα.

Et quæ plagas ſeruant lino, ex Tragici Sophoclis ſententia. Non permittunt autẽ Legiſlatores maximos magiſtratus gerere iis qui vxorem non duxerint. Iam vero Laconum Legiſlator, non ſolum pœnam impoſuit ei qui vxorem non duxiſſet, ſed etiam ei qui vnam tantum, & ei qui duxiſſet ſerius, & ei qui ſolus viueret. Præclarus autem Plato iubet vxoris quoque alimentum publico pendere ærario, eum qui vxorem non duxiſſet, & ſumptus quos oportet dare magiſtratibus. Si enim ductis E
vxoribus liberos non ſuſceperint, quod in eis quidem ſitum eſt hominum raritatem inuehent, & ciuitates diſſoluent, & qui ex eis conſtat ornatum. Eſt autẽ eiuſmodi eorum impietas qui diuinam diſſoluunt generationem. Iam vero eſt ignaui & imbecilli animi fugere conuictum & vitæ conſuetudinem cum vxore & liberis. Cuius enim eſt amiſsio malum, eius omnino poſſeſsio bonum eſt. Ita autem ſe habet etiam in reliquis. Atqui liberorum amiſsio, inquiunt, eſt ex ſupremis malis. Filiorum ergo poſſeſsio, bonum eſt. Quod ſi ita eſt, etiam matrimonium.

Abſque genitore (inquit) nunquam fuerit filius.
Nec abſque matre filij conceptio.
Patrem, uir ut matrem, efficit coniugium.

Maximum itaque votum ſtatuit Homerus, virum & familiam, ſed non abſolutè, F
verum

A verum cum bona conſenſione & concordia. Nam aliorum quidem matrimonium io voluptate conſentit & delectatiooe: Eorum autem qui philoſophantur matrimonium, deducit ad eum qui eſt in Verbo conſenſum, quod non formam ſed mores permittit ornare mulieribus, & præcipit maritis, ne vtantur vxoribus tanquàm iis quæ amantur mulieribus, vnum ſcopum ſibi proponendo vt corpori probrum afferant, ſed ad totius vitæ auxilium, & optimam temperantiam, matrimonium vſurpent. Frumenti enim & ordei, vt arbitror, ſeminibus, quæ conuenieotibus deiiciuntur temporibus, præſtantior eſt ac pretioſior homo qui ſeminatur, cui omnia à natura producuntur. Atque illa quidem ſemina Agricolæ ſobrii deiiciunt. Si quod ſit ergo ſordidum & ſpurcum
B ſtudium, id eſt à matrimonio expurgandum, ne nobis probro dari poſſit, quod brutorum animantium congreſſus magis naturæ conueniat quàm humana coniunctio in ipſo calore veneris. Nonnulla certe eorum quo tempore iubentur ſtatim recedunt, relinquentia adminiſtrationi opificium. A tragicis autem ſcriptum eſt Polyxenam, etſi interficeretur, moriendo tamen magnam adhibuiſſe diligeotiam vt honeſte caderet Illa tegens mares quæ haud licuit cernere. Fuit autem illi quoque calamitas matrimonium. Succumbere itaque & eedere vitiis & animi perturbationibus eſt extrema ſeruitus. Sicut ea certè vincere, ſola eſt libertas. Diuina itaque ſcriptura, eos qui præcepta tranſilierunt, dicit eſſe venundatos alienigenis. hoc eſt, peccatis quæ naturæ non conueniunt, do-
C nee conuerſi agant pœnitentiam. Conſeruandum eſt ergo matrimonium, tanquam ſacra aliqua ſtatua, mundum ab iis quæ polluunt, vtpote qui à ſomno quidem expergiſcamur cum Domino, eamus autem dormitum cum gratiarum actione, & oremus.

Cumque cubile tenet, lux & cum fulſerit alma.

Tota noſtra vita Dominum teſtantes. Pietatem quidem ac religionem anima poſſidentes. temperantiam autem etiam vſque ad corpus deducentes. Deo enim re vera gratum eſt, à lingua ad opera traducere moderationem. Ad impudentiam autem via eſt turpis ſermo. & vtriuſque finis eſt turpium rerum perpe- αἰσχρολογία ſed lego.
D tratio. Quòd autem conſulat ſcriptura vxorem ducere, & nec à coniugio vnquam permittat diſcedere, legem apertè conſtituit. Non dimittes vxorem, præterquàm propter fornicationem. Adulterium autem exiſtimat coniungi matrimonio, viuo altero ex ſeparatis. A ſuſpicione autem & criminatione alienam oſtendit vxorem, eo quòd non ornetur ac cometur pluſquàm ſit decorum, aſſiduè attendendo precibus & orationibus, multos autem domus exitus cuſtodiat: à ſui autem aſpectu, quoad eius fieri poteſt, excludens eos qui ad eam non attinent, dicendo domus cuſtodiam intempeſtiuis nugis conducibiliorem. QVI autem dimiſſam accipit vxorem, mœchatur, inquit. Si quis enim dimiſerit vxorem, mœchatur ipſam, hoc eſt, cogit eam mœchari. Non ſolum
E autem qui dimiſit, eſt eius cauſa, ſed etiam qui eam ſuſcepit, præbens mulieri peccandi occaſionem. Si enim non ſuſcipiat, reuertetur ad virum. Quid verò lex? Ad reprimendam ad vitia propenſionem, iubet de medio tolli, eam quæ adulterata, & adulterii fuerit conuicta. Sin autem fuerit vxor Sacerdotis, iubet eam igni tradi. Obruitur autem adulter quoque lapidibus, ſed non in eodem loco, ne mors quidem ſit eis communis. Neque verò lex cum Euangelio pugnat, ſed ei conſentit. Quidni enim, cùm ſit vtriuſque vnus ſuppeditator Dominus. Quæ enim eſt fornicata, viuit quidem peccato, ſed mortua eſt mandatis. Quæ autem ducta eſt pœnitentia, vt quæ ſit regenerata per vitæ conuerſionem, habet vitæ regeoerationem. mortua quidem vetere for-
F nicatrice, in vitam autem rurſus ingreſſa ea quæ genita eſt per pœnitentiam.

Margin notes: αἰσχροποιΐα. — Vxorem dimittere non licet, niſi fornicationis cauſa: quomodo intelligendum. — Marc. 10 Luc. 16.

Ezech.18. Iis quæ dicta ſunt fert ſpiritus teſtimonium dicens per Ezechielem. NOLO A mortem peccatoris, ſed vt conuertatur. Iam verò obruuntur lapidibus, vt qui propter duritiem cordis ſint legi mortui, cui non paruerunt. Sacerdotis autem vxori augetur ſupplicium, quia cui plus datum eſt, plus ab eo exigetur. Terminetur hic quoque ſecunda quæ ςρωματεὺς dicitur oratio, propter prolixitatem capitum & multitudinem. B

SECVNDI LIBRI STROMATVM FINIS.

CLEMENTIS

CLEMENTIS ALEXANDRINI, STROMATEON LIBER TERTIVS.

Ac Valentiniani quidem, qui ab alto ex diuinis produ-
ctionibus deduxere coniugationes, acceptū habent ma
B trimonium. Baſilidis autem ſectatores, cum interrogaſ-
ſent, inquiunt, Apoſtoli num ſit melius vxorem non du
cere, dicunt reſpondiſſe Dominum. NON OMNES ca Matth. 19.
piunt verbum hoc. Sunt enim Eunuchi alii quidem ab
ortu, alii verò à neceſſitate. Hoc dictum autem ſic inter-
pretantur. Quidam ex quo nati ſunt naturaliter fœminā
auerſantur, qui quidem hac naturali vtentes contempe
ratura, recte faciunt ſi vxorem non ducant. Hi, inquiunt, Eunuchi ſunt ex quo na
ti ſunt. Qui autem ſunt à neceſſitate, ii ſunt theatrici exercitatores, qui vt ſibi bo
nam famam & gloriam attrahant, ſe continent. Qui autem exciſi ſunt impellente
C aliqua neceſſitate, Eunuchi facti ſunt per neceſſitatem. Qui itaque Eunuchi
fiunt per neceſſitatem, non fiunt Eunuchi per verbum ſeu rationem. Qui autem
regni cœleſtis gratia ſeipſos caſtrarunt, propter ea, inquiunt, quæ ex matrimonio
eueniunt, cogitationem hanc ſuſcipiunt, in neceſſariis rebus comparādis veriti ne
gotia. Et illud. Melius eſt nubere quàm vri, aiunt dicere Apoſtolum. Ne animam 1.Cor. 7.
tuam in ignem iniicias, noctu & interdiu reſiſtens, & timens ne à continentia exci
das. Nam cum in reſiſtendo occupata fuerit anima, à ſpe eſt diuiſa. Apprehende er
go, inquit his verbis Iſidorus in Moralibus, robuſtam mulierem, ne à Dei gratia
auellaris, & cum ignem in ſemine excreueris, cum bona ores conſcientia. Quando πῦρ ἀποσπερ-
D autem, inquit, tua gratiarum actio inciderit in petitionem, & deſtiteris deinceps, ματίσῃς
non rectè agere, ſed non errare, duc vxorem. Sed eſt aliquis iuuenis, vel pauper, vel
ad venerē procliuis, & non vult verbo ſeu rationi cōuenienter vxorem ducere, is κατωφερὴς
à fratre ne ſeparetur dicat. Ingreſſus in ſancta, nihil poſſum pati. Sed ſi habeat ſuſpi κατὰ λόγον
cionem, dicat, Frater impone mihi manum, vt non peccem, & accipiet auxilium
tam quod mente poteſt percipi quàm ſenſile. Velit tantum quod bonum eſt pete-
re, & aſſequetur. Nonnunquam autem ore quidem dicimus. Nolumus peccare, co
gitatio autem noſtra defixa eſt in peccato. Qui eſt eiuſmodi, propter metum quod
vult non facit, ne ei imponatur ſupplicium. Humanitas autē habet quædam neceſſa
ria & ſolum naturalia. Quòd indumentis egeat, habet & neceſſarium & naturale,
E eſt autem res venerea naturalis, ſed non neceſſaria. Has voces adduxi ad reprehen Res venerea naturalis quidem eſt: ſed non neceſſaria.
dendum Baſilidianos qui non rectè viuunt, vel vt qui peccādi poteſtatem habeant
propter perfectionem, vel omnino quidem natura ſalui futuri ſint, & ſi peccent,
propter innatam electionem, quoniam nec hæc quidem eis facere concedunt eorū
dogmatis primi parentes. Ne ergo Chriſti nomen ſuſcipiētes, & iis qui ſunt in gen-
tibus intemperantiſſimi incontinentius viuentes, nomini maledictum inurant.
Qui enim ſunt eiuſmodi, Pſeudapoſtoli, operarii doloſi, vſque ad illud. Quorum 2.Cor. 11.
finis erit ſecundum opera eorum. Eſt ergo continentia, corporis deſpicientia con-
uenienter pactis conuentis cum Deo initis. Nō ſolum enim in rebus venereis, ſed Votū caſtitatis.
F etiam in aliis quę anima perperam concupiſcit, non contenta neceſſariis, verſatur
continentia. Eſt autem & in lingua, & in acquirendo, & in vtendo, & in concupi-
ſcendo continentia. Non docet autem ea ſolummodo eſſe temperantes, ſiquidem
præbet nobis temperantiam, vt quæ ſit diuina poteſtas & gratia. Dicendum eſt er-
go quid nam noſtris videatur, de eo quod eſt propoſitū. Nos quidem caſtitatem,

& eos quibus hoc à Deo datũ eſt, beatos dicimus, monogamiam autem & quæ A
Caſtitas. Monogamia. conſiſtit in vno ſolum matrimonio, honeſtatẽ admiramur, dicentes tamẽ oportere
aliorũ miſereri, & alterũ alterius onera portare, ne quis cum rectè ſtare videatur,
ipſe quoque cadat. De ſecundis autem nuptiis. Si vraris, inquit Apoſtolus, iungere
Polygamia. matrimonio. Qui autem à Carpocrate deſcendunt & Epiphane, cenſent oportere
vxores eſſe communes, à quibus in nomen maximum emanauit probrum. Hic autẽ
Epiphanes, cuius etiam ſcripta feruntur, filius erat Carpocratis, & matris Alexã-
driæ nomine, ex patre quidem Alexandrinus, ex matre verò Cephaleneus. Vixit
autem ſolum ſeptemdecim annis, & Samæ, quæ eſt vrbs Cephaleniæ, vt Deus eſt
honore affectus, quo in loco templum ex ingentibus lapidibus, altaria, delubra,
muſæum, ædificatum eſt & conſecratum, & cum eſt noua Luna, conuenientes Ce B
phalenei, natalem in Deos relationem Epiphani ſacrificant, libantque & cõuiuan-
tur, & hymnos canunt. A patre antem didicit & orbem diſciplinarum, & Platonis
philoſophiam. Fuit autem auctor & princeps monadicæ cognitionis. A quo etiam
Carpocrates profluxit hæreſis eorum qui nunc ſunt Carpocratianorum. Is ergo dicit in libro
de Iuſtitia, iuſtitiam Dei eſſe quandam cum æqualitate communionem. Aequale
quidem certè cœlum vndiquaque extenſum, totam terram continet in orbem, &
nox ex æquo ſtellas omnes oſtendit, & diei auctorem & lucis patrem, Solem, Deus
ex alto æqualem effudit omnibus qui poſſunt aſpicere. Illi autem omnes commu-
niter reſpiciunt, quoniam non diſcernit diuitem vel pauperem vel populi princi-
pem, inſipientes & ſapientes, fœminas & maſculos: liberos, ſeruos. Sed neque ſe- C
cus facit in brutis. Cum autem omnibus animantibus æque ipſum cõmunem effu
derit bonis & malis, firmam ac ſolidam efficit iuſtitiam, cum nemo poſſit plus ha-
bere, neque auferre à proximo, vt ipſe illius lucem habeat duplicatam. Sol facit o-
mnibus animantibus communia exoriri nutrimenta, communi iuſtitia ex æquo
data omnibus, & ad ea quæ ſunt huiuſmodi ſimiliter fit genns boum, vt boues,
& ſuum, vt ſues, & ouium, vt oues & reliqua omnia. Iuſtitia enim in iis ap-
paret communitas. Deinde per communitatem omnia ſimiliter ſeminantur in
genere, & commune nutrimentum apertum eſt humi paſcentibus iumentis o-
mnibus, & omnibus ex æquo, vt quod nulla lege teneatur, eius autem qui do-
nat iubentis ſuppeditatione, conuenienter iuſteque adſit omnibus. Sed neque D
habent ſcriptam legem generationis, eſſet enim abolita. Ex æquo autem ſe-
minant & generant, habentia innatam à iuſtitia communionem. Ex æquo com-
muniter omnibus, oculum ad videndum, creator & pater omninm, ſua iuſti-
tia legem ferens, præbuit, non diſcernens fœminam à maſculo, non id quod eſt ra
tionis particeps ab experte rationis, & vt ſemel dicam, nullnm a nullo, æqualitate
autem & communitate viſum ſimiliter diuidens, vno iuſſu omnibus eſt largitus.
Leges autem inquit, hominum, cum ignorationem caſtigare non poſſent, contra
leges facere docuerunt. Legum enim proprietas diſſecuit diuinæ legis communio-
nem, & arrodit non intelligens, dictum Apoſtoli dicentis, PER legem peccatum
Rom. 3. cognoui. Et meum & tuum dicit ſubiiſſe per leges, vt quæ non amplius communi E
ter fruantur (ſunt enim communia) neque terra, neque poſſeſſionibus, ſed neque
matrimonio. Fecit enim vites communiter omnibus, quæ neque paſſerem, neqne
furem abnegant, & frumentum ſimiliter, & alios fructus. Violata autem commu
nio & æqualitas genuit furem pecorum & fructuum. Cnm ergo Deus communi-
ter omnia feciſſet homini, & fœminam cum maſculo communiter coniunxiſſet,
& omnia ſimiliter animantia conglutinaſſet, pronuntiauit iuſtitiam, communio-
nem cum æqualitate. Qui autem ſic nati ſunt, communionem, quæ eorum conci
liat generationem abnegauerunt. Et dicit, ſi vnam ducens habeat, cum omnium
poſſint eſſe participes, ſicut reliqua fecit animantia. Hæc cum his verbis dixiſſet, F
ſubiungit rurſus his verbis. Intenſam enim & vehementiorem ingeneranit ma-
ſculis cupiditatem ad generis perpetuitatem, quam nec lex, nec mos, nec aliquid
aliud poteſt abolere. Eſt enim Dei decretum. Et quomodo amplius hic in noſtra
examinetur

A examinetur oratione, cum legẽ & Euangelium per hæc apertè deſtruat. Illa enim
dicit, Non mœchaberis, hoc autem dicit: Quicunque reſpicit ad concupiſcentiam Exo. 20.
iam mœchatus eſt. Illud enim, Nõ concupiſces quod à Lege dicitur, oſtendit vnũ
eſſe Deum, qui prædicatur per Legem & Prophetas & Euangelium. Dicit enim, Matth. 5.
Non concupiſces vxorem proximi tui. Proximus autem nõ eſt Iudæus Iudæo. Fra- Deut. 5.
ter enim eſt, & eundem habet ſpiritum. Reſtat ergo vt propinquum dicat eum qui
eſt alterius gentis. Quomodo autem non propinquus, qui poteſt ſpiritus eſſe parti
ceps? Non ſolum enim Hebræorum, ſed etiam gentium pater eſt Abraham. Si au-
tem quæ eſt adulterata, & qui in eam fornicatus eſt, capite punitur: clarum eſt vti
que præceptum quod dicit, Non cõcupiſces vxorem propinqui tui, loqui de Gen
B tibus, vt cum quis ex Lege & ab vxore proximi & à ſorore abſtinuerit, apertè au-
diat à Domino, EGO autẽ dico non concupiſces. Additio autem huius particulæ,
Ego, oſtendit præcepti operationem eſſe magis. Quòd autem cum Deo bellum ge
rat Carpocrates & Epiphanes, in eo qui vulgo iactatur libro de Iuſtitia, patet ex eo
quod ſubiungit his verbis: Hinc vt qui ridiculum dixerit, legiſlatoris hoc verbum
audiendum eſt, Non concupiſces, & vt magis ridiculè diceret. Res, inquit, proxi
mi tui. Ipſe enim qui dedit cupiditatem, vt quæ contineat generationem, iubet eã
auferre, eam à nullo animali auferens. Illud autem, Vxorem proximi tui, com mu
nionem cogens ad proprietatem, dixit adhuc magis ridiculè. Et hæc quidẽ dogma-
ta conſtituunt egregii Carpocratiani. Hos dicunt & aliquos alios ſimilium malo-
C rum æmulatores, ad cœnas conuenientes (neque enim dixerim agapen eorum con
greſſionem) viros ſimul & mulieres, poſtquam ſatietate venerem excitante exatia
ti fuerint, lumine amoto quod eorum fornicatoriam hanc iuſtitiam pudore affi-
ciebat, auerſa lucerna coire quomodo velint, & cum quibus velint, meditatos au
tem in eiuſmodi agape communionem, interdiu iam, à quibus velint mulieribus,
exigere Carpocrateæ (diuinæ enim nefas eſt dicere) legis obedientiam. Has leges,
vt ſentio, ferre oportuit Carpocratem, canum & ſuum & hircorum libidinibus.
Mihi autem videtur Platonem quoque male audiiſſe in Republica, dicẽtem opor
tere eſſe communes omnium vxores, vt qui diceret eas quidem quæ nondum nu-
D pſerant, eſſe communes eorum qui eſſent petituri, quemadmodum theatrum
quoque eſt commune ſpectatorum, eſſe autem vnamquamque vniuſcuiuſque qui
præoccupaſſet, & non amplius communem eſſe eam quæ nupſiſſet. Xanthus autem Xanthus.
in iis quæ inſcribuntur Magica, coëunt autem, inquit, Magi cum matribus & fi-
liabus & fas eſſe coire cum ſororibus, & communes eſſe vxores nõ vi & clam', ſed
vtriſque conſentientibus, cum velit alter ducere vxorem alterius. De his & ſimili-
bus hæreſibus exiſtimo Iudam Propheticè dixiſſe in epiſtola: Similiter quidem hi Iudæ Apoſtoli epiſtola.
quoque ſomniantes, non enim re vera ad veritatem ſe applicant, vſque ad illud. Et
os eorum loquitur ſuperba. Iam verò ſi & ipſe Plato & Pythagorei, ſicut etiam
poſtea Marcioniſtę, malam exiſtimarunt eſſe generationem, longè abfuit vt com-
E mũnes ipſe poneret vxores. Sed Marcioniſtæ quidem dicunt malam eſſe naturam,
ex mala materia & à iuſto factam opifice ac creatore. Qua quidem ratione nolen-
tes implere mundum qui factus eſt à creatore, volunt abſtinere à nuptiis, reſiſten-
tes ſuo creatori, & contendentes ad bonum qui vocauit, ſed non ad eum qui, vt di
cunt, Deus eſt alio modo. Vnde cum nihil hic velint relinquere proprium, nõ ſunt
ex electione & ex inſtituto continentes, ſed propter odium conceptum aduerſum
eum qui creauit, nolentes iis vti quæ ab ipſo ſunt creata. Sed hi quidem qui, pro-
pter impium quod aduerſus Deum gerunt bellum, emoti ſunt ab iis cogitationi-
bus quæ ſunt ſecundum naturam, Dei longanimitatem contemnentes & benigni
tatem, etſi nolunt vxorem ducere, cibis tamẽ vtuntur creatis, & aërem reſpirant
F creatoris, vt qui & eius ſint opera, & in iis quæ ſunt eius permaneant & nouam
quandam & alienam, vt aiunt, annũciant cognitionem, etiam ſi hoc nomine, mun
di Domino deberent agere gratias, quòd hic acceperint Euangelium. Sed aduer-
ſus eos quidem cum de Principiis tractabimus, accuratiſſime diſſeremus. Philoſo-

phi autem quorum mentionem fecimus, à quibus cum malam eſſe generationem A
impie didiciſſent Marcioniſtæ, tanquam ſuo dogmate gloriantur, non çam volunt
eſſe natura malam, ſed anima quæ id quod verum eſt tradidit. Animam enim quæ
eſt diuina, in hunc mundum deducunt tanquam in locum ſupplicii. Oportet autẽ
ànimas in corpus immiſſas expiari ex eorum ſententia. Non conuenit autem am-
οἱ σωματοῦσθαι plius hoc dogma Marcioniſtis, ſed iis qui cenſent in corpora intrudi, & iis alligari,
ἐνδιδοῦσθαι & appropinquare animas. Aduerſus quos fuerit aliud dicendi tempus, quando de
μαστιγοῦσθαι anima tractabimus. Videtur itaque Heraclitus, maledictis inſequi generationem.
Quoniam autem, inquit, nati volunt viuere, & mortes habere, vel potius quieſce
μόροι re, filios quoque relinquunt vt mortes fiant. Clarum eſt autem cum eo conuenire
Empedoclem quoque dicentem. B

Defleui & luxi, inſolita eſt cum regio viſa. Et amplius.
Mortus nam ex uiuis fecit, mutanſque uiciſſim. Et rurſus.
Hei mihi quàm infelix hominum genus atque miſellum,
Litibus ex quantis prognati & planctibus eſtis.

Dicit autem Sibylla quoque.

Mortales homines, caro qui tantum, & nihil eſtis.

Similiter atque Poëta qui ſcribit.

Haud homine infœlix tellus mage quidquam alit alma.

Quinetiam Theognis malam oſtendit eſſe generationem, dicens hoc modo. C

Optima non naſci res in terreſtribus eſſet,
Nec nitidi Solis luce micante frui.
Ex templo aut natum transferre ſe ad hoſtia Ditis.

His autem conſequentia ſcribit quoque Euripides Poëta tragicus.

Nam nos oporteret conuentu in celebri
Deflere natum, ut ueniat qui ad tot mala.
At mortuum, cuique à malis data eſt quies,
Lætos domo lætis efferre canticis. Et rurſus.
Quis nouit an uiuere quidem ſiet mori.
Siet mori autem uiuere? D

Idem quod hi, videtur Herodotus quoque inducere dicẽtem Solonem. O Crœſe,
quiuis homo nihil eſt aliud quàm calamitas. Iã verò de Cleobide & Bitone fabula
apertè nihil vult aliud quàm vituperare quidẽ generationẽ, laudare autem mortẽ.

Et qualis folium, eſt hominum generatio talis

Ait Homerus. Plato autem in Cratylo, Orpheo tribuit id quod dicitur, quòd
anima puniatur in corpore. Etenim nonnulli ipſum dicunt eſſe monimentum ani-
mæ, vt quæ in præſentia ſit ſepulta, & quoniam id ſignificat quę ſignificat anima,
σῆμα ἀπὸ τοῦ ση- ideo rectè appellari σῆμα. Videtur quidem certẽ Orpheus hoc nomen maximè
μαίνειν impoſuiſſe, vt quæ eorum propter quæ luit, luat pœnas. Operæpretium eſt autem
a ſignificando. meminiſſe etiam eorum quæ dicit Philolaus. Sic enim dicit hic Pythagoreus. Te E
ſtantur autẽ veteres quoque Theologi & Vates, quòd propter aliqua luenda ſup-
plicia anima coniuncta ſit corpori, & in eo tanquam in aliquo monimento ſit ſe-
pulta. Quinetiam Pindarus de iis quæ ſunt in Eleuſine myſteriis loquens, infert.
Beatus, qui cum illa ſub terra viderit communia, nouit quidem vitæ finem, nouit
autem datum Iouis imperium. Et Plato conſequenter in Phædone non veretur
hoc modo ſcribere. Porrò autem hi nobis his conſtitutis myſteriis, non aliquid
aliud etc. vſque ad. Et cum Diis habitatione. Quid verò cum dicit. Donec corpus
habuerimus, & confuſa noſtra fuerit anima: cum eiuſmodi malo, illud quod deſi-
deramus, nunquam ſatis poſſederimus: an non ſignificat generationem eſſe cau- F
ſam maximorum malorum. Iam verò in Phædone quoque atteſtatur. Euenit enim
vt qui rectè philoſophantur, non animaduertantur ab aliis in nullam rem aliam ſuũ
ſtudium conferre, quàm vt emoriantur & ſint mortui. Et rurſus. Ergo hic quoque
Philoſophi

A Philoſophi anima corpus maximè vilipendit, & ab eo fugit, ipſa autem per ſe eſſe
quærit. Nunquid autem cõſentit cum diuino Apoſtolo, qui dicit. INFELIX ego Rom.7.
homo quis me liberabit de corpore mortis huius. Niſi forte eorum conſenſionem
qui detrahuntur in vitium, corpus mortis dicit tropicè. Atque coitum quoque
qui eſt principium generationis, vel ante Marcionem videtur Plato auerſari in pri
mo de Republica. Infert enim laudans ſenectutem. Velim ſcias quòd quo magis
flacceſcũt aliæ voluptates, eo magis ſtudiorum ac doctrinæ cupiditates creſcunt &
voluptates. Et cum rei venereæ iniecta eſſet mentio. Bona verba quæſo, inquit.
Ego verò lubenter iſthinc tanquam ab inſano aliquo & agreſti Domino effugi.
Rurſus dicit in Phædone, generationem maledictis inſequens. Quæ ergo de his in
B arcanis dicitur, hæc eſt oratio, quod nos homines ſumus in cuſtodia aliqua. Qui au
tem viſi fuerint in vita ſanctè agenda excelluiſſe, ii ſunt qui ab iis quidem quæ ſunt
in terra locis, tanquam à carceribus, liberantur & ſoluuntur, ad puram autem ſur
ſum veniunt habitationem. Sed tamen quãuis ita ſe habeat, rectè ſe gerentem ad-
miniſtrationem ſentit & prouidentiam, & dicit. Non oportet autem ſeipſum ſol-
uere & effugere. Et vt paucis dicam, non dedit Marcioni occaſionem vt malam exi
ſtimaret materiam, cum ipſe piè de mundo hæc dixerit. Ab eo enim qui cõſtruxit,
habet omnia bona, à priori autem habitu, quæcunque in cœlo fiunt grauia & iniu
ſta, ea & ipſum ex illo habet, & efficit in animantibus. Adhuc autem ſubiungit mà
nifeſtius. Eorum autem ei cauſa eſt corporea contemperatura, quæ coalita eſt cũ
C ea quæ olim fuit natura, quoniam magnæ confuſionis & perturbationis erat parti
ceps, priuſquam veniret in eum qui nunc eſt mundum. Nihilominus autem in legi
bus quoque deflet humanum genus, ſic dicens. Dii miſerti hominũ generis quod
fuerat natum laborioſum, ve à laboribus conquieſcerent, dierum feſtorum con-
ſtituerunt eis viciſſitudines. Et in Epinomide ſic quoque perſequitur cauſas cur
ſint miſerti, & ſic dicit. Ab initio ipſum eſſe genitum, eſt graue cuilibet animanti.
Primum quidem eſſe participem eorum quę geſtantur in vterò. Deinde ipſum na-
ſci: & præterea nutriri & erudiri, per innumerabiles labores vniuerſa fiunt, vt o-
mnes dicimus. Quid verò, non Heraclitus generationem quoque dicit eſſe mor-
D tem? Pythagoras autem ſimiliter atque Socrates in Gorgia, cũ dicit. Mors eſt quæ
cunque experrecti videmus: quæcunque autem dormientes, ſomnus. Sed de his
quidem ſatis. Quando autem tractabimus de principiis, tunc & has repugnantias
quas & tacitè ſignificant Philoſophi, & ſuis dogmatibus decernunt Marcioniſtæ,
conſiderabimus. Cæterum ſatis dilucide oſtenſum eſſe exiſtimo, externorum alie
norumque dogmatum occaſiones, Marcionem ingratè & indoctè accepiſſe à Pla-
tone. Nobis autem procedat ſermo de continentia. Dicebamus autem Græcos,
cum haberent ſuſpectam in vtendo difficultatem, in filiorum generationem mul
ta dixiſſe: cum ea autem impiè excepiſſent Marcioniſtæ, eos fuiſſe ingratos in crea
torem. Dicit enim tragœdia.

E *Non naſcier præſtat homines quàm naſcier.*
Dein filios acerbis cum doloribus
Enitor, enixa at ſtultos ſi peperero,
Afflictor improbos uidens, cum nil iuuet.
Rurſuſque, ſi perdam bonos, ſalui at ſient.
Mihi miſellum cor timore liquitur,
Quid hoc uerò boni? non ſufficit unam
Perdere animam, niſi te afflictes amplius?

Et adhuc ſimiliter.

F *Mihi ſiet uetuſque perſuaſio,*
Plantare filios nunquam hominem oportuit,
Dum cernit ad quot illos gignimus mala.

In his autem quæ deinceps ſequuntur, malorum quoque cauſam euidenter reducit ad priocipia, ſic dicens. A

O qui miſer natus maliſque obnoxius
Editus homo es, uitæ tuæque miſeriam
Inde habuiſti, cœpit æther omnibus
Spiramen unde alens tradere mortalibus.
Mortalis ergo cum ſis, ne ſis immemor.

Rurſus autem his ſimilia ſic tradit.

Mortalium omnium beatus non fuit
Quiſquam, moleſtia & nemo carens fuit.

Et deinde rurſus. B

Heu generi humano quot & quanta accidunt,
Quot ſpecies malorum, neque finis datur.

Et adhuc ſimiliter.

Inter homines beatus quis perpetuo non eſt.

Hac itaque ratione dicunt etiam Pythagoreos abſtioere à rebus venereis. Mihi autem contra videntur vxores quidem ducere vt liberos ſuſcipiant, velle autem à venerea voluptate ſe continere poſt ſuſceptos liberos. Hac ratione myſticè vti fabis prohibent, non quòd ſit legumen flatum excitans & concoctu difficile, & ſomnos efficiat turbulẽtos, neque quòd hominis capiti ſit aſſimilata, vt vult ille verſiculus. C

Idem eſt nam fabam atque caput corrodere patris.

Fabæ, ſteriles reddunt mulieres.

Sed potius quod fabæ, ſi comedantur, ſteriles efficiant muliares. Theophraſtus quidem certè in libro de cauſis naturalibus, fabarum ſiliquas, ſi ponantur ad radices arborum quæ nuper ſunt plantatæ, refert plantas exiccare. Quinetiam gallinæ domeſticæ quæ eas aſſiduè comedunt, efficiuntur ſteriles. Ex iis autem qui ab hæreſi aguntur, Marcionis quidem Pontici fecimus mentionem, propter ab eo ſuſceptā aduerſus Creatorem concertatiooem, vt qui mundanarũ rerum vſum recuſet. Ei autem continentiæ cauſa eſt ſi modo eſt ea dicenda continentia, ipſe creator, cui ſe aduerſari exiſtimans, Gigas iſte cum Deo pugnans, eſt inuitus continens, in creaturam & Dei opus inuehens. Qui ſi vſurpent vocem Domini qui dicit Philippo. SINE mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu autem ſequere me. At illud conſiderent quod ſimile carnis figmentum fert quoque Philippus, nõ habens cadauer infectum. Quomodo ergo cum carnem haberet, non habuit mortuum? Quoniam ſurrexit ex monimento Domini, quod vitia morte affecit, dixit autem Chriſto. D

Matth. 8.

Meminimus autem nefariæ quoque ex Carpocratis ſententia mulierum cõmunionis. Cum autem de dicto Nicolai loqueremur, illud prętermiſimus. Cũ formoſam inquiunt haberet vxorem, & poſt Seruatoris aſſumptionem ei fuiſſet ab Apoſtolis exprobrata zelotypia, in medium adducta muliere, permiſit cui vellet eam nubere. Aiunt enim hanc actionem illi voci conſentaneam, quæ dicit, quòd carne vti oporteat, eiuſque factum & dictum abſolutè & inconſideratè ſequentes, qui eius hæreſim perſequuntur, impudenter effuſeque fornicantur. Ego autem audio Nicolaum quidem nulla vnquam alia, quàm ea quæ ei nupſerat, vxore vſum eſſe, & ex illius liberis filias quidem conſenuiſſe virgines, filium autem permanſiſſe incorruptum. Quæ cum ita ſe habeant, vitii erat depulſio atque expurgatio, in medium Apoſtolorum circumactio vxoris, cuius dicebatur laborare zelotypia, & continentia à voluptatibus quæ magno ſtudio parantur, docebat illud. Vti carne hoc eſt exercere carnem. Neque enim, vt exiſtimo, volebant conuenienter Domini præcepto, duobus Dominis ſeruire, voluptati & Deo. Dicunt itaque Matthiam quoque ſic docuiſſe. Cum carne quidem pugnare, & ea vti, nihil ei impudicum largiendo ad voluptatem, augere autem animam per fidem & cognitionem. Sunt autem qui etiam publicam venerem pronunciant myſticam communionem. Dicitur enim facere aliquid mali, operari; ſicut etiam aliquid boni facere, ſimiliter

Matth. 6.

Matthiæ documentum.

A militer æquiuoce operari. Similiter autem communio quoque, bonum quidem
eſt in communicatione pecuniæ, nutrimenti, & veſtitus. Illi autem quamlibet rei
venereæ coniunctionem, impie vocauerunt communionem. Dicunt itaque ex iis
quendam, cùm ad noſtram virginem vultu formoſam acceſſiſſet, dixiſſe. Scriptum
eſt. Da omni à te petenti, illam autem honeſtè admodum reſpondiſſe, vt quæ non
intelligeret hominis petulantiam. At tu matrem conueni de matrimonio. O im-
pietatem, etiam voces Domini ementiuntur iſti intemperantiæ communicatores,
fratreſque libidinis, non ſolum probrum philoſophiæ, ſed etiam totius vitæ, qui
veritatem, quantum in eis ſitum eſt, adulterant ac corrumpunt, vel potius defo-
B diunt, qui omnium hominum infeliciſſimi, carnis & coitus coniunctionem eſſe
pronunciant ſacram communionem, & eam exiſtimant deducere ad regnum Dei. ἱεροφαντοῦσι τὴν κοινωνίαν
In fornices quidem & proſtibula deducit hæc communio, & eius cum eis partici-
pes fuerint ſues & hirci. In maiori autem ſpe apud eos fuerint, quæ præſunt lupana
ri meretrices, impudenter quoslibet qui volunt admittentes. Vos autem non ſic
Chriſtum didiciſtis, ſiquidem ipſum audiiſtis, & in eo docti eſtis, quemadmodum
eſt veritas in Chriſto Ieſu, vt deponatis quæ ſunt ſecundum veterem conuerſatio Eph. 4.
nem, veterem hominem qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptionis. Reno-
uamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induatis nouum hominem qui creatus eſt Eph. 5.
ſecundum Deum in iuſtitia & ſanctitate veritatis, ad Dei ſimilitudinem. Efficimi
C ni ergo Dei imitatores, vt filii dilecti, & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus
quoque dilexit nos, & tradidit ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in
odorem ſuauitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, vel auaritia, ne no
minetur quidem in vobis, ſicut decet ſanctos, & turpitudo & ſtultiloquium. Et-
enim docens Apoſtolus meditari vel ex voce eſſe caſtos, ſcribit. Hoc enim ſcitote
quòd omnis fornicator, & cætera vſque ad illud. Magis autem arguite. Effluxit
autem eis dogma ex quodam arcano, atque adeò afferam dictionem, matrem eo-
rum intemperantiæ, & ſiue ipſi huius libri ſcriptionis fuere auctores, vide arro-
gantiam, ſi quidem de Deo mentiuntur propter intemperãtiam, ſiue cum in alios
incidiſſent morbo præclari huius dogmatis laborarunt ii peruerſè audiuere. Ita
D autem ſe habet dictio. Vnum erant omnia. Poſtquam autem eius vnitati viſum eſt
non eſſe ſolam, exiit ab eo inſpiratio, & cum ea coniunctionem iniit & commu-
nionem, & fecit dilectum. Ex hinc autem egreſſa eſt ab ipſo inſpiratio, cum qua
cum conſuetudinem habuiſſet & coniunctionem, fecit poteſtates, quæ nec poſ-
ſunt videri nec audiri, vſque ad illud, vnamquamque in nomine proprio. Si enim
hi quoque ſicut Valentiniani, ſpiritales poſuiſſent communiones, ſuſcepiſſet for
te aliquis eorum opinionem. Carnalis autem probri communionem ad ſanctã ex-
tollere Prophetiam, & eius qui deſperat ſalutem. Talia autem ſtatuunt. Prodici
quoque aſſeclæ, qui ſeipſos falſo nomine vocant Gnoſticos, ſeipſos quidem dicen-
tes eſſe natura filios primi Dei. Nobilitate autem & libertate abutentes, viuunt
E vt volunt. Volunt autem libidinoſe, ſe nulla re teneri arbitrati, vt Domini ſabba
ti, & qui ſint quouis genere ſuperiores, filii regales. Regi autem, inquiunt, lex Videtur tale quid deeſſe.
ſcripta nõ eſt. Primum quidem, quòd non faciant omnia quę volunt. Multa .n. eos
prohibebunt etſi cupiant, & conentur. Quinetiã quæ faciunt, nõ faciunt vt reges, Quàm falſa ſint quæ dicunt, ex his conſtat. primum etc. vel id conſulto præter miſiſſe vſus quadã breuitate more Thucydidis.
ſed vt maſtigię. Clanculum enim committunt adulteria, timentes ne deprehendan
tur, & vitantes ne condemnentur & metuentes ne ſupplicio afficiantur. Quomo
do autem res eſt libera intemperantia & turpis ſermo? Omnis enim qui peccat, eſt
ſeruus, inquit Apoſtolus. Sed quomodo vitam ex Deo inſtituit, qui ſeipſum præ- 2. Pet. 2.
buit dedititium cuiuis cõcupiſcentiæ, cum dixerit Dominus. Ego autem dico. Ne
concupiſcas. Vult autem quis ſua ſponte peccare, & fert decretum vt adulteria
F committat, voluptatibuſque & delitiis ſe expleat, & aliorum violet matrimonia? Exo. 20
Cum aliorum autem qui inuiti peccant miſereamur, ſi in externum mundum vene
rint, qui in alieno non fuerint fideles, eis fides non habebitur. Afficit antè hoſpes
aliquis ciues contumelia. & eis iniuria facit non autem vt peregrinus, vtens neceſ

ſariis, viuit, cines non offendens? Quomodo autem cum eadem faciant quæ qui A
odio habentur gentibus, propterea quòd non faciant ea quæ edicta ſunt legibus,
nempe iniqui, & incontinentes, & auari, & adulteri dicunt ſe ſolos Deum noſſe?
Oporteret enim eos etiam cum in alienis adſunt rectè viuere, vt re vera regiam
virtutem oſtenderent. Iam verò & humanis legiſlatoribus, & diuinæ legi odio ha
bentur, cum inique & præter leges viuere inſtituerint. Is certè qui ſcortatorem cõ
Num. 25. fodit, à Deo pius eſſe oſtenditur in Numeris. Et ſi dixerimus, inquit Ioannes in
1. Ioan. 1. epiſtola, quòd ſocietatem habemus cum eo, nempe Deo, & in tenebris ambula-
mus, mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, ſicut &
ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus cum ipſo, & ſanguis Ieſu filii eius emun-
dat nos à peccato. Quomodo ergo ſunt hi huius mundi ſeu ſeculi hominibus me- B
liores, qui vel peſſimis huius mundi ſunt ſimiles? Sunt enim, vt arbitror, ſimiles na
tura, qui ſunt facti ſimiles. Quibus autem ſe eſſe cenſent nobilitate ſuperiores,
eos debent etiam ſuperare moribus, vt vitent ne includantur in carcere. Reuera
enim vt dixit Dominus. NISI abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarum &
Matth. 5. Phariſæorum, non intrabitis in regnum Dei. De abſtinentia autem à cibis oſten-
ditur à Daniele. Vt ſemel autem dicam. De obedientia dicit pſallens Dauid. In quo
dirigit iunior viam ſuam. Et ſtatim audit. In cuſtodiendo ſermones tuos in toto
Pſal. 118. corde. Et dicit Hieremias. Hæc autem dicit Dominus. Per vias gentium ne ambu-
laueritis. Hinc moti aliqui alii, puſilli, & nullius pretii, dicunt formatum fuiſſe ho C
minem à diuerſis poteſtatibus, & quæ ſunt quidem vſque ad vmbilicum, eſſe artis
diuinioris, quæ autem ſubter, minoris, qua de cauſa coitum quoque appetere. Nõ
animaduertunt autem, quòd ſuperiores quoque partes nutrimẽtum appetunt, &
quibuſdam libidinantur. Aduerſantur autem Chriſto quoque, qui dixit Phariſeis,
eundem Deum & internum noſtrum & externum feciſſe hominem. Quinetiam
appetitio non eſt corporis, etſi fiat per corpus. Quidam alii quos etiam vocamus.
Antitactas, hoc eſt aduerſarios & repugnantes, dicunt quòd Deus quidem, pater
vniuerſorum, noſter eſt natura & omnia quæcũque fecit bona ſunt. Vnus autem
quiſpiam ex iis qui ab ipſo facti ſunt, ſeminauit zizania, malorum naturam gene-
rans, quibus etiam nos omnes implicauit, nos efficiens patri aduerſarios. Quare D
nos etiam ipſi huic aduerſamur ad patrem vlciſcendum, contra ſecundi volunta-
tem facientes. Quoniam ergo hic dixit. Non mœchaberis, nos, inquiunt, mœcha
mur, vt eius mandatum diſſoluamus. Dixerimus autem ad eos quoque, quòd ſi
Pſeudoprophetas, & eos qui veritatem ſimulant, ex operibus cognoſci accepi-
mus: male audiunt autem & vituperantur veſtra opera: quomodo adhuc dicetis
vos veritatem tenere? Aut enim nullum eſt malum, & non eſt vtique dignus repre
henſione, is quem vos inſimulatis, vt qui Deo ſit aduerſatus: neque fuit alicuius
mali effector. Vna enim cum malo arbor quoque interimitur, aut ſi eſt malum ac
conſiſtit; dicant nobis quid dicant eſſe ea quæ data ſunt præcepta, de iuſtitia, de cõ
tinentia, de tolerantia, de patientia, & iis quæ ſunt huiuſmodi, bona an mala, & E
ſi fuerit quidem malum præceptum, quod plurima prohibet facere turpia; aduer-
ſus ſeipſum legem feret vitium, vt ſeipſum diſſoluat, quod quidem non poteſt
fieri. Sin autem bonum: cum bonis aduerſentur præceptis, bono aduerſari, &
mala facere confitentur. Iam verò ipſe quoque Seruator, cui ſoli cenſent eſſe pa
rendum, odio habere, & maledictis inſequi prohibuit. Et cum aduerſario, in-
Matth. 5. quit, vadens, eius amicus conare diſcedere. Aut ergo Chriſti quoque negabunt
Luc. 12. ſuaſionem, aduerſantes aduerſario, aut ſi ſint amici, non eum contra afficient in-
iuria. Quid verò, an neſcitis viri egregii (loquar enim tanquam præſentibus)
quod cum præceptis quæ ſe rectè habent pugnantes, propriæ ſaluti reſiſtitis? Non
enim ea quæ ſunt vtiliter edicta, ſed vos ipſos euertitis. Et Dominus, luceant F
Matth. 5. quidem, inquit, bona veſtra opera. vos autem libidines & intemperantias ve-
ſtras manifeſtas redditis. Et alioqui ſi vultis legiſlatoris præcepta diſſoluere: qua-
nam de cauſa, illud quidem. Non mœchaberis, & hoc, ſtuprum puero non infe
res,

A res, & quæcunque ad continentiam conferunt, diſſoluere conamini, propter ve-
ſtram intemperantiam: non diſſoluitis autem qoæ ab ipſo fit hyemem, vt media
adhuc hyeme ęſtatem faciatis: neque terram nauigabilem, mare autem quod pedi
bus obiri poſſit, facitis, vt qui hiſtorias compoſuerunt, barbarum Xerxem dicunt
voluiſſe facere. Cur verò non omnibus præceptis repugnatis? Nam cum ille dicat,
Creſcite & multiplicamini, oporteret vos qui aduerſamini, nullo modo vti coitu,
& cum dixit. Dedi vobis omnia ad veſcendum & fruendum, vos nullo frui opor
tuit. Quinetiam eo dicente oculum pro oculo, non oportuit vos decertationem
contraria rependere decertatione. Et cum furem iuſſerit reddere quadruplum,
B oportuit vos furi aliquid etiam addere. Rurſus verò ſimiliter cum præcepto, Di-
liges Deum tuum ex toto corde tuo, repugnetis, oportuit nec vniuerſorum qui-
dem Deum diligere. Et rurſus cum dixerit. Non facies ſculptile neque fuſile, con
ſequens erat vt etiam ſculptilia adoraretis. Quomodo ergo non impiè facitis, qui
Creatori quidem, vt dicitis, reſiſtitis, quæ ſunt autem meretricibus & adulteris
ſimilia ſectamini? Quomodo autem non ſentitis vos eum maiorem facere, quem
vt imbecillum exiſtimatis, ſiquidem id fit quod vult non autem illud quod voluit
bonus. Contra enim oſtenditur quodam modo à vobis ipſis, imbecillum eſſe ve-
ſtrum patrem vt dicitis. Recenſent etiam ex quibuſdam locis Propheticis decer
ptas dictiones, & male conſarcinatas, quæ allegoricè dicta ſunt, tanquam recto
C ductu & citra figuram dicta ſumentes. Dicunt enim ſcriptum eſſe, Deo reſti- Malach.3.
terunt, & ſalui facti ſunt. Illi autem & Deo impudenti hoc tribuunt, & hoc e-
loquium tanquam conſilium præceptum accipiunt, & hoc ſuæ ſaluti adſcribunt,
quòd creatori reſiſtant. At impudenti quidem Deo non ſcriptum eſt. Si au-
tem ſic quoque habeat, cum qui vocatus eſt diabolus intelligite impudentem,
vel vt qui accuſet peccatores, vel vt qui defecerit & ſit apoſtata. Populus ergo
de quo hoc dictum eſt, cum caſtigantur propter ſua peccata, ęgrè ferentes & ge
mentes, his verbis quæ dicta ſunt murmurabant, quod aliæ quidem gentes cum
iniquè ſe gerant non puniantur, ipſi autem in ſingulis vexentur, adeò vt Hie-
remias quoque dixerit. Cur via impiorum proſperatur? quod ſimile eſt ei quod Hier.12
dictum eſt apud Malachiam, Deo reſtiterunt, & ſalui facti ſunt. Nam qui di-
D cuntor Prophetæ, non dicunt ſolum ſe aliqua à Deo audire, ſed ipſi etiam o-
ſtenduntur annunciare per ἀντιστροφὴν ea quæ vulgo iactantur à populo, tanquam ἀντιστροφή
quæſtiones quaſdam qoæ fiunt ab hominibus afferentes, ex quibus eſt etiam di
ctum propoſitum. Nunquid autem ad hos verba ſua dirigens, ſcribit Apoſto-
lus in epiſtola ad Romanos. ET NON ſicut blaſphemamur, & ſicut dicunt ali- Rom.3.
qui nos dicere. Faciamus mala, vt veniant bona, qoorum iuſta eſt damnatio.
Ii ſunt qui in legendo, tono vocis peruertunt ſcripturas ad proprias volupta-
tes, & aliquorum accentuum & punctorum tranſpoſitione, quæ moderatè &
vtiliter præcepta ſunt, ad ſuas trahunt delitias. QVI irritatis Deum ſermoni
bus veſtris, inquit Malachias. Et dicitis in quo nam eom irritauimus. Dum vos Malach.2.
E dicitis. Quicunque facit malum, bonus eſt coram Domino, & ipſe in eis com
placuit, & vbi eſt Deus iuſtitiæ? Ne ergo hunc locum vngue amplius fodican-
tes, plurium abſurdarum hæreſum meminerimus: nec rurſus dum in ſingulis ὀνυχίζοντες
aduerſus vnamquamque dicere neceſſe habentes, propterea pudore afficiamur,
& nimis prolixos hos faciamus Commentarios: age in duo diuidentes omnes
hæreſes, eis reſpodeamus. Aut enim docent indifferenter viuere: aut modum
tonumque excedentes, per impietatem & odium profitentur continentiam.
Prius autem tractandum eſt de prima parte. Si omnem vitam licet eligere: eam
ſcilicet etiam licet qui eſt cum continentia, & ſi quævis vita nulli eſt periculo ὑπεύθυνοι
F obnoxia: electa ſcilicet, cum virtute & temperantia multo minus. Ei enim qui
eſt Dominus Sabbati data poteſtate, ſi vitæ intemperanter actæ nulla eſt red-
denda ratio: multo magis qui vitam moderatè & temperatè inſtituit, nulli erit 1.cor.6.

1.Cor.6. rationi reddendæ obnoxius. OMNIA enim licent, ſed non omnia expediunt, A
ait Apoſtolus. Quòd ſi omnia licent; videlicet moderatum quoque eſſe & temperantem. Quemadmodum ergo is eſt laudandus, qui libertate vſus eſt ad viuendum ex virtute: ita multomagis qui dedit nobis liberam & noſtri iuris poteſtatem, & conceſſit nobis viuere vt vellemus, eſt venerandus & adorandus, vt qui non permiſerit vt noſtra electio & vitatio ſeruiret neceſſariò. Si eſt autem vterque æquè ſecurus, & qui incontinentiam, & qui continentiam elegerit; non eſt tamẽ ex æquo honeſtum & decorum. Qui enim impegit in voluptates, gratificatur corpori. Temperans autem, animam corporis Dominam liberat à vitiis. Et ſi dicant
Gal.5. nos vocatos fuiſſe in libertatem: ſolummodo ne præbeamus libertatem in occaſionem carni, ex ſententia Apoſtoli. Si autem cupiditati eſt obſequendum, & B
quæ probroſa eſt & turpis vita vt indifferens eſt eligenda, vt ipſi dicunt: aut cupiditatibus eſt omnino parendum, & ſi hoc ita eſt: facienda ſunt quæuis impudiciſſima & maximè nefaria; eos ſequendo qui nobis perſuadent aut ſunt aliquę declinandæ cupiditates, & non eſt amplius viuendum indifferenter: neque eſt impudenter ſeruiendum viliſſimis & abiectiſſimis noſtris partibus, ventri & pudendis, propter cupiditatem noſtro blandiendo cadaueri. Nutritur enim & viuificatur cupiditas, dum ei vt optatis fruatur inſeruitur: quemadmodum rurſus ſi arceatur & interturbetur, flacceſcit. Quomodo autem fieri poteſt, vt qui victus eſt à voluptatibus, Domino aſſimiletur, aut Dei habeat cognitionem? Omnis enim voluptatis principium eſt cupiditas. Cupiditas autem eſt C
moleſtia & ſolicitudo, quæ propter egeſtatem aliquid appetit. Quare nihil aliud mihi videntur, qui hanc vitæ rationem ſuſcipiunt, quàm quod dicitur.

Vltra ignominiam ſæuos ſentire dolores,

Vt qui attrahendum ad ſe malum nunc & in poſterum eligant. Si ergo omnia licerent, nec timendum eſſet ne à ſpe excideremus propter malas actiones: eſſet fortaſſe eis aliquis prætextus cur malè viueret & miſerabiliter. Quoniam autem vita quædam beata nobis oſtenſa eſt per præcepta; quam oportet omnes ſequentes, nec aliquid eorum quæ dicta ſunt perperam audientes, nec eorum D
quæ conuenit aliquid, & ſi ſit vel minimum, contemnentes, ſequi quo verbum ducit: cum ſi ab eo exciderimus, in malum immortale incidamus neceſſe eſt: ſi Diuinam ſcripturam ſecuti fuerimus, per quam ingrediuntur qui crediderunt, vt Domino quoad eius fieri poteſt, aſſimilentur: non eſt viuendum indifferenter, ſed pro viribus mundos eſſe oportet à voluptatibus & cupiditatibus: & cura eſt gerenda animæ. Mens enim quæ eſt munda & ab omni vitio libera, eſt quodammodo apta ad poteſtatem Dei ſuſcipiendam, cum diuina in eo aſſurgat imago, & quicunque habet hanc ſpem in Domino, ſeipſum,
1.Ioā.3. clemens legit ἁγνίζει noſter interpres ἁγιάζει vertit enim ſanctificat. inquit, mundum caſtumque facit, quatenus ille eſt caſtus. Vt ii autem accipiant Dei cognitionem qui adhuc ducuntur à vitiis, minimè poteſt fieri. Ergo nec vt finem aſſequantur, qui nullam habent Dei cognitionem. Et eum quidem qui hunc finem non aſſequitur, accuſare videtur Dei ignoratio. Vt Deus autem ignoretur, efficit vitæ inſtitutio. Omnino enim fieri non poteſt vt quis ſimul ſit & ſcientia præditus, & blandiri corpori non erubeſcat. Neque enim poteſt vnquam conuenire, quòd voluptas ſit bonum, cum eo quod bonum ſit ſolum pulchrum & honeſtum, vel etiam cum eo quòd ſolus ſit pulcher Domi- E
Col.2. nus, & ſolus bonus Deus & ſolus amabilis. IN Chriſto autem circumciſi eſtis, circumciſione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, in circumciſione Chriſti. Si ergo cum Chriſto conſurrexiſtis, quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſunt ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſconſa eſt cum Chriſto Deo, non autem ea quam exercens fornicatur. Mortificate ergo membra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, F

A ditiam paſſionem, deſiderium, propter quæ venit ira. Deponant ergo ipſi quoque
iram, indignationem, vitium, maledictum, turpem ſermonem ex ore ſuo, exu-
entes veterem hominem cum concupiſcentiis, & induentes nouum qui reno-
uatur in agnitionem ad imaginem eius qui creauit ipſum. Vitæ enim inſtitu-
tio apertè eos arguit qui mandata nouere. Qualis enim ſermo, talis eſt vita.
Arbor autem cognoſcitur ex fructibus, non ex floribus & foliis ac ramis. Co-
gnitio ergo eſt ex fructu & vitæ inſtitutione, non ex verbo & flore. Non enim
ſolum verbum dicimus eſſe cognitionem, ſed aliquam diuinam ſcientiam, &
lucem illam quæ innata fuerit in anima ex præceptorum obedientia, quæ fa-
B cit omnia manifeſta quæ ſunt in generatione, & hominem inſtruit vt ſeipſum
cognoſcat, & docet hominem, vt ad Deum ſuas cogitationes dirigat. Quod
enim oculus eſt in corpore, hoc eſt in mente cognitio. Neque dicant liberta-
tem eam quæ eſt ſub voluptate ſeruitutem, ſicut ii qui bilem dicunt dulcem.
Nos enim didicimus libertatem, qua Dominus noſter nos liberat, ſoluens à vo
luptatibus & à cupiditatibus, & aliis vitiis animique perturbationibus. Qui di 1.Ioan.2.
cit. Noui Dominum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo veri-
tas non eſt, ait Ioannes. Iis autem qui ſpecioſis quibuſdam verbis, per conti-
nentiam, ſunt impii & in creaturam & ſanctum opificem, qui eſt ſolus Deus
omnipotens, & dicunt non eſſe admittendum matrimonium & liberorum pro-
C creationem, nec immundum eſſe inducendos alios infelices futuros, nec ſup-
peditandum eſſe morti nutrimentum, illa ſunt dicenda. Primum quidem illud
Ioannis. ET nunc Antichriſti multi facti ſunt. Vnde ſcimus quòd nouiſſima 1.Ioan.2.
hora eſt. Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Nomini ſi fuiſſent ex no
bis, permanſiſſent utique nobiſcum. Deinde ſunt etiam euertenda & diſſol-
uenda quæ ab eis afferuntur, hoc modo. Salomæ interroganti quouſque vige
bit mors, non quaſi vita eſſet mala, & mala creatura, Dominus. Quoad vſ-
que, inquit, vos mulieres paritis, ſed quaſi naturalem docens conſequentiam.
Ortum enim omnino ſequitur interitus. Vult ergo lex quidem vos à delitiis
omnique probro & dedecore educere. Et hic eſt eius finis, ab iniuſtitia ad iu-
ſtitiam deducere, honeſta ac moderata eligendo matrimonia, & liberorum pro
D creationem, bonamque vitæ inſtitutionem. Dominus autem non venit ad ſol-
uendam legem ſed ad implendam, ad implendam autem, non vt cui aliquid de-
eſſet, ſed quòd perfectæ fuerint legis prophetiæ in eius aduentu. Nam recta
vitæ inſtitutio, iis, etiam qui iuſtè vixerunt, ante legem per verbum prædi-
cabatur. Vulgus ergo hominum quod non nouit continentiam, corpore vi-
tam degit, ſed non ſpiritu. Sine ſpiritu autem corpus eſt terra & cinis. Iam
adulterium iudicat Dominus ex cogitatione. Quid enim, an non licet etiam
continenter vti matrimonio, & non conari diſſoluere quod coniunxit Domi-
nus. Talia enim docent coniugii diuiſores, propter quod, nomen probris ac
E maledictis appetitur inter gentes. Sceleratum autem dicentes iſti eſſe coitum,
qui ipſi quoque vt conſiſterent, ex coitu accepere, quomodo non fuerint ſce
lerati. Eorum autem qui ſunt ſanctificati, ſanctum quoque, vt puto, ſemen
eſt. Ac nobis quidem debet eſſe ſanctificatus, non ſolum ſpiritus, ſed & mo-
res, & vita, & corpus. Nam quanam ratione dicit Paulus Apoſtolus eſſe ſan-
ctificatam mulierem à viro, aut virum à muliere? Quid eſt autem quod Do- 1.Cor.7.
minus quoque dixit iis qui interrogabant de diuortio, an liceat vxorem dimit
tere, cum Moſes id permiſerit. AD duritiam cordis veſtri, inquit Moſes, hæc Matth.19. Mar.10.
ſcripſit. Vos autem non legiſtis quòd protoplaſto Deus dixit. Eritis duo in
carne vna. Quare qui dimittit vxorem, præterquam fornicationis cauſa, facit
F eam mœchari. Sed poſt reſurrectionem, inquit, nec vxores ducunt, nec nu- Luc.20.
bunt, etenim de ventre & cibis dictum eſt. Eſcæ ventri, & venter eſcis. Deus 1.Cor.6
autem & illum & has deſtruet, hos impetens, qui inſtar caprorum & hirco-

καταργήσει ocioſa reddet, & ceſſare faciet.

rum ſibi viuendum eſſe cenſent ne ſecurè ac ſine timore comeſſent & coirent. A
Si reſurrectionem itaque acceperunt, vt ipſi dicunt, & ideo matrimonium infirmant & abrogant: nec comedant, nec bibant. Otioſum enim eſſe ceſſareque ventrem & cibos dicit Apoſtolus in reſurrectione. Quomodo ergo eſuriunt, & ſitiunt & carnis patiuntur affectiones, & alia quæ non patietur, qui per Chriſtum accepit perfectam, quæ ſperatur, reſurrectionem? Quinetiam
Rom. 14. ii qui colunt idola, à cibis & venere abſtinent. NON eſt autem, inquit, regnum Dei cibus & potus. Certè Magis quoque curæ eſt, qui Angelos colunt & dæmones, ſimul à vino & animatis & rebus abſtinere venereis. Quemadmodum autem humilitas eſt manſuetudo, non autem afflictio corporis: ita etiam continentia eſt animæ virtus, quæ non eſt in manifeſto, ſed in occul- B
to. Sunt autem etiam qui matrimonium apertè dicunt fornicationem, & decernunt id traditum eſſe à diabolo. Dicunt autem glorioſi iſti iactatores ſe imitari Dominum, qui neque vxorem duxit, neque in mundo aliquid poſſedit, ſe magis quàm alii Euangelium intellexiſſe gloriantes. Eis autem dicit ſcriptura. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Deinde neſciunt cauſam cur Dominus vxorem non duxerit. Primum quidem propriam ſponſam habuit eccleſiam. Deinde verò nec homo erat communis, vt opus haberet etiam adiutore aliquo ſecundum carnem. Neque erat ei neceſſe procreare fi-
Matth. 19. lios qui manet in æternum, & natus eſt ſolus Dei filius. Hic ipſe autem Do- C
Mar. 10. minus dicit. QVOD Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Et rurſus. SICVT autem erat in diebus Noë, erant nubentes, & nuptui dantes, ædificantes &
Matth. 24. plantantes, & ſicut erat in diebus Loth ita erit aduentus filii hominis. Et quod non dicit ad gentes, ſubiungit. Num cum venerit filius hominis, in-
Luc. 18. ueniet fidem in terra. Et rurſus. VAE prægnantibus & lactantibus in illis die-
Luc. 21. bus. Quamquam hæc quoque dicuntur allegoricè. Propterea nec tempora præfiniit quæ pater poſuit in ſua poteſtate, vt permaneret mundus per generationes. Illud autem. Non omnes capiunt verbum hoc. Sunt enim Eunu-
Matth. 19. chi qui ſic nati ſunt, & ſunt Eunuchi qui caſtrati ſunt ab hominibus, & ſunt Eunuchi qui ſeipſos caſtrarunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere, D
capiat, neſciunt quòd poſtquam de diuortio eſſet locutus, cum quidam rogaſſent. Si ſic ſit cauſa vxoris, non expedit homini vxorem ducere: tunc dixit Dominus. Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Hoc autem qui rogabant, volebant ex eo ſcire, an vxore damnata & eiecta propter fornicationem, concedat aliam ducere. Aiunt autem Athletas quoque non paucos abſtinere à venere, propter exercitationem corporis continentes, quemadmodum Crotoniatem Aſcylum, & Criſonem Imeræum. Quinetiam Amœbeus cytharœdus, cum recenter vxorem duxiſſet, à ſponſa abſtinuit, & Cyrenæus Ariſtoteles amantem Laidem ſolus deſpexit. Cum meretrici itaque, iuraſſet ſe eum eſſe in patriam abducturum, ſi ei aduerſus decertantes ad- E
uerſarios in aliquibus opem tuliſſet, poſtquam id perfecit, lepidè à ſe ſcriptum iuſiurandum exequens, eius quàm ſimillimam Cyrenæ ſtatuit imagi-
Iſter. nem, vt ſcribit Iſter in libro de Proprietate certaminum. Quare nec caſtitas
αὐτουχίαν eſt bonum & ex virtute, niſi fiat propter dilectionem in Deum. Iam de iis
1. Tim. 4. qui matrimonium abhorrent dicit beatus Paulus. In nouiſſimis diebus deficient quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum,
Coloſſ. 2. prohibentium nubere, abſtinere à cibis. Et rurſus dicit. NEMO vos ſeducat volens in humilitate & religione & parſimonia corporis. Idem autem illa quo-
1. Cor. 7. que ſcribit. ALLIGATVS es vxori, ne quæras ſolutionem. Solutus es ab vxore, ne quæras vxorem. Et rurſus. Vnuſquiſque autem ſuam vxorem ha- F
beat, ne tentet vos Sathanas. Quid verò, non etiam iuſti veteres creaturam cum gratiarum actione participabant? Aliqui autem etiam liberos ſuſceperunt,

A runt, cũ cõtinenter verſati eſſent in matrimonio. Et Heliæ quidem corui alimen
tum afferebãt, panes & carnes. Quinetiam Samuel Propheta, armũ, quẽ ex iis quę
comedebat reliquerat, allatũ, dedit edendum Sauli. Hi autẽ qui ſe eos dicunt vitæ
inſtitutis excellere, cũ illorũ actionibus ne poterũt quidem cõferri. Qui itaq. non
comedit, comedentẽ ne ſpernat. Qui autẽ comedit, eum qui nõ comedit nõ iudi- Rom. 14.
cet. Deus enim ipſum accepit. Quinetiam Dominus de ſeipſo dicẽs, Venit, inquit, Math. 11.
Ioãnes, nec comedens nec bibens, & dicũt Dæmonium habet. Venit filius hominis
comedens & bibẽs, & dicũt. Ecce homo vorax & vini potor, amicus publicanorũ
& peccatorũ. An etiã reprobãt Apoſtolos. Petrus enim & Philippus filios procrea
runt. Philippus autẽ filias quoq. ſuas viris tradidit. Et Paulus quidem certè nõ ve- Phil. 4.
B retur in quadam epiſtola ſuam appellare cõiugem, quam nõ circumferebat, quod Et tu germane compar. græce σύζυγε
nõ magno ei eſſet opus miniſterio. Dicit itaque in quadam epiſtola. Non habemus
poteſtatem ſororem mulierem circunducendi ſicut & reliqui Apoſtoli? Sed hi qui 1. Cor. 9.
dem, vt erat cõſentaneũ, miniſterio quod diuelli nõ poterat, prædicationi ſcilicet
attendentes, non vt vxores, ſed vt ſorores circũducebant mulieres, quæ vnà mini-
ſtraturæ eſſent apud mulieres quæ domos cuſtodiebãt: per quas etiam in gynæcęũ,
abſq. vlla reprehẽſione malaue ſuſpicione, ingredi poſſet doctrina Domini. Atqui
hic ipſe exclamauit, NON eſt regnũ Dei eſca & potus. Neq. verò abſtinẽtia à vino Rom. 14.
& carnibus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Quis eorũ ouilla pelle
indutus, & zona pellicea accinctus, circuit vt Helias? vel ſubligaculum tantũ ha-
C bens lineũ, vt Hieremias. Ioãnis autem vitæ inſtitutũ cognitione præditũ quis imi-
tabitur? Sed ſic quoq. viuentes, gratias creatori agebãt beati Prophetæ. Carpocra-
tis autẽ iuſtitia, & eorũ qui æquè atq. ipſe impudicam & intemperantẽ perſequun
tur cõmunionẽ, hoc modo diſſoluitur. Simul enim ac dixerit, A te petenti des, ſub- Luc. 6.
iungit, Et eum qui velit mutuo accipere ne auerſeris, hãc docens cõmunicationẽ,
nõ autem illam inceſtam & impudicã cõiunctionem. Quomodo autẽ fuerit is qui
petit & accipit, is qui mutuatur, ſi nullus ſit qui habeat & det mutuo? Quid verò
quando dicit Dominus, ESVRII & me pauiſtis, ſitii, & potũ mihi dediſtis, hoſpes Matt. 25.
eram, & me collegiſtis, nudus, & me veſtiiſtis. Deinde ſubiungit, Quatenus feci-
ſtis vni horũ minimorum, mihi feciſtis: nunquid eaſdem quoq. tulit leges in veteri
D teſtamento? Qui dat mendico, fœneratur Deo, & Ne abſtinueris à benefaciendo Pro. 19.
egeno, inquit. Et rurſus, Eleemoſynę & fides ne te deficiant, inquit. Paupertas au-
tem virum humiliat, ditant autem manus virorum. Subiungit autem, Qui pecu- Pſal. 14.
niam ſuam non dedit ad vſuram, fit acceptus: &, Pretium redemptionis animæ
propriæ iudicantur diuitiæ. An non apertè indicat, quòd ſicut mundus componi- Pſal. 48.
tur ex contrariis, nempe ex calido & frigido humido & ſicco, ita etiam ex iis qui
dant & ex iis qui accipiunt? Et rurſus cùm dixit, Si vis perfectus eſſe, vende quæ
habes & da pauperibus, refellit eum qui gloriatur quòd omnia à iuuentute præ-
cepta ſeruauerit. Non enim impleuerat illud, Diliges proximnm tuum ſicut tei- Matth. 19.
pſum. Tunc autem vt qui à Domino perficeretur, docebatur communicare & im-
E pertiri per caritatem. Pulchrè ergo non prohibuit eſſe diuitem, ſed eſſe diuitem
iniuſtè & inexplebiliter. Poſſeſsio enim quæ cum iniquitate acceleratur, minor
redditur. Sunt enim qui ſeminantes multiplicant, & qui colligentes minus ha-
bent. De quibus ſcriptum eſt, Diſperſit, dedit pauperibus iuſtitia eius manet in Pſal. 111.
ſeculum ſeculi. Qui enim ſeminat & plura colligit, is eſt qui per terrenam & tem-
poralem communicationem ac diſtributionem, cœleſtia acquirit & æterna. Eſt
autem alius qui incaſſum nemini impertit, & theſauros in terra colligit, Vbi æru-
go & tinea deſtruunt. De quo ſcriptum eſt, Qui colligit mercedes, colligit in ſac-
cum perforatum. Huius agrum Dominus in Euangelio dicit fuiſſe fertilem: de- Agg. 1.
inde cum vellet fructus reponere, & eſſet maiora horrea & apothecas ſibi ædifi-
F caturus ſibi dixiſſe per proſopopœiam, Habes bona multa repoſita tibi in mul- Luc. 12.
tos annos, ede, bibe, lætare. Stulte ergo, inquit, hac nocte animam tuam à te
repetunt: Quæ ergo paraſti, cuius erunt? Humana ergo continentia, ea,

inquam,quæ eſt ex ſententia Philoſophorum Græcorum,profitetur pugnare cum A
cupiditate, & in factis ei non inſeruire. Quæ eſt autem ex noſtra ſententia conti-
nentia,non concupiſcere: non vt quis concupiſcens ſe fortiter gerat,ſed vt etiam
à concupiſcendo ſe contineat. Non poteſt autem ea aliter accipi continentia, niſi
Matth.7. Luc.11. gratia Dei.Et ideo dixit:Petite & dabitur vobis. Hanc gratiam Moſes quoque ac-
cepit qui indigo corpore erat indutus, vt quadraginta diebus neque eſuriret neq.
ſitiret. Quemadmodum autem melius eſt ſanum eſſe, quàm ægrotantem diſſerere
de ſanitate: ita lucem eſſe, quàm loqui de luce. & quæ eſt ex veritate continentia,
ea quæ docetur à Philoſophis. Non enim vbi eſt lux illic tenebræ. Vbi autem ſola
inſidet cupiditas,etiamſi quieſcat ab ea quæ per corpus fit operatione,at memoria
quidem certè cum eo quod non eſt præſens congreditur.In ſumma autem & gene B
raliter nobis procedat oratio,de matrimonio, nutrimento, & aliis, vt nihil facia-
mus ex cupiditate,velimus autem ea ſola quæ ſunt neceſſaria. Non ſumus enim fi-
lii cupiditatis,ſed voluntatis.& eum qui vxorem duxit pro liberorum procreatio-
ne,exercere oportet continentiam, vt ne ſuam quidem concupiſcat vxorem, quã
debet diligere,honeſta & moderata voluntate operam dans liberis. Non enim car
nis curam gerere ad concupiſcentias didicimus:honeſtè autẽ tanquam in die Chri
ſto,& dominica lucida vitæ inſtitutione ac conuerſatione ambulantes. non in co-
meſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in litibus &
contentionibus. Verum enimuero non oportet conſiderare continentiam in vno
ſolum genere,nempe in rebus venereis, ſed etiam in quibuſcunque aliis quæ luxu C
rioſa concupiſcit anima,non contenta neceſſariis, ſed ſolicita de delitiis. Conti-
nentia eſt pecuniam deſpicere, voluptatem, poſſeſsionem, ſpectaculum magno &
excelſo animo contemnere, os cõtinere, ratione quæ ſunt mala vincere. Iam verò
angeli quoq. quidam cũ fuiſſent incõtinentes, victi cupiditate, huc è cœlo deſcen-
derũt. Valentinus autẽ in epiſtola ad Agathopopodem, Cùm omnia,inquit,ſuſti-
nuiſſet,erat cõtinens.diuinitatẽ operabatur Ieſus. edebat & bibebat propriè, non
reddens cibos.tanta ei inerat vis cõtinentiæ, vt etiam nutrimentũ in eo nõ interie
rit,quoniã ipſe non habuit interitũ.Nos ergo propter dilectionẽ in Dominum, &
propter ipſum honeſtum,amplectimur cõtinentiam.templum ſpiritus ſanctifican-
tes. Honeſtũ enim eſt, propter regnũ cœlorũ ſeipſum caſtrare ab omni cupiditate, D
& emũdare cõſcientiam à mortuis operibus,ad ſeruiendum Deo viuẽti. Qui autẽ
propter odium aduerſus carnẽ ſuſceptũ,à cõiugali cõiunctione, & eorũ qui cõue-
niunt ciborũ participatione liberari deſiderãt, indocti ſunt & impii,& abſq. ratio
ne cõtinentes, ſicut aliæ gentes plurimæ. Brachmanes quidem certè neq. animatũ
comedunt,neq. vinũ bibũt.Sed aliqui quidẽ ex iis,quotidie ſicut nos cibũ capiunt.
nõnulli autẽ ex iis tertio quoq. die, vt ait Alexãder Polyhiſtor in lib. de Rebus In-
dicis:mortẽ autẽ cõtemnũt, & viuere nihili faciunt. credunt enim eſſe regenera-
tionẽ. Aliqui autẽ colunt Herculem & Panẽ. Qui autẽ ex Indis vocãtur σεμνοὶ, hoc
eſt honeſti ac venerãdi,nudi totã vitã tranſigũt. Ii veritatẽ exercẽt,& futura prædi
cunt,& colunt quandã pyramidẽ,ſub qua exiſtimãt alicuius Dei oſſa eſſe repoſita. E
Neq. verò Gymnoſophiſtæ,nec qui dicũtur σεμνοὶ, id eſt venerãdi, vtuntur mulie-
ribus.hoc enim præter naturã & iniquũ eſſe exiſtimãt. Qua de cauſa ſeipſos caſtos
cõſeruãt.Virgines autẽ ſunt etiã mulieres quæ dicũtur σεμναὶ,hoc eſt venerandæ. Vi
dentur autẽ obſeruare cœleſtia,& per eorũ ſignificationẽ quædã futura prædicere.
Quoniã autẽ qui introducũt indifferẽtiã,paucas quaſdã ſcripturas detorquẽtes, ti
tillãti ſuæ voluptati eas ſuffragari exiſtimant.quinetiã illam quoque. PECCATVM
Rom.6. enim veſtri non dominabitur:nõ eſtis enim ſub lege, ſed ſub gratia,& aliquas alias
huiuſmodi,quarum propter hæc non eſt rationi conſentaneũ vt faciam mentionẽ.
nõ enim nauem inſtruo piraticam: age paucis eorum argumentum perfringamus.
Ipſe enim egregius Apoſtolus, prædictæ dictioni ſubiungens, intentati crimi- F
nis afferet ſolutionem. QVID ergo, peccabimus, quia non ſumus ſub lege,
ſed ſub gratia? Abſit. Adeò diuinè & propheticè è veſtigio diſſoluit artem volu-
ptatis

A ptatis ſophiſticam. Non intelligunt ergo, vt videtur, quòd omnes nos oportet ma
nifeſtari ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque per corpus ea quæ fecit, ſiue
bonũ, ſiue malum: vt quæ per corpus fecit aliquis recipiat. Quare ſi qua eſt in Chri 2.cor.5.
ſto noua creatura, ea non eſt amplius peccatis dedita. Vetera præterierunt. Vitam
antiquam exuimus: ecce enim noua facta ſunt, caſtitas ex fornicatione, & conti- ἁμαρτητικὴ
nentia ex incontinentia: iuſtitia ex iniuſtitia. Quæ eſt enim participatio iuſtitiæ &
iniuſtitiæ, aut quæ luci cum tenebris ſocietas? Quæ eſt autem conuentio Chriſto
cum Belial? Quæ pars eſt fideli cum infideli? Quæ eſt autem conſenſio templo 2.Cor.6.
Dei cum idolis? Has ergo habentes promiſsiones, mundemus nos ipſos ab omni
inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctitatem in timore Dei. Qui au- 2.Cor.7.
B tem Dei creaturæ reſiſtunt per ſpecioſam illam continentiam, illa quoque dicunt
quæ ad Salomen dicta ſunt, quorum prius meminimus. Habentur autem, vt exi-
ſtimo, in Euangelio ſecundum Aegyptios. Aiunt enim ipſum dixiſſe Seruato-
rem. VENI ad diſſoluendum opera fœminæ: fœminæ quidem, cupiditatis: ope- Euangelium ſecundum Aegyptios.
ra autem, generationem & interitum. Quid ergo dixerint, Soluta eſt hæc ad-
miniſtratio? Non dixerint. Manet enim mundus in eadem œconomia. Sed non
falſum dixit Dominus. Re vera enim opera diſſoluit cupiditatis, auaritiam, con-
tentionem, gloriæ cupiditatem, mulierum inſanum amorem, pædicatum, inglu-
uiem, luxum & profuſionem, & quæ ſunt his ſimilia. Horum autem ortus, eſt ani-
mæ interitus, ſiquidem delictis mortui efficimur. Ea verò fœmina eſt intemperan
C tia. Ortum autem & interitum, qui eſt in creatura, principaliter fieri neceſſe eſt,
vſque ad perfectam & omni ex parte abſolutam diſtinctionem, & electionis reſti-
tutionem, per quam, quæ etiam ſunt mundo permixtæ & confuſæ ſubſtantiæ,
proprietati ſuæ reſtituuntur. Vnde meritò cum de conſummatione Verbum ſi-
gnificaſſet, ait Salome, Quouſque morientur homines? Hominem autem vo-
cat ſcriptura dupliciter. & eum qui apparet, & animam: & eum rurſus qui ſeruatur
& eum qui non. Mors autem animæ dicitur peccatum. Quare cautè & conſidera-
tè reſpondet Dominus, Quoad vſque pepererint mulieres, hoc eſt quandiu opera-
buntur cupiditates. Et ideo quemadmodum per vnum hominem peccatum ingreſ
ſum eſt in mundum: per peccatum quoque mors ad omnes homines peruaſit: qua- Rom.5.
D tenus omnes peccauerunt. Et regnauit mors ab Adam vſque ad Moſem, inquit ἐφ᾽ ᾧ.
Apoſtolus: naturali autem diuinæ Oeconomiæ neceſsitate, mors ſequitur genera-
tionem. & corporis & animæ coniunctionem conſequitur eorum diſſolutio. Si eſt
autem propter doctrinam & agnitionem generatio: reſtitutionis autem eſt diſſo-
lutio: Quomodo autem exiſtimatur mulier cauſa mortis, propterea quòd pariat:
ita etiam dicetur dux vitæ propter eandem cauſam. Iam quæ prior inchoauit tranſ-
greſsionem, vita eſt appellata, propter cauſam ſucceſsionis. & eorum qui generan-
tur, tam iuſtorum quàm iniuſtorum, mater eſt, vnoquoque noſtrum ſeipſum iuſti-
ficante, vel contrà inobedientem ſeipſum conſtituente. Vnde non ego quidem ar-
bitror Apoſtolum abhorrere vitam quæ eſt in carne, cùm dicit. SED in omni fidu
E cia, vt ſemper, nũc quoq. Chriſtus magnificabitur in corpore meo, ſiue per vitam, Phil.1.
ſiue per mortem. Mihi enim viuere Chriſtus, & mori lucrum. Si autem viuere in
carne eſt hoc quoque mihi fructus operis, quid eligam neſcio; & coarctor ex duo-
bus, cupiens reſolui, & eſſe cum Chriſto: multo enim melius: manere autem in car
ne, eſt magis neceſſarium propter vos. Per hæc enim, vt puto, apertè oſtendit, exi-
tus quidem corporis perfectionem, eſſe in Deum dilectionem: eius autem præſen-
tia in carne, ex grato animo profectam tolerantiam, propter eos qui opus habent
vt ſalui fiant. Quid verò, non etiam ea quæ deinceps ſequuntur ex iis quæ dicta
ſunt ad Salomen ſubiungunt, ii qui quiduis pòtius quàm quæ eſt ex veritate
Euangelicam regulam ſunt ſecuti? Cùm ea enim dixiſſet, Rectè ergo feci quæ
F non peperi: vtpote quòd non vt oportet aſſumeretur generatio, excipit
Dominus, dicens. Omni herba veſcere, ea autem quæ habet amaritudinem
ne veſcaris. Per hæc enim ſignificat, eſſe in noſtra poteſtate, & non eſſe neceſſa-

riam ex prohibitione præcepti, vel continentiam, vel etiam matrimoniũ. & quòd A
συνεργάζεται τῇ κτίσει matrimonium creationi aliquid affert auxilii, præterea explicans. Nemo ergo pec
catum exiſtimet matrimonium quod eſt ex ratione ſeu per Verbum. niſi exiſtimat
κατὰ λόγον eſſe amaram filiorum educationem. multis enim contrà, carere liberis videtur eſſe
διὰ τῆς σχολῆς moleſtiſsimum. Neque amara videator alicui liberorum procreatio, à diuinis ab-
ἀσχολίας ſtrahens propter ea quæ ad vſum neceſſaria geruntur negotia. Hic autem non faci-
ἀνεκρίσω le ferens vitam ſolitariam, deſiderat matrimonium, quandoquidem id quod cor-
di eſt, cum temperantia eſt innoxium. & habet vnuſquiſque noſtrum poteſtatem
eligendi an velit gignere filios. Conſidero autem quemadmodum aliqui quidem
qui prætextu matrimonii difficultatum ab eo abſtiouerunt, non cõuenienter ſan-
μισανθρωπίαν ctæ cognitioni, ad inhumanitatem & odium hominum defluxerunt: & perit apud B
ipſos caritas. Aliqui autem, qui legis conceſsioni acquieſcentes ſunt alligati, & ti-
tillaoti ſenſuum voluptate perfuſi, fuernnt, vt ait Propheta, aſsimilati iumentis.
Matth.18. Quinam ſuot autem illi duo & tres, qui cõgregantur in nomine Domini, in quo-
rum medio eſt Dominus: an oon virum & mulierem & filium tres dicit, quoniam
mulier cum viro per Deum coniungitur? Sed ſi accinctus quis eſſe velit & expe-
ditus, non volens procreare liberos, propter eam quæ eſt in procreandis liberis
ἄγαμος moleſtiam & occupationem: maneat, inquit Apoſtolos, cœlebs vt ego. Velle enim
1.Cor.7. dicere Dominum exponunt, cum pluribus quidem eſſe creatorem, effectorem
Deum generationis: cum vno aotem, nempe electo, Seruatorem, qui eſt alterins
ſcilicet Dei, qui bonus eſt, filius. Hoc autem non ita habet. Sed eſt quidem etiam C
cum iis qui honeſtè ac moderatè in matrimonio verſati ſunt, & liberos ſuſce-
λογικῶς perunt, Deus per filium: Eſt aotem etiam cum eo qui rationi ſeu verbo con-
uenienter fuit continens idem Deus ſimiliter. Fuerint autem aliter quoqne
tres quidem, ira, cupiditas, & ratio: caro antem & anima & ſpiritus alia ratio-
ne. Forte autem & vocationem, & electionem, ſecundam, & tertium genus
quod in primo honore collocatur, tacitè ſignificat trias qoæ prius dicta eſt. cum
ἀμερῶς μερίζει quibus eſt quæ omnia conſiderat Dei poteſtas, abſque diuiſione cadens in diuiſio-
nem. Qui ergo animæ quæ ſunt ſecundum naturam ita vt oportet vtitur operatio
nibus, deſiderat quidem ea quæ ſunt conuenientia, odio antẽ habet ea quæ lædũt,
ſicut iubent mandata. BENEDICES enim inquit, benedicenti, & maledices ma- D
ledicenti. Quando autem hæc tranſiliens, iram ſcilicet & cupiditatem, creaturam
re vera amauerit, propter eũ qui eſt Deus & effector omninm, is ex recta viuet co-
gnitione, non laborioſo continentiæ habitu acquiſitò per eam quæ eſt ſeruatori
aſsimilationem, vnita cognitione, fide, dilectione: vt qui finis iudicio vnus ſit, &
verè ſpiritalis, quæ ex ira & cupiditate procedunt cogitationes omnino nõ admit-
tens. qui ad Domini imaginem ab ipſo artifice efficitur homo perfectus, dignus iam
qui frater à Domino nominetur, is ſimul eſt amicus & filius. Sic ergo doo & tres
in eodem congregantur nempe in homine cognitione prædito. Fuerit autem mul
torum quoq. concordia ex tribus numerata, cum quibus eſt Dominos, vna eccleſia:
vnus homo, genus vnũ. An non cum vno quidem Iudæo erat Dominus legẽ ferens. E
Iam antè prophetans, & Hieremiam mittẽs Babylonẽ, quinetiam eos qui erãt ex
gentibus vocãs per prophetiam, cõgregauit duos populos. Tertius autem eſt vnus,
qui ex dnobus creatur in nouum hominem, quo inambulat & iohabitat in ipſa ec-
cleſia. Et lex ſimul & Prophetæ, vnà cum Euangelio, in nomine Chriſti congre-
gantur in vnam cognitionem. Qui ergo propter odium vxorem non ducunt, vel
propter concupiſcentiam carne indifferenter abutuntur, non ſunt in numero il-
lorum qui ſeruantur, cum quibus eſt Dominus. His ſic oſtenſis, age quæcunqne
ſcripturæ aduerſantur iis Sophiſtis qui ſunt ex hæreſibus, iam addncamus. de-
clarantes regulam continentiæ quæ rationi ſen Verbo conuenienter obſer-
uatur. Vnaquæque autem hæreſis ſcripturam, quæ ſibi conuenienter affer- F
tur. Qui autem intelligit, opportunè eligens, vtetur ad eos confutandos qui
præter præcepta decreta conſtituunt. Atq. vt ab alto rem repetamus, lex quidem,
ſicut

A ſicut prius diximus, illud Non concupiſces vxorem proximi tui, prius exclamauit
ante propinquam & cohærentem Domini vocem, quæ dicit ex ſua ipſius perſona:
AVDSVISTIS legem præcipientem, Nam mœchaberis. Ego autem dico non con matth. 5.
cupiſces. Quòd enim vellet lex viros vti moderatè vxoribus, & propter ſolam li-
berorum ſuſceptionem, ex eo clarum eſt, quòd prohibet quidem eum qui non ha-
bet vxorem, ſtatim cum captiua habere conſuetudinem. Quòd ſi ſemel deſiderauc-
rit, ei cum tonſa fuerit capillos, permittere vt lugeat triginta diebus. Si autem ne
ſic quidem emarceſcat cupiditas, tunc liberis operam darc. cum quæ dominatur
impulſio, probata ſit præfinito tempore conſentanea rationi appetitio. Vnde nul- ex ſcriptura nõ poteſt oſtẽdi veteres ſolitos fuiſſe cognoſcere prægnantes.
lum ex veteribus ex ſcriptura oſtenderis, qui cum prægnãte rem habuerit. ſed poſt-
B quàm geſtauit vterum, & poſtquam editum fœtum à lacte depulit, rurſus à viris co
gnitas fuiſſe vxores. Iam hunc ſcopum & inſtitutum inuenies ſeruantem Moſis pa- γαλακτοχίαν.
trem, cùm triennium poſt Aaronem editum intermiſiſſet, genuiſſe Moſem. Et
rurſus Leuitica tribus ſeruans hanc naturæ legem à Deo traditam, aliis numero
minor ingreſſa eſt in terram promiſſam. Non enim facile multiplicatur genus, cùm
viri quidem ſeminant qui legitimum ineunt matrimonium, expectant autem non
ſolum vteri geſtationem, ſed etiam à lacte depulſionem. Vnde meritò Moſes
quoque Iudæos paulatim prouehens ad continentiam, cùm tribus diebus dein-
ceps conſequentibus à venerea voluptate abſtinuiſſent, iuſſit audire verba Dei.
Nos ergo Dei templa ſumus, ſicut dixit Propheta, Inhabitabo in eis, & inam- Leuit. 26.
C bulabo: & ero eorum Deus, & ipſi erunt meus populus, ſi ex præceptis vitam in- 2. Cor. 6.
ſtituamus, ſiue vnuſquiſque noſtrum, ſiue tota ſimul eccleſia. QVARE egredimi-
ni è medio ipſorum, & ſeparemini, dicit Dominus. & immundum ne tangatis. &
ego vos ſuſcipiam, & ero vobis in Patrem. & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Eſa. 52.
Dominus omnipotens. Non ab iis qui vxores duxerunt, vt aiunt, ſed à gentibus 2. cor. 6.
quæ adhuc viuebant in fornicatione, præterea autem à prius quoque dictis hæ-
reſibus, vt immundis & impiis, propheticè nos iubet ſeparari. Vnde etiam Pau-
lus quoque verba dirigens ad eos, qui erant iis qui dicti ſunt ſimiles, HAS ergo 2. cor. 7.
promiſſiones habete, inquit, dilecti: mũdemus corda noſtra ab omni inquinamen-
to carnis & ſpiritus, perficientes ſanctitatem in timore Dei Zelo enim vos Zelo 2. cor. 11.
D Dei deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Eccleſia autẽ
alii non iungitur matrimonio, ſponſum poſſidens. Sed vnuſquiſque noſtrum, ha-
bet, ſi velit, poteſtatem ducendi legitimam vxorem, in primis, inquam, nuptiis: Ve-
reor autem ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam in aſtutia, corrumpantur ſenſus veſtri à
ſimplicitate quæ eſt in Chriſto. piè admodum & doctoris inſtar dixit Apoſtolus.
Quocirca admirabilis quoque Petrus, CHARISSIMS, inquit, obſecro vos tan- 1. Pet. 2.
quàm aduenas & peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſideriis, quæ militant
aduerſus animam, conuerſationem veſtram inter gentes habentes bonam: quo-
niam ſic eſt voluntas Dei, vt bene facientes obmuteſcere faciatis imprudentium
hominum ignorantiam, quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ liber- ἐργασίαν habet græcum clemens.
E tatem, ſed vt ſerui Dei. Similiter etiã ſcribit Paulus in epiſtola ad Romanos, QVI
mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in ipſo? Quoniã vetus homo no- Rom. 6.
ſter ſimul eſt crucifixus, vt deſtruatur corpus peccati. vſq. ad illud, Neq. exhibete
membra veſtra, arma iniuſtitiæ peccato. Atq. adeò cùm in hũc locum deuenerim,
videor mihi nõ eſſe innotatum prætermiſſurus, quòd eundem Deum per legem &
Prophetas & Euangelium prædicet Apoſtolus. Illud enim, Non cõcupiſces, quod Lex etiam concupiſcentiã prohibebat.
ſcriptum eſt in Euangelio, legi attribuit in epiſtola ad Romanos, ſciens eſſe vnum
eum qui prædicauit per legẽ & Prophetas, & Patrẽ, qui per ipſum eſt annunciatus.
Dicit enim, QVSD dicemus? Lex eſt ne peccatũ? Abſit. Sed peccatum nõ cognoui Rom. 7.
niſi per legem. Concupiſcẽtiam enim nõ cognouiſſem, niſi lex diceret, Non cõcu-
F piſces. etiamſi ii qui ſunt diuerſæ ſentẽtiæ, repugnantes, exiſtiment Paulum verba
ſua dirigentem aduerſus Creatorem, dixiſſe ea quæ deinceps ſequuntur. NOVI
enim quòd non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum. Sed legant ea quæ

prius dicta ſunt,& ea quæ conſequuntur,Prius enim dixit, SED inhabitans in me A
peccatum. propter quod conſentaneum erat dicere illud, NON habitat in carne
mea bonum. Conſequenter ſubiunxit, SI autem quod nolo hoc ego facio, non
vtique ego id operor,ſed quod inhabitat in me peccatum.quod repugnans,inquit,
legi Dei & legi mentis meæ, captiuat me in lege peccati quæ eſt in membris meis.
Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius. Et rurſus (nunquam
ἐπιλέγει. enim quouis modo iuuando defatigatur) non veretur veluti concludere. LEX
enim ſpiritus liberauit me à lege peccati & mortis. quoniam per filium Deus con-
demnauit peccatum in carne:vt iuſtificatio legis impleatur in nobis,qui nō ſecun-
dum carnem ambulamus ſed ſecundum ſpiritum. Præter hæc adhuc declarans ea
quæ prius dicta ſunt,exclamat,Corpus quidem mortuū propter peccatum. ſigni- B
ficans id non eſſe templum,ſed animæ ſepulchrum. Quando enim ſanctificatum
fuerit Deo, ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in nobis. Qui vi-
uificabit etiam mortalia veſtra corpora,per eius ſpiritum qui habitat in vobis. Rur
Rom.8. ſus itaque voluptarios increpans,illa aducit.Prudentia enim carnis,mors. quoniā
qui ex carne viuunt, ea quæ ſunt carnis cogitant. & prudentia carnis eſt cum Deo
gerere inimicitias:Legi enim Dei non ſubiicitur.Qui autem ſunt in carne,non vt
quidam decernunt, Deo placere non poſſunt.ſed vt prius diximus. Deinde vt eos
diſtinguat,dicit eccleſiæ. VOS autem non eſtis in carne ſed in ſpiritu. ſiquidem
ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, is non eſt
eius.Si autem Chriſtus in vobis,corpus quidem eſt mortuum per peccatum. Spiri- C
tus autem viuus per iuſtitiam.Debitores itaque ſumus fratres,non carni vt ſecun-
dum carnem viuamus.Si enim ſecundum carnem viuitis,eſtis morituri.Si verò ſpi
ritu facta carnis mortificaueritis,viuetis.Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur,ii
ſunt filii Dei. Et aduerſus nobilitatem & aduerſus libertatem, quæ execrabiliter
ab iis qui ſunt diuerſæ ſententiæ introducitur, qui propter libidinem & intempe-
rantiam gloriantur,ſubinngit,dicens. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis rur
ſus in timorem,ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum,in quo clamamus abba
1.Cor.7. pater. hoc eſt,ad hoc accepimus, vt cognoſcamus eum quem oramus, qui eſt verè
Deeſt aliquid. pater, qui eorum quæ ſunt ſolus eſt pater, qui ad ſalutem erudit & caſtigat vt pa-
ter,& timorem minatur.Quod autem ex conſenſu ad tempus orationi vacat con- D
iugium,doctrina eſt continentiæ. Adiecit enim illud quidem Ex conſenſu, ne quis
diſſolueret matrimonium. Ad tempus autem, ne ex neceſſitate exercens cōtinen-
tiam is qui vxorem duxerit,aliquando labatur in peccatum, vt qui in id incidat vt
ſuo quidem coniugio parcat,alienum autem concupiſcat.Qua ratione eum etiā
qui ſe turpiter & indecore gerere exiſtimat quod virginem alat, rectè eam dicit
eſſe nuptum daturum. Propoſitum autem vniuſcuiuſque tam eius qui ſeipſum ca-
ſtrauit, hoc eſt qui caſtitatem delegit, & qui rurſus propter liberorum procrea-
tionem ſeipſum coniunxit matrimonio,debet perſeuerare, non cedens & acquie-
ſcens ei quod eſt minus ac inferius.Si enim vitę ſuæ aliquid incrementi poterit ad-
iicere, ipſe ſibi in Deo maiorem acquiret dignitatem, vt qui purè ſimul & conſi- E
deratè fuerit continens. Si autem eam quam elegit regulam ſuperauerit, in maio-
rem deinde ad ſpem gloriam recidet. Habet enim ſicut caſtitas,ita etiam matrimo
nium propria munera & miniſteria,quæ ad Dominum pertinent,filiorum,inquā,
curam gerere & vxoris. Quod enim honeſtè cauſatur is qui eſt in matrimonio per
fectus,eſt coniugii neceſſitudo, vt qui omnium curam ac prouidentiam in domo
1.Tim 3. communi oſtenderit. Iam Epiſcopos, inquit,oportet conſtitui, qui ex domo pro-
pria toti quoque eccleſiæ præeſſe ſint meditati. Vnuſquiſque ergo in quo vocatus
eſt opere miniſterium peragat, vt liber in Chriſto fiat. Et rurſus de lege diſſerens,
Rom.7. vtens allegoria.Nam quæ ſub viro eſt mulier,viuente viro alligata eſt legi. & quæ
ſequuntur.Et rurſus,Mulier eſt alligata, quādiu viuit vir eius. Si autem mortuus F
fuerit,libera eſt vt nubat,modo in Domino. Beata eſt autem ſi ſic permanſerit mea
quidem ſententia. Sed in priore quidem particula Mortificati eſtis, inquit, legi,
non

A non matrimonio. vt efficiamini vos alteri, qui excitatus eſt ex mortuis, ſponſa & eccleſia, quã caſtam eſſe oportet, & ab iis quæ ſunt intus cogitationibus, quæ ſunt contrariæ veritati, & ab iis qui tentant extrinſecus, hoc eſt, ab iis qui ſectantur hæreſes, & perſuadent vobis fornicari ab vno viro, nempe omnipotenti Deo. ne ſicut ſerpens decepit Euam quæ vita, dicitur, nos quoque inducti à callidis hæreſum illecebris, tranſgrediamur mandata. Secunda autem particula ſtatuit monogamiam. Non enim, vt quidam exiſtimarunt, mulieris cum viro alligationem, carnis cum interitu connexionem, ſignificari putandum eſt. Impiorum enim hominum, qui matrimonii inuentionem Diabolo apertè tribuunt, reprehendit. & in periculum venit Legiſlator ne inceſſatur maledictis. Tatianum arbitror Syrum talia audere Tatianus.
B dogmata decernere. His verbis quidem certè ſcribit in libro de Perfectione ſecundum ſeruatorem. Conſenſum quidem coniungit orationi. Communio autem ſeu coniunctio interitus, ſoluit interpellationem. Admodum certè circunſpectè arcet per conceſſionem. Nam cùm rurſus permiſit ſimul conuenire propter Satanam & intemperantiam, pronunciauit eum qui eſt pariturus, ſeruiturum duobus Dominis. per conſenſum quidem, Deo: per diſſenſionem autem, intemperantiæ & fornicationi & Diabolo. Hæc autem dicit, Apoſtolum exponens. Sophiſticè autem eludit veritatem, per verum falſum confirmans. Intemperantiam enim & fornicationem Diabolica eſſe vitia & affectiones nos quoque confitemur. Moderati autem matrimonii intercedit conſenſio, & ad precationem continenter deducens, & ad ἀσυμφωνίας.
C procreandos liberos cum honeſtate concilians. Cognitio quidem certè à ſcriptura dictum eſt tempus liberorum procreationis, cùm dixit. COGNOVIT autẽ Adam Euam vxorẽ ſuam, & concepit, & peperit filium, & nominauit nomen eius Seth. Suſcitanit enim mihi Deus aliud ſemen pro Abel. Vides quemnam maledictis inceſſant, qui honeſtam ac moderatam inceſſunt ſeminationem, & Diabolo attribuunt generationẽ. Non enim Deum abſolutè dixit, qui articuli adiectione, nẽpe ὁ θεὸς dicens, ſignificauit eum qui eſt omnipotens. Quod ab Apoſtolo autem ſubiungitur, Et rurſus, ſimul conuenire, propter Satanam, illud prius reſcindit, ne vnquam ad alias declinent cupiditates. Non enim perfectè repellit naturæ appetitiones, qui à verecundia motus fit ad tempus conſenſus. per quem rurſus inducit
D coniugationem matrimonii, non ad intemperantiam & fornicationẽ & opus Diaboli. ſed ne ſubiungetur intemperantiæ fornicationi & Diabolo. Separat autem veterem quoque hominem & nouum Tatianus, ſed non vt nos dicimus. Veterem quidem virum, legem, nouum autem Euangelium, ei aſſentimur, nos quoque dicentes, ſed non eo modo quo vult ille, diſſoluens legem vt alterius Dei. Sed idem vir & Dominus vetera renouans, non amplius concedit polygamiam. Tunc enim id exigebat Deus, quando oportebat augeri & multiplicari. Monogamiam autem introducit propter liberorum procreationem, & domus curam gerendam, ad quam data eſt mulier adiutrix. & ſi cui Apoſtolus, propter intemperantiam & vſtionem, ex venia ſecundum concedit matrimonium. Nam hic quoq. non
E peccat quidem ex teſtamento: Non eſt enim à lege prohibitus: non implet autem ſummam illam vitæ perfectionem quæ agitur ex Euangelio. Gloriam autem ſibi acquirit cœleſtem, qui apud ſe manſerit, eam quæ eſt morte diſſoluta impollutam ſeruans coniunctionem, & grato ac lubenti animo paret Oeconomiæ, per quam effectum eſt vt diuelli non poſſit à Domini miniſterio. Sed nec eum qui ex coniugali ſurgit cubili, ſimiliter vt olim, tingi nunc quoque iubet diuina per Dominum prouidentia. Non enim neceſſariò à liberorum abducit procreatione, qui credentes per vnum baptiſmum, ad conſuetudinem omni ex parte perfectam abluit Dominus, qui etiam multa Moſis baptiſmata per vnum comprehendit baptiſmum. Olim itaque lex, per carnalem generationem, noſtram prædicens regenerationẽ, δυσωπεῖς.
F propter generantem ſeminis facultatem adhibebat baptiſmum. non abhorrens hominis generationem. Quod enim apparet homo generatus, hoc poteſt ſeminis deiectio. Non ſunt ergo multi coitus genitales, ſed matricis ſuſceptio profitetur ge-

nerationem,in naturæ officina ſemine formato in fœtum.Quomodo autem vetus A
quidem eſt ſolum matrimonium & legis inuentum alienum autem eſt quod eſt ex
Domino matrimonium, cùm idem Deus ſeruetur à nobis? Non enim quod Deus
coniunxit, homo iure diſſoluerit. Multo autem magis quæ iuſſit Pater ſeruabit
Legiſlator & Euāgelii auctor idem. quoque filius.Si autem idem ſimul eſt & Legiſlator & Euangeliſtæ, nunquam ipſe
ſecum pugnat.Viuit enim lex cùm ſit ſpiritalis,& intelligatur ex cognitione. NOS
Rom.7. autem mortui ſumus legi per corpus Chriſti, vt gigneremur alteri qui reſurrexit
γνωστικῶς. ex mortuis,qui prędictus fuit à lege, vt Deo fructificaremus.Quare lex quidem eſt
ſancta, & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum. Mortui ergo ſumus legi, hoc
eſt,peccato quod à lege ſignificatur. quod oſtendit, nō autem generat lex,per iuſ-
ſionem eorum quæ ſunt facienda, & prohibitionem eorum quæ non facienda re- B
prehendens ſubiectum peccatum, vt appareat peccatum. Si autem peccatū eſt ma-
trimonium quod eſt ex lege, neſcio quomodo quis dicet ſe Deum noſſe, dicens
Dei iuſſum eſſe peccatum.Quòd ſi lex ſancta eſt,ſanctum eſt matrimonium. Sacra
mentum ergo hoc ad Chriſtum & eccleſiam ducit Apoſtolus.Quēadmodum quod
ex carne generatur,caro eſt:ita quod ex ſpiritu,ſpiritus.nō ſolum in pariendo, ſed
τῷ διὰ ἐναργείας. etiam in diſcendo. Iam ſancti ſunt filii, Deo gratæ oblectationes verborum Do-
minicorum, quæ deſponderunt animam. Sunt ergo ſeparata fornicatio & matri-
monium,quoniam à Deo lōgè abeſt Diabolus.Et vos ergo mortui eſtis legi per cor-
pus Chriſti, vt vos gigneremini alteri, qui ſurrexit à mortuis. Simul autem proxi-
mè exauditur,ſi fuerimus obedientes, quandoquidem etiam ex veritate legis, ei- C
dem Domino obedimus qui præcipit eminus. Nunquid autem de eiuſmodi homi-
1.Tim.4. nibus meritò apertè dicit ſpiritus, in poſterioribus temporibus deficient quidam
πλάνοις. planis deceptoribus à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi falſi
loquorum,cauteriatam habentium conſcientiam,& prohibentium nubere, abſti-
nere à cibis quos Deus creauit ad participationem cum gratiarum actione, fideli-
bus, & qui agnouerunt veritatem, quòd omnis creatura Dei bona eſt, & nihil eſt
reiiciendum quod ſumitur cum gratiarum actione. Sanctificatur enim per verbū
Dei & orationem. Neceſſario ergo non eſt prohibendum iungi matrimonio, neq.
Rom.14. carnibus veſci, aut vinum bibere. Scriptum eſt enim, Bonum eſt carnem non co-
1.Cor.7. medere, nec vinum bibere, ſi comedat per offendiculum. Et,Bonum eſt manere, D
ſicut ego.ſed & qui vtitur, cum gratiarum actione, & qui rurſus non vtitur, ipſe
quoque cum gratiarum actione, & cum moderata ac temperanti viuat perceptio-
ne,rationi conuenienter.Et vt in ſumma dicā,omnes Apoſtoli epiſtolæ, quæ mo-
derationem docent & continentiam, cum & de matrimonio & de liberorū pro-
creatione, & de domus adminiſtratione innumerabilia præcepta contineant,nuſ-
quam honeſtum moderatúmque matrimonium prohibuerūt aut abrogarunt. ſed
legis cum Euangelio ſeruantes conuenientiam, vtrunque admittunt: & eum,qui
Deo agendo gratias,moderatè vtitur matrimonio,& eum qui,vt vult Dominus, vi
uit in caſtitate quemadmodum vocatus eſt vnuſquiſque inoffensè & perfectè eli-
gens. Et erat terra Iacob laudata ſupra omnem terram, inquit Propheta, ipſe vas E
ſpiritus gloria afficiens.Inſectatur autem aliquis generationem, in eam dicens in-
teritum cadere eámque perire. & vim affert ac detorquet aliquis, dicens de filio-
Matt.6. rum procreatione dixiſſe ſeruatorem, Non oportere in terra theſauros reconde-
Luc.12. re, vbi tinea & ærugo demolitur. nec erubeſcit his addere ea quæ dicit Propheta,
Omnes vos ſicut veſtimentum veteraſcetis,& tinea vos exedet.Sed neq. nos con-
tradicimus ſcripturę,in noſtra corpora cadere interitum, eáque eſſe fluxa.Fortaſſe
autem iis cum quibus diſſeruit vtpote peccatoribus prædicit interitum. Seruator
autem non dixit de liberorum procreatione, ſed ad impertiendum ac communi-
candum eos adhortans,qui ſolum opibus abundare, egētibus autem nolunt opem
Ioan.6. ferre. Quamobrem dicit, Operamini non cibum qui perit, ſed eum qui manet in F
Matth.22. vitam æternam. Similiter autem afferunt etiam illud dictum de reſurrectione mor
Luc.20. tuorum. FILII illius ſeculi nec nubunt nec nubuntur. Sed hanc interrogationē,

&c eos

A & eos qui interrogant, ſi quis ruminauerit, inueniet Dominum nõ reprobare ma
trimonium,ſed remedium afferre expectationi carnalis cupiditatis in reſurrectio-
ne.Illud autem, Filii huius ſeculi, non dixit ad diſtinctionem alicuius alius ſeculi.
ſed perinde ac ſi diceret, Qui in hoc nati ſunt ſeculo, cum propter generationem
ſint filii,& gignunt & gignuntur: quoniam non abſque generatione hanc quis vi-
tam prætergredietur. Sed hæc generatio ſimilem ſuſcipiens interitum, non am-
plius expectat eum qui ab hac vita eſt ſeparatus. Vnus eſt ergo pater noſter qui eſt
in cœlis.Sed is ipſe quoque pater eſt omnium per creationem. NE vocaueritis er- math.23.
go,inquit,vobis patrem ſuper terram. Quaſi diceret, Ne exiſtimetis eum qui car
nali vos ſeuit ſatu,auctorem & cauſam veſtræ eſſentiæ,ſed adiuuantem cauſam ge
B nerationis, vel miniſtrum potius.Sic ergo nos rurſus conuerſos vult effici vt pue-
ros, eum qui verè pater eſt agnoſcentes, vt qui ſimus regenerati per aquam, cum
hæc ſit alia ſatio in creatione. At, inquit, qui eſt cœlebs curat quæ ſunt Domini.
Qui autem duxit vxorem,quomodo placebit vxori.Quid vero,an non licet etiam 1.cor.7.
eis qui ex Deo placent vxori, Deo gratias agere? An non permittitur etiam ei qui
vxorem duxit,vnà cum coniugio,etiam eſſe ſolicitum de iis quæ ſunt Domini? Sed
quemadmodum quæ non nupſit ſolicita eſt de iis quę ſunt Domini:vt ſit ſancta cor
pore & ſpiritu: Ita etiam quæ nupſit; & de iis quæ ſunt mariti, & de iis quæ ſunt
Domini,eſt in Domino ſolicita vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Ambæ enim ſunt
ſanctæ in Domino,hęc quidem vt vxor:illa vero vt virgo.Ad eos autem pudore af-
C ficiendos & reprimendos qui ſunt procliues ad ſecundas nuptias, aptè Apoſtolus
alto quodam tono eloquitur.Iam, inquit, OMNE peccatũ eſt extra corpus. Qui 1.cor.6.
autem fornicatur, in proprium corpus peccat. Si quis autem matrimonium audet
dicere fornicationem, rurſus legem & Dominum inſectans, maledictis impetit.
Quemadmodum enim auaritia & plura habendi cupiditas dicitur fornicatio, vt
quæ aduerſetur ſufficientiæ: & vt Idololatria eſt ex vno in multos Dei attributio:
Ita fornicatio eſt ab vno matrimonio ad plura prolapſio. Tribus enim modis, vt
diximus,fornicatio & adulterium ſumitur apud Apoſtolum. De his dicit Prophe-
ta, Peccatis veſtris vænundati eſtis. Et rurſus, POLLVTVS es in terra aliena. con
iunctionem ſceleratam exiſtimans, quæ cum alieno corpore facta eſt, & non cum
D eo quod datur in coniugio ad liberorum procreationem. Vnde etiam Apoſtolus. 1.Tim.5.
Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, domui præeſſe nullam dare occa-
ſionem aduerſario maledicti gratia.Iam enim quędã diuerterunt poſt Satanã. Iam
verò vnius quoque vxoris virũ vtiq. admittit, ſeu ſit Presbyter,ſeu Diaconus,ſeu 1.Tim 3.
Laicus, vtens matrimonio citra reprehenſionem. Seruabitur autem per filiorum 1.Tim.2.
procreationem. Et rurſus Seruator dicens Iudæos generationem prauam & adul- matt.12.
teram, docet eos legem non cognouiſſe, vt lex vult. Sed ſeniorum traditionem &
hominum præcepta ſequentes, adulterare legem, non vt quæ data ſit vir & nomi-
nus eorum virginitatis. Fortaſſe autem eos quoque nouit alienis mancipatos cu-
piditatibus propter quas aſſiduè quoque ſeruientes peccatis, vendebantur alieni-
E genis. Nam apud Iudæos non erant admiſſæ communes mulieres. quinetiam pro-
hibitum erat adulterium. Qui autem dicit, Vxorem duxi, non poſſum venire ad Luc.14.
diuinam cœnam, eſt quidem exemplum ad eos arguendos qui propter voluptates
abſtinent à diuino mandato. Nam hac ratione nec qui iuſti fuere ante aduentum,
nec qui poſt aduentum vxores duxerunt, ſeruabuntur, etiamſi ſint Apoſtoli. Quòd
ſi illud attulerint quod Propheta quoque dicit, INVETERAVI inter omnes ini
micos meos, inimicos peccata audiant. Vnum quoddam autem eſt peccatum, non
matrimonium,ſed fornicatio. Non ſic quoque dicant peccatum generationem, &
creatorem generationis. Talibus argumentis vtitur quoque Iulius Caſſianus qui τῆς δοκήσεως
fuit princeps viſionis ſeu Phantaſiæ: In opere certè de Cõtinentia, vel de caſtitate, id eſt ſectæ Doci
E his verbis dicit. Nec dicat aliquis quòd quoniã tales habemus partes, vt ſic ſit qui- tarum qui dice-
dem figurata fœmina, ſic verò maſculus, illa quidem ad ſuſcipiendum, hic verò ad bant Dominum
ſeminandum, conceſſam eſſe à Deo conſuetudinem. Si enim à Deo ad quem tendi- corpus ſumpſiſ-
ſe phantaſticũ.

mus eſſet hæc conſtitutio, non beatos dixiſſet eſſe Eunuchos, neque Propheta di- A
xiſſet eos non eſſe arborem infrugiferam: transferens ab arbore ad hominem qui
ſua ſponte & ex inſtituto ſe caſtrat tali cogitatione. Et pro impia opinione adhuc
decertans, ſubiungit. Quomodo autem non iure quis reprehenderit Seruatorē,
ſi nos transformauit, & ab errore liberauit, & à coniunctione partium & addita-
mentorum & pudendorum in hoc eadem decernēs cum Tatiano. Hic autem pro-
diit ex ſchola Valentini. Propterea dicit Caſſianus, Cum interrogaret Salome,
quando cognoſcentur ea de quibus interrogabat, ait Dominus, Quando pudoris
indumentum conculcaueritis, & quando duo facta fuerint vnum, & maſculum cū
fœmina, nec maſculum nec fœmininū. Primum quidem in nobis traditis quatuor
Euangeliis non habemus hoc dictum, ſed in eo quod eſt ſecundum Aegyptios. B
Deinde mihi videtur ignorare, quòd iram quidem maſculam appetitionem, fœmi
nam verò ſignificat cupiditatem. Quæ cum operata fuerint, pœnitentia & pudor
conſequitur. Cùm quis ergo neque iræ neque cupiditati obſequens, quæ quidem
& ex conſuetudine & ex mala aucta educatione, obumbrant & contegunt ratio-
nem, ſed quæ ex iis proficiſcitur exuens caliginem, & pudore affectus ex pœniten-
tia, ſpiritum & animam vnierit in obedientia rationis: tunc, vt ait Paulus, nō ineſt
in nobis nec maſculus nec fœmina. Recedens enim anima ab ea figura qua diſcer-
nitur maſculus & fœmina, traducitur ad vnionē, cùm neutrum ſit. Exiſtimat autē
hic vir præclarus plus quàm par ſit Platonicè, animam quæ eſt ab initio diuina,
cupiditate effœminatam, huc venire ad generationem & interitum. Iam verò vel C
inuitum cogit Paulum dicere, generationem ex errore conſtare, cum dicit, VE-
2.cor.11. REOR autem ne ſicut ſerpens Euam decepit, corrupti ſint ſenſus veſtri à ſimplici-
tate quæ eſt in Chriſto. Sed certum eſt Dominum quoque veniſſe ad ea quæ aber-
rauerant. Aberrauerant autem non ab alto repetita origine in ea quæ hic eſt gene-
ratione. Eſt enim generatio creatura omnipotentis, qui nunquam ex melioribus
ad deteriora deduxerit animam. Sed ad eos qui ſenſibus ſeu cogitationibus aberra-
uerant, ad nos inquam venit Seruator: quæ quidem ex noſtra in præceptis inobe-
dientia corrupta ſunt, dum nimis auide voluptatem perſequeremur, cùm vtique
protoplaſtus noſter tempus præueniſſet, & non in tempore, matrimonii gratiam
appetiſſet, & aberraſſet: quoniam quicunque aſpicit mulierem ad concupiſcen- D
dum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo, vt qui voluntatis tempus non expecta-
uerit. Is ipſe ergo erat Dominus, qui tūc quoque damnabat cupiditatem quæ præ-
Eph.4. uenit matrimonium. Cùm ergo dixit Apoſtolus, Induite nouum hominem qui ſe-
cundum Deum creatur, nobis dicit, qui ab omnipotentis voluntate effecti ſumus,
ſicut ſumus effecti. Veterem autem dixit, non reſpiciens ad generationem & rege-
nerationem, ſed ad vitam quæ eſt in inobedientia, & obedientia. Pelliceas autem
tunicas exiſtimat Caſſianus eſſe corpora: de quibus poſtea & eum & qui idem cum
eo ſentiunt aberraſſe oſtendemus, cùm de ortu hominis, iis conſequēter quę prius
dicenda ſunt, aggredimur expoſitionem. Quoniam, inquit, qui à terrenis regun-
tur, & generant & generantur: noſtra autem habitatio eſt in cœlo, ex quo etiam E
Saluatorem expectamus. Rectè ergo nos hæc quoque dicta eſſe ſcimus, quoniam vt
hoſpites & aduenæ peregrinantes debemus vitam inſtituere, Qui vxorem habēt,
vt non habentes, qui poſſident, vt non poſſidentes. Qui liberos procreant, vt mor
tales gignentes, vt relicturi poſſeſſiones, vt etiam ſine vxore victuri, ſi opus ſit. nō
cum affectione poſſeſſione vtentes, ſed cum gratiarum actione, & magna quędam
1.cor.7. ac præclara animo agitantes. Et rurſus cùm dicit, BONVM eſt homini vxorē non
tangere, ſed propter fornicationes vnuſquiſque ſuam vxorem habeat. id veluti ex-
ponens rurſus dicit, Ne vos tentet Satanas. Non enim iis qui continenter vtuntur
matrimonio propter ſolam liberorum procreationem, dicit, Propter intemperan-
tiam, ſed iis qui etiam finem liberorum procreationis cupiunt tranſilire: ne cùm F
nimium annuerit noſter aduerſarius, excitet appetitionem ad alienas voluptates.
Fortaſſe autem quoniam iis qui iuſtè viuunt reſiſtit propter æmulationem, & ad-
uerſus

A uerſus eos contendit, volens eos ad ſuos ordines traducere: per laborioſam continentiam eis vult præbere occaſionem. Meritò ergo dicit, Melius eſt matrimonio iungi quàm vri. vt vir reddat debitum vxori, & vxor viro. & ne ſe fruſtrentur inuicem hoc diuino ad generationem dato auxilio. QVI autem, inquiunt, non oderit patrem, vel matrem, vel vxorem, vel filios, nō poteſt meus eſſe diſcipulus. Non iubet odiſſe genus. Honora enim, inquit, patrem & matrem, vt tibi bene ſit. Sed ne abducaris, inquit, ab à ratione alienis appetitionibus: ſed neque cum ciuilibus moribus coniungaris. Domus enim conſtat ex genere, ciuitates autē ex domibus, quemadmodum Paulus quoque eos qui occupantur in matrimonio, mundo dixit placere. Rurſus dicit Dominus, qui vxorem duxit, ne expellat: & qui non duxit, ne Luc.14. Exo.20. I.cor.7.

B ducat. Qui ex propoſito caſtitatis, profeſſus eſt vxorem non ducere, maneat cœlebs. Vtriſque ergo idem Dominus per Prophetam Eſaiam conuenientes dat promiſſiones, ſic dicens. NE dicat Eunuchus, ſum lignum aridum. Hæc autem dicit Dominus Eunuchis. Si cuſtodieritis ſabbata mea, & feceritis quæcunque præcipio, dabo vobis locum meliorem filiis & filiabus. Non ſola enim iuſtificat caſtitas, ſed nec ſabbatum Eunuchi, niſi fecerit mandata. Infert autem iis qui vxorem duxerūt, & dicit, Electi mei non laborabunt in vanum, neque procreabunt filios in execrationem, quia ſemen eſt benedictum à Domino. Ei autem qui verbo ſeu rationi cōuenienter filios procreauit & educauit & erudiuit in Domino, ſicut etiam ei qui genuit per veram catecheſim & inſtitutionem, merces quędam eſt propoſita, ſicut Votum caſtitatis. Eſa.56.

C etiam electo ſemini. Alii autem execrationem accipiunt liberorum procreationē, & non intelligūt aduerſus illos ipſos dicere ſcripturam. Qui enim ſunt re vera electi Domini, non dogmata decernunt, nec filios progignunt qui ſunt ad execrationem, vt hæreſes. Eunuchus ergo non qui per vim exciſas habet partes, ſed nec qui cœlebs eſt, dictus eſt, ſed qui non gignit. Veritatis lignum hic prius erat aridum. Si autem verbo obedierit, & ſabbata cuſtodierit per abſtinentiam à peccatis, & fecerit mandata, erit honorabilior iis, qui abſq. recta vitæ inſtitutione ſolo verbo erudiuntur. FILIOLI modicum adhuc ſum vobiſcum, inquit Magiſter. Quare Paulus quoq. ſcribens ad Galatas, dicit, FILIOLI mei quos iterū parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Si enim decies mille Pædagogos, inquit, habeatis in Chri Ioan.13. Gal.4.

D ſto, ſed non multos patres. In Chriſto enim per Euangelium ego vos genui. Propterea non ingredietur Eunuchus in eccleſiam Dei, qui eſt ſterilis, & non fert fructum, nec vitæ inſtitutione, nec ſermone. Sed qui ſe quidem caſtrarunt ab omni peccato propter regnū cœlorum, ii ſunt beati qui à mundo ieiunant. EXECRANDA autem dies in qua natus ſum, & non ſit optanda, inquit Hieremias. non abſolutè execrandam dicens generationem, ſed populi peccata ægrè ferens & inobedientiam. Subiungit itaque. Cur enim natus ſum vt viderem labores & dolores, & in perpetuo probro fuerunt dies mei? Iam omnes qui prædicabant veritatem, propter eorum qui audiebant inobedientiam, quærebantur ad pœnam, & veniebant in periculum. CVR enim nō fuit vterus matris meæ ſepulchrum, ne viderem af- Hier.20.

E flictionem Iacob, & laborem generis Iſraël, ait Eſdras Propheta. NVLLVS eſt à ſorde mundus, ait Iob, nec ſi ſit quidem vna dies vitæ eius. Dicant ergo nobis vbi fornicatus eſt infans natus. Vel quomodo ſub Adæ cecidit execrationem, qui nihil eſt operatus? Reſtat ergo eis, vt videtur, conſequenter, vt dicat malam eſſe generationem, nō ſolum eam quæ eſt corporis, ſed etiam quæ eſt animæ, propter quam etiam corpus. Ea quando dixit Dauid, IN peccatis conceptus ſum, & in iniquitatibus concepit me mater mea. Dicit Propheticè quidem matrem Euam, ſed Eua fuit mater viuentium, etſi in peccatis fuit conceptus, ſed non ipſe in peccato neq. verò ipſe peccatum. Si autem quicunque etiam à peccato ad fidem conuertitur, à peccatoris conſuetudine tanquam à matre conuertitur ad vitam, feret mihi teſti- Iob.15. Pſal.50. Peccatum originis non ſatis fuit cognitum à clemente.

F monium vnus ex duodecim Prophetis, qui dixit. VIDEAM primogenita pro impietate fructum ventris mei, pro peccatis animæ meæ. Non accuſet eum qui dixit, CRESCITE & multiplicamini: ſed primas impulſiones & motus ex generatione,

per quos Deum noo cognoſcimus, dicit impietates. Si quis autem ea ratiooe A
dicit malam generatiooem: illa etiam ratione dicat bonam, quatenus in ipſo ve-
ritatem cognoſcimus. Abluamini iuſtè, & oe peccetis. Ignorationem enim Dei
quidam habent, videlicet qui peccant. Quoniam oobis eſt colluctatio oon ad-
uerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritalia. Poſſunt autem tentare prin-
cipes tenebrarum huius mundi, & ideo datur venia. Et ideo Paulus quoque, Cor-
1.cor.9. pus meum, ioquit, caſtigo, & io ſeruitutem redigo. Quooiam qui certat, in
omoibus abſtinet, hoc eſt, eſt ad omnia cootioens, non ab omnibus abſtinens,
ſed cootinenter vtens iis quæ vtenda iudicauit. ILLI quidem vt corruptibilem
corooam accipiant: nos autem vt iocorruptibilem. in lucta vincentes, oon autem
ſine puluere coronam accipientes. Iam oonnulli qnoque præferunt viduam vir- B
gini incontinenti, vt quæ quam experta eſt voluptatem magno & excelſo animo
contempſerit. Sin autem malum eſt generatio: io malo dicant fuiſſe Domioum qui
οἴμοι τῶν κακῶν fuit particeps generationis: in malo virginẽ quæ genuit. Hei mihi quot & quan-
ta mala. Dei volnntatem maledictis ioceſſunt & myſterium creationis, dum inue
δόκησις δοκῆται autem dicti ſunt Hæretici qui dicebãt Christum habuiſſe corpus phantaſticum. huntur in generatiooem. Et ideo viſio ſeu phantaſia Caſsiano. Ideo etiam Marcio
oi, & Valentioo quoque corpus animale: quoniam homo, inquiunt, aſsimilatus
eſt iumeotis, veniens ad coitum. Sed quando aliena ioire cubilia, vera inſania
percitus, voluerit, tunc re vera qui talis eſt efferatur. EQVS in fœminas furen-
Hier.5. tes facti ſunt, vnuſquiſq. hinniebat ad vxorem proximi ſui. Et ſi cùm ex brutis ani-
mantibus inſidioſi conſilii rationem cepiſſet ſerpens, & perſuaſiſſet, dicat Adam C
aſſenſum eſſe cum Eua coniunctioni, nempe quòd hac natura aliàs vſi non eſſent
Protoplaſti, vt nonnulli exiſtimant: rurſus maledictis inceſsitur creatio, vt quæ ra-
tionis expertium animaotium natura homines fecerit imbecilliores: qnas cooſe-
cuti ſunt qui à Deo primi formati fuere. Sin autem natura quidem eos ſicut bruta
deduxit ad filiorum procreationem: moti autem ſunt citius quàm oportuit, frau-
de inducti cùm adhuc eſſent iuuenes, iuſtum quidem eſt Dei iudicium in eos qui
non expectarunt voluntatem: ſancta eſt autem geoeratio, per quam mundus con-
ſtitit, per quam eſſentiæ, per quam naturæ, per quam Angeli: per quam poteſtates,
per quam animæ, per quam præcepta, per quam Lex, per quam Euangelium, per
quam Dei cognitio. Et omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni, & D
Eſa.40. fœnum quidem exiccatur, flos autem decidit. Sed verbum Domini manet, quod
vnxit animam & vniit ſpiritui. quomodo autem quæ eſt io eccleſia apud oos Oeco
nomia, accepiſſet finem abſque corpore, cùm etiam ipſe qui eſt caput eccleſiæ, in
carne quidem informis & ſpecie carens tranſiit, docens nos reſpicere ad id quod
eſt diuinæ cauſæ informe & iocorporeum. ARBOR enim vitæ, inquit Propheta,
eſt in bono deſiderio, doceos bona & munda deſideria quæ ſuot in Domino viuen
ti. Iam verò voluot viri cum vxore in matrimonio conſuetudinem, quæ dicta eſt
cognitio, eſſe peccatum, eam enim ſignificari ex eſu ligni booi & mali, per ſignifi-
cationem huius vocabuli Cognouit, ſignificantem mandati tranſgreſsionem. Si
autem hoc ita eſt: veritatis quoque cognitio, eſt eius ligni vitæ. Poteſt ergo hone- E
ſtum ac moderatum matrimonium illius quoque ligni eſſe particeps. Nobis autem
prius dictum eſt, quòd licet beoè & malè vti matrimonio. Et hoc eſt lignum cogni
tionis, ſi noo tranſgrediamur leges matrimonii. Quid verò num Seruator noſter,
ſicut animam, ita etiam corpus curauit ab affectionibus? Neque verò ſi eſſet caro
1.cor.15. inimica animæ, inimicam aduerſus ipſam muniiſſet, per ſaoitatem ioſtruẽs. HOC
Græcum habet ἐπισινίζων ſed puto leg. ἐπισκευάζων instruens. autem dico fratres, quòd caro & ſanguis regnum Dei noo poſſunt poſsidere, oeq.
corruptio poſsidet incorruptiooem. Peccatum enim cùm ſit corruptio, oõ poteſt
habere ſocietatem cum incorruptione, quæ eſt iuſtitia. Adeò ſtulti, inquit, eſtis:
cum ſpiritu cœperitis ounc carne cooſummamini. Iuſtitiam ergo & ſalutaris har-
Gal.3. moniam, quæ eſt veneranda firmáque ac ſtabilis, alii quidem, vt oſtendimus, ni- F
mium intenderunt, blaſphemè ac maledicè cum quauis impietate ſuſcipieotes con
tinentiam, cùm liceret ex ſana regula caſtitatem eligere cum pietate. gratias qui-
dem

A dem agendo propter datam gratiam, non habendo autem odio creaturam, neque
eos aſpernando qui iuncti ſunt matrimonio. Eſt enim creatus mundus, creata eſt
etiam caſtitas. Ambo autem agant gratias in iis in quibus ſunt collocati, ſi modo
ea quoque norunt in quibus ſunt collocati. Alii autem effrenati ſe petulanter &
inſolenter geſſerunt, re vera effecti equi in fœminas inſanientes, & ad proximo
rum ſuorum vxores hinnientes, vt qui & ipſi contineri non poſſint, & proximis
ſuis perſuadeant vt dent operam voluptati, infeliciter illas audientes ſcripturas.
Quæ tibi obtigit partem pone nobiſcum, crumenam autem vnam poſſideamus cō Prouerb. 1.
munem, & vnum fiat nobis marſupium. Propter eos idem Propheta dicit nobis cō
B ſulens. Ne ambulaueris in via cum ipſis, declina pedem tuum à ſemitis eorum. Non
enim iniuſtè tenduntur retia pēnatis. Ipſi enim cum ſint ſanguinum participes, the
ſauros malorum ſibi recondunt, hoc eſt ſibi vendicantes immunditiam, & proxi-
mos ſimilia docentes, bellatores, percuſſores caudis ſuis vt ait Propheta, quas qui
dem Græci κέρκους appellant. Fuerint autem ii quos ſignificat Prophetia, ad ma-
lum procliues, intemperantes, qui ſunt caudis ſuis pugnaces, tenebrarum iręque
filii, manus ſibi afferentes, & homicidæ propinquorum. EXPVRGATE ergo ve- 1. Cor. 5.
tus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, nobis exclamat Apoſtolus. Et rurſus pro
pter quoſdā eiuſmodi homines indignans, præcipit ne conuerſari quidē, ſi quis fra
ter nominetur vel fornicator, vel auarus, vel idololatra, vel maledicus, vel ebrio
C ſus, vel raptor, cum eo qui eſt talis ne vna quidem comedere. Ego enim per legem Gal. 2.
legi mortuus ſum, inquit, vt Deo viuam, cum Chriſto ſum crucifixus. Viuo autē
non amplius ego, vt viuebam per cupiditates, viuit autem in me Chriſtus caſtè & Obedientia præceptorum.
beatè per obedientiam præceptorum. Quare tunc quidem viuebam carnaliter.
Quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo filii Dei. In viam gentium ne abieri Matth. 10.
tis, & ne ingrediamini in vrbem Samaritanorum, à contraria vitæ inſtitutione nos
dehortans dicit Dominus, quoniam iniquorum virorum mala eſt conuerſatio. Et
hæ ſunt viæ omnium qui ea quæ ſunt iniqua efficiunt. VÆ homini illi, inquit Do Matth. 18.
minus, bonum eſſet ei ſi non natus eſſet, quàm vt vnum ex electis meis ſcandaliza
ret. Melius eſſet vt ei mola imponeretur, & in mari demergeretur, quàm vt vnum Mar. 9.
D ex meis electis peruerteret. Nomen enim Dei blaſphematur propter ipſos. Vnde
præclarè Apoſtolus, ſcripſi, inquit, vobis in epiſtola, non conuerſari cum fornica-
toribus, vſque ad illud. Corpus autem non fornicationi ſed Domino, & Domi- 1. Cor. 6
nus corpori. Et quòd matrimonium non dicat fornicationem, ſubiungit. An ne-
ſcitis quòd qui adhæret meretrici, vnum eſt corpus, aut meretricem quis dicet vir
ginem priuſquam nubat. ET ne fraudetis, inquit, vos inuicem, niſi ex conſenſu
ad tempus. Per dictionem fraudetis, oſtendens matrimonii debitum eſſe liberorū
procreationem, quòd quidem in iis quæ præcedunt oſtendit, dicens. Mulieri vir
debitum reddat. Similiter autem mulier quoque viro, poſtquam exolutionem, in
domo cuſtodienda, & in ea quæ eſt in Chriſto fide, adiutrix. Et ſi quid apertius di
E cens iis qui ſunt iuncti matrimonio, præcipio, inquit, non ego, ſed Dominus,
vxorem à viro non ſeparari. Sin autē ſeparata fuerit, maneat innupta, vel viro re-
concilietur. Et virū vxorē non dimittere. Reliquis autē dico ego, nō Dominus. Si
quis autem frater, vſque ad illud, nunc autem ſancta eſt. Quid autem ad hæc dicūt
qui in legem inuehuntur, & in matrimonium, vt quod ſit ſolum à lege conceſſum,
non autem etiam in nouo teſtamento? Quid ad has leges latas poſſunt dicere, qui
ſationem abhorrent & generationem, cum Epiſcopum quoque qui domui rectè
præſit, eccleſiæ ducem conſtituat. Domum autem dominicam vnius mulieris con
ſtituit coniugium. Omnia ergo dicit eſſe munda mundis. Pollutis autem & infide Tit. 1.
libus nihil eſt mundum, ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia. De ea autem
voluptate quæ eſt præter regulā. Ne erretis, inquit, nec fornicatores, nec idolola 1. Cor. 6.
F træ, nec adulteri, nec molles, nec maſculorum concubitores, neque fures, neque
ebrioſi, neque maledici, nec raptores regnum Dei poſſidebunt. Et nos quidem ab
luti ſumus qui in his eramus. Qui autem in hanc tingunt intemperantiam, ex tem

perantia in fornicationem baptizant, voluptatibus & vitiis eſſe indulgendum de- A
cernentes, incontinentes ex moderatis eſſe docentes, & ſpem ſuam membrorum
ſuorum impudentiæ attribuentes, vt à regno Dei abdicentur, non autem vt inſcri
bantur qui ad eos ventitant efficientes, falsò nominatæ cognitionis appellatione,
Phil. 4. eam quæ ad exteriores ducit tenebras viam ingredientes. QVOD reliquum eſt fra
tres, quæcunque vera, quæcunque honeſta, quæcunque iuſta, quæcunque caſta,
quæcunque bonæ famæ; ſi qua virtus, & ſi qua laus, ea conſiderate quæ & didici-
ſtis, quæ etiam accepiſtis & audiiſtis & vidiſtis in me, ea facite, & Deus pacis erit
1.Pet.1. vobiſcum. Et Petrus ſimilia dicit in epiſtola. VT fides veſtra & ſpes ſit in
Deum, cum animas veſtras caſtas effeceritis in obedientia veritatis.
Quaſi filii obedientiæ, non configurati prioribus deſideriis quæ B
fuerunt in ignorantia, ſed ſecundum eum qui vocauit vos
ſanctum, & ipſi ſancti ſitis in omni conuerſatione.
Quoniam ſcriptum eſt, ſancti eritis, quo-
niam ego ſanctus ſum. Sed enim
quę aduerſus eos qui cogni
tionem falſo nomi
ne ſimulant,
neceſſario ſuſcepta eſt à nobis diſputatio, nos longius quàm
par ſit abduxit, & orationem effecit prolixiorem.
Vnde tertius quoque liber Stromateus, eo- C
rum quæ ſunt in vera philoſophia
cognitionis monimento-
rum, hunc finem
habeat.

Stromatei tertii finis.

A CLEMENTIS ALEXANDRINI, STROMATEON LIBER QVARTVS.

CONSEQVENS autem deinceps eſſe exiſtimo, vt de mar
B tyrio tractemus, & quiſnam ſit perfectus. Quibus com
prehendentur ea quæ conſequuntur ex eo quòd exigunt
illa quæ ſunt dicenda, & quòd ęquè ſit philoſophandum
& ſeruo & libero, ſiue ſit vir ſexu, ſiue fœmina, & cum
quæ deinceps ſequuntur, & de fide & de inquirendo ab-
ſoluerimus, genus ſymbolicum adducemus, vt cùm con
cluſerimus orationem quæ ad mores pertinet, ſumma-
tim oſtendamus vtilitatem quę allata eſt Græcis à barba
ra philoſophia. Quam quidem poſtquam oculis ſubiecero, & aduerſus Græcos &
aduerſus Iudæos tradetur compendioſa ſcripturarum expoſitio, & quæcunque in
libris præcedentibus, cum in procœmii ingreſſu, vno Commentario ſtatuiſſemus
C perficere, rerum autem multitudini neceſſario ſeruierimus, non licuit comprehen
dere. Poſt hæc à nobis, quoad eius fieri poteſt rerum propoſitarum impleta decla-
ratione, quæ de naturalibus principiis, & à Græcis & ab aliis barbaris, prout ad
nos peruenerunt opiniones, tradita ſunt oportet recenſere, & aduerſus præcipua
eorum quæ ſunt excogitata à Philoſophis argumentari. Quibus fuerit conſequẽs,
vt poſtquam Theologiam curſim percurrerimus, ea quæ in prophetiis tradita ſunt
tractemus, vt cum etiam ſcripturas quibus credidimus, validas ac ratas eſſe omni-
potenti auctoritate oſtenderimus, ſerie poſſimus per ipſas progredi, & hinc omni
bus hęreſibus vnum Deum oſtendere, & Dominum omnipotentem, qui per legẽ
& Prophetas & beatum etiam Euangelium fuit ſincerè ac germanè prædicatus.
D Multa autem ſequuntur dicenda aduerſus eos qui ſunt diuerſæ opinionis, cum co-
namur ea diſſoluere quæ in ſcriptis ab ipſis afferuntur, & vel inuitis perſuadere,
per ipſas conuincendo ſcripturas perfecto itaque nobis vniuerſo propoſito, iis qui
bus voluerit ſpiritus, commentariis, ad vſum inſtantem adiuti (quædam enim ante
veritatem omnino præfari neceſſe eſt) tunc reuera gnoſticam, id eſt homini co-
gnoſcendi poteſtate prædito conuenientem, naturæ aggredimur contemplatio-
nem, paruis ante magna initiati myſteria, vt verè diuinæ ſacrorum interpretatio- ἱεροφαντίας.
ni nihil ſit impedimento, prius expurgatis atque informatis iis quæ oportet ante
ſciri & tradi. Quæ eſt ergo ex veritatis regula gnoſticæ traditionis naturæ contẽ- φυσιολογία
platio, vel potius ſuperna quædam ſpeculatio, dependet ex ea oratione quæ tradi μᾶλλον δ' ἐπ-
E tur de ortu mundi, hinc ad formam aſcendens theologicam, ſeu quæ in diuinita- οπτεία.
tis conſiſtit contemplatione. Vnde ab eo ortu qui propheticè eſt literis mandatus, προφητικῆς.
nempe à Geneſi, in parte principium ducemus traditionis, & quæ ab iis qui diuer-
ſa ſentiunt, dicuntur adducentes, & quoad eius à nobis fieri poterit, diſſoluentes.
Sed hoc quidem mox ſcribetur, ſi Deus velit & nos inſpirauerit. Nunc autem ag-
grediendum eſt id quod eſt propoſitum, & abſoluenda eſt ea quę ad mores perti-
net oratio. Sint autem noſtra, vt ſępe diximus, Commentaria, propter eos qui im
pudenter ac imperitè ad ea legenda ſunt acceſſuri, varia, & vt ipſum nomen indi-
cat, contexta, ab vno ad aliud continens tranſeuntia, & per verborum quidem ſe
riem ac contextum aliud ſignificantia, aliud verò indicantia. Qui enim aurum, in
F quit Heraclitus, quærunt, multum terræ fodiunt, & parum inueniunt. Qui autẽ
id quod verè aurei generis cognatum eſt ſcrutantur, multum in pauco inuenient.
Inueniet enim ſcriptura vnum qui ſit eam intellecturus. Iuuant ergo & ad reuocã-

dum in memoriam, & ad veritatem aperſè declarandam, ei qui poteſt querere cum A
ratione, Stromata Commentariorum. Oportet autem nos quoque adlaborare, &
his alia adinuenire, quoniam iis qui ea via abeunt quam neſciunt, ſufficit eam quæ
ducit ſolummodo indicare, poſtea autem iam eſt ingrediendum, & reliquum viæ
inueniendum. Quemadmodum dicunt, Seruo quoque aliquando ſciſcitanti, quid-
nam agens, Domino ſit placiturus, reſpondiſſe Pythiam, inuenies ſi quæſieris. Et
eſt quidem re vera, vt videtur, difficile, pulchrum & honeſtum quod latet inueni
re, quoniam ſudor ante virtutem eſt poſitus.

Via longa eſt atque acclinis ad ipſam.

Heſiodus. *Ardua namque prius, ſed cum ad faſtigia uentum,*
Fit facilis, quæ difficilis ualde ante clueret. B

Matth. 7. Matth. 11. Eſt enim re vera arcta & anguſta via Domini, & regnum Dei eſt violentorum.
Vnde quære, inquit, & inuenies, tenens viam verè regiam, & non prætercurrens.
Eſt ergo in exiguo quidē ſpatio multa genitalis copia ſeminum dogmatum quæ
comprehenduntur in hoc opere, tanquam ager omnibus herbis plenus, ait ſcriptu
πανσπερμίᾳ τῇ ἐγχῶ. ra Aut etiam propriam habent inſcriptionem Stromata Commentariorum, re ve
ra multum ſimilem illi veteri floridæ oblationi, de qua ſcribit Sophocles.

Quis enim erat uellus, eratque uitium
Libamen, uuaque & probè recondita.
Eratque fructus mixtus omnis generis, C
Pingueque oliuum uariumque maximè
Flaue quod apis munere fit cereum.

Iam Stromata noſtra, vt inquit agricola Timoclis Comici, ficus, oleum, caricas,
mel reddunt, tanquam ex agro feraciſſimo, propter quam feracitatem ſubiungit.

εἰρεσιώνη. *Ireſionem, non agrum cultum refers,*

Conſueuerant enim acclamare Athenienſes.

κοτύλῃ *Fert ficus, pingues, & panes Ireſione*
Mella quoque in catino, atque oleum quo te ungere poſſis.

πλοκάμοις. Sæpe ergo oportet tanquam ex variè contextis capillis multa eaque confuſa ſe-
mina excutiendo ac iaciendo, frumentum legere. Multi autem habent affectionē D
μὴ πιστεύειν non abſimilem conſtitutioni hyemis, inſtabilem & incōſyderabilem. Multa incre
dulitas fecit bona, fides mala. Et Epicharmus. Non crede, ſunt articuli hi præcor
ἄρθρα τῶν φρενῶν. In non credendo ſumma ſita eſt prudentia. dium. Iam non credere quidem veritati affert mortem, ſicut credere vitam. Con-
tra autem, falſo credere, non credere autem veritati, trahit in exitium. Eadem eſt
ratio de continentia & incontinentia. Si continere quidem eſt bonum opus, ma-
lum autem opus non continere, ab iniuſtitia autem abſtinere eſt principium ſalu-
tis. Ac mihi quidem videtur Sabbatum per abſtinentiam à malis ſignificare conti-
nentiam. Et quidnam eſt in quo differt homo à beſtiis, & eo rurſus Dei angeli ſa-
Pſal. 8. pientiores? MINVISTI eum, inquit, paulo minus ab Angelis. De Domino enim
non accipiunt ſcripturam, quāquam ille quoque carnem ferebat, ſed de eo qui eſt E
perfectus & gnoſticus ſeu cognoſcendi poteſtate præditus, qui & tempore & indu
mento diminutus eſt ab Angelis. Sapientiam ergo nihil aliud dico quàm ſcientiā,
quoniam vita non differt à vita. Naturæ enim humanæ, hoc eſt homini, cum eo
quod dignum habitum eſt immortalitate, commune eſt, viuere, & habitus con-
templationis & continentiæ, cum ſit alterum præſtantius. Ac mihi quidem certè
Rom. 16. videtur Pythagoras ſolum Deum ſapientem eſſe dicere. Nam Apoſtolus quoque
ſcribit in epiſtola ad Romanos. AD OBEDIENTIAM fidei in omnes gentes, co
gniti ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum. Propter eam autem quæ illi cum Deo
intercedebat amicitiam, vocabat ſe philoſophum. Loquebatur itaque cum Moſe, F
Exo. 33. inquit, Deus, vt amicus cum amico. Itaque verum, quod Deo eſt manifeſtum, ge-
nerat veritatē. Gnoſticus autem, ſeu qui eſt cognitionis poteſtate præditus, amat
Prouerb. 6. veritatem. VADE, inquit, ad formicam ò piger, & apis efficere diſcipulus, ait
Solomon.

A Solomon. Si enim vniuſcuiuſque propriæ naturæ vnum eſt munus, & bouis ſimili ter & equi & canis, quodnam dicemus eſſe proprium munus hominis. Videtur au tem, vt opinor, eſſe ſimilis cētauro, figmento Theſſalico, vt qui ſit compoſitus ex rationis participe & experte rationis, anima & corpore. Sed corpus quidem & ter ram operatur, & tendit ad terram, anima autem ad Deum extollitur, quæ quidem per veram erudita philoſophiam, contendit ad ſuos qui ſupra ſunt cognatos, auer ſa à corporis cupiditatibus, & præterea à labore & metu. Quāquam bono eſſe & tolerantiam & metum oſtendimus. Si enim per legem eſt agnitio peccati, vt dicūt Rom. 3.
qui legem inſectantur, & vſque ad legem peccatum fuit in mundo. Sed ſine lege Rom. 5.
B mortuum eſt peccatum, nos eis contra occinamus. Si enim timori, cauſam pecca tum abſtuleris, aufer etiam timorem. Multo autem magis ſupplicium, cum id ab fuerit cui innatum eſt vt concupiſcat. Iuſto enim, ſcriptura inquit, lex non eſt po 1. Tim. 1.
ſita. Pulchre ergo Heraclitus. Iuſtitiæ, inquit, nomen non alligaſſent, ſi hæc non eſſent. Socrates autem dicit Legem non fuiſſe factam propter bonos. Sed neque hoc cognouerunt accuſatores quomodo dicit Apoſtolus, quòd qui propinquum Rom. 13.
ſuum diligit, malum nō operatur. Illud enim, Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, & ſi quod ſit aliud præceptum, in hoc ſolo ſermone in vnam veluti ſummam redigitur. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Hac vtique ratione di Matth. 22.
liges, inquit, Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo: & diliges proximum tuū
C ſicut teipſum, ſi quidem qui proximum diligit, malum non agit, & omne præce ptum in hoc veluti in ſummam redigitur, in diligendo proximum. Quæ autem pręcepta efficiunt vt metus impendeat, ea dilectionem pariunt, non odium. Vitium ergo non eſt lex quæ timorem procreat. Quare lex eſt ſancta & re vera ſpiritalis ex Rom. 7.
ſententia Apoſtoli. Oportet autem, vt eſt conſentaneum, cum & corporis naturā & animæ eſſentiam diligenter inquiſierimus, vtriuſque finem comprehendere, & non mortem malum eſſe putare. QVANDO enim ſerui eratis peccati, inquit A Rom. 6.
poſtolus, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Quem ergo fructum tunc habuiſtis ex iis propter quæ nunc erubeſcitis? Finis enim illorum eſt mors. Nunc autem liberati à pecca to, Deo autem ſerui effecti, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem autem, vitam æternam. Stipendium enim peccati mors eſt. Gratia autem Dei, vi
D ta æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Res itaque eo videtur eſſe deducta, vt oſtenſum ſit mortem quidem eſſe eam in corpore animæ coniunctionem, quæ eſt dedita peccato. Vitam autem à peccato ſeparationem. Multi autem nos impediunt valli & foſſæ cupiditatis, iræque & excandeſcentiæ voragines, quas tranſilire ne ceſſe eſt, & omnem inſidiarum effugere molitionem, eum qui non eſt amplius per ſpeculum viſurus Dei cognitionem.

Altitonanſque uiro uirtutis Iuppiter aufert
Dimidium, quem alii miſerè ſeruire neceſſe eſt.

Seruos autem eos qui ſunt ſub peccato, & qui peccatis ſunt venūdati, qui volupta
E ti & libidini ſunt dediti, & tenentur amore corporis, nouit ſcriptura, & beſtias potius quàm homines eos qui ſunt aſſimilati iumentis, equos in fœminas inſanien tes, ad proximorum vxores hinnientes. Eſt aſinus inſolens is qui eſt intemperans, Hier. 4.
efferatus lupus, auarus & ſerpens, is qui eſt impoſtor & fraudulentus. Corporis er go ab anima ſeparatio, quam toto vitæ tempore meditatur Philoſophus, quandam cognitione præditam parit animi alacritatem, vt poſſit facile ferre mortem natu Gal. 6.
ræ, quæ eſt ſolutio vinculorum animæ à corpore. MIHI enim crucifixus eſt mun dus, & ego mundo, inquit. Viuo autem iam cum ſim in carne, vt ſi in cœlo verſa rer. Vnde merito qui Gnoſticus vocatur facile exaudit, & ei qui corporeum quid petit donat offerens, & huius earunculæ affectiones prius exuens, tentatorem nō iniuria afficiens, ſed ſimul docens & arguens.

F *Ex quantis opibus quàm magno & lapſus honore.*

Vt ait Empedocles, hic deinceps verſetur cum mortalibus. Is verè feret teſtimo nium, ſibi quidem, quòd ſit in Deum ſincerus & germanus fidelis, tentatori au

tem, quod fruſtra ſit æmulatione pereitus in eum qui eſt fidelis per dilectionem. A
Domino autem, quòd à Deo ſit inſpirata doctrinæ perſuaſio, à qua non deficiet
metu mortis. Quinetiam facto confirmat veritatem prædicationis, potentem eum
eſſe oſtendens ad quem contendit. Mireris eius dilectionem quam docet euiden
ter, ei quod eſt cognatum & vnius generis grato animo vnitus, quin etiam pretio
ſo ſanguine infideles pudore afficiens. Is ergo metu propter præceptum declinat
Chriſtum negare, vt metu fiat teſtis. Sed neque propter ſpem donorum paratorũ
fidem vendens: ſed propter ſuam in Dominum dilectionem, lubentiſſimè ab hac
vita liberabitur habens fortaſſe gratiam, & ei qui cauſam præbuit vt hinc exiret,
& ei qui molitus eſt inſidias, honeſta accepta occaſione, quam ipſe non præbuit, ſe
ipſum oſtendendi quiſnam ſit, illi quidem per tolerantiam, Domino verò, per cha B
ritatem, per quam oſtendebatur Domino, qui etiam antequam naſcatur nonit in-
ſtitutum & liberam animi voluntatem eius qui tulit teſtimonium. Bono itaque
animo venit ad amicum Dominum, pro quo & corpus atque etiam animam,
vt iudices expectabant, tradidit, & à Seruatore noſtro, ò frater dilecte, vt di-
τελείωσιν cam poëticè, compellatur. Iam conſummationem vocamus martyrium, non quod
vitæ finem homo acceperit, vt reliqui, ſed quòd perfectum opus oſtenderit cha-
ritatis. Porrò autem Græci quoque veteres, laudant finem eorum qui mortui
ſunt in bello, non mortem violentam conſulentes, ſed quòd qui in bello, vitam
finit, mortem non timens receſſit, amputatus à corpore, cum nec prius animo la
boraſſet, nec emolitus eſſet, cuiuſmodi ſolent in morbis accidere hominibus, re- C
cedunt enim effœminati & viuere cupientes, & ideo neque puram emittunt ani-
mam, ſed quę, veluti notas plumbeas, ſecum effert cupiditates, niſi fuerint eorum
aliqui docti & ex virtute conſiderati, ſunt etiam qui moriuntur in bello cum cu-
piditatibus, quod perinde eſt ac ſi morbo cõtabuerint, ſi itaque quæ eſt apud deum
confeſsio eſt teſtimonium, quæcunque anima ſe purè & ſincerè geſsit cum Dei
agnitione, & quæ præceptis paruit, & vita & ſermone eſt teſtis, quomodocun-
que liberetur à corpore, fidem, tanquam ſanguinem, per totam vitam, & etiam in
Matth. 10. exitu profundens. Iam dicit Dominus in Euangelio, qui reliquerit patrem vel ma
trem vel fratres, & quæ deinceps ſequuntur, propter euangelium & nomen meũ,
is eſt beatus, non quoduis ſignificans teſtimonium, ſed quod eſt ex cognitio- D
ne, vt qui ex regula Euangelii vitam egerit propter dilectionem in Dominum. Co
gnitionem enim ſignificat perceptio nominis & intelligentia Euangelii, ſed non
nudam ac ſimplicem appellationem, relinquere quidem genus mundanum, relin-
quere autem facultates & omnem poſſeſſionem, propterea quòd viuat citra vllam
ad ea affectionem. Dicitur quidem certè patria mater & nutrix allegoricè, patres
νόμος autem leges ciuiles, quæ quidem grato animo ſunt contemnenda viro iuſto qui eſt
lex græcè eſt maſculini generis. magni & excelſi animi, vt Deo fiat amicus, & conſequatur dexteras partes ſancti-
ficationis, ſicut etiam fecerunt Apoſtoli. Deinde dicit quidem Heraclitus, Marte
ἀρηιφάτους cæſos Dii honorant & homines, & ſcribit Plato in quinto de Republica. Eorum
autem qui in bello mortui fuerint, qui pręclarè ſe gerens obierit, an non primum E
quidem dicemus eum eſſe aurei generis? Omnium maximè. Aureum autem genus
per Deos eſt ex iis qui ſunt in cœlo & in ſphæra inerrante, qui maximè principatum
obtinent in homines prouidentiæ. Quidam autem ex hęreticis, cum malè Domi-
num audiiſſent, impiè ſimul & timidè vitæ tenentur cupiditate, dicentes verum
eſſe teſtimonium, eius qui verè eſt Deus cognitionem, quod quidem nos quoque
fatemur, eum autem eſſe ſui occiſorem & ſibi mortem conſciſcere, qui per mortem
fuerit confeſſus, & alia eiuſmodi ſophiſmata callidaque commenta timiditatis in
medium afferunt. Aduerſus quos dicetur cum tempus poſtulauerit, diſſident enim
à nobis in principiis. Dicimus autem nos quoque eos qui de induſtria mortem quæ F
runt (ſunt enim quidam non noſtri, ſed tantum nominis participes, qui quidem ſe
ipſos magno ſtudio contendunt tradere, propter odium in Creatorem miſeri mor
tem cupientes) eos, inquam, dicimus ſeipſos producere abſque vllo martyrio ac te
ſtificatione,

A ſtificatione, etſi publicè puniantur. Fidelis enim teſtimonii non ſeruant chara-cterem, qui eum qui verè Deus eſt non cognouere. Vanę autem morti ſeipſos tradũt, ſicut ſe temere in ignem coniiciunt Indorũ Gymnoſophiſtæ. Quoniã autem iſti qui falſum ſibi nomen ſumpſerunt, in corpus inuehuntur, diſcant quòd bona corporis compages & recta compoſitio animo confert ad ingenii ſolertiam. Quare in tertio de Republica Plato, quem maxime citant teſtem ad vituperãdam generatio nem, dixit oportere curam gerere corporis propter harmoniam animæ, per quod licet & viuere & rectè viuere ei qui annunciat prædicationem veritatis. Per vitam enim & ſanitatem ingredientes, ediſcimus cognitionem. Cui enim nihil penitus
B licet in altum progredi abſq. eo quòd ſit in neceſſariis, & per ea facere omnia, quæ tendunt ad cognitionem, ei rectè viuere quomodo non eſt eligendum. In viuendo ergo, bene viuere rectè ſe gerit; & ad æternitatis habitum tranſmittitur, qui per corpus ad bene viuendum ſe exercuit. Aequum eſt autem Stoicos quoque admira ri, qui dicunt animam nihil affici à corpore, neque ad vitium à morbo, neque ad virtutem à ſanitate, ſed vtraq. hæc dicunt eſſe indifferentia. Quanquam Iob quoque propter inſignem continentiam & fidem eximiam, vt qui pauper quidem ex di uite, ex illuſtri abiectus, ex pulchro deformis, ex ſano morbidus factus ſit, eſt nobis præclarum exemplar propoſitus, pudore afficiens eum qui tentauerat, benedi- Iob.1.
cens ei qui formauerat, ſecunda ita ferens vt prima, rectè docens Peripateticos, eum qui eſt cognitione præditus rectè poſſe vti omnibus. Et quòd quæ à veteribus
C rectè & ex virtute geſta ſunt, ad noſtras bonas actiones, propoſitæ ſint imagines, oſtẽdens Apoſtolus. VT mea, inquit, vincula fuerint in Chriſto manifeſta in omni Phil.1.
prætorio & reliquis, & plures fratres in Domino, confiſi meis vinculis, auderent abundantius abſque metu loqui verbũ Dei, quandoquidẽ martyria quoq. ſunt exẽ plaria conuerſionis, glorioſè ſanctificata. QVAECVNQVE enim, inquit, ſcripta Rom.15.
ſunt, ad noſtrã doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationẽ ſcripturarum ſpem habeamus conſolationis. Videtur autem ſi adſit dolor, anima quodam modo ab ipſo declinare, & magnifacere à præſenti liberari moleſtia. Illo certè tempore quieſcit etiam à diſciplinis, quando aliæ quoque contemptæ ſunt virtutes.

Non autem vtique dicimus ipſam pati virtutem, nam nec ægrotat virtus. Qui eſt
D autem vtriuſque particeps & virtutis & morbi, ab eo quod vrget premitur, & ſi non fuerit magni & excelſi animi qui nondum continentiæ habitum acquiſiit, loco pellitur, & inſtar fugæ inuenitur non tolerare. Eadem eſt autem etiam ratio de paupertate. Nam ipſa quoque à neceſſariis, contemplatione inquam, & pura peccati amotione ceſſare cogit animam, vt quæ verſandi in acquirendo neceſſitatem afferat ei qui non ſe totum Deo dedicauerit. Sicut rurſus ſanitas & rerum neceſſariarũ copia, liberam cuſtodit animam, & quæ nullum habeat impedimentum, & ſciat rectè vti rebus præſentibus. TRIBVLATIONEM enim carni habebunt, in 1. Cor. 7.
quit, Apoſtolus, qui ſunt huiuſmodi. Ego autem vobis parco. Volo enim vos eſſe non ſolicitos ad hoc vt decore & honeſte Domino indiuulsè aſſideatis. Hæc ſunt
E ergo retinenda non propter ſe, ſed propter corpus. Habetur autem cura corporis propter animam ad quam fit relatio. Neceſſe eſt enim eum, qui vitam inſtituit ex cognitione, in ea diſcere ea quæ conuenit. Nam bonum quidem non eſſe voluptatem, patet ex eo quòd malæ ſint quædam voluptates. Hac ratione apparet bonum eſſe malum, & malum bonum. Prętera autem ſi aliquas quidem expetimus voluptates, aliquas verò fugimus, non eſt quæuis voluptas malum. Similiter autem eadem quoque eſt ratio in doloribus, quorum alios quidem toleramus, alios verò fugimus. Fit autem electio & fuga ex ſcientia, adeò vt bonum ſit ſcientia non voluptas, propter quam, voluptatem quoque aliquam nonnũquam eligimus. Iam Mar-
F tyr, ideſt teſtis, eam quę propter ſpem capitur voluptatem, eligit atque expetit per præſentem dolorem. Si autem in ſiti quidem dolor intelligitur, in potu autem voluptas: dolor qui præceſſit fuerit efficiens voluptatis. Boni autem malum non fue Simonides
rit efficiens. Neutrum ergo eſt malum. Ac Simonides quidem, ſicut etiam Ariſto- Ariſtoteles.

teles,ſcribit homini quidem eſſe optimum,ſanum eſſe . Secundum autem , ad bo- A
num & honeſtum natura & ingenio eſſe aptum. Tertium autem, abſque dolo &
fraude eſſe diuitem,& Theognis Megarenſis.

Pauperiem ut fugias piſcoſi & in æquora ponti,
Te & Cyrne aeriis deijcito ex ſcopulis.

Contra autem Antiphanes Comicus.Plutus,inquit, ideſt diuitiæ, cum plus aliis
videntes acceperit aliquos, cœcos facit. Iam à Poëtis prædicatur ab ortu eſſe cœ-
ἠλίβρα cus.Et ei genuit natum qui Solem non vidit,ait Euphorion Chalcidenſis.

Virtus docetur permalè à diuitijs,
Et quæ uiris modum ſuperant delitijs. B

Dixit de Alexandro Euripides.Dictum certè eſt Paupertati obtigit Sapientia pro
ptercognationem,amor autem pecuniç non ſolum Spartam,ſed etiam quãuis vr-
bem ceperit.Non eſt ergo hic ſolum nũmus, album argentum vel aurum , ſed etiã
virtus mortalibus,vt ait Sophocles.Seruator autem noſter ille ſanctus,& in ſpiri-
talibus & in ſenſilibus,collocauit paupertatem & diuitias, & quæ ſunt his ſimi-
Matth. 5. lia.Cum enim dixit.Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiã, nos aper
tè docet in omni caſu quærere martyrem,qui ſi fuerit pauper propter iuſtitiam,te
ſtatur eſſe bonum quam dilexit iuſtitiam.Et ſi eſuriat & ſitiat propter iuſtitiam,iu
ſtitiam aſſequi teſtatur eſſe optimum.Similiter autẽ qui flet quoque & luget pro- C
pter iuſtitiam,teſtatur optimam legem eſſe pulchram & honeſtam.Quemadmodũ
ergo eos qui perſecutionem patiuntur,ita etiam qui eſuriunt & ſitiunt propter iu-
ſtitiam,beatos dicit,qui ſincerum ac germanũ ſuſcipit deſiderium, quod ne fames
quidem potuit perfringere,& ſi ipſam ſitiant iuſtitiam,beati.Beati ſunt autem pau
peres quoque,ſiue ſpiritu,ſiue facultatibus,propter iuſtitiam videlicet. Num er-
go non abſolutè pauperes , ſed eos qui propter iuſtitiam voluerint fieri pauperes,
eos beatos eſſe dicit,qui eos qui hic ſunt honores contempſerunt vt bonum acqui
rerent.Similiter autem eos quoque qui pulchris moribus & corpore fuere propter
caſtitatem,claroſque & illuſtres,qui propter iuſtitiam prouecti ſunt ad filiorum
Ioan. 1. adoptionem,& ideo acceperunt poteſtatem vt filii Dei fierent , & ſuper ſerpen- D
tes & ſcorpios ambularent,& in dæmones & in aduerſarii copias dominatum ob-
tinerent.Et vt in ſumma dicam,Dominica exercitatio gratè ac lubenter animam
Matth. 10. abducit à corpore,ſi quidem ipſa quoque ſeipſam transferendo auellit. Qui enim
Mar. 8. amat animam ſuam,perdet illam,& qui perdidit,inueniet ipſam,ſi modo noſtram
Luc. 9. fragilitatem applicemus ad Dei incorruptionem.Dei autem volũtas, eſt Dei agni
Ioan. 12. tio,quæ eſt cõmunicatio incorruptionis.Qui ergo per pœnitentiæ rationem pec-
catricem agnoſcit animam,perdet ipſam à peccato à quo eſt auulſa, perditam autẽ
inueniet per obedientiam,vt quæ fidei quidem vixerit,mortua autem ſit peccato.
Hoc eſt ergo inuenire animam,noſce ſeipſum. Eam autem quæ fit ad diuina con-
uerſionem, Stoici quidem dicunt factam eſſe ex mutatione,mutata anima in Sapiẽ a
tiam:Plato autem,animæ ad meliora circumactionem,quæ etiam accepit conuer-
ſionem ex nocturno quodam die. Iam etiam viro bono permittunt Philoſophi vt
liceat animam iuſta de cauſa educere,ſi quis ab agendo adeò fuerit remotus, vt nul
la ei ſpes amplius reliqua ſit actionis.Iudex autem qui vim intulit vt negaretur di
lectus,videtur probare quiſnam ſit Deo amicus,& quis non.Hic autem ne compa
ratio quidẽ relinquitur,quid quiſnam magis elegerit,minaſne hominum an Dei
dilectionem.Et abſtinentia à malis actionibus,inuenitur quodammodo diminu-
tio & extinctio malorum,dum eorum tollitur operatio per ceſſationem ab agen-
Matth. 19. do.Et hoc eſt,Vende omnia quæ habes,& da pauperibus,& veni & ſequere me,
Mar. 10. hoc eſt,ſequere ea quæ dicuntur à Domino. Et cum Grecè ſit ὑπάρχοντα quod & ea F
quæ ſunt,& facultates quas habemus ſignificat , nonnulli dicunt eum dixiſſe ea
quæ ſunt aliena in anima & quomodo ea diſtribuit pauperibus minimè poſſunt di-
cere.Sed enim Deus omnia omnibus diſtribuit pro meritis,cum iuſta ſit diſpenſa
tio &

A tio & œconomia. Facultatibus ergo, inqnit, contemptis, quas Deus diſtribuit pro
pter tuam magnificentiam, ſequere ea quæ à me dicuntur, contende ad aſcenſum
ſpiritus, non ſolum iuſtificatus per abſtinentiam à malis, ſed etiam Dominica con-
ſummatus beneficentia. Iam vero enm qui gloriabatur ſe legis præcepta perfectè
adimpleſſe refellit, vt qui non dilexiſſet proximũ. Beneficentiam autem profitetur
charitas, quæ dominatur Sabbato per aſcenſum cognitionis. Exiſtimo autem opor
tere, neque propter metum ſupplicij, neque propter aliquam doni promiſſionem,
ſed propter ipſum bonum accedere ad verbum ſalutare. Qui autem tales ſunt,
ſtant à dextris ſanctuarii. Qui autem pro donatione eorum in quæ cadit corruptio ἐπίκαιρα.
B & interitus, exiſtimant ſe viciſſim accepturos incorruptionem, in duorum fratrũ
parabola vocati ſunt mercenarii. Et nunquid hic quoque, illud, ad ſimilitudinem Luc. 15.
& imaginem reducitur? vt illi quidem ex ea quæ eſt cum Seruatore ſimilitudine ſi-
mul cum eo verſentur. Qui autem ſtant à ſiniſtris, ad imaginem. Tria ergo ſunt,
cum à veritate ambobus ſit vna ſubiecta radix, non ſit autem æqualis electio, vel
potius non ſit æqualis quæ eſt ex electione differentia. Differt autem, vt exiſtimo,
elegiſſe ex imitatione, ab eo quod elegit ex cognitione, vt id quod eſt ignitum &
id quod illuminatũ. Lumen ergo eius quæ eſt ex ſcriptura ſimilitudinis, eſt Iſraël, Luc. 19.
alius autem, imago. Quid autem ſibi vult Lazari parabola, oſtendens Domino ſi-
militudinem diuitis & pauperis? Quid verò. Nemo poteſt duobus Dominis ſerui Matth. 6.
C re, Deo & mammonę, cum pecuniæ amorem ſic vocaſſet Dominus. Iam qui ſua- Luc. 4.
rum poſſeſſionum amore tenebantur, ad cœnam vocati non veniunt, nõ quòd poſ
ſiderent, ſed quòd poſſiderent cum affectione. VVLPES itaque foueas habent, Matth. 8.
eos qui in effodiendis & infodiendis verſantur diuitiis, homines prauos & planè Luc. 9.
terrę filios, vulpes appellauit. Similiter etiam de Herode. ABITE, dicite huic vul
pi, ecce dæmonia eiicio, & curationes efficio hodie & cras, & tertio conſummor.
VOLVCRES enim cœli, eos qui cœlo ab aliis auibus ſunt diſtincti, qui re vera ſunt Matth. 13.
mundi, qui ad cœleſtis verbi cognitionem euolare poſſunt, vocauit. Non ſolum. n.
diuitiarum, gloriæ, & matrimonii, ſed etiam paupertatis, ei qui nõ fert, innumera
biles ſunt ſolicitudines. Atque has quidẽ curas ſignificauit in parabola ſeminis qua
dripartiti, dicens ſemen verbi quod cecidit in ſpinas & ſepes, fuiſſe ab eis ſuffoca-
D tum, & fructum nequiuiſſe producere. Diſcere ergo neceſſe eſt quomodo vnoquo Matth. 13.
que eorum quæ accidunt vtendum ſit, vt per bonam vitam ex cognitione agendã, Luc. 8.
ad habitum vitæ æternæ exerceamur. VIDI enim inquit, impium qui ſuperexal- Pſal. 36.
tabatur & efferebatur ſuper cedros libani, & tranſii, inquit ſcriptura, & ecce non
erat, & quæſiui ipſum, & non eſt inuentus locus eius. Cuſtodi innocentiam, & vi-
de rectitudinem, quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico. Is autem fuerit qui non
ſimulatè credit ex toto corde, & toto eſt animó tranquillus. Alius enim populus Eſa. 29.
me labiis honorat, cor verò eius longe abeſt à Domino, ore ſuo benedicunt, corde Mar. 7.
vero ſuo execrantur. Dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei. Cor Pſal. 77.
autem eorum non erat rectum cum ipſo, neque fideles fuerunt in teſtamento ſuo. Pſal. 30.
E Et ideo muta fiant labia doloſa, & linguam magniloquam, qui dixerunt, linguam
noſtram magnificabimus, Labia noſtra à nobis ſunt. Quis eſt noſter Dominus. Ab
afflictione inopum, & eiulatu pauperum nunc exurgam, dicit Dominus, ponam in Pſal. 11.
ſalutari, libere agam cum ipſo. Eſt enim Chriſtus eorum qui humiliter ſe gerunt,
non eorum qui eriguntur in gregem ſuum. Ne theſaurizate ergo vobis theſauros Mar. 6.
in terra, vbi tinea & erugo demolitur, & fures effodiunt & ſuffurantur, fortaſſe
quidem eos inſectans qui tenentur amore poſſeſſionum, id dicit Dominus, for-
taſſe autem eos etiam qui ſunt abſolute ſoliciti & curis affecti. Iam verò eos quo
que qui tenentur amore corporis. Amores enim & morbi, & malæ cogitationes,
F rationem & totum hominem perfodiunt. Eſt autem re vera noſter theſaurus, vbi
eſt mentis cognatio, quandoquidem communicantem ac diſtribuentem vim tra-
dit iuſtitiæ, indicans oportere reddere conſuetudini veteris conuerſationis, ea quę
ab ipſa ſunt nobis acquiſita, & ad Deum recurrere, petentes miſericordiam. Is eſt

Exo. 33. re vera crumena quæ non veteraſcit, viaticum vitæ ęternæ, theſaurus in cœlo non A
Rom. 9. deficiens. Quoniam miſerens miſerebor cuius miſerebor, ait Dominus. Dicunt
autem hæc iis quoque qui volunt eſſe pauperes propter iuſtitiā. Audierunt enim
Matth. 7. per mandatum, latam & ſpacioſam eſſe viam quæ ducit ad interitum, & multi qui
per eam tranſeunt, de nullo alio loquuntur, quàm de luxu, & amore mulierum,
Luc. 12. gloriæ cupiditate & ambitione, & ſimilibus animi vitiis & perturbationibus. Stul
te enim, ſic inquit, hac nocte animam tuam repetunt. Quæ autem ei paraſti, cuius
erunt? Et mandatum quidem his verbis & hoc modo ſe habet. CAVETE ergo ab
omni auaritia & plura habendi cupiditate, quoniam non in eo quòd alicui abun-
dent facultates, vita eius. Quid enim prodeſt homini ſi totum mundum lucretur,
animæ autem ſuæ detrimentum faciat? aut quod dabit homo pretium pro anima B
Matth. 6. ſua? Et ideo dicit. Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid comedatis, neq. corpori quid
induamini. Anima enim eſt plus quàm cibus, & corpus quàm indumentum. Et rur
ſus. Scit enim pater veſter quòd his omnibus opus habetis. Quærite autem primū
regnum cœlorum & iuſtitiam, ea enim magna ſunt, parua autem & quæ ad victum
pertinent, ea adiicientur vobis. An non apertè nos iubet perſequi vitam quæ ex co
gnitione inſtituitur, & verbo & facto hortatur quærere veritatem? Diuitem ergo
non ex donatione, ſed ex inſtituto ac volūtate docet Chriſtus animam inſtituens.
Luc. 19. Zacchæum ergo, alii autem dicunt Matthiam publicanorum principem, cum au-
diiſſet Dominum qui dignatus fuerat eſſe apud ipſum, dixiſſe, Domine dimidium C
bonorū meorum do eleemoſynā, & ſi alicuius aliquid habui per calumniam, reddo
quadruplū. De quo etiam dixit Seruator. Filius hominis cū veniſſet hodie, inuenit
Luc. 21. quod perierat. Et rurſus cū vidiſſet in gazophylacium ieciſſe quidē diuitem conue
nienter ſuis facultatibus, viduam autē duos nūmos, dixit viduam ieciſſe plus quàm
omnes. Ille. n. ex abundantia, hæc verò ex egeſtate cōtulit. Quoniā autem omnia re
duxit ad animæ inſtitutionē. BEATI, inquit, mites, quoniā ipſi poſſidebunt terrā.
Matth. 5. Mites autē ſunt qui inſidam quæ eſt in anima pugnā ſedauerunt, iræ & cupiditatis,
& eorū quæ ſub eas cadunt. Mites autē laudat eos qui tales ſunt ſponte & ex animi
inſtituto, nō autē eos qui ex neceſſitate. Sunt. n. apud Dominū cōplures mercedes
Matth. 10. & manſiones, ex vitæ eorum proportione. Qui. n. inquit, Prophetam in nomine D
Prophetæ ſuſceperit, mercedem Prophetæ accipiet, & qui iuſtum in nomine iuſti,
mercedē iuſti accipiet, & qui ſuſceperit vnum ex paruis his diſcipulis, non amittit
mercedē. Et rurſus virtutis pro meritis differentias, & præclaras remunerationes,
Matth. 20. per horas numero non æquales. Præterea autem & vnicuique operariorum æqua
lis redditę mercedis, hoc eſt ſalutis, quam ſignificat denarius, æquum ius ſignifica
uit, per eos qui operati ſunt horis inter ſe minimè conuenientibus. Operabuntur
ergo conuenienter manſionibus quæ proportione reſpondent iis quibus dignati
ſunt præmiis, ineffabilis œconomiæ & muneris adiutores. QVI autem, inquit Pla
to, viſi fuerint inſigniter euocati ad hoc vt ſanctè viuant, ii ſunt qui ab iis quæ
ſunt in terra, tanquam à carceribus, liberantur & ſoluuntur, ſurſum autem ad ſu- E
pernam veniunt habitationem. Et rurſus apertius idem dicit. Ex iis autem ipſis,
qui in Philoſophia ſatis ſunt expurgati, & ſine corporibus omnino viuunt in vni-
uerſum tempus. Quanquam figuras quaſdam illis adiicit, aliis quidem ex ipſis, aë-
reas, alii verò, etiam igneas. Subiungit præterea. Et veniunt in habitationes adhuc
his pulchriores, quæ nec ſunt explicatu faciles, nec tempus ad id ſufficit in præſen-
Matth. 5. tia. Vnde meritò dicit, BEATI qui lugent, quoniam ipſi conſolationē accipient.
Qui enim malè actę vitæ ducti ſunt pœnitentia, aderunt ad vocationem. Hoc. n.
ſibi vult παρακληθῆναι quod & conſolationem accipere ſignificat, & euocatum eſſe.
Duo autem ſunt modi eius qui ducitur pœnitentia, vnus quidem communior ti-
mor propter ea quæ facta ſunt. Alter autem magis proprius, animæ apud ſeipſam F
verecundia ex conſcientia. Siue ergo hic, ſiue etiam alibi, quoniam nullus locus va
cat Dei miſericordia. Rurſus dicit, BEATI miſericordes, quoniam ipſi miſericor
diam conſequentur. Miſericordia autem non eſt, vt quidam exiſtimarunt Philo-
ſophi,

A ſophi, moleſtia propter alienas calamitates, ſed eſt potius quid diuinum, vt dicunt prophetæ. Miſericordiam, inquit, volo, & non ſacrificium. Miſericordes autem eſſe vult, nō ſolum qui faciunt miſericordiam, ſed etiam qui miſereri volunt, etſi non poſſint, quibus adeſt vt ſponte & libera voluntate operentur. Nonnunquam enim volumus, vel dando pecuniam, vel corpoream dando operam, facere miſericordiam, vtpote egenti opem ferre, vel ægrotanti inſeruire, vel ei adeſſe qui eſt in aliqua calamitate, nec poſſumus, vel propter paupertatem, vel morbum, vel ſenectutem (nam ea quoque morbus eſt naturalis) exequi inſtitutum, ea quę cupimus, & ad quæ interno animi motu ferimur, non potentes efficere. Eundem autem honorem

ἀστεῖον Græcè, id eſt vrbanum, ſed lege θεῖον. diuinum.
Oſee.6.
Matth.9.

B honorem conſequentur ii qui voluerunt cum iis qui potuerunt, quorum eſt voluntas æqualis, etſi alii ſuperent facultatibus. Quoniam autem eorum quæ ad ſalutis ducunt perfectionem duæ viæ inueniuntur, opera & cognitio, beatos dixit eos qui ſunt mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Et ſi re vera verum conſideremus, cognitio eſt principalis animę partis purgatio, & eſt bona operatio. Ac bona quidem ſunt alia quidem ipſa per ſe: alia autem, vt quæ bona participent, vt bonas dicimus actiones. Abſque iis autem quæ intercedunt, quæ quidem obtinent locum materiæ, neque bonæ neque malę conſtant actiones, vtpote verbi gratia, vita & ſanitate, & aliis quę vel ſunt neceſſaria, vel circumſiſtentia. Corporeis ergo cupiditatibus & ſanctis cogitationibus vult eſſe mūdos eos qui veniunt ad Dei

περισπασμοῖ.

C agnitionem, quando animæ facultas principalis, nihil habet adulterinum quod ſe ei obiiciat & eam impediat. Quando ergo verſatus & immoratus fuerit in contēplatione, cum Deo puram habens conſuetudinem, qui eſt ex cognitione ſanctę qualitatis particeps, propinquius accedit ad habitum impatibilis identitatis, vt nō habeat amplius ſcientiam & poſſideat cognitionem, ſed ſit ſcientia & cognitio. Beati ergo pacifici, qui legem mentis noſtrę ſententię repugnantem, irę minas, & cupiditatis eſcas, & alias affectiones quę rationem oppugnant, manſuefecerunt, quietaſque reddiderunt, qui cum ſcientia bonorum operum & verę rationis vixerint, reſtituentur in amiciorem & gratiorem filiorum adoptionem. Fuerit autem perfecta pacificatio, quę in quocunque caſu pacificum ſeruat immutabilem, ſanctamque & honeſtam dicens adminiſtrationem, poſita in rerum diuinarum & hu

ταυτότητος.

D manarum ſcientia, per quam eas quę ſunt in mundo repugnātias, creaturę pulcherrimam exiſtimat harmoniam ac concordiam. Pacificant autem eos quoque qui hic oppugnantur à belli duce peccato, eos docentes vt ad fidem pacemque tranſeant, totius autē virtutis ſumma, eſt vt exiſtimo, Dominus docens oportere ex cognitione, propter charitatem in Deum, nos mortem contemnere. Beati, inquit, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſi filii Dei vocabuntur, vel, vt nonnulli ex iis qui Euangelia tranſponunt. Beati, inquit, quos perſequitur iuſtitia, quoniam ipſi erunt perfecti, & beati qui perſecutionem patiuntur propter me, quoniam locum habebunt ad quem non perueniet perſecutio, & Bea

E ti eritis, quando vos homines odio habuerint, quando exterminauerint, quando nomen veſtrum vt ſceleratum expunxerint, propter filium hominis. Si eos videlicet qui non perſequūtur non abominemur, & ſuſtineamus quæ ab eis infliguntur ſupplicia, nequaquam eos odio habētes, cogitantes nos eſſe tentatos tardius quàm expectauimus. Sed illud quoque ſcientes martyrii occaſionem eſſe quamuis tentationem. Deinde qui mentitus quidem eſt, & ſeipſum oſtendit infidelem, & ad diaboli tranſfugit exercitum, in quanto eum malo verſari credimus. Mentitur itaque Domino, vel potius ſpei ſuæ mentitur, eamque fruſtratur, qui Deo non credit. Non credit autem qui nōn facit ea quæ mandauerat. Quid verò, an non ſeipſum negat, qui negat Dominum. Domino enim non aufert dominum, qui ſe ea quæ

F cum illo intercedit priuat neceſſitudine. Qui negat ergo Seruatorem, negat vitā: quoniam lux erat vita. Eos quidem non dicit eſſe modicæ fidei, ſed infideles & hypocritas, qui nominis quidem ſuſcipiunt inſcriptionem, fideles autem eſſe abnegant. Fidelis autem dictus eſt & ſeruus & amicus. Quare ſi quis ſeipſum diligit,

diligit Dominum, & confitetur ſalutem, vt ſuam ſeruet animam. Atqui ſi vel pro A
proximo moriaris propter charitatem, exiſtimes Seruatorem noſtrum eſſe propinquum. Deus enim appropinquans dictus eſt, is qui ſeruat, et qui ſeruatur, mortem eligens propter vitam, & propter teipſum potius quàm propter illum patiens. Et nunquid propterea dictus eſt frater, qui paſſus propter ſuam in Deum dilectioné, paſſus propter propriam ſalutem, & qui rurſus moritur propter propriam ſaluté, ſuſtinet propter dilectionem Domini? Etenim ipſe cum eſſet vita, propter nos pa-
Matth. 7. ti voluit, vt eius paſſione viueremus. Quid mihi dicitis, inquit, Domine Domine, & non facitis quæ dico? Qui enim labiis diligit populus, cor autem longè habet à Domino, eſt alius alio perſuaſus & ei ſe ſua ſponte vendidit. Quicunque au-
Matth. 15. tem Seruatoris mandata exequuntur, in vnaquaque actione ſunt martyres, id eſt B
teſtes, facientes quidem quod vult, conſequenter autem nominantes Dominum, & reipſa teſtantes ei cui credunt eſſe carnem, cum eam cruci affixerint cum vitiis & concupiſcentiis. Si ſpiritu viuimus, inquit, ſpiritu ambulemus. Qui ſeminat in
Gal. 6. ſuam carnem, ex carne metet corruptionem. Qui auté ſeminat in ſpiritum, ex ſpiritu metet vitam ęternam. Miſeris autem hominibus, quod præbetur per ſanguinem de Domino teſtimonium, videtur eſſe mors violentiſſima, neſcientibus hác mortis ianuam, eſſe veræ vitæ principium. Et nec honores poſt mortem eorum qui ſancte vixerunt, nec ſupplicia eorum qui iniuſtè & libidinoſè ſe geſſerunt, volunt intelligere, non ex noſtris ſolum dico ſcripturis, hæc enim omnia fere manda C
ta ſignificant, ſed nec ſuorum ſcriptis volunt aures præbere. Scribit enim Theano Pythagorica. Eſſet enim re vera pulchris vita conuiuium, iis qui ſe ſceleratè geſſerunt, deinde moriuntur, ſi non eſſet anima immortalis, mors eſſet lucrum. Et Plato in Phædone. Si eſſet enim mors à toto liberatio, & quæ deinceps ſequuntur. Non eſt ergo cogitandum ex ſententia Telephi apud Aeſchylum, ſimplicem ac vnicam viam ferre ad inferos. Sunt enim viæ multę, & multa quę abducunt peccata. Errabũdos hos, vt eſt veriſimile, infideles comicè ludificans Ariſtophanes. Agite, inquit, obſcurę vitæ homines, generationi foliorum ſimiles, imbecilli, ceræ figmenta folia inſtar vmbrę reddentia, euanidi, inuolucres, vnius tantum diei vitam habentes. Et Epicharmus. Ipſa, inquit, hominum vita ſunt vtres inflati. No- D
Matth. 26. bis autem dixit Seruator. Spiritus promptus, caro infirma, quoniam prudentia car-
Rom. 8. nis eſt Deo inimica, vt exponit Apoſtolus: Legi enim Dei non ſubiicitur, neque enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Et id amplius explicans, ſubiungit, ne quis ingrato animo, vt Marcion, eſſe malam accipiat creaturam. Si autem Chriſtus eſt in nobis, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum: ſpiritus autem viuit propter iuſtitiam. Et rurſus. Si enim ſecundum carnem viuitis, eſtis morituri. Conſidero enim quod non ſunt condignæ paſſionis huius mundi ad gloriam quæ reuelanda eſt in nobis, ſi quidem compatimur, vt & cóglorificemur, vt cohæredes Chriſti. Scimus autem quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui vocati ſunt ſecundum propoſitum. Quoniam quos E
præſciuit, eos & prædeſtinauit conformes imagini filii Dei, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit, eos & vocauit. Quos autem vocauit, eos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, eos & glorificauit. Vides per dilectionem doceri martyrium. Quòd ſi velis martyr eſſe & teſtimoniũ ferre propter bonorum remunerationem, rurſus audies. SPE enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Sed etſi patimur propter iuſtitiam, inquit Petrus, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, neque conturbe-
1. Pet. 3. mini. Dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris. Parati auté ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea quæ in vobis eſt ſpe, ſed F
cum modeſtia & timore conſcientiam habentes bonam, vt in quo detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur veſtram bonam in Chriſto conuerſationem. Melius eſt enim benefacientes, ſi voluntas Dei velit, pati quàm malefacientes. Et

ſi quis

A ſi quis altercans dicat. Et quomodo fieri poteſt vt caro imbecilla reſiſtat poteſtatibus & ſpiritibus Dominationum? illud ſciat quòd omnipotenti & Domioo freti in eoque habentes fiduciam, aduerſamur poteſtatibus tenebrorum & morti. Adhuc te loquente, inquit, dicet. Ecce ad ſum. Vides adiutorem inuictum qui nos defendit. Ne vobis noua & aliena, inquit Petrus, videatur qoę ad tentatiooem vobis fit per ignem probatio, ſed quatenus communicatis Chriſti paſſionihus, gaudete vt etiam in reuelatione eios gloriæ gandeatis exultantes ſi in nomine Chriſti probris afficimini, heati, quòd glorię & Dei ſpiritus ſuper vos requieſcit. Sicut ſcriptum eſt, propter te mortificamnr tota die: reputati ſumus vt oues occiſionis. Sed Eſa. 58. 1. Pet. 1. Pſal. 43. Rom. 8.
B in his omnibus ſuperamus propter eum qui nos dilexit.

Ex mente ſed mea quæ uis reſciſcere,
Non audies, nec ſi cremes: ſerras graues
Nec capite ſummo ſi ad pedes imos liges.
Duris nec omnibus ſi uinclis uincias.

Vt dicit in Tragœdia fœmina ſe gerens viriliter, & Antigone Creontis edictum deſpiciens dicit audacter.

Non Iuppiter namque mihi hæc edixerat.

Sed Deus nobis edicit & prędicat, eique eſt parendum. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Dicit itaque ſcriptura. Omnis
C qui credit in eum pudore non afficietur. Meritò ergo ſcribit Simonides: Fertur virtus habitare in rupibus aditu difficilibus, nunc autem eam celerem caſtum locum tenere, & quæ oec aſpici poſſit omnium mortalium ciliis, ſed ab eo demum ad quem ſudor venerit qui medetur iracundiæ, & proceſſerit ad ſummam animi magnitudinem. Et Pindarus. Iuueoum autem curæ quæ verſantur cum laboribus, gloriam inueniunt. Tempore autem reſplendent facta in ęthere illuſtrata. Hanc cum apprehendiſſet ſententiam Aeſchylus, dicit. Rom. 10.

Laborem qui perpetitur,
Debetur huic laboris natus, gloria

Maiori enim morti maiores partes obtingunt, ex ſententia Heracliti.
D *Qui mortis eſt ſeruus, timore is haud uacat.*

Non enim dedit nobis Deus ſpiritum ſeruitutis rurſus in timorem, ſed virtutis & dilectionis & ſobrietatis. Ne ergo te pudeat mei qui ſum eius vinctus; ſcribit ad Timotheum. Fuerit autem huiuſmodi qui bono adhęret ex ſententia Apoſtoli, odio habens malum, habens charitatem non fictam. Qui enim alterum diligit, legem impleuit. Si eſt autem Deus ſpei, is cuius teſtes ſumus, ſicut eſt, ſpem noſtram confitemnr, ad ſpem cōtendentes, & quòd eſt bonitatis maximum impleti, inquit, omni cognitione. Indorum Philoſophi dicunt Alexandro Macedonum: Traduces quidem corpora de loco ad locum, animas autem noſtras non coges facere quę nolumus. Ignis eſt hominibus maximus cruciatus, eum nos contemnimus. Hinc 2. Tim. 1.
E Heraclitus vnam gloriam omnibus præpoſuit, profitetur autem ſe vulgo cedere, vt ſe expleant tanquam pecora.

Multi labores gratia ſunt corporis.
Propter id & fortes domos inuenimus
Effodere argentum, & agros colere
Aliaque quæ nos nouimus nominibus.

Vulgo ergo inanis hic labor videtur expetendus. Nobis autē minime, inquit Apoſtolus. Hoc autem ſcimus, quod vetus ooſter homo ſimul eſt crucifixos, vt aboleatur corpus peccati, vt non amplius ſeruiamus peccato. An oon illa quoque apertè Rom. 6.
F ſubiungit Apoſtolus oſtendens quàm ſit fides apud multos verecūda. PVTO enim quod Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit, tanquam morti deſtinatos. Quia ſpectaculum facti ſumus mundo, & Angelis & hominibus. Vſque in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cedimur, & inſtabiles ſumus, & 1. Cor. 4.

laboramus operantes manibus noſtris, maledicimur & benedicimus, perſecutio- A
nem patimur, & ſuſtinemus. Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus. Ta
lia ſunt ea etiã quæ dicit Plato in Republica, etiamſi torqueatur iuſtus, etiamſi ei
effodiantur oculi, eum futurum eſſe beatum. Is ergo qui eſt cognitione præditus,
nunquam finem habebit poſitum in anima, ſed in eo quòd ſit ſemper fœlix & bea-
tus, & regius Dei amicus, & licet quis ei inurat ignominiam, eumque & exilio &
publicatione facultatum, & poſtremò morte afficiat, nunquam auelletur à liberta
1.Cor.13. te, & præcipua in Deũ charitate. Omnia ſuſtinet, & omnia ſuffert charitas, quòd
ei ſit perſuaſum diuinam prouidẽtiam omnia rectè adminiſtrare. Rogo ergo vos,
1.Cor.4. inquit, imitatores mei eſtote. Primus ergo gradus corporis, eſt doctrina cum timo
re, per quam abſtinemus ab iniuria. Secũdus autem eſt ſpes, per quam deſideramus B
quæ ſunt optima, perficit autem, vt eſt cõſentaneum, charitas, quæ iam docet per
viam cognitionis. Gentiles enim, neſcio quomodo, cum neceſſitati quæ caret ra-
tione, ea quæ eueniant tribuerint, inuiti ſe parere confitentur. Dicit certe
Euripides.

Quæ tibi ſuadeo mulier ea accipe.
Qui non laboret nullus eſt mortalium.
Humet natos, nouos & dein ſerat,
Atque obeat mortem. Hæc ægrè homines ferunt. Deinde ſubiungit.
Oportet hæc Natura quæ vult perpeti. Aſt eò decet
Migrare, nil ubi neceſſarium graue eſt. C

Iis autem qui tendunt ad perfectionem eſt propoſita cognitio rationalis, cuius fun
damentum eſt ſancta Trinitas, fides, ſpes, charitas, maior autem horum charitas.
1.Cor.10. Omnia quidẽ certè licent, ſed nõ omnia expediunt. Omnia licent, ſed non omnia
ædificant, inquit Apoſtolus, &. Nemo quærat quod eſt ſuum ſolummodo, ſed etiã
quod alterius, vt poſſit ſimul & facere & docere, ędificans & ſuperædificans.
Quòd enim Domini ſit terra, & plenitudo eius certum eſt & extra controuerſiã.
Sed infirmi ſuſtinetur conſcientia. Conſcientiam autem dico, non ſuam, ſed alte-
rius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia conſcientia? Si ego gratia participo,
cur vituperor propter id propter quod gratias ago? Siue ergo comeditis, ſiue bibi-
tis, ſiue aliquid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. In carne enim ambulantes, nõ D
1.Cor. 10. ſecundum carnem militamus. Arma enim militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed po
tentia Deo ad deſtructionem munimentorum, cogitationes deſtruentes, & omnẽ
altitudinem ſe extollentem aduerſus cognitionem Domini. His armis munitus is
qui eſt cognitione præditus, O Domine, inquit, da caſum & afflictionem, & acci-
pe oſtenſionem, accedat hoc graue & formidabile. Pericula ego deſpicio propter
meam in te dilectionem.

Nam ſola virtus, rebus in mortalium,
Non præmia ex clypeis capit militiæ,
Sed ipſa ſeipſam habet laborum præmium. E

Induite ergo, ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiarum, benignita-
tem, humilitatem, manſuetudinem, lenitatem. Super omnia autem hęc, charitatẽ,
quæ eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti regnet in cordibus veſtris, in qua
etiam vocati eſtis in vno corpore, & grati eſtote, qui adhuc eſtis in corpore, ſicut
veteres iuſti, percipientes animæ impatibilitatem & vacuitatem perturbationis.
Nam non ſolum Aſopii & Macedones & Lacones dum torquentur fortiter tole-
rant, vt ait Eratoſthenes in iis quæ ſcribit de bonis & malis. Sed Zeno quoque
Eleates dum cogeretur arcanum aliquid enunciare, reſtitit tormentiſ nihil confi
tens, qui etiam poſtremo linguam erodens, eam expuit in tyrannum, quẽ alii qui- F
dem Nearchum: alii verò Demylum appellant. Similiter autem facit etiam Theo
dotus Pythagoreus: & Paulus Lacydis familiaris, vt dicit Timotheus Pergame-
nus in libro de Magnitudine animi Philoſophorum, & Achaicus in Moralibus.

Quinetiam

A Quinetiam Poſthumus Romanus captus à Peucetione, non modo nihil ex iis quæ
erant occulta aperuit, ſed cum etiam manum in ignem, tanquam in æs, immiſiſſet,
conſtitit vultu firmo & planè immutabili. Taceo Anaxarchum exclamantem, tun
de Anaxarchi capſam; Anaxarchum enim non tundis, cum piſtillis ferreis tunde-
retur à tyranno. Neque ergo ſpes fœlicitatis, neque in Deum charitas, ægrè fert
ea quæ accidunt. Manet autem libera, etiamſi in beſtias incidat immaniſſimas, &
in ignem voraciſſimum, & licet tyrannicis conficiatur tormentis, à diuinis pen-
dens amicitiis, minimè redacta in ſeruitutem, ſuperas obit regiones, corpore iis
tradito qui id ſolum poſſunt tenere. Dicitur autem gens barbara non aliena à gu-
B ſtu Philoſophiæ, quotannis eligere legatum ad Zamolxim Heroëm, erat autẽ Za
molxis vnus ex familiaribus Pythagoræ. Mactatur ergo is qui fuerit iudicatus pro-
batiſſimus, iis qui ſunt philoſophati quidem, ſed nõ electi, mœrentibus vt qui ſint
repulſi à beato miniſterio. Plena eſt ergo tota eccleſia iis qui per omnẽ vitam ſunt
meditati mortem, quæ excitat ad Chriſtum, ſicut virorum, ita etiam mulierum tẽ
perantium. Licet enim ei qui ex more noſtro vitam inſtituit, etiam abſque literis
philoſophari, ſeu ſit barbarus, ſeu Græcus, ſeu ſeruus, ſeu ſenex ſeu puellus, ſeu mu
lier. Eſt enim temperantia communis omnium hominum qui eam ſeu arbitrio de-
legerint. Eſt autem apud nos extra controuerſiam, eandem naturam in vno quo-
que genere eandem etiam habere virtutem. Non aliam ergo habet naturam mu-
C lier, quod attinet ad humanitatem, aliam verò videtur vir habere, ſed eandem.
Quare etiam virtutem. Si autem viri vtique virtus eſt temperantia & iuſtitia, &
quæcunque eas conſequi exiſtimantur: ſoli viro conuenit eſſe virtute præditum,
intemperantem autem & iniuſtam mulierem, ſed turpe eſt hoc vel dicere. Tem-
perantiæ ergo & iuſtitiæ, & cuiuſuis alterius virtutis, ſimiliter quidem virum &
mulierem, liberum & ſeruum, curam oportet gerere, quoniam accidit vt ſit vna
& eadem virtus eiuſdem naturæ. Atque quòd ſit quidem eadem natura fœminę
quæ viri, quatenus eſt fœmina, non dicimus. Omnino enim conuenit vtrique eo-
rum eſſe aliquam differentiam, per quam vnum quidem eorum fœmina, alterum
verò factum eſt maſculinum. Vterum ergo geſtare & parere fœminæ adeſſe dici-
D mus, quatenus eſt fœmina, non quatenus eſt homo. Si autem viri & fœminæ nul
la eſſet differentia, vtrunque eorum eadem ageret & pateretur. Quatenus ergo
eſt idem, eo quòd ſit eadem anima, veniet ad eandem virtutem. Quatenus autem
diuerſum per proprietatem corporis, ad vtero geſtandos fœtus, & ſeruandam do
mum. VOLO enim, inquit Apoſtolus, vos ſcire, quòd cuiuſuis viri caput eſt Chri 1.Cor.11.
ſtus, caput autem mulieris vir. Non eſt enim vir ex muliere, ſed mulier ex viro. Sed
neque mulier eſt ſeparata à viro: neque vir ſeparatus à muliere in Domino. Sicut
enim virum temperantem, & vincere voluptates oportere dicimus, ita etiam cen-
ſuerimus mulierem eſſe oportere temperantem, & in pugna aduerſus voluptates
exercitatam. Dico autem, ſpiritu ambulate, & deſideriũ carnis non feceritis, præ Gal.5.
E ceptum conſulit Apoſtolicum. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum. Spiritus
autem aduerſus carnem. Hæc ergo opponuntur non vt malum bono, ſed vt quæ
pugnant vtiliter. Subiungit itaque. Vt non quæ volueritis ea faciatis. Manifeſta au
tem ſunt opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum
cultus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, ęmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones,
ſectæ, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, quòd
qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Fructus autem ſpiritus eſt charitas,
gaudium, pax, patientia, benignitas, continentia, bonitas, fides, manſuetudo.
Carnem, vt exiſtimo, peccatores, vt ſpiritum iuſtos dixit. Iam verò aſſumenda eſt
fortitudo & magni animi virtus, pro animi fiducia & pro tolerantia, vt ei qui pul-
F ſat maxillam porrigatur alia, & ei qui aufert pallium, cedatur etiam tunica, iram
coërcendo fortiter. Non enim Amazones aliquas ad bellicam virtutem exer-
cemus fœminas, cum etiam homines velimus eſſe pacificos. Audio autem mulie-
res quoque Sauromatidas non minus belligerari quàm viros, & alias Sacides quę

Ll ii

à tergo ſagittant ſimulantes fugere ęquè atque viri. Scio etiam fœminas Iberię A
propinquas, & factis & laboribus virilibus vtentes, etiamſi vterum geſtent & iam
parturiant, nihil de iis quæ ſunt agenda remittere, ſed ſæpe in ipſa laborum conten
tione, mulier quæ peperit, infantem ſublatum domum portat. Iam ergo mulieres,
non minus quàm maſculi, & domum cuſtodiunt, & venantur, & greges paſcunt.

Acriter & cerui ueſtigia Creſſa ſecuta eſt.

Eſt ergo philoſophandum mulieribus ſimiliter ac viris, etiamſi præſtantiores ma-
ſculi primas in omnibus partes ferant, niſi euaſerint molles & effœminati. Vniuer
ſo ergo hominum generi neceſſaria eſt diſciplina & virtus, ſi quidem tendant ad fœ
licitatem. Quomodo autem nõ temere variè ſcribit Euripides, aliquãdo quidem, B
Eſt quæuis viro coniux deterior, etiamſi optimus ducat probatiſſimam: aliquan-
do autem. Quæuis pudica mulier eſt viri ſerua. Quæ autem non eſt pudica, eum
qui vnà verſatur ſuperat amentia.

Nam melius nec præſtantius ullum eſt,
Concordes quàm cum in tecto uerſantur eodem
Vir ſimul & mulier.

Caput ergo eſt id quod eſt principale, & quod principatum obtinet. Si eſt autem
Dominus viri caput: mulieris autem vir, vir eſt Dominus vxoris, vt qui ſit ima-
Ephe.5. go & gloria Dei. Quocirca dicit etiam in epiſtola ad Epheſios, ſubiecti inuicem
in timore Dei. Mulieres ſuis viris ſubiectæ ſint, ſicut Domino, quoniam vir eſt ca C
put mulieris, vt etiam Chriſtus caput eccleſiæ, ipſe Saluator corporis: ſed ſicut ec-
cleſia ſubiecta eſt Chriſto: ita etiam mulieres propriis viris in omnibus. Viri diligi
te vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam. Ita etiam viri debent diligere
ſuas vxores, vt ſua corpora. Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim
carnem ſuam vnquam odio habuit. Iam verò in epiſtola quoque ad Coloſſenſes in-
Col.3. quit, Mulieres ſubditæ eſtote viris, ſicut oportet in Domino. Viri diligite vxores
& nolite eſſe amari in illas. Filii obedite parentibus per omnia, hoc enim benepla-
citum eſt in Domino. Patres, nolite ad indignationem prouocare filios veſtros:
vt non puſillo animo fiant. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, nõ ad ocu-
lum ſeruientes, tanquam hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timen- D
tes Dominum. Et quodcunque facitis ex animo operamini, ſicut Domino ſerui-
entes & non hominibus. Scientes quòd à Domino accipietis retributionem hære-
ditatis. Domino enim Chriſto ſeruitis. Qui.n. iniuriã facit, recipiet id quod iniquè
geſſit, & non eſt perſonarum acceptio apud Deum. Domini, quod iuſtum eſt &
Col.4. æquum ſeruis præſtate: ſcientes quòd & vos Dominum habetis in cœlo. Vbi non
eſt Græcus nec Iudęus, circumciſio & præputium, nec Barbarus nec Scytha, nec
ſeruus nec liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus. Cœleſtis autem eccleſiæ ima-
Col.3. go eſt terreſtris. Quocirca precamur etiam in terra fieri voluntatem Dei ſicut in
cœlo, induentes viſcera miſerationis, benignitatem, humilitatem, manſuetudi-
nem, lenitatem, ſuſtinentes nos inuicem, & condonantes nobis inuicem, ſi quis E
aduerſus aliquem habeat querelam, ſicut Chriſtus condonauit nobis, ita & nos.
Super hæc autem omnia charitas, quod eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti
regat in cordibus noſtris, ad quam etiam vocati eſtis in vno corpore, & grati eſto-
te. Nihil enim vetat quo minus ſæpe eadem adducatur ſcriptura, vt pudeat Marcio
nem, ſi qua forte ratione perſuaſus mutetur, ſciens oportere fidelem eſſe gratum
in opificem qui nos vocauit, & nobis Euangelium annunciauit in corpore. Ex his
ergo nobis eſt aperta quæ eſt ex fide vnitas, & oſtenſum eſt quis ſit perfectus. Qua
re vel inuitis aliquibus & valde reſiſtentibus, etiamſi à marito vel à Domino im-
pendeant ſupplicia, philoſophabitur ſeruus & mulier. Quinetiam liber quoque,
etiamſi Tyrannus ei mortem minitetur, etiamſi ducatur ad iudicia, & trahatur ad F
vltima ſupplicia, & de facultatibus ac fortunis ſuis omnibus veniat in periculum,
nullo modo abſtinebit à pietate & vero Dei cultu, neque vnquam ab eo diſſentiet,
mulier quidem quæ cum malo marito habitat, filius autem ſi malum habeat patrẽ
vel

A vel improbum Dominum ſeruus, forti ac generoſo animo virtutem perſequen-
tes. Sed vt viro pulchrum & honeſtum & pro virtute, & pro libertate, & pro ſe-
ipſo mori, ita etiam mulieri. Non eſt enim hoc proprium maſculorum naturæ, ſed
bonorum. Et ſenex ergo & iuuenis, & mulier & ſeruus mandatis obediens fideli-
ter viuet, & ſi opus fuerit, morietur, quod quidem fuerit per mortem viuificari.
Scimus quidem certè & filios & mulieres & ſeruos ſæpe innitis parentibus & ma-
ritis & Dominis euaſiſſe optimos. Non minus ergo prompto & alacri animo eos
eſſe oportet qui piè vitam ſunt acturi, cum viſi fuerint aliqui eos arcere: ſed mul-
to magis conuenit contendere & egregie decertare, ne victi excidant ab optimis
B & maximè neceſſariis conſiliis. Neque enim exiſtimo vllam admittere comparatio
nem, vtrum ſit melius adſcribi in cōſortium omnipotentis, an dęmonum tenebras
eligere Quæ enim à nobis aguntur propter alios, ea ſemper egerimus, ad illos co-
nantes reſpicere propter quos videntur fieri, menſuram eſſe ducentes id quod eſt
illis gratum. Quæ autē propter nos ipſos potius quàm propter alios aguntur, æqua
li ſtudio à nobis fiant, ſiue videantur aliquibus placere, ſiue non videantur. Quòd
ſi nonnulla ex iis quæ ſunt indifferentia, tantum honorem ſunt aſſecuta, vt etiam
aliquibus inuitis videantur eſſe expetenda ac eligenda, multo magis exiſtimādum
eſt eſſe pro virtute decertandum, non aliquid aliud reſpiciendo quàm id quod re
ctè honeſteque geri poteſt, ſiue id aliquibus aliis videatur, ſiue non. Pulchrè ergo
C Epicurus quoque dicit, ſcribens ad Menœceum. Nec ſi ſit aliquis iuuenis, differat
philoſophari: neque ſi ſit ſenex, defatigetur philoſophando. Nā nec eſt aliquis im-
maturus, neque nimis prouectę & exhauſtæ ætatis, ad adipiſcendam animi ſanita-
tem. Qui autem dicit nōdum eſſe vel præteriiſſe tempus philoſophandi, ſimilis eſt
ei qui dicit ad beatitudinem vel nondum adeſſe tempus, vel tempus præteriiſſe.
Quare & iuniori philoſophandum eſt & ſeni. Huic quidem, vt ſeneſcens iuuene-
ſcat bonis, per gratiam eorum quæ facta fuerint. Illi autem, vt ſit ſimul iuuenis &
ſenex, per futurorum metus vacuitatem. De martyrio autem ſeu teſtimonio aper
tè dixit Dominus, ea autem ſimul coniungemus quæ diuerſis in locis ſcripta ſunt. Matth.10.
DICO autem vobis, quicunque in me confeſſus fuerit coram hominibus, filius
D etiam hominis confitebitur in eo coram Angelis Dei. Qui autem mē negauerit Mar. 8.
coram hominibus, negabo ipſum coram Angelis. Quem enim mei vel meorum
verborum puduerit in hac generatione adultera & peccatrice, filium quoque ho Matth.10.
minis eius pudebit, quando venerit in gloriam patris ſui cum Angelis ſuis. Qui-
cunque ergo in me confeſſus fuerit coram hominibus, ego quoque in eo confite-
bor coram patre meo qui eſt in cœlis. Cum autem induxerint vos in ſynagogas, & Luc.12.
ad magiſtratus & poteſtates ne prius ſoliciti ſitis quomodo reſpondeatis, aut quid
loquamini. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora quid loquamini. Hunc lo
cum exponens Heracleon, cuius in ſchola Valentini fuit maxima exiſtimatio, his
verbis dicit, confeſſionem quidem vnam eſſe fide & vitæ inſtitutione, alteram ve
E rò voce. Atque quæ fit quidem voce confeſſio, fit etiam apud poteſtates, quam ſo-
lam, inquit, multi non rectè confeſſionem eſſe exiſtimant. Poſſunt autem hac con
feſſione vti etiam hypocritę. Sed nec hęc oratio inuenietur dicta eſſe vniuerſe ac ge
neraliter. Non enim omnes qui ſalui fiunt, ea confeſſione quæ voce fit vſi ſunt,
& exceſſere, ex quibus eſt Mattęhus, Philippus, Thomas, Leuis, & alii multi: & eſt
quæ voce fit confeſſio, non vniuerſa ac generalis, ſed ſingularis. Vniuerſam autem
ac generalem nunc dicit eam quæ fit factis & operibus, ei quæ eſt in ipſum fidei
congruentibus. Hanc autem confeſſionem ſequitur etiam ſingularis quæ fit apud
poteſtates, ſi opus fuerit, & ratio impulerit. Nam is voce quoq. rectè cōfitebitur,
cum affectione prius rectè fuerit confeſſus. Pulchre autem in iis qui confitentur
F quidem. In me dixit. In iis autem qui negant, adiecit illud, me. Nam ii etſi ipſum
voce confeſſi fuerint, ipſum negant, actione minimè confitentes. Ii autem ſoli in
ipſo confitentur, qui in ea quæ eſt in ipſum confeſſione & actione viuunt: vtpote
quòd & ipſe iis implicetur quæ confitetur, & ab iis teneatur. Quo circa nunquam

poteſt ſeipſum negare. Eum autem negant qui noo ſunt io ipſo. Non enim dixit, A
Qui oegauerit io me, ſed me. Nullus enim voquam qui eſt in ipſo, ipſum oegat.
Illud autem, coram hominibus, & iis qui ſalui fiuot, & etiam geotilibus ſimiliter.
apud alios quidem vitæ inſtitutione: apud alios verò etiam voce. Quamobrem nũ
quam poſſunt ipſi negare: eum autem negant qui oon ſunt io ipſo. Hęc quidem He
racleoo, & in aliis quidem videtur nobiſcum ſentire io hac parte. Illud autem non
aduertit, quòd etſi ooo actione aliqoa & vita confeſſi ſuot Chriſtum coram homi
nibus, eo tamen quòd voce confiteaotur io iudiciis, & vſque ad mortem cruciati
non negent, ex affectione credidiſſe cernuntur. Confitens autem affectio, & maxi
mè quæ ne morte quidem mutatur, omnia vitia, quæ gignebantur per cupiditatem
corporis omnino reſcindit. Eſt enim, vt ſemel dicam, repeote accumulata per actio B
nem pœnitentia, & vera in Chriſtum confeſſio, voce teſtificante. Si autem ſpiritus
patris in nobis teſtificatur: quomodo ſumus adhuc hypocritę, quos dixit ſola voce
teſtari? Dabitur autem aliquibus ſi expediat reſpõdere ac defendere, vt & per teſti-
monium & per confeſſiooẽ omnes iuuentur, dum confirmãtur quidem qui ſuot in
ecclefia, admirantur autẽ & ad fidem deducuntur, qui ex gentibus ſalutem curioſè
quæſierint, reliqui autem ſtupore afficiuotur. Quamobrem oportet omoino con-
fiteri. Id. o. ſitum eſt in noſtra poteſtate. Reſpoodere autem & defeodere, nõ omoi
Matth. 24. no. Non eſt. n. hoc quoqoe ſitum io noſtra poteſtate. Qui autẽ ſuſtinuerit in finẽ, is
ſaluus erit. Nã quis ex iis qui ſapiunt, oõ potius elegerit in Deo regnare quàm ſer-
Tit. 1. uire? Deũ ergo cõfitentur quidã noſſe, vt dicit Apoſtolus, factis autem negant, cũ C
ſint abominandi, ioereduli, & ad omne opus booũ reprobi. Illi autem etſi hoc ſolũ
cõfeſſi fueriot, aliquod vnum booũ effecerint in fine. Videtur ergo Martyriũ eſſe
expurgatio peccatorum cum gloria. Iam verò dicit Paſtor. Effugietis operationẽ
feræ agreſtis, ſi cor veſtrum fuerit mũdum & ab omni reprehenſione alienũ. Quin
etiam ipſe Domious. Expetiuit, inquit, vos Satanas vt cribraret, ego autem roga
Luc. 22. ui. Solus ergo Dominus propter eorum qui ei inſidiabantur hominum, & infideli
um expurgationem, bibit calicem. Quem imitaotes Apoſtoli, vt qui re vera eſſeot
cognitione præditi & perfecti, pro eccleſiis quas fundarunt paſſi ſunt. Sic ergo ii
qui ſunt cognitione præditi, veſtigiis inſiſtentes Apoſtolicis, debent ita ſe gerere
vt in eos non cadat peccatum, & propter dilectionem io Dominum, diligant etiã D
proximum, vt ſi caſus aliquis pro ecclefia euocet, citra offenſiooem patientes affli-
ctiones, bibaot calicem. Quicunque autem factis quidem in vita, verbis autem in
iodicio ferunt teſtimonium, & ſpem expectaotes, & timorem reformidantes, ii
ſunt meliores iis qui ore ſolum confitentur ſalutem. Quòd ſi quis etiam tranſierit
ad charitatem, is reuera eſt beatus & germanus teſtis, vt qui ſit perfectè confeſſus,
& præceptis & Deo, per Dominum, quem diligens ſignificauit eſſe fratrem, to-
tum ſeipſum tradiderit, propter Deum, tanquam depoſitum, gratè & amanter red
Matth. 10. dens hominem qui exigitur. Cum autem rurſus dixerit, Quaodo vos perſecuti fue
rint in hac ciuitate, fugite in aliam: non ſuadet fugere, tanquam malum ſit pati per
ſecutionem: nec vt mortem extimeſcentes, iubet nos eam fuga declinare. Vult au E
tem nos nulli eſſe auctores, neque alicuius mali cauſæ adiutores, nec nobis ipſis,
nec ei qui perſequitur, nec ei qui interimit. Denuociat enim quodammodo vt ca-
ueat. Qui autem non obedit, eſt audax & temerarius, & inconſultè ſe io manifeſta
pericula coniiciens. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat: is quo
que eius cædis reus tenetur qui ſe offert iudicio. Is autem fuerit qui non vitat per
ſecutionem, ſe capiendum præbens per audaciam. Is eſt, qui quantum in ſe eſt, ad-
iuuat improbitatem eius qui perſequitur. Quòd ſi etiam ipſe cauſam præbens, fe-
ram planè irritet, ſimiliter etiam ſi præbeat aliquam pugnæ cauſam, vel damni, vel
iudicii vel ioimicitiarum, is occaſionem peperit perſecutionis. Et ideo iuſſi ſumus
nihil retinere ex iis quæ ad hanc vitam pertioent: ſed ei qui tollit pallium, pręte-
rea etiam dare tunicam: non ſolum vt permaneamus obnoxii nullis animi pertur
bationibus, ſed ne ea vendicantes, eos qui in iudicio cootendunt, in nos redda-
mus

A mus efferatos, & per nos eos commoueamus vt nomen maledictis appetant. At
inquiunt, ſi Deus veſtri curam gerit, cur patimini perſecutionem, & morte affici
mini? an ipſe vos eis tradit? Nos autem non ſic exſtimamus velle Dominum vt in
caſus incidamus, ſed propheticè prædixiſſe ea quæ eſſent euentura, fore ſcilicet vt
propter nomen eius pateremur perſecutioné, vt occideremur, & vt ſuſpendere-
mur. Quamobrem noluit nos pati perſecutionem, ſed ea quæ paſſuri ſumus prius
ſignificauit, per eam quòd ſint euentura prædictionem, exercens ad tollerantiam,
cui promiſit hęreditatem. Quanquam non ſoli ſed cum multis ſupplicio afficimur.
At illi inquiunt, cum ſint malefici, iure luunt pœnas. Ergo vel inuiti nobis iuſtiti-
B am ſuo teſtimonio tribuunt, qui iniuſtè propter iuſtitiam punimur. Sed neque in-
iuria iudicis attingit Dei prouidentiam. Oportet enim Iudicem in ſua poteſtate
habere ſui animi ſententiam, non qui inſtar animatorum quodãmodo trahatur fu
nibus, vt qui ab externa fortaſſe ſolum cauſa capiat occaſiones. Examinatur ergo
& probatur ipſe ſicut nos, in eo quod iudicat, & per eorum quæ ſunt eligenda ele
ctionem, & per patientiam. Quãuis autem non faciamus iniuriam, tanquam tamé
iniuriam facientes, nos intuetur Iudex. Neque enim noſtra nouit, neque vult ſci-
re, quodam autem inani præoccupato abripitur præiudicio. Quocirca etiam iudica
tur. Nos ergo perſequuntur, non vt qui nos eſſe iniuſtos deprehéderint, ſed quòd
nos vitæ humanæ iniuriam facere exiſtiment, eo quòd ſimus Chriſtiani, & ipſos
C inquam qui ſic vitam inſtituimus, & alios quos adhortamur vt vitam degant ſimi-
lem. Cur autem, inquiunt, cum vos perſequũtur, nihil vobis affertur auxilii? Quid
enim, quod ad nos quidem attinet, nobis fit iniuriæ, cum morte diſſoluamur ituri
ad Dominum, & veluti ætatis, vitę ſuſtinentes mutationem. Si autem ſapuerimus,
iis gratias habebimus qui nobis præbuerint occaſionem celeris migrationis, ſi teſti
monium feramus propter dilectionem. Si autem mali quidam homines nos multis
eſſe viſi ſumus, ſi ipſi quoque nouiſſent veritaté, omnes quidé in viam inſiliiſſent,
non fuiſſet autem electio. Sed enim noſtra fides, cum ſit lux mundi, arguit infideli
tatem. Nam me Anytus quidem & Melitus interfecerint, nullo autem modo me
læſerit quiſpiam. Neque enim fas eſſe exiſtimo vt id quod eſt melius, lædatur ab eo
D quod eſt deterius, adeò vt vnuſquiſque ex nobis ſecurè dicat & confidenter. Do- Pſal. 117.
minus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Iuſtorum enim animæ in Sap. 3.
manu Dei ſunt, & non tanget eas tormentum. Baſilides autem in viceſimo tertio
Exegeticõn, de iis qui in martyrio puniuntur, his verbis hæc dicit. Dico enim, qui
cunque incidunt in eas quæ dicuntur afflictiones, ſiue cum imprudentes peccaue-
rint in aliis lapſibus, ad hoc bonum deducũtur, benignitate eius qui adducit, cum
re vera alia ex aliis crimina intententur, ne patiantur ob ea quæ mala eſſe certum
eſt & extra omnem controuerſiam, neque maledictis appetiti vt adulter vel occi-
ſor, ſed accuſati quòd ſint Chriſtiani, quòd quidem eos conſolabitur, vt ne videan
tur quidem pati. ſi quis, qui omnino nõ peccauerit, acceſſerit ad patiendum, rarum
E id quidem, ne is quidem aliquid patietur ex paratis à poteſtate inſidiis, ſed patie-
tur vt paſſus eſt infans qui videbatur nil peccaſſe. Deinde paulo inferius ſubiun-
git. Sicut ergo infans qui prius non peccauit, aut actu quidem in ſe nihil pecca-
uit, ſed quòd habeat id quod peccauit, poſtquam coniectus fuerit ad patiendum,
afficitur beneficio, vt qui lucretur multa quæ ſunt difficilia: ita etiam ſi perfectus
quoq. qui actu, nihil peccauerit, patiatur & paſſus fuerit, paſſus eſt ſimiliter atque
infans. In ſe quidem habens peccandi poteſtatem, non accepta autem occaſione ad
peccandum non peccauit. Quare non eſt ſibi imputandum quòd non peccauerit.
Quomodo enim qui vult adulterium admittere, eſt adulter, etiamſi nõ conſequa
tur effectus: & qui vult cędem facere, eſt homicida, etiamſi non poſſit occidere:
F ita etiam eum quem dico non peccaſſe ſi videro patientem, etiamſi nihil mali fe-
cerit, malum dicam eo quòd velit peccare. Quiduis enim dicam potius quàm malũ
id quod prouidet. Deinde inferius, apertè quoque de Domino dicit tanquam de
homine. Sin autem his omnibus prętermiſſis orationibus acceſſeris ad hoc vt mihi

adducta aliquarum perſonarum reuerentia dicas, verbi cauſa. Hic ergo peccauit: A
hic enim eſt paſſus: ſi permittas quidem, dicam, Non peccauit qui dem, ſed erat ſimilis infanti qui patiebatur. Sed ſi vehementius vrgeas, dicam quemcunque hominem nominaueris, eum eſſe hominem: inſtum autem Deum. Nullus enim eſt mundus, vt dixit quiſpiam à ſorde. Sed Baſilidis fundamentum dicit animam quæ prius peccauerat in alia vita, hic pati ſupplicium, electam quidem, vt puniatur, aliam autem, vt quæ ſuo purgetur ſupplicio. Quomodo autem hoc verum eſt, cum in noſtra poteſtate ſitum ſit confiteri & puniri, aut non? In eo enim qui eſt negaturus, ſoluitur ea quæ eſt ex Baſilidis ſententia prouidentia. Rogabo ergo eũ in eo qui tenetur confeſſore, vtrum feret teſtimonium, & punietur ex prouidentia, an non. Nam ſi neget, non punietur. Sin autem & exitus, & quòd non oporteat eum puniri, dicet eſſe interitum eorum qui ſunt negaturi, ex prouidentia: inuitus feret teſtimonium. Quomodo autem adhuc in cœlis reponetur glorioſiſſima merces ei qui teſtimonium tulerit, propterea quòd fuerit teſtis? Sin autem eum qui erat peccandi poteſtate præditus, non ſiuit prouidentia venire ad peccandum: in vtroque eſt iniuſta, & quod eum non liberet qui propter iuſtitiam trahitur ad ſupplicium, & quod eum qui volebat iniuriam facere liberauerit, cum ille quidem fecerit propterea quod voluit, hæc verò opus prohibuerit, & non iure ei faueat qui eſt peccandi poteſtate præditus. Quomodo autem non eſt verè impius & à Deo alienus, qui diabolum quidem in Deos referat, hominem autem peccandi poteſtate præditum auſus eſt dicere Dominum? Eſt enim tentator diabolus, ſciens quidem quod ſumus, neſciens autem an tolerabimus, ſed nos volens à fide excutere, ad ſe etiam conatur adducere, quod quidem eſt ei ſolum permiſſum, & propterea quòd nos quòd ex nobis ipſis ſaluos eſſe oporteat occaſiones ex præceptis acceperimus: & propter eius probrum ac ignominiam qui tentauit, & non eſt aſſecutus: & propter eorum confirmationem qui ſunt in eccleſia, & propter eorum conſcientiam qui ſunt admirati tolerantiam. Si autem martyrium eſt retributio per ſupplicium: & fides quoque & doctrina, per quas eſt martyrium. Sunt ergo hæ quoque adiutrices ſupplicii, quo quidnam aliud poſſit eſſe abſurdius? Sed ad illa quidem dogmata, an à corporibus in corpora migret anima, & de diabolo, dicetur ſuo tempore. Nunc autẽ iis quæ dicta ſunt hęc quoq. adiiciamus. Vbi eſt adhuc fides, ſi pro luendis pœnis eorum quæ prius peccata ſunt ſubeatur martyrium? Vbi eſt autem charitas in Deum, quæ propter veritatem perſecutionem patitur & ſuſtinet? Vbi eſt autem laus eius qui confeſſus eſt, & vituperatio eius qui abnegauit? Ad quid autem eſt adhuc vtilis recta vitæ inſtitutio, morte afficere cupiditates, & nullam odiſſe creaturam? Si autem, vt ipſe dicit Baſilides, vnam partem ex Dei quæ dicitur voluntate, exiſtimamus omnia diligere, quòd omnia rationem ac proportionem conſeruent ad vniuerſum, alteram autem, nihil concupiſcere: & tertiam nihil odiſſe, voluntate Dei erunt etiam ſupplicia, quod quidem impium eſt cogitare. Neque enim Dominus paſſus eſt voluntate Patris, nec qui patiuntur perſecutionem, eam Dei voluntate patiuntur. Nam ex duobus alterum, aut bonum quid & honeſtum erit perſecutio propter Dei voluntatem, aut erunt inſontes qui eos afficiunt & affligunt. Sed nihil fit ſine volũtate Domini vniuerſorum. Reſtat itaque, vt breuiter dicamus, ea quæ ſunt huiuſmodi, euenire, Deo non prohibente. Hoc enim ſolum ſeruat & prouidentiam, & Dei bonitatem. Non eſt ergo exiſtimandum eum operando exercere afflictiones, neque enim hoc cogitare licuerit, ſed non prohibere eos qui eas exercent perſuaſum habere conuenit, & ad bonum

Eſa. 4. vti audacibus ceptis aduerſariorum. Deſtruam, inquit, murum, & erit in conculcationem, cum eiuſmodi ars erudiens ſit ipſa prouidentia, in aliis quidem propter

1. Theſſ. 4. ſua vniuſcuiuſque peccata. in Domino autem & Apoſtolis, propter noſtra. Iam verò diuinus Apoſtolus, HAEC enim eſt inquit, Dei voluntas, ſanctificatio veſtra, vt vos abſtineatis à fornicatione, & ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in affectione cupiditatis ſicut gentes quę nō norunt

A norunt Dominum, & non exuperet & per auaritiam circumſcribat in negotio fra
trem ſuum, quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus, ſicut etiam vobis præ-
diximus, & teſtificati ſumus. Non enim vocauit nos Deus propter immunditiam
ſed in ſanctiſicatione. Itaque qui ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui de
dit nobis ſpiritum ſuum ſanctum. Propter hanc ergo ſanctificationem noſtram nō
prohibitus fuit pati Dominus. Si quis autem ex eis reſpondens, dicat puniri quidē
Martyrem, propter peccata quæ ſunt admiſſa ante hanc in corpus migrationem,
fructum autem rurſus eſſe percepturum vitæ quæ hic acta fuerit: ſic enim conſtitu
tam eſſe adminiſtrationē: eum rogabimus an remuneratio fiat ex prouidentia. Nā
B ſiquidem non fuerit diuinæ adminiſtrationis: perit conſilium & diſpenſatio expia-
tionis: & eis ſuum excidit argumentum & fundamentum eorum opinionis. Si au-
tem à prouidentia ſunt expiationes; ſunt punitiones quoque ex prouidentia. Pro-
uidentia autem, etſi à Principe, vt ita dicam, moueri incipit, immixta tamen eſt &
inſita in ſubſtantiis, cum eo quòd etiam facta eſt ſubſtantiarum à Deo vniuerſorū.
Quæ cum ita habeant, neceſſe eſt vt ipſi fateantur vel non eſſe iniuſtam punitio-
nem, & rectè iuſteque ſe gerunt qui condemnant & perſequuntur Martyres: aut
ex Dei voluntate exerceri perſecutiones. Non vtique ergo labor & metus rebus
accidit vt ipſi dicunt tanquam rubigo ferro, ſed ex propria volūtate accedit ad ani-
mam. Sed de his quidem multa reſeruantur dicenda, quod ad eorum quæ quidem
C poſtea fiet attinet conſiderationem, eam in tempore tractantibus. Valentinus au-
tem in quadam Homilia ſcribit his verbis. Ab initio eſtis immortales, & filii eſtis
vitæ ęternæ, & mortem voluiſtis inter vos ipſos diſpertiri, vt eam conſumeretis,
& mors in vobis moreretur, & per vos. Quando enim mundum quidem ſoluitis,
vos autem non diſſoluimini, eſtis Domini creaturæ & cuiuſuis interitus. Natura
enim fieri ſaluum genus ponit ipſe quoque ſimiliter atque Baſilides, ad nos autem
deſuper huc venire hoc diuerſum genus, ad mortem de medio tollendam, mortis
autem ortum, eſſe opus eius qui creauit mundum. Quamobrem ſic etiam accipit
illam ſcripturā. Nemo videbit faciem Dei, & viuet, vt qui ſit auctor & cauſa mor- Gen. 33.
tis. De hoc Deo illa tacitè innuit, ſcribens his verbis. Quo eſt minor imago viua fa αἰών.
cie, eo eſt minor mundus, viuo æone. Quęnam eſt ergo cauſa imaginis? Faciei maie æuum ſeculum.
D ſtas, quæ pictori exhibuit figuram, vt per eius nomen honoraretur. Non enim ex
ſe & ſua auctoritate fuit forma inuenta, ſed impleuit nomen quod erat defectum
in latitudine. Adiuuat autem quod Dei quoque eſt inaſpectabile, ad fidē eius quod
effictum eſt. Creatorem enim, vt qui Deus & pater ſit vocatus, veri Dei imaginem
& Prophetam appellauit. Pictorem autem, ſapientiam, cuius figmētum eſt imago,
ad gloriam eius qui eſt inaſpectabilis. Nam quæcunque procedunt ex coniugatio-
ne, ea ſunt pleromata, id eſt implementa. Quæcunque autem ab vno, imagines.
Quoniam autem nō eſt id quod eius apparet: quæ eſt ex dimidio anima venit, nem
pe id quod eſt differens, & hoc eſt inſufflatio differentis ſpiritus, & in ſumma id
quod inſpiratur in animam imaginem ſpiritus. Et vt in ſumma dicam. Quæ dicun-
E tur de Creatore qui factus eſt ad imaginem, ea in imagine ſenſili in generatione di
cunt fuiſſe prædicta de generatione hominis. Quinetiam ad ſeipſos quoque tranſ-
ferunt ſimilitudinem, eius qui differt ſpiritus interiectionem Creatori fuiſſe igno
tam tradentes. Atque quando quòd ſit quidem vnus Deus, qui prædicatur per le-
gem & Prophetas & Euangelium, tractabimus, aduerſus hoc quoque diſſeremus,
eſt enim oratio principalis. Ei autem quod vrget eſt occurrendum. Si ad diſſoluen
dam mortem venit genus differens. Chriſtus mortem non aboleuit, niſi ipſe quo-
que dicatur eiuſdem cum eis eſſentiæ. Si autem vnus eam aboleuit, ita vt genus nō
attingeret differens: non iſti mortem abolent qui ſunt æmuli Creatoris, qui eius
F quæ eſt ex dimidio animæ ſuæ inſpirant imagini vitam ſupernam, conuenienter
ei quod à ſe ſuſceptum eſt dogmati, etiamſi hoc dicant euenire per matrē. Sed etſi
dicant vna cum Chriſto aduerſus mortem belligerari· occultū confiteantur decre
tum, quòd audeant Creatoris diuinam inſectari potentiam, corrigentes eius crea-

turam,tanquam potentioris,quam ipſe non potuit liberare ab interitu.Fuerit au- A
tem Dominus quoque Deo creatore melior ac præſtantior. Nũquam enim filius
cum patre contenderit,idque inter Deos. Quòd autem hic ſit pater filii, Creator
vniuerſorum,Dominus omnipotens,ad illam differamus cõtemplationem,in qua
aduerſus hæreſes diſſerere promiſimus,oſtendentes eum eſſe ſolum qui eſt ab ipſo
prædicatus.Sed nobis quidem ſcribens Apoſtolus ad tolerantiam afflictionem. Et
Philip. 1. hoc,inquit, ex Deo quod vobis donatum eſt pro Chriſto,vt non ſolum in ipſum
credatis,ſed etiam pro eo patiamini,idem habẽtes certamen,quale vidiſtis in me,
Philip. 2. & nunc auditis in me. Si qua eſt ergo conſolatio in Chriſto: ſi quod ſolatium chari
tatis,ſi qua ſocietas ſpiritus,ſi qua viſcera & miſerationes,implete meum gaudiũ,
vt idem ſentiatis eandem habentes,charitatem,vnanimes,idem ſentientes. Si autẽ B
immolatur ſuper ſacrificio & miniſterio fidei gaudens & cõgratulans, eos ad quos
loquitur Apoſtolus, Philippenſes, vocans gratiæ conſortes & ſocios, quomodo
ipſos dicit vnanimes & animales? Similiter etiam de Timotheo quoque ſcribens
& ſeipſo.Neminem enim inquit,habeo tam vnanimem, qui germane de vobis fu
turus ſit ſollicitus.Omnes enim quæ ſua ſunt quærunt,non quæ Ieſu Chriſti. Ne
ſi ergo qui prius dicti ſunt,probri inſtar nos animales dicant. Quinetiam Phry-
ges,iam enim ii quoque illos qui nouam non attendunt Prophetiam, animales ap
pellant, aduerſus quos diſſeremus cum agemus de Prophetia. Eum ergo qui eſt
perfectus oportet exercere charitatem,& hinc ad diuinam tendere amicitiam,per C
charitatem exequendo mandata.Diligere autem inimicos,non dicit malum ama-
re,neque impietatem,vel adulterium,vel furtum:ſed furem,& impium, & adulte
rum,non quatenus peccat,& aliqua actione inquinat hominis appellationem: ſed
quatenus eſt homo,& opus Dei.Peccare certè inter actiones ponitur, non inter
ſubſtantias.Quamobrem nec Dei eſt opus. Dei autem inimici dicti ſunt peccato-
res, qui ſunt inimici mandatorum quibus non obediunt, ſicut amici qui audiunt.
Hi quidem,propter coniunctionem,illi verò,propter alienationem ex libero ani-
mi arbitrio profectam,appellati.Nihil.n.ſunt inimicitiæ,neque peccatum,abſque
inimico & peccatore,& nihil concupiſcere,non tanquam ſint aliena quæ ſunt deſi
derabilia,docet non affici deſiderio, vt exiſtimarunt qui Creatorem alium eſſe à D
primo Deo decernunt,neque tanquam ſit execranda & mala generatio. Eæ enim
ſunt impiæ opiniones.Quæ autem ſunt mundi,aliena dicimus,non vt quæ ſint ab
ſurda.nec vt quæ non ſunt Dei Domini vniuerſorum;ſed quoniam per totum ſe-
culum non in eis permanemus,vt quæ poſſeſſione ſint aliena,& ſucceſſorum;vſu
verò ſint vniuſcuiuſque noſtrum propria,propter quos etiam facta ſunt,ſed tamẽ
eatenus quatenus vna cum eis eſſe nobis neceſſe eſt. Igitur conuenienter naturali
appetitioni,rectè vtendum eſt iis quę ſunt prohibita, cauendo ne quouis modo ni
mium dilabamur,& ſupra modum in ea afficiamur. Porrò autem quanta eſt etiam
Luc. 6. benignitas? Diligite,inquit,inimicos veſtros. Benedicite iis qui vos execrantur,
Matth. 5. & orate pro eis qui vos afficiunt contumeliis,& ſimilia.Quibus adiicit. Vt ſitis ſi- E
miles patris veſtri qui eſt in cœlis,ſignificans eam quæ Deo fit aſſimilationem.Rur
ſus autem, inquit. Sis cito beneuolus aduerſario tuo,donec es in via cum ipſo.
Aduerſarius autem, non eſt corpus, vt quidam volunt,ſed diabolus,& qui ei aſſi-
milantur, qui vna nobiſcum in via ingreditur, per homines qui eius facta imi-
tantur in hac vita terrena. Fieri ergo non poteſt vt non patiantur inimiciſſi-
ma, qui ſe Chriſti quidem eſſe confitentur in Diaboli autem verſantur operi-
Matth. 5. bus.Scriptum eſt enim. Ne forte te tradat Iudici. Iudex autem miniſtro imperii
Rom. 8. diaboli. Perſuaſum enim habeo, quòd neque mors,quam afferunt ii qui per-
ſequuntur, neque vita quæ hic agitur, neque Angeli qui defecerunt. Neque
principatus. Satanæ autem principatus eſt vita quam eligit. Tales enim ſunt qui F
ſunt ex eo principatus, & poteſtates tenebrarum. Neque præſentia, in quibus ſu-
mus tempore huius vitæ, vt ſpes quidem militis, lucrum verò mercatoris. Neque
altitudo, neque profunditas. Neque aliqua alia creatura, quæ per propriam homi
ni operationem

A ni operationem reſiſtit fidei eius qui ſuo eligit arbitrio. Creatura autẽ dicitur vni-
uocẽ operatio, vt quæ ſit noſtrum opus. Non poterit nos ſeparare à charitate Dei
quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Habes ſummam Martyris cognitione prę
diti. Scimus autem quòd omnes habemus cognitionem quæ eſt in communibus,
& quòd vnus ſit Deus. Scribebat enim ad fideles, vnde infert. Sed non eſt in omni 1.Cor. 8.
bus cognitio, quæ traditur in paucis. Sunt autem qui dicunt eam quæ eſt de iis quæ
ſimulachris immolata ſunt cognitionem non ferre in omnibus. Ne forte poteſtas
noſtra fiat offendiculum infirmis. Perit.n. infirmus tua cognitione. Quòd ſi dicát
oportere emere quidquid venditur in macello, per interrogationem ſubiungentes
B illud nihil interrogantes, ęque ac interrogantes, ridiculã afferant interpretationẽ,
dicit enim Apoſtolus, omnia alia ex macello emite, nihil interrogantes, cõuenien
ter exceptioni eorũ quę oſtendũtur in generali omnium Apoſtolorũ epiſtola, quæ
quòd ita viſum ſit ſpiritui ſancto, ſcripta quidem eſt in Actis Apoſtolorum, lata au Act.15.
tem fuit ad fideles per ipſum Paulum qui miniſtrabat, ſignificarunt enim opor-
tere neceſſariò abſtinere ab immolatis, & ſanguine, & ſuffocatis, & fornicatione à
quibus ſe conſeruantes, rectè eſſe facturos. aliud ergo eſt quod dictum eſt ab Apo-
ſtolo. Nunquid non habemus poteſtatem comedendi & bibendi? Nunquid non
habemus poteſtatem ſororem mulierem circũducendi? vt etiam reliqui Apoſtoli, 1.Cor.9
& fratres Domini, & Cephas. Sed non vſi ſumus, inquit hac poteſtate, ſed omnia
C ſuſtinemus, ne demus offenſionem Euangelio Chriſti, aut onera circumferentes,
cum oporteat eſſe expeditos ad omnia, aut effecti exemplum iis qui volunt conti-
nere, vt qui non ita inſtructi ſimus, vt quæ nobis apponuntur non libenter come-
damus, & temere cum muliere habeamus conſuetudinem. Maximè autem eos qui
bus eſt credita tanta diſpenſatio, conuenit eſſe purum & nulla labe pollutum exem
plar diſcentibus. Nam cum liber inquit, eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum fe
ci, vt omnes lucrifacerem. Omnis autem qui in certamine contendit, eſt continẽs
in omnibus. Sed Domini eſt terra & plenitudo eius. Propter conſcientiam ergo ab
ſtinendum eſt ab iis à quibus eſt abſtinendum. Conſcientiam autem dico, non ſuã,
eſt enim cognitione prædita: ſed alterius, ne malè ędificetur per ignorationẽ imi-
D tando id quod non cognoſcit, & pro magni & excelſi animi viro fiat contemptor.
Cur enim mea libertas iudicatur ab alia conſcientia? Si ego cum gratia participo,
cur maledictis appetor pro eo pro quo gratias ago? Omnia ergo quæ facitis, in glo
riam Dei facite, quæ ſcilicet à regula fidei permiſſum eſt facere. Corde quidem cre Rom.10.
ditur ad iuſtitiam. Ore autẽ fit confeſſio ad ſalutem. Dicit itaque ſcriptura. Quiſ-
quis credit in ipſum, pudore nõ afficietur. Hoc eſt verbum fidei quod prędicamus,
quòd ſi confeſſus fueris verbum in ore tuo, quòd Dominus Ieſus, & credideris in
corde tuo, quòd Deus eum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris, euidenter perfectam
deſcribit iuſtitiam, & opere impletam & contemplatione. Benedicere ergo opor-
tet iis qui perſequuntur. Benedicite, & nolite execrari. Gloriatio enim noſtra hęc 1.Cor.1.
E eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ quòd in ſanctitate & ſinceritate Deum cogno
uimus, per hanc paruam occaſionem, opus oſtendentes charitatis, quòd non in
ſapientia carnali, ſed in gratia Dei conuerſati ſumus in mundo. Hæc Apoſtolus qui
dem de cognitione, cõmunem autem fidei doctrinam, dixit odorem cognitionis, 2.Cor.2
in ſecunda epiſtola ad Corinthios. Nam in hodiernum vſque diem, idem velum 2.Cor.3
multis in lectione veteris teſtamenti manet, vt quod non ſit apertum per conuer-
ſionem ad Dominum. Propterea oſtendit etiam reſurrectionem, iis qui poſſunt
perſpicere eam quæ eſt adhuc in carne, vitæ ſerpentis ſuper ventrem. Vnde etiam
eos qui ſunt eiuſmodi vocauit fœtus viperarum, libidinoſos, ac voluptarios, ven-
trique & peni ſeruientes, & propter mundanas cupiditates ſua inuicem capita ab-
F ſcindentes. Filioli, ne diligamus ſermone, nec lingua, ait Ioannes, perfectos eſſe do 1.Ioã.2.
cens, ſed opere & veritate. In hoc cognoſcemus quòd ex veritate ſumus. Si autem
Deus eſt charitas: charitas quoque eſt pietas ac Dei cultus. Timor non eſt in chari
tate: ſed perfecta charitas extra mittit timorem. Hæc eſt charitas Dei, vt eius præ-

cepta ſeruemus.Et rurſus ei qui cupit fieri cognitione prædıtus,ſcriptum eſt. Sed A
1.Tit.4. ſis forma fidelium,in ſermone,in conuerſatione,in charitate,in fide & caſtitate.
Fidei enim,vt arbitror,perfectio diſtinguitur à communi fide.Porrò autem diui-
nus quoq. Apoſtolus per hæc tradit regulam eius qui eſt præditus cognitione, ſic
Phil.4. ſcribens.Ego enim didici in iis in quibus ſum eſſe contentus.Scio & eſſe humilis,
Scio & abundare.Vbiq.& in omnibus ſum inſtitutus,& ſatiari,& eſurire, & abun
dare,& penuriam pati.Omnia poſſum in eo qui mihi dat vires. Iam verò cũ aliis
Heb.10 quoque diſſerens,vt eos arguat & admoneat,non veretur dicere. Recordemini
autem priorum dierum,in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſio
num:partim quidem opprobriis & afflictionibus facti ſpectaculum, partim autem
ſocii taliter conuerſantium effecti.Nam & vincula mea commiſerati eſtis, & rapi- B
nam boorum veſtrorum cum gaudio ſoſcepiſtis,cognoſcentes vos habere melio
res & manentes facultates.Nolite itaque amittere confidentiam veſtram quæ ma-
gnam habet remunerationem.Opus enim habetis patientia, vt cum Dei volunta-
tem feceritis,reportetis promiſſionem.Adhuc enim parumper. Qui venit veniet,
& non tardabit.Iuſtus autem meus ex fide viuet.Quòd ſi ſubtraxerit ſe, non place
bit animæ meæ.Nos autem non ſomus ſubtractionis ad perditionem, ſed fidei ad
acquiſitionem animæ.Deinde adducit tibi examen exemplorum diuinorum. An
non inquit,fide ſe rectè geſſerunt, qui ludibria & flagella,& vincula pręterea &
carcerem experti ſunt?Lapidati fuerunt,tentati ſunt,in cæde gladii mortui ſunt, C
Heb.11. circuierunt in ouinis & caprinis pellibus,egentes,afflicti, vexati. Quibus dignus
non erat mundus:in ſolitudinibus errantes,& montibus,& ſpeluncis, & forami-
nibus terræ. Et hi omnes teſtimonio fidei probati,non acceperunt promiſſionem.
Reſtat intelligendum quod per παρασιώπησιν id eſt reticentiam dictum eſt, ſoli.
Subiungit itaq.Cum de nobis melius aliquid Deus præuidiſſet : Bonus enim erat.
Vt non ſine nobis conſummarentur.Itaque cum & nos circa nos habeamus tan-
tam nubem ſanctam & pellucidam teſtium,deponẽtes omne pondus, & nos facile
circunſtans peccatum,per patientiam curramus ad nobis propoſitum certamen,
reſpicientes ad fidei auctorem & conſummatorem Ieſum.Et quòd vnam quidem
dicit ſalutem in Chriſto,& iuſtorũ,& noſtram,prius quidem dixit apertè : nihilo D
tamen ſecius de Moſe quoque dicens,ſubiũgit.Maiores exiſtimans diuitias quàm
theſauros Aegypti,Chriſti improperium.Reſpiciebat enim remunerationem. Fi-
de reliquit Aegyptum,non veritus iram Regis.Inuiſibilem enim tanquam qui vi-
Sap.3. deret,ſuſtinuit.Diuina ſapientia dicit de Martyribus.Viſi ſunt in oculis inſipien-
tium mori,& reputata eſt vexatio eorum exitus,& à nobis diſceſſus,contritio:illi
verò ſunt in pace.Etenim ſi in oculis hominum ſupplicиs affecti fuerint, ſpes eorũ
plena eſt immortalitatis.Deinde ſubiungit,glorioſam expurgationem docens eſſe
martyrium.Et in paucis caſtigati,magnis afficientur beneficiis,quoniã Deus ten-
tauit eos,hoc eſt, ad eorum probationem,& vt pudore afficiatur tentator, ſiuit
eos tentari.Et inuenit eos ſe dignos,vt ſcilicet vocentur filii.Tanquam aurum in E
fornace probauit eos, & tanquam ſolidam ſacrificii oblationem excepit eos, & in
tempore inſpectionis eorum fulgebunt,& tanquam ſcintillę in ſtipula percurrent.
Iudicabunt gentes,& dominabũtur populis,& Rex eorum erit Dominus in ſecu-
la.Porrò autem Clemens quoque Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios,ipſe quoq.
nobis quandam formam eius qui eſt præditus cognitione deſcribens, dicit. Quis
enim apud vos verſatus,omni virtute perfectam,firmamque ac ſtabilem fidem ve-
ſtram non probauit?temperãtemque ac moderatam veſtram in Chriſto pietatem
non eſt admiratus?& veſtri in hoſpites amoris magnificos veſtros mores non præ-
dicauit?& perfectam firmamque ac ſtabilem cognitionem non beatam eſſe cen-
ſuit?Nam citra perſonarum acceptionem omnia feciſtis & in Dei legitimis ambu F
laſtis.Deinde apertius.Fixis ergo oculis eos intueamur qui magnificæ eius gloriæ
perfectè ſeruierunt. Accipiamus Enoch, qui in obedientia iuſtus inuentus, fuit
tranſlatus:& Noë, qui cum crediſſet, fuit ſeruatus: & Abraham, qui propter
fidem,

A fidem,& hoſpitalitatem,Dei amicus,pater autem Iſaac eſt appellatus. Propter ho
ſpitalitatem veramq. religionem,Loth fuit ſeruatus ex Sodomis. Propter fidem,
& hoſpitalitatem,ſeruata eſt Raab meretrix. Propter patientiam & fidem,in pelli-
bus caprinis & ouinis,& ex camelorum pilis contextis veſtibus ambularunt, præ-
dicantes regnum Chriſti. Dicimus autem Eliam & Eliſæum, Ezechielem & Ioan-
nem,Prophetas. Qui enim Dei amicus,propter fidem liberam, vocatus eſt Abra-
ham,non fuit gloria elatus: ſed magna vtens modeſtia,dixit. Ego autem ſum ter- Gen.18.
ra & cinis. Et de Iob ſic ſcriptum eſt. Iob autem erat iuſtus, & reprehenſioni non Iob.1.
obnoxius, Deum ritè colens,abſtinens ab omni malo. Is qui ſua patientia ſupera-
B uit tentatorem,& ſimul fuit teſtis,& à Deo accepit teſtimonium,humilitatem am
plectitur,& dicit. Nullus eſt mundus à ſorde,ne ſi ſit quidem vnius diei vita eius. Iob.25.
Moſes,fidelis ſeruus in tota domo eius,dixit ad eum qui ex rubo dabat reſponſa. Exo.3.
Quis ego ſum,quòd me mittis? Ego autem ſum & voce tenui & lingua tardiori,vt
Domini vocem miniſtrem per linguam humanam. Et rurſus. Ego autem ſum va- Iacob.4
por ex olla. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Iam verò
Dauid quoque,de quo teſtimonium ferens,dicit Dominus, inueni hominem ſe-
cundum cor meum,Dauid Ieſſe filium,in oleo ſancto vnxi eum,ſed ipſe quoque di
cit ad Deum. Miſerere mei deus ſecũdum magnam miſericordiam tuam. Et ſecun Pſal.50.
dum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua
C me ab iniquitate mea,& à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam
ego cognoſco & peccatum meum in cõſpectu meo eſt ſemper. Deinde tacitè ſigni-
ficans peccatum quod legi non ſubiicitur,ſcite ſuam oſtendens modeſtiam,ſubiun
git. Tibi ſoli peccaui,& malum coram te feci. Dicit enim alicubi ſcriptura. Spiri-
tus Domini,lucerna,ſcrutans ventris penetralia. Ex quo quis ſe iuſtè gerens, eua-
dit maiori cognitione præditus,eo eſt ei propinquior ſpiritus lucidus. Sic iuſtis ap
propinquat Dominus, & nihil eum latet ex noſtris cogitationibus, & quas faci-
mus diſputationibus. Dominum Ieſum dico,qui omnipotenti ſua voluntate cor-
da noſtra intuetur,cuius ſanguis fuit pro nobis ſanctificatus. Obſeruemus ergo
eos qui nobis præſunt,& reuereamur ſeniores,honoremus iuuenes. Dei docea-
D mus diſciplinam. Beatus enim qui docuerit & fecerit quæ ſunt Domini, pro digni-
tate. Eſt autem præclaræ magnificæque notionis & contemplantis veritatis. Vxo
res noſtras ad id quod bonum eſt corrigamus. Amabiles, inquit,mores caſtitatis
oſtendant,puram & ſinceram ſuæ manſuetudinis demonſtrent voluntatem. Lin-
guæ ſuæ moderationem ſilentio efficiant manifeſtam. Charitatem ſuam non per
prouocationes,ſed omnibus qui timent Dominum,ſanctè præbeant æqualem.
Filii noſtri ſint diſciplinæ Domini participes. Diſcant quid valeat apud Deum hu-
militas,quid poſſit caſta apud Deum dilectio, quomodo timor Domini bonus &
magnus,ſeruans omnes qui in ipſo ſanctè verſantur in puro corde. Eſt enim ſcruta
tor cogitationum & mentis conſiliorum, cuius ſpiritus eſt in nobis,& cum volue
E rit,eum aufert. Hæc autem omnia confirmat fides quæ eſt in Chriſto. Adeſte filii,
audite me, ait Dominus, timorem Domini docebo vos. Quis eſt homo qui vult Pſal.33.
vitam,diligit dies videre bonos? Deinde hebdomadis & ogdoadis, ſeptenarii, in-
quam,& octonarii numeri ſubiungit myſterium quod inducit cognitionem. Co-
hibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Declina à malo, &
fac bonum. Quære pacem,& perſequere eam. Per hæc enim ſignificat cognitionẽ,
cum abſtinentia à malis,& cum operatione bonorũ,docens perfici & opere & ſer-
mone. Oculi Domini ſuper iuſtos,& aures eius ad preces eorum. Vultus autẽ Do-
mini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauit autem
Dominus,& exaudiit,& ex omnibus afflictionibus liberauit eum. Nam multa qui
F dem flagella peccatorum: ſperantes autem in Domino miſericordia circundabit. Pſal.32.
A multitudine miſericordiæ contineri dicit eũ qui germanè & ſincerè ſperat, quo
niam ſcriptum eſt in epiſtola ad Corinthios. Per Ieſum Chriſtum incipiens & ob-
ſcurata mens noſtra in lucem pullulat. Per eum voluit Dominus nos immortalem

guſtare cognitionem. Vnde etiam euidentius oſtendens proprietatem cognitio- A
nis, ſubiunxit. Cum hæc ergo ſint nobis manifeſta, vel procumbentes in profun-
dum diuinæ cognitionis, debemus omnia ritè & ordine facere, quæ nos iuſſit Do-
minus peragere, ordinatis temporibus. Sapiens ergo ſuam oſtendat ſapientiam, nō
verbis ſolum, ſed in bonis operibus. Humilis ferat teſtimonium, non ſibi, ſed in eo
quòd ipſe teſtimonium accipiat ab alio. Qui eſt carne caſtus, non inſoleſcat, ſciens
eſſe alium qui ei ſuppeditat continentiam. Videte fratres, quo maiori cognitione
digni ſumus habiti, eo maius ſubimus periculum. Venerabilis ergo & caſta inſtitu-
tio noſtræ benignitatis, ex ſententia Clementis, quærit id qund eſt communiter
vtile, ſiue teſtimonium prębeat, ſiue doceat opere & ſermone: eoque duplici, & nō
ſcripto, & ſcripto. Hæc eſt charitas, diligere Deum & proximū. Ea extollit in alti- B
tudinem quę non poteſt explicari: Charitas operit multitudinem peccatorū. Chari
tas omnia ſuſtinet, in omnibus eſt patiens. Charitas nos Deo cōglutinat. Omnia fa
cit in cōcordia. In charitate cōſummati ſunt omnes electi Dei. Abſque charitate
nihil eſt gratū Deo. Eius perfectionis non eſt, inquit, explicatio. Quis eſt idoneus
vt in ipſa inueniatur, niſi quos ipſe Deus dignos eſſe cēſuerit. Iam verò Apoſtolus
1.Cor.13. Paulus. Si corpus meū, inquit, tradidero, charitatem autē non habeam, ſum ęs reſo
nans, & cymbalum tinniens. Si non ex affectione electa, inquit, per charitatem co
gnitione præditam, tulero teſtimonium, propter metum autem fortè & eam quæ
expectatur mercedem, labra mouens ad teſtimonium, fuero confeſſus Dominum;
ſum homo communis, Dominum reſonans, non cognoſcens. Eſt enim & populus C
qui diligit labiis. Eſt etiam alius qui tradit corpus vt comburatur. Etſi diſtribuero
omnes facultates meas ad alendos pauperes, inquit, non ex ratione communicatio
nis quæ proficiſcitur à charitate, ſed ratione remunerationis quæ vel ab ipſo qui
beneficio afficitur, vel à Domino qui promiſit, expectatur. Etſi habeam omnem
fidem, vt montes transferam, & vitia quæ tenebras offundunt abiiciam, non fue
ro autem fidelis Domino propter charitatem; nihil ſum, vt qui ſi conferar cum
eo qui ex cognitione in vulgus fert teſtimonium, nihil reputer egregium. Omnes
autem generationes ab Adam in hodiernum vſque diem præterierunt. Sed qui per
Dei gratiā conſummati ſunt in charitate, habent locum piorum, qui manifeſtabū
tur in viſitatione regni Chriſti. Charitas non ſinit peccare. Quòd ſi etiam inuitus D
in aliquem talem caſum inciderit per ſuggeſtiones aduerſarii, Dauid imitans pſal-
Pſal 68. let. Confitebor Domino, & placebit ipſi ſuper vitulum nouellum cornua produ-
centem & vngulas. Videant pauperes, & lætentur. Dicit enim, Sacrifica Deo ſacri
Pſal.166. ficium laudis: & redde Domino vota tua, & inuoca me in die afflictionis tuæ: &
Pſal. 80 liberabo te, & glorificabis me. Sacrificium enim Deo ſpiritus contritus. Charitas
ergo etiam Deus dicitur cum ſit bonus: cuius charitas proximo malum non ope-
Pſal.50. ratur, neque iniuriam faciens, nec referens, omnibus autem, vt ſemel dicam, bene
Ioan.4. faciens, ad Dei imaginem. Plenitudo ergo legis eſt charitas, ſicut Chriſtus, hoc eſt
præſentia Domini qui nos diligit, & quę eſt noſtra ex Chriſto doctrina charitatis,
Rom.13. & vitæ inſtitutio. Charitas ergo perficit non mœchandi pręceptum, & præceptum E
vxorem proximi non concupiſcendi, quod prius metu fuerat probibitum. Idem
ergo factum refert, an factum ſit per metum, an perfectum per charitatem, & an
per fidem, an etiam ex cognitione ex erceatur. Meritò ergo conuenienter eorum
differentiæ ei quidem qui eſt præditus cognitione, parata ſunt quæ nec oculus vi-
dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Ei autem qui nudè & ſolum
modo credidit, concedit ſuo teſtimonio centū partibus plura quàm ea eſſent quæ
reliquit, quam promiſſionem contingit cadere in hominum intelligentiam. Hoc
in loco mihi venit in mentem cuiuſdam qui ſe dicebat eſſe gnoſticum, id eſt cogni
tione pręditum. Exponens enim illud, Ego autem dico, qui aſpexit mulierem ad F
concupiſcentiam, iam mœchatus eſt, non cenſebat nudam iudicari cupiditatem.
Sed ſi per cupiditatem, quod ex ea fit opus, procedens vltra cupiditatem, in ipſa
peragatur. Aut enim in ſomnis ſimul viſione vtitur aut etiam corpore. Atque qui
hiſtorias

A hiſtorias quidem conſcripſere, iuſti Bonchoridis tale referunt indicium. Adoleſcens captus amore meretricis, perſuadet certa quadam mercede conſtituta, vt poſtridie puella ad eum veniat. Cum autē eſſ in ſomnis prææ niſſet cupiditas, præter ſpem expleta libidine, puellam quam amabat ad ſe venientem, vt conſtitutum fuerat, arcet aditu. Illa autem cum id quod euenerat didiciſſet, exigebat mercedem, dicens ſe ea ratione amatoris expleſſe cupiditatem. Venerunt ergo ad Iudicem. Is iuſſo adoleſcente crumenam in qua erat merces, in ſole extendere, iuſſit meretricem vmbram apprehendere, lepide imperans, vt ſimulachrum mercedis redderet pro ſimulachro complexus: Atque ſomniat quidem aliquis viſioni aſſentiente ani
B ma. Vere autem ſomniat, qui aſpicit ad cōcupiſcentiam, non ſolum vt ille dicebat gnoſticus, ſi ſimulatque viderit, cum muliere conſuetudinem animo comprehendat, hoc enim iam eſt cupiditatis opus, vt cupiditatis: Sed ſi corporis reſpexerit pulchritudinem, ait verbum, & ei ex libidine ac cupiditate caro pulchra viſa fuerit, cum carnaliter & propenſo animo ad peccandum viderit, propter ea quòd eam ſit admiratus condemnatur. Contrà autem, qui per caſtam aſpicit dilectionem, nō carnem, ſed animam pulchram eſſe exiſtimat, corpus, mea quidem ſententia, admirans tanquam ſtatuā per quam pulchritudinem, ipſe quoque ſeipſum tranſmittit ad artificem, & id quòd eſt verè pulchrum, ſanctum ſignum, lucidum iuſtitiæ characterem oſtendens Angelis qui præſunt aſcenſui vnctionem dico bene compoſitæ
C & quæ Deo placet mētis, qualitatem affectionis inditam animæ quæ geſtit & exultat propter inhabitationem ſancti Spiritus. Hanc gloriam quæ in Moſis facie refulſerat, non poterat populus intueri, & ideo gloriæ velamen aſſumebat apud eos qui intuebantur carnaliter. Eos enim qui aliqua inducunt ex rebus mundanis, ii detinent qui vectigal exigunt ab iis qui ſuis grauantur vitiis & animi perturbationibus: eum autem qui nudus quidē eſt ab iis in quæ cadit vectigal, eſt autem plenus cognitione & ea quæ eſt ex operibus iuſtitia, ſimul precantes virum trāſmittunt, eum cum opere beatum pronuntiantes. Et eius folium non defluet, ligni inquam, vitalis quod eſt nutritum ſecus decurſus aquarum. Comparatur autem iuſtus arboribus frugiferis, non iis ſolis quæ ſublime feruntur ſacrificiis. Erant autem in ſacri Pſal. 1.
D ficiorum quoque oblationibus, penes legem qui hoſtiarum vitia conſiderabant. Appetitionem itaque diſcernunt à cupiditate, qui ſunt in his rebus cognoſcendis pulchre exercitati, & hanc quidem voluptati tribuunt & intemperantiæ, appetitionem autem eſſe ſtatuunt in iis quæ ſunt ſecūdum naturam, vt qui ſit motus qui eſt ex ratione. Huius perfectionis poteſt & vir & mulier æquè eſſe particeps. Iam verò non ſolus Moſes qui audiuit à Deo, locutus ſum ad te ſemel & bis, dicens. Vidi populum hunc, & ecce eſt dura ceruice. Sine me eos perdere, & delebo nomen eorum ſub cœlo, & faciam te in gentem magnam & admirabilem, & longè magis quàm hanc, reſpondet rogans, non id quod ſuum erat ſpectans, ſed cōmunem ſalutem. Nequaquam Domine, mitte peccatum huic populo: aut dele me Exo. 32.
E etiam de libro Viuentium, tanta fuit eius perfectio vt maluerit vna mori cum populo, quam ſolus eſſe ſaluus: ſed etiam Iudith quæ conſummata fuit in mulieribus, cum eſſet vrbs circumſeſſa, precata ſeniores, ingreditur quidem in caſtra alienigenarum, omne periculum contemnens pro patria, ſeipſam tradens hoſtibus in fide Dei: præmia autem fidei mox accipit, cum mulier in hoſtem fidei ſe præclare geſſerit, & potita ſit capite Holophernis. Et rurſus perfecta illa in fide Eſther, Iſraelem à tyrannica poteſtate liberans, & à crudelitate Satrapæ, ſola mulier afflicta ieiuniis, reſtitit armatis copiis innumerabilibus, tyrannicum per fidem ſoluens decretum, & tyrannum quidem mitigauit, Aman verò repreſſit, & Iſraëlem perfecta ad Deum oratione illæſum conſeruauit. Taceo enim Suſannam & Moſis ſororem,
F quòd hæc quidem vna duxit exercitum cum Propheta, princeps omnium mulierū quæ apud Hebræos erant inſignes ſapientia, illa verò per ſummam honeſtatem vel ad mortem vſque procedens, cum ab intemperantibus condemnaretur amatoribus, perſtitit firmā & conſtans teſtis pudicitiæ. Dion certè Philoſophus refert

quandam mu lietem Lyſidiſam, propter inſignem pudorem, ſe lauaſſe cum ipſa tu- A
nica. Philoteram autẽ, cum eſſet ingreſſura ſolium, paulatim contraxiſſe tunicam,
quantum quæ nuda erant tegebantur ab aqua. Deinde rurſus paulatim aſcenden
tem induiſſe. An nõ enim tormenta quoque tulit fortiter Leęna Attica, quæ cum
eſſet conſcia inſidiarum quæ ab Armodio & Ariſtogitone parabantur in Hippar-
chum, nihil omnino eſt elocuta, etſi valde cruciaretur. Aiunt autem Argolicas
qu oque, Teleſilla poëtria duce, Spartanos qui magna erant virtute in rebus belli-
cis, cum primum ſe eis oſtendiſſet, fugaſſe, & effeciſſe vt illæ mortem nihil extime
ſcerent. De filiabus quoque Danai dicit ſimilia is qui fecit Danaidem.

Tuncque cito Danai ſumpſerunt arma puellæ,
In ripis pulchro labentis flumine Nili. Et quæ ſequuntur. B

Canunt autem reliqui Poëtæ velocitatem Atalantæ in venatione, & egregiam
Anti cleæ amicitiam, & Alcediſtis in maritum amorem, & Macæriæ & Hyacinthi
dum magnum & excelſum animum. Quid verò non Theano quidem Pythagorica
eo proceſſit philoſo phiæ, vt ei qui ipſam curioſè aſpexerat, & dixerat, pulcher cu
bitus, reſponderit. At non publicus. Eiuſdem grauitatis fertur illud quoque di-
ctum. Rogata enim Poſtęa mulier à quo virǫ deſcenderit in Theſmophorium. A
proprio quidem, inquit, & ſtatim ſubiunxit. Nunquam autem ab alieno. Quin
etiam Themiſto quoque Zoili filia, Lampſacena, vxor Leontiei Lampſaceni,
dabat operam philoſophiæ Epicureæ, ſicut Myia Theanus filia, Pythagoreæ,
& Arginete quæ ſcripſit res geſtas Dionyſii. Filiæ autem Diodori, cui fuit co- C
gnomen Saturnus, fuerunt omnes dialecticæ vt ait Philo dialecticus in Menexe
no, quarum hæc feruntur eſſe nomina. Menexene, Argia, Theognis, Arteme-
ſia, Pantaclea. Memini autem etiam Cynicæ cuiuſdam. Hipparchia autẽ vocabatur
Maronitis, vxor Cratetis, propter quam in Poëcile quoque celebrata fuere Cyno
gamia. Arete autẽ Ariſtippi Cyrenaica, erudiit Ariſtippũ qui μητροδίδακτος id eſt,
à matre doctus, fuit cognominatus. Apud Platonem etiam philoſophabantur La-
ſthenia Arcadia, & Axiothea Phliaſia. Aſpaſia autem Mileſia, de qua multa
quoque conſcribunt Comici, vſus quidem eſt Socrates, ad Philoſophiam. Peri
cles autem, ad rhetoricam. Præte rmitto alias, ne ſit prolixior oratio, neque re-
cenſens Poëtrias, Corynnam & Teleſillam, Myiam & Sappho, aut pictrices, vt D
Irenem Cratini filiam, & Anaxandram Nealcis, vt dicit Dydimus in Sympoſiacis,
Cleobuli autem ſapientis & Lyndiorum Monarchæ filiam, non pudebat lauare pe
des paternorum hoſpitum. Nam Abrahæ quoque vxor beata Sarra, parauit ipſa
Angelis panes ſubcinericios, & puellæ regiæ paſcebant oues apud Hebræos. Vnde
etiam quæ eſt apud Homerum Nauſicaa, iuerat ad pannos lauandos. velit ergo pu
dica mulier, primum quidẽ ſi fieri poſſit marito perſuadere, vt ſit ei ſocius eorum
quæ ferunt ad beatitudinem. Si id autem non poſſit efficere, ſola contendat ad vir
tutem marito quidem parens in omnibus, vt inuito illo nihil vnquam faciat, præ-
ter ea quæ cen ſentur pertinere ad virtutem & ſalutem. Sed et ſi quis citra vllã per-
gentem ſimulationem, aut vxorem, aut etiam ancillam, arceat à tali affectione, E
nihil aliud videtur is tunc facere, quàm à iuſtitia quidẽ & temperantia ſtatuiſſe ab
ducere; iniuſtam autem ſimul & intemperãtem voluiſſe domũ ſuam efficere. Fieri
ergo non poteſt vt nec vir, nec mulier, ſit in vlla re doctus, qui non fuerit vſus di-
ſciplina, meditationeque, & exercitatione. Virtutem autem non in aliquibus aliis
ſed vel in nobis maximè ſitam eſſe dicimus. Itaque alia quidem poteſt quis arcere
bellum gerens. Quod autem in noſtra ſitum eſt poteſtate, nequaquam nec ſi maxi
me quidem inſtite rit. Eſt enim donum datum diuinitus & quod nõ alicui alii ſubii
citur. Vnde intem perantia quidem non videri potuerit eſſe alicuius malum, quàm
eius qui ſe gerit intemperanter. Temperantia autem rurſus eius bonum qui poteſt
ſe tẽperare. Mulierem autem quæ cum honeſtate amat maritum deſcribit Euripi- F
des, ſic monens.

Boniſque uerbis proſequi.

Videri

A *Videri oportet ſi quid coniux dixerit.*
Si haud dixerit, laborare, ut ad gratiam
Dicat mariti. Et his rurſus vtique ſimilia.
Dulce eſtque coniugem, mali
Si euenerit quid, cum uiro triſtarier,
Doloris eſſe gaudii participem.

Sic morum manſuetudinem oſtendens & beneuolentiã eſſe vel in calamitatibus. Deinde ſubiungit.

Aegrotus & ſi ſis, ægra ſimul feram
B *Tuaque patiar mala. & certe mihi.*
Non quidquam acerbi, una cum amicis nam decet
Fieri beatos, quid niſi hoc amicitia eſt?

Sanctificatur itaque etiam quod per Verbum perficitur matrimonium, ſi coniugium ſe Deo ſubmittat, & cum vero corde adminiſtretur in fidei certitudine, ſanctificatorum corda à mala conſcientia, & ablutorum corpus aqua munda, & habẽtium confeſſionem fidei. Fidelis enim eſt qui promiſit. Oportet autem fœlix matrimonium, neque vnquam diuitiis, nec pulchritudine cenſeri, ſed virtute. Nulli quidem, ait tragœdia.

Coniugi in maritum pulchra forma profuit.

C Multis autem virtus profuit. Quæuis enim bona mulier, quæ viro adhæret, ſcit eſſe temperans. Deinde veluti dans admonitiones, ait.

Hoc primum adeſt, nam deformis maritus ſi ſiet,
Formoſum ei quæ ſapit decet uiderier.
Non oculus, ſed mens ea eſt quæ iudicant.

Et quæ conſequuntur. Valde autem propriè dixit ſcriptura mulierem datam eſſe à Deo adiutricem. Clarum eſt ergo quòd vnicuiq. ex iis quæ à marito eueniunt moleſtiis, ratione cum perſuaſione mederi apud ſe conſtituet. Sin autem nõ obediat, tunc iam conabitur, quoad eius fieri poteſt ab humana natura, vitam nulli pecca-
D to affinem tranſigere, & ſeu cum Verbo mori oporteat, ſeu viuere, talis actionis adiutorem & ſocium Deum eſſe exiſtimans, qui re vera & adeſt & eſt Seruator & in præſentia & in futuro, illumque ducem & principem cuiuſuis actionis conſtituens, temperantiam quidem & iuſtitiam ſuum eſſe munus exiſtimans, religionẽ autem & in Deum pietatem & amorem finem ſuum eſſe ſtatuens. Eleganter itaq. Apoſtolus in epiſtola ad Titum, dicit anus debere eſſe in habitu ſancto, non calu- Tim.2.
mniatrices, non vino multo ſeruienres, vt erudiant adoleſcentes vt ſint virorũ ſuorum amantes, & filios ſuos diligant, prudentes, caſtæ & ſobriæ, domus curam habentes, benignæ, ſubditæ viris ſuis, ne Verbum Dei blaſphemetur. Potius autem, Heb.12.
inquit, pacem perſequimini cum omnibus & ſanctificationem, ſine quo nemo vi-
E debit Dominum: attendentes ne quis fornicator aut prophanus, vt Eſau, qui pro Ibidem.
cibo vno vendidit ſua primogenita: ne qua radix amaritudinis ſurſum naſcens moleſtiam afferat, & per eam inquinentur multi. Deinde veluti colophonẽ imponens quæſtioni de matrimonio, ſubiungit. Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Cum vnus vti- Heb.13.
que ſcopus & vnus finis & viro & mulieri ſit oſtenſus, de eo qui eſt perfectus dicit Petrus in epiſtola. Modicum nunc ſi oportet triſtitia affecti in variis tentationibus 1.Pet.1.
vt probatio veſtræ fidei multo pretioſior auro quod perit, & per ignem eſt probatum, inueniatur, in laudem & gloriam in reuelatione Ieſu Chriſti, quem cum nõ videritis, diligitis, in quem nunc cum non videatis, credatis autem, exultatis læ-
F titia, inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei, ſalutem animarum. Quãobrem Paulus quoque gloriatur ſe propter Chriſtum fuiſſe in laboribus abundan- 2.Cor.11.
tius in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. Hic inuenio perfectum multis modis accipi prout is eſt qui in vnaquaque virtute ſe rectè gerit. Perficitur ita-

que & cõſummatur aliquis, & vt pius ac religioſus, & vt tollerans, & vt continẽs A
& vt operarius, & vt Martyr, & vt cognitione præditus. In omnibus autem ſimul
perfectus neſcio an vllus ſit qui eſt adhuc homo, niſi ſolũ is qui propter nos induit
hominem. Quanquam ex nuda lege fuerit quis vtique perfectus, qui profitetur ab
ſtinentiam à malis. Ea autem eſt via ad Euangelium, & ad benefaciendum. Sed le
gis quidem ex cognitione perfectio, eſt aſſumptio Euangelii, vt fiat is qui eſt ex le
ge perfectus. Ita enim prædixit is qui eſt ex lege Moſes eſſe audiendum vt accipia-
mus ex Apoſtoli ſententia, Chriſtum legis plenitudinem. In Euangelio autem iam
proficit is qui eſt cognitione præditus, non ſolum vtens lege tanquam gradu, ſed
eam percipiens & mente intelligens, vt tradidit Apoſtolis qui dedit teſtimenta Do
minus. Quòd ſi etiam recte vitam inſtituerit, ſicut certè fieri non poteſt vt in bene
operando difficultatẽ conſequatur cognitio, & præterea rectiſſimè cõfeſſus, Mar
tyr ſeu teſtis fiat, maximam, vt inter homines dignitatem meritumque accipiens,
ne ſic quidem eò perueniet vt vocetur in carne perfectus, quoniam hanc appellatio
nem præoccupauit vitæ finis, cum qui eſt teſtis ex cognitione, iam eo peruenerit vt
perfectum opus oſtenderet & propriè produceret, ſanguine per charitatem ex co
gnitione profectam benignè donato emittens ſpiritum, beatus autem hinc fuerit
& iure perfectus vocetur, vt ſublimitas poteſtatis ſit Dei, & non ex nobis, vt dicit
Apoſtolus. Solum conſeruemus liberum eligendi arbitrium & charitatem in quo-
2.Cor 4. libet afflicti, ſed non redacti in anguſtias egentes, ſed non oppreſſi egeſtate, perſe-
cutionem patientes, ſed non derelicti, deiecti, ſed non perditi. Oportet enim eos C
qui ex ſententia Apoſtoli contendunt ad conſummationem, nullam in nulla re da
re offenſionem, ſed in re qualibet commendare ſeipſos non hominibus, ſed Deo.
2.Cor. 10. Sit autem acceſſio & additamentum parere etiam hominibus, etenim his etiam pa
rere eſt conſentaneum, propter ea quæ inſectantur maledicta. Commendatio au-
2.Cor.6 tem in tolerantia multa in afflictionibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis,
in carceribus in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in caſtitate, in co
gnitione, in patiẽtia, in benignitate, in ſancto ſpiritu, in charitate non ficta, in ver
bo veritatis, in virtute Dei, vt ſimus templa Dei emundata ab omni inquinamẽto
carnis & ſpiritus. Et ego, inquit, vos accipiam: & ero vobis in patrem: & vos eritis
2.Cor.7 mihi in filios, & filias, ait Dominus omnipotens. Perficiamus ergo, inquit, ſancti D
tatẽ in timore Dei. Nam etſi triſtitiã timor generat, gaudeo, inquã, non quod tri
ſtitia affecti eſtis: ſed quod triſtitia affecti eſtis ad pœnitentiam. Triſtitia enim affe
cti eſtis ſecundum Deum, vt in nullo detrimentum à nobis accipiatis. Nam quæ
eſt ſecundum Deum triſtitia, pœnitentiam ad ſalutem operatur impœnitendam.
Triſtitia autem mundi mortem operatur Etenim hoc ipſum quòd triſtitia affecti
eſtis ſecundum Deum, quantum in vobis operatur ſtudium, ſed defenſionem,
ſed indignationem, ſed timorem, ſed deſiderium, ſed æmulationem, ſed vindictã.
In omni exhibuiſtis vos eſſe caſtos negotio. Hæc ſunt exercitationis quæ ex cogni
tione proficiſcitur præexercitamenta. Quoniam autem Deus ipſe omnipotens de-
Ephe.4. dit alios quidem Apoſtolos, alios vero Prophetas, alios autem Euangeliſtas, alios
autem paſtores & doctores ad perfectionem ſanctorum, ad opus miniſterii, ad ædi
ficationem corporis Chriſti: donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agni-
tionis Dei filii Dei in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti:
ſtudendum eſt viri euadere ex cognitione, & quam maximè perfici adhuc in carne
manentes, ex perfecta hic concordia & conſenſione, meditantes cum Dei volun-
tate concurrere, ad reſtitutionem eius quæ verè eſt perfecta nobilitatis & cogna-
tionis, in plenitudinem Chriſti quæ ex perfectione perfecta eſt abſolutè. Iam cer-
nimus quanam ratione & quomodo & quando perfectum dicit diuinus Apoſto-
lus, & vt perfectorum oſtendit differentias. Et rurſus, Vnicuique datur manifeſta
1.Cor.12. tio ſpiritus ad vtilitatem. Alii quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ. Alii au
tem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum. Alteri fides in eodem ſpiritu. Alii
autem gratiæ ſanitatum in eodem ſpiritu. Alii vero operationes virtutum. Alii
prophetia.

A prophetia. Alii diſcretio ſpirituum. Alii genera linguarum. Alii autem interpretatio linguarum. Omnia autem hæc operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſeorſum vnicuique prout vult. Quæ cum ita ſe habeant, Prophetæ quidem perfecti ſunt in prophetia, iuſti autem in iuſtitia, & Martyres in confeſſione. Alii autem in prædicatione, non expertes quidem virtutum communium, ſed rectè ſe gerentes in iis in quibus ſunt ordinati. Quis enim ſanę mentis dixerit Prophetam non eſſe iuſtum? Quid enim, non iuſti quoque ſicut Abraham, prophetarunt?

Bellica namque Deus dedit huic ut munera obiret, Hom.
Illi ut ſaltaret, cithara cantu ue ſonaret.

B Ait Homerus. Sed vnuſquiſque habet proprium donum à Deo. hic quidem ſic, ille verò ſic. Apoſtoli autem fuere pleni in omnibus. Inuenies itaque, ſi volueris, ex eorum rebus geſtis & ſcriptis, eorum cognitionem, vitam, prędicationem, iuſtitiam, caſtitatem, prophetiam. Sciēdum eſt autem quod etſi Paulus ſit tempore recētior, vt qui ſtatim floruerit poſt Domini aſſumptionem: eius tamen ſcriptura dependet ex veteri teſtamento illinc & ſpirans & loquens. Quæ eſt enim in Chriſtū fides, & Euangelii cognitio, eſt expoſitio, & legis adimpletio, & ideo dictum eſt Hebræis. Niſi credideritis, non intelligetis. Hoc eſt: Niſi ei credideritis qui per legē eſt prædictus, & à legis oraculo eſt ſignificatus, non intelligetis vetus teſtamentum, quod Eſa. 7. ipſe per propriam expoſuit præſentiam. Quocirca intelligens & perſpicax quoq; C eſt hic qui eſt cognitione præditus. Eſt autem eius opus non à malis abſtinentia, ea eſt enim baſis maximi profectus, ſed nec aliquid boni facere vel propter metum. Scriptum eſt enim: Quo fugiam, & vbi abſcondar à facie tua? Si aſcēdero in cœlū, Pſal. 136. tu illic es. Si abiero ad extrema maris, illic eſt dextera tua. Si deſcendero in abyſſos, illic ſpiritus tuus. Sed neque propter ſpem promiſſi honoris. Dictum eſt enim. Ecce Dominus, & merces eius à facie eius, vt reddat vnicuique ſecundum opera ſua. Apoc. 22. Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparauit Deus iis qui ipſum diligunt. Sola autem quæ propter charitatem 1. Cor. 3. fit beneficentia, propter ipſum honeſtum eſt expetenda ei qui eſt cognitione præditus. Iam verò ex perſona Dei Domino dictum eſt. PETE à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Petitio maximè regia, quæ docet hominum ſalutem peti ſi- Pſal. 2.
D ne mercede. Vt nos ſimus hæredes & poſſideamus Dominum. Contra enim alicuius vſus gratia, nēpe vt hoc fiat, vel illud non fiat, eam quæ circa Deū verſatur deſiderare ſcientiam, nō eſt proprium eius qui eſt cognitione præditus. Cauſa autem contēplationis ei ſufficit, ipſa cognitio. Auſim. n. dicere. Non eo quòd velis ſaluus eſſe, eliget cognitionē, qui perſequitur cognitionē propter iuſtam diuinā ſcientiā. Intelligētia. n. ſemper verſare, extēditur ad id quod eſt ſemper verſare intelligētia, Illud autē ſemper verſare intelligētia cum pertēperationē nullis interuallis diſinnctā facta fuerit eius qui cognoſcit eſſentia, & perpetua contēplatio manet viua ſubſtantia. Si quis ergo per poſitionē ei qui eſt cognitione præditus propoſuerit, vtrū
E malit Dei cognitionem, an ſalutē ęternam: ſint autem ea ſeparata, cū ſint omnino eadem, nihil penitus dubitans elegerit Dei cognitionem, propter ſe iudicans eſſe expetendam eam quæ fidem tranſcendit per charitatem ad cognitionem proprietatem. Hæc eſt ergo prima eius qui eſt perfectus beneficentia, quando non fit propter aliquem vſum eorum quæ ad ſe pertinent. Cum autem iudicauerit pulchrum eſſe & honeſtum id quod bonum eſt facere, vehementer incitata operatio bene ſe gerit in omni actione, non in aliqua quidem rectè, in aliqua verò non, ſed in bene faciendi habitu conſtituta, neque pręterea propter gloriā, aut vt philoſophi dicūt, εὔκλειαν ideſt, famam illuſtrem, neqne propter mercedem aut ab hominibus, aut à Deo, ad imaginem & ſimilitudinem Domini vitam peregerit. Et ſi aliqua ratio-
F ne ei bonum operanti aliquid contrarium occurrerit, talionem pariſque pari relationem vt bonam, citra vllam acceptę iniuriæ recordationem, proiiciet, vt qui erga iuſtos, & iniuſtos exiſtat iuſtus & bonus. Eis qui ſunt eiuſmodi dicit Dominus. Matth. 5. Eſtote ſicut pater veſter perfectus. Ei caro eſt mortua, viuit autem ipſe ſolus, vt

qui ſepulchrum in ſanctum templum Domino conſecrauerit, veterem peccatis ob A
noxiam animam ad Deum conuertens. Is non eſt amplius continens, ſed peruenit
ad habitum impatibilitatis, vt diuinam figuram induat expectans. Si eleemoſynã,
Matth. 6. inquit, feceris, nemo ſciat, & ſi ieiunaueris, vngere, vt Deus ſolus cognoſcat, nul-
lus autẽ homo. Sed neque ipſe qui miſeretur, debet ſcire ſe miſereri. Sic.n. erit ali-
quando quidẽ miſericors, aliquãdo verò non. Cum autẽ ex habitu fecerit id quod
eſt beneficum, naturã boni imitabitur. Affectio autem & natura erit & exercita-
tio. Non oportet autem claros tranſmoueri, ſed ingredientes peruenire quo opor
tet. Hoc eſt enim trahi à patre, dignum effici vt gratiæ virtutum à Deo accipiat,
& currat citra impedimentum, & ſi electum odio habeant aliqui, is nouit eorum
inſcitiam, animi eorum miſerens ignorationis. Meritò ergo ipſa diligit cognitio, B
& eos qui ignorant docet & erudit omnem Dei omnipotententis honorare crea-
turam, ſiquidem Deum didicit diligere. Is non ita habebit virtutem vt ea vel vigi
lando poſſit amitti, vel in ſomniis; vel vlla viſione, quoniam nec à ſeipſo vnquam.
excedit habitus ab eo quod eſt eſſe habitum excidens. Siue ergo cognitio dicatur
eſſe habitus vel affectio, eo quòd nunquam ſubeant diuerſæ notiones, principalis
pars animæ manens non alterabilis, non aſſumit aliquam viſorum diuerſitatem,
quæ ex diurnis motibus fiunt ſimulachra ſomnians. Propterea certè Dominus quo
que præcipit vigilare, vt nec noſtra quidem in ſomnis vnquam moueatur anima
animi perturbationibus, ſed noctis quoq. vitæ inſtitutionem, tanquã quæ interdiu C
operetur, puram & immaculatam imperat cuſtodire. Hæc eſt enim quæ fit quoad
eius fieri poteſt, Deo aſſimilatio, mentem conſeruare in ea habitudine ac relatione
εὐφρόνη nox dicitur a bene prudẽdo, quæ fit in iis quæ ſunt eadem, hæc eſt autem mentis habitudo, tanquam mentis. Va
ria autem affectio fit per eam quæ eſt erga res materiales affectionem. Qua quidem
ratione mihi videntur noctem vocaſſe εὐφρόνην quoniam anima tunc ceſſans à ſen-
ſibus, conuertitur ad ſeipſam, & eſt magis prudentiæ particeps. Propterea ergo ſa
cra quoque myſteria maximè noctu fiunt, ſignificantia eam quæ noctu fit, animæ
à corpore contractionem. Ne dormiamus igitur vt reliqui, ſed vigilemus & ſo-
1. Theſſ. 5. brii ſimus. Qui enim dormiunt, noctu dormiunt, & qui inebriantur, noctu inebri
antur. Nos autem cum ſimus diei, ſobrii ſimus, induentes loricam fidei & charita D
tis, & galeam ſpem ſalutis, quæcunque autem dicunt de ſomno, eadem etiam opor
tet exaudire de morte. Vtrunque enim ſignificat abceſſum animæ, mors quidẽ ma
gis, ſomnus verò minus, quod quidem poteſt etiam accipi ab Heraclito. Homo in
lætitia tangit lucem, ſibi mortuus, extinctus, viuus autem tangit mortuum, dor-
miens, extinctus oculos. Vigilans tangit dormientem. Beati enim qui viderunt Do
minum ex ſententia Apoſtoli. Quoniam tempus eſt iam nos ex ſomno ſurgere, nũc
enim eſt propius noſtra ſalus, quam quando credidimus. Nox proceſſit, dies appro
pinquauit. Deponamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Diem
autem allegoricè dicit filium & lucem, & rurſus præcepta arma lucis metaphoricè.
Hac ratione dicunt oportere nos ablutos, ad ſacrificia & preces ire mundos & ſplẽ E
didos, & hoc quidem fieri ſymboli ſigniue gratia, eſſe ſcilicet extrinſecus ornatũ
& emundatum. Emundatio autem eſt, ea quæ ſunt ſancta animo agitare & ſenti-
re. Quinetiam imago quoque fuerit baptiſmatis quæ etiam à Moſe poëtis tradi-
ta fuit hoc modo.

Cum hauſit aquam, mundas geſtans in corpore ueſtes
Penelope uenit ad preces, Telemachus autem
Ablutuſque manus pelago, edit uota Mineruæ.

Hic erat mos Iudeorum, vt etiam ſæpe in lecto tingerentur. Bene ergo illud quoq.
dictum eſt. Non lauacro mundus eſto, ſed animo. Eſt.n. perfecta, vt ſentio, mun-
dities, quæ eſt mentis & operum & cogitationum, & pręterea ſermonis quoque F
ſynceritas, & vltima, peccati in inſomniis vacuitas. Eſt autem ſufficiens, vt ego
quidem opinor, homini purgatio, perfecta firmaque ac ſtabilis pœnitentia, ſi cum
dę præcedentibus nos damnauerimus actionibus, anterius procedamus, poſt ea
intelligentes,

A intelligentes,& mentē immerſam ſuſtollētes,tam ab iis quæ per ſenſum delectant,
quàm prioribus delictis. Si itaq. ſcientię quæ dicitur ἐπιστήμη danda eſt etymologia;
ex ſtatione & quiete quæ dicitur στάσιν eius ſumenda eſt explicatio, quoniam no-
ſtram in rebus ſiſtit mentem,quæ prius alias aliter ferebatur. Similiter fidei quoq.
πίστιν inquam, danda eſt etymologia, animæ noſtræ περὶ τὸ ὂν στάσιν ideſt circa id
quod eſt ſtatio & quies. Nos autē eum qui ſemper & in omnibus eſt iuſtus ſcire cu
pimus,qui nec timens ſupplicia quæ à lege ſtatuuntur,nec eorū cum quibus verſa-
tur,& qui peccata perſequuntur,odium vitans in improbos, nec quod ex ipſis ſce
leribus & flagitiis impendet periculum reformidans, iuſtus permanet. Qui enim
B propter hæc abſtinet à faciendo aliquid ex iis quę ſunt iniuſta, non eſt ſua ſponte,
ſed metu bonus. Atque Epicurus quidem ait eum qui eſt ex eius ſententia ſapiens,
velle propter aliquod lucrum facere iniuriam. Non poſſe enim ſibi perſuadere fo-
re vt lateat. Quare ſi ſciuerit fore vt lateat, faciet iniuriam, vt eſt eius ſententia.
Et hęc quidem ſunt tenebricoſa dogmata. Si autem ab iniuria facienda abſtinuerit
propter ſpem remunerationis à Deo conſequendæ ob ea quæ iuſtè fecerit, ne ſic
quidem ſua ſponte eſt bonus. Sicut enim illum metus, ſic hunc quoque merces iu-
ſtum facit, vel potius efficit vt videatur iuſtus. Eam autem ſpem quæ eſt poſt mor-
tem, non ſolum ſciunt qui barbaram perſequūtur philoſophiam, bonis quidem bo
nam, malis autem contrariam: ſed etiam Pythagorei: nam illi quoque ſpem in fi-
C ne denunciabant iis qui philoſophabantur, cum etiā Socrates dicat in Phædone
bonas animas hinc cum bona ſpe excedere, & rurſus malos vituperans, ei oppo-
nit. Viuunt enim cum mala ſpe, dicens. Ei videtur etiam conſentire Heracli-
tus, per ea quæ dicit differens de hominibus. Homines mortuos manent quæ non
ſperant, nec expectant. Diuinè ergo Paulus apertè ſcribit ad Romanos. Affli- Rom.5.
ctio patientiam operatur. Patientia verò probationē. Probatio autem ſpem. Spes
verò pudore non afficit. Propter ſpem enim futuram eſt patientia. Spes autem eſt
etiam ęquiuocè ſpei redditio & reſtitutio, quæ etiam pudore nō afficit, vt quę pro
bris & contumeliis non amplius afficiatur. Qui autem nudæ vocationi, quatenus
vocatus eſt, obedit, is neque propter timorem, neque propter voluptates, tendit
D ad cognitionem. Non enim conſiderat an aliquod vtile lucrum vel delectatio ali-
qua extrinſecus cōſequatur, ſed tractus à dilectione eius qui verè eſt amatoris, &
ad id quod fieri oportet adductus, pius eſt Dei cultor. Vnde nec ſi per poſitionem
à Deo acceperit poteſtatem faciendi ea quæ ſunt prohibita, citra vllam pœnam, ne
que ſi propterea beatorum bona accepturum eum eſſe ei promiſſum fuerit: ſed nec
ſi perſuaſum habuerit fore vt Deum lateant ea quæ gerit, quod quidem fieri non
poteſt: in animum vnquam eſſe inducturum vt aliquid agat præter rectam ratio-
nem, cum id quod vere eſt honeſtum, & ex ſeipſo eligendum, & ea ratione expetē
dum amandumque, ſemel elegerit. Non enim in eſca ventris eſſe quod bonum eſt 1.Cor.8.
accepimus. Audiuit autem ille quòd cibus nos non commendabit, neque matrimo
E nium, ſed neque abſtinētia à matrimonio in ignoratione: ſed opus ex virtute quod
fit per cognitionem. Nam canis quoque qui eſt animal expers rationis, ſic dicatur
eſſe continens, dum eum timet qui tollit baculum, & ideo à cibo abſtinet. Horum
ergo ſcias quòd ablata quæ facta eſt promiſſio, & circumſcriptus is cuius minæ in-
tentatę ſunt metus, & ſeparatum quod impendet periculum arguit propoſitum.
Non enim ipſi rei naturæ ſe propriè coniungunt accomodant, vt re vera compre
hendant per cognitionem, eſſe quidem bona omnia quæ creata ſunt ad vſum no-
ſtrum, vt matrimonium, verbi gratia, & liberorum procreationem ſi adſumptæ
ſint cum temperantia, bono autem eſſe melius, per eam quæ eſt Deo aſſimilationē,
euadere impatibilem & virtute præditum. Sed ex iis quæ extrinſecus adducuntur
F bonis vel malis, ab aliis quidem abſtinent: ab aliis verò minimè. Quinetiam ea à
quibus abſtinent abhorrentes, creaturam & opificem cernuntur accuſare, & licet
ipſa ſpecie verſentur fideliter, habent tamen impium iudicium. Illud autem. Non
concupiſces, neque neceſſitate eget quæ eſt ex timore, quæ cogit abſtinere à ſuaui

nibus,neque mercede quæ per promiſſionem perſuadet reprimere appetitiones. A
Neque obedientiam propter mandatum, ſed propter promiſſionem eligunt, qui
Deo propter promiſſa obediunt,à voluptate ineſcati. Sed neque auerſatio à rebus
ſenſilibus,effecerit conſequenter coniunctionem cum iis quæ percipiuntur intel-
ligentia.Contra autem,cum iis quæ intelligentia percipiuntur coniunctio, ei qui
eſt cognitione præditus, ſecundum naturā deducitur à rebus ſenſilibus, vt qui per
eorum quæ ſunt pulchra electionem,bonum ſcienter elegerit, & admiretur qui-
dem generationem,& ſanctificet Creatorem, ſanctificet autem eam quæ fit Deo
aſſimilationem.Sed ego me liberabo,dixerit,à cupiditate. O Domine, vt mihi te-
cum intercedat coniunctio.Pulchra enim eſt quæ vtique creata eſt diſpenſatio, &
omnia rectè adminiſtrantur,& nihil fit ſine cauſa.In tuis me eſſe oportet. O omni B
potens,& licet hic fuero, ſum apud te. Volo autem expers eſſe metus,vt ad te poſ-
ſim appropinquare,meditans vt tua paucis contenta ſit electio,quæ iuſta eſt, eo-
rum quæ ſunt bonę ex ſimilibus. Myſticè admodum & ſanctiſſimè nos docens Apo
ſtolus eam quæ verè grata eſt electionem,non quòd alia tanquam mala reprobet,
ſed quod bonis cenſeat eſſe meliora, ſignificauit,dicens. QVARE & qui matrimo
1.Cor.7 nio iungit virginem ſuam benefacit,& qui non iungit,melius facit,ad id quod ho
neſtum eſt,& facultatem prębeat indiuulsè Domino aſſidēdi.Scimus autē ea quæ
difficiliter quidem,parari poſſunt,non eſſe neceſſaria,quæ autem ſunt neceſſaria,
paratu facilia benignè facta eſſe à Deo. Quàobrem bene dicit Democritus naturā C
& doctrinam rem eſſe perſimilem.Cauſam autē breuiter reddimus. Natura enim
hominem concinnat & componit. Concinnans autem ac componens, naturam ei
tribuit,neque intereſt an fuerit natura effectus talis, an tēpore & diſciplina tranſ
formatus. Vtrunque autem præbuit Dominus,illud quidem per creationem: hoc
verò per recreationem & renouationem quæ fit ex teſtamento. Quod autem con
ducit ei quod eſt magis principale,ideſt magis eligendum,eſt autem omnium ma-
xime principale,mens, ſic ergo videntur re vera honeſta eſſe iucundiſſima, & ex ſe
Prouerb.1 præbere eum quem deſiderant fructum,nempe animæ tanquillitatem. Qui autem
me audit, inquit, requieſcet in pace confidens: & ſine metu conquieſcet ab omni
Pſal.5. malo. Confide in toto corde tuo & mente tua in Deo. Hoc modo fieri poteſt vt D
Ioan.10. qui eſt cognitione præditus, iam Deus euaſerit. Ego dixi Dii eſtis, & filii altiſſimi.
Dicit autem Empedocles quoque ſapientum animas Deos fieri, hoc modo ſcribēs.

Poſtremo uates, & qui hymnos carmine cantant,
Et medici in ſeclis hominum terreſtribus inſunt.
Hinc exiſtunt Dii, ſunt quorum maximi honores.

Atque homo quidem qui eſt in genere, fingitur ex idea ſpiritus qui eſt congeni-
tus. Neque enim informis & figuræ expers creatur in officina naturæ, vbi ho-
minis generatio myſticè perficitur, cum ſit communis & ars & eſſentia. Homo
autem hic quiſpiam, ſeu homo ſingularis, characterem ſuſcipit ex forma animæ
inſita eorum quæ elegerit. Qua ratione Adam quoque dicimus fuiſſe perfe- E
ctum, quod attinet ad formationem. Nihil enim ei defuit ex iis quę homini for-
mæ & ſpeciei characterem tribuunt. Ille autem dum fieret accepit perfectionem,
& iuſtificatus eſt per obedientiam. Hoc erat quod in virum creſcebat, nempe id
quod in eius poteſtate erat ſitum, ſeu liberum arbitrium. Quòd autem elegerit,
atque adeò id qnod erat vetitum elegerit, non eſt culpa in Deum conferenda. Du
plex enim eſt generatio, vna quidem eorùm quæ gignuntur, altera verò eorum
quæ fiunt, & hominis quidem magni & fortis animi virtus, cum ſit, vt aiunt, ſua
eſſentia perturbationibus ac motibus animi obnoxius, reddit metus expertem &
inſuperabilem eum qui eſt eius particeps, & eſt ira mentis ſatelles in patientia, &
tolerantia, & iis quæ ſunt ſimilia. Sub cupiditate autem collocatur etiam tempe- F
rantia; & ſalutaris prudentia. Deus autem eſt impatibilis, iræque expers & cupidi
tatis, & non per eam eſt metus expers, aut ea declinat quę ſunt moleſta & grauia.
Sed neque eſt temperans aut imperat cupiditatibus. Neque enim in graue aliquod
aut

A aut moleſtum Dei natura inciderit. Neque fugit Deus timorem, ſicut nec concu-
piſcet, vt etiam imperet cupiditati. Myſticè ergo apud nos quoque dictum eſt illud
Pythagoreum. Oportere hominem quoque fieri vnum. Nam ipſe quoque Ponti θεὸς Deus, ἀπὸ
fex eſt vnus, cum ſit vnus Deus per immutabilem huius habitum, quod bona ſci- τοῦ θέειν quod
licet ſemper currãt. Iam verè Seruator per cupiditatem vnà etiam ſuſtulit iram quę eſt currere.
eſt vindictæ cupiditas. In ſumma enim patibilitas eſt per quoduis genus cupidita-
tis. Qui autem ad impatibilitatem deductus homo, Deus efficitur citra vllum in-
quinamentum, fit vnicus. Quomodo ergo qui in mari ab ancora ſtabiliuntur, tra
hunt quidem ancoram: non illam autem attrahunt, ſed ſeipſos ad ancoram; ita qui
B per vitam quę proficiſcitur à cognitione, Deum attrahunt, imprudentes, & non
aduertentes, ſeipſos ad Deum adducunt. Qui enim Deum colit, ſeipſum colit. In
vita ergo quæ verſatur in contemplatione, ſui quis curam gerit, dum Deum vene
ratur, & per ſuam ſynceram purgationem Deũ ſanctum ſanctè contemplatur. Quę
enim aſſiſtit temperantia, ſeipſam aſſidue conſiderans & contemplans, Deo, quo
ad eius fieri poteſt, aſſimilatur. Iam verò id eſt in noſtra poteſtate, cuius ex æquo
ſumus Domini, & eius quod ei aduerſatur, vt philoſophari, vel nõ: & credere, aut
non credere. Per hoc ergo quòd ſumus ęquè participes vtriuſque eorum quæ inter
ſe aduerſantur, inuenitur fieri poſſe id quod eſt in noſtra poteſtate. Quinetiam pręcepta
ſunt eiuſmodi vt à nobis poſſint fieri & non fieri, quæ conſentaneum eſt vt
C conſequatur laus & vituperatio: & qui rurſus puniuntur propter ea quæ ab ipſis ad
miſſa ſunt peccata, propter ipſa ſola puniũtur. Præterierunt.n. ea quæ facta ſunt ne
que fieri poteſt vt ſit vnquã infectum quod factũ eſt. Dimittuntur ergo quæ facta
ſunt ante fidem, non vt non facta ſint, ſed tanquam non facta ſint. Sed ne omnia
quidem dicit Baſilides, ſed ſola dimitti inuoluntaria, & quæ fiunt per ignoratio-
nem, perinde ac ſi homo aliquis non Deus tam magnum præberet donum. Huic
dicit ſcriptura. EXISTIMASTI ò impie quòd ero tui ſimilis? Sed etſi punimur pro Pſal. 49
pter voluntaria, non vt non facta fuerint, ſed quòd facta ſint punimur. Punitio au
tem non iuuat eum qui peccauit ad hoc vt non fecerit, ſed ad hoc vt nõ peccet am-
plius, neque vllus alius incidat in ſimilia. Hic ergo bonus Deus caſtigat propter
D has tres cauſas, primum quidem, vt is qui caſtigatur, ſeipſo melior euadat. Deinde
vt ii qui poſſunt ſalui fieri per exempla, præparentur admoniti, & tertio ne is qui
iniuria afficitur, contemptui habeatur, & aptus ſit ad iniuriam accipiendam. Sunt
autem duo quoque modi correctionis, vnus quidem, docendo, alter verò, corrigẽ
do, quem etiam caſtigantem diximus. Sciendum eſt autem eos qui poſt lauacrum
in peccata incidunt, eos eſſe qui caſtigantur. Quæ enim prius facta ſunt, dimiſſa
ſunt. Quæ autem poſtea fiunt, expurgantur. De incredulis dictum eſt, eos eſſe repu
tatos tanquam puluerem quem proiicit ventus à facie terræ, & guttam quæ à cado
excidit. Beatus eſt qui habet ſcientiæ diſciplinam, & neque ad damna ciuiũ, neque Pſal. 1.
ad iniuſtas impellitur actiones, ſed immortalis naturæ ſenii expertem intuetur or Eſa. 40.
E natum, quanam ratione, & quo pacto quoue modo conſtiterit. Iis autem qui ſunt
eiuſmodi, nunquam turpium factorum inſidet meditatio. Meritò ergo Plato quo-
que eum qui ideas contemplatur, dicit victurum eſſe Deum inter homines, mens
autem eſt locus idearum, mens verò eſt Deus. Eum qui Deum in quem non cadit
aſpectus contemplatur, dixit Deum viuentem inter homines. Porrò autem in So-
phiſta quoque Eleatem hoſpitem qui erat dialecticus, Socrates Deum nominauit, Heſiodus.
quales ſunt Diis externis hoſpitibus ſimiles, qui in vrbes ventitant. Quando enim
anima quæ tranſcendit generationem, per ſe fuerit, & cum formis ſeu ideis verſa-
tur. qualis eſt qui eſt dux chori in Thæteto, is factus tanquam Angelus, erit cum
Chriſto, vt qui verſetur in contemplatione, ſemper Dei voluntatem conſiderans,
F re vera, hic ſolus prudens, iſti volitant velut vmbræ. Mortui enim ſepeliunt mor- Matth. 8.
tuos ſuos. Vnde dicit Hieremias. Implebo ipſam mortuis terra genitis, quos per-
cuſſit ira mea. Atque Deus quidem cum demonſtrari nequeat, non efficit ſcientiã.
filius autem eſt & ſapientia, & ſcientia, & veritas, & quæcunque cum his vllam ha

bent cognationem. Quinetiam habet demonſtrationem, & vim ratiocinandi. O- A
mnes autem ſpiritus poteſtates, cũ ſimul res vna factæ fuerint, ad idem conſerunt,
nempe ad filium. Eſt autem indefinitus vnaquaque ſuarum poteſtatum notione.
Quãquam non ſit verè vnum vt vnum, neque multa vt partes filius, ſed vt omnia
vnum vnde etiam omnia. Eſt enim idem circulus omnium poteſtatum, quę in vnũ
circũuoluuntur & vniuntur. Et ideo verbum dictum eſt Alpha & ω, cuius ſolius fi-
nis ſit principium, & rurſus deſinit in id quod eſt deſuper principium, nuſquam di
ſtantiam accipiens & dimenſionem. Quamobrem & in ipſum & per ipſum crede-
re eſt vnicum, fieri ſcilicet in ipſo indiuulſe vnitum. Non credere autem, eſt dubita
Ezech. 44. re, ſpatioq. ac interuallo diſiungi & diuidi. Propterea hęc dicit Dominus. OMNIS
filius alienigena, eſt incircuncitus corde, & incircuncitus carne, hoc eſt immundus B
& corpore & ſpiritu. Non ingredietur in ſancta ex alienigenis in medio domus
Iſraël, præterquam Leuitæ. Alienigenas autem dixit eos qui noluerunt credere,
ſed volunt eſſe increduli. Soli ergo ii qui puram agunt vitam, verè ſunt Dei ſacer-
dotes. Eade cauſa cum omnes tribus circunciderentur reputatæ ſunt ſanctiores
quæ vngebant in Pontifices & Reges & Prophetas. Vnde eis præcipit ne tan-
gere quidem mortuos, nec ingredi ad obeuntes, non quòd ſit ſceleratum corpus,
ſed quòd peccatum & inobedientia ſit carnalis, & in corpore verſetur, ſitque mor
tua, & ideo abominanda. Ad ſolum ergo patrem & matrem filiumque & filiã mor
tuam permiſſum eſt ingredi ſacerdoti, quoniam hi ſoli ſunt cognati carnis & ſe- C
minis, à quibus proximam & continentem cauſam ingreſſus in vitam accepit quo
que ſacerdos. Mundantur autem hi quoque ſeptem diebus, per quot dies perfici-
tur generatio. Septimo enim quies celebratur. Octauo autem offert propitiatio-
nem, vt ſcriptum eſt in Ezechiele, per quam propitiationem poteſt accipi promiſ-
ſio. Perfecta eſt autem, vt exiſtimo, purgatio ac emundatio, quæ per legem & Pro
phetas eſt propitia fides in Euangelium, & quæ eſt per omnem obedientiam puri
tas, cum rerum quoque mundanarum depoſitione, vſque ad gratã tabernaculi red
ditionem à iucundo vſu animæ. Siue ergo fuerit tempus quod per ſeptem quæ enu
merantur periodos in ſummam redit quietem. Siue ſeptem cœli quos quidam per
aſcenſum numerant. Siue etiam inerrans regio, quæ appropinquat mundo qui per D
cipitur intelligentia, dicatur Octaua, dicit tamen oportere eum qui eſt præditus
cognitione, ex generatione emergere & ex peccato.; Septem itaque diebus ſacri-
ficantur hoſtię pro peccatis. Cautio enim mutationis adhuc tangit ſeptimum
Iob. 1. ambitum. Iob autem iuſtus. Ipſe, inquit, nudus ſum egreſſus ex vtero matris
meæ, & nudus illuc reuertar, non nudus à poſſeſſionibus, hoc enim eſt & paruum
& commune, ſed vt iuſtus recedit nudus à vitio & peccato, & ab informi ſimula-
Math. 18. chro quod eos conſequitur qui iniuſtè vixerunt. Hoc enim fuit quod dictum eſt.
Niſi conuerſi effecti fueritis vt pueli, mundi quidem carne, ſancti verò anima, per
abſtinentiam à malis operibus, oſtendens quòd nos tales eſſe vult, quales etiam ge
nuit ex matrice aquæ. Generatio. n. excipiens generationẽ, vult immortales red- E
dere per profectum. Impiorum autem lucerna extinguetur. Porrò autem caſtita-
tem in corpore & anima quã is perſequitur qui eſt cognitione præditus, ſapientiſ-
ſimus Moſes pulchre epanalepſi ſeu repetitione vſus, ſignificauit, corporis & ani-
Gen. 24. mæ incorruptionem deſcribens in Rebecca hoc modo. VIRGO autem erat pul-
chra, vir non cognouit ipſum. Rebecca autem exponitur Dei gloria. Dei autẽ glo-
ria eſt incorruptio. Hæc eſt quæ verè eſt iuſtitia, nolle rei alterius plus quàm par ſit
habere, ſed totum eſſe templum Domini ſanctificatum. Iuſtitia ergo eſt pax vitæ
& ſtabilitas ac tranquillitas, ad quam Dominus amandauit dicens. Abi in pacem.
Salem enim pax exponitur, cuius noſter Seruator Rex deſcribitur, quem dicit Mo
ſes, Melchiſedech, Rex Salem, Sacerdos Dei altiſſimi, qui vinum & panem ſanctifi F
catum dedit nutrimentum, in typum Euchariſtię. Quinetiam Melchiſedec expo-
nitur Rex iuſtus. Vniuoca autem ſunt iuſtitia & pax. Baſilides autem qui defecit,
iuſtitiam, & eius filiam pacem, exiſtimat manere collocatas in Octaua. Tran-
ſeundum

A ſcundum eſt autem à naturalioribus ad moralia quę ſunt apertiora. Quę enim de
illis habetur oratio, ſequetur poſt eam quæ eſt in manibus tractationem. Verè ergo
Seruator noſter nos myſteriis initiat, conuenienter iis quæ dicit tragœdia.

Videns videntes, donat & ipſe Orgia.

Quòd ſi roges, hæc orgia quamnam tibi habeant ſpeciem, rurſus audies.

Arcana non bacchantibus ſcire haud licet.

Quòd ſi quis rurſus curioſè ſcrutetur cuiuſmodi ea ſint, rurſus audiat.

Te ſcire nefas, ſed ſcire operæpretium eſt.
Qui eſt impius, ſunt huic Dei infeſta Orgia.

B Deus autem eſt expers principii, perfectum & omni ex parte abſolutum vniuerſo-
rum principium, principii efficiens, & quatenus quidem eſt eſſentia, eſt princi-
pium loci efficientis, quatenus autem eſt bonum, moralis: Quatenus autem rur-
ſus eſt mens ratiocinantis loci & iudicantis. Vnde & iam ſolus eſt magiſter,
qui eſt ſolus altiſſimi caſti Patris; qui erudit hominem. Non ergo rectè faciunt,
qui figmentum inſectantur, & corpus vituperant, non conſiderantes corpo-
ris conſtitutionem rectam factam eſſe ad cœlum contemplandum. & inſtru-
mentorum ſenſuum effectionem tendere ad cognitionem, & membra & partes
aptè eſſe compoſitas ad honeſtum, non ad voluptatem. Vnde ſuſcipit hoc habita-
culum animam Deo pretioſiſſimã: & ſpiritu ſancto dignum cenſetur per animæ &
C corporis ſanctificationem, vt quod perfectione Seruatoris perficiatur. Quinetiã
mutua triũ virtutum conſequentia inuenitur in homine cognitione prædito, qui
moraliter, naturaliter & logicè circa Deum verſatur. Sapientia enim eſt ſcientia re
rum diuinarum & humanarum. Iuſtitia autem eſt concentus partium animæ. San
ctitas autem eſt Dei cultus. Si quis autẽ dicat ſe accuſare carnem, & propter ipſam
generationem, adducens Eſaiam qui dicit. Omnis caro fœnum, & omnis gloria Eſa.40.
hominis tanquam flos fœni. Exiccatum eſt fœnum, & flos cecidit. Verbum autem
Domini manet in æternum: audiat ſpiritum per Hieremiam interpretantem id
quod quæritur. Et diſperſi ipſos tanquam paleas quæ à vento agitatæ volant in ſo-
litudinem. Hæc eſt ſors & pars veſtræ incredulitatis dicit Dominus. Sicut oblitus
D es mei, & ſperaſti in falſis, ego quoque reuelabo poſteriora tua ſuper faciem tuam
& videbitur ignominia tua, adulterium tuum, & hinnitus tuus, & quæ deinceps
conſequuntur. Hic eſt enim flos fœni, & ſecundum carnem ambulare, & carnales
eſſe ex Apoſtoli ſentẽtia, eos qui ſunt in peccatis. Pręſtantiorẽ quidem hominis par
tem eſſe animam eſt extra controuerſiam, corpus autem deteriorem. Sed neque ani
ma bonum eſt natura: neque rurſus malum natura corpus. Neque verò quod non
eſt bonum, hoc eſt protinus malum. Sunt enim quædam quæ medium locum obti
nent, & in mediis ſunt præpoſita & reiecta. Oportebat ergo hominis compoſitio
nem quæ eſt in ſenſilibus conſiſtere ex diuerſis ſed non ex contrariis, corpore & ani
ma. Semper ergo bonæ actiones, vt meliores, attribuuntur ei quod eſt præſtãtius,
E nempe ſpiritui principali: voluptuariæ autem & peccantes, ei quod eſt deterius, nẽ
pe peccanti ſpiritui. Iam verò ſapientis anima, & eius qui eſt cognitione præditus,
vt quæ in corpore peregrinetur, eo ſeuerè & auſterè vtitur, non in ipſum nimiã
affectionem oſtendens aut indulgentiam, vt quæ ſit e veſtigio relictura tabernacu-
lum, ſi excedẽdi & migrandi tempus eam vocauerit. Aduena, inquit, ſum in terra,
& peregrinus ſum ego vobiſcum. Et hinc externam mundi electionem Baſilides
eam dicit accepiſſe, vt quæ ſit natura ſupramundana. Hoc autem non ita ſe habet.
Vnius enim Dei ſunt omnia, & non fuerit aliquis natura mũdi hoſpes, cum ſit vna
quidem eſſentia, vnus autem Deus. Sed electus vitam agit tanquam hoſpes, ſciens
omnia quæ ſunt acquirenda & quæ reiicienda: quæcunque autẽ bona triplicia eſſe
F volunt Peripatetici, eis vtitur: quinetiam corpore, ſicut aliquis qui procul peregre
proficiſcitur, diuerſoriis & habitaculis quæ ei in via occurrunt, curam quidem ge
rens etiam rerum mundanarum loci in quo diuerſatur, habitationem autem &
poſſeſſionem, ſicut etiam vſum, relinquens, nulla motus affectione: prompto &

προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα ſunt Stoicorum vocabula. De quibus Cicero tertio de finibus

alacri animo eum ſequens qui è vita abducit: nulla occaſione ſe vnquam retro con- A
uertens, de incolatu quidem agens gratias, benedicens autem propter exitum: cœ-
2.Cor.5. leſtem amplectens manſionem. SCIMVS enim quòd ſi terrena noſtra habitatio ta-
bernaculi diſſoluta fuerit, ædificium à Deo habemus, Domum non manu factam
æternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiſcimus, habitaculum noſtrum quod eſt ex
cœlo ſuperindui cupientes, ſiquidem etiam induti non nudi inueniemur. Per fidẽ
enim ambulamus, non per ſpeciem, vt ait Apoſtolus. Magis autem volumus
peregrinari à corpore, & apud Deum verſari. Magis autem eſt in comparatio-
ne. Comparatio autem eſt in iis quæ cadunt in ſimilitudinem vt fortior forti-
bus fortior: fortium autem fortiſſimus. Vnde ſubiunxit, quamobrem contendi-
mus, ſiue perigrinãtes, ſiue apud eum verſantes ei placere. vni ſcilicet Deo, cuius B
omnia ſunt opus & creatura, & mundus, & ſupermundana. Admiror Epichar-
mum qui apertè dicit. Si fueris mente pius, nihil mali patieris mortuus. Superius
manet in cœlo ſpiritus, & Poëtam lyricum canentem. Impiorum autem animæ ſub
cœlo volant in cruentis doloribus, ſub malorum iugis ineuitabilibus: Piorum au-
tem, in cœlis habitant, cantibus beatum, magnum canentes in hymnis. Non ergo
huc de cœlis anima ad ea quæ ſunt deteriora demittitur. Deus enim facit omnia
ad ea quæ ſunt meliora, ſed ea quæ vitam elegit optimam ex Deo & iuſtitia, cœlum
Iob.42. terra commutat. Meritò ergo Iob qui peruenit ad cognitionem. Nunc inquit, ſcio
quòd omnia potes, nihil eſt autem quod tu non poſſis. Quis enim annunciat mihi
quæ non noueram, magna & abmirabilia quæ neſciebam. Ego autem meipſum vi- C
lipendi, exiſtimans meipſum eſſe terram & cinerem. Nam qui eſt in ignoratione,
eſt peccato obnoxius & terra & cinis. Qui conſiſtit autem in cognitione, Deo
quantum poteſt aſſimilatus, iam eſt ſpiritalis, & ideo electus. Quòd autẽ amentes
& inobedientes terram vocet ſcriptura, planum faciet Hieremias Propheta de
Hiere.22. Ioachim, & eius fratribus, dicens. Terra, terra, audi verbum Domini, ſcribe
Eſa.1. virum hunc hominem abdicatum. Alius autem ruſſus Propheta dicit. Audi cœ-
lum, & auſculta terra, auditum appellans intelligentiam: & cœlum animam eius
qui eſt præditus cognitione, qui cœli & rerum diuinarum ſuſcepit contempla-
tionem, & ea ratione factus eſt Iſraëlita. Contra.n. eum qui elegerat inſcitiam &
Miche.3 cordis duritiem, terram dixit, & illud: Auſculta, appellauit ab auribus quæ ſunt D
inſtrumenta auditus, carnalia attribuens iis qui rebus attendunt ſenſilibus. Hi
Gen.18. ſunt de quibus dicit Micheas Propheta. Audite populi verbum Domini, qui co-
Ioan.3. habitatis ſimul cum doloribus. Et Abraham. Nequaquam dixit Dominus qui iu-
dicat terram. Nam qui non credidit, conuenienter ſalutari voci iam iudicatus
eſt. Scriptum eſt autem in libris quoque Regum iudicium & ſententia Domini,
quæ ſic habet. Iuſtos exaudit Deus, impios autem non ſeruat, eo quòd ipſi no-
lint noſſe Deum. Abſurda enim non faciet omnipotens. Quod ad hanc vo-
cem adhuc dicunt hæreſes, cum omnipotentem bonum Deum prædicet ſcriptu-
ra, & vitii & iniuſtitiæ minimè eſſe auctorem, ſiquidem ignorantia quidem pro-
pterea oritur quòd non cognoſcat: Deus autẽ nihil facit abſurdum. Hic eſt enim, E
Eſa.45. inquit, Deus noſter, & non eſt præter eum qui ſeruet. Non eſt enim apud Deum
Rom.9 iniuſtitia ex ſententia Apoſtoli. Apertè autem adhuc Propheta Dei conſilium,
Deut.10. & cognitionis profectum per hæc docet. Et nunc Iſraël, quid Dominus Deus
tuus à te petit, niſi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus
viis eius. Vt & eum diligas, & illi ſoli ſeruias, petitur à te qui habes poteſta-
tem eligendæ ſalutis. Quid ergo ſibi volentes Pythagorei, iubent cum voce pre-
cari? Non quòd, vt mihi quidem videtur, exiſtimarent Deum non poſſe exau-
dire eos qui tacitè loquuntur: ſed quòd iuſtas vellent eſſe preces, quas non ve-
reretur quis fundere multis eas ſcientibus. Nos autem deprecatione quidem, F
Rom.13. procedente oratione, in tempore tractabimus. Debemus autem habere opera
Matth.5. clamantia, tanquam in die ambulantes. Luceant enim opera tua. Et ecce homo
& opera eius ante faciem eius. Ecce enim Deus, & opera eius. Deum oportet
imitari,

A imitari, quoad eius fieri poteſt ab eo qui eſt cognitione prӕditus. Mihi autẽ vidẽtur Poëtӕ quoque electos, appellare θεοειδέας id eſt Dei formes, & δίους id eſt diuos, & ἀντιθέους hoc eſt, Deo ӕquales, & Διὶ μῆτιν ἀτάλαντον hoc eſt, conſilio Ioui pares, & θεοῖσιν ἐναλίγκια μήδε' ἔχοντα hoc eſt. Eſt quorum ſimilis prudentia diuis, & θεοείκελος id eſt Deo ſimilis, corrodentes illud ad imaginem & ſimilitudinem. Euripides itaque. In meo, inquit, tergo ſunt pennӕ aureӕ: & aptantur grata Sirenum talaria. Iboque in immenſum ſublatus ӕthera, Iouem conuenturus. Ego autem Chriſti ſpiritum orauerim, vt me in meam ſuſtollat Hieruſalem. Dicunt enim Stoici quoque, cœlum quidem propriè eſſe ciuitatem, quӕ autem ſunt hic in terra, non vtique ciuitates, dici enim, ſed non eſſe. Res enim bona eſt ciB uitas, & populus, honeſtus aliquis cœtus, & multitudo hominum, quӕ regitur lege, ſicut verbo eccleſia, ciuitas quӕ non poteſt circumſideri, nec opprimi tyrannide. In terra diuina voluntas, in terra ſicut in cœlo. Huius autem ciuitatis imagines Poëtӕ quoque condunt, ſcribentes. Hiperboreӕ enim & Arimaſpiӕ ciuitates, & campi Elyſii, ſunt reipublicӕ & ciuitatis iuſtorum inſtituta. Scimus autem Platonis quoque rempublicam eſſe poſitam in cœlo vt exemplar.

Finis quarti libri.

CLEMENTIS ALEXANDRINI, STROMATVM LIBER QVINTVS.

De eo quidem qui eſt cognitione prӕditus, hӕc quodam modo curſim ſumus perſecuti: iam autem pergamus ad ea quӕ deinceps conſequuntur. Atque fides quidem rurſus eſt conſideranda. Sunt enim qui fidem quidẽ noſtram eſſe de filio, cognitionem autem de ſpiritu, diſtinguant. Non animaduerterunt autem quòd verè quidem credere oportet filio, & quòd filius, & quòd venerit, & quomodo, & propter quid, & de paſſione: noſſe autem neceſſe eſt quis ſit filius Dei. Iam verò neque eſt cognitio ſine fide, neque fides ſine cognitione. Sed neque pater eſt ſine filio. Simul enim cum eo quod eſt pater: eſt filii pater. Filius autem verus eſt de patre magiſter. Et vt credat quis filio, oportet noſſe patrem, ad quem refertur etiam filius. Et rurſus vt patrem prius cognoſcamus, oportet credere filio, quoniam docet Dei filius. Ex fide enim ad cognitionem per filium pater. Cognitio autem filii & patris, quӕ eſt ex cognoſcendi regula, quӕ verè eſt regula cognitionis, eſt aggreſſio & tractatio veritatis per veritatem. Nos ergo ſumus qui ſumus fideles in eo quòd non creditur, & qui ſumus cognitione prӕditi in eo quod non cognoſcitur, hoc eſt, in eo quod ignoratur & non creditur ab omnibus, cognitione autẽ prӕditi, in eo quòd

à pancis creditur, & cognoſcitur. Cognitione autem præditi, non oratione opera A
deſcribentes, ſed ipſa contemplatione. Beatus qui dicit in aures audientium. Fides
autem, ſunt aures animæ. Hanc autem fidem tacitè innuit Dominus, dicens. QVI
Luc. 8. habet aures audiendi, audiat vt cum crediderit, intelligat ea quæ dicit, vt dicit. Cę-
terum Homerus quoque poëtarum antiquiſſimus, pro eo quod eſt ſentire, verbo
audire, ſpecie pro genere vſus ſcribit. Cum audibant maximè & ipſi. In ſumma
enim, concentus & conſenſio fidei amborum, in vno fine verſatur, nempe ſalute.
Rom. 1. Verus autem nobis teſtis eſt Apoſtolus, dicens. DESIDERO enim videre vos, vt
aliquod vobis donum impertiar ſpiritale, vt vos confirmemini. Hoc autem eſt, vt
ſimul conſolationem in vobis accipiatis per eam quæ eſt inter nos inuicem fidem,
veſtram & meam. Et rurſus panlo inferius ſubiungit. IVSTITIA autem Dei in B
ipſo reuelatur ex fide in fidem. Videtur ergo Apoſtolus duplicem fidem annuncia-
re, vel potius vnam, quæ angmentum ſuſcipit & perfectionem. Nam cōmunis qui-
dem fides ſubiicitur tanquam fundamentum. Iis quidem certè qui cupiebant cu-
rari, vt qui fideliter mouerentur, dicebat, fides tua te ſaluum fecit. Quæ autem
eximiè ſuperædificatur, fideli conſummatur, & rurſus perficitur per eam quę acce-
dit ex doctrina, & ratione peragendi mandata quales erant Apoſtoli, de quibus di-
ctum eſt fidem montes tranſmouere, & arbores trāſplantare. Vnde cum ſenſiſſent
magnitudinē poteſtatis, rogabant vt adderetur eis fides, quæ vt granū ſinapis mor-
deret vtiliter animā, & in ipſa adeò creſceret, vt in ipſa requieſcerent de rebus ſub-
limibus rationes. Si quis .n. Deū ſcit natura, vt exiſtimat Baſilides, intelligentiam C
eximiā fidē ſimul & regnū vocans, & creaturā eſſentia dignā, prope eum qui fecit
ipſam eſſe interpretans eſſentiā, ſed non poteſtatē: & naturā, & ſubſtantiā, & crea-
turæ quæ ſuperari nō poteſt indefinitā pulchritudinē, nō autē libero arbitrio vten-
tis rationalē aſſenſionē dicit fidē: ſunt ergo ſuperuacanea præcepta tam in veteri
quàm in nouo Teſtamento, cū natura ſaluus fiat aliquis, vt vult Valentinus, & ſit
natura fidelis & electus, vt putat Baſilides, fieri autē poterat vt abſq; aduentu Ser-
uatoris aliquo tandem tempore poſſet natura reſplendeſcere. Sin autem neceſſariū
dixerint aduētum Domini: eis euaneſcunt naturæ proprietates, cùm doctrina &
purgatione & bonorum operum effectione, non autem natura, ſeruetur electio.
Abraham itaque qui per auditum credidit voci, quæ ſub quercu quæ erat in Mam- D
Gen. 13. bre, eſt pollicita. Do tibi terram hanc & ſemini tuo, electus ne erat, an non? Sed ſi
non erat quidem: quomodo ſtatim credidit tanquā naturaliter. Sin autem erat ele-
ctus ſolutū eſt eorum fundamentū, cum inueniatur atque etiā ſalua fiat electio an-
Gen. 15. te aduentum Domini. Reputatum eſt enim ei ad iuſtitiam. Si quis enim auſit dice-
re, ſequens Marcionem, Creatorem ſeruare eum qui in ipſum credidit etiam an-
te aduentū Domini, cum propria eius ſalute ſeruetur etiā electio, plus quàm par ſit
ab eo cōmendabitur boni poteſtas, vt quę ſero, & poſt eū qui ab eis iactatur, Crea-
torē, ipſa quoq; ſalutē dare aggrediatur, vel doctrina, vel etiā eius imitatione. Sed
etiam ſi ita ſe habens, det ſalutem bonus, ex eorum ſententia; neque ſuos, neque
cum eius voluntate qui fecit creaturam aggreditur dare ſalutem, ſed vi, vel dolo. E
Et quomodo erit vtique bonus qui ſic facit, & eſt poſterior? Si autem differt locus
& manſio omnipotentis remota eſt à manſione boni: ad eius qui dat ſalutem vo-
luntas non eſt remota à bono, vt quæ prior cœperit. Ex iis ergo quæ peregrinus, in
fideles eſſe amentes oſtenditur. SEMITAE enim eorum ſunt peruerſæ, & neſciunt
2. Tim. 2. pacem, inquit Propheta. Stultas autem & ineruditas quæſtiones vitare diuinus
ſuaſit Paulus, quoniam generant pugnas, & clamat Aeſchylus.

Ne in iis labores temere quæ nihil iuuant.

Nam eam quidem quæ vnà cum fide conuenit quæſtionem, quæ ſupra fundamen-
tum fidei ſuperędificat, ſplendidam ac magnificam veritatis cognitionem, optimā F
eſſe ſcimus. Scimus autem quòd neque ea vtique quæruntur quæ ſunt manifeſta,
vt exempli cauſa, An ſit dies, cum ſit dies. Neque ea quæ ſunt incerta, & nunquam
futura ſunt manifeſta, vt illud, ſint ne ſtellæ pares an impares. Sed neque quæ con-

uertun tur

A uertuntur autem quæ etiam ab iis qui aduerſantur, in diſſerendo, ex ęquo dici poſ
ſunt, vt illud. An ſit animal quod eſt in vtero, an non animal. Quartus modus eſt,
quando ex alterutra horum parte producitur argumentum contra quod dici, &
quod ſolui non poteſt. Si ergo quærendi cauſa omnibus modis de medio tollitur,
fides firmatur ac ſtabilitur. Eis ergo illud producimus contra quod dici non po-
teſt, quod Deus eſt qui dicit, & de vnoquoque eorum de quibus quæro traditum
adducit in ſcriptis. Quis eſt ergo adeo impius & à Deo alienus, vt Deo non credat
& probationes à Deo poſtulet tanquam ab hominibus? Rurſus ex quæſtionibus,
aliæ quidem ſenſu indigent, vt ſi quis quærat an ignis ſit calidus, aut nix alba. Ali-
B quæ verò admonitione & increpatione vt ait Ariſtoteles, vt illa interrogatio. An
oporteat honorare parentes. Sunt etiam quædam dignæ quæ puniantur, cuiuſmo-
di eſt, quærere probationes an ſit prouidentia. Cum ſit ergo prouidentia, non ex
prouidentia factam fuiſſe & prophetiam, & eam quæ in Seruatorem facta eſt œco
nomiam diuinamque diſpenſationem, putare, eſt nefarium. Et fortaſſe ne conari
quidem oportet hæc probare, cum ſit manifeſta diuina prouidentia ex aſpectu om
nium quæ videntur effectorum quæ arte conſtat & ſapientia, quorum alia quidem
fiunt ordine: alia vero ordine manifeſtantur. Qui nos autem eſſentia & vita imper
tiit, dedit etiam verbum ſeu rationem, nos ſimul conuenienter rationi volens &
bene viuere. Verbum enim patris vniuerſorum, non eſt hoc quod profertur, ſed
C ſapientia, & Dei bonitas manifeſtiſſima, & rurſus omnipotens poteſtas & verè di
uina, quæ non eſt eiuſmodi vt intelligentia comprehendi non poſſit vel ab iis qui
non confitentur, voluntas quę omnia continet ſua omnipotentia. Quoniam au-
tem partim quidem infideles, partim verò contentioſi, non omnes aſſequuntur bo
ni perfectionem. Nam neque fieri poteſt vt ſine libero animi noſtri arbitrio & in
ſtituto conſequamur: neque vniuerſum eſt poſitum in noſtra voluntate, quale ſit
quod eſt euenturum: gratia enim ſeruamur, ſed non abſque bonis operibus: ſed
oportet quidem, cum natura aptiſſimus ad bonum ad id aliquod adhibere ſtudium.
Oportet autē mentē quoq. habere ſanam, & quæ nulla retardetur pœnitentia à bo
ni venatione, ad quod quidē maximè diuina opus habemus gratia, rectaque doctri
D na, caſtaque & munda animi affectione, & patris ad ipſum attractione. Terreno
enim corpori illigati, ſenſilia quidem per corpus apprehendimus, quæ intelligen-
tia autem percipiuntur, per ipſam vim rationis. Si quis autem expectauerit fore vt
omnia ſenſiliter comprehendat, longè à veritate excidit. Spiritaliter quidem certè
ſcribit Apoſtolus de Dei cognitione. VIDEMVS enim nunc tanquam per ſpecu- 1.Cor. 13.
lum, tunc autem facie ad faciem. Paucis enim datum eſt ſpectaculum veritatis. Di
cit itaque Plato quoque in Epinomide. Nō dico fieri poſſe vt omnes homines ſint
beati & fœlices, præterquam pauci. Donec vixero, hoc definio. Bona autem ſpes
eſt fore vt poſtquam exceſſero omnia conſequar. Eadem ſibi volunt quę dicuntur
apud Moſem, Nemo videbit faciem meam, & viuet. Clarum eſt enim neminem
E vnquam vitę tempore poſſe Deum euidenter comprehendere. Qui ſunt autem
mundi corde Deum videbunt, poſtquam ad extremam peruenerint perfectionem.
Cum enim ad ea quę ſunt comprehendenda imbecillis eſſet anima, & diuino Ma-
giſtro egeremus, deorſum mittitur Seruator, boni poſſeſſionis & doctor & ſuppe
ditator, arcanum magnæ prouidentię, ſanctumque ſignum & indicium. Vbi eſt 1.Cor. 1.
ergo ſcriba? Vbi inquiſitor huius ſeculi. Non infatuauit, inquit, Deus ſtultitiam
huius mundi. Et rurſus. Perdam ſapientiam ſapientum, & intelligentiam intelli-
gentium reprobabo, horum ſcilicet qui ſibi videntur ſapientes, & ſunt contentio
ſi. Pulcherrimè itaque dicit Hieremias. HAEC dicit Dominus. State in viis, & in Hiere. 6.
terrogate ſemitas ęternas quęnam ſit via bona, & in ea ambulate, & inuenietis ex-
F piationem animabus veſtris. Interrogate, inquit, & audite ab iis qui norunt, citrà
contentionem & decertationem. Cum didicerimus autem viam veritatis recta in
grediamur minimè nos retro conuertentes, donec conſecuti ſimus id quod deſide
ratur. Meritò ergo Rex quidem Romanorum, Numa erat ei nomen, cum eſſet Py

thagoreus,primus ex omnibus hominibus,poſuit templum fidei & pacis. Abra- A
hæ autem qui credidit reputata fuit iuſtitia.Is cum ſublimem eorum quæ in aëre eueniunt,& excelſam eorum quę in cœlo mouētur perſequeretur Philoſophiam, vocabatur Abram,quod exponitur Pater ſublimis.Poſtea autem cum in cœlum ſuſpexiſſet,ſiue viſo in ſpiritu filio,vt quidam exponunt,ſiue glorioſo Angelo, ſiue etiam alias cognito Deo creatura præſtantiore,& quolibet qui eſt in ipſa ordine, aſſumit alpha,nempe cognitionem vnius & ſolius Dei,& dicitur Abraam, vt qui pro naturæ indagatore,ſapiens,piuſque in Deum & eius amicus factus eſt.Exponitur enim pater electus ſonitus.Verbum enim factum ſonat.Huius autem pater,eſt mens,eius autem qui eſt virtute præditus eſt mens electa.Mihi autem venit in mētem Agrigentinum Poëtam laudare, qui fidem laudibus ſic celebrat. B

Dilecti, ſcio quòd uerum ſermonibus inſit
Quos dico, res difficilis ſed & ardua ualde,
Aegrè hominum eſt ſubiens fidei eſt impulſio, mentes.

1.Cor.2. Propterea hortatur quoque Apoſtolus,vt fides noſtra non ſit in ſapientia hominum,qui profitentur perſuadere,ſed in Dei virtute,quæ ſola,& abſq. demonſtrationibus per ſolam fidem poteſt dare ſalutem.Eorum enim qui ſunt probati probatiſſimus nouit ſeruare.Quinetiam falſorum quoque architectos & teſtes comprehendet iuſtitia,inquit Epheſius.Nam hic quoque nouit,vt qui ex barbara didicerit philoſophia, eam quæ fit per ignem expurgationem eorum qui male vixerunt, quam ἐκπύρωσιν hoc eſt,exuſtionem ſeu inflammationem poſtea vocarunt Stoi- C
ci,qua ratione eum etiam qui eſt proprie certa præditus qualitate ſtatuunt futurũ vt reſurgat,eo ipſo tuentes reſurrectionem.Plato autem terram quibuſdam temporibus dicit per ignem & aquam expurgari,hoc modo.Multi ſæpe fuerunt hominum interitus,& erunt igne quidem & aqua maximi.Quinetiam aliis quoque innumerabilibus alii breuiores.Et paulo poſt ſubiungit. Re vera autem eſt eorum quæ terram & cœlum obeunt immutatio,& qui poſt longa temporum interualla, eorum quę ſunt in terra multo igne fit interitus. Deinde ſubiungit de diluuio. Quando autem rurſus Dii terram aquis expurgantes inundant, qui ſunt quidem in montibus bubulci & paſtores,conſeruantur. Qui autē ſunt in iis quę ſunt apud nos vrbibus,in mare feruntur à fluuiis.Oſtendimus autē in primo Stromate Græ- D
corum philoſophos dici fures,qui à Moſe & Prophetis præcipua dogmata nō grate acceperunt. Quibus illud quoque adiiciemus,quod Angeli illi quibus ſuperna ſors obtigerat,delapſi ad voluptates,enunciarunt arcana mulierihus,& quæcunq. ad eorum venerunt cognitionem,cum alii celarent Angeli,vel potius reſeruarent in aduentum Domini.Illinc profluxit doctrina prouidentiæ, & ſublimium rerum reuelatio.Cum autem Prophetia iam Græcis eſſet tradita, tractatio de dogmatibus ſuſcepta eſt à Philoſophis,alicubi quidem vera rectè, alicubi verò falſa & quæ aberrabant coniectantihus cùm quod allegoria occultaretur prophetica minime intelligerent, quod etiam paucis propoſitum eſt adnotare, ea quæ vrgent perſequentibus. Fidem ergo non otioſam & ſolam, ſed cum inquiſitione oſtendere E
oportere dicimus.Non hoc enim dico,non oportere omnino quærere. Quære
Luc.11. enim,inquit,& inuenies.

Quod autem quæritur.
Capi poteſt quod negligitur uerò effugit. vt ait Sophocles.

Similia autem dicit etiam Menander Comicus. Quæcunque autem quæruntur, ſtudio & ſolicitudine opus habere dicunt qui ſunt ſapientiſſimi, ſed perſpicientem quidem animæ facultatem ad inuentionem oportet dirigere,& quæ impedimentum afferunt expurgare,& rurſus contentionem, inuidiam, & ipſam litem peſſime perdendam abiicere.Pulcherrime enim ſcribit Timon Phliaſius. F

Pernicies hominum reſonans lis uenit inane.
Cui ſoror & ſocia eſt faciens contentio cædes.

Cunctas

A *Cunctas res alias quæ circumuoluitur. at dein*
Ceruicem offirmans, hominem ad ſpes trudit inanes.

Deinde paulo inferius ſubiungit.

Quis pugnaturos lite hos commiſit acerba?
Concurrens cum Echo turba indignata, ſilentes
Vlta uiros morbum immiſit, multique cadebant.

De oratione falſa negante, & ceratine & latente, & crocodiline, & ſorite præ- κερατίνη.
terea, & de ea quæ eſt detecta, & de ambiguitatibus & ſophiſmatibus. De Deo διαλελυθὼς.
ergo quærere, ſi non ad litem, ſed ad inuentionem tendat, eſt ſalutare. Scri- κροκοδειλίνη.
B ptum eſt enim in Dauid. COMEDENT pauperes, & implebuntur, & lauda- ἐγκεκαλυμμέ-
bunt Dominum qui quærunt ipſum, viuet cor ipſorum in ſeculum ſeculi. Qui νη.
enim quærunt vera inquiſitione, laudantes Dominum, implebuntur dono Pſal.22.
quod à Deo proficiſcitur, hoc eſt cognitione, & viuet anima eorum. Anima
enim per allegoriam dicitur cor, quæ vitam ſuppeditauit, quoniam pater per fi-
lium cognoſcitur. Sed nec omnibus qui impudenter & temere dicunt & ſcribunt,
oportet aures præbere. Nam calices quoque qui à multis ſumuntur per aures, hoc
eſt anſas aures quidem amittunt, præterea autem etiam ipſi excidentes confringun
tur. Eodem modo ii quoque qui multis nugis, fidei caſtam inceſtarint auditionem
ad verit. tèm iam tandem obſurdeſcentes, & inutiles fiunt, & in terram decidunt.
C Non ergo temere pueris præcipimus, auribus eos apprehendentes, vt oſculentur
eos qui ad ipſos attinent, hoc vtique tacitè ſignificantes, ingenerari per auditum
ſenſum dilectionis. Deus autē eſt dilectio, qui cognoſci poteſt ab iis qui diligunt,
ſicut Deus eſt fidelis qui fidelibus traditur per diſciplinam, & oportet nos ei effici
coniunctos ac familiares per diuinam dilectionem, vt ſimile ſimili contemplemur,
purè & citra fraudem verbum audientes veritatis, inſtar puerorum qui nobis obe-
diunt. Hoc autem erat quod tacitè ſignificabat, quicunque is fuerit qui inſcripſit
in aditu templi in Epidauro.

Eſſe decet caſtum ſancti qui limina templi. Ingreditur.

Caſtitas autem eſt, ſancta cogitare. Quòd ſi non facti inquit, fueritis vt hi puelli, Matth.18.
D nō intrabitis in regnū cœlorum. Hic. n. Dei templū tribus cernitur fundatū funda
mentis, fide, ſpe, charitate. Atque de fide quidem ſatis teſtimoniorum adduximus
earum quæ ſunt apud Græcos ſcripturarum. Ne autem ſit noſtra prolixior progreſ
ſio, ſi de ſpe & charitate plurima conemur colligere, ſufficiet hæc ſola dicere, quòd
Socrates in Critone, benè viuere & mori vitæ præponens, aliquam ſpem alterius
vitæ ſe poſt mortem habere exiſtimat. Etenim in Phędro quoque dicens ipſam ani
mam cum per ſe fuerit, ſolam poſſe veræ ſapientiæ, & quæ vires humanas ſuperat,
eſſe participem, & quando ipſam qui hinc ſumitur amor in cœlum ſuſtulerit, per
philoſophicam charitatem ad ſpei finem peruenientem, dicit accipere pretium al-
terius vitæ æternæ. In Cōuiuio autem dicit omnibus quidem eſſe immixtum natu
E ralem amorem generandi ſimile & hominibus quidem ſolum homines, viro autem
bono, ſimilem. hoc autē nō poteſt vir bonus efficere, qui nō perfectas habeat virtu
tes, per quas ſit erudíturus iuuenes, qui ad eum ventitant, & vt dicit in Theæteto,
generabit, & homines efficiet. Alios enim procreare quidem corpore: alios vero
anima. Nam apud barbaros quoque Philoſophos per auditum inſtituere & illumi
nare, dicitur regenerare. Et ego genui vos in Chriſto Ieſu, dicit alicubi præclarus Gal.4.
Apoſtolus. Empedocles autem in principiis connumerat etiam amicitiam, intelli-
gens quandam charitatem quæ cogit ac conciliat.

Quam mente aſpicias, oculis nec cernere cures.

F Quinetiam Parmenides in ſuo poëmate de ſpe tacite ſignificans, hæc dicit.

Attamen & quæ abſunt cum iis quæ ſunt mente uideto
Firma nanque quod eſt ab eo nunquam reſecabit.
Vbique nec toto quod diſpergebatur in orbe. Nec quod conſiſtat.

Nam is qui ſperat, ſicut etiam qui credit, mente videt ea quę perſpiciuntur intelli A
gentia, & ea quę ſunt futura. Si ergo dicimus aliqnid eſſe iuſtum: dicimus autem
etiam eſſe pulchrum & honeſtum: quinetiam veritatem aliquid eſſe dicimus: ex
his autem nihil oculis vnquam vidimus, prętterquam ſola mente. Verbum autem
Dei. Ego ſum, inquit, veritas: Eſt ergo verbum mente conſiderandum. Veros au
tem, inquit, Philoſophos quoſnam dicis? Eos, dixi ego, qui ſunt ſtudioſi contem
plandæ veritatis. In Phædro autem Plato veritatem declarauit eſſe ideam. Idea au-
tem eſt Dei intelligentia, ſeu quod à mente diuina intelligitur, quod quidem Bar-
bari dixerunt λόγον θεοῦ id eſt, Dei verbum ſeu rationem. Eius autem ſic habet di-
ctio. Audendum enim eſt verum dicere, maximè cum dicatur de veritate. Quæ.n.
eſt coloris & figuræ expers, & non tactilis, & quę verè eſt animæ eſſentia, à ſolo gu B
bernatore Deo poteſt aſpici. Progreſſum autem verbũ opificii cauſa eſt & creatio
nis. Deinde etiam ſeipſum generat quando verbum caro ſactum fuerit vt etiam ca
Ioan. 1. dat ſub aſpectum. Iuſtus ergo quæret inuentionem quæ oritur ex charitate, ad
εὐχαιτεντικός. quam contendens, efficitur fortunatus. Pulſanti enim, inquit, aperietur. Petite,
Luc. 11. dabitur vobis. Qui enim regnum rapiunt, ſunt violenti, non contentioſis orationi
Matth. 11. bus, ſed rectæ vitæ aſſiduitate, & orationibus quæ fiunt ſine intermiſſione dicti
ſunt vim afferre, vt qui ex prioribus peccatis contractas abſtulerint maculas.

Turmatim uitium certe uel pendere poßis.

Deus laboranti nam fert auxilium. C

Non enim expugnatu difficilia muſarum dona in medio ſita ſunt, à quolibet aufe-
renda. Ignorationis itaque animaduerſio eſt prima diſciplina ei qui verbo ſeu ra-
tioni cõuenienter ambulat. Cum ignoraſſet quiſpiam, quæſiuit, & cum quæſiiſſet,
inuenit magiſtrum, & cum inueniſſet, credidit. & cum crediſſet, ſperauit, & cum
hinc dilexiſſet, dilecto ſimilis efficitur, hoc eſſe ſtudens quod prius dilexit. Hanc
viam & rationem Socrates indicat Alcibiadi, ſic roganti. Non aliter exiſtimas me
de iis quæ ſunt iuſta cognoſcere? Certe, ſi quidem inueneris. Sed nõ putas me poſ
ſe inuenire? Et maximè quidem, ſi quæſieris. Deinde exiſtimas me non poſſe quæ-
rere? Ego quidem exiſtimo, ſi putaris te non noſſe. Hac ratione ſunt etiam pru-
dentum virginum lampades, quæ noctu ſunt accenſæ in denſis tenebris caſtitatis, D
quas eſſe noctem tacitè ſignificauit ſcriptura. Prudentes animę mundæ vt virgi-
nes, cum intelligant ſe eſſe ſitas in mundana inſcitia, lumen accendunt, & mentem
excitant: & tenebras illuminant: & ignorationem expellunt, & quærunt veritatẽ:
& expectant aduentum præceptoris. Fieri ergo non poteſt, inquam ego, vt ſit vul-
gus philoſophum.

Thyrſigeri multi, pauci ſunt re quoque Bacchi.

Ex Platonis ſententia. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. ET non eſt in o-
Matth. 20. mnibus, inquit Apoſtolus, cognitio. Orate autem vt liberemur à prauis & peruerſis
hominibus. Non eſt enim omnium fides. Quinetiam Cleanthis quoque Stoici
2. Theſſa. 3. Philoſophi Poëtica, hoc modo ſcribit ſimilia. E

Ne ſpectes famam, dum uis ſophos eſſe repente.
Terreat amentis nec te ſententia uulgi.
Iudicium ſapiens & iuſtum non habet ullum
Vulgus, & in paucis uix hoc reperire licebit.

Magis autem ſententioſe & breuiter Comicus.

Pulchra in tumultu indicare non decet.

Audierunt enim, vt exiſtimo; pulchram illam quæ nobis dicit ſapientiam. In me-
dio inſipientum obſerua occaſionem. In medio autem cogitantium verſare per-
petuo. Et rurſus. Sapientes occultabunt ſapientiam. Pignus enim veritatis exigit F
vulgus probationem, non contenti nuda quæ ex fide ſalute.

In prauis ſed qui uincunt non credere ualde eſt,
Præcipit at noſtra tibi ſic perſuaſio muſa.

Diſſect.

A *Diſſecto noſtras intra tua viſcera verbo.*
Prauis enim, inquit Empedocles, hoc eſt familiare, velle quæ ſunt vera vincere ex eo quòd non credant. Quòd autem noſtra ſint probabilia, & digna quæ credãtur, cognoſcent Græci ſi verbum magis examinetur, per ea quæ conſequuntur. Simili enim edocemur ſimile. Dicit enim Solomon. Reſponde ſtulto ſecundum ſtultitiá Prouer. 26.
ſuam. Quocirca iis quoque qui petunt eam quæ eſt apud ipſos ſapientiam, ea ſunt exhibenda quæ eis conueniunt & ſunt familiaria, vt facillime per propria veniant, vt eſt conſentaneum, ad fidem veritatis. Omnis enim omnia factus ſum, inquit, vt 1.Cor. 8.
omnes lucrifaciam. Nam imber quoque diuinæ gratiæ ſuper iuſtos & iniuſtos di- Matth. 5.
mittitur. Num Iudæorum ſolum eſt Deus, non etiam gentium? Certe etiam gen
B tium, ſi quidem vnus eſt Deus, egregius clamauit Apoſtolus. Sed quoniam nec bo- Rom. 3.
no iuſte, nec cognitione ad ſalutem volunt credere: nos ipſi ea quę ſunt illorũ propria exiſtimantes, quoniam Dei ſunt omnia, quoniam quæ ſunt pulchra & honeſta à nobis ad Græcos peruenerunt, ea aggrediamur prout ipſi apti ſunt ad audiendũ. Sapientiam enim vel iuſtitiam, non ex veritate, ſed ex iis quibus delectatur, maxima pars vulgi metitur. Delectatur autem non magis aliis quàm iis quæ ſunt ei ſimilia. Quicquid enim eſt adhuc ſurdum & cæcum, & nec habet intelligẽtiam, neque animæ contemplandi cupidæ interitum & perſpicacem aſpectum, quem ſolus præbet Seruator, ſicut in myſteriis prophanum, vel in choreis muſicæ imperitum, non
C dum mundum, nec caſta veritate dignum, inconcinnumque & inordinatum & adhuc materiale, ſtare oportet extra chorum diuinum. Spiritalibus enim ſpiritalia comparamus. Propterea certè per modum occultationis qui eſt verè diuinus, & ma 1.Cor. 2.
ximè nobis neceſſarius, in adyto veritatis repoſitum verbum re vera ſacrum, Aegyptii quidem per ea quæ apud ipſos vocantur adyta. Hebræi autem per velum ſignificarunt licere ſolis iis adire qui erant ex ipſis conſecrati, hoc eſt Deo dedicati, quibus erant circuncisæ vitiorum cupiditates, per ſuam in ſolum Deum charitatem. Non mundo enim mundum tangere, Platoni quoque videbatur eſſe nepharium. Hinc Prophetiæ & reſponſa dantur per ęnigmata. Nec oſtenduntur myſteria iis qui temere & impudenter accedunt, ſed cum quibuſdam expiationibus & prædictionibus. Muſa enim non erat tunc quæſtuoſa, neque operaria, neque
D dulcia venduntur melliſona, à Terpſichore vultu deargentata, mollia carmina.
Iam verò qui docentur ab Aegyptiis, primum quidem docent Aegyptiarum literarum viam ac rationem quæ vocatur ἐπιστολογραφικὴ, hoc eſt, apta ad ſcribendas epiſtolas. Secundam autem Sacedotalem, qua vtuntur ἱερογραμματεῖς, id eſt qui de rebus ſacris ſcribunt. Vltimam autem ἱερογλυφικὴ, id eſt, ſacram quę inſculpitur ſcripturam, cuius vnam quidem eſt per prima elementa κυριολογικὴ, id eſt, propriè loquens, altera verò ſymbolica, id eſt, per ſigna ſignificans. Symbolicæ aũt vna quidem proprie loquitur per imitationem, alia verò ſcribitur veluti tropicè, alia verò apertè ſumitur allegoricè per quædam ænigmata. Qui ſolem itaque volunt ſcribere, faciunt circulum: luná autem, figuram lunæ cornuum formam præ
E ſe ferentem conuenienter ei formæ quæ propriè dicitur. Tropicè autem, per conuenientiam traducentes & transferentes, & alia quidem immutantes, alia verò multis modis transfigurantes, imprimunt. Regum itaque laudes fabulis per quas in Deos referuntur mandantes, inſculptis inſcribunt notis. Tertii autem generis quod fit per ænigmata, hoc ſit indicium. Alia quidem aſtra propter obliquam conuerſionem, aſſimilabant corporibus ſerpentum. Solem verò, Scarabei, quoniam cum rotundam ex bubulo ſtercore effinxit figuram, eam vultu aduerſo conuoluit. Aiunt autem hoc quoque animal ſex quidem menſibus ſub terra: alteram verò partem anni vitam degere ſuper terram & ſemen in globum emittere, & gi-
F gnere, & non naſci fœminam ſcarabeum. Omnes ergo vt ſemel dicam, qui de rebus diuinis tractarunt, tam barbari quàm Græci rerum quidem principia occultauerunt, veritatem autem ænigmatibus, ſigniſque ac ſymbolis, & allegoriis rurſus & metaphoris, & quibuſdá talibus tropis modiſque tradiderunt, cuiuſmodi ſunt

etiam apud Græcos oracula, & Apollo quidem Pythius dicitur λοξίας id eſt, obli A
quus. Quinetiam dicta eorum qui apud Græcos vocantur ſapientes, paucis dictio
nibus rem maiorem ſignificant, cuiuſmodi certè eſt illud, Parce tempori: aut quo-
niam vita eſt breuis, & non eſt hoc tempus temere conſumendum, aut contra par-
cendum eſt priuatis ſumptibus, vt et ſi, inquit, multos annos vixeris, nō deſint tibi
neceſſaria. Similiter etiam illud noſce teipſum, multa indicat, & quòd ſis mortalis,
& quòd homo natus es, & quòd ſi fiat collatio aliorum quæ ſunt in vita præſtantiſ
ſima & excellentiſſima, nullam eſſe tui putes habendam rationē, ſi dicas te gloria
inſignem vel diuitem, vel contra, quòd cum ſis diues & gloria inſignis, nō de ſolis
commodis quibus alios ſuperas te iactare oporteat, & ad quid natus ſis, inquit, co-
gnoſce, & cuius ſis imago, & quæ nam ſit tua eſſentia, & quod opificium: & quæ- B
nam cū Deo coniunctio & affinitas, & quæ ſunt his ſimilia. Dicit autē per Eſaiam
Eſa.49 quoque Prophetam ſpiritus. DABO tibi theſauros tenebroſos, occultos. Dei au
tem theſauri, & quæ non deficiunt diuitiæ, eſt quæ eſt venatu difficilis ſapientia.
Quinetiam Poëtę qui à Prophetis didicere Theologiam, per arcana ſenſa multa
philoſophantur. Orpheus, inquam, Linus, Musæus, Homerus & Heſiodus, & qui
ea ſunt ratione ſapientes. Velum autem eis apud vulgus eſt poetica delectatio, ſo-
mniaq. & ſymbola, quæ ſunt omnia hominibus obſcuriora, non propter inuidiā.
Nephas enim eſt Deum intelligere patibilem: ſed vt ænigmatū notionem ſubiens
inquiſitio, ad inueniendam recurrat veritatem. Ea ratione dicit vtique Sophocles C
Poëta tragicus.

Eiuſmodique ego cognoui eſſe Deum.
Diuina ſemper exhibet ſapientibus.
Prauis malus ſed eſt, magiſterque breuis.

Malum ponens pro ſimplici. Aperte itaque de tota noſtra ſcriptura, in Pſalmis ſcri
Pſal.77. ptum eſt, vt quæ dicta ſit in parabola. AVDITE populus meus legem meam, incli
nate aurem veſtram in verba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, loquar pro
poſitiones ab initio. Præclarus quoque Apoſtolus ſic dicit quodammodo ſimilia.
1.Cor.2. Loquimur autem ſapientiam inter perfectos. Sapientiam autem non huius ſeculi,
neque principum huius mundi qui deſtruuntur: ſed loquimur Dei ſapientiam in D
myſterio abſconſam, quam præfiniit Deus ante ſecula in gloriam noſtram, quam
nullus ex principibus huius ſeculi cognouit. Si enim cognouiſſent, Dominum glo
riæ non crucifixiſſent. Philoſophi autem non laborarunt vt aduētum Domini affi
cerent ignominia. Reſtat ergo vt impugnet & inuehatur Apoſtolus in vanam per-
ſuaſionem eorum qui erant ſapientes apud Iudæos. Et ideo ſubiungit. Sed prædi-
camus, inquit, vt ſcriptum eſt, quę oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor
hominis non aſcēderunt quæ præparauit Deus iis qui ipſum diligunt. Nobis enim
reuelauit Deus per ſpiritum. Spiritus enim omnia ſcrutatur etiam profunda Dei.
Spiritalem .n. & cognitione pręditum nouit ſancti ſpiritus diſcipulum qui à Deo
ſuppeditatur, qui eſt Chriſti intelligentia, animalis autem homo non ſuſcipit ea E
quæ ſunt ſpiritus. Eſt enim ei ſtultitia. Iam vero Apoſtolus ad diſtinctionem perfe
ctionis quę exiſtit ex cognitione, communem fidem alicubi quidem dicit funda-
mentum: alicubi verò lac. Scribens hoc modo. FRATRES, non potui loqui vobis
1.Cor.3 tanquam ſpiritalibus, ſed tanquam carnalibus, tanquam infantibus in Chriſto lac
vobis potum dedi, non cibum, nondum enim poteratis, ſed neque adhuc nunc po-
teſtis. Adhuc enim carnales eſtis. Vbi enim inter vos eſt æmulatio & contentio,
nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Quę quidem eliguntur &
ſponte ſuſcipiuntur ab hominibus peccatoribus. Qui autem ab eis abſtinuerunt,
quæ ſunt diuina cogitant, & cognitionis cibi ſunt participes. SECVNDVM gra-
tiam, inquit, mihi datam, vt ſapiens architectus poſui fundamentum. Alius autem F
ſuperędificat aurum, & argentum lapides pretioſos Hęc ſunt ędificia cognitionis,
quę ponūtur ſuper fundamentū fidei quę eſt in Chriſto Ieſu. Stipula autē ſunt quę
offerūtur & dedicantur ab Hęreſibus, & ligna & fœnū. QVAE autē ſit vniuſcuiuſq.

opus

A opus ignis probabit. Cognitionis ædificium in epiſtola quoque ad Romanos tacite ſignificans inquit. DESIDERO enim videre vos, vt aliquod vobis donum impertiar ſpiritale, vt vos confirmemini. Non poterant aperte literis ſcribi eiuſmodi dona. Iam verò à barbara philoſophia admodum occulte dependent ſymbola Pythagorica. Suadet itaque Samius domi non habere hirundinem, hoc eſt loquacem & ſuſurronem & effrenatę linguæ hominem, qui non poteſt continere, nec capere ea quę illi fuerint communicata. Hirundo enim & turtur paſſeres agri nouerunt tempora ſuorum ingreſſuum, inquit ſcriptura, nec oportet vnquam ſimul habitare cū nugis. Iam verò turtur murmurans, querelę ingratam oſtendens maledicentiam, ædibus meritò expellitur. Rom. 1. Hier. 8.

B *Edatis uarios mihi ne hinc illincque ſuſurros.*

Hirundo autem quæ tacite innuit fabulam Pandionis, deprecanda ſunt & expianda quæ propter illam vulgo iactantur accidiſſe: ex quibus Tereum alia quidem eſſe paſſum, alia verò etiam feciſſe accepimus. Perſequitur autem cicadas quoque muſicas. Vnde meritò expellitur qui verbum perſequitur. Per eam quæ Olympum deſpicit ſceptriferam Iunonem. Eſt mihi in lingua fidele penarium, ait poëtica & Aeſchylus.

Mihi quoque in lingua eſt clauis cuſtodiens.

Rurſus Pythagoras, olla ab igne ſublata, præcepit non relinquere figuram in cinere ſed eam confundere: & qui ſurgunt è cubili, conturbare ſtragula. Tacitè enim
C ſignificabat non ſolum eſſe delendam faſtum & ſuperbiam, ſed ne irę quidem eſſe relinquendum veſtigium. Cum autem ebullire ceſſauerit, eam eſſe componēdam, & omnem eſſe delendam iniuriæ memoriam. SOL autem vobis ne occidat ſuper iracundiam veſtram, inquit ſcriptura. Et qui dixit, Non cōcupiſces, ſuſtulit omnē acceptæ iniuriæ recordationem. Ira enim inuenitur, impulſio cupiditatis manſuetæ animæ, vltionem citra rationem ſupra modum deſiderans. Similiter etiam ſuadetur vt cubile quoque conturbetur, vt nec alicuius ſomni nec inſonnii interdiu, ſed nec alicuius quæ fuit in nocte, voluptatis meminerimus. Forte autem caliginoſam quoque phantaſiam ſignificabat oportere luce veritatis confundere. IRASCIMINI, & nolite peccare, inquit Dauid: non aſſentiri viſo, neque factum indu Eph. 4. Pſal. 4.
D cere, iram confirmando, oportere docens. Rurſus ſuper terram non eſſe nauigandum eſt ſymbolum Pythagoricum. Significat autem vectigalia, & ſimiles conductiones, quæ ſunt turbulentæ & inſtabiles, eſſe recuſandas. Propterea dicit Verbū Publicanos difficiliter ſalutem aſſecuturos. Rurſus autem non eſſe geſtandos annulos, neque Deorum imagines eſſe eis inſculpendas præcipit Pythagoras, ſicut Moſes multis ante ſeculis apertè legem ſanxit, nullam oportere ſculptilem vel fuſilem vel fictā vel pictām imaginem ſimulachrumue facere, vt ſenſilia minimè attenderemus, ſed ad ea tranſiremus quæ percipiuntur intelligentia. Vt Dei enim maieſtas vilis & contempta reddatur efficit, quæ eſt in promptu videndi cōſuetudo, & quæ intelligentia percipitur eſſentiam colere per materiam, eſt eam per ſenſum vi Exo. 20.
E lipendere. Quocirca Aegyptiorum quoque Sacerdotum ſapientiſſimi, Mineruę ædem ſub dio eſſe conſtituerunt, vt Hebræi qui templum poſuerunt abſque imagine. Sunt autem qui Deum colentes, facta hominis effigie quæ aſtra continet, eum adorant, cum noſtra quidem certe dicat ſcriptura. FACIAMVS hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Operępretium autem exiſtimo Euryſi quoque Pythagorei vocem adducere, quæ ſic habet. Qui cum in opere de fortuna dixiſſet opificem ſeipſo exemplari vtentem feciſſe hominem, ſubiunxit. Tabernaculum autem eſt reliquis ſimilę, vt quod factum fuerit ex eadem materia: à præſtantiſſimo autem effectum artifice, qui ipſum eſt fabricatus ſeipſo vſus archetypo. Et in Græci exēplar habet ἀπαθὴς id eſt cœli, ſed credo legendū eſſe ἀναίσθητος id eſt hominis alio qui aut nullus aut frigidus eſt ſenſus.
F ſumma Pythagoras, & qui ſunt ex eo cognominati, vna etiam cum Platone maxime aliorum philoſophorum, vſi ſunt legiſlatore, vt coniici poteſt ex ipſis dogmatibus: & cum per rectè coniectantem famam diuinationis, non abſque inſtinctu diuino concurriſſent, in quibuſdam vocibus propheticis, veritatem per partes & ſpe

cies tractatam, non obſcuris appellationibus, nec extra rerum declarationem in- A
gredientibus, honorarunt, cum accepiſſent manifeſtationem coniunctionis quæ
intercedit cum veritate. Vnde Græca quidem philoſophia eſt ſimilis illuminatio-
ni quæ fit ex ſcirpo, quem homines accendunt, lucem artificioſè à ſole ſuffuran-
tes. Verbo autem prædicato, vniuerſa illa ſancta lux eluxit. Deinde furtum qui-
dem noctu vtile eſt in ædibus, interdiu autem illuſtratur ignis, & vniuerſa nox illu
minatur tanto ſole lucis quæ percipitur intelligentia. Iam verò eorum quæ à Mo-
ſe dicta ſunt de iuſtitia compendium fecit Pythagoras, dicens ſtateram non eſſe
tranſiliendam, hoc eſt non prætergrediendam eſſe æqualitatem quæ verſatur in di
ſtributionibus, honorando iuſtitiam.

Amicis ſemper colligat. B
Simul quæ amicos, atque etiam oppida oppidis.
Ac ſocios ſociis, ius eſt æqualitas.
Hominibus infeſtum eſt et quod amplius,
Minus, odioque hoſtili ipſum perſequatur. Vt habet venuſtas poëtica.

Matth.11. Propterea Dominus TOLLITE, inquit, iugum meum, quoniam benignum eſt
& leue, & iis qui de primatu contendunt familiaribus, cum implicitate ſi præcipit
Math.19. æqualitatem, dicens. Oportere eos fieri vt puellos. Similiter etiam Apoſtolus ſcri-
Gal.6. bit nullum eſſe in Chriſto ſeruum vel liberum, vel Græcum vel Iudæum. Noua eſt C
enim creatura quæ eſt in Chriſto, contentione & auaritia vacua, & iuſta æquali-
tas. Stat enim inuidia extra chorum diuinum, & æmulatio, & triſtitia. Qua ratio-
ne Myſtæ quoque prohibent veſci corde, docentes non oportere animum mor-
dere & exedere ſocordia & dolore, propter ea quæ præter conſilium & opinionẽ
eueniunt. Miſer ergo ille eſt, quem Homerus quoque dicit ſolum errantem, ſuum
animum exedere. Rurſus verò cum duas vias ponat Euangelium & Apoſtoli ſi-
Matth.7. militer atque omnes Prophetæ: & vnam quidem vocent arctam & anguſtam, vt
quæ contracta ſit in præceptis & prohibitionibus: alteram verò contrariam, latam
Pſal.1. & ſpatioſam & cui nihil obſiſtit: & dicant, Beatus vir qui non ambulauit in conſi-
lio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit: hinc & Prodici Chii profiſciſcitur D
fabula de virtute & vitio, & Pythagoras iubens ingredi via regia, non veretur pro
hibere ſequi vulgi ſententiam quæ caret iudicio, & non eſt ſine controuerſia. Ari-
ſtocritus autem in primo libro eorum quæ ſentit contra Heracleodorum, meminit
cuiuſdam epiſtolæ quæ ſic habet. Rex Scytharũ Atœas populo Byzantino. Nolite
afferre detrimentum meis vectigalibus, ne mei equi aquam veſtram bibant. Sym-
bolice enim bellum quod eis erat allaturus ſignificauit barbarus. Similiter Eupho
rion quoque Poëta inducit dicentem Neſtorem.

Mouimus à fluuio nondum Simoente caballos.

Et ideo Aegyptii quoque in ſacris ponunt Sphingas, vtpote quòd de Deo oratio
ſit ænigmatica & obſcura. Forte autem quòd Deum oporteat amare & timere: E
amare quidem, vt ſanctis benignum & propitium: timere autem, vt qui ſit impiis
iuſtus inexorabiliter. Feræ enim ſimul & hominis imaginem Sphinx ſignificat.
Longum autem fuerit omnia perſequi Prophetica & legalia, ea afferendo quæ di-
cta ſunt per ænigmata. Ferè enim vniuerſa hoc modo loquitur diuina ſcriptura.
Ei autem qui eſt ſanæ mentis, ad oſtendendum id quod eſt propoſitum, ſufficiunt,
vt exiſtimo, pauca quædam exempla expoſita. Iam enim confitetur occultationem,
quæ in veteri templo narratur ſeptem ambituũ quæ ad aliquid ſpectabat apud He-
bræos relatio, & quæ erat in talari per varia ſymbola compoſitio, quæ referuntur
ad ea quæ apparent, ſignificans compoſitionem quæ à cœlo ad terram vſque per-
Exo.25. et.26. tingit. Et operimentum & velum hyacintho & purpura & cocco & byſſo erat va- F
riatum. Significabat autem quòd natura elemẽtorum obtinet Dei reuelationem.
Purpura enim eſt ex aqua, & byſſus ex terra: & hyacinthus aſſimilatus eſt aëri cum
ſit ater & obſcurus, ſicut coccus igni. In medio autem operimenti & veli, quo lice
bat

A bat ingredi Sacerdotibus,erat ſitum thuribulum,ſymbolum terræ quę eſt ſita in
hoc mundo medio,ex qua oriuntur exhalationes.Ille quoque locus medius qui eſt
intra velum,in quem ſoli permiſſum erat Pontifici ingredi ſtatis diebus, & exte-
rius atrium quod patebat omnibus Hebræis, dicunt eſſe medium cœli & terræ.
Alii autem dicunt eſſe ſymbolum mundi qui intelligentia percipitur, & ſenſilis.
Operculum ergo quo arcebatur populi infidelitas, expanſum erat ante quinque
columnas,arcens eos qui erant in ambitu. Ea ratione valde myſticè franguntur
quinque panes à Seruatore,& multiplicantur eorum qui audiunt multitudini. Ioan.6.
Multi enim ſolis attēdunt ſenſilibus, vt quæ ſola ſint. Vide autem circumſpiciens,
B inquit Plato,ne quis exaudiat ex iis qui non ſunt myſteriis initiati. Sunt autem ii
qui nihil aliud eſſe putant,niſi id quod poſſint manibus tenaciter apprehendere,a-
ctiones autem,& generationes, & quicquid non eſt aſpectabile, non admittentes
in ordinem ſubſtantiæ. Tales enim ſunt qui attendunt ſolum ſenſuum qninarium.
Auditus autem, & quæ ſunt eius generis,adire non poſſunt Dei intelligentiam.
Hinc facies patris dictus eſt filius, ſenſuum quinario effectus carnem geſtans ver
bum,qui & index paternæ proprietatis. Si autem ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambu- Gal.5.
lemus.Per fidem ambulamus, non per ſpeciem,egregius dicit Apoſtolus. Igitur 2.Cor.5.
intra operimentum abditum fuit Sacerdotale miniſterium, & eos qui in ipſo labo
rant,longè arcet ab iis qui ſunt extrinſecus.Rurſus velum aditus ad ſancta ſancto-
C rum,quatuor illic columnæ declarant ſanctum quaternionem veterum teſtamen-
torum.Quinetiam myſticum illud nomen tetragrammatum,quod iis ſolis impo-
nebatur qui poterant ingredi adytum,dicitur autem Iehoua,quod exponitur qui
eſt & qui eſt futurus. Quinetiam apud Græcos nomen θεὸς id eſt Deus, literarum
continet quaternionem.Cum autem in mundo qui percipitur intelligentia ſolus
fuiſſet Dominus, ingreditur perpeſſiones,ſubiens cognitionem eius quod eſt in-
effabile, exuperans omne nomen quod voce cognoſcitur. Iam verò candelabrum Exo.25. & 26
quoq. erat ſitum in auſtralibus partibus thuribuli,per quod declarati ſunt motus
ſeptem luminarium,quæ auſtrales faciunt conuerſiones. Ex vtraque enim parte
candelabri tres inſerti ſunt rami,& in ipſis lucernæ,quoniam Sol quoque tanquā
D candelabrum collocatus in medio aliarum errantium,& iis qui ſunt ſuper ipſum,
& iis qui ſunt ſub ipſo,diuina quadam muſica lucem indit. Habet autē aliud quo-
que ænigma,aureum candelabrum,ſigni Chriſti,non figura ſola, ſed eo etiā quòd
lucem immittat multifariam multiſque modis in eos qui in ipſum credunt, ſperāt,
& reſpiciunt, per miniſterium eorum quæ ſunt primo creata. Dicunt autem eſſe
ſeptem oculos Domini, ſeptem ſpiritus, requieſcentes in virga quæ floret ex radi
ce Ieſſe. Ad Boreales autē partes thuribuli,ſita erat menſa ſuper quam panum erat
propoſitio,quoniam ex ſpiritibus maximè nutriunt Boreales.Fuerint autem quę- Eſa.11.
dam manſiones eccleſiarum quæ conſpirant in vnū corpus & vnum cœtum. Quæ
autem de ſancta arca narrantur, ſignificant mundum qui percipitur intelligentia,
E qui eſt occultus & vulgo occluſus. Porrò autem aureæ quoq. illæ imagines, vtraq.
ſex habens alas, aut duas vrſas, vt quidam volunt, ſignificat, aut quod magis qua-
drat,duo hemiſphæria. Vult antem nomen Cherubim ſignificare multam cogni-
tionem. Sed habent ambo duodecim alas,& per circulum Zodiacum, & tempus
quod in ipſo fertur,ſignificant mundum ſenſilem. De his,vt exiſtimo,dicit etiam
tragœdia loquens naturaliter.Et indefeſſum tempus perenni fluento plenum cir
cuit,ipſum ſeipſum pariens. Et geminæ vrſæ perniciter errantibus alarum motio-
nibus Atlanticum ſeruant polum. Atlas autem qui non patitur,poteſt quidem eſſe
polus,& inerrans ſphæra. Melius eſt autem fortaſſe intelligi æuum immobile. Me-
F lius autem exiſtimo arcam quæ ex Hebraico nomine appellatur Thebotha, ali-
quid aliud ſignificare. Exponitur autem vnum pro vno ex omnibus locis. An ergo
ogdoas, id eſt, octonarius, & mundus qui percipitur intelligentia, an etiam qui
omnia comprehendit,eſtque figuræ expers,& non cadit ſub aſpectum, Deus ſigni

ficetur,in præſentia dicere differatur.Cæterum ſignificat quietem quę eſt cum ſpi A
ritibus glorificantibus,quos ſignificant Cherubim. Nunquam enim qui ne ſcul-
ptile quidem fabricari ſuaſit ſimulachrum,ipſe ſanctorum effinxiſſet imaginem.
Neque eſt omnino compoſitum & ſenſile aliquod in cœlo animal quòd ita ſe ha-
beat.Eſt autem facies quidem ſymbolum animæ præditæ ratione.Alæ autem ſunt
miniſteria & operationes ſublimes dexterarum ſimul & ſiniſtrarum poteſtatum.
Vox autem,eſt gratæ mentis gloria,in contemplatione quæ nõ poteſt ceſſare.Suf-
ficit myſticam interpretationem huc vſque procedere.Pontificis autem veſtis tala
ris eſt ſignum mundi ſenſilis.Septem quidem errantium,quinque gemmæ,& duo
carbunculi,propter Saturnum & Lunam.Ille enim eſt meridionalis quidem,& hu
midus,& terreſtris,& grauis,hæc verò aërea.Vnde à nõnullis dicta eſt ἄρτεμις quaſi B
ἀεροτόμος hoc eſt,ſecans aërem,eſt autem aër obſcurus. Eos autem qui conferunt
ad eorum quæ hic ſunt generationem,eos,inquam,qui præſunt ſtellis errantibus,
diuina prouidentia & in pectore & in humeris meritò deſcribit fuiſſe poſitos,per
quos actio effectrix generationis eſt primus ſeptenarius.Pectus autem eſt habitacu
lum cordis & animæ.Fuerint autem alias quoque gemmæ varii modi ſalutis,aliæ
quidem in ſupereminẽtibus,aliæ verò in inferioribus partibus poſitæ cuiuſuis cor
poris quod ſalutem aſſequitur.Trecenta autem ſexaginta ſex tintinabula quæ pen
dent à veſte talari,eſt tempus annuum.Annus inquam,Domini acceptus,prædicãs
& reſonans maximum aduentum Seruatoris. Quinetiam pileus aureus qui eſt ex-
tenſus,ſignificat regalem Domini poteſtatem, ſiquidem caput eccleſiæ eſt Serua- C
tor.Signum certè principalis imperii eſt pileus capiti impoſitus & alioqui audiui-
1.Cor.11. mus.Et Chriſti caput eſt Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. Iam verò Pe-
ctorale quidem conſtat & ex ſuperhumerali,quod eſt ſymbolum operis,& ex ratio
nali,hoc autem ſignificat rationem,& eſt imago cœli quod ratione ſeu verbo fa-
ctum eſt,& ſubiicitur omnium capiti Chriſto, vt quod ſimiliter & eodem modo
mouetur.Lucidę verò ſmaragdi gemmæ,quæ ſunt ſuper ſuperhumerale, ſignifi-
cant Solem & Lunam,qui ſunt adiutores naturæ. Manus autem, vt opinor,princi
pium eſt humerus.Duodecim autem illæ quæ ſunt in quatuor ordinibus locatæ ſu-
per pectus,deſcribunt nobis circulum zodiacum,conuenienter quatuor anni con
uerſionibus.Et alioqui oportebat capiti Dominico legem quidem ſubiici & Pro- D
phetas,propterea quòd iuſti ſignificantur in vtriſque teſtamentis.Prophetas enim
ſimul & iuſtos dicentes eſſe Apoſtolos,rectè dixerimus,cum vnus & idem ſanctus
ſpiritus operetur per omnes.Quomodo autem Dominus eſt ſupra mundum vni-
uerſum,atque adeò vltra mundum qui percipitur intelligentia: ita etiam nomen
quod inſcriptum eſt in lamina,dignum fuit habitum quod eſſet ſuper omnem prin
cipatum & poteſtatem. Inſcriptum eſt autem & propter præcepta mandata literis,
& propter ſenſilem præſentiam.Dictum eſt autem nomẽ Dei,quoniam ſicut filius
aſpicit bonitatem Patris, operatur Deus Seruator vocatus, qui eſt vniuerſorum
principium, quod ex Deo quidem quod non cadit ſub aſpectum, imago effectum
eſt primum, & ante ſecula.Figurauit autem omnia quæ poſt ſe facta ſunt. Iam ve- E
rò rationale, Prophetiam quæ per verbum clamat & prædicat, & futurum iudi-
cium ſignificat. Nam idem eſt verbum quod ſimul prædicit,& iudicat, & ſingula
diſcernit. Aiunt autem indumentum,veſtem,inquam,talarem, prędicere carnis ſu
ſceptæ diſpenſationem, per quam in mundo viſus eſt propinqnius. Ea certe ratio-
ne ſanctificatam exuens Pontifex tunicam, mundus autem, & quæ eſt in mundo
creatura, ſanctificata eſt ab eo qui quæ facta ſunt bona ſimul compoſuit, lauatur,
& induitur aliam ſanctam ſancti,vt ita dicam, tunicam, quæ vna cum eo ingredi-
tur in adyta,oſtendens,vt mihi videtur,leuitam,& cognitione præditum, vt qui
ſit princeps aliorum Sacerdotum,cum illi quidem aqua ſint abluti,& ſola fide in- F
duti,& propriam expectant manſionem, ipſum cum ea quæ percipiuntur intelli-
gentia diſcreuerit ſenſilibus,ſuperatis aliis Sacerdotibus,cõtendentem ad perua-
dendum

A dēdum id quod percipitur intelligētia, ab iis quæ hic ſunt elui, non amplius aqua
emundatum, vt prius, cum in tribus Leuiticę referretur ordinē. Sed cū iam verbo
cognitionis toto quidē corde ſit mundus, valde autem ſe rectè geſſerit, & vitę inſti
tutionem in extremis à Sacerdote datam in maius auxerit, re vera & verbo & vita
ſanctificatus, indutus exultatione gloriæ, ſpiritalis illius & perfecti viri arcana ac-
cepta hæreditate, quam oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis
non aſcendit, effectus filius & amicus, facie iam ad faciem impletur contemplatio-
ne quæ nō poteſt ſatiari. Sed nihil melius fuerit quàm ipſum audire verbum quod
per ſcripturam, maiorem affert intelligentiam. Sic enim dicit. ET exuet veſtem li
B neā, quam induerat cū ingrederetur in ſancta, & eam illic deponet, & lauabit cor-
pus ſuū aqua in loco ſancto & induet veſtē ſuam. Aliter autē, vt opinor, Dominus
exuit & induit, deſcēdens ad ſenſum. Aliter autē qui per ipſum credidit, exuit & in
duit, vt etiā ſignificauit Apoſtolus, veſtem ſanctificatam. Hinc ad imaginē Domini
eligebantur Pontifices qui erant probatiſſimi ex tribu ſanctificata, & qui ad regnū,
& qui ad Prophetiam erant electi, vngebantur. Vnde etiam Aegyptii nō quibuſli-
bet ea quæ erant apud ipſos committebant myſteria: neque rerum diuinarum co-
gnitionem deferebant ad prophanos: ſed ad eos ſolos qui erant ad regnum peruen
turi, & ex Sacerdotibus iis qui iudicati fuerant probatiſſimi, & educatione, & do-
ctrina, & genere. Ergo quod attinet ad occultationem, ſunt Hebraicis ſimilia Ae-
C gyptiorum ænigmata. Ex Aegyptiis alii quidem in nauigio, alii verò in Crocodi-
lo Solem oſtendunt. Significant autem quòd Sol per aërem dulcem & humidum
ingrediens, gignit tempus, quod ænigmaticè ſignificat Crocodilus per quendam
aliam Sacerdotalem hiſtoriam. Porrò autem Dioſpoli quoque, quæ eſt vrbs Aegy
gypti, in æde ſacra quæ vocatur Pylon, figuratus quidem eſt puellus, ſignum gene
rationis: ſenex verò, interitus, & rurſus Dei ſymbolum, accipiter, vt piſcis ſymbo
lum odii. Et in alio rurſus ſignificato, Crocodilus eſt ſignum impudentiæ. Vide-
tur ergo vniuerſum hoc ſymbolum ſimul poſitum hoc ſignificare. O qui naſcimi-
ni & interitis, Deus odio habet impudentiam. Et aures & oculos fabricantes ex
materia pretioſa, conſecrant, Diis dedicantes, hoc vtique tacitè ſignificantes quòd
D Deus omnia videt & audit. His accedit quòd roboris quidē & fortitudinis ſignū
eſt eis Leo, ſicut certè & ipſius terræ, & agriculturę, & alimenti, & bos: magniq.
animi virtutis & libertatis, equus, roboris autē rurſus cū ingenii ſolertia, ſphinx,
quæ totum quidem corpus habet Leonis, faciem autem hominis. His quoque ſi-
militer, ingenii ſolertiam & mentem & vires potentiamque & artem homo ſigni
ficans, ab eis in ſacris inſculpitur. Iam verò in iis quoq. quæ ab ipſis vocantur Deo
rum κωμασίαι aureas imagines, duos quidem canes, vnum autem accipitrem, & κωμασίαι θεῶν
Ibim vnam circumferunt. & quatuor imaginum ſimulachra, vocant quatuor lite
ras. Atque duo quidem canes ſunt ſymbola duorum hemiſphæriorum, vt quæ cir-
cumeant & cuſtodiant. Accipiter verò, Solis: eſt enim igneus, & qui vim habet in
E terimendi, peſtilentes itaque morbos Soli attribuunt. Ibis autem, Lunę, vmbroſa
quidem, nigro: lucida autem, albo, plumis referentibus. Sunt autem qui volunt
quidem tropicos ſignificari à canibus, qui cuſtodiunt, & inſtar ianitorum obſer-
uant, acceſſum Solis ad Auſtrum & Septentrionem, æquinoctialem autem, qui
eſt altus & peruſtus, ſignificat accipiter, ſicut Ibis obliquum ſeu ſigniferum. Nu-
meri enim inuentionis & menſuræ, maximè ex animalibus, Ibis videtur principiū
præbuiſſe Aegyptiis; ſicut ex circulis obliquus. Sed enim nō ſolum qui ex Ægyptiis
vi ratiocinandi plurimum valuere: ſed ex aliis quoque barbaris ii qui erant dediti
ſtudio philoſophiæ, ſymbolicum genus ſunt conſectati. Aiunt quidem certe Idan-
thuram quoque Scytharum Regem, vt refert Pherecydes Syrius, Dario qui Iſtrū
F traiecerat bellum minantem, ſymbolum miſiſſe pro literis, murem, ranam, auem,
iaculum, aratrum. Cum autem de his, vt erat conſentaneum, exorta eſſet dubita-
tio, Orontopagas quidem Tribunus militum, dicebat eos tradituros imperium,
coniectans ex mure quidem, habitationes: ex rana autē, aquas: ex aue verò, aërem:

ex iaculo autem, arma: ex aratro verò regionem. Xiphodres autem contra eſt interpretatus. Dicebat enim. Niſi tanquam aues euolauerimus, aut tanquam mures terram, vel tanquam ranæ aquam ſubierimus, illorum tela non effugerimus. Non ſumus enim Domini regionis. Anacharſim quoque Scytham dicit dormientem ſiniſtra quidem continuiſſe pudenda, os autem dextera, ſignificantem oportere quidem vtrũque, ſed maius eſſe, linguam cohibere, quàm voluptatẽ. Et quid opus eſt vt in barbaris referendis immorer, cum liceat oſtendere ipſos Græcos valde eſſe vſos occultatione? Androcides certè Pythagoricus literas quę vocantur Epheſię in vulgus autem fuere valde iactatæ, dicit locũ tenere ſymbolorum. Significare autem ἄσκιον quidem tenebras, eas enim non habere vmbras. κατάσκιον autem, lucem: quoniam illuſtrat vmbrã. λὶξ autem priſca appellatione eſt terra, & τετρὰς hoc eſt quaternio, annus, propter horas. Δαμναμενεὺς autem Sol qui domat, & αἴσια, vox vera. Significat autem ſymbolum, rerum diuinarum eum eſſe ornatum, qui eſt tenebrarum ſi conferatur cum luce, & Sol cum anno, & terra cum omnis generis naturæ generatione. Quinetiam Dionyſius Thrax Grammaticus in libro de declaratione ſymboli de rotulis, dicit his verbis. Significabant autẽ non per verba ſolum, ſed etiam per ſymbola, nonnulli actiones. Per verba quidem, vt ſe habent quæ dicuntur præcepta Delphica. Nihil nimis, & Noſce teipſum, & quæ ſunt his ſimilia. Per ſymbola autem, vt & rota quæ vertitur in Deorum templis, quæ tracta eſt ab Aegyptiis, & rami qui dantur iis qui adorant. Dicit enim Orpheus Thracius, A B C

Ramorum, aſt quis ſunt hominum terreſtria curæ,
Non uno ſtant fata loco in mente, omnia circum
Voluuntur, nec fas una eſt conſiſtere parte
Vt cœpit curſus uerum eſt pars cuilibet æqua,

Rami autem, aut ſunt ſymbolum primi nutrimenti, aut vt ſciat vulgus fructus quidem omnino germinare & augeri, longiſſimo tempore permanentes: ſe autem accepiſſe exiguum vitæ tempus, ea de cauſa volunt dari ramos. Fortaſſe autem etiã vt ſciant quod ſicut ii rurſus vtuntur, ita illos quoque hanc vitam citò eſſe relicturos, & ignis opus futuros. Genus ergo ſymbolicę interpretationis eſt ad multa vtiliſſimum, vt quod & ad rectam conferat Theologiam, & pietatem, & ad iudicandam ingenii ſolertiam, & breuitatis exercitationem, & ad oſtendendam ſapientiã. D Sapientis enim eſſe vti dictione ſymbolica, appoſitè dicit Didymus Grammaticus, & declarare id quod per eam ſignificatur. Iam puerorum quoque doctrina quæ verſatur in elementis, complectitur interpretationem quatuor elementorum. Dicit enim Phrygas aquam vocare Bedy ſicut etiam Orpheus.

Nympharumque Bedy promanat limpida lympha.

Quinetiam Dion Thytes, eſt ſacrificator, videtur ſcribere ſimiliter. Et acceptum Bedy effunde manibus, & conuertere ad aruſpicinam. Contra autem Comicus Philydeus Bedy aërem, qui vitam ſuppeditat, per hæc intelligit.

Traham ut Bedy ſalutare deprecor, E
Quod ſanitatis eſt pars uel potiſſima,

Vt traham, inquit, aërem purum, non perturbatum. Huic opinioni conſentit etiã Neanthes Cyzicenus, ſcribẽs Sacerdotes Macedonum in precibus inuocare Bedy vt ſit eis propitius & filiis, quod quidem interpretantur, aërem. Zaps autem alii quidem indoctè acceperunt ignem, à verbo ζέειν quod ſignificat ebullitionem. Sic autem vocatur mare vt Euphorion in iis quæ ſcripſit aduerſus Theoridam.

Nauibus exitio fuerat, quem cautibus urget *Zaps.*
Et Zaps inſano nunc plangit in æquore ſalſus

Similiter autem Cratinus iunior Comicus, F

Producit & ſquillas Zaps & piſciculos Et Simmias Rhodius.
Ex amaſignetis Cabriſque enatus amarus, *Eſt Zaps.*

χθὼν

A χθὼν autem eſt terra quæ eſt effuſa in magnitudinem. Et πλῆκτρον id eſt plectrū, alii quidem polum: alii verò aërem, qui omnia pulſat & mouet ad naturam & augmentum: aut qui omnia implet. Non legerunt autem iſti Cleanthem, Philoſophum qui Solem apertè vocat πλῆκτρον. In oriente enim iubar fulciens, mundum veluti pulſans, in concinnum aptumque curſum lucem deducit. Ex Sole autem reliqua quoque aſtra ſignificat. Sphinx autem non eſt intelligentia vniuerſorum, & ex Poëtę Arati ſententia, mundi conuerſio: ſed forte fuerit quidem ſpiritalis tenor qui peruadit, & mundum continet: melius autem fuerit accipere æthera, qui omnia continet & conſtringit, ſicut etiam dicit Empedocles. σφίγξ ἀπὸ τοῦ σφίγγω.

B *Principium Solis tibi nunc age carmine dicam,*
Atque orta unde ſient quæ à nobis cuncta uidentur,
Tellus, atque mare exundans, atque humidus aer.
Titan, atque æther qui cuncta aſtringit in orbem.

Apollodorus autē Corcyræus dicit hos verſus fuiſſe prolatos à Brancho vate, Milesios expiante à fame. Ille enim multitudinem ramis lauri aſpergens hymnum dicendo præiuit hoc modo. ἑκάεργος καὶ ἑκαέργη

Canteтis pueri heus Hecaërgon atque Hecaërgam. epitheta Apollinis, & Dianæ, ita dicta quòd operentur eminus.

Ita autem acclamauit populus vt diceret, Bedy, Zaphs, Chton, plectrum, Sphinx, Cnachzbi. Chtyptes, Phlegmo. Drops. Meminit autē historię Callimachus quoq.
C in Iambis. Cnaachzbi autē per deriuationē eſt morbus, ex eo quod eſt κνάειν id eſt angere & dolore afficere, & διαφέρειν quod eſt differre, ac diſpergere, & φλέγαι quod eſt fulmine cōburere. Theſpis autē Tragicus per hęc dicit aliquid aliud ſignificari, ſcribens hoc modo. Ecce tibi libo cnachzbi cādidū, quod ex Cnecis expreſſi lactentibus. Ecce cū tibi chtyptē caſeum, rubro melle miſcuerim, Pandiorū tempore in tuis ſanctis id pono altaribus. Ecce tibi Bromii candēs fulgur libo. Significat autē, vt exiſtimo, primū lacteum nutrimentum quod eſt ex xxiiii. elementis animæ, poſt quod cibus iam eſt lac concretum. Poſtremū autem ſanguis vitis verbi, docet candens vinum, nempe perficiētem lętitiam educationis. Drops autem eſt verbū efficax, quod ex prima catecheſi, hoc eſt quæ per auditum fit inſtitutione, ad viri in-
D crementum, in menſuram ætatis, hominem accendit & illuminat. Fertur etiam tertia puerilis in hūc modum deſcriptio μάρπτε σφίγξ, κλὼψ ζυγχθηδών. Significat autē, vt opinor, per elementorum & mundi adminiſtrationem, oportere nos progredi ad perfectiorum cognitionem, vi & labore æterna ſuperata ſalute. μάρψαι enim ſignificat comprehendere. Sphinx autem mundi compagem. ζυγχθηδὼν autem difficultatem, & κλὼψ latentem Domini cognitionem ſimul & diem ſignificat. Quid verò, an non Epigenes quoque in libro de poëſi Orphei, ea quæ apud Orpheum ſunt eius propria exponens, dicit κερκίσι καμπυλοχρόοις id eſt, radiis incurui corporis aratra ſignificari στήμοσι autem, hoc eſt ſtaminibus, ſulcos. μίτον autem, hoc eſt filum, dici allegoricè ſemen, & Iouis lachrymas ſignificare pluuiam. μοίρας
E autem, quod eſt parcas, rurſus partes Lunæ, triceſimam, quintamdecimam, & nouam Lunam. Quocirca dicit etiam Orpheum eas vocare λευκοστόλους id eſt candidatas, vt quæ ſint partes lucis. Rurſus ἄνθιν quidem, id eſt floridum, ver ſignificare propter naturam. Noctem autem ἀργίαν propter quietem, & Lunam γοργόνιον propter eam quæ eſt in ipſa faciem. Et ἀφροδίτην, id eſt venerem, apud Theologum dici tempus quo ſeminare oporteat. Huiuſmodi etiā ænigmatibus vtebantur Pythagorei, Proſerpinæ quidem canes, ſtellas errantes: Saturni autem lachrymam, mare dicentes allegoricè. Et innumerabilia inuenerimus tam apud Philoſophos quàm apud Poëtas dicta ænigmaticè, cum etiam toti libri indicent abditam ſcriptoris voluntatem, cuiuſmodi eſt liber Heracliti de natura, qui etiam propterea appel-
F latus eſt σκοτεινὸς, id eſt obſcurus ac tenebricoſus. Huic libro eſt ſimilis Pherecydis quoque Syri Theologia. Euphorion enim Poëta, & Callimachi Cauſę, & Lycophronis Alexandra, & quæ ſunt his ſimilia, ſunt inſtar gymnaſii propoſita ad explicandum, omnibus Grammaticis. Talia ergo Moſes quoque præcipit, vt hæc cō

ἀργὸς id eſt otioſus. ἀφροδίτη ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ. id eſt a ſpuma. κνακῶν. παιδευταίρος.

munia. Non veſci porco, neque aquila, neque accipitre, neque coruo. Nam porcus quidem quod eſt animal voluptati deditum & immundum, ciborum cupiditatem, & ſalacem in re venerea libidinem, & inquinatam ſignificat intemperantiam, materialemque & in luto iacentem, & quæ ad cædem pingueſcit & interitum. Rurſus autem permittit veſci iis, quæ habent fiſſam vngulam & quæ ruminant, ſignificans, inquit, Barnabas, oportere adhærere iis qui timent Dominum, & in corde meditantur eam quam acceperunt verbi diſtinctionem: iis qui loquuntur & ſeruant Domini iuſtificationes. iis qui ſciunt quòd meditatio eſt opus lætitiæ, & qui verbum Domini ruminant. Quid verò eſt quod fiſſas & duplices habet vngulas? Quòd iuſtus & in hoc mundo ambulat, & ſanctum expectat ſeculum. Deinde ſubiungit. Videte quàm pulchrè legem Moſes tulerit. Sed vndenam illis in mentē venerit vt hæc cogitarent, nos iure præcepta intelligentes, loquimur vt Deus voluit. Propterea aures noſtras & corda circumcidit, vt hæc intelligamus. Quando certe dixit. Non veſceris aquila, accipitre, & miluio, & coruo. Non adhærebis, inquit, neque aſſimilaberis his hominibus, qui labore & ſudore neſciunt ſibi parare victum, ſed in rapina viuunt & in iniquitate. Aquila enim rapinam; Accipiter autem iniuſtitiam, & Coruus auaritiam, & plura habendi cupiditatem ſignificat. Scriptum eſt autem. Cum viro innocente eris innocens, & cum electo electus eris, &
Pſal. 17. cum peruerſo peruerteris. Sanctis ergo conuenit adhærere: quoniam ii qui eis adhærent ſanctificabuntur. Hinc ſcribit Theognis.

Te bona namque boni, ſi una veſcere, docebunt, C
Praui ſed perimunt quod fuit ingenium.

Exo. 15. Et rurſus quando dicit in cantico. Glorioſè enim magnificatus eſt equum & aſcenſorem deiecit in mare: Multiplex, & beluinum, & quod appetitioni impetu fertur vitiū, vnà cum Auriga qui aſcenderat, & habenas laxarat voluptatibus, in mare proiecit, in mundi deiiciens tumultus & perturbationes. Ita etiam Plato in libro de Anima, & Aurigam & equum qui defecerat, partem expertem rationis, quæ bipertito diuiditur, nempe in iram & cupiditatem, dicit cadere. Qua ratione Phaethontem quoque propter incontinentiam fabula è curru excidiſſe ſignificat. Ita etiam ſe habet de Ioſeph. Cum ei adoleſcenti fratres inuidiſſent, vt qui amplius aliquid præuideret in cognitione, eum varia exuerunt tunica, & acceptum in lacum pro- D
Gen. 37. iecerunt (lacus autem inanis non habuit aquam) vt qui variam viri boni cognitionem ex diligenti ſtudio comparatam amandaſſent & valere iuſſiſſent, aut nuda quæ eſt ex lege fide vtentes, proiecerunt in lacum aqua vacuum, vt qui vendidiſſent in Aegyptum, diuino verbo defectum. Vacuus autem ſcientia lacus, in quem proiectus, cum exuiſſet cognitionem, videbatur ſimilis fratribus, eſt nudus cognitione qui delituerat ſapiens. Alio autem ſignificato fuerit cupiditas varium indumentum, quæ in vaſtum barathrum eſt proiecta. Si quis autem, inquit, lacum ape-
Exo 21. ruerit, vel ędificauerit, & ipſum nō texerit, vitulus autem vel aſinus in eum inciderit, lacus Dominus ſoluet pecuniam, & dabit proximo, quod autem fuerit mor-
Eſa. 1. tuum, eius erit. Hic mihi illam ſubiunge prophetiam. COGNOVIT bos poſſeſſo- E
rem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſraël autem me non intellexit. Ne quis ergo ex iis cum inciderit in eam quæ à te docetur cognitionem, nec poſſit continere veritatem, non obediat & excidat, ſis cautus in vſu verbi, & apud eos quidē qui accedūt citra rationem, occlude fontem qui viuit in profundo, potum autem præbe iis qui ſitierint veritatem. Apud eos ergo qui non poſſunt accipere profunditatem cognitionis, tege lacum. Dominus ergo lacus, ipſe inquam, qui eſt cognitione præditus, multabitur, inquit, vt in quem culpa conferatur quòd is fuerit offenſus, & deuoratus verbi magnitudine, cum tantas opes verbi minime caperet, aut quòd eum qui operabatur traduxerit ad contemplationem, & à rudi & illaborata F
fide abduxerit per occaſionem. Pecuniam autem dabit voluntati omnipotenti, ſui facti reddens rationem. Hic eſt ergo typus & figura legis & prophetarum, quę fuit vſque ad Ioannem. Ille autem etiam ſi ſit locutus apertius, vt qui non amplius vt propheta

A propheta prædiceret, ſed iam præſentem oſtẽderet qui ab initio ſymbolicè annuntiabatur. Non ſum tamen, inquit, dignus qui ſoluam corrigiam eius calcei. Fatetur enim ſe non eſſe dignum qui tantam baptizet poteſtatem. Oportet enim eos qui mundos faciunt, animam exoluere à corpore & eius peccatis, tãquam pedem à vinculo. Fortaſſe autem poſtremam quoque Seruatoris in nos operationem, proximam inquam, & continentem, quæ Prophetiæ ænigmate occultabatur per præſentiam, is qui per ipſum oſtendit aſpectum, eum qui prędicebatur, eam quæ procul in apertum veniebat ſignificando præſentiam, re vera ſoluit finem eloquiorũ carnis diſpenſationis, detecta notione ſymbolorum. Et quæ à Romanis fiunt in teſtamentis, locum obtinuerunt, nempe libræ illæ, & aſſes propter iuſtitiam: fructuumque perceptiones, & aurium cõtrectationem. Illa quidem, vt iuſte quidem fiant: hæc autem, ad honoris diuiſionem. Tertium verò, vt qui incidiſſet, cum ei onus imponeretur, ſtans audiret, & teneret locum interceſſoris. Sed, vt videtur, nimio quodam demonſtrandi ſtudio, plus quàm par ſit ſum progreſſus. Me enim vita deficiet adducentem eorum multitudinem qui ſymbolicè philoſophantur. Memoriæ ergo cauſa, & breuitatis, & quòd ſe extendant ad veritatem, tales ſunt ſcripturæ barbaricæ philoſophiæ. Eorum enim qui ſæpe ad eas accedunt, & dederunt ſui experientiam, & in fide, & in vita vniuerſa, ſolum eſſe volunt eam quę verè eſt Philoſophiam, & veram Theologiam. Iam verò nos quoque volunt opus habere aliquo interprete & duce. Sic enim fore vt maius in eam ſtudium conferatur, & minimè decipiantur cũ accipiant ab iis qui norunt, & proſint iis qui ſe ſunt digni, exiſtimarunt. Et alioqui omnia quę oſtenduntur per aliquod velamẽtum, maiorem & præclariorem oſtendunt veritatem, ſicut res quæ in aqua pellucent, & formæ quæ per tegumenta concedunt aliquam ſui euidentiam. Arguunt enim ſplẽdores, præter id quòd quæ ſunt manifeſta, vno modo intelligantur. Cum ergo liceat pluribus modis accipere, ſicut certè accipimus in iis quæ dicta ſunt cum occultatione, ea cum ita ſe habeant, fallitur quidem indoctus & imperitus: comprehendit autem qui eſt cognitione præditus. Iam ergo nec quibuſlibet volunt omnia exponi temere: nec communicari bona ſapientiæ, iis qui ne in ſomnis quidem ſunt anima expurgati: Neque enim fas eſt quibuſlibet obuiis ea expetere quæ parata fuere cum tot certaminibus: Neque prophanis verbi narrare myſteria. Aiunt certè Hipparchum Pythagoreum accuſatum quòd apertè ſcripſiſſet decreta Pythagoræ, expulſum fuiſſe è ſchola, & propter ipſum, tanquam propter mortuum, factam eſſe columnam. Quocirca etiam in barbara philoſophia vocant mortuos, eos qui exciderunt à dogmatibus, & mentem ſubiecerunt animæ perturbationibus. QVAE eſt enim participatio iuſtitiæ & iniuſtitiæ, vt ait diuinus Apoſtolus, aut quæ ſocietas luci cum tenebris? Quę autem eſt conuentio Chriſto cum Belial, aut quæ pars eſt fideli cum infideli? Olympiorum enim & mortuorum ſunt ſeparati honores. Quocirca egredimini è medio ipſorum, & ſeparemini, dicit Dominus, & immundum ne tangatis, & ego ſuſcipiam vos, & ero vobis in Patrem: & vos eritis mihi in filios & filias. Non ſoli autem Epicurei & Plato multa occultabant: ſed etiam Epicurei dicunt quædam eſſe apud ſe arcana, & non permittere omnibus vt ea ſcripta legant. Quinetiam Stoici dicunt à Zenone primo quædam fuiſſe conſcripta, quę nõ facile permittunt legere Diſcipulis, quorum nõ prius fuerit factum ab ipſis periculum an germanè & ſyncerè philoſophentur. Ariſtotelei quoque dicunt, ex ſuis ſcriptis alia quidem eſſe ἐσωτερικὰ id eſt, interna: alia verò communia & ἐξωτερικὰ hoc eſt, externa. Quinetiam ii qui fecere myſteria, cum eſſent Philoſophi, ſua dogmata obſcurauerunt fabulis, vt non eſſent manifeſta omnibus. Deinde illi quidem humanas celantes opiniones, arcebant indoctos ne ad eas adirent: eorum autem quæ verè ſunt ſanctam & beatam contemplationem, non multo magis celari cõferebat? Sed neque ea quæ ſunt barbarę philoſophię, neque fabulæ Pythagoricæ, neque quę apud Platonem in Republica ab Armenio, & in Gorgia ab Aeaco & Rhadamantho, & in Phædone fa-

Ioan. 1.
καρπισμοί.
ὄψις.
2. Cor. 6.

bula, Tartari, & in Protagora Promethei & Epimethei, & præterea fabula belli A
geſti inter Atlantinos & Athenienſes in Atlantico, non ſunt in omnibus nomini-
bus exponendæ allegoricè: ſed quæcunque vniuerſam ac generalem ſignificant ſen
tentiam. Atque hæc certe inueneri mus ſignificari per ſymbola ſub velo allegoriæ.
Quinetiam cum Pythagora conſuetudo, & quæ cum familiaribus erat duplex con
iunctio, vocans quoſdam ἀκουσματικοὺς id eſt, Auſcultatores, quoſdam verò Ma-
thematicos, qui ſyncerè ac germane attingebant philoſophiam, ſignificabat aliud
quidem dictum fuiſſe, aliud verò fuiſſe à multis occultatum. Fortaſſis autem illud
quoq. duplex orationis genus Peripateticorum, nempe & quod opinabile & quod
Δόξα. ἐπιστημονικὸν, id eſt, ſcientiam conſtituens vocatur, nõ multum abeſt quin diuidat opi
εὔκλεια. nionem ac famam à vera gloria, quæ dicitur εὔκλεια, & à veritate. B

Mortale à ſeclo flores decerpere honorum.
Te minime ſubiget, pia poſſis quo mage fari.

Muſæ certè Ionicæ dicunt diſucide vulgus quidem hominũ, & eos ex populis qui
ſibi videntur ſapientes, ſequi poëtas, & vti legibus vt qui ſciant multos eſſe ma-
los: eos autem qui ſunt optimi, gloriam perſequi. Eligunt enim, inquit, Optimi
omnium contraria, perennem gloriam mortalium. Multi autem ſe explent & exa
turant, tanquam pecora, ventre & pudendis, & rebus ex iis quæ ſunt in nobis tur
piſſimis, metientes beatitudinem. Magnus quoque ille Parmenides Eleates, in-
troducit duarum viarum doctrinam, ſic ſcribens. C

Vna quidem ueri eſt, bene quam cor credere conſtans
Poſſit, opinio ſed nimium leuis altera uulgi,
Cui non certa fides, nec ineſt perſuaſio uera.

Eph. 3. Meritò ergo dicit diuinus Apoſtolus. Per reuelationem, notum mihi factum eſt ſa
cramentum, ſicut prius ſcripſi paucis, prout poteſtis legentes intelligere pruden-
tiam meam in myſterio Chriſti, quod aliis generationibus non eſt agnitum filiis
hominum, ſicut nũc reuelatũ eſt ſanctis eius Apoſtolis & Prophetis. Eſt enim ali
Coloſſ. 1. qua quoque perfectorum doctrina, de qua dicit ſcribens ad Coloſſenſes. Non ceſ
ſamus pro vobis orare & petere, vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni D
ſapientia & intellectu ſpirituali, vt ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in
omni opere bono fructificantes & creſcentes in cognitione Dei, omni virtute cõ-
firmati, ſecundum potentiam gloriæ eius. Et rurſus. Secundum diſpenſationem
Dei quæ data eſt mihi, inquit, in vobis, vt impleam verbum Dei, myſterium quod
fuit abſconditum à ſeculis & à generationibus, quod nunc manifeſtatum eſt ſan-
ctis eius, quibus voluit Deus notum facere, quæ ſint diuitiæ gloriæ myſterii huius
in gentibus. Quocirca alia quidem ſunt myſteria quæ fuerunt abſconſa vſque ad
Apoſtolos, & tradita ſunt ab ipſis, vt à Domino acceperunt, abſcõſa autem in vete
ri teſtamento, quæ nunc manifeſtata ſunt ſanctis. Aliud verò eſt quod eſt diuitiæ
gloriæ myſterii, quod eſt in gentibus, quod eſt fides & ſpes in Chriſtum, quem ali E
bi dixit fundamentum. Et rurſus veluti cupiens manifeſtare cognitionem, ſic ſcri-
Ibidem. 1. bit. ADMONENTES omnem hominem in omni ſapientia, vt exhibeamus omnẽ
hominem perfectum in Chriſto. Non omnem hominem abſolutè, quoniam nul-
lus eſſet infidelis, ſed nec omnem qui credit, perfectum in Chriſto, ſed omnem di
cit hominem perinde ac ſi diceret. Totum hominem, vtpote ſanctificatum corpo
re & anima. Quòd enim non ſit omnium cognitio, ſubiungit aperte: Constructi
in charitate, & in omnes diuitias certitudinis intelligentiæ, in agnitionem myſte
Col. 4. rii Dei in Chriſto, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.
Orationi inſtate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Gratiarum autem a-
ctio, non ſolum fit in anima & bonis ſpiritalibus, ſed etiam in corpore & bonis F
corporis. Adhuc quoque apertius oſtendit, cognitionem non eſſe omnium, ſub-
iungens. Orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ad loquendũ
myſterium Chriſti, propter quod etiam vinctus ſum, vt manifeſtem ipſum ita vt
oportet

A oportet me loqui. Iam enim erant quædam quę tradebantur Hebræis ſine ſcriptis.
Etenim cum deberetis, inquit, eſſe doctores, propter tempus, vt qui in teſtamen- Heb.5.
to veteri conſenueritis, rurſus opus haberis vt vos doceam quæ nam ſint elemen-
ta initii eloquiorum Dei, & facti eſtis quibus lacte ſit opus, nô ſolido cibo. Omnis
enim qui lactis eſt particeps, eſt imperitus ſermonis iuſtitiæ, eſt enim paruulus, vt
cui ſint primæ creditæ diſciplinæ. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, qui pro- Heb.6.
pter habitum habent ſenſus exercitatos ad diſcretionem boni ac mali. Quocirca
dimittentes initii Chriſti ſermonē, ad perfectionem feramur. Quinetiam Barna-
bas, qui ipſe quoque prędicauit verbum vna cū Apoſtolo, Simplicius, inquit, vobis
B ſcribo, vt intelligatis. Deinde paulo inferius, iam adducens manifeſtius veſtigium
traditionis quæ eſt ex cognitione, dicit. Quid ei, dicit alius Propheta Moſes? Ecce
hæc dicit Dominus Deus. Intrate in terram bonam, quam iurauit Dominus Deus.
Deus Abrahæ, & Iſaac, & Iacob, & poſſidete eam terram fluentem lacte & melle.
Quid dicat cognitio, diſcite. Sperate, inquit, in eum qui in carne eſt vobis manife-
ſtandus Ieſus Chriſtus. Homo enim eſt terra patiens. Ex facie enim terræ fuit Adæ
formatio. Quid ergo dicit in terram bonam fluentem lacte & melle? Benedictus
Dominus noſter O fratres, qui ſapientiam & intelligentiam poſuit in nobis occul
torum ſuorum. Dicit enim Propheta parabolam Domini quis intelliget, niſi ſa-
piens, & ſciens, & diligens Dominnm ſuum? Paucorum eſt hæc capere. Non enim
C inuidens, inquit, præcepit Dominus in aliquo Euangelio. Myſterium meum mihi,
& filiis domus meæ, in tuto & extra ſolitudinem ſtatuens electionem, vt cum ea
acceperit quæ ſunt coniuncta & conuenientia iis quæ elegerit, ſit zelo ſuperior.
Qui enim non habet boni cognitionem, eſt malus, quoniam vnus eſt bonus, pa-
ter, patrem autem ignorare eſt mors, vt noſſe, vita ęterna, per participationem po
teſtatis in quam non cadit interitus. Et non interire quidem, eſt eſſe participem di
uinitatis. Interitum autem affert receſſus à Dei cognitione. Rurſus Propheta. Et Esa.45.
dabo tibi theſauros abſcôditos, obſcuros, inuiſibiles, vt cognoſcant quòd ego Do
minus Deus. His conuenienter Dauid quoque pſallit. Ecce enim veritatem dilexi Psal.50.
ſti, incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Diem diei eructat verbum, Psal.18.
D vt apertè ſcriptum eſt, & nox nocti annuntiat ſcientiam quæ eſt abdita myſticè.
Et non ſunt loquelæ neque ſermones quorum non audiantur voces eorum. Deo
qui dixit, faciet quis clanculum, & non videbo ipſum. Propterea diſciplina dicta
eſt illuminatio, vt quæ manifeſtauerit ea quæ erant occulta, cum magiſter ſolum Num.24.
aperuit arcę operculum, contra quam Poëtæ dicunt Iouem bonorum quidem do
lium obturaſſe, malorum autem aperuiſſe. SCIO quod veniens ad vos, inquit Rom.15.
Apoſtolus, veniam in plenitudine benedictionis Chriſti. Spiritale donum, & tradi
tionem quæ eſt ex cognitione, eis præſentibus præſens cupit impertire. Neque
enim ea poterant ſignificari per epiſtolam. Plenitudinem Chriſti vocans per reue-
lationem myſterii quod æternis temporibus fuerat tacitum, nunc autem fuit ma-
E nifeſtatum per ſcripturas Propheticas, ſecundum mandatum æterni Dei, ad obe-
dientiam fidei in omnes gentes cogniti, hoc eſt, in eos qui ex gentibus eum eſſe cre
debant. Paucis autem ex his oſtenditur quænam ſunt ea quæ ſunt in myſterio. Me
ritò ergo Plato quoque de Deo tractans in epiſtolis. Dicendum eſt, inquit, tibi
per ænigmata, vt ſi tabulæ vel in mari vel in terra aliquid acciderit, qui legit non
intelligat. Deus enim vniuerſorum, qui omnem vocem, omnem cogitationem, &
omnem ſuperat notionem ac intelligentiam, nunquam mâdari poſſit literis, cum
ſit poteſtate ſua eiuſmodi vt verbis non poſſit exprimi, quod ipſum quoque Plato
ſignificauit, dicens. Hæc ergo conſiderans, caue ne te aliquando pœniteat eorum
quæ nunc indignè exciderunt. Maxima autem cantio eſt non ſcribere, ſed diſcere.
F Non poteſt enim, non poteſt fieri, vt quæ ſcripta ſunt non excidant. His germana
dicit ſanctus quoque Apoſtolus Paulus, Propheticam & verè antiquam côſeruans 1.Cor.2.
occultationem, à qua quæ Græcis fuerunt pulchra profluxere dogmata. Sapientiâ
autem loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non huius ſeculi, neque prin-

1.Cor.3. cipum huius ſeculi qui deſtrunntur:ſed loquitur Dei ſapientiam in myſterio ab- A
ſconditam.Deinde paulo inferius cautionem ne ſermones in vulgus exeant, do-
cet hoc modo.Et ego fratres,non potui loqui vobis tanquam ſpiritalibus,ſed tan
quam carnalibus.Tanquam infantibus in Chriſto lac vobis potum dedi,non cibũ,
nondum.n.poteratis,ſed neq.nunc poteſtis, adhuc enim carnales eſtis. Si ergo lac
quidem eſt infantium: cibus autem, perfectorum nutrimentum, dictus eſt ab Apo
ſtolis, lac quidem intelligetur catecheſis, veluti primum nutrimentum animæ. Ci
bus autem, ſuſpiciens contemplatio, quæ ſunt ipſæ carnes & ſanguis verbi: hoc eſt
comprehenſio diuinæ potentiæ & eſſentiæ.Guſtate & videte, inquit,quod Chri-
ſtus eſt Dominus. Sic enim ſeipſum impertit iis qui ſunt talis cibi ſpiritalius parti-
cipes quãdo anima ipſa ſeipſam nutrit ex ſententia Platonis.Cibus enim & potus B
verbi diuini eſt cognitio diuinæ eſſentiæ. Quamobrem Plato quoque dicit in ſecũ
do de Republica, cum ſacrificauerimus, non porcum, ſed magnum aliquod & du
1.Cor.5. bium ſacrificium, ita demum oportere de Deo quærere. Apoſtolus autem, Et pa-
ſcha, inquit, noſtrum immolatus eſt Chriſtus,re vera dubium & inexplicabile ſa
crificium, filius Dei qui pro nobis ſanctificatur.Sacrificium autem Deo acceptum,
eſt,corporis & eius affectionum ac vitiorum ſeparatio.Is eſt verus re vera Dei cul
tus. Num autem propterea meritò dicta eſt à Socrate philoſoplua mortis medita-
tio. Qui enim neque viſum adducit in cogitando, neque aliquem trahit ex aliis
ſenſibus,ſed ipſa pura mente ſe rebus applicat,is veram perſequitur philoſophiam. C
Hoc ſibi vult etiam Pythagoræ quinque annorum ſilentium,quod præcepit diſci
pulis, vt ſcilicet auerſi à rebus ſenſilibus,nuda mente Deum contẽplarentur. Hæc
ergo à Moſe accepta ſunt philoſophati Græcorum præſtantiſſimi. Præcipit enim
vt holocauſta cum ea excoriauerint, membratim diuidant, quoniam cognoſcen-
tem animam cum nuda fuerit à pelle materiali, abſque nugis corporis & omnibus
vitiis, quæ ſibi vendicant inanes & falſæ opiniones, carnalibus exutam cupiditati-
bus, luci conſecrari neceſſe eſt. Plurimi autem homines, id quod eſt mortale tan-
quam cochleæ, induentes, & circa ſuas ipſarum libidines & intemperantias, non
ſecus ac Iſtrices, inſtar globi circumacti, de beato Deo, & in quem non cadit inte-
ritus, talia qualia de ſe opinantur. Nõ animaduertunt autem etſi ſint nobis propin D
qui, Deum dediſſe nobis innumerabilia quorum ipſe non eſt particeps, generatio-
nem quidem, cum ipſe ſit ingenitus, nutrimentum autem, cum ipſe eo non egeat:
& augmentum, cum ſit in ęqualitate: ſenectutis & mortis poteſtatem, cum ipſe ſit
ſenii & mortis expers. Quocirca & manus, & pedes, & os, & oculos, & ingreſ-
ſus, & egreſſus, & iras & minas, nemo aliquo modo exiſtimet dici Dei affectio-
nes apud Hebræos. Sanctius eſt autem & magis pium, quædam ex his nomini-
bus dici allegoricè, quæ quidem procedente tempore ſuo loco aperiemus. Ex
omnibus medicamentis eſt maximè ſalutaris ſapientia. Callimachus ſcribit in
Epigrammatibus. Alius autem ex alio ſapiens. Et olim & nunc, inquit Bacchylides
in Pæanibus. Neque enim obſcurorum verſuum fores facile eſt inuenire. Pulchre E
itaque Iſocrates in Panathenaico, cum prius poſuiſſet. Quoſnam ergo voco ſapien
tes, ſubiungit. Primum quidem, eos qui rectè vtuntur iis rebus quæ quotidie acci-
dunt, & quorum eſt eiuſmodi opinio vt temporum opportunitates facile aſſequa
tur, & magna ex parte coniectet id quod eſt vtile. Deinde eos qui honeſtè & iuſtè
ſemper verſantur cum eis quorum vtuntur conſuetudine, & quæ ab aliis quidem
afferuntur moleſtias & indignitates toleranter & facile ferunt, ſeipſos autẽ quàm
fieri poteſt minimè graues, & quàm moderatiſſimos exhibent iis qui eis vtuntur.
Prętera autem eos qui voluptatibus quidem imperant & ſunt eis ſuperiores, nõ
vincuntur autem à rebus aduerſis, ſed in eis ſe ſtrenue gerunt, & pro dignitate na
turæ cuius ſunt participes. Quartum, quod quidem eſt maximum, eos quos non F
corrumpunt res ſecundæ, nec ab eis ad immoderationem traducuntur & inſolen-
tiam, ſed permanent in ordine eorum qui ſunt modeſti & rectè ſapiunt. Deinde
colophonem addit orationi. Eos autem qui non ſolum ad vnum ex his, ſed ad hæc
omnia

A omnia habent animæ habitum bene compoſitum, eos dico eſſe & prudentes & per
fectos viros, & omnes habere virtutes. Vides quomodo vitam quæ ex cognitione
agitur, Græci quoque, etſi neſciant quomodo ſcire oporteat, diuinis laudibus ce-
lebrent, quænam ſit autem cognitio ne in ſomnis quidam norunt. Si ergo inter nos
conuenit cognitionem eſſe cibum rationalem, re vera ſunt beati qui cõuenienter
diuinæ ſcripturæ eſuriunt & ſitiunt veritatem, quoniam implebuntur alimento
ęterno. Valde autem admirabiliter qui eſt in ſcena Philoſophus Euripides, inue-
nitur iis quæ dicta ſunt conſentire per hæc, patrem & filium ſimul neſcio quomo-
do tacitè ſignificans. TIBI omnium Regi libamen & molam offerens, Iupiter,
B ſiue mauis Dis vocari. Tu autem mihi ſacrificium dubium omnis fructuum obla-
tionis accipe, plénum, profuſum. Perfecta enim & omni ex parte abſoluta oblatio,
dubiumque, & quod exitum innenire non poteſt, pro nobis Chriſtus eſt ſacrificiũ.
Et quòd Seruatorem ipſum neſcius dicat, planum faciet, ſubiungens. Tu enim &
in cœleſtibus ſceptrum Iouis tractans, terreſtrium autem ò Dis es imperii parti-
ceps. Deinde dicit apertè. Mitte quidem lucem, animę virorum ſcire volentium
certamina vnde non germinauerint: quænam radix malorum: & quemnam ex bea
tis cum expoſuerint, inneniri poſſit quies laborũ. Nõ abs re ergo in myſteriis quo-
que qnæ fiunt apud Græcos, primum locum tenent expiationes & luſtrationes ſi-
cut etiam apud Barbaros lauacrum. Poſt hæc autem ſunt parua myſteria, quæ ha-
C bent aliquod fundamẽtum doctrinæ & præparationis futurorum. In magnis autẽ
de vniuerſis non reſtat amplius diſcere: ſed contemplari & mente comprehendere
& naturam & res ipſas. Acceperimus autem expiandi quidem & expurgandi mo-
dum, confeſſione, contemplandi autem reſolutione, procedentes ad primam intel
ligentiam per reſolutionem, ex iis quæ ſunt ei ſubiecta ducentes initium, auferen
tes quidem à corpore qualitates naturales, circumcidentes autem eam quæ eſt in
profundum dimẽſionem, deinde eam quæ eſt in latitudinem, & poſt hęc, eam quæ
eſt in longitudinem. Quod enim reſtat ſignum, eſt vnitas, quæ, vt ita dicam, habet
poſituram. Si ergo ablatis omnibus quæ adſunt corporibus, & iis quę dicuntur in-
corporea, nos ipſos proiecerimus ad Chriſti magnitudinẽ: & deinde invaſtitatem
D immenſitatemque ſanctitate proceſſerimus, ad intelligentiã omnipotentis vtcun-
que proceſſerimus, non qnod eſt, ſed quod non eſt cognoſcentes. Figura autem &
motus vel ſtatus, vel ſedes, vel locus, vel dextera, vel ſiniſtra, de patre vniuerſorũ
ne ſunt quidem cogitanda. Atqui hæc quoque ſcripta ſunt. Sed qnid velit ſignifi-
care vnumquodque eorum, oſtendetur ſuo loco. Non eſt ergo prima cauſa in loco,
ſed ſupra locum & tempus & nomen & intelligentiam. Propterea Moſes quoque
dicit. Oſtende mihi teipſum euidentiſſime, tacitè innuens Deum non poſſe doce- Exo.33.
ri, nec verbis exprimi ab hominibus, ſed ſola ea qnæ ab ipſo proficiſcitur poſſe pote
ſtate cognoſci. Inquiſitio enim eſt informis, & quæ non cadit ſub aſpectum, gratia
autem cognitionis eſt ab ipſo per filium. Apertiſſime autem Solomon nobis fe-
E ret teſtimonium, dicens hoc modo: Prudentia hominis non eſt in me. Deus au-
tem dat mihi ſapientiam, ſcio autem ſancta. Iam vero diuinam prouidentiam al-
legorice Moſes nominauit lignum vitę quod plantatum fuit in paradiſo. Qui qni
dem paradiſus poteſt etiam eſſe mundus, in quo orta ſunt omnia quæ proceſſere Prouerb.30.
ex creatione. In eo & verbum floruit & fructum tulit caro factum, & eos qui eius
benignitatem guſtarant viuificauit, quoniam nec abſque ligno nobis venit in co-
gnitionem. Suſpẽſa enim eſt vita noſtra ad fidem noſtram. Porro autem Solomon
quoque rurſus dicit. Arbor eſt immortalitatis iis qui ipſam apprehendunt. Et ideo Sap. 15.
dicit. Ecce do ante faciem tuam vitam & mortem, diligere Dominum Deum, Eccl.15. Deut.30
& ambulare in viis eius, & audire vocem eius, & credere vitæ. Sin autem tranſgreſ
F greſſi fueritis iuſtificationes & iudicia quæ dedi vobis, perditione perdemini. Hoc
enim eſt vita & longitudo dierum tuorum, diligere Dominum Deum tuũ. Rurſus
Abraham cum veniſſet in locum quem dixit ei Deus tertio die, ſuſpiciens videt lo- Gen.22.
cum eminus. Nam primus quidem dies eſt qui fit per aſpectum rerum pulchrarum

& honeſtarum. Secundus eſt optimæ animæ deſiderium. Tertio verò mens perſpi A
cit ſpiritalia, apertis oculis à Magiſtro qui die tertio reſurrexit. Fuerint autem tres
quoque dies myſterium ſignaculi, per quod, is qui verè eſt Deus, creditur. Eminus
ergo conſequenter videt locum, eſt enim Dei regio captu difficilis, quem appella-
uit Plato χώραν ἰδεῶν hoc eſt, idearum regionem ſeu campum ac receptaculum,
cum à Moſe eum accepiſſet eſſe locum, vt qui omnia & vniuerſa contineat. Meritò
autem eminus videtur ab Abraham, propterea quòd ſit in generatione, & per An
gelum continenter ac proximè myſteriis initiatur. Hinc Apoſtolus. VIDEMVS
1. Cor. 13. nunc, inquit, tanquam per ſpeculum: tunc autem facie ad faciem, per ſolas illas pu-
ras & incorporeas mentis applicationes. Fieri autem poteſt vt quis in diſſerẽdo de
Deo diuinet, ſi aggrediatur abſque omnibus ſenſibus, contendere ad id quod eſt B
vnumquodque, & ab iis quæ ſunt non prius diſcedere quàm tranſcendens ea quæ
id ſupereminent, id quod eſt bonum, ipſa apprehenderit intelligentia, verſans in
ipſo fine eius quod poteſt apprehendi intelligentia, ex Platonis ſententia. Rurſus
Moſes non permittens aras & delubra multis in locis conſtrui, vno Dei templo ex-
tructo, & vnigenitum eſſe mundum, vt ait Baſilides, & vnum, vt non amplius vi-
detur Baſilidi, Deum annuntiauit, & quoniam eum qui comprehendi non poteſt
loco non comprehendit Moſes qui eſt præditus cognitione, in templo nullum po
ſuit colendum ſimulachrum, Deum ſub aſpectum non cadere, & circumſcribi non
poſſe ſignificans, ad Dei autem notitiam Hebræos vtcũque adducens, per hono- C
rem eius quod eſt in templo nominis. Quin etiam verbum prohibens & fanorum
conſtructiones, & omnia ſacrificia, omnipotentem non eſſe in aliquo tacitè ſigni-
ficat, per ea quæ dicit. QVAM domum ædificabitis mihi, inquit Dominus? Cœlum
Eſa. 66. mihi eſt ſedes, & quæ deinceps conſequuntur. Et de ſacrificiis ſimiliter. SANGVI
Pſal. 49 NEM taurorum, & adipem agnorum nolo, & quæ poſt hęc per Prophetá prohibet
ſpiritus Domini. Pulcherrimè igitur his quoque Euripides adſtipulatur, ſcribens.

Constructa ab Architectis quæ queat domus.
Corpus Dei plexu cohibere mœnium? Et de ſacrificiis ſimiliter.
Namque indiget Deus, Deus ſi rectè ſiet.

Poëtarum ſunt hæc verba infelicia. Deus enim non fecit mundum, quòd ei opus D
eſſet, & honores ſcilicet ab hominibus, & ab aliis Diis & Dæmonibus, inquit
Plato, perciperet, veluti quoddam vectigal accipiens à generatione, à nobis qui-
dem fumos, à Diis autem & dæmonibus propria eorum munera ac miniſteria.
Appoſitiſſimè ergo & efficaciſſimè ad docendum Paulus in Actis Apoſtolorum.
Act. 17. DEVS, inquit, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, is cum ſit Dominus
cœli & terræ, non in manu factis templis habitat, neque ab humanis manibus coli
tur aliquo indigens, cum ipſe det omnibus ſpiritum & vitam & omnia. Dicit au-
tem Zeno quoque auctor ſectę Stoicę, in libro de Republica, neque oportere tem-
pla facere, nec imagines. Nihil enim quod ſit compoſitum, eſſe diis dignum. Nec
veritus eſt hęc his verbis ſcribere. Neq opus erit fana ędificare. Fanum enim quod E
non ſit magni pretii & ſanctum nihil eſt exiſtimandum. Nullum autem magni
pretii & ſanctum eſt ędificatorum opus & illiberalium opificum. Meritò ergo
Plato quoque ſciens mundum eſſe Dei templum, ciuibus oſtendit vnum locum
ciuitatis, vbi eis eſſent reponenda ſimulachra. Priuatim autem prohibuit vt ne-
mo haberet Deorum imagines. Nemo ergo alius inquit, Diis ſacra conſecret.
Nam aurum quidem & argentum & in aliis ciuitatibus priuatim, & in ſacris, res
eſt inuidioſa. Ebur autem corporis quod amiſit animam, eſt nefarium donarium.
Ferrum autem & ęs ſunt inſtrumenta bellorum. Ex ligno autem, quod ex vno eſt
ligno compactum quodcunque voluerit offerat. Similiter etiam ex lapide quoque
ad ſacra communia. Meritò ergo in magna epiſtola. Verbis enim, inquit, nequaquá F
poteſt explicari vt alię diſciplinę. Sed cum in re ipſa diuturnus fuerit vſus & longa
vitę conſuetudo, repente tanquam ex igne qui exiliit lux accenſa in anima, ipſa ſe-
ipſam iam alit. An non hæc ſunt ſimilia iis quæ dicta ſunt à Propheta Sophonia?

ET

A ET ASSVMPSIT me ſpiritus, & ſuſtulit in quintum cœlum; & contemplabar An-
gelos qui Domini vocabantur, & diadema eorum impoſitum in ſancto ſpiritu, &
erat ſedes vniuſcuiuſque eorum ſeptuplo maior luce Solis orientis, habitantes in
templis ſalutis, & laudantes Deum ineffabilem, altiſſimum. Patrem enim effecto-
rem huius vniuerſi & inuenire eſt difficile, & cum inueneris, vt apud omnes elo-
quaris, nequit fieri. Verbis enim minimè explicari poteſt, vt aliæ diſciplinæ, veri
amicus dicit Plato. Pulchrè enim audierat quòd ſapientiſſimus Moſes montem ad-
ſcendens per ſanctam contemplationem, ad faſtigium eorum quæ percipiuntur in-
telligentia, neceſſario diſcernens prohibet ne totus populus ſecum aſcendat. Et
B quando dicit ſcriptura. INGRESSVS eſt autem Moſes in caliginem vbi erat Deus,
hoc ſignificat iis qui poſſunt intelligere, Deũ nec eſſe aſpectabilem, nec verbis poſ-
ſe enuntiari. Caligo autem re vera, nempe multorum incredulitas & ignoratio,
obiicitur ſplendori veritatis. Et rurſus Orpheus Theologus cum ex eo adiutus di-
xiſſet.

Vnus perfectus per ſe, ex uno omnia facta,

Aut, *Nata.* nam ſic quoque ſcribitur, ſubiungit. *Nullus & ipſum*

Mortalis cernit, uerum omnes aſpicit ipſe. Apertius autem ſubiungit.

Non uideo hunc, ſolidus poſitus nam nymbus in orbem eſt.

Namque pupillæ oculis hominum mortalibus in unt

C *Paruæ & mortales, iis inſunt nam caro & oſſa.*

Iis quæ dicta ſuut feret teſtimonium Apoſtolus, dicens. Noui hominem in Chri- 2.Cor.12
ſto raptum vſque ad tertium cœlum, & illinc in paradiſum, qui audiuit verba arca-
na quæ non licet homini loqui, ſic tacitè ſignificans, Deum verbis non poſſe expli-
cari, non lege & metu alicuius præcepti, illud non licet, adiiciens: ſed ſancta pote
ſtate Deum verbis enuntiari non poſſe ſignificans. Siquidem ſuper tertium cœlum
loqui incipit, vt fas eſt iis qui illic ſunt electas animas initiare ſacris. Scio autem
apud Platonem (multa enim exempla quę ſunt ex barbara philoſophia, nunc mihi
ſuggerit ſcriptura, conuenienter primis promiſſis, tempus expectans) multos cœ-
D los intelligi. Cum certè dubitaſſet in Timęo, an oporteat plures mundos, an hunc
vnum exiſtimare, indifferenter vtitur nominibus, citra vllum diſcrimen nominis,
mundum & cœlum appellans. Dictio autem ſic habet. Vtrum ergo rectè diximus
vnum cœlum an multos & infinitos. Rectius fuerit vnum dicere, ſiquidem effe-
ctus eſt ad exemplar. Quinetiam in epiſtola Romanorum ad Corinthios ſcriptum
eſt. Oceanus infinitus, & qui ſunt poſt ipſum mundi. His ergo conſequenter excla
mat diuinus Apoſtolus. O altitudo diuitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei. Rom. 11.
Nunquid ergo hoc erat quod tacite ſignificabat Propheta, iubens ſubcinericios,
qui ἐγκρυφίαι id eſt oculti dicuntur, facere azymos, ſignificans verè ſacrũ de ingenito
& poteſtatibus eius verbum myſticum oportere celari. Hæc confirmans in epiſto- 1.Cor.2.
E la ad Corinthios apertè dixit Apoſtolus. SAPIENTIAM autem loquimur inter
perfectos. Sapientiam autem non huius ſeculi, neque principum huius mundi qui
deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam. Et rurſus ali
bi dicit. Ad agnitionem myſterii Dei in Chriſto, in quo ſunt omnes theſauri ſapi- Col.2.
entiæ & ſcientiæ abſconditi. Hæc obſignat ipſe Seruator noſter ſic dicens. Vobis
datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum. Et rurſus Euangelium dicit Seruato- Math. 13.
rem noſtrum dixiſſe Apoſtolis ſermonem in myſterio. Dicit enim de eo prophetia. Pſal. 77.
Aperiet in parabolis os ſuum, & eructabit quæ ſunt abſconſa à conſtitutione mun-
di. Iam verò per parabolam quoque de fermento ſignificat Dominus occultationẽ.
Dicit enim. Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod cum accepiſſet mulier, ab Matth. 1.
F ſcondit in farinæ ſatis tribus, donec totum fuit fermentatum. Aut enim tripertita
per obedientiam ſalua fit anima per ſpiritalem poteſtatem in ea abſconſam per fi-
dem, aut quòd vis verbi quæ data eſt nobis, cum ſit & valida & compendioſa, quem
libet qui eam exceperit, & intra ſe poſſederit, occultè & latenter ad ſe trahit, &

omnem eius coactam multitudinem colligit ad vnitatem. Hæc ergo à Solone ſa A
pientiſſimè ſcripta ſunt de Deo.

γνωμοσύνης μέτρον mensuram cognitionis.

Menſura haud facile eſt obſcuram mente uidere,
Extrema ex rebus quæ omnia ſola tenet.

De Deo enim dicit Poëta Agrigentinus.

Illum non oculis noſtris apprendere fas eſt,
Aut manibus, uia quæ re uera eſt maxima, mentes
Vt credant hominum quæ mox deducere poſſit.

Ioan. 1. Et Ioannes Apoſtolus, Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus Deus qui eſt in ſi-
nu patris, ille expoſuit. Cum autem inaſpectabilem & ineffabilem Dei ſinum no- B
minaſſet, hinc quidam eum profundum vocauerunt, vt qui omnia comprehende-
rit & veluti ſinu complexus ſit, nec poſſit quis eum aſſequi, & ſit infinitus. Eſt qui
dem certè hæc de Deo oratio tractatu difficillima. Quoniam enim cuiuſuis rei prin
cipium eſt inuentu longè difficillimum. eſt certè omnino primum & antiquiſſimũ
principium difficillimum ad demonſtrandum, quod quidem eſt etiam aliis ómni-
bus cauſa vt fiant & facta ſint. Quemadmodum enim dici potuerit, quod neque
eſt genus, neque differentia, neque ſpecies, neque indiuiduum, neque numerus:
Sed neque accidens aliquod, neque cui aliquid accidit? Neque verò eum totum re
ctè dixerit quiſpiam. In magnitudine enim totum ponitur, & eſt pater vniuerſo-
rum. Sed neque dicendum eſt eſſe aliquas eius partes. In vnum enim non cadit diui C
ſio, & ideo eſt etiam infinitum, non quòd eiuſmodi mente cogitetur vt peruadi
non poſſit, ſed quatenus nullam diſtantiam ſuſcipit ac dimenſionem & finem non
habet: & ideo eſt figuræ expers, & quod nominari non poteſt. Et ſi aliquando eum
nominemus, non propriè vocantes, aut vnum, aut bonum, aut mentem, aut ipſum
id quod eſt, aut patrem, aut Deum, aut creatorem, aut Dominum, non id dicimus
tanquam nomen eius proferentes: ſed propter eius poteſtatem pulchris vtimur no
minibus, vt in aliis non aberrans, his inniti poſſit cogitatio. Non enim vnumquod
que ex his Deum ſignificat, ſed omnia ſimul omnipotẽtis indicant potentiam. Quæ
enim dicuntur ex iis quæ ipſis adſunt, aut ex ea quæ eſt inter ſe inuicem habitudi-
ne ac relatione. Horum autem nihil poteſt de Deo accipi. Sed neque ſcientia acci- D
pitur demonſtratiua, ea enim ex prioribus conſtat & ex notioribus. Nihil eſt au-
tem ante ingenitum. Reſtat vtique vt diuina gratia, & ſolo quod ab eo proficiſci-
tur verbo, id quod eſt ignotum intelligamus. Quomodo Paulus quoque in Acti-
Act. 17. bus Apoſtolorum Paulum dicere commemorat. Viri Athenienſes, per omnia tan
quam ſuperſtitioſiores vos video. Prætериens enim & contemplans quæ colitis ſi-
mulachra veſtra, inueni etiam aram in qua inſcriptum erat Ignoto Deo. Quem er
go ignorantes colitis, eum ego vobis annuntio. Quidquid ergo cadit ſub nomen,
eſt genitum, velint an non. Siue ergo Pater ipſe ad ſe trahit quemlibet qui pure vi
xerit, & proceſſerit ad notionem beatæ naturæ, & in quam non cadit interitus: ſi-
ue liberum quod eſt in nobis arbitrium, veniens ad boni cognitionem, ſepta tranſi- E
lit, vt dicitur in gymnaſiis: non tamen abſque eximia gratia erigitur & exurgit ani
ma, & extollitur ſupra ea quæ ſupereminent, quicquid graue eſt deponens, & red-
dens ei quod eſt cognatum. Dicit autem Plato quoque in Menone virtutem eſſe
datam diuinitus, vt hæc eius verba oſtendunt. Ex hac ergo conſideratione ò Me-
non videtur nobis virtus diuina ſorte accedere quibus accedit. An non tibi vide-
tur eum qui ad omnes venit cognoſcendi habitum, diuinam ſortem tacite ſignifi-
caſſe? Apertius autem ſubiungit. Sin autem nos nunc in hac tota rectè quæſiuimus
oratione, virtus nec fuerit natura, nec eiuſmodi vt doceri poſſit. ſed diuina ſorte
accedere, non abſque mente, iis ad quos acceſſerit. Ergo diuinitus data ſapientia, F
quæ eſt virtus patris, adhortatur quidem noſtrum liberum arbitrium, excipit autẽ
fidem, curamque & attentionem remuneratur electionis ſuprema communicatio
ne. Porro autem ipſum quoque tibi adducam Platonem, apertè volentem vt creda
tur

A tur Dei filiis. Nam cum de Diis qui ſub aſpectum non cadunt & ſunt geniti verba
feciſſet in Timæo, de aliis dicere dęmonibus, & eorum ortum ſcire, dicit noſtras
vires ſuperare: credendum autem eſſe iis qui prius dixerunt, qui à Diis quidem, vt
dixerunt, genus duxere, aperte autem ſuos parentes cognouere. Fieri ergo non po
teſt vt Deorum filiis fides nō habeatur, etiamſi abſque probabilibus & neceſſariis
dicant demonſtrationibus. Non arbitror à Græcis poſſe manifeſtius ferri teſtimo-
nium, Seruatorem noſtrum, & eos qui vncti ſunt in Prophetiam, hos quidem Dei
filios eſſe appellatos, Dominum autem cum ſit verus & germanus filius, veros eſſe
teſtes rerum diuinarum. Et ideo adiecit oportere eis credere, cum ſint inſpirati di
B uinitus, etiam ſiquis paulo magis tragice dixerit non credere.

Nam non erat Iupiter hæc qui prædicauerat. Soph. in Antig.

Sed ſciat ipſum Deum per filium prædicaſſe ſcripturas. Fide dignus autem eſt is Matth. 11
qui ſua annuntiat, quoniam. Nemo, inquit Dominus, nouit patrem, niſi filius: &
cui filius reuelauerit. Eſt ergo hoc credendum ex Platonis quoque ſententia, etiā ſi
abſque probabilibus & neceſſariis demonſtrationibus, per vetus & per nouum te-
ſtamentum prædicetur & dicatur. Si enim non credideritis, inquit Dominus, in Ioan. 8.
peccatis veſtris moriemini. Contra autem. Qui credit habet vitam æternam. Beati Ioan. 3.
ergo ſunt omnes qui confidunt in ipſo. Fiduciam autē habere eſt quid fide amplius. Pſal. 2.
Quando enim ſciuerit quiſpiam magiſtrum noſtrum eſſe Dei filium, concepit fi-
C duciam quod eius doctrina ſit vera. Quo modo autem doctrina, ex ſententia
Empedoclis, auget præcordia: ita in Dominum fiducia auget fidem. Atque eorum
quidem eſſe dicimus, philoſophiam quidem vituperare, fidem autem inſectari, & φρίνη
laudare iniuſtitiam, & beatam vitam eſſe ducere quæ agitur ex cupiditate & libi-
dine. Iam verò fides, etſi eſt voluntaria animæ aſſenſio, eſt tamen bonorum opera-
trix, & iuſtę fundamentum actionis. Quòd ſi artificioſe diſputet Ariſtoteles, face- ποιεῖν
re quidem docens poni & in beſtiis & in inanimis, agere autem eſſe hominum tan πράττειν
tum, eos corrigat qui dicunt Deum eſſe factorem vniuerſorum. Quod autem agi
tur, eſt vel bonum, inquit, vel neceſſarium. Iniuriam ergo facere non eſt bonum.
Nemo enim facit iniuriam niſi propter aliquid aliud. Ex iis autem quæ ſunt neceſ
D ſaria nihil eſt voluntarium. Iniuriam ergo facere eſt voluntarium: Quare nec eſt
neceſſarium. Boni autem à malis maximè differunt inſtitutis & electionibus & bo-
nis deſideriis. Quæuis enim animæ nequitia ſit cum intemperantia, & qui agit per
affectionem, per intemperantiam agit & nequitiam. Mihi itaque ſuccurrit in ſin-
gulis admirari diuinam illam vocem. AMEN amen dico vobis, qui nō ingreditur Ioan. 10.
per oſtium in ouile, ſed aliunde aſcendens, ille eſt fur & latro. Qui autem ingredi
tur per oſtium, eſt paſtor ouium, ci ianitor aperit. Deinde rem proſequēs dicit Do
minus. Ego ſum oſtium ouium. Oportet ergo eos qui per Chriſtum didicerunt ve
ritatem fieri ſaluos, etiam ſi fuerint Græcam philoſophati philoſophiam. Nunc. n.
aperte eſt oſtenſum. Quod aliis generationibus notum non euaſerat, nunc homi-
E num filiis eſt reuelatum. Nam Dei quidem manifeſtatio erat vnius omnipotentis,
apud omnes qui rectè ſapiunt omnino naturalis, & æternum ex diuina prouiden-
tia beneficium apprehēderunt plurimi, qui non planè omnem exuerunt pudorem
aduerſus veritatem. Atque vt ſummatim quidem dicam, Xenocrates Carthaginen
ſis non ſpem omnem abiicit quinetiam in rationis expertibus animantibus ſit Dei
notitia. Democritus autem, etſi nolit, confitebitur per dogmatum conſequētiam.
Fecit enim eaſdem imagines in homines incurrentes & in animantes rationis ex-
pertes, ex diuina eſſentia. Longe certe abeſt vt ſit homo expers diuinæ notionis,
quem etiam ſcriptum eſt participem fuiſſe inſpirationis in generatione, vt qui fue
rit purioris eſſentiæ particeps quàm alia animantia. Hinc Pythagoras dicit mentē
F diuina ſorte venire ad homines, ſicut fatentur Plato & Ariſtoteles. Sed nos quidē
dicimus ſpiritum ſanctum inſpirari ei qui credidit. Platonici autem, mentem qui-
dem, quæ eſt à diuina ſorte effluxio, in anima inhabitantem: animam autem in cor
pore conſtituunt. Apertè enim dictum eſt per Ioël qui erat vnus ex duodecim Pro-

Iohel.2 phetis. ET erit poſt hæc, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & filii A veſtri & filiæ veſtræ prophetabunt. Sed non vt pars Dei, eſt ſpiritus in vnoquoque noſtrum. Sed quomodo fiat hæc diuiſio, & quidnam ſit ſpiritus ſanctus, oſtendetur a nobis in libris de Prophetia, & in libris de Anima. Sed ad cognoſcendas quidē cognitionis profunditates bona eſt incredulitas ex ſententia Heracliti. Nō cognoſci enim ſuum habet refugium ad incredulitatem. Quod autem deinceps conſequitur eſt tradendum: & Græcorum furtum ex barbara ſumptum philoſophia iam eſt clarius oſtendendum. Aiunt Stoici Deum eſſe corpus & ſpiritum eſſentia, ſicut certe etiam animam. Hęc omnia apertè inuenies in ſcripturis. Ne mihi enim in pręſentia earum allegorias animo cogitaueris, vt quæ ex cognitione habetur tradit veritas, num aliquid aliud indicent, ſicut ſapientes luctatores aliud eas oſtendere B ſignificant. Sed illi quidem dicunt Deum vniuerſam peruadere eſſentiam. Nos autem eum ſolum dicimus effectorem, & verbo effectorem. Induxit autem eos quod Sap.7. dictum eſt in ſapiētiam. Tranſit autem & peruadit omnia propter puritatem, quoniam non intellexerunt hæc dici de ſapientia quæ fuit primo à Deo creata. Ne, inquiunt, ſed materiam ponunt Philoſophi, & Stoici, & Pythagoras, quinetiam Ariſtoteles Peripateticus: non autem vnum principium. Sciant ergo eam quæ vocatur materiam, quæ ab ipſis dicitur expers qualitatis & figuræ, audacius quoque à Platone dictam eſſe id quod non eſt. Num autem vel in primis myſticè cum ſciret eſſe vnum quod verè eſt principium, in Timæo dicit his verbis. Nunc autem ſic noſtra ſe habeat oratio. De vniuerſorum quidem ſiue principio, ſiue principiis, ſiue C quomodocūque de his videatur, nunc non eſt dicendum, nō propter aliquid aliud quàm quòd ſit difficile præſenti modo pertractationis ea quę videantur declarare. Et alioqui dictio illa prophetica. Terra autem erat inaſpectabilis & incompoſita, Gen.1. præbuit eis occaſionem materialis tradendæ ſubſtantiæ. Iam verò hinc Epicuri quidem mentem ſubiit caſus, cum hoc dictum non intellexiſſet. Vanitas vanitatū Eccl.1. & omnia vanitas. Ariſtoteli autem venit in mentem vſque ad lunam deducere pro Pſal.35. uidentiam, ex hoc Pſalmo. Domine in cœlo miſericordia tua, & veritas tua vſque ad nubes. Nondum enim reuelata fuerat Prophericorum myſteriorum declaratio vſque ad aduentum Domini. Et rurſus ſupplicia poſt mortem, & pœnas quæ igne luuntur, à barbara philoſophia, & vniuerſa muſa Poëtica, & Gręca etiam ſurri- D puit philoſophia. Plato certè in vltimo de Republica, dicit his verbis. Hic viri agreſtes aſpectu ignito cum aſtitiſſent, ſermonem intelligentes, alios quidem ſeorſum aſſumptos ducebant. Aridæum autem & alios cum colligaſſent, manuſque & pedes & caput deieciſſent, atque ab eis pellem detraxiſſent, extra viam non longe trahentes, aſpalathis lacerabant. Viri enim illi igniti ei volunt ſignificare Angelos, Pſal.103. quæ aſſumptos iniuſto puniunt, QVI facit, inquit, Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem ardentem. His autem eſt conſequens, animam eſſe immortalem. Quod enim punitur vel caſtigatur, cum ſit ſenſu præditum, viuit, etiam ſi dicatur pati. Quid verò non nouit Plato & fluuios ignis & terræ altitudinem eam quæ à barbaris gehenna vocatur, tartarum nominans Propheticè: Cocytumque & Ache E rontem & Pyriphlegethontem, & quędam huiuſmodi, quæ ad caſtigationem diſciplinamque inducunt, loca ſuppliciorum. Paruorum autem, conuenienter ſcripturæ, & minimorum Angelos Deum videntes, quinetiam noſtri curationem & viſitationem quæ ad nos venit per Angelos qui nobis præſunt, indicans, non veretur ſcribere, poſtquam omnes animæ vitam elegiſſent, ita vt ſortitę erant, ordine accedere ad Lacheſim, illam autem eum quem vnuſquiſque elegit dæmonem, cum eo mittere vitæ cuſtodem, & vt adimpleat ea quæ elegerit. Fortaſſe autem Socrati quoque dæmonium tale quid ſignificabat. Iam verò genitum eſſe mundum, cum id à Moſe accepiſſent, decreuerunt Philoſophi. Quinetiam Plato quoque dixit apertè. Vtrum fuit nullum habens ortus principium, an ortus eſt. Ortus eſt, vt qui F cœperit ab aliquo principio. Nam & cum ſit aſpectabilis, eſt tractabilis, & cum ſit tractabilis, eſt corporeus. Et rurſus quando dixit. Atque effectorem quidem & pa-

trem

A trem huius vniuerſi inuenire eſt difficile, non ſolum mundum oſtendit eſſe geni-
tum, ſed etiam ex ipſo ſignificat eſſe genitum, tanquam filium, patrem autem eius
eſſe vocatum, vt qui ex ſolo ſit genitus, & ex eo qui non eſſet conſtiterit. Genitum
autem mundum ponunt etiam Stoici, & qui in barbara philoſophia eſt frequens,
diabolum principem inquam dæmonum, maleficam eſſe animam dicit Plato in li
bro de Legibus decimo, his verbis. Animam quæ ea adminiſtrat quæ vndique mo-
uentur, cœlum etiam neceſſe eſt adminiſtrare? Dixiſſe. Quid verò, vnam an plures.
Plures ego pro vobis reſpondebo. Non minus vtique quàm duas effeciſſe poſueri-
mus, nempe eam quæ eſt benefica, & eam quæ poteſt efficere contraria. Similiter
B autem hæc quoque ſcribit in Phędro. Atque ſunt quidem alia quoque mala. Sed
dæmon quidem aliquis plurimis in præſentia admiſcuit vel voluptatem. Quinetiã
in decimo de Legibus, aperte oſtendit illud Apoſtolicum. Nõ eſt nobis colluctatio Ephe. 6
aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, ad-
uerſus ſpiritalia eorum quæ ſunt in cœlis. Scribens hoc modo. Quoniam enim eis
conceſſimus, nobis quidem eſſe cœlum multis bonis plenum, eſſe autem etiam cõ-
trariis, pluribus autem qui non ſunt eiuſmodi, eſt inquimus, pugna eiuſmodi im-
mortalis, & quæ magna cautione indiget. Et rurſus vnum quidem mundum nouit
barbara philoſophia qui percipitur intelligentia, alterum verò, ſenſilem, illũ qui-
dem archetypum: hunc verò imaginem eius qui exemplar dicitur, & illum quidem
C attribuit vnitati, vt qui percipiatur intelligentia: hunc verò, nempe ſenſilem, ſena-
rio. Coniugium enim apud Pythagoreos vocatur ſenarius, vt qui ſit genitalis nu-
merus. Et in vnitate quidem conſtituit cœlum non aſpectabile, & terram ſanctam;
& lucem quæ percipitur intelligentia. IN principio enim, inquit, fecit Deus cœ
lum & terram. Terra autem erat inuiſibilis. Deinde ſubiungit. Et dixit Deus. Fiat
lux, & facta eſt lux. In ortu autem mundi ſenſilis cœlum fabricatur ſolidum. Quod
eſt autem ſolidum, eſt ſenſile, & terram aſpectabilem, & lucem quæ videtur. An
non tibi hinc videtur Plato animantium ideas relinquere in mundo qui percipitur
intelligentia, & formas ſenſiles, & quæ intelligentia percipiuntur fabricari gene
ra? Meritò ergo ex terra quidem corpus dicit formari Moſes, quod dicit terrenum
D Plato tabernaculum, animam autem ratione præditam deſuper inſpiratam fuiſſe
in faciem. Hic enim dicunt eſſe collocatam principalem animæ facultatem, ingreſ
ſum animæ in Protoplaſtum, per acceſſionem ſenſuum, interpretantes, & ideo fa-
ctum eſſe hominem ad imaginem & ſimilitudinem. Dei enim imago eſt verbum di
uinum & regium, homo impatibilis, imago autem imaginis, mens humana. Si alio
autem nomine velis aſſumere aſſimilationẽ, inueneris apud Moſem diuinam quæ
nominatur conſequentiam. Dicit enim. Poſt Dominum Deum veſtrum ambula-
te, & eius præcepta cuſtodite. Sunt autem, vt opinor, Dei aſſectatores & cultores,
omnes qui ſunt virtute præditi. Hinc Stoici quidem dixerunt eſſe finem Philoſo-
phiæ, ſecundum naturam viuere: Plato autem Deo aſſimilationem, vt oſtendimus
E in ſecundo Stromate, & Zeno Stoicus qui id accepit à Platone. Is autem Plato ex
barbara id ſumens Philoſophia, dicit omnes bonos eſſe inter ſe amicos. Dicit enim
Socrates in Phędro, non conſequi ac euenire quòd malum ſit malo amicum, neque
vt bonum bono non amicum. Quod quidem ſatis quoque probauit in Lyſia, quod
in iniuſtitia & improbitate nunquam ſeruari potuerit amicitia. Et hoſpes Athe-
nienſis ſimiliter dicit actionem eſſe charam & Deo conſequentem, & quæ habet
vnam antiquam rationem, quando ſimile quidem ſimili, quod eſt moderatum, ſit
ſimile: Immoderata autem, nec immoderatis, nec moderatis ſunt amica. Deus au-
tem fuerit nobis rerum omnium menſura. Deinde rurſus ſubiungit inferius. Qui-
F uis enim bonus eſt bono ſimilis. Ea autem ratione & qui eſt Deo ſimilis, cuius bo-
no eſt amicus, & Deo. Cum in hoc ſum loco, illius quoque ſum recordatus. Dicit
enim in fine Timæi, oportere id quod intelligit aſſimilare ei quod intelligentia
apprehenditur conuenienter antiquæ naturæ. Cum autem aſſimilauerit, habere
finem vitæ optimæ, quæ à Diis propoſita eſt homini, & in tempus præſens & in fu

turum.Illa enim eandem vim habent quam hęc.Non ceſſabit qui quærit donec in- A
uenerit.Cum autem inuenerit admirabitur, admirans autem, regnabit, regnans
autem requieſcet.Quid verò,non illa quoque Thaletis quæ ex his ſumpta ſunt, in
ſecula ſeculorum Deum gloria affici,& cordis cognitorem à nobis dici apertè in-
terpretatur.Rogatus enim Thales quid ſit Deus.Id,inquit,quod neq. habet prin-
cipium nec finem.Cum autem rogaſſet alius,an Deum lateat homo aliquid agens.
Et quomodo,inquit,qui ne cogitans quidem? Porrò ſolum eſſe bonum id quod
eſt honeſtum nouit barbara philoſophia,& virtutem ſufficere ad felicitatem,cum
dixit.Ecce dedi ante oculos tuos bonum & malum,vitam & mortem,elige vitam.
Deut.30 Nam quod bonum eſt vitam appellat, & honeſtum eius electionem, malum autẽ,
electionem contrarii.Boni autem & vitæ vnus eſt finis,eſſe pium ac religioſum. B
Hæc eſt enim vita tua & dierum longitudo,id diligere quod pertinet ad veritatẽ.
Matth.22. Illa autem ſe habent manifeſtius.Seruator enim cum Deum diligere iuſſiſſet & pro
ximum,dicit in his duobus mandatis totam legem pendere & prophetas. Hæc do-
gmata vulgo iactant Stoici,& ante eos in Phædro precans Socrates.O Pan & Dii
alii,date mihi vt intus ſim pulcher & honeſtus. In Theæteto autem aperte dicit.
Qui enim pulchrè dicit & honeſtè, is pulcher eſt bonuſque & honeſtus.Et in Prota
gora fatetur Protagoræ familiaribus ſe eum conueniſſe qui eſſet pulchrior Alci-
biade,ſiquidem eſt pulcherrimum id quod eſt ſapientiſſimum.Dicebat enim virtu
tem eſſe animæ pulchritudinem,cõtra autem,vitium animæ turpitudinem.Atque
Antipater quidem Stoicus tribus quos ſcripſit libris, quod ex ſententia Platonis C
quod ſolum honeſtum eſt bonum,probat etiam quòd ex eius ſententia ſit ſuffi-
ciens virtus ad beatitudinem,& complura alia adducit dogmata quæ conueniunt
cum Stoicis,ab Ariſtobulo autem qui fuit tempore Ptolemæi Philadelphi, cuius
meminit is qui compoſuit epitomen rerum geſtarum à Machabęis,multos fuiſſe li
bros per quos probat,Philoſophiam peripateticam,ex lege Moſaica,& aliis depen
diſſe prophetis.Et hæc quidem ita ſe habeant. Fratres autem eſſe nos tanquam
vnius Dei & vnius magiſtri, videtur vtique nos Plato quoque vocare hoc modo.
Nam eſtis quidem omnino,qui eſtis in ciuitate,fratres,vt ad eos dicemus narran
tes fabulas.Sed Deus dum fingeret,quicunque quidem ex vobis erant apti ad im
perandum,aurum eis cõmiſcuit in generatione,& ideo ſunt præſtantiſſimi & ma- D
ximi pretii.Quicunque autem erant auxiliatores,argentum, ferrum autem & ęs
agricolis & aliis opificibus.Vnde dicit fuiſſe neceſſe vt amplecterẽtur & amarent;
ii quidem ea propter quæ eſt cognitio illos autem ea propter quæ eſt gloria. For-
taſſe autem diuinat electam hanc naturam quæ deſiderat cognitionem,niſi forte
tres aliquas ponens naturas, deſcribit tres formas reipublicę,vt quidam exiſtima-
runt,& Iudæorum quidem, argenteam.Græcorum autem, tertiam. Chriſtiano-
rum autem, quibus aurum regale eſt admixtum, nempe ſanctus ſpiritus,& vitam
Chriſtianam oſtendens,his verbis ſcribit in Theæteto. Dicamus verò de iis qui
ſunt ſummi & præcipui. Quid enim dixerit quiſpiam eos qui malè verſantur in
philoſophia? ii autem nec viam norunt in forum,nec vbi ſit prætorium aut curia, E
aut aliquis alius communis conuentus ciuitatis. Leges autem & ſcripta decreta
neque vident neque audiunt.Sodalium autem ſtudia & congreſſiones, & quæ cũ
tibicinis fiunt comeſſationes ne in ſomnis quidem eis venit in mentem exercere.
Bene autem an male factum quid ſit in ciuitate,aut quodnam eſt malum quod fa-
χόες. ctum eſt à maioribus, magis eos latuit quàm qui maris dicuntur choes & hæc ne
Matth.5. ſciunt quidem ſe neſcire,ſed re vera iacet quidem humi eius corpus & cum popu
lo verſatur.Ipſe autem,vt ait Pindarus,& terram & cœlum ſuperuolat,aſtrorum
motus quærens,& vniuerſam naturam omni ex parte indagans. Rurſus ipſi dicto
Domini.Sermo veſter ſit ita,ita,& non non,illud eſt aſſimilandum.Sed mihi & fal F
ſum concedere,& verum de medio tollere non eſt fas.Et iurandi prohibitioni con
gruit hæc dictio quæ eſt in decimo de Legibus.Laus autem & iuſiurandũ abſit de
re qualibet.Et in ſumma Pythagoras & Socrates & Plato,dicentes ſe audire vocẽ
Dei,

A Dei,conſiderantes vniuerſorum conſtructionem quæ à Deo accuratè & perfectè facta eſt & ab eo perpetuo continetur,audiuerunt Moſem dicentem.Dixit,& facta ſunt,deſcribente verbum Dei eſſe opus.Et cum conſtitiſſent in formatione hominis quæ facta eſt ex puluere, terrenum quidem eſſe corpus Philoſophi ſigillatim pronunciant.Homerus autem non veretur ponere loco execrationis.

Omnes in terram ſed uos redeatis & undam.

Sicut Eſaias dicens.Et conculcate ipſos tāquam lutum. Callimachus autem ſcribit dilucidè.Erat ille annus,quo aliquando volucris,& quod eſt in mari,& quadrupes ei loquebatur,vt lutum Promethei.Et rurſus idē.Si te,inquit,finxit Prometheus,
B & non ex alio luto factus es,& Heſiodus dicit de Pandora.

Vulcanum inſignem iuſſit mox puluere limpham
Miſcere, una hominiſque illi præbere loquelam. *Et mentem.*

Ignem ergo artificioſum via euntem in generationem,naturam definiunt Stoici. Ignis autem & lux allegoricè dicitur Deus,& verbum eius,à ſcriptura.Quid vero,non Homerus quoque deſcribens per paraphraſim aquę à terra ſeparationem, & manifeſtam aridæ detectionem,dicit de Tethide & Oceano?

Tempore nam longo ceſſauit inire cubile *Alter in alterius.*

Rurſus Deo potentiam in omnibus tribuunt,etiam qui apud Gręcos ſunt eruditiſſimi.Epicharmus quidem,erat autem Pythagoreus,dicens. Deum nihil effugit,
C hoc te oportet ſcire.Ipſe noſtri eſt inſpector,nihil eſt autē quod non poſſit Deus. Vates autem Lyricus.Poteſt autem Deus ex nigra nocte lucem emittere intemeratam,atris autem tenebris tegere purum diei iubar. Qui ſolus, inquit, poteſt, cum eſt dies, noctem facere,is eſt Deus. Et Aratus in iis quæ inſcribuntur Phænomena.

A Ioue principium,aſſiduis quem laudibus omnes
Concelebrant homines, fora ſunt Iouis omnia plena,
Compita cum pagis,omnes & cum æquore portus.
Omnibus atque utimur Ioue nos ex partibus omnes. Deinde infert.
Nam genus illius ſumus Nempe creatione.*Iſque & numine dexter.*
D *Dextera ſignificat, pigraſque ad munia gentes*
Excitat, in cœlis namque ipſe hæc ſigna locauit,
Aſtra & diſtinguens, claris annumque coronans
Stellis, queis homini certiſſima ſigna darentur
Horarum, ut ſtabili procedant omnia curſu.
Atque illum ſemper primum extremumque precantur
Salue mire Pater qui ingentia commoda præbes.

Quinetiam ante eum Homerus in clypeo quem fabricatus eſt Vulcanus mundi creationem ſcribens ex Moſis ſententia.

E *Terras atque mare & cœlum fabricatus in illo eſt,*
Omnia reſplendens & cœlum quæ aſtra coronant.

Qui enim & poëtarum verſibus,& iis quæ ſoluta ſcripta ſunt oratione,canitur Iupiter,in Deum refert cogitationem.Iam verò,vt ſemel dicam,Democritus ſcribit paucos eſſe ſub luce homines,qui hic manus extendunt,quem nunc aërem Græci vocamus.Dicitur in fabulis omnia Iupiter,iſque omnia nouit,& donat,& aufert, & eſt is Rex omnium.Magis autem myſticè Pindarus quidem Bœotus,vt qui eſſet Pythagoreus,Vnum virorum,dicens diuinitus afflatorum eſt genus, ex vna autem matre ſpiramus ambo,tradi materiam, & vnum eius opificem, quem ἀριστοτέχναν vocat, id eſt, prędarum ac optimum artificem,qui etiam pro meritis pro-
F greſſionem præbuit ad diuinitatem. Taceo enim Platonem. Is apertè in epiſtola ad Eraſtum & Coriſcum,videtur neſcio quomodo patrem & filium oſtendere ex ſcripturis Hebraicis.Cum ita eos hortatur,iurantes,ſtudio adhibito à muſis non alie-

no,& ſtudii ſorore diſciplina,Deum ipſum omninm rerum cauſam & ducis & cau A
ſæ patrem Dominum iuretis,quem ſi recte philoſophati fueritis,intelligetis. Et
quæ eſt in Timæo concio,patrem vocat opificem,ſic dicens.Dei Deorum quorum
ego ſum pater & opifex operum.Quare quando etiam dicit. Circa omnium Re-
gem ſunt omnia,& illius cauſa omnia,illum quoque omnium cauſam appellans,
Secundum autem circa ſecunda,& tertium circa tertia, non aliter ego exaudio,
quàm ſanctam ſignificari trinitatem.Nam tertium quidem eſſe ſanctum ſpiritum,
filium autem ſecundum,per quem facta ſunt omnia ex voluntate patris. Idem au-
tem in decimo libro de Republica meminit.Heri Armenii,genere Pāphyli qui eſt
Zoroaſter.Ipſe quidem certe Zoroaſter hæc ſcribit.Conſcripſit Zoroaſter Arme
nii filius,genere Pamphylus.In bello mortuus,cum eſſem apud inferos,à Diis di- B
dici.Hunc Zoroaſtrem,cum duodecimo die poſt mortem in rogo fuiſſet poſitus.
Plato dicit reuixiſſe.Ac fortaſſe quidem reſurrectionem,fortaſſe autem illa tacitè
ſignificat,nempe quod per duodecim ſigna animæ viam capeſſunt ad aſſumptionē.
Ipſe autem ad generationem quoque dicit eundem eſſe deſcenſum.Ea ratione exi
ſtimandum eſt Herculis quoque fuiſſe duodecim certamina, poſt quæ,à toto mun
do liberationem conſequitur anima.Admitto etiam Empedoclem,qui admodū,
naturaliter vniuerſorum meminit inſtaurationis, quod ſcilicet aliquando futura
ſit mutatio in ignis eſſentiam.Heraclitus Epheſius eſt manifeſtiſſimè in hac ſenten
tia, cum vnum quidem mundum cenſuiſſet eſſe æternum, alterum verò nouiſſet C
interire,eum ſcilicet qui conſiſtit per variam & multiplicem & exornationem,vt
qui non ſit alius ab illo qui aliquo modo ſe habet. Cæterum quòd æternum qui-
dem nouerat mundum qui ex vniuerſa eſſentia eſt æternè qualis,planum facit, ſic
dicens.Mūdum eundem vniuerſorum neque Deorum vllus fecit, nec hominum.
Sed fuit ſemper,& eſt,& erit ignis ſemper viuens, menſuras accendens, & extin-
guens menſuras.Quod autem eum & ortum eſſe,& in eum cadere interitum,pu-
taret,ſignificant ea quæ ſubiunguntur.Ignis conuerſiones,primum mare. Maris
autem dimidium quidem terra,dimidium verò fulmen.Virtute enim ac poteſta-
te dicit,quòd ab adminiſtrante verbo & Deo,ignis,nempe omnia per aërem con-
uertuntur in humidum,quod eſt veluti ſemen mūdi diſpoſitionis,quod vocat ma D
re.Ex eo autem rurſus gignitur terra & cœlum,& quæ in eis continentur. Quo-
modo autem rurſus in priſtinum ſtatum redeat & igneſcat,per hæc aperte oſtedit.
Mare diffunditur,& menſionem accipit eadem ratione quæ prius erat antequam
mare fieret.Similiter eadem quoque de aliis elementis.Ei cōſimilia decreta ferunt
etiam Stoicorum doctiſſimi,tractantes & de conflagratione,& mundi adminiſtra
tione,& de mundo qui eſt æternè qualis & de homine,& de animarum noſtrarum
permanſione.Rurſus autem Plato quoq. in ſeptimo de Republica,eum qui eſt hic
diem,nocturnum appellauit,propter mundi principes,vt ſentio, harum tenebra-
rum.Somnum autem & mortem,animæ deſcenſum in corpus,eo modo quo Hera
Pſal. 3. clitus.Nunquid autem de Seruatore hoc prædixit ſpiritus,dicens per Dauid.Ego E
dormiui & ſoporatus ſum,excitatus ſum quoniam Dominus me ſuſcipiet.Non ſo
lam enim Chriſti reſurrectionem ex ſomno excitationem, ſed etiam Domini in
carnem deſcenſum,ſomnum vocat allegoricè.Iam verò idem Seruator præcipit,
Math. 25. vigilate,perinde acſi diceret.Meditemini viuere,& tentetis ſeparare animā à cor-
pore.Diem quoque dominicum,in decimo de Republica Plato per hæc diuinat.
Poſtquā autem iis qui fuerint in prato ſeptem dies tranſierint,ſurgentes hinc opor
tet octauo proficiſci,& quarto die venire. Atque pratum quidem oportet audire
ſphæram inerrantem,vtpote locum mitem,placidum & benignum,piorumque &
ſanctorum locum.Septem autem dies,vnumquemque motum ſeptem errantium,
& omnem operandi artem quæ tendit ad finem quietis, Iter autem quod fit poſt F
errantes,deducit ad cœlum,hoc eſt,octauum motum & diem.Quarto autem die
dicit abire animas,ſignificans iter quod fit per quatuor elementa.Quinetiam ſepti
mum diem ſacrum,non ſolum ſciunt Hebræi, verum etiam Græci, per quem vni-
uerſus

A uerſus mundus circumagitur eorum quæ viua gignuntur,& omnium quæ produ cuntur à natura. Heſiodus quidem ſic de eo dicit.

Prima dies ſacra eſt,tum quarta & ſeptima ſacra. Et rurſus.
Septimo erat rurſus lux uel clariſſima Solis. Homerus autem.
Sacra dies uerò poſt hæc tum ſeptima uenit
Et ſeptima ſacra fuit. Et rurſus.
Septenuſque dies fuit , in quo cuncta peracta. Et rurſus.
Luceque ſeptena ex ripis Acherontis abimus.

Quinetiam Callimachus quoque Poëta ſcribit.

B *Omnia ſeptenaque die perfecta fuere.* Et rurſus.
Septimus inque bonis , natalis ſeptimus illi eſt. Et
Septimus in primis , perfectus ſeptimus extat. Et
Sydereo in cœlo ſeptem perfecta fuere
Orbibus, omnis quæ apparent uoluentibus annis.

Quinetiam Solonis elegiæ ſeptenarium numerum valde celebrant. Quid verò, an non ſimiliter ſcripturæ quæ dicit, Tollamus iuſtum à nobis, quoniam eſt nobis inutilis, Plato propemodum propheticè prædicens ſalutarem diſpenſationem, ſic dicit in ſecundo de Republica? Qui autem ſic eſt affectus iuſtus, flagris cædetur, torquebitur, vincietur, ei oculi effodientur, & poſtremo omnia mala perpeſſus, ſuſpẽdetur. Et Antiſthenes Socraticus vocem illam propheticam circumlocutione exprimens quę dicit. Cui me aſſimilauiſtis, dicit Dominus, ait eum nulli eſſe ſimilem, Eſa.40. quoniam nemo poteſt eum diſcere ex ſimilitudine & imagine. Xenophon quoque Athenienſis ſimilia dicit his verbis. Qui ergo omnia concutit & facit quieſcere, manifeſtus quidem eſt, vt qui ſit magnus & potens: quali autem ſit forma prẽditus non apparet. Neque verò Sol qui videtur luce illuſtrare omnia, ipſe quoque videtur permittere vt videatur. Sed ſi quis eum impudenter fuerit contemplatus, is priuatur oculis.

Quæ caro namque oculis cœleſtem cernere poſſit
Verum, immortalemque Deum, cui in uertice cœli eſt
B *Sedes. Sed Solis radios nec cernere fixis*
Luminibus poterit quiſquam mortalis ab ortu. Vt prædixit Sibylla.

Rectè ergo Xenophanes quoque Colophonius docens vnum eſſe Deum & incorporeum, ſubiungit.

Maximus in genere eſt diuum atque hominum Deus unus,
Qui nec corpore nec mente eſt mortalibus ullis Aſſimilis. Et rurſus.
Verum uidentur progignere homines Deos.
Horumque ueſte uoceque & corpore uti. Et rurſus.
Si inſtrumenta manus bubus atque leonibus eſſent,
Pingere quis poſſent, hominumque operarier artes,
Depingenda ab eis eſſet ſi forma Deorum,
Tales hi formas facerent & corpora eorum
Talia, quale ſibi corpus natura dediſſet.

Rurſus igitur audiamus Lyricum Bacchylidem de diuina natura dicentem. Sunt hi quidem à morbis vel valde indomiti, & nulli crimini affines, hominibus nulla in re ſimiles, & Cleanthem Stoicum, qui in quodam poëmate de Deo hæc ſcribit.

Sit quale nam bonum rogas, à me audies,
Quod ordinatum eſt, religioſumque ac pium.
Iuſtum, ſui potens, decorum ac utile.
Quod eſt ſeuerum graue, ſemper conducibile,
Expers metus, doloris, & moleſtiæ,
Iuuans, placens, pulchrè ſibi conſentiens.

Clarum nec inſolens, modeſtum & uehemens. A
Quod permanet, poteſt nec quis imitarier.

Idem autem tacitè reprehendens vulgi idololatriam, ſubiungit.

Seruilis eſt qui opinionem reſpicit,
Vt conſecuturus aliquid per hanc boni.

Non eſt ergo de Deo ſentiendum conuenienter vulgi opinioni.

Nam clanculum haud exiſtimo
Viri ſceleſti amictum illum imitarier.
Atque ut hominem, ſuum cubile ingredier.

Ait Amphion Antiopæ. Sophocles autem directè dicit ac dilucide.

Congreſſus eſt eius cum matre Iupiter, B
Non aureus forma, aut amictus cygneis
Plumis, puellam olim uelut Pleuromam
Ingrauidauit, ſed homo uel planiſſimè.

Deinde verò perſequens, hæc quoque ſubiunxit.

Sponſæ uelox adulter mox ſcandit gradus

Et deinde narrat apertius incontinentiam Iouis de quo narrantur hæ fabulæ.

Is nec cibum tetigit, aqua nec ſe abluit.
Cubile init ſed corde qui eſſet ſaucius. C
Et nocte tota operam uoluptati dedit.

Atque hæc quidem dimittantur theatrorum ignorantiæ. Apertè autem dicit quidem Heraclitus. Eius quod oportet orationem homines ſemper minimè intelligunt, & priuſquam audierint, & cum primum audierint: Lyricus autem Melanippides canens, dicit. Audi me ò pater miraculum mortalium, qui regis animam ſemper viuentem. Magnus autem Parmenides, vt Plato dicit in Sophiſta, de Deo hoc modo ſcribit.

Eſt is & ingenitus, nec in hunc unquam cadit ullus
Interitus, totuſque, unigena, firmus, & ortus. Expers. Et Heſiodus.
Cunctorum quæ morte carent rex es dominuſque. D
Ia *De imperio poterit nec quis contendere tecum.*

p m verò tragœdia quoque abducens à ſimulachris, docet in cœlum ſuſpicere. Sohocles quidem, vt ait Hecatæus qui compoſuit hiſtorias, vbi agit de Abrahamo & de Aegyptiis, in ſcena apertè exclamat.

In ueritate eſt unus eſt unus Deus.
Cœlumque terramque ſpatioſam is condidit,
Ponti truceſque fluctus, uimque fluminum.
Sed corde multi aberrantes mortalium,
Nos poſuimus malorum pro ſolatio,
Imagines Deum factas ex lapidibus, E
Ex ære uel auro, uel ex ebore typos.
Iiſque immolantes, & celebrantes dies
Feſtos, pios, pieque agere nos credimus.

Euripides autem tragicè canens in eadem ſcena.

Altum, inquit, uides & infinitum hunc æthera,
Suo humido terram qui complexu tenet.
Puta Iouem hunc, eumque credito Deum.

In actu autem qui inſcribitur Pirithus, hæc quoque canit tragicè. Te qui per te ortus es, qui in imbre æthereo omnium naturam implicaſti, circum quem lux quidē & furua nox, variorumque colorum, & quæ diſcerni non poteſt aſtrorum multitudo aſſiduè ducit choreas. Hic enim cum qui per ſe eſt ortus, mentem dixit opificem. Quæ autem deinceps conſequuntur pro mundo ponuntur, in quo eſt repugnantia F

gnantia

A gnantia lucis & tenebrarũ,& Euphorion & Aeſchylus de Deo dicit grauiſſime.

Iupiter eſt æther, eſt terra Iupiter
Cœlumque & omnia Iupiter, & ſi quid ſupra.

Scio ego Platonem quoque Heraclito adſtipulari qui ſcribit. Vnum quod eſt ſa-
piens, ſolum dici non vult, & vult, nomen Iouis. Et rurſus. Lex eſt & conſilium
vni parere. Quod ſi velis illud dictũ ad ſenſum deducere anagogicum. Qui habet
aures audiendi, audiat, id inueneris ſic declarari ab Epheſio. Qui nõ intelligentes
audierunt, ſunt ſurdis ſimiles. Quod vulgo dicitur, teſtatur eos abeſſe præſentes.
Sed vnũ quoq. principium ex Græcis audire deſideras? Timęus Locrus in opere de
B Natura his verbis mihi feret teſtimonium. Vnum principium omnium eſt ingeni-
tum. Si enim eſſet genitum, non eſſet vtique amplius principium, ſed illa ex qui-
bus genitum eſſet principium. Ex illo enim vera profluxit opinio, nempe. Audi, in
quit, Iſraël, Dominus Deus tuus vnus eſt, & ei ſoli ſeruies.

Omnibus en patet is, clarusque & apertus, inerrans.

Vt ait Sibylla. Iam verò videtur Homerus quoque dicere patrem & filium, per
aptam, vt contigit, horum diuinationem.

Certè cum ſolus ſis uim tibi ſi afferat Vris,
Nec ratione queat fugier morbus Iouis ulla;
Namque Iouem ægiferum nihilum curare Cyclopes. Suerunt.

C Et ante eum Iupiter loquens de eo quod eſt propoſitum, dixit.

Nate Iouis magni, pater & Iouis ægiferentis.

Xenocrates autem Chalcedonius, vnum quidem vocans ſupremum Iouem, alte-
rum vero vltimum, relinquit patris & filii expreſſionem. Et quod eſt admirabile
& pręter opinionem, videtur Homerus quoque Deum cognoſcere, qui inducit
Deos obnoxios humanis motibus & affectionibus, quem ne ſic quidem reueretur
Epicurus, ſic certè dicit.

Inſequeris cur me pedibus pernicibus, ipſe
Mortalis Pelide immortalem, an tibi notus
Non ego ſum Deus.

D Deum enim à mortali non poſſe capi, nec pedibus, nec manibus, nec oculis, nec de Eſa. 40.
nique toto corpore comprehẽdi, ſignificauit. Cuinam aſſimilaſtis Dominum, aut
cui nam ſimilitudini ipſum aſſimilaſtis, inquit ſcriptura. Num faber fecit imagi-
nem, aut aurifex fuſo auro eum inaurauit? & quæ ſequuntur. Et Comicus Epichar λόγος. verbũ & ratio.
mus de verbo ſic apertè dicit in Republica. Vita hominum ratiocinatione & nume
ro valde indiget. Viuimus autem numero & ratiocinatione. Hęc enim conſeruant
homines. Deinde ſubiungit apertè. Ratio regit homines, & ritè ſeruat. Deinde ſi
eſt homini ratiocinatio, diuina quoque præterea ratio ineſt homini in iis quæ ad
victum pertinent & alimenta. Artes autem omnes diuina conſequitur ratio, quæ
ipſi ſemper eos edocet quidnam vtile facere oporteat. Non enim homo inuenit ar
E tem, ſed eam affert Deus. Hominis autem ratio orta eſt ex diuina ratione. Iam ve
ro cum ſpiritus clamauerit per Eſaiam. Quid mihi multitudinem ſacrificiorum, in Eſa. 1.
quit Dominus. Plenus ſum holocauſtis arietum. Adipem agnorum, & ſanguinem
taurorum nolo, & paulopoſt ſubiungat. Lauamini, mundi eſtote, auferte iniquita
tes ab animabus veſtris, & quæ deinceps conſequuntur, Menander Comicus ſcri-
bit iiſdem verbis.

Sacrificium at ſi quis offerens, ò Pamphile,
Taurorum aut hœdorum aliquam multitudinem,
Aut aliorum eiuſmodi, uel quidpiam
Quod arte ſit laboratum, utpote aureas
F *Purpureas uel quas confecit chlamydas,*
Eburnea aut ſmaragdina animalcula,
Propitium futurum ſibi putat Deum,

Et fallitur, nimiſque is eſt mente leui; A
Namque probus frugique oportet uir ſiet
Nec uirgines uitiet, adulter nec ſiet
Nec quid furetur is, cædem nec perpetret.
Ne acum quidem implicatum cupias Pamphile.
Namque aſpicit propinquus qui eſt tibi Deus.

Hier.23 Deus appropinquans, inquit, ego ſum, & non Deus procul. Aut quid faciet homo in occultis, & non videbo ipſum, inquit per Hieremiam. Et rurſus Menander ſcripturam illam circumloquendo proferens. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ & ſperate in Domino, ſic ſcribit.

Neque acum chariſſime. B
Deſideres unquam alienam, nam Deo
Facta haud iniqua ſed quæ iuſta ſunt placent.
Sinit laborantem ſed augere rem ſuam.
Terram colentem noctuque & interdiu.
Iuſtus Deo autem aſſiduè ſacrifica.
Non ueſtibus nitidis ſed corde ſplendidus.
Si audiueris tonitru, ne fugito, conſcius
Si nil tibi ſis penitus here, nam Deus C
Te reſpicit præſens propè.

Eſa.52 Adhuc te loquente, inquit ſcriptura, dicam. Ecce adſum. Diphilus rurſus Comicus quædam huiuſmodi diſſerit de iudicio.

Tu ne mortuos putas heus Nicerate,
Qui ſe omnibus repleuere uoluptatibus,
Ac ſi Deum latuiſſent, penitus eſſe liberos?
Iuſtitiæ eſt oculus tuetur qui omnia.
Namque in inferis duas putamus ſemitas,
Vnam bonorum, ſed malorum eſſe alteram
Viam, licet duas tellus ſimul tegat D
Agedum furare alacriter omni tempore,
Prædare, diripe, ſpolia, at ne erraueris.
Iudicium eſt, faciet quidem quod in inferis
Qui eſt omnium Dominus Deus, cui nomen eſt
Terribile, ego quod neque nominauerim.
Mortalium ſi quis putat ſed indies
Dum agit mali quidquam, latere illud Deos
Male is putat, falſique deim conuincitur.
In otio & quiete dum degit iuſtitia, E
Videte quicunque haud Deum eſſe creditis.
Eſt, eſt enim Deus, ſi quis facit ſed improbè
Cum ſit malus, tempus ille contemperet.
Nam tempore ille poſterò pœnas dabit.

Conuenit autem his quoque per hæc tragœdia.

Erit næ, erit nouum nam tempus ſeculi.
Quand' ignis effundet refertas copias
Auratus æther, flamma quæ paſta & fuit,
Terrena cuncta, cunctaque & ſublimia
Vret furens. Et rurſus ſubiungit paulo poſt. F
Sed uniuerſum ubi defecerit,
Totum profundum tunc peribit fluctuum.

Tellus

A *Tellus manebit & deſerta, non enim*
Pennata producet folia igne torrida.
Seruabit at deinde cuncta quæ perdiderat.

His ſimilia inuenimus etiam in Orphicis ſcripta hoc modo.

Nam quos celarat, iucunda ad lumina cunctos
Rurſus ſolicitus ſacro de corde remiſit.

Quòd ſi ſanctè & iuſtè vixerimus, beati hic quidem, ſed poſt exceſſum è vita beatiores, non qui aliquo tempore ſimus felices, ſed qui poſſimus in æuum quieſcere.

Vna cum ſuperis habitantes: menſa in eadem
B *Quæ ſortes Danai, communi & ſorte fruentes.*

Ait philoſophica Empedoclis Poëtica. Non erit aliquis adeo magnus, vel ex Græcorum ſententia, vt ſuperet iuſtitiam, neque adeò paruus, vt lateat. Idem autem Orpheus hæc quoque dicit.

At uerbum aſpiciens diuinum, totus in illo
Perſiſte, atque tuæ præcordia corrige mentis.
Ingrediens recta & ſolum cœli aſpice Regem *Immortalem.*

Et rurſus de Deo dicens, eum non cadere ſub aſpectum, ait eum fuiſſe cognitum vni ſoli genere Chaldæo, ſiue eum dicens Abraham, vel eius filium, his verbis.

Vnus præterquam, cui deriuatur origo
C *Chaldæûm ex genere, is noſcebat ſydera cœli*
Illorumque uias, & qui moueatur in orbem
Sphæra, & tellurem circumuertatur in axe.
Spiritus & regat hanc & in aëre & æquore fuſo.

Deinde illud, ſubiungit Cœlum mihi eſt ſedes, terra autẽ ſcabellũ pedum meorũ.

Ipſe autem in magno conſtans & firmus olympo eſt.
Aureus huic thronus eſt, pedibus ſubiectaque terra.
Oceani ad fines illi portenditur ingens
Dextera, montanas atque intus concutit illi
D *Ira baſes, motus nec poſſunt ferre ualentes.*
Ipſe eſt in cœlis, & terram amplectitur omnem.
Principium mediis extremiſque ipſe paratum eſt,
Non aliter fas eſt te dicere, membra tremiſcunt *Cogito dum ſummum.*

Et quæ deinceps ſequũtur. Per hæc. n. ſignificauit omnia illa Prophetica. Si aperueris cœlũ, tremor ex te apprehẽdet montes: & liqueſcent ſicut à facie ignis liqueſcit cera, & per Eſaiã. Quis mẽſus eſt cœlũ palmo, & terrã pugillo. Rurſus quãdo dixit. Eſa. 40.

Aetheris atque erebi ponti terræque tyrannus.
Terribili tonitru quaſſaſque palatia cœli.
Dæmones & quem horrent, timet & quem turba Deorum,
E *Cui parent parcæ, quamuis nil mitiget illas.*
Exitij expers Matripater, uoluuntur ab ira
Cui omnia, qui uentoſque moues, atque omnia nymbis
Contegis, atque ſecas latum æthera fulmine. In aſtris
Perpetuus tuus eſt ordo, præcepta ſequendo.
Candentique tuæ ſedi per multa laborans
Adſtant Angelicus populus, quîs maxima cura
Mandata eſt hominum. Producit uer tibi flores
Purpureos ueniens. A te quoque tempus hibernum eſt,
F *Nubibus aduentans gelidis, quas diuidit imis.*

Deinde ſubiungit, apertè Deum appellans omnipotentem.

Exitii expertem, immortalem, dicere ſolum
Quem poſſunt, quibus eſt innatum morte carere.

Fato, ἀνάγκῃ id eſt neceſſitate φεικτὸς, ἀιτ-τιβὸς μάχας, ἄφθιτε.

Maxime diuorum fato comitatus adeſto, A
Magnus, & expers interitus, qui es ab æthere cinctus.

Per illud quidem Matripater, non ſolum ſignificauit generationem, ſed etiam dedit occaſionem iis qui introducunt productionem, vt Dei quoque coniugem excogitarent. Paraphraſticè autem ſcripturas illas exponit Propheticas, nempe & eã quæ dicitur per Eſaiam. Ego ſolidans tonitru, & creans ſpiritum, cuius manus exer
Deut. 33 citum cœli fundauerunt, & eam quæ per Moſem. Videte, videte quòd ego ſum, & non eſt alius Deus præter me. Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiam, & medebor, non eſt qui de manibus meis eripiat.

Ipſe malum exque malo plantat mortalibus, atque
Erumnas triſtes, deinde & lachrymabile bellum. B

Ex Orphei ſententia. Talia etiam Archilochus Parius. O Iupiter, tuum quidem eſt cœli imperium. Vides autem opera quæ populum ad cœlos dirigunt, & quæ fas eſt fieri. Canat rurſus nobis Orpheus.

Oceani ad fines expanſa eſt & manus illi
Vndique dextera, ſub pedibus ſubiectaque terra eſt.

Hæc illinc apertè ſumpta ſunt, nẽpe Dominus ſeruabit ciuitates quæ habitantur: & totum orbẽ terræ manu cõprehendet, tanquã nidum, Dominus qui fecit terrã in fortitudine ſua, vt ait Hieremias, & erexit orbem terrę in ſua ſapiẽtia. Præterea autem Phocylides Angelos vocans dęmones, alios quidem ex his eſſe bonos, alios verò eſſe malos per hæc oſtẽdit. Nam nos quoq. accepimus aliquos qui defecerũt. C

Dæmonibus non una uiris natura nocendi eſt
Sunt etenim longè uenientia qui mala pellunt.

Rectè verò Philæmon quoque Comicus ſimulachrorum cultum per hęc excindit.

Fortuna non eſt nobis ulla uſquam Dea.
Non eſt, ſed unicuique quod euenerit,
Caſuque fit, fortuna nobis dicitur. Sophocles autem Tragicus.
Ipſis non ueniunt certe Diis omnia ſponte
Excepto Ioue, principium nam & finis in illo eſt. Et Orpheus.
Imperium unum eſt, unus dæmon, lumine replens D
Cœlum, facta in eo ſunt in quo & cuncta mouentur,
Ignis aqua & tellus. Et quæ deinceps conſequuntur.

Et Pindarus Lyricus, veluti quodam bacchico furore corripitur, & aperte, dixit quid ſit Deus, nempe quòd vniuerſum. Cum autem dixerit. Exiguam ſapientiam ſperat homo habere ab homine. Deorum autem conſilia mortali mẽte ſcrutari eſt difficile, mortali autem natus eſt matre, ex illo deduxit ſententiam, nempe. Quis
Eſa. 40 nouit mentem Domini, aut quis eius fuit conſiliarius? Quinetiam Heſiodus per ea quæ ſcribit his conſonat.

Non uates inter terreſtres ullus habetur,
Qui Iouis ægiferi poſſit cognoſcere mentem. E

Meritò ergo Solon Athenienſis qui ipſe quoque ſecutus eſt Heſiodum ſcribit.

Omnibus atque uiris mens eſt obſcura Deorum

Gen. 3. Rurſus cum Moſes prædixerit mulierem in labore & dolore eſſe parituram, propter præuaricationem, ſcribit quidam poëta non ignobilis.

Nunquam noctuque diuque
A triſti ærumna ceſſabunt atque labore,
Horum diique graues mittent in pectore curas.

Præterea Homerus quidem, cum dixit.

Ex auro uerum trutinas pater ipſe librabat. F

Deum iuſtũ ſignificat. Menander autẽ Comicus Deum bonũ interpretans, dicit.

Adeſt uiro cuilibet dæmon bonus,

Cum

A *Cum natus eſt ſtatim, ut ad uitam inſtituat.*
Nam dæmonem malum non par eſt credere
Eſſe, ut bonam lædat uitam. Deinde ſubiungit.

Sed bonum in omnibus Deum, aut omnẽ Deum dicens eſſe bonum, aut quod potius dicendũ eſt, Deum eſſe bonũ in omnibus. Rurſus Aeſchylus quidẽ Tragicus, Dei exponens potentiam, nõ veretur ipſum appellare etiam altiſſimum, per hæc. πάντα ἀγαθὸν eſt anceps poteſt enim ſignificare omnem bonum autem bonũ in omnibus.

Mortalium à rebus Deum ſeiungito.
Neque ſimilem unquam eum tibi eſſe credito.
Neſcis eum quandoque ignem uiderier?
B *Potentia eſt magna, nunc aqua eſt, nunc tenebræ.*
Et ſimilis ipſe fit quandoque beſtijs,
Ventoque, nubique, fulguri, atque pluuiæ.
Inſeruiunt ei mare, altique ſcopuli,
Fons omnis, undique eſt collecta ſimul.
Montes tremiſcunt, terraque, & uaſti maris
Ingens profundum, & montium cacumina,
Cum uiderint Domini oculos terribiles
Cuncta, potens nam gloria eſt altiſſimi.

C Annon tibi videtur explicare per paraphraſim illud. A facie Domini tremit terra. Pſal.113 Hic accedit quod Apollo diuinandi peritiſſimus, Dei gloriæ ferens teſtimonium, cogitur dicere de Minerua, quando Medi bellum gerebant in Græciam, quòd rogabat & Ioui ſupplicabat pro Attica. Sic autem habet oraculum.

Caſta Iouem haud potis eſt ſummum placare Minerua,
Permultis uerbis prudenti & pectore ſupplex,
Igni at multa dabit uehementi templa Deorum,
Quæ ſudore hic ſtant nunc promanantia multo,
Et concuſſa metu. Et quæ ſequuntur.

D Theatrides autem ſcribit in libro de Natura. Vnum eſt autem eorum quæ ſunt principium quidem vnum verò verum. Illud enim eſt in principio vnum & ſolũ.

Sed non eſt alius quiſquam magno ſine Rege.

Inquit Orpheus. Cui credens Comicus Diphilus ſententioſiſſimè. Eum, inquit, qui eſt pater omnium, ſolum honora perpetuò.

Qui tot bonorum inuentor eſt & conditor.

Meritò ergo Plato quoque aſſuefacit optima ingenia, vt veniant ad diſciplinam, quam prius diximus eſſe maximam, & vt videant bonũ, & illa adſcendant adſcenſione. Hoc autem, vt videtur, non fuerit teſtæ conuerſio, ſed animæ circumactio à nocturno quodam die ad verum eius quod verè eſt reditum, quem quidẽ dicemus
E eſſe philoſophiam: & eos qui ſunt eius participes, aurei generis eſſe iudicent, dicẽdo. Eſtis quidem omnes fratres: quinam autem ſint aurei generis, accuratiſſimè & omnino iudicent. Patrem ergo & vniuerſorum effectorem natnraliter & citra doctrinam omnia ex omnibus apprehendunt, inanima quidem, quæ naturalem quandam habent conſenſionem & conuenientiam cum animali, ex animatis autem, alia quidem iam immortalia quę per diem operantur. Ex iis autem quæ ſunt adhuc mortalia, alia quidem in metu, & quę per matrem adhuc vehuntur in vtero. Alia autem quæ libera & quæ eſt in eorum poteſtate vtuntur ratiocinatione, vt ex hominibus omnes Gręci & barbari. Nullum autem vſquam genus, neque agricolarum, neque paſtorum, neque eorum qui verſantur in ciuitatibus, poteſt viuere, niſi eius quod eſt præſtantius ac melius fide præoccupatum præuentumque
F fuerit. Quamobrem vniuerſa quidem gens Orientalium, & vniuerſa quæ pertinet ad occidentem, ſeptentrionem & auſtrum, vnam habet & eandem anticipatam notionem de principatu eius qui conſtituit, ſiquidem quæ ſunt vniuerſæ & maxi-

mè generales eius operationes, omnes ex æquo peruaſerunt. Longè autem magis A
qui apud Græcos fuere curioſi Philoſophi, à barbara moti philoſophia, ei qui non
cadit ſub aſpectum, & eſt ſolus, & potentiſſimus, & artifex maximus, & eorũ quæ
κρεῖσσ᾽ πρό- ſunt pulcherrima auctor præcipuus, dedere prouidentiam, verũ quæ ſunt his conſe
φρασιν. quẽtia, niſi à nobis inſtituti fuerint, neſcientes. ſed neque quomodo natura ſit inſi-
tum vt Deus mente cogitetur, ſed ſolum, vt iam ſæpe diximus, per eius apparẽtem
Rom. 3. veram oſtẽſionem. Meritò ergo Apoſtolus. At Iudęorum, inquit, ſolum eſt Deus,
non etiam Græcorum, non ſolum dicens Propheticè, eos qui ex Græcis credunt
Gręcos Deum eſſe cogituros, ſed illud quoque ſignificans, quòd poteſtate quidẽ
fuerit Dominus & Deus omnium, & re vera omnipotens, cognitione autem non
omnium. Neque enim id quod eſt, neque quomodo Dominus & pater & creator, B
neque aliam veritatis norunt œconomiam ac diſpenſationem, niſi ab ipſa didice-
rint. Similiter etiam Prophetica habent eandem vim cum dicto Apoſtolico. Nam
Eſaias quidẽ dicit. Si autem dicit is In Domino Deo noſtro confidimus, nunc mi-
ſceamini cum Domino meo Rege Aſſyriorum. Et ſubiungit. Et nunc non ſine Do
mino aſcẽdimus in hanc regionem vt in eam bellaremus. Ionas autem ipſe quoque
Ionæ. 1. Propheta idem tacitè ſignificat, cũ dicit. Et acceſſit ad ipſum is qui proram guber-
nabat, & dixit ei. Cur tu ſtertis? Surge, inuoca Dominum Deum tuum, vt ſeruet
nos, & non pereamus. Nam illud quidem Deus tuus, dicens ei qui norat per agni-
tionem, hoc autem, vt ſeruet nos Deus, ſignificauit conſenſionem gentium quæ
applicarat mentem ad omnipotentem, & nondum crediderant. Et rurſus idem. Et C
dixit ad ipſos. Seruus Domini ego ſum, & Dominum Deum cœli ego timeo. Et
rurſus idem. Et dixerunt. Nequaquam Domine, ne pereamus propter animam ho
minis huius. Malachias autem Propheta aperte oſtendit Deum dicentem. SACRI-
Mal. 1. FICIUM non accipiam ex manibus veſtris, quoniam ab ortu Solis vſque ad occa-
ſum, nomen meum glorificatum eſt in gentibus: & in omni loco mihi offertur ſa-
crificium. Et rurſus. Quoniam Rex magnus ego ſum, ait Dominus omnipotens, &
nomen meum clarum eſt in gentibus. Cuiuſmodi nomen? In iis quidem qui credi-
derunt, filius patrem ſignificans. In Græcis autem, Deus creator. Liberum autem
arbitrium Plato per hæc oſtendit. Virtus autem nõ paret alterius Dominio, quam
prout vnuſquiſque vel honorauit vel deſpexerit, erit eius particeps. Eius qui elege D
rit, culpæ non poteſt in Deum cauſa conferri. Deus enim nunquam eſt cauſa malo-
rũ. O Troiani bellicoſi, inquit Lyricus, Iupiter regnator ſuperũ qui omnia aſpi-
cit, non eſt mortalibus cauſa malorum. Sed omnibus hominibus in medio eſt pro-
poſitum vt apprehendant iuſtitiam caſtam & ſanctam Eunomiæ comitem & pru-
dentis Themidis. Beatorum ò pueri qui nunc inueniſtis ſociam vna habitantem.
Pindarus autem apertè inducit Seruatorem vnà habitantem cum Themide. Re-
gem Seruatorem iuſtum hoc modo interpretans. Primum quidem bono conſilio
præditam Themin cœleſtem, aureis equis, propter Oceani rupem parcæ ad vene-
rabiles Olympi ſcalas, in viam duxere præpinguẽ vt eſſet vetus Seruatoris cõiunx.
Ea verò, fręnis aureis, & pręclarum fructum ferẽtes, peperit bona Seruatores. Qui E
ergo non credit veritati, humana autem eſt doctrina inflatus, miſerque eſt & infe-
lix, & qui, vt ait Euripides, hæc videns, Deum mente non cogitat, de ſublimibus
autem rebus diſputationis, procul tortuoſas iacit fallacias, quas indomita temere
iaculatur lingua, de iis quæ non videntur, nullius certè particeps ſententiæ, acce-
dens, inquam, ad veram qui vult diſciplinam, audiat quidem Parmenidem Elea-
tem promittentem.

Aethereamque ſcies naturam & in æthere cuncta,
Signa, & ſacrati clariſſima lumina Solis,
Quæ res obſcura eſt valde, undeque nata fuere. F
Magnaque Cyclopis facta in plantaria Lunæ,
Neceſſum *Naturamque ſcies, cœlum & quod circuit orbem.*
ἀνάγκη. neceſſitas. *Effugit namque hinc, illud durum utque neceſſum*

Vinxit

A *Vinxit,ut aſtrorum fines teneat.*
Et Metrodorum,qui etſi fuerit Epicureus,hæc diuinè dixit. Memento Meneſtra-
te,quoniam es mortalis,& vitam accepiſti terminatam,anima aſcendere,donec ſe
culum,& rerum videris infinitatem,tam quæ futuræ ſunt quàm quę fuerũt: quan
do cum beato choro,ex Platonis ſententia,felicem viſionem ſpectaculumque con
templabimur,nos quidem cum Ioue ſequentes,alii autem cum Diis aliis, & beatiſ
ſima,ſi fas eſt dicere,myſteria peragemus ac celebrabimus, ipſi quidem integri &
nulli malorum perpeſſioni obnoxii,quæ in poſteriori tempore nos manſerunt: in-
tegra autem & quieta viſa aſpicientes & cõtemplantes in luce pura,puri,& nequa
B quam hoc obſignati,quod nunc corpus circũferentes nominamus, eo inſtar oſtrei
alligati. Pythagorei autem cœlum appellant ἀντίχθονα hoc eſt,terram ex aduer-
ſo ſitam.In qua terra,inquit per Hieremiam,collocabo te in filios, & dabo tibi ter
ram electam hæreditatem Dei omnipotentis,cuius qui fuerunt hæredes, erunt re
ges terræ. Affluunt mihi innumerabilia alia adiicienda,ſed vt ſit dicendi modus,
finem imponam orationi:ne id nobis quoq. eueniat quod dicit Agatho Tragicus.

Id quod obiter dicitur,ut id de quo agitur,
Exiſtimantes,& perſequentes grauiter.

Cum ergo apertè,vt arbitror,oſtenſum ſit,quomodo fures à Domino dictum eſſe
Græcos,ſit audiendum,lubens prætermitto dogmata Philoſophorum. Nam ſi eo
C rum quoque dictiones perſequeremur,mox Commentariorum innumerabilẽ col
legerimus multitudinem,oſtendentes omnem quæ eſt apud Græcos ſapientiam,
eſſe à barbara ſumptam philoſophia.Quam contemplationem nihilo ſecius neceſ-
ſario attingemus,quando colligemus opiniones Græcorum quæ feruntur de prin
cipiis.Sed hoc quoque nobis ex iis quæ dicta ſunt licet tacitè conſiderare,quemad-
modum ſint legendi libri Græcorum,& qui ſcit tranare eorum fluctus.

Diuinæ mentis poſſedit qui bona, felix,

Vt videtur ex ſententia Empedoclis.

Sed miſer eſt tenebroſa Deum cui opinio curæ.

Cognitionem & ignorationem,felicitatis & infelicitatis eſſe fines diuinè ſignifi-
D ficauit.Oportet enim multarum rerum eſſe gnaros viros philoſophos, ex Heracli
ti ſententia,& re vera neceſſe eſt.

Eſſe bonum hunc hominem, qui quærens multa pererrat.

Ex iis ergo quæ prius dicta ſunt iam eſt nobis perſpicuum,eſſe æternam Dei bene
ficentiam,& verè æqualem naturalem iuſtitiam,à principii experte principio, pro
vniuſcuiuſque generis dignitate,ad omnes proceſſiſſe,cum nunquam cœpiſ
ſet. Neque enim huius quod eſt eſſe Dominum & bonum principium
accepit Deus,qui eſt ſemper id quod eſt. Sed neque ceſſabit vn-
quam benefacere,etiam ſi ſingula ad finem perduxerit. Eſt
autem vnuſquiſque noſtrum beneficentiæ particeps
E ad id quod vult.Differentiam enim fecit ani
ma quæ euaſit digna electione, volun-
tariumque inſtitutum & exercita
tio.Sic ergo quintus quoq.
liber Commentario
rum cognitio-
nis qui ſunt in vera philoſophia, qui nominatur
Stromateus, finiatur.

Finis libri Quinti.

F

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER SEXTVS.

Hic autem ſextus ſimul & ſeptimus liber, eorum , qui ex
vera ſunt philoſophia, Commẽtariorum , cognitionem
informátium, qui dicitur Stromateus, cum moralem ra- B
tionem quę in his traditur, quàm maximè fieri potuerit,
deſcripſerit, & oſtenderit quonam ſit vitæ inſtituto is
qui eſt cognitione præditus, procedit, Philoſophis oſten
ſurus eum minimè eſſe impium & à Dei religione alie-
num, vt exiſtimauerunt, ſolum autem verè pium, & qui
in Deo colendo ritè verſatur, eius qui eſt cognitione prę
ditus religionis modum ſummatim exponens, quod attinet ad eam, quæ admonet
Ioan.5. & in memoriam reuocat, ſcripturam citra periculum imprimẽdam. Operari enim
Eſa.32. cibum qui in æuum permanet nos iuſſit Dominus. Et alicubi dicit Propheta: Bea-
tus qui ſeminat ſuper omnem aquam, quam cõculcat vitulus & aſinus, nempe qui C
ex lege & gentibus in vnam fidem cõgregatur populus. Qui autem eſt imbecillus,
Rom.14. olera comedit, vt ait præclarus Apoſtolus. Prius autem Pædagogus, qui à nobis di
uiditur in tribus libris, oſtendit educationem & inſtitutionem quæ datur à pueri
tia, hoc eſt, quæ ex catecheſi, ſeu ex auditione tradita doctrina, fide ſimul augetur,
vitæ informationem, & iis qui in numerum virorum adſcribuntur, præparat ani
mam virtute præditam, ad ſcientiam quæ cognitionem præbet accipiendam. Cum
ergo ex iis quæ per hæc à nobis dicenda ſunt, Græci euidenter didicerint, quòd cũ
eum qui eſt pius & verus Dei cultor nefariè perſequantur, ipſi ſe impiè gerant: tũc
iam procedentibus conuenienter Stromatum ſtylo & formæ Commentariis, ſol-
uendæ ſunt quæ & à Græcis & à barbaris in nos mouentur dubitationes de aduen D
tu Domini. Atque in prato quidem qui variè florent flores, & in orto arborum
plantatio, non eſt ſeparata per vnamquáque ſpeciem eorum quæ ſunt alterius ge-
neris, etiamſi quidam, eruditis variè decerptis collectionibus, prata & Heliconas
& fauos & peplos conſcripſerint: ſed iis quæ vt cõtigit mihi venerunt in mentem,
& neque ordine neque dictione ſunt expurgata, ſunt autem de induſtria diſperſa,
permixtim nobis inſtar prati variata eſt Stromatum deſcriptio. Quæ cum ita ha-
beant, & mihi erunt ad me excitandum Commentarii: & ei qui eſt aptus ad cogni-
tionem, ſi fórte in ea inciderit, eius quod eſt vtile ac conducibile cum ſudore fiet
inquiſitio. Non ſolum enim cibum, ſed multo magis etiam cognitionem, labor prę
cedat æquum eſt, iis qui per arctam & anguſtam verè viam Dominicam, ad æter- E
nam & beatam trãſmittuntur ſalutem. Noſtra autem cognitio, & hórtus ſpiritalis,
eſt ipſe noſter Seruator, in quem implantamur, tranſpoſiti & transformati in ter-
ram bonam ex vita veteri. Mutatio autem plantationis, confert ad fertilitatem &
bonitatem fructuum. Lux eſt autem Dominus & vera cognitio, in quem ſumus
tranſpoſiti. Dicitur autem alioqui duplex etiam cognitio, vna quidem communi-
ter, quæ eſt in omnibus hominibus ſimiliter intelligentia & apprehenſio, quæ vul
go & publicè vbique ex eo apparet, quòd norit vnumquodque eorũ quę ſunt ſubie
cta: quam non ſolum habent poteſtates quæ ſunt ratione præditæ, ſed etiam quę ea
carent. quam ego nunquam nominauerim cognitionem, vt cui ſit à natura ingene F
ratum vt cognoſcat per ſenſus. Quæ autem excellenter & præcipuè nominatur co
gnitio, ex mente & ratione formam accipit & characterem, per quam ſolæ pote-
ſtates rationis participes fiunt cognitiones, quæ iis quæ apprehenduntur intelligẽ

tia,

A tia,per nudam animæ operationem purè ac ſyncere applicantur. Bonus eſt vir, inquit Dauid,qui miſeretur eorum qui errore pereunt, & commodat impertiendo verbum veritatis,non temere & vt contigit,ſed ſi penſabit ſermones ſuos in iudicio,profunda ſupputatione ac ratiocinatiõe.Is diſperſit,dedit pauperibus.Prius quàm autem aggrediamur id quod eſt propoſitum fini quinti libri Stromatũ ſunt inſtar procemii reddenda ea quæ deſunt.Quoniam enim oſtendimus ſymbolicum genus eſſe antiquum:eo autem eſſe vſos non ſolum Prophetas qui ſunt apud nos, ſed etiam ex priſcis Græcis permultos, & non paucos ex aliis barbaris qui ſunt in gentibus,oportebat eorum quoque qui initiantur perſequi myſteria. Hæc autem B declarare diſtuli in eum locum,quo ea quæ à Græcis dicta ſunt de principiis perſequentes,confutabimus: nam huius quoque contemplationis oſtendemus fore myſteria.Cum autem oſtẽderimus Græcorum cogitatorum eum qui apparet ſenſum, ex veritate quæ nobis ſuit tradita per ſcripturas, fuiſſe illuſtratum,in quo ſignificato fructum veritatis ad ipſos perueniſſe poſtea,ſi non ſit graue dictu, monſtrauimus:age ipſos Græcos furti in ſeipſos admiſſi teſtes adducamus.Qui enim quę ſunt eorum propria tam euidenter à ſe inuicem ſuffurantur,ſe quidem fures eſſe confirmant:vel inuiti autem oſtenduntur à nobis acceptã vſurpaſſe veritatem & eis qui erant ſui generis clanculum tradidiſſe.Qui enim ne à ſeipſis quidem abſtinent,à noſtris vix abſtinebunt.Atque tacebo quidem eorum dogmata in philoſophia, cum C ſcriptis ſateantur ii qui in ſectas diſtribuuntur,ne ingrati animi criminis conuincerentur, ſe decreta præcipua accepiſſe à Socrate.Cum autem vſus fuero paucis teſtimoniis eorum qui ſermonibus celebrantur & in magna exiſtimatione habentur apud Græcos,& eorum furandi genus in diuerſis temporibus conuicero,cõuertar ad ea quæ deinceps ſequuntur.Nam cum feciſſet Orpheus.

Deterius peiuſque aliud quàm fœmina nil eſt. Homerus apertè dicit.
Deterius grauiuſque aliud quàm fœmina nil eſt.

Et cum ſcripſiſſet Muſæus.

Melior longeque eſt robore ſemper ars. Dicit Homerus.
Non alio qui ligna ſecat niſi robore uincit?

D Et rurſus cum feciſſet Muſæus.

In lucem utque uides almam folia edere terram.
Atque perire alia in ramis,ac rurſus oriri
Altera,ſic hominum ſeclum generatio uoluit. Tranſcribit Homerus.
Ventus fundit humi folia altera, ſyluaque rurſus
Altera producit uiridantia tempore uerno.
Naſcitur humanum ſic ſeclum,ſicque recedit.

Et rurſus cum dixiſſet Homerus.

De fato functis minimè s'extollere fas eſt.

Scribunt Archilochus & Cratinns.Ille quidem.Nõ belle habet, propter mortuos E maledictis perſequi.Cratinus autẽ in Laconibus. Terribile eſt hominibus de mortuis iuuenibus ſe valde iactare. Et rurſus Archilochus illud trãſferens Homericũ.

Sum læſus, nec ego pro multis ferre recuſo.

Hoc modo ſcribit.Erraui,& aliquem vtique alium deprehendit calamitas. Sicut certè illum quoque verſum.

Communis perimit Mars & qui occiderat antè.

Ipſe tranſmutans ſic protulit.Faciam,re vera enim Mars eſt cõmunis hominibus. Præterea illud quoque transferens.

Omnis in arbitrio uictoria poſta Deorum eſt.

Per hunc Iambum iuuenibus etiam apertè addit animum.

F *Victoria aſt ſita eſt Deum in arbitrio.*

Rurſus cum dixiſſet Homerus.

Illotis plantis in humo duraque cubantes.

Scribit Euripides in Erechtheo. A

In ſolo minime ſtrato dormiunt.
Fontibus autem minime lauant pedes.

Et cum ſimiliter dixiſſet Archilochus.

Cor alii de alio mouetur gaudio,

Conuenienter illi Homerico.

De factis aliis alius nam gaudia ſumit.

Dicit Euripides in Oeneo.

Namque alijs alius magis lætatur moribus.

Audiui autem Aeſchylum quidem dicentem.

Eſt qui beatus, is maneat domi decet B
Rem qui gerit malè, is bene eſt ut maneat,

Euripide ſimiliter in ſcena clamante.

Felix is eſt, beatus qui cum ſit, domi manet.

Cum ſic dicat etiam Menander in Comœdia.

Domi manere oportet, & eſſe liberum,
Aut non beatum illum eſſe uere dicier.

Rurſus cum Theognis quidem dicat.

Qui exulat, eſt illi non ullus fidus amicus, Fecit Euripides.
Procul fugit quiuis amicus pauperem. C

Locus corruptus. Et cum dixiſſet Epicharmus. O filia, hei mihi, cum quanam fortuna me facis habitare, & ſubiungat. Nam is quidem aliam ſumit adoleſcẽtulam, alia autem alium quærit quempiam, ſcribit Euripides.

Dare iuueni iuuenem mala eſt res coniugem.
Namque is cupit cubile inire alterius.
Sed machinatur ipſa egens illi malum.

Præterea cum Euripides quidem dixiſſet in Medea.

Etenim mali munus uiri haud eſt utile.

Sophocles in Aiace flagellifero dicit illud Iambicum. D

Dona hoſtium non dona ſunt, nec utilia.

Cum autem feciſſet Solon.

Naſcitur ex nimiis opibus petulantia multa,

Aperte ſcribit Theognis.

Naſcitur ex nimiis opibus petulantia prauis.

Vnde etiam Thucydides in hiſtoriis. Solent autem, inquit, permulti homines, quibus maximè res ſecundæ aliquantiſper euenerint, fieri inſolentes. Philiſtus quoque ſimiliter eadem imitatur, ſic dicens. Multa autem quę conuenienter rationi feliciter ſuccedunt hominibus, ſunt & ad famam & ad rerum aduerſarum cautionẽ tutiora. Quibus enim præter ſpem & expectationem res ſecundæ accidunt, ſolent euadere inſolentes. Rurſus cum feciſſet Euripides. E

Ex patre matreque uitam egere qui aſperam
Et laborioſam, meliores filij.

Scribit Critias. Incipio autem ab ortu hominum, quemadmodum fuerit corpore præſtantiſſimus & fortiſſimus, ſi is qui ſerit exerceatur & ſtrenuè comedat, & corpus vexet laboribus, & mater futuri infantis & ſit robuſto corpore, & ſe exerceat. Rurſus cum Homerus dixiſſet de clypeo quod fabricatus erat Vulcanus.

Tellurem mareque & cœlum fabricatus in illo eſt
Oceani magnam & uim fluminis indidit illi.

Dicit Pherecydes Syrus, Zas facit magnum pulchrumque pallium, & variè in eo F
deſcribit terram & Ogenum & domos Ogeni. Et cum dixiſſet Homerus,

Qui pudor ipſe hominem multum lædit que iuuatque.

Euripides ſcribit in Erechtheo.

A *Quid de pudore dicam haud facile indicem.*
Eo eſt opus certè, nec eſt malum graue.

Ex mutua auté comparatione furti loca ſumpſeris, & ex iis qui ſimul floruerunt, & in iiſdem inter ſe concertarunt. Ex Euripide quidem in Oreſte.

Illecebra ſoporis, & mali remedium.

Et Sophocle ex Eriphile.

Abi ad ſoporem huius mali qui eſt medicus.

Et Euripide quidem ex Antigone.

Nothum dedit probroſum natura nomine.

B Sophucles autem ex Aleuadibus.

Quicquid bonum eſt, naturam habet conſimilem.

Rurſus Euripide quidem in Ctimeno.

Etenim laboranti Deus dat auxilium.

Sophocle autem in Minoë.

Qui nil agunt, iis non fortuna fert opem.

Quinetiam Euripide quidem ex Alexandro.

Oſtendet autem tempus, ex quo indicio,
Aut te probrum uel improbum cognouerim.

Sophocle autem ex Hippono.

C *Ad hæc nihil celes, quod omnia enim uidet,*
Et audit omnia, illud tempus explicat.

Sed illa quoque ſimiliter perſequamur. Nam cum Eumulus fecerit.

Mnemoſyne atque Ioue eſt ſoboles prognata nouena.

Solon ſic incipit elegiam.

Natæ ex Mnemoſyne & Ioue qui eſt regnator Olympi.

Rurſus Euripides illud Homericum paraphraſticè circumloquens.

Quis tu homo es, & tibi quænam eſt patria, quique parentes?

His Iambis utitur in Aegeo.

D *Dicemus à qua te abiiſſe patria*
Multa peragrantem loca, & quænam tua
Terra eſt, tuum quemnam aſſeris dici patrem.

Quid verò, non cum dixiſſet Theognis

Potetur nimium ſi uinum, eſt res mala. Sed ſi
Vtatur bene quis, res bona, non mala res. Scribit Panyaſes.
A ſuperis homini præclarum munus habetur,
Vinum quod modicum eſt, immodicum at res peſſima uinum,

Quinetiam cum dicat Heſiodus.

Nam tibi pro igne malum reddam quod recreet omnes.

E Facit Euripides. Pro igne enim alius maior & expugnatu difficilior, germinarunt fœminæ. Ad hæc cum dicat Homerus.

Perdendus uenter nulla ratione repleri,
Quit, mala plurima qui miſeris mortalibus affert,

Scribit Euripides.

Vincit quidem uſus, uenterque male perditus
Ex quo quidem certè omnia profluunt mala.

Præterea ſcribente Callia Comico, Inſanientibus aiunt oportere omnes inſanire, ſimiliter Menander in Comedia quæ inſcribitur πωλούμενοι.

Adeſſe ſemper non decet prudentiam.

F *Etiam euenire aliqua oportet.* Et cum dixiſſet Antimachus Teius.

Ex donis hominum generi mala plurima fiunt, Fecit Augias.
Namque hominum mentes cum factis munera fallunt.

Cum autem dixiſſet Heſiodus. A

Namque homini melior fuerit poſſeſſio nulla

Coniux quàm bona, nil ſcelerata at peius habetur,

Dixit Simonides. Vxore autem bona vir nullam rem poſſidet meliorem, neq. mala, deteriorem. Rurſus cum dixiſſet Epicharmus. Tanquam longo tempore victurus, & tanquam breui, ita animo agites ſcribit Euripides.

Cum curſus in rebus ſecundis haud ſiet

Certus, moleſtias cur non repellimus?

Similiter cum dixiſſet Comicus Diphilus. Vita eſt hominum mutabilis, ait Poſidippus.

Expers moleſtiæ acta nemini fuit B

Vita, beatus nec finem uſque ad ultimum Permanſit.

Et alioqui id dicit tibi Plato, ſcribens de homine qui eſt animal mutabile. Rurſus cum dixiſſet Euripides, ò laborioſa vita mortalium, quàm es omnino lubrica, & hæc quidem auges, illa verò minuis, nec eſt vllus terminus conſtitutus ad quem oporteat peruenire mortales, niſi quando venerit gelidus à Ioue miſſus mortis finis, ſcribit Diphilus.

Non ulla uita quæ omnino caret malis,

Curis, doloribus, & ægritudinibus.

Cum apparuit ſed mors, eorum ut medicus, C

Dat requiem ijs quibus malè eſt, hos ſopiens.

Præterea cum dixiſſet Euripides dæmoniorum multę ſunt ſpecies. Præter ſpem autem Dii multa efficiunt. Tragicus ſimiliter Theodectes ſcribit eſſe inſtabiles fortunas mortalium. Et cum dixiſſet Bacchylides. Apud quos autem mortalium, dęmoni viſum eſt vt toto tempore vitam agens mediocrem, in tempore ad canam petue niat ſenectam, priuſquam incidant infortunia, ſcribit Moſchion Comicus.

Verè beatiſſimus ille eſt omnium

Perpetuo uitam qui egit æquabilem.

Inueneris autem cum dixiſſet etiam Theognides. D

Non iuuenis uetulo coniux eſt apta marito.

Quæ cymba ut clauo, haud audiet imperio.

Ariſtophanem Comicum ſcribentem.

Non fœminæ iuueni maritus conuenit Senex.

Cum autem feciſſet Anacreon. Amorem enim cano delicatum, florentibus ſcatentem matricibus. Is & ſuam in Deos exercet potentiam, atque homines domat, ſcribit Euripides.

Non adoritur uiros amor tantummodo

Et fœminas, ſed ipſorum etiam Deum

Turbat animos, ipſum mare atque ingreditur. E

Sed ne noſtrà longius procedat oratio, dum contendimus oſtendere quàm ſint Græci procliues ad furtum, & in orationibus & in dogmatibus, age adducamus Hippiam Sophiſtam Eleum nobis apertè ferentem teſtimonium, qui id tractabat quod ad conſiderandum eſt nobis propoſitum. Sic autem dicit. Ex his fortaſſe dicta ſunt alia quidem ab Orpheo, alia verò à Muſæo breuiter, alia alibi. Alia autem ab Heſiodo, alia verò ab Homero, alia verò ab aliis Poëtis, alia verò in iis quę ſcripta ſunt ſoluta oratione, alia quidem à Græcis, alia verò à barbaris. Ego autem cùm ex his omnibus ea quæ ſunt maxima & eiuſdem generis compoſuero hanc nouam & multiformem conficiam orationem. Vt autem & philoſophiam & hiſtoriam & etiam dicendi facultatem ſeu rhetoricam oſtendamus non eſſe immunem ab hac reprehenſione, conſentaneum eſt vt ex his quoque pauca adducamus. Nam cum diceret Alcmæon Crotoniata. Inimicum facilius eſt cauere quàm amicum, Sophocles quidem fecit in Antigone. F

A *Quod maius ulcus quàm amicus ſiet malus?*

Xenophon autem dixit. Non aliter inimicos lęſerit quiſpiam quàm ſi videatur eſſe amicus. Quinetiam cum in Telepho dixiſſet Euripides.

Græci ſumus, dein ſeruiemus barbaris?

Thraſymachus, in oratione pro Lariſſęis dicit. Archelao ſeruiemus, cum ſimus Græci, barbaro? Cum autem feciſſet Orpheus.

Lympha anima eſt, ſed mors eſt commutatio lymphus.
Ex lympha tellus, lympha ex tellure reuertit.
Ex illo autem anima eſt integrum quæ aëra mutat.

B Heraclitus, ex his, ea quæ ab ipſo dicta ſunt componens, ſcribit. Animis mors eſt, aquam fieri. Aquæ autem mors eſt, fieri terram. Ex terra autem fit aqua, ex aqua verò anima. Iam verò cum dixiſſet Athamas Pythagoricus. Sic oriebatur vniuerſi principium, & ſunt radices quatuor, ignis, aqua, aër, terra, ex his enim gignuntur ea quæ gignuntur, Agrigentinus fecit Empedocles.

Cunctarum rerum radices quattuor extant.
Ignem primum & aquam & terram, deinde æthera ſummum
Audi, hinc præterita, & præſentia, quæque futura.

Et cum diceret quidem Plato. Propterea Dii quoque qui norunt homines, quos plurimi faciunt, eos à vita celerius liberant: Menander fecit.

C *Dei quem amant, excedit is uita iuuenis.*

Cum autem in Oenomao ſcriberet Euripides. Ex præſentibus futura coniicimus. In Phœnice autem. Obſcura indiciis deprehenduntur veriſimiliter, dicit Hyperides. Quæ autem ſunt obſcura, neceſſe eſt eos qui docent inquirere ſignis & iis quę ſunt probabilia. Et cum rurſus dixiſſet Iſocrates. Coniectanda autem ſunt futura ex iis quæ prius facta ſunt, Andocides non veretur dicere. Oportet enim iis quæ prius facta ſunt, vti tanquam ſignis futurorum. Pręterea cum feciſſet Theognis.

Argentum reprobum atque aurum falſæue monetæ,
Non ægrè ſapiens uir reperire queat.
D *Mentem autem chari num pectore fallat amici*
Callidus, atque intus corda doloſa tegat,
Qua non à ſuperis res eſt mage reproba, noſſe
Inter res omnes eſt mage difficile

Euripides quidem.

O Iupiter, cur adulterinum quod ſiet
Aurum, dediſti ſigna aperta inter homines.
Sed quo queat ſigno malus cognoſcier,
Eſt inſitus nullus character corpori?

Hyperides autem ipſe quoque dicit. Nullus character animi eſt in vultu hominibus.
E Rurſus cum feciſſet Staſinus.

Stultus qui patrem occidit, gnatoſque relinquit.

Dicit Xenophon. Mihi enim videor ſimiliter nunc feciſſe, atque ſi ſiquis patre occiſo, eius filiis pepercerit. Et cum Sophocles feciſſet in Antigone.

Nam mater & pater cum ſunt in inferis,
Fieri nequit frater ut illi germinet.

Dicit Herodotus. Nam cum mater & pater non ſint amplius, fratrem non habebo. Adhæc cum dixiſſet Theopompus, Bis pueri ſenes recta ratione, & ante eum Sophocles in Peleo.

F *Gnatum Aeaci Pelea ego ſola in ædibus*
Similiter erudio, nutrio, atque inſtituo.
Rurſus puer namque eſt quiſquis conſenuit.

Dicit orator Antipho. Senis enim educatio, eſt ſimilis educationi pueri. Quinetiã

Philoſophus quoque Plato. Senex ergo, vt videtur, bis fuerit puer. Porrò autem A
cum dicat Thucydides. Et ſoli Marathone periculum adiiſſe, dixit Demoſthenes.
Per eos qui Marathone periculum adierunt. Sed nec illa omittam, quòd cum Cra
tinus dixiſſet in Pœtine. Apparatum quidem fortaſſe cognoſcitis: dicit Orator
Andocides. Apparatum quidem ò Iudices, vehemenſque animi ſtudium & contē-
tionem aduerſariorum meorum omnes propemodum ſcitis. Similiter etiam Ni-
cias in oratione de depoſito, aduerſus Lyſiam. Apparatum quidem aduerſariorum
& animi ſtudium & contentionem videtis Iudices. Et poſt eum dicit Aeſchines.
Apparatum quidem videtis ò viri Athenienſes, & veluti inſtructam aciem. Rurſus
cum dixiſſet Demoſthenes. Quantùm quidem ò Athenienſes, fuerit in hac cauſa
ſtudium, & quam ſollicita poſtulatio ac prehenſatio, exiſtimo vos omnes propemo B
dum ſenſiſſe. Et Philinus ſimiliter. Quantum quidem fuerit ò Iudices ſtudium, &
qualis veluti aciei inſtructio & adornatio in hac cauſa dicenda, neminem veſtrum
ignorare exiſtimo. Rurſus cum dixiſſet Iſocrates. Perinde ac ſi eſſet pecuniæ cogna
tus, non illius: Lyſias dicit in Orphicis. Et planum factum eſt eum non eſſe cogna-
tum corporum, ſed pecuniæ. Nam cum Homerus quoque feciſſet.

Cum uitata eſſet ſi hæc nobis alea belli,
Eſſemus ſenii expertes mortiſque futuri,
Non inter primos uellem hancce capeſſere pugnam.
Prælia ſed nec ego te nunc præclara iuberem C
Ingredier, uerum innumeras cum ſæua pararunt
Mortis fata uias quæ impendent, poſſe caueri
Nec datur, inſignis nobis age fama paretur
Pugna, aut ex nobis alii ingens gloria detur.

Scribit Theopompus. Nam ſi cum præſens quidem vitaſſemus periculum, liceret
reliquum tempus ſecurè tranſigere, non eſſet mirandū ſi vitæ eſſemus cupidi. Nunc
autem vitæ noſtræ tot ſunt ingenerata imminentque pericula fatalia, vt mortem
in prælio oppetere videatur eſſe magis optandum. Quid verò, an non cum Chilo
quoque Sophiſta dictum illud enunciaſſet, Sponde, noxa præſto eſt, Epicharmus
eandem ſententiam alio nomine protulit, dicens. Sponſio eſt noxæ filia. Sponſio D
verò multæ. Quinetiam cum medicus ſcripſiſſet Hippocrates. Reſpicere oportet
& tempus, & regionem, & ætatem, & morbos, dicit Euripides in hexametro.

Quicunque rectè autem ſciunt mederier,
Hos rationem uictus cum reſpexerint,
Et regionem ciuium, morbos diſcernere Decet.

Rurſus cum dixerit Homerus.

Dico nulli homini mortem uitare licere,

Dicit Archinus, deberi quidem mortem omnibus hominibus, aut prius, aut poſte
rius. Et Demoſthenes: Nam omnibus quidem hominibus vitæ finis eſt mors, etiāſi
quis ſeipſum ſeruet incluſum in domuncula. Et cùm dixiſſet Herodotus vbi agebat E
de Glauco Spartano, Pythiam dixiſſe. In Deo perinde eſſe dicere ac facere, dixit
Ariſtophanes, tantum valet mente agitare atque agere, & ante eum Eleates Parme
nides. Idem eſt enim & intelligentia percipere & eſſe. An non etiam cum Plato di-
xiſſet. Nos autem hoc fortè oſtendemus non abſurdè, quod viſus quidem eſt amo-
ris principium: affectionem autem ſpes minuit: alit verò memoria: conſeruat au-
tem conſuetudo: ſcribit Philemon Comicus.

Primum uident omnes. Dein ſubit admiratio.
Deinde contemplantur, & dein ſpes uenit.

Ita fit ex his amor. Quinetiam cum dixiſſet Demoſthenes. Mors enim debetur o- F
mnibus, & quæ deinde cōſequūtur ſcribit Phanocles in libro qui inſcribitur Amo-
res ſeu Pulchra.

Sed nec caueri ullo modo parcæ queunt,

Alma

A *Alma à quibuſcunque terra depaſcitur.*

Porro autem inuenies quoque, quòd cum Plato dixiſſet. Cuiuſuis enim plantæ primum quòd rectę ortum eſt germen, ad ſuæ naturæ virtutem eſt præcipuum: appoſitum finem impoſuerit Hiſtoricus ſcribens. Quinetiam nulli plantæ agreſti eſt à natura inſitum vt manſueſcat, vbi teneriorem ætatem præterierint. Et illud Empedoclis.

Ipſe ego namque fui puer olim, deinde puella,
Arbuſtum, & uolucris, mutus quoque in æquore piſcis,

B Euripides tranſcribit in Chryſippo. Ex iis quæ gignuntur nihil moritur: ſed dum vnum ab alio diſcernitur, aliam formam oſtendit. Et cum Plato in libris de Republica dixiſſet mulieres eſſe communes, Euripides ſcribit in Proteſilao.

Ergo eſſe communem & torum fœmineum.

Quinetiam cum ſcriberet Euripides:

Quæ ſatis ſunt enim, ſufficiunt ſapientibus.

Epicurus dicit apertè, ſufficientia res eſt omnium ditiſſima. Et rurſus cum ſcribat Ariſtophanes.

Si iuſtus es, uitam habebis ſtabilem.
Viues bene expers & tumultus & metus.

C Dicit Epicurus. Iuſtitiæ fructus maximus, eſt vacuitas perturbationis. Atque furti quidem Græcorum, quod attinet ad ſententiam, ſpecies cum ſint eiuſmodi, ſufficiant ad exemplum euidens ei qui poteſt perſpicere. Iam verò non ſententias ſolū & dictiones ſuffurati eſſe & per paraphraſim enunciaſſe ſunt deprehenſi, vt oſtendetur, ſed etiam furta integra habere apertè arguentur. Nam cùm quæ erant aliorum, tota omnino ſurripuiſſent, enunciarunt tanquam propria, vt Eugamen Cyrenęus, ex Muſęo librum integrum de Theſprotis, & Piſander Camireus Piſini Lydii Heracleā, & Panyaſis Halicarnaſſeus à Cleophylo Samio Oechalię captiuitatem. Inueneris autem Homerum quoque magnum illum poëtam, illos verſus.

D *Atque ut uir nutrit ramum uiridantis oliuæ,*

Et quę deinceps conſequuntur, ad verbum tranſtuliſſe ex Orpheo de Deleto Dionyſo. Et quæ ab Orpheo in Theogonio facta ſunt de Saturno.

Atque is tranſuerſa craſſa ceruice iacebat.
Illum cuncta domans & ſomnus ceperat,

Ea Homerus tranſtulit ad Cyclopem. Heſiodus autem facit de Melampode.

Facta autem à ſuperis quæ ſunt parere lubenter
Par homines, praui atque mali clariſſima ſunt hæc Signa.

Et quæ deinceps conſequuntur, quæ ad verbum accepit à Muſæo Poëta. Ariſtophanes autem in primis Theſmophoriazuſis, verſus tranſtulit ex Comœdia Cratini cui nomen Empipirameni, id eſt, exuſti. Plato autem Comicus & Ariſtophanes in Dædalo à ſe inuicem ſurripiunt. Cocalū autem qui aptè factus fuerat à Poëta Ariſtophane, Comicus Philemon, cum eum paululum immutaſſet, egit in Comœdia quæ ὑποβολιμαῖος inſcribitur, id eſt, ſuppoſitus. Heſiodi autem carmina cum in ſolutam tranſmutaſſent orationem, ediderunt tanquam ſua, Eumelus & Acuſilaus hiſtoriographi. A Meleſagora autem eſt ſuffuratus Gorgias Leontinus, & Eudemus Naxius hiſtorici, & præterea Bion Proconneſius, qui etiam veteris Cadmi res geſtas trāſcripſit, eas in ſummam redigens, & Amphilochus & Ariſtocles, & Leandrius, & Anaximenes, & Hellanicus, & Hecatæus, & Androtion, & Philochorus. Dieuchidas autem Megaricus, orationis principium traduxit ex Hellanici
F Deucalionia. Taceo Heraclitum Epheſium qui plurima accepit ab Orpheo. A Pythagora autem, immortalem eſſe animam auulſit Plato. Illi verò ab Aegyptiis. Multi quoque Platonici ſcripta literis mandauere, quibus oſtendunt, vt in principio diximus, & Stoicos, & Ariſtotelem plurima & præcipua dogmata ſumpſiſſe à

Platone.Quinctiam Epicurus à Democrito principalia decreta ſurripuit. Atque A
hæc quidem ita ſe habeant.Vita enim me deficiet ſi velim ſigillatim perſequi Græ
corum furta quæ à nimio ſui amore profecta,& quemadmodum pulcherrimorum
quæ ſunt apud ipſos decretorum ſibi vendicant inuentionem quam à nobis acce-
perunt. Iam verò non ſolum conuincuntur à barbaris dogmata ſurripere,ſed ea
etiam imitari quæ apud nos,diuina virtute,ab iis qui ſanctè vixerunt dum noſtri
curam gerunt,fiebant admirabiliter & præter opinionem, ea tanquam Græcas fa
bulas prodigioſè narrantes.Atque eos quidem rogabimus vera ne ea quæ ſcribũt
eſſe dicant an falſa.Sed falſa quidem non dicent.Non enim ſeipſos ſua quidem ſpon
te maximæ damnabunt ſtultitiæ quod falſa ſcribant.Sed vera eſſe confitebuntur.
Et quomodo eis adhuc videntur incredibilia,quæ per Moſem & alios prophetas, B
facta ſunt miracula? Omnium enim hominum curam gerens Deus omnipotens,
alios quidem præceptis,alios verò minis,& nonnullos quidem ſignis prodigioſis,
aliquos verò benignis promiſſis conuertit ad ſalutem. Verumenimuero cum diu-
turna ſiccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuum eſſet maxima ſterilitas,
qui remãſerant,inquiunt,propter famem Delphos ſupplices venientes, rogarunt
Pythiam quomodo liberarentur à tam graui calamitate.Ea reſpondit,calamitatis
vnum eſſe remedium ſi vterẽtur precibus Aeaci. Eis ergo morem gerens Aeacus,
cum in Græcum montem aſcendiſſet,mundis in cœlum extenſis manibus,commu
nem Deum inuocans precatus eſt vt afflictæ miſereretur Græciæ. Simulac autem
cœpit precari,felix ſtatim tonitru inſonuit,& totus aër circumcirca fuit obductus C
nubibus.Vehementes autem & continui imbres erumpentes totam impleuere re
1.Reg.12. gionem.Hinc efficitur abundans & copioſa fructuum feracitas,Aeaci, quæ agri-
culturæ inſtar fuere, impetrata precibus. ET inuocauit,inquit, Samuel Domi-
num,& dedit Dominus voces,& pluuiam in die meſſis. Vides vnum eſſe Deum
qui per ſubiectas poteſtates pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.Plena eſt autẽ noſtra ſcri-
ptura Dei exaudientis,& vnamquamque efficientis petitionem,per iuſtorum ora
tiones.Rurſus narrant Græci quòd cum Eteſiæ venti aliquando deficerent, Ari-
ſtæus in Cæo ſacrificarit Ioui Iſthmio,maxima enim erat calamitas. Qui cum ar-
dore omnia conflagrarent,& venti non ſpirarent qui ſolebant fructus refrigera
re, eos facile reuocauit.Delphi autem,cum Xerxes bello inuaſiſſet Græciam, di- D
xiſſet autem Pythia,

Placate ò Delphi uentos,meliuſque ſe habebit.

Altari poſito,& facto ventis ſacrificio,eos habuere adiutores. Nam cum circa Se-
piadem promontorium ſpiraſſent vehementer,Perſicæ claſſis vniuerſum appara-
tum cõtriuere.Empedocles quoque Agrigentinus κωλυσανέμας id eſt,venti prohi-
bitor,fuit cognominatus.Dicitur certè quòd cum ex monte Agrigenti grauis qui
dam aliquando ſpiraret ventus,qui non ſolum morbos importabat incolis,ſed eo-
rum etiam vxoribus erat cauſa ſterilitatis, feciſſe vt is ceſſaret. Quocirca ipſe quo
que ſcribit in verſibus,

Indefeſſorum uentorum flamina tolles, A
Qui ſpirando hominum perdentes arua fatigant. Et rurſus.
Cumque uoles,eadem tu rurſus flamina pones,

Dicebatque aliquos quidem eum ſequi qui opus habebant diuinationibus, alios
verò qui grauibus morbis diu cruciati fuerant. Atq. iuſtos quidem & curationes
& ſigna & miracula efficere,ex noſtris credidere ſcripturis.Si enim aliquæ virtu-
tes ſeu poteſtates mouent ventos,& imbres diſtribuunt, audiant Pſalmographũ.
Pſal.83. Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Is eſt virtutum & principa-
Deut.10. tuum & poteſtatum Dominus.De quo dicit Moſes. Vt cum eo ſimus, & circum-
cidite durum cor veſtrum:& ceruicem veſtrã nõ amplius indurabitis.Dominus.n. B
Dominorũ & Deus Deorũ.Deus magnus & fortis,& quę deinceps cõſequuntur.
Et Eſaias. Tollite, inquit, in altum oculos veſtros, & videte quis hæc omnia fece
rit

A rit. Porrò autem dicunt aliqui, peſtilentias,& grandines,& procellas, & quæ ſunt
his ſimilia, non fieri ex ſola materiali egeſtate ordinis, ſed ſolere etiam fieri per ali
quam iram dæmonum vel Angelorum non bonorum. Iam verò aiunt Magos qui
ſunt Cleonis,obſeruâtes ſublimia nubium quæ erant grandines, eiaculaturæ can
ticis & ſacrificiis irã depellere. Quod ſi fortè eis quandoque defuerit animal, ſuo
cruentato digito ſacrificant. Mantinica quoque Diotima Athenienſibus qui ſacri
ficauerant ante peſtilentiam, effecit vt morbus differretur decem annis. Sicut etiã
Epimenidis Cretẽſis ſacrificia,ipſis Athenienſibus in tantum tempus Perſicum bel
lum diſtulerunt. Exiſtimant autem nihil referre an has animas Deos dicamus an
B Angelos. Iam verò qui ſunt eorum doctrinæ periti,in multis templis tanquã Deo-
rum ſtatuas, omnes ferè mortuorum loculos poſuere, dæmones quidem vocantes
eorum animas: docentes eas coli ab hominibus, vt quæ diuina prouidentia propter
vitæ puritatem poteſtatem acceperint, vt ad hominum miniſterium obirent locũ
qui eſt circa terram. Sciebant.n. aliquas animas ex natura teneri corpore. Sed de
his quidem, cum agetur de Angelis,procedente ſcriptura ſuo tempore diſſeremus.
Democritus autem ex cœli & ſublimium rerum obſeruatione multa prædicens, co
gnominatus fuit ſapientia. Cum itaque eum benignè accepiſſet frater Damaſus,
ex quibuſdam ſtellis capta coniectura, prædixit futuram multam pluuiam. Atque
illi quidem ei credentes, fructus collegerunt. Nam cum eſſet æſtas, adhuc erant in
C areis. Alii autem omnia amiſerunt, cum maxima & inopinata ingruiſſet pluuia.
Quomodo autem ſunt Græci adhuc nõ credituri apparuiſſe Deum in monte Sina, Exo. 4.
quo tempore ardebat quidem ignis nihil conſumens ex iis quæ naſcebantur in mõ-
te: & tubarum ferebatur ſonitus, qui abſque vllis inſpirabatur inſtrumentis? Ille
enim Dei in montem deſcenſus, eſt aduentus diuinæ poteſtatis quæ peruadit o-
mnem mundum,& prædicat lucẽ ad quam non datur aditus. Talis enim eſt allego
ria quæ eſt ſcripturæ conueniens. Cæterum viſus eſt ignis vt dicit Ariſtobulus, cũ
totus populus,qui erat non minus quàm centum myriadum, præter pueros & æta-
te minores, circa montem eſſet congregatus, eſſet autem montis ambitus non mi-
nor quàm quinque dierum.Per totum ergo locum viſionis, eis omnibus in orbem,
D vtpote caſtrametantibus, viſus eſt ignis ardens circumcirca. Quo fit vt deſcenſus
minimè fuerit loco terminatus.Deus enim eſt vbique.Dicunt autem ii quoque qui
conſcripſerunt hiſtorias, in Britannia inſula eſſe quandam ſpeluncam monti ſub-
iectam: in faſtigio autem hiatum.Cum autem ventus incidit in ſpelũcam,& in foſſæ
ſinu alliditur, audiri ſonum cymbalorum quæ numeroſe pulſantur. Sæpe autem
cum in ſyluis quoque mouentur folia,per repentinum & denſum ſpiritus impetũ,
editur ſonus auium cantui ſimilis. Cæterũ ii qui compoſuere Perſica, in locis quæ
in Magorum regione ſunt eminentiora, referunt tres montes in longo campo de-
inceps eſſe poſitos,eos autem qui locum tranſmittunt,cũ ad primum quidem mon
tem peruenerint,audire vocem confuſam,veluti clamantium non paucorum mil-
E lium hominum,perinde ac ſi eſſent in acie:ad medium autem cum venerint, maio-
rem ſimul & euidentiorem ſtrepitum apprehendere, tandem autem audire in fine
canẽtes pæana, perinde ac qui viciſſent. Cuius ſuis autem ſoni cauſa eſt, vt exiſtimo,
& locorum leuitas & concauitas. Reiectus itaque qui ingreſſus eſt ſpiritus, in eun
dem locum procedens, ſonat vehementius. Et hæc quidem ita ſe habent. Deus au-
tem omnipotens,etſi nihil fit ei ſubiectum,poteſt vocem & viſionem auditu inge-
nerare, ſuam indicans maieſtatem præter ea quæ ſolita ſunt naturalem habere cõſe
quentiam, ad conuertendã eam quæ nondum credit animam, & ad accipiendum id
quod datur præceptũ. Cum autẽ eſſet nubes & mons altus, quomodo non poterat
diuerſus exaudiri ſonitus, dum per operantem cauſam moueretur ſpiritus? Quam
F obrem dicit etiam propheta. Vocem verborum vos audiſtis,& ſimilitudinem non Deut. 5.
vidiſtis. Vides quẽadmodum vox Dominica, Verbum expers figuræ, Verbi virtus,
verbum Domini lucidum, veritas quæ de cœlo venit deſuper ad congregationem
eccleſiæ, operabatur per lucidum continens miniſterium. Inuenerimus autẽ aliud

quoque teſtimonium,ad confirmandum,quòd cum præſtantiſſimi Philoſophi pul A
cherrima ex iis quæ ſunt apud nos dogmata ſibi vendicauerint,iis ſe veluti iactent
& glorientur:nempe quod ex aliis quoque barbaris quædam decerpſerint quæ cō
ferunt ad vnamquamque ſectam,maximè autem ex Aegyptiis,cum alia,tum dog-
ma de migratione animæ in corpora. Aegyptii enim quandam ſuam perſequūt
philoſophiam.Hoc autem maximè oſtenduntſacræ eorum ceremoniæ. Primus.n.
procedit Cantor,vnum aliquod afferens ex ſymbolis muſicæ.Eum dicunt oporte
re accipere duos libros ex libris Mercurii,ex quibus vnus quidē continet hymnos
Deorum,alter verò rationes vitæ regiæ. Poſt cantorem verò procedit horoſco-
pus,qui in manu habet horologium & palmam,ſymbola & ſigna Aſtrologiæ.Eum
libros Mercurii qui tractant de Aſtrologia,qui quidē ſunt quatuor numero,opor B
tet ſemper habere in ore.Ex quibus vnus quidem eſt de ordine inerrantium quę vi
dentur aſtrorum,alius verò de coitu & illuminatione Solis & Lunæ,reliqui de eo-
rum ortu.Deinceps autem progreditur ἱερογραμματεὺς id eſt ſcriba ſacrorum, pen
nas habens in capite,& librum in manibus & regulam,in qua eſt & atramentū ad
ſcribendum,& iuncus quo ſcribunt.Hunc oportet ſcire & ea quæ vocantur hiero
glyphica,& mundi deſcriptionem,& geographiam,& ordinem Solis & Lunæ, &
quinque errantium,Aegyptique chorographiam & Nili deſcriptionem: & deſcri
ptionem inſtrumentorum,ornamentorumque ſacrorum,& locorum eis conſecra
torum:menſuraſque,& ea quæ ſunt in ſacris vtilia.Deinde poſt eos qui prius dicti
ſunt,ſequitur,qui dicitur στολιστὴς id eſt ornator, qui habet & iuſtitiæ cubitum, & C
calicem ad libandum.Is ſcit omnia quæ vocantur παιδευτικὰ id eſt,ad diſciplinam &
inſtitutionē pertinētia,& μοσχοσφραγιστικὰ hoc eſt,pertinentia ad ritum mactandorū
vitulorum. Sunt autem decem quæ pertinent ad honorē eorum qui ſunt apud eos
Deorum, & Aegyptiam continent religionem,nempe ſacrificia,primitiæ,hymni,
preces,pompę,dies feſti,& quæ ſunt his ſimilia.Poſt omnes exit Propheta,qui in
ſinu apertè geſtat hydriam,quem ſequuntur qui emiſſos panes portant.Is,vt qui ſit
ſacrorū præfectus,ediſcit libros decem qui vocantur Sacerdotales.Continent autē
de legibus & Diis,& vniuerſa Sacerdotum diſciplina. Propheta enim apud Aegy-
ptios pręeſt etiam diſtributioni vectigalium.Sunt ergo quadraginta duo libri Mer
curii valde neceſſarii,ex quibus triginta quidem & ſex,qui continent omnē Aegy D
ptiorum philoſophiam,ediſcunt ii qui ante dicti ſunt.Reliquos autem ſex παστοφό-
ροι id eſt qui geſtant pallium,vt qui pertineant ad medicinam,nēpe de conſtructio
ne corporis,& de morbis,& de inſtrumentis,& medicamentis,& de oculis,& po
ſtremo de muliebribus.Et res quidem Aegyptiorū,vt paucis dicam,ſunt eiuſmo-
di.Indorum autem philoſophia fuit ipſa quoque valde celebrata.Alexander quidē
certe Macedo,cum Indorum decem cepiſſet Gymnoſophiſtas qui videbantur eſſe
optimi & præſtantiſſimi ſermoniſque breuitate cæteris antecellere, quæſtiones
eis propoſuit,eum qui non aptè reſpōderet ſe eſſe de medio ſublaturum minatus.
Et cum ex iis quidem maiorem natu reſpondere iuſſiſſet,is quidem primus exami-
natus vtros exiſtimet eſſe plures,viuos ne an mortuos,viuos dixit , non eſſe enim E
mortuos.Secundus autem,Terra ne an mare maiores aleret beluas.Terra, inquit,
nam eius quoque pars eſt mare. Tertius autem, quod nam eſt animantium callidiſ-
ſimum,quod huc vſque non fuit cognitum.Homo inquit. Quartus autem , roga-
tus,quanam ratione moti,Sabba,qui erat eorum princeps impuliſſent ad defectio
nem,reſpondit. Volentes eum vel honeſtè viuere,vel malè mori. Quintus autem
rogatus vtrum exiſtimet fuiſſe priorem,diem an noctem,vno die,inquit.Dubiarū
enim quæſtionum neceſſe eſt etiam eſſe dubias dubitationes. Sextus autem roga-
tus quanam ratione fieri poſſet vt quis maximè diligeretur.Si cum ſit,inquit, po-
tentiſſimus,non fuerit terribilis. Septimus autem rogatus quomodo ex homini- F
bus fieret Deus aliquis.Si ea,inquit,fecerit quæ fieri non poteſt vt homo faciat.
Octauus autem interrogatus quid ſit fortius, vita an mors,vita, inquit , quæ tam
multa mala ferat.Nonus autem examinatus,quouſq. bene ſit homini viuere,quo-
uſque

A uſque, inquit, non exiſtimet melius eſſe mori quàm viuere. Cum autem iuſſiſſet Alexander vt decimus quoque diceret aliquid, erat enim Iudex. Alius, inquit, alio dixit deterius. Cum autem dixiſſet Alexander. Ergo tu quoque morieris primus, qui hæc iudicas. Et quomodo, inquit, ò Rex, verus fueris, qui dixiſti te primū eum eſſe interfecturum qui peſſimè reſpondiſſet. Et quòd totius quidem ſcripturæ Græci dicti ſint fures, ſatis, vt opinor, pluribus oſtenſum eſt indiciis. Quòd autem Deū norunt non per agnitionem, ſed per qualemcunque eius manifeſtationem, Græcorum præſtantiſſimi, dicit Petrus in prædicatione Cognoſcite ergo vnum eſſe Deū qui fecit omnium principium: & finis habet poteſtatem: & qui non cadit ſub aſpe- περίφρασιν.
B ctum: qui omnia videt, qui cum capi non poſſit, omnia capit, nullus indigens, cuius indigent omnia, & per quem ſunt omnia, qui comprehendi non poteſt, æternus: ab interitu alienus, non factus. Qui omnia fecit verbo virtutis ſuæ, ſcripturæ inquam, cognoſcentis, hoc eſt, filii. Deinde ſubiungit. Hunc Deū colite, non vt Græci, vtpote quòd eundem quem nos, colunt Deum qui ſunt viri probi apud Græcos, ſed non perfecta & abſoluta agnitione, vt qui à filio datam non didicerint traditionem. Non ergo dixit. Ne colatis Deum quem Græci, ſed non colatis vt Græci. Dei cultus modum mutans, non autem alium annuncians. Quid autem ſit. Nō colatis vt Græci, ipſe Petrus explanabit, ſubiungēs. Quoniam dum feruntur ignorantia, & Deum neſciunt vt nos perfecta cognitione cū poteſtate quam dedit eis
C ad vſum, formaſſent ligna & lapides, æs & ferrum, aurum & argentum ex ipſorum materia & vſu, & quæ ſubſtantiæ ſerua ſunt excitaſſent, ea colunt, & quæ eis dedit Deus in cibum, volucres aëris, & maris natatilia, & terræ ſerpentes & feras, cum agri pecoribus quadrupedibus, muſtelaſque & mures, feles & canes & ſimias, & proprios cibos hominibus ſacrificant, & mortua mortuis offerentes tāquam Diis, in Deū ſunt ingrati, per hęc ipſum eſſe negantes. Et quòd ita feratur, vtpote quòd nos ipſi & Gręci eundem Deum nouerimus, ſed nō ſimiliter, ſic rurſus inferet hoc modo. Neque colite vt Iudęi. Etenim illi ſoli ſe Deum noſſe putantes, neſciunt ſe adorare Angelos & Archangelos menſem & Lunam, & niſi Luna apparuerit, non agunt ſabbatū quod dicitur primū, neq. agūt neomeniam, neq. azyma, neq. feſtum,
D neq. magnum diē. Deinde eius quod quęritur infert colophonē. Quare vos quoq. ſanctè & iuſtè quę vobis tradimus diſcentes, ſeruate, nouè Deum per Chriſtum colētes. Inuenimus. n. in ſcripturis, ſicut dicit Dominus. ECCE facio vobis teſtamentū nouū, non vt feci patribus veſtris in monte Choreb. Nouū dedit nobis teſtamentum. Quæ enim ſunt Iudęorum & Græcorum, ſunt vetera. Nos autem qui nouè ipſum tertio genere colimus, ſumus Chriſtiani. Apertè enim, vt arbitror oſtendit vnum & ſolum Deum; à Græcis quidem gentiliter: à Iudæis autem Iudaicè: nouè autem à nobis cognoſci & ſpiritaliter. Præterea autem oſtendit quod idem Deus ſuppeditauit vtrumque teſtamentum, qui etiam Græcis dedit Græcam philoſophiam, per quam omnipotens à Græcis gloria afficitur. Eſt autem hinc quoque ma-
E nifeſtum. Ex Græca quidem certè diſciplina & ex Regali, in vnum genus populi cui ſalus datur, congregantur qui fidem admittunt, non tempore diuiſis tribus populis, ne quis triplices exiſtimet naturas, ſed diuerſis eruditis teſtamētis, cū ſint vnius Domini, vnius Domini verbo. Nam quòd quomodo Iudæos Deus ſaluos eſſe voluit, dans eis Prophetas: ita etiam Græcorum ſpectatiſſimos propriæ ſuæ linguæ Prophetas excitatos, prout poterant capere Dei beneficentiam, à vulgo ſecreuit, præter Petri prædicationem, declarabit Paulus Apoſtolus dicens. Libros quoque Græcos ſumite, agnoſcite Sibyllam, quomodo vnum Deum ſignificet, & ea quæ ſunt futura, & Hyſtaſpem ſumite & legite: & inuenietis Dei filium multo clarius & apertius eſſe ſcriptum, & quemadmodum aduerſus Chriſtum multi Reges in-
F ſtruent aciem, qui eum habent odio, & eos qui nomen eius geſtant, & eius fideles, & eius tolerantiam & aduentum. Deinde vno verbo nos interrogat. Totus autem mundus, & quæ ſunt in mundo, cuius ſunt, nonne Dei? Propterea dicit Petrus Dominum dixiſſe Apoſtolis. Si quis ergo velit ex Iſraël duci pœnitentia, & pro-

pter nomen meum credere in Deum: remittetur ei peccata poſt duodecim annos. A
Egredimini in mundum. Ne quis dicat, Non audiuimus. Sed vt in tempore nunc
venit prædicatio, ita in tempore data quidem eſt lex & Prophetæ barbaris: philo-
ſophia autem Græcis, aures aſſuefaciens ad prædicationem. Dicit itaque Domi-
Eſa. 49. nus qui ſaluum fecit Iſraël. Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis tibi dedi
auxilium, dedi te in teſtamentum gentium, vt inhabitares terram, & poſſideres hę
reditatem, dicens iis qui ſunt in vinculis. Egredimini, & vt reuelareris iis qui
ſunt in tenebris. Si enim vincti quidem ſunt Iudæi, quibus etiam dixit Dominus,
Egredimini ex vinculis qui vultis, dicens eos qui ſua ſponte ſunt vincti, & qui one
ra, inquit, toleratu difficilia in ſe per humanam ſuſceperunt impoſitionem: clarum
eſt quòd qui ſunt in tenebris, ii ſunt qui habent principalem animæ partem defoſ- B
ſam in cultu ſimulachrorum. Nam iis quidem qui erant iuſti ex lege, fides deerat.
Et ideo cum eos curaret Dominus, dicebat, fides tua te ſaluum fecit. Iis autem qui
erant iuſti ex philoſophia, non ſolum opus erat fide in Dominum, ſed etiam vt di-
ſcederent à cultu ſimulachrorum. Iam verò reuelata eis veritate, ipſi quoque pœ
nitentia ducti ſunt propter ea quæ fecerant. Quamobrem prædicauit Dominus iis
quoque qui erant apud inferos. Dicit quidem certè ſcriptura. Dicit infernus perdi
Iob 28. tioni. Eius quidem ſpeciem non vidimus, eius autem vocē audiuimus. Non locus
vtique voce accepta, dicit ea quæ prius dicta ſunt, ſed ii qui ſunt collocati apud in-
feros, & ſeipſos tradiderunt ad exitium, tanquam ex naue aliqua ſe ſua ſponte in
mare proiicientes. Ipſi ergo ſunt qui diuinam audierunt virtutem & vocem. Nam C
quis ſanę mentis, & iuſtorum & peccatorum animas eſſe exiſtimauerit in vna cōde
mnatione iniuſtitiæ maculā infundens prouidentiæ? Quid verò, an non ſignificant
Dominum annunciaſſe Euangelium, & iis qui perierant in diluuio, vel potius vin
cti fuerant, & iis qui in præſidio continebantur & cuſtodia? Oſtenſum eſt autem
in ſecundo quoque Stromate, Apoſtolos conſequenter Domino, iis quoque qui
erant apud inferos annunciaſſe Euangelium. Oportebat enim, vt exiſtimo, ſicut
hic, ita illic quoque, optimos ac præſtantiſſimos diſcipulos eſſe magiſtri imitato-
res. vt vnus quidem, eos qui erant ex Hebræis, alii verò gentes deducerent ad con
uerſionem, hoc eſt, eos qui in iuſtitia quæ eſt ex lege & ex philoſophia vixerant qui
dem: ſed nō perfectè, ſed cum errore & prolapſione vitam tranſegerant Hoc enim D
diuinum decebat conſilium & prouidentiam, vt qui in iuſtitia maiorem habuere
προηγουμένω dignitatem & merita, & præ cæteris egregie vixerunt, & eorum quæ peccarant du
cti ſunt pœnitentia, etiamſi ſint in alio loco, cum extra controuerſiam ſint in eorū
numero qui ſunt Dei omnipotentis, ſalui fierent per propriam vniuſcuiuſque co-
gnitionem. Operatur autem, vt exiſtimo, Seruator, quandoquidem eius eſt opus
ſeruare & ſaluum facere, quod quidem certè fecit, vt qui eos qui in ipſum volue
rint credere per pręedicationem, vbicunque eſſent traxerit ad ſalutem. Si ergo Do
minus nulla alia de cauſa deſcendit ad inferos quàm vt annunciaret Euangelium,
ſicut deſcendit, aut deſcendit vt annunciaret omnibus, aut ſolis Hebræis. At-
que ſi omnibus quidem, ſalui erunt omnes qui crediderint, etiamſi ſint ex gen- E
tibus, cum iam illic confeſſi fuerint. Sunt enim ſalutares, & quæ erudiunt, Dei
caſtigationes, adducentes ad conuerſionem, & potius pœnitentiam eligentes
quàm mortem, idque cum poſſint animæ purius perſpicere, quæ ſunt libere à cor
poribus, etiamſi obſcurentur vitiis & perturbationibus, eo quòd non ſe am-
plius eis opponat & eas impediat caruncula. Si autem Iudæis ſolum annunciauit
Euangelium, quibus defuit ea quæ eſt per Seruatorem agnitio & fides. clarum eſt
vtique quòd cum apud Deum nullus ſit perſonarum reſpectus, Apoſtoli quoque ſi-
cut hic, ita etiam illic, annunciarunt Euangelium iis qui ex gentibus erant apti ad
conuerſionem, & rectè dictum eſt à paſtore. Deſcenderunt ergo eorum in aquam, F
ſed hi quidem deſcenderunt viuentes, & viuentes aſcenderunt. Illi autem qui
prius dormierant, mortui deſcenderunt, viui autem aſcenderunt. Iam verò dicit
etiam Euangelium ſurrexiſſe multa corpora eorum qui dormierant, vt qui vide-
licet

A licet tranſlati eſſent ad meliorem locum. Fuit ergo generalis quidam motus & tranſlatio per Seruatoris diſpenſationem. Iuſtus ergo non differt à iuſto, quatenus eſt iuſtus, ſiue is fuerit ex lege, ſiue Græcus. Non enim Iudçorum ſolum, ſed etiam omnium hominum eſt Deus Dominus, propinquius autem pater eorũ qui cognouerunt. Si enim honeſtè viuere eſt etiam legitimè viuere, & vitam agere rationi conſentaneam, eſt viuere ex lege: qui autem rectè vixerunt ante legem, in fidẽ ſunt reputati, & iuſti ſunt iudicati: clarum eſt quòd ii etiã qui cum extra legem eſſent, rectè vixerunt per vocis proprietatem, etiamſi in inferis eſſent & in cuſtodia, exaudita voce Domini, vel ipſa per ſe, vel etiam quæ operabatur per Apoſtolos, mox conuerſi fuerint & crediderint. Meminimus Dominum eſſe Dei virtutem, & fieri
B non poſſe vt virtus vnquam fuerit imbecilla. Sic exiſtimo oſtendi bonum quidem eſſe Deum; Potentem vero Dominum ſalutem dare cum iuſtitia & æqualitate in eos qui conuertuntur, ſiue hîc, ſiue etiam alibi. Non huc enim ſolum peruenit virtus operatrix, ſed eſt vbique, & ſemper operatur. Iam verò in Petri prædicatione dicit Dominus ad diſcipulos poſt reſurrectionem. Elegi vos duodecim diſcipulos, iudicans eſſe me dignos, quos voluit Dominus, & fideles ratus eſſe Apoſtolos, mittens in mundum ad annunciandum Euangelium hominibus qui ſunt in orbe terrarum, vt cognoſcant vnum eſſe Deum, per meam Chriſti fidem futura ſignificantes: vt qui audierint & crediderint, ſalui fiant. Qui autem non crediderint, cum audiuerint ferant teſtimonium, vt qui non poſſint ſe excuſare dicendo, nõ au
C diuimus. Quid ergo, nõ etiam apud inferos fuit eadem œconomia ac diſpenſatio: vt illic quoque omnes animæ, audita prædicatione, aut oſtendant pœnitentiam, aut propterea quòd non crediderunt, iuſtum fateantur eſſe ſupplicium? Eſſet autem nõ leuis iniquitatis, eos qui ante aduentum Domini exceſſiſſent, cum nec eis fuiſſet annunciatum Euangelium, nec in credendo vel non credendo vlla poſſet in eos culpa conferri, vel ſalutem aſſequi, vel puniri. Neque enim fas eſt illos quidem indicta cauſa fuiſſe condemnatos: ſolis autem eis qui fuerunt poſt eius aduẽtum, frui diuina licuiſſe iuſtitia. Omnibus autem animis ratione præditis deſuper dictum eſt. Quæcunque veſtrum fecit aliquis in ignoratione, Deum apertè non cognoſcens, ſi ea agnoſcens ductus fuerit pœnitentia, ei omnia peccata remittentur.
D Ecce enim inquit poſui ante faciem veſtram mortem & vitam, vt eligatis vitam, Deut.30
ad comparationem electionis dicens Deus poſuiſſe, non ambo feciſſe. Et in alia dicit ſcriptura. Si me audieritis & volueritis, bona terræ comedetis. Sin autem me nõ Eſa.1
audieritis, neque volueritis, gladius comedet vos. Os enim Domini hæc locutum eſt. Rurſus autem apertè Dauid, vel potius Dominus ex perſona ſancti: eſt autem is vnus à mundo condito, quicunque diuerſis temporibus per fidem fuit & erit ſaluus. Lętatum eſt cor meum & exultauit lingua mea. Præterea autem caro quoque Pſal.15
mea in ſpe habitabit, inquit. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Notas feciſtis mihi vias vitæ. Implebis me lætitia cum vultu tuo. Quomodo ergo pretioſus eſt populus Do-
E mino: ita populus ſanctus omnis eſt cum Iudæo etiam is qui ex gentibus conuertitur, qui prædicabatur proſelytus. Merito ergo dicit ſcriptura bouem & vrſam ſi- Eſa.11.
mul futuros. Nam bos quidem dictus eſt Iudæus, ex animali quod à lege ſub iugo iudicatum eſt mundum: quandoquidem bos & fiſſam habet vngulam, & ruminat. Gentilis autem ſignificatur per vrſam quæ eſt animal immundum & agreſte. Parit autem animal carnem informem, quam lingua ſola effingit in ſimilitudinem animalis. Verbo enim formatur ad hoc vt ex vita ferina manſueſcat, qui conuertitur ex gentibus. Iam autem manſuefactus, ipſe quoque vt bos ſanctificatur. Iam verò Eſa. 43
dicit Propheta. Sirenes me benedicent & filiæ paſſerum, & omnes beſtiæ agri. Ab
F immundis animantibus beſtiæ agri cognoſcuntur, hoc eſt mũdi, quoniam eos qui in fidem ſunt agreſtes, & vita ſordidi, nec ea quę eſt ex lege iuſtitia purgati, appellat feras. Mutati autem ex eo quod eſt eſſe feras, per fidem Dominicam fiunt homines Dei, ex eo quòd velint mutari, primum ad hoc quòd fiant proficientes. Alios

enim adhortatur Dominus, aliis verò qui iam ſunt aggreſſi, & manum præbet & A
Sap.6. trahit. Non enim perſonam reſpicit & reueretur qui eſt omnium Dominus: neq.
curabit magnitudinem, quoniam ipſe fecit magnum & paruum, & ſimiliter omni-
Pſal.9. bus prouidet & omnium curam gerit. Dauid quoque dicit. Sin autem infixæ ſunt
etiam gentes in interitu quem fecerunt. In hoc laqueo quem abſconderunt com-
prehenſus eſt pes eorum. Sed fuit Dominus refugium pauperi, adiutor in opportu
nitate & in afflictione. Opportunè ergo annunciatum eſt Euangelium iis qui ſunt
in afflictione. Et ideo dicit. Annunciate in gentibus ſtudia eius, ne iniuſtè iudicen
tur. Si ergo iis qui erant in carne, propterea annunciauit Euangelium, ne iniuſtè
condemnentur: quomodo non iis etiam qui exceſſerunt ante eius aduentum, pro-
Pſal.10. pter eandem cauſam annunciauit? Iuſtus enim Dominus, & iuſtitiam dilexit; recti B
tudinem vidit vultus eius. Qui autem diligit iniuſtitiam, odio habet animam ſuã.
Si ergo in diluuio periit omnis caro peccatrix, eis caſtigatione redeunte in diſcipli
nam, primum quidẽ voluntatem Dei quæ vim habet erudiendi & operandi, credẽ
dum eſt dare ſalutem iis qui conuertuntur. Deinde etiam anima quæ eſt res longè
ſubtilior, minimè potuerit affici ab aqua quæ eſt craſſior, vt quæ propter ſubtilita
tem & ſimplicitatem minimè ſuperetur, quæ etiam appellatur incorporea. Quod
autem craſſum, à peccato fuerit incraſſatum, hoc vna cum ſpiritu carnali abiicitur
qui concupiſcit aduerſus animam. Iam verò eorum quoque qui communionem in
ducunt & commendant princeps Valentinus, in ea quæ eſt de amicis Homilia, ſcri C
bit ad verbum. Multa ex iis quæ ſcripta ſunt in libris publicis, inueniuntur ſcripta
in Dei eccleſia. Hæc enim ſunt inania verba quæ à corde proficiſcuntur. Lex quæ
ſcripta eſt in corde, ea eſt populus dilecti, qui diligitur, & ipſum diligit. Libros autẽ
communes, dicit vel ſcripturas Iudaicas, vel ſcripturas philoſophorum. Commu-
nem autem facit veritatem. Iſidorus quoque Baſilidis ſimul filius & diſcipulus, in
primo libro expoſitionum Prophetę Parchor, ipſe quoque ſcribit his verbis. Di-
cunt autem Attici quędam fuiſſe ſignificata Socrati, Dæmone eum conſequente.
Dicit etiam Ariſtoteles omnes homines vti dæmonibus qui eos ſequuntur eo tem
pore quo migrant in corpus, propheticam hanc accipiens doctrinã, & eam ponens
in ſuis libris, non confitens vnde hanc ſumpſiſſet orationem. Et rurſus in ſecundo D
eiuſdem operis ſic ſcribit. Nec exiſtimet aliquis, quod dicimus eſſe proprium ele-
ctorum, hoc fuiſſe prędictum ab aliquibus Philoſophis. Non eſt enim hoc eorum
inuentum, ſed cum ſumpſiſſent à Prophetis, id tribuerunt ei qui eſt ſapiens ex eo-
rum ſententia. Et rurſus in eodem. Mihi enim videtur eos qui ſibi Philoſophiam
vendicant, vt diſcant quid ſit quercus alata, & varium quod in ea eſt pallium, quę
cunque Pherecydes allegoricè dixit in Theologia, ſumens ex prophetia Cham.
Fundamentum autem, vt olim adnotauimus, non dicimus eam quæ in vnaquaque
hæreſi ſuſcipitur vitæ inſtitutionem, ſed id quod verè eſt philoſophia, rectè artifi-
cioſam ſapientiam, quæ prębet experientiam eorum quę ſunt in vita. Sapientiam
autem, ſolidam rerum diuinarum & humanarum cognitionem, firmam quandam E
& ſtabilem, & quę non poteſt excidere, comprehenſionem, & quę comprehendit
ea quæ ſunt, & præterita, & futura, quam nos docuit per ſuam pręſentiam & per
Prophetas Dominus, eſtque eiuſmodi vt nõ poſſit excidere, vt quę à Verbo ſit tra
dita. Ea quoque omnino vera eſt voluntate, vt quę ſit cognita per filium, & partim
quidem eſt æterna, partim autem tempori vtilis, & partim quidem vna eſt & ea-
dem, partim autem multę & indifferentes, & partim quidem eſt abſque vllo mo-
tu patibili, partim autem cum patibili appetitione, & partim quidem perfecta, par
tim verò indigens. Hanc ergo ſapientiam concupiſcit Philoſophia animæ & verbi
rectitudinis, & vitæ puritatis, quæ eſt beneuole affecta in ſapientiam, & omnia fa
cit vt eam conſequatur. Philoſophi autem apud nos quidem dicuntur qui amant ſa F
pientiam, quæ eſt omnium opifex & magiſtra, hoc eſt, filii Dei cognirionem. Apud
Græcos autem dicuntur Philoſophi, qui diſputationes de virtute ſuſcipiunt. Fue-
rit autem Philoſophia, quæ in vnaquaque hæreſi, de iis loquor quæ ſunt in philo-

phia

A ſophia ea quæ reprehendi non poſſunt ſunt decreta, cum vita cõgruente in vnam
coacta electionem, quæ ipſa quoque à barbara diuinitus data ſurrepta gratia, Græ
ca ornata ſunt eloquentia. Nam alia quidem ſunt ſuffurati, alia verò male audie-
runt. In aliis autem, aliqua quidem dixerunt, imitantes, ſed ea non reddidere perfe
cta, aliqua autem humana coniectura & ratiocinatione, in quibus etiam labuntur.
Arbitrantur autem ſe iſti quidem aſſequi veritatem perfectè, vt nos autem ipſos
comprehendimus, aliqua ex parte. Nihil certè amplius norunt quàm hunc mundũ.
Quanquam verſatur Geometria in menſuris magnitudinibus & figuris per eam
quę fit in planis deſcriptionem, & pictura totum locum opticum, quẽ vocant per-
ſpectiuum, videtur aſſumere in iis quæ adumbrantur. Hæc autem falſo deſcribit vi
B ſum artificiosè vtens ſignis quæ fiunt per applicationem linearum viſus. Hinc con
ſeruantur ἐπιφάσεις id eſt eminentes viſiones, & hypotheſes, hoc eſt viſiones infe-
riores, & φάσεις hoc eſt viſa. Et videntur quidem alia eminere, alia verò ſubſidere:
aliqua vero aliquo alio modo viſione apprehendi in loco leui & æquabili. Ita autẽ
Philoſophi quoque inſtar picturæ imitantur veritatem. φιλαυτία autem, hoc eſt
nimius amor ſui, eſt ſemper quibuſlibet cauſa peccatorum omnium. Quocirca nõ
oportet eligendo & expetendo gloriam ab hominibus eſſe nimium ſui amantem,
ſed Deum diligendo eſſe ſanctum cum prudentia. Si quis ergo vtatur quidem ſin-
gularibus, tãquam vniuerſis ac generalibus, & id quod ſeruit habeat pro eo quod
dominatur, à veritate excidit, non intelligens id quod à Dauid dictum eſt per con
C feſſionem. Terram ſeu cinerem tanquam panem manducabam. Nimius autem ſui Pſal.105
amor, & vana opinio ac perſuaſio, eſt ei terra, & error. Quod ſi ita eſt, eſt ex diſci-
plina cognitio & ſcientia. Si eſt autem diſciplina neceſſe eſt quærere magiſtrum.
Nam Cleanthes quidem ſibi magiſtrum adſcribit Zenonem, & Thophraſtus Ari-
ſtotelem: & Metrodorus Epicurum, & Plato Socratem. Sed etſi venero ad Pytha-
goram, & Pherecydem, & Thaletem, & primos ſapientes, conſiſto quærens eorũ
magiſtrum. Et ſeu dixeris Aegyptios, ſeu Indos, ſeu Babylonios, ſeu Magos ipſos,
non ceſſabo eorum doctorem requirere. Porro autem te quoque deduco ad pri-
mum ortum hominum, & illinc incipio quærere quis fuerit magiſter, nullus qui-
dem ex hominibus, nondum enim didicerant. Sed nec aliquis ex Angelis. Neque
D enim quomodo ſignificant Angeli quatenus Angeli: ita audiunt homines. Neque
enim quomodo ſunt nobis aures: ita eſt illis lingua, neque inſtrumenta vocis quis
dederit Angelis, labra, inquam, & quæ propterea ſita ſunt, & guttur, & arte-
riam, & viſcera, & ſpiritum, & aërem qui pulſatur. Multum autem abeſt vt Deus
inſonet ſanctitate quæ adiri non poteſt, qui ipſe quoque ſeparatus eſt ab Archange
lis. Iam verò Angelos quoque accepimus didiciſſe veritatẽ, & qui eis ſubſunt prin
cipatus. Ortum enim habuere. Reſtat ergo vt nos quoque aſcendentes, eorum do-
ctorem deſideremus. Quoniam autem vnum eſt ingenitum, nempe Deus omnipo-
tens, vnum eſt etiam prægenitum, per quod omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum Ioan.1.
eſt nihil. Vnus enim eſt re vera Deus, qui fecit principium vniuerſorum, ſignificãs
E primogenitum filium, vt ſcribit Petrus, præclarè intelligens illud. In principio fe- Gen.1.
cit Deus cœlum & terram. Is autem dictus eſt ſapientia ab omnibus Prophetis. Is Heb.1.
eſt magiſter omnium quæ orta ſunt, Dei conſiliarius qui pręſciuit omnia. Is autem
ab alto à prima mundi conſtitutione, multifariam multiſq. modis & docuit & per-
ficit. Vnde merito dictum eſt. Ne dixeritis vobis magiſtrum ſuper terram. Vides Matth.23
vndenam anſas acceperit vera philoſophia, etiam ſi lex ſit imago & vmbra verita-
tis. Sed Græcorum nimius amor ſui, quoſdam homines prædicat doctores. Quo-
modo ergo ad Deum creatorem omnis recurrit paternitas, ita etiam ad Dominũ,
eorum quę bona ſunt & honeſta doctrina, & quæ iuſtificat, & quæ ad hoc deducit
F & fert opem. Si qui autem ex aliqua effectione ſemina veritatis quomodocunque
accepta non enutrierunt ſed terræ ſterili & aridæ mãdantes, ea herbis ſuffocarunt
agreſtibus, quomodo Phariſæi à lege declinarunt, doctrinas humanas inducentes:
non eſt eorum cauſa magiſter, ſed qui perperam audire voluerunt. Qui autem ex

eis crediderunt & Domini aduentui,& ſcripturarum declarationi,ii verſantur in A
cognitione legis,ſicut etiam Philoſophi, per doctrinam Domini, perducuntur ad
Pſal.11. agnitionem verę philoſophię. Eloquia enim Domini eloquia caſta,argentum igni
tum probatum terræ, purgatum ſeptuplum, aut quòd vt argentum ſæpe purgatũ
probatur iuſtus, Domini nummus effectus, & qui regalem accepit characterem:
aut quoniam Salomon quoque dicit linguam iuſti eſſe argentum ignitum, proba
tam autem & ſapientem doctrinam, eſſe laudabilem & admittendam ſignificans,
quando ſæpe terra fuerit expurgata,hoc eſt,quãdo anima cognitione prędita fue-
rit multis modis ſanctificata,per abſtinentiam à terrenis inflammationibus. Sancti
ficatur autem corpus quoque in quo habitat,cum vt proprium dedicatur in ſancti
templi puritatem & ſinceritatem. Quæ eſt autem in corpore primæ animæ prima B
purgatio,ea eſt abſtinentia à malis,quam quidam exiſtimant perfectionem ac con-
ſummationem,eaque eſt,vt ſemel dicam,perfectio cõmunis Iudæi fidelis & Græ-
ci. Eius autem qui eſt cognitione præditus,poſt eam quæ aliis lege decernitur per-
fectionem,iuſtitia procedit ad operationem beneficentiæ, & cui iuſtitiæ augmen-
tum creuit ad beneficentiam,ei perfectio permanet in immutabili habitu benefi-
centiæ ad Dei ſimilitudinem. Nam qui ſunt quidem ſemen Abrahę & ſerui Dei, ii
ſunt vocati. Filii autem Iacob,eius electi,qui ſupplantauerunt vitii operationem.
Si ergo & ipſum Chriſtum dicimus ſapientiã,& eius operationem,eam quæ fit per
Prophetas,per quam ediſci poteſt traditio quę eſt ex cognitione,vt ipſe per pręſen C
tiam ſanctos docuit Apoſtolos. ſapientia fuerit cognitio,vt quæ ſit ſcientia & cõ-
prehenſio eorum quæ ſunt & futura ſunt & præterita,ſtabilis & firma,vt quæ à fi-
lio Dei ſit tradita & reuelata. Atque ſi eſt quidem ſapientis finis, contemplatio: ea
quidem contemplatio quæ eſt adhuc philoſophorum, diuinam appetit ſcientiam:
nondum autem aſſequitur,niſi per diſciplinam acceperit vocem propheticam ſibi
declaratam,per quam accipit quomodo ſe habent, habuerunt, & habitura ſint,
quę ſunt,quæ futura ſunt, & prius fuerunt. Cognitio autem ipſa eſt,quæ per ſuc-
ceſſionem ad paucos ex Apoſtolis abſq. ſcriptis tradita peruenit. Hinc ergo cogni-
tio ſeu ſapientia exerceatur oportet ad contemplationis habitum æternum, & in
quem non cadit alteratio. Nam Paulus quoque in Epiſtolis non videtur reprehen D
dere philoſophiam: ſed eum qui eſt particeps altitudinis cognitionis,non vult am
plius recurrere ad Græcam philoſophiam, eam allegoricè vocans mundi elemen-
ta,vt quæ elementa quodammodo doceat,& ſit veluti diſciplina præcedens verita
tem. Quocirca ad Hebræos quoque ſcribens qui à fide ad legem reflectebãtur. An
Heb. 5. rurſus,inquit, opus habetis vt vos doceam quænam ſunt elementa initii eloquio-
rum Dei: & facti eſtis opus habentes lacte & non ſolido cibo. Similiter autem ad
Col.2. Coloſſenſes quoque qui conuertuntur ex Græcis: Videte ne quis vos deprædetur
per philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum, ſe-
cundum elementa huius mundi, & non ſecundum Chriſtum,ſignificans elemen-
Significãs, Gręcũ habet ἀλλάζων ineſcãs ſed lego δηλῶν id eſt, ſignificans. talem doctrinam reuerti ad philoſophiam. Quòd ſi quis dicat per hominum intelli E
gentiam fuiſſe inuẽtam à Græcis philoſophiam,atqui inuenio ſcripturas dicentes
intelligentiam eſſe à Deo miſſam. Pſalmographus quidem certè maximum eſſe do
num exiſtimat intelligentiam, & petit dicens. SERVVS tuus ego ſum, ſic vt ſim
Pſal.118 intelligens. Nunquid autem multiplicẽ petens cognitionẽ ſcribit Dauid, bonitatẽ
& diſciplinam & cognitionẽ doce me, quoniã mãdatis tuis credidi. Teſtamẽta eſſe
principalia & maximę auctoritatis,eſt extra cõtrouerſiam,& dari pręſtantioribus.
Pſal. 147. Dicit quidem certè Pſalmus de Deo. Nulli genti ſic fecit, & iudicia ſua non mani
feſtauit eis. Illud autem. Non ſic fecit, feciſſe quidem ſignificat, ſed non ſic. Il-
lud ergo ſic,poſitum eſt, vt fiat comparatio cum noſtra excellentia. Poterat au-
tem vtique Propheta dicere abſolutè, Non fecit abſque additamento huius Sic. F
Act.10. Quinetiam Petrus quoque in Actibus. In veritate comprehendo, inquit, quòd
Dominus non acceptor perſonarum: ſed in omni gente qui timet ipſum & opera-
tur iuſtitiam, eſt ei acceptus. Non tempore ergo perfectum eſt vt Deus perſonas
non

A non reſpiceret, ſed id fuit ab æterno. Neque verò cepit vnquam eius beneficentia.
Sed neque circunſcribitur locis vel vllis hominibus. Neque enim ſingularis eius
beneficentia. Aperite mihi, inquit, portas iuſtitię, in ipſas ingreſſus, confitebor Pſal.117
Domino. Prophetæ autem dictum exponens Barnabas, infert. Cum multæ portæ
ſint apertæ, quæ eſt in iuſtitsa, ea eſt tn Chriſto, in quam beati ſunt omnes qui ſunt
ingreſſi. Eidem ſententię adhæret illud quoque Propheticum, Dominus ſuper Pſal.28.
aquas multas, vtpote quòd non ſolum teſtamenta diuerſa, ſed etiam diuerſi modi
doctrinæ ſint ii qui inter Græcos adducunt ad iuſtitiã, & qui inter barbaros. Iam
verò apertè quoque pſallit Dauid, veritati ferens teſtimonium. Auertantur pecca Pſal.9.
B tores in infernum. Omnes gentes quæ obliuiſcuntur Dei. Obliuiſcuntur ſcilicet
eius cuius prius meminerant, & quem cognoſcebant priuſquam obliuiſcerentur,
eum iubent valere & amandant. Erat ergo quædam obſcura Dei cognitio etiam
apud gentes. Et hæc quidem ita ſe habeant. Oportet auté eũ, qui eſt cognitione præ
ditus multa didiciſſe. Et quoniam dicunt Græci, cum prior cœpiſſet Protagoras,
paratam eſſe orationem quæ cuiuis orationi aduerſetur, dici cõuenit etiam aduer-
ſus tales orationes. Dicit enim ſcriptura. Qui multa dicit, viciſſim quoque audiet.
Parabolam autem Domini quis intelliget, niſi ſapiens & ſciens & qui diligit Do-
minum ſuum? Sit ergo qui talis eſt fidelis. Sit eiuſmodi vt poſſit explicare cognitio
nem. Sit ſapiens in verbis diſcernendis. Sit in factis admirabilis. Sit caſtus & mun-
C dus, eo enim debet eſſe magis humilis quo videtur eſſe maior. Dicit Clemens in
epiſtola ad Corinthios. Talis vt qui poſſit parere præcepto, & aliquos quidem ex
igne rapite: miſeremini autem eorum qui diſcernuntur. Falx quidem certè facta eſt
vt rami amputentur, ſed implexos quoque palmites in ea diſtinguimus: & ſpinas
quæ vitibus cohæreſcunt excindimus, ad quas non poteſt accedi facile. Hæc autem
omnia referuntur ad putandas vites. Rurſus homo factus eſt principaliter ad Dei
cognitionem, ſed & eſt Geometra, & agricola, & philoſophatur, ex quibus vnum
quidem factum eſt ad viuendum: alterum verò ad bene viuendum; tertium ad ea
meditanda quę demonſtrant. Porrò autem illi qui dicunt philoſophiam eſſe profe
ctam à Diabolo, illud quoque ſciant, quòd ſcriptura dicit Diabolum transfigurari 2.Cor.11.
in Angelum lucis. Quid agentem? Prophetantem ſcilicet. Si autem prophetat vt
D Angelus lucis, vera dicit ſcilicet. Si angelica & lucida prophetat, tũc etiam prophe
tat vtilia quando transfiguratur ad ſimilitudinem operationis, etiam ſi ſit alius,
quatenus eſt ſubiectum defectionis. Nam quomodo deceperit quempiam, ſi nõ ſtu
dioſum per vera adducat ad coniunctionem & familiaritatem, & ita poſtea ad ve-
rum attrahat, & alioqui inuenietur ſcire veritatem, etſi non ita vt comprehendat,
ita tamen vt non ſit eius ignarus. Non eſt ergo falſa philoſophia, etiam ſi qui eſt fur
& mendax, per transfigurationem operationis vera dicat. Neq. verò propter eum
qui dicit, ſunt imperitè ea prius damnanda quæ dicuntur. Quod in iis quoque qui
nunc prophetare dicuntur eſt obſeruandum: ſed ſunt conſideranda quæ dicuntur
an veritati cohæreant. Iam verò ſi vniuerſa quoque ac generali oratione, quæcun
E que ſunt neceſſaria & vitæ vtilia, diuinitus ad nos venire dicamus, minimè errabi-
mus, vel potius ſi dicamus ipſim quoque philoſophiam Græcis veluti proprium da
tam eſſe teſtamentum, vt quę ſit fundamentum Chriſtianæ philoſophię, etiam ſi
qui ex Græcis philoſophantur, ad veritatem ſua ſpõte obſurdeſcant, barbarorum
vocem vilipendentes, aut etiam reformidantes mortis periculum quod impendet
fideli à legibus ciuilibus. Quomodo autem in barbara philoſophia: ita etiam in
Græca ſeminata ſunt zizania ab ipſo verò agricola zizaniorum. Vnde etiam & quę
ſunt apud nos, exortæ ſunt hæreſes in bono & genitali tritico: & qui Epicuri im-
pietatem, & voluptatem, & quæcunque alia ſata ſunt præter rectam rationem, di- 1.Cor.a
F uinitus datæ agriculturæ ſunt Græcis fructus adulterini. Hanc dicit Apoſtolus ſa
pientiam huius ſeculi, quæ eſt ſcilicet voluptaria, & nimio tenetur ſui amore, vt
quæ doceat quæ ſunt huius mundi, & quæ ſunt circa ipſum ſolum, & conſequẽter,
quod ad præfecturam attinet, eſt ſubiecta iis qui hîc ſunt principibus. Quamobrẽ

ſingularis hæc philoſophia quodammodo tradit elementa eius quæ verè perfecta A
eſt ſcientiæ, quę verſatur circa ea quæ percipiuntur intelligentia, & his adhuc ma-
1.Cor.3. gis ſpiritalia, quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis aſcen
derunt, prius quàm quod de iis eſt verbum, magiſter noſter, nobis aperiat ſancta
ſanctorum, & his præterea ſanctiora per aſcēſum reuelet iis qui germanè ſincereq.
& non adulterinè ſunt hæredes Dominicę adoptionis. Iam enim audemus dicere
(hic enim eſt fides cognitionis) eum omnia ſcire, & firma comprehenſione com-
prehēdere, ea etiam quæ ſunt nobis dubia & inexplicabilia, qui verè eſt cognitione
præditus, cuiuſmodi fuit Iacobus, Petrus, Ioannes, Paulus, & reliqui Apoſtoli. Eſt
enim prophetia cognitione plena, vt quæ data ſit à Domino, & rurſus per Domi-
num declarata Apoſtolis? Nunquid autem cognitio eſt proprietas animæ ratione B
præditę quæ ad hoc exercetur, vt per cognitionē inſcribatur ad immortalitatem.
Sunt enim ambæ animæ poteſtates, cognitio inquam & appetitio ſeu impulſio. In-
ὁρμὴ impulſio ad aliquid agendum. uenitur autem appetitio motus quidam qui eſt poſt aliquam aſcenſionem. Qui.n.
ad aliquam impellitur actionem, ante actionem ſumit cognitionem. Secundo au-
tem appetitionem ſeu impulſionem. Præterea in hoc quoque conſideremus. Quo-
niam enim diſcere eſt antiquius quàm agere. Nā naturaliter qui agit, id quod vult
agere prius diſcit. Et cognitio quidem eſt ex eo quòd didicerit. Egiſſe autem, ex eo
quòd appetierit ſeu incitatus ſit: & ex quod diſcatur, eſt cognitio: ſcientiam autem
ſequitur appetitio, poſt quam actio: omnis actionis quæ ratione ſuſcipitur princi- C
pium & opifex, fuerit cognitio. Quare rurſus meritò ex ea ſola formā & characte-
rem ſuſcipit proprietas animæ ratione præditę. Re vera enim appetitio quidem, ſi-
cut etiam cognitio, mouetur in iis quę ſunt. Cognitio autem eo ipſo, eſt quædam
animę cōſummata contemplatio eorum quę ſunt, aut alicuius, aut aliquorum, aut
omnium ſimul. Quanquam dicunt aliqui ſapientem hominem perſuaſum habere
eſſe quædam quę comprehendi nequeant, adeo vt de iis aliquam cōprehendat com
prehenſionem, nempe quòd comprehendi nequeant quę ſunt incomprehenſibilia,
quod quidem eſt commune, & eorum qui parum poſſunt proſpicere. Nam qui eſt
eiuſmodi, confirmat eſſe aliqua quæ comprehendi nequeant. Ille autem cognitio-
ne præditus de quo loquor, ipſe ea comprehendit quæ videntur ab aliis non poſſe D
comprehendi, vt qui credat Dei filio nihil eſſe incomprehenſibile, vnde nec eſſe
eiuſmodi vt doceri non poſſit. Qui enim propter ſuam in nos charitatem paſſus
eſt, nihil omiſerit quod faciat ad doctrinam cognitionis. Fit ergo ipſa fides, firma
& ſtabilis conſtanſque demonſtratio in iis quę tradita ſunt à Deo, quam ſequitur
Sap.8. veritas. Quòd ſi quis etiam deſiderat multarum rerum experientiam, nouit anti-
qua, & coniectat futura: ſcit ſtrophas orationum, & ſolutiones ęnigmatum. Prę-
ſcit ſigna & prodigia: & temporum euentus, diſcipulus ſapientię. Talis enim eſt is
qui eſt cognitione prędítus, vt in eum eæ ſolæ cadant affectiones quæ oriuntur vt
corpus maneat, nempe fames, ſitis, & ſimilia. Sed in Seruatore quidem corpus, vt
corpus, neceſſaria poſtulare miniſteria vt permaneat, fuerit ridiculum. Comede- E
bat enim, non propter corpus quod ſancta virtute continebatur: ſed ne eis qui vna
cum eo verſabantur, in mentem veniret de eo aliter ſentire, ſicut certè poſtea qui
dam exiſtimarunt eum apparuiſſe viſione & phantaſmate. Ipſe autem, vt ſemel di-
cam, erat impatibilis, quem nullus ſubit motus affectionis, neque voluptas, nec do
lor. Apoſtoli autem cum iram & metum & cupiditatem, per Dominicam doctri-
nam, ex vberiori quadam cognitione ſuperaſſent, ne ea quidem quæ videntur bo-
na ex patibilibus motionibus, vtpote confidentiam, æmulationem, gaudium, cupi
ditatem ſuſceperunt, vt qui propter firmum quendam & ſtabilem ſtatum mentis,
nihil penitus mutarentur, ſed in exercitationis habitu ſemper manentes alieni ab
alteratione, poſt Domini quidem certè reſurrectionem. Nam & ſi ea quæ prius di F
cta ſunt, ſi cum ratione fiant, aliquis bona eſſe accipiat: at in perfecto quidem cer-
te minimè ſunt admittenda, qui neque habet confidentiam, neque enim verſatur
in rebus grauibus & moleſtis, cum ex iis quæ ſunt in vita, nihil graue moleſtumue
exiſtimet,

A exiſtimet,neque poteſt eum aliquid abducere à Dei charitate, neque tranquillita-
te animi opus habet,neque enim in dolorem incidit animiue angorem,cum perſua
ſum habeat omnia rectè fieri,neque iraſcitur,nihil eſt enim quod eum ad iram mo
ueat,cum ſemper Deum diligat,& ad hoc ſolum totus ſit cóuerſus,& ideo ex Dei
creaturis nullam habet odio.Sed neque æmulatur : nihil enim ei deeſt ad aſſimila-
tionem quo ſit bonus & honeſtus·Sed neque amat aliquem cómuni hac amicitia:
ſed creatorem diligit per creaturas,neque ergo in cupiditatem aliquam incidit aut
appetitionem,neque in anima indiget aliquo ex aliis,cum iam per charitatem ver
ſetur cum dilecto,cui quidem iam eſt familiariter cóiunctus per electionem: & per
B habitum qui procedit ex exercitatione,ei appropinquat continentius, & eſt beatus
propter bonorum abundantiam.Quamobrem his de cauſis maxima vi contendit
aſſimilari Domino in impatibilitate. Eſt enim verbum ſeu ratio Dei intelligens,
per quam mentis imago & aſſimilatio in ſolo homine cernitur, vel etiam Deifor
mis & Deo ſimilis fit per animam vir bonus, & rurſus Deus eſt hominis formæ
ſimilis,forma enim vniuſcuiuſque eſt mens,ex qua characterem ſuſcipimus. Quò
fit vt qui peccant in hominem,ſint impii & execrandi.Eſt enim nugatorium dice-
re,eum qui eſt cognitione præditus & perſectus,non oportere eximere iram & có
fidentiam,vtpote quod abſque his neque ſit aduerſus ea quæ ingruerint excitan-
dus,neque quæ ſunt grauia toleraturus.Sed ſi etiam cupiditatem ab eo abſtuleri-
C mus,fore vt ab omnibus rebus moleſtis & aſperis cóturbetur & obruatur, & ideo
à vita peſſimè excedat,ſi non ſit eius particeps,aut,vt quibuſdam videtur, nó eum
capiat earum rerum deſiderium quas capit viros bonos & honeſtos. Si ergo omnis
coniunctio & conciliatio quæ cum iis quæ ſunt bona & honeſta initur,ſit cum ap-
petitione:quomodo manet, inquit,impatibilis is qui ea quæ ſunt honeſta expetit.
Sed hi,vt videtur, neſciunt diuinitatem charitatis. Non eſt enim vtique charitas
eius qui diligit appetitio,ſed eſt beneuola & firma coniunctio,in vnitatem fidei re
ſtituens eum qui eſt cognitione præditus, loco & tempore minimè indigentem.
Qui autem per charitatem iam fuerit in iis in quibus eſt futurus,vt qui ſpem præ-
ceperit per cognitioné, nihil expetit, vt qui, quo ad eius fieri poteſt, habeat quod
D eſt expetendum. Meritò ergo manet in vno immutabili habitu,diligens ex cogni-
tione. Neque ergo vehementi ardebit ſtudio vt aſſimiletur bonis,cum habeat per
charitatem id quod eſt bonum & honeſtum.Cófidentia autem & cupiditate quid
ei adhuc eſt opus, cum impatibili Deo coniunctionem & familiaritatem acceperit
per charitatem,& per eam ſe in eius amicorum numerum adſcripſerit. Is ergo qui
eſt cognitione præditus & perfectus, eximendus eſt à quauis animæ affectione ac
perturbatione.Cognitio.n.efficit exercitationé, exercitatio auté habitum vel affe
ctionem.Eiuſmodi auté conſtitutio efficit impatibilitatem,non auté animi motuú
moderationé.Fruitur auté impatibilitate perfecta & abſoluta amputatio cupidita
tis.Sed nec eorú quæ vulgo iactantur bonorum, hoc eſt, patibilium bonorú quę ad
E iunguntur animi perturbationibus,eſt particeps is qui eſt cognitione præditus,vt
exempli cauſa, lętitiæ, quæ adiuncta eſt voluptati. & mœſtitię. ipſa .n.adiuncta eſt
dolori.& cautionis:Subiicitur.n.metui.Sed nec excandeſcentię,collocata eſt enim
propter iram,etiamſi quidá dicát ea iam nó eſſe amplius mala, ſed bona. Fieri.n.nó
poteſt vt qui iam ſemel eſt cóſummatus per charitatem, & inexplebilé contéplatio
nis delectationé æternè & inſatiabiliter percipit,eaque fruitur paruis & humilibus
quibuſdá & abiectis delectetur.Quæ enim iuſta ei amplius reſtat cauſa cur ad bona
mundana reuertatur,qui eam acceperit lucé ad quam non patet aditus,etſi nódum
tépore,& loco,at illa quidé certe cognitione prædita charitate, propter quá ſequi-
tur hæreditas,perfectaq. & abſoluta reſtitutio:per opera cófirmante eo qui reddit
F mercedé, quod quia elegit per cognitioné, præuenit per charitaté accipiens is qui
eſt cognitione præditus. An non enim peregrinans ad Dominum propter ſuam in
eum charitatem,etiamſi in terra cernatur eius tabernaculum, ſeipſum quidem à vi-
ta non educit,nó eſt enim ei permiſſum,ſed animam abducit à motibus & affectio

nibus,eſt enim ei conceſſum,& rurſus viuit morte affectis cupiditatibus,& corpo- A
re non amplius vtitur,ſed ſolum ei permittit vti neceſſariis, ne ei præbeat cauſam
diſſolutionis.Quemadmodum ergo eſt ei amplius opus magni animi virtute, qui
in malis non verſetur,vt qui ne ſit quidem præſens,ſed totus ſit cum eo quem dili-
git.Quis verò eſt etiam vſus temperantiæ,cum ea non egeat? Tales enim habere cu
piditates,vt temperantia opus ſit ad eas continendas ac coërcendas, nondum eſt
mundi,ſed eius qui adhuc mouetur animi pèrturbationibus.Magni autem & ex-
celſi animi virtus aſſumitur propter metum & timiditatem. Non eſt enim vtique
decorum vt Dei amicus,quem Deus prædeſtinauit ante mundi conſtitutionem vt
referatur in ſummam filiorum adoptionem,voluptatibus ſubiiciatur vel timori-
bus, & occupetur in comprimendis animi perturbationibus. Audacter enim dixe B
rim,quemadmodum eſt prædeſtinatus per ea quæ aget & id quod conſequetur: ita
ipſe quoque cum prædeſtinauerit,propter eum quem cognouit,habet quem dile-
xit nec habet futurum coniectu difficile,ſicut multi viuunt cõiectantes:ſed per fi-
dem cognitione præditam, accepit id quod eſt incertum & obſcurum aliis,& pro-
pter charitatem,iam eſt ei præſens id quod eſt futurum. Credidit enim,& propter
prophetiam, & propter præſentiam,Deo qui non mentitur, & habet id quod cre
didit,& obtinet promiſſionem,veritas autem eſt qui promiſit, & finem promiſſio
nis,propterea quòd fide dignus ſit is qui promiſit, firmiter ac ſtabiliter accepit per
ſcientiam.Is autem qui per eum in quibus eſt ſtatum,nouit firmam ac ſtabilem fu-
turorum comprehẽſionem,futuro occurrit per charitatem.Iam verò nec optabit C
quidem conſequi ea quæ hic ſunt,cui perſuaſum eſt fore vt conſequatur ea quæ ve
rè bona ſunt,ſed ſemper optabit rectam & rectè ſe gerentem tenere fidem, & præ-
terea quàm plurimos fieri ſibi ſimiles ad Dei gloriam,qua perficitur & conſumma
tur per cognitionem.Eſt enim ſalutaris,qui Seruatori aſſimilatur,quatenus huma
nę naturæ fas eſt ad eius peruenire imaginem,in exequendis præceptis,ea minimè
tranſgrediendo,rectè ſe gerens. Hoc autem eſt Deum colere,per eam quæ verè eſt
iuſtitiam factorum & cognitionis.Huius vocem in precatione nõ expectat Domi-
nus,pete,inquiens,& faciam,animo cogita,& dabo. In ſumma enim, in eo quod
vertitur ac mutatur,fieri non poteſt vt id quod eſt immutabile,concreſcat & con
cilietur.Cum autem in continua mutatione,& ideo inſtabili,verſatur facultas ani D
mæ principalis,non conſeruatur vis habitus. Quomodo enim qui ab iis quę ex-
trinſecus ingrediuntur & incurrunt ſemper mutatur, habitum & affectionem te-
nere,& vt ſemel dicam,ſcientiam poſſidere potuerit. Quanquam Philoſophi quo
que virtutes habitus & affectiones & ſcientias exiſtimant. Quomodo autem non
ſimul generatur cum hominibus,ſed eſt mixta ſcientia:& vt diſcatur quidẽ in prin
cipio opus eſt attentione educationeque & incremento:deinde ex aſſidua, & quæ
non intermittitur,meditatione peruenit ad habitum:ita etiam perfecta & conſum
mata in habitu myſtico, propter charitatem manet talis vt non poſſit excidere.
Non ſolum enim primam cauſam,& eam quæ ab ea eſt genita cauſam comprehen
dit,& in his eſt firmus ac ſtabilis,ſtabiliter ſtabiles,& quæ excidere & dimoueri ne E
queunt,rationes poſſidens.Quinetiam de bonis & malis,& de vniuerſo rerum or
tu ac generatione,& vt ſemel dicam, de iis quæ locutus eſt Dominus, accuratiſſi-
mam & exactiſſimam à mundi conſtitutione ad finem vſque veritatem, ab ipſa ve
ritate didicit,non ſi quid viſum fuerit probabile, aut ex Græca oratione neceſſa-
rium, ipſi veritati præponens.Quæ autem à Domino dicta ſunt,pro apertis & ma-
nifeſtis ſumẽs,etiamſi aliis obſcura fuerint,iam de omnibus accepit cognitionem.
Quæ ſunt autem apud nos eloquia,& de iis quę ſunt,vt ſunt,reſpondent: & de fu
turis,vt erunt:& de iis quę facta ſunt,vt fuerunt.In iis ſolis quæ ſcientiam conſti-
tuunt,cum ſit ſcientia prędirus, ſe pręclare geret,& de bono tractandam ſuſcipiet F
orationem,iis quę intelligentia percipiuntur ſemper adhęrens:ab illis ſupernis ar-
chetypis exemplaribus ſuam rerum humanarum deſcribens adminiſtrationẽ,quo-
modo qui nauigant, nauem ad aſtrum dirigunt:ad omnem bonam actionem ſem-
per

A per prȩſto & paratus, omnia grauia & moleſta ſolitus deſpicere, quando aliquid ſu
ſtinere oportuerit, nihil temerarium, neque quod ſibi & Reipublicæ non conue-
niat, vnquam peragens, prouidus ac proſpiciens, & qui minimè flectitur voluptati
bus, tam iis quæ verè ſunt, quàm iis quæ noctu accidunt. Tenui enim diętæ, quæ vt
paucis ſit contentus efficit, aſſuefactus, eſt temperans, & moderatus cum grauita-
te & honeſtate, paucis ad vitam neceſſariis indigens: nihil quærens quod ſit ſuper-
uacaneum, ſed nec hæc vt principalia, ſed ex vitæ conſuetudine, vt peregrinationi
carnis neceſſaria, quantum neceſſe eſt admittens. Præcipua enim eſt ei cognitio.
Per conſequentiam ergo iis quoq. attendit quæ exercent ad cognitionem, ſumens
B ex vnaquaque diſciplina id quod cōfert ad veritatem. Ex muſica ergo perſequens
proportionem quæ eſt in iis quȩ ſunt coniuncta & compoſita. In Arithmetica au-
tem adnotans augmenta & decrementa numerorum, & eas quæ ſunt inter ſe inui-
cem relationes, & quòd plurima cadunt in proportionem numerorum: & Geome
tricam ipſam ſubſtantiam in ſeipſa contemplans & aſſuefaciens, aliquod continuū
intelligētia percipit ſpatium, & immutabilem eſſentiam quȩ eſt alia à corporibus.
Et rurſus ab Aſtronomia à terra eleuatus, vnà cum cœlo mente in altum extolle-
tur, & ſimul cum eorum conuerſione circumagetur, ſemper conſiderans diuina, &
eam quȩ eſt inter ſe inuicem conſenſionem & conuenientiam, à quibus adductus
Abraham adſcendit ad cognitionē eius qui creauerat. Quinetiam dialectica vtetur
C is qui eſt cognitione præditus, eligens diuiſionem generum in ſpecies: & adducet
eorum quæ ſunt diſtinctionem, donec attigerit prima & ſimplicia. Multi autem
non ſecus ac pueri laruas, timent Græcam Philoſophiam, dum verentur ne eos ab
ducat. Sed ſi talis eſt apud eos fides, non dixerim enim cognitionem, vt probabili-
tate orationis per eos diſſoluatur: fateantur ſe non eſſe habituros veritatem. Veri
tas enim, vt aiunt, eſt inſuperabilis. Diſſoluitur autem falſa opinio. Iam enim eligi
mus purpuram per comparationem alterius purpuræ. Quare ſi quis fatetur ſe non
habere cor rectè informatum, & explicatum, is non habet menſam argentariorū,
ſed neque rationem quæ habet vim iudicandi. Et quemadmodum erit adhuc tra-
pezita, qui non poteſt probare & diſcernere probum nummum à falſo & adulteri
D no? Clamauit autem Dauid. In ȩternum non commouebitur iuſtus. Neque ergo Pſal. 114
fallaci oratione, neque falſa voluptate. Vnde neque mouebitur à ſua hæreditate.
Ab auditione ergo mala non timebit. Neque ergo ab inani calumnia, ſed nec à falſa
opinione quæ eum circumſiſtat. Sed neque aſtutas & callidas pertimeſcet oratio-
nes, qui eas poteſt diſcernere ad interrogandum & rectè reſpondendum. Eſt enim
dialectica veluti vallus quidam, ne veritas conculcetur à Sophiſtis. Oportet enim
eos qui laudantur in ſancto nomine Domini, vt vult Propheta, lætari corde quæ-
rentes Dominum. Quærite ergo eum, & confirmemini. Quærite faciem eius per- Pſal. 68
petuo modis omnibus. Nam cum multifariam & multis modis ſit locutus, non ab-
ſolutè cognoſcitur. Non his ergo tanquam virtutibus vtens, is qui eſt cognitione
E præditus, habebit diſciplinarum multarum cognitionem, ſed vtens tanquam adiu
tricibus in cōmunibus & propriis diſcernendis admittet ad veritatem. Eſt enim
omnis erroris & omnis falſæ opinionis cauſa, non poſſe diſcernere qua nam ratio-
ne inter ſe conueniant ea quæ ſunt, & quanam ratione differant. Sin autem nō per
ſequatur quis orationem, quatenus ea ſunt diuiſa, non animaduertet ſe confunde
re cōmunia & propria. Hoc autem ſi fiat, neceſſe eſt vt via amittatur & incidatur
in errores. Nominum autem & rerum diſtinctio, in ipſis quoque ſcripturis magnā
lucem affert animis. Neceſſe eſt enim exaudire & dictiones plura ſignificantes, &
plures, quando quid vnum ſignificant. Vnde etiam fit vt rectè reſpondeatur. Vi-
tandus eſt autem multus eius & planè inutilis abuſus, qui conſumitur in iis in qui-
F bus non oportet, eo qui eſt cognitione prȩdito, vtente diſciplinis tāquam præexer
citationibus, quȩ adiuuantium cauſarum inſtar habeant, & ad accuratam verita-
tis traditionem, quatenus id poteſt aſſequi, nec ab eo poteſt diuelli, & ad propul-
ſandas artificioſas rationes quæ improbe moliuntur excindere veritatē. Non relin

quet ergo ea quæ promouent ad eas quæ ſunt in orbe diſciplinas, & Gręcam philo A
ſophiam: ſed non principali ratione, ſed ea quæ eſt neceſſaria, & ſecũda, & quæ deriuatur ex circunſtantiis. Quibus enim improbe & malitioſe vtuntur ii qui ſuam operam ponunt in hæreſibus, iis rectè vtetur is qui eſt cognitione præditus. Cum ſit ergo ſingularis veritas quæ in Græca apparet philoſophia, quæ verè quidem eſt veritas quomodo Sol illuminans colores, & album & nigrum, oſtendit qualis ſit vnuſquiſque eorum ſic ipſa quoque refellit omnem ſermonis probabilitatem. Merito ergo à Græcis quoque acclamatum eſt. Principium magnæ virtutis eſt regina veritas. Quemadmodum ergo in Aſtronomia habemus exemplum Abraham: ita etiam in Arithmetica eũdem Abraham. Cum.n. audiiſſet abductum fuiſſe Loth
captiuum, trecentis vernaculis ſnis numeratis, hoſtes aggreſſus vincit maximum B
eorum numerum. Dicunt ergo Dominici quidem ſigni typum, quod ad figuram attinet, eſſe elementum, quod ſignificat trecentos ἰῶτα autem & ἦτα ſignificare nomen ſalutare. Significari ergo eos eſſe Abrahæ domeſticos & ei coniunctos, quod ad ſalutem attinet, qui ad ſignum & nomen Domini confugerunt, & ſuperaſſe eos qui ipſos abducebant in captiuitatem, & plurimas gentes infideles quæ eos ſequebantur. Iam verò numerus quidem trecentenarius eſt ternarius in centenario. Decimus autem citra vllam controuerſiam eſt vndiquaque perfectus. Octo autem qui eſt primus cubus, eſt æqualitas in omnihus dimenſionibus longitudinis, latitudinis, & altitudinis. Dies hominum, inquit, erunt centum & viginti anni. Eſt autē

T. litera eſt typus crucis, quæ litera ſignificat etiam trecētos. I H. verò & Ieſum ſignificat, & octodecim.

Gen.6.

numerus ab vnitate per compoſitionem quintus decimus. Luna autem quintadeci C
ma eſt plena. Eſt autem alias quoque centum viginti numerus triangulus, & conſtat ex paritate quidem numeri. 64. Quorũ quæ fit per partem compoſitio, gignit quadratos. 1.3.5. 7.9.11.13.15. Ex imparitate autē numeri. 56. nempe ſeptem paribus à binario, qui generant eos qui ſunt altera parte longiores. 2.4.6.8.10.12.14. In alio rurſus ſignificato conſtat. 120. numerus ex quatuor, vno quidem triangulo, nempe. 15. altero verò quadrato, nempe. 25. tertio autem pentagono, nempe. 35. quarto autem hexagono, nempe. 45. Eadem enim proportione ſumptum eſt. 5. in vnaquaque ſpecie. Triangulorum enim ab vnitate. 5. quidem eſt. 15. Quadratorum verò. 25. & eorum qui deinceps ſequũtur, per proportionem. Iam verò numerns. 25. qui eſt. 5. ab vnitate dicitur eſſe ſymbolum tribus Leuiticę. Numerus autem. 35. ipſe quoque D
habetur ex ea quæ fit ex duplis deſcriptione, Arithmetica, Geometrica, & Harmonica, nempe. 6.8.9.12. Quorum compoſitio generat numerum. 35. In his diebus dicunt Iudęi formari fœtus ſeptem menſium. Numerus autem. 45. conſtat ex deſcriptione quę fit ex triplis, nempe. 6.9.12.18. quorum compoſitio procreat. 45. Et in his ſimiliter diebus dicunt formari fœtus nouem menſium. Et eſt hoc quidem forma exempli Arithmetici. Geometrię autem teſtimonium ſit tabernaculum quod cōſtruitur, & arca quę fabricatur, quę quibuſdam proportionibus, quæ cum ſumma ratione procedunt, diuinis conſtruuntur inuentionibus, per donum intelligētiæ, quæ à ſenſilibus ad ea quæ percipiuntur intelligentia, vel potius ab iis ad ſancta, & ſancta ſanctorum nos traducit. Ligna enim quadrata, ſignificant quadratam E
figuram quoqno verſus peruaſiſſe, ſecuritatem & ſtabilitatem efficientem rectis angulis. Et ædificii quidem longitudo erat trecentorum cubitorum. Latitudo verò quinquaginta, altitudo autem triginta, & supernè in cubitum, qui ex lata baſe acuitur inſtar pyramidis deſinit arca, eorum qui per ignem purgantur & probantur ſymbolum. Hæc Geometrica præbetur proportio ad ſanctas illas tranſmittendum manſiones, quarum differentias ſubiectorum numerorum oſtendunt differentiæ. Qui autem inferuntur numeri, ſunt ſecupli, vt trecenta ad quinquaginta, & decupla, vt trecenta ſunt decupla ad. 30. & ἐπιδιμοιροι hoc eſt ſuperbipartientes. Quinquaginta enim ſunt ad. 30. ſuperbipartientia. Sunt autem qui trecentos cubitos di F
cunt eſſe ſymbolum ſigni Domini. Quinquaginta autem, ſpei & remiſſionis quæ datur in pentecoſte. Et triginta, aut, vt eſt in nonnullis, duodecim, dicunt ſignificare prædicationem, quoniam triceſimo quidem anno prædicauit Dominus, duode-

Poſt. 64. videntur hæc verba deeſſe. Nempe octo, imparibus ab vnitate. Vbi autē eſt, Gignit quadratos, videtur legendũ gignit triangulos.

Illud Aut vt eſt in nōnullis, duodecim, videtur eſſe omnino tollendum vt ſuperfluum.

cim

A cim autem fuerunt Apoſtoli.Et in cubitum conſummatum fuiſſe ædificium, iuſti
profectu deſinente in monadem,& in vnitatem fidei.Menſa autem in templo erat
ſex cubitorum,& eius pedes quatuor erant circiter vnius cubiti & dimidii.Colli-
gunt ergo omnes cubitos duodecim, conuenienter duodecim menſium conuerſio
ni quæ fit per circulum anni,quibus terra omnia producit & perficit, cũ quatuor
temporibus anni inita conſuetudine. Terræ autem, vt arbitror, imaginem menſa
ſignificat,quæ quatuor fulcitur pedibus,æſtate,autumno,vere, hyeme, per quos
annus ingreditur.Quocirca dicit etiam menſam habere vndulas inflexas ac torti-
les,aut quòd temporum conuerſionibus omnia circumagantur,aut fortaſſe ſigni-
B ficauit terram quam circumfluit Oceanus.Præterea exemplum muſicæ ſimul pſal-
lens & prophetans ponatur Dauid,Deum concinne & numeroſe laudans.Doricæ
autem harmoniæ maximè conuenit genus ἐναρμόνιον id eſt, concinnum, & Phrygiæ
διάτονον quod eſt vehemens aut acutum,vt ait Ariſtoxenus.Barbari itaque Pſalte
rii harmonia,modorum oſtendens honeſtatem & grauitatem, cum ſit antiquiſſi-
ma,maximè fuit exemplum Terpandro ad Doricam harmoniam, Iouem laudanti
hoc modo.Iupiter omnium principium,Dux omnium hochymnorum principium
ad te mitto Iupiter. Potuerit autem à Pſalmographo allegoricè accipi cithara,in
primo quidem ſignificato,Dominus.In ſecundo autem ii qui proximè ac cõtinen-
ter pulſant animas,canticum pręeunte Domino.Populus quoq. qui fit ſaluus, dici
C potuerit cithara per Dei inſpirationem.Et qui per Dei cognitionem muſicè glori
ficat,exauditur, verbo pulſans ad fidem.Aliter quoq. acceperis muſicam cõſonan-
tiam,nempe eccleſiaſticam,legis & Prophetarum ſimul & Apoſtolorum, vna cum
Euangelio,& concentum qui in vnoquoq. propheta eſt poſitus,dum ab vna perſo
na ad aliam tranſilitur.Sed plurimi, vt videtur,ex iis qui nomine ſunt inſcripti, nõ
ſecus ac ſocii Vlyſſis,ruſticè aggrediuntur doctrinam, nõ Sirenes, ſed numeros &
modos prętereuntes, obſtruentes ora propter inſcitiam,quoniam ſciunt,ſi Gręcis
diſciplinis aurem ſemel præbuerint,futurum vt nũquam poſſint reuerti poſtea. Ei
autem qui decerpit id quod eſt conducibile ad vſum Catechumenorũ, & maximè
eorum qui ſunt Græci, Domini autem eſt terra & plenitudo eius,non eſt abſtinen
D dum à ſtudio doctrinæ, inſtar brutorum animãtium. Sunt autem plurima iis qui au
diunt,quoad eius fieri poteſt,ſuppeditãda auxilia. Sed nequaquam eſt in his immo
randum,pręterquam ad id quod ex iis accipi poteſt commodi, vt cum id acceptum
poſſederimus,poſſimus domum reuerti ad veram philoſophiam,quæ eſt firmũ ani
mæ refugium quod ab omnibus præbet ſecuritatem. Eſt ergo attingenda muſica
ad mores ornandos & componendos.Certè etiam in conuiuio nobis inuicem pſal
lendo propinamus,noſtram incantantes cupiditatem,& Deum glorificantes pro-
pter copioſam donationem eorum quibus vtuntur & fruuntur homines, & quòd
perpetuo ſuppeditata fuerint nutrimenta ad augmentum corporis & animæ. Eſt
autem ſuperuacanea reſpuenda muſica, quę frangit animos & variè afficit, vt
E quæ ſit aliquando quidem lugubris, aliquando verò impudica & incitans ad li-
bidinem, aliquando autem limphata & inſana. Eadem ratio eſt etiam de Aſtro-
nomia. Ea enim cum rerum ſublimium cognitione, de figura vniuerſi, & cœ-
li conuerſione, & aſtrorum motione, ad creantem virtutem proprius addu-
cens animam,, docet nos facile ſentire tempora anniuerſaria, mutationem aë-
ris, ortuſque & occaſus ſyderum. Nam ars quoque nauigandi & agricultura
referta eſt vſu qui ex ea redundat: ſicut Geometria Architectura & ars ædifi-
candi. Efficit autem hæc quoque diſciplina vt anima maximè aſſequatur, &
verum perſpiciat, & falſum arguat, certaſque aſſenſiones inueniat & propor-
tiones, adeò vt venetur ſimile in diſſimilibus, inducitque nos vt inueniamus
F longitudinem abſque latitudine, & ſuperficiem quæ caret altitudine, & ſignum
quod nullas habet partes, & à ſenſilibus nos traducit ad ea quæ percipiuntur in-
telligentia. Philoſophiam ergo adiuuant diſciplinæ, & ipſa philoſophia ad tra
ctandum de veritate. Ecce enim chlamys primum fuit vellus, deinde carptum

fuit, & ſubtegmen ſtamenque factum eſt. Deinde fuit contextum. Oportet A
ergo animam prius eſſe præparatam, & variè elaboratam, ſi ſit conſtituenda
optima & pręſtantiſſima. Nam veritatis alia quidem eſt pars quę verſatur in cogni
tione, alia verò in actione. Profluxit autem à contemplatione. Magna autem exer-
citatione opus eſt & experientia. Quinetiam cõtemplationis, alia quidem pars eſt
vt aduerſus proximos; alia verò vt aduerſus ſeipſum. Quamobrem ſic quoque eru
ditionem oportet eſſe comparatam vt vtriſque conueniat. Ei ergo qui ſufficien-
ter didicerit illa quæ continent ea quæ deducunt ad cognitionem, licet deinceps
manere quietum, actiones dirigendo ad contemplationem. Cum autem propter
proximorum vtilitatem, alii quidem ſe conferant ad ſcribendum, alii verò ad Ver-
bum tradendum ſe comparent, cum alia doctrina eſt vtilis, tum ſcripturarum Do- B
mini lectio eſt neceſſaria ad eorum quæ dicuntur demonſtrationem, & maximè ſi
ii qui audiunt accedunt ex Græcorum doctrina. Quandam talem eccleſiam deſcri
Pſal. 44 bit Dauid. Aſtitit Regina à dexteris tuis in veſtitu deaurato, circundata varietate.
Sap. 9. Græcis, inquam, & ſuperfluis aureis fimbreis circundata & variata. Veritas autem
per Dominum. Conſilium enim tuum, inquit, quis nouit, ſi non tu dederis ſapien-
tiam, & miſeris ſanctum tuum ſpiritum ab altiſſimis, & ita correctæ fuerint viæ eo
rum qui ſunt ſuper terram, & didicerint homines ea quæ tibi placent, & ſalui fue-
rint ſapientia. Nam qui eſt cognitione præditus, per ſcripturam nouit antiqua, &
Sap. 8. coniicit futûra. Scit ſtrophas orationum, & ænigmatum ſolutiones: præſcit ſigna
& prodigia, & euentus temporum, vt prius diximus. Vides fontem diſciplinarum C
manare à ſapientia. Iis autem qui obiiciunt. Quid enim iuuat noſſe cauſas, exempli
cauſa: Quomodo Sol moueatur, & reliqua aſtra, aut Geometrica ſpeculatũ eſſe
theoremata, aut dialectica, & vnamquamque ex aliis diſciplinis: ad ea enim quæ
oportet tradenda eas nihil conferre, & humanam eſſe intelligentiam Græcam phi
loſophiam: minime enim doceri à veritate, illa ſunt dicẽda, primum quidem, quòd
ii falluntur in iis quæ ſunt ex iis quæ ſunt maxima, nempe in mentis & intelligen-
tiæ voluntaria electione. Qui enim ſancta, inquit, ſanctè ſeruant, ſanctificabũtur,
& qui ea didicerunt, inuenient reſponſionem. Qui enim eſt cognitione præditus,
merito omnia ſanctè faciet quæ ſunt facienda, vt didicit per doctrinam Domini,
Sap. 7. etiamſi acceperit per homines. Et rurſus licet audire. In manu.n. eius, hoc eſt, virtu D
te & ſapientia, & nos, & verba noſtra, & omnis prudentia, & operum ſcientia.
Ibidem. 7. Nihil enim diligit Deus niſi eum qui cohabitat cum ſapientia. Præterea autem
non legerunt quod dictum eſt à Salomone. Nam cum de templi conſtructione tra-
ctaſſet, apertè dicit. Artifex autem conſtruxit ſapientia, tua autem pater gubernat
prouidentia. Et quomodo non eſt à ratione alienum, arte fabrili & arte ædifican-
darum nauium deteriorem exiſtimare philoſophiam? Fortaſſe autem Dominus
quoque illam eorum qui in herba decubuerunt multitudinem ex aduerſo Tiberia
dis piſcibus duobus, & hordeaceis quinq. aluit panibus, tacitè ſignificans priorem
Iudæorum & Græcorum eruditionem quæ præcedit diuinum frumentum nutri-
menti quod per legem colitur. Eſt enim hordeum frumento citius in tempore æſta E
tis. Quæ autem per vndas gentiles gignitur & fertur Græcam philoſophiam, piſces
ſignificabant ad profuſam vitæ conuerſationem dati iis qui humi iacebant, qui nõ
ita quidem dabant augmentum ſicut fragmenta panum: ſed cum benedictionis Do
mini facti eſſent participes, habuerunt inſpiratam diuinitatis reſurrectionem per
συνάλογοι Verbi potentiam. Sed etſi es nimis curioſus, accipe vnum ex piſcibus eam quæ eſt
puto legendum in orbe diſciplinam, reliquum verò ſignificare ipſam quę tranſcendit philoſophiã,
συναχλογοι quæ ſcilicet cum ipſius Domini verbo comparãtur. Mutorum autem piſcium cho-
Ioan. 3. rus affluxerit, dixit alicubi muſa tragica. Me quoque oportet minui, augeri autem
ſolum iam deinceps Verbum Domini, in quo lex finitur, dixit Propheta Ioannes. F
Ioan. 1. Iam mihi intellige myſterium veritatis, veniam tribuens ſi ad id pertractandum
vereor progredi vlterius, hoc ſolum prædicans. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſi-
ne ipſo factum eſt nihil. Dictus certe eſt lapis angularis, in quo omnis ædificatio
coagmentata

A coagmentata augetur in ſanctum Dei templum, vt ait diuinus Apoſtolus. Taceo in præſentia parabolam quę eſt in Euangelio, dicentem. Simile eſt regnum cœlorũ homini qui ſagenam iecit in mare, & ex multitudine captorum piſcium meliores eligit. Iam verò quatuor quoque virtutes apertè quæ eſt apud nos ſapientia ſic prædicat, vt earum quoque fontes Gręcis dati ſint ab Hebræis. Ex his autem ſciri poteſt. Et ſi quis diligit iuſtitiam, labores eius ſunt virtutes. Temperãtia enim & prudentia docet iuſtitiam & magni excelſique animi virtutem, quibus nihil eſt in vita hominibus vtilius. Poſtremò illud quoq. illos ſcire oportebat, quòd natura quidẽ apti nati ſumus ad virtutem, ſed non quòd eam habeamus ab ortu, ſed ſimus apti B ad eam acquirendam. Qua ratione ſoluitur ea dubitatio quæ ab Hæreticis aduerſus nos mouetur. Vtrum perfectus formatus ſit Adam, an imperfectus. Sed ſi imperfectus quidẽ, quomodo perfecti Dei imperfectum eſt opus, & maximè homo? Sin autem perfectus, quomodo tranſgreditur præcepta? Audient enim etiam à nobis, quòd perfectus quidem non fuit factus in conſtitutione, ſed aptus ad ſuſcipiendam virtutem. Multum enim refert factum eſſe aptum ad eam acquirendam. Vult autem nos ex nobis ipſis ſaluos fieri. Hæc eſt ergo natura animæ, à ſeipſa impelli & incitari. Deinde cum ſimus ratione præditi, ratione autem conſtet Philoſophia, habemus quandam cum ipſa cognationem. Aptitudo autem eſt quidem motus ad virtutem, non autem virtus. Atque omnes quidem, vt dixi, apti ſunt natura ad acqui- C rendam virtutem, ſed alius quidem magis, alius verò minus accedit ad diſciplinam & exercitationem. Quocirca alii quidem vſque ad perfectam peruenere virtutem, alii verò vſque ad aliquam. Neglecti autem rurſus aliqui, etiamſi alioqui bonum haberent ingenium, auerſi ſunt in contrarium. Multo autem magis quæ magnitudine & veritate præſtat omnibus diſciplinis cognitio, eſt & ad acquirendum difficillima, & multo labore ſuperatur. Sed, vt videtur, Dei non nouere myſteria, quòd ſcilicet Deus creauit hominem ob immortalitatẽ, & fecit eum imaginem ſuę proprietatis, per quam proprietatem eius qui nouit omnia, is qui eſt cognitione præditus & iuſtus & ſanctus, cum prudentia contendit peruenire ad menſuram perfectę ætatis. Quòd autem non ſolum actiones & cogitationes, ſed etiam verba, ſint mun- D da ei qui eſt cognitione præditus. Probaſti cor meum, viſitaſti me noctu, inquit, in flammaſti me, & non eſt inuenta in me iniquitas. Ne loquatur os meum opera hominum. Et quid dico opera hominum? Ipſum cognoſcit peccatum, non id quod eſt adductum ad pœnitentiam, eſt enim hoc commune aliorum quoque fidelium, ſed quod eſt peccatum. Neque enim hoc quidpiam condemnat, ſed vt ſemel dicã, omne peccatum, neque quod quis malè fecit, ſed quòd non ſit faciendum, adducit. Vnde eſt etiam duplex pœnitentia. Vna quidem eſt communis, propterea quòd peccauerit. Altera verò, cum peccati naturam didicerit, perſuadet ab ipſo deſiſtere peccato per principalem rationem. Cui eſt conſequens vt nõ peccet. Ne ergo dicant, quòd qui facit iniuriam, & peccat, delinquit per dæmonum operationẽ. Sic enim E nulli eſſet culpæ affinis. Cum autem in peccando eadem eligat quæ dæmones, inſtabilis & leuis & mutabilis in cupiditatibus vt dæmon, fit homo dæmoniacus. Iam qui eſt natura quidem malus, cum propter vitium factus ſit peccator, redditus eſt improbus, id habens quod elegit: Contra autem vir bonus ſe rectè gerit. Quocirca non ſolum virtutes, ſed etiam actiones honeſtas, bona vocamus. Ex bonis autẽ, ſcimus alia quidem per ſe eſſe eligenda & expetenda, vt cognitionem: Nihil enim aliud ex ipſa venamur cum affuerit, niſi ſolummodo vt ea adſit, & in perpetua ſimus contemplatione, & ad ipſam & propter ipſam decertemus. Alia autem, propter alia, vt fidem, & propter euitationem ſupplicii quæ ex ea proficiſcitur, & vtilitatem quæ capitur ex remuneratione Timor enim eſt multis cauſa ne peccent. F Promiſſio autem eſt occaſio perſequendi obedientiam, per quam ſalus. Perfectiſſimum ergo bonum eſt cognitio, quæ eſt per ſe expetenda. Per conſequentiam autem, bona quoque quæ per eam conſequuntur. Et ſupplicium, ei quidem qui punitur, eſt cauſa correctionis, iis autem qui poſſunt eminus perſpicere, ſit exemplum,

[Margin notes: Eph.2. (beside line 1); Matth.13. (beside line 3); Sap.8. (beside line 6); Sap.2. (beside "Sed, vt videtur, Dei non nouere myſteria")]

per quod cauent ne amplius cadant in ſimilia.Suſcipiamus ergo cognitionem, non A
ea quæ eueniunt cupientes,ſed propter hoc ipſum ſolum,nempe vt cognoſcamus,
eam amplectentes.Prima enim vtilitas eſt habitus cognitionis, innoxias præbens
εὐεστώ. voluptates per exultationem,& nunc & in poſterum.Exultationem autem dicunt
eſſe lętitiam,quæ eſt reputatio virtutis ex veritate, per quandam exhilarationem
& diffuſionem animi.Facta autem quæ participant cognitionem,ſunt bonæ & bo
neſtæ actiones.Nam verę quidem diuitiæ,eſt abundantia in iis quæ ſunt ex virtute
actionibus.Paupertas autem eſt inopia in moderatis actionibus.Poſſeſſiones enim
& vſus rerum neceſſariarum,non habent qualitatem noxiam,ſed eam quæ eſt præ
ter modum quantitatem.Quocirca circumſcribit cupiditates is qui eſt cognitio-
ne præditus,& in poſſeſſione & in vſu, non tranſiliens terminum eorum quę ſunt B
neceſſaria.Hic ergo viuere neceſſarium exiſtimans ad augendam ſcientiam & pa-
randam cognitionem,non viuere,ſed bene viuere faciet plurimi.Neque filios,ne-
que rurſus matrimonium, aut parentes præferens charitati in Deum & ei quæ eſt
in vita iuſtitiæ.Vxor autem ei ſoror poſt liberorum ſuſceptionem, iudicatur, tan-
quam quæ ſit eodem patre nata,tunc ſolum viri recordans,quādo filios aſpexerit,
vt quæ ſit re vera futura ſoror poſt carnis depoſitionem, quæ diuidit & diſtinguit
σχήματα. cognitionem ſpiritalium,proprietate ſexuum. Ipſę enim per ſe ex æquo ſunt ani-
mæ,animæ neutræ,nec maſculę,nec fœminæ quandoquidem neq. vxores ducunt,
nec nubunt. Nunquid autem ſic in virum tranſmutatur mulier non effœminata, C
Gen.18. quæ æquè fit virilis & perfecta.Hoc ergo fuit Sarræ riſus,cui pueri ortus fuit annū
ciatus,non quæ,vt arbitror,Angelo fidem non habuiſſet,ſed quam rurſus pude-
ret congreſſionis per quam futura erat mater filii.Et nunquid ab eo tempore, quo
Gen.20 apud Regem Aegypti propter Sarrę pulchritudinē vocatus eſt in periculum, eam
propriè Abraham appellauit ſororem, ſed nondum eadem matre & eodem patre
natam.Atque iis quidem qui peccatorum ducti ſunt pœnitentia,& non ſolidè cre
diderunt,per preces præbet Deus petitiones.Iis autem qui viuunt citra peccatum
& ex cognitione,concedit ſi vel ſolummodo cogitarint.Ecce enim Annæ quę ſo-
lummodo cogitauerat de puero,data eſt Samuelis conceptio. PETE, inquit ſcri
ptura,& faciam,animo cogita,& dabo. Deum enim accepimus cognitorem cor- D
dium,non qui coniicitur ex motu animæ,ſicut nos homines.Sed neque ex euentu,
ridiculum enim eſſet ſic cogitare.Neque vt Architectus laudauit,opus factum eſt,
ſic quoque Deus cum feciſſet lucem,deinde eam vidiſſet,dixit bonam. Ille autem
etiam priuſquam feciſſet,ſciens qualis eſſet futura,eam laudauit quæ facta eſt, vt
qui poteſtate ab alto bonum faceret per principio carens propoſitum,id quod actu
futurum erat bonum,& quod futurum erat,iam prædixit eſſe bonum,dictione hy-
perbato celante veritatem.Orat ergo is qui eſt cognitione præditus,etiam cogita-
tione,omni hora per charitatem Deo coniunctus,& familiaris effectus.Et primū
quidem petet remiſſionem peccatorum.Poſtea non amplius peccare. Deinde poſ
ſe benefacere,& omnem quæ facta eſt per Dominum creationem & diſpenſatio- E
nem intelligere,vt mundo corde effectus per agnitionem quæ eſt per filium Dei,
facie ad faciem in beati ſpectaculi myſterio initietur, exaudiens ſcripturam quæ
Thobiæ.12. dicit.Bonum eſt ieiunium cum oratione.Ieiunia autem ſignificant omnē generali-
ter abſtinentiam ab omnibus malis,tam quæ actu fiunt quàm quę verbis,& ipſa co
gitatione. Eſt ergo, vt videtur, iuſtitia quadrata,omni ex parte æqualis & ſimilis,
in verbo,in facto,in abſtinentia à malis, in beneficentia,in perfectione cognitio-
nis,nuſquam vllo modo claudicans,ne videatur iniuſtus & in æqualis. Quatenus
ergo eſt aliquis iuſtus,eſt omnino is quoque fidelis.Quatenus autem eſt fidelis,nō
dum eſt etiam iuſtus.Iuſtitiam dico quæ fit per profectum & conſummationem,
Gen.15. per quam is qui eſt cognitione præditus,iuſtus dicitur. Iam verò Abrahæ qui fa- F
ctus fuerat fidelis,reputatum eſt ad iuſtitiam,vt qui proceſſerat ad id quod eſt fi-
dei maximum & perfectiſſimum. Non enim qui abſtinet ſolum à mala actione, eſt
iuſtus,niſi pręterea perfecerit vt & benefaciat,& cognoſcat propter quam cauſam

abſtinendum

A abſtinendum quidem ſit ab his, illa verò ſint agenda. Per arma iuſtitiæ dextera & ſiniſtra, dicit Apoſtolus iuſtum tranſmitti ad ſummam hęreditatem, ab his quidem munitum, illis verò, etiam agentem. Non enim ſolum armaturæ tegumentum, & abſtinentia à peccatis, ſufficit ad perfectionem, niſi adſumpſerit etiam opus iuſtitiæ, eam quæ ad benefaciendum eſt operationem. Tunc autem ambabus vteos manibus is qui eſt cognitione præditus, in iuſtitia reuelatur, iam ex hoc quoque non ſecus ac Moſes, facie animæ glorificatus, quam quidem prius diximus corpus quod formam & characterem tribuit iuſtæ animæ. Quomodo.n. lanæ quæ indita manſit tinctura, in reliquas quoque lanas proprietatem tranſmittit & mutationem: ita B etiam in anima, tranſit quidem labor, manet autem quod eſt bonum & honeſtum, & quod iucundum quidem eſt, relinquitur, quod turpe autem eſt, abſtergitur. Hæ ſunt enim qualitates, quæ vtrique animæ formam & characterem tribuunt, ex quibus vna quidem cognoſcitur glorificata, altera verò cōdemnata. Certè ſicut Moſi, ex iuſta operatione, & ex ea quæ continenter ei intercedebat cum Deo loquente conſuetudine, vultui inſidehat glorificata quædam coloris ſpecies: ita etiam iuſtæ animæ diuina quædam vis bonitatis inhęrens per inſpectionem, prophetiam, & ad miniſtrantem operationem, quaſi intelligentis illuminationis perinde atque caloris ſolaris, imprimit quoddam apertum iuſtitiæ ſignaculum, lucem animæ vnitam per charitatem quæ nullo ſpatio disiungitur, quæ Deo afflat & Deo afflatur. Hinc C quæ Seruatori Deo fit aſſimilatio, exoritur ei qui eſt cognitione præditus, qui quidem euaſit perfectus, quantum licet humanæ naturæ. Sicut pater, inquit, qui eſt in cœlis. Ipſe eſt qui dixit. Filioli adhuc parum ſum vobiſcum. Nam Deus quoque, nō quatenus eſt natura bonus, ea ratione manet beatus & ab interitu alienus: neque habens negotii aliquid, neque alii exhibens. Propriè autem bona faciens, cum verò ſit Deus & pater bonus, & verſetur in continua beneficentia, in eadem bonitate ita permanet vt nunquam ab ea digrediatur. Quis eſt enim boni vſus, quod neq. operatur, neque bono afficit? Qui ergo primum ſuis moderatus eſt animi motibus, & vt impatibilis euadat eſt meditatus, & crenit ad beneficentiam cognitione præditę perfectionis, eſt hic quidem ęqualis Angelis, iam autem lucidus, & tanquā D Sol reſplendens per beneficentiam, contendit iuſta cognitione per Dei dilectionem, ad ſanctam manſionem, ſicut Apoſtoli, non quòd fuerint electi Apoſtoli ex quadam eximia naturæ proprietate, nam Iudas quoque fuerat cum eis electus, ſed poterant fieri Apoſtoli, electi ab eo qui etiam fines præuidet. Qui itaque non vnà cum eis fuit electus Matthias, cum ſe præbuiſſet dignum vt fieret Apoſtolus, ſuſficitur in locum Iudæ. Licet ergo nunc eis quoque qui ſe in Dominicis exercuere mandatis, & perfectè vixere conuenienter Euangelio, ex cognitione quoque adſcribi in numerum Apoſtolorum. Hic eſt reuera Preſbyter eccleſię, & verus Diaconus, id eſt, miniſter, Dei voluntatis, ſi faciat & doceat quæ ſunt Domini, non vt qui ordinetur ab hominibus, neque quòd iuſtus cenſeatur preſbyter, ſed quòd E iuſtus referatur in preſbyteratum. Et licet hic in terris non fuerit prima ſede honoratus, ſedebit in quatuor et viginti thronis populum iudicans, vt dicit Ioannes in Apocalypſi. Nam vnum quidem eſt re vera ſalutare teſtamentum, quod à conſtitutione mundi ad nos peruenit per generationes diuerſas & tempora, etiamſi datione exiſtimatum fuerit eſſe diuerſum. Conſequens enim eſt eſſe vnam immutabilem ſalutis dationem, ab vno Deo per vnum Dominum, quæ multis modis prodeſt. Propter quam cauſam tollitur materia, quæ diuidebat Græcum à Iudęo ad hoc vt eſſet populus peculiaris. Et ſic ambo perueniunt ad vnam fidei vnitatem, & ex ambobus vna eſt electio. Et electis, inquit, ſunt magis electi, qui ex perfecta cognitione, & ab ipſa eccleſia ſunt decerpti, & magnificentiſſima gloria honorati, F Iudices & adminiſtratores, ex æquo & ex Iudæis & ex Græcis quatuor & viginti duplicata gratia. Nam hic quoque in eccleſia progreſſiones Epiſcoporum, Preſbyterorum, Diaconorum, ſunt, vt arbitror, imitationes gloriæ Angelicæ, & illius œconomiæ ac diſpenſationis, quam dicunt ſcripturæ illos expectare, qui inſiſten-

2.Cor.6. Matth.5. Ioan.13 Apo.4. Eph.2

tes veſtigiis Apoſtolorum,vixerunt in perfectione iuſtitię conuenienter Euange A
lio.Hos ſublatos in nubibus ſcribit Apoſtolus primum quidem Diaconos futuros
Deinde cooptandos eſſe in presbyteratum per profectum gloriæ.Gloria enim dif
fert à gloria,donec creuerint in virum perfectum.Qui ſunt tales,vt ait beatus Da
Pſal. 14 uid,requieſcent in monte ſancto Dei,ſuprema eccleſia,in qua congregantur Dei
Ioan. 1. Philoſophi,qui verè ſunt Iſraëlitę,mundi corde,in quibus nullus eſt dolus, qui nō
permanſerunt in ſeptenario quietis,ſed bonorum operum effectione diuinæ aſſi-
milationis,ad octonarii beneficentię hęreditatem ſublati ſunt, inſatiabilis contē-
plationis purę ac ſinceræ ſpeculationi attendētes.Sunt autem aliæ quoque, inquit
Ioan.10 Dominus,oues,quæ non ſunt ex hoc ouili,quæ alio ouili & manſione pro propor-
tione fidei ſunt dignatæ.Meæ autem oues meam vocē audiunt,ex cognitione mea B
mandata intelligentes.Hoc autem licet magnificè & pro dignitate meritiſque acci
pere,cum operum remuneratione,& mutua conſequentia.Quare quando audieri
mus.Fides tua te ſaluam fecit,non accipimus eum dicere abſolutè eos ſaluos futu-
ros qui qnomodocunque crediderint,niſi facta quoque fuerint conſecuta.Iam ve
rò Iudæis ſolis hanc dicebat vocem qui legem tenebant & vixerant abſque reprehē
ſione,quibus ſola fides reſtabat in Dominum.Non ergo fuerit fidelis cum intem-
perantia,ſed & ſi à carne exierit,neceſſe eſt vt vitia quoque deponat, vt poſſit ad
propriam peruenire manſionem. Plus eſt autem cognoſcere quàm credere ſicut
etiam quàm ſaluum eſſe,maius eſt poſtquam ſaluus factus es ſupremo honore di- C
gnum eſſe habitum:Cum ergo per multam diſciplinam vitia exuerit qui eſt nobis
fidelis,tranſit ad maximum ſupplicium quod eſt melius priori manſione, inferens
proprietatem pœnitentiæ eorum peccatorum quæ admiſit poſt baptiſmum. Cru-
ciatur ergo adhuc amplius,cum vel nōdum,vel ne omnino quidem ea aſſequatur
quorum videt alios eſſe participes.Præterea autem pudore afficitur ob ea quæ de-
liquit,quæ quidem ſunt fideli maxima ſupplicia.Bona eſt enim Dei iuſtitia, & iu-
ſta eſt eius bonitas.Quòd ſi forte ceſſauerint cruciatus in implendis quas luunt pœ
nis,& expiandis quæ admiſſa ſunt ab vnoquoq. delictis,habent tamen maximum
permanentem dolorem,quòd cum ſint inuenti digni alio ouili, non vna ſint cum
tis qui ſunt gloria affecti propter iuſtitiam. Iam verò Salomon ſapientem vocans D
eum qui eſt præditus cognitione,hæc dicit de iis qui mirantur dignitatē eius man
Sap.5. ſionis.Videbunt enim mortem ſapientis:& non intelligent quid de eo decreuerit,
& ad quid eum ſtabilierit Dominus,& dicent de eius gloria.Is eſt quem aliquando
habuimus in deriſum,& in parabolam opprobrii,inſipientes.Vitam eius exiſtima-
uimus inſaniam:& mortem eius ignominioſam. Quomodo eſt enumeratus inter
filios Dei,& in ſanctis eſt ſors eius? Non ſolum ergo fidelis,ſed etiam gentilis, iu-
ſtiſſimè iudicatur.Quoniam enim ſciebat Deus,vt qui habeat præſcientiam, eum
non eſſe crediturum,nihilo ſecius vt ſuam acciperet perfectionem,ei quidem phi-
loſophiam dedit,ſed ante fidem.Dedit autem Solem & Lunam & aſtra ad rel gio
Deut.5. nem,quæ Deut fecit gentibus,inquit lex,ne ſi omnino eſſent impii & plane à Deo E
alieni,omnino etiam interirent.Illi autem etſi in hoc nati eſſent mandato,ingrati,
ſculptilibus attenderunt imaginibus.Quòd ſi non fuerint ducti pœnitentia,iudicā
tur. Aliqui quidem quòd cum poſſent,noluerunt Deo credere. Alii verò,quòd
etiam cum vellent,non elaborauerunt vt fierent fideles. Quinetiam illi quoque,
qui à cultu aſtrorum non recurrerunt ad eorum creatorem.Hęc enim via data fuit
gentibus,vt per aſtrorum cultum Deum ſuſpicerent.Qui autem ne in iis quidem
quæ eis data ſunt aſtris voluerunt permanere, ſed etiam ab eis ad ligna & lapides
procidére, reputati ſunt,inquit,vt puluis terræ,& vt gutta ex cado, ſuperuacanei
ad ſalutem,qui eiiciuntur à corpore.Quomodo ergo abſolute quidem ſaluum fa
cere,eſt ex iis quę ſunt media,rectè autem & vt decet, perfectum eſt officium, ita F
etiam omnis actio,eius quidem qui eſt cognitione præditus,rectum & perfectum
eſt officium,eius autem qui eſt ſolummodo fidelis,media dici poſſit actio, vt quę
ex verbo ſeu ratione nondum efficiatur,neque rectè geratur ex ſcientia. Contra
autem

A autem cuiuſuis gentilis peccat actio. Non enim abſolutè bene agere, ſed ſcopum queodam ſpectantes actiones facere, & ex verbo ſeu ratiooe operari oportere oſtẽdunt ſcripturę. Quomodo ergo lyram pulſandi imperitis non eſt lyra tangenda, ita nec ſunt attingenda negotia iis qui noo acceperuot cognitiooem, & neſciunt quomodo iis vti oporteat ex verbo vitę. Atque non ſolum quidem in bellis ſuſcipitur à bellatoribus certamen pro libertate, ſed etiam in conuiuiis, & in cubili, & in iudiciis ii qui verbo ſunt vncti, erubeſcentes ſerui fieri voluptatis. Iniuſto lucro nunquam virtutem permutauero. Lucrum autem euidenter iniuſtum eſt voluptas & dolor, labor & metus, & vt ſemel dicam, vitia & motus animę, quorũ id quod eſt io præſeotia iucundum, affert poſtea moleſtiam. QVID enim prodeſt ſi totum Matth.16.
B mundum lucreris, inquit, perdas autem animam? Clarum eſt ergo quòd qui bonas non faciunt actiones, nec ea quidem norunt quæ ſunt ſibi vtilia. Quòd ſi ita eſt, ne ii quidem Deum precari poſſunt vt ab eo bona accipiant, cum quæ ſint verè bona ignorent, neque ſi acceperint, donum ſenſerint, neque pro dignitate eo vſi fuerint quod non noruot, & propter imperitiam rectè vtendi iis quæ data ſunt, & propter nimiam inſcitiam, ne qnomodo diuinis quidem donis vtendum ſit ſcientes. Inſcitia autem eſt cauſa ignorationis. Atque ia ctabundæ quidem, ſed bene ſibi conſciæ animæ eſt gloriatio, aduerſus eos caſus qui eueniunt eloqui. Aduerſus hęc oportet ſe cautè & prudẽter gerere. Nam quod bene fit, & eſt iuſtum, mihi feret auxilium,
C neque voquam malè facere deprehendar. Hæc antem bona conſcientia, & ſanctitatem erga Deos, & iuſtitiam erga homines cooſeruat, mundam cuſtodiens animam honeſtis cogitationibus, & verbis caſtis, & iuſtis operibus. Sic vim Domini cum acceperit anima, meditatur eſſe Deus, putans nullum aliud eſſe malum præter quàm ignorationis, & operationis quæ non fit ex recta ratione. Semper autem pro pter omnia Deo agens gratias, per iuſtam auditionem, & diuinam lectionem, per veram inquiſitionem, per ſanctam oblationem, per beatam orationem, laudans, canens, benedicens, pſallens. A Deo nullo vnquam tempore talis diuiditur anima. Meritò ergo dictum eſt. Et qui io ipſo confidunt, intelligent veritatem, & fideles Sap.3.
in dilectione in ipſo permanebunt. Vides quænam differat ſapientia de iis qui ſunt
D præditi cognitione. Proportione ergo habita & conuenientia ſunt variæ quidem manſiooes, pro dignitate & meritis eorum qui crediderunt. Ecce enim Salomon. Dabitur enim ei, inquit, fidei gratia electa, & ſors in templo Domini iucundior. Comparatiuum enim ea quidem oſtendit quæ ſuot inferiora in templo Dei, quod eſt vniuerſa eccleſia: relinquit autem ſuperlatiuum quoque cogitandum, in quo eſt Dominos Has tres electas manſiooes ſignificant numeri qui ſunt io Euangelio, triginta, & ſexaginta, & centum. Et perfecta quidem hæreditas eſt eorũ qui euadunt in virum perfectum ad imaginem Domini. Similitudo autem non eſt, vt quidam exiſtimant, in figura humana. Eſt enim impia hæc conſideratio. Sed nec quæ in virtute primæ cauſæ traditur aſſimilatio. Eſt enim hæc quoque impia traditio eorum qui expectarunt eandem eſſe virtutem hominis & Dei omnipotentis. Exiſtimaſti, Pſal.49.
E inquit, inique, quòd ero tibi ſimilis. Sufficit enim diſcipulo ſi fiat vt magiſter, inquit magiſter. Ad Dei ergo fit ſimilitudinem, qui eſt in filium adoptatus, & in oumerum amicorum cooptatus, ex eo quod eſt cohæres Dominorum & Deorum, ſi quemadmodum ipſe docuit Dominus, per Euangelium fuerit conſummatus. Qui Ioan.13.
eſt ergo cognitione præditus, magis propinquam & magis cohærentem exprimit ſimilitudinem, nempe magiſtri mentem, quam cum ille habtret, præcepit & conſuluit ſapientibus & temperantibos. Exprimit, inquam, haoc intelligeos vt voluit qui docuit, & magnifico ſenſu accepto, pro dignitate quidem docens ſuper tecta, eos qui altè volunt ędificari, prius autem incipiens facto exequi ea quæ dicuntur,
F conuenienter exemplo vitæ inſtitutionis, ea enim præcepit quæ fieri poterant. Et reuera oportet eum qui eſt regalis & Chriſtianus principatum poſſe obtinere & præeſſe. Neque enim ſolom conſtitutum eſt vt dominaremur iis ſolis quæ ſunt foris beſtiis, ſed etiam agreſtibus quę ſunt in oobis ipſis animi perturbationibus. Per

ſcientiam ergo, vt videtur bonæ & malæ vitæ, ſaluus fit is qui eſt cognitione præ- A
ctus, plus intelligens & operans quam ſcribæ & Phariſæi. Intende, bene proſpera
re, & regna, ſcribit Dauid. Propter veritatem & manſuetudinem & iuſtitiam, &
Pſal.44 deducet te mirabiliter dextera tua, hoc eſt, Dominus. Quis ergo ſapiens, & intelli
get hæc, intelligens, & cognoſcet hæc? Quoniam rectæ viæ Domini, inquit Pro-
Pſal.106. pheta, ſignificans eum ſolum qui eſt præditus cognitione poſſe ea intelligere quæ
abditè dicta ſunt à ſpiritu. Et qui intelligit, io tempore illo ſilebit, inquit ſcriptura,
in enũciando ſcilicet ad indignos. Quoniam, inquit Dominus, qui habet aures au-
Pſal. 18. diendi audiat, dicens non eſſe quorumuis audire & intelligere. Iam verò Dauid di
cit. Tenebroſa aqua in nobibus aëris. A fulgore coram ipſo nubes trãſierunt, gran
do & carbones ignis, abditos eſſe docens ſanctos ſermones, & iis quidem qui ſunt B
cognitione præditi, claras & perſpicuas, tanquam grandioem innoxiam, ſignificat
demitti diuinitus, vulgo autem obſcuros, tanquam qui ex igne extincti ſunt car-
bones, quos niſi quis accenderit & ſuſcitarit, non ardebunt, neque illuminabũtur.
Eſa.50. Dominus ergo, inquit, dat mihi linguam diſciplinæ, vt ſciam in tempore quaodo
oporteat loqui ſermonem, non ſolum inferendo teſtimonio, ſed etiam in interro-
gando & reſpondendo. Et diſciplina Domini aperit os meum. Eſt ergo eius qui eſt
cognitione prędiſtus, ſcire vti ſermone & quando, & quomodo, & apud quos opor
Col.2. tet. Iam verò Apoſtolus quoque dicens. Secundum elementa mundi, & non ſecun
dum Chriſtum, tradit doctrinam quidem Græcam eſſe inſtar elementorum: Chri- C
ſti autem doctrinam eſſe perfectam, ſicut iam prius ſignificauimus. Iam verò olea-
ſter inſeritur in pinguedine oleæ. Quinetiam naſcitur eadem ſpecie qua oleæ ſati-
Rom.11. uę. Nam id quod eſt inſitum, pro terra vtitur arbore in qua ioſeritur. Omnes autẽ
plaotæ ſimul iuſſu diuino germinaruot. Quocirca etiamſi ſit oleaſter agreſtis, eos
tamen coronat qui io Olympicis vincunt certaminibus, & vlmus vitem io altum
extollens, eam docet eſſe fertilem. Videmus autem plus nutrimenti attrahere agre
ſtes arbores, propterea quòd noo poſſint concoquere. Quæ ſunt ergo agreſtia, mi-
nus concoquunt quam ſatiua, & cauſa cur ea ſint agreſtia, eſt priuatio facultatis
concoctricis. Plus ergo nutrimenti accipit inſerta olea, propterea quòd ſit planta-
ta in agreſti. Aſſuefit autem veluti concoquere nutrimentum, dum aſſimilatur pin D
guedini ſatiuæ. Sic etiam Philoſophus qui agreſti oleę aſſimilatur, cum multa ha-
beat non concocta, propterea quòd & lubenter inquirat, & facile aſſequatur, &
pinguedinem appetat veritatis, ſi per fidem, diuinam acceperit virtutem, in bonam
& mitem inſertus cognitionem, tanquam oleaſter inſitus in ſermooem verè pul-
chrum & miſericordem, & quòd traditur nutrimentum concoquit, & fit bona &
ſatiua olea. Inſitio enim eas quæ erant inutiles facit generoſas: & quæ erant ſteri-
les, cogit eſſe fertiles, arte agriculturæ, & ſcientia quæ eſt ex cognitione. Aiunt au
tem inſitionem fieri quatuor modis, vno quidem, quo inter lignum & corticem
oportet eum adaptare qui inſerit, quo quidem modo Catechumenum ſuſcipiunt,
qui ſunt ex gentibus Idiotę, qui verbũ accipiunt in ſuperficie. Altero autem, quan E
do ligno fiſſo, in ipſum plantam generoſam immiſerint, quod quidem accidit in iis
qui ſunt philoſophati. Eis enim diſſectis dogmatibus, ingeneratur agnitio verita-
tis. Sic autem Iudęis quoque aperta veteri ſcriptura, noua & generoſa planta oleę
inſeritur. Tertia autem inſitio agreſtes tangit & hæreticos, qui vi trahuntur ad ve
ἐγχελάδων. ritatem. Nam cum vtrunque ſurculum falce acuta deraſerint, donec medullam qui
ἐπισφινον. dem nudauerint, ſed non vlceraueriot, eas inter ſe vinciunt. Quartos autem mo-
dus inſitionis, eſt qui dicitur inoculatio. A generoſo enim trunco circũciditur ocu
lus, ei quoque cortice vna in orbem circumſcripto, voius palmi magnitudioe. De-
inde eraditur truncus oculo ęquali circumſcriptione, & ſic immittitur circumliga
tus, & luto circumlitus, integro ſeruato & illęſo oculo & minimè inquinato. Hoc F
eſt genus doctrinæ quæ oritur ex cognitione, qoę res poteſt perſpicere. Hoc qui-
dem certè genus eſt maximè vtile in arboribus ſatiuis. Poteſt autẽ quæ ab Apoſto-
lo dicitur inſitio, in bonam oleam fieri, oempe in ipſum Chriſtum, agreſtis & infi-
delis

A delis naturæ quæ implantatur in Chriſtum, hoc eſt, eorum qui credunt in Chriſtū.
Melius eſt autem vniuſcuiuſque fidem in ipſa inſeri anima. Sanctus enim ſpiritus
per eam quodammodo diſtributus transſplantatur, prout eſt vniuſcuiuſque circum-
ſcriptio, incircumſcriptè. De cognitione autem diſſerens Salomon, hæc dicit. Cla- Sap.6.
ra eſt, & quæ non marceſcit ſapientia, & facile cernitur ab iis qui ipſam diligunt,
eos quis cupiunt præuenit vt præcognoſcatur. Qui manè ſurrexerit ad ipſam, non la
borabit. De ipſa enim cogitare eſt perfectio prudentiæ. Et qui propter ipſam vigi-
lauerit, cito erit cura vacuus, quoniam eos qui in ipſa digni ſunt ipſa quærens cir-
cuit. Non eſt enim omnium cognitio. Et in ſemitis ab ipſis beneuolè viſione appre
B henditur. Semitæ autem ſunt vitæ traducendæ ratio, & quæ eſt ex teſtamentis mul
tiformis varietas. Mox ſubiungit. Et in omni cogitatione occurrit ipſis, vt quæ va
riè conſideretur, per omnem ſcilicet doctrinam. Deinde infert, perficientem addu-
cens charitatem, per rationem ſyllogiſticam, & veras propoſitiones, maximè de-
monſtratiuam veram ſic inducens illationem. Eius enim principium veriſſimum,
eſt deſiderium diſciplinæ, hoc eſt, cognitionis. Cura autem diſciplinæ eſt dilectio.
Dilectio autem eſt obſeruatio legum eius. Attentio autem eſt legum confirmatio·
Confirmatio verò legum eſt vacuitas interitus. Vacuitas autem interitus facit vt
ad Deum prope accedatur. Sapientiæ ergo deſiderium attollit ad regnum. Docet
enim, vt arbitror, quòd vera diſciplina, eſt quoddam deſiderium cognitionis Et di
C lectio quidem eſt obſeruatio mandatorum quæ deducunt ad cognitionem. Obſer
uatio autem ipſorum eſt confirmatio præceptorum, propter quam contingit vacui
tas interitus. Vacuitas autem interitus, efficit vt prope Deum ſimus. Si ergo dile-
ctio cognitionis facit alienum ab interitu, & eum qui eſt regalis prope Deum ex-
tollit: Oportet ergo cognitionem quærere ad inuentionem. Eſt autem inquiſitio
quidem, incitatio & impulſio ad comprehendendum, quæ per quædam ſigna inue
nit id quod eſt ſubiectum. Inuentio autem eſt finis & requies inquiſitionis quę per
uenit ad comprehenſionem, quod quidem eſt cognitio, & ipſa propriè inuentio eſt
cognitio, vt quæ ſit comprehenſio inquiſitionis. Signū autem dicunt eſſe id quod
præcedit, aut quod eſt vna, aut quod ſequitur, quod quidem eſt comprehenſio:
D Eius ergo quæ eſt de Deo inquiſitionis, inuentio quidem eſt doctrina quæ eſt per
filium. Signum autem quòd ſit Seruator noſter ille ipſe filius Dei, ſunt & quæ eius
aduentum præcedunt prophetiæ, quæ ipſum prædicant: & quæ cum eius ortu ſen-
ſili fuerunt de ipſo teſtimonia: & quæ prætere a poſt eius aſſumptionem prædican-
tur & apertè oſtenduntur, virtutes. Quòd ergo ſit apud nos veritas, eſt indicium,
quòd ipſe docuerit Dei filius. Si enim in omni quæſtione hæc generalia inueniun-
tur, res & perſona, quæ verè eſt veritas apud nos eſſe oſtenditur. Nam veritatis qui
dem quæ oſtenditur perſona eſt filius Dei. Res verò, virtus fidei, quæ quodcunque
ei aduerſatur, & vel ipſum totum mundum repugnantem ſuperat. Sed quoniam
hoc iam eſt certum & extra cōtrouerſiam confirmatum eſſe in æternis factis & ſer
E monibus, & viſus eſt dignus qui ſupplicio afficiatur, non contra quem dicatur, qui
cūque exiſtimat non eſſe prouidentiam, & re vera impius, nobis autem eſt propoſi
tum, quid agentes, & quomodo viuentes, peruenerimus ad omnipotentis Dei co-
gnitionem, & quemadmodum Deum honorantes, efficiamur nobis cauſa ſalutis:
cum non à Sophiſtis, ſed ab ipſo Deo cognouerimus & didicerimus, quod ei eſt
gratum iuſtum & ſanctum facere aggredimur. Nos autem eſſe ſaluos, quod qui-
dem eſt ei gratum, & ſalus, accedit per bonam operationem & cognitionem, quo-
rum amborum eſt magiſter Dominus. Si ergo vel ex Platonis ſententia, aut à Deo
aut ab iis qui à Diis duxere originem, verum ſolum diſci poteſt; meritò à diuinis
eloquiis eligentes teſtimonia, iactamus nos veritatem diſcere per filium Dei, quæ
F fuerunt quidem primum prædicta, deinde declarata. Quæ autem ad veritatem in-
ueniendam adiuuant, ne ſunt ipſa quidem reproba. Ipſa certè philoſophia, quæ an-
nunciat prouidentiam, & beatæ quidem vitæ remunerationem, miſerę autem pu-
nitionem comprehenſam tractat Theologicè. Quæ autem accuratè & exactè tra-

duntur,& quæ ſigillatim habentur,ea vtique oon ſeruat. Neq. enim de filio Dei, A
neque de ea quæ eſt per prouidentiam œconomiam tractat,vt nos.Non enim diui
nam nouerat religionem.Quamobrem hæreſes quoque quæ ſuot in barbara philo
ſophia,etiamſi vnum Deum dicant,etiamſi Chriſtum celebrent, id ex comprehen
ſiooe dicunr,non ex veritate.Nam & alium Deum adinueniunt,& Chriſtum oon
excipiunt ſicut tradunt Prophetiæ.Verum enimuero quæ ſunt apud eos falſa dog-
mata, quamdiu aduerſantur vitæ quę agitur ex veritate,ſunt cōtra nos.Iam eoim
Act.16. Paulus Timotheum circūcidit propter eos qui credebāt ex Iudæis,ne eo diſſoluen
te ea quæ à lege carnalius prius ſumpta fueraot,à fide deficerent qui erant ex lege
Catechumeni,etſi rectè ſciret quòd non iuſtificat circuncifio. Omnibus enim o-
κατὰ συμπερι-φοράν. mnia fieri profitebatur,dum ſe demitteret & variè eis accommodaret , ea conſer- B
Daniel 5. uans quæ erant principalia dogmata, vt omnes lucrifaceret. Daniel autē torquem
geſtauit,cum non neglexiſſet quòd afflictus eſſet populus à Rege Perſarum. Men
daces ergo ſunt re vera,oon ii qui ſe demittunt & ſe accommodant propter œco-
nomiam ſalutis:neque qui lahuntur in aliquibus ex iis quæ ſuot ſingularia,ſed qui
concidunt in iis quæ ſunt vel maxime principalia,& Dominū quidem, quoad eius
fieri ab eis poteſt,infirmant & abrogant: auferunt autem veram Domini doctri-
λιχθῦντες. nam,qui non pro dignitate Dei & Domioi ſcripturas diſſerunt & tradunt. Depo
ſitum enim quod Deo redditur,eſt conuenienter Domini doctrinæ,per eius Apo
Matth.10. ſtolorum piam traditionem,intelligentia & exercitatio. Quod autem auditis in
aurem,abditè ſcilicet & in myſterio:nam quę ſunt eiuſmodi,dicuotur in aurem di C
ci allegoricè:ſuper domos,inquit,prædicate,cum ea præclarè ac magnificè accepiſ
ſent,ſublimique & excelſo dicendi genere traderent,& ex regula veritatis ſcriptu
ras explaoarent.Neque enim prophetia.Neque ipſe Seruator adeò craſſe & gene-
raliter elocutus eſt diuina myſteria,vt ea facile capi poſſent à quibuſlibet:ſed diſſe
Mar.4. ruit in parabolis.De Domino quidem certè dicunt Apoſtoli,quòd omoia locutus
eſt in parabolis,& oihil loquebatur eis ſine parabola.Si autem omnia per ipſum fa
cta ſunt,& ſioe ipſo factum eſt nihil:ergo Prophetia quoque & lex per ipſum factę
ſnnt,& per ipſum dictæ ſuot in parabolis.Cæterum recta ſunt omnia, inquit ſcri-
ptura,coram iis qui intelligunt,hoc eſt,iis qui ab ipſo declaratam ſcripturarum ex
poſitionem,ex eccleſiaſtica regula accipientes,conſeruant. Regula autem eccleſia D
ſtica eſt concentus & conſenſio legis & Prophetarum , conuenienter teſtamento
quod traditur per Domini aduentum.Atque cognitionem quidem ſequitur pru-
deotia,prudeotiam autem temperantia.Dicatur enim prudentiam quidem eſſe di
uinam cognitiooem,& in iis qui Dii ſunt.Temperantiam autem philoſopbantur
eſſe mortalem,& in hominibus nondum ſapientibus.Iam verò ſi virtus eſt diuina,
& ſeu ipſius cognitio:temperaotia autem eſt veluti imperfecta prudentia, prudeo-
tiam quidem deſiderans,laborioſè autem operans,& non contemplans, ſicut certè
iuſtitia quæ eſt humana,vt quid commune ſubiicitur ſanctitati,cum ſit diuina iuſti
tia.Ei enim qui eſt perfectus,non in ciuilibus contractibus,neque in prohibitione
legis,ſed ex propria actione ei dilectione in Deum eſt iuſtitia. Propter multas er- E
go cauſas occultant ſcripturæ ſententiam.Primum quidem,vt diligenter inquira-
mus,& ſemper vigilemus in inueniēdis ſalutaribus orationihus.Pręterea ne omni
bus quidem conueniebat homioibus intelligere,ne læderentur aliter accipientes
ea quæ à ſancto Spiritu dicta ſunt ſalutariter.Quocirca iis qui ſunt electi ex homi-
nibus,& iis qui ex fide cooptati ſunt ad cognitionem,quæ ſeruantur ſancta myſte
ria Prophetiarum,teguntur parabolis.Scripturarum enim ſtylus eſt parabolicus.
Quocirca Dominus quoque cum non eſſet mundanus,tanquam mundanus venit
ad homioes.Portauit enim omnem virtutem:& hominem qni erat in mundo enu
tritus,ad ea quæ percipiuntur intelligentia & ſunt principalia,à mundo in mundū F
erat ſublaturus.Quocirca ſcriptura quoque vtitur metaphora . Eſt enim parabola
res eiuſmodi , oratio ab aliquo noo proprio quidem, ſed quod eſt ſimile proprio,
ad id quod eſt verum & proprium deducens eum qui intelligit . Aut vt dicunt ali-
qui.

A qui: Dictio quæ per alia, ea quæ propriè dicuntur oſtendit cum efficacia. Iam verò
vniuerſa quoque œconomia quæ prædicta eſt à Prophetis de Domino, videtur ve
rè parabola iis qui veritatem non norunt, quando filium Dei qui fecit omnia, car-
nem ſuſcepiſſe, & in vtero virginis conceptum eſſe, quatenus fuit genita ſenſilis
eius caruncula, conſequenter autem quatenus fuit genita, paſſam eſſe & reſurre-
xiſſe, vnus quidem dicit, alii verò audinnt. Iudæis quidem ſcandalum; Græcis au-
tem ſtultitiam, vt dicit Apoſtolus. Apertè autem ſcripturæ & iis qui aures habent
verum oſtendentes, illud ipſum quod paſſa eſt caro quam ſuſcepit Dominus, Dei
virtutem & ſapientiam annunciant. Poſtremo parabolicum ſcripturæ genus, cum
B ſit, vt oſtendimus, antiquiſſimum, meritò apud Prophetas maximè abundauit, vt
etiam Philoſophos, qui erant apud Græcos, & eos qui erant apud alios barbaros ſa
pientes, oſtendat ſanctus ſpiritus ignoraſſe futurum Domini aduentum, & myſti-
cam quæ ab ipſo tradenda fuit doctrinam. Meritò ergo quæ Dominum prædicat
Prophetia, ne præter multorum dicens opiniones aliquibus videretur blaſphema-
re, ea quæ ſignificantur figurauit vocibus, quæ poſſint etiam ducere ad alias men-
tis conceptiones. Iam verò Prophetæ omnes qui Domini aduentum prędixerunt,
& ſancta quæ erant cum ipſo myſteria, perſecutionem paſſi ſunt, occiſi ſunt, ſicut
ipſe quoque Dominus qui eis explanauit ſcripturas. Eius quoque familiares, qui
verbum prædicanerunt, poſtquam ipſe exceſſit è vita, vſi ſunt parabolis. Vnde etiã
C Petrus in prædicatione loquens de Apoſtolis, dicit. Nos autem cum euoluiſſemus
libros quos habuimus Prophetarum, qui partim quidem per parabolas, partim au
tem per ænigmata, partim verò expreſſa ſua auctoritate & ipſis verbis Chriſtum
Ieſum nominant. Inuenimus eius aduentum, & mortem, & crucem, & reliqua o-
mnia ſupplicia quibus eum affecerunt Iudæi, & reſurrectionem, & in cœlos aſſum
ptionem, priuſquam conderentur Hieroſolyma. Sicut ſcriptum eſt. Hæc omnia
quæ oportebat ipſum pati, & poſt ipſum ea quæ erunt. Hæc ergo cum agnouiſſe-
mus, Deo credidimus per ea quæ de ipſo ſcripta ſunt. Et paulo poſt rurſus infert di
uiiia prouidentia factas eſſe ſcripturas, ſic referens. Sciebamus enim Deum hæc ve-
rè iuſſiſſe: & abſque ſcriptura nihil dicimus. Habet autem alias quoque quaſdã pro-
D prietates ſermo Hebr,us, ſicut etiam vnuſquiſque ex reliquis, continens quandam διάλεκτος.
orationem quæ gentis oſtendit ſtylum & figuram. Definiunt itaque ſermonem, di
ctionem quę gentis ſtylo ac figura conficitur. Sed non illis ſermonibus nota eſt
Prophetia Græcis enim, quę troporum vocantur mutationes, de induſtria celant,
deductæ ad ſimilitudinem earum quæ ſunt apud nos prophetiarum, verum oſtendi
tur tropus eſſe voluntariæ à recto declinationis, quæ fit vel verſu vel ſoluta dictio
ne. Eſt quidem certè tropus, dictio tranſcripta à proprio ad non proprium, compo
ſitionis cauſa, & propter rectum vſum dictionis quæ eſt in oratione. Prophetia au
tem minimè vtitur figuris in dictionibus, propter ornatum orationis. Eo autem
quòd non ſit omnium, multis modis occultat veritatem, iis ſolis qui ſunt initiati
E ad cognitionem, qui veritatem quærunt propter charitatem, lucem faciens exori-
ri. Dicitur autem prophetię ſpecies prouerbium à barbara Philoſophia. Dicitur ali
qua quoque parabola, & deinde ænigma. Quinetiam dicitur ſapientia, & vt ab ea
diuerſum quid, diſciplina, & rurſus ſermones prudentiæ, & ſtrophæ verborum, &
vera iuſtitia, & rurſus doctrina dirigendi iudicium, & aſtutia quæ ſimplicibus acci
dit ex diſciplina, & ſenſus & intelligentia, quæ ei inditur qui eſt recenter imbutus
catecheſi. Qui hos, inquit, audiunt Prophetas, ſapiens erit ſapientior, gubernatio- Prouerb. 1.
nem autem poſſidebit intelligens, & intelliget parabolam & obſcuram orationem,
& ſapientum dicta & ænigmata. Si autem ab Hellene Iouis filio qui fuit cognomi-
natus Deucalion, contigit Hellenicas, id eſt Græcas, appellari linguas, ex tempori-
F bus quæ prius diximus facile perſpici poteſt, quot generationibus ſint Hebræa vo-
ce poſteriores linguæ quę ſunt apud Gręcos. Procedente autem ſcriptura, cum qui
prædicti ſunt à Propheta tropos in vnaquaque parte adnotauerimus, adducemus
viuendi rationem ex cognitione, per regulam veritatis, eam ſedulo & artificioſè

oſtendentes.An non enim quæ Hermæ quoque in viſione apparuit poteſtas in ty- A
po eccleſiæ,dedit librum legendum quem voluit annunciari electis.Eum autem,in
quit,tranſcripſit ad literam,cum non inueniret quomodo finiret ſyllabas. Signifi-
cabat autem vtique literam eſſe omnibus claram,ſi in nuda lectione accipiatur, &
hanc eſſe fidem quæ obtinet locum elementorum.Quocirca qnæ eſt ad literam le
ctio,ſuſcipit etiam allegoriam.Scripturarum antem ex cognitione explicationem,
fide iam proficiente aſſimilari ei quæ fit per ſyllabas lectioni accipimus. Quinetiã
iubetur Eſaias propheta,nouo libro accepto in eo ſcribere ſanctam quandam po-
ſtea futuram cognitionem per ſcripturarum expoſitionem, prophetice prædicen-
do ſpiritu eam quæ illo tempore erat adhuc non ſcripta, propterea quòd nondum
cognoſceretur. Dictum enim fuerat ab initio iis ſolis qui intelligunt. Iam verò B
cum Apoſtolos docuerit Seruator, ſcriptæ non ſcripta iam quoque nobis traditur
traditio.Ea ratione qui apud Græcos ſunt eruditiſſimi,Mercurio,quẽ dicunt eſſe
orationem, conſecrant propter interpretationem, fructum mali punici.Habet.n.
multas latebras oratio.Meritò ergo Moſem quoque qui aſſumebatur,duplicem vi
dit Ieſus filius Naue,& vnum quidem cum Angelis. Alterum autem ſupra mon-
tes,qui dignus erat cui in conuallibus iuſta fierent. Vidit autem Ieſus hoc ſpecta-
culum inferius,ſublatus ſpiritu,vna cum Chaleb.Sed non vident ambo ſimilirer.
Sed hic quidem deſcẽdit citius, vt qui multum quod grauabat inferret. Ille autem
cum deſcendiſſet, poſtea narrauit gloriam quam erat contemplatus, vt qui magis
quàm alter poſſet perſpicere, vt qui eſſet purior, ſignificante, vt arbitror, hiſtoria C
non omnium eſſe cognitionem. Nam alii quidem corpus literarum,nempe dictio
nes & nomina,perinde ac corpus Moſis accipiunt. Alii verò ſententias,& quę à no
minibus ſignificantur peruident,eum qui eſt cum Angelis Moſem curioſe inquirẽ
Matth.15. tes.Certe etiam ex iis qui ipſum Dominum inuocabant, multi quidem dicebant,
Ibidem.16 Fili Dauid miſere mei: pauci autem cognoſcebant filium Dei,ſicut Petrus. Quem
etiam beatum pronunciauit, quoniam ei caro & ſanguis non reuelauit veritatem,
ſed pater eius qui eſt in cœlis, ſignificans eum qui eſt cognitione præditus, non
per eius carnem quæ fuit geſtata in vtero,ſed per ipſam paternam potentiam co-
gnoſcere filium omnipotentis. Non ſolum autem iis qui tantummodo incidunt,
eſt adeò difficilis acquiſitio veritatis: ſed eorum etiam quorum eſt propria ſcien- D
tia, ne his quidem totam ſimul aceruatim dari contemplationem,docet Moſis hi-
ſtoria, donec ſicut Hebræi gloriam Moſis aduerſis oculis aſpicere ſoliti, & ſancti
Iſraël Angelorum viſiones: ita nos quoque obiectum veritatis ſplendorem poſſi-
mus intueri. Nobis autem curſim exponatur indicium ad declarandam cognitio-
nem, Decalogus. Et quòd ſacer quidem ſit Denarius,ſuperuacaneum eſt nunc dice
re.Sin autem tabulæ ſcriptæ,opus Dei, inuenientur naturale oſtendere opificium.
Digitus autem Dei intelligitur Dei potentia, per quam efficitur creatio cœli &
terrę.Quorum amborum intelligentur tabulę eſſe ſigna.Nam Dei quidem ſcriptu
ra & formatio in ſubiecta tabula,eſt mundi creatio.Decalogus autem,in imagine
quidem cœleſti continet Solem & Lunam,aſtra, nubes, lucem, ſpiritum, aquam, E
aërem,tenebras,ignem. Hic eſt cœli naturalis decalogus. Terræ autem imago con
tinet homines,pecora,reptilia,beſtias,& ex aquatilibus piſces & cete.& rurſus ſi-
militer ex volucribus,& quæ ſunt carniuoræ,& quæ miti ac manſueto vtuntur ci-
bo:& ex plantis ſimiliter,& quæ ſunt fertiles,& quæ ſteriles.Hic eſt terræ natura
lis decalogus.Porrò autem arca quæ hæc continebat, fuerit rerum diuinarum &
humanarum cognitio & ſapientia.Fortaſſe autem fuerint hæ duæ tabulæ, Prophe
tia duorum teſtamentorum. Myſticè autem ſunt renouatæ,cum ſimul abundaret
ignoratio & peccatum.Dupliciter autem, vt videtur, ſcribuntur præcepta duplici
Gal.5. bus ſpiritibus,nempe & principali,& eo qui ſubiicitur,quoniam caro concupiſcit F
aduerſus ſpiritum,& ſpiritus aduerſus carnem.Eſt autem in ipſo quoque homine
quidam denarius,quinque ſenſus,& vocis edendę facultas, & vis ſeminaria & hic
quoque octauus qui fuit in formatione ſpiritus,nona eſt facultas animę quæ tenet
principatum,

A principatum, quæ etiam dicitur principalis, & decima eſt ſancti Spiritus quæ per fi
dem accedit, formam & characterem tribuens proprietas. His accedit, quòd de-
cem quibuſdam humanis partibus videtur lex imperare, viſui, & auditui, & odora
tui, tactui, & guſtui, & inſtrumentis eorum adminiſtris, quæ ſunt duplicia, nempe
manibus & pedibus. Hæc eſt .n. formatio hominis. Ingreditur auté anima, & etiá
prius ingreditur principalis facultas qua ratiocinamur, quæ non generatur per de-
iectionem ſeminis, vt etiam abſque ea numerus decimus colligatur, per quæ vni-
uerſa actio hominis perficitur ordine. Nam cum primum eſt homo genitus, acci-
pit initium vitę à patibilibus. Ratiocinandi ergo facultatem & eam quæ eſt princi
B palis, dicimus eſſe animali cauſam conſtitutionis. Quinetiam hanc partem exper-
tem rationis, & fieri animatam & eſſe eius partem. Iam vitalem quidem facultaté,
qua continetur vis nutriendi & augendi, & vt in ſumma dicam, mouendi, ſortitus
eſt ſpiritus carnalis, qui & motu eſt facillimus, & quoquo verſus per ſenſus & reli
quum corpus procedit, & per corpus primum patitur. Principalis autem animæ fa
cultas habet liberam eligendi facultatem, in qua exiſtit inquiſitio, diſciplina, & co
gnitio. Verumenimuero ordinata eſt vniuerſorum relatio ad vnam principalem fa
cultatem, & propter illam & viuit homo, & certo modo viuit. Per corporeum ita-
que ſpiritum homo ſentit, concupiſcit, lætatur, iraſcitur, alitur, augetur, quinetiá
per eum ad actiones aggreditur, conuenienter ei quod mens cogitarit & concepe
C rit. Poſtquam autem vicerit cupiditates, regnat principalis facultas. Illud ergo, Nó Exo. 20.
concupiſces. Non ſeruies, inquit, carnali ſpiritui, ſed ei imperabis, quoniam caro Gal. 5.
concupiſcit aduerſus ſpiritum. & inſurgit vt ſe turpiter & indecóre gerat præter
naturam, & ſpiritus aduerſus carnem obtinet imperium, ad hoc vt homo vitam
tranſigat ſecundum naturam. Num ergo meritò dictus eſt homo factus eſſe ad Dei
imaginem, non quod attinet ad figuram conſtructionis, ſed quoniam Deus quidé
ratione omnia architectatur: homo autem qui euaſerit cognitione præditus, ratio Hic locus eſt corruptus.
cinandi facultate bonas & honeſtas peragit actiones. Meritò ergo duæ tabulæ duo
bus ſpiritibus data præcepta, & ei qui eſt formatus, & ei qui eſt principalis, quæ an
te legem tradita fuerunt, dictę ſunt ſignificare, & ſenſuum motus exprimunt per
D cogitationem, & manifeſtant per eam quę eſt ex corpore operationem. Eſt enim
ex ambobus comprehenſio Ea rurſus vt ſe habet ſenſus ad ſenſile: ita intelligentiæ
ad id quod ea comprehenditur. Sunt autem duplices quoque actiones, aliæ quidem
per mentis agitationem ac conceptionem, aliæ verò per operationem. Et primum
quidem præceptum decalogi oſtendit vnum ſolum eſſe Deum omnipotentem, qui
populum tranſtulit ex Aegypto per ſolitudinem in terram patriam, vt per diuinas
quidem operationes comprehenderent vt poterant eius potentiam: ab eorum au-
tem quæ ſunt genita abſtinerent idololatria, omnem ſpem habentes in Deo qui eſt
ex veritate. Secunda autem oratio ſignificabat non oportere aſſumere neque infer
re magnam & omni veneratione dignam eius potentiam, quæ quidem eſt nomen
E (huius enim ſolummodo diſcendi multi ſunt adhuc capaces) neque transferre eius
nuncupationem ad res genitas & inanes, quas quidem fecere homines artifices: in
his autem is qui eſt non ponitur. In identitate enim ingenita, qui eſt, eſt ipſe ſolus.
Tertia autem eſt oratio quæ ſignificat mundum à Deo eſſe factum: & dediſſe nobis
ſeptimum diem ad quieſcendum, propter eam quæ eſt in vita afflictionem & malo
rum perpeſſionem. Deus enim eſt indefeſſus, & impatibilis, & qui nullius indiget.
Quiete autem indigemus nos qui carnem geſtamus. Septimus ergo dies prędicatur
quies, abſtinentia à malis, præparans illum primarium & ex quo cuncta orta ſunt
diem, qui eſt verè noſtra quies, qui quidem prima quoque eſt re vera lucis genera-
tio, in qua omnia ſimul & cernuntur & poſſidentur. Ex hoc dié prima ſapientia &
F cognitio nos illuminat. Lux enim veritatis, lux vera, vmbræ expers, qui citra diui-
ſionem diuiditur, ſpiritus Domini in eos qui ſunt per fidem ſanctificati, qui eſt in-
ſtar luminaris ad eorum quæ ſunt agnitionem. Eum ergo ſequentes, per totam vi
tam reddimur impatibiles. Id autem eſt quieſcere. Quocirca Salomon quoque

ante cœlum & terram & omnia quæ ſunt, omnipotenti dicit genitam fuiſſe ſa- A
pientiam, cuius participatio quæ eſt per virtutem, non dico per eſſentiam, docet eos qui hic fuerint, rerum diuinarum & humanarum habere ſcientiam via comprehenſionis. Hæc quoque ſunt obiter reuocanda in memoriam, quoniam de ſeptenario, & octonario ingreſſa eſt oratio. Qui eſt enim octonarius, videtur eſſe omnino propriè ſeptenarius: ſeptenarius autem apertè ſenarius, & hic quidem propriè eſſe Sabbatũ. Septenarius autem operarius. Nam & mundi ortus finitur in ſex diebus, & motus Solis qui fit à conuerſionibus ad conuerſiones, ſeu ab vno tropico ad alterum, perficitur in ſex menſibus, per quem partim quidem cadunt folia, partim verò plantæ pullulant, & ſeminum fiunt perfectiones. Aiunt autem fœtum quoque perfectè abſolui menſe ſexto, hoc eſt, centum & octoginta duobus diebus & dimi- B
dio, vt ſcribit Polybus quidem medicus in libro de octomeſtribus. Ariſtoteles autem Philoſophus in libro de Natura, & Pythagorei, hinc, vt arbitror, ex mundi ortu ex ſententia Prophetæ, numerum ſenarium perfectum exiſtimant, & eum appellant μεσόδιτα & γάμον: μεσόδιτα quidem, id eſt medirectum, quòd ſit medium recti, hoc eſt, decem & duorum. Videtur enim ex æquo abeſſe ab ambobus, γάμος autem, id eſt coniugium. Nam vt cõiugium generat ex maſculo & fœmina, ita ſex ex impari quidem ternario, qui dicitur maſculus, ex pari autem, nempe binario, qui fœmina exiſtimatur, gignitur. Bis enim tria fiunt ſex. Tot rurſus ſunt motus maximè generales, per quos fertur omnis generatio, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, antè, ponè. Meritò ergo numerum ſeptenarium exiſtimant eſſe ſine ma- C
tre & ſine prole, Sabbatum interpretantes, & ſpeciem quietis dicentes allegoricè. in qua nec vxores ducunt, nec nuptum dantur amplius. Neque enim ex numero aliquo ad aliquem ſumentibus fit ſeptenarius, neque ad aliquem ſumptus facit alium ex iis qui ſunt intra duodenarium. Octonarium autem cubum appellant, cum ſeptem errantibus inerrantem ſphęram connumerantes, per quas fit magnus annus, veluti quædam periodus remunerationis eorum quæ ſunt promiſſa. Ea ratione cũ Dominus quartus in montem adſcendiſſet, fit ſextus, & ſpiritali luce illuminatur, nudata quæ à ſe proficiſcitur virtute, quantum videri poterat ab iis qui electi fuerant vt viderent, per ſeptimam vocem prædicatus filius Dei, vt illi quidem quieſcerent qui de ipſo erant perſuaſi, ipſe verò per generationem quam ſignificauit ſena- D
rius, cum eſſet inſignis octonarius, appareret Deus in caruncula, oſtendens potentiam, qui numerabatur quidem vt homo: celabatur autem quiſnam eſſet. Nam in num erorum quoque ordinem refertur ſenarius. Elementorum autem conſequentia id inſigne facit quod non ſcribitur. Hic in ipſis quidem numeris ſeruatur ordine vnaquæque vnitas vſque ad ſeptenarium & octonarium. In ordine autem elementorum fit ζῆτα ſextum, & η ſeptimum. Surrepto autem neſcio quomodo eo quod eſt inſigne ad ſcribendum, ſi ſic quidem ſequamur, fit ſeptenarius quidem ſextus, octonarius verò ſeptimus. Quocirca etiam ſexto dicitur homo fuiſſe factus, qui fuit fidelis ei qui eſt inſignis, vt Dominicæ hæreditatis quietem protinus acciperet. Tale quid oſtendit etiam hora ſexta ſalutaris œconomiæ, qua homo fuit con- E
ſummatus. Iam verò ipſorum quidem octo media fiunt ſeptem. Septem autem videntur habere ſex ſpatia. Alia eſt enim illa ratio quando ſeptenarius glorificauerit octonarium, & cœli cœlis enarrant gloriam Dei. Figuræ autem eorum ſenſiles, ſunt elementa quæ ſunt apud nos vocalia. Sic etiam ipſe Dominus dictus eſt A & ω, principium & finis, per quem omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Non ergo ſicut quidam Dei quietem exiſtimant, ceſſauit Deus facere. Nam cum ſit bonus, ſi ceſſarit vnquam benefacere, Deus quoque eſſe ceſſabit, quod nefas quidem eſt dicere. Quieuiſſe ergo, eſt ordinaſſe vt ſeruaretur citra vllam tranſgreſſionem in omne tempus ordo eorum quæ facta ſunt: & feciſſe vt vnaquæque crea- F
tura ceſſaret à veteri confuſione. Quæ enim diuerſis diebus fuerunt creationes, maximæ acceptæ ſunt conſequentia, vtpote quòd omnia quæ facta ſunt, quę ſimul creata ſunt cum cogitatione, honorem ſint habitura ex eo quod eſt antiquius, nec

fit

A ſit futura par eorum æſtimatio,neq. voce fuiſſet declaratus vniuſcuiuſque ortus,
ſi aceruatim & ſimul omnia feciſſe dicta eſſet creatio. Oportebat enim aliquid pri
mum quoque nominaſſe. Propterea ergo prima propheticè dicta ſunt,cum omnia
ſimul poteſtate facta ſint ex vna eſſentia. Eſt enim vna,vt opinor, Dei voluntas in
vna identitate. Quomodo autem in tempore facta fuerit creatio, cum ſi vna cum
iis quę ſunt tempus quoq. factum fuerit? Iam verò etiam in ſeptenariis totus mun-
dus circumagitur omnium quæ & viua gignuntur & quę naſcuntur. Septem qui-
dem ſunt quorum eſt maxima potentia, primogeniti Angelorum principes. Porrò
autem Mathematici quoque dicunt eſſe ſeptem ſtellas errantes quæ terram admini
B ſtrant, à quibus Chaldęi exiſtimant omnia per conſenſum quæ ad mortalem vitam
pertinent fieri. Quo fit vt etiam de futuris quędã promittant dicere. Ex inerranti-
bus autem ſeptem quidem ſunt Pleiades. Vrſæ autẽ conſtant ex ſeptem ſtellis, per
quas & agricultura exercetur & nauigatur. Luna verò ſeptimo quoque die mutat
figuram. Et in prima quidem hebdomada, eſt dimidia ſui parte cęſa. In ſecunda eſt
plena. Tertia autem, ab occaſu rurſus eſt dimidia ſui parte cęſa,& quarta, non ap-
paret. Quinetiam ipſa quoque ſicut tradit Seleucus Mathematicus, mutat figuram
ſepties. Ex obſcura enim & non apparente fit cornuta lunula. Deinde dimidia ſui
parte cęſa. Deinde ἀμφίκυρτος id eſt concaua ac gibboſa,& plena. Et rurſus occiden
do concaua ac gibboſa,& ſimiliter ſui dimidia parte cæſa,& cornuta lunula.

C *Septem noſtra tonis pulchros lyra perſonet hymnos*

Scribit quidam Poëta non ignobilis, docens veterem Lyram habuiſſe ſeptem ſo-
nos. Sunt etiam in noſtra facie ſeptem inſtrumenta ſenſuum. Duo quidem oculo-
rum. Duo autem meatuum auditus. Duo autem narium,& oris ſeptimum. Aeta-
tum quoq. mutationes fieri per ſeptenarium elegiæ Solonis ſignificant hoc modo.

Infans ſeptenos poſtquam compleuerit annos,
Producti dentes uallus ut oris erunt.
Poſtquam ſeptem alios Deus huic conceſſerit annos,
Fit pubes, ſemenque huic genitale datur.
Verum ſeptem aliis poſtquam annis creuerit ætas,
D *Denſa ſeges barbæ contegit orta genas.*
Additus eſt illi cum ſeptenarius alter,
Vir tum uirtutis fortia ſigna dabit.
Sed monet aduenicns uxorem ducere quintus,
Poſteritatis & hunc tum meminiſſe ſuæ.
Solers ingenium, firma & prudentia ſexto eſt.
Stulta nec hunc deinceps facta uidere iuuat.
Septimus acceſſit cum ſeptenarius, atque
Octauus, lingua pollet & ingenio.
E *Nono aliquid poſſunt, ſed iam minuuntur in illo*
Vires quis peragunt fortia facta uiri.
Sed decimus cum alios ſeptem perfecerit annos,
Maturam mortem triſtia fata dabunt.

Rurſus in morbis dies criticus, id eſt, ferens iudicium, eſt ſeptimus & quartusdeci
mus, in quibus decertat natura aduerſus cauſas morbi efficientes. Alia eiuſmodi
innumerabilia adducit Hermippus Berytius in libro de ſeptenario. Aperte autem
myſticam de ſeptenario & octonario rationem, iis qui cognoſcunt, tradit beatus
Dauid ſic pſallens. Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur. Dies annorum noſtro-
F rum in ipſis, ſeptuaginta anni. Sin autem in potentatibus octoginta anni. Id au- Pſal. 89
tem fuerit nos regnare. Vt ergo diſcamus mundum eſſe genitum, non in tempore
autem facere Deum exiſtimemus, ſubiunxit Prophetia. Hic eſt liber generationis, Gen. 2.
& eorum quæ ſunt in ipſis, quando facta ſunt, quo die fecit Deus cœlum & terrã.

Illud enim quando facta ſunt, enunciationem ſignificat indefinitam & expertem A
temporis. Hoc autem. Quo die fecit Deus, hoc eſt, in quo & per quē fecit omnia,
& ſine quo factum eſt nihil, ſignificat eam quæ per filium fit operationem, quem
Pſal. 117. dicit Dauid. Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus, & lętemur in ea, hoc eſt.
Per eam quæ per ipſum tradita eſt cognitionem, diuinis fruamur epulis. Dies enim
dictum eſt verbum quod occulta illuminat, & per quod in lucem & ad generatio-
nem acceſſit vnaquæque creatura. Et in ſumma decalogus, per elementum ἰῶτα ſi-
Decē ſcribitur per ἰῶτα quæ eſt prima litera nominis Ieſu. gnificat nomen beatum, Ieſum qui eſt verbum, oſtendens. Quinta autem deinceps
ſequitur oratio, de honore patris & matris. Deum autem apertè dicit patrem &
Dominum. Quocirca eos etiam qui ipſum agnouerunt, appellat filios & Deos.
Dominus ergo & pater eſt qui eſt Creator omnium. Mater autem, non vt quidam B
exiſtimant, eſt ſubſtantia ex qua ſumus geniti, neque, vt aliqui expoſuerunt, eccle-
ſia, ſed diuina cognitio & ſapientia, vt dicit Salomon, iuſtorum matrem appellans
ſapientiam, & eſt propter ſe eligenda. Et rurſus quidquid eſt bonum & honeſtum,
à Deo per filium cognoſcitur. Eam conſequitur oratio de adulterio. Eſt autem
adulterium, ſi quis relicta eccleſiaſtica & vera cognitione, & de Deo perſuaſione,
accedat ad falſam quæ non conuenit opinionem, aut in Deos referens aliquid ex iis
quæ ſunt genita, & alicuius ex iis quæ non ſunt ſimulachrū aliquod conſtituens, ad
tranſiliendum cognitionem, vel potius ab ea deſiliendum. Ab eo autem qui eſt co-
gnitione præditus aliena eſt falſa opinio, ſicut vera eſt ei coniuncta & familiaris. C
Quocirca præclarus quoque Apoſtolus vnam fornicationis ſpeciem vocat Idolo-
Hiere. 3. latriam conſequenter Prophetæ qui dicit. Mœchatus eſt cum ligno, & lapide. Li-
gno dixit, Pater meus es tu, & lapidi, tu me genuiſti. Deinde quæ eſt de cæde con-
ſequitur oratio. Eſt autem cædes firma ac conſtans ablatio. Veram ergo de Deo
& eius æternitate orationem qui vult auferre, vt falſum inferat, dicens vel vniuer
ſum nulla regi prouidentia, vel mundum eſſe ingenitum, vel negans aliquid ex iis
quæ ſunt firma ac ſtabilia in vera doctrina, is eſt pernicioſiſſimus. Poſt hanc autem
eſt oratio de furto. Quomodo ergo qui aliena furatur, cum magnam faciat iniu-
riam, in ea quæ meretur mala meritò incidit, ita qui diuina opera ſibi vendicat per
fingendi vel pingendi artem, & dicens ſe eſſe effectorem animantium & planta- D
rum. Et ſimiliter qui veram imitantur philoſophiam, ſunt fures. Siue fuerit quis
agricola, ſiue pater filii, eſt miniſter deiectionis ſeminum. Deus autem præbens o-
mnium augmentum & perfectionem, adducit ea quæ gignuntur ad id quod eſt ſe-
cundum naturam. Plurimi autem, vna cum Philoſophis, augmenta & mutationes
tribuunt aſtris principaliter, quod in ſe eſt, vniuerſorum patrem priuantes ſua in-
defeſſa & inexhauſta potentia. Elementa autem & aſtra, hoc eſt, poteſtates quę ad-
miniſtrant, iuſſa ſunt ea exequi quæ pertinent ad diuinam œconomiam, eaque pa-
rent, & aguntur ab iis quæ ſunt eis imperata, quo ea duxerit verbū Domini, quan
doquidem diuinæ ineſt potentiæ vt omnia occultè operetur. Qui ergo dixerit ſe
aliquid excogitaſſe vel feciſſe ex iis quæ pertinent ad creationem, impii & nefarii E
incepti dabit pœnas. Doctrina autem oratio eſt de omnibus cupiditatibus. Quo-
modo ergo qui concupiſcit ea quæ non decet, cogitur reddere rationem: eodem
modo non permittitur res falſas concupiſcere, neque exiſtimare, ex iis quæ ſunt in
generatione, animata quidem per ſe poſſe, inanima autem omnino non poſſe ſalu-
tem dare vel lædere. Et ſi quis dicat antidotum non poſſe mederi, & cicutam inte-
rimere, latenter callido decipit ſophiſmate. Nihil enim ex iis operatur abſque eo
qui herba & medicamēto vtitur, ſicut nec ſecuris abſque eo qui ſcindit, neque ſer
ra abſque eo qui ſecat. Quomodo autem per ſe quidem non operantur, habent au
tem aliquas qualitates naturales, quæ artificis operatione propriū opus efficiunt:
ita generali & vniuerſa Dei prouidentia, per ea quæ mouentur propinquius, per F
ſubmiſſionem tranſmittitur ad ſingularia efficax operatio. Sed vt videtur, Græci
Philoſophi Deum nominantes, non cognoſcunt, quoniam Deum nequaquam
colunt vt Deum. Quæ enim ipſi philoſophantur, vt ait Empedocles, vt quæ per
vulgi

A vulgi linguam temere tranſierint, effuſà ſunt, cum ora parum nouerint vniuerſi.
Nam vt ars viam excogitat, qua lux quæ à Sole procedit, per vas vitreum aqua plenum igneſcat: ita etiam Philoſophia, cum ex diuina ſcriptura veluti quãdam ignis ſcintillam acceperit, in paucis viſione apprehendit. Certè quomodo eũdem aërem ſpirant omnia anima, ſed alia aliter, & ad diuerſum quidpiam: ita etiam plurimi accedunt ad veritatem, vel potius ad id quod de veritate dicitur. Non enim de Deo dicunt aliquid, ſed ſuas affectiones Deo attribuentes exponunt. Agitur enim ab eis vita, quærentibus id quod eſt probabile, non autem id quod verum. Ex imitatione autem non docetur veritas, ſed ex diſciplina. Nõ enim vt videamur eſſe Chriſtum
B credimus: quomodo nec ad Solem, vt in Sole tãtum eſſe videamur, accedimus. Sed hic quidem, vt caleſcamus: illic autem, vt viri boni & honeſti ſimus, vt ſimus Chriſtiani vim facimus. Regnum enim eſt eorum qui ſunt maximè violenti: qui ex inqui- Matth.11.
ſitione diſciplina & perfecta exercitatione hoc percipiunt fructus, quòd Reges fiant. Qui ergo imitatur opinionem, oſtendit etiam anticipatam notionem. Quando autem quiſpiam accepta rei ſcintilla, eam intus in anima accenderit deſiderio & doctrina, omnia mouet poſtea vt cognoſcat. Quod quis enim non apprehendit, neque ipſum deſiderat, neque ſuſcipit eam quæ ex ipſo capitur vtilitatem. Poſterius ergo is qui eſt cognitione præditus, propter finem eorum quæ rectè & ex virtute geruntur, imitatur Dominum, quoad eius fieri poteſt ab hominibus, quadam
C Dominica accepta qualitate, ad Dei aſſimilationem. Qui autem neſciunt cognitionem, nec certa poſſunt regula inquirere veritatem. Fieri ergo non poteſt vt ſimus participes contemplationum quæ ducuntur ex cognitione, niſi nos exinaniamus prioribus cogitationibus. Sic enim abſolutè dicitur communiter veritas de quolibet quod intelligentia percipitur & de ſenſili. Iam verò licet etiam videre veritatem picturæ diſtinctam à vulgari, & muſicæ honeſtatem ſeiunctam ab impudica. Ergo philoſophiæ quoque eſt aliqua veritas ſeparata ab aliis philoſophis, & vera pulchritudo præter adulterinam. Non eæ ergo quæ ſunt in parte veritates, de quibus prædicatur veritas, ſed ipſa veritas eſt magna cura & ſtudio indaganda, non quærendo ſcire nomina. Quod enim de Deo dicitur, non eſt res vna, ſed innumerabiles. Refert autem an Deum dicas, an quę ſunt de Deo. In ſumma autem cum de
D vnaquaque re dicitur, à ſubſtantia diſtinguenda ſunt ea quę accidunt. Ac mihi ſufficit dicere Deum eſſe eum qui eſt Dominus vniuerſorum. Per ſe autem perfectè & abſolutè dico Dominum vniuerſorum, nullo reliquo quod excipiatur. Quoniam ergo duæ ſunt ideæ ſeu ſpecies veritatis, nempe nomina & res, alii quidem dicunt nomina, qui in ornatu & elegantia verſantur orationis, cuiuſmodi ſunt apud Grę cos Philoſophi. Res autem ſunt apud nos barbaros. Iam verò Dominus non fruſtra voluit vti vili & humili forma corporis: ne quis ſpeciem laudans, & admirans pulchritudinem, abſiſtat ab iis quæ dicuntur, & attẽdens iis quæ relinquuntur, abducatur ab iis quæ percipit intelligentia. Non eſt ergo verſandum in dictione, ſed in iis quæ ſignificantur. Atque iis quidem quæ apprehendi poſſunt, & non mota
E ſunt ad cognitionem, verbum minimè creditur. Nam corui quoque voces imitantur humanas, cum eius rei quam dicunt nullam habeant notitiam. Intelligens autem apprehenſio fidem proximè conſequitur. Ita etiam dixit Homerus. Hominum pater atque Deorum, neſciens quiſnam ſit pater, & quomodo pater. Quomodo autem ei qui habet manus ſumere eſt ſecundum naturam: & ei qui oculos ſanos, lucem videre: ita ei qui fidem acceperit, proprium eſt eſſe participem cognitionis, ſi iacto fundamento aurum, argentum, lapides pretioſos elaborare, & ei ſuperædificare voluerit. Non ergo pollicetur ſe velle eſſe participem, ſed imperare, neque ſe futurum, ſed eſſe regalem, & lucidum, & cognitione præditum. Neque nomine,
F ſed re ipſa res velle attingere cõuenit. Nam cum ſit bonus Deus, propter principalem vniuerſæ creaturæ partem, cum eam vellet eſſe ſaluam, ad reliqua quoque facienda eſt cõuerſus, hoc eis primum præbens beneficium ab initio, vt fierent. Eſſe enim melius eſſe quàm non eſſe quiuis confitebitur. Deinde prout erat capax

vniuſcuiuſque natura, factum eſt & ſit vnumquodq. ad ipſum quod eſt melius pro- A
ficiens. Quamobrem non eſt abſurdum datam quoque eſſe philoſophiam à diuina
prouidentia, prius erudientem ad eam quæ eſt per Chriſtum perfectionem, ſi non
erubeſcat à barbara cognitione diſcere philoſophia profectum ad veritatem. Sed
ſunt pili quidem numerati & viles motiones. Philoſophia autem quomodo non
eſt in Verbo? Atqui Sampſoni quoque data eſt vis in pilis, vt etiam reiectitiæ artes
eorum quæ ſunt in vita, quę iacent & humi manent poſt exceſſum animæ, cogitari
non poſſint abſque diuina poteſtate. Iam verò diuina prouidentia, deſuper ex iis
quæ ſunt principalia, tanquam ex capite, peruadit ad omnes. Sicut vnguentum, in-
Pſal. 132. quit, quod deſcendit in barbam Aaron, & in oram veſtimenti eius, hoc eſt, magni
Deeſt aliquid, vt ſit, nõ in mundum corporis, ſed animæ, vel aliquid eiuſmodi. Sacerdotis, per quem omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil non in mũdum B
corporis. Extrinſecus autem philoſophia populi, eſt tanquam veſtis. Philoſophi er
go qui ad proprium ſenſum ſunt ſpiritali ſenſu exercitati, poſtquam non partem
philoſophiæ, ſed eam quæ eſt per ſe perfectè & abſolutè philoſophia, curioſè inda
gauerint, & cum quodam amore veritatis & citra vllam arrogantiam veritati fe-
rentes teſtimonium, ex iis quę apud eos qui ſunt diuerſę opinionis rectè dicta ſunt
profecerint ad intelligentiam, per diuinam adminiſtrationem & ineffabilem boni
tatem, quæ ſemper, quantum fieri poteſt, ad id quod eſt melius adducit eorum quę
ſunt naturã: Deinde non ſolum cũ Græcis, ſed etiam cum barbaris habuerint cõſue
tudinem, à communi ad ſuam intelligentiam exercitatione ducũtur ad fidem: Tan C
quam fundamento autem ſuſcepta vi veritatis, aſſumunt etiam vlteriorem pro-
greſſionem ad inquirendum, & ex hinc eis quidem gratum eſt diſcere, cupientes
autem cognitionem, magno ſtudio contendunt ad ſalutem. Ea ratione dicit ſcri-
ptura ſpiritum ſenſus datum eſſe à Deo artificibus. Is autem nihil eſt aliud quàm
prudentia, vis animæ quæ contemplatur ea quæ ſunt, diſcernitque & cõparat id
quod eſt conſequens, ſimile & diſſimile, præcipitque & prohibet, & futura conie-
ctat. Pertinet autem non ad artes ſolum, ſed etiam ad ipſam philoſophiam. Cur
nam ergo ſerpens quoque dictus eſt prudens? Quoniam in maleficiis quoque po-
teſt inueniri conſequentia aliqua & diſcretio, & compoſitio, & coniectura futuro
rum, & ideo latent plurima ſcelera, quoniam mali ſibi omni ratione prouident vt D
poſſint vitare ſupplicia. Cum ſit autem multiplex prudentia quæ extenſa eſt per to
tum mundum, & per omnia humana, in vnoquoque eorum mutat appellationem.
Et cum primis quidem cauſis ſe applicauerit appellatur intelligentia. Quando au-
tem eam demonſtratiua ratione confirmauerit, nominatur cognitio, ſapientia, &
ſcientia. Quando autem verſatur in iis quæ tendunt ad pietatem, & à principio de-
ductam abſque contemplatione acceperit rationem, per operationis quę eſt in ipſa
obſeruationem, fides dicitur. Et ſi in rebus ſenſilibus id quod videtur conſtituerit,
tanquam in his veriſſimum, recta opinio. Et in iis rurſus quæ admotis manibus
fiunt actionibus, ars. Cum autem abſque primarum cauſarum contemplatione, ſi-
milium obſeruatione & traductione ad aliquid agendum impulſionem cœperit, & E
aliquid conſtituerit, appellatur experientia. Eius eſt proprius ille re vera principa-
lis ſanctus Spiritus, quam poſt firmam ac ſtabilem fidem, poſtremo per inſpectio-
nem ac curationem aſſumit is qui credidit. Cum ſenſum ergo excellentiorem parti
ciparit Philoſophia, vt oſtenſum eſt ex iis quæ prius dicta ſunt: quæ de iis quidem
quæ percepta fuerint intelligentia, ratione fit pertractatio, cum electione & aſſen-
ſione, dicitur dialectica, quæ ea quidem quæ dicuntur de veritate, confirmat per
demonſtrationem: eas autem quæ inferuntur diſſoluit dubitationes. Qui ergo di-
cunt Philoſophiam non venire huc à Deo, videntur omnino dicere fieri non poſſe
vt Deus videat omnia ſingularia: neque eum eſſe cauſam bonorum omnium, cum
vnumquodque eorum ſit ex ſingularibus. Nihil autem ex iis quæ ſunt omnino F
conſtiterit, ſi Deus nolit. Quòd ſi eo volente eſt à Deo Philoſophia, ea eſt cum ta-
lem eſſe qualis eſt eſſe voluerit, propter eos qui non alia ratione abſtinerent à ma-
lis. Deus enim nouit omnia non ſolum ea quæ ſunt, ſed etiam quę futura ſunt, & vt

erit

A erit vnumquodque, & eos qui ſunt ſingulares motus præuidens, intuetur omnia, & omnia exaudit, & nudam animam aſpiciens intrinſecus, vniuſcuiuſque etiam ex ſingularibus æternam habet intelligentiam, & quod fit in theatris, & in partibus vniuſcuiuſque, inſpiciendo, circumſpiciendo, & conſpiciendo: hoc in Deo ſimul fit & aceruatim. Omnia enim & ſingula intuetur vna applicatione, non tamen omnia per principale inſtitutum. Iam enim multa quidem ex iis quæ ſunt in vita, per humanam quoque rationem ortum accipiunt, cum diuinitus acceperint illuminationem. Ecce enim ſanitas, per medicinam: & bona corporis habitudo, per alipticam, id eſt vngendi artem, & diuitiæ per negotiationem & rei faciendę
B artem oriuntur & adſunt, per diuinam quidem prouidentiam, per humanam autem opem & operam. A Deo autem eſt etiam intelligentia. Atque diuinæ quidem voluntati maximè obedit bonorum virorum liberum eligendi arbitrium, quoniam bonorum quidem & malorum hominum multa ſunt commoda communia, fiunt tamen vt iis ſolis bonis & probis, quorum cauſa Deus hæc fecit. Ad vſum enim bonorum virorum, enata eſt vis eorum quæ data ſunt diuinitus. Quinetiam cogitata eorum qui ſunt virtute præditi, per diuinam fiunt inſpirationem, cum anima aliquo modo afficitur, & diuina voluntas in humanas animas tranſmittitur, dum qui ſunt ſingulares diuini adminiſtri, ad talia opem ferant miniſteria. Nam per gentes & ciuitates ſunt diſtributæ Angelorum præfecturæ: fortaſſe au-
C tem etiam ex iis ſunt deputati ſingulis. Paſtor itaque & ſingularum ouium curam gerit: eos maximè prouidendi & viſendi tenet ſtudium, qui ſunt & præclaro ingenio, & populo multum poſſunt prodeſſe. Ii autem ſunt qui & ad regendum & docendum ſunt apti, per quos prouidentiæ euidentia apertè oſtenditur, quando vel per doctrinam, vel per magiſtratum aliquem, & adminiſtrationem vult Deus benefacere hominibus. Vult autem ſemper. Et ideo mouet eos qui ſunt apti ad ea vtiliter efficienda quæ pertinent ad pacem & virtutem & beneficentiam. Quidquid autem eſt ex virtute, & à virtute oritur, & refertur ad virtutem, & aut ad hoc datur vt ſint boni, aut ad hoc vt ii qui ſunt boni, vtantur iis commodis quę ſunt ſecundum naturam. Adiuuat enim & in vniuerſis, & in ſingularibus. Quem admodum ergo non eſt abſurdum vt qui diabolo inſolentiam tribuunt & iniuſti-
D tiam, eum rei bonæ & quæ eſt ex virtute, nempe philoſophiæ, datorem conſtituant? Contra autem exiſtimo legis eſſe proprium & rectæ rationis, reddere quod vnicuique conuenit, & quod eſt eius proprium, & quod ad eum pertinet. Nam vt lyra eſt ſolius cytharœdi, & tibia tibicinis: ita commoda bonorum virorum ſunt poſſeſſiones: vt eius qui eſt beneficus natura eſt benefacere: vt ignis eſt calefacere, & lucis illuminare. Malum autem non faciet bonus: vt neque lux tenebras, aut ignis frigefaciet. Ita contra vitium non fecerit aliquid quod ſit ex virtute, eſt enim eius operatio malè facere, vt tenebrarum, oculos confundere. Non eſt ergo vitii opus Philoſophia, quæ facit homines virtute præditos. Reſtat itaque vt ſit Dei, cuius ſolum opus eſt benefacere, & quæcunque à Deo dantur, rectè & dan-
E tur & accipiuntur. Porrò autem ſi vſus Philoſophiæ non eſt malorum, ſed datus eſt Græcorum optimis & præſtantiſſimis, hinc quoque clarum à quo data ſit, à prouidentia ſcilicet, quæ vnicuique diſtribuit pro meritis ea quæ conueniunt. Meritò ergo Iudæis quidem lex: Græcis autem data eſt philoſophia vſque ad aduentum. Hinc autem eſt vniuerſa ac generalis vocatio ad peculiarem populum iuſtitiæ, per eam quæ eſt ex fide doctrinam, per vnum cogente Dominum, eo qui eſt vnus ſolus Deus amborum, Græcorum ſcilicet & barbarorum, vel potius totius humani generis. Philoſophiam autem ſæpe diximus id quod per philoſophiam aſſequitur veritatem, etiamſi ſit ſingulare. Iam verò ea etiam quæ bona ſunt
F in artibus, vt in artibus, habent principium diuinitus. Vt autem artificioſè aliquid facere continetur in artis contemplationibus: ita prudenter facere locatur ſub prudentia. Prudentia autem eſt virtus: & proprium eſt eius & alia cognoſcere, & ea maximè quæ ad ipſam pertinent. Et ſapientia quæ eſt facultas, nihil eſt aliud

quàm ſcientia diuinorum & humanorum bonorum. Dei autem eſt terra & eius A
plenitudo, bona diuinitus venire ad homines docens dixit ſcriptura, per diui-
nam virtutem ac poteſtatem, perueniente diſtributione ad humanum auxilium.
Iam verò ſunt tres modi omnis vtilitatis qua alius alium impertitur, vnus quidem
per aſſectationem, vt Pædotriba qui effingit puerum. Alius autem per aſſimila-
tionem, vt qui alterum vt creſcat hortatur, eo quòd ipſe prior creuerit. Et ille
quidem adiuuat eum qui diſcit. Hic autem ſimul prodeſt ei qui accipit. Tertius
autem modus eſt qui fit iuſſu quando Pædotriba non amplius informans eum qui
diſcit, nec per ſe luctam oſtendens puero ad imitationem, ſed tanquam iam ſatis
exercitato nominatim imperat vt luctetur. Is ergo qui eſt cognitione prędítus,
cum à Deo poteſtatem iuuandi acceperit, alios quidem iuuat, effingens aſſectatio- B
ne: alios verò adhortans aſſimilatione: alios verò pręceptione docens & erudiens.
Certè ipſe quoque pari ratione adiutus eſt à Domino. Sic ergo cognoſcitur vtili-
tas quę à Deo peruenit ad homines, ſimul adhortantibus Angelis. Etenim diuina
virtus præbet bona per Angelos. Siue videantur, ſiue non videantur. Talis etiam
fuit modus in aduentu Domini, quando & per hominum cogitationes & ratioci-
nationes virtus aliquid inſpirat, & in mentes vim immittit & ſenſum perfectio-
rem, promptitudinis & animi alacritatis vehementiam prębens & ad quæſtiones
& ad implenda opera. Exponuntur autem nobis quoque nihilo ſecius ad imitatio-
nem & aſſimilationem, verè admirabilia & ſancta virtutis exempla per res geſtas C
quę ſcriptæ ſunt. Porrò autem genus quoque actionis eſt manifeſtiſſimum & per
teſtamenta Domini, & per leges quę ſunt apud Gręcos, quinetiam per ea quę ſunt
pręcepta in philoſophia. Et vt ſemel dicam, omnis vtilitas quę ad vitam pertinet,
ſuprema quidem ratione, à Deo omnipotente, qui pręeſt omnibus patre, perfici-
1.Tim.4 tur per filium, qui etiam propterea eſt Seruator omnium, inquit Apoſtolus, ma-
xime antem fidelium. Proximè autem ab iis quę ſunt proxima ſingulis, per iuſ-
ſum & pręceptionem eius qui eſt propinquus primę cauſę, nempe Domino. Qui
eſt autem apud nos cognitione prędítus, ſemper verſatur in iis quę ſunt præci-
pua. Sed ſi quando eſt ei otium, & tempus relaxandi animi ab iis quæ ſunt præ-
cipua, loco alterius recreationis, Græcam quóque attingit philoſophiam, vt qui D
ſit bellarium ad cœnam illaturus, non vt qui neglexerit ea quæ ſunt pręſtantio-
ra, ſed vt qui acceperit quantum decet, idque propter eas quas dixi cauſas. Qui
autem in Philoſophia appetunt ea quę non ſunt neceſſaria, ſed ſuperuacanea, &
ſolum contentioſis vacant ſophiſmatibus, diſcedunt ab iis quæ ſunt neceſſaria
& præcipua, rationum vmbras verè perſequentes. Ac bonum quidem eſt ſcire
omnia. Cui autem imbecillus eſt animus ad multarum diſciplinarum ſuſcipien-
dam peritiam, ea ſola eliget quę ſunt pręcipua & meliora. Nam quę eſt re vera
ſcientia, quam dicimus ſolum habere eum qui eſt prędítus cognitione, eſt firma
ac ſtabilis comprehenſio: per conſtantes ac ſtabiles rationes deducens ad cauſę co
gnitionem. Qui habet autem ſcientiam eius quod verum eſt in re aliqua quæcun E
que ea ſit, in eadem habet etiam eius quod verum eſt ſcientiam. Illa ergo oratio
mihi videtur rectè ſe habere, an ſit philoſophandum. Eam enim hoc ipſum conſe
quitur. Sed et ſi non ſit philoſophandum, non enim aliquid condemnarit qui-
ſpiam, ſi non prius nouerit. Eſt ergo philoſophandum. Hæc cum ita ſe habeant,
oportet Græcos diſcere per legem & prophetas, colere vnum Deum qui eſt ve-
1.Cor.8. rè omnipotens. Deinde doceri per Apoſtolum. Nobis autem nullum eſt ſimula-
chrum in mundo, quoniam in rebus genitis nihil poteſt Dei referre imaginem.
Præterea doceri quòd nec eorum quos colunt ſimulachra ſunt imagines. Neque
enim figura tale eſt genus animarum, cuiuſmodi fingunt Græci ſtatuas. Non ca-
dunt enim animæ ſub aſpectum, non ſolum quæ ſunt compotes rationis, ſed etiam F
animæ aliorum animantium. Corpora autem ipſarum, nunquam fiunt partes ipſa-
rum animarum, ſed inſtrumenta vt quibus aliæ quidem inſideant, aliarum verò ea
ſunt vehicula, aliarum verò alio modo poſſeſſiones. Sed nec fieri poteſt vt inſtru-

mentorum

A mentorum expreſſe imitentur imagines. Fingat enim Solem, vt videtur, aliquis,
& Iridis imaginem repræſentet coloribus. Poſtquam autem ſimulachra reliquerint,
rint, tunc audient ſcripturam. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcriba- Matth.5.
rum & Phariſæorum, qui iuſtificantur per abſtinentiam à malis, cum eo quòd
cum ea quæ eſt in his perfectione, proximum quoque poſſitis diligere & ei bene-
facere, non eritis regales. Augmentum enim eius, quæ eſt ex lege iuſtitiæ, oſten-
dit eum qui eſt præditus cognitione. Sic cum fuerit aliquis collocatus in capite
quod ſuum regit corpus, cum peruenerit ad ſummum fidei, ipſam, inquam, co-
gnitionem circa quam ſunt omnes ſenſus: aſſequetur ſimiliter ſummam hæredi
B tatem. Cognitionem autem obtinere principatum, apertè oſtendit Apoſtolus iis
qui poſſunt perſpicere, hoc modo ſcribens Græcis illis Corinthiis. Spem autem 2.Cor.10
habentes augeſcente fide veſtra fore vt magnificemur ſecundum regulam no-
ſtram in abundantia, vt in iis quę ſunt ſupra vos euangelizem. Non dicens exten
ſionem prædicationis quæ fuit in loco, quoniam fidem quoque dicit abundaſſe
in Achaia. Fertur autem in Actibus quoque Apoſtolorum, Verbum prædicaſſe Act.17.
Athenis, ſed docet cognitionem, quæ eſt perfectio fidei, abundare vltra cate-
cheſim, conuenienter maieſtati doctrinæ Domini, & regulæ eccleſiaſticæ. Quo
circa paulo etiam inferius ſubiungit. Si autem ſum imperitus ſermone, ſed non
cognitione. Cæterum qui ex Græcis gloriantur quòd ab eis comprehenſa fue-
C rit veritas, dicant nobis a quo nam glorientur ſe didiciſſe. A Deo quidem non,
dixerint: Ab hominibus autem confitentur. Et ſi hoc ita eſt, aut cum à ſeipſis
ſerò didicerint, ſicut certè ex ipſis quoque quidam inſolenter gloriantur: aut ab
aliis ſimilibus. Sed non ſunt fide digni de Deo dicentes homines, quatenus homi
nes. Neque enim qui homo eſt, poteſt pro dignitate de Deo vera dicere, imbe-
cillus & morti obnoxius, de ingenito & eo in quem non cadit interitus, & opus
de eo qui fecit. Deinde qui non poteſt de ſeipſo vera dicere, an non multo ma-
gis ne de Deo quidem ei credendum eſt? Quantum enim abeſt homo à Dei po-
teſtate, tantum eſt etiam eius oratio imbecilla, etiamſi non Deum, ſed de Deo di
cat, & Verbo diuino. Eſt enim imbecilla natura humana oratio, & quæ non poſ-
D ſit Deum dicere, non dico nomen, eſt enim hoc commune non ſolum Philoſo-
phis, ſed etiam Poëtis nominare, neque eſſentiam, neque enim poteſt fieri, ſed
Dei vim & opera. Quanquam qui Deum ſibi adſcribunt magiſtrum, vix perue
niunt ad Dei notitiam, opem eis ferente gratia ad quantulamcunque cognitioné,
vtpote voluntate voluntatem, & ſancto Spiritu ſanctum Spiritum contemplari
aſſuefacientes, quoniam ſpiritus ſcrutatur Dei profunda. Animalis autem homo
non capit ea quæ ſunt Spiritus. Sola ergo eſt à Deo tradita, quæ eſt apud nos do- 1.Cor.2.
ctrina, à qua dependent omnes fontes ſapientiæ, quicunque ad veritatem tan-
quam ad ſcopum feruntur. Venientis certe ad homines Domini qui nos erat do
cturus, innumerabiles fuere ſignificatóres, annunciatores, præparatores, præcur
ſores ab alto ex mundi conſtitutione, per opera, per verba præſignificantes, præ
E dicentes eſſe venturum, & quomodo, & quando, & quænam ſigna. Eminus cer- Adieci duo vocabula quæ in Græco videbantur deeſſe, nēpe philoſophis Græcis.
tè lex præmeditatur & prophetia. Deinde præcurſor oſtendit præſentem, poſt
quem prædicatores docentes aduentus virtutem ſignificant. Philoſophi Græcis
ſolis, neque iis omnibus placuere. Sed Platoni quidem Socrates, & Xenocrati
Plato, Ariſtoteles Theophraſto, & Cleanthi Zeno, qui ſuis ſolis perſuaſerunt
aſſeclis. Magiſtri autem noſtri Verbum non manſit in ſola Iudæa, ſicut Philoſo
phia in Græcia, ſed diffuſum eſt per totum orbem terræ, Græcorum ſimul & Bar
barorum gentibus & vicis & totis vrbibus perſuadens, totas domos & ſeorſum
vnumquemque ex iis qui audierunt, & ex ipſis etiam Philoſophis non paucos iam
F traducens ad veritatem. Et Græcam quidem philoſophiam ſi quiuis magiſtratus
prohibuerit, ea ſtatim perit. Noſtram autem doctrinam à prima vſque prędicatio-
ne prohibent ſimul Reges & Tyranni, & ſinguli Duces & magiſtratus cum vni-
uerſis ſatellitibus, & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, &

nos pro viribus excindere conantes. Illa autem magis etiam floret. Non enim emo A
ritur vt doctrina humana, neque flacceſcit vt donum imbecillum. Nullum enim
Dei donum eſt imbecillum, manet autem eiuſmodi vt prohiberi nequeat, cum præ
dictum tamen ſit fore vt ea patiatur perſecutionem. Deinde de Poëtica quidem di
cit Plato, res quædam leuis & ſacra eſt Poëta, nec poteſt verſus facere priuſquam
fuerit Deo afflatus & mente exceſſerit. Democritus quoque ſimiliter. Poëta au-
tem quæcunque quidem ſcripſerit cum Dei afflatu & ſacro ſpiritu, ſunt valde pul
chra. Scimus autem qualia dicunt Poëtæ. Omnipotentis autem Dei prophetas, qui
inſtrumenta fuere diuinę vocis, nemo ſtupuerit. Eius ergo qui eſt cognitio-
ne præditus veluti ſtatuam effingentes, iam quidem oſtendimus,
quænam ſit eius morum magnitudo & pulchritudo, velu- B
ti deſcribentes. Qualis autem ſit in contem-
platione rerum naturalium, po-
ſtea oſtendetur, cum de or
tu mundi tractare
cœperimus.

Finis libri Sexti.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER SEPTIMVS. C

IAM verò tempus eſt vt Græcis oſtendamus, ſolum eſſe
verè pium ac religioſum, eum qui eſt cognitione prædi-
tus, vt cum didicerint Philoſophi qualis ſit is qui verè D
eſt Chriſtianus, ſuam damnent inſcitiam, vt qui temere
quidem & inconſideratè nomen perſequantur: nullo au
tem iudicio eos impios & à Deo alienos vocent, qui no
runt eum qui verè eſt Deus. Oportet autem ad philoſo-
phos euidentioribus vti rationibus, vt ex ſua ipſorum
doctrina exercitati iam poſſint exaudire, etiam ſi ſeipſos
nondum dignos præbuerint, vt eſſent facultatis credendi participes. Dictionum
autem Propheticarum non meminerimus in præſentia, tempore opportuno po-
ſtea vſuri ſcripturis. Quæ autem ab eis ſignificantur indicabimus, Chriſtianiſmum
ſummatim deſcribentes: ne interrumpamus orationis continuationem, ſi vnà com E
plectamur ſcripturas, idque iis qui nōdum intelligunt earum dictiones. Poſtquam
autem oſtenderimus ea quæ ſignificantur, tunc eis cum crediderint, ex redundan-
ti copia aperientur ſcripturæ. Quòd ſi ea quæ à nobis dicuntur, videantur aliqui-
bus ex vulgo diuerſa à ſcripturis Domini: ſciendum eſt ea illinc & ſpirare & viue-
re, & cum ex eis argumentum habeant, ſe ſententiam ſolam non dictionem profi-
teri adducere. Nimia enim pertractatio quę non fit in tempore, meritò videri po-
tuerit eſſe ſuperuacanea, & non cōſiderare omnino id quod inſtat & vrget, nimiæ
Pſal.118 fuerit ſocordiæ & egeſtatis. Verè autem beati ſunt qui ſcrutantur teſtimonia Do-
mini. In toto corde exquirent ipſum. De Domino autem teſtimonium ferunt Lex F
& Prophetæ. Eſt ergo nobis propoſitum oſtendere eum ſolum qui eſt cognitione
præditus, eſſe ſanctum, & ritè eum qui eſt verè Deus colere, prout eius decet maie
ſtatem. Eum autem qui Deum colit vt eius maieſtatem decet colere, conſequitur
Dei

A Dei amor & in Deum pietas. Quidquid ergo eſt excellens & ſuperius, exiſtimare eſſe honorabile pro dignitate, & in rebus quidem ſenſilibus, eſſe honorandos magiſtratus & parentes, & omnem presbyterum. In iis autem quæ docentur, antiquiſſimam philoſophiam, & vetuſtiſſimam prophetiam. In his autem quæ intelligentia percipiuntur, id quod eſt vetuſtius. In generatione, tempore & principio carens principium, & eorum quæ ſunt primitias, filium, à quo diſcere eam, quæ omnia ſuperat cauſam, nempe patrem vniuerſorum, quæ quidem eſt vetuſtiſſima, & omniũ beneficentiſſima, & voce non vtique traditur, ſed cultu & ſilentio cum ſancta admiratione eſt colenda & veneranda, & perquam propriè quidem dicitur à Domi-
B no, quantum poſſunt audire ii qui diſcunt, intelligitur autem ab iis qui à Domino electi ſunt ad cognitionem, eſt eorum qui ſunt, vt ait Apoſtolus, exercitati ſenſibus. Dei ergo cultus, eſt continua animæ cura ei qui eſt præditus cognitione, & eius perpetua in Deo occupatio per charitatem quæ nunquam intermittitur. Eius enim cultus qui verſatur circa res hominum, vnus quidem eſt qui reddit meliores: alius verò, qui ſeruit. Medicina quidem corpus, philoſophia verò animam reddit meliorem. Ac parentibus quidem à filiis, magiſtratibus autem ac principibus ab iis qui parent eorum ditioni, ſeruiens accedit vtilitas. Similiter autem etiam in eccleſia, eam quidem quæ facit meliores, Presbyteri ſeruant in eccleſia, eam autem quæ ſeruit, Diaconi. Ambobus his miniſteriis Angeli Deo ſeruiunt in diſpenſatione &
C œconomia rerum terrenarum: & ipſe qui eſt cognitione præditus, qui Deo quidem inſeruit: hominibus autem oſtendit eam quæ meliores facit contemplationẽ: quomodocunque ad erudiendum fuerit conſtitutus, ad hominum correctionem. Ille enim ſolus eſt pius ac religioſus, qui pulchrè ac citra vllam reprehenſionem in rebus humanis Deo ſeruit. Quomodo enim plantarum cultura eſt optima, per quam naſcuntur & importantur fructus, ſcientia & agriculturę experientia hominibus vtilitatẽ afferens: ita eius qui eſt cognitione præditus, pius ac religioſus Dei cultus, eorum hominum fructus qui per ipſum crediderunt in ſe accipiens, cum plures ad agnitionem veniant & per ipſam ſalui fiant, optimum importat prouentum per experientiam. θεοπρέπεια autem, ita enim vocatur cultus Dei maieſtati con-
D ueniens, eſt habitus qui id conſeruat quod Deum decet. θεοπρεπὴς id eſt, qui conuenienter Dei maieſtati Deum colit, ſolus fuerit Dei amicus. Is autem fuerit qui nouit quid deceat & ſcientia & vita, qua ſit viuendum ei qui eſt futurus, & iam Deo aſſimilatur. Ea ergo ratione fuerit primum & Dei amans. Nam vt qui patrem honorat, amat patrem: ita qui Deum honorat, Deum amat. Qua quidem ratione mihi quoque videntur eſſe tria effecta cognoſcendi poteſtatis. Res noſſe. Secundum, id efficere quod Verbum ſeu ratio dictauerit. & tartium, poſſe tradere, prout Dei conuenit maieſtati, ea quæ occulta fuerant apud veritatem. Is ergo cui perſuaſum fuerit Deum eſſe omnipotentem, & diuina myſteria didicerit à filio eius vnigenito, quamadmodum fuerit is ἄθεος id eſt impius. Nam ἄθεος quidem eſt qui non putat eſſe Deum δεισιδαίμων autem, hoc eſt ſuperſtitioſus, qui timet dæmonia:
E qui omnia refert in Deos, & lignum, & lapidem, & ſpiritum, & hominem qui viuit è ratione redactum in ſeruitutem. Fides ergo eſt noſſe Deum, quæ eſt prima poſt fiduciam doctrinæ Seruatoris, nullo modo iniuſta facere, exiſtimare hoc decere Dei agnitionem. Ea re in terra quidem res eſt præſtantiſſima homo qui eſt maxima in Deum pietate. In cœlo autem res eſt præſtantiſſima, Angelus, qui loco propius & iam purius eſt æternæ & beatæ vitæ particeps. Perfectiſſima autem & ſanctiſſima, & maximè principalis, & quæ maximè pręeſt & eſt maximè Regia, & longè beneficentiſſima, eſt natura filii, quæ eſt ſoli omnipotenti propinquiſſima: ipſa maxima excellentia, quæ omnia ordinat ex voluntate patris, & optimè gu-
F bernat vniuerſum, indefeſſa & inexhauſta poteſtate cuncta operans, propterea quòd agit, arcanas & abditas reſpiciens notiones. Nunquam enim à ſua excedit ſpecula Dei filius, vt qui non diuidatur, non diſſecetur, non tranſeat à loco ad locum, ſit autem ſemper vbique, & nequaquam contineatur, tota mens, tota lux pater-

na, totus oculus, qui omnia videt, omnia audit, ſcit omnia, poteſtate ſcrutatur po A
teſtates. Ei ſubiecta eſt vniuerſa militia Angelorũ & Deorũ, Verbo paterno quod
ſanctam ſuſcepit œconomiam ac diſpenſationẽ, propter eũ qui ſubiecit. Per quæ
ſunt etiã omnes eius homines. Sed alii quidem, per agnitionem, alii verò, nondum,
& alii quidem, vt amici, alii verò, vt ſerui fideles, alii verò, vt abſolutè ſerui. Hic eſt
magiſter, qui myſteriis quidem erudit eum qui eſt præditus cognitione: & ſpe bo
na eum qui eſt fidelis: & corrigente diſciplina per ſentientem operationem, eum
qui eſt duro corde. Hinc eſt prouidentia priuatim, publicè, & vbique. Dei autem
eſſe filiũ, & eum eſſe Seruatorem & Dominũ quem nos dicimus, apertè diuinę oſtẽ
dunt Prophetiæ. Hac ratione qui eſt omnium Græcorum & barbarorũ Dominus,
perſuadet iis qui volunt. Neminem .n. cogit ab ipſo ſalutem accipere, propterea B
quòd poſſit eligere, & omnia à ſe implere ad ſpem accipiẽdam. Hic eſt qui dat Græ
cis ſapientiam per inferiores Angelos. Sunt enim iuſſu diuino & antiquo per gen-
tes diſtributi Angeli. Sed pars Domini eſt opinio credentium. Aut enim omnium
hominum curam non gerit Dominus, idque ei acciderit, aut qnòd non poſſit,
quod quidem eſt nefarium, eſt enim ſignum imbecillitatis, aut quòd nolit cum
poſſit, non eſt autem boni affectio. Non eſt ergo ſocors ob delitias, qui propter
nos carnem accepit patibilem. Aut curam gerit vniuerſorum, quod quidem perti
net etiam ad eum qui eſt Dominus vniuerſorum. Seruator enim eſt, non horum
quidem Seruator, illorum verò non. Pro ea autem quam habet vnuſquiſque apti-
tudine, ſuum diuiſit beneficium & Græcis & barbaris, & iis qui ex eis prædeſtina- C
ti quidem fuerant, ſuo autem tempore ſunt vocati, fideles & electi. Neque ergo
vnquam aliquibus inuiderit qui omnes quidem ex ęquo vocauit, iis autem qui exi
miæ crediderunt, honores tribuit eximios. Neque ab alio prohibitus vnquam fue
rit, qui eſt omnium Dominus, & maximè boni & omnipotentis patris voluntati
ſeruiens. Sed neque Dominum impatibilem, qui ſine principio eſt genitus, vnquã
tangit inuidia. Sed nec res hominum ita habent, vt eis poſſit inuidere Dominus.
Alius autem eſt qui inuidet, quem etiam tetigit affectio. Sed nec dici poteſt Domi
num nolle dare ſalutem humano generi propter ignorationem, quòd neſciat quo-
modo ſit gerenda cura vniuſcuiuſque. Ignoratio enim Deum non tangit, qui ante
mundi conſtitutionem fuit patris conſiliarius. Hæc erat enim ſapientia qua Deus D
delectabatur omnipotens. Dei enim virtus ſiue poteſtas eſt filius, vtpote ante o-
mnia quæ ſunt genita Verbum Patris maximè principiale, & eius ſapientia, pro-
priè etiam dici potuerit magiſter eorum qui per ipſum ſunt formati. Sed neque ab
aliqua voluptate abſtractus relinquit vnquam hominum curationem, qui cum ſu
ſcepiſſet carnem quæ natura genita fuerat patibilis, ad impatibilitatis habitũ eam
erudiit. Quomodo autem eſt Seruator & Dominus, ſi non eſt omnium Seruator
& Dominus? Sed eſt quidem Seruator eorum qui crediderunt, propterea quòd ſci
re voluerint. Eorum autem qui non crediderunt eſt Dominus, ſi cum potuerint cõ
fiteri, propriam & eis conuenientem acceperint beneficentiam. Omnis autem Do
mini operatio, relationem habet ad omnipotentem, & eſt filius paterna quædam E
vt ita dicam, operatio. Nunquam ergo ſeruator habet odio homines, qui etiã pro-
pter ſuam excellentem benignitatem & in homines charitatem, non deſpecta car-
nis humanæ imbecillitate, ſed ea indutus, ad communem venit hominum ſalutem.
Eſt enim communis fides eorum qui elegerunt. Sed neque proprium opus vnquã
neglexerit, quòd ſoli ex aliis animalibus homini notio & mentis perceptio indita
ſit à creatione, neque alia melior & conuenientior hominum adminiſtratio Deo
fuerit quàm quæ eſt ordinata. Semper ergo conuenit ei quod eſt ſecundum natu-
ram melius ac pręſtantius, vt præſit ei quod eſt deterius, & eius quod non poteſt
aliquid rectè regere, ei detur adminiſtratio. Eſt autem id quod verè regit & pręeſt, F
diuinum Verbum & eius prouidentia, quæ omnia quidem reſpicit, nullius autem
ex iis qui ad eam pertinent deſpicit curationem. Ii autem qui ad ipſum pertinere
& ei eſſe coniuncti elegerunt, fuerint, qui per fidem initiantur. Hic omnium bo-

norum,

A norum, voluntate patris omnipotentis, auctor & cauſa filius, eſt primus effector
motus, poteſtas quæ ſenſu non poteſt comprehendi. Non enim id quod erat, viſus
eſt, iis qui non poterant capere propter imbecillitatem carnis. Cum ergo carnem
accepiſſet ſenſilem, venit oſtẽſurus hominibus ſufficientes eſſe eorum vires vt poſ
ſint obedire mandatis. Cum ſit ergo virtus paterna, facile ſuperat ea quæ voluerit,
ne minimum quidem relinquens cuius curam nõ gerat eius adminiſtratio. Neque
enim totum ab eo vtique rectè eſſet effectum. Maximæ autem, vt arbitror, poteſta
tis eſt omnium partium etiam vſq. ad minimam, accurata examinatio, peruadens
ad primum vniuerſorum adminiſtratorem, qui ex voluntate patris gubernat o-
B mnium ſalutem, aliis ordinatis qui ad alios perfectos reſpiciunt, donec perueniа-
tur ad magnum pontificem. Ab vno enim deſuper principio, quod cõuenienter vo
luntati operatur, dependent prima, ſecunda, & tertia. Deinde in ſummo fine eius
quod apparet, beati poſiti ſunt Angeli, atque adeò vſque ad nos ipſos alii ſub aliis
ſunt collocati, qui ex vno & per vnum & ſeruantur & ſeruant. Quomodo ergo
vel minima pars ferri vna mouetur ſpiritu lapidis magnetis, extenſa per multos an
nulos ferreos: ita etiam qui ſunt virtute præditi, diuino ſpiritu attracti, cum pri-
ma manſione coniunguntur. Deinceps autem alii vſque ad poſtremam. Qui autem
ſunt mali ex imbecillitate, cum propter iniuſtam imbecillitatem in malum habitũ
inciderint, vt qui nec teneant nec teneantur, circumfluunt circumacti animi per-
C turbationibus, humique decidunt. Lex enim hæc ab alto data eſt, vt qui velit eli-
gat virtutem. Quocirca præcepta quoque, quæ & in lege, & ante legem erant, non
legibus (iuſto enim non eſt lex lata) ſtatuerunt vt qui elegiſſet quidem, æternam
vitam & beatum præmium acciperet, qui autem rurſus vitio eſſet delectatus, con
ceſſere vt verſaretur cum iis quos elegerat, & rurſus vt anima quæ aſſiduè euadit
melior ad acquirendam virtutem & parandam iuſtitiam, meliorem locum accipiat
in vniuerſo, vt quæ per vnumquemque profectum extendatur ad habitum impati
bilitatis, donec peruenerit ad virum perfectum, nempe ad cognitionis ſimul & hę
reditatis excellentiam. Salutares hæ conuerſiones, pro ordine mutationis, diuidun
tur & temporibus, & locis, & honoribus, & cognitionibus, & hæreditatibus, &
D miniſteriis, vſque ad eam quæ tranſcendit contemplationem, & eſt proxima Do-
mino in æternitate. Quod eſt autem amabile, adducit ad ſui contemplationem,
quemlibet qui ſe totum applicauit ad cognitionem per dilectionem cognitionis.
Quocirca pręcepta dedit & priora & poſteriora, ex vno fonte hauriens Dominus,
nec eos qui erant ante Legem ſine lege eſſe nihilipendens, nec eos qui non audie-
bant barbaram philoſophiam, ferri effrenatos permittens. Nam cum illis quidem
præcepta, his verò præbuiſſet philoſophiam, incredulitatem concluſit ad aduentũ,
quo tempore eſt inexcuſabilis quiſquis non crediderit. Ab alio enim & Græco &
barbaro profectu, deducit ad eam quæ eſt per fidem perfectionem. Si quis autem
ex Græcis, tranſgreſſus id quod præcedit Gręcę philoſophiæ, protinus ad veram
E aggreſſus eſt doctrinam, is etſi ſit planè rudis, longo ſuperauit interuallo, cum ſa-
lutis compendium per fidem elegerit ad perfectionem. Quæcunque ergo nihil im
pediebant quominus eſſet homini liberum eligendi arbitrium, effecit vt ea ad vir
tutem opem ferrent, vt aliqua quidem ratione iis etiam qui poſſunt obſcurè & exi
liter diſpicere, is qui re vera eſt ſolus vnus omnipotens, bonus appareat Deus, à ſe-
culo in ſeculum dans ſalutem per filium. Is rurſus nulla ratione fuit auctor & cauſa
mali. Ad vniuerſi enim ſalutem, ab eo qui eſt vniuerſorum Dominus, omnia ſunt
ordinata, & vniuersè & ſigillatim. Eſt ergo officium iuſtitiæ ſalutaris, vnumquod
que ſemper deducere ad id quod eſt melius, prout contingit & conceditur. Ad ſa-
lutem enim & permanſionem eius quod eſt præſtantius, conuenienter ſuorum mo
F rum proportioni, adminiſtrantur etiam quę ſunt minora. Ecce enim quidquid eſt
virtute prędıtum, mutatur in melius, habens propriam cauſam mutationis, electio
nem cognitionis, quam habebat anima in ſua poteſtate. Caſtigationes autem, quę
ſunt neceſſarię bonitati magni qui intuetur iudicis, & per propinquos Angelos,

& per varia præiudicia,& per perfectum & omni ex parte abſolutum iudicium, co A
gunt eos qui doloris ſenſum paulo amplius exuerunt,duci pœnitentia.Alia autem
taceo,Dominum glorificans.Cæterum dico illas animas cognitione præditas, quę
magnificentiæ contemplationis, vniuſcuiuſque ſancti ordinis vitæ inſtitutum ſu-
perant,cum in quibus beatæ Deorum definitæ habitationes ſunt diſtributæ, ſan-
ctæ in ſanctis fuerint reputatæ, & totæ ex totis tranſportatæ in melioribus locis
meliora loca venerint,non in ſpeculis aut per ſpecula diuinam amplectentes con-
templationem,quam maximè autem euidenti & verè puro ac ſyncero diuinæ con
templationis ſempiternæ,ſempiterno exceptas conuiuio , quo ſatiari non poſſunt
quæ ſupra modum amant animæ,& inexplebili fruentes lętitia in ſecula nunquam
terminanda,permanere,honoratas,vt ita dicam,identitate vniuerſe excellentiæ. B
Hæc eſt contemplatio quæ comprehendi poteſt ab iis qui ſunt mundo corde . Hæc
eſt ergo operatio eius qui eſt conſummatus in cognitione, cum Deo habere con-
ſuetudinem per magnum pontificem,pro viribus Domino aſſimilatum per omnē
in Deum pietatem & religionem:quæ tendit ad hominum ſalutem per curam exer
cendæ in nos beneficentiæ,& rurſus per ſacra miniſteria,& per doctrinam, & per
bonorum operum effectionem. Iam verò ſeipſum quoque creat & fabricatur.
Quinetiam eos qui ipſum audiunt exornat is qui eſt cognitione præditus, ei quod
natura poſſidet impatibilitatem , id quod ex exercitatione eam habet, quoad eius
fieri poteſt,maximè aſſimilans,idque cum à Domini conſuetudine & conuerſatio
ne minimè poſſit auelli.Manſuetudo autem,vt ego quidem opinor,& benignitas, C
magnificuſque & maieſtate plenus Dei cultus,ſunt regulæ aſſimilationis quæ ori-
tur ex cognitione.Has ego dico virtutes eſſe ſacrificium Deo gratū & acceptum,
cor à ſuperbia & faſtu alienum cum recta ſcientia,dicente ſcriptura eſſe Dei holo
cauſtum,cum quiſquis ex hominibus aſſumptus eſt ad ſanctitatem, illuminetur ad
eam quæ diſcerni non poteſt vnionem. Nam ſeipſos redigere in captiuitatem , &
ſeipſos interimere,veterem hominem qui per cupiditates corrumpitur, interficiē
tes , & nouum ſuſcitantes à veteri mortis conuerſione , & Euangelium iubet &
Apoſtolus,depoſitis quidem animi perturbationibus, à peccato autem effectos o-
mnino alienos. Hoc erat quod lex quoque tacitè ſignificabat iubens peccatorem
tolli de medio,& à morte ad vitam traduci eam quæ eſt ex fide impatibilitatem. D
Quod cum non intelligerent ii qui leges docebant,legem autem accepiſſent vt quę
delectaretur rixis & contentionibus,dederunt occaſionem iis qui eam temere vo
lunt calumniari.Propter quam cauſam meritò Deo non ſacrificamus qui nullius in
diget,& omnia præbuit hominibus: ſed eum glorificamus qui eſt pro nobis ſacrifi
catus,nos ipſos ſacrificantes,ad id quod eſt nullius indiget ,ex eo quod nullius in-
diget,& ab impatibili ad id quod eſt impatibile. Deus enim ſola noſtra ſalute dele-
ctatur.Meritò ergo ei non offerimus ſacrificium,qui non vincitur à voluptatibus,
cum inferius ,& nec vſque ad craſſiſſimas nubes,& longè etiam ab iis perueniat
quæ fit per fumum exhalatio, ſi modo perueniat. Nullius ergo indiget Deus,nec
capitur voluptate,nec eſt aut lucri aut pecuniæ cupidus,cum ſit plenus,& cui libet E
quod ortum eſt & indiget omnia præbeat. Neque ſacrificiis , ſed neque donariis,
neque rurſus gloria & honore Deus inuncatur , neque aliquibus eiuſmodi allici-
tur.Sed ſolis viris bonis & honeſtis apparet, qui iuſtum nunquam prodiderint vel
propter metum intentatum,vel propter promiſſa magnifica.Qui autem non per-
ſpexere humanæ animæ libertatem,& quæ quod ad vitæ attinet electionem , non
poteſt redigi in ſeruitutem,quæ ab inerudita fiunt iniuſtitia ęgre ferentes , Deum
non eſſe exiſtimant.His conſimili opinione , qui in voluptatum intemperantiam,
& vehementes dolores & in infortunia præter expectationem incidunt, & caſus la
mentantur,dicunt non eſſe Deum: vel ſi ſit,nō omnia intueri. Alii autem ſunt qui F
bus eſt perſuaſum eos qui Dii exiſtimantur, ſacrificiis & donis poſſe placari , aſſen-
tientes & fauentes eorum libidinibus,& neque volunt credere ſolum eſſe eum qui
eſt verè Deus,qui eſt in veræ iuſtitiæ identitate. Pius ergo eſt ac religioſus is qui
eſt

A eſt cognitione prædiţus, qui primum quidem ſui curam gerit. Deinde proximorũ,
vt fiant quàm optimi. Etenim filius bono patri gratificatur, ſeipſum præbens bo-
num & patri ſimilem, & principi ac magiſtratui is qui eius ſubiungitur imperio.
Nam credere quidem & parere eſt in noſtra poteſtate. Malorum autem cauſam ſi
quis putauerit & materię imbecillitatem, & non voluntate adductos ignorationis
impetus, & rationis expertes propter inſcitiam neceſſitates, cum eos perinde ac be
ſtias aliquas per diſciplinã longè ſuperauerit qui eſt cognitione prædiţus, diuinum
imitans inſtitutum, bene facit pro viribus hominibus qui voluerint. Et ſi quando
fuerit in magiſtratu conſtitutus, non ſecus ac Moſes, præerit ad ſalutem eorum in
B quos obtinebit imperium: & manſuefaciet id quod eſt agreſte & infidele honore
quidem eorum qui ſunt optimi ac præſtantiſſimi, ſupplicio autem improborum,
quod conuenienter rationi adſcriptum eſt ad diſciplinam. Imago enim valde diui-
na & Deo ſimilis, eſt viri iuſti anima, in qua per præceptorum obedientiam ædifica
tur & collocatur, dux mortalium & immortalium omnium, Rexque & genitor o-
mnium, bonorum re vera lex & pręſcriptum, & Verbum ęternum, qui & priuatim
ſingulis & communiter omnibus eſt vnus Seruator. Hic eſt re vera vnigenitus, &
omnium Regis & omnipotentis patris gloriæ figura quæ ei qui eſt cognitione prę
ditus imprimit perfectam contemplationem ad ſuam imaginem, vt ſit iam tertia
diuina imago, quæ quoad eius fieri poteſt aſſimilatur cauſæ ſecundæ, ei quæ eſt re
C vera vita, per quam, veram vitam viuimus, veluti nobis deſcribentes eum qui eſt
cognitione prædiţus, qui verſatur in iis quę ſunt firma ac ſtabilia, & nec mutari
poſſunt & alterari. Sibi ergo & ſuis imperans, firmam ac ſtabilem poſſidens com-
prehenſionem diuinæ ſcientiæ, germane ac ſyncere accedit ad veritatem. Eorum
enim quæ intelligentia percipiuntur cognitio & comprehenſio, iure dicatur fir-
ma ac ſtabilis ſcientia. Cuius ea quidem pars quæ verſatur in rebus diuinis, hoc ha
bet munus vt conſideret quidẽ quæ ſit quidem prima cauſa, quid verò ſit per quod
facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil: & quæ nam ſunt ea quæ ſunt vt per-
uadentia, quæ autem vt continentia, & quæ ſunt quidem coniuncta, quæ verè vt
disiuncta, & quemnam habeat ordinem vnumquodque eorum, & quas vires &
D quod miniſterium affer at vnumquodque. Et rurſus in rebus humanis, quid ſit ipſe
homo, & quid ſit ei ſecundum & præter naturam: & quemadmodum rurſus agere
vel pati oporteat: & quę nam ſint eius virtutes & quę nam vitia, & de bonis & ma
lis & mediis & quæcunque tractantur de magni & excelſi animi virtute, de pru-
dentia, & tem perantia, & de ea quę eſt poſt omnes omni ex parte perfecta & abſo
luta, virtute iuſtitia. Sed prudentia quidem & iuſtitia vtitur ad parandam ſapien-
tiam. Magni autem animi virtute, non ſolùm in ferendis caſibus, ſed etiam in eo
quod reſiſtat voluptati & cupiditati, dolorique, & iræ, & in ſumma cuiuis rei quæ
nos vel vi vel fraude aliqua illicit. Non enim oportet vitia & honeſta ſuſtinere, ſed
perſuaderi & ea ſuſtinere, quę ſunt terribilia. Inuenitur autem dolor quoque vti-
E lis, & in medicina, & ad erudiendum, & caſtigandum: & per eum corriguntur mo
res ad vtilitatem hominum. Magni autem & excelſi animi virtutis ſpecies ſunt to-
lerantia ingens ſpiritus, magnitudo animi, liberalitas, magnificẽtia. Propter quam
cauſam, nec reprehenſionem, nec vulgi malam famam apprehendit is qui eſt cogni
tione prędițus. Neque gloriis ſubiicitur, neque aſſentationibus, & in ſuſtinendis
laboribus ſimul aliquid agens eorum quę oportet, & caſus omnes magno & forti
animo ſuperans, re vera vir apparet inter alios homines. Et rurſus conſeruans pru-
dentiam & moderatus ac temperans in quiete animæ, ea quæ præcipiuntur exci-
piens tanquam quæ ſibi conueniant. Ea vero quæ ſunt turpia vt aliena auerſans,
mundanus & ſupermundanus ornatè & decorè ſe gerens, & nullo modo delin-
F quens. Maxime quidem diues, ex eo quòd nihil concupiſcat, vt qui paucis egeat, &
cuiuſuis boni magnis abundet copiis propter boni cognitionem. Eius enim iuſti-
tiæ eſt primum munus, amore complecti eos qui ſunt eiuſdem generis, & cum eis
agere & verſari, & in terra & in cœlo. Ea ratione lubenter quoq. impertit & com-

municat ſi poſſideat,& cum ſit comis ac benignus,ſummo odio habet malos,quod A
uis maleficium perfectè abhorrẽs & auerſans.Oportet ergo diſcere eſſe fidelem &
ſibi & proximi,& parêre pręceptis.Hic eſt enim Dei ſeruus,qui ſua ſponte ſe ſubii
cit præceptis.Qui autem non iam propter præcepta,ſed propter ipſam cognitionẽ
eſt mundus corde,is eſt Dei amicus. Neque enim naſcimur natui a virtute pręditi,
neque ea natis,vt aliquæ aliæ partes corporis,accedit poſtea naturaliter.Nam ſic
non eſſet voluntarium,nec laudabile.Sed nec ex eorum qui conuenerunt acceden
te vſu & conſuetudine,quomodo ſermo,virtus perficitur.Vitium enim propemo
dum hoc modo ingeneratur.Sed nec ex arte aliqua, ſiue ex iis quæ proponunt ſibi
quæſtum,ſiue ex iis quæ pertinent ad curã corporis,accedit cognitio.Sed nec ex iis
quæ ſunt in orbe diſciplinis,bene enim cum eis ageretur,ſi tantum poſſent præpa B
rare animam & ei miniſtrare.Nam leges ciuiles malas actiones forte poſſunt re-
primere.Sed neque ad perſuadendum comparatæ orationes,cum verſentur in ſu-
perficie,præbuerint permanſionem veritatis quæ conſtituit ſcientiam. Philoſo-
phia autem Græca veluti præpurgat & præparat animam ad fidem accipiendam,ſu
per quam veritas ædificat cognitionem. Hic eſt hic eſt verus Athleta, qui in ma-
gno ſtadio,nempe pulchro hoc mundo,coronatur veram aſſecutus victoriam ad-
uerſus omnes animi perturbationes.Nam & Agonotheta eſt omnipotens Deus:
& qui brauia ſeu præmia diſtribuit eſt vnigenitus Dei filius. Spectatores autẽ ſunt
Angeli & Dii: variumque & ex omni genere pugnæ conſtans certamen, non eſt C
aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritales poteſtates quæ per carnes
operantur vehementes vitiorum & affectionum motus.His magnis ſuperatis cer-
taminibus,& veluti proſtrato imminente tentatore,potitus eſt immortalitate.
Falli enim non poteſt Dei ſententia in iuſtiſſimo iudicio. Ac vocatum quidem eſt
theatrum ad certamen.In ſtadio autem decertant athletæ. Et ex his vtique ſupe-
rat qui aliptæ paruerit. Omnibus enim omnia à Deo propoſita ſunt æqualia: &
eſt ipſe alienus à reprehenſione:miſericordiam autem conſequitur is qui poteſt: &
potens eſt is qui voluerit. Hac ratione mentem quoque accepimus, vt ſciamus
quod agimus,& illud Noſce teipſum,hic eſt ſcire propter quid orti ſumus. Orti au
tem ſumus vt eligeremus obedire præceptis ad hoc vt vellemus eſſe ſalui. Hic eſt D
Nemeſis,per quam Deum non licet effugere.Eſt ergo officium hominis,Deo pa-
rêre,qui variam annunciauit ſalutem per præcepta.Grati autem animi ſignificatio
eſt confeſſio.Benefactor enim prior incipit benefacere. Qui autem cum iis cum
quibus par eſt conſiderationibus prompto & alacri animo acceperit,& mandata cu
ſtodierit,is eſt fidelis.Qui autem pro accepto beneficio pro viribus refert gratias
per charitatem,is iam eſt amicus.Vna eſt autem ab hominibus præcipua gratiæ re
latio,ea facere quæ Deo ſunt optima. Nam tanquam proprii fœtus,& in aliquo
cognati effectus,magiſter & ſeruator accipit vtilitates & correctiones hominum
ad propriam gratiam & honorem,ſicut etiam damna & offenſiones quas accipiũt
ſi qui ipſi crediderunt, tanquam ingrati animi in ſe admiſſa crimina propriaque E
probra & dedecora exiſtimat.Quod enim aliud probrum ac dedecus Deum attige
rit? Quocirca nec poſſunt omnino referri gratiæ pro dignitate ſalutis, ſi conferan
tur cum vtilitate quæ à Domino proficiſcitur. Quomodo autem qui vexant poſ-
ſeſſiones,Dominos iniuria afficiunt: & qui milites,eorum Imperatorem: ita Do-
mini eſt contemptio,eorum qui ſunt illi dedicati vexatio. Quomodo enim Sol nõ
ſolum cœlum & totum mundum illuminat,ſuper terram & mare reſplendens, ſed
etiam per feneſtram & paruum foramen, vel in intima penetralia domorum lucẽ
emittit,ita Verbum vndiquaque effuſum,vel minima reſpicit ex iis quæ in vita ge-
runtur.Græci autem ſicut hominibus forma ſimiles,ita iiſdem quoque quibus ipſi,
animi perturbationibus,Deos ponunt obnoxios,& quomodo eorum formas ſibi F
ſimiles ſinguli deſcribunt,vt ait Xenophanes: Aethiopes quidem, nigros & ſi-
mos.Thraces autem fuluos & cœruleos:ita etiam animos quoq; aſſimilant iis qui
eos effingunt.Barbari quidem agreſtes & efferatis moribus Græci autem manſue
tiores,

ἀδράστεια nemeſis ex eo dicta quod effugi non poſſit.
ὑπερίσχοις.

A tiores,ſed in quos tamen cadunt motus & perturbationes. Quocirca neceſſe eſt quidem vt improbi malas de Deo ſuſcipiant cogitationes,probi autem optimas. Quamobrem qui eſt animo verè regio & cognitione prędıtus,is cum & piè Deum colat & ſit alienus à ſuperſtitione,perſuaſum habet eum ſolum qui eſt ſolus Deus, eſſe honorandum,venerandum,magnificum,beneficẽtia omnes complectentem, principem & auctorem bonorum,malorum autem non eſſe cauſam.Atque de Græcorum quidem falſa religione ſatis,vt arbitror,oſtẽdimus in libro qui dicitur Protrepticos,abundè vtentes iis quæ ad id faciebant hiſtoriis.Non ſunt ergo repetenda ea quæ apertè dicta ſunt.Quòd ad notandum autem attinet cum ad hunc locum

B peruenerimus, ſatis eſt pauca ex multis adducere ad oſtendendum eos eſſe impios qui Deum peſſimis hominibus aſſimilant. Aut enim eis Dii lęduntur ab hominibus:& qui lęduntur ab hominibus,oſtenduntur eſſe iis inferiores.Aut ſi nõ lęduntur:quemadmodum cum non lædantur,perinde ac iracunda anicula ad iram incitata,indignantur,vt dicunt Dianam propter Oeneum iratam fuiſſe Aetolis. Quemadmodum enim cum Dea eſſet non cogitauit, quod non contemnens Oeneus,ſed vel cum eſſet oblitus,vel cum ſacrificaſſet,neglexit? Bene autem ipſa quoque cauſam ſuam defendens apud Mineruam,propterea quòd ei ſuccenſeret quòd in templo peperiſſet,dicit.

Cruenta quidem ſpolia gaudes
C *Cernens detracta ex mortuis.*
Nec hæc ſunt tibi execranda.
Si autem ego peperi, graue ducis.

Quanquam cętera quoque animalia quæ in templis pariunt,eis nullam faciunt iniuriam. Meritò ergo ſuperſtitioſi,cum tam procliues ad iram pertimeſcant,omnia quę eueniunt,exiſtimant eſſe ſigna & cauſas malorum.Si mus aram quæ erat è luto conſtructa perfoderit,& cum nihil aliud haberet, lecythum corroſerit. Si gallus qui alitur veſpere cecinerit,hoc alicuius ſignum eſſe ſtatuentes. Talem quendam ludificatur Menander in Comœdia quæ inſcribitur δεισιδαίμων id eſt,ſuperſtitioſus.

Quidnam boni mihi accidat o boni Dei?
D *Nam dexteri alligans calcei corrigeam Rupi.*

Meritò ò Nugator,erat enim putrida Tu autem es parcus & ſordidus,qui nolis nouos emere. Lepidum eſt illud Antiphontis. Nã cum quidam malè præſagiret ex eo quòd ſus porcellos deuoraſſet,iſque eam vidiſſet ob ſordes eius qui ipſam alebat fame valde attenuatam. De ſigno,inquit,lætare,quòd cum ſic eſuriret, filios tuos nõ comederit. Quid mirum, inquit Bion,ſi mus calathum arroſerit,cum non inueniret quod comederet. Hoc enim fuiſſet mirum,ſi vt ludens argutabatur Arceſilaus, murem calathus comediſſet. Rectè certè Diogenes quoque ad eum qui admirabatur quod inueniſſet piſtillum à ſerpente in gyrum circundatum. Ne mireris,inquit,eſſet enim illud mirabilius,ſi vidiſſes rectum ſerpentem eſſe à piſtillo circun-

E datum. Oportet enim animantia rationis expertia currere,pugnare,parere, & mori,quæ cum illis ſint ſecundum naturam,præter naturam nobis nunquam fuerint,

Et uolucres multæ ueniunt ſub lumina Solis.

Philemon quoque Comicus talia ridet in Comœdia. Cum videro, inquit, obſeruantem quis ſternutarit,vel quis ſit locutus,aut reſpicientem quis ſit qui pullo procedat, ſtatim in foro ſternutat vnuſquiſque noſtrum, is ſecum ingreditur & loquitur, dicens ciuibus res non euenire vt earum fert natura. Deinde ſobrii quidem petunt ſanitatem: ſe autem implentes, & in ebrietatibus feſtis diebus volutantes, morbos ad ſe attrahunt. Multi autem ſuſpenſas quoque timent ſcriptu-

F ras. Lepidè admodum Diogenes, cum inueniſſet ſcriptum ſuper domum cuiuſdam improbi. Inſignis victoria Hercules hic habitat: nihil mali ingrediatur. Et quomodo ingredietur, inquit, Dominus ædium? Ii autem ipſi omne lignum & omnem lapidem pinguem,vt dicitur,adorantes,lanas flauas,& fruſta ſa-

lis; & faces, & ſcillam, & ſulfur timent, incantati à præſtigiatoribus per quaſdam immundas expiationes. Deus autem qui re vera eſt Deus, ſanctos ſolos nouit. Iuſti mores, ſicut iniuſtos, impuros & ſceleratos. Videre quidem certe licet oua ab his quæ purgâtur ſi fota fuerint, viuificari, atqui hoc nequaquam fieret. Si eius ipſius, quod purgatur, mala participarent. Eleganter certè Comicus quoq. Diphilus per hęc ridet præſtigiatores. Puellas expians Prœtidas, & patrem ipſarum Prœtũ Abantiadem, & anum quintam inter eos Face vna, & ſcilla vna quot hominum corpora, & ſulphure & bitumine maris magnum edentis ſtrepitum, ex quieto ſed profundo fluente Oceano. Sed beate aër mitte per nubes Anticyram, vt ex cimice fucum efficiam. Certè rectè quoque Menander. Si aliquod quidem verum malum haberes, hos tibi verum medicamentum adhibere oporteret. Nunc autem non habes. Inane medicamentum inueni ad inane. Exiſtima autem id te aliquid iuuare. Abſteigant te circumcirca mulieres, & ex tribus fontibus aquam afferant vt te aſpergant, ſalemque & lentem iniicient. Quilibet eſt mundus qui nullius eſt ſibi mali conſcius. Iam verò dicit Tragœdia, Oreſte, quis te perdit morbus? conſcientia ipſa quoniam ſum mihi conſcius me perpetraſſe grauia. Re vera enim non eſt alia puritas quàm abſtinere à peccatis. Pulchrè ergo dicit etiam Epicharmus. Mundam ſi mentem habeas, es mundus toto corpore. Porro autem animas quoque dicimus oportere prius purgare à malis & improbis dogmatibus per rectam rationem, & tunc ſic conuerti ad commemoranda præcipua capita: nam ante myſteriorum quoque ſeu ſacramentorum traditionem, exhiberi oportere quaſdam expiationes iis qui ſunt initiandi myſteriis, vtpote quòd oporteat impia depoſita opinione ad veram conuerti traditionem. Num enim rectè & verè aliquo loco non circumſcribimus eum qui non poteſt circumſcribi, neque in templis manu factis concludimus eum qui omnia continet. Aedificatorum autem & lapicidarum ſordidæque & illiberalis artis quodnam fuerit ſanctum opus? Non ſunt iis meliores qui aërem & id quod continet, vel potius totum mundum & vniuerſum, exiſtimarunt eſſe dignũ Dei excellentia? Ridiculum enim fuerit, vt ipſi dicunt Philoſophi, hominem qui eſt ludus Deorum, Deum efficere, & ex ludicra arte Deum fieri, quoniam id quod fit, ſit idem & ſimile ei ex quo fit, vt quod fit ex ebore eburneum, & quod ex auro aureum. Quæ autem à vilibus & ſordidis hominibus conficiuntur imagines & templa fiunt ex vana & inutili materia. Quare ipſa quoque fuerint vana, inutilia, materialia, & profana, & vt artem perfeceris, ſordes ſemper participant & illiberalitatem. Non ſunt ergo vtique ſacra & diuina artis opera. Quidnam verò poni & collocari potuerit, cum nihil ſit quod non ſit poſitum & collocatum, quoniam omnia ſunt in loco. Iam verò quod ponitur & collocatur, ponitur & collocatur, cũ prius poſitum & collocatum non eſſet. Si ergo Deus ponitur & collocatur ab hominibus, fuit aliquando non poſitus & non locatus, & nec omnino quidem erat. Id.n. erat non locatum & poſitum quod non erat, quandoquidem quicquid non eſt, ponitur & collocatur. Quod autem eſt, non poni & collocari potuerit ab eo quod nõ eſt, ſed nec ab vllo alio. Nam ipſum quoque verè eſt. Reſtat itaque vt à ſeipſo. Et quomodo aliquid ipſum ſeipſum generabit: aut quomodo ipſum quod eſt, ſeipſum eſſe ponet & collocabit? Vtrum cum prius non eſſet poſitum & collocatum, prius ſeipſum poſuit & collocauit? Sed ne ſic quidem fuiſſet, quoniam id quod non eſt poni & collocari non poteſt. Et quod exiſtimatũ eſt eſſe poſitum & collocatũ, quomodo id quod eſt quod prius habuit, hoc ſeipſum poſtea fecerit? Cuius autem ſunt ea quę ſunt, quomodo hoc aliquo adhuc opus habuerit? Sed etſi Deus eſt homini forma ſimilis, perinde ac homo opus habebit nutrimẽto & tegumẽto & domo, & aliis quę conſequenter accidunt? Nam qui eandẽ habent formam & eaſdem affectiones, eodem quoque victu egebunt. Si autem ſacrum accipitur duobus modis: nempe & Deus ipſe, & id quod eſt constructum in eius honorem: quomodo non propriè eam quæ in Dei honorem per ſanctam agnitionem facta eſt eccleſiam, Dei ſacrum dixerimus, quod eſt magni pretii, & non ſordida & illiberali arte constructum:

A ctum: ſed neque manu præſtigiatoris ornatum: ſed voluntate Dei templum effectũ. Non enim nunc locum, ſed electorum congregationem, appello eccleſiam. Melius eſt hoc templum ad accipiẽdam Dei dignitatis magnitudinem. Animal enim quod eſt magni pretii, ei qui eſt omni pretio dignus, imò cuius pretio nihil omnino reſpondet, conſecratum eſt propter inſignem ſanctitatem. Fuerit autem magni pretii is qui eſt cognitione præditus, qui eſt in honore & pretio apud Deum, in quo Deus eſt collocatus, hoc eſt, de Deo conſecrata eſt cognitio. Hic diuinam inuenerimus effigiem & ſanctam imaginem in iuſta anima, quando ea quidem fuerit beata, vt quæ eſt præpurgata, beata autem efficiat opera. Hic eſt & quod collocari po
B teſt, & quod eſt collocatum, hoc quidem in iis qui iam ſunt aſſecuti cognitionem. Illud autem in iis qui poſſunt fieri, etiamſi nondum ſint digni Dei ſcientiam accipere. Nam quidquid eſt crediturum, iam fidelis Deo, & poſita in honorem imago virtute prędita, Deo eſt dedicata. Quomodo ergo Deus loco non circumſcribitur, neque animalis figurę vnquam aſſimilatur: ita nec in eum ſimiles cadunt affectiones, neque alicuius indiget, ſicut quę ſunt natiua, vt ſacrificium inſtar alimenti propter famem concupiſcat. Quæ tangit affectio, in ea omnia cadit interitus, & ei qui non nutritur, cibum præbere eſt ſtultitia. Porro autem Comicus quoq. ille Pherecrates lepidè in comœdia quæ inſcribitur Fugitiui, fecit Deos cum hominibus expoſtulare de ſacris, quòd cum, Diis ſacrificarent, primum ſecerneretur id quod eorum dedecori aſſignaretur, dicendo. Non cum fœmora ad inguinem vſque valde
C circumlinxeritis, & lumbo valde tenues, ipſam deinceps ſpinam tanquam limatam diſtribuiſtis nobis tanquam canibus: Deinde cum vos veſtri inuicem pudeat, multis molis contegitis. Eubulus autem qui eſt ipſe quoque Comicus, hoc modo ipſe quoque ſcribit de ſacrificiis. Caudam ſolam & fœmur ſacrificatis, tanquam Pædiconibus. Et in comœdia Semele introductum Dionyſium facit diſceptantem. Primum quidem quòd mihi ſacrificant quidem ſanguinem & veſicam, cordis autem ne ſuperficiem quidem. Ego enim neque dulci veſcor victima nec fœmoribus. Scripſit autem Menander. Cum ſummos lumbos, bilem, & quæ comedi non poſſunt oſſa Diis impoſuerint, ipſi conſumunt alia. An nõ enim à nidore ſacrificiorum vel ἀλήμασι
D beſtiis eſt abſtinendum? Sin autem re vera nidor eſt munus Deorum qui ſunt apud Græcos, cur non prius quoque coquos in Deos retulerint qui æquali dignantur beatitudine, & non ipſum adorant caminum qui eſt huic venerabili nidori propinquior? Quinetiam Heſiodus dicit Iouem deceptum à Prometheo in diuiſione carnium, accepiſſe.

Arte mala oſſa bouis nitida pinguedine tecta. Heſ. in Theog.
Hinc fit ut oſſa uiri ſacras adolere per aras
Aſſueti, ueteris imitantur originis uſum.

Sed nequaquam dixerint, quæ ex indigentia oritur cupiditate vexatum Deum nutriri. Eum itaque efficient plantæ ſimilem, vt qui nutriatur abſque appetitione, &
E beſtiis quæ latent in cauernis. Eas quidem certè dicunt, aut ab ea quæ eſt in aëre craſſitudine, aut etiam ab ipſa proprii corporis exhalatione nutriri & citra offenſionem augeri. Atqui ſi citra vllam egeſtatem eis Deus nutritur: quid eſt opus nutrimento ei qui non indiget? Sin autem gaudet honorari, cum natura nullius indigeat: non abs re nos Deum precibus honoramus, & hoc ſacrificium optimum & ſanctiſſimum cum iuſtitia emittimus, iuſtiſſimo verbo eum honorantes, per quem accipimus cognitionem, ea quæ didicimus per eum glorificantes. Eſt ergo quod eſt hic apud nos altare, terreſtris congregatio eorum qui ſunt dedicati orationibus, qui veluti vnam vocem habent communem & vnam mentem. Quæ per odora tum autẽ accipiuntur nutrimenta, etſi ſint diuiniora iis quæ per corpus, ſignificant
F tamen reſpirationem. Quid ergo de Deo dicunt, vtrum perſpirat ſicut genus dæmonum: an inſpirat ſolum, vt aquatilia per branchiorum dilatationem: an circumſpirat, vt inſecta per compreſſionem pennarum inciſionis? Sed nulli ex his ſi ſapiant Deum aſſimilauerint. Quæ autem reſpirant per pulmonis ad thoracem obiectam

dilatationem,ea attrahunt aërem.Deinde ſi Deo dederint viſcera & arterias,& ve A
nas,& neruos,& partes,inducent eum nihil differentem.Conſpiratio autem pro-
priè dicitur in eccleſia.Eſt enim eccleſiæ ſacrificium, Verbum quod à ſanctis exhala
tur animis,cum ſacrificium ſimul aperiatur & tota mens Deo. Sed antiquiſſimam
quidem aram in Delo ſanctam vulgo iactarunt. Ad hanc autem ſolam dicunt etiã
acceſſiſſe Pythagoram,cæde & morte minimè inquinatam:Aram autem verè ſan-
ctam iuſtam animam,& qui ab ea emittitur ſuffitum nobis ſanctam dicentibus ora
tionem,non credent? Eſus autem carnium,vt arbitror, prætextu, excogitata ſunt
hominibus ſacrificia.Licebat autem alioqui abſque tali cultu ſimulachrorum, ei
qui vellet veſci carnibus.Quæ enim ex lege fiunt ſacrificia, allegoricè noſtram ſi-
gnificant religionem,vt turtur & columba quæ offeruntur pro peccatis,emunda- B
tionem partis animæ quæ caret ratione,Deo eſſe acceptam ſignificant. Si quis au-
tem ex iuſtis eſu carnium animam non onerat, ſatis conſentanea vtitur ratione,
non qua Pythagoras & eius aſſeclæ,ſomniantes animæ tranſmigrationem. Vide-
tur autem Xenocrates ſeorſum tractans de nutrimẽto ex animalibus, & Polemon
in Opere de Vita ſecundum naturam,apertè dicere eſſe inutile quod fit per carnes
nutrimentum,iam confectum & aſſimilatum animis beſtiarum.Ea ratione Iudęi
quoque maximè abſtinent à carne ſuilla,vtpote quod hoc animal ſit maximè ſcele
ratum & execrandum,quoniam maximè ex aliis fructus effodit & corrumpit. Sin
autem dicant hominibus data eſſe animantia:nos quoque id confitemur, ſed non C
omnino ad comedendum.Sed neque omnia,ſed quæcunque non laborant. Quo-
circa non malè Plato Comicus in Comœdia quæ inſcribitur Feſta, dicit. Ex qua-
drupedibus autem nullum deinceps oporteret nos occidere, præter ſues. Carnes
enim habent ſuauiſſimas,& nihil ad nos redit ex ſue,præterquam ſetæ & lutum &
clamor.Vnde etiam dicebat Eſopus,non rectè clamare ſues,cum quando trahun-
tur,maximè intelligant ſe ad nihil aliud eſſe vtiles quàm ad ſacrificium. Quocirca
Cleanthes quoque dicebat eos pro ſale habere animam, ne carnes putreſcerent.
Alii ergo eo non veſcuntur vt qui ſit inutilis. Alii verò,vt qui fructus perimat, &
alii eo non veſcuntur quòd ſit animal procliue ad coitum. Ea ratione neque hircũ
lex ſacrificat,præterquam propter ſolam malorum amandationem, quãdoquidem D
voluptas eſt vitii metropolis.Iam verò hircinarum quoque carnium eſum dicunt
conferre ad morbum comitialem. Dicunt autem maximum augmentum fieri ex
carnibus porcinis.Quocircą iis quidem qui corpus exercent eſt vtilis,iis autẽ qui
ipſam conantur augere animam,propter eam quæ ex eſu carnium ingeneratur he-
betudinem,non vtique.Fortaſſe autem ex iis qui ſunt præditi cognitione, exerci-
tationis quoque gratia abſtinuerit à carnibus aliquis,& ne caro nimis luxuriet &
nimio impetu feratur ad rem veneream. Vinum enim, inquit Androcydes, & car-
nis ingurgitationes,corpus quidem robuſtum efficiunt,animam verò debiliorem.
Eſt ergo impium & à religione alienum hoc nutrimentum ad perfectam intelligẽ-
tiam.Quocirca Aegyptii quoque in iis quæ eorum ritu fiunt ſanctificationibus, E
non permittunt Sacerdotibus veſci carnibus:& auiculis vtuntur quàm leuiſſimis:
& piſces non tangunt,cum propter alias quaſdam fabulas,tum maximè quòd eiuſ-
modi cibus carnem reddat humidam.Iam verò animantia quidem terreſtria & vo
lucria,eundem quem noſtræ animæ,aërem inſpirantia,nutriuntur, vt qui eiuſdem
generis aëre habeant animam.Piſces autem ne hũc quidem dicunt inſpirare aerem,
ſed illum qui cum aqua fuit contemperatus ſtatim in primo mũdi ortu,ſicut etiam
cum reliquis elementis,quod etiam eſt indicium materialis permanſionis. Opor-
tet ergo Deo offerre ſacrificia,non ſumptuoſa ac ſplendida, ſed quæ ſunt pia & ei
accepta, & ſuffitum illum in lege compoſitum, qui cõſtat ex multis linguis & vo
cibus in oratione,vel potius qui ex diuerſis gẽtibus & ſexibus per donum teſtamen F
torum conſtruitur in vnitatem fidei:& in laudibus congregatur,mente quidẽ pu-
ra,iuſta autem & recta vitę inſtitutione,ex ſanctis operibus & iuſta oratione.Nam
quis adeò ſtultus,vt ait lepor poëticus,& tam ignaui eſt animi.

A *Tam credulus uir eſt quiſquam, ut ſperet Deos,*
Quæ non habent carnem oſsibus, toſta & bile,
Quæ eſurientes neque ipſi ederent canes,
Lætarier, munus ſibique hoc poſcere,

Et iis qui hæc faciunt gratiam reddere, ſeu ſint piratę, ſeu latrones, ſeu tyranni? Nos autem dicimus ignem ſanctificare, non carnes, ſed animas peccatrices, ignem dicentes non illum edacem & omnia conſumentem & planè ſordidum & illiberalem: ſed prudentem, qui peruadit animam per ignem tranſeuntem. Iubemur autem colere & honorare eundem quem & Verbum eſſe & Seruatorem & ducem
B habemus perſuaſum: & per ipſum, patrem, non ſelectis diebus, vt aliqui alii, ſed cōtinenter per totam vitam hoc agentes, & modis omnibus. Certè genus electum, per præceptum iuſtificatum. Septies, inquit, laudem dixi tibi. Vnde nec in definito loco, neque in templo ſelecto, neque diebus aliquibus feſtis & præſtitutis, ſed per totam vitam is qui eſt præditus cognitione, in omni loco, etiam ſi per ſe ſit ſolus, & ſi habuerit aliquos qui ſimiliter crediderunt, Deum honorat: hoc eſt, agit gratias propter rectæ vitæ cognitionem. Si autem alicuius boni viri pręſentia, propter obſeruantiam & reuerentiam eius quod eſt præſtantius, eum qui conuerſatur ſemper format & effingit: quemadmodum is qui cum Deo ſemper eſt præſens, per cognitionem & vitam & gratiarum actionem, non iore ſe melior ſemper euadat
C in omnibus & factis & verbis & affectionibus? Talis eſt is cui eſt perſuaſum Deum vbique adeſſe, non autem arbitratu eum certis ac definitis locis eſſe concluſum: vt cum ſe abſque eo eſſe aliquando exiſtimauerit, noctu & interdiu intemperantiæ ſe dedat & libidini. Per totam ergo vitam diem feſtum agentes, vbiq. & omni ex parte Deum adeſſe perſuaſi, laudantes agros colimus, laudātes nauigamus, & in omni alio vitæ inſtituto vt decet ex arte verſamur. Propius autem Deo iungitur & familiaris efficitur is qui eſt cognitione præditus, vt qui ſimul quidem grauitatem & hilaritatē oſtendat in omnibus. Grauitatem quidem, propterea quòd ad Deum cōuertatur. Hilaritatem autem, propterea quòd humana bona reputet quæ dedit nobis Deus. Videtur autem cognitionis excellentiam Propheta ſic oſtendere. Beni-
D gnitatem & diſciplinam & cognitionē doce me, per adiectum amplificans id quod eſt principale perfectionis. Hic ergo homo qui eſt verè regalis, Sacerdos, ſanctus Dei, quod quidem nunc quoque ſeruatur apud eos qui ſunt doctiſſimi ex barbaris, genus Sacerdotale ad regnum prouehentes. Hic ergo nequaquam ſe tradit confuſę turbæ dominæ theatrorum. Quæ autem dicuntur & fiunt & videntur voluptatis illicientis gratia, ne in ſomnis quidem admittit. Neque has ergo quæ viſu percipiūtur voluptates, nec eas quæ in aliis fruendis capiuntur varietates: vt ſumptuoſos & & magnificos ſuffitus qui odoratum alliciunt, aut condimenta ciborum, & quæ ex variis vinis ſentiuntur delitias guſtum ineſcantes: neque odoriferas ex variis floribus contexturas, quæ per ſenſum animam effœminant, ſed honeſtum rerum o-
E nium vſum ad Deum ſemper referens, & cibi, & potus, & vnctionis, vniuerſorum datori offert primitias, gratias agens & per donum & vnctionem, & per Verbum ei datum, ad conuiuiales epulas rarò veniens, niſi quòd amicitiam concordiamque & conſenſionem profitetur conuiuium, vt veniat ei perſuaſerit. Eſt enim ei perſuaſum Deum omnia ſcire & audire, nec vocem ſolùm, ſed etiam cogitationem. Nam auditus quoque qui fit in nobis per meatus corporeos, nō apprehendit per vim corpoream, ſed per quendam ſenſum animalem, & intelligentiam quę diſcernit voces aliquid ſignificantes. Non eſt ergo Deus humana forma prędıtus, vt audiat, neque ei ſenſibus eſt opus, vt placuit Stoicis, maximè auditu & viſu, non poſſe enim vnquam aliter apprehendere. Sed & aëris ad patiendum facilitas, & acerrimus Ange-
F lorum conſenſus, & vis quæ animæ attingit conſcientiam, inexplicabili poteſtate etiam abſque ſenſili auditione ſimul cum cogitato cognoſcit omnia. Quòd ſi quis dicat vocem quæ inferius circa aërem voluitur, ad Deum non peruenire, at cogitata ſanctorum ſecant non ſolum aërem, ſed etiam totum mundum. Occupat autem

vis diuina perinde ac lux,totam aoimam perſpicere.Quid verò,non etiam vota & a
inſtituta ad Deum perueniunt,ſuam vocem emittentia:an non ea etiam tranſmit-
tuntur à conſcientia?Quam nam vocem expectauerit, qui ſecundum propoſitum
electum etiam ante ortum,& id quod futurum eſt tanquam quod ſit cognouit?An
non profundum cuiuſuis animæ eluceſcere facit lux poteſtatis, cum peoetralia,vt
ait ſcriptura,ſcrutetur lux poteſtatis.Totus auditus & totus oculus, eſt, vt his no
minibus vtar,Deus.Nullam ergo religionem,nec vllum Dei cultum ſeruat,neque
in hymnis,oeque in ſermonibus:ſed oeque in ſcripturis aut dogmatibus, quæ non
conuenit de Deo opinio,ad humiles & indecoras deflectens notiones & cogitatio
nes.Quo fit vt multorũ laudatio nihil differat à maledicto,propter veritatis igno-
rationem.Atq. quorum quidem ſunt appetitiones,cupiditates,& vt ſemel dicam, b
animi impulſiones,eorum ſunt etiam precationes.Quamobrẽ oemo potum deſide
rat,ſed bibere potũ,ſed nec hæreditatem,verum eſſe hęredem.Ita autem neque co
gnitionem,ſed noſſe.Neque enim rectam rempublicam,ſed rempublicam gerere.
Eorum ergo ſunt precationes,quorum petitiones,& eorum ſunt petitiones, quo-
rum ſunt cupiditates. Precari autem & appetere fiunt inter ſe inuicem, ad haben-
dum bona & ea quæ adiuncta ſunt cõmoda.Is itaque qui eſt cognitiooe prędiṭus,
creaturæ & petit & precatur ea quæ ſunt verè bona,nempe bona animæ,ipſe quo-
que adiuuans vt perueniat ad habitum bonitatis,vt noo amplius habeat booa tan-
quam aliquas adiunctas diſciplinas,ſit autem bonus. Quocirca eos maximè decet
precari qui Deum norunt vt oportet,& ei rei habent virtutem appoſitam & con- c
ſentaneam,qui ſciunt quænam ſint verè bona,& quæ ſint peteoda, & quando,&
quomodo ſingula.Eſt autem extrema inſcitia ab iis qui non ſunt Dii tanquam à
Diis petere:aut quæ non ſunt conducibilia petere, petendo ſibi mala quæ viſione
bona eſſe apprehendunt.Vnde merito cum ſit vnus bonus Deus, ab ipſo ex bonis
alia quidem dari,alia verò permanere precamur nos & Angeli.Sed non ſimiliter.
Nõ eſt enim idem,petere vt donum permaneat,aut ab initio vt id accipiamus con-
teodere. Quinetiam auerſio & depulſio malorum,eſt ſpecies precationis. Sed ea
precatione ounquam eſt vtendum ad damnum hominum, niſi iuſtitiæ curam ge-
rens hoc moliatur is qui eſt cognitione præditus, & diſpenſet hanc petitionem iis
qui mali ſenſum exuerunt. Eſt ergo, vt audacius dicam,precatio, cum Deo con- d
uerſatio,& collocutio.Licet ergo ſuſurrantes,& nec labra quidem aperieotes taci
tè loquamur,intus clamauimus. Omnem enim intrinſecus paratam collocutionẽ
Deus exaudit perpetuò.Ea caput & maous in cœlum extendimus,& pedes excita-
mus in vltima acclamatione orationis, promptitudine & alacritate ſpiritus aſſe-
quentes eſſentiam quæ apprehenditur intelligentia:& voà cum verbo corpus à ter
ra abducere conantes,erectam & eleuatam animam deſiderio meliorum,cogimus
in ſancta progredi,magno animo carnis vinculum deſpicientes.Scimus enim opti-
mè eum qui eſt præditus cognitione,totum mũdum lubenter tranſmittere, vt cer
tè Iudæi Aegyptum, apertè oſtendeodo ſe Deo quàm proximum eſſe futurum.
Quòd ſi nonnulli certas ac definitas horas conſtituuot orationi,vt verbi cauſa,ter e
tiam,ſextam,nooam:at is qui eſt cognitiooe præditus, per totam orat vitam, per
preces quidem cum Deo ſtudens verſari.Reliquit autem, vt ſemel dicam, omnia
quæ non ſuot vtilia,cum eo iam peruenerit, vt iam hinc acceperit conſummatio-
oem eius qui agit ex charitate.Iam verò triplicem horarum diuiſionem, quæ toti-
dem ſuot honoratæ precibus,ſciunt qui norunt beatam ſanctarum manſionum tri
nitatem.Hic mihi venit in mentem quorundam qui diuerſa ſentiunt, nempe Pro-
dici hæreſis ſectatorum,dogmatum,quæ inducunt oon eſſe orandum.Ne ergo de
hac impia ſua ſapientia,tanquam noua & aliena hæreſi ſe efferant:ſciant eam fuiſſe
quidem prius acceptam à Philoſophis,qui dicuntur Cyrenaici.Suo autem tempore
aduerſus impiam execrandorum iſtorum dicetur cognitionem, ne ſi huic Commẽ f
tario inſereretur cõtra eos diſputatio,quæ de iis prolixa futura eſſet pertractatio,
interrumperet cœptam orationem,cum nos ſolum oſtendamus verè pium ac reli-

gioſum

A gioſum Dei eſſe cultorem,qui ex regula eccleſiaſtica verè eſt cognitione prҿditus,
cui ſoli,cum ex Dei volũtate diſpertiat ac diſtribuat,ſit petitio cum petiuerit atq.
adeò cogitauerit.Quomodo enim quidquid vult poteſt Deus,ita quidquid petie-
rit is qui eſt cognitione prǽditus,id accipit.Omnino enim nouit Deus eos qui bo-
nis digni ſunt,& qui non,vnde dat ea quæ ſingulis conueniunt.Quamobrem indi
gnis,etiamſi ſæpe petierint,non dabit.Dabit autem ſcilicet iis qui ſunt digni.Non
eſt tamen petitio ſuperflua,etiamſi bona dentur abſque oratione.Iam & gratiarũ
actio,& petitio eorum quæ pertinent ad cõuerſionem proximorum,eſt opus eius
qui eſt prǽditus cognitione:qua quidem ratione orauit quoque Dominus,gratias
B quidem agens propter miniſterium,rogans autem quamplurimos eſſe in cognitio
ne:vt in iis qui ſalui fiunt,per ſalutem ex agnitione Deus glorificetur:& qui eſt ſo
lus bonus & qui ſolus Seruator,per filium ex ſeculo in ſeculum agnoſcatur.Quan
quam fides quoqne futurum eſſe vt accipiat, eſt ſpecies orationis quæ eſt repoſita
vt conuenit cognitioni. Cæterum ſi oratio ſit occaſio cum Deo conuerſationis,
aditus ad Deum nulla eſt prҿtermittenda occaſio.Eius certè qui eſt prǽditus cogni
tione, ſanctitas connexa cum beata prouidentia, per ſpontaneam confeſſionem,
oſtendit perfectum Dei beneficium. Eſt enim veluti quædam mutuo reſpondens
prouidentiæ cura,ſanctitas eius qui eſt prǽditus cognitione, & quæ conuertitur
amici Dei beneuolentia.Neque enim Deus inuitus eſt bonus, quomodo ignis eſt
C prǽditus vi calefaciendi.Eſt autem voluntaria bonorum impertitio,etiam ſi anti-
cipet petitionem.Neque verò inuitus ſaluus erit is qui fit ſaluus. Non eſt enim in-
animus,ſed omnino voluntariè & libero animi arbitrio contendet ad ſalutem.
Quocirca præcepta quoque homo accepit,vt qui ex ſe moueri & incitari poſſit ad
vtrum velit ex iis quæ ſunt eligenda & fugienda.Non facit ergo Deus bona ex ne
ceſſitate,ſed librra voluntate bene facit iis qui ex ſe conuertuntur. Non eſt enim
ſeruilis quæ ad nos venit diuinitus,tanquam à deterioribus ad meliores procedẽs,
prouidentia.Ex miſeratione autem noſtræ imbecillitatis,exercentur quҿ ſunt pro
ximҿ ac continentes prouidentiæ diſpenſationes.Sicut etiam paſtores ouium curã
gerunt, & Rex eorum qui eius parent imperio, & nos paremus prҿfectis noſtris,
D qui eos regunt qui ſunt eis commiſſi eo ordine qui fuit eis traditus. Dei ergo ſunt
ſerui & cultores, qui liberaliſſimum & maximè regalem cultum exhibent,qui fit
per piam ac religioſam mentem & cognitionem.Eſt ergo omnis quoque locus ve-
rè ſacer,in quo Dei accipimus notionem & cogitationem,& tempus. Quando au
tem is cuius eſt bona mens & bonum animi inſtitutũ & qui eſt gratus,petit per ora
tionem,nonnullam aliqua ex parte fert opem, lubenter per ea quæ flagitat preci-
bus,accipiens id quod deſiderat. Quando enim noſtram bonam animi propenſio-
nem acceperit is qui eſt dator bonorum,eius conceptionem omnia ſimul bona cõ
ſequuntur.Certè per orationẽ examinatur modus quomodo ſe habeat ad id quod
oportet.Si autem vox & dictio nobis data eſt cauſa intelligentiæ: quemadmodum
E non ipſam animam & mentem Deus exaudit, cum iam certè anima animam, &
mens mentem exaudiat. Vnde quҿ multas edunt voces Deus linguas non expectat,
vt hominum interpretes,ſed cognoſcit omnium, vt ſemel dicam, mentes,& quod
nobis vox ſignificat,hoc Deo noſtra loquitur cogitatio,quam etiam ante creatio-
nem ſciebat eſſe venturam in mentem. Licet ergo ne voce quidem emittere ora-
tionem,ſed ſolum quidquid eſt intrinſecus ſpiritale,intendere in vocem quæ men
te percipitur,per indiuulſam ad Deum conuerſionem. Quoniam autem diei nata
lis imago eſt Oriens,illinc quoque lux augetur quҿ primum illuxit ex tenebris,ſed
etiam iis qui volutantur in ignoratione,exortus eſt dies cognitionis veritatis, ea
ratione qua Sol in Oriente matutino,nempe orationes.Vnde etiam quæ erant ex
F templis antiquiſſima, reſpiciebant ad Occidentem,vt qui ſtant vultu conuerſo ad
imagines,doceantur verti ad Orientem. Dirigatur oratio mea tanquam incen-
ſum in conſpectu tuo.Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum, aiunt Pſal.140.
Pſalmi.Sceleratis ergo hominibus oratio,non ſolum in alios, ſed etiam in ſeipſos

eſt perniciofiſſima, ſi quidẽ etiãſi quę fauſta & proſpera dicuot, petita acceperint, lę A
dunt eos qoi acceperunt, vt qui ſint vſus eorũ oeſcii. Qui.n. orant vt poſſideant ea
bona quæ nonhabeot, ea quæ videntur bona, non ea quæ ſunt petunt. Qui autẽ eſt
cognitione prædítus, eorũ qoidem quæ poſſidet permaoſionẽ, ad ea autẽ quæ eſt ſu
peraturus aptitudinem, eorũ autem quæ oon eſt accepturus, petet æternitatẽ. Quæ
autem verè ſunt bona quæ verſantor in animo, ea & ſibi eſſe, & ei permanere pre-
catur: neque aliquid ex iis quæ abſunt deſiderat, contentus præſeotibus. Neq. enim
eſt propriis bonis defectus, cum ſatis iam ſibi ſit ex diuina gratia & cognitione.
Sed cum ſuis quidem ſit contentus, aliis autem non egeat, omnipotentem antem
cognoſcat voluntatem, & ſimul habeat & precetur, maximæ autem proximè adhæ
reſoat potentiæ, ſtudens eſſe ſpiritalis, per indefinitam charitatẽ eſt vnitus Spiritui. B
Sic magni eſt & excelſi animi, qui id quod eſt omnium pręſtantiſſimum, quod o-
mnium optimum, poſſidet per ſcientiam, & facile quidem mouetur & applicatur
ad contemplationem, eorum autem quæ cadunt in contemplationem, io anima
vim habet permanentem, boc eſt, perſpicacem ſcientiæ acrimoniam. Hanc autem
vt poſſideat poteſtatem quàm maxima vi cootendit, ſe abſtinens ab iis quæ meoti
aduerſaotur, & in contemplatione quidem perpetuò reſidens, & in ea ſe exercens
exercitatiooe quæ ab iis quæ ſunt iucunda ſe abſtinet, & ea quæ ſunt facienda re-
ctè gerit, & magna præterea vtens experientia, tam in doctrioa, quàm in iis quę ad
vitam pertinent, habet dicendi libertatem, non vim effrenatæ linguæ, ſed vim &
facultatem ſimplici oratione vtentem, quæ nihil eorum quæ conuenienti tempo- C
re dici poſſnnt, & de quibus maximè dicendum eſt pro dignitate, celat, neque pro-
pter gratiam, neque propter timorem Qui ergo quæ Dei ſuot accepit à choro my
ſtico ipſius veritatis, vtitur oratione adhortatoria, quæ magnitudioem virtutis,
ipſam, inquam, & quæ ab ea oriuntur, pro dignitate indicat, cum diuina orationis
eleuatione, iis quæ percipiuntur intelligentia, & quæ ſuot ſpiritalia, quàm maxi-
mè fieri poteſt, ex cognitione ſe reddens familiarẽ. Quo fit vt ſit ſemper benignus,
manſuetus, aditu facilis, affabilis, patieos, gratus, bona præditus cooſcientia. Is eſt
oon ſolùm rigidus & auſterus ad hoc vt non corrumpatur, ſed etiam ad hoc vt oon
tentetur. Præbet enim animum, qui neque voluptati neqne dolori cedit, aut ab eis
expugnatur. Iudex, ſi vocet ratio, immobilis, animi motibus nihil penitus largieos, D
immutabiliter quà inſtnm iubet proficiſci, iogrediens, perſuaſum habẽs omnia pul
cherrimè adminiſtrari, & animas ſemper in melius proficere, donec ad ipſum bonũ
venerint, vt quæ in veſtibulis, vt ſemel dicã, patris, magno, pontifici propinqnę eua
ſerint. Hic cognitione præditus, qui eſt fidelis, & cui eſt perſuaſum quæ ſunt in
mundo optimè adminiſtrari, æquo certè fert animo omnia quæ eueninnt. Meritò
ergo oihil requirit ex iis quæ ad vitam pertinent ad vſum neceſſarium, vt cui ſit
planè perſuaſum, quod qui omnia oouit Deus, id quod eſt vtile ſuppeditat boois
etiam oon petentibus. Sicut enim artifici artificioſè, & gentili gentiliter, ita etiam
ei qui eſt cognitione præditus, ex cognitione præbet ſingula. Et qui ex gentibus
quidem conuertitur, fidem: qui aotem adſcendit ad cognitionem, charitatis petet
perfectionem. Qui autem ſummum iam attigit cognitione præditus, precatur vt E
contemplatio augeatur & permaneat: ſicut qui eſt homo communis, vt ſit perpe-
tuò ſanus. Iam verò petet etiam vt à virtute nunquam excidat, maximè adiuuans
& dans operam vt perpetuò maneat eiuſmodi vt non poſſit excidere. Nouit enim
aliquos quoque ex Angelis, qui propter ſocordiam humi lapſi fuerant, oondum
perfectè ad vnum illum habitum, ab ea quæ eſt ad duplicitatem aptitudine ſeipſos
expreſſiſſe. Is qoi hic ad ſummum cognitionis & excellentem viri perfecti alti-
tudinem ſe exercuit, & ita viuere vt nullo loco nec tempore labatur elegit, & io
eo ſe exercet per mentis vndique exæqoatam & vnius planè teooris ſtabilitatem.
μονόθεν. Quibus autẽ grauis aliquis adhuc relinquitur angulus deorſum vergens, vna quo- F
que detrahitur id quod per fidem ſuſtollitur. Ei ergo qui exercitatione profecta ex
cognitione parauerit virtutem quæ noo poteſt amitti, efficitur naturalis habitus.

A Et quomodo lapidi grauitas, ita huius ſcientia euadit huiuſmodi vt amitti nõ poſ-
ſit, non inuoluntariè, ſed volũtariè, vi rationis & cognitionis atque prouidentiæ.
Quoniam autem amiſſum, non eſſe per cautionem fit eiuſmodi vt non poſſit amit
ti: cautionem quidem ad hoc vt non peccet, bonam autem cõſiderationem, ad hoc
vt virtus non amittatur, retinebit. Cognitio autem videtur bonam præbere conſi
deratioñe, docens perſpicere ea quæ poſſunt adiuuare ad hoc vt virtus permaneat.
Res eſt ergo maxima Dei cognitio. Quocirca ea quoque ita conſeruatur virtus vt
amitti nequeat. Qui autem Deum nouit, eſt ſanctus & pius. Qui eſt ergo cognitio-
ne præditus, oſtenſum eſt eum ſolum eſſe pium & religioſum. Is gaudet quidem de
B bonis præſentibus. Lętatur autem propter ea quæ ſunt promiſſa, tanquam iam præ
ſentia. Neque enim eum latent tanquam adhuc abſentia, propterea quòd qualia
ſint iam antè cognouerit. Cognitione ergo perſuaſus quomodo ſit vnumquodque
ex futuris, hoc poſſidet. Quod enim eſt mancum ac defectum metiendum eſt ex eo
quod ad ipſum pertinet. Si ergo poſſidet ſapientiam, & eſt res diuina ſapientia: qui
eſt particeps eius quod non indiget, non fuerit indigens. Non enim ſapientiæ com
municatio fit dum ſe inuicem mouent & retinent operatio & id quod participat:
neque dum aliquid aufertur, aut fit alicuius indigens. Oſtenditur ergo minui non
poſſe operationem per ipſam communicationem. Sic ergo nobis habet omnia bo-
na is qui eſt cognitione præditus, poteſtate: ſed nondum etiam numero, nam alio-
C qui dimoueri non poſſet, quod attinet ad diuinos qui debentur profectus & admi
niſtrationes. Hunc quoque Deus adiuuat, propinquiore honorans curatione. An
non enim bonorum virorum gratia, & vt ea poſſiderent & illis vſui, vel potius ſa-
luti eſſent omnia facta ſunt? Nõ ergo eis abſtulerit ea quæ ſunt propter virtutem,
propter quos ſunt quæ facta ſunt. Clarum eſt enim quòd bonam ipſorum naturam
& ſanctum inſtitutum honorans, iis qui bene viuere conſtituerunt, vires inſpirat
ad reliquam ſalutem, alios quidem ſolum adhortans: aliis verò qui ex ſe digni eua-
ſerunt opem ferens. Eſt enim omne bonum eiuſmodi vt adnaſcatur ei qui eſt præ-
ditus cognitione, ſiquidem ei eſt finis ſcire & facere ſcienter vnumquodque. Quo
modo autem medicus præbet ſanitatem iis qui ei opem ferunt ad ſanitatem: ita
etiam Deus æternam ſalutem iis qui opem illi ferunt & cum eo cooperantur ad co
D gnitionem, & ad bonas actiones. Cum autẽ ſimul cum eo quod facimus, in noſtra
ſint poteſtate ea quæ præcepta imperant, perficitur quoque promiſſio. Ac mihi vi-
detur illud quoque rectè dici apud Græcos. Athleta quidem non ignobilis nec pu-
ſilli animi inter veteres, cum longo tempore corpuſculum exercuiſſet ad fortitudi
nem, adſcẽdens ad Olympia, cum Piſani Iouis aſpexiſſet ſtatuam. Si omnia, inquit.
O Iupiter, mihi rectè parata ſunt ad certamen, iuſtè mihi redde victoriã. Sic enim
cum is quoq. qui eſt cognitione præditus, citra reprehenſionem & cum bona con-
ſciẽtia, quod ad ſe attinet, omnia impleuerit, & ad doctrinã, & ad exercitationem,
& ad bonorum operum effectionem, & ad hoc vt Deo ſit gratus & acceptus, id
vniuerſum ſalutem deducit ad perfectionem. Hæc ergo à nobis exiguntur quę ſita
E ſunt in noſtra poteſtate, & eorum quæ ad nos pertinent tam præſentium quàm ab-
ſentium electio & deſiderium & poſſeſſio & vſus & permanſio. Quocirca verè pu
ram & immaculatam oportet habere animam, eum qui cum Deo conuerſatur, ſe-
ipſum bonum perfectè efficientem. Sin minus, proficientem ad cognitionẽ, & eam
deſiderantem, à vitii autem operibus omnino eſſe auulſum. Quinetiam decet eum
omnes orationes, & probè facere, & cum probis. Eſt enim lubricum ac periculo-
ſum vna adſcribi cum peccatis aliorum. Vna ergo cũ iis qui recentius crediderunt,
is qui eſt cognitione præditus, de iis precabitur de quibus vna etiam agere conue-
nit. Vniuerſa autem eius vita, eſt quidam celebris ac ſanctus dies feſtus. Atque ei
F quidem ſacrificia, ſunt ipſæ preces & laudes, & quæ ante cibum fiunt ſcripturarũ
lectiones. Pſalmi autem & hymni, dum cibus ſumitur. Antequam eatur cubitum,
quinetiam noctu rurſus orationes. Per eas ſeipſum vnit choro diuino, ex memoria
continua, in memoriæ ſemper mandanda poſitus contemplatione. Quid verò, non

aliud quoque ſacrificium, nempe dogmatum & pecuniarum in egenos largitionẽ, A
cognoſcit? Maximè. Sed nec ea quæ fit ore vtitur verboſa precatione, vt qui quæ pe
tere à Domino oporteat didicerit. In omni ergo loco orabit, ſed non vt apertè po-
pulo appareat. Is verò dum & ambulatione vtitur & ſermone & quiete & lectio-
ne, & iis quæ fiunt ex ratione, omni modo precatur, & ſi in ipſius animæ penetrali
bus ſolum cogitauerit, etiam inenarrabilibus gemitibus patrem inuocauerit. Ille
autem propè adeſt eo adhuc loquente. Cum ſint autem tres fines cuiuſuis actionis,
propter id quidem quod eſt bonum & vtile omnia operatur: voluptatis autem cau
ſa aliquid agere, his relinquit, qui vulgarem vitam ſequuntur. Longè autem abeſt
vt qui in tali pietate probatur & diiudicatur, ſit ad mentiẽdum propenſus & ad iu-
randum. Eſt enim iuſiurandum quidem confeſſio definitiua cum diuina aſſumptio B
ne. Qui eſt autem ſemel fidelis, quemadmodum ſeipſum infidelem præbuerit, vt
etiam opus habeat iureiurando, & non ita vitam geſſerit vt ea ſit firmum ac defini
tum iuſiurandum, & fidem confeſſionis oſtenderit in conſtanti ſtabilique vita &
ſermone? Si autem in iudicio eius qui facit & loquitur poſitum eſt facere iniuriam,
non in perpeſſione eius qui patitur perſecutionem: neque mentietur, neque peie-
rabit, vt qui Deum afficeret iniuria, cum eum ſciat natura eſſe huiuſmodi vt mini
mè lędi poſſit. Sed neq. propter proximum mentietur, vel aliquid tranſgredietur,
quem didicit diligere, etiamſi non ſit familiaris. Propter ſeipſum autem multo ma
gis neque mentietur, neque peierabit, ſiquidem nunquam ſua ſponte in ſeipſum
iniuſtus inuenietur. Sed neque iurat, vt qui in affirmatione quidem, Nę vel Eſt, in C
negatione autem, Non, ponere conſtituerit. Iurare enim eſt iuſiurandum, vel tan-
quam iuſiurandum mente cõceptum proferre affirmatiue. Sufficit ergo ei vel affir-
mationi vel negationi addere illud, verè dico, ad comprobandum iis qui non per-
ſpiciunt ſtabilitatem eius reſponſionis. Oportet enim eum habere, vt ego quidem
exiſtimo, apud externos quidem vitam fide dignam, vt ne poſtuletur quidem ab eo
iuſiurandum: in ſeipſum autem & eos qui conuerſantur, animi ęquitatem, quæ eſt
ὐγνωμοσύνη iuſtitia voluntaria. Iam verò rectè & verè iurans, non autem procliuis ad iurandũ,
eſt is qui eſt præditus cognitione, qui raro quidem accedit ad iurandum, ſed ità vt
diximus. Quanquam verum eſſe in iureiurando, fit cum ea quæ eſt in vero conſen-
ſione. Contingit ergo hoc euenire, quatenus quis ſe rectè gerit in officiis. Vbi nam D
ergo eſt amplius opus iureiurãdo, ei qui ita viuit vt qui peruenerit ad ſummum ve-
ritatis. Qui ergo ne iurat quidem, multum abeſt vt ſit peieraturus. Qui autẽ nihil
tranſgreditur ex iis quæ pacta & conuenta ſunt, is nunquam iurauerit, cum tranſ-
greſſionis & perfectæ obſeruationis in factis ſit obſeruatio, ſicut certè mentiri &
peierare, in dicendo & iurando præter officium. Qui autem iuſtè viuit, nihil ex iis
quæ decet fieri tranſiliens, vbi examinatur iudicium veritatis, is factis verè & ſan-
ctè iurat. Eſt ergo ei ſuperfluum linguæ teſtimonium. Cum ergo ſit ei ſemper per-
ſuaſum Deum eſſe vbique, & erubeſcat non verum dicere, & falſum dicere cogno
ſcat ſe eſſe indignum, diuina & ſua ipſius contentus eſt conſcientia, & ideo non
mentitur: neque præter pacta conuenta facit aliquid. Ea ratione neque iurat, ſi fue E
rit rogatus, neque vnquam negat, ne falſum dicat, etiamſi moriatur in tormentis.
Eius autem qui eſt præditus cognitione dignitatem, maximè auget & amplificat,
qui aliorum docendorum ſuſcepit præfecturam, vt qui maximi quod eſt in terris
boni diſpenſationem & verbo & facto acceperit, per quam intercedit vt fiat cum
Deo coniunctio & ſocietas. Quomodo autem qui res terrenas colunt ac veneran-
tur, precantur imagines perinde ac ſi audiant, firma ac ſtabilia ducentes pacta con-
uenta quæ eis fiunt auctoribus: ita auctoribus ac ducibus animatis imaginibus, ſci-
licet hominibus, vera verbi magnificẽtia à fide digno magiſtro accipitur: & quod
in eos confertur beneficium refertur ad ipſum Dominum, ad cuius imaginem do- F
cens is qui re vera eſt homo, fabricatur & componit, ad ſalutem renouans, homi-
nem Catechumenum. Quomodo enim ferrum Martem Græci appellant, & vinũ
Bacchum per aliquam relationem: ita is qui eſt præditus cognitione, proximorum

vtilitatem

A vtilitatem propriam ſalutem exiſtimans, merito dicatur Domini imago animata,
non quoad formę proprietatem, ſed quoad ſymbolum ſignumue poteſtatis, & ſimi
litudinem prædicationis. Quidquid habet in mente, id etiam fert in lingua, apud
eos qui digni ſunt audire, ex aſſenſione & certa ſententia ſimul dicens & viuens.
Vera enim ſimul ſentit & dicit, niſi ſi quando loco medicinæ, vt medicus ad ægro-
tantes, ad eorum qui laborant ſalutem, mentietur, aut falſum dicet, vt aiunt Sophi
ſtæ. Ecce enim Timotheum præclarus circũcidit Apoſtolus, cum vociferaretur & Act.16.
ſcriberet circũciſionem manu factam nihil prodeſſe: ſed ne repente & aceruatim à Gal.5.6
lege auellens, ad eam quæ eſt ex fide cordis circũciſionẽ, adhuc reluctantes eos qui
B audiebant Hebræos, à ſynagoga cogeret abrumpere, ſe Iudæis accommodans, fa-
ctus eſt Iudæus, vt omnes lucrifaceret. Qui ergo propter proximorum ſalutem
quibus ſe accommodat, ſe ad ſolam demittit accommodationem, is nullius ſimula
tionis omnino cogitur eſſe particeps, propter periculum quod imminet iuſtis ab
iis qui eis inuident. Propter ſolam autem propinquorum vtilitatem, faciet quædã
quæ non principaliter ab eo fierent, ſi non faceret propter illos. Is ſeipſum tradit
pro eccleſia, pro familiaribus quos ipſe in fide genuit, in exemplum iis qui poſſunt
ſuſcipere ſummam œconomiã, benigni & pii doctoris, ad oſtendendam verborum
veritatem, ad operationem charitatis in Dominum. Is eſt eiuſmodi vt à timore nõ
redigatur in ſeruitutem: verus in ſermone: tolerans in labore: nec in ea quæ profer
C tur oratione volens vnquam mentiri, & in ea ſe ſemper ita gerens vt non peccet,
quandoquidem ipſum mendacium, vt quod cum aliquo dolo dictum ſit, non eſt ſer
mo otioſus, ſed exercetur ad vitium. Vndique ergo veritati teſtimonium fert is ſo
lus qui eſt cognitione præditus, & facto & oratione. Semper enim in omnibus o-
mnino ſe rectè gerit, & in ſermone, & in actione, & in ipſa cogitatione. Hæc ergo
eſt, vt curſim perſequendo dixerim, Chriſtiani pietas & religio. Si hæc facit vt di-
cit, & conuenienter rectæ rationi piè facit & iuſtè. Si hæc autem ita ſe habent, ſo-
lus re vera fuerit pius, iuſtus, religioſuſque ac verus Dei cultor, is qui eſt cognitio
ne præditus. Non eſt ergo Chriſtianus impius. Hoc enim fuerat propoſitum oſten
re Philoſophis. Quare nullum malum vel turpe, quod eſt iniuſtum, nullo modo
D vnquam operabitur. Conſequenter ergo nec ſe gerit impiè, ſed vel ſolus piè ac ſan-
ctè Deũ colit, eum, inquam, qui verè eſt Deus, princeps & Rex omnium & omni-
potens, ex vera religione purè & caſtè colens. Eſt enim, vt ſemel dicam, cognitio,
quædam hominis tanquam hominis perfectio, quæ completur per rerum diuina-
rum ſcientiam, & modo & vita & ſermone congruens & conſentiens ſibi & ver-
bo diuino. Per hanc enim fides perficitur, vtpote quòd per eam ſolummodo fidelis
efficiatur perfectus. Eſt ergo fides aliquod bonum intrinſecus poſitum, & quæ
abſque eo quòd Deum quærat Deum eſſe confitetur, & vt qui ſit glorificat. Vnde
oportet ab hac fide eductum, & in ea auctum, gratia Dei, quoad eius fieri poteſt,
eius accipere cognitionẽ. Dicimus autem cognitionem differre à ſapientia quæ eſt
E per doctrinam. Nam quatenus quidem eſt aliquid cognitio, hoc omnino eſt etiam
ſapientia. Quatenus autem eſt aliquid ſapientia, non eſt omnino cognitio. In ſola
enim ſermonis qui profertur cognitione, nomen ſapientiæ viſione apprehendi-
tur. Verumenimuero de Deo non dubitare, ſed credere, eſt fundamentum cogni-
tionis. Eſt autem vtrunque Chriſtus, fundamentum, inquam, & ædificium, per
quem eſt & principium & finis. Et extrema quidem non docentur, nempe princi-
pium & finis, fides, inquam, & charitas. Cognitio autem quæ datur ex traditione
per Dei gratiam, veluti quoddam depoſitum committitur iis qui ſeipſos doctrina
dignos exhibuerint, ex qua eluceſcit charitatis dignitas, ex luce in lucem. Dictum
eſt enim, habenti dabitur. Fidei quidem, cognitio: cognitioni autem, charitas: Matth.25
F Charitati autem, hæreditas. Hoc autem fit quando quis pependerit à Domino Lucę.14.
per fidem, cognitionem, & charitatem, & vnà cum eo adſcẽderit, vbi eſt fidei no-
ſtræ & charitatis Deus & cuſtos. Vnde in fine traditur cognitio iis qui ad hoc ſunt
apti & ſelecti, eo quòd maiori præparatione opus ſit & præexercitatione, & ad ea

audienda quę dicuntur,& ad vitam componendam,& ad conſideratè progredien- A
dum ad id quod eſt vltra eam quæ eſt ex lege iuſtitiam. Ea nos deducit ad finem in
terminatum & perfectum,prius docens eam quæ nobis eſt futura, Deo conuenien
tem cum Diis viuendi rationem,cum ab omni pœna & ſupplicio fuerimus libera-
ti,quæ ſuſtinemus ex peccatis ad ſalutarem diſciplinam. Poſt quam redemptionē,
pręmium & honores dantur conſummatis,cum ceſſauerint quidem à purgatione,
ceſſauerint autem etiam ab alio miniſterio,etſi ſit ſanctum, & inter ſanctos. Dein
de iis qui fuerint mundo corde,per proximam Domino adhæſionem,perpetuę cō
templationi permanet reſtitutio,& Dii vocati ſunt appellatione,qui in iiſdem ſe-
dibus ſunt collocati,in quibus alii Dii qui ſunt primi à Seruatore conſtituti. Eſt er
go cognitio velox ad purgationem,& apta ad mutationem facile ſuſcipiendam in B
melius. Vnde etiam facile traducit ad id quod eſt animæ cognatum ac diuinum &
ſanctum,& per cuiuſdam proprii luminis myſticos profectus tranſmittit hominē,
donec in ſupremum quietis locum reſtituerit eum qui eſt mundo corde, docens
Deum ſcienter & per comprehenſionem cōtemplari facie ad faciem. Hic eſt enim
vtique animæ cognoſcentis perfectio, vt cum omnem purgationem & miniſteriū
ſuperauerit,ſit cum Domino, vbi eſt proximè & ei cohærendo ſubiecta. Fides er-
go, vt ſemel dicam, eſt breuis & compendioſa eorum quæ vrgent cognitio. Cogni
tio autem eſt firma ac ſtabilis demonſtratio eorum quæ aſſumpta ſunt per fidem,
quæ per doctrinam Domini ſuper fidem ædificatur, quæ tranſmittit ad id quod C
non poteſt excidere & mutari, & poteſt comprehendi ſcientia. Ac mihi quidem
videtur eſſe prima quædam ſalutaris mutatio, quæ fit à gentibus ad fidem, vt
prius dixi. Secunda autem, quæ eſt à fide in cognitionem. Illa verò traiiciens ad
charitatem, hinc iam reddit amicum amico, id quod cognoſcit, ei quod cognoſci-
tur. Et fortaſſe qui eſt eiuſmodi, exhinc iam anticipauit vt ſit ſimilis Angelis. Poſt
eam ergo poſtremam quæ eſt in carne excellentiam, ſemper prout conuenit mu-
tatus ad id quod eſt melius, ad paternam aulam, ad verè Dominicam per ſanctam
hebdomadē contendit manſionem, futurus, vt ita dicam, lumen ſtans & manens
propriè, quod eſt omni ex parte & omnino immutabile, qui eſt primus modus Do-
minicę operationis, eius quæ dicta eſt à nobis remunerationis, conuenienter pie- D
tati & verę religioni. Ex multis autem quæ ſunt teſtimoniis, vnum ſummatim
Pſal. 23. exemplum adducam, quod ſic dictum eſt à Dauid propheta. QVIS aſcendet in
montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius. Innocens manibus, & mundo
corde, qui non accepit in vano animam ſuam: neque iurauit in dolo proximo ſuo.
Hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo Seruatore ſuo.
Hæc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob. Breui-
ter, vt arbitror, nobis ſignificauit Propheta eum qui eſt præditus cognitione, cur-
ſimque & obiter, vt videtur, nobis demonſtrauit Dauid, Seruatorem eſſe Deum;
dicens eum eſſe faciem Dei Iacob, qui annunciauit & docuit de ſpiritu. Quocirca
Apoſtolus quoque appellauit filium characterem ſeu typum gloriæ patris, qui E
veritatem de Deo docuerit, & expreſſerit quòd Deus & pater vnus eſt & ſolus o-
mnipotēs, quem nemo nouit niſi filius, & cui filius reuelauerit. Vnum autem eſſe
Deum, per eos qui quærunt faciem Dei Iacob, meminit, quem ſolum eſſe Deum
patrem bonum exprimit Seruator noſter & Deus. Generatio autem quærentium
eum, eſt genus electum, quod eſt vi inquirendi præditum ad cognitionem. Et
1.Cor.14. ideo Apoſtolus quoque dicit. Nihil vobis prodero, niſi vobis locutus fuero aut in
reuelatione, aut in cognitione, aut in Prophetia aut in doctrina. Quanquam non
nulla quoque rectè fiunt ab iis qui non ſunt præditi cognitione: ſed nō ex ratione:
ſicut eſt in magni animi virtute. Nonnulli enim cum ſint natura iracundi, & dein-
de id abſque ratione aluerint, ad multa citra rationem quodam feruntur impetu, F
& faciunt ſimilia iis qui ſunt magni & excelſi animi; adeò vt ſordidi & illiberales
opifices eadem nonnunquam rectè gerunt, quod attinet ad tolerantiam. Sed neque
ex eadem cauſa ex qua qui eſt præditus cognitione, neque idem ſibi proponentes,
nec ſi

A nec ſi totum corpus tradant. Charitatem enim non habent, vt ait Apoſtolus, quæ
generatur per cognitionem. Quæcunque ergo fit actio à ſciente, ea eſt recta actio.
Quæcunque autem ab inſciente, mala eſt, etiamſi maximè inſtet & vrgeat, quoniá
non fit fortis ex conſideratione, neque dirigit actionem ad aliquid vtile ex iis quæ
conuertunt ad virtutem & procedunt à virtute. Eadem autem ratio eſt etiam in
aliis virtutibus. Quare etiam iis conuenienter in Dei cultu & religione. Non ergo
in ſanctitate ſolùm talis eſt nobis is qui eſt cognitione præditus. Religioni autem
ac Dei cultui qui fit ex ſcientia, ſunt etiam conſequentia præcepta de alia eius vitæ
inſtitutione. Vitam enim eius qui eſt cognitione præditus nunc eſt nobis propoſi-
B tum deſcribere, non autem adducere dogmatum contemplationem, quam conue-
nienti tempore poſtea exponemus, ſimul etiam ſeruantes conſequentiam. De vni-
uerſis ergo verè & magnificè diſſeruit, vt qui diuinam cóceperit doctrinam. Cum
ergo initium duxiſſet à creaturæ admiratione, quòd poſſit accipi cognitio domo
argumentum afferens, fit alacer & promptus Domini diſcipulus. Cum primum au
tem audiuiſſet Deum & prouidentiam, credidit ex iis quæ eſt admiratus. Hinc im-
pulſus, omnibus modis dat operam diſciplinæ, omnia illa faciens, per quæ poterit
accipere cognitionem eorum quæ deſiderat. Deſiderium autem per profectum fi-
dei, conſiſtit contemperatum ſimul cum inquiſitione. Id autem eſt fieri dignum ta
li & tanta contemplatione. Sic Dei guſtabit voluntatem is qui eſt præditus cogni-
C tione. Non aures enim præbet, ſed animum, rebus quæ ſignificantur ab iis quæ di-
cuntur. Cum ergo eſſentias & res ipſas acceperit per Verba, meritò animam quoq.
deducit ad ea quæ oportet, illud, Non mœchaberis, Non occides, propriè accipiés,
vt dictum eſt ei qui eſt præditus cognitione, non vt exiſtimatum eſt ab aliis. Acce-
dit ergo ſe exercens contemplatione quæ effecit ſcientiam, vt certamen ineat cum
iis quæ magis vniuersè & magnificentius dicta ſunt, rectè ſciens quòd qui docet
hominem ſcientiam, vt ait Propheta, eſt Dominus, per os hominis Dominus ope-
rans. Ea ratione carnem quoque accepit. Meritò ergo nunquam iucundum præfert
vtili, nec ſi caſu aliquo eum præuentum meretricie vim afferens prouocet formo-
ſa mulier, quoniam nec Ioſeph quidem ab inſtituto abducere potuit vxor Domini.
D Ei autem ſe exuit per vim tenéti tunicam, vt qui à peccato quidem fuerit nudatus,
honeſtatis autem & temperantiæ ornamentum induerit. Nam etſi oculi Domini,
Aegyptii, inquam, Ioſeph non videbant: at omnipotentis quidem certè inſpicie-
bant. Nam nos vocem quidem audimus, & corpora contemplamur: Deus autem
rem examinat, à qua fertur vocem edere & aſpicere. His conſequenter, ſi vel mor-
bus vel caſus aliquis eum inuaſerit qui eſt præditus cognitione, atque adeò mors
quæ eſt omnium terribiliſſima, manet animo interritus, ſciens quæcunque ſunt hu
iuſmodi, eſſe naturæ neceſſitatem: ſed ſic quoque Dei virtute ea effici medicamen
tum ſalutis, vt quæ per diſciplinam eos beneficio afficiant qui ſunt incompoſitio-
tes, & à ſancta pro meritis verè diſpertiantur prouidétia. Vtens autem rebus crea-
E tis, quando dicet & quantum dicet Verbum, ei qui creauit agendo gratias, vſus ea
rum fit Dominus. Nunquam acceptæ eſt memor iniuriæ, nulli indignatur aut in eú
acerbè inuehitur, etiam ſi ſit odio dignus propter ea quæ facit. Colit enim creato-
rem, diligit autem vitę ſocium, eius miſerens, & pro eo orans propter eius ignorá
tiam. In corpus quoque ſuum per conſenſionem afficitur, cui quidem natura pati-
bili eſt alligatus, ſed non in ipſum primam ſuſcipit affectionem. In inuoluntariis
quidem certè caſibus, à doloribus ſeipſum deducens ad ea quæ ſunt eius propria,
non abducitur ab iis quę ſunt eius aliena, iis autem cedit & ſe accómodat quæ ſunt
eius ſolum neceſſaria, quatenus illæſa conſeruatur anima. Non enim opinione aut
exiſtimatione ſolùm vult videri eſſe fidelis, ſed cognitione & veritate, hoc & fir-
F mo & ſtabili facto, & ſermone efficaci. Non ſolum ergo laudat bona & honeſta,
ſed ipſe etiam cogitur eſſe bonus & honeſtus, à bono & fideli ſeruo tranſiens ad
amicum per charitatem propter perfectionem habitus, quam ex vera diſciplina &
multa exercitatione acquiſiit. Vt qui ergo magna vi contendat vt perueniat ad ſum

mum cognitionis,moribns ornatus,habitu compoſitus,habens omnia illa cômo- A
da eius qui eſt verè cognitione præditus,pulchras reſpiciens imagines,multos qui-
dem qui rectè & ex virtute ſe antea geſſerunt,Patriarchas,plurimos autem Prophe
tas,& innumerabiles Angelos,& poſtremo Dominum qui nos docuit & oſtẽdit
fieri poſſe vt ſummam illam vitam aſſequamur,propterea omnia mundi bona quę
ſunt in promptu & ad manum non diligit,ne humi remaneat, ſed ea quæ ſperan-
tur,vel potius quæ iam ſunt cognita,ſperantur autem eſſe comprehendenda. Hac
ergo ratione labores & tormenta & afflictiones ſuſtinet,non vt qui ſunt fortes
apud Philoſophos,propter ſpem quòd pręſentes quidem ſint ceſſaturi dolores,ſint
autem rurſus iucundorum futuri participes,ſed cognitio ei perſuaſionem in gene
rauit firmiſſimam futurorum ſpei recipiendæ. Quocirca non ſolum quæ hic ſunt B
ſupplicia,ſed etiam iucunda contemnit omnia. Aiunt certè beatum Petrum,cum
vidiſſet vxorem ſuam duci ad mortem,lætatum quidem eſſe propter vocationem,
& quòd domum reuerteretur,valde autem exhortãdo & conſolando,proprio no
mine eam compellantem dixiſſe,heus tu memento Domini. Tale erat beatorũ ma
trimonium,& vſque ad amiciſſima perfecta affectio. Ea ratione Apoſtolus quoq.
qui vxorem ducit,tanquam qui non ducat,inquit,volens matrimonium minimè
moueri affectione,& nequaquam diuelli à charitate in Dominuum,quam tenere ad
Dominum peregriuanti vxori ſuaſit qui vere erat vir. An non eſt ergo eis maniſe-
ſta fides ſpei poſt mortem,qui etiam in ipſo tempore tormentorum Deo agunt C
gratias. Firmam enim & conſtantem,vt opinor,fidem poſſidebant, quam fideles
quoque conſequebantur operationes. Eſt ergo in quouis caſu fortis ac valida ani
ma eius qui eſt cognitione præditus,quæ veluti corpus Athletæ, & optima eſt ha-
bitudine,& maximas habet vires. Eſt enim optimi quidem conſilii in iis quæ ad ho
mines pertinent,quid ſit iuſto faciendum ſententiam exponens,nempe quæ ſuper
nè à Deo procedunt principia,& ad Dei aſſimilationem,volnptatum & moleſtia-
rum corporis acquirit moderationem. Audacter antem inſurgit aduerſus metus,in
Deo habens fiduciam. Re vera ergo terreſtris diuinæ virtutis imago eſt anima co-
gnitione prædita,perfecta virtute exornata ex his omnibus ſimul,natura, exercita
tione,& quæ ſimul creuit ratione. Hæc pulchritudo animæ fit templum ſancti Spi D
ritus,quando affectionem Euangelio conſentientem per totam vitam habuerit.
Qui eſt eiuſmodi,inſurgit aduerſus omnem metum,omne periculũ, & quicquid
eſt formidabile,non ſolùm mortem,ſed etiam paupertatem & morbum,& igno-
miniam,& quæcunque ſunt huius generis,vt qui & à voluptate vinci nequeat, &
rationis expertibus dominetur cupiditatibus. Bene enim nouit quę ſint agenda,&
quæ non,vt qui ſtrenuè nouerit quæ nam ſint re vera grauia ac pertimeſcenda,&
quæ non. Vnde ſcienter ea ſuſtinet quæ oportet,& quæ decere ei dictat ratio,ſciẽ
ter diſtinguens ea de quibus habẽda eſt fiducia,hoc eſt,ea quę ſunt bona,ab iis quæ
videntur,& terribilia ab iis quæ apparent,vtpote morte,morbo, & paupertate,
quæ quidem ſunt opinionis potius quàm veritatis. Hic eſt qui eſt re vera vir bo- E
nus,qui per habitum vel affectionẽ animæ virtute præditæ remotus ab animi per-
turbationibus,vniuerſam vitam ſuperauit affectionibns obnoxiam. Huius omnia
à ſeipſo dependent ad finem acquirendum. Nam quæ fortunæ dicuntur incommo-
da,ea viro bono non ſunt formidabilia,quoniam non ſunt mala. Quæ autem verè
ſunt grauia,ea ſunt à Chriſtiano aliena qui eſt præditus cognitione,vtpote quæ ex
diametro pugnant cum bonis,quoniam ea ſunt mala,nec fieri poteſt vt eidem eo
dem tempore ſimul inſint contraria. Qui citra vllam ergo reprehenſionem agit a-
ctum vitæ,quem ei Deus agendum præbuerit, quæ ſunt agenda & quæ ſuſtinenda
cognoſcit. Nunquid ergo ſi propter eorum quæ ſunt grauia aut non grauia igno-
rationem,conſiſtit puſilli & abiecti animi vitium:ſolus is qui eſt præditus cogni-
tione,audenti fidentique eſt animo,vt qui norit bona quæ ſunt,& futura ſunt. Cũ
his autem,vt dixi,vnà ſciens ea quæ non ſunt re vera grauia,vt qui ſciat ſolum vi-
tium eſſe inimicum & exitium afferens iis qui proficiunt ad cognitionem,armis
Domini

A Domini munitus,aduerſus id bellum gerit.Noo enim ſi quid conſtat propter im-
prudentiam,& diaboli operationem,vel potius cooperationem,hoc protiou fue-
rit imprudentia aut Diabolus,quoniam nulla operatio eſt prudentia. Prudentia
enim eſt habitus.Nulla autem operatio eſt habitus.Non ergo neque quæ propter
ignorationem cõſiſtit actio,iam eſt ignoratio.Sed vitium quidem eſt propter igno
rationem,oon tamen ignoratio.Neque enim animi motus,neque peccata,ſunt vi
tia,etſi procedant à vitio.Nullus ergo citra rationem fortis,eſt cognitione prædi-
tus,nam pueros quoqoe ſic dixerit aliquis fortes,qui quæ ſunt formidabilia ſuſti-
nent,propter eorum quæ ſunt grauia ignorationem:ignem quidem certè ſic tan-
B gunt,& feras quæ in haſtas incurrunt,cum ſint fortes citra rationem, vocauerint
ratiooe præditas.Fortaſſe autem hi quoque fortes dicent præſtigiatores ſe in gla-
dios rotaotes,qui ex qoadam experientia propter vilem mercedem malam artem
exercent.Qui eſt autem re vera fortis,cum propter multorum inuidiam & æmula
tiooem,manifeſtum videat periculum,quod accedit confidenter accipit,hac ratio
ne ſeparatus ab aliis qui dicuntur Martyres,quòd alii quidem ſibipſis prębeant oc
caſionem,& ſe neſcio quomodo io ipſa pericula iniiciant,boois enim verbis vti
par eſt:hi verò ſe ex recta ratiooe componẽtes,deinde cum Deus vocauerit prom
pto & alacri animo ſe tradentes,& confirmant vocationem ex eo quòd nihil teme
rè & præcipitanter de ſe conſtituerint,& virum præbent examinandum in ea quæ
C eſt ex veritate rationali fortitudine.Neque ergo metu maiorum minora tolerant
vt reliqui, neque timentes ne vituperentur ab iis qui ſunt eiuſdem loci & ſenten-
tię,in confeſſione perſiſtunt vocationis,ſed propter ſuam in Deum charitatem lu
bentes parent vocationi,nullum alium ſibi ſcopum proponentes, niſi vt Deo pla-
ceant,non autem propter præmia laborum.Nam alii quidem propter gloriæ cupi
ditatem:alii verò quòd vitent aliud grauius ſupplicium:alii verò propter quaſdam
lætitias & voluptates poſt mortem futuras,patiuntur:pueri in fide,beati quidem,
ſed qui noodum ſunt viri io ea quæ eſt erga Deum charitate,vt is qui eſt cognitio-
oe præditus.Sunt enim,ſunt quomodo in gymnicis certaminibus,ita etiam in ec-
cleſia coronæ virorum & puerorum.Charitas autem ipſa propter ſe eſt eligenda &
D expetenda,non propter aliquid aliud.Ei ergo qui eſt cognitiooe præditus, voa cũ
cognitiooe augetur perfectio fortitudinis,ex vitæ exercitatione, quæ ſemper eſt
meditata vincere motus animi. Metu ergo & formidioe vacuum,& in Domioo
confidentem,reddit ſuum Athletam,inungens & exerceos charitas:quomodo et
tribuit iuſtitia vt per totam vitam verum dicat.Eſt enim iuſtitiæ compeodium di-
cere.Erit veſtrum,Nę oę,& oon non.Eadem ratio eſt etiam io temperantia.Neq.
enim propter honoris cupiditatẽ,quomodo Athletę propter coronas & gloriam,
neque ruſus propter pecuniæ cupiditatem,vt oonnulli,præ ſe ferunt eſſe temperã
tes ac moderati,graui motu ac perturbatione animi bonum perſequentes.Sed oe-
que qui propter ruſticitatem eſt continens,& non guſtat voluptates, eſt vllus ve-
rè temperans. Certè cum voluptates guſtauerint qui in faciendo opere vitam te-
E runt,cootinentiæ inflexam duritiem infringunt ad voluptates. Tales autem ſunt
ii quoque qui lege & metu prohibentur.Nam ſi acceperint occaſionem,furtim le-
gem tranſgrediuntur,ea quæ ſunt honeſta fugientes. Quæ eſt autem propter ſe-
ipſam expeteoda temperantia,vt quæ per cognitionem perficiatur & ſemper ma-
neat,virum efficit Dominum,& qui ſua auctoritate imperet, vt ſit temperans is
qui eſt cognitione præditus,& oec afficiatur à voluptatibus,nec liqoetur dolori-
bus,vt aiunt adamantem igne minimè liqueſcere. Horum ergo cauſa eſt ſanctiſſi-
ma & totius ſcientiæ præcipua charitas.Per cultum enim eius qui eſt optimus &
excellentiſſimus,qui ex vno characterem accipit,amicum ſimul & filium efficit eũ
F qui eſt præditus cognitione,perfectum re vera virum, vt qui creuerit in menſurã
ætatis. Quinetiam quę eſt circa eandem rem concordia ac conſenſio,eſt aſſenſio.
Quod autem idem eſt,vnum eſt. Amicitia autem perficitur per ſimilitudinem cõ-
munitatis quæ ſita eſt in vno.Qui eſt ergo cognitione præditus, cum diligat eum

qui verè eſt vnus Deus,& ſit vir verè perfectus & Dei amicus,in filii locũ coopta- A
tus(hæc enim ſunt nomina nobilitatis & cognitionis & perfectionis,per Dei con-
templationem, quam ſummum profectum cognoſcens capit anima, munda planè
effecta,& facie,inquit,ad faciem Deum omnipotentem æternè videre dignata,to
ta enim effecta ſpiritalis,cum ad id quod eſt cognatum proceſſerit in eccleſia ſpiri
tali,manet ad Dei requiem,atque hæc quidem ita ſint.) Cum autem ita ſe habeat
is qui eſt cognitione prǽditus, & quod ad corpus attinet, & quod ad animam,&
quod ad propinquos,ſeu fuerit ſeruus,ſeu hoſtis lege factus,ſeu qualiſcunque, in-
uenitur æqualis & ſimilis.Non enim conuenienter legi diuinę deſpicit fratrem eo
dem patre & eadem matre natum Eum certè qui affligitur alleuat, conſolationi-
bus,adhortationibus, iis quę ſunt ad vitam neceſſaria ſuccurrens: dans omnibus B
egentibus,ſed non ſimiliter,ſed iuſtè & pro meritis: quinetiam ei qui perſequitur
& odio habet,ſi eo indigeat,parum curans eos qui dicunt propter metum ei dediſ-
ſe,ſi non hoc fecerit propter metum,ſed vt ei opem ferret. Qui enim vt inimicis
ſubueniant non parcunt pecuniæ,& odio habent improbos, quemadmodum non
fuerit in ſuos maior eorum charitas? Qui talis eſt, ex hoc progreditur ad perfectè
ſciendum, & cui nam maximè, & quantum,& quando,& quomodo ſit daturus.
Quis autem eius viri iure fuerit inimicus,qui nullam inimicitiarum cauſam præ
bet omnino. Nunquid autem ſicut de Deo dicimus Deum nulli aduerſari,nec eſſe
alicuius inimicum, eſt enim creator omnium,& nihil eſt ex iis quę conſtiterunt C
quod nolit. Dicimus autem ei eſſe inimicos eos qui non parent,& ex eius pręce-
ptis non ambulant,vt qui in eius teſtamentum gerant inimicitias:eodem modo in
uenerimus etiam in eo qui eſt pręditus cognitione. Ipſe enim nulli vnquam vllo
modo fuerit inimicus:eius autem inimici intelligi potuerint qui in viam ei con-
trariam conuertuntur. Et alioqui is qui eſt in nobis diſtribuendi habitus, dicitur
iuſtitia:quinetiam habitus diſcernendi pro meritis aut magis aut minus,in quibus
id oportet fieri ex ſcientia, eſt ſpecies ſummæ iuſtitiæ. Ac ſunt quidem quædam
quæ vulgi more rectè geruntur ab aliquibus, vt continentia à voluptatibus. Quo-
modo enim inter gentes,& ex eo quòd non poſſit conſequi quod videt aliquis, &
ex eo quòd timeat homines:ſunt autem etiam qui propter maiores voluptates ab- D
ſtinent ab iis quæ ſunt iucũda in præſentia,ita etiam in fide, aut propter promiſſio
nem,aut propter Dei metum ſe nonnulli continent.Sed eſt quidem fundamẽtum
cognitionis talis continentia,& quædam deductio ad id quod eſt melius, & ad id
quod eſt perfectum incitatio. Initium enim ſapientiæ,inquit,eſt timor Domini.
Qui eſt autem perfectus,propter charitatem omnia ſuffert,omnia ſuſtinet, non vt
homini placens,ſed Deo. Quanquam eum quoque laus ſequitur per conſequen-
tiam,non ad ſuam vtilitatem,ſed ad imitationem & vſum eorum qui laudant. Di-
citur autem in alio quoque ſignificato continens,non ſolum is qui comprimit ani
mi perturbatione,ſed etiam is qui bona continuit, & firmiter ac ſtabiliter acqui-
ſiit ſcientiæ magnitudinem,ex qua producit eas quæ ex virtute fiunt operationes. E
Ea facit vt ſi quis caſus euenerit,à proprio habitu nunquam excedat is qui eſt præ
ditus cognitione. Eſt enim ſolida & immutabilis boni quæ ſcientiam conſtituit
poſſeſſio,vt quæ ſit ſcientia diuinarum rerum & humanarum. Cognitio ergo nun-
quam fit ignoratio,neque bonum mutatur in malum. Quocirca & comedit, & bi
bit, & vxorem ducit,non principaliter,ſed neceſſario. Vxorem autem ducere,di-
co,ſi verbum dixerit, & vt conuenit. Qui enim fuerit perfectus,exempla habet
Apoſtolos, & re vera vir oſtenditur,non in eo quòd vitam elegerit monaſticam:
ſed ille viros vincit,qui in matrimonio,& liberorum procreatione,& domus cura
ac prouidentia,citra voluptatem & dolorem ſe exercet, & cum domus curatione
eſt indiuulſus à Dei charitate, & inſurgit aduerſus omnem tentationem quæ affer F
tur per filios,vxorem,& famulos,& poſſeſſiones. Ei autem qui domum non ha-
bet magna ex parte euenit vt non tentetur. Qui ergo ſui ſolummodo curam gerit,
vincitur ab eo qui cum ſit inferior quidem in iis quæ pertinent ad ſuam ſalutem,ſu
perior

A periorautemin iis quæ ad vitæ ſpectant diſpenſationé,exiguam re vera conſeruat
imaginem,veritatis prouidentia.Sed nobis quidé quàm fieri poteſt maximè prius
varie exercenda eſt anima,vt ad ſuſcipiendam cognitionem ſit operatu facilis. Nó
videtis quemadmodum mollitur cera & purgatur ęs,vt accedentem accipiat cha-
racterem? Iam verò vt mors eſt animæ ſeparatio à corpore: ita cognitio eſt veluti
mors rationalis,abducens & ſeparans animam à motibus & perturbationibus, &
deducens ad vitam beneficentiæ & bonarum operationum,vt tunc Deo dicat libe
re,viuo ſicut vis. Nam cuius eſt inſtitutum vt placeat hominibus,is Deo placere
non poteſt,quoniam non quæ conferunt ſed quæ delectant multi eligunt. Qui au
B tem Deo placet,bonis hominibus per conſequentiam ſit gratus & acceptus.Quo
modo ergo cibus & potus & venus ei amplius fuerit delectabilis,cum etiam ſermo
nem qui aliquam affert voluptatem,motumqne cogitationis & operationé iucun
dam habeat ſuſpectam?Nemo enim poteſt duobus Dominis ſeruire, Deo & Mam Matth.6.
monæ.Non pecuniam dicens ſic nudè dicit:ſed ſuppeditationem quæ fit à pecunia
in varias voluptates.Re vera non poteſt fieri vt qui Deum cognouit magnificè &
verè,eis quæ aduerſantur ſeruiat voluptatibus. Eſt ergo vnus quidem ſolus ab o-
mni cupiditate alienus ab initio, benignus & clemens Dominus,qui propter nos
quoque eſt homo.Quicunque autem ſtudent aſſimilari characteri qui ab ipſo da
tus eſt,vt fiant expertes cupiditatis magna vi contendunt ex exercitatione. Qui
C enim cócupiuit,& ſeipſum continuit,vt vidua quæ eſt rurſus virgo per temperan
tiam,is eam cognitionis mercedé ſeruatori & magiſtro reddidit,quam ipſe petiit,
nempe abſtinentiam à malis,& bonarum actionum operationem,per quas accedit
ſalus.Quomodo ergo qui artes didicerunt,per ea quæ docti ſunt,alimenta acqui-
rant,ita is qui eſt cognitione præditus,per ea quæ ſcit,vitam acquirens, fit ſaluus.
Qui enim noluerit perturbationem animæ excindere,ſeipſum occidit.Sed,vt vide
tur,alimenti quidem defectus eſt ignoratio animæ,nutrimentum verò,cognitio. Matth.25.
Hæ autem ſunt cognoſcentes animæ,quas aſſimilauit Euangelium virginibus ſan-
ctificatis,quæ Dominum expectant.Nam virgines quidem ſunt vt quæ à malis ab-
ſtinuerint,expectant autem Dominum propter charitatem:& ſuum lumen accen-
D dunt ad rerum contemplationem,prudentes virgines,dicentes.O Domine, iam
tandem deſideramus te recipere.Conſequenter iis quæ tu mandaſti viximus,nihil
prætermittentes eorum quæ præcepiſti.Quamobrem promiſſa quoque petimus.
Precamur autem quæ ſunt vtilia,vtpotè quod non conueniat à te petere quę ſunt
pulcherrima,& accipiemus omnia ad vtilitatem,etiamſi videantur eſſe mala quæ
accedunt exercitia,quę quidem nobis tua præbet œconomia, ad ſtabilitatem exer-
cendam & conſtantiam.Atque qui eſt quidem cognitione præditus, propter inſi-
gnem ſanctitatem,eſt paratior ſi petat non aſſequi, quàm ſi non petat aſſequi. Pre
catio quidem eſt ei vniuerſa vita, & cum Deo conuerſatio. Quòd ſi ſit mundus à
peccatis,omnino quod vult aſſequetur. Iuſto enim dicit Deus. Pete & dabo tibi:
E cogita & faciam. Si ſunt ergo vtilia, accipiet protinus, inutilia autem nunquam
petet:& ideo nó accipiet.Sic erit id quod vult. Quòd ſi quis dicat nobis quoſdam
etiam peccatores impetrare petitiones:hoc quidem raro fit propter iuſtam Dei bo
nitatem.Datur autem iis etiam qui poſſunt aliis benefacere.Vnde non fit donatio
propter eum qui petiit,ſed œconomia præuidens eum qui per ipſum eſt ſaluus fu-
turus,rurſus iuſtam facit donationem.Iis autem qui ſunt digni,ea etiam quæ verè
ſunt bona dantur etiã non petentibus. Quando ergo non neceſſitate vel metu vel
ſpe fuerit iuſtus aliquis, ſed ex libero animi inſtituto,hæc dicitur via regia,quam
ingreditur regale genus.Sunt autem lubricę & pręcipites aliæ ab ea declinationes.
Si quis ergo metum & honoré abſtulerit,neſcio an adhuc ſuſtinuerint afflictiones
F præclari qui liberè loquuntur Philoſophi. Cupiditates ergo & alia peccata dicta
ſunt tribuli & valli.Operatur ergo is qui eſt pręditus cognitione,in vinea Domi-
ni,plantans,putans,irrigans,verè diuinus agricola eorum qui ſunt plantati in fide.
Et qui malum quidem non fecerunt, æquum cenſent vt otii mercedem accipiant.

Qui autem bona fecit ex nudo ac puro animi inſtituto, exigit mercedem vt bonus A
operarius. Duplam certè is accepiſſet, & propter ea quę non fecit, & propter ea quę bene fecit. Hic qui eſt cognoſcendi poteſtate pręditus, à nemine tentatur, niſi Deus permiſerit, idque propter eorum qui cum eo verſantur vtilitatem. Cõfirmat certè ad fidem per virilem adhortans tolerantiam. Et profectò propterea beati Apoſtoli, ad confirmandas & ſtabiliendas eccleſias, ad experientiam & teſtimoniũ ducti ſunt perfectionis. Cum ergo habeat is qui eſt cognitione pręditus, vocem in auribus reſonantem quę dicit. Quem ego percuſſero, tu eius miſerere, petit vt ii etiam qui odio habent, ducantur pœnitentia. Nam quod de maleficis in ſtadiis ſumitur ſupplicium, eſt etiam puerorum non contemplari. Non poteſt enim fieri vt ab iiſdem vnquam doceatur vel delectetur is qui eſt pręditus cognitione, qui ex li B
bero animi inſtituto vt bonus eſſet & honeſtus ſe exercuit. Et ideo qui voluptatibus minimè eſt liquefactus, nec in peccata vnquam incidit alienorum malorũ exemplis non caſtigatur. Multum autem abeſt vt terrenis voluptatibus & ſpectaculis delectetur, qui mũdanas, & ſi ſint diuinę contempſit promiſſiones. Non omnis ergo
Matth.7. qui dicit, Domine, Domine, ingredietur in regnum Dei, ſed qui facit voluntatem Dei. Is autem fuerit qui eſt cognitione præditus operarius, qui mundanas quidem vincit cupiditates, licet ſit adhuc in carne. De iis autem quæ cognouit futuris, & quæ adhuc ſub viſum non cadunt, tam certam habet perſuaſionem, vt ea magis adeſſe putet quàm quæ ſunt præſentia. Hic eſt aptus & opportunus operarius, qui iis quidem quæ nouit lætatur, quòd autem in huius vitæ neceſſitatibus volutetur, ani C
mo contrahitur, nondum dignatus efficace eorum quæ nouit participatione. Hac ratione hac vita vtitur tanquam aliena, quantum requirit neceſſitas. Nouit ipſe ieiunii quoque ęnigmata horum dierum, quarti, inquam, & ſexti. Dicitur autem ille quidem Mercurii, hic verò Veneris. Ecce enim ieiunat in vita & ab auaritia & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia. Fornicationis enim iam tres ſupremas ex Apoſtoli ſententia poſuimus differentias, libidinem, auaritiam, idololatriam, Ieiunat ergo etiam ex lege à malis actionibus, & ex Euangelii perfectione à malis cogitationibus. Ei exhibentur etiam tentationes, non ad expiationem, ſed ad propinquorum, vt diximus, vtilitatem, ſi laborum & dolorum periculo facto, eos cõtempſerit & amandarit. Eadem eſt etiam ratio de voluptate, eſt enim res maxima, cum D
quis eam expertus fuerit, deinde abſtinuiſſe. Quid enim magnum, ſi quis ſe contineat ab iis quæ non nouit? Is cum executus ſit præceptum quod eſt ex Euangelio, facit illum diem Dominicum, quando malam abiecerit cogitationem, & acceperit eam quæ eſt ex cognitione, eam quæ eſt in ipſo, Domini glorificans reſurrectionem. Quinetiam cum theorematis quod eſt ex ſcientia acceperit comprehenſionẽ, ſe Dominum videre exiſtimat, viſum ſuum deducens ad ea quæ cadunt ſub aſpectum, etſi videatur videre ea quæ non vult videre, caſtigans videndi facultatem, cum ſenſerit ſe voluptate affici ex applicatione viſus. Nam hoc ſolum vult videre & audire quod ad ſe pertinet. Iam verò fratrum animas cõſiderans, carnis quoque pulchritudinem ipſa adſpicit anima, quæ ſolum id quod eſt honeſtum cõſueuit in- E
tueri abſque voluptate carnali. Fratres autem ſunt qui re vera per electam creationem, & morum conſenſionem, & operum ſubſtantiam, eadem faciunt & cogitant & loquuntur opera ſancta & honeſta, quæ Dominus voluit ipſos, cum ſint electi, ſentire. Nã fides quidem eſt in eo quòd eadem eligant. Cognitio autẽ, in eo quòd eadem didicerint & ſentiant. Spes autem, in eo quòd eadem faciant. Quòd ſi propter vitæ neceſſitatem in ſe nutriendo cõſumat aliquid temporis, ſe debitum fraudare exiſtimat, vt qui à ſuo auellatur negotio. Hinc fit re vera ne ſomnium quidẽ videat, quod non electo conueniat. Nam re vera is eſt totus hoſpes & peregrinus in tota vita, qui ciuitatem habitans, contemnit ea quæ ſunt in ciuitate, quæ apud F
alios habentur in admiratione, & viuit in ciuitate tanquam in ſolitudine, vt nõ locus eum cogat, ſed liberum eligendi arbitrium eum iuſtum oſtendat. Hic qui eſt cognitione pręditus, vt ſemel dicam, Apoſtolicã adimplet abſentiam, rectè viuens, accuratè

A accuratè cognoſcens,ſuos iuuans neceſſarios,montes propinquorum tráſmouens, & inæqualitatts ip ſorum animæ abiiciens. Quanquam vnuſquiſque noſtrum ſui eſt & vita & operarius.Qui autem etiam quæ ſunt optima agens vult latere homines,Domino ſimul & ſibi ipſi perſuadens quòd viuat ex præceptis, ea præferens ex eo quòd eſſe credidit.Vbi enim,inquit,eſt mens alicuius,illic eſt etiam eius theſaurus,ipſe ſeipſum diminuit,ad hoc nunquam contemnat fratrem qui fuerit in afflictione,propter eam quæ eſt in charitate perfectionem, ſi ſe ſciuerit facilius laturũ egeſtatem quàm frater.Exiſtimat certè illius dolorem eſſe dolorem proprium,& ſi ex ſua præbens inopia,propter beneficentiam aliquo afficiatur incommodo, id B non ægre fert,ſed adhuc magis auget beneficium.Habet enim puram & ſynceram fidem,eam quæ eſt de rebus,per opera & contemplationem laudans Euangelium. Atqui non laudem ab hominibus accipit,ſed à Deo,peragens ea quæ docuit Dominus.Hic cum attrahatur à ſpe propria,non guſtat ea quæ ſunt in mundo pulchra, omnia quæ hic ſunt magno animo deſpiciens,miſerens eorum qui poſt mortem caſtigantur,per ſupplicium inuiti confitentes, bonam ſemper habens conſcientiam & ſemper paratus ad exitum,vt peregrinus & hoſpes earum quæ hic ſunt hæreditatum,memor tantum propriorum,quæ autem hic ſunt omnia aliena exiſtimans,nõ ſolum Domini mandata admirans,ſed,vt ſemel dicam,per ipſam cognitionem particeps diuinę voluntatis,verè familiaris Domini, & mãdatorum electus et iuſtus, C regendi autem & regnandi poteſtate præditus,vt cognitione præditus, omne quidem aurum quod eſt ſuper terram & ſub terra,& regnum quod eſt à finibus ad fines Oceani deſpiciens,vt ſolum Domini cultum teneat. Quocirca & comedens, & bibens,& vxorem ducens ſi dicat Verbum,quinetiam ſomnia aſpiciens, ſancta facit & cogitat,ea ratione ſemper mundus ad orationem.Is verò etiam precatur cũ Angelis,vt qui iam fit etiam æqualis Angelis,neque eſt vnquam extra ſanctam cuſtodiam,& licet oret ſolus,habet chorum Angelorum vna aſſiſtentem. Duplicem is nouit,& eius qui credidit operationem,& eius quod creditur, eam quæ eſt pro digna excellentia.Nam iuſtitia quoq. eſt duplex, vna quidem propter charitatem, altera verò propter metum.Dictum quidem certè eſt,timor Domini caſtus,permaD nens in ſeculum ſeculi.Qui enim conuertuntur à timore ad fidem & iuſtitiam,permanent in ſeculum.Iam verò abſtinentiam à malis operatur is qui timet. Adhortatur autem benefacere charitas ædificans ſuper voluntarium,vt quis audiat à Domino.Non vos amplius dico ſeruos ſed amicos.Et iam cũ fiducia accedit ad preces. Genus autem ipſum orationis eſt gratiarum actio propter præterita,præſentia, & futura,vt quæ ſint per fidem iam præſentia.Id autem præcedit,accepiſſe cognitionem.Quinetiam ſic quoque petit vt viuat vitam in carne definitam,vt cognoſcendi poteſtate præditus,vt expers carnis,& conſequatur quidem quæ ſunt optima, fugiat autem quę ſunt deteriora.Petit autem alleuationem quoque eorum quę nos peccauimus,& conuerſionem ad agnitionem, tam acriter ſequens eum qui vocat E in exceſſu,quàm ille vocat,vt ita dicam,producens,propter bonam conſcientiam feſtinans ad agendas gratias, & vt cum illic fuerit cum Chriſto,vt qui ſeipſum dignum præbuerit propter puritatem, per contemperaturam habeat Dei virtutem quæ ſuppeditatur per Chriſtum. Non enim caloris participatione calidus, neque ignis,lucidus:ſed vult totus eſſe lux.Is accurate nouit id quod dictũ eſt. Niſi odio habueritis patrem & matrem,& præterea propriam quoque animam,& niſi ſignũ portaueritis.Nam & carnales affectiones, quæ voluptatis maximas habent illecebras,& magno animo deſpicit omnia quę ſunt accommodata ad creationem & nutritionem carnis.ſed etiam inſurgit aduerſus animam corpoream, imperium detrectanti ſpiritui experti rationis frenum iniiciens,quoniam caro concupiſcit aduerF ſus ſpiritum. Signum autem portare,eſt mortem circũferre,adhuc viuum renunciantem omnibus,quoniam non eſt æqualis charitas eius qui ſeminauit carnem,& eius qui animam creauit ad ſcientiam. Hic cum ad benefaciendi habitum peruenerit,dicto citius beneficio afficit,orans vt fratrum quidẽ peccatorum ſit particeps

Matth.6. Pſal.18. Ioan.15 Luc.14.

ad confeſſionem & cognatorum conuerſionem: ad propria autẽ bona amiciſſimis A
communicanda paratiſſimus: Ipſi autem ſic ei ſunt amici. Augens autem quæ apud
ipſum deponuntur ſemina, ea quam mandauit Dominus agricultura, manet quidẽ
nulli peccato affinis, ſit autem continens, & degit cum iis qui ſunt ſimili ſpiritu in
choris ſanctorum, etiamſi adhuc in terris detineatur. Hic toto die & nocte dicens
& faciens iuſſa Domini, ſupra modum lætatur, nõ ſolùm cum mane ſurgit & in me
ridie: ſed etiam cum deambulat & dormit & veſtes induit & exuit, & docet fi-
lium, ſi ſit genere filius. Inſeparabilis à mandato & à ſpe. Deo ſemper agens gratias,
ſicut animalia glorificantia, quæ allegoricè dicũtur per Eſaiam. Tolerans cuiuſuis
Iob.1. tentationis. Dominus, inquit, dedit Dominus abſtulit. Talis erat Iob quoque, qui
propter in Dominum charitatem omnia ſibi externa vnà cum ſanitate auferenda B
depoſuit. Erat enim, inquit, iuſtus, ſanctus, abſtinens ab omni improbitate. San-
ctum autem ſignificat ea iura quæ ad Deum pertinẽt & omnem œconomiam, quæ
quidem ſciens, erat prẹditus cognitione. Oportet enim neque ſi ſint bona, eis eſſe
nimium deditum, neque rurſus ſi mala, nimium ẹgreferre: ſed vtriſque eſſe ſupe-
riorem, hæc quidem conculcantem, illa verò ad ẹgenos tranſmittentem. In diſpen
ſando autem & ſe demittendo & accommodando eſt admodum cautus is qui eſt
præditus cautione, ne forte non intelligatur, aut pro conſtitutione habeatur di-
ſpenſatio. Nunquam meminit eorum quæ in ſe peccata ſunt, ſed ea remittit. Quo-
circa iuſtè etiam orat, dicens. Dimitte nobis, nam nos quoque dimittimus. Nam
hoc quoque vnum eſt ex iis quæ vult Deus, nihil concupiſcere, nullũ habere odio. C
Eſt enim opus vnius voluntatis, omnes homines. Nunquid autem eum qui eſt co-
gnitione præditus, perfectum eſſe volens Seruator noſter, ſicut patrem cœleſtem,
hoc eſt ſeipſum, dicens. Venite filii, audite à me timorem Domini, non vult nos
Esal.33. amplius opus habere auxilio quod datur per Angelos, ſed à ſeipſo cum dignus eua
ſerit accipere, & à ſeipſo habere præſidium per obedientiam. Qui talis eſt, exigit à
Domino, non autem petit, & egentibus fratribus non petet is qui eſt cognitione
præditus, pecuniæ copias ad eis impertiendum: ſed optabit illis ſuppeditari ea qui-
bus indigent. Nam ſic dat etiam preces iis qui indigent, is qui eſt præditus cogni-
tione, & non per preces inſcienter ſimul præbet & ſimpliciter. Sæpe ergo pauper-
tas & morbus, & tales tentationes, præbentur ad admonitionem & correctionem D
præteritorum, & ad curam futurorum. Qui eſt eiuſmodi, his petens alleuationẽ,
vt qui habeat id quod eſt eximium cognitionis, non propter vanam gloriam, ſed
propter hoc ipſum quòd ſit cognitione prẹditus, exercet ipſe beneficentiam, vt qui
factus ſit inſtrumentum Dei bonitatis. Dicunt autem Matthiam Apoſtolum inter
cẹtera dixiſſe. Si electi vicinus peccauerit, peccauit electus. Nam ſi ſe ita geſſiſſet vt
iubet Verbum ſeu ratio, eius vitam ita eſſet reueritus vicinus vt non peccaſſet.
1.Cor.3 Quid ergo dicemus de eo qui eſt præditus cognitione? An neſcitis, inquit Apoſto-
lus, quòd templum Dei eſtis? Diuinus ergo eſt is qui eſt præditus cognitione, &
iam ſanctus, qui Deo afflat & afflatur. Iam verò oſtendens ſcriptura eum eſſe alie-
num à peccato, eum quidem qui offendiſſet vendit alienigenis. Ne aſpiciat au- E
tem ad concupiſcentiam mulierem alienam, dicens, apertè dicit peccatum eſſe alie
num, & præter naturam templi Dei. Templum autem, vnum quidem eſt magnum
vt eccleſia, alterum verò paruum, vt homo qui ſeruat ſemen Abrahæ. Non concu
piſcet ergo aliquid aliud, qui habet Deum qui requieſcit. Iam verò relictis omni-
bus quæ ſunt impedimento, & deſpecta tota quæ eum abſtrahit materia, cœlum ſe
cat per ſcientiam: & ſpiritalibus tranſmiſſis eſſentiis, & omni principatu & pote
ſtate, tangit ſupremos thronos, ad illud ſolum tendens, propter quod ſolum cogno
ſcebat. Serpente ergo commixto cum columba, ſimul perfectè viuit & cum bona
conſcientia, ſpem fide commiſcens ad expectationem futuri. Sentit enim donum F
quod accepit, vt qui dignus ſit habitus qui conſequeretur, & tranſlatus ſit à ſerui-
tute in filiorum adoptionem, conſequenter ſcientiæ: & neque non Deum cogno-
uerit, vel potius ſit ab ipſo cognitus propter finem, & pro gratiæ meritis oſtendat
operationes.

A operationes. Opera enim ſequuntur cognitioné, non ſecus ac vmbra corpus. Merito ergo nihil eum conturbat ex iis quæ accidunt, neque quidquam veretur ex iis quæ diuino conſilio fiunt propter vtile, neq. erubeſcit mori, vt qui bonam habeat conſcientiam, vt oſtendatur poteſtatibus, ab omnibus, vt ſemel dicam, animæ maculis emundatus, & qui ſciat poſt exceſſum ex hac vita fore vt ſecum agatur melius. Vnde iucundum & vtile nunquam præfert œconomiæ & diuino conſilio, per mandata ſeipſum exercens vt euadat Domino gratus & acceptus in omnibus, & apud mundum laudabilis, quandoquidem dependent omnia ab vno Deo omnipotente. IN propria, inquit, venit filius Dei, & ſui eum non receperunt. Quamob- Ioan.1.
B rem etiam in vſu rerum mundanarum, non ſolùm agit gratias & admiratur creaturam, ſed etiam vtens vt oportet laudatur, quoniam ei finis definitus contemplationem per operationem ex cognitione profectam, quæ fit conuenienter mandatis. Hinc iam per ſcientiam colligens viaticum contemplationis, poſtquam magnificè accepit magnitudinem contemplationis, procedit ad tranſlationis ſanctam remunerationem. Audiuit enim Pſalmum dicentem. Circundate Sion, & comprehendite eam, narrate in turribus eius. Significat enim, vt arbitror, eos qui Verbum altè Pſal.47 ſuſceperunt, futuros altos vt turres, & firmiter & ſtabiliter ſtaturos in fide & cognitione. Et hæc quidem quàm fieri poteſt breuiſſimè dicta ſint Græcis inſtar ſeminis, de eo qui eſt præditus cognitione. Sciendum eſt autem, quòd ſi vnum vel al-
C terum ex his fidelis rectè geſſerit, non tamen geret omnia, neque cum ſumma illa ſciẽtia cum qua is qui eſt præditus cognitione. Atque illius quidem, vt ita dicã, impatibilitatis quæ nobis eſt in eo qui eſt præditus cognitione, per quam perfectio eius qui eſt fidelis, per charitatem in virum perfectum procedens ad mẽſuram peruenit ætatis, Deo aſſimilata, vt quæ verè facta ſit æqualis Angelis, ſuccurrunt multa alia, quæ ex ſcriptura adduci poſſunt, teſtimonia. Satius autem exiſtimo hanc laudem propter orationis prolixitatem iis relinquere qui volunt laborare, permittentes vt vna etiam elaborent dogmata per allegationem ſcripturarum. Vnius autem breuiſſimè meminero, ne locum prætermittam non adnotatum. Dicit enim diuinus Apoſtolus in priori epiſtola ad Corinthios. Audet aliquis veſtrum habens ne- 1.Cor.6
D gotium, cum alio, iudicio contendere apud iniuſtos, & non apud ſanctos? An neſcitis quòd ſancti mundum iudicabunt, & quæ ſequuntur. Cum ſit autem ea pars maxima, opportunis dictorum Apoſtolicorũ vtentes dictionibus, pauciſſimis perſequentes, & dictionem enuntiantes veluti metaphraſticè, oſtendemus ſentẽtiam dicti Apoſtolici, per quam deſcribit perfectionem eius qui eſt præditus cognitione. Non conſtituit enim eum qui eſt præditus cognitione, ex hoc ſolùm quòd magis iniuria afficiatur, quàm afficiat: ſed eum docet etiam obliuiſci acceptę iniuriæ, nec permittens malè precari ei qui fecit iniuriam. Scit enim Dominum quoq. aperte iuſſiſſe orare pro inimicis. Dicere enim eum qui & affectus iniuria iudicio contendere apud iniuſtos, nihil eſt aliud quàm velle videri vicem reddere, & velle iniu-
E riam referre, quod quidem eſt ipſum quoque ſimiliter facere iniuriam. Dicere autem aliquos velle apud ſanctos iudicio contendere, oſtendit eos qui petunt precibus vt iis qui fecerunt iniuriam par pari referatur, & eſſe quidem prioribus ſecundos meliores, ſed nondum planè obedientes, niſi iniuriæ perfectè obliuiſcentes ex doctrina Domini precentur etiam pro inimicis. Pulchrum eſt ergo quòd bonam mentem ex ea quæ eſt ad fidem pœnitentia acceperint. Nam etſi veritas eos videatur habere inimicos qui inuident & æmulantur, ipſa tamen nulli eſt inimica. Nã & Deus facit Solem ſuum oriri ſuper iuſtos & iniuſtos. Quinetiam ipſum Dominum miſit ad iuſtos & iniuſtos, & qui contendit Deo aſſimilari, per maximam iniuriæ acceptę obliuionem, remittens ſeptuageſies ſepties, vtpote per totam vitam
F & vniuerſam mundi conuerſionem quæ hebdomadibus quæ numerantur ſignificatur, eſt benignus & clemens in quemlibet, etiamſi quis hoc vniuerſum in vita viuens tempus, iniuria afficit eum qui eſt præditus cognitione. Non ſolùm enim poſſeſſionem vult virum bonum aliis permittere ex iis qui ipſum affecere iniuria: ſed

etiam vult iuſtum ab illis iudicibus petere remiſſionem peccatorū iis qui in ipſum A
peccarunt. Et meritò, ſi quidem in eo ſolum quod eſt externum, & in eo quod perti
net ad corpus, ſi vel ad mortem vſque procedatur, detrimento afficiunt ii qui co-
nantur facere iniuriam, ex quibus nihil eſt quod ſit proprium eius qui eſt præditus
cognitione. Quemadmodum autem Ange los qui defecerunt iudicabit quiſpiam,
qui ipſe defecerit ab illa lenitate, & acceptæ iniuriæ obliuione, quam præſcribit
Euangelium? Cur non ergo potius, inquit, iniuria afficimini? Cur non potius frau
damini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis, eis ſcilicet male precātes qui peccant
per ignorantiam: & fraudatis Dei clementia & bonitate, quantum eſt in vobis, eos
quibus malè precamini, fratres dicens non eos ſolos qui ſunt in fide ſed etiam pro-
ſelytos. An enim is qui nunc eſt inimicus ſit poſtea crediturus, nos nōdum ſcimus. B
Ex quibus apertè colligitur, etſi non eſſe omnes, at nobis quidem ipſis videri eſſe
fratres. Iam verò omnes quoque homines qui ſunt vnius Dei opus & vna imago,
vna circundati ſubſtantia, etiamſi ſint alii aliis magis obſcurati, ſolus cognoſcit is
qui ſcit etiam per creaturas operationem, per quam rurſus Dei adoras voluntatē.
An neſcitis quòd iniuſti regnum Dei non poſſidebunt. Iniuriam ergo facit qui re-
fert iniuriam, ſeu facto ſeu verbo, ſiue etiam volendi cogitatione, quam poſt legis
pædagogiam circūſcribit Euangelium. ET hæc quidem eratis. Tales ſcilicet, qua-
les adhuc ſunt quibus ipſi non ignoſcitis. SED abluti eſtis. Non abſolutè vt reli-
qui, ſed cum per cognitionem abieciſtis animę affectiones, vt pro viribus aſſimila-
remini bonitati Dei prouidentiæ, & per tolerantiam, & per acceptę iniuriæ obli- C
uionem. Super iuſtos & iniuſtos, Verbi & operum benignitatis lucem, ſicut Sol,
emittentes, ſiue hoc animi magnitudine, hoc ſibi vendicabit is qui eſt præditus co-
gnitione: ſiue imitatione eius quod eſt melius. Tertia eſt autem cauſa. Remitte, &
remittetur tibi, veluti cogente mandato ad ſalutem propter inſignem bonitatem.
SED ſanctificati eſtis. Ei enim qui ad hunc venit habitum, ſanctum eſſe conuenit,
nullo modo cadendo in nullam animi perturbationem, ſed perinde ac ſi carne ca-
reat, & abſque hac terra ſanctus euaſerit. Quamobrem iuſtificati eſtis, inquit, no
mine Domini. Facti eſtis, vt ita dicam, ab ipſo, vt iuſti eſſetis ſicut ipſe, & ſpiritui
ſancto, quoad eius fieri potuit, commixti & contemperati eſtis. Num enim omnia
mihi licent? Sed non in poteſtatem redigar, inquit, vt aliquid faciam vel cogitem D
vel loquar præter Euangelium. Eſcę autem ventri, & venter eſcis. Quas Deus de-
ſtruet. Hoc eſt, eos qui ſic cogitant & viuunt, tanquam nati ſint vt comedant, non
autem comedunt vt viuant quidem per conſequentiam, cognitioni autem atten-
dant principaliter. Et nunquid eos eſſe dicit veluti carnes ſancti corporis? Corpus
autem allegoricè dicitur Domini eccleſia, ſpiritalis & ſanctus chorus, ex quibus
ii qui vocantur ſolum nomine, viuunt autem non ex ratione, ſunt carnes. Hoc
autem corpus ſpiritale, hoc eſt, ſancta eccleſia, non fornicationi, nec ab Euan
gelio defectioni. Quæ nullo modo oportet inire conſuetudinem & familiari-
tatem cum vita gentilium. Fornicatur enim in eccleſiam eius quoque corpus,
is qui gentiliter viuit in eccleſia, ſiue in facto, ſiue in verbo, ſiue etiam in ipſa E
cogitatione. Qui huic adhęret meretrici, ei inquam quæ eſt præter teſtamen-
tum operationi, fit aliud corpus non ſanctum in carnem vnam, & vitam gen-
tilem & ſpem aliam. Qui autem adhæret Domino in ſpiritu, corpus ſpirita-
le, diuerſum genus congreſſionis. Filius hic totus, homo ſanctus, impatibilis,
cognitione præditus, perfectus, formatus doctrina Domini, vt cum facto & ver-
bo & ipſo ſpiritu Domino adhęſerit, recipiat illam manſionem quæ debetur ei qui
ſic vir euaſit. Sufficit hoc ſpecimen eis qui habent aures. Non eſt enim euoluendum
myſterium, ſed tantum eſt oſtendendum quantum ſufficit ad reuocandum in me-
moriam iis qui ſunt participes cognitionis, qui etiam intelligent quemadmodum
dictum ſit à Domino. Eſtote vt pater veſter perfecti, perfectè peccata remittentes, F
& acceptæ iniuriæ obliuiſcentes, & viuentes in habitu impatibilitatis. Quomodo
enim perfectum dicimus Medicum, & perfectum Philoſophum: ita, vt opinor, per

ſectè

A fectè cognitione præditum. Sed nihil ex his, etſi ſit maximum, aſſumitur ad Dei ſi-
militudinem. Non enim, vt Stoici valde impiè, hominis & Dei eandem virtutem
eſſe dicimus. Nunquid ergo debemus eſſe perfecti, vt vult pater. Nequaquã enim
fieri poteſt vt ſit aliquis perfectus vt eſt Deus. Vult autem Pater nos ita viuentes
vt obediamus Euangelio, perfectos fieri citra reprehenſionem. Si ergo dicti quod
ita prolatum eſt vt ei aliquid deſit, id quod deficit ſubaudierimus, ad locum implẽ
dum iis qui poſſunt intelligere: & voluntatem Dei cognoſcemus; & pro dignitate
mandati ſimul piè & magnificè viuemus. Quoniam autem eſt conſequens reſpon-
dere iis quæ à Græcis & Iudæis nobis obiiciuntur: in nonnullis autem dubitatio-
B nibus ſimiliter atque prædicti nos reprehendunt quæ aliam ſequuntur doctrinam
hæreſes, bene habuerint vt prius expurgatis iis quæ ſunt impedimento, parati ad
ſoluendas dubitationes, progrediamur ad ſequens Stroma. Primum ergo hoc ad-
uerſus nos adducunt, dicentes non oportere credere propter diſſenſionẽ hęreſum
Retardatur enim ac differtur veritas dum alii alia dogmata conſtituunt. Ad quos
dicimus, quòd & apud vos Iudæos, & apud eos qui inter Græcos fuere in maxima
exiſtimatione, Philoſophos, fuere plurimæ hæreſes: neque tamen ideo dubitandũ
eſſe dicitis philoſophari, aut ſe Iudaicę tradere diſciplinę, propter eam quę eſt in-
ter ſe veſtrarum ſectarum diſſenſionem. Pręterea autẽ fore vt in veritate ſeminen-
tur hęreſes, vt in frumento zizania, propheticè dictum eſt à Domino, & fieri non
C poteſt vt non fiat id quod pędictum eſt eſſe futurum. Huius autem cauſa eſt, quòd
quidquid eſt pulchrum ſequitur Momus. Num ergo ſi quis pacta conuenta non ob
ſeruauerit, & tranſgreſſus fuerit eam quæ fit apud nos confeſſionem, propter eum
qui non ſtetit ſuæ profeſſioni, abſtinebimus nos quoque à veritate? Sed vt opor-
tet virum probum minime eſſe mendacem, & nihil infirmare eorum quæ eſt polli-
citus, etiamſi aliqui alii pacta conuenta tranſiliant: ita nos quoque nullo modo cõ
uenit tranſilire regulam eccleſiaſticam, & maximè eam quæ fit de rebus maximis
profeſſionem, nos quidem obſeruamus: illi verò tranſiliunt. Eſt ergo credendum
iis quæ firmiter adhęrent veritati. Iam verò nobis vt largè vtentibus hac defenſio-
ne licet ad eos dicere, quòd medici quoque quorum conuenienter ſuis ſectis diuer-
D ſæ ſunt ſententiæ, ex æquo reipſa curant. Num ergo quiſpiam ægrotans & vt cure
tur opus habens, non admittit medicum propter eas quæ ſunt in medicina hæreſes?
Neque ergo qui anima ægrotat, & eſt plenus ſimulachris, pro ſanitate & ad Deum
conuerſione prætexat vnquam hæreſes. Certè propter probatos, inquit, ſunt hæ-
reſes. Probatos autem dicit, vel eos qui venientes ad fidem, maiori electione acce
dunt ad doctrinam dominicam, tanquam probos argentarios qui nummum Do-
mini adulterinum diſcernũt ex falſa impreſſione, aut eos qui in ipſa fide iam probi
euaſerunt, & in vita, & in cognitione. Propterea ergo maiori cura opus eſt & pro
uidentia, vt examinetur quomodo ſit exactè & perfectè viuendum, & quænam
ſit vera pietas & rectus Dei cultus. Clarum eſt enim quòd cum veritas ſit ardua &
E difficilis, propterea certè fuerunt quæſtiones, ex quibus quæ nimio ſui amore labo
rant, & ſunt ambitioſæ & gloriæ cupidæ, ſunt hæreſes eorum qui non didicerunt
quidem, neque verè acceperunt, ſed ſibi cognitionis ſumpſere perſuaſionem. Eſt
ergo nobis maiore ſtudio & cura perſcrutanda ea quæ verè eſt veritas, quę ſola ver
ſatur circa eum qui verè eſt Deus. Laborem autem conſequitur dulcis inuentio &
memoria. Eſt ergo labor inueniendi ſubeundus propter hęreſes: ſed non eſt omni-
no deficiendum. Neque enim ſi appoſitus ſit fructus, vnus quidem verus & matu-
rus: alius verò factus ex cera quam maximè ſimilis: propter ſimilitudinem eſt abſti
nendum ab vtroque. Simul autem diſcernendum eſt comprehendente contempla-
tione, & principali conſideratione, verum ab eo quod apparet. Et quomodo ſi vna
F quidem ſit via regia, & multæ etiam aliæ, ex quibus aliquę ferunt in præcipitium,
aliquæ verò ad fluuium rapidè fluentem, aut ad mare profundum, non dubitauerit
quiſpiam viam ingredi propter diſſenſionem, ſed vtetur via regia & trita & ſeiun
cta à periculo. Ita cum alii alia dicant de veritate, non eſt diſcedendum, ſed eſt exa-

ctius & diligentius inquirenda eius exactiſſima & accuratiſſima cognitio. Nam cũ A
oleribus hortenſibus vnà etiam naſcuntur herbæ. Num ergo abſtinent agricolæ à
cultura hortorum? Cũ ergo habeamus à natura multa quæ nos incitant & dant oc
caſionem ad ea quæ dicuntur examinanda: debemus etiam veritatis inuenire con-
ſequentiam. Quocirca meritò etiam condemnamur, non aſſentientes iis quibus
oportet parere, non diſcernentes id quod repugnat & indecorum & præter natu-
ram & falſum, à vero & conſentaneo, & decoro & eo quod eſt ſecundum naturã,
quibus quidem vtendum eſt vt quæ incitent & ſint occaſio agnoſcendæ eius quæ
verè eſt veritatis. Græcis ergo eſt inanis hic prætextus. Volentibus enim licebit in-
uenire veritatem. Iis autem qui cauſas adducunt quæ carent ratione, eſt iudicium
quod nullam habet excuſationem. Vtrum enim perimunt, an aſſentiuntur eſſe de- B
monſtrationem? Exiſtimo omnes eſſe conſeſſuros præter eos qui ſenſus perimunt.
Cum ſit autem demonſtratio, neceſſe eſt deſcẽdere ad quæſtiones, & per ipſas ſcri-
pturas diſcere demonſtratiue, quemadmodum lapſæ quidem ſunt hæreſes: quem-
admodum autem in ſola veritate & antiqua eccleſia ſit perfectiſſima cognitio, &
ea quæ eſt re vera optima hæreſis, id eſt, electio. Ex iis autem qui declinant à verita
te, alii quidem ſeipſos ſolos, alii vero propinquos quoque conantur fallere. Atque
ii quidem qui appellantur δοξόσοφοι hoc eſt, opinione ſapientes, qui ſe veritatem in
ueniſſe exiſtimant, nullam habentes veram demonſtrationem, ii ſeipſos decipiunt,
ſe acquieuiſſe exiſtimantes, quorum non parua eſt multitudo, & quæſtiones decli- C
nantium propter confutationes, & doctrinam vitantium propter condemnatio-
nem. Qui autem eos qui accedunt decipiunt, ſunt valde callidi & aſtuti, qui etiamſi
ſatis aſſequantur ſe nihil ſcire, probabilibus tamen argumentis obſcurant verita-
tem. Alia eſt autem, vt opinor, natura probabilium argumentorum, & alia verorũ.
Et quòd neceſſe ſit nomen hæreſum ita dici vt veritati opponatur & ab ea diſtin-
guatur, cognoſcimus. A qua cum quædam ad hominum perniciem auulſerint So-
phiſtæ, humanis à ſe inuentis ea infodientes artibus, gloriantur ſe præeſſe diatribæ
ſeu ſcholæ potius quàm eccleſiæ. Sed qui in rebus pulcherrimis laborem impende-
re ſunt parati, non potius deſiſtent quærere veritatem, quàm ex ipſis ſcripturis ac-
ceperint demonſtrationem. Ac ſunt quidem quidam cõmunes hominum iudices, D
vtpote ſenſus. Alii autem, eorum qui cõſultarunt & exercuerunt ea quę vera ſunt,
nempe quæ ſunt verarum & falſarum orationum artes per mentem & ratiocina-
tionem. Maximum eſt autem deponere opinionem, conſiſtendo in medio accuratę
perfectęque ſcientiæ, & temerariæ ſapientiæ opinionis, & noſſe quòd qui ęternam
ſperat quietem, cognoſcit etiam eius ingreſſum qui eſt laborioſus & arctus. Et qui
ſemel admiſit Euangelium, & ſalutare, inquit, quando cognouerit, ne ad ea quæ
ſunt retro conuertatur ſicut vxor Loth, neque ad priorem vitam quæ dat operam
rebus ſenſilibus. Sed neque recurrat ad hæreſes. Aſſuefaciunt enim neſcio quomo
do eum qui non eſt noſſe Deum. Qui enim diligit patrem vel matrem plus quàm
me, qui ſum verè pater & magiſter veritatis, qui regenero & recreo, foueoque & E
alo electam animam, non eſt me dignus, vt ſit, inquit, Dei filius, & Dei diſcipulus,
Luc. 9. & ſimul etiam amicus & cognatus. Nemo enim ad ea quæ ſunt retro reſpiciens, &
manum ſuam mittens ad aratrum, eſt aptus regno Dei. Sed, vt videtur, multis in ho
diernum diem videtur Maria eſſe puerpera propter ortum filii, cum non ſit puerpe
ra. Etenim dicunt aliqui eam poſtquam peperiſſet, inſpectam ab obſtetrice, inuen
tam fuiſſe virginem. Tales autem ſunt nobis ſcripturæ Dominicæ, veritatem pa-
rientes, & manentes virgines cum occultatione myſteriorum. peperit, & non pepe
rit, inquit ſcriptura, vt quæ ex ſe, non ex coniunctione conceperit. Quamobrem
ſis qui ſunt cognitione præditi conceperunt ſcripturæ. Hæreſes autem, vt quæ nõ
intellexerint, amandant tanquam quæ non conceperint. Cum autem omnes homi F
nes idem habeant iudicium, alii quidem Verbum quod dictat ſequentes, faciunt ar
gumenta; Alii autem cum ſeipſos dediderint voluptatibus, ſcripturam torquent
ad ſuas cupiditates. Opus eſt autem, vt opinor, amatori veritatis robore animi. Ne
ceſſe

A ceſſe eſt enim labi in maximis, eos qui res maximas aggrediuntur, niſi regulam veritatis ab ipſa veritate acceptam tenuerint. Qui autem ſunt eiuſmodi, vt qui à recta via exciderint, meritò etiam fallũtur in plurimis ſingularibus, propterea quòd non habeant verorum & falſorum iudicium planè exercitatum in iis quæ oportet eligere. Si enim haberent, parerent ſcripturis diuinis. Quomodo ergo ſi quis fiat beſtia ex homine, ſimiliter atque ii qui fuerant infecti venenis Circes: ita homo Dei eſſe, & Domino fidelis eſſe perdidit, qui aduerſus eccleſiaſticam recalcitrauit traditionem, & in humanarum hæreſum deſiluit opiniones. Qui autem ex errore reuerſus, obediit ſcripturis, & vitam ſuam permiſit veritati, Deus quodam modo ex homine efficitur. Principium enim doctrinæ habemus Dominum, qui & per
B Prophetas, & per Euangelium, & per beatos Apoſtolos, multiſariam multiſque modis à principio ad finem deducit cognitionis. Principium autẽ ſi quis alio opus habere exiſtimauerit, non vtique verè potuerit conſeruari principium. Qui eſt ergo ex ſeipſo fidelis, Dominica ſcriptura & voce eſt fide dignos, quæ per Dominum exercetur ad hominum beneficium. Ipſa autem iudice vtimur ad res inueniendas. Quidquid autem iudicatur, non creditur, priuſquam fuerit iudicatum. Quare nec eſt principium id quod opus habet iudicio. Meritò ergo cum fide comprehenderimus principium indemonſtrabile, & ex redundanti quadam copia demonſtrationes ab ipſo principio ſumpſerimus de principio, voce Domini erudimur ad agnitionem veritatis. Nõ enim abſolutè enuntiantibus hominibus fidem habuerimus,
C quibus licet etiam enuntiare contrarium. Si autem non ſatis eſt ſolùm abſolutè dicere quod viſum eſt, ſed oportet etiam probare quod dictum eſt, non expectamus teſtimonium quod datur ab hominibus, ſed voce Domini probamus quod quæritur, quæ eſt magis fide digna quàm quæuis demonſtrationes, vel potius quæ eſt ſola demonſtratio per quam ſcientiam, qui ſolùm quidem guſtauere ſcripturas, ſunt fideles. Qui autem etiam vlterius proceſſerunt, ſunt perfecti gnomones veritatis, ii ſcilicet qui ſunt cognitione præditi, quandoquidem etiam in iis quæ ad vitã pertinent, eos qui ſunt rudes ſuperant artifices, & per cõmunes notiones exprimunt id quod eſt melius. Sic ergo nos quoque ex ipſis de ipſis ſcripturis perfectè demonſtrantes, ex fide perſuademus demonſtratiue. Quòd ſi Propheticis quoque ſcriptu-
D ris vti auſi fuerint qui perſequuntur hæreſes: primum quidam non omnibus. Deinde non perfectis, neque vt dictat corpus & contextura Prophetiæ: ſed eligentes ea quæ dicta ſunt ambiguè, traducunt ad proprias opiniones, paucas voces ſparſim carpentes, non id conſiderantes quod ex ipſis ſignificatur, ſed ipſa nuda dictione vtentes. Nam in omnibus ferè dictis quę adducunt, inueneris ipſos ſola nomina attendentes, vt qui mutent ſignificata, neque quemadmodum dicantur cognoſcant, neque iis quas afferunt allegationibus ita vt earum natura poſtulat vtantur. Veritas autem non inuenitur in eo quòd transferat ſignificata. Sic enim omnem veram euertent veritatem. ſed in eo quòd cõſiderent quid Domino & omnipotenti Deo perfectè conueniat & eum deceat, & in eo quòd confirment vnumquodque ex iis
E quæ demonſtrantur per ſcripturas, ex ipſis rurſus ſimilibus ſcripturis. Neque ergo volunt conuerti ad veritatem, vt quos pudeat deponere commodum ſui in ſeipſos amoris, neque ſciunt qua ratione poſſint ſuas ſtabilire opiniones, ſcripturis vim afficientes. Cum autem ad falſa in vulgus proferendum dogmata proceſſerint, cum omnibus ferè ſcripturis euidenter pugnantes, & ſemper à nobis qui contra eos dicimus confutati, quod reliquum eſt, nunc adhuc quoque ſuſtinent: partim quidem ex Propheticis aliqua non admittere: partim autem nos, tanquam qui ſimus alterius naturæ, non poſſe quæ ſunt illorum propria intelligere calumniantur. Nonnũquam autem etiam cum conuincuntur, ſua negant dogmata, apertè confiteri eru-
F beſcentes quæ ſe ſeorſum ſic docere gloriantur. Sic enim in omnibus hæreſibus videre licet, perſequendo ipſorum dogmatum nequitias. Nam poſtquam à nobis euerſi fuerint, oſtendentibus ipſos apertè aduerſari ſcripturis, duorum alterum videre licet fieri ab iis qui præſunt dogmati. Aut enim ſuorum dogmatum cõſequen-

tiam, aut ipſam Prophetiam, vel potius ſuam ipſorum ſpem deſpiciunt. Semper.n. A
ſibi ſumunt id quod eis viſum fuerit eſſe euidentius, quàm quod dictum eſt à Do-
mino per Prophetas, & ab Euangelio, & etiam Apoſtolorum teſtimonio compro
batum & confirmatum: Cum viderent ergo ſibi imminere periculum, non de vno
dogmate, ſed de conſeruanda hæreſi, non veritatem inuenire (nam cum quę ſunt
in medio poſita & in promptu ſunt apud nos legiſſent, ea vt vilia contempſerunt)
ſed quod eſt commune fidei ſuperare contendentes, exceſſerunt à veritate. Nam
cum eccleſiaſticæ cognitionis non didiciſſent myſteria, neq. veritatis percepiſſent
magnitudinem, vt qui in perſerutando rerum profundo fuiſſent ſocordes, & ſuper
ficie tenus legiſſent, ſcripturas valere iuſſerunt. Inani ergo ſapientiæ opinioni ela-
ti, perpetuo litigant, apertè oſtendentes ſe magis curare vt videantur quàm vt phi B
loſophentur. Iam verò cum non neceſſariis rerum nitantur principiis, & humanis
moti opinionibus, vt finis deinde eis neceſſariò ſequatur comparant, ſauciantur ar
gumentis eorum qui veram tractant philoſophiam, & quidnis potius tolerant, &
omnem, vt aiunt, rudentem mouent, etiamſi futuri ſint impii, propterea quòd nõ
credant ſcripturis, quàm à ſectę ſibi grato honore traducitur, & à vulgo iactata in
eorum eccleſiis prima ſede, propter quam, illam quoque conuiuialem, per eam quę
falſo nomine appellatur charitatem, primum accubitum amplectuntur. Quę eſt au
tem apud nos agnitio veritatis, vt ex iis quæ iam ſunt credibilia, iis quæ nondum
ſunt, fides habeatur efficit, quę quidem eſt eſſentia, vt ita dicam, demonſtrationis. C
Sed omnis, vt videtur, hæreſis ab initio habet aures quæ non audiunt id quod eſt
vtile, ſed ſolùm patent iis quæ dicuntur ad voluptatem. Nam curatus vtique eſſet
eorum aliquis, ſi tantum voluiſſet parere veritati. Eſt autem triplex ratio curandę
opinionis, ſicut etiam cuiuſuis affectionis, cauſæ cognitio, & quomodo ea poſſit
auferri, & tertium, animæ exercitatio, & aſſuefactio vt poſſit ſequi ea quæ rectè iu
dicata fuerint. Quomodo enim turbatus oculus, ita etiam anima conturbata iis
dogmatibus quæ ſunt præter naturam non poteſt veritatis lucem perfectè videre,
quinetiam ea quę ſunt prę pedibus ægre intuetur. Dicunt itaque anguillas quoque
excæcatas capi in aqua turbida. Et ſicut improbi pueri excludunt Pædagogum: ita
etiam hi arcent Prophetias à ſua eccleſia, ſuſpectas eas habentes propter reprehen- D
ſionem & admonitionem. Quamplurima certè confarciunt mẽdacia & figmenta,
vt iure videantur non admittere ſcripturas. Hac ergo ratione non ſunt pii, vt qui
diuinis præceptis non acquieſcant, hoc eſt, ſancto Spiritui. Quomodo autem dicun
tur inanes amygdalę, non in quibus nihil ineſt, ſed in quibus id quod ineſt eſt inuti
le: ita etiam hæreticos dicimus qui ſunt inanes Dei conſiliorum & Chriſti tradi-
tionum, & amareſcunt non ſecus ac agreſtis amygdala, & ſunt principes aucto-
reſque dogmatum, niſi ſi quæ propter veri euidentiã deponere & occultare nõ po
tuerunt. Quomodo ergo in bello non eſt ordo deſerendus quem dedit Imperator
militi: ita nec deſerendus eſt ordo quem dedit nobis Verbum, quẽ accepimus prin
cipem ac Ducem cognitionis & vitę. Vulgus autem ne hoc quidem examinauit, E
an ſit ſequendus aliquis, & quiſnam hic, & quemadmodum. Quale enim eſt Ver-
bum, talem quoque vitam eſſe conuenit fideli, vt poſſit ſequi Deum qui ab initio
omnia recta via dirigit. Poſtquam autem tranſgreſſus fuerit Verbum quiſpiam, &
per id, Deum, ſi imbecillus quidem fuit propterea quòd aliqua repentina ſe obtule
rit viſio, efficiendum eſt vt ſint prompta viſa quæ ſunt ex ratione. Sin autem more
qui prius inualuit, victus fuerit, vt ait ſcriptura, is qui eſt ex vulgo, curandum eſt
vt mos conquieſcat in eo quod eſt perfectum & omni ex parte abſolutum, & vt
contra cum dicat exercenda eſt anima. Si autem pugnantia quoque aliqua dogma-
ta videtur attrahere, ea ſunt ſubducenda, & eundum eſt ad eos qui quieta dogma-
ta efficiunt, & diuinis ſcripturis eos incantant qui ſunt rudes & imperiti, & ſtrepi- F
tum pertimeſcunt, per teſtamentorum conſequentiam eis veritatem explanantes.
Sed vt videtur, magis declinamus ad ea quæ ſunt opinabilia, etiamſi ſint cõtraria;
quàm ad veritatem, eſt enim auſtera grauiſque ac ſeuera. Atque cum ſint quidem

tres

A tres animæ affectiones,ignoratio,opinio,ſciẽtia.Qui in ignoratione quidem ver
ſantur,ſunt gentes.Qui autẽ in ſcientia,vera eccleſia.Qui vero in opinione,ii qui
ſectantur hæreſes. Nihilo ergo apertius videre licet affirmantes eos qui ſciunt de
ſis quę ſciunt,quàm hos de iis quæ opinãtur,quod attinet ad affirmãdam abſq. de-
monſtratione.Se itaque inuicẽ deſpiciunt & irrident,& accidit vt eadem intelligẽ
tia ab aliis quidem in maximo honore habeatur, ab aliis autẽ damnetur amentiæ.
Atqui didicimns aliud quidem eſſe voluptatem,quæ eſt attribuẽda gentibus:aliud
autem , litem ac contentionem quæ præponenda eſt in hæreſibus, aliud gaudium, εὐφροσύνη
quod vt proprium eſt eccleſiæ aſſignandum:aliud autem,lætitiam,quę danda eſt ei Lætitia coniun-
B qui eſt ex veritate præditus cognitione.Quemadmodum autem ſi quis in Iſchoma cta prudentiæ.
cho ſtudium poſuerit,eũ faciet agricolam: & ſi Lampidi, nautam: & Charidemo,
Imperatorem:& Simoni,equitandi gnarum:& Perdici,cauponẽ:& Crobylo,opſo
niorum conditorem:& Archelao,ſaltatorem:& Homero, Poëtam : & Pyrrhoni,
contentioſum:& Demoſtheni,oratorem:& Chryſippo,dialecticum:& Ariſtote-
li,Phyſicum:& Platoni,Philoſophum:ita qui paret Domino,& per eum datam ſe
quitur Prophetiam,efficitur ad magiſtri imaginem Deus qui in carne verſatur.
Hanc ergo altitudinem minimè aſſequuntur,qui non ſequuntur Deum eos ducen
tem.Ducit autem per ſcripturas diuinitus inſpiratas. Atque cum ea quidem ſint
innumerabilia quæ fiunt ab hominibus,ſunt vtiq. duo cuiuſuis peccati principia,
C ignoratio & imbecillitas.Eſt autem vtrunqne in noſtra poteſtate, cũ nec velimus
diſcere,nec cupiditatem continere.Ex his autem,vnum quidem eſt par qnod non
rectè iudicant,alterum verò,per quod non poſſunt exequi quę rectè ſunt iudicata.
Neque enim ſi quis fuerit deceptus in ſententia,rectè agere potuerit,etiam ſi ſit ſa
tis potens vt agat ea quę fuerint cognita,neque qui poteſt id quod oportet indica-
re,ſe ab omni reprehenſione alienum præbuerit,ſi ſit ad res gerendas impotens.
Conſequenter ergo duæ quoque genere diſciplinę traduntur vtrique peccato vti-
les. Illi quidem , cognitio,& ex ſcriptnrarum teſtimonio euidens demonſtratio,
huic verò,quæ eſt ex Verbo exercitatio,quæ à fide & timore tanquam Pædagogis
docetur:creſcunt autem ambo in perfectam charitatem. Eius enim qui eſt prædi-
D tus cognitione,eſt hic quidem,vt arbitror,duplex finis.In aliquibus quidem, con
templatio ex ſcientia:In aliis verò,actio.Ac fieri qnidem potuerit vt hi hęretici di
ſcentes ex his Commentariis,corrigantur & eonnertantur ad Deum omnipoten-
tem.Sin autem tanquam ſurdi ſerpentes,quod nouè quidem dicitur, eſt autem anti
qniſſimum,non exaudiant canticum,à Deo certè caſtigentur,paternas admonitio
nes quæ ante iudicium fiunt patienter ſuſtinentes, donec pudore affecti ducantur
pœnitentia:non autem per immanem inobedientiam ſeipſos iniiciant in perfectũ
iudicium.Fiunt enim ſingulares quoque quædam diſciplinę,quas vocant caſtiga-
tiones,in quas multi ex noſtris qui in delicto fuerunt, ex populo Dominico dila-
bentes incidunt,ſed ſicut à magiſtro vel patre pueri,ita nos caſtigamur à prouiden
E tia.Deus autem non punit,eſt enim punitio mali redditio.Caſtigat autem & com
muniter & priuatim ad vtilitatem eorum qui puniuntur. Hæc quidem adduxi,vo
lens adhortari ſtudioſos ne facile prolabantur in hęreſes:alios autem vt ab hac quę
conſiſtit in ſuperficie,ſiue inſcitia,ſiue ſtultitia,ſiue mala habitudine,ſiue quocun-
que alio nomine eam vocare oporteat,deſiſtant efficere cupiens:cõtrà autem per-
ſuaſos conans adducere ad veritatem eos qui nõ ſunt omnino immedicabiles,vſus
ſum his ſermonibus. Sunt enim qui nec omnino quidem in animum inducunt vt
audiant eos qui hortantur ad veritatem.Quinetiam nugari aggrediũtur, verba in
veritatem maledica effundentes , ſibi arrogantes quòd quæ ſunt ex rebus maxima
cognonerint , cum nec didicerint,nec quæſierint, nec laborarint, nec inuenerint
F conſequentiam,quorum miſerebitur potius aliquis,quàm odio habebit , propter
talem vitę eorum rationem.Si quis eſt autem medicabilis,qui tanquam ignem vel
ferrum ferrè poſſit libertatem veritatis, ſecantem & vrentem falſas eorum opinio
nes,præbeat aures animę. Hoc autem fiet,ſi non otium & ſocordiam amplectentes

extrudant veritatem, aut gloriam deſiderantes, res nouas magna vi perſequantur. A
Sunt enim ſocordes, qui, cum liceat ex ipſis ſcripturis diuinis ſcripturis conuenien
tes colligere demonſtrationes, id omnino non faciunt, ſed quod eorum voluptati-
bus ſuffragatur eligunt. Gloriæ autem tenentur deſiderio, qui ea quæ ex ſua natu-
ra conueniunt ſermonibus diuinitus inſpiratis, tradita à beatis Apoſtolis & magi-
ſtris, ſua ſponte fallaci Sapientiæ ſimulatione corrumpunt per alias tractationes,
humanis doctrinis reſiſtentes diuinæ traditioni, vt hæreſim conſtituant. Nam in-
ter eos viros qui tanti erant in eccleſiaſtica cognitione quid reſtabat dicendum à
Marcione, verbi gratia, aut Prodico, & ſimilibus, qui non ſunt ingreſſi recta via?
Neque enim eos qui præceſſerunt ſuperare potuerunt ſapientia, vt aliquid adin-
uenirent iis quæ ab illis verè dicta ſunt. Sed bene cum eis actum eſſet, ſi ſcire potuiſ B
ſent ea quæ prius ſunt tradita. Is ergo nobis ſolus qui eſt cognitione præditus, cũ
in ipſis ſcripturis cõſenuerit, Apoſtolicam & eccleſiaſticam ſeruans dogmatum re-
ctitudinem, rectiſſimè viuit conuenienter Euangelio: & demonſtrationes ita vt
quærit inuenit, vt qui emittatur à Domino, à lege & à Prophetis. Nam vita, vt opi
nor, eius qui eſt præditus cognitione, nihil eſt aliud quàm facta & verba quæ con-
ſequuntur traditionem Domini. Sed nõ eſt omnium cognitio. Nolo.n. vos ignora
1.Cor.10. re fratres, inquit Apoſtolus, quòd omnes ſub nube erant, & ſpiritalis cibi & potus
erant participes, apertè confirmans non omnes qui Verbum audiunt, facto & ver-
bo cepiſſe magnitudinem cognitionis. Vnde etiam ſubiunxit. Sed non in eis omni- C
Luc.6. bus eſt complacitum. Cuinam? Ei qui dixit. Quid mihi dicitis, Domine, & non fa
citis voluntatem patris mei, hoc eſt, doctrinam Seruatoris, quæ eſt nobis cibus ſpi
ritalis, & potus qui neſcit ſitim, aqua vitæ cognitione præditæ. At, inquiunt, dicta
1.Cor.4 eſt inflare cognitio. Ad quos dicimus. Fortaſſe quidem quæ videtur cognitio infla-
re dicitur, ſi quis exiſtimet dictionem idem ſibi velle quod tumefacere & inſolen-
tem reddere. Sin autem quod magis dicendum eſt, magnificè & verè ſentire ſignifi
Eccl.4. cat vox Apoſtoli, ſolutum quidem eſt id de quo dubitatur. Sequentes autem ſcri-
pturas, confirmemus quod dictum eſt. Sapientia, inquit Salomon, inflauit ſuos fi-
lios. Non enim iis quæ ſunt in doctrina ſingularia, faſtum & arrogantiam ingene-
rauit Dominus, ſed in veritate habere fiduciam, & eſſe magnificum in cognitione D
quæ traditur per ſcripturas, efficit contemptorem eorum quæ trahunt ad peccatũ,
quod ſignificat dictio inflauit, quæ docet magnificentiam ſapientiæ, quæ implan-
tatur iis qui ſunt per doctrinam filiis. Iam verò, inquit Apoſtolus. Et cognoſcam
non ſermonem eorum qui ſunt inflati, ſed virtutem, an magnificè, quod quidem
eſt, verè, veritate autem nihil eſt maius, ſcripturas intelligatis. In hoc enim eſt vir
tus inflatorum filiorum Sapientiæ. Quaſi dicat: Sciam an de veſtra cognitione iure
Pſal. 75. vos magnificè ſentiatis. Notus enim eſt, vt ait Dauid, in Iudæa Deus, hoc eſt, Iſraë
litis qui ſunt per cognitionem. Iudæa enim exponitur confeſſio. Meritò ergo dictũ
Ro.13. eſt ab Apoſtolo illud, Non mœchaberis, Nõ furaberis, Non cõcupiſces, etſi quod
eſt aliud mandatum, in hoc Verbo in ſummam redigitur, nempe. Diliges proximũ E
tuum ſicut teipſum. Non oportet enim vnquam, vt faciunt qui hæreſes perſequun
tur, adulterare veritatem, neque furari regulam eccleſiæ, propriȩ cupiditati & glo
riæ inſeruiendo in fraudem propinquorum, quos omnino diligentes veritatẽ, de-
Pſal.9. cet docere eam complecti. Apertè ergo dictum eſt. Annunciate inter gentes ſtudia
eius, vt non iudicentur, ſed conuertantur qui prius audierint. Quicunque autem
linguis ſuis dolosè agunt, ſcriptis pœnis puniũtur. Qui impios ergo attingunt ſer
mones, neque verbis diuinis rectè ſed peruersè vtuntur, neque ipſi in regnum cœ-
lorum ingrediuntur: neque eos quos deceperunt ſinunt aſſequi veritatem. Sed
nec ipſi ingreſſus clauem habentes, ſed falſam quandam, &, vt dicit conſuetudo,
ἀντικλεῖδα id eſt, aduerſam clauem, per quam, non relaxato velo, vt nos ingre- F
dimur per Domini traditionem, ſed exciſo oſtio, & muro eccleſiæ clam perfoſſo,
veritatem tranſgredientes, efficiuntur principes ac duces myſteriorum animæ im
piorum. Quòd enim catholica eccleſia poſteriora ſua fecerint conciliabula, non
opus

A opus eſt multis verbis. Nam Domini quæ fuit in aduentu doctrina, cum cœpiſſet ab Auguſto, medio tempore Tiberii, conſummatur: Apoſtolorum autem eius doctrina, vſque ad Pauli miniſterium, Neronis tempore conſummatur. Inferius autem circa tempora Adriani Imperatoris fuerunt qui hæreſes excogitarunt, & perpuenerunt vſque ad ætatem Antonini natu maioris, vt Baſilides, etiamſi Glauciam ſibi adſcribat magiſtrum, vt ipſi gloriantur, qui fuit Petri interpres. Similiter autem Valentinum quoque dicunt audiuiſſe Theodadi. Is autem fuit Pauli familiaris. Marcion enim cum natus eſſet eadem qua ipſi ætate, verſabatur vt ſenex cum iunioribus. Poſt quem, Simon Petrum audiit paululum prædicantem. Quæ cum
B ita habeant, clarum eſt ex antiquiſſima & veriſſima eccleſia, has recentiores, & quæ his ſunt adhuc inferiores, tẽpore fuiſſe innouatas, adulterinę notę hæreſes. Ex iis quæ dicta ſunt manifeſtum eſſe exiſtimo, vnam eſſe verã eccleſiam, eam quæ verè eſt antiqua, in cuius catalogum referuntur ii qui ſunt iuſti ſecundũ propoſitum. Nam cum vnus ſit Deus & vnus Dominus, propterea id etiam quod eſt ſummè venerabile, laudatur ex vnione & ex eo quòd ſit ſolum, vt quod ſit imitatio principii quod eſt vnum. In vnius ergo naturæ ſortem cooptatur eccleſia quæ eſt vna, quam conantur hæreſes in multas diſcindere. Et ſubſtantia ergo & cogitatione & principio & excellentia, ſolam eſſe dicimus, quam etiam antiquam & catholicam eccleſiam, in vnitatem vnius fidei quæ eſt ex propriis teſtamentis, vel potius ex teſtamento quod eſt vnum diuerſis temporibus, in quibus Dei voluntate per vnum
C Dominum congregat eos qui iam ſunt ordinati, quos prædeſtinauit Deus, cum eos iuſtos cognouiſſet ante mundi conſtitutionem. Cæterum eccleſię quoque eminentia, ſicut principiũ conſtructionis, eſt ex vnitate, omnia alia ſuperans, & nihil habens ſibi ſimile vel æquale. Atque de iis quidem dicetur poſtea. Ex hæreſibus autem aliæ quidem appellantur ex nomine, vt quæ appellatæ ſunt ex Valentino & Marcione & Baſilide, etiamſi glorientur ſe Matthiæ opinionem adducere. Fuit enim vna omnium Apoſtolorum ſicut doctrina, ita etiam traditio. Aliæ autem ex loco, vt Peratici. Aliæ autem ex gente, vt Phrygum hæreſis. Aliæ autem ex operatione, vt Encratitarum. Aliæ autem ex propriis dogmatibus, vt Docitarum & Hæmatitarum. Alii autem, ex poſitionibus & iis quæ ipſæ honorarunt, vt
D qui appellantur Caianiſtæ & Ophiani. Aliæ verò, ex iis quæ nefariè auſæ ſunt & perpetrarunt, vt qui ex Simonianis vocantur Entychitæ. Cum autem iis qui ex eccleſia ſpectandi tenentur deſiderio, ex lege de ſacrificiis, tum de Iudæis vulgaribus, tum de hæreſibus quæ myſticè diſcernuntur, tanquam immundæ, ex diuina mundorum & immundorum animalium diſtinctione paruum quoddam foramen oſtenderimus, finiemus orationem. Quæ enim ſunt fiſſis vngulis & ruminant, hoſtias eſſe mundas & Deo acceptas tradit ſcriptura, vtpote quòd iuſti per fidem iter ingrediantur ad patrem & filium. Hæc eſt enim ſtabilitas eorum quorum fiſſæ ſunt vngulæ, qui Dei eloquia diu noctuque meditantur & ruminant in animę receptaculo diſciplinarum, quam etiam cognitione prędītam exercitationem,
E mundi animalis ruminationem dicit lex allegoricè. Quæ autem neque vtrunque, neque ex iis habent alterum, ſecernit vt immunda. Ac quæ ruminant quidem, bifidam autem non habent vngulam, vulgus Iudæorum tacitè ſignificant, qui eloquia quidem Dei habent in ore, fidem autem & baſim non habent, quæ tranſmittit ad patrem per filium & innititur veritati. Vna etiam eiuſmodi genus animantium ſatis facile prolabitur, vt quorum pedes minimè ſunt bifidi, neque duplicitate fidei innitantur. Nemo enim, inquit, cognoſcit patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit. Rurſus autem illa quoque contrà ſunt ſimiliter immunda, quæ bifidas quidem habent vngulas, minimè autem ruminant. Hæc enim indicant Hæ- Lucę.10
F reticos, qui ingrediuntur quidem in nomine Patris & filii, accuratam autem eloquiorum declarationem ſubtiliter exprimere & in tenues partes comminuere nequeunt, & iuſtitię opera paulo craſſius non autem accuratius & ſubtilius obeant, ſi modo obeunt. Iis qui ſunt tales dicit Dominus. Cur mihi dicitis, Domine Do-

Luc.6. mine, & non facitis quæ dico? Sunt autem omnino immundi, qui non bifidas ha A
bent vngulas, neque ruminant. Vos autem Megarenſes, inquit Theognis, neque
tertii, neque quarti, neque duodecimi eſtis, neque in ratione, nec numero. Sed
Pſal.1. tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ, & tanquam ſtilla à cado. His
à nobis prætractatis, & loco morali nobis ſummatim ſparſimque deſcripto vt ſu-
mus polliciti, & quæ ad veram excitant cognitionem, ita hic & illic diſſemina-
tis dogmatibus, vt à quolibet ex iis qui myſteriis non ſunt initiati, non facile poſ
ſint inueniri ſanctę traditiones. aggrediamur quod ſumus polliciti. Sunt autem li
bri Stromatum vtique ſimiles, non illis elaboratis ortis in quibus ſunt arbores &
plantatæ & in certum ordinem digeſtæ ad delectandos oculos: ſed alicui potius
ſpiſſo & vmbroſo monti, in quo ſimul ſunt plantatæ cupreſſi & platani, laurus & B
hædera, mali & oleæ & ficus, de induſtria commiſtis plantis arborum fertilium
ſimul & infertilium, propter eos qui quæ ſunt pulchra ac matura ſurripiunt & ſuf
furantur, latere volente ſcriptura. Ex quibus cum viui radices ſumpſerit & ali-
bi inſeruerit agricola, pulchrum ortum efficiet & nemus amœnum. Neque ergo
ordinem, neque dictionem ſpectant libri Stromatum, cum etiam Græ-
ci de induſtria nolint adeſſe ornatum dictionis, & latenter dog-
mata inſerant & non vt rei habet veritas, hoc agentes vt
ſi qui eorum ſcripta legant, ſint laborioſi & acres
ad inueniendum. Sunt enim multæ & va-
riæ eſcæ propter multas piſcium
differentias. Atque adeo C
poſt hunc ſepti-
mum li-
brum Stromatum, de iis quę deinceps ſe-
quuntur tractemus, aliud ſumen-
tes exordium.

Finis Septimi libri.

A CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER OCTAVVS.

SED neque antiquiſſimi Philoſophi ad coutendendum ſe
B rebantur & ad dubitandum, nedum nos qui amplecti-
mur eam quæ verè eſt philoſophiam, quos aperte cauſa
inuentionis ad perſcrutandum quærere iubet ſcriptura.
Recentiores autem Græcorum Philoſophi, iuani laudis
cupiditate commoti, refellendo ſimul & contendendo,
ad nugas deducũtur inutiles. Contra autem barbara phi
loſophia omnem expellens contentionem, Quęrite, in- Lucæ.11
quit, & inuenietis, pulſate & aperietur. Petite, & dabi-
tur vobis. Atque pulſat quidem per inquiſitionem, quæ per iuterrogatiouem & re
ſponſionem habetur oratio, veritatis fores, per id quod apparet. Aperte autem
C perſcrutationem eo quod eſt impedimento, ingeneratur contemplatio quæ eſt ex
ſcientia. Iis quis ſic pulſant aperitur, vt opinor, id quod quæritur. Et iis qui ſic pe-
tunt interrogationes per ſcripturas, ad quod quidem à Deo contendunt, fit dona-
tio diuinitus datæ cognitionis comprehendendo per rationalem quæ verè elucet
inquiſitionem. Non enim fieri quidem poteſt vt inueniat, non autẽ quęrat neque
vt quærat quidem, non autem perſcrutetur, & explicet & aperiat per interrogatio
nem, ad euidentiam deduceus id quod quæritur, neque vt rurſus procedens per o-
muem examinationem, nou deinceps accipiat præmium, videlicet ſcientiam eius
quod quæritur. Sed poteſt quidem inuenire qui quæſierit, quærere autem, ſi prius
exiſtimauerit ſe neſcire. Hinc autem ductus deſiderio ad id quod bonum eſt & ho-
D neſtum inuenſendum, benigne quærit, citra contentionem & citra gloriæ cupidi-
tatem, interrogando & reſpondendo, & ea etiam quæ dicuntur conſiderando.
Oportet enim non ſolum eos qui ad diuinas ſe applicant ſcripturas, ſed eos etiam
qui communes inſequuntur notiones, ita proponere quæſtiones vt deſinat inuen
tio in finem aliquem vtilem. Turbulentos enim homines, & forenſes inuentio-
nes, alius excipit locus & alia turba. Eum autem qui veritatis ſimul eſt amator &
familiaris, decet eſſe pacificum, & in inquiſitionibus, per demonſtrationem quę fit
ex ſcientia, non nimio ſui amore laborantem, ſed veritatis amantem, accedere ad
eam quæ comprehendit cognitionem. Quænam ergo fuerit alia melior aut eui-
dentior methodus ad principium talis doctrinæ, quàm nomen propoſitum tam
E apertè oratione perſequi, vt id aſſequantur quicunque eadẽ voce vtuntur? Eſt ne
demonſtrationis ergo nomen eiuſmodi, cuiuſmodi eſt Blityri, vox ſolum nihil ſi-
gnificans? Et quomodo neque Philoſophus, neque Orator, ſed neque Iudex, tan-
quam nomen nihil ſignificans profert demonſtrationẽ, neque aliquis ex iis qui iu-
dicio contendunt, ignorat eſſe ſignificatum. Iam vero Philoſophi excogitant de-
monſtrationem, vt quæ conſiſtat, alius aliter. De quauis ergo re quæſita ſi quis re-
ctè tractet, non ad aliud principium quod ſi certum & extra controuerſiam potius
deducet orationem, quàm ad id quod quicũque ſunt eiuſdem gentis & ſermonis,
ex appellatione fateutur ſignificari. Deinde ab eo progrediendo, neceſſe eſt quære
re exiſtat ue cne id quod oratione ſignificatur. Deinde ſi eſſe oſtenſum fuerit, accu
F ratè quærendum eſt qualis ſit eius natura, & num ordinem datum ſuperet. Si autẽ
non ſufficit id ſolum quod viſum eſt, abſolutè dicere de eo quod quæritur: licet
enim ei qui aduerſatur, ex æquo contra quod velit pronunciare. Sed oportet confir
mare id quod dictum eſt. Et ſi eius quidem referatur iudicium ad id de quo ſimili-

ter dubitatur,& illius rurſus, ad alterum de quo dubitatur ſimiliter:procedet in infinitum, & non poterit demonſtrari. Si autem eius quod eſt certum & extra controuerſiam,referatur fides ad id quod omnes confitentur, illud eſt conſtituendum doctrinæ principium. Omne ergo nomen propoſitum eſt ſumendum ad orationem quæ eſt certa & extra controuerſiam, & manifeſta iis qui ſunt participes conſiderationis, futurum quidem doctrinæ principium, expoſiturum autem inuentionem eorum quæ quæruntur. Age ergo propoſitum ſit nomen Sol. Dicunt itaque Stoici eum eſſe, intelligens vinculum ex aquis marinis. An non eſt ergo oratio ſeu definitio, ipſo nomine obſcurior, quæ alia demonſtratione indiget an ſit vera. Melius eſt ergo dicere, communi & aperta oratione Solem nominari id quod eſt ſplendidiſſimum eorum quæ cœlum obeunt. Eſt enim vt opinor, fide dignior,& apertior, & quam omnes ſimiliter confitentur homines, hæc oratio. B
Similiter autem demonſtrationem quoque omnes homines confeſſi fuerint rationi eſſe conſentaneam, quæ iis de quibus dubitatur, ex iis quæ ſunt certa & extra controuerſiam, facit fidem. Non ſolùm autem demonſtratio & fides & cognitio, ſed etiam præſcientia ſeu præcognitio dicitur duobus modis, vna quidem quę eſt ex ſcientia, firma ac ſtabilis. Alia autem ſolùm ex ſpe. Ac propriè quidem dicitur demonſtratio, quæ fidem ex ſcientia indit animis eorum qui diſcunt. Altera autem eſt ex opinione. Sicut etiam homo, vnus quidem verè eſt homo qui communem habet prudentiam: alter verò agreſtis & beluinus, Sic etiam dixit Comicus. Charies eſt homo, donec fuerit homo. De boue quoque equo & cane eadem eſt C ratio, prout fuerit virtus vel vitium animalis. Reſpicientes enim ad perfectionem generis, venimus ad ea quæ ſunt præcipua ex ſignificatis. Ecce enim medicum intelligimus cui nihil deeſt medicę facultatis. Cognitione autem præditum, eum cui nihil deficit cognitionis quæ eſt ex ſcientia. A ſyllogiſmo autem differt indicatio quatenus id quidem quod indicat, vnum ſignificat, cum ſit vnum, vt vterum gerere dicimus eſſe indicium quòd non ſit amplius virgo. Quod autem in ſyllogiſmo ſumitur, cum ſit vnum, plura conſequitur, vt quòd Pytho proderet Byzantinos, verbi cauſa, non vnum ſed plura ſumuntur quæ id ſignificent. Et concludere quidem ex iis quæ quis confitetur, eſt ratiocinari ſeu ſyllogiſmum conficere. Ex veris autem aliquid concludere, eſt demonſtrare, adeò vt ſit quædam D compoſita vtilitas demonſtrationis, nempe & ex eo quòd quæ ſumuntur vera ſumat ad ea quæ quæruntur: & ex eo quòd inferatur conſequens concluſio. Quòd ſi non ſit prius, vel id non conſequatur ſecundum, non demonſtrauit quidem, ſed eſt ratiocinatus, ſeu effecit ſyllogiſmum. Aſſumptis enim propoſitionibus conuenientem inferre concluſionem, ſolum eſt ratiocinari. Ex aſſumptis autem propoſitionibus eſſe etiam vnamquamque veram, non ſolum eſt ratiocinari, ſed etiam demonſtrare. Concludere autem, quod eſt περαίνειν, vt etiam patet ex nomine, eſt ad finem deducere. Eſt autem in vnaquaque oratione finis id quod quæritur, quod etiam vocatur concluſio. Nulla autem ſimplex & prima oratio vocatur ſyllogiſmus, etiamſi ſit vera, ſed eſt ad minimum compoſita ex tribus huiuſmodi, duabus quidem, vt quæ ſumuntur propoſitionibus, vna autem, vt concluſione: Aut autem omnia egent demonſtratione: aut etiam quædam ex iis ſunt credibilia.
Sed ſi prius quidem verum eſt; vniuſcuiuſque demonſtrationis petentes demonſtrationem, procedemus in infinitum, & ſic euertetur demonſtratio. Sin autem ſecundum, ea ipſa quæ ſunt ex ſe credibilia, erunt principia demonſtrationum. Iam verò Philoſophi fatentur eſſe indemonſtrabilia principia vniuerſorum. Quamobrem ſi eſt demonſtratio, omnino neceſſe eſt prius eſſe aliquid ex ſe credibile, quod quidem dicitur primum & indemonſtrabile. Ad fidem ergo indemonſtrabilem reducitur omnis demonſtratio. Fuerint autem alia quoque principia demonſtrationum poſt eum fontem qui eſt ex fide; nempe ea quæ euidenter apparent ex ſenſu & intelligentia. Nam ea quidem quæ ex ſenſu eueniunt, ſunt ſimplicia & eiuſmodi vt ſolui nequeant. Quæ autem ex intelligentia,

tia,

A tia, ſimplicia, rationalia, & prima. Quæ autem ex his gignuntur, ſunt quidem com-
poſita, ſed nihilo ſecius euidentia & credibilia, & primis magis rationalia. Quam
ergo propriam orationis facultatẽ habemus omnes natura inſita, ea eſt ex eo quod
conſequens & eo quod repugnat. Si qua ergo fuerit einſmodi innenta oratio, vt
ex iis quæ iam ſunt credibilia, iis quæ nondum ſunt probabilia, poſſit fidem face-
re, eam ipſam dicemus eſſe eſſentiam demonſtrationis. Dictum eſt autem fidei
quoque & demonſtrationis genus eſſe duplex. Vnum quidem, qnod ſolam affert
perſuaſionem animis auditorum. Alterum verò, quod efficit ſcientiam. Si quis er
go inceperit ex iis quæ ſunt euidentia ſenſu & intelligentia, & deinde connenien
B tem intulerit conclnſionem, verè demonſtrat. Sin autem ex opinabilibus ſolum;
ſed non primis, hoc eſt, neque ſenſu euidentibus nec intelligentia, ſi conuenien
tem quidem inferat conclnſionem, ratiocinabitur quidem, ſed non quæ ſcientiam
conſtituat efficiet demonſtrationem. Sin autem non conuenientem: ne omnino
quidem ratiocinabitur. Differt antem demonſtratio à reſolutione. Vnumquod-
que enim ex iis quæ demonſtrantur, demonſtratur per quædam quæ demonſtran
tur, illis quoque prius demonſtratis ab aliis, donec recurrerimus ad ea quæ ſunt
per ſe credibilia, aut ad ea quæ ſunt euidentia ſenſu & intelligentia, quod quidem
nominatur reſolutio. Demonſtratio autem eſt, quando à primis venit id quod
quæritur, per omnia quæ ſunt intermedia. Oportet ergo virum qui eſt prædi-
C tus facultate demonſtrandi, veritatis quidem propoſitionum multam curam ge
rere, nomina autem non curare, ſiue quis pronunciata, ſiue propoſitiones, ſiue
aſſumptiones quis malit eas vocare. Similiter autem magna quoqne cura eſt ge-
renda quorum nam ſubiectorum qnid concludat, an autem concludentem oratio
nem, an ſyllogiſticam quis velit appellare, non curare. Dico enim eum qui de-
monſtrat oportere hæc duo obſeruare in omnibns, nempe vt veras quidem aſſu
mat propoſitiones, eis autem conſequentem inferat concluſionem, quam qui-
dem nonnulli etiam appellant ἐπιφορὰν hoc eſt, illationem, id ſcilicet quod in
vnaquaque quæſtione infertur propoſitionibus, de eo quod quæritur. Atque di
uerſis quidem opus eſt propoſitionibus. Ei autem quod eſt propoſitum, id quoque
D quod eſt ei propoſitum ad orationem, conueniens aſſumere neceſſe eſt, & hanc
orationem oportet eſſe apnd omnes certam & extra omnem controuerſiam. Si ſu
mantur autem propoſitiones quæ quæſtioni propoſitæ non conueniant, non con
tingit eum aliquid rectè inuenire, cum ignoretur tota quæſtio propoſita, quæ
etiam quæſtio naturæ appellatur. In omnibus ergo quæ quæruntur, eſt aliquid
quod prius quæritur, quod cnm ſit omnino ex ſeipſo credibile, creditur abſque
demonſtratione, à quo quidem eſt procedendum ad eorum inquiſitionem, ſta-
tuendumque eſt id eſſe iudicem eorum quæ videntnr eſſe inuenta. Omnis enim
quæſtio inuenitur ex ea quæ prius conſiſtit cognitione: eſſe autem cognitionem
quæ prius conſtiterit ante quamcunque rem quæ quæritur, aliquando quidem
E ſolummodo eſſentiæ, cum eius ignorentur munera & officia, vt, verbi cauſa, la-
pidum, & omnium animantium, quorum ignoramus operationes aut affectio-
num, aut facultatum, aut, vt ſemel dicam, eornm quę inſunt in iis quæ ſunt. Non
nunquam autem cognoſci quidem aliquid ex his facultatibus, vel affectionibus,
vel aliqua ex his, vt animæ cupiditates & affectiones: ignorari autem & quæri
eſſentiam. In multis autem cum ipſa noſtra intelligentia ſit ſibi ipſi ſubiecta, hęc
omnia in quęſtione verſari cui nam ex ſubſtantiis ſic inſint. Nam cum vtrorũque,
eſſentię ſcilicet & operationis, notiones cogitatione conceperimus, ita quęſtio
nem aggredimur. Sunt autem etiam aliqua, quorum cum ſciamus operationes
ſimul cum eſſentiis, ignoramus affectiones. Eſt ergo inuentionis ratio & metho
F dus eiuſmodi. Incipiendum enim eſt à cognitione earum quę proponuntur quę-
ſtionum. Sępe enim decipit figura dictionis, & confundit ac perturbat cogitatio
nem, vt non facile inueniat ex qua ſit differentia. Vt, exempli cauſa. An non ſit
animal fœtus qui geſtatur in vtero. Nam cum & animalis & fœtus qui in vte-

ro geſtatur aliquam habeamus notionem, quærimus an fœtui qoi in vtero geſta A
tur inſit eſſe animal. Hoc autem eſt, an ſubſtantiæ quæ geſtatur in vtero inſit vt
tunc poſſit moueri, & præterea ſentire. Quamobrem operationum & affectio-
num inquiſitio eſt in eſſentia quę prius cognoſcitur. Statim ergo is qui propo-
oit prius eſt interrogandus quid nam vocet animal. Hoc eoim eſt maxime facieo
dum, quando viderimus nomen duci ad diuerſos vſus. Et perſcrutandum eſt
an de ſignificato dubitetur ex appellatione, an ſit apud omnes extra controuer-
ſiam. Si eoim dixerit ſe vocare animal, quidquid augetur & alitur: rurſus eum
rogabimus an plantas quoque exiſtimet animalia. Deinde cum ſic quidem dixe-
rit, iam oportet oſteodere quid ſit quod vtero geſtatur & alitur. Plato enim plao
tas quoque vocat animalia, vt quæ ſolàm tertiam animæ ſpeciem, nempe eam quę B
concupiſcit, participent. Ariſtoteles autem cenſet plaotas & oatoralis & nutrieo
tis animæ eſſe participes: animantia autem noo cenſet eſſe vocanda. Quod enim
alterius animę, nempe ſentientis, eſt particeps, id ſolum vult vocari animal. Stoi
ci autem naturalem ſeu vegetantem facultatem noo nominant animam. Quòd
ſi is qui propoſuit negauerit plantas eſſe animalia, oſtendemus eum ſecum pu-
gnantia dicere. Nam cum definierit animal ex eo quod alatur & augeatur, &
plantam ooo eſſe animal pronuntiarit, oihil aliud viſus eſt dicere, qoàm quod id
quod alitur & augetur, eſt & animal, & non animal. Dicat ergo quid velit diſce
re. Nam an augeatur & nutriatur ſœtus qui eſt in vtero, aut an ſit particeps ſen
ſus alicuius, an etiam motus qui eſt ex appetitione. Nam ex ſententia quidem Pla C
toois, plaota eſt animata & animal. Ex ſententia verò Ariſtotelis, nondum qui-
dem eſt animal: deeſt enim ei vis ſentiendi, ſed iam animata. Eſt ergo, vt ipſe vult,
animal, eſſentia animata ſentiendi poteſtate prædita. Ex Stoicorum autem ſenten
tia, oeque animatum, oeque animal eſt planta. Eſt enim animal animata eſſen-
tia. Si ergo animal eſt animatum: anima autem eſt oatura vi ſentiendi prædita: cla
rum eſt quòd iam animatum eſt ſeotiendi poteſtate præditum. Si ergo is qui quæ-
ſiuit viciſſim fuerit interrogatus, an animal quod eſt in vtero adhuc vocet animal,
quòd alatur & augeatur, habet reſponſiooem. Sin autem dicat eſſe id quod quæ-
rit, vtrum fœtus qui geſtatur in vtero ſit iam ſentiendi vi præditus, an etiam per
aliquam appetitionem ſit ſe mouendi poteſtate præditus, fit iam apertè rei per- D
ſcrutatio, oon manente amplius deceptiooe oominis. Si autem non reſpondeat
ad id quod fuit viciſſim rogatus, neque velit dicere quidoam intelligat, aut cui
nam rei tribuens oomen animalis, fecerit propoſitionem, iubeat autem nos diui
dere, potuerit cognoſci eum eſſe contentioſum. Si autem cum ſint duo modi,
vnus quidem qui fit per interrogationem & reſponſionem, alter autem per-
ſequendo & explicando latius, oegauit alterum: audiat nos omnia perſequentes
quæ pertinent ad quęſtionem propoſitam. Deinde poſtquam perfecerimus, tunc
licebit ei viciſſim tractare de vnoquoque. Si aotem cooetur ioterrogando inter-
rumpere examinationem, planum eſt eum nihil velle audire. Sed ſi malit qoidem
reſpondere, primum omnium eſt rogandus cuinam rei tribuat nomen animalis. E
Et vbi hoc reſponderit, rurſus eſt rogandos, quidnam ei ſignificet ſœtus qui ge-
ſtatur in vtero, an quæ ſuot iam formata & animalia, an etiam ſemen deiectum
vult ſignificare id quod eſt in vtero, ao ea quæ iam ſunt membris efficta & ex-
preſſa, quæ appellantur ἔμβρυα. Cum autem ad hoc quoque reſponderit, oportet
deinceps id quod eſt propoſitum coocludere & docere. Si autem ipſe nos velit di
cere non reſpondens, audiat. Quoniam tu non vis dicere de quonam ſignifica-
to dicas id quod propoſuiſti: Sic enim fieret vt ego non verba facerem de ſigni-
ficatis, ſed iam de rebus ipſis conſiderarem: Scias te perinde feciſſe ac ſi propoſuiſ
ſes an canis ſit animal, meritò enim dixiſſem. De qoo caoe. Ego enim & de terre- F
ſtri & marino, & de aſtro cœleſti, quinetiam de Diogene, & de aliis deinceps lo-
quor canibus. Noo enim diuinauerim vtrum de omnibus interrogas, an de ali-
quo. Quod ergo poſtea es facturus, hoc cum iam didiceris, dic apertè de quo-
nam

A nam quæras. Sin autem in excutiendis nominibus lubens verſeris: clarum eſt
quod ipſum nomen fœtus, neque eſt animal, neque planta, ſed nomen, & vox,
& corpus, & id quod eſt, & aliquid, & quiduis potius quàm animal. Et ſi hoc
propoſuiſti, habes reſponſionem. Sed neque quod ſignificatur ex nomine fœtus,
eſt animal. Sed illud quidem eſt & incorporeum, & dicendum eſt id eſſe & rem
& cogitatum, & quiduis potius quàm animal. Fuerit autem quædam alia natu-
ra animalis. Apertè enim oſtenſum eſt, à re ipſa de qua quæritur, natura, inquam,
fœtus qui eſt in vtero, cuiuſmodi ea ſit, alia eſt quæ proponitur quæſtio de ſigni-
ficatis huius nominis animal. Dico ergo, ſi hoc dicis animal quod poteſt ſentire
B & moueri ex appetitione, eſt animal non abſolutè, id quod ex appetitione & mo
uetur & ſentit. Nam poteſt etiam dormire, aut ſi non adſint ſenſilia, non ſentire.
Quod autem poteſt vel impelli appetitione, vel etiam ſentire, eſt à natura da-
tum ſignum quo animal cognoſcitur. Tale quid enim ex his ſignificatur. Primum
quidem an fœtus qui in vtero geſtatur, ex appetitione non ſentire aut moueri poſ
ſit, quod quidem proponitur conſiderandum. Alterum autem. An fœtus qui ge-
ſtatur in vtero, aliquando ſentire aut moueri poteſt ex appetitione. In quo ſigni
ficato nullus quærit, cum ſit euidens. Quæſitum autem fuerat vtrum fœtus iam
ſit animal, an adhuc planta. Deinde nomen animalis traductum eſt ad definitio-
nem, vt eſſet manifeſtum, cum ſenſu & motu qui proficiſcitur ex appetitione, in-
C uenimus ipſum differre à non animali. Id rurſus diſtinximus à rebus ei adiun-
ctis, dicentes aliud quidem eſſe id quod poteſtate eſt tale, quod nondum quidem
ſentit & mouetur, erit autem aliquando tale: Alterum autem, quod actu iam
eſt tale. Huius autem eſt aliud quidem quod iam agit, aliud autem, quod agere
quidem poteſt, quieſcit autem vel dormit. Hoc eſt autem id quod quæritur.
Non enim ex eo quòd alatur fœtus, dicendum eſt eſſe animal, quod quidem eſt
eorum qui recedunt ab eſſentia, iis autem quæ alioqui accidunt mentem adhi-
bent. In omnibus autem quæ dicuntur inueniri poſita eſt demonſtratio, quę qui-
dem eſt oratio quæ probat aliud ex aliis. Ea autem ex quibus probatur id quod
quæritur, oportet eum qui diſcit confiteri & cognoſcere. Horum autem omnium
D eſt principium, id quod eſt euidens ſenſu & intelligentia. Atque prima quidem
demonſtratio conſtat ex his omnibus. Quæ autem ex iis quę per hanc prius fue-
re demonſtrata, rurſus aliquid aliud concludit, & quidem non minus credibilis
quàm prior: non poteſt tamen prima quoque nominari, quoniam neque ex pri-
mis concluditur propoſitionibus. Prima ergo ſpecies differentiæ eorum quæ quę
runtur, cum tres ſint, eſt oſtenſa. Dico autem cum cognoſcatur eſſentia, igno-
rari aliquam eius actionem vel affectionem. Secunda autem erat differentia ea-
rum quę proponuntur quæſtionum, in qua actiones quidem & affectiones omnes
cognoſcimus, ignoramus autem eſſentiam, vt, exempli cauſa, in qua nam parte
corporis ſita ſit pars animæ principalis. Eadem autem demonſtrationis pertracta
E tio eſt etiam in hac quæſtione. Dicunt aliqui non contingere eſſe plura principia
vnius animalis. Atque vnius quidem generis principia non contingit eſſe plura
vnius animalis: generibus autem diuerſa, non eſt abſurdum. Apud Pyrrhonios,
inquiunt, eſt ἐποχὴ hoc eſt aſſenſionis ſuſtentatio, quæ vult nihil eſſe firmum
ac ſtabile. Ea ſi à ſeipſa inceperit, clarum eſt quòd primum ſeipſam infirmabit.
Aut ergo dat aliquid eſſe verum: & non eſt de omnibus ſuſtinenda aſſenſio. Aut
perſiſtit dicens nihil eſſe veri: & clarum eſt quòd nec ipſa prius verum dicet. Aut
enim ipſa verum dicit, aut non. Sed ſi verum quidem dicit: concedit vel inuita eſſe
aliquid veri. Sin autem non verum dicit: vera ea relinquit quæ volebat tollere de
medio. Nam quatenus falſa oſtenditur quæ perimit Epoche, ſeu aſſenſionis ſu-
F ſtentatio, eatenus verà eſſe oſtenduntur ea quę perimuntur, quomodo ſomnium
quod dicit omnia ſomnia eſſe falſa. Nam cum ſeipſam perimat, confirmat alia. Et
in ſumma ſi eſt vera, ducet à ſeipſa principium, cum non ſit alicuius alterius ſuſten
tatio aſſenſionis, ſed primum ſuiipſius. Deinde ſi comprehendit quòd ſit homo,

vel quòd ſuſtinet aſſenſionem: clarum eſt eum non ſuſtinere aſſenſionem. Quo A
modo autem reſpondit etiam ad rogatum. Nam clarum eſt eum de hoc non ſu-
ſtinere aſſenſionem. At qui ſe ſuſtinere aſſenſionem pronunciat, quod ſequen-
do ſi oporteat nos de rebus omnibus ſuſtinere aſſenſionem, de ipſa aſſenſionis ſu
ſtentatione aſſenſionem primum ſuſtinebimus, ſit ne ei credendum an non.
Præterea ſi hoc ipſum verum eſt, eum verum neſcire: neque omnino veri quid-
quam ab illo datur. Si autem hoc quoque dicet dubitabile verum ignorare: eo
ipſo dat verum cognoſci poſſe, quòd ſuam de ipſo aſſenſionis ſuſtentationem vi
deatur non confirmare. Quòd ſi hæreſis eſt dogmatum inclinatio, aut, vt qui-
dam dicunt, inclinatio quæ multis dogmatibus præbet conſequentiam inter ſe &
ea quæ videntur, tendens ad rectè viuendum: & dogma quidem eſt quędam quę B
ſit ratione comprehenſio: comprehenſio autem eſt habitus & aſſenſio animi: non
ſolum Ephectici, ſed etiam quilibet dogmaticus, id eſt qui tradit dogmata in
nonnullis ſolet ſuſtinere aſſenſionem, aut propter mentis imbecillitatem, aut re-
rum obſcuritatem, aut vires æquales rationum. Ante definitiones autem, de-
monſtrationes, & diuiſiones, prius ponendum eſt quot modis dicatur id quod
quæritur: & tractanda ſunt homonyma, & ſynonyma ſunt aptè & diſtinctè po-
nenda in ſua ſignificatione. Deinde quęrendum eſt an ex iis quæ conſiderantur
relata ad alia, ſit id quod proponitur, an per ſeipſum ſumatur. Poſthęc, An ſit.
Quid ſit. Quid ei accidat. Aut ſic etiam. An ſit. Quid ſit. Propter quid ſit. C
Ad hæc autem contemplanda confert ſingulorum cognitio & vniuerſorum, &
ea quæ ſunt priora, & differentiæ, & earum diuiſiones. Atque inductio qui-
dem affert id quod eſt vniuerſum & definitionem. Diuiſiones autem ſpecies, &
quid ſit, & indiuiduum. Contemplatio autem qua conſideratur, quot modis di-
catur, affert aſſumptionem eius quod eſt proprium. Dubitationes autem, eas
quæ ſunt in ipſis differentias & demonſtrationes. Et alioqui augent contempla
tionem ea quæ ipſam conſequuntur. Ex omnibus autem oſtenditur ſcientia & ve
ritas. Rurſus id quod in ſummam redigitur ex diuiſione, appellatur definitio. Su-
mitur enim prior diuiſionis & poſterior diſtinctio. Prior quidem, quando conceſ-
ſum vel propoſitum fuerit. Poſterior autem, quando demonſtratum. Porrò au- D
tem per ſenſum, ex eo quod eſt ſingulare, in ſummam colligitur id quod eſt vni-
uerſum ac generale. Inductionis enim principium eſt ſenſus: finis autem, id quod
eſt vniuerſum ac generale. Atque inductio quidem non oſtendit quid ſit, ſed quòd
ſit vel non ſit. Diuiſio autem quòd ſit, & diſtinctio ſimiliter atque diuiſio, eſſen-
tiam docet & quid ſit, non autem an ſit. Demonſtratio autem tria, nempe an ſit,
& quid ſit, & propter quid ſit aperit. Sunt autem nonnullæ quoque definitiones
quę cauſam continent. Quoniam autem ſcire eſt quando cauſam viderimus, ſunt
autem cauſæ quatuor, materia, id quod mouet, forma, finis: erit quatuor modis
diſtinctio. Primum ergo ſumendum eſt genus in quo ſunt ea quæ ſunt proxima iis
quæ ſunt ſuprema. Poſtea propinqua ac continens differentia. Differentiarum E
autem continuatio quę ſcinditur & diuiditur, implet quid ſit eſſe, ſeu rei eſſen-
tiam ac definitionem. Non neceſſe eſt autem dicere omnes vniuſcuiuſque diffe-
rentias, ſed eas quæ formam tribuunt. Geometrica reſolutio & compoſitio eſt
diuiſioni dialecticæ & definitioni ſimilis. Et à diuiſione quidem recurrimus ad
ea quæ ſunt ſimpliciora & magis principialia. Atque genus quidem rei quæ quæ
ritur diuidimus in eas quæ ei inſunt ſpecies. Vt exempli cauſa, in homine animal
quod eſt genus, diuidimus in eas quę in ipſo apparent ſpecies, nempe mortale & im
mortale. Et ſic ſemper genera quæ videntur eſſe compoſita, ſecantes in ſpecies ſim
pliciores, accedimus ad id quod non quęritur, & non amplius ſuſcipit diuiſionem.
Cum enim animal diuiſerimus in mortale & immortale. Deinde verò mortale in F
terreſtre & aquatile: & rurſus terreſtre in volucre & pedeſtre: & ſic propinquam
ei quod quęritur ſpeciem quæ etiam comprehendit id quod quęritur diuiſerimus:
ſecando deueniemus ad ſimpliciſſimam ſpeciem, quæ nihil quidem aliud, ſed ad

ſolum

A ſolum quod quæritur comprehendit. Rurſus enim pedeſtre diuidimus in rationis particeps & expers rationis. Deinde ex iis ſpeciebus quę ſumuntur ex diuiſione, eligentes ea quæ ſunt magis propinqua homini, cum ea in vnam compoſuerimus orationem, efficimus hominis definitionem, quæ eſt, animal mortale, terreſtre, pedeſtre, rationis particeps. Quo fit vt materiæ quidem locum obtineat diuiſio, definitioni quærens ſimplicitatem nominis. Artificis autem & opificis, definitio quæ componit & conſtruit, & eius quod eſt oſtendit cognitionem. Non harum autem rerum, nec idearum ſunt definitiones, ſed rerum quarum habemus vniuerſas & generales in animo notiones. Harum notionum dicimus eſſe orationes quæ eas interpretantur. Harum enim notionum fiunt etiam diuiſiones. Ex

B diuiſionibus autem, vna quidem diuidit id quod diuiditur, in ſpecies, vt genus. Altera autem in partes, vt totum. Alia verò in ea quæ accidunt. Atque totius qui dem in partes diuiſio, vt plurimum conſideratur in magnitudine. Quæ fit autem in ea quæ accidunt, nunquam poteſt tota accipi, ſiquidem oportet vnicuique etiã omnino ineſſe eorum quæ ſunt eſſentiam. Vnde etiam reprobantur ambæ hæ diuiſiones: ſola autem probatur diuiſio generis in ſpecies, à qua formam characteremque accipit quæ eſt in genere identitas, & diuerſitas quæ eſt in differentiis ſpecialibus. Species ſemper in aliqua parte conſideratur. Non tamen contra ſi quid eſt pars alicuius, hoc erit etiam ſpecies. Manus enim eſt pars quidem hominis, non

C eſt autem ſpecies. Et genus quidem ineſt in ſpeciebus: animal enim ineſt in homine & boue. Totum autem non ineſt in partibus. Homo enim non ineſt in pedibus. Quocirca ſpecies eſt parte magis principalis. Et quæcunque de genere prædicantur, ea etiam omnia prædicantur de ſpecie. Atque optimum quidem fuerit contemplari genus in duabus ſpeciebus. Sin minus autem: in tribus. Species ergo diuiſæ quidem generalius, characterem accipiunt ex eodem & altero. Deinde verò diuiſæ, per ea quę generaliter ſignificantur characterem accipiunt. Vnaquęque enim ſpecies, aut eſt eſſentia, vt cum dicimus. Ex iis quæ ſunt, alia quidem ſunt corpora: alia verò incorporea: aut quantum: aut quod refertur ad aliquid: aut vbi: aut quando: aut agere: aut pati. Cuiuſcunque ergo rei habet aliquis ſcientiam, eius

D etiam dabit definitionem: quemadmodum qui non poteſt oratione comprehendere & definire quodlibet, eius rei nunquam habuerit ſcientiam. Ex ignoratione autem definitionis, accidit vt multæ dubitationes oriãtur & deceptiones. Si enim qui rem nouit, habet in animo eius cognitionem: poteſt autem etiam oratione explicare id quod habet in animo: eius autem quod animo cogitatur explicatio eſt definitio: neceſſe vt qui rem norit, poſſit eius etiam dare definitionem. Aſſumitur autem in definitionibus etiam differentia, quę ſigni locum obtinet in definitione. Hominis itaque definitioni adiectum, vi ridendi præditum facit totum, animal rationis particeps, mortale, terreſtre, pedeſtre, vi ridendi præditum. Quæ enim per differentiam adhibetur definitioni, ſunt ſigna rerum propriarum ipſarum autem

E rerum naturam non indicant. Iam verò dicunt differentiam eſſe proprii redditionem, & quatenus differt ab aliis id quod habet differentiam, quod ſoli ineſt & de re mutuò prædicatur: neceſſe eſt in definitionibus primum genus aſſumere vt principiale, & quod poſſit conſiſtere. Et in longioribus quidem definitionibus, multitudo ſpecierum quę inueniuntur per decem prædicamenta: in minimis autem, quę ex propinquis & continentibus ſpeciebus ſumptæ fuerint principales, rei eſſentiam & naturam ſignificant. Quæ eſt autem minima, conſtat ex tribus, ex genere, & duabus ſpeciebus maximè neceſſariis. Hoc autem fit propter breuitatem. Dicimus ergo. Homo eſt animal vi ridendi præditum. Tunc aſſumendum eſt id quod

F præcipue accidit ei quod definitur, aut propria eius virtus, aut proprium eius munus ac officium, aut aliquid aliud eiuſmodi. Quare definitio quæ rei exponit eſſentiam, non poteſt quidem rei naturam accuratè comprehendere: per præcipuas autem ſpecies declarat eſſentiam. Habet autem definitio propemodum eſſentiam in qualitate. Quæ efficiunt vt ſuſtineatur aſſenſio, cauſæ ſunt duæ ſupremæ. Vna qui-

dem,mens humaoa quæ eſt multiplex & inſtabilis, cui quidem natura eſt inſitum A
vt generet diſſenſionem aut eorum inter ſe,aut ſui ipſorum à ſeipſis. Secunda au-
tem, ea quæ eſt in rebus diſcrepantia,quę etiam maximè efficit vt ſuſtioeatur aſſen
ſio.Nam cum neque omnibus viſis poſſimus credere propter repugnantiam:neque
omnibus fidem non habere,quòd id quod dicit omnia eſſe incredibilia, cum ſit ex
omnibus,in oumerum etiam omnium adſcribatur:neque aliquibus quidem crede-
re,aliquibus verò non credere,propter æqualitatem,eo deducti ſomus vt ſuſtine-
remus aſſenſionem.Harum autem principalium caoſarum aſſenſionis ſuſtentatio-
nis,cogitationis quidem inſtabilitas,generat diſſenſionē.Diſſenſio autem eſt pro-
pinqua cauſa ſuſteotationis aſſenſionis.Vnde plena quidem eſt vita iudiciis & cu-
riis,& in ſumma, eorum quæ dicuntur bona & mala, electione,quæ quidem du B
biæ mentis & ad oppoſitarum rerum infirmitatem claudicantis, ſunt argumenta.
Sunt itaque libris plenæ bibliothecę,claſſeſque & commentationes iis qoi in dog-
matibus inter ſe diſſeotiunt, & ſibi perſuaſerunt ſe io rebus tenere veritatem. Io
voce tria verſantur,nempe & nomina quæ ſunt ſigna eorum quæ animo cogitan-
tur, principaliter: per conſequentiam autem, etiam ſubiectorum ſecondo aotem
cogitata, quæ res ſubiectas referunt & exprimunt.Vnde ſunt omnibus cadem co-
gitata,propterea qoòd ex rebus ſubiectis eadem forma & typus ingeneretur omni
bus: non itidem etiam nomina, propter diuerſos ſermones.Tertium autem, ſunt
res ſubiectę, ex quibus nobis imprimuntur cogitata.Atque nomina quidem redu C
cit Grammatica in vigioti quatuor vniuerſa ac generalia elementa. Oportet enim
eſſe elementa definita,eorum enim qoæ ſunt ſingularia, cum ſint iofinita , oon eſt
ſcientia.Eſt autem proprium ſcientię,vniuerſis ac generalibus theorematibus niti
& definitis.Vode ſingularia reducuntur ad voiuerſa ac generalia . Philoſophorum
autem indagatio verſatur & in iis qoæ animo cogitantur , & in rebus ſubiectis.
Quoniam autem ſingularia horum ſunt infinita, horum quoque ſunt quędam in-
uenta elementa, ad quæ reducitur quidquid qoæritur.Et ſi videatur quidem ſobi-
re vnum aliquod vel etiam plura ex elemeotis, id eſſe pronunciamus. Qoòd ſi o-
mnia effugerit, oequaquam eſſe. Ex iis quæ dicuntur,alia quidē dicuotur abſque
connexione,vt homo, & vt currit , & quæcunque orationem minimè perficiunt, D
quæ habet verum vel falſum.Alia verò cum connexione.Ex iis autem quæ dicun-
tur abſque connexione· alia quidem ſignificant eſſentiam : alia autem quale : alia
verò quantum:alia autem, quæ referuntur ad aliquid : alia aotem vbi : alia verò
quando: alia autem ſitum eſſe:alia aotem habere::alia verò agere : alia autem pati.
Quæ ctiam dicimos eſſe elementa eorum quæ ſunt , quæ ſunt in materia & poſt
principia. Cooſiderari enim poſſunt hæc ratione.Quæ carent autem materia, ſo-
la mente poſſunt apprehēdi per primam applicationem. Ex iis autem quę collocan
tur ſub decem prædicamenta:alia quidem per ſe dicuntur , vt nouem prędicamen
ta. Alia autem relata ad aliquid. Et rurſus ex iis quę ſunt ſub his decem prędica-
mentis, alia quidem ſunt ſynooyma , quorum & nomen eſt ambobus commune, E
vt animal, & ratio eadem,hoc eſt defioitio,hoc eſt,eſſentia animata.Heteronyma
autem ſunt,quæ circa idem ſubiectum ſunt in diuerſis nominibus,vt adſcenſus &
deſcenſus.Eſt enim eadem via, ſiue ſurſum, ſiue deorſum.Eſt autem alia ſpecies he
teronymorum,vtpote equus,& niger, quę & nomen & rationem habent alterum
ab altero diuerſam,& neque habent idem ſubiectum.Sunt ea autem dicenda alte-
ra, ooo heteronyma . Polyonyma autem ſuot quę eandem quidem habent ratio-
nem,nomen autem diuerſum,vt enſis,ſpatha,gladius.Denominatiua autem ſunt,
quę ex aliquo altero ſunt nominata,vt à fortitudine fortis.Homonyma autē ſunt,
quę vtuntur eodem oomioe,non habent autem eandem rationem , vt homo , &
qui eſt animal, & homo pictus . Ex homooymis autem,alia quidem habent idem F
nomen ex fortuna, vt Aiax Locrus , & Aiax Salaminius.Alia autē ex cogitatione.
Et ex his,alia quidem per ſimilitudinem,vt homo,& qui eſt animal, & qui pictus.
Alia autem per proportionem ac conuenientiam : vt pedes Idę, & noſtri pedes,
propterea

A propterea qnòd ſint inferius. Alia autem ex operatione, vt pes nauis per quem na-
uis nauigat, & pes noſter, per quem monemur. Dicuntnr etiam homonyma ab eo-
dem & ad idem, vt à medico liber & ſcalpellum medica, & ex medico qui vtitur, &
ad rationē medicam. Ex cauſis, aliæ quidem ſunt quæ dicuntur procatarcticę, alię
verò ſynecticę, aliæ autem adiuuantes, aliæ, ſine quibus non. Procatarcticæ, quæ
primo dant occaſionem ad hoc vt aliquid fiat, quemadmodum pulchritudo dat in
cōtinentibus occaſionem amoris. Eis enim viſa ſolùm ingenerat affectionem ama
toriam, nec tamen neceſſario. Synecticæ, quæ etiam per ſynonymiam ſeu vniuocè
vocantur per ſe perfectę, qnandoquidem per ſe eſt efficiens effectus. Deinceps au
B tem ſunt omnes cauſæ oſtendendæ in eo qui dicit. Pater quidem eſt cauſa proca-
tarctica, ſen primordialis, diſciplinæ. Magiſter autem, ſynectica, id eſt continens.
Eius autem qui dicit ingenium, eſt cauſa adiuuans. Tempus autem obtinet ratio-
nem cauſarum ſine quibus non. Cauſa autem propriè dicitur, id quod agendo eſt
aliquid præbens ſeu prębendi poteſtate præditum. Sicut etiam ferrum dicimus eſſe
τμητικὸν hoc eſt ſecandi poteſtate præditum, non ſolum in ſecando, ſed etiam in
non ſecando. Sic ergo παρεκτικὸν quoque, id eſt, præbendi poteſtate præditum, am
bo ſignificat, & id quod iam operatur: & quod nondum quidē operatur, ſed vim
habet operandi. Porrò autem alii quidem dicunt cauſas eſſe ex corporibus: alii ve
rò ex incorporeis. Alii autem dicont corpus quidem eſſe propriè cauſam: incorpo
C reum autem per abuſionem & veluti cauſaliter. Alii autem conuertunt ecōtrario,
res incorporeas quidem propriè dicentes eſſe cauſas: per abuſionem autem corpo
ra, vt, verbi cauſa, ſectionem, quæ eſt operatio, eſſe incorpoream: & eſſe cauſam ſe-
candi, cum ſit operatio & incorporea, & quòd ſecetur ſimiliter gladio & eo qui ſe
cat, quæ ſunt corpora. Aliqoorum autem cauſa dicitur tribus modis, vna quidem
quæ eſt cauſa vt ſtatuarius. Alia autem, cuins cauſa eſt vt fiat ſtatua. Alia verò cui
eſt cauſa, vt materia. Aeri.n. cauſa eſt vt fiat ſtatua. Fieri ergo & ſcindi, quę ſunt
cauſæ cuius ſunt, cum ſint operationes, ſunt incorporea. Qua ratione, categorema
tum, vel, vt nonnulli dicunt dictorum, categoremata enim λεκτὰ hoc eſt dicta, vo
cant Cleanthes & Archedemus, ſunt cauſæ, vel quod potius dicendum eſt, alię qui
D dem dicentur cauſæ categorematum, vt huius ſcinditur, cuius caſus eſt ſcindi. Alię
verò, pronunciatorum, vt huius, nauis fit. Cuins rurſus caſus eſt, nauem fieri.
Ariſtoteles autem vocat appellationem, nempe eorum quæ ſunt huiuſmodi. Do-
mus: nauis: vſtionis: ſectionis. Eſt autem extra controuerſiam caſum eſſe incorpo
reum. Quocirca illud quoque Sophiſma ſic ſoluitur. Quod tn dicis tranſit per os
tuum, quod quidem eſt verum. Domum autem dicis. Domus ergo tranſit per os
tuum, quod quidem eſt verum. Neque enim domum dicimus quæ eſt corpus, ſed
caſum qui eſt incorporeus, quem habet domus. Et ædificatorem dicimus ædifica-
re per eam relationem quę fit ad id quod futurum eſt. Sic dicimus texi chlamydem.
Id enim quod facit, ſignificat operationem. Non eſt autem alterius quidem, id
E quod facit: alterius vero, canſa, ſed eiuſdem & chlamydis & domus. Quatenus.n.
cauſa eſt vt fiat, ea ratione eſt etiam efficiens quòd fiat. Eadem autem eſt canſa &
efficiens & propter quod. Et ſi aliquid quidem eſt cauſa & efficiens, hoc quoque
eſt omnino propter quod. Si quid autem eſt propter quod, non eſt id omnino
quoque cauſa. Multa quidem certè concurrunt ad vnum effectum, propter quæ fit
finis. Sed non ſunt omnia cauſæ. Filios enim non occidiſſet Medea, niſi fuiſſet ira-
ta, neque fuiſſet irata, niſi laboraſſet zelotypia: neque fuiſſet zelotypa, niſi amaſ-
ſet. Neque amaſſet, niſi Iaſon Colchos nauigaſſet. Neqne Colchos nauigaſſet, niſi
Argo fuiſſet ædificata, neque Argo fuiſſet ædificata, niſi ligna fuiſſent ſciſſa ex Pe-
lio. In his enim omnihus cum ſit propter quod, non ſunt omnia cauſæ cædis filio-
F rum: ſed ſola Medea. Quamobrem id quod non prohibet, non operatur. Quocir-
ca non eſt cauſa id quod non prohibet, ſed id quod prohibet. In aliquid enim agen
do & operādo cauſa intelligitur. Prętere a quod non prohibet, ſeparatum eſt ab eo
quod fit. Cauſa autem refertur ad id quod fit. Non fuerit ergò cauſa id quod non

προκαταρκτικαὶ primordiales, συνεκτικαὶ contingentes.

prohibet.Propterea quidem certè perficitur,quòd non adſit id quod poteſt prohi A
bere.Quatuor autem modis dicitur cauſa:efficiens,vt ſtatuarius.& materia,vt ęs:
& forma,vt character:& finis,vt honor gymnaſiarchæ. Eorum ergo ſine quibus
non,rationem æs tenet,ad hoc vt fiat ſtatua.Et eſt ſimiliter cauſa . Nam quidquid
eſt ſine quo oon contingit fieri effectum,cauſa eſt neceſſario.Cauſa autem non ab
ſolutè.Non eſt enim ſyoectica ſeu continens cauſa,id ſine quo non , ſed adiuuans.
Quidquid autem operatur, effectum reddit cum eius quod patitur aptitudioe.
Nam afficit quidem cauſa.Patitur autem vnumquodque prout ei fuerit aliquid à
natura inſitum,cum ſit ea quæ id prębet aptitudo,& eorum ſine quibus non,ratio
nem obtineat.Eſt ergo cauſa inefficax abſque aptitudine.Non eſt autem cauſa,ſed
cauſa adiuuans.Omnis enim cauſa conſideratur in agendo.Seipſam autem noo fe- B
cerit terra.Quare nec fuerit cauſa ſui ipſius.Ridiculum eſt autē dicere, non igoem
eſſe cauſam vſtionis,ſed ligna:neque gladium,ſectiooís,ſed carnem : neque quòd
victus ſit Athleta, vires aduerſarii , ſed ſuam imbecillitatem. Cauſa continens nō
opus habet tempore.Nam cauterium ſimul ac carni fuerit applicatum, præbet do
lorem.Ex procatarcticis,aliæ quidem tempore opus habent , donec ad finem per-
ductus fuerit effectus·aliæ autem non indigent,vt caſus in fractura.Num ergo hęc
non dicuntur expertia temporis per eius priuationem , ſed per diminutionem , vt
etiam repente,quod nec ipſum quidem factum eſt abſque tempore ? Omnis cau-
ſa,quæ tanquam cauſa comprehendi poteſt cogitatione,eſt alicuius, & verſatur C
in aliquo. Alicuius quidem effectus, vt gladius ſecandi. In aliquo autem verſa-
tur, nempe in eo quod eſt aptum & accommodatum , quemadmodum ignis in
ligno , oon vret enim adamantem. Cauſa eſt ex iis quæ referuntur ad aliquid.
Mente enim concipitur per eam quæ eſt ad alterum habitudinem & relatiooem.
Quo fit vt duobus ſibi inuicem applicatis cauſam vt cauſam intelligamus. Ea-
dem autem eſt ratio opificis,effectoris,& patris. Non eſt aliquid, ipſum ſuiipſius
cauſa, neque eſt aliquis pater ſuus.Nam ſic primum futurum eſſet ſecundum.Cau
ſa quidem certè agit & afficit.Quod à cauſa factum eſt, patitur & afficitur. Non
poteſt autem idem à ſeipſo ſumptum operari ſimul & affici,neque eſſe filius & pa-
ter.Et alioqui id quod eſt cauſa eius quod fit ab ipſa,eſt prius tempore quo ad eſſeo D
tiam,vt gladius inciſionis.Non poteſt autem idem ſimul & tempore eſſe prius quo
ad materiam,quatenus eſt cauſa, & tempore eſſe poſterius, quatenus eſt opus cau
ſę.Et differt eſſe ab eo quod eſt factum eſſe.Sic etiam cauſa quidem eius quod fit:
Pater verò filii.Non contingit enim idem per idem & eſſe ſimul & fieri. Nibil eſt
ergo ſua ipſius cauſa.Cauſę non ſunt altera alterius innicem,ſed altera alteri .Sple
niaca enim quę prius exiſtit affectio,non eſt cauſa febris;ſed vt fiat febris, & quę
pręcedit febris, non ſplenis cauſa eſt, ſed vt augeatur affectio. Sic etiam virtutes
ſunt ſibi innicem cauſæ ne ſeparentur , propter mutuam conſequentiam , & qui
ſunt in fornice lapides, ſunt ſibi inuicem cauſæ manendi,non ſunt aſtem ſui inui
cem cauſæ. Magiſter quoque & diſcipulus ſunt ſibi inuicem cauſæ proficiendi.Di E
cuntur autem alteri alterius inter ſe cauſæ, aliquando quidem eorundem, vt mer-
cator & caupo ſunt ſibi inuicem cauſæ vt proficiant, aliquando autem alterius &
alterius,quemadmodum enſis & caro. Ille qnidem carni,vt ſcindatur.Caro autem
gladio,vt ſcindat.Oculum pro oculo, & animam pro anima.Qui enim alicui vul-
nus inflixit lethale,is ei cauſa eſt mortis,aut vt ei mors accidat. Qui autem ab ipſo
eſt viciſſim lethaliter ſauciatus , eum viciſſim cauſam habuit: non quatenus ei fuit
cauſa,ſed per aliud . Ipſi enim fit cauſa mortis ; non autem mors mortale ipſi vul-
nus viciſſim intulit, ſed ipſe ſauciatus.Quare ipſe quidem fuit alterius cauſa, aliam
autem cauſam habuit . Et qui alii ſecit iniuriam,cauſa quidem eſt alterius , nempe
eius cui facta eſt iniuria.Lex autem quæ contra iubet eum ſupplicio affici,non in- F
iuriæ ac maleficii,ſed alteri quidem vindictæ,alteri verò diſciplinæ cauſa eſt.Quam
obrem non ſunt ſui inuicem cauſæ vt cauſæ ſi cauſæ ſunt. Præterea quæritur an
multa fiant multæ cauſæ vnius per congreſſum. Congreſſum.Coniuncti enim ho
mines

mines cauſa ſunt vt nauis attrahatur,ſed cum aliis,niſi ſit etiam aliqua cauſa adiuuans, quæ concauſa dicitur. Alii autem dicunt,ſi multæ cauſæ fiunt ſeorſum vna vnius cauſa;eius quidem quod eſt eſſe beatum,quod vnum eſt,cauſæ ſunt virtutes quæ ſunt multæ:& eius quod eſt calefieri & dolere multę ſunt cauſę ſimiliter.Num quid ergo multæ virtutes ſunt vna poteſtate;& quæ calefaciunt, & dolore afficiunt: & multitudo virtutum quæ eſt vnum genere, fit cauſa vnius, nempe eius quod eſt eſſe beatum. Reuera autem procatarcticæ quidem cauſæ ſunt vnius plures & genere & ſpecie. Et genere quidem,vt cuiuslibet morbi, exempli gratia, algor,reſolutio,labor,incócoctio,ebrietas:ſpecie autem,febris.Continentes autem, cauſæ genere ſolum,non itidem etiam ſpecie. Eius enim quod eſt bene olere,quod eſt vnū genere, multæ ſunt cauſæ ſpecie,vtpote thus, roſa,crocus,ſtyrax,myrrha, vnguentum.Roſa enim non fuerit adeo odorifera,vt myrrha.Idem autem fit cauſa contrariorum,aliquando quidem ob cauſæ tum vim tū magnitudiné, aliquando autem ob eius quod patitur aptitudinem. Ob certam quidem vim nempe eadem chorda ob intenſionem,aut remiſsionem,acutum aut grauem edit ſonum. Ob aptitudinem autem eorum quę patiuntur,mel quidem ſanos dulcedine afficit, amarore autem eos qui febre laborant,& unum & idem uinum alios quidem ciet ad iram,alios uerò exhilarat, & idem Sol ceram quidem liquefacit:lutum autem exiccat.Porrò autem ex cauſis alię quidem ſunt apertę,alię uerò obſcurę,& alię quidem conſideratione comprehenduntur,alię ratiocinatione. Ex obſcuris autem, alię quidem ſunt obſcurę ad tempus,vt quę aliquo quidem tempore abditę fuerint,aliquando autem rurſus apertè videantur.Alię autem obſcurę natura,quę nullo tempore poſſunt eſſe apertę.Et ex his quidem quę ſunt natura,aliæ quidem poſſunt comprehendi,quas quidem vocabant non obſcuras, quæ per ſigna ſumuntur reputando ac ratiocinando,quemadmodum ſymmetria dubiarum orationum quæ cadunt in contemplationem. Aliæ autem quæ comprehendi nequeunt,quæ nullo modo poſſunt cadere ſub comprehenſionem,quæ etiam omnino dicuntur obſcuræ.Et aliæ quidem ſunt procatarcticæ,ſeu primordiales,aliæ verò ſynecticæ, id eſt, continentes,aliæ autem concauſæ:alię verò adiuuantes.Et aliæ quidem,eius quod eſt ſecundum naturam,aliæ verò,eius quod eſt præter naturam. Aliæ autem morbi,& per accidens,aliæ quidem affectionum,aliæ verò earum magnitudinis. Aliæ autem temporum & occaſionum. Atque ſi tollantur quidem cauſæ primordiales, manet tamen effectus.Continens autem cauſa eſt,quæ ſi adſit,manet effectus: & ſi tollatur, tollitur. Continétem per ſynonymiam appellant,etiam per ſe perfectam, quandoquidem eſt ſufficienter per ſe efficiens effectus.Si autem cauſa per ſe perfectam ſignificat operationem; adiuuans cauſa ſignificat miniſteriū, & munus quod obit cum alio. Atque ſi nihil quidem præbetur,ne dicetur quidem adiuuans. Sin autem præbetur; eius fit omnino cauſa cuius etiam præbetur: hoc eſt, eius quod fit per ipſam.Eſt ergo cauſa adiuuans,quæ cum adeſt,fit effectus, aperta quidem apertæ,obſcura autem obſcuræ.Porro autem concauſa quoque eſt ex genere cauſarū, quemadmodum commilito eſt miles,& coëphebus eſt ephebus. Atque adiuuans quidem cauſa, fert opem cauſæ continenti, ad intenſionem eius quod ab ipſa fit. Concauſa autem non ita mente concipitur.Poteſt enim eſſe concauſa,& ſi non ſit aliqua cauſa continens.Intelligitur enim concauſa cum alio,quod nec ipſum per ſe poteſt effectum efficere,vt quæ ſit cauſa cum cauſa. Differt autem adiuuans cauſa à concauſa,quod concauſa quidem ei quod ſeorſum non efficit præbeat effectum: Adiuuans autem,in eo quod ſeorſum quidem non efficiat, alteri autem accedens quæ ſeorſum efficit,ei ferat opem ad hoc vt ſit effectus vehementiſsimus. Maximè autem ex primordiali cauſa factam eſſe cauſam adiuuantem. ad vim cauſæ intendendam adducit.

FINIS.

SENTENTIAE DECLARATAE EX SACRIS LITERIS ET CITATAE IN ORATIONE ADHORTATORIA ADVERSVS GENTES.

Exodi.

Non facies cuiuſuis rei ſimilitudinem eorum quæ ſunt in cælo, & quæcunque ſunt in terra infra. Exod. 20. 25.f.

Leuitici.

Non erit in tuo marſupio ſtatera magna & parua, ſed ſtatera æqua & uera. Leuit. 28.a.

Deuteronomii.

Audi Iſrael, Dominus deus tuus, dominus unus eſt. Deut. 6. 32.a.
Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. ibidem.
Eunuchus et cui exſecta uirilia, non ingredatur in Eccleſiam. Deut. 23. 12.c.
Videte uidete quod ego ſum & non eſt alius Deus præter me. Ego occidam & uiuere faciam percutiam & ego medebor, & non eſt qui eripiet è meis manibus. Deut. 32. 31.c.

Pſalmorum.

Nunc ò homines intelligite & apprehendite diſciplinam, ne aliquando iraſcatur dominus & pereatis de uia iuſta quando exarſerit uelociter furor eius beati omnes qui confidunt in ipſo. Pſal. 2. 32.a.
Filij hominum uſquequo graui corde? ut quid diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? Pſal. 4. 32.a.b.
Exultent & lætentur in te omnes qui te quærunt, & dicant perpetuò magnificetur dominus Pſal. 5. 39.b.
Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſia laudabo te. Pſal. 21. 41.a.
Domini eſt terra & plenitudo eius. Pſal. 23. 38.b.
Verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum Pſal. 32. 26.a
Venite filij audite me: timorem Domini docebo uos. Quis eſt homo qui uult uitam, diligit uidere dies bonos? Pſal. 33. 33.f
Ira eis eſt ad ſimilitudinem ſerpentis, tanquam aſpidis ſurdæ, & aures ſuas obturantis, quæ non exaudiet uocem incantantium. Pſal. 57. 38.a
Sperate in eo omnis populi congregatio, effundite coram ipſo omnia corda ueſtra. Pſal. 61. 39.a
Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Pſal. 81. 44.b
Hodie ſi uocem eius audieritis nolite obdurare corda ueſtra ſicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto. Pſal. 84. 33.a

Prouerb.

Dominus creauit me initium uiarum ſuarum ad opera ſua, et dominus dat ſapientiam, & a facie eius cognitio, & intelligentia. Quæ uſque piger iaces? Prouerb. 8. 31.e

Eccleſiaſtici.

Ecce ante faciem ueſtram poſui mortem et uitam. Eccl. 15. 35.a

Eſaiæ.

Nouit bos poſſeſſorem ſuum & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit. Eſa. 1. 35.a
Si me audiueritis, & uolueritis bona terræ comedetis. Sin autẽ mihi non obedieritis neque uolueritis gladius uos & ignis deuorabit. Eſa. 1. 35.f
Ex Syon exibit lex & uerbũ domini ex Hieruſalem. Eſa. 2. 5.e
Quis metietur cælum palmo & terram omnem pugillo? Eſaia. 40. 31.b
Cui aſſimilaſti dominum aut cui ſimilitudini aſſimilaſtis ipſum? Eſa. 40. 31.e
Ego ſum dominus, ego ſum qui loquor iuſtitiam & annuntio ueritatem. Congregamini & uenite ſimul conſultate qui ſeruamini à Gentibus. Eſa. 45. 31.d
Ego Deus, & non eſt præter me iuſtus, & ſeruator non eſt excepto me. Idem ibidem
Audiat quæ parit, erumpat uocem quæ non parturit quòd ſint plures filij deſertæ quàm eius quæ habet uirum. Eſa. 54. 8.d
Qui ſititis ite ad aquam, & quicunque non habetis pecuniam, ite & emite & bibite abſque pecunia. Eſa. 55. 35.d
A facie tua montes liqueſcent ſicut cera à facie ignis. Eſaia. 64. 31.e
Quod oculus non uidit nec auris audiuit nec in cor hominis aſcendit. Eſa. 64. 35.e
Traducentur coram Sole & erunt eorum morticinia eſca uolucribus cæli & beſtijs terræ & putreſcent à Sole & Luna. Eſaia. 66. 31.e.
Ipſi amauerunt ea quibus etiam ſeruierunt & ciuitas eorum incendetur. Idem ibidem. Terra ueteraſcet, & cælum præteribit: Verbũ autem domini manet in æternũ. Idem ibidẽ.

Hieremiæ.

Deus appropinquãs ego ſum et nõ Deus procul. Si fecerit homo aliquid in occulto & ego nõ uidebo ipſum? Hieremia. 23. 31.b
Dominus qui fecit terram in uirtute ſua. Erexit orbem terræ in ſapientia ſua, Hiere. 27. 31.f

Oſeæ.

Ecce ego formans tonitru & creans ſpiritum. Oſea 31.d

Zachariæ.

In te eſt qui elegit Hieruſalem nonne ecce hoc eſt torris qui euulſus ex igne? Zachar. 8. 34.d.

SENTENTIAE EX NOVO TESTAM.

Matthæi.

Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies Matth. 4. 32.a.
Potens eſt Deus ex his lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ Matth. 3. 6.b
Deum nemo nouit niſi Filius & cui filius reuelauerit Matth. 11. 8.f
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis & ego reficiam uos, tollite iugum meum ſuper uos, et diſcite à me quod ego ſum mitis & humilis corde & inuenietis requiem animabus ueſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt & onus meum leue. Matth. 11. 43 d

Ioannis.

In principio erat uerbum Io. 1. 7.b
Lux uenit in mundum & dilexerunt homines magis tenebras

bras quàm lucem. Ioan.3. 37.d.

Ego ſum oſtium. Ioan.11. 8.f

Ad Romanos.

Qui cum Deum cognouiſſent nõ ut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt; ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & mutauerunt gloriam Dei in ſimilitudinem, carnis corruptibilis hominis, & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori. Ro.1. 32.b

1. Corinth.

Quod oculus non uidit, nec auris audiuit; nec in cor hominis aſcendit. 1. Corinth.2. 35.e

Ad Epheſios.

Princeps poteſtatis aëris, qui nunc operatur in filios diffidentiæ. Epheſ.2. 7.d

Eramus nos quoque aliquando filij iræ, ſicut etiam reliqui: Deus autem cum diues eſſet in miſericordia, per multam ſuã dilectionem qua dilexit nos, cum iam eſſemus mortui delictis, cum Chriſto uiuificauit. Epheſ.2. 13.a

Eratis alieni à teſtamentis promiſſionis, ſpem non habentes et ſine Deo in mundo Epheſ.2. 12.a

Teſtor in domino ne amplius ambuletis ſicut gentes ambulant in uanitate mentis ſuæ obſcuratæ cogitatione & alienati à uita Dei, propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, propter cæcitatem cordis ipſorum. Qui quidem ſeipſos tradiderunt inducati impudicitiæ ad operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. Epheſ.4. 31.e

Expergiſcere qui dormis & exurge à mortuis & illuminabit te Chriſtus dominus. Epheſ.5. 32.f.

Ad Philippenſes.

Appropinquauit Dominus: cauete ne uacui deprehendamur. Philipp.4. 33.e

Qui cum in forma Dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo. Philip.2. 8.b

2. Timoth.

Tu autem Timothee ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem per fidem in Chriſtum 2. Timoth. 3. 33.d.

Ad Titum.

Gratia Dei ſalutaris omnib. hominib. apparuit; docens nos ut abnegantes impietatem. Tit.2. 7.e

2. Petri.

Nos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus peculiaris. 2. Pet.2. 25.a.

Ad Hebræos.

Ne amplius fili mi negligas diſciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo corriperis. Heb.12. 32.e.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN PROTREPTICO.

A

Abdera quid 47.e
Abderus deuoratus ab equis Diomedis. 47.e
Abſurdum ualde, Deum nos ſemper adhortari ad uirtutem, nos autem negligere 8.c.
Acinacem olim adorabant Scythæ 19.e.26.d
Acriſius ubi ſepultus 19.d.
Actium promontorium ubi 17.c
Actij Apollinis templum ubi 17.e
Adam in Paradiſo qualis, qualis autem in terra 40.c
Adiutor, uerbum dei 43.e
Adoptauit nos Deus 44.b
Adorandus ſolus Deus 32.a
Adorare non Solem, ſed Solis effectorem debemus 26.b
Adulterium uel ſola concupiſcentia admittitur 39.e
Adyta impia non inueſtiganda 9.a
Aeſculapius medicus.13.a.14.a. fulmine perijt.b
*Aegyptij bruta colunt animalia.*17.e
Aegyptij Græcis praeſtantiores in colendis idolis 17.c
Aegyptiorum adyta 9.b
AEs Dodonæum 9.a
αἰονλο'ιερος quid 15
Aër & iris non eſt deus quid ergo? 37.e
Aërem deũ eſſe de qui dixerint 26.c
*Agamemnõ Iouis Sparta colitur.*17.a
ἀγυιᾶ quid 21.e
Agnitio ueritatis quæ uerè dicatur. 33.c
Agonotheta noſter Deus uniuerſorum 36.b.
ἀλάστωρ quid 12.b
Alcibiades formoſiſſimus 47.a
*Alcibiades myſteriorũ propalator.*9.b
ἀλωρομαίνης 45.a
Alexander Macedonum rex in Deorum numerum relatus 36.c
Amator ueritatis Eſaias 8.a
Amici germani Dei qui uere dicantur 32.d.44.a.
Amicorum omnia communia 44.a
Amor nonnullorum in ſtatuas & ſimulachra deſcribitur 24.b
Amor, ſecundum Heſiodum cur dictus Deus antiquiſſimus 46.d
ἀμφιγυῶς quid 30.c
Amphion Thebanus & Arion Methymnæus inſignes muſici fo.3.a
Anacharſis Scytharum regi bene precatur Clemens. quare? 12.a
Antinous formoſiſſimus in numerum Deorum relatus 21.a
Antiochus Cyzicenus auro egẽs quid fecerit 22.b
Antiſthenis de Deo ſententia 28.c
ἀπαγχομένη quid 17.a
Apelles 36.d
Apim colunt Memphitani 27.d
Apim occidens quomodo peccet 22.c
Apollo Didymæus ubi colatur 46.e
Apollo, quas corruperit 14.f.
Apollo quorum filius 13.d
Apollo Smyntheus cur dictus 46.b
Apollinis hiantis imago colitur 17.b
Apollinis obſonatoris imago colitur in Elide 17.b
ἀπομυῖος quid 17.b
Aquam quidam ut Deum coluerunt 26.d
Aquilas adulterinos arguit Sol. 35.b
Aranea cæca & ſurda, ut uult Nicander 21.f.
Arati de Deo ſententia 29.a
ἄρνος quid 26.d
Argiuorũ legiſlator Phoroneus 39.d.
Argus ſculptor. 20.c
Ariſtander quis & qualis 46.e
Ariſtomenes Meſſenius quale ſacrificium obtulerit. 18.c
Armari debemus, quomodo & quibus 42.a
Arrogantia magna peccatorum ar-

guitur 32.e
Artaxerxes Tanaidis Veneris imaginem erexit in Babylonia 26.e
Aſtra, cur Deos nonnulli cenſuerunt. 12.d
Athenienſium legiſlator Solon 39.d
ἄθεος quid 12.b
Athenienſium myſteria 11.a.b
Atim uocatum Dionyſium cur? 11.a.
Atropos 12.e
Auro egens Antiochus Cyzicenus. quid fecerit 22.b
Auxilio Dei priuari miſerrimũ. 38.d
Auxo 12.f.

B

Bacchus cur dictus Dionyſus 16.a
Bacchum irridet Homerus 30.c.
Barathrum quid 47.b
Baſſara quid 45.e
Baubo quis 21.b
Beati quis dicẽdi Sibyllæ teſtimonio. 25.e
Bonum doctrina præfert Clemens cuiuis bono 38.d.e
Bonum relinquere ac cum uitio uerſari, inſanæ mentis eſt 35.a
Bonis & malis quædam præmium conſequuntur 34.d
Bona opera hinc nobiſcum abeunt. 35.c.
Bonorũ omniũ nobis cauſa Chriſtus. 7.c
βοῶπις quid 15.d
βρῖτυ quid 20.a

C

καλλίχορον quid 45.d
καλλίγλουτον quid 17.c
καλλίπυγος quid 17.c
Callimachus poeta 16.f
Caluus Iupiter Argis colitur. 17.b
Canem colunt Cynopolitani 17.d
Canem ſacrificant Marti Cares. 13.f. Scythæ aſinos.
Canticum nouum Chriſtus quare. 7.c.
Capitoliũ Romanũ crebro exuſtũ. 22.d
Cares Marti canes ſacrificant. 13.f. Scythæ aſinos
Caſtalius fons 9.a
Caſtor & Pollux Seruatores cur dicti. 13.a
Cauſa bonorum omnium eſt nobis Chriſtus 7.c
Caci, infideles 38.d
Cecrops ubi ſepultus 19.d
κέρχνος quid 45.e
Ceres 9.e.10.b
Cereris fabula pulchre depingitur. 21.a
Cereris myſteria 20.a
Cererem cur frumentum appellarunt Athenienſes 12.e
Certaminis noſtri præmium quod? 36.b
Ceyx filius Aeoli 22.f.
Charitate & fide emitur regnum Dei 33.c
χλευάζειν quid 17.b
χειρονομεῖν, quid 17.c.
Chriſtus, ambo eſt et Deus et homo. 7.c
Chriſtus canticum & uerbum nouum quare 7.c
Chriſtus non diuiditur 40.e
Chriſtus omnium bonorum nobis cauſa 7.c
Chriſtus oſtium quid 8.f
Chriſtus uult nos ſaluos fieri 42.c
Chriſti opus ſolum, eſt hominem ſaluare 33.e
Chriſtianus quis uere dicatur 44.b
Cicada Pythica, quid eis cecinerit 5.b.c.
Ciconias coluere Theſſali et quare. 17.d Idem et formicas colunt quare ibid.
Circes inſula fugienda 42.d
Cirrhæus tripos 9.a
Cithara tibia & templum homo quare 6.e.
Citheron quid 5.d
Cytheroniæ Iunonis ſignum quale. 29.f
Cleanthes Piſadeus quid de Deo ſenſerit 28.e
Clemens quem modum canat 5.e
Clotho 12.e
Columna flamma & Rubi ignis quid 8.b
Colunt Herculem Thebani cur? 46.b
Cometa dij non ſunt 38.a
Concupiſcentia adulterium committitur 39.e
Conſiliorum alia ſingularia alia generalia 40.e
Conſuetudo quid. 42.d. & quare fugienda ibidem
Conſuetudines ueterum non deſerendas qui dicunt, quid reſpondendum 24.b.
Contumelia & impudentia Athenis altaria erexit Epimenides 12.e
Corpora mortua uiuis alligare quid. 7.d
Corybantum myſteria 10.e
κριθομαντεία quid 45.a
Crœſi dictum in igne quale 46.c.
Curetes 10.c
Cybela quid 45.b
Cyclica quid 45.e.
Cyniras quis & quid docuerit 9.d
κονίσαλος quid 30.c.
Cynopolitani canem colunt 17.d
Cyrus & Solon dijs Gentium præſtantiores cur? 19.a.
Cyzicenorum ſacra quæ 12.a
κῶνος καὶ ῥόμβος quid 45.b

D

Dardanus quis & quid docuerit. 9.d. 45.a
Dauid citharœdus 6.e
Dæmones an reuera ſint an uero in ciuitatibus ſint indigenæ 17.f
Dæmones cuſtodes an uerè ſint & quare 18.a.
Dæmones inhumani & odio habentes homines ſunt dij Gentium 28.a
Dæmones in terra quot Heſiodo. 38.b.
Dæmones uarij apud diuerſas gentes culti 18.a.
Delphicũ templũ procella dirutũ. 22.d.
Demetrius Macedonum rex Mineruam uxorem ambijt 47.a.
Deſerta & ſteriles quid 8.d.
Deuoratus Abderus ab equis Diomedis 47.c.
Deus antiquiſſimus, ſecundum Heſiodum, Amor 46.d.
Deus cur exiſtimatus ab Athenienſibus Pan. 46.d.
Deus eſſe non poteſt quod manufactum eſt 38.a.
Deus & homo Chriſtus 7.c.
Deus intelligentia percipitur non ſenſu 22.b.
Deus non cauponatur 35.d.
Deus non eſt aër, et iris, quid ergo? 37.e
Deus nullo modo inuiſus 36.c.
Deus nullius indigus 24.a
Deus omnium quæ ſunt, principium, medium, & finem continet 38.b.
Deus propter bonitatem aui ſimilatur. 34.e
Deus qualis cantor & quas feras mã ſuefecerit 6.a
Deus quando noſtri miſertus dicatur. 7.c.
Deus ſeruator omnium hominum, maxime fidelium 33.d
Deus ſeſe gratis oſtendit 35.d
Deus ſolus adorandus 32.a.
Dei imago uerbũ. uerbi uero homo. 36.e
Dei priuari auxilio, miſerrimum. 38.d
Dei proprium quod eſt, non eſſe ab eo alienandum 38.b.
Dei uoluntas eſt operatio 26.a.
Deo quis uerè ſimilis dicatur 36.c
Deo ſimilem reddit hominẽ pietas. 33.d
Deum aërem dixerunt Anaximenes Mileſius & Diogenes Apolloniates 26.c
Deum agnoſcere uel in fine uitæ laborandum 39.d.
Deum aliquem Gentilium aut occidẽs aut ſpolians quomodo peccet 22.c.
Deum diligere noſtrum præcipuum

mentus 44.a
Deum perſuadere omnem materiam quātumuis uidem uoluerūt Stoici.27.b
quem Deum ſibi finxerit Empedocles Agrigentinus 26.e
quem Deum ſibi fingat Ereſius Theophraſtus 27.e
Deum quis uere imitetur 42.b.
Deum qui quærit eſt de ſalute ſua ſolicitus 39.b
Deum uidere qui uult quid facto opus 8.e.
Deum unde cognorit Plato 28.b.e
de Deo diuerſorū diuerſa ſententia.28.c.d.& deinde &.29.a.& deinde.
de Deo Euripidis ſententia.27.e. *Item Menandri de eodem error ibidem.*
Dij eſſe non poſſunt ſimulachra. quare? 36.d
Dij ex figuris cognoſcuntur 24.b
Dij Gentium quales 18.a.
Dij Gentium reprehenduntur 30.a
Dij non ſunt menſis, annus, Sol, Luna. quid ergo? 37.e.
Dij ſeruatores qui 26.a
Deorum gentilium templa, non templa, ſed ſepulchra olim fuere 19.e
Deorum in numerum relatus Alexāder Macedo 36.e
Deorum in numerum relatus Antinous 21.a
Deorum loco qui inſenſibilia quædam adorarunt 27.a
Dijs Gentium præſtantiores Solon & Cyrus cur? 19.a
de Dijs Theocriti ſententia 36.e
Deos adorantes philoſophi confutantur 26.b
Deos eſſe aſtra putauit Alcmæon Crotoniata 27.a
Deos eſſe terram & ignem quis dixerit 26.e.
Deos fingendi ſeptem modi.12.d.13.a
Deos gentium irrident Homerus & Euripides 30.b.e
Deos non eſſe lugendos, ſi dij ſint: aut ſi lugendi, Deos non eſſe 12.b
Deos nō eſſe exiſtimauit Hippon.47.b
Deos planetas dixit Xenocrates Carthaginienſis 27.b
Deos quot olim exiſtimarūt Græci 47.e
Deos quæ ſeipſos eſſe dicebant reges antiqui 22.f
Deos ſe eſſe, qui ſibi perſuaſerint homines 23.a
Diagoras 12.a
Diagoras philoſophus cuias & qualis fuerit 45.d.
Diana Condylitis in Methymna colitur 17.a
Diana Leucophryne ubi colatur 46.e.
Diana Munichia ubi colatur 46.e
Diana Epheſiæ templum terræ motu, & hiatu abſorptum 21.e
Dianam Chelytidem qui colant 17.b.
Dianā ſuffocatā colunt Arcades 17.a
διαιτῶντες quid 38.a
Dionyſius cur Bacchus dictus 16.a.
Dionyſius iunior tyrannus auream ueſtem Iouis detraxit 22.b
Dionyſius Liberalis ubi colatur 47.a.
Dionyſii membrum quò à quibus deuectum 10.f
Dionyſii membra coquuntur 10.d
Dionyſii Morychi ſtatua ex qua materia conſtiterit 20.e
Dionyſii myſteria 10.e
Dionyſii templū Athenis exuſtū.22.d
Dionyſo qui initiabantur quid faciebant 47.d
Dionyſum cur uitem appellarunt Thebani 12.e
Dionyſum Menden quomodo Orgijs Bacchi celebrant 9.e.
Dionyſum quidā Atim cur uocēt 11.a
Dionis facete dictum 23.e
Dipœnus ſtatuarius Cretenſis 20.d.
Diuinatoria fluēta penitus periere.9.a.
Diuinus influxus quum omnibus hominibus, tum ijs maxime qui literis uerſantur inſtillatus eſt 27.e.
Doctrina bonum cuius bono præfert Clemens 38.d
Doctrinam humanam non debemus quærere ad quos uerbum cœlitus uenit 40.d.
Dodonaeum æs 9.a.
Dorica harmonia Lydia attemperata 6.d.
Draconis myſteria 11.d
Dydimus Grammaticus 13.d
Dyſaules quis 11.b
δυσποπαστος ἦ quid 45.d

E

Eccleſia primogenita ex quibus conſtabat 32.d
Ecyles ſtatuarius Cretenſis 20.d
Eetion quis & quid docuerit 9.d.
ἱλάσκω qui 46.a
Elephātinenſes Meoten piſcē colūt.17.d
Eleuſiniorum myſteriorum ſignum quod 11.e.
ἐμβατήριον qui 32.a.
Empedocles Agrigentinus poeta idololatras inceſſit 13.b
ἐν χρῷ quid 45.e
Epheſius Heraclitus 11.d.
ἔφεστος qui 26.e
ἡμερόδρομος quis 46.d
Epimenides contumelia & impudentia Athenis erexit altaria 12.e
Epimenides Cretēſis ſapiētiſſimus.45.d
Error duplex, quis teneat 11.f
Error Menandri de deo 27.e
Error uetus quis 45.a
Eſaias ueritatis amator 8.a
Ethruſcorum necromantia 9.b
ἑταῖρα quid 37.e
Eua quid 9.e
Eubuleus quis 11.b
Eubulei ſues 10.e
Euclides ſculptor 20.b
Euemerus Agrigentinus 12.a
Euenita piſcem Phagrum colunt 17.d
Eumolpus quis 11.b
Eunomus Locrenſis muſicus 5.b
Eunuchus eccleſiā dei nō intretcur?.12.e
Euripides dignus Socratica ſchola, quare 30.e
Euripides & Homerus deos irridens 30.b
Euripidis de Deo ſententia 29.b
Eurymeduſa filia Cletoris Ioui commiſcetur 17.a

F

Fabularū impiarum authores qui 9.e
Facetia Dionyſij erga Iouem 22.b
Facetia Dionis in Iouem 23.e
Fide & charitate emitur regnum Dei 33.e
Fiducia in uerbo Dei ponenda 43.e
Filias ſuas ſacrificarunt Erechtheus Atticus, & Marius Romanus.13.d
Filij boni qui 39.e
Filios ex ſeruis uult nos fieri Deus 32.e
Fluēta diuinatoria penitus periere 9.a
Fons Caſtalius 9.a
Fons Colophonis 9.a
Formoſiſſimus Antinous in numerum Deorum relatus 21.a
Fortuna dea non eſt 38.a
Fortunā Deā exiſtimāt Romani. 21.e
Frumentum cur Cererem appellarunt Athenienſis 12.e
Fulmine icta Semeles ſorores 43.a
Fulmine perijt Aeſculapius 24.b

G

Ganymedem in numerum deorum conſecrauit Iupiter 21.a
Gerandryum oraculum 9.a
Gratis Deus oſtenditur 35.d
Græcis præſtantiores Aegyptij in colendis idolis 17.e

H

Hæredes regni cœlorum quomodo efficiamur 32.d
Hæreditas pulchra quæ uerè dicatur 35.e
Hebræorum errores finem acceperunt quomodo? 33.e

Helicon quid 5.d
Heracleopolitæ Ichneumonē colūt 17.d
Heraclitus Epheſius 11.d
Heraclitus Epheſius et Hippaſus Metapontinus, ignem ſolum Deum exiſtimarunt 26.e
Hercules ἀλεξίκακος
Hercules furioſus 30.d
Hercules muſcarum depulſor à Romanis colitur 17.b
Hercules ubi & quando obierit 14.d
Herculis libido 15.b
Herculis ſimulachrum ridiculè excuſſit Diagoras 12.b.
Herculem cur colant Thebani 46.b
Herculem mortalem fuiſſe Homerus dicit. Eius habitum deſcribit Hieronymus philoſophus 14.d
Heſiodus, Bœotius genere 46.c.
Heſiodi de Deo ſententia 29.b
Hieremias propheta ſanctiſſimus. 31.b.
Hippo quis 47.b
Hippo quid ſuo monumento inſcripſerit 23.c
Hippon Melius 12.a
Hircum colunt Mandeſii 17.d.
Hodie in Scripturis quid 33.a.b
Homerus & Euripides Deos irrident 32.b
Homo cur uerbi rationiſque particeps 36.e
Homo proprium Dei figmentum. 38.b
Hominis proprium quid 37.c
Hominis naturaliter inſitum, ut cum Deo quadā intercedat cōiunctio. 37.c
Hominem Deo ſimilē facit pietas. 33.d
Hominē ſaluare ſolū Chriſti opus. 33.c
Homines omnes ad Dei cognitionem uocantur 37.c
Homines omnes uocat Dominus. 43.c.
Homines unde primum nati ſecundū fabulas 46.a
Hominum primi in terra qui fuerint 7.b.& deinde
Hortatio ueritatis cui ſimiletur 42.c
Hortatur Deus omnes ad quæ? 35.d
Humanitas Dei inſignis erga homines prædicatur 32.c

I

Ichneumonem colunt Heracleopolitæ. 17.d
Idololatriam deteſtatur Moſes 32.a
Idololatris ualde indignatur deus. 31.d
Idolorum diuerſorum diuerſa cultura 17.d
Idolis quiſquis fiderit peribit 31.d
Idolis colendis Aegyptij Græcis præſtantiores 17.c
Ieſus ſolus æternus uocat omne genus hominum 43.c
Ignis, rubi & columnæ flammæ, quid 8.b
Ignem coluit Heraclitus tanquam rerum ortus principium 26.d
Ignem coluerunt Perſarum Magi & multi Aſianorum, & Macedones. 26.e. *Item Sarmatæ* ibidem
Ignem & terram deos eſſe dixit Parmenides Eleates 26.e
Ignem ſolum Deum exiſtimarunt Hippaſus Metapontinus & Heraclitus Epheſius 26.e
Ignorantia extrema ſunt impieta & ſuperſtitio 12.e
Ignorantiam ſtultitiæ genus eſſe definiunt philoſophi 44.a
Imago Dei uerbum: Verbi uero homo 36.e
Impij & ſine Deo qui iure uocentur 11.e
Impudentia & contumeliæ Athenis erexit altaria Epimenides 12.a
Indi Solem adorarunt 12.d
Infideles quique cæci, ſurdi, manci quare? 38.d
Infinitum laudarunt Anaximander Mileſius, & Anaxagoras Clazomenius, & Archelaus Athenienſis 27.a
Iniuriæ acceptæ obliuiſcitur Deus. 35.a
Inſanire an ſapere utrum melius non dubitandum 44.a
Interpres uerus ſacrorum eſt Dominus 43.b
Ioannes Baptiſta quid. 8.c. *Quid clamet* ibidem
Iouis libidines deſcribuntur 15.a
Iouis Olympij digito cur elogium inſcripſerit Phidias 22.e
Iouis ſcelera deſcribuntur 10.b
Ioui auream ueſtem detraxit Dionyſius 22.b
Iouem aſſimilatum formicæ, cum Eurymeduſa Cletoris filia dormiſſe ferunt Theſſali 17.e
in Iouem facetia Dionis 23.c
Iouem Olympicum quis fecerit 20.a
Iouem ſeipſum appellauit Menecrates medicus 23.a
Ioues tres qui 13.c
Iraſcitur deus ſi ſimulachra pluris faciamus quàm quæ maximi ſunt pretij 43.f
Iræ filij qui 33.b.
Irridet Deos Theocritus 36.c
Irriſiones hominum peruerſorum non æſtimanda 36.c
ἰσχάρα quid. 26.c
Iſidis et Sarapidis templum in Aegypto exuſtum 21.d
Iſthmica myſteria 15.d
Ithacenſis ſenex quid in uita deſiderarit 33.d
Iupiter depulſor muſcarum ab Eleis colitur 17.b
Iupiter Nyctimum filium à Lycaone Arcade hoſpitio exceptus epulatur. 16.d
Iupiter pulchrè deridetur à Clemente. 16.d
Iupiter caluus Argis colitur 17.b
Iupiter factus draco 10.b
Iupiter ubi ſepultus 16.e
Iupiter ultor in Cypro colitur 17.b
Iuſtitia non eſt Deus 37.c
Iuſtitiæ prædicatio qualis 41.f
Iunonis Cithæroniæ ſignum quale 19.f
Iunonis Samiæ ſignum quale. 19.f. *quis illud fecerit* 20.a

L

Lacheſis 12.e.
Lamia meretrix 23.b
Lamia quæ. 47.a *& cur ſic dicta ibidem*
Lapides ex quibus ſuſcitat Deus filios Abrahæ quales 6.b
Lebes Theſprotius 9.a
Leda uenuſta 16.e
Leges dei quæ 39.d
Legiſlatores uarij qui 39.d
Libido Apollinis 14.f
Libido Herculis 15.b
Libido Iouis 15.a
Libido Neptuni 14.e
in Libidinem declamatio pulchra. 15.b
Literas ſacras ab infantia didicit Timotheus 31.d
Lunam adorarunt Phryges 12.e
Lupum colunt Lycopolitani 17.d
Lux communis uerbum Dei 34.a
Lycaon Arcas Iouem hoſpitio excepit Nyctimum ei filium epulandum apponens 16.d
λυχνὶς quid 20.b
Lycopolitani lupum colunt 17.d
Lycurgus Spartanorum legiſlator 39.d

M

Macar quis 14.e
Manci ſunt infideles 38.d
Mandragoram qui comedunt ſtulti fiunt 38.a
Mars cuias fuerit 13.a
Mars Deus non eſt 37.a
Mars transfuga 13.a
Mars uinctus tredecim menſibus 13.e
Martis ſignum apud Romanos quale olim fuit 20.a
Marti canes ſacrificant Cares. 13.f. *Scythæ aſinos*

Marti

Marti quo pacto olim ſacrificarunt Scythæ 26.d
Maoten piſcem colunt Elephantinenſes 17.d
Medici boni officia quæ 8.a
Melampos filius Mechaonis quid docuerit 9.e
Memphitani Apim colunt 17.d
Menagyrta qui 45.c
Menander comicus de dijs quid ſenſerit. 30.a.b
Mendacium quid 32.b
Mendeſij hircum colunt 17.d
Menecrates medicus, ſeipſum Iouem appellauit 23.a
Menſis, annus, Sol, Luna, non ſunt dij quid ergo? 37.e
Menſura æqua et uera ſolus Deus 28.a
Mercedem quam deo reddere, licet non egenti debeamus 41.d
Mercurij ſimulachrũ lapicidæ Athenienſes ad Alcibiadis formam fingebant 22.e
Meretrix Lamia 23.b
ex Meretrice qui natus eſt eccleſiam intrare prohibetur 12.c
μητραγύρται *qui* 45.c
Metragyrtis mendicantibus quid reſponderit Antiſthenes 30.a
Midas Phrix quid docuerit 9.d
Minerua Delias ubi colatur 46.a
Minerua quinque 13.e
Miſertus noſtri quando dicatur Deus 7.e
Mors æterna peccatum 41.e
Mortua corpora unus alligare quid 7.d
Moſes omnibus ſapientiæ numeris abſolutus 8.a
Mundi homines cælum ſoli conſcendunt 37.a
Munus noſtrum præcipuum Deum diligere 44.a
Muſæ ab Ioue & Memoria genus ducunt 14.d
Muſas emit Megacle filia Macaris 14.e
Muſica Thracia quæ 6.e
Muſici inſignes qui 5.a
Muſtelas colunt Thebani quare 17.d
Myſteria Athenienſium 11.a.b
Myſteria Cereris 10.a
Myſteria Draconis 11.d
Myſteriorum Eleuſiniorum ſignum quod 11.e
Myſteria Iſthmica 15.d
Myſteria Hemica 15.d
Myſteria Phrygum 10.a
Myſteria Pythica 15.d
Myſteria Sabaſia quæ 45.b.
Myſteria unde dicta 9.e
Myſteria Veneris 9.f
Myſterijs ſacris initiati quibus cum chorum ducant 43.b.

N

Necromantia Ethruſcorum 9.b
Nemeſis non eſt Deus 37.e
Nemica myſteria 15.d
Neptunus quid 26.d
Neptuni amores 14.e
Nicanor Cyprius 12.a
Niniuitarum pœnitentia 37.b
Niobe, et uxor Loth in ſaxũ uerſa 33.b
Niſi efficiamini rurſus, ut pueri, & regeneremini in regnum cælorum non intrabitis 32.d

O

Oraculorum multorum deſcriptio 9.a b
Orgia unde dicta 9.e
Orpheus Oeagri filius de Deo quid ſenſerit 29.d
Oſiris à quo, et ex quo conſtructus 20.e
Oſtium Chriſtus quid 8.f
Oſtrea ſenſu caret uiuit tamen 22.a
Ouem colunt Samii 17.e
Ouem colunt Saitæ, & Thebani 17.d

P

Pactolus, auro fluens 33.c
παλαιχθόνιοι *qui* 12.e
Pallas unde dicta 10.d
Palladium ex qua materia conſtiterit 20.c
Palladia duo fuiſſe inquit Appellas 20.c
Pan cur Deus ab Athenienſibus exiſtimatus 46.d
Pantarces quis 47.a
παντάρκης καλὸς *quid. & cur Iouis Olympii digito inſcriptũ* 22.e
Parca 12.f
in Parnaſſum Dionyſi membra ſepeliuntur 10.e
Pater Deus, quorũ pater eſſe uelit 44.b
Pater uerus, eſt Deus 35.c
Patres boni qui 39.b
Peccatum mors æterna 41.e
Peccatorum magna arrogantia arguitur 32.e
Periculum pulcherrimum ad Deum transfugere 35.e
Peripatetici quem Deum ſibi præfigant 27.b
Phagrum piſcem colunt Euenitæ 18.d
φάλλος *quid* 45.b
Phellatas quid 46.e
Phidias 20.b.36.d
φιλομμάτης *quid* 9.e
Philoſophia quid 40.f
Philoſophi Deos adorantes confutantur 26.b
Philoſophi ſtultos impios æſtimant 43.f
Phoroneus genere Argiuus 46.c
Phoroneus Argiuorũ legiſlator 39.d
Phrina meretrix mira pulchritudinis 22.e
Phryges lunam adorarunt 12.e
Phryges quæ myſteria olim habuerint 10.a
φύκια *quid* 33.d
Pietas hominem Deo aſſimilat 33.d
Pindarus Bœotius 14.a
Plato a quibus Philoſophiam, & reliquam ſcientiam didicerit 28.b.c
Plato quid de Deo ſenſerit 27.d
Pœnitentia Niniuitarum 37.b
Plutus Deus non eſt 37.e
Poetarum multorum de Deo ſententia 29.a
Polycletus 36.d
Porcis ne efficiamur ſimiles quid faciendum 35.b
ποσιδεῶν *quis* 26.d
Prædicatio iuſtitiæ qualis 41.f
Praxiteles 36.d
Primogenita eccleſia ex quibus conſtat 32.d
Primogenitis filis qui uerè dicãtur 32.d
Principia duo quis reliquerint 27.a
Proſerpina 10.b
Proſerpina filium parit taurina ſpecie 10.b
προτεροπαῖοι *qui* 12.e
Pythagora de Deo ſententia 28.e
Pythica myſteria 15.d

R

Reges antiqui cur ſe Deos eſſe dicebant 22.f
Regnum cælorum noſtrum, quomodo 37.b
Religioſus Dei amicus 44.a
Rubi ignis et colũnæ flamma quid 8.b

S

Sabaſia myſteria quæ 45.b
Sacrificare dijs homines qui ſoliti 18.d
Sacrificarunt filias ſuas Erechtheus Atticus, & Marius Romanus 18.d
Sacrificium quale obtulerit Ariſtomenes Meſſenius 18.c
Sacrorum interpres uerus eſt dominus 43.b
Sagra quid 45.f
Saitæ & Thebani ouem colunt 17.d
Saluare hominem ſolum Chriſti opus 35.e
Saluos fieri uult nos Chriſtus 42.e
Salus æterna non uenditur 33.e
Salus noua quæ 45.a
Salutem dare Deus non ceſſat 35.d
Samiæ Iunonis ſignum quale & quis illud fecerit 19.f 20.a

Samii ouem colunt 17.e
Sanandi modos habet multiplices ſeruator 8.a
Sapere ac inſanire utrum melius non dubitandum 44.a.
Sapientia facile nugas tranſilit conſuetudinum 40.a
Sapientia ſalutis portus 39.b.c
Sapientia omnibus numeris abſolutus Moſes 8.a
Sarapis quid 21.a
Sarapidis, & Iſidis templum in Aegypto exuſtum 21.d
Sarapidis templum Alexandriæ exuſtum 22.d
Sarapim Aegyptiorum Deum qualem fuiſſe, & unde aduectum multi putent 20.d
σχίζιας quid 45.f
Scriptura ſacra optimus carcer quomodo 39.b
Eadem ſalutis portus ibidem
Scirophoria quid 10.e
Scripturam ſacram nouit ab infantia Timotheus 33.d
Scythæ olim acinacem adorabant 39.e 26.d
Scythæ Marti aſinos mactant 13.f
Scythæ quo pacto olim Marti ſacrificarunt 26.d
Semele formoſa 16.e
Semeles ſorores fulmine ictæ 43.a
Senſum non habet oſtrea uiuit tamen 22.a
Senſu carent ſimulachra 22.a
Sepulchra multorum pro templis habita 19.d
Sermones noſtri ſimiles eſſe actionibus debent 44.b
Serpens allegoricè quid 40.c
Serpentis malitia pulchrè deſcribitur 7.d
Seruator multiplices habet ſanandi modos 8.a
Serpentis exuuium, & reliqua eius facta, applicatur ad homines conuerſionem 38.f & deinde
Seruitores dii enumerantur 16.a
Sibylla quid de Deo ſenſerit 31.a
Sicon Eupalamus ſculptor 20.e
Silentium Zachariæ quid 8.e
Simulachrum Mercurii ad Alcibiadis formã effingebant Athen. 22.e
Simulachrum Veneris Cnidiæ cui ſimilarit Praxiteles 22.e
Simulachra dii eſſe non poſſunt quare? 36.d
Simulachra & cætera inania ſi pluris facimus, quàm ea quæ maximi pretii ſunt iraſcitur Deus 43.f
Simulachra nullum ſenſum habẽt 22.a
Simulachrorũ cultor Heraclides Ponticus 27.c
Sinopenſibus fame laborantibus frumenta mittit Ptolemæus Philadelphus 20.d
Idem beneficium Seleucenſibus, qui propter Anthiochiam ſunt præſtitit e
Sitire quid debeamus 35.d
σφίνδος quid 17.e
Socratica ſchola dignus Euripides quare 30.c
Sodomitæ homines impii 38.e
Sol adulterinos arguit aquilas 35.b
Sol non adorãdus, ſed Solis effector 26.b
Sol, & Luna non ſunt dii 37.e
Sol non oſtendit uerum Deum 27.f
Solem adorarunt Indi 12.d
Solis & Verbi comparatio 41.a
Solon Athenienſium legiſlator 39.d
Solon & Cyrus diis gentium præſtantiores cur? 19.a
Sophoclis Sophilli filii de Deo ſententia 29.e
Spartanorum legiſlator Lycurgus 39.d
Sterilis & deſerta quid 8.d
Stoici quid de Deo ſenſerint 27.b
Stulti fiunt, qui mandragoram comedunt 38.a
Stultos impios exiſtimant Philoſophi 43.f
Stultitiæ genus eſſe dicunt ignorantiam Philoſophi 44.a
Sues cœno magis delectantur, quam aqua munda 35.b
Supplicio deputata loca famata 47.b
Surdi infideles 38.d
Symbola Themidis 11.e
Symbola uaria initiationis 10.a.d

T

Thales Mileſius aquam Deum exiſtimauit 26.c
Thallo 12.f
Thebani cur Herculem colant 46.b
Thebani, & Saitæ ouem colunt 17.d
Teleſius pictor Athenienſis 20.b
Themidis arcana ſymbola 11.e
Templum Actii Apollinis ubi 17.e
Templum, cithara, & tibia, homo quare 6.e
Templum Delphicum procella dirutum 22.d
Templum Dianæ Epheſiæ terræ hiatu abſorptum 21.c
Templum Dionyſi Athenis exuſtum 22.d
Templum Iſidis, & Sarapidis in Aegypto exuſtum 21.d
Templum quod Argis erat una cum ſacerdote Chryſide igne exuſtum 22.d
Templum Sarapidis Alexandriæ exuſtum 22.d
Templa Deorum, non templa olim, ſed ſepulchra fuere 19.e
Theocriti de diis ſententia 36.e
Theogoniam cecinit Heſiodus 12.f
Theopompus rex Lacedæmoniorum ab Ariſtomene Meſſenio in ſacrificio offertur 18.e
Theophraſtus Ereſius quem ſibi Deum fingat 27.c
Terra calcanda non adoranda 24.a
Terra noſtra eſt ſi Deum receperimus 35.e
Terrigenæ, ſeu Terræ filii ubi habitarint 11.a
θεσμὰ quid 45.b
Theſmophoria celebrantes quibus abſtineant 10.e
Theſmophoria quid 10.c.45.b
Theſprotæus lebes 9.a
Theſſali ciconias coluere, & quare 17.d
Iidem & formicas colunt quare. ibidem
Theſtiæ filiæ quinquaginta ab Hercule ſtupratæ 15.b
Timet Moſes audiens uerbum Dei 32.e
Tireſia 43.a
Titanes 10.c.d
Titanes fulmine pereunt 10.d
Tripos Cirrhæus 9.a
Triptolemus quis 11.b
Tuba Chriſti quæ 42.a
τυμβωρύχος quid 17.b

V

Vanitas quid 31.b
Vates optimi ubi quondam habiti 46.a
Venus Dea non eſt 37.e
Veneris Cnidiæ ſimulachrum cui aſſimilarit Praxiteles 22.e
Veneris myſteria 9.f
Veneris Theſpiacæ imaginem ad Phrines meretricis ſimilitudinem depingebant pictores 22.a
Verbum Dei adiutor 43.a
Verbum Dei audiens Moſes timet 32.e
Verbum Dei deſiderabile ſuper mel et fauum 40.f
Verbũ Dei, Deus manifeſtiſsimus 40.b
Verbum Dei gubernator 42.e
Verbum Dei lux eſt hominibus 33.b
Verbum Dei nemo deſpicere debet 33.a
Verbum Dei nulli celatur 34.a
Verbum Dei quid ſibi in terris uelit 7.a
Verbum Dei quid bonis in homine operetur 42.c
Verbum Dei, ſeruator noſter fons uiuificus 40.b

Verbum Dei ſemper audiendum 33.b
Verbum Dei Sol anima 27.f
Verbum diuinum qui habent, non debēt quærere doctrinam humanā 40.d
Verbum Domini manet in æternū 31.e
Verbum imago Dei, homo uerò uerbi 36.e
Verbum nouum Christus quare 7.c
Verbum qui auditione non accepit, uenia datur contra qui audit 37.b
Verbum ueritatis hominem regenerat 42.e
Verbi amatores ad quid debeant attendere 35.c
Verbi & Solis comparatio 41.a
Verbo rationiſque cur particeps homo 36.e
Sine Verbo ueritatis qui operantur quibus ſint ſimiles 30.a
Veritas deducit in cœlum 39.f
Veritas in ſumma tribus completur ſcilicet 40.a
Veritas non eſt aditu difficilis 39.f
Veritatem & Deum ipſum unde acceperit Plato 28.b
Veritati adhærendum relictis omnibus 42.b. 44.a
Veritatis adhortatio cui ſimiletur 42.e
Veritatis cognitio quæ uerè dicatur 33.c
Veritatis amator Eſaias 8.a
Via, eſt dominus, & lata & anguſta quomodo 37.b
Videre Deum quomodo poſſumus 8.e
Vipilio quis 11.b
Virilia cui execta, eccleſiam ne ingredito 12.c
Vita æterna quomodo ematur 33.c
Vita cum interitu minimè comparanda 44.e
Vitem cur Dionyſium appellarunt Thebani 12.e
Viuēdum eſt, ut ſemper uiuamus 40.e
Vltor Iupiter in Cypro colitur 17.b
Voces duæ Chriſtum præcurrentes quid 8.d
Voluntas Dei eſt mundi creatio 26.a
Voluptas quantum habeat uiriū 40.c
Voluptas ut meretrix fugienda 42.e
Vulcanus faber æris 14.a

X

ξόανα quid 19.f
Xenophontis Atheinienſis de Deo ſententia 28.d

Z

Zachariæ ſilentium quid 8.e
Zagrea quid 45.b

LOCI SACRAE SCRIPTVRAE A CLEMENTE IN PAEDAGOGO vel explicati, vel citati.

Geneſis.

FACIAMVS hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Gen.1. 36.b
Omnia erunt uobis in cibum Geneſ.1. 46.c
Hoc nunc os ex oſſibus meis & caro ex carne mea Geneſ. 2. 70. c.
Ego ſum dominus deus tuus gratus eſto coram me Geneſ. 17. 24. a
Ecce ego tecum cuſtodiens te in uniuerſa uia quacumque ambulaueris & reducam te in terram hanc, quoniam non derelinquam te donec fecerim quæcunque locutus ſum tibi. Geneſ.28. 24.b
Et pullum alligauit uineæ Geneſ.49. 12.a
Qui lauat in uino ueſtem ſuam & in ſanguine uuæ indumentum ſuum. Geneſ.49. 21.c

Exodi

Inducam uos in terram bonam lacte & melle manantem Exod.3. 17.e
Vade & dic Pharaoni ut emittat populum. Ego noui quod non emittat populum. Ego noui quod non emittet ipſos. Exod.3. 29.e
Qui reddit peccata patrum in filios, iis qui oderunt: & faciens miſericordiam, iis qui diligunt. Exod.20. 28.b
Non aſſumes nomen domini in uano Exod.20. 104.f
Siquis peccauit coram me deleo eum de libro meo; nunc autem uade & deduc populum hunc in locum quem dixi tibi Exod.32. 24.c

Leuitici

Non prophanabis filiam tuam ut eam facias meretricem, Leuit.9. 89.e
Non comedes leporem, nec hyænam. Leuit.11. 67.c

Numerorum

Siquis in eo fuerit repente mortuus, ſtatim polluetur caput uoti eius & radetur. Numer.6. 8.d

Deuteronomii

Bono eſtote animo, ut uos tentet acceſſit Deus, ut ſit timor eius in uobis & non peccetis. Deut.8. 27.a
Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in uerbo domini. Deut.8. 9.a
Tanquam columbam ſimplicē, et felle carentē Deut.14. 11.d
Non accipies perſonam in iudicio, Dona enim excæcant oculos uidentium & corrumpunt uerba iuſta ut liberent eos qui faciunt iniuriam. Deut.16. 108.a
Prophetam uobis ſuſcitabit Deus tanquam me de fratribus ueſtris. Deut.18. 25.b
Non erit autem meretrix ex filiabus Iſrael, & non erit ſcortum ex filiis Iſrael. Deut.23. 89.b
Cibarunt eos germina agrorum ſuxerunt mel de petra & oleum ex petra ſolida. Deut.32. 22.e
Sagitta mea conficient ipſos conſumpti fame & morſu auium & neruorum in ceruicem conuulſio immedicabilis. Deut.32. 27.a
Acuam gladium meum & apprehendet iudicium manus mea, & ipſe retribuam iis inimicis meis, & iis qui oderunt retribuam. Deut.32. 27.d
Filii reprehenſibiles generatio praua & peruerſa hæc domino retribuitis? hic populus ſtultus & non ſapiens, non hic ipſe pater poſſedit te? Deut.32. 31.a.b
Ne reſpexeris ad aſpectum eius & altitudinem magnitudinis eius, quoniam repuli eum. Reg.4. 86.d

Iudicum

Mel enim à labris mulieris meretricis diſtillat, quæ ad gratiam loquens guttur ſuum impinguat: at id quidem certè poſtea felle amarius inuenies, & magis acutum quàm gladium ancipitem. Iudic.16. 101.e

Pſalmorum

Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus

aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & folium eius non defluet. Pſal.1. 34.b
Nouit dominus uiam iuſtorum, & uia impiorum peribit. Pſal.1.
In uirga ferrea paſce eos. Pſal.2. 25.e
Virum ſanguinum abominatur dominus. Pſal. 25. 12.d
Ex ore infantium, & lactantium perfeciſti laudem. Pſal.8. 11.b
Filii alieni mentiti ſunt mihi, & claudicauerunt à uiis ſuis. Pſal.17. 30.f
Exiit ſonus eorum in fines terræ. Pſal.25. 60.d
Exultate iuſti in domino, rectos decet laudatio. Pſal.32. 55.b
Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in deprecationem ipſorum. Pſal.33. 106.d
Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis, Myrrha & lacte & caſia à ueſtimentis tuis. Pſal.44. 61.e
Quam bonus Iſrael Deus, iis, qui recto ſunt corde. Pſ.72. 7.b
Delectauerunt te filiæ regum in honore, aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato circundata uarietate. Pſal. 44. 74.e.f
Generatio peruerſa & exacerbans, generatio quæ non direxit cor ſuum, & non fuit fidelis cum Deo ſpiritus eius, & Dei teſtamentum non cuſtodierunt, & in lege eius noluerunt ambulare. Pſal.77. 32.e
Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes. Pſal.81. 15.b
Ipſe eſt miſericors, medebitur peccatis eorum, & non perdet & implebit, ut auertet iram ſuam, et non intendet omnẽ indignationem ſuam. Pſal.84. 32.e
Saluum fac ſeruum tuum Deus meus ſperantem in te. Miſerere mei domine, quoniam ad te clamabo toto die. Pſal. 85. 9.a
Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ: miſericordia et ueritas præcedent ante faciem tuam. Pſal.88. 32.f
Confeſſionem & decorem induiſti es, indutus lucem ſicut ueſtimentum. Pſal.103. 75.d
Diſperſit dedit pauperibus iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Pſal.111. 93.e
Laudate pueri dominũ laudate nomen domini. Pſal.112. 11.e
Caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Pſal.117. 25.e
Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Pſal. 119. 25.e
Increpet me iuſtus & caſtiget, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Pſal.140. 30.d
Sicut unguentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Pſal.132. 100.d
Laudent nomen eius in choro, in tympano & pſalterio pſallant ei. Pſal.149. 55.d
Laudate eum in ſono tubæ, laudate eum in pſalterio & cithara laudate eum in tympano & choro laudate eum in cordis & organo. laudate eum in cymbalis iubilationis, omnis ſpiritus laudet dominum. Pſal.150. 54.d

Prouerbiorum

Fili ne te in errorem abducant peccatores, neq. in uiis cum eis ambulaueris, ſi te hortati fuerint dicentes, Veni nobiſcum, ſis ſocius innocentis ſanguinis, in terra autem uirũ iuſtum iniuſte abſcondamus, de medio eum tollamus, ſicut infernus uiuentem. Prouerb.1. 33.a
Fili mi diſciplinam domini ne deſpicias, neque ægre feras cum ab ipſo corriperis, quem enim diligit dominus caſtigat, flagellat autẽ omnem filium quẽ recipit. Prou.3. 30.d
Beatus homo qui inuenit ſapientiam, & mortales qui inuenit prudentiam. Prouerb.3. 34.a
Beatus homo qui inuenit ſapientiam & mortalis qui uidet prudentiam. Prouerb.3. 79.d
Ego uos ò homines adhortor, & meam uocem edo filiis hominum. Audite me: præclara enim dicam. Prouer.4. 33.d
Beatus homo qui me audit, & homo qui uias meas cuſtodit uigilans in foribus meis, interdiu obſeruans ſtationem mei ingreſſus. Prouerb.8. 66.b
Accipite diſciplinam & non argentum & cognitionem ſuper aurum probatum. Melior eſt enim ſapientia lapidibus pretioſis. Quidquid eſt autem pretioſum nequaquam eſt ea dignum. Prouerb.8. 93.e
Colligite me ſuper aurum & lapidem pretioſum & argentũ. Germina n. mea meliora ſunt argẽto electo. Pro.8. 93.e
Ab aliena aqua abſtine, & ex fonte alieno ne biberis. Prouerb.9. 85.f
Sedit in foribus domus ſuæ aperte ſuper cellam uocans eos qui in uia prætereunt. Prouerb.9. 103.a
Ex multiloquio non effugies peccatum. Prouerb.10. 57.f
Quemadmodum inauris in nare ſuis, ita improba fœmina pulchritudo. Prouerb.11. 99.d
Iuſtus comedens impletur animo: Ventres autem impiorum egeni. Prouerb.13. 46.a
Qui ſuo parcit baculo, odit filium ſuum. Prouerb.13. 108.d
Fœneratur Deo qui miſeretur pauperis. Prouerb.19. 92.b
Intemperans res eſt uinũ et iniurioſa res ebrietas. Pr.20. 50.a
Ex ore inſipientium baculus contumeliæ. Prouerb.20. 58.b
Tu quidem uirga percutis filiũ tuum, animam autem eius à morte liberа. Ne parceris caſtigare puerum, uirga autem ipſum corrige, non enim morietur. Prouerb.23. 31.e
Ne ſis uini potor, nec ſtipem extendas ad emptiones carniũ. Prouerb.23. 49.d
Cui uæ, cui tumultus, cui iudicia, cui iucundæ loquelæ, cui contritiones ſuperuacuæ? cuius ſunt liuidi oculi? an nõ eorum qui in uino tempus conſumunt? an non eorum qui inueſtigant ubi ſiãt potationes? ibidem, Ne bibite uinum propter ebrietatem. ibidem
Mulier fortis corona eſt marito ſuo. Prouerb.31. 102.b

Eccleſiaſt.

Qui eſt autem ſine timore, non poterit iuſtificari. Eccl.1. 27.e
Corona ſapientiæ timor domini. Eccleſ.1. 27.e
Cum muliere quæ uiro ſubiecta eſt, ne omnino ſedeas & ne ſuper cubitum cum ea accubueris, neque cum ea in uino congrediaris, nequando inclinet cor tuum in ipſam, & ſanguine tuo labetur ad interitum. Eccleſ.9. 58.e.d
Ne reſpicias in uicis ciuitatis, nec erres in eius ſolitudinibus Eccleſ.9. 91.e
Viri iuſti ſint tui conuiuæ & in timore domini tua permanebit gloriatio. Eccleſ.9. 91.e
Auerte oculum à muliere gratioſa, & ne diſcas alienam pulchritudinem. In pulchritudine enim mulieris multi ſeducti ſunt. Eccleſ.9. 106.a
Eſt tacens qui inuenitur ſapiens, et eſt qui odio habetur propter multam loquacitatem, qui enim multiplicat ſermonem odit animam ſuam. Eccleſ.10. 58.a

In

In amictu ne glorieris, neque in omni gloria quæ eſt præter leges efferaris. Eccleſ.11. 74.e

Ne introducas quemuis hominem in domum tuã. Eccl.11. 91.e

Poſt tua deſideria ne ambules & arcearis à tuis appetitionibus. Vinum enim & mulieres faciunt ſapientes deficere, & qui adhæret meretricibus, euadet audacior. Putredo & uermis erunt eius hæredes, & efferetur in maiori ludibrio. Eccleſ.18. 72.b

Qui timet dominum conuertetur ad cor ſuum. Eccle.21.25.d

Stultus in riſu extollit uocem ſuam, uir autem aſtutus uix ſenſim ſubridebit. Eccleſ.21. 96.e

Quaſi teſtam conglutinat qui ſtultum docet. Eccleſ.22. 26.e

Homo qui aſcendit ſuper lectum ſuum, qui dicit in animo: quis me uidet? Circa me ſunt tenebræ, & parietes ſunt tegumenta mea & nemo aſpicit peccata mea. quid uereor ne meminerit altiſſimus? Eccleſ.23. 71.d

Mulier meretrix apro ſimilis reputabitur. Quæ autem uiro ſubiecta eſt, turris eſt mortis iis qui ea utũtur. Ecc.24.71.b

Ira magna eſt mulier ebria, tanquam ira dei mulier temulenta. Eccl.26. 91.e

Equus indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadit petulans. Eccl.30. 32.d.e

Vinum quod bibitur multum in irritatione, & omni lapſu replet. Eccleſ.31. 49.b

In uino ne te uirum fortem præbeas. multos enim uinum inutiles reddidit. Eccl.31. 51.b

Comede quæ apponuntur, ceſſa autem primus diſciplinæ gratia, & ſi in medio multorum ſederis ne ante ipſos manum porrigas. Eccleſ.31. 58.a

Adoleſcens loquere, ſi te opus ſit uix cum bis interrogatus fueris. Eccleſ.32. 59.d

Odor ſuauitatis Deo eſt, cor quod glorificat eum qui fecit ipſum. Eccl.35. 108.a

Honora medicum propter neceſſitatem, ipſum enim creauit altiſſimus. Eccleſ.38. 62.d

Sapientiæ

Sunt tibi filii? caſtiga eos, & inflecte eos à iuuentute ſua: ſunt tibi filiæ? attende corpori earum, et ne uultum tuum apud eas exhilaraueris. Sap.7. 29.e

Diſcant filii tui quos dilexiſti domine, quod non generationes fructuum nutriant hominem, ſed uerbum tuum eos qui credunt conſeruat. Sap.16. 43.a

Eſaiæ

Principes tui non obediunt ſocii furum, diligentes munera, perſequentes retributionẽ, orphano nõ iudicantes. Eſa.1.32.b

Quid mihi multitudo ſacrificiorum ueſtrorum? dicit dominus. Plenus ſum holocauſtis arietum et adipem agnorum & ſanguinem taurorum et hædorum nolo, nec ueneritis ut à me uideamini. Quis enim requiſiuit hæc de manibus ueſtris? Atrium meum calcare non adiicietis ſi ſimilam afferatis. Mane incenſum abominatio eſt mihi, neomenias ueſtras & ſabbata non fero Eſa.1. 107.e

Audi cælum & auſculta terra quoniam dominus locutus eſt, filios genui & exaltaui, ipſi uerò me nihili duxerunt. Nouit bos poſſeſſorem & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit Eſa.3. 30.a

Abluit dominus ſordes filiorum & filiarum Iſrael, & mundabit ſanguinem ex medio ipſorum, ſanguinem iniquitatis & tædes prophetarum. Eſa.4. 97.e

Ecce ego & pueri quos dedit mihi deus Eſa.8. 11.e

Puellus natus eſt nobis & filius datus eſt nobis, cuius principatus ſuper humerum eius & uocatum eſt nomen eius magni conſilii angelus Eſa.9. 14.e

Egredietur uirga de radice Ieſſe. Eſa.11. 25.b

Ipſi autem fecerunt lætitiam occidentes uitulos & oues ſacrificantes dicentes: comedamus & bibamus cras enim moriemur. Eſa.22. 43.e

Hic populus labiis me honorat cor autem eorum longe eſt à me. Eſa.29. 29.e

Væ filii defectores. Hæc dicit dominus: Feciſtis conſilium non per me & pacta conuenta non per ſpiritum meum. Eſa.30. 30.b

Sicut paſtor paſcet gregem ſuum & brachio ſuo colliget agnos. Eſa.40. 32.a

Dominus tradidit ipſum pro peccatis noſtris. Eſa.43. 27.b

Pueli eorum ſuper humeros tollentur & ſuper genua conſolationem accipient. Perinde ac ſi mater aliquem conſoletur, ita ego quoque uos conſolabor. Eſa.49 & 66. 13.d

Et uidimus ipſum & non habebat ſpeciem nec pulchritudinem, ſed ſpecies eius uilis diminuta præ hominibus. Eſa.53. 84.a

Seruis autem meis, imponetur nomen nouum. Eſa.56. & 65. 11.e

Super quem requieſciam niſi ſuper manſuetum & quietum? Eſa.66. 13.a

Hieremiæ

Ne dicas quod iunior ſim. Antequã formarem in utero noui te, & antequam egredereris è matrice ſanctificaui te. Hierem.1. 24.f

Stupuit cælum propter hoc, & terra multomagis horruit: quoniam duo mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, et foderunt lacus contritos qui aquam continere non poterunt. Hierem.2. 30.e

Et dedi illi libellum repudii & non timuit incompoſita Iuda. Hierem.3. 30.f

Et mœchati ſunt in lignum & lapidem et ſuffumigarunt Baal. Hierem.3.&.32. 29.d

Nam etſi coccino induaris & aureo ornamento orneris, & oculos tuos ungas ſtibio, fruſtra eſt pulchritudo tua. Hierem.4. 86.b

Equi in fœminas inſanientes facti ſunt, unuſquiſque ad uxorem proximi ſui hinniebat. Hierem.5. 29.e

Via Dei ſi ambulaſſes, habitaſſes in pace in ſeculum. Hiere.6. 34.c

Si te pœnituerit, expurgabit dominus cor tuum, & cor ſeminis tui. Hierem.18. 34.d

Beati ſumus Iſrael, quòd quæ Deo grata ſunt, à nobis cognoſci poſſunt. Hierem.31. 34.b

Tanquam uituli lactantes. Hierem.46. 11.d

Peccatum peccauit Hieruſalem, propterea in commotionem facta eſt. Omnes qui glorificabant eam ſpreuerunt ipſam, quoniam uiderunt eius turpitudinem. Hierem.1. 30.e

Quomodo ſedet ſola ciuitas, quæ fuerat plena populis, facta eſt tanquam uidua, quæ imperabat regionibus, facta eſt ſub tributo. Hierem.1. 31.a

Ezechielis

Fili hominis, in medio ſcorpiorum tu habitas. Ezech.2. 29.e

Mauult Dominus pœnitentiam peccatoris quàm mortem.

Ezech.18. 24.d
Si conuerſi fueritis ex toto corde ueſtro & dixeritis, pater, audiam uos tanquam populum ſanctum. Ezech.18. 34.a
Anima quæ peccat morietur, homo autem erit iuſtus qui facit iuſtitiam. Ezech.18. 35.b
Et quod claudum eſt alligabo, & quod ægrum eſt curabo, & quod aberrat reducam, & paſcam ipſos ego ad montem ſanctum meum. Ezech.34. 32.a

Danielis

Poſiti ſunt throni, & ſedit ſuper ipſis tanquam uetus dierum, & eius ueſtimentum album ſicut nix. Dan.7. 74.b

Oſeæ

Et uindicabo ſuper ipſam dies Baalim in quibus ei ſacrificauit & inaures et appoſuit, & torques ſuos. Oſea.2. 79.b
Non uiſitabo ipſos? quoniam ipſi cum meretricibus commiſcebantur, & cum initiatis ſacrificabant, & populus qui intelligebat coniungebatur cum meretrice. Oſea.4. 29.f

Amos

Euerti uos ſicut Deus euertit Sodomam & Gomorram, et fuiſtis ſicut torris extractus ab igne: Et ne ſic quidem conuerſi eſtis ad me dicit Dominus. Amos.4. 27.a
Qui bibunt uinum percolatum, & ſedent ſuper lectum, eburneum. Amos.6. 50.a.f

Micheæ

Ego dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti. Mich.6. 24.a

Zachariæ

Lætare ualde filia Sion: annuntia filia Hieruſalem: Ecce rex tuus uenit tibi iuſtus, manſuetus, & ſeruans & ipſe mitis & qui aſcendit ſubiugalem, & pullum nouum. Zach.9. 11.f

NOVI TESTAMENTI

Matthæi

Tu es filius meus dilectus ego hodie genui te. Matth.3. 14.e
Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in uerbo domini. Matthæi. 4. 95.a
Pater Solem ſuũ ſplendere facit ſuper omnes. Matth.5. 28.d
Eſtote miſericordes ſicut pater ueſter miſericors eſt. Matth. 5. 28.d
Si te tuus ſcandalizat oculus exſcinde eum. Matth.5. 102.d
Quemadmodum uultis ut uobis faciant homines, uos quoque eis facite. Matth.5. 107.b
Ei qui te percutit in maxillam, præbe ei et alteram Matth. 5. 108.
Ne ſitis ſolliciti de craſtino, ſufficit enim diei malitia ſua Matth.6. 12.c.
Quærite primum regnum cælorum & hæc omnia adycientur uobis Matth.6 77.e
Ne ſitis ſoliciti animæ ueſtræ quid comedatis, neque corpori ueſtro quid induamini. Anima enim plus eſt quàm cibus & corpus quàm ueſtimentum Matth.6.72. ſ.& deinde.
Non eſt arbor bona quæ facit fructus malos, neque arbor mala quæ facit fructus bonos. Matth.7. 95.a.
Petenti dabitur & pulſanti aperietur: Matth.7. 94.a
Fiat ſecundum fidem tuam Matth.9. 16.b
Ne portetis crumenam, non peram, neque calceamentum. Matth.10. 94.d.
Tibia uobis cecinimus et non ſaltaſtis, lamentati ſumus & non planxiſtis. Matth.11. 11.b
Deum nemo nouit niſi filius et cui filius reuelauerit Matth. 11. 13. c.
Confiteor tibi Pater Deus cœli & terræ, quod abſcondiſti hæc à ſapientibus & intelligentibus & reuelaſti ea paruulis. Matth.11. 17.a
Abite & dicite Ioanni. Cæci uident, ſurdi audiunt, leproſi mundantur, mortui reſurgunt, & beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me. Matth.11. 33.e
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis & ego reficiam uos Matth.11. 34.a.
Qui in ueſtitu glorioſo & delitijs degunt, ſunt in terrenis regijs. Matth.11. 74.d.
Cum carpſiſſent inquit pueri ramos oleæ uel palmarum exierunt obuiam domino & clamarunt dicentes: Oſanna filio Dauid: Benedictus qui uenit in nomine Domini. Matth. 12. 11. a.
Quæ intrant in os non coinquinant hominem, ſed quæ ex ore exeunt Matth.15.
Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut hi pueli non intrabitis in regnum cælorum. Matth.18. 11.a.
Qui ſe humiliauerit ut hic puellus, is maior eſt in regno cælorum. Matth.18. 12. b
Vende quæ habes & da pauperibus & hoc me ſequere. Matth.19. 52.e.
Quæcumque petieritis in oratione credentes accipietis Matthæi.21. 108. c.
Lætare ualde filia Sion, annuntia filia Hieruſalem, Ecce rex hic uenit tibi iuſtus, mãſuetus et ſeruãs et ipſe mitis, et qui aſcendit ſubiugalem & pullũ nouũ Matth.22. 11. f.
In hoc ſeculo uxores ducunt & nubunt, in illo autem non amplius. Matth.22. 10.c.d
Diliges Deum tuum in toto corde tuo & in tota anima tua & proximum tuum ſicut te ipſum, ex hoc dependent tota lex & prophetæ. Matth.22. 107.c
Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Matth.22. 108.b
Quemadmodum gallina congregat pullos ſub alis ſuis. Matth.23. 11.d
Quotiens uolui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos & noluiſtis Matth.23. 29.d
Væ uobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis Matth.23. 97.b.
Væ uobis quoniam mundatis quod eſt extrinſecus poculi & patinæ, intus autem eſt plenum mortuis oſſibus & omni immunditia. Munda primum quod intus eſt poculi ut ſit etiam mundum quod eſt interius. Idem. Ibidem.
Væ uobis ſcribæ & phariſæi, quoniam amatis primas ſedes in Synagogis & ſalutationes in foro. Matth.23.
Nemo nouit filium niſi pater neque patrem niſi filius. Matthæi.24. 33.b
Quatenus uni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis. Matth.25. 92.b
Venite ad me omnes benedicti, eſte hæredes regni uobis parati à conſtitutione mundi; Eſuriui enim et dediſtis mihi ad comedendum;

comedendum: ſitiui, & dediſtis mihi potum: peregrinus eram & me collegiſtis: nudus, et me operuiſtis: infirmus, & uiſitaſtis me: eram in carcere, & ad me ueniſtis. Matth.25. 108.b
Accipite, bibite: hoc eſt ſanguis meus. Matth.26 51.e
Qui intinxerit mecum in patinam hic me tradet. Matthæi 26. 60.f

Marci

Surge, & ſublato grabbato tuo uade domum. Marc.2. 9.a
Et adduxerunt ei pueros ad impoſitionem manuum benedictionis Marc.10. 10.f
Nemo bonus niſi pater meus qui eſt in cælis. Marc.10. 28.d
Non ueni ut mihi miniſtraretur, ſed ut ipſe miniſtrarem. Marc.10. 32.b

Lucæ

Venit filius hominis & dicunt: Ecce homo uorax & potator uini, publicanorum amicus. Luc.7. 51.e
Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos ſimiles hominibus dominum ſuum expectantibus quando redibit à nuptijs: ut cum uenerit & pulſauerit ſtatim illi aperiant. Luc.12. 65.f.
Homo quidam erat ualde diues qui induebatur purpura & byſſo, qui oblectabatur quotidie ſplendide. Mendicus autem quidam nomine Lazarus abiectus erat in ueſtibulo diuitis ulceratus cupiens repleri ijs quæ cadebant de menſa diuitis. Luc.16. 73.b

Ioannis

In principio erat uerbum et uerbū erat apud Deū, & Deus erat uerbum Ioan.1. 25.e
Quod enim factum eſt, in ipſo uita eſt. Ioā.1.15.e. & 66.a.b.
Et erunt omnes unus grex & unus paſtor. Ioan.1. 23.b
Qui credit in filium habet uitam æternam Ioan.3 16.a
Ego habeo manducare cibum quem uos neſcitis. Cibus meus eſt ut faciam uoluntatem eius qui miſit me. Ioan.4. 21.a
Hæc eſt autem dilectio dei ut mandata ſeruemus. Et mandata eius grauia non ſunt Ioan.4. 105.e
Amen amen dico uobis, qui ſermones meos audit & credit ei qui me miſit, habet uitam æternam; & in iudicium nō uenit, ſed tranſit a morte ad uitam. Ioan.5. 15.e
Comedite carnes meas & bibite meum ſanguinem. Ioan.6. 18.f. 20.a.
Non enim Moſes dedit uobis panem de Cælo, ſed Pater meus dat uobis panem de Cælo uerum Ioan.6. 21.b.
Hæc eſt uoluntas Patris mei ut omnis qui contemplatur filiū & credit in ipſum habeat uitā æternam & reſuſcitabo ipſum in nouiſſimo die. Ioan.8. 16.a.
Ego ſum paſtor bonus. Ioan.10. 23.b
Pueli adhuc modicum ſum uobiſcum. Ioan.13. 11.b
Ego ſum uitis uera & pater meus agricola eſt Ioan.15. 26.f
Ipſe Pater uos diligit, quia uos me dilexiſtis Ioan.16. 9.e
Et dilexiſti ipſos, quemadmodum me dilexiſti. Ioan. 17.9.e.
Vt omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te ut et ipſi in nobis unum ſint, ut etiam mundus credat quod tu me miſeris. Et ego gloriam quam dediſti mihi dedi eis, ut unum ſint, ſicut nos unum ſumus. Ego in ipſis & tu in me, ut ſint perfecti in unum. Ioan.17. 28.a
Cum in litore ſtetiſſet Ieſus dixit: Pueli, nūquid obſonium habetis? Ioan.ult. 10.f.

Actuum

Non eſt bonum nos relicto uerbo Dei miniſtrare menſis. Actuum.6. 59.a
Et uidet cælum apertum & uas quoddam quatuor initiis alligatum ſuper terram, omnes quadrupedes & ſerpentes terræ & uolucres cæli in ipſo. Actuum.10. 46.e
Viſum eſt ſpiritui ſancto et nobis, nullum uobis maius onus imponere, præterquam neceſſitatem abſtinendi ab imolatis et ſanguine et ſuffocatis et fornicatione. Act.15.59.a

ad Romanos

Vide ſeueritatem & bonitatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt ſeueritatem: in te autem bonitatem ſi permanſeris in bonitate, hoc eſt fide in Chriſtum. Rom.11. 27.f
Prouidentes bona, non ſolum coram domino, ſed etiam coram hominibus. Rom.12. 106.a
Induamur arma lucis, ut in die decore ambulantes: non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & in impudicitiis uerſantes. Rom.13 54.f
Non eſt regnum Dei eſca & potus. Rom.14. 42.e
Qui comedit, eum qui non comedit non ſpernat. Qui autem non comedit, eum qui comedit non iudicet. Rom.14. 44.e
Volo autem uos ſapientes quidem eſſe ad bonum, ſimplices autem ad malum. Rom.ult. 13.b

ad Corinthios

Ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & ne glorietur fortis in fortitudine ſua, ſed qui gloriatur in domino glorietur. 1.Cor.1. 18.d.22.a
Deo gratia qui nos ſemper facit triumphare in Chriſto & odorem ſuæ cognitionis per nos manifeſtat in omni loco, quoniam domini bonus odor ſumus Deo in iis qui ſalui fiunt, & in iis qui pereunt his quidem odor ex morte in mortem, illis uerò odor ex uita in uitam. 1.Cor.2. 61.b
Mulieres ſimiliter, non implexaturis uel auro, uel margaritis, uel ueſte ſumptuoſa: ſed quæ decet mulieres profitentes pietatem, per bona opera ſeipſas ornantes. 1.Cor.2. 79.e
Lac uobis potum dedi tanquam infantibus in Chriſto, non cibum: nondum enim poteratis, ſed neque adhuc nunc poteſtis. 1.Cor.3. 17.e.18.b.22.a
Et ego fratres non potui loqui uobis tanquam ſpiritualibus, ſed tanquam carnalibus ibidem
Quid uultis? in uirga ueniam ad uos, an in dilectione & ſpiritu lenitatis? 1. Cor 4. 25.e
Eſca uentri, & uenter eſcis. Deus autem & hunc & has deſtruet. 1.Cor.6. 42.b
Ne erretis, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici regnum Dei poſſidebunt. 1.Cor.6. 103.e
Cibus nos non commendat Deo. 1.Cor.8. 43.a
Si quid eiuſmodi ciborum fratrem offendit, non comedā carnes in æternum, ne fratrem meū offendam. 1.Cor.8. 44.e
An non habemus poteſtatem comedendi, & bibendi, & mulieres circumducendi? 1. Cor.9. 43.e
Nolo uos fieri participes dæmoniorum. 1.Cor.10. 43.d
Siue comeditis, ſiue bibitis, omnia in gloriam Dei facite. 1.Cor.10. 45.e
Vnuſquiſque propriam cœnā præcipit in comedendo, et alius quidem eſurit, alius uerò eſt ebrius. 1.Cor.11. 45.a.b
Cōuenientibus uobis nō licet dominicā cœnā edere. 1.Cor.11. 51.f

Etenim uno ſpiritu omnes nos in unum corpus baptizati ſumus ſiue Iudæi ſiue liberi, & omnes ex uno poculo bibimus.1.Cor.12. 16.e
Quando eram paruulus cogitabam ut paruulus, loquebar ut paruulus.1.Cor.13. 17.b.
Charitas omnia ſuſtinet, omnia ſuffert, omnia ſperat charitas nunquam excidit.1.Cor.13. 42.d
Charitas autem eſt patiens, benigna, non æmulatur, nõ agit perperam, non inflatur, non indecore ſe gerit.1.Cor.13. 82.b
Fratres, ne pueri efficiamini mentibus: ſed ſitis uitio infantes, mentibus autem eſſe perfecti.1.cor.14. 17.b
Deſpondi nos uni, uirginem caſtam exhibere Chriſto.2.Cor.11. 12.e

ad Galatas

Priuſquam ueniret fides cuſtodiebamur ſub lege concluſi ſub fide quæ erat reuelanda, quare Lex fuit noſter pædagogus in Chriſto ut ex fide iuſtificemur. Poſtquam autem uenit fides non ſumus amplius ſub pædagogo.Gal.3. 16.d
Omnes filij eſtis per fidem Dei in Chriſto Ieſu. Quicunque enim in Chriſtum baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. Non eſt Iudæus nec Græcus, non eſt ſeruus nec liber, non eſt maſculus & fœmina omnes enim uos unus eſtis in Chriſto Ieſu ibidem.e.
Dico autem quamdiu hæres eſt infans, nihil differt à ſeruo cum ſit dominus omnium ſed eſt ſub tutoribus uſque ad patris præfinitum tempus, ita & nos quando eramus redacti in ſeruitutem ſub elementis mundi, quando autem uenit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere &c.Gal.4 17.e

ad Epheſios

Donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis Dei in uirum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti ut non ſimus amplius infantes, qui fluctibus agitemur & circumferamur omni uento doctrinæ in præſtigijs hominum, in uerſutia ad inſidias erroris: uera autem dicentes in dilectione, augeamus in ipſum omnia. Epheſ. 4. 12. e.
Eratis aliquando tenebræ nunc autem lux in domino Epheſ.4. 15.e.
Omnis ſermo malus ex ore ueſtro non procedet, ſed ſi quis bonus. Epheſ.4. 57.b
Depoſito mendacio loquimini ueritatem unuſquiſque cum proximo ſuo, quoniam ſumus alter alterius membra Sol non occidat ſuper iracundiam ueſtram, neque locum date diabolo Epheſ.4. 103.f
Ne inebriemini uino in quo eſt luxuria.Epheſ.5. 90.e
Fornicatio autem & omnis immunditia uel plura habendi cupiditas, ne nominetur quidem in uobis ſicut decet ſanctos Epheſ.5. 71.b.
Sicut decet ſanctos non nominetur in uobis turpitudo & ſtultiloquium uel ſcurrilis urbanitas quæ ad rem non pertinet; ſed potius gratiarum actio Epheſ.5.

ad Phillippenſes

Non quod iam cepi uel perfectus ſim, perſequor autem ſi etiã comprehendam, propter quod comprehenſus ſum a Chriſto. Fratres ego meipſum nondum arbitror comprehendiſſe.Philipp.3. 22.e
Quorum Deus uenter eſt & gloria in ignominia ipſorum qui ea quæ ſunt terrena cogitant, quorum finis interitus. Philipp.3. 47.b

ad Coloſſenſes

Quicquid feceritis uel in ſermone uel in opere, omnia in nomine domini Ieſu gratias agentes Deo & Patri eius.Coloſſ.3. 95.b
Mortificate membra ueſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, paſſionem, cupiditatem malam et auaritiam quæ eſt idolorum cultus, propter quæ uenit ira Dei in filios diffidentiæ.Coloſ.3. 102.e

ad Theſſalonicenſes

Cum poſſemus oneri eſſe ſicut cæteri Apoſtoli, fuimus mites in medio ueſtri ſicut nutrix fouet filios ſuos.1.Theſ.2. 13.a
In regnum uocati, ſumus dei digne regno ambulemus Deũ diligentes & proximum.1.Theſ.2. 105.e
Vigilemus & ſobrii ſimus. qui enim dormiunt, noctu dormiunt: & qui ebrii ſunt noctu ebrii ſunt.1.Theſ.5. 66.b

Petri

Depoſito ergo omni uitio & omni dolo & ſimulatione & inuidia, detrectatione, tãquam nuper nati infantes uerbale lac concupiſcite, ut in ipſo creſcatis in ſalutem, ſi guſtaſtis quod Chriſtus dominus.1.Pet.2. 20.e
Conuerſationem ueſtram in gentibus habentes honeſtam ut in quo de uobis male loquuntur, tanquam maleficis ex honeſtis operibus ſuſpicientes Deum glorificent.1.Pet.2. 98.e
Cum uiderint caſtam ueſtram quæ eſt in uerbo conuerſationem: quorum ſit nõ qui eſt extrinſecus plicatura uel auri appoſitionis uel ueſtium indumenti ornatus, ſed occultus cordis homo in incorruptibilitate mitis & quieti ſpiritus, qui eſt coram Deo pretioſus.1. Petr.3. 101.f
Charitas operit multitudinem peccatorum.1.Petr.4. 108.b

RERVM AC VERBORVM INDEX IN Pædagogo.

Abraham cur Dei amicus appellatus 86.e
Abraham Deum quæſiuit unde Dei amicus dictus 95.e
Abſceſſus quid 26.e
Abſtinendum a quibus ſit 59.a
Abydena oſtrea optima 41.e
Accuſatio quid 30.e
Acephalus Mathematicorum quid deſignet 51.f
Achillis Pædagogus quis 23.d
ἀκροθώρακες quis 48.d
Admonitio quid 26.e.& .29.d
Adoleſcentes quatenus, & qualiter exercitandi 97.d
Adoleſcentula imaginem quomodo deſignarit Zeno Citieus 103.d
Adulteris non cohabitandum 44.d
Adulterium cui comparatum 71.b
Aegrotans corpus medico, animus uero Pædagogo opus habet 8.a
Aegyptii utũtur tympano in bello 54.e
Aegyptius attagen optimus 41.f
Aeternitatis, ſeu æui principium quod 57.e
Aeuum & tempus quid diſcriminis habeant 15.f
Affectionum animæ, alia alio modo curantur 16.e
Ager mundus 73.a.b
Agnos quos uocet ſcriptura 12.a
Agnus epicænum eſt nomen

Agrico

Agrico Deus, quomodo 26.f
Agricultura matrimonio comparata 67.a.b
Alabaſtris bibere non prohibemur: quid ergo? 51.e
Alabaſtrum unguenti Mar. Magdalena quid 60.d
Albis uti ueſtibus honeſtum 9.e 99.b
Alcibiadis Pædagogus quis 23.e
Alexandri Pædagogus quis 23.d
ἀλύοντες quid 78.c
Amantium corda uolucria 71.a
Amaritudo omnis a nobis euellenda 109.a
ἀμάρτημα quid 37.c
Amicitia pocula quæ 51.b
Amicus Dei appellatus Abraham, quare 86.e
Amicus Dei dictus Abraham 95.e
Amicus & inimicus probrum obijciens quid differant 26.e
Amorem puerorum cur repulerit in Phædro 68.b
Amor ſui nimius quid mali faciat 87.b
Anguilla Meandri 41.e
Animalia unguenta abhorrentia quæ 61.e
Anima quando uiuere, aut mori dicenda 66.e.f
Anima ſomno non indiget 66.e
Animal triplex genere 83.e
Animæ affectionum alia alio modo curantur 26.c
Animæ inſtabilis indicia quæ 66.e
Animæ oculum purgare hominis proprium 41.e
Animæ pulchritudo, pulchritudo optima 101.b.c
Animæ ſubſtantiam nonnulli auſi ſunt dicere ſanguinem 19.b
Animæ tenebras qui cibi offundant 44.d
Animam ueram ſe habere non poteſt oſtendere qui caput habet adulterinum 88.b
Annulis quæ nam inſculpenda ſignacula 100.e
Annulus aureus cur detur in nuptiis 99.d.e.100.b
Annulus quo in digito à uiris geſtandus 110.b.c
ἀνθρωπογραφεῖα quid 97.a
Antiphanis Delii medici de Varietate ciborum ſententia 41.e
Antiphanes Comicus irridet mulieres ſeſe nimium ornantes 85.e & deinde
ἀπελλόφρυξ quid 33.a
Apellis reſponſum ad puerum qui Venerem depinxerat auro multo ornatam 78.f
Apoſtoli ſunt pedes domini 60.d
Appetitiones iuuenum maxime coercenda 48.a
ἀφροδίσια quid 21.e
Appoſita comedere ſine ſcrupulo, & quicquid in macello uenit iubet Apoſt. 44.b
Aqua Choaſpia Perſarum in potu grata 50.a
Aquam bibentes laudat Clemens. 47.e
Arabes utantur cymbalo in bello 54.e
Arcades utuntur fiſtula in bello. 54.e
Arethuſium uinum 50.d
Arguit libere quiſquis pacificus eſt. 116.e
Arguendus non eſt proximus in conuiuio 58.b
Ariſtiopus 61.e
Ariſtippi ſententia de unguentis 62.d
ἄρπυς quid 10.d
Aromata & unguenta ad neceſſitatem non ad luxuriam facta 65.a
Artem ſagittandi ſolam diſcunt Perſarum filii 23.e
Aſcræa beta optima 41.e
ἀσωτίξ quid 50.b
Athenienſes cur Iones uocati 81.b
Athenienſium principum ueſtitus quis 73.c
Athletæ ueteres pudenda obtegebant 92.f
Athletarum uita qualis 41.d
Attagen Aegyptius optimus 41.f
Attica pſetta optima 41.e
Auditum impedit pix 89.b
Aureus fluuius Pactolus 86.a
Auricula non perforanda 99.d
Aurium defenſiones quæ 57.c
Auro qui ſe ornari putat, is auro eſt inferior 99.d
Aurum & argentum inuidioſa poſſeſſio 52.c
Aurum geſtare quatenus deceat 98.d
Aurum geſtare uiris an liceat 88.e
Aurum quid 61.b
αὐτάρκεια quid 79.d
Auxilium quibus maxime adfert Deus 13.e

B

Balnei frequens uſus uires adimit 96.e
Balnei quatuor cauſa quæ? 96.e
Balneis quomodo utendum 92.e & deinde
Balneum quanam de cauſa accipiendum 96.e
Baptiſmus cum uerbo naturalem habet conuentionem 22.e
Barbam nouacula radere illiberale 100.d
Barbam radere uiros non decet 100.d
Barbam uellere nephas 90.a
Barba uirile ſignum 88.e
Battalus uir effœminatiſſimus 90.a
Beati qui uere dicantur 20.e
Bellica inſtrumenta ad amorem incendentia 54.e
Bellum multis eget, pax minime 36.d
Benedicendus Deus finito conuiuio 65.d
Beneficentia, pulchrum baculum 94.e.f
Beneuolentia quid 36.a
Beneuolentia ſignum reprehendere non odii 26.d
Benignitatis diuinæ maximum ſignū quod 29.d
Benignitatis fons elargitio 95.a
Beta Aſcræa optima 41.e
Bibendi nimium ſtudium quid damni afferat 51.a
Bilis in ſcriptura quid 35.d
Bolus Mantineus optimus 41.e
Bombyx quid 7?.e
Bona omnia bonis 65.a
Bona terra, quæ in ſcripturis 106.e
Bona uera quæ ibidem
Bona uia ſequenda 107.a
ad Bonitatem nos uocat dominus 34.a
Bonitatis Dei eſt quod requirat pœnitentiam 27.e
Bonorum omnium & donator & cuſtos dominus 106.f.
Bonum eſt non comedere carnes, non bibere uinum 44.d
Bonum nō eſt omnibus uti, licet omnia propter hominem facta 45.e
Bonum quomodo quid dicatur 26.a
Bonum ſi ſequimur, nemo obeſſe poteſt 106.d
Bonus dicitur Deus: cur ergo iraſcitur & punit? 26.b
Bonus quis uere dicatur 25.f 26.a.b
Botrus quid 47.d

C

Cacæ ſunt diuitiæ 86.a
Cœnantes quæ obſeruare debeant 45.b.c
Cœnaturis quæ opus ſint 46.a
Cans ſophiſta uirtutis & improbitatis depinxit imagines, quomodo. 74.e
καγχασμὸς quid 96.e

Calceis non utebatur Eſaias 65.c
Calceis quibus utendum honeſtis mulieribus 76.c.d
Calceorum diuerſorum deſcriptio 76.e
Calceorum ſcopus quis 76.d
Calceos dominus portabat 76.e
Calices Therides quid 92.c
Calices uarii deſcribuntur 80.b
Canicies unde naſcatur 62.e
Capilli alieni omnino reiiciendi 101.a
Capilli capitis noſtri numerati 88.f
Capilli non tingendi 101.b
Capilli non uellendi 89.a
Capilli ſoluti quid 60.e
Carica Chelidonia optima, propter quas cum quinquies mille militibus in Græciam infælix Perſa profectus eſt. 41.e
Carnales quos uocet Paulus 81.b
Carnalia opera quæ 18.b
Carnes non comedere quomodo bonum 44.d
Carnes non comedere bonum eſſe, & Apoſtolus, & Pythagorici fatentur 44.d
Carne ſuilla neſci cur prohibuerit dominus 114.a
Caſtigando Deus noſtri ſimilis 29.e
Caſtigari à domino eſt à morte liberari 24.e
Caſtigatio quid 27.f
Caſtigatur loquax Therſites ab Vliſſe 59.e
Catecheſis quid 79.e
Cathechizare quid 18.a.e
καθήκοντες quid 78.c
καθῆκον quid 37.d
Celtæ ebrietati maxime ſtudent, quare? 51.b
Cerebrum non refrigerandum 63.a
Character Pædagogi noſtri quis 36.b
Charitas operit multitudinem peccatorum 108.b
Charus eſt homo Deo quare? 9.d
Chelidonia carica optima propter quas in Græciam infælix ille Perſa cum quinquies mille millibus profectus eſt. 41.e
Chium uinum 90.d
Choaſpes quid 50.e
χορ[illegible]ς quid 35.d
χοροιμμα quid ibidem
Chriſtianorum uita quæ & qualis eſſe debet 37.e
Chriſto familiares reddimur multis modis 22.a
Chriſtum qui non ſequitur inutilis 95.f
Chriſtus eſt liberalis 32.b
Chriſtus perfectus 14.f & deinde
ex Cibis qui nobis aptiſſimi 46.b
Cibis uariis non omnino abſtinendum 44.b
Cibo & potu quatenus utendum 90.d
Cibum ſumpturi laudare Deum debemus 55.b
Cibus Ioannis Baptiſtæ qualis 46.c & 75.b
Cibus multiplex in ſcriptura 21.a
Cibus Petri qualis 46.c
κιχλισμὸς quid 56.b.c
Cicuta ac petulantia in uino æque fugienda 59.a
Cithara quid 54.d
Clamor elatus res inſaniſſima 59.d
Cœlos ut conſcendere debemus 94.e
Cognitionem inter & ſanitatem quid ſit diſcriminis 7.f
ad Cognitionem nos uocat dominus 34.c.d
Coitum quid eſſe cenſebat Abderites ſophiſta 70.b
Coitus nimius quid mali inferat 70.b
Columbarum pullos cur iuſſerit offerri Deus 11.d
Comam alienam capiti ſuo imponere impium 101.a
Comam quæ maximè nutriant gentes 90.b.c
Comedendum quicquid apponitur, aut in macello uenit ſine curioſa indagatione 44.b
Comedens, non comedentem ne ſpernat. qui non comedit eum qui comedit ne iudicet 44.e
Comedere appoſita & quicquid in macello uenit ſine ſcrupulo iubet Apoſtolus 44.b
Comedere & bibere ſimul non conuenit 45.c
Comedere leporem & hyænam cur uetuerit Moſes 67.e
Comedere ut uiuamus non uiuendum, ut comedamus 41.e
Comeſſatio & laſciuia à conuiuiis amandanda 54.b
Compoſitio uitæ, à nobiſipſis incipienda 41.b
Concha Pelori optima 41.e
Concilia impia reſpuenda 104.c
Concubitus maſculorum uitandi 68.c
Concupiſcentias carnis qui depoſuerint omnes ſicut æquales apud Deum 16.e
κονίποδες quid 76.e
Conſilii dandi tres ſunt partes 33.e
Conſuetudo quibuſcum habenda uiro Chriſtiano 90.e
Conſuetudo ſiue neceſſitudo uera quæ. 103.f & deinde
Contemnere debet omnia quiſquis Deũ ſequitur 86.c
Contentio omnino reſecanda 59.d
Continentia exigua hominum lucriſacere poſſumus 44.e
de Continentia ſcripſit librum Clemens 70.a
Contumelia quid 58.a
Conuiuarum ſemper & ubique habenda ratio 60.a
Conuiuia Græcorum olim qualia 55.c
Conuiuii finis quis eſſe debeat 58.b
in Conuiuiis quomodo ſe homo recreare debeat 54.a
Conuiuio finito Deus benedicendus 65.b
in Conuiuio proximus non arguendus 58.b
Corde duro qui 13.b
Cornu utuntur Thraces in bello 54.e
Corona Eccleſiæ Chriſtus 63.c
Corona qua olim reges utebantur quid deſignarit 61.b
Coronarunt Chriſtum Iudæi uelint nolint regem fatentes 64.b & deinde pulchrè depicta Chriſti paſſio myſticè
Corona Senum quæ 63.c
Corona uera mulieris quæ 63.b
Corona uiri quæ 63.e
Coronis & unguentis an utendum 60.c
Coronis quatenus utendum 63.a
Corpori immobili cibus non adhæreſcit 101.d
Corporis humani ſubſtantia ſanguis 21.e
Correctio quid 28.a
κόσμος quid 80.f
κραιπάλη quid 49.d
Crapula quid 49.d
Cratetis pera 70.a
Cretenſes lyra utuntur in bello 54.e
Creticum uinum ſuaue 50.e
Crines Deus quanti faciat 88.d
Crines componere num uiros deceat 88.c
Crobylus quid 80.c
Crœſi filiorum Pædagogus quis 23.d
Culpa in Deum conferri non poteſt 27.d
Cupiditas malorum omnium radix 53.f
Cupiditas quid 37.b
Curatio diuina quæ 29.c
Cymbalo utuntur Arabes in bello 54.c
Cymbalum quid 54.e

D

Daphnii tardii optimi 41.e
Decalogus deſcribitur 107.e
Decorum quum in omni re, tum in cœna maxime ſeruandum 50.f *& deinde*
Dei amicus cur appellatus Abraham 86.e
Dei facies quid 24.b
Deum non eſſe bonum arguunt quidam 25.d
Deum redamare debemus 10.a
Deus bonus dicitur & eſt, cur ergo naſcitur & punit? 26.b
Deus iuſtus 28.a
Deus nunquam imbecillus 15.e
Deus per ſeipſum bonus, iuſtus autem propter nos 33.a
Deus non iraſcitur 27.e
Deus pœnitentiam uult non mortem peccatoris 24.d
Deus ſolus nullius indiget 83.b
Deus unum eſt 28.a
Dilectio non in oſculo cenſetur 105.d
Diligendi inimici 108.e
Diligere Deum quis uere dicatur 109.f
Diligit hominem Deus 25.e.f
Diſciplinarum pulcherrima, ſeipſum noſſe 83.b
Diuitiæ ad quæ ut plurimum incitent 45.e.f
Diuitiæ cæcæ ſunt 86.a
Diuitiæ non rectè adminiſtrata quid mali pariant 93.d
Diuitiæ ſerpenti ſimiles 93.d
Diues quis uere dicatur 93.b *& deinde f*
Diuitiæ uera quæ 94.a
Doctor aliorum docens ſeipſum primo deinde proximum docere debet 41.b
Doctrina non minima pars ſunt exempla 95.b.& d
Doctrina perfectio fides 16.a
Doctrina Veteris teſtamenti quantum à Nouo diſtet 24.e
Domini mancipiis ſimiles 93.b.e
Domina qualis eſt, talis eſt & ancilla 103.b.e
Dominus nobis eſt omnia, quomodo? 22.e
Dona excæcant oculos uidentium 108.a
Dormientis hominis nullus eſt uſus 66.a
Dormire tota nocte non decet, quare? 66.d
Dux optimus Verbum Dei 10.a

E

Ebrietas quid 49.d
Ebrietas Elpenori quid mali peperit 51.a
Ebrietas & ornatus nimius ueſtium utrum peius 86.a
Ebrietas Loth quid mali peperit 66.d
Ebrietas mari comparatur 90.b
Ebrietas Noe 52.a
Ebrietas nudauit Noe 57.d
Ebrietatem fugere docebantur Lacedæmonii per Ilotarum factum 95.d
Ebrietati qui maxime utantur 51.b
Ebrius pulcherrimè deſcribitur 48.f 49.a.& deinde
Eccleſia corona quæ 63.e
Eccleſia nomen impoſitum tolerantia 14.a
Eccleſiam accedere quomodo debeamus 105.a
ἐγχυτηλόγαστρον 47.b
Educatio ſeu inſtitutio optima, quæ 106.d
Effœminatio quorundam deſcribitur 88.a
Effœminatiſſimus uir Battalus 90.a
in Effœminatos pulchra exclamatio 89.d
Egenus quis eſſe non poßit 95.a
Elargitio, fons benignitatis 95.a
ἀλλοιστικὸς quid 73.e
Ens in tribus temporibus inſcriptura ponitur 28.b
Ephaptis quid 81.a
ἐπιπολασις quid 31.e
Equum pretii maximi herus tribus obolis uilior 93.b
Eryphile Argiua meretrix 74.e
Eſurire nonnullos, nonnullos luxuriari ualde abſurdum 77.d
Ethruſci utuntur tuba in bello 54.e
Eunuchus quid, & quis uerè dicatur 91.a.b
εὐωχία quid 42.e
Exacerbationis Diuinæ cauſa quæ. 32.e.d
Exaltans ſe humiliabitur humilians exaltabitur 108.e
Exempla recta doctrinæ pars 95.b
Exemplum honeſtarum mulierum Sara 97.e
Exemplum nobis ſumendum ex ueterum factis 68.f
Exercitia quæ ſunt maxime eligenda 97.d
Exercitium Pittaci regis Mytelenæorum quale 98.a
Exclamatio in effœminatos 89.d
Expoſtulatio quid 30.f
Extrema quæque periculoſa media uerò bona ſunt 46.d

F

Facies Dei quid 24.b
Facies non ornanda, nec fucis deturpanda 73.a
φαινομηρίδες quid 81.b
Familiares Chriſto reddimur multis modis 22.a
Famulis non utendum ut iumentis 103.d
Famulis quatenus utendum 108.e
Feneſtra per quam proſpexit dominus quæ 14.b
Fœnum quid 73.b
Fides nihil deeſt 16.a
Fides doctrina perfectio 16.a
Fides non claudicat 16.a
Fides quomodo doceatur 16.d
Fides uniuerſa ſalus humanæ naturæ 16.d
In Figura, quomodo accipiendum 28.e
Filiorum maxime amans natura 67.f
Filius ſolus bonus, iuſtus, opifex, in Patre 28.f.29.a
Fiſtula & tibia quibus congruit 54.e
Fiſtula utuntur Arcades in bello 54.e
Fiſtulis demulceri ceruos aiunt 54.e
Flores matrimonii qui 63.e
Flores propter hominem facti non propter abuſum Deorum 63.e.f
Floribus quatenus utendum 64.a.e
Floribus uti, aut non uti, utrum inſit aliqua gratia? 64.e
ex Floribus unguenta ualde utilia cōficiuntur 64.e
Florum pulchritudo flaceſcēs, quid deſignet 63.b
Florum qualitates aliæ utiles, aliæ noxia 63.e
Fluuius alienus quid 85.e
Fluuius aureus Pactolus 86.a
Fœneratur domino qui miſeretur pauperis 92.b
Fœneratur quis Deo quomodo 79.d
Formoſo Narciſſo non bene ceſſit 86.d
Fornicaria non uicit Ioſeph 102.e
Fornicationem mire inſectatur 91.e
Fornicationis præcurſor riſus impudicus 91.e.f
Fornicator apud Deum mortuus 71.f
Fornicatorem iuuenem, quomodo corripuerit Diogenes 88.e

Fornicatores & meretrices irrationalia potius quam rationalia nutriunt animalia 92.a
Fornicatoribus non cohabitandū 44.d
Frugalitas amanda ſanctis mulieribus 79.c
Frugalitatis per legem commendatur 46.d
Frugalitas pulchrum uiaticum Chriſtiano 94.b
Frugalitatis exemplum Helias Theſbites 94.b

G

χαλκόβαφοι 18.b
Galli cur criſtis ornentur 88 d
γαστριμαργία quid 45.a
Gemma ſancta uerbum Dei 77.a
Gemma non ſtupenda 76.a
Gemmæ uarii coloris deſcribuntur 81.c
Gemmas ſtultè ſtupentes quid reſponſi ſoleant dare 77.b
Gnoſticos quid 22.e
Gratia & ſales communis quorum uita communis 10.c
Gratia nobis facta multiplici nomine appellatur 15.a.b
Gratia per Chriſtum facta, lex uerò per Moſen data 25.a
Gratia maxima Pædagogo noſtro agēda 37.a
Gratiarum actio poſt cibum tuſtum nutrimentum 44.c
Gratias Deo quando debeamus, 54.a *& deinde* 55.b
Gratias qui ſemper agit non uerſatur in uoluptatibus 44.c
Grauem eſſe non triſtem decet Chriſtianum 56.a
Gryphes aurum cuſtodiunt 91.a
Guloſorum ſpecies pulchrè deſcribitur 44.e

H

Hederæ natura quæ 63.d
Hædi in Melo optimi 41.e
Hæredes qui uerè dicantur, uos ne, an Iudæi 17.c
Hæres infans nihil differt à ſeruo 17.c
Herba quid 73.b
Herbarum aliæ noxiæ aliæ utiles 63.c
Herbarum nonnullarum effectus deſcribuntur 63.d
Hermophroditos negat Clemens 67.a
Hominem præcipue diligit dominus 25.e.f
Homini congenita pulchritudo barba 90.a
Homines dii, dii homines inquit Heraclitus 83.d
Hominibus probis non improbis cohabitandum 104.a
Homini inſunt tria, ſcilicet 7.b
Hominis aut formoſitas, aut pulchritudo, aut altitudo non nimium admiranda 86.d
Hominis cauſa omnia facta ſunt, non tamen nisi omnibus bonum eſt 45.a
Hominis proprium animæ oculum purgare 41.c
Hominis pulcherrimum mens 89.c
Hominis pulchritudo uaria 83 *& deinde*
Hominis uirtus quæ 78.a
Homo animal licet ſit riſibile, ideo non ſemper ridendum 56.b
Homo commune nomen & uiris & fœminis 10.d
Homo Dei figmentum 9.c
Homo Deo charus, quare? 9.d
Homo à Deo factus quibus gradibus ad Deum proficiſcetur 36.b
Homo cur à Deo factus 8.d. & 46.a
Homo iumentis aſsimilatur, quare? 37.c
Homo natura excelſum & erectum animal 94.b
Homo nihil niſi diuina contemplari debet 37.a
Item & humana, quomodo? ibidem
Homo pacificum inſtrumentum 54.e
Homo pulcherrimum animal 25.a
Homo quatenus ſit Dei imago 67.b
Homo quomodo ornandus 84.b
Homo res per ſe eligenda 9.d.a
Homo ſolus uerbis, cætera quæque alio uinculo ducuntur 110.a
Honeſte ſimul uiuentes quæ obſeruanda 58.a
Honeſtas matrimonii à domo propria oſtendenda 106.b.c
Honeſtas quum apud omnes tum maxime apud uxores oſtendenda 70 f
Hortatorium genus enucleatur 33.d
Hortatorius ſermo omnis eſt duplex 7.e
Hortatorius ſermo quid boni agat 7.b
Humerus inſipientum quid 69.f
Humilians ſe exaltabitur, exaltans humiliabitur 108.c
Hyeme quibus ueſtibus utendū 99.b.c
Hyæna animal ſalaciſsimum 67.f
Hyænam cur comendendum uetuerit Moſes 67.c
Hyænam mutare naturam incredibile 67.e
Hyæna pulchrè deſcribitur 67.c
Hymnus Clementis ad Chriſtum ſeruatorem 112
Hypocrita & proditor Iudas 61.a

I

Iacob paſcebat oues Laban 98.a
Iberi, ebrietati maxime ſtudent, quare? 51.b
Idololatris non cohabitandum 44.d
Ieſus Naue, typus Ieſu Chriſti 25.b
Ieſus uerbum quid 55.b
Iciunium quale elegerit Dominus 107.d.e
Ignorantia parit peccatum 16.b
Iota quid 93.d
Illuminationis fructus qui 16.c
Illuminatus quis uerè dicatur 15.d
Imaginibus, ſimilitudinibusq́; docemur 96.a
Imago dei quatenus ſit homo 67.b
Immoderatio ſemper malum 45.a
Immutabilis omnium natura 67 d
Impii qui dicantur 89.b.c
Inceſſus quatenus moderandus 103.a
Increpatio quid 29.a
Increpatio quem ſcopum habere debeat 27.a
Indicia inſtabilis animæ quæ? 66.a
Indignatio quid 31.a
Infans Dei quis uerè dicatur 17.a
Infantes qui 13.c
Infantes quos dicat Paulus 17.a d
Infidelibus nihil fidum ait Pindarus 108.a
Ingluuies quàm ſit res immunda 94.c
Ingluuies uitanda 58.c. 59.a
In ingratos Deus etiam bonus 28.d
Inimici diligendi 108.c
Inimicus & amicus probrum obiiciēs quid differant 26.a
Iniuria accepta, non recordanda 108. b
Inopia laborare non poteſt uir bonus 95. a
Inſectatio quid 30.b
Inſimulatio quid 26.a
Inſipientes eſt ualde cibos admirari 44.a
Inſtitutio optima quæ 106.d
Inſtrumento muſico ludere quomodo non reprehendendum 55.b
Intelligentia eſt animæ oculus 30.a
Intemperantia publica quid doceat 89.a.b
Inuitatio in potu quomodo facienda 54 f
Inutilis quis 95.f
Ioannis Baptiſtæ cibus qualis 46.c
Ioſeph non uincitur à fornicaria 102.c
ἵπνος quid 12.f.
ἱππόβοτον quid 54.a
Ira à nobis exſcindenda 19.a
Iraſcitur deus nunquam 27.a
Iſaac quid 13.a
Iſaac cum Rebecca ludus interpretatur 14.a.

Italum

Italum uinum bene flagrans 50.e
Iudæorum peccatum quod 24.d
Iudas oleũ falſum et adulterinũ. 60.f
Iunoni conſecratum lilium 63.e
Iupiter quem ludũ ludat iuxta Heraclitum 13.f
Iuſtificari non poteſt qui non habet timorem 27.e
Iuſtitia quomodo bonum dicatur. 26.b.
Iuilus uerus, typus eſt iuſti uiui. 21.d
Iuuenem fornicatorem quomodo corripuerit Diogenes 83.a
Iuuenes qui 13.e
Iuuenum appetitiones maxime coercẽda 48.a

L

Lac cum aqua naturalẽ habet cognationem 22.e.
Lac in Scripturis quid. 17.e.18.b.e.19.a 20.a.
Lac & peperiſſe & matrem eſſe mulierem arguit 21 f
Lac & ſanguis ſymbola qualia 22.b.
Lac fit ex ſanguine 22.b
Lac in ſcriptura quid 21.c.22.a.
Lacte nihil candidius 19.d.
Lacedemonij cogunt inebriari Ilotas quare? 95.d
Lacedemonij utũtur tibia in bello. 44.e
Lacedæmonios laudat Clemens propter ueſtitum indutum meretricibus 73.e
Lachryma quid 60.e
Laconica pudicitia quomodo corrupta 87.a.
λαγνεία quid 69.e.
λαιμαργία quid 45.a
Lapides uarij deſcribuntur. 76.f. & deinde
Lapis pretioſus in coronis quid 16.b.
Laſciuia & comeſſatio a conuiuijs amandanda 54.a.b
Lauandum quatenus ſit 97.a
Lauatio pedum diſcipulorũ quid. 61.a.
Laudabilis quis ſecundum Philoſophos 34.d.
Laudare factorem omnium ante cibũ debemus 55.b.
Laudatoria orationi quid addendum. 26.d
Laudatorium & ſuaſoriũ genus pulchre depingitur 33.e
Laudatorium & uituperatorium genus hominibus maxime neceſſarium 34.e.
Laude qui uerè dicantur ad bonũ. 34.f
Lecti qui aptiores ad ſomnum 65.e
Lectio quæ alta fit uoce exercitium eſt 98.a
Leporem non comedendum cur præcepérit Moſes 67.e
Leporis coëundi uehemens deſiderium 68.d
Leporis natura deſcribitur 68.d
Lesbium uinum bene ſpirans 50.e
Lex metu, uerbum dilectione populum docet 24.e
Lex per Moſen data. Gratia per Chriſtum facta 25.a
Lex Platonis de ſupellectile 52.e
Liberalis eſt Chriſtus 32.b
Liberi arbitrij pædagogus uerbũ. 16.d
Liberos nolle procreare eſt iniuriam facere naturæ 70.d.
Libidinem quomodo quis fortiter ſuſtinet 57.e.
Lilia conſecrata Iunoni 63.e
Liparea Mena optima 41.e
Loquacitas odio habenda 58.a
Loquax Therſites ab Vlyſſe caſtigatur 59.e
Loquendũ nõ eſt inter comedendũ. 45.e
Loquendum quomodo 56.a
Loth ebrius & ſomnolentus filiabus commiſcetur 66.d
Lucem inter & tenebras nullum medium 15.a
Luctandum qualiter nobis ſit 98.a
Luctatur cum Iacob quis 24.b
Ludus diuinus quis 13.f
Ludus teſſerarum prohibendus 103.e
Luſcinia & colore & uoce uariabilis 67.d
Luxuria prodigioſa deſcribitur quorũdam. 13.d.e. & deinde.
Luxuria quarundam mulierum in unguentis depingitur 61.d
Luxurioſe quoſdam uiuere quoſdam eſurire ualde abſurdum 77.d
Luxurioſi Phæaces 63.e
Luxus quarundam mulierum depingitur. 102.f. & deinde
Luxus uitandus 44.a
Luxui uacantibus quis dæmon præſit 46.b.e
Lyra ludere uel alio inſtrumento quomodo non reprehenſibile 55.b
Lyra utuntur Cretenſes in bello. 54.e

M

Magnificentia ad quid apta 46.a
Maledicere quid 29.a
Maledictum quid 30.e
Malorum omniũ radix cupiditas. 53.f.
Mandata ſeruanda illi qui uitã æternam cupit 107.e.
Manna quid 19.e
Manſuetum ſuper & quietum requieſcit dominus 13.a
Mantinicus bolus optimus 41.e
μάγγος quid 45.a
Maria uirgo, ſola mater et uirgo quid ſignificet 20.a
Maria Magdalene factum in fractione alabaſtri pulchre expẽditur. 60.d.
Maſculorum concubitus uitandi 68.e.
μασχάλαι quid 22.b
Mater noſtra quæ 13.d.
Matrimonij finis & ſcopus quis. 67.a.
Matrimonij flores qui 63.e
Matrimonij honeſtas à domo propria primo oſtendenda 106.b.e.
Matrimonio omnino iungendum aut omnino purum eſſe oportet 70.a
Matrimonium agriculturæ comparatur 67.a.b.
Matrimonium neſcire debet meretricios affectus 71.a.b.
Matrimonium quid 70.d.
Matrimonium uult Deus ſed non libidinem 70.e.
Matthæus Apoſtolus quo cibo uſcebatur 46.e
Meandri anguilla 41.e
Media quæque bona: extrema uero periculoſa 46.d.
Medico qui opus habeant, qui uero pædagoge 8.a
Medicus pane optimus 41.f.
Medicus Pæonius 8.f
μειδίαμα quid 56.b
Mel bilem generat 35.d
Meliora ſunt, quæ utilia in ſupellectile 53.d
in Melo hædi optimi 41.e
Mellis & ſinapis comparatio pulchra 35.d
Membra hominis turpia non ſunt ſed uerenda 57.e
Membrorum nominibus nulla ineſt turpitudo 80.e
Mena Liparea optima 41.e
Mendacibus minatur Deus 108.b
Mendeſium uinum Aegyptiacũ. 50.e
Mens hominis pulcherrimum 89.e
Mercedem recipimus poſt reſurrectionem 16.b
Meretriceas affectiones longe à matrimonio arcendas 71.a.b
Meretrices Lacedæmoniorum quomodo ueſtiebantur 73.e
Meretricum & fornicatorum conſuetudo 92.a
Meretrix Argina Eryphile 74.e
Meretrix & Meretricius affectus cui comparatur 71.b
Meretrix uicit Sampſonem 102.b
Merula auis uariabilis colore & uoce 67.d

Methymnæi pectines optimi 41.e
Metus duplex ſcilicet 39.d
Metus genus duplex 32.d
Metus quid 37.b.e
Militum præcepta 108.a
Miluū cur comedere uetet Lex. 104.a
Minæ ac ſupplicia cur ſcripturis indita 96.e
Miniſtrare uenit dominus non miniſtrari 32.b
Miſeretur omnibus dominus 25.d
Miſericordia ſuper omnem carnē 31.b
Miſericordes in alterutrum eſſe debemus 109.a
Miſerrimus omnium qui oculos hominum tantum metuit 71.d
Mitis ac manſuetus quis 13.a
Modeſtia in muliere & in uirgine pulchrè deſcribitur 58.d
Modus omnibus in rebus attendendus 98.a
Molere non erubuit rex Pittacus. 98.a
Morborum auxilium propriè medicina 8.f.9.a
Morti ſimilis ſomnus 26.f
Mortuos ſuos ſepelire quid 105.e
Mugiles in Sciatho optimi 41.e
Muliebres motus, luxus, & delitiæ omnino arcenda 102.c.d
Muliebria ornamenta pulchrè deſcribuntur ex Ariſtophane, & Nicoſtrato Comico. 78.d.& deinde
Mulier cum tunica ſimul exuit pudorem 71.f
Mulier cum ueſte pudorem exuit 93.a
Mulier domus cuſtos res pulcherrima 102.a
Mulier ebria quid 51.d
Mulierem glabram cur eſſe Deus uoluerit, uirum contra hirſutum 88.d
Mulierem ſtultam quam uocet Salomon 103.a
in Muliere quæ maxime corrigenda 102 b
Mulieres cum loco mores mutantes, quibus comparantur 105.b
Mulieres luxui deditæ quibus comparantur 99.d
Mulieres non externo mundo ſed proprio facto artificio ornari debēt. 102.a
Mulieres nullam corporis partem denudare debent, quare 51.e
Mulieres quæ ſe magis ornari appetāt quibus ſimiles ſint 86.b
Mulieres quatenus & qualiter exercenda 97.d.e
Mulieres quum in omni re tum maxime in cœna honeſtatem decet 51.d.
Mulieres ſeſe nimis ornantes, quibus comparentur. 84.d & deinde
de eiſdem quid dicat Comicus. 85.b.& deinde multa.
Mulieres ſubiectæ eſſe debent proprijs maritis 109.a
in Mulieres uanas inuehitur 78.e.f
Mulier honeſta, marito ſolo placere ſtudeat 99.e
Mulieris coma quomodo religanda 100.e.f
Mulieris corona quæ 63.b
Mulieris honeſta reſponſio pulchra. 75.e
Mulieris pudica ueſtis quæ 99.a
Mulieris pulchritudo multos ſeducit 106.a
Mulier pia benedicitur 102.b
Mulier ſemper tecta niſi domi eſſe debet 105.a
Mulierum quarundam in unguentis mira luxuries depingitur 61.d
Mulierum quarundam luxus depingitur. 102.f & deinde
Murena Siculi maris 41.e
Muſica quæ à Chriſtianis amandanda 54.d
Muſica quatenus admittenda 55.c.d
Muſico inſtrumento ludere quomodo non reprehendendum 55.b
μυραλοιφεῖν quid 62.d
Myrſinum unguentum ex quo conſtet & eius effectus 64.f

N

νάρκην quid 63.d
Narciſsinum unguentum & eius effectus 64.f
Narciſſo formoſo non bene ceſſit 86.d
Natura mutari non poteſt 67.d
Natura omnium genitrix maxime filiorum amans 67.f
Naturæ iniuriam facit quiſquis in matrimonio conſtitutus liberos procreare non uult 70.d
Naxium uinum 40.e
Neceſſaria quæque uel ad præſentem uel ad futuram uſum pertinēt. 38.a
Neceſſaria tantum in cibo ſumenda 44.b
Neceſſarias ad res nemo pauper 45.f
νεκύδαλον quid 73.f
νήπιος quid 12.f
Nicolaitæ cacodæmonē imitantur 81.a
νήπιοι quid 17.b
νήπιος quid 12.f
νηπίου nomen quomodo intelligendum 13.b
νηπύτιος quid 12.f
Nobilitas uera quæ 100.b
Nomen domini in uanum non accipiendum 104.f
Nomen nouum cur & quibus imponendum 11.e
Noſſe ſeipſum, diſciplinarum pulcherrima 83.b
Nouacula uiros tōderi illiberale 100.d
Noui teſtamenti doctrina quantum à ueteri diſtet 24.e
νουθετεῖν quid 35.a
νουθέτησις quid 35.a
Nucis natura quæ 63.d
Nudi operiendi 107.d
de Nuptijs ſcripſit librū Clemens 95.e

O

Obediendum parentibus 109.a
Obedientia quæ in re fundetur 37.d
Obtrectatio quid 31.a
Oculi bene regendi ne per eos labamur 105.e
Oculi domini Sole ſplendidiores 71.d
Oculis maxime parcendum quomodo? 102.d
Oculorum diſciplina quæ 57.e
Oculos hominum qui tantum ueretur omnium miſerrimus 71.d
Odij ſignum non eſt reprehendere ſed beneuolentia 26.d
Odio habere nō uult aliquem dominus 25.e
Officia quæque in quo conſiſtant 37.e
Officium quid uere dicatur 37.e
Oleum quid 60.e
Oleum apibus et inſectis inimicū. 62.a
ὄνος quid 47.b
Opes cæcæ ſunt 86.a
Opificem Chriſtus patrem ſuum appellat 28.a
ὀψοφαγία quid 45.a
Optimus quis 95.e
Oratio Clementis ad uerbum 110.e
Oratio domino accepta, quæ 107.d
Orationi ſuaſoriæ & laudatoriæ quid adiungendum 26.d
Orationis uerba non iteranda quomodo intelligendum 80.d
Organum quid 54.d
Ornamentum uerum quod 79.e
Ornantium ſeſe uirorum reprehenſio 87.d.88.a & deinde
Ornari quæ ſe magis appetant mulieres 86.b
Ornatus Heſter 86.e
Ornatus ſui nimius quid mali faciat 86.e.f
Ornatus ueſtium aut ebrietas utrum peius 86.a
Oſanna quid 11.a
Oſculo olim in eccleſia utebantur 105.d
Oſtrea Abydena optima 41.e

Otioſum eſſe omnino non decet 98.b
Oues Laban paſcebat Iacob 98.a
Oues patris ſui paſcebat Rachel 97.f
Oues quis 23.b

P

Pac ſicum genus qui dicantur 92.b
Pac ſicus libere arguit 106.e
Pactolus aureus fluuius 86.a
παιδαγωγία quid 12.b
Pædagogia quid.23.b.eadem eſt multi plex ibidem
Pædagogi boni munus.95.f et deinde.
Pædagogi finis quis 7.d
Pædagogi officio fungitur Verbū 8.a
Pædagogi officium 23.e
Pædagogo aut medico qui opus habeant 8.a
Pædagogo noſtro maxima agenda gratia quare 37.a
Pædagogus Achillis quis 23.d
Pædagogus Alcibiadis quis 23.e
Pædagogus Alexandri quis 23 d.
Pædagogus filiorum Crœſi quis 23.d
Pædagogus filiorum Themiſtoclis quis 23.e
Pædagogus hortatur ad utilia 33.d
Pædagogus noſter quis & qui uocatur 23.a.e
Pædagogus noſter Patri Deo ſimilis 8.b
Pædagogus noſter tribus rebus inſignitur 35.f
Pædagogus noſter Verbū Patris. 35.e.f
Pædagogi noſtri præcipuum opus.36.e.f
Pædagogus bonus quis et eius opus.9.a
Pædagogus figuris rethorū utitur.33.c
Pædagogus, lex in Chriſto 16.d
Pædagogus liberi arbitrij uerbum 16.d
Pædagogus omnibus ex æquo communis 10.c
Pædagogus quid 7.d
Pædagogus uerbum 24.b
παιδαγωγὸς quid 10.d
παιδίον quid 12.b
παιδεία quid 11.c
παιδευτικὴ quid 11.e
παίδων ἀγωγὴ quid 10.c
Pæonius medicus 8.f
Panis natura quæ, & quid ſignificet 21.b.c
Parentes non prouocent filios 109.a
παροινία quid 49.d
Participes omnium eſſe poſſumus, non tamen omnia expediunt 45.e
Paſsio domini quid operata ſit 61.b
Paſtor quis 23.b
Paſtoris boni præcepta quæ 32.a
Pater cœleſtis quos libentius uidet. 13.c
Pater noſter, qui uerè orent qui minime 39.d
Patientiæ præcepta deſcribūtur.108.a.
Patrem ſuum Chriſtus opificem appellat 28.d
Patres carnales quos libentius uident 13.e.
Patriam non habemus in terra 95.e
Pauperis qui miſeretur domino fœneratur 92.b
pauper nemo ad res neceſſarias 45.f.
pauo Medicus optimus 41.f.
pax paucis opus habet, bellum multis 36.d.
ad Pacem inſtituimur non ad bellum 36.d
peccās ſeipſo fit deterior.71.e. et deinde
peccantes corrigendi 108.d
peccanti fratri quotiens remittendum 108.a
Peccare omnibus innatum ibidem
Peccare quàm minimum adniti debemus 8.c
peccata extendit timor domini 27.c
Peccata ſolus remittit Deus 27.b
Peccator iumentis aſsimilatur.quare? 37.c
Peccatum Iudæorum quod 24.d
Peccatum nullum cadit in pædagogū noſtrum 8.b
Peccatum quando inducet dominus ſuper peccatores 24.d
Peccatum quid et quid generet.37.b.e
Peccatum ſolum turpe 57.c
Pectines Methymnæi optimi 41.e
Pecuniæ cupiditas arx uitij 93.e.f
Pedes Domini Apoſtoli 60.d
Peloris concha optima 41.e
Penelopes telam texere quid 70.f
perfectos ſe quidam audent dicere.22.e
Perfectus quis 77.d
Perfectum quod uere dicitur 15.b
Perfectum quomodo ſeſe dicat Paulus 22.f
Perſarum regum pædagogi qui & quot 23.e
Petulās quis proprie dicatur 68.e.69.
Petulantia in uino fugienda 59.a
Phæaces luxurioſi 63.e
Philippi pædagogus quis 23.d
Philoſophia quid 37.c
Philoſophari quis uerè dicatur 104.d
Phlegma in Scripturis quid 35.d
Φῶς quid 15.e
Pilos tingentes num peccent 88.a.b
Piſcis quem Petrus cœpit quid ſignificet 45.d
Pix an utilitatem ullam adferat.89.b
Plato cur amorem puerorum repulerit in Phædro 68.b
Platonis ſententia de ijs qui pœnas dabant 27.a
Platonis ſententia de ijs qui rationem corrumpunt 72.a
πλοῦτος quid 45.f
Pocula amicitiæ quæ 51.b
Pœnas qui dant benefit ſecundum Platonem 27.a
Pœnitentiam mauult dominus quam mortem 106.e
ad Pœnitentiam nos uocat dominus noſtri cauſa 34.d
Pœnitentiam requirit Deus propter ſuam bonitatem 27.e
Pœnitentiam uult Deus non mortem peccatoris 24.d
Pœnitentia unde proficiſcitur 16.f
Popiſmata ſibili & ſimilia Chriſtianis uitanda 59.f
Potu & cibo quatenus utendum 50.d
Potus in Scriptura quid 20.f
Potus temperatura maxime ad ſanitatem apta 101.c
Præcepta boni paſtoris quæ 32.a
Præcepta Dei non timore plena ſed perſuaſione 30.b
Præcepta militum 108.a
Præcepta omnia in hoc comprehenduntur: quæ uultis ut faciant uobis homines &c. 107.b
Præcepta quibus qualia tradenda 8.a
Præceptor noſter quis 23.b
Probrum obijciens amicus & inimicus quid differant 26.e
Prodeſt nobis dominus & tanquam Deus et tanquā homo, quomodo? 9.c
Proditor & hypocrita Iudas 61.a
Promiſsionis perfectio eſt requies. 16.b
Prophetia cur data hominibus 8.e
προσῶπον quid 37.d
Proximus in conuiuio non arguendus 58.b
Prudentes eſſe debemus 109.a
Pſallere ad lyram uel aliud inſtrumentum 55.b
Pſalmus quid 55.b
Pſalterium quid 54.d
Pſittæ Attica optima 41.e
Pudica femina ueſtis quæ 99.a
Pudicitia Laconica quomodo corrupta 87.a
Pulchritudo animæ optima pulchritudo 101.b.c.
Pulchritudo congenita homini barba 90.a
Pulchritudo hominis uaria. 83 .d. & deinde
Pulchritudo mulierum multos ſeducit 106.a
Pudenda cur appellata 69.a
Pudorem cum tunica ſimul exuit mulier 71.f.

Pudore ubique affici debemus 93.a
Pueri Deum cognoſcentes qui uerè dicantur 12.c.
Pueri qui uerè dicantur 23.a
Pueri uel puelli nomine quid ſenſerit Chriſtus 12.b.
Puerorum amorem cur repulerit Plato in Phædro 68.b
Pueros quos uocet Scriptura 10.e.
Pulcher quis uerè dicatur 77.f
Pulcherrimum hominis mens 89.c
Pulchritudo adium Aegyptiorū cui ſimiletur. 84 b. & deinde
Puli Domini qui 11.d
Pullum ad uitem ligare quid 38.e
Pullus alligatus uinea quid 12.a
Puro purum fas eſt tangere 71.f
πυκτίδες quid 54.e

Q

Querela quid 90.a
Qualitates ciborum multiplices reſpuenda 41.d
Quo cibo utebatur Matthæus Apoſtolus 46.c

R

Rachel paſcebat oues patris ſui 97.f
Ratiocinãdi facultas ubi collocata. 52.a
Rationalia animantia deſpiciunt fornicatores & meretrices, irrationalia minime 92.a
Rationem qui corrumpunt quid de ijs ſentiat Plato 72.a
Rationis quis uerè minime particeps dicatur 37.d
Ratio optimum medicamentum aduerſus intemperantiam 72.e
Rebecca quid 15.e
Redargutio quid 30.b
Regia terrena quid 74.d
Reprehendere beneuolentia ſignum nõ odij 26.d
Reprehenſio domini ualde utilis 32.c
Reprehenſionis ſcopus quis 28.e
Reprehenſio quid 26.e. & .31.e
Reprehenſio uxorum ſe nimium ornantium. 87.d. 88.a. & deinde
Riſibile licet animal ſit homo, non tamen ſemper eſt ridendum 56.b
Riſus impudicus fornicationis præcurſor 91.e.f
Riſus quatenus admittendus apud Chriſtianos 55.e. 56.c.d
ῥόδος quid 63.d
Romani effœminatos odio habebant 89.e.f
Roſaceum unguentum 65.a
Roſarum uiolarumque effectus deſcribitur 63.d
Rubi effectus deſcribitur 64.d.e
Ructus quomodo tranſmittendus. 60.a
Ruminare quid 104 b

S

Sacrificia quæ elegerit dominus 107.e
Sacrificia quæ acceptet dominus. 108.b
Sagittandi artem diſcunt ſolam Perſarum filij 23.e
Salus & gratia communis quorum uita communis 10.e
ad Salutem qui ſint aptiores 17.a
Sampſon uictus a meretrice 102.e
Sanguinem nonnulli audent dicere ſubſtantiam animæ 19.b
Sanguinis Domini duplex 47.d
Sanguis & lac ſymbola qualia 22.b
Sanguis humani corporis eſt ſubſtantia 21.e
Sanguis in Scriptura quid 21.e.d
Sanguis maternus an ſœtui in cibum cedat? 19.b
Sani non opus habent medico 31.d
Sanitatem inter & cognitionem quid interſit 7.f
Sanitatis maxima pars potus cibique temperatura 101.e
Sapientes ad bonum, ſimplices ad malum eſſe debemus 13.b
Sapientia cunctis rebus præſtãtior. 93.e
Sapientiæ theſauri inuiſibiles Gentibus 107.a.b
Sapientia liberat animam à perturbationibus 9.a
Sapientia mundana minime reſpuenda 106.e
Sapientia perfecta quæ 49.e
Sapientis proprium quid 8.c.
Sarra exemplum honeſtarum mulierum 97.c.
in Sciatho mugiles optimi 41.c
σκολιὸν quid 55.c
Scopus noſter uoluptas eſſe nõ debet 41.e
Scythæ ebrietati maxime ſtudent. quare? 51.b
Scytharum uita deſcribitur 90.c.d
Semen animalis quid nonnulli ſtatuant 21.e
Seminandum ubi ſit 67.b
Senibus multa indulgenda 49.e
Senum corona quæ 63.c
Sermo exhortatorius quid boni agat 7.b
Sermo, fructus cogitationis 55.e
Sermo, in homine longe rerum omniũ pretioſiſsimum 56.a
Sermo omnis adhortatorius duplex. 7.e
Serui obediant dominis 109.b
Seruitia multorum deſcribuntur. 91.a.
Seruorum multitudo num deceat Chriſtianos 90.f. & deinde
Seueritas nonnunquã remittenda. 99.e
Siccíora & calidiora natura quæ. 88.e
Sicinnis quid 23.e
σικιννοὶ qui 92.a
Siculi maris murena 41.e
Signacula qualia anulis inſculpenda 100.c
Signum uirile barba 88.e
Silentio prætermittenda inepta nuga. 57.f
Simile amicum ſimili 15.c
Similitudinibus & imaginibus docemur 96.a
Simplices ad malum. Sapientes ad bonum eſſe debemus 13.b
Simplicitatis & ueritatis fundamentum quod 13.a
Simulachrorum cultus omnino relegãdus 71.c
Simulachrum in mũdo nihil eſt. 44.c.
Sinapis & mellis comparatio 35.d
Sinapis grano aſsimilatur Chriſtus 35.d
Sodoma cur exuſta 68.e
Sodomitarũ peccatũ deſcribitur 96.b
Sodomorum ſupplicium iuſtum 96.c
Solitudo uera quæ 91.e
Sollicitudinem rerum temporalium abijcere debemus 12.e
Sollicitos nos eſſe non uult Chriſtus. 36.e
Sollicitudo ſuperuacanea abijciẽda 73.a
in Somnio quomodo quiſque ſe habere debeat 65.b.c
Somnolentus Loth filiabus commiſcetur 66 d
Somnolentus quis 49.d.
Somnus immodicus quid mali pariat. 66.c.d
Somnus mortis ſimilis 26.f
Somno non indiget anima 66.c
Somnus publicano comparatur 66.e
Specula cur excogitata 86.c
Spirituales quos uocet Paulus 18.b
Spiritu ambulandum 19.b
Sternutatio quomodo facienda 60.a
Stoicorũ ſentẽtia de uiro ſapiente. 69.a
Studium in res externas non conferendum 41.b
Stultam mulierem quam uocet Salomon 102.a
Stultiloquio quæ pœna debeatur 57.b
Suaſoria orationi quid adiungendum 26 d
Suaſorium & laudatorium genus pulchre & diſtinguitur & declaratur 33.c
Subſtantia humani corporis ſanguis. 21.e
à Suibus abſtinebat Petrus 46.c

Bubula carne veſci cur prohibuerit Dominus 104.a
Superbia & arrogantia exterminanda 92.e
de Supellectile lex Platonis 92.e
in Supellectile quæ utilia, ea & meliora 53.d
Supellectilis nimiæ, cura anxia abijcienda 94.e
Supellex in domo Chriſtianorum qualis eſſe debeat.53.a.& deinde
Supellex quæ à Chriſtianorum uſibus exterminanda.92.c.d.& deinde
Supplicia ac minæ cur Scripturis indita 96.a
Supplicium Sodomorum iuſtum. 96.c
Suſinum quid & eius effectus 64.f
Syllogiſmus Ariſtippi de unctione deluditur 61.c
Syracuſium uinum ſuaue 50.a
T
Telam Penelopes texere quid 70.f
Tempus & Aeuum quid diſcrimimis habeant 15.f
Tenebras inter & lucem nullum medium 15.e
Tenebras qui cibi animæ offundãt 44.d
Teneri ac molles qui 13.b
Timor domini extrudet peccata 27.a
Teſſerarum ludus prohibendus 103.e
Tibia utuntur Lacedæmonij in bello 54.e
Timor Domini principium ſenſus.29.f
Timorem non habens non poteſt iuſtificari 27.a
Timor cur inuentus 27.b
Timor, ſalutaris eſt 31.a
Thaſium uinum odoriferum 50.a
Themiſtoclis filiorum pædagogus quis 23.e
Therſites loquax ab Vlyſſe caſtigatur 59.e
Theſauri ſapientiæ inuiſibiles Gentibus 107.a.b
Thraces ebrietati maxime ſtudent quare? 51.b.
Thraces utuntur cornu in bello 54.e
Tolerantiæ nomen cur impoſitum eccleſiæ 14.a
Tonderi num deceat uiros 88.e
Triſtem eſſe ſed grauem decet Chriſtianum 56.e
Tu particula demonſtratiuam in Scripturis habet emphaſim 28.b
Tuba quid 54.d
Tuba utuntur Ethruſci in bello 54.e
Turdi Daphnij optimi 41.a
à Turpibus omnino mundi eſſe debemus 57.d
Turpiloquis quis uultus obuertendus 56.e.
Turpiloquium omnino cauendum. quare 57.a.d
Turpiloquium, proprie quid 57.f
Turpis, quæ res propriè cenſenda 57.a
Turpitudo nulla ineſt membrorum nominibus 80.c
Tympano Aegyptij utuntur in bello 54.e
Tympanum quid 54.d
V
Vanagloria abijcienda 109.b
Vaſorum pretioſorum irritus uſus.52.b
Vendendi & emendi cõſideratio.104.e
Venerem unde dictam cenſeat Diogenes Apolloniates 21.e
Veneris furtiua cura dulcis iuxta Bœotium Pindarum 103.a
Verbi nouitas non exprobranda 24.e
Verbo Dei omnino optemperandũ.68.e
Verbum allegorice lac 18.a
Verbum cum baptiſmo naturalem habet conuentionem 22.c
Verbum Dei dux optimus 10.a
Verbum Dei, poſſeſſio cui nihil deeſt 95.a
Verbum Dei ſancta gemma 77.a
Verbum dilectione lex metu populum docet 24.e
Verbum Domini ſeſe accommodat omnib. 55.a
Verbum duci comparatum 26.c.d.
Verbum dulce cui ſimulatum quid utilitatis adferat 22.d
Verbum eſt nobis omnia, pater, mater, pædagogus, alter 20.a
Verbum hominum amans pædagogi fungitur officio 8.a
Verbum iudex 27.b.
Verbum, nutrimentum 36.d
Verbum, pædagogus 24.b
Verbum pædagogus liberi arbitrij 16.d
Verbum, panis 21.b
Verbum patris noſter pædagogus 35.e.f
Verbũ Patris ſolus eſt iudex. quare? 3.e
Verbum quid doceat 36.d
Verbum quiſquis ſequitur uoluptatem abdicabit 74.a.
Verecundia mira Aeneæ uxoris 105.a.b
Veritatis & ſimplicitatis fundamentum quod 13.a
Veſte candida plerumque uiſus eſt Deus 74.b
Veſtes ætati, perſonæ, figuris, naturæ ſtudijs debent conuenire 99.c
Veſtibus albis uti honeſtum.98.a.99.b
Veſtibus mollioribus uti quatenus deceat 98.d
Veſtibus ſolidis hyeme utendum.99.b
Veſtimentis quibus, quomodo utendum 72.e
Veſtis lacera ebrioſi quid ſignificet 49.a
Veſtitu non gloriandum 74.e
Veſtitus Domini 75.d
Veſtitus Eſaiæ 75.c
Veſtitus facilis quis 99.a
Veſtitus Heliæ 75.c
Veſtitus Hieremiæ 75.c
Veſtitus Ioannis Baptiſtæ qualis.75.b
Veſtitus Lacedæmoniorum meretricũ qualis 73.e
Veſtitus Lacænarum uirginum 75.a
Veſtitus quatenus homini neceſſarius 73.d
Veſtium pictura uaria cur excogitata 74.c
Veſtium quis color eligendus 74.b
Veſtium ſumptuoſitas reijcienda.75.a
Veteris teſtamenti doctrina quantum à Nouo diſtet 24.a
Veterum facta nobis in exemplum ponenda 68.f
Via bona ſequenda 107.a
Via obliqua quæ 32.e
Vina uaria deſcribuntur 50.d
Vigilandum filijs lucis.66.b.& deinde multa de uigilijs
Vigiliæ quanta utilitatis 66.a
Vitio quid 28.a
Vino bibendo ne nos fortes præbeamus 51.b
Vino quibus & quando utendũ. 48.a.
Vinoſum eſſe & nimium ſui ornandi ſtudioſum quàm differunt 86.a
Vinũ benedixit Chriſtus in cœna 51.e
Viuum in Scriptura quid 50.c.
Vinum in ſtultis quid operetur.56.d.e.
Vinum non bibentes laudat Clemens 47.a
Vinum non bibere bonum eſt 44.d.
Vinum, quid operetur 48.d
Vinum res admodum lubrica & periculoſa 50.d
Violarum roſarumque effectus deſcribitur 63.d
Vir bonus laborare inopia nõ poteſt 95.a
Virga triplex Chriſto pædagogo noſtro data 25.b
Virgo mater, una eſt ſola 20.a
Viri caput radere barbam uero nutrire debent 100.d
Viri corona quæ 63.e
Virile ſignum barba 88.e
Viri ſeſe colẽtes quibus cõparẽtur. 90.a
Virorum nimium ſeſe ornantium pulchra reprehenſio.87.d.88.a.et deinde
Viros unguenta olere non decet 61.d
Viros quos uocet Paulus 87.c.d.

Vir quis uerè dicatur 12.d
Virtus hominis quæ 78.a
Virtus, maximi pretij uerè æſtimatur 93.d
Virtus quid 37.e
Virtutis improbitatiſque depicta imagines 74.e
Virum hirſutum cur eſſe Deus uoluerit fœminam contra glabram 88.d
Virum num ſe orriare deceat 88.c.
Virum, quæ oſtendunt 83.e.
Viſibilia omnia temporalia 86.c
Viſitatio quid 30.d.
Vita chriſtianorum quæ et qualis eſſe debet 37.e
Vita compoſitio, a nobis ipſis incipienda 41.b
Vita eſt in Chriſto quicquid factum eſt 15.c.
Vita ex quibus conſtituatur 41.d.
Vitam æternam qui habituri 15.e
Vita otioſa non uita appellanda 49.d
Vitis ſylueſtris uſi putetur, quid ſignificet 27.a
Vituperatione qui uerè ducantur ad bonum 34.e.f.
Viuendi ratio, alijs alia 36.d
Viuendum non ut comedamus ſed comedendum ut uiuamus 41.e
Viuere ex duobus conſtituitur, ſcilicet 41. d
Vlyſſes loquacem Therſitem caſtigauit 59.e
de Vnctione Ariſtippi ſyllogiſmus diluitur 61.e
Vnguenta ad utilitatem non ad luxuriam facta 65.a
Vnguenta ex floribus 64.e
Vnguenta, quæ abhorreant animalia 61.e.
Vnguentarios nonnulli a ciuitatibus exegerunt 61.d
Vnguenta uaria deſcribuntur 61. e. & 80. e.
Vnguenti alabaſtrum quid 60.d
Vnguentis coronisque an utendum 60. e.
in Vnguentis mira quarundam mulierum luxuries depingitur 61.d
Vnguentis quatenus mulieribus utendum. 61.f. 61.e
Vnguentum myrſinum 64.f
Vnguentum narciſſinum 64.f
Vnguentum roſaceum 61.a
Vnguentum ſuſinum ex quibus compoſitum & eius effectus 64.f
Vngulas biſidas habere quid 104.b
Voluntas Dei quæ uerè dicatur 15.e.
Voluntas Patris quæ 16.a
Voluptas noſter ſcopus eſſe non debet 41. e.
Voluptas omnis amandanda 62.c.
Voluptas quid 37 b.c.
in Voluptatibus non uerſatur quiſquis ſemper gratias agit 44.e
Vrbane et lepide loquendum Chriſtiano 96.a.
Vrbane & ſalſe interdum colloquendum 59.b.
Vultus in conuiuijs quomodo aptandus 96.c.
Vxorem arridere famulis non permiſit Ariſtoteles 106.b.
Vxores diligere debent mariti 109.a.
Vxor ne oſculanda coram famulis 106. b.
Vxor uirum diligens quomodo componenda 94.e
Vxor Vlyſſis quomodo manebat 95.d

X

Xyſtis quid 81.a

LOCA VETERIS TESTAMENTI EX STROMATIS.

Geneſis.

In principio fecit Deus cœlum & terram. Geneſ.1. 201.e

Hic eſt liber generationis & eorum quæ in ipſis ſunt quando facta ſunt, quo die fecit Deus cœlum & terram Geneſ.2 223.f

Egreſſus eſt Cain à facie Domini & habitauit in terra Naid contra Edem. Geneſ.4 60.e.

Virgo erat pulchra, uir non cognouit ipſam. Gen.24. 144.e

Exodi.

Qui eſt, miſit me. Exod.3 44.b

Si quis lacum aperuerit uel ædificauerit, & ipſum non texerit, uitulus autem uel aſinus in eum ceciderit lacus Dominus ſoluet pecuniam & dabit proximo. Quod autem fuerit mortuum eius erit. Exod.21 162.d.

Ecce uocaui Beſeleel filium Vri filij Or de tribu Iuda & impleui eum diuino Spiritu ſapientia, ut in omni opere excogitet & architectetur, operetur aurum & argentum & æs & hyacinthum & purpuram & coccinum & cæt. Exod.31 7.d

Leuitici.

Loquere filijs Iſrael & dices illis: Ego dominus deus ueſter: Secundum ſtudia terræ Aegypti in qua habitaſtis in ea non facietis, & ſecundum ſtudia terræ Chanaam in quam uos ego illuc introduco non facietis &c. Leuit.18. 59.d

Deuteronomii.

Non ingredietur in ſancta merces meretricis. Deut.23 3.d

Ecce dedi ante oculos tuos bonum & malum, uitam & mortem, elige uitam. Deut.30. 174.a

Ecce poſui ante faciem ueſtram mortem & uitam ut elegatis uitam. Deut.30 199.d

Ego æmulatione uos prouocabo in non gente, in populo ſtulto uos ad iram irritabo Deut.32 58.e

Videte uidete quod ego ſum & non eſt alius Deus præter me: Ego occidam & ego uiuere faciam: percutiam & ego medebor, non eſt qui de manibus meis eripiat Deut. 33 182.a

Regum.

Et inuocauit Samuel dominum, & dedit dominus uoces et pluuiam in die meſſis.1. Reg.12. 194.c.

Iob.

Ipſe nudus egreſſus ſum ex utero matris meæ & nudus illuc reuertar. Iob.1 144.d

Dominus dedit Dominus abſtulit. Iob.1 156.a

Pſalmorum.

Beatus uir qui non ambulauit in conſilio impiorum & in uia peccatorum non ſtetit. Pſal.1. 156.d

Pete a me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Pſal.2 159.c.d.

Ego dormiui & ſoporatus ſum excitatus ſum, quoniam dominus me ſuſcepit. Pſal.3. 176.e

Minuiſti eum paulo minus ab angelis. Pſal.8. 112.d

Auertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiſcuntur

bliniſcentur Dei. Pſal.9 203.4.b
Annunciate inter gentes ſtudia eius, ut non iudicentur, ſed conuertantur, qui prius audierunt Pſal.9. 264.e
Iuſtus Dominus & iuſtitiam dilexit æquitatem uidit uultus eius. Pſal.10. 200.b
Ab afflictione inopum & eiulatu pauperum, nunc exurgam dicit Dominus, ponam in ſalutari, libere agam cum ipſo. Pſal.11. 117.e
Eloquia Domini eloquia caſta argentum ignitum probatū terræ, purgatum ſeptuplum Pſal.11. 202.a
Lætatum eſt cor meum & exultauit lingua mea, caro mea requieſcet in ſpe, quoniam non derelinques animam meam in inferno nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Notas mihi feciſti uias uitæ, implebis me lætitia cum uultu tuo. Pſal.15 199.d
Cum uiro innocente eris innocens, & cum electo eris electus & cum peruerſo peruerteris. Pſal.17 162.b.
Dies diei eructat uerbum & nox nocti indicat ſcientiam. Pſal.18. 165.c.
Tenebroſa aqua in nubibus aeris; à fulgore coram ipſo nubes tranſierunt, grando & carbones ignis. Pſal.18. 216.b
Timor Domini caſtus permanēs in ſeculū ſeculi. Pſal.18. 255.c
Comedēt pauperes et implebūtur et laudabūt Dominū qui quærūt ipſum uiuet cor ipſorū in ſeculū ſeculi. Pſal.22. 253.b
Quis aſcendet in montem Domini aut quis ſtabit in loco ſancto ſuo? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in uano animam ſuam, neque iurauit in dolo proximo ſuo. Hic accipiet benedictionem à Domino & miſericordiam à Deo ſeruatore ſuo. Hæc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob. Pſal.23. 248.d
Muta fiant labia doloſa & lingua magniloqua. Qui dixerunt, linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis eſt noſter Dominus? Pſal.30 117
Beati quorum deleuit Deus iniquitates, texit autem peccata. Pſal.31.
Multa flagella peccatorum, ſperantes autem in Domino miſericordia circundabit. Pſal.31. 133.e
Venite filij, audite a me timorem Domini. Pſal.33. 256.c
Domine in cælo miſericordia tua & ueritas tua uſque ad nubes Pſal.35. 172.c.
Vidi impium qui ſuperexaltabatur & efferebatur ſuper cedros libani, & tranſiui & ecce non eſt inuentus locus eius. Cuſtodi innocentiam & uide rectitudinem quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico. Pſal.36 117.d
Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Pſal.43 121.a.
Aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato circundata uarietate. Pſal.44. 210.b.
Circundate Sion & comprehendite eam, narrate in turribus eius. Pſal.47 257.b.
Iuſtus uiuet in finem, quoniam non uidebit interitum quando uiderit ſapientes morientes. Pſal.48 14.a
In peccatis conceptus ſum, & in iniquitatibus concepit me mater mea. Pſal.50 107.e
Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea & à peccato meo munda me: Quoniam iniquitatem meā ego cognoſco & peccatū meum in conſpectu meo eſt ſemper tibi ſoli peccaui & malū corā te feci. Pſal.50. 133.b
Ecce enim ueritatem dilexiſti, incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi Pſal.50. 165.c.
Confitebor Domino, & placebit ipſi ſuper uitulum nouellum cornua producentem & ungulas: uideant pauperes & lætentur. Pſal.68. 134.d.
Notus enim eſt in Iudæa Deus. Pſal.75. 264.d
Dilexerunt eum in ore ſuo & lingua ſua mentiti ſunt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum ipſo, neque fideles fuerunt in teſtamento ſuo. Pſal.77. 117.e
Audite populus meus legem meam, inclinate aurem ueſtrā in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio. Pſal.77. 154.
Aperiet in parabolis os ſuum & eructabit quæ ſunt abſconſa à conſtitutione mundi. Pſal.77. 169.e
Deus ſtetit in Synagoga Deorum in medio autem Deos dijudicat. Pſal.81. 78.a
Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni. Sin autem in potentatibus octoginta anni. Pſal.89 223.e.f
Qui facit angelos ſuos ſpiritus & miniſtros ſuos ignem ardentem. Pſal.103. 172.d.
Principium ſapientiæ timor domini: intellectus autem bonus omnibus facientibus eum. Pſal.110. 96.b
Diſperſit dedit pauperibus iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Pſal.111 72.d.97.a
Aperite portas iuſtitiæ ut in eas ingreſſus confitear Domino & eat. Pſal.117. 11.c
Caſtigans caſtigauit me dominus & morti non tradidit me Pſal.117. 45.c
Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Pſal.117 224.a
Dominus mihi adiutor non timebo quod faciat mihi homo. Pſal.117. 127.c
Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in ipſas, confitebor Domino. Pſal.117. 203.a
Seruus tuus ego ſum fac ut ſim intelligens. Pſal.118. 230.f.
Beati ſunt, qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt ipſum. Pſal.118 230.f
Sicut unguentum quod deſcendit in barbam barbam Aaron: & in oram ueſtimenti eius. Pſal.132. 226.a
Dirigatur oratio mea tanquā incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuū mearū ſacrificiū ueſpertinū. Pſal.140. 243.
Non fecit ſic ulli genti & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Pſal.147. 202.c.

Prouerbiorum.

Sapienti loquere & erit ſapientior. Prouer.1. 4.e
Quæ tibi obtigit partem pone nobiſcum, crumenam unam poſſideamus communem, & unum fiat nobis marſupium. Prouerb.1.
Qui me audit requieſcet in pace confidens & ſine metu conquieſcet ab omni malo. Prouerb.1. 142.c
Fili ſi ſuſceperis præcepti mei dictionem apud te abſcōderis, exaudiet ſapientiam auris tua. Prouer.2. 2.c
Noli negligere diſciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo argueris. Prouer.3. 9.d.
Ne effundantur aquæ extra fontem tuum, in tuas autem plateas tranſeant aquæ tuæ Prouerb.5. 50.a
Vade ad formicam o piger et efficere illa ſapientior, quæ multum & omnis generis nutrimentum recondit tempore

Ce

meßis aduerſus minas hyemis Prouerb.6. 10.a
Vade ad formicam ò piger Prouerb.6. 112.f.
Honora Dominum & eris fortis præter ipſum autem ne timeas alium. Prouerb.7. 52.a
Qui falſis innititur, is paſcit uentos & perſequitur aues paſſas. Prouerb.10. 26.c.
Labia iuſtorum ſciunt excelſa Prouerb.10. 61.d
Melior eſt amicus prope, quã frater lõge habitãs. Pro.27. 26.c

Ecclesiaſt.

Sapientia inſlauit ſuos filios Eccl.4. 264.c.
Fili ne ſis mẽdax, deducit.n. mẽdaciũ ad furtũ Eccl.17. 27.a

Sapientiæ.

Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt & non tanget eos tormentum. Sap.3. 127
Viſi ſunt oculis inſipientium mori, & reputata eſt uexatio eorum exitus: & à nobis diſceſſus contritio: illi uero ſunt in pace. Et in paucis caſtigati magnis afficientur beneficijs; quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos ſe dignos. Tanquam aurum in fornace probauit eos & tanquam ſolidam ſacrificij oblationem excepit eos. Sap.3. 132
Clara eſt & quæ non marceſcit ſapientia, & facile cernitur ab ijs qui ipſam diligunt, eos qui cupiunt præuenit ut præcognoſcatur. Sapien.6. 217
In manu eius, & nos & uerba noſtra & omnis prudentia & operum ſcientia, nihil enim diligit Deus, niſi eum qui cohabitat cum ſapientia. Sap 7. 210.d.
Nouit antiqua & coniectat futura, ſcit ſtrophas orationum & ſolutiones ænigmatum præſcit ſigna & prodigia & temporum euentus Sap.8. 204.d.210.c.
Et ſi quis diligit iuſtitiam labores eius ſunt uirtutes. Temperantia enim & iuſtitia docet iuſtitiam, & magni excelſique animi uirtutem; quibus nihil eſt in uita hominibus utilius. Sap.8. 211.a

Eſaiæ.

Et ſi uelitis et me audieritis bona terræ comedetis. Eſa.1. 24.e
Quid mihi multitudo ſacrificiorum ueſtrorum & uniuerſa uictimarum mactatio. Eſa.1. 67.a.
Cognouit bos poſſeſſorem ſuum et aſinus præſepe Domini ſui; Iſrael autem non me intellexit. Iſa.1. 162.c.
Quid mihi multitudinem ſacrificiorum ueſtrorum? inquit Dominus. Plenus ſum holocauſtis arietum, adipem agnorum & ſanguinem taurorum nolo. Eſa.1. 179.a.
Lauamini, mundi eſtote auferte iniquitates ab animabus ueſtris. idem ibidem.
Si me audieritis & uolueritis, bona terræ comedetis ſin autem non me audieritis neque uolueritis, gladius comedet uos. Os enim Domini loquutum eſt. Eſa.1. 199.d.
Deſtruam murum & erit in conculcationem. Eſa.4 128.e
Niſi credideritis non intelligetis. Eſa.6. 90.a.92.b
Alius populus me labijs honorat, cor uero eius longe abeſt à Domino. Eſa.29. 117.d.
Omnis caro fœnum et omnis gloria eius tanquam flos fœni. Exiccatum eſt fœnum & flos cecidit. Verbum autem domini manet in æternum. Eſa.40 145.c
Hic eſt deus noſter et nõ eſt præter eũ qui ſeruet. Eſa.45. 146.a
Et dabo tibi theſauros abſconditos, obſcuros, inuiſibiles, ut cognoſcant quod ego ſum Dominus Deus. Eſa.45. 165.c
Quis nouit mentem Domini aut quis eius conſiliarius fuit? Eſa.40. 182.d
Sirenes me benedicent & filiæ paſſerum & omnes beſtiæ agri. Eſa.43. 199.f.
Tempore accepto exaudiui te & in die ſalutis dedi tibi auxilium; dedi te in teſtamentum gentium, ut inhabitares terram & poſſideres hæreditatem: dicens ijs qui ſunt in uinculis: Egredimini & cæt. Eſa.49. 198.a
Et ſpecies eius deficiebat præter oẽs filios hominũ Eſa.53. 53.d
Quoniam eius nos liuore ſanati ſumus Eſa.53. 64.a
Lætare ſterilis quæ non paris erumpe & clama quæ non parturis: quia multi ſunt filij deſertæ magis quam eius quæ habet uirum. Eſa.54. 55 b.
Quærite dominum & inueniendo inuocate eum Eſa.55. 81.a
Super quem reſpiciam niſi ſuper mitem & manſuetum & trementem uerba mea Eſa.66. 72.a

Hieremiæ

Mæchatus eſt cum ligno & lapide. Ligno dixit: Pater meus es tu; & lapidi: tu me genuiſti. Hierem.3. 224.c
Hæc dicit dominus. State in uijs & interrogate ſemitas æternas quæ nam ſit uia bona & in ea ambulate & inuenietis expiationem animabus ueſtris. Hier.6 149.e
Ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & ne glorietur fortis in fortitudine ſua, & ne glorietur diues in diuitijs ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur quod intelligat & cognoſcat quod ego ſum deus faciens miſericordiam & iudicium & iuſtitiam ſuper terram quoniam in his eſt uoluntas mea, dicit dominus Hier.9. 14.e.
Deus appropinquans ego ſum & non Deus procul. Aut quid faciet homo in occultis & non uidebo ipſum? Hieremiæ.23. 180.a

Ezechielis

Nolo mortem peccatoris, ſed eius pœnitentiam. Ezech.18. 96.c.84.a.
Anima peccans ipſa morietur Ezech 18. 80 f

Oſeæ

Miſericordiam uolo & non ſacrificium. Oſea.6 119.a

Ionæ

Et acceßit ad eum is qui proram gubernabat, & dixit ei. Cur tu ſtertis? Surge inuoca dominum Deum tuum ut ſeruet nos & non pereamus Iona.1. 184.b.

Abacuc

Iuſtus autem meus ex fide uiuet Abac.2 90.a

Malachiæ

Sacrificium nõ accipiam de manibus ueſtris; quoniam ab ortu Solis uſque ad occaſum, nomen meum glorificatum eſt in Gentibus, & in omni loco mihi offertur ſacrificium. Malach.1. 184.c

Noui Teſtamenti loca ex Stromatibus.

Matthæi

Nemo accendit lucernã & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui accepti fuerint conuiuio. Matth.5 4.b
Niſi abũdauerit iuſtitia ueſtra plus quàm Scribarũ et Phariſæorũ, non intrabitis in regnum cœlorum. Matth.5. 92.b
Audiuiſtis legem præcipientem: Non mæchaberis. Ego autem

tem dico uobis, non concupiſces. Matth.5 101.a
Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam Matth.5 116.b
Beati qui lugent, quoniam ipſi cõſolabuntur. Matth.5. 118.e
Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quàm ſcribarum & Phariſeorũ, nõ intrabitis in regnũ cœlorũ. Matth.5. 229.a
Ne ſoliciti ſitis animæ ueſtræ quid comedatis, neque corpori quid induamini. Anima enim plus eſt quàm cibus & corpus quàm ueſtimentum. Matth.6 118.b.
Nemo enim poteſt duobus Dominis ſeruire Deo & Mammonæ Matth.6 253.b
Vbi eſt mẽs alicuius, illic eſt etiã eius theſaurus Mat.6. 255.a
Non omnis qui dicit Domine Domine ingredietur in regnũ Dei, ſed qui facit uoluntatem Dei. Matth.7 254.b
Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu autem ſequere me. Matth.8 90.d
Nihil occultum quod nõ manifeſtabitur, nihil opertum quod non reuelabitur. Matth.10 4.c.d
In uiam Gentium ne abieritis & urbes Samaritanorum ne intraueritis. Matth.10. 109.c
Qui prophetam in nomine prophetæ ſuſceperit, mercedem prophetæ accipiet. &c. Matth.10. 118.d.
Dico autem uobis quicunque me confeſſus fuerit coram hominibus; Filius etiam hominis confitebitur eum coram angelis Dei. Matth.10 125.c.d
Venit Ioannes nec comedens nec bibens & dicunt: dæmonium habet; uenit filius hominis & comedens & bibens & dicunt: Ecce homo uorax & uini potor amicus publicanorum & peccatorum. Matth.11. 97.a
Tollite iugũ meũ, quoniã benignũ eſt & leue. Mat.11. 156.b
Nemo nouit patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit. Matth.11. 171.b
Eſuriui & dediſtis mihi manducare: Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Quod enim uni horum minimorum feciſtis mihi feciſtis Matth.12 65.d
Propterea loquor eis in parabolis quod uidentes non uident, & audientes non audiunt. Matth.13 1.c
Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod cum accepiſſet mulier abſcondit in farina ſatis tribus, donec totum fuit fermentatum Matth.13 169.e.f
Quid prodeſt ſi totum mundum lucreris, perdas autem animam? Matth.16 215.b
Si habeatis fidem ſicut granum ſinapis, montem transferetis Matth.17
Væ homini illi per quem ſcandalum uenit, bonum eſſet ei ſi non eſſet natus. Matth.18. 109.c
Quod Deus coniunxit homo non ſeparet. Matth.19 96.c.
Vende omnia quæ habes & da pauperibus & ueni et ſequere me. Matth.19 116.e.f
Multi ſunt uocati pauci uero electi. Matth.20 152
Ne dixeritis uobis magiſtrum ſuper terram. Matth.23.
Ne uocaueritis uobis patrem ſuper terram. Matth.23 105.a
Qui ſuſtinuerit in finem is ſaluus erit. Matth.24 126.b
Eſurij, & me paniſtis; ſitij, et potum mihi dediſtis; Hoſpes eram, & me collegiſtis &c. Matth.25 97.c.

Marci

Ne theſaurizate uobis theſauros in terra, ubi tinea & ærugo demolitur et fures effodiunt et ſuffurãtur Mar.6.117.e

Lucæ

Eſtote miſericordes, ſicut pater ueſter eſt miſericors. Luc.6. 72.a
Diligite inimicos ueſtros, benedicite ijs qui uos execrantur & orate pro eis qui uos afficiunt cõtumelijs. Luc.6.130.d
Quid mihi dicitis Domine, & non facitis uoluntatem patris mei Luc.6.264.c. & 266.a
Abite, dicite uulpi huic: Ecce dæmonia ejcio & curationes efficio hodie & cras, et tertio die conſummor. Luc.9.117.c.
Nemo enim ad ea quæ ſunt retro reſpiciens & manum ſuã immittens ad aratrum, eſt aptus regno Dei Luca.9. 260.e.
Nemo enim cognoſcit patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit Luc.10 265.e
Quærite & inuenietis, pulſate & aperietur Luc.11 267.b
Habes multa bona repoſita in multos annos, ede, bibe, lætare, Stulte, hac nocte animam tuam à te repetunt: Quæ ergo paraſti, cuius erunt? Luc.12. 97.f.
Cum autem duxerint uos in Synagogis & ad magiſtratus & poteſtates: ne prius ſoliciti ſitis quomodo reſpondeatis aut quid loquamini: ſpiritus enim ſanctus docebit uos in ipſa hora quid loquamini. Luc.12. 25.d
Hieruſalem hieruſalem quoties uolui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos. Luc.13. d
Niſi odio habueritis patrem & matrem, & niſi ſignum portaueritis Luc.14 255.e
Serue nequam & ignaue oportebat te pecuniam meam dare nũmularijs & ego ueniens meã recepiſſem. Luc.19. 1.e
Filij illius ſeculi nec nubunt neque nubuntur. Luc.20. 104.f

Ioannis

Deum nemo uidit unquam. Vnigenitus Deus qui eſt in ſinu patris ille expoſuit. Ioan.1 170.b
Omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil. Ioan.1 210.f.
In propria uenit, & ſui eum non receperunt. Ioan.1 257.a.
Qui credit habet uitam æternam. Ioan.3 171.b.
Operamini cibum nõ qui perit ſed qui manet in uitam æternam. Ioan.6 2.e
Si non credideritis, in peccatis moriemini. Ioan.8 172.b
Nemo nouit filium niſi pater, neque Patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit. Ioan.10 46.f
Amen amen dico uobis qui non intrat per oſtium in ouile ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Ioan.10 171.d
Non uos amplius dico ſeruos, ſed amicos. Ioan.15 255.d.

Actuum

In ueritate comprehendo quod Dominus non acceptor perſonarum, ſed in omni gente qui timet ipſum & operatur iuſtitiam eſt ei acceptus. Act.10 202.f.
Deus qui fecit mundũ, & omnia quæ in eo ſunt: is cum ſit dominus omniũ nõ in manufactis tẽplis habitat act.17 168
Viri Athenienſes per omnia ſuperſtitioſiores uos uideo prætereũs enim & cõtẽplans quæ colitis ſimulachra ueſtra, inueni etiã arã in qua inſcriptũ erat ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, eum ego uobis annuntio. Act.17 170.d
Miſi te ad gentes aperire oculos eorum, ut conuertantur à tenebris ad lucem &c. Act.26 25.b

Romanor.

Iuſtitia enim Dei in ipſo reuelatur ex fide in fidẽ. Ro.1. 55.e
Quando Gentes legem non habentes natura quæ ſunt legis faciunt, ij legem non habentes ſibi ipſi ſunt lex. Rom.2.49.b

Num Iudæorum Deus tantum? Non etiam Gentium? Certe etiam Gentium. Rom.3 153.a.b.

Patientia probationem, probatio uero ſpem: ſpes non confundit: quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Rom.5. 80.e

Et ideo quemadmodum per unum hominem peccatum ingreſſum eſt in mundum, per peccatum quoque mors ad omnes homines peruaſit; quatenus omnes peccauerunt. Et regnauit mors ab Adã uſque ad Moſen. Ro.5. 99.d.

Afflictio patientiam operatur; patientia probationem; probatio autem ſpem; ſpes uero pudore non afficit. Rom.5 141.e

Peccatum uobis non dominabitur, non enim eſtis ſub lege. Rom.6. 64.a

Nunc autem liberati à peccatis Deo autem ſeruientes, habetis fructum ueſtrum in ſanctificationem, finem autem in uitam æternam. Rom.6 80.e

Peccatum ueſtri non dominabitur, non eſtis enim ſub lege ſed ſub gratia. Rom.6 98.e

Quãdo ſerui eratis peccati, liberi fuiſtis iuſtitia. Rom.6. 113.e

Infelix ego homo quis me liberabit à corpore mortis huius. Rom.7 89.a

Quid dicemus? lex eſt ne peccatum? Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per legem. Concupiſcentiam enim non cognouiſſem, niſi lex diceret. Non concupiſces. Ro.7. 101.e

In carne cum ſimus non ſecundum carnem militamus. Roma.8 78.b

Prudentia carnis mors: quoniam qui ex carne uiuunt ea quæ ſunt carnis cogitant. Rom.8 102.b

Perſuaſum habeo, quod neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus & poteſtates tenebrarum neque præſentia neque futura neque altitudo neque profunditas, neque alia creatura nos poterit ſeparare à charitate dei Roma.8 130.e.f. & deinde

Quoniam miſerans miſerebor cuius miſerebor. Rom.9. 118.a.

Fides eſt ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Rom. 19. 54.a

Finis legis Chriſtus ad iuſtitiã omni credenti Rom.10. 58.e.

Corde creditur ad iuſtitiam, ore aut fit confeſſio ad ſalutem. Rom.10. b.c.131.d

Quiſquis credit in ipſum, pudore non afficietur. Hoc eſt uerbum fidei quod prædicamus. Quòd ſi confeſſus fueris uerbum in ore tuo, quod dominus Ieſus, & credideris in corde tuo quod Deus eum ſuſcitauit à mortuis ſaluus eris. Rom. 10 131.d

Sed eorum delicto ſalus gentibus ad hoc ut eos æmulatione prouocarent. Rom.11. 58.f

Nolite conformari huic ſeculo, ſed transformemini renouatione mentis, ad hoc ut probetis quæ ſit uoluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta Rom.12 58.c

Non mæchaberis, Non furaberis, Non concupiſces. Rom.13. 264.d

Non eſt autem regnum Dei cibus & potus. Rom.14 96.a

Qui comedit, eum qui non comedit, non iudicet: Deus enim ipſum accepit. Rom.14. 97.a

Quæcunque ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Rom.15. 113.c

Ad obedientiam fidei in omnes gentes, cogniti ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum. Rom.16 112.c

Corinthiorum

Perdam ſapientiam ſapientum & prudentiam prudentum abolebo. 1.Cor.1. 24.a

Perdam ſapientiam ſapientum & prudentiam prudentum abolebo. 1.Cor.1 7.b

Vbi eſt ſcriba? ubi inquiſitor huius ſeculi? Nonne infatuauit Deus ſtultitiam huius mundi? 1.Cor.1. 149.e

Spiritalis dijudicat omnia, ipſe autem a nullo diiudicatur. 1.cor.2. 14.e

Loquimur ſapientiam inter perfectos. Sapientiam autem non huius ſeculi, neque principum huius mundi qui deſtruuntur; ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconſam &c. 1.Cor.2 154.c.d

Sapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiam non huius ſeculi neque principium huius ſeculi qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam. 1.Cor. 2. 165.f. & deinde.

Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. Dei enim ſumus cooperatores, dei agricultura, dei ædificatio eſtis. 1.cor.3. 3.a

Fratres non potui uobis loqui tanquam ſpiritalibus. Sed tanquam carnalibus tanquam infantibus in Chriſto lac uobis potum dedi, non cibum: nondum enim poteratis, & cætera. 1.cor.3. 154.e

An neſcitis quòd templum dei eſtis. 1.cor.3. 296.d

Puto quod Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit tanquam morti deſtinatos: quia ſpectaculum facti ſumus mundo & angelis & hominibus, & cæt. 1.cor.4. e.f

Expurgate uetus fermẽtũ ut ſitis noua cõſperſio. 1.cor.5. 109.b

Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. 1.cor.5. 166.b

Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. 1.cor.6. 94.a

Scripſi uobis in epiſtola non conuerſari cum fornicatoribus, & cæt. 1.cor.6. 109.d

Audet aliquis ueſtrum habens negotium cum alio iudicio contendere apud iniuſtos et non apud ſanctos 1.cor.6. 257.e

Alligatus es uxori, ne quæras ſolutionem: Solutus es ab uxore, ne quæras uxorem. 1.Cor.7 96.e

Qui cælebs eſt, curat quæ ſunt Domini: Qui autem duxit uxorem, quomodo placebit uxori. 1.Cor.7 105.b

Bonum eſt homini uxorem non tangere, ſed propter fornicationem, unuſquiſque ſuam uxorem habeat. 1.Cor.7 106.e

Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi. Ego autem uobis parco. Volo enim uos non eſſe ſolicitos. 1.Cor.6 113.d.

Si quis putat ſe noſce aliquid nondum nouit ſicut noſce oportet. 1.Cor 8. 15.f

Non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi ſicut & reliqui Apoſtoli? 1.Cor.9 97.b

An non poteſtatem habemus comedendi & bibendi? nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi? ut etiam reliqui Apoſtoli & fratres Domini & Cephas? ſed non uſi ſumus hac poteſtate. 1.Cor.9. 131.b

Omnia licent, ſed non omnia expediunt; omnia licent, ſed non omnia ædificant. 1.Cor.10 122.c.

Nolo enim uos ignorare fratres, quòd omnes ſub nube erant &c. 1.Cor.10. 264.b

Qui comederit panem & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem homo ſe ipſum & ſic de pane edat & de calice bibat. 1 Cor.11. 2.c

Iudicati

Iudicati autem à Domino caſtigamur, ne cum mundo condemnemur. 1.Cor.11. 45.e.
Vos amplius non eſtis in carne ſed in ſpiritu. 1.Cor.11. 78.b
Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ &c. 1.Cor.12. 138.f. & deinde
Videmus nunc tanquam per ſpeculum, tunc autem facie ad faciem. 1.Cor.13 149.d
Videmus nunc tanquam per ſpeculum, tunc autem facie ad faciem. 1.Cor.13. 163.a
Nihil uobis prodero, niſi uobis locutus fuero aut in reuelatione, aut in cognitione, aut in prophetia, aut in doctrina. 1.Cor.14 248
Quid mihi prodeſt ſi mortui non reſurgunt? manducemus & bibamus cras enim moriemur. Nolite ſeduci. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. 1.Cor.15 17.b.
Caro & ſanguis regnum dei non poſſunt poſsidere. 1. Cor.15. 108.a
Gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ quod in ſanctitate & ſinceritate Deum cognouimus. & cæt. 2.Cor.1. 131.d.e
Animalis homo non ſuſcipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Sunt enim ei ſtultitia. 2.Cor.2 16.a
Quare ſi qua eſt in Chriſto noua creatura, ea non eſt amplius peccatis dedita: Vetera præterierunt uitam antiquam exuimus: Ecce enim noua facta ſunt. 2.Cor.5 99.a
Scimus quod ſi terrena noſtra habitatio tabernaculi diſſoluta fuerit, ædificium à Deo habemus, domum non manu factam æternam in cælis &c. 2.Cor.5 146.a
Semper nos exhibentes ut dei miniſtros, ut pauperes, multos autem ditantes, nihil habentes & omnia poſsidentes. os noſtrum apertum eſt ad uos. 2.Cor.6 2.b
Quæ eſt participatio iuſtitiæ & iniuſtitiæ aut quæ ſocietas luci cum tenebris? quæ conuentio Chriſto cum Belial, aut quæ pars fideli cum infideli? 2.Cor.6 163.d
Spem habentes augeſcente fide noſtra fore ut magnificemur ſecundum regulam noſtram in abundantia, ut in ijs quæ ſunt ſupra uos euangelizem. 2.Cor.10 229.b.
Vereor autem ne ſicut ſerpens Euam decepit corrupti ſint ſenſus ueſtri a ſimplicitate quæ eſt in Chriſto. 2.Cor.11. 106.e

ad Galatas

Ego per legem Legi mortuus ſum. Gal.2 109.e
Ne ſimus inanis gloriæ cupidi nos inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Gal.5 12.d
Adeò ſtulti eſtis ut cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummamini. Gal.3 108.e.
Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Gal.5 123.e
Dum tempus habemus operemur bonum, maxime autem ad domeſticos fidei. Gal.6 3.b
In Chriſto neque circumciſio aliquid ualet neque præputium; ſed fides quæ per dilectionem operatur. Gal.6 81.b
Mihi crucifixus eſt mundus & ego mundo. Gal.6 113.e
Si ſpiritu uiuimus ſpiritu & ambulemus. Qui ſeminat in ſuam carnem, ex carne metet corruptionem. Gal.6. 120.b

Epheſiorum

Dedit autem Deus eccleſiæ alios quidem Apoſtolos, alios uero prophetas, alios uero Euangeliſtas, alios uero paſtores & doctores ad perfectionem ſanctorum ad opus miniſterij, ad ædificationem corporis Chriſti. Epheſ.4 4.d.
Vos autem non ſic Chriſtum didiciſtis, ſi quidem ipſum audiſtis & in eo docti eſtis, quemadmodum eſt ueritas in Chriſto Ieſu, ut deponatis quæ ſunt ſecundum ueterem conuerſationem ueterem hominem qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptionis. Renouamini autem ſpiritu mentis ueſtræ & induatis nouum hominem qui creatus eſt ſecundum Deum in iuſtitia & ſanctitate ueritatis. Eph.4. 91.b
Efficimini ergo Dei imitatores ut filij dilecti & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus quoque dilexit nos & tradidit ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia uel auaritia ne nominetur quidem in uobis, ſicut decet ſanctos, & turpitudo & ſtultiloquium. Idem.5. ibidem
Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates aduerſus ſpiritalia, eorum quæ ſunt in cælis. Epheſ.6 173.b

ad Philippenſes

Sed in omni fiducia, ut ſemper, nunc quoque Chriſtus magnificabitur in corpore meo, ſiue per uitam ſiue per mortem. Mihi enim uiuere Chriſtus eſt & mori lucrum. Si autē uiuere in carne, eſt hoc quoque mihi fructus operis; quod eligam neſcio, & coarctor ex duobus, cupiens reſolui & eſſe cum Chriſto: multo enim melius; manere autem in carne, eſt magis neceſſarium propter uos. Phil.1 99.e
Et hoc ex Deo quod uobis donatum eſt pro Chriſto, ut non ſolum in ipſum credatis; ſed etiam pro eo patiamini.. Idem habentes certamen, quale uidiſtis in me & nunc auditis in me. Philip.1 130.a
Quod reliquum eſt fratres quæcunque honeſtā, quæcunque caſta, &c. ea facite: & Deus pacis erit uobiſcum. Philip. 4. 110.a

ad Coloſſenſes

Admonentes omnem hominem in omni ſapientia ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto. Coloſſ. 1. 164.b
Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum ſecundum elementa mundi & non ſecundum Chriſtū. Col.2. 24.e. 25.b
In Chriſto circumciſi eſtis, circumciſione non manu facta in expoliatione corporis carnis, in circumciſione Chriſti. Col.2. 94.e
Mulieres ſubditæ eſtote uiris, ſicut oportet in Domino: Viri diligite uxores et nolite eſſe amari in illas &c. Col.2. 124.e

Theſſalonicenſ.

Nunquam in ſermone adulationis fuimus, ſicut uidiſtis neque in prætextu auaritiæ; Deus teſtis, neque quærentes gloriam ab hominibus, neque à uobis, neque ab alijs cum poſſemus eſſe oneri & Chriſti Apoſtoli: ſed fuimus manſueti in medio ueſtri, ſicut nutrix fouet filios ſuos. 1.Theſ.2. 2.d
Omnia probate quod bonum eſt tenete. 1.Theſ.2 15.e
Hæc eſt Dei uoluntas, ſanctificatio ueſtra, ut uos abſtineatis à fornicatione, et ſciat unuſquiſque ueſtrum uas ſuum poſsidere in ſanctificatione & honore. 1.Theſſ.4. 128.e.
Ne dormiamus igitur ut reliqui, ſed uigilemus & ſobrij ſimus; qui enim dormiunt nocte dormiunt. &c. 2. Theſſ.5. 140.6.

Ad Timotheum

Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, ſecundum præcedētes in te prophetias ut milites in illis bonā militiā, habens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt.1.Timoth.1. 93.c
Iuſto lex non eſt poſita.1.Timo.1. 113.b
Volo iuniores nubere, filios procreare, domui præeſſe, nullam dare occaſionē aduerſario maledicti gratia.1.Tim.3.105.d.
In nouiſſimis diebus deficient quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, prohibentium nubere abſtinere à cibis.1.Tim.4 96.a.104.c
Teſtificor coram Deo & Chriſto Ieſu & electis angelis ut hæc ſerues abſque præiudicio, nihil faciens ſecundum prouocationem.1.Tim.5 2.b
Si quis non accedit ad ſanos ſermones, doctrina autem aliqua inflatus eſt, nihil ſciens; ſed laborans circa quæſtiones & pugnas uerborum, ex quibus fit lis, inuidia, maledictū ſuſpiciones malæ, concertationes hominum mente corruptorum & priuatorum ueritate.1.Tim.6 11.f
O Timothee depoſitum cuſtodi deuitans prophanas uocum nouitates & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt.1.Timo.6 61.b
Tu ergo fortis eſto in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu & quæ audiſti à me per multos teſtes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoque docere.2.Tim. 2. 1.f
Stude te ipſum probum Deo exhibere operarium inconfuſibilem recte tractantem uerbum ueritatis.idem.ibidem.

Ad Titum

Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, uentres pigri.Tit.1 17.a

Ad Hebræos

Etenim cum deberetis eſſe doctores propter tempus, rurſus opus habetis ut doceam uos quæ nam ſint elementa initij eloquiorum Dei, & facti eſtis quibus lacte ſit opus non ſolido cibo.Hebr.5 161.a
Cupimus autem unumquemque ueſtrum eandem oſtendere ſolicitudinem ad expletionem ſpei.Hebr.7 81.b
Voluntariè enim peccantibus nobis, poſtquam acceperimus agnitionem ueritatis, non amplius relinquitur pro peccatis hoſtia.Heb.10. 62.b.
Recordemini priſtinos dies in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum: partim quidem opprobrijs & afflictionibus facti ſpectaculum; partim autem ſocij talıter conuerſantium effecti.&c.Hebr.10. 132.a.
Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.Heb.11 90.a.
Fide intelligimus aptata eſſe ſecula uerbo Dei ut ex inuiſibilibus uiſibilia fierent Heb.11 51.a
Quem diligit Dominus caſtigat.Hebr.12 49.b
Iuſtus meus ex fide uiuet.Heb.10 55.c

Petri

Chariſſimi obſecro uos tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere uos a carnalibus deſiderijs.1.Pet.2. 101.d
Ne uobis noua & aliena uideatur quæ ad tentationem uobis fit per ignem probatio, ſed quatenus cōmunicatis Chriſti paſſionibus, gaudete: ut etiam in reuelatione eius gloriæ gaudeatis exultantes, ſi in nomine Chriſti probris afficimini, beati quòd gloria & Dei ſpiritus ſuper uos requieſcit.1.Pet.4 121.a

Ioannis epiſt.

Qui dicit; Noui Dominum & mandata eius non ſeruat, mendax eſt & in eo ueritas non eſt.1.Ioan.2 95.b

RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM in Stromatis index.

A

Abigei animorum qui 12.b
Abrahæ domeſtici & familiares qui allegoricè 102.b
Abraha & Agaris congreſſus exponitur 9.b.
Abrahæ fides quatenus reputata ad iuſtitiam 212.f
Abraham cur Sarram uocauit ſororem 212.c.
Abraham ex tribus uxoribus liberos ſuſtulit 71.d
Abraham non ex operibus, ſed fide iuſtificatus eſt 11.b
Abraham trecentis uernaculis uicit maximum hoſtium numerū. 202.b
Abraham quid 150.a
Abraham quid ibidem
Abſtinendum cur ſit à quibuſdam creaturis 111.c.d
Abſtinentia à uino & carnibus quatenus bona 97.b
Abſtinere ab iniuſtitia principium ſalutis 112.d
Academiæ auctor Plato. 17.f.
Achillis inſtitutor quis 20.d
Accidentia quæque nos docent quomodo uiuendum 117.d.
Accipitre ueſci cur uetuerit Moſes. 162.a & deinde
Actio Deo amica quæ 80.b
Actionis cuiuſuis fines tres 246.a
Adam quomodo perfectus 142.e
Adam ſi peccauerit, in Deum non eſt culpa conferenda 142 e
Adam utrum perfectus formatus ſit 211.b
Adamas igne non conſumitur.276.c.
Adiutor noſter inuictus Chriſtus 121.a
Adiuuantes cauſa quæ 277.c.
Admirari præſentia primus gradus ulterioris cognitionis 59.c
Aduena quomodo ſe gerat & quid deſignet.145.f.& deinde
Aduena diligendus 69.b
Aduerſarius quid 130.e
Adulationis uitio non laborabat Paulus 2.d
Adulterium et Fornicatio tribus modis apud Apoſtolum ſumitur.105.c
Adulterium Iouis deridet Sophocles 178.b.Eiuſdem de Deo ſententia, ibidem d
Adulterium myſtice interpretatum 224. b
Aegyptij cur in Sacris ſuis ſphingas ponebant 196.e
Aegyptij non abominandi 69.b
Aegyptij non permittunt ueſci carnibus Sacerdotibus 240.e
Aegyptij qualiter literas docebant 153. d
Aegyptiorum myſteria 159.e
Aegyptus Symbolum deceptionis 59. e
Aequalis Angelis quomodo quis euadat 213.c
Aequalitas obſeruanda in omnibus 156. b
Aerem coluit Diogenes 15.e

Aetatum

Aetatum mutationes per ſeptenarium contingunt 223.c
Aethiopum ſententia de coloribus Deorum 236.f
Affectio in Deum non cadit 166.d
Affectio quid 58.d
Affectionem multi habent ſimilem conſtitutioni hyemis 112.d
Affectiones carnales, habent uoluptatis illecebras 255.e
Affectionis cuiuſuis curanda ratio triplex 262.c
Affectibus nullis ſubiicitur Deus 142.f. & deinde
ἀκαπνίδαι quid 58.d
Agar quid 9.d
Agere & facere quid differant 171.c
Agnitionem Dei qui ambiunt quales eſſe deceat 119.b
Agnoſce uultum pecoris tui eleganter declaratur 26.b
Agreſtes arbores plus nutrimenti attrahunt 216.c
Agreſtium arborum cauſa qua 216.d
Agricola officium uarium 11.a
Agricultura duplex, quae? 2.e
Agricultura Triptolemi 28.d
Agrigentinus poeta laudatur 190.b
Alienigena in ſcripturis quid 144.b
Aliptica bonam corporis habitudinē facit 227.a
Altare apud nos quid ſit 239.e
Amator ueri Plato 12.d
Amazones mulieres reiicit Clemens, cum & uiros uult eſſe paſificos 123.f
Amici qui 58.e
Amicitia genus triplex 72.b
Amicitia non niſi in bonis ſeruari poteſt 273.e
Amicitia quomodo perficiatur 251.f
Amicitias pulchre deſcribit Hippodamus Pythagoreus 72.b
Amicus unde inimicus.
Amicus fictus difficulter cognoſcitur 191.c.d
Amor Dei ad homines caſtigatione potiſſimum demonſtratur 9.d
Amores, morbi, & mala cogitationes totum hominem perfodiunt 127.e.f
Amoris exemplum 156.b
Amor quos plerumque aduret 190.d
Amor quomodo capiat incrementum 192.e
Amphictyonis regnum quando initiū habuit 28.d
ἀμφίκυρτος Luna unde dicitur 223.b
Amygdala inanes qua 262.d
Anaxarchi liber de Regno quatenus bonus 10.d
Anacharchus non tunditur, ſed ſua capſa 123.a
Anacharſidis uita inſtitutio & laus deſcribitur 21.d
αἰσχυντηροὶ quid 24.b
Anaxagora error 9.c.d
Ancoram trahentium & Deum colentium ſimilitudo 143.b
Androcydis ſententia de carne & uino 240
An ei credendum de Deo qui de ſeipſo non poteſt uera dicere. 229.c
Angeli incontinentes è caelo huc delapſi ſunt 98.e
Angeli in quibus Deo ſeruiunt 231.b.c
Angelorum bonorum & malorum meminit Phocylides 182.c
Angelorum praefectura per ſingulas ciuitates ſunt diſtributa 227.b
Angelorum primogeniti principes ſeptem 223.a
Angelus eſt res praeſtantiſſima in caelo 231.e
Angelus uocatus ab Hebrais Malachias 32.e.f
Anguillae excaecatae capiuntur in aqua turbida 262.e
Angularis lapis quis 210.f
de Anima adnata librum ſcripſit Iſidorus Baſilidis filius 75.a
Idem duas animas nobis ponit ibidē
hoc ipſum Pythagoras ibidem
Anima cur uarie exercenda 253.a
Animae affectiones tres, & quae nam 273.a
Animae affectiones per cognitionem obſcurantur 258.b
Animae cognoſcentes comparatur ſanctificatis 253.c.d
Animae medicus praeſtantior medico corporis 45.b
Animae natura eſt à ſeipſa impelli 211.b
Animae mors peccatum 99.c
Animae mors quae ſecundum Heraclitum 192.a. & deinde
Animae munus uelle, agere uerò corporis 54.d
Animae nutrimenta diuerſa qua 2.f
Anima obtuſos habens oculos quid facere debeat 3.d
Animae partes cognitio & appetitio 204.b
Animae per ſpecula non amplectuntur diuinam contemplationem 234.a
Animae principalis pars ubi locata 173.d
Animae purgatio prima qua 202.b
Anima quae uirtute praedita 234.a
Animae ſexum nullum habent 212.b
Anima ſub affectum non cadit 228.e
Animae ſunt ab improbis dogmatibus purganda 238.c
Anima uirtute praedita quae nam illarum laetitia ſit 234.a
Anima è caelis huc ad deteriora non dimittitur: ſed terram caelo benefaciens commutat 146.a
Anima immortalis 172.d
Anima non natura bonum nec corpus malum 145.d
Anima per allegoriam, cor 131.b
Anima quibus diſciplinis purgetur et exerceatur 9.f
Animā cui aſsimilet Valentinus 75.b
Animam immortalem dicunt Thraces ut uult Plato 19.a
Animam nihil affici à corpore aiunt Stoici 115.b
Animam perdere aut inuenire quid 116.d
Animam, quae in alia uita peccauerat, hic pati ſupplicium aiebat Baſilides 128.a
Animam quidam inducunt in hunc mundum tanquam in locum ſupplicii 88.a
Anima qua ratione ſit optima & praeſtantiſſima 220.a
Animarum partes non ſunt corpora, ſed earum inſtrumenta 228.f
Animas nemo mortalium ui poteſt transferre in corpora bene 221.d
Animas ſapientum Deos fieri uult Empedocles 142.d
Animal mutabile homo 190.b
Animalis definitio ſecundum Ariſtotelem 270.d
Animalis principia ſunt plura 271.e
Animalium calidiſſimum homo 196.e
Animātia cur data hominibus 240.e
Animi perturbationes quomodo nocent Baſilides 74.d
Animi perturbationes unde oriantur 74.a.b
Animi ſanitas omnibus ex aequo quaerenda 125.e
ad Animum reſpicit Deus 63.e
Animus imbecillus in diſciplinis ea ſola eliget quae ſunt praecipua & meliora 228.d
Anna data eſt Samuelis conceptio 212.e
Annulos incātatos habebat duos Phocenſium tyrannus 35.e
Annulos non geſtandos praecipit Pythagoras, quare? 155.d
ἀντίχθονες qui 185.b
Anticipatio quid ſecundum Epicurum 52.a

ἀδιον quid 161.e
Antiphon, quid reſpondit huic, qui male præſagiebat ex eo quod ſus percellos deuoraſſet 237.d
Antiquiſſima ara ubi 240.a
Antiſthenes Phryx fuiſſe dicitur 12.d
ἀντίθεος quid 147.a
Antitactarum error 92.e
Antiſthenes cur ſe Venerem uelle confodere dixit 73.e
Antonius ſibi mortem conſciuit Alexandriæ 36.d
Anus quales eſſe debeant 137.d
ἀφροδίτης quæ 161.e
Apion Grammaticus dictus
Idem infenſus Hebræis. ibidem ſcripſit aduerſus Hebræos librum ibidē.
Apis Aegyptiorum quando ædificarit Memphim 29.b.c
Idem quis fuerit c
Apollinis epitheta deſcribuntur uaria 161.b.c
Apollo quid 43.d
Apoſtoli artes non norant 13.b.c
Apoſtoli pleni fuerunt in omnibus 139.b
Apoſtoli perfecti pro eccleſiis quas fundarunt paſſi ſunt 126.c
Apoſtoli quando fuerunt electi 213.d
Apoſtolorum doctrina uſque ad Pauli miniſterium, Neronis tempore conſummatur 265.a
Appetitio quid 204.b
Aptitudo non eſt uirtus, ſed ad uirtutem motus 211.b
Aqua multa quid 103.a
Aquam coluit Thales 15.c
Aquam dicebat primam cauſam Thales 92.e
Aquam puriorem habent putei crebrius exhauſti 4.b
Aquila ueſci cur uetuerit Moſes 162.a & deinde
Ara ſancta quæ 240.a
Aras & delubra cur conſtrui uetuerit Moſes 168.b
Arati de Deo ſententia 179.e
Arbori cur comparatur iuſtus 135.c.d
Arca ueteris teſtamenti deſcribitur. 157.d.e.f
Arca & tabernaculi myſtica deſcriptio 108.d
Arcana non cuiuis denudanda 163.d & deinde
Arcana quæque Deus non ſcripto, ſed uerbo credidit 4.c
Arcanum non prodendum multis exēplis probatur. 122.e & deinde
Archelaus 263.b
Archilochus & Hipponax turpium rerum ſcriptores 1.c
Argolica res antiquiores quæ ab Inacho 28.b
Argumentorum probabilium & uerorum diuerſa natura 260.c
ἀρῆς quid 161.e
ἀρισοτέχνης quid 175.e
Ariſtoteles de plantis quid cenſeat. 270.b
in Arithmetica quid ſpectatur 207.b
Arma lucis in ſcriptura quid 140.d
Armaturam Dei induere debemus. 4.a
Arpedonapta qui 19.c
Arrogantia quid 71.b.e
ἀρτεμις quid 158.b
Artes, quæ ſine Philoſophia exitiales. 11.d
Artium omnium ferè inuentores Barbari 2.d.e
Aruſpicinam qui primi obſeruarunt 20.e
Aſinus ad Lyram 1.d
Aſinus in ſcriptura quid 113.e
Aſſenſio quid 61.e
Aſſenſionis ſuſtentatio cauſas duas habet 273.f
Aſſenſionis ſuſtentationis propinqua cauſa quæ 274.a
Aſſenſus in noſtra eſt poteſtate ſecundum Platonicos & Stoicos 61.d.e
Aſſimilatio Dei quomodo acquirenda 140.b.e
Aſtra ſunt inſtrumēta per quæ Deus occulte operatur 224.d
Aſtrologiæ inuentores qui 20 e
Aſtrorum præſcientiæ inuentores qui. 20.e
ἄθεοι qui 96.c
ἄθεος quis 231.d
Athleta non exercitatus & contemptus, quid? 13.a
Athletæ cuiuſdam Olympici dictum. 245.d
Athleta Venere abſtinent 96.d
Atlas cœlum geſtans quid deſignet. 157.f
Atlas quo tempore fuerit 28.c
Atticæ res recentiores quæ ab Cecrope originem ducunt 28.b
Auaritia & libido fontes omnium uitiorum 244.c
Auditores uerbi Dei quid conſiderare decet 2.d
Auditus quomodo fiat 241.a
Auerſio malorum eſt ſpecies precationis 242.c
Auguriis qui primi ſtuduerint 20.c
Auium uolatus primi obſeruauere
Phryges 20.e
Aures audiendi quid 148.a
Aures & oculos in ſimulachris cur ex materia pretioſa faciebant Aegyptii 159.c
Aures hereſis quales 260.c
Aures puerorum cur interdum uellicamus 151.e
Aurum reprobrum facile cognoſcitur, at amicus fictus non item 191.c.d
Auxilium cur nobis non adferatur dum perſequimur quærunt Ethnici 127.c
Auxiliū Deus dat laborantibus 139.b

B

Barbari omnium fere artium inuentores 20.d.e
Barbari ſemper maximi fecere ſuos legiſlatores, deos ipſos apellantes 18.e.
Barnaba quadam ſcripta legit Clemēs 96.f. & 75.d.e. & 165.a. item & Baſilides 57.a
βασιλικός quid 92.c.
Baſilidæorum error. 50. d. & 85.c. & 128.e. & deinceps
Baſilidis error. 143.c. 144.e.f. 145.e. & 148. c
Baſilidis & Valentini errores exploduntur 57.a.b
Beata uita quæ 27.a.
Beata quæ ſunt 230.e
Beatiſſimus omnium quis ſecundum Moſchionem Comicum 190.e
Beatitudinem multi rebus turpibus metiuntur 164.b.
Beatitudines octo apud Matthæum. 4. pulchrè declarantur. 116. c. et deinde.
Beatitudinis finis quis ſecundum Platonem 71.f
Beatitudo ſecundum Speuſippum 80.e
Beatos cenſet Plato pauperes, quare? 53.b. c.
Beatus eſſe & felix qui uult, particeps ſit ueritatis oportet 52.b. c
Beatus nemo mortalium 90.a.b
Beatus quis 27.a. & 78.f.
Beatus uir qui non abijt in conſilio impiorum &c. Pſalmiſtæ locus exponitur 64.e.
Bedy quid 160.d.
Bellatricum mulierum nomina recenſentur. 223.f. & deinde
in Bello caſos cur laudabant Lacedæmonij 114.b.
Bellum contra patriam mouit Hippias 43.a
Bellum Eumolpi aduerſus Athenienſes 28.d
Belluæ maiores terra ne an mare alat. 196.a

Beneficio afficitur ſi occidatur qui in immedicabile malum inciderit 45.d
Beneficium dominus diuiſit pro aptitudine 232.b.c
Beneficium quod Deus primũ in creaturas contulit 225.f.
Beneuolentia quid 55.a
Beſeleel filius Vri, inſignis artifex
Bona diuinitus ad homines perueniũt 228. a
Bona non facit Deus ex neceſſitate, ſed libera uoluntate 243.c
Bona omnia ad uſum noſtrum creata 141.e
Bonarum diſciplinarum & condimentorum collatio 5.a
Bonarum rerum ſabbatum agere non iuſſit dominus 4.c
Bona triplicia uolunt eſſe Peripatetici. 145.e.f
Boni & uita finis quis 174.b
Boni perfectionem non omnes aſſequuntur 149.c
Bonis priuantur inuiti quidem homines priuantur tamen, quomodo 12.d.e
Bonis adhærendum iuxta Theognis ſententiam 162.c
Bonitatis diuinæ maximum in nos indicium quod 66.a
Boni uiri non natura, ſed diſciplina fiunt 10.a
Bonorum, aliud bonum per ſe, aliud participatione, aliud intermedium 119.b
Bonorum appellatione cenſentur, & actiones honeſtæ 211.e
Bonorum & malorum hominum multa ſunt commoda communia 227.b & deinde
Bonorum genera tria Peripateticis 56.c
Bonorum omnium Deus eſt cauſa 8.b
Bonorum partitio 211.c
Bonorum mores corrumpunt colloquia praua 17.b
Bonorum facere quomodo debeamus 139.b.c.e.f
Bonum non ſine libero animi arbitrio aſſequimur 149.e
Bonum perfectiſſimum quod 45.d
Bonum propter ſe ſolum facit, quiſquis nudæ uocationi obedierit 141.d.142.a
Bonum quod non eſt, nec protinus malum 145.d
Bonum quoduis ſi non eligant homines Deus culpabilis non eſt 2.a
Bonum ſolum quod honeſtum 174.a.c
Bonus malum non operatur, quemadmodum neque lux tenebras inducit. 227.d
Bonus quis uere dicatur 141.b
Bonus uir quis 187.a
Bos in ſcriptura quid 199.e
Brachmanes neque animatum comedunt, neque uinum bibunt 98.d
Breuitas quam in omni re, tum in oratione longe utiliſſima 17.b
Breuitati maxime ſtudebant ueteres. 154.a

C

Cadmea uictoria 24.a
Cadmi Thebas aduentus quando 28.d 29.b
Cain egreſſus à facie Dei, quid 60.e
Callidiſſimum omnium homo animal 196.a
Camelum per foramen, acus tranſire, facilius, quam diuitem intrare in regnum cælorum 53.b
Candelabrum ueteris teſtamenti declaratur 157.c
Captiua, non contumelioſè tractanda 69.b.c
Captiuam, poſteaquam diſplicuerit, cur uelit dominus eſſe liberam 69.c.d
Caput quid 124.b
Carnales quid, & ſecundum carnem ambulare 145.d
Carnem ſuam nemo unquam odio habuit 124.c
Carnibus abſtinentes multi deſcribuntur 20.a
Carnis opera, omnibus abiiciẽda 123.d.e
Caro hircina confert ad morbum comitialem 240.d
Caro imbecilla quomodo poteſt reſiſtere poteſtatibus & ſpiritibus dominationum? 121.a
Caro in ſcriptura quid 123.e
Carpocratianorum error 86.b.87.c
Caſtigat Deus hominem tres ob cauſas 243.c.d
Caſtigat Dominus eum quem iudicat 45.c
Caſtigatione potiſſimum Dei ad homines amor colligitur 9.d
Caſtigationes ſeu ſingulares diſciplinæ 263.d
Caſtigationes ſunt neceſſariæ 233.f
Caſtitas quæ non propter Deum parum utilis 96.c
Caſtitas uera quæ 151.d
Caſtum eſſe decet qui templum ingreditur; Inſcriptio templi Epidaurii 151.c.d
Categorema quid 275.c.d
Cauſa bonorum omnium Deus 8.b
Cauſa continens non opus habet tempore 276.b
Cauſæ adiuuantes quæ 277.d.e
Cauſa obſcura ad tempus quæ dicantur 277.e
Cauſa obſcura quæ 277.e
Cauſa procatarctica quæ 275.a
Cauſæ quot 272.d
Cauſæ ſynecticæ quæ, & cur ſic dictæ 275. earundem exempla ibidem b
Cauſa eſt prior tẽpore ſuo effectu 276.d
Cauſa febris quæ 276.d
Cauſa in agendo & operando intelligitur 275
Cauſam eſſe cuiuſcunque mali aiunt quidam quæ non prohibet 22.d
Cauſa non eſt id quod non prohibet, ſed id quod prohibet 275.f
Cauſa omnis eſt alicuius & uerſatur in aliquo 276.b.c
Cauſa propriè quid dicitur, eiuſdem per ſimilitudinem declaratio 275.b
Cauſa quare orti ſumus 236.c.d
Cauſa quatuor modis dicitur 276.a
Cauſa refertur ad id quod fit 275.f
Cauſa rerum omnium quatenus Deus 8.b
Cauſarum diuiſio 275.a.& .277.b.c
Cauſa uocationis gentium quæ 58.f
Curatio metus ſubiicitur 205.e
Cauſam primam dicebat Thales eſſe aquam 91.c
Centũ uiginti, numerus qualis 208.b.c
κάρυξ quid 109.b
Certamen noſtrum duabus, ut uult Leontinus Gorgias, opus habet uirtutibus ſcilicet a
Chaldæi ex ſyderum contemplatione futura prædicunt 223.b
Chaldæorum opinio de ſeptem ſtellis erraticis 223.b
Chanaan ſymbolum uitiorum 59.e
Character & typus gloriæ patris eſt filius 248.c
Characterem unde ſuſcipimus 205.b
Charidemus 263.b
Charitas adhortatur benefacere 255.d
Charitas et fides quid operentur 206.b
Charitas finis præcepti 46.b
Charitas in Deum moueri tormentis non poteſt 123.a
Charitas multis modis intelligitur 69. a
Charitas omnia ſuffert 122.a
Charitas per cognitionem generatur 249.a
Charitas propter ſe eligenda 251.e
Charitas quid 58.b
a Charitate dei nihil eſt quod nos queat diuellẽ 130.e
Charitatem exercere debet perfectus qui eſſe uult 130.b.c
Charitati adhæret hoſpitalitas 58.b
Charitatis baſis Fides 55.d

Charitatis effectus 134.b
Cherubim quid 157.e
χαιρεκακία quid 168.a
Chorda eadem, cur diuerſum edat ſonum 277.b
Chriſtiani ob quam cauſam ſubeant martyrium 128.d
Chriſtiani omnes ſi eſſemus non eſſet electio 127.e
Chriſtiano non eſt deſerendus ordo datus à uerbo principe & duce cognitionis & uita 262.d
Chriſtianos iudex perſequitur, quod illos exiſtimet errare 127.b
Chriſtianus non eſt impius 247.e
Chriſti imitator eſſe debet omnis doctor 3.d
Chriſti typus Iſaac 9.b
Chriſtus cur uoluit uti uili & humili forma corporis 225.d
Chriſtus eſt humilium non ſuperborũ dominus 117.e
Chriſtus fundamentum & ædificium 247.e
Chriſtus impatibilis quomodo 204.e
Chriſtus quare comedebat 204.d.e
Chriſtus quid 52.e
Chriſtus uide ſeruator
Chryſippus 263.b
Χρεὼν quid 161.a
Circa cognitionem ſunt omnes ſenſus 229.a
Cithara myſtice quid 209.b
Cleanthi & Archedemo categorema quid 275
Cleanthis ſententia de ſuibus 240.e
Clemens multa peruis ſe retinuit, quæ non edidit ſcripto, quare 4.f. & deinde
Clemens quid de ſuis ſentiat commentarius 4.d
Clemens quid his commentariis profiteatur 5.a.b
Clemens quos habuerit magiſtros 4.a
Clemens Siculæ api ſe comparat 4.a
Clementis ſentẽtia de Sophiſtica 11.d.e
Clemens Romanus Pontifex ad Corinthios ſcripſit epiſtolam 11.d
κλάδος quid 101.d
Cnaachzbi quid 161.b
κνίσσα quid 161.e
Cœli multi ſecũdum Platonem 169.e.d
Cœna peracta dulcis placentula, ait Pindarus: quid? 27.d
Cogitatione ſola etiam oramus 212.d
Cogitationes bonæ diuina fiunt inſpiratione 227.b
Cognitio, uide ſcientia & ignorantia.
Cognitio affectiones animæ abiicit 252.b
Cognitio bonum perfectiſsimum 211.f
Cognitio, cibus rationalis 167.a
Cognitio Chriſti uera ſapientia 202.e
Cognitio duplex quæ 186.e
Cognitio eſt Dei perfectio 229.b
Cognitio eſt principalis animæ partis purgatio 119.b
Cognitio & ſcientia unde 202.e
Cognitio Euangelii, & in Chriſtum fides, eſt adimpletio & ueteris teſtamenti cognitio 139.b
Cognitio exercitationem efficit 205.d
Cognitio hoc eſt in mente quod oculus in corde 95.b
Cognitio mors quædam rationalis eſt. 253.a
Cognitio Patris & Filii unde differant 147.e
Cognitio perfectiſsima eſt in ſola ueritate & eccleſia antiqua 260.b
Cognitio quid 54.d.& 66.e.& 224.e & deinceps.
Cognitio quid 247.d
Quid differat à ſapientia quæ per doctrinam eſt ibidem
Cognitio quid præbeat 245.a
Cognitio triplicẽ oſtendit euentum 61.d
Cognitio uera & lux dominus 186.e
Cognitio uera multo labore ſuperanda. 211.e
Cognitio unde accedit 236.a
Cognitione maiori quo quiſque præditus, hoc magis ſubit periculum ſi negligat 134.a
Cognitionem Dei, aut uitam æternam ſi quis cui proponat, utra eligenda? 139.e
Cognitionem Dei habere non poteſt quicunque uitiis agitur 94.d
Cognitione præditi Apoſtoli 204.a.b
Cognitione præditi Martyris ſumma quæ 131.a & deinde
Cognitione præditi uita deſcribitur 249.b. & deinceps
Cognitione præditus Deus euadit. quomodo? 142.d
Cognitione præditus in quo finem ponit 122.a.d
Cognitione præditus qualis eſſe debeat. 131.a.e.& 139.b.e. & 204.d
Cognitione præditus quid precatur. 244.a.& deinceps.
Cognitione præditus quis 268.e
Cognitione præditus quorum non bonorum particeps 205.d
Cognitione præditus rectè uti poteſt omnibus 115.b
Cognitione præditus trium in ſe uirtutum conſequentiam habet 245.e
Cognitione uera præditus quid agat 106.e.et 107.a
Cognitionis excellentiam quomodo Propheta oſtendat 241.e.d
Cognitionis Fideiq́; differentia 147.d.e
Cognitionis finis quis 185.e
Cognitionis habitus quid efficiat 212.a
Cognitionis monadica princeps quis 56.a
Cognitionis munus 248.b
Cognitionis uere ſtabilitas 252.a
Cognoſcendi poteſtatis effecta tria ſunt 231.d
Cognoſcere, plus eſt quàm credere 214.b.e
Colere Deum uerè quid 206.a
Colere & honorare quemnam iubemur 241.a
Columna ignis præcedens Hebræos quid 43.d
Columnas cur ueteres erigebant 43.e
Commentaria Clementis qualia, & quibus conueniant 111.e
Commentariis quid maxime conueniat 5.e
Communionem ſacram quidam olim interpretabantur in coniunctionem ueneream 91.a.b
et unde hunc errorem ſumpſerint d
Comparatio in quibus conſiſtat 146.a
Comparatio nulla utrum ſit melius dei conſortium, an dæmonum tenebras eligere 125.b
Concauſa 277.a
Concauſa quæ dicantur 277.d.e
Concludere quid 268.d
Concluſio 268.d
Concordia ducit nos ad beatitudinem 69.a
Condimentorum & bonarum diſciplinarum collatio 5.e
Confeſsio generalis & ſingularis, quæ 125.a
Confidentiam ut non amittamus opus habemus confidentia 132.a
Confitentes uerè dominum, qui? 125.e & deinde
Congregati in nomine domini duo uel tres. qui 100.b.d.e
Congreſſus Abrahæ & Agaris pulchrè enucleatur 9.b
Congreſſus Iudæ & Thamaris exponitur 9.e
Coniugalem coniunctionem qui deſpiciant indocti & impii ſunt 98.d
Coniugem habuit Paulus 97.b
Coniunx bona optima hominis poſſeſsio, mala, peſsima 190.a
Conſenſio quid 58.d
Conſilium domini quiſnam nouit 220.b

Conſilium quid 65.a
Conſummatus per charitatem non dele ctatur humilibus & abiectis 205.e
Contemnentes legem, legiſlatorem contemnant neceſſe eſt 56.a
Contemplatio ad quid utilis 272.e
Contemplatio à quibus comprehendi poteſt 234.b
Contemplationis partitio 210.a
Contemptio domini quæ 236.e
Contentio excitat odium 10.d
Continens cauſa quæ 277.e
Continens non eſt propriè Deus 67.d
Continens quis dicatur 252.d
Continens uerè quis 98.a
Continentes cauſa 277.a
Continentes multi deſtribuuntur 20.a
Continentia æque bonum, ut incontinentia malum 112.d
Continentia fundamentum uirtutum 73.a
Continentia fructus 252.b
Continentia in quibus conſiſtat 98.c
Continentia quid 67.a
Conuerſari quibuſcum prohibeat Apoſtolus 109.b
Conuiuium quale uel admittendum, uel repudiandum 241.e
Cor à faſtu alienum eſt holocauſtum Dei 234.e
Corde non uaſcendum 156.b
Corporis cura cur habenda 115.e
Corpus allegorice quid 258.d
Corpus qui inſectantur ac uituperant reprehenduntur 145.b
Corui uocem humanam quidem imitantur, uerùm rei quam dicunt notitiam non habent 225.e
Coruo cur ueſci uetuerit Moſes 172 & deinde
non Credens, intelligere non poteſt 3.b
non Credentes uituperat Heraclitus 90.a
Credere opinionibus abſque mente & ſcientia reprehenſibile 12.d
Credere uel non credere in noſtra ſitum eſt poteſtate 143.b
non Credere ſumma prudentia 112.d
Cretenſes optimis legibus uti ſolitos dicit Clemens 17.b
Critici dies qui, & quare ſic appellati 223.e
Criticus quis primus appellatus 22.a
Crobylus 263.b
Crocodilus apud Aegyptios quid deſignet 159.e
Crucem ſuam tollere quid 73.e
Cuique licet ueſci carnibus 240.a
Culpa in Deum non eſt conferenda ſi Adam peccauerit 142.e
Culpa uacat Deus, ſi homo quod optimum eſt non elegerit 2.a
Cultorem uerum Dei, & religioſum quem putat Clemens 243.a
Cultores Dei qui 173.d
Cultus maxime regalis quis 243.d
Cultus qui uerſatur circa res hominū eſt duplex 231.b
Cupiditas quid. 76.d. & 94.e.
Cupiditates et alia peccata dicta ſunt triboli & ualli 253.f.
Cupiditates in animi perturbationibus regnant 206.a.
Cupiditati non obſequendum 94.b.
Cupiditatis opera deſtruxit Chriſtus 99. b
Cupiditatis ualli foſſæque nos circumdant 213.d
Currum qui primi excogitarunt 21.c
Cynica ſecta quis auctor fuerit 17.f
Cyrenaici philoſophi non exiſtimabant orandum 242.e
κυριολογικὸν quid 253.d.
D
Dactyli ſapientes qui 20.e
Dæmoniacus quomodo fiat homo 211.e
Dæmonorum multæ ſpecies 190.c
Dæmonibus quidam incitati futura prædicunt 35.e
de Dæmonijs Platonis ſententia. 173.a. b. & deinde
Danaus quando in Peloponneſum aduentus 28.d
Daniel quando prophetauit 32.e.
Danielis locus de hebdomadibus eluci dadatur 38.e
Dardaniæ ædificatio quando 28.d
Decalogus cœli naturalis quis 220.d
Decalogus terræ naturalis quis 220.e
Decima reddenda 68.d
Decimus numerus perfectiſſimus 208. b.
Declinantium à ueritate quidam ſeipſos, alij propinquos etiā fallunt 260.b
Definitio 272.c
δεισιδαίμων quis 231.e
δεισιδαιμονία quid 58.a
Delitia quid 76.d
in Delo eſt ara antiquiſſima 240.a
Demonſtrare uerè quomodo quis poterit 269.b
Demonſtratio an dicatur ſolummodo duobus modis 268.b
Demonſtratio erit rationi conſentanea 268 b
Demonſtratio ex quibus conſtat 271.d
Demonſtrationis definitio 268.b
Demonſtrationis & reſolutionis differentia 269.b
Demonſtratio quid 271.c
Demonſtratio tria oſtendit 272.d
Demonſtratio ubi poſita 271.c
Denarius quid in ſcriptura 118.d
Denominatiua 274.a
δέος quid 58.a
Dei amicus quis 236.a
Dei bona communiter utilia 71.b
Dei cognitio, res maxima 245.a
Dei cultores & ſerui quales 243.d
Dei cultus quid ſit 231.b
Dei imaginem in rebus genitis nihil referre poteſt 228.a
Dei intelligentiam non poteſt adire ſenſus quinarius 157.b
Dei notitiam habuerunt mortales omnes, quomodo? 183.e.f & deinde
Dei notitiam in animantibus eſſe dicit Xenocrates Carthaginenſis. 171.e
Hoc & Democritus ibidem
Dei ſententia non poteſt falli 236.e
Dei ſolum opus benefacere 227.e
Dei uim, eſſentiam, opera nemo poteſt dicere 229.d
Dei una uoluntas in una identitate 223.a
Deo nihil aduerſatur, aut eſt contrarium 23.d
Deo non res ſingulæ, ſed innumerabiles attribuuntur 225.e
de Deo Orphei ſententia 181.b.183.d
de Deo Parmenidis ſententia 178.c
Item Euripidis a
Item Aeſchyli 179.a
Item Heracliti ibidem
Item Xenocratis c
Item Epicuri e
Item Epicharmi d
Deo perinde eſt facere ac dicere 192.e
de Deo Pindari ſententia 182.d
Item Heſiodi ibidem
Item Solonis a
Item Homeri f
Item Aeſchyli 183.a
Item Diphili 183.d
Deo quare credimus 95.a
de Deorum moribus Barbarorum ſententia 236 f
Deos appellarunt ſuos legidatores Barbari 18.e
Deos fieri animas ſapientum uult Empedocles 142.d
de Deo Solonis ſententia, Item Agrigentini poeta 170.a
Deos ponunt obnoxios Græci 236.e
De re quæſita ad quod principium oratio deducenda 267.e
Deum à Gentibus cognitum per Prophetas probatur 184.b.c. et deinde
Deum cui aſſimilet Plato 80.a

Deum imitari debemus quoad eius fie ri poteſt 71.a.b
Deum inter homines dicebat Plato, qui Ideas contemplaretur 143.e
Deum nemo uidit unquam quomodo intelligendum 149.d.e
in Deum non cadunt affectiones 239.b
Deum patibilem dicere nephas 154.b
Deum Patrem et Filium agnouit Euripides Philoſophus 167.a.b
& deinde
Deum quidam uocauerunt profundũ, quare? 170.b
Deum uerè colere quid 206.c
Deum unum eſſe probat Xenophanes Colophonius 177.d
& deinde
Deum quendam impudentem ſibi quidam finxerunt 93.c
Deum totum dici non decet 170.b
Deus a mortali capi non poteſt 179.d
Deus an curam gerat hominum 232.b
Deus an poni & collocari ab hominibus poteſt 238.d.e
Deus certis ac definitis locis non eſt conclusus, ſed ubique 241.c
Deus cognitor eſt cordium 212.d
Deus dimenſionem et diſtantiam non ſuſcipit 170.b
Deus etiam hominum cogitationes nouit 241.e
Deus eſt agonotheta 236.c
Deus eſt alienus a reprehenſione 236.c
Deus eſt alienus a ſuperſtitione 236.a
Deus eſt cauſa bonorum & non malorum 237.a
Deus & in uniuerſis & in ſingularibus adiuuat 227.c
Deus et quæ ſunt de Deo multum inter ſe differunt 225.c
Deus expers principii 245.b
Deus incircumſcriptibilis, nec loco tenetur 167.d.168.c
Deus impatibilis 142.f
Deus iniuſtitia non eſt auctor 146.d
Deus in templis manufactis non habitat 168.d
Deus nemini ſimulatur 177.c
Deus neque ſacrificiis, neque donariis inuocatur 234.e
Deus non eſt in loco 49.d. *nec in caligine, nec in parte* ibidem
Deus non delectatur holocauſtomatis 242.a
Deus non eſt cauſa malorum 184.d
& 233.e
Deus non eſt humana forma præditus 241.e
Deus non ſolum præſentia, ſed etiam futura nouit 226.f
Deus nullius indiget 55.a.b.& 67.d
& 234.d
Deus nunquam relinquit hominum curationem 232.d
Deus omnia in omnibus 151.c
Deus omnia intuetur una applicatione 227.a
Deus prædicatur per Legem Prophetas & Euangelium 129.c
Deus quid ſecundum Thaletem 174.a
Deus quod eſt, non cognoſcimus: ſed quod nō eſt cognoſcere poſſumus 167.d
Deus rerum omnium menſura 173.e
Deus ſolus natura ſapiens 59.b.c
Deus ſolus ſapiens ſecundum Pythagoram 112.c
Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, quid 78.a.b
Deus ubique eſt 193.c
Deus uideri non poteſt nedum uerbis explicari 169.a.b
& deinde
Deus unus eſt & Gentium, & Hebræorum 194.b.c
Deus unus et idẽ per Prophetas Euangeliũ et Apoſtolos prædicatur 101.e
Diabolus cur impudens dictus 93.c
Diabolus fur & latro, quare? 23.b
Diabolus liberum habuit arbitrium 23.a
Diabolus tentator 128.b.c
Diaconus Eccleſiæ uerus quis 213.d
Diæta tenui aſſuefactus eſt cognitione præditus 207.a
Dialectica ars quæ Platoni 46.c
Dialectica finis quis 11.e
Dialecticam uilipendit Apoſtolus 11.f
& deinde
Dialectica quatenus acquirẽda 46.c.d
Dialectica quomodo utitur prudens 207.c
Dialectica tanquam uallus opponitur Sophiſtis 207.d
Dialectica uera quæ 46.d
Dialectus, quid 37.c *& quot numero apud Græcos* d
Diana quare irata fuit Aetolis 237.b
διαφέρειν quid 161.c
διάπτωσις quid 55.a
διάθεσιν quid 47.e
διάτονον conuenit Phrygia harmonia 209. *idem uehemens & acutũ.* ibid.
Dictio et uox ad quid nobis data 243.d
Diebus ſelectis nõ iubemur colere Deũ ſed continenter per totam uitã 241.a
Diem ſeptimum ſacrum eſſe, nõ ſolum Hebræi, ſed & Græci aſſerunt 176.f
& deinde
Dies in ſcriptura, quid 140.d
Dies tres in quibus ambulat Abraham ad montem quid 167.e.f
& deinde
Differentia locum ſigni obtinet in definitione 273.d
Digitus Dei quid ſignificet 220.d
Dii an lædantur ab hominibus 237.b
Dii eſtis & filii altiſſimi oẽs quid 78.b
Dilectio quid 58.a
Dilectio, uide Amor.
Diligendus quiuis mortalium 69.b.d
Diligens ex cognitione manet in uno immutabili habitu 205.d
Diligentia exemplar formica 10.a
Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum 120.d.e
Diliges dominum Deum tuum, & proximum tuum quomodo intelligendum 113.b.c
Diligite inimicos ueſtros quomodo intelligendum 130.c
Diogenes coluit aerem 85.c
Diogenis reſponſio ad eum qui admirabatur quod inueniſſet pitillum a ſerpente in gyrum circundatum 237.a
Dios quis dicatur 147.a
Diphilus comicus deridet præſtigiatores 238.a
Diſcere antiquius quàm agere 204.b
Diſcernere & diſtinguere commode quam uim habeat in oratione 207.e
Diſciplinæ adiuuant philoſophiã 209.f
Diſciplinarum & Philoſophiæ, atque Sarræ & Agaris collatio pulcherrima 9.a.b.d
Diſciplinarum fons manat à ſapientia 210.c
in Diſputationibus quæ priorum conſuetudo 153.a
Diſtinctio & diuiſio magnam lucem adfert in ſcripturis 207.e
Diues difficile intrat in regnum cælorum 52.b
Diues quis uerè dicatur 53.b.& 118.b
Diuina effigies ubi 239.a
Diuinæ ſapientiæ & uirtutis officium quod 23.e
Diuinationes qui primi obſeruarint
Diuina uirtus bona præbet per angelos 228.b
Diuinus eſt is qui eſt cognitione præditus 196.d
Diuiſio homonymorum 274.f
Diuiſione recurrendum ad ea quæ ſunt ſimpliciora 272.e
Diuiſionum genera 273.b
Diuiſio quæ probatur 273.b
Diuiſio totius in partes conſideratur in magnitudine 273.b
Diuitem eſſe non prohibuit dominus 97.a

Diuitiæ

Diuitiæ & ſanitas cur retinenda 115.d

Diuitiæ, plus aliis uidentes, cæcos facit 116.a

Diuitiæ ueræ quæ 222.a

Diuitiæ, uide Opes.

Docitarum ſecta quæ, & illius princeps 105.e

Docti à Deo qui 27.b

Doctor alios docturus quid conſiderare debet 2.e

Doctor aut ſcribens, aut docens angelicum agit officium 2.a

Doctor docens alios, ac ſæpe diſcens fit doctior 4.e

Doctores beati, qui 2.e

Doctores quæſtui ſeruire non debent 3. e

Doctores populum alloquuturi quid faciant 5.e

Doctores quos habuerit Clemens 3.f *& deinde*

Doctores ſeſe ipſos probare debeant, audiendi ſint necne 2.b

Doctoris emolumenta quæ 2.a

Doctor omnis Chriſtum imitari debet 3.d

Doctor omnibus omnia fieri debet: Iudæus Iudæis, Græcis Græcus, ut omnes lucrifaciat 5.b

Doctor populi quomodo ſeſe gerere debeat 1.f

Doctor ſcribens quid à loquente differat & utriuſque officium 3.b.e

Doctorum quiſque propriam mercedem accipiet 3.a

Doctrina, uide Scientia & Philoſophia.

Doctrina Dei quod patietur perſecutionem eſt prædictum 230 a

à Doctrina dependent omnes fontes ſapientiæ 229.d

Doctrina duarum uiarum iuxta Parmenidem Eleatem deſcribitur 164.e

Doctrinæ exempla in mulieribus 136.b *& deinde*

Doctrinæ quando utilitas 54.b.e

Doctrina eſt a Deo tradita 229 d

Doctrinæ Græcorum & Chriſti differentia 216.e

Doctrinam Chriſti à prima prædicatione prohibuerunt reges, tyranni, duces: tamen non perit 229.f

Doctrinam & Naturam rem ſimilem dicebat Democritus, quare? 142.e

Doctrinarum uariarum inuentores qui 20.e

Doctrina ſeculari uti quidem, ſed non frui permiſit dominus 8.e

Doctrina Seruatoris nullius indiga. 27.d

Dogmata uerè quædam habere Græcos probatur 25.a

Dogmatum uariorum conflicta, ueritas conciliatur 6.e

Dolia duo bonorum, & malorum. 165. d

Dolori adiuncta mœſtitia 205.e

Dolorum alios toleramus, alios fugimus, quare? 115.e

Dolor ubi utilis 235.d

Domini doctrina cœpit ſub Auguſto, & medio tempore Tiberii conſummatur 265.a

Dominicum diem quando quis uerè facit 254 d

Dominus cur neminem ſalutem ab ipſo accipere cogit 232.b

Dominus eſt A & ω 222.e

Dominus loquutus eſt Apoſtolis ſine parabolis nihil 218.c

Dominus principium doctrinæ 261.a.b

Dominus qua ratione orauit 243.a.b

Dominus uult cognitione præditos auxilium à ſe petere 296.e

Donum proprium habet unuſquiſque à Deo 139.b

Dona hoſtium dona non ſunt 188.d

δεξίσοφοι 260.b

Drachma una pro ratione expoſitionis uario nomine uocatur 26.f

Drops quid 161.c.d

Dursi equi ſimilitudinem habet homo, ut uult Baſilides 74.e

E

Eccleſia 239.a

Eccleſia alii non iungitur matrimonio habens ſponſum Chriſtum 101.d

Eccleſia antiqua & catholica pulchra deſcriptio 265.b

Eccleſia uera & antiqua quæ, & qui in eius catalogum referuntur 265.b

Eccleſia uera uerſatur in ſcientia 263. a

Egredimini è medio ipſorum & ſeparamini, & cætera quomodo intelligendum 101.e

εἰδήσεις *quid* 66.b.c

Electio cur ſæpe praua 293.b

Electio & fuga ex ſcientia fit 115.e

Electio non eſſet, ſi omnes eſſemus Chriſtiani 127.e

Electorum aliqui magis electi 213.e

Eleemoſynis & fide purgantur peccata 65.b

Elephantorum mutua beneuolentia 57. d

Eligere ex cognitione quid differat ab eo qui eligit ex imitatione. 117.b

Eloquentia non magnifacienda, modo intelligatur quod ſignificetur 14.a

Eloquia domini eloquia caſta argentū igne examinatum &c. Pulchrè exponitur 202.a *& deinde*

ἔμβρυον *quid* 270.e

Empedoclis de Philoſophis Græcia ſententia 224.f.a

Encyclopedia quid 15.e

οἰκαρμόνιον *conuenit Dorica harmonia* 209. b

Epicharmi de Deo ſententia 175.b.c

Epicharmi dictum 232.b

Epicharmi error 146.b

Epicuri error 179.e.141.b *& 172. c*

Epicuri impium dictum quod 78.e

Epicurus author impietatis 1.b

Epicurus quæ a Demetrio ſurripuerit 194.a

ἐπιδίμοιροι ἀριθμοὶ 208.e

Epimenides Cretenſis ſeptimus Græcorum Sapientum æſtimatur 17.a

Epimetheus quo tempore fuit 28.e

ἐπιφάσεις *quid* 201.b

Epiſcopi unde & quales conſtituendi. 102. e

ἐπιστήμη *quid* 141.a

Epiſtolas ſcribere quando & ubi & à quibus primum inſtitutum 21.e

ἐπιστολογραφικὴ *quid* 153.d

ἐπιθυμήσεις *quid* 58.e

ἐποχὴ *quid* 271.e

Equum & aſcenſorem deiecit in mare exponitur 162.e

Error Anaxagoræ 91.c.d

Error Antitactarum 92.e

Error Baſilidis 127.d.e *& deinde* 128.a.& 148.e *& deinde*

Error Baſilidis 143.e.144.f.145.e.200.e *Item eius filii, & diſcipuli Iſidori, ibidem*

Error Carpocratianorum 86.b.87.b.c

Error Docitarum 105.e.f.108.b

Errorem ſuum unde hauſerit Marcion 89.d

Error Epicharmi 146.b

Error Epicuri 52.a

Error Heracleonis 125.d

Error Marcionis 120.d.& 148 d. & 124.e

Error Marcioniſtarum 57.e.& 87.d.e

Error Neſtorii unde 71.a

Error Nicolai unde 90.d

Error Origenis unde 23.a

Error Platonis 87.d.88.e.89.a

Error poetæ Lyrici 146.b

Error Pythagoræ 172.b

Error Pythagoreorum 146.e
Error Stoicorum 173.b
Error Valentini 129.b & 148.c
Error Valentinianorum, item Basilideorum 50.d
Error Valentini & Basilidis exploditur 57.a.b
Eruditum quem uerè existimet Clemens 13
Esaias quando prophetauit 31.b
Ischomachus 263.b
ἐσωτερικὰ quid 163.e.
ἐξωτερικὰ quid ibidem
ἑταῖροι quid 58.b
Eua quid 103.a
Euander cuius filius 29.e.f.
Euangelij cognitio & in Christum fidei,est adimpletio & ueteris testamenti expositio 139.b
Euangelium & lex unum & idem & ab eodem auctore 104.a.
Euangelium etiam apud inferos praedicatum.198.b.c.e. 199.c.
Euangelium secundum Aegyptios legis Clemens 99.b.
Euangelium secundum Aegyptios 106.b.
Euangelium secundum Hebraeos 59.c
Eucharistiam alij aliter consecrant 26 d
Eucharistiam sumpturus sese ipsum probare debet 2.c.
Eucharistiam tempore Clementii mos erat etiam diuidere, ac in populo distribuere 2.c.
εὐβουλία quid 65.a
Eubulus comicus 239.c.
εὐθυπορία quid 79.f
Eudoxus Cnidius cuius discipulus 19.b
Eugamon Cyrenaeus, Musaei librum integrum de Thesprotis suffuratus pro suo adidit 193.c.
εὐλάβεια quid 95.b.
Eunuchi beati & non beati qui. 107.b & deinde
Eunuchi,qui sic nati sunt & Eunuchi qui castrati sunt ab hominibus & caetera pulchrè exponitur 96.c.d
Eunuchorum alij ab ortu alij ab necessitate quomodo intelligendum 85.b.
εὐφορία quid 140.c.
εὐφροσύνη 263.a.
Euripidis sententia de mala oratione. 12. a.
Examinatores uerbi qui esse debeant, qui minime 3.a
*Exempla doctrinae in mulieribus.*136. b. & deinde
Exempla fidei 132.e.f.
*Exempla fortitudinis.*122. c.& deinde
Exempla gloriosae conuersationis sunt martyria 115.c.
Exempla honestatis 133.d
Exempla hospitalitatis 133.a
Exempla humilitatis 133.a.b
Exemplar diligentiae formica & apis 10.a
Exemplum amoris in maritum 136.b
Exemplum castitatis & fortitudinis in muliere 135.e
Exemplum fortitudinis & taciturnitatis in muliere 136.
Exemplum fortitudinis in muliere 122. b.135.e.&.136.a. in Indorum Philosophis d
Exemplum modestiae 133.b
Exemplum pudicitiae 136.b
Exemplum uelocitatis in uenando in muliere 136.b
Exercitatio facit habitum 205.d
Exercitatio salubrem ingenerat habitum 4.b
Exercitatio ualde utilis ad inueniendā ueritatem 9.e
Exercitus ducendi peritus Milciades. 43.a
Exercitus ducendi ratio tribus continetur speciebus 42.d
Ex ignoratione definitionis quae oriuntur 273.d
Experientiam facere quis dicitur 226.d
Expurgandos igne, qui male uixerint dicit Ephesius 150.b
Expurgari terram igne & aqua dicit Plato 150.c
Exultatio quid 212.a.
Ezechielus Iudaicarum tragoediarum poeta 40.d
Ezechiel quando prophetauit 32.e
Ezechiel quis à multis aestimatus 19.c.d

F

Fabarum esus steriles reddit mulieres 90.c
Fabularum compositores Theopompus & Timaeus 3.b
Facere quicquam desistimus propter tria 66.c.d
Facies Dei Iacob,quis 248.d
Facies humana sensuum instrumenta septem continet 223.c
Fauces cataplasma rerum uenerearum 77.b
Foelix quis 188.b
Foemina opera destruxit Christus secundum Euangelium Aegyptiorum, quid 99.b
Ferrum Martem uocant Graeci 245.f
Ferrum qui & ubi inuenerint 21.a.& eius temperaturam ibidem
Ferrum usus reddit purius, non usum rubigini obnoxium fit 4.b
Festum diem per totam uitam agere quomodo oportet 241.c
Fide & eleemosynis purgantur peccata 65.b
Fidei cognitionisq́; differentia 147.d.e
Fidei & demonstrationis genus duplex 269
Fidei effectus describuntur 132.e & deinde
Fidei & Pacis templum primus Romanorum Numa Pompilius posuit. 149.f.& deinde
Fidei exempla 132.e.f
Fidei filia qua 61.e
Fidei nostrae coadiutores qui 55.e
Fidei officium quod 54.d
Fidei principium quod 90.c
Fidei timoris & dilectionis pulchra distinctio 61.f
Fideles à charitate & fide 55.d
Fidelis proprium quid 225.e
Fidelis quis 52.b.c.54.e.& 236.d
Fidelis uel sine literis quomodo esse potest 30.c
Fidelis uerè,pulchrè describitur 113.f & deinde
Fidelis uitam conuenit esse talem, quale est uerbum 262.e
Fidem duplicem annuntiare uidetur Paulus 148.b
Fidem quid esse putet Epicurus 52.a
Fides à charitate 55.d
Fidere nobis ipsis non debemus 14.e
Fides duplex 60.a.61.b.
Fides est species orationis 243.b
Fides & charitas quid efficiant 206.b
Fides ex auditu 54.a
Fides in Christum, & Euangelii cognitio,est adimpletio & expositio ueteris testamenti 139.b
Fides,non beata per demonstrationem. 50.d
Fides nostra in quo debeat consistere. 150. b
Fides nostra non in hominum sapientia,sed in Deo collocanda 14.e
Fides quid 50.b.& 51.c.d.& 61.c.& 171.c.& 204.d.& 231.e.& 247.d. 248.b
Fides quomodo quem saluum facit. 214.b
Fides scientia praestantior 51.d
Fides siue à charitate, siue à timore; semper est diuina 55.d
Fides basis charitatis 55.d

Fidei

Fides tempore Pauli abundauit in Achaia 229.b.
Fide ubique opus eſt, ſecundum Platonem 55.d
Fide uiuere quomodo intelligendum. 55. f.
Fide uiuit iuſtus 90.a
Fiduciam cur in Deo habeamus 55.a
Fiducia quid 55.a
Filij Dei quomodo efficiamur 45.e.
Filius cur ſit uirtus Dei 232.d.
Filius Dei cur nunquam à ſua excedat ſpecula 231.e
Filius Patris & unicus in omnibus, quomodo intelligendum. 143. f. & deinde.
Filius quis uere dicatur 1.d
Finem duplicem ſtatuit Plato 79.e.
Finis Chriſtiano hominis quis 81.c
Flos ſeni quid 145.d
de Fœlicitate uaria Philoſophorũ ſententia 78.d & deinde
Fœnerator, quis 68.c.
Fœtum & matrem cur uno die occidere uetat lex 70. b. c
Fœtus beſtiarum cur à matre ſeparari prohibuerit Deus 70.b
Fœtus nomen ipſum, neque animal, neque planta eſt 271.a
Fœtus ſex menſium ſpatio perficitur 222. a
Fœtus uiperarum cur uocarit Iudæos Dominus 131.e
Forma uniuſcuiſque eſt mens 205.b
Formica exemplar diligentiæ 10.a
Fornicari in eccleſia quid 258. d
Fornicatio diabolicum uitium 103.b
Fornicatio non eſt matrimonium 109.d
Fornicatio quid 105.c.
Fornicationis tres ſupremæ differentiæ quæ 254.c
Fortis nemo ſine ratione 251.a
Fortiter ferenda quæcunque occurrunt 124.f & deinde
Fortitudinis exemplar 135.e
Fortitudinis exemplum in muliere. 121.b. in Indorum Philoſophis. d
Fortitudinis ſignum Leo 159.c
Fortitudinis perfectio augetur ex uita exercitatione 251.d
Fortitudinis ſpecies 235.e.
Fortitudo ubi utenda 235.d
Fortunæ incõmoda uiro bono non ſunt formidabilia 250.e
Frater, quis 68.c.
Fratres qui uere ſint 254.e
Fratres quos uocarit Plato 274.c
Fundamentum in ſcriptura quid 154.f
Funiculum trahere quid in ſcriptura 12.c
Fures & latrones qui. 35. c. 190. d. & 185.b
Fures in Scriptura qui. 23. b. & deinde & 27.e. & 43.a.b.d.
Fur & latro diabolus, quare? 23. b
Furti Græcos arguit Clemens. 187.b. et deinde & 193.c. 195.f
Furti non accuſandi Hebræi qui Ægyptiorũ res aſportarunt. 41.d.e
Furti per collationem explicatio 224.c
Furtum Græcorum in philoſophia prodit Clemens 172.
Futura ex ijs quæ facta ſunt conijcienda 191.c

G

Gallinarum carnes quando ſuauiſſima 48.e.f
Gaudendum in tribulationibus pro Chriſto 121.a.
Gaudium quid ſecundum quoſdam 65. c.
Generare duplici modo dicitur 151.a
Generatio quærentium Dominum quæ 248.e
Generationem quidam malam dicunt 88.a & deinde
Generationes omnes præterierunt. 134.c
Generatio quid 106. c
Gentes uerſantur in ignoratione. 263.a
Gentium uocationis cauſa quæ 98.f
Geometriæ inuentores qui 20.e
in Geometria quid ſpectetur 207.b
Geometrica reſolutio cui ſimilis 272.e
Germane compar adiuua illas & cætera, exponitur 97.b
Gladium puero præbere. 5.a
Gloriæ deſiderio qui teneatur 264.a
Gloria ſequitur laborem 121.c.
Gomor quid 60.c
γογγύλιον quid 161.a.
Gradus triplex in corpore ſcilicet. 122. a. b.
Græca diſciplina quatenus adhibenda 209. c. d.
Græca lingua multo tempore Hebræa poſterior 219.f
Græca philoſophia cui aſſimilata 96.a
Græca philoſophia cito poteſt perire 229. f.
Græci gloriantur abs ſe comprehenſam eſſe ueritatem 229.b
Græci philoſophi Deum quidem nominant, ſed non cognoſcunt 224.f.
Græci ponunt Deos obnoxios ex ſententia Xenophanis 236.f
Græci pulcherrima quæque & honeſtiſſima à nobis acceperunt 153.b
Græci putant in Deos eſſe motus et perturbationes 236.f. & 237.a
Græcorum chronographia colligitur 36.a & deinde
Græcorum furtum in Philoſophia prodit Clemens 172.a
Græcorum in myſteriis quæ nam primum locum obtinent 167.b
Græcorum multi olim reſponſa dabant 35. a
Græcorum eruditiſſimi cur fructum mali punici Mercurio conſecrẽt 220.b
Græcorum libri quomodo legendi 195.c
Græcorum nullus ſenex quid 47.a.b
Græcorum philoſophia unde 25.a
Græcorum poematibus uſus eſt Paulus 17.a
Græcorum tempora quomodo ſcribat Eratoſthenes 36.c
Græcos furti arguit Clemens 193.c 195.f. &. 201. a. &. 187. b. & deinde
Græcos habere quædam uera dogmata probatur 25.a
Græcos ſolos poſſe philoſophari exiſtimabat Epicurus 18.a
Grammatica reducit nomina in uigintiquatuor elementa 274.c
Grammatica unde primũ cœpta 40.c
Gratia peruenimus ad cognitionem 229. d
Gratiæ non poſſunt referri pro dignitate ſalutis 236.a
Gratia præcipua relatio, quæ 236.d
Gratiarum actio commẽdatur 243.a.b
Gratias agere debemus iis qui nos perſequuntur 127. c
Gratias agere debet & caſtus & matrimonio iunctus 109.a
Grati animi ſignificatio quid 236.d
Grauitatem quomodo oſtendit cognitione præditus 241.c
Gubernator laudandus quis, & quid deſignet 13.a
Gymnoſophiſtarum duplex genus, & eorum uita ac mores 19.f & deinde

H

Hæreditas perfecta quorum nam eſt 215. d
Hæreſes non debent nos à credendo deterrere 259.b.c.d
unde ortum habuere ibid.e
Hæreſes quàm uariis nominibus appellatæ & unde 265.c
Hæreſes quid in ueram eccleſiam moliantur 265.b

Hæreſes quo tempore primum excogitata 265.a
Hæreſes ſemper in omnibus diſciplinis fuerunt 259
Hæreſins conſtituentes quid faciant 264.a
Hæreſis quid 272.b
Hæreſum ſectatores verſantur in opinione 263.a
Hæretici cur pertinaces 261.e. & eorundem mos.ibid.deinceps. & 262.a
Hæretici non probat epiſtolas ad Timotheum, quare 61.b
Hæretici qua ratione dicantur confiſorum Dei & Chriſti traditionum inanes 262.d
Hæreticorum in ſcripturarum explanatione imbecillitas 265 aduerſus tales quid dicat Dominus ibidem f
Hebdomades ſeptuaginta duæ Danielis locus pulchre exponitur 32.b & deinde
Hebræis quædam tradebantur ſine ſcriptis 165.a
Hebræorum chronographia ab Adã. 36.f. & deinde .
Item a Moſe 39.a
Hebræorum poſt Moſis deceſſum catalogus deſcribitur 30.a & deinde
Hebræorum reges quando finem acceperint 32.d
Hellenes Iouis filius Deucalion cognominatus 219.c. Idem Græci ſermonis autor ibidem
Heracleonis error 125.d
Heracleus Bauſonis filius quo tempore floruerit 18.c
Herculis duodecim certamina quæ 176.b
Herculis præceptor Linus 29.d
Hercules vates & phyſicus Atlantis diſcipulus 20.c
Hermippus Berytius 223 idem de ſeptenario librum conſcripſit.ibidem e
Heſiodi carmina in ſolutam tranſmutata orationem pro ſuis ediderunt Eumelus & Acuſilaus hiſtoriographi 193.e.& deinde
Heſiodus quando 29.d
Heteronyma 274.e
Hieremiæ prophetæ pater quis 32.c
Hieremias quando prophetauit 32.b.c
Hieruſalem diruta a Veſpaſiano 37.d
Hieruſalem quid 8.d
Hilaritatem quomodo oſtendit cognitione præditus 241.c
Hipparchus Pythagoreus cur accuſatus, ac demum ſchola expulſus? 163.d
Hippaſus colit ignem 15.c
Hippo, Centauri filia, quid Achillem docuerit 20.d
Hipponax, & Archilochus turpium rerum ſcriptores 1.e
Hirundiné domi non habere quid 155.a
Holocauſta excoriari cur præceperit Moſes 166.c
Holocauſtomata & ſacrificia aque ut Eſaias condemnat Menander Comicus 179.e
Homerus fuit Aegyptius 18.d
Homerus, quando 29.d
Homerus quos verſus ab Orpheo ſuffuratus ſit 193.c
Homicidii ex Decalogo interpretatio. 224.e
Hominem dupliciter nominat ſcriptura 99.c
Hominem formatum à diuerſis poteſtatibus aiunt quidam 92.b.c
Hominem oportere fieri unum Pythagoreum dictum quid? 143.a
Homines natura ſaluari voluit Baſilides atque Valentinus 129.b.e
Homines omnes mali, vel plurimi hominum mali, cuius dictum 17.d
Homines omnes, unius ſunt Dei imago & opus 252.b
Homines qui dicunt non eſſe Deum 234.e.f
Homines, qui ſunt virtute præditi coniunguntur . 233.b
Hominis per quem ſcandalum venit væ 109.c
Hominis corpus ex diuerſis quidem, ſed non contrariis conſtat 145.d
Hominis officium quod 236.d
Hominis omnis mutatio voluntaria 12.e
Hominis optimum quid primo ſecundum Ariſtotelem.115.f. quid ſecundum 116.a. quid tertium.ibidem
Hominum primus quis, ut vult Acuſilaus 28.c
Hominum pater, atque Deorum, qua ratione ab Homero prolatum 225.e
Homo animal mutabile 190.b
Homo an perfectus eſſe poteſt dubitat Clemens 138.a
Homo calidiſſimum animal 196.e
Homo cognitione præditus trium in ſe virtutum conſequentiam habet 145.e
Homo cur ſexto tãdé die creatus 222.d
Homo eſt res præſtantiſſima in terra 231.0.
Homo habet ſimilitudinem equi duris ut vult Baſilides 74.e
Homo hominis non eſt maior quatenus natus eſt 63.e
Homo non poteſt pro dignitate de Deo vera dicere 229.c
Homo verè regalis nullis detinetur voluptatibus 241.d
Homonyma 274.e
Honeſtatis exempla 133.d
Honeſtum, & pulchrum difficulter inuenitur 212.a
Honeſtum & pulchrum quid Clementi 1.c
Horarum definitarum preces à nonnullis conſtituta 242.e
Hordeum frumento citius matureſcit 210.e
Hoſpes & peregrinus in tota vita quis dicatur 254.e.f
Hoſpitalitas quid 58.c
Hoſpites qui dicantur 58.c
Hoſtias mundas et Deo acceptas quas vocet ſcriptura 265.d. earundum allegorica interpretatio.ibidem e
Humanitas quædam habet neceſſaria quadam naturalia 8.d
Humilibus dat gratiam Deus 133.b
Humilitatis exempla 133.a.b

I

Iacob quid 9.b
Idæi Dactyli qui 20.c
Idea quid 152.a
Ideas qui contemplatur, inter homines Deum eſſe cur dixerit Plato 143.e
Idololatra quibus comparati 224.e
Idololatria fornicationis ſpecies ab Apoſtolo vocata 224.e
Idololatria reprehenditur 178.a
Idolum, vide Simulachrum.
Iehoua quid, & quibus præcipue imponebatur 137.c
ἱερογλυφικὰ quid 153.d
Ieiunium propriè quid 212.e
Ieiunium cum oratione bonum 212.e
Ieiunii dies quinam habitis 253.c
ἱερογραμματεῖς quid 153.d
ἱερογραμματεὺς quid 156.b
Igne expurgandos qui male vixerint dicit Epheſius 150.b
Ignem colunt Hippaſus 15.e
Igne purgari terram dicit Plato 150.c
Ignorans omnis quibus ad veritatem viis accedat 152.c
Ignorans omnis peccato eſt obnoxius et terra & cinis 146.c
Ignorantia multiplex diuiſio 63.a & deinde
Ignorantia, vide Cognitio.
Ignoratio an impediat ad ſalutem humanum genus 232.c
Ignoratione, nulli præbet dominus 1.d
Ignoratio & imbecillitas ſunt in noſtra poteſtate 263.c
in ignoratione qui verſentur 263.a
Ilium quando captum 28.e

Ignorantia

Ignorantia ſuis quis 185.e
Imagines deorum uetuit fieri Plato. quare? 168.e
Imagines quando primum cœpta fieri apud Romanos in templis 19.e
Imaginẽ oẽm cur reiecerit Moſes 155.d
Imaginis quæ cauſa 129.c.d
Imago quæ ſimilis ſit Deo 235.b
Immundo mundum tangere nephas Platoni uidebatur 151.d
Immutabile non concreſcit in eo quod mutatur 206.
Impietatis princeps & author Epicurus 2.b
Impij qui uere dicantur 96.c.
Impius Baſilides quare 129.b.c
Incantatos habebat annulos duos Phocenſium tyrannus 35.c
Incontinens a beſtijs nihil differt 212.d
Indemonſtrabile quid 268.e.
Indicatio 268.e
Indicatio differt a ſyllogiſmo 268.e
Inductionis finis 272.d
Inductio non oſtendit quid ſit 272.d
Inductionis principium quod 272.d
Inexcuſabiles quare ſunt qui non crediderunt 233.d
Infidelis quis 52.b.c
Infidelitas quæ 54.f
Inflatur dictio quid in ſcripturis. 264 d
ad Inferos uiam unam ac ſimplicem aiebat Thelephus apud Aeſchylum 120.e
Infortunium quid 63.d.64.a.
Ingratus quis 92.e
Inimicum facilius cauere quàm amicum 190.e.f
Iniuria accepta obliuiſci debemus 257.d
Iniuriã qui facit, recipiet id quod inique geſsit 124.d
Iniuſti regnum Dei non poſsidebunt 258 b
Iniuſtitia apud Deum non eſt 24.d
Iniuſtitiæ non eſt auctor Deus 145.d
Iniuſtitia quid 63.a.
Innumerabiles fuerunt qui ſignificauerunt & annunciauerunt aduentum Domini 220.d.e
Inoculatio quid in inſitione 226.e
Inquiſitio quid. 217. *eiuſdem effectus et quæ ſint ibidem.e*
Inſanire potius quàm uoluptate affici uolo. Antiſthenes, & Crates Thebanus 77.a
Inſitio quid faciat. 226.d. *quatuor ſit modis. ibid.*
Inſtitutio Moſaica in quo potiſsimum conſiſtat 44.d
Intelligentia autor Deus 237.b
Intelligentiam Dei non poteſt adire ſenſus quiuis 257.b
Intelligere nõ poteſt qui nõ credit. 50.a
Inuenies ſi quæſieris, unde ſumptum 112.a
Inuentio dulcis & memoria ſequitur laborem 259.e
Inuentio proprie quid 217.c
Inuentionem quærit iuſtus quæ ex charitate oritur 152.b
Inuentores rerum diuerſarum. 20.e. *et deinde.* 21. *per totum.* 22.a. *& deinde.*
Inuoluntarium duplex 63.a
Iob, pulchre deſcribitur ut exemplar inſignis continentia 115.b.
Iob qualis fuerit 256.a.b
Ioſeph continentia. 249.c.d
Ioſeph hiſtoria enarratur & elucidatur 162.c. *& deinde.*
Iõta elementum quid ſignificet 224.a
iõta & ẽta quid ſignificent 208.b
Iouis in Cretam traductio quãdo. 28.d
Iſaac Chriſti typus 9.b
Iſidori Baſilidis & filij & diſcipuli error 200.c
Iſis quando & quæ fuerit 29.b
Iſraëlita qui nam uere ſint 214 a
Iudæa quid ſignificet 264.d
Iudæi quare abſtineant à carne ſuilla 240.b
Iudæis lex, Græcis Philoſophia data eſt uſque ad aduentum 227.e
Iudæorum regum tẽpora aliter quam Ptolomæus deſcripſit Philo 37 b
Iudicio contendere apud iniuſtos quid 257.d. *& apud Sanctos quid. ibid.e*
Iudicare pulchra in tumultu non decet 152.e
Iudas quid 9.e
de Iudicio Diphili comici ſententia 180.e
Item Orphei 181.a
Iupiter deceptus à Prometheo 239 d
Iurandum nullo pacto 245.b.c
Iuſiurandum quid 246.b
Iuſte pœnas dare maleficos cum concedat et heretici uel inuiti confiteantur iuſtitiam diuinam 127 b
Iuſti æquique obſeruantiſsimus Ioſias 32.b
Iuſtitia deſcriptio 252 c
Iuſtitia fructus maximus quis. 193.b.c
Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur, pulchrè enucleatur 55.c
Iuſtitia ſalutaris officium 233.e
Iuſtitiam qui eſuriunt quomodo beatos dixit Dominus 116.c
Iuſtitia perfecta quæ 231.d
Iuſtitia quadrata 212.e
Iuſtitia quid 144.e
Iuſtorum eſt lex lata 233.e
Iuſtum ab iniuſto qui ſeparant impie facere dicet Socrates 79.e
Iuſtus a iuſto nõ differt quomodo. 199.a
Iuſtus arbori cõparatur quare. 135.c.d
Iuſtus, qui non uideri, ſed eſſe uult, quid conſiderare debeat 2.e
Iuſtus quis uere dicendus. 212.f. *idem quomodo ad ſummam hæreditatem tranſmittitur* 213.a
Iuſtus uerus quis 241.a
Iuueni non conuenit uxor uetula. 190.d

L

Laborem ſequitur gloria 222.c
Laborem ſequitur inuentio dulcis & memoria. 259.e
Lac & ſolidus cibus apud Apoſtolũ quid 166.a
Lacedæmonij maxime breuitati ſtudebant 17.b
Lacedæmonij ueteres unguentum reſpuebant & purpuram 14.c
Lacum tegere quid 162.d.e
Lætitia uoluptati adiuncta 205.e
Laudem habere ſe Ariſtippus non habere dicebat 76.b
Lampides 263.b
Lapicidina inuentor quis 21.a
Lapis angularis quis 210.f
Lapis Lydius quid 13.b
Latona quando fuerit 29.c
Latro & fur diabolus. quare? 23.b
Laudabantur olim apud Græcos qui in bello ceciderant quare 114.b.e
Laudatio multorum cur parum differat à maledicto 242.a
Lectum qui primi excogitarunt 21.e
Legem accuſantes corripiuntur 70.b
Legem bonã eſſe pulchre aſſeritur. 92.d
Legem contemnens, contemnit & legiſlatorem oportet 56.a
Legem malam aſſerunt Græcorũ quidam 76.c.f
Legem, quid quidam eſſe dicãt. 44.b.c
Legem inſectantibus quid reſpondendum 113.a.b
Legem qui recuſat, impius 56.c
Leges ciuiles reprimunt malas actiones 236.b
Leges ſuas unde acceperit Minos. 45.a *Item Lycurgus, Item Plato, Ephorus, Chamæleo Heracleotes, Item Ariſtoteles, Item Zaleucus Locrus ibidem*
Legis adimpletio & expoſitio eſt in Chriſtum fides & cognitio Euangelij 139 b
Legis beneficentiam declarat Apo-

ſtolus 46.a
Legis & rectæ rationis proprium quid 227.d
Legisferenda peritus quis 44.e
Legis finis Chriſtus 58.e
Legiſlatores Græcorum quando fuerunt 29.d
Legiſlatores maximi fecerunt ſemper Barbari 18.e
Legiſlatores primi qui. 22.a. & deinde
Legiſlator uerus quis 44.e
Legis ſignificatio 234.e
Legum confirmatio quid 217.b
Leo ſignum fortitudinis 159.e
Lepide dictum Diogenis 257.f
Λωποδύται qui 161.e
Lex bona & magiſtra iuſtitiæ. 68.e. ex data Moſi diuinitus 45.a
Lex & prophetæ tulerunt teſtimoniū de Domino 230.f
Lex mala à quibuſdam hæreſibus æſtimata 96.d
Lex non mala ſed bona declaratur. 96.e
Lex non ſponte interficientes hominem aut profluuio ſeminis laborantes puniens, declaratur 63.b
Lex ob quam cauſam ab alto eſt data 233.e
Lex peccatum? abſit? Sed peccatum non noui, niſi per legem, & cætera, pulcherrime exponitur. 101.e.f. & deinde
Lex peccatum non habet nec fecit, ſed oſtendit 56.d
Lex Platonis elucidatur. 43.d. & deinde
Lex propter bonos non facta ſecundum Socratem 113.b
Lex quibus partibus humani corporis uidetur imperare 221.a
Lex, quæ annuntiat timenda conſideratur 56.e
Lex quid 52.d
Lex quid ſecundum Scripturam, quid Pindaro, quid Platoni 47.e.d
Lex quibus & quare ueſci prohibuerit 73.a.b
Lex ſancta & ſpiritualis 113.e
Liberales diſciplinæ & philoſophia diuinitus ueniunt ad homines 10.e
Liberales diſciplinæ uijs comparata 8.e
Liberum arbitrium. 54.e.d & 62.f
Liberū arbitriū habuit diabolus. 23.a
Liberum arbitrium in omni afflictione ſeruare ſtudeamus 138.b
Liberū arbitriū Plato probat. 184.e.d
Liberum arbitrium ſi non ſit, non erit & iuſtitia 23.a. & deinde
ſine Libero animi arbitrio bonum non aſſequimur 149.a
Libido & auaritia fontes omnium uitiorum 254.e
Libido nephanda quorundam deſcribitur 87.d
Librum ſcribere quis & apud quos et quando cæptum 21.d
Ligna quadrata in arca quid denotant 208.e
Linus præceptor Herculis 29.d
Literarum inuentor quis 20.f
Loth captiuo ſuccurrit Abraā 208.a
Locus ſacer quis uerè 242.d
λοξίας quid 154.a
Lucerna ad quid accendatur 4.b
Lucernas primi accēdere docuere Aegyptij 20.e
Lucis arma in Scriptura quid 140.d
Lucrum iniuſtum quod 215.a
Luna quanto temporis interuallo figuram ſuam commutat 223.b
Lupi rapaces qui 12.a.b
Lupus in Scriptura quid 113.e
Lux & uera cognitio Dominus. 186.e
Lux poteſtatis profundū commiſsis animæ eluceſcere facit 242.a
Luxuria, uide Petulantia Inſolentia
Lyra apud ueteres ſeptem chordarum fuit 223.c.

M

Macedonum regnum quot annis durarit. 34.a
in Macello quicquid uenierit, quid. 131.b
Magiſter Deus in cauſa non eſt ſi ad doctrinas humanas declinauerimus. 201.f
Magiſter mortalium omnium Deus 201.e. & deinde
Magiſtri ueterum philoſophorum deſcribuntur 201.e
Magi dæmones & angelos colentes uino & ueneris abſtinent 96.b
Magiſtratum gerere non licet, uxorem qui non duxerit 81.d.
Magnanimitatis exemplum 136.b
Mala omnia parit uenter malus. 189.e
Mali quare incidunt in malum habetum 233.b
Malorum depulſio eſt ſpecies precationis 242.e
in Malū immedicabile ſi quis incidat, beneficio afficitur ſi occidatur 45.d
Malum nemo eligit quatenus malum 23.b
Malus natura quis 211.e.
Mandata diuina quomodo nobis tradita 54.e
Marcion hæreticus 264.a
Marcioniſtarum error. 57.a. & .87.d. et 120.d. & .124.e. & .143.d
Mare ne an terra maiores alat beſtias 196.e
Margaritas porcis non obijciendas quid 16.a
μαίρ〈ε〉ιας quid 161.d
Martyr non patitur ob anteactam iniuſte uitam 129.a
Martyr quid 115.e.f
Martyres cur laudamus 114.b
Martyres qui 120.b
Martyria, ſunt exempla glorioſæ conuerſationis 125.e
Martyrium ob quam cauſam ſubeant Chriſtiani 128.d
Martyrium quid 114.b
Mathematices non eſſe Philoſophos uult Plato 25.d
Matrimonio bene & male uti licet. 108.e
Matrimonio copulauit filias ſuas Philippus 97.a
Matrimonio iunctus & caſtus a quo gratias agere debet 109.a
Matrimonio quidam detrahunt. 95.d. e. 96.b
Matrimonium quomodo conſeruandū. 83.e
Matrimonium reijcientes corripit Paulus 96.e
Matrimonium à malo Deo eſſe qui dicunt, reprehenduntur 100.b.e. 103.a
Matrimonium approbant Valentiniani 85.b
Matrimonium cui cōparatum. 83.a.b.
Matrimonium deſpicientes impij ſunt 98.d
Matrimonium & continentia non ex neceſsitate. 99.f. & deinde
Matrimonium nō eſt fornicatio. 109.d.
Matrimonium non omnibus neceſſarium 81.d
Matrimonium non prohibuit Dominus in illo: Filij illius ſeculi non nubant. 104.f. & deinde
Matrimonium nunquam prohibuerunt Apoſtoli 104.d
Matrimonium perinde ut caſtitas habet ſua munera 102.e
Matrimonium quid 81.e. & 109.d
Matrimonium qui malum dicit, & legem & Dominum maledictis impetit 105.e
Matrimonium qui repudiarint 81.e.
Matrimonium ſanctum 104.b.c
Matrimonium ſanctum & generatio 108.e. & deinde
Matrimonium ſanctum eſſe probatur ſanctorum exemplis. 97.a & deinde
Matthiæ Apoſtoli dictum expenditur

tur 256.d
Matthiæ documentum 90.e.f
Matthias ſe præbuit dignum ut fieret Apoſtolus 213.d
Maximas res aggredienti quid ſpectã dum 261.a
Medicinæ inuentor quis 20.f
Medicus animæ præſtat medico corporis 45.b.
Medicus quis 208.c
Meditatio diligens omniã uincit. Cuius dictum 17.d
Mel quibus dulce, & quib. amarum. 277.b
Melchiſedec quid 143.e.f
Menander domino ſperandum eſſe ait. 180.a.b
Menander ſcripſit comœdiam quæ inſcribitur ἡνιοχος 257.c
Mendacium non dicit cognitione prædit(us). 246.e. & .247.a.b. deinceps.
Menelaus quando uenerit in Phœniciam 31.a.
Mens eſt forma uniuſcuiuſque 205.b
Mens illic eſt ubi theſaurus 255.a.
Mens omniũ maxime principale. 141.c
Mens uidet & audit 54.a.
Menſa in templo quot erat cubitorum. 209.a. atque huius myſtica explanatio ibid.
Mentem diuina ſorte uenire ad homines inquit Pythagoras. 171.e, hoc fatetur & Plato et Ariſtoteles. ibid.
Mentem quare accepimus 236.c
Mentis imago eſt ratio Dei intelligens 205.b
Merces omnibus reddenda 68.c
Meretricis & amatoris de mercede cõuentio & iuſta iudicis ſententia pulchra narratio 135.a.
Meretricis merces, non ingredietur ſancta quid 3.d
μεταλῆψ & χεῖλος Ariſtotelis & Pythagoreis quid ſignificet. 222.b
Militi non eſt deſerendus ordo datus ab imperatore 262.d
Minos cur à Græcis obſeruatus 52.e
Miracula gentium noſtra eſſe arguit Clemens. 194.b.c. & deinde. 195.b.c
Miracula per Moſen & Prophetas et Apoſtolos, & Chriſto facta, non falſa eſſe concedunt Græci, ſi ſua dogmata uera eſſe contenderint 194.a.b
Miſeretur noſtri ſolus Deus 65.e.
Miſeretur proprie maior minoris 65.e
Miſericordia quid. 118.f. & deinde.
Miſericordia qualiter exhibẽda. 140.a
Miſericordia diuina nullus locus uacat 118.f
Miſericordia pulchra diuiſio 119.a
Mites, quos laudet Chriſtus 118.c
Mitis quis 118.c
μῦθοι quid 161.d
Modeſtia Dauid 133.b
Modus optimus cuius dictum 17.c
μοῖρα quid 161.e
Momus ſequitur pulchra 259.c
Monadica cognitionis princeps quis. 86.a
Montes miraculoſi in Perſia 195.d
Morbus aliquando utilis 256.d.
Moriuntur celerius quos amat Deus 191.b.c
Mors animæ peccatum 99.c
Mors, non malum 113.c.
Mors eſt animæ ſeparatio à corpore. 253.a
Mors & Vita quid 113.d, e
Mors omnibus ex æquo communis. 192.d.f
Mors omnibus fortiter ferenda. 125.a
Mors quid Paulo 96.e
Mors, uitæ principium 120.b
Mortales omnes licet tenuem aliquam tamen & ſub uelamine de Deo notionem habuerũt. 183.e.f. et deinde.
Mortis meditatio 73.f
Mortis ſeruus, quiſquis timet 121.d.
Mortuorum an uiuorum maior ſit numerus 196.d
Mortuos cur tangere uetitum in lege. 144.b.c
Mortuos quos uocabant Barbari. 163.d
Moſaica Philoſophia quadripartito diuiditur 46.b.c
μοσχοφαγισμὸς quid 196.c
Moſes antea Ioachim uocatus 40.b
Moſes ante Inachũ floruit. 28.b. 29.d.e
Moſes fuit, antequam Bacchus referretur in Deos 28.f
Moſes qualis fuerit deſcribitur. 52.e.f
Moſes quibus artibus inſtructus. 40.b
Moſes quo pacto Ægyptium occiderit 40.c
Moſes quo tempore mouit ab Ægypto 28.b.c
Moſi ſucceſſit Ieſus Naue. 29.f. & deinde
Moſis expoſitio in naſculo papyraceo. 39 f. & deinde
Moſis laus & peritia rerum gerendarum 41.e.f
Moſis origo deſcribitur 39.e
in Moſis uultu erat glorificata quædã coloris ſpecies 213.b
Motus maxime generales, per quos fertur omnis generatio quot 222.b
Moy quid apud Ægyptios 40.b
Muliebrem ueſtem cur non permiſerit portare uirum lex 67.d
Mulier etiam fortiter ferre poteſt aduerſa quæque 125.a
Mulier & ſeruus philoſophari poteſt 124.c
Mulier quatenus obtemperare debeat marito 126.d
Mulierem qui uiderit ad concupiſcendum iam mœchatus eſt eam, quomodo intelligendum 134.e.f
Mulierem uirum pudice amantem deſcribit Euripides 136.f
Mulieres communes non admittebantur apud Hebræos 105.e
Mulieres doctæ uarijs doctrinis recenſentur 136.c
Mulieres eſſe communes, inquit Plato & Euripides 193.b
Mulieres uaticinantes in Germania. 20.b
Mulierum prima quæ philoſophata fuerit 22.b
Munda ſunt omnia, mundis 109.e
Mundani qui dicantur 58.c
Mundi ortus ſex diebus finitus 222.a
Mundi partes tametſi inter ſeſe differunt, tamen in toto conueniunt 16.d
Munditia in quo conſiſtat 140.e
Mundum genitum eſſe cõfitentur Philoſophi 172.e.f
Mundum tangere immundus apud Platonem non permittebatur 153.d
Mundus quis 238.b
Munus aſtronomia 209.e
Muſæus et Linus quãdo fuerunt. 29.d.
Muſa quando quæſtuoſa 153.c.d
Muſas Sirenibus putare iucundiores docuit Pythagoras. quid ita? 14.e
Muſica conſonantia eccleſiaſtica qua 209.c
Muſica inſtrumenta qui primi excogitarunt 21.b
Muſica ſuperuacanea reſpuenda cur 209.d
Muſicæ inuentores qui & quãdo. 29.d
Mutatio omnis in homine uoluntaria 32.c
Mutationem uniuerſorum per ignem aſſerit Empedocles. 176.b. Item Heraclitus Epheſius ibidem. Item Stoicorum doctiſſimi.d
in Myſterijs Græcorum quænam primum locum obtinent 167.b
Myſterijs non initiatos, quos dicebat Plato, & eoſdem cur reijciendos curabat 157.a.b

N

Nabuchodonoſor quãdo regnarit. 32.d.
Naid quid 60.e
Natura, nec corpus malum nec anima bona 145.d

Natura nihil informe & figuræ expers creauit 142.d
Natura nos ſaluos fieri uoluit Baſilides atque Valentinus 129.b.c
Naturā duplicem qui habuerint. 28.d
Naturam & doctrinam rem ſimilem dicebat Democritus. quare? 142.c
Naturas tres ponit Plato 174.d
Nauem primus fabricatus eſt Atlas 21.a
Nauigandum non eſſe ſuper terram quid 155.d
Naum quando prophetauit 32.e
Neceſſaria ſola uelle debemus 98.b
Negantes Deum qui. 126.a.& deinde
Ne quid nimis cuius fuerit 17.c
Neſtorij error unde 71.a
Nicolai error unde 90.d
Nix æſtate ad uoluptatē quæſita 73.d
Nobiliſſimus is, cuius pater Deus. 53.a
Nomen demonſtrationis quid 267.e
Nomen, Deum, quibus ſit commune nominare 229.d
Noſce teipſum unde ſumptum. 65.b. et quid. 154.a. et cuius fuerit dictū, 17.b
Notionem Dei habuerunt mortales omnes quomodo. 183.e.f.& deinde.
Nouum teſtamentum & uetus unum ſunt 55.c
Nox cur εὐφρόνη *dicta* 140.c
Nox et ſomnium quid differant. 140.d
Nubere melius quam uri quid 85.c
Nudum quomodo ſe regreſſurum dicit Iob 144.d
Nullum Dei donū eſt imbecillū. 220.a
Numa rex Romanorum Pythagoreus quid, Moſis doctrina adiutus ſuos docuerit 19.e
Nutrimenta animæ diuerſa quæ 2.f
Nutrimentum per cibos ſumitur & per uerba 2.e

O

Obſcura indicijs deprehenduntur. 191.c
Obſcura cauſæ duplices 277.e
Obſtupefactio quid 57.c
Obſtupefactio & timor an in Deo? 57.c.d
Occaſionem noſce cuius dictum 17.d
Occidens ſeipſum quis 253.e.
Occidentes ſeipſos num martyres uel laude digni? 114.f.& deinde
Octo in numeris quid, & dimenſionibus 208.b
Octonarius idem propriè qui ſeptenarius 222.a
Oculos obtuſos habens anima quid facere debeat 3.d
Odiſſe patrem & matrem & uxorem quomodo intelligendum 107.a
Odium unde amor & dilectio
Odorifera contextura per ſenſum animam effœminant 141.d
Oeconomia non ad domum ſpectat ſolum, ſed ad animam 10.a
Oeconomia & diuino conſilio omnia poſthabenda 257.a
Officium eius, qui proximorum ſpectat ſalutem, quale 247.a.b. deinceps
Oleaſter quomodo inſeratur & naſcatur, 216.e. coronat eos qui in Olympicis uincunt. ibid.
Olla in cinere confunde ueſtigium quid 155.b.c
Olympia quando incepta 31.e.f
ὁμογνωμοσύνη *quid* 58.d
ὀνομαθομάχους *quos uocet Critolaus Phaſelites* 56.b
Operari quid Paulo 24.e
Opera ſequuntur cognitionem 257.a
Operatio non eſt habitus 251.a
Operationis Domini finis 234.b
ex Opibus nimijs naſcitur petulantia 188.d
Opinionē deponere maximū eſt 260.d
in Opinione qui uerſentur 363.a
Opinionis curandæ ratio triplex 262.e
Optimos quoſque celerius è uita tollit Deus 191.b.c
Oratio bona quæ plus iuuat, quàm delectat auditorem 14.c
Oratio dominans ſtimulus pugnæ. 14.d
Oratio eſt imbecilla natura humana 229.c
Oratio, fœtus animæ 1.e
Oratio ſeu definitio non debet eſſe obſcurior ſuo nomine 268.a
de Oratione mala Euripidis ſententia 12.a
Oratio qualis conueniat illi qui ueram uitam elegit 14.c
ad Orationem & ſacrificium qualiter eundum 142.e
Orationem omnem uocalem eſſe debere contendebant Pythagorei 146.e
Orationem ueterem non apud omnes aperiendam uoluit Pindarus 14.d
Orationis breuitas lōge utiliſſima 17.b
Orationis genus duplex apud Peripateticos 164.a
Oriens natalis imago diei 243.e
Origenis error unde 23.a
Orgia quid et quam ad nos habent ſpeciem 145.a
Orpheus Thrax fuit. 18.d.& quando uixerit 29.d
Ouem non eodem modo contemplatur coquus & paſtor 5.d

P

Pacificatio uera quæ & in quo conſiſtat. 119.c.d.
Pacificus quis 117.d.
Pacis & Fidei templum primus Romanorum Numa poſuit. 149.f.& deinde
Pædagogus Clementis quid profitetur 186.e.
παιδευτικὰ *quid* 196.e.
Pandora 175.b.
Panes azimi quid 169.d
Panyaſis Halicarnaſſeus à Cleophylo Samio Oechaliæ captiuitatem ſuffuratus pro ſuo edidit 193.c.
Parabola commiſſorum talentorum exponitur 1.e
Parabola ſementis exponitur. 10.c.& 117. c.d.
Parabolæ deſcriptio 218.f
Parabolas Domini intelligere qui uult fidelis ſit oportet 203.c
Parabolicum ſcripturæ genus antiquiſſimum 259.b
in Parabolis cur Iudæis dominus loquebatur 1.d.
περιουσιάσμοις *quid* 132.e.
Parce tempori antiquum dictum 154.a
ποιμαντικὸν *propriè quid* 275.b
Paſſus eſt Chriſtus, non uoluntate patris 128.d.e.
πεσσοφόροι *qui* 196.d.
Paſtor angelus pœnitentiæ ſcripſit ad Hermetem de Pſeudopropheta 23.d
Paſtoris quædam recenſentur 59.a
Pater & mater quid 114.d
Patientia opus habemus ut non amittamus confidentiam 132.a
de Patre & Filio Platonis ſententia. 175.f.& deinde
à Patre trahi, quid 140.a.b
Patrem & matrem & uxorem odiſſe, quomodo intelligendum 107.a
Patrem ne uocetis uobis ſuper terram, quid 105.a
Patres, qui uere dicantur 1.c
Paulus cæteris Apoſtolis & ſi recentior, tamen eius ſcripta ex Veteri pēdent teſtamento 139.b
Paulus cur circunciderit Timotheum 247.a
Paulus docens quales fuerit 2.d
Pauperem quinis fugit 188.c
Pauperes, quos beatos dixerit Dominus 116.c
Pauperes Plato beatos cenſet 93.b.c
Paupertas quid 212.a
Paupertas, morbus, & tentationes aliquando utiles 256.c.d
Paupertas quare fugienda 115.d
Paupertas quæ uere dicatur 93.c
Peccare inter actiones, non inter ſubſtantias

ſtantias ponitur 130.e
Peccat quis cogitatione uerbo & opere 60.c.d
Peccata ante Baptiſmum dimittuntur, poſt Baptiſmum facta expurgantur 143.d
Peccati principia duo 263.b.c
Peccatores quibus comparabat Ariſtophanes 120.e
Peccatum quid 63.d.64.a
Peccatum Adæ non in Deum transferendum 142.e
Peccatum mors animæ 99.c
Peccatum originis non ſatis cognitum Clementi fuiſſe uidetur 107.e.f
Peccatum tribus modis accipitur. 64.d
Peccauit quis peccatum non ad mortẽ, & cætera Ioannis locus exponitur 64.e
Pedeſtris diuiſio 273.a
Pelliceas tunicas quomodo intelligant quidam 106.d
Pelopis ex Phrygia tranſitus quando. 28.d
Peltam qui primi inuenerunt 21.a
Penetralia ſcrutatur lux ueritatis 242.a
περιεσεις quid 268.d
Perdices 263.b
Perfecta ſcientia quæ ratione firmos dicatur. 106.d. hac præditus de omnib. accepit cognitionem. ibid.e
Perfectionis particeps poteſt eſſe æque mulier ac uir 155.d
Perfectionem eius qui eſt præditus cognitione quomodo deſcribat Paulus 257.d
ad Perfectionem qui tendant quid neceſſarium 121.c
Perfectum multis modis accipitur. 137. e.f. & deinde
Perfectus quis: 111.b. & 138 b.et. 139.a.
Perfectus propter charitatem omnia ſuffert 252.c.d
Perfectus quomodo dictus Adã. 142.e
Periander Corinthius ſeptimus ſeptem Græcorum ſapientum à multis æſtimatus 17.a
Periculis & perſecutioni ſeipſos obycientes reprehenduntur. 127.a.et deinde.
Peripatetica ſecta auctor Ariſtoteles 13.a
Peripatetici triplicia bona eſſe uolunt. 145.e.f
Peritia regnandi quadruplex. 42.a & deinde
Perſarum reges quot annis regnarunt 34.a
Perſequitur Chriſtianos iudex quod illos iniuriam reipub. facere exiſtimet. 127.b
Perſequuti ſi uos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam quomodo intelligendum. 126.d & deinde
Perſequutionem non patimur Dei uoluntate. quur ergo? 128.d
Perſequutoribus gratias agere debemus 127.a.
Perſuaſio fide digna quæ 6.b.
Pertractatio quæ non fit in tempore eſt ſupervacanea. Et quid in ea conſiderare oporteat 230.e
Perturbationes non cadunt in cognitione præditum 205.d
Petẽda à Deo quæ homini iuſto. 253.d.e
Petere à Deo quid & quomodo 242.e
Petitio nunquam ſuperflua etiam bona habentibus 243.a
Petitio prædito cognitione qualis. 255.d & deinceps
Petitiones cur aliquando peccatoribus concedantur 253.c
D. Petrus uxorem ſuam uidit duci ad mortem 250.b
Petulantia ex opibus nimijs naſcitur. 138 d
φᾶσις; quid 201.b
Pherecrates comicus fecit Deos de ſacris cũ hominibus expoſtulare. 239.b.
φιλαυτία cauſa peccatorum omnium 201.b
Philemon comicus ridet illos qui obſeruant præſagia 237.e
Philoſophandi exempla in mulieribus. 136. & deinde
Philoſophandum omnibus. 111.b. tam mulieribus quàm uiris 124.a.
Philoſophandum ex æquo omnibus: ut uult Epicurus 125.c
Philoſophari optimum. quare? 44.a.b
Philoſophari quis uerè dicatur 25.d.e
Philoſophari ſolos Græcos poſſe exiſtimauit Epicurus 18.e
Philoſophari uel non philoſophari in noſtra ſitum poteſtate 143.b
Philoſophari uulgus non poteſt. 152.d.e
Philoſophata prima quæ fuerit inter mulieres 22.b
Philoſophi Dei qui 214.a
Philoſophi finem poſuit Epicurus uoluptatem 76.d
Philoſophi mũdani quid norint. 201.a.
Philoſophi quidam ſibi inuicem ſuccedentes, pulchre recenſentur. 17.e.18.a & deinde
Philoſophi, quem uere ſapientem prædicent 44.d
Philoſophi quibus placuerunt 229.e
Philoſophi Græci ſunt deducti ad nugas inutiles 267.b
Philoſophi ueri qui 19.a.& 200.e.f
Philoſophia à quo inuenta. 202.d e. 203.d
Philoſophia ad tractandum de ueritate iuuat 209.f
Philoſophia diuina prouidentia ad homines peruenit 226.a
Philoſophia & liberales diſciplinæ diuinitus uenerunt ad homines 10.e
Philoſophia græca cui aſsimilata. 196.a
Philoſophia Græcorum unde 25.e
Philoſophia Hebræorum, quanis antiquior 27.f
Philoſophia Italica, Ionica, Eleatica, quæ, & à quo profecta 17.d.e
Philoſophia nihil magis ad homines uenisſe aut uẽturũ eſſe putat Plato. 18.e.f
Philoſophia Hebræorum qualis 17.b
Philoſophia Hebræorum longe antiquiſsima 18.b
Philoſophia non mala, ſed mali, qui ea male utuntur 203.d
Philoſophia Græca quatenus diſcenda 208.a
Philoſophia etiam ſua habet zizania 203.c
Philoſophia Græca ad quid conducit 236.b
Philoſophia manſit in Græcia 229.a
Philoſophia quatenus utilis 23.e
Philoſophia Moſaica quadripartito diuiditur 46.b.c
Philoſophia non adulatur 8.d
Philoſophia Peripatetica ex lege Moſaica pendere probatur 174.a
Philoſophia quatenus neceſſaria. 27.b. & deinde.d
Philoſophia quatenus utilis aut inutilis 6.a
Philoſophia quibus quatenus neceſſaria 8.b.& 13.b
Philoſophia quid 9.a
Philoſophia quid conferat 26.e
Philoſophia quid operetur 8.c.f
Philoſophia ſeſe lubenter omnibus communicat 1.e
Philoſophia reddit homines uirtute præditos 127.d
Philoſophia ualde utilis 19.c
Philoſophia uera quæ Clementi 11.b
Philoſophia uia quædam ad doctrinã Chriſti 22.e
Philoſophia uide doctrina & ſcientia.
Philoſophiæ finis ſecundũ Stoicos quis 173.d.e
Philoſophiæ & aliarum diſciplinarũ, atque Dominæ & ancillæ pulchra collatio 2.e.f.& deinde
Philoſophiæ tres ſucceſsiones 17.d
Philoſophiæ uera arcana propalare obſtreperis hominibus magnum peri-

culum 6.d
Philoſophiam non abſolute omnem ſuſcipit Clemens 25.c
Philoſophiam à Deo profectam eſſe rationibus probat Clemens 226.e
Philoſophiam Aegyptiam deſcribit. 196.a & deinde
Philoſophiam Epicuream reycit Paulus. quare? 14.f. & deinde
Philoſophiam Indicam proſequitur 196.d
Philoſophiam Iudæorum omnium eſſe antiquiſsimam oſtendit Philo Pythagoreus 20.b
Philoſophiam Paulus non reprehendit quid ergo? 202.d
Philoſophiam quæ gentes maxime ſectata 19.e.f
Philoſophiam, quam docuerit Zeno Stoicus 77.b
Philoſophiam quo pacto non nulli conātur apprehendere 12.e
Philoſophiam reycientes increpat Clemens 6.a
Philoſophorum Indorum ad Alexandrum ſcite reſponſum 121.d
Philoſophum ſe primum nominauit Pythagoras 17.d
Philoſophum undecunque iuuari poſſe inquit Plato 18.d
Philoſophus agreſti olea aſsimilatur 216.d
Philoſophus rerum multarum peritus eſſe debet 185.d
Philoſophus uerus tria ſibi uindicat 59.d
Phorbantis tempore Actaus 28.c
φυσιολογία quid 111.d.e
Pileus aureus ſacerdotalis quid. 158.b.c
Piſander Camireus, Piſinus Lydij Heracleā ſuffuratus pro ſuo edidit 193.e
Piſces duo & panes quinque hordeacei quid 210.a
Piſcium natura capterum qui euaſerint 37.e
Pius quis. 231.e. & 234.f. & 235.a
Placere Deo & hominib. nemo ſimul poteſt 253.a.b
Plagiarij qui 12.b
Plantatio ſpiritualis quæ 1.c
Plantationis mutatio confert ad bonitatem fructuum 186.e
Plato cuius diſcipulus in Aegypto 19.b
Platonis error 8.d.88.c.89.a
Plato ex Hebræis philoſophus 3.e
Plato quid à Pythagora, & uere quid ab Aegyptijs ſuffuratus pro ſuis edidit 193.e.f
Plato quid de Sophiſtica ſenſerit. 11.d.e
Plato ueri amator 11.d
Platonis ſententia de plantis 270.a
Pleiades, & Vrſa quot ſtellis conſtent earumque inter mortales quàm magna utilitas 223.b
πλάνητος quid 161.a
Pœnarum quæ igne luuntur meminit Plato. 172.c. & deinde
Pœnitentia & Remiſsio peccatorum differunt 62.a
Pœnitētia duplex modus. 118.e. et. 211.d
Pœnitentia firma ac ſtabilis quæ. 140. e.f. & deinde
Pœnitentia quid 54.d
Pœnitentia triplex 62.b
Pœnitentia unde 56.e
Poemata quis primo excogitarit 21.e
Poematibus Græcis uſus eſt Paulus 17.a
Poeta Agrigentinus laudatur. 150.b.
Poeta cum Dei afflatu & ſacro ſpiritu ſcribit 230.a
Poeta res quædam leuis & ſacra eſt, ex auctoritate Platonis & Democriti 230.a
Poetæ Lyrici error 146.b
Poeticis exemplis uſus eſt Paulus. 25.b
Porco cur ueſci uetuerit Moſes. 162.a & deinde
Politici duæ ſpecies quæ. 43.e. et deinde
Polyonyma 274.e
Polybus medicus 222.b
Poſsidere diuitias quatenus malum uel bonum 117.c
Præcepta Domini facienda ſunt, ut unumquodque ſuo tempore ordinauit 134.a
Præcepti quinti in Decaloge allegorica interpretatio 224.b
Prædicauit Dominus ijs qui erant apud inferos 198.b.c
Præditus cognitione cur nulla poteſt affici iniuria 258.a
Præditus cognitione propius Deo iungitur 241.e
Præditus cognitione uitijs non ſubycitur 255.e
Præmium fidei 232.c
Præmium legis quodnam ſit 233.c
Præſtigiatores deridentur à Diphilo comico 218.a
Precari & appetere quorſum tendant 242.b
Precatio quid 242.d
Precatio boni qualis eſſe debeat. 212.d.e
Precatio etiā nobis tacentibus ſit. 242.d
Precibus Deum honoramus 239.e
Presbiter Eccleſiæ uerus quis 213.d
Principalis animæ facultatis propria quæ 221.b.
Principia quædam quæ demonſtrari nequeant 51.b
Principij expers Deus 245.b
Principium unum aſſeritur 57.b
προκαταρκτικὴ quid 25.f
Probati qui dicantur 259 d
Probatione non eget Dei prouidentia. 149.b
Procatarctica cauſa 277.a.c.d
Prodicus hæreticus 264.a
Prodici hæretici & ſectatorum opinio 242. e
Progreſsiones in Eccleſia, quid denotant 213.f.
Prometheus, quo tempore fuit. 28.c. & 175. a
Promiſsio quid 211.f.
Promptitudo multum confert ad inueniendum quæ per exercitationem perquiruntur 9.c.
Prophetæ duodecim quando prophetarunt 32.e.
Prophetæ fuere inſtrumenta diuinæ uocis 230.a
Prophetæ non ſunt fures 24.a
Prophetia plena cognitione 204.a.b
Prophetia quare non utatur figuris in dictionibus 219.d.
Prophetia quare ſit obſcura ac ueluti ænigmatis quibuſdam inuoluta 219. b
Prophetias cur arceant à ſua eccleſia hæretici 262.d
Proportio muſica 209.b
Propoſitiones quæſtionibus conuenire debent 269.d.
Propter quam cauſam non ſacrificamus Deo 234. d
Proſerpinæ raptus 23. d
in Protreptico egit de falſa religione Clemens 237.a
Prouerbium: Non una Myconus, quid 47. a
Prouerbium Noſce teipſum cuius fuerit 17.b.
Prouidentia Dei tam manifeſta, ut probatione non egeat 149.b.
Prouidentia ſi tollatur fabula erit tota Chriſti œconomia 15.b.c
Prouidentia diuina maximum argumentum 21. e.
Prouidentiæ doctrina & rerum ſublimium reuelatio unde fluxerit 150.d
ex Prouidentia Dei utrum fiat remuneratio, an minime? 129.a
Prouidentiam aſſerit Moſes 167.e
Prouidentiam diuinam tollebat Baſilides 128. a
Prouidentiam negantes pulchrè conſtringuntur Syllogiſmo 129.b

proximus

Proximus quis 87. a.
Prudentia quid, & quæ maxime ad ipſam pertineant 227.f.
Prudentia pro rerum in quibus elaborat qualitatibus aliud atque aliud nomen accipit 226.d
Prudentia ſumma in non credendo 112. d
Prudentia principium quod 90.b
Prudentum uirginum lampades quid 152. d
Pſalterij harmonia antiquiſſima modorum honeſtatem & grauitatem oſtendit 209.b
Pſeudopropheta 23.b
Ptolemæus Mendeſius regum Aegyptiorum res geſtas tribus libris conſcripſit 28.a
Publicani difficulter ſalutem aſſequentur quare? 155.d.
Pudicitiæ exemplum 176.b.
Pudor hominem muliere & lædit & iuuat 188.f.
Pueris niſi ſimiles effecti fueritis &c. exponitur 144. d
Puero gladium præbere, prouerbium quid 5.a
Purgatio ac emundatio perfecta quæ? 144.e
Purgatio prima animæ quæ 202.b
Puritas 238.b
Pulcherrima quæque & honeſta à nobis ad Græcos peruenerunt 153.b
Pulcherrimum id quod ſapientiſſimũ 174.b
Pulchritudo mulierum quid pareat 73.b.e
Pulchritudinem et honeſtatem internam optabant ſibi à Dijs philoſophi. 174.b
Pulchrum & honeſtum difficile inuenitur 112.a
Pulchrum & honeſtum quid Clemẽti.1.e
Punitio quid 263.e
Pueros eſſe decet qui Euangelium nũtiant 131.e
Putei quo crebrius exhauriuntur, hoc lympidiorem habent aquam. contra, qui non attinguntur 4.b
Pyrrho 263.b
Pyrrhonijs nihil eſt ſtabile 271.e
Pythagoras circumciſus fuit. 18.d. & quare
Pythagoras cuius diſcipulus. 19.a.b. et deinde
Pythagoras in Delo acceſſit ad arã.a
Pythagoras quando uixerit 34.b
Pythagoras quo tempore floruit 18.e
Pythagoras Tuſcus fuiſſe dicitur. 18.d
Pythagoræ error 272.b
Pythagoræ ſententia de anima 240.b
Pythagoreorum error 146.a

Q

Quadragintaquinque numerus. 208.d
Quadriremem qui primi conſtruxerint 21.a.b
Quæ per differentiam adhibentur rerum naturam non indicant. 273.d.e
Quæ ſuſtinenda 233.d
Quærere de Deo non ad litem ſed ad inuentionem ſalutare 151.a
Quæruntur omnia ſtudio & ſolicitudine 150.e
Quæſtio nulla fit quatuor de rebus. 148 f. & deinde
Quæſtiones Alexandri Macedonis ad Gymnoſophiſtas deſcribuntur. 186.d
Quæſtionis generalia quæ ſint 217.d
Quæſtionum alia ſenſu indigent, alia admonitione, Alia increpatione, Alia punitione. quomodo? 149.a.b.
Quæſtus ſeruire doctor omnis non debet 3.e
Quæſtuoſa olim non erat muſa 153.e.d
Quare non naſcimur natura uirtute præditi 236.a
Quatuor uirtutum fontes dati Græcis ab Hebræis 211.a
Qui eſt cognitione præditus à Domini conſuetudine non poteſt auelli. 234.b.
Qui eſt conſtitutus in magiſtratu ſequendus eſt ille Moſes 235.a.b
Qui uerſatur in rebus diuinis quid primum conſiderare debeat 235.e
Quibus rationibus utendum ſit apud philoſophos 230.d
Quibus uirtutibus utemur ad parandam ſapientiam 235.e
Quid deceat eum, qui ueritatis ſit amator 267.d
Quid proponendum illis, qui ſe ad diuinas applicant ſcripturas 267.d
Quid utilitatis adferant 112.e
Quinquaginta numerus quid 208.e.f
Quinque panes hordeacei & piſces duo quid denotant 210.e
Quis re uera uir apparet inter alios homines 235.e
Quis ſit magni pretij apud Deũ. 239.a
Quis ſit ſanctus 230.f
Quod principium doctrinæ conſtituendum 268.a
Quot modis dicitur id quod quæritur. 272.b

R

Ratio quos non expugnat manſueſcit metus 57.e
Rationem à Deo qui quærit impius 149.a
Rationi ſolum non alij unquam credit Plato 11.d
Rationis humanæ beneficio multa res initium acceperunt 227.a
Ratiocinari quid 268.e
Rebecca quid 9.b.e. & 144.e
Regnandi peritia quadruplex. 42.a. & deinde
Regnum cælorum uiolenti poſſidebunt quomodo intelligendum 226.b
Regnum uiolenti diripiunt cælorum. 152.b
Regula eccleſiaſtica quæ 218.d
Reſpublica adminiſtrandæ ratio bona. quæ? 44.c.d
Religio quid 59.d. & 96.e. & 68.b
Relinquere patrem & matrem & omnia quæ poſſidemus quomodo intelligendum 114.d
Remiſſio peccatorum 75.e
Remiſſio peccatorum & pœnitentia quomodo differunt 62.a
Remuneratio utrum fiat à prouidentia an minime? 120.a
Rerum cognitio uerborum ſtudio præferenda 225.d.
Res, uerbis ſemper præſtantiores 12.e
Reſponſa olim multi Græcorum dabant 35.a
Reſurrectionem mortuorum aſſerit Plato 176.e
Reuelatio rerum ſublimium & prouidentiæ doctrina unde fluxerit. 150.d.
Rex dicitur ſapiens 53.d
Rex quis uere dicatur & eſt 42.e
Romanorum chronographia ſupputatur 37.e.f

S

Sacer locus quis uere 243.d.
Sacerdotale genus etiam à nonnullis Barbaris ad regnum prouehebatur 241.d
Sacerdotale miniſterium cur intra operimentum abditum 157.b.e
Sacerdoti ad quos mortuos ingredi permiſſum 144.e
Sacra ſcriptura committenda idoneis hominibus 1.f
Sacrificia eius qui eſt cognitione præditus qualia 245.f. & 246.a
Sacrificia quæ Deo offerenda 240
Sacrificium Deo acceptum quod. 166.b
Sacrificium eccleſiæ quod eſt 240.a
Sacrificium optimum quod 239.e
Sacrum duobus modis accipitur. 238.f
Saluari homines natura uolunt Baſili-

des atque Valentinus 129.b.c
Salutem non facile aſſequuntur publicani.quare? 255.d
Salutem per quæ & quo autore adipiſcimur 217.e
Salutis datio una immutabilis 213.e
ad Salutis perfectionem quæ ducunt duæ uiæ 119.b
Salutis principium abſtinere ab iniuſtitia 112.d
Salutis uiam, alios alio modo docuit Deus 194.b
Samaritani quando ſuos liberos comederunt 31.b
Sancti ſermones abditi 216.b
Sanctum quid ſignificet 256.b
Sanctorum cogitata totum ſecant mūdum 241.f
Sanctus et pius qui Deum nouit.245.a
Sanitas quare perquirenda 115.d
Sapiens diues 53.a
Sapiens natura ſolus Deus 59.b.c
Sapiens pulcher. 53.c.d. Item rex.d
Sapiens qui eſſe uolet quid facere debeat 152.d.e
Sapiens quis ſecundum Pythagoram. 112.e
Sapiens;rex 71.e
Sapientem quem uere prædicent Philoſophi 44.d
Sapientes Græcorum porro infra Moſis ætatem fuiſſe pulchrè probatur. 17.b
Sapientes Græcorum qui & quot numero æſtimantur. 16.f.& deinde
Sapientes quos appellet Scriptura. 7.a. & deinde.c.d.&.14.a
Sapientes quos appellet Homerus. 7.b. Item Heſiodus.c
Sapientes quoſnam uocabat Iſocrates 166.d.e & deinde
Sapientes quos uocet Apoſtolus, quos uero Scribas 24.a
Sapientibus quod ſatis eſt ſufficit.193.b
Sapientis finis quis 202.c.
Sapientis ſunt omnia 71.e
Sapientum animas Deos fieri uult Empedocles 142.d
Sapientum Græcorum ſeptimus æſtimatus Periander Corinthius 17.a
Item Epimenides Cretenſis. ibidem.
Item Acuſilaus Argiuus.ibidem
Item Pherecydes Syrus.b.Item Myſon Heneus.b
Sapientia quid 9.a.&.112.d
Sapientia et prudentia quid differant. 93.e
Sapientia huius ſeculi ſecundū Apoſtolum quæ? 203.f
Sapientia inuiſa nihil prodeſt. 4.b.c
Sapientia omnibus rebus præſtat. 16.e
Sapientia mundi ſtultitia apud Deum 14.d
Sapientia uera quæ.46.e.&.200.d.e. & deinde
Sapientia uera Chriſti cognitio.202.b.c
Sapientia definitio 227.f
Sapientia deſiderium ad regnum attollit 217.b
Sapientia diuina officium quod 23.e
Sapientia diuiſio multiplex.7.b.& deinde
Sapientia finis quis 10.d
Sapientia fur Sophiſtica 24.a
Sapientia principium quod 217.b
Sapientia principium timor Domini. 96.c
Sapientia uera effectus 202.b
Sapientia uia uaria 49.a
Sapientiam Sapientum perdam:exponitur 24.a.& deinde
Sardanapali Epitaphium 76.e
Sarra & Agar: atque Philoſophia & diſciplinarum aliarum collatio.9 a.b.d
Sarra riſus qualis 212.c
Scandalum per quem uenerit 114.109.c
Sceleratorum oratio ſemper pernicioſa 243.f
Scelus quid 63.d
Scientia quid 66.b
Scientia non generatur ſimul cum hominibus. 206.d
Scientia quo pacto acquiratur 206.d
Scientia baſis ſenſus 51.b
Scientia proprium quod 274.c
in Scientia qui uerſentur 262.a
σκοτεινὸς quid 161.e.f
Scorpiorum natura in Libya 37.d
Scortatorem qui confodit pius habetur à Deo 93.a
Scribas quos uocet Apoſtolus, quos uero ſapientes 24.a
Scribere, memoriæ ſubleuamen 4.e
Scribere utrum ne omnino quidem, an aliquibus permittendum? 1.b
Scripta quæque elabuntur tempore ſi non adantur 5.a
Scriptura eadem ſæpe adduci poteſt in teſtimonium 124.e
Scriptura ſacra ad noſtram utilitatem ſcripta 115.c
Scriptura ſacra ad ſui explicationem exigit diſciplinas liberales 13.c
Scriptura ſacra committenda idoneis hominibus 1.f
Scriptura ſacra cur Græca facta. 11.b.
Scriptura ſacra fere tota ænigmatica 196.e
Scriptura ſacra quādo in Græcam linguam tranſlata 39.b
Scriptura ſacra quibus offerenda. 49.f & deinde
Scriptura ſacra ſeſe accōmodat ad noſtram imbecillitatem 65.d
Scriptura Dominica quales 260.e
Scriptura propter quas cauſas ſententiam occultent 212.e
Scripturarum nulla tam felix cui non contradicatur. Verum ea optima, cui nemo iure contradicit 5.d
Scripturas ſacras Eſdras reſtituit.19.d
Scripturis ſacris credendum pulchre arguit.170.e.f.& deinde.171.b.& deinde
Secta Cynica quis auctor fuerit 17.f
Sedechias excæcatus Babylonem traducitur 32.e
Seleucus Mathematicus ſepties Lunā figuram mutare tradit 223.b
Sementis parabola quid 117.c.d
σεμνοὶ quid 98.d
σεμνὸς quid ibidem
Senes bis pueri 191.e.f.& deinde
Senex nullus Græcorum quid 47.a.b
Senſibus non indiget Deus 241.e
Senſus cōmunes hominū iudices 260.d
Senſus quinarius non poteſt adire Dei intelligentiam 157.b
Septem diebus quæ fiebat emundatio in Lege quid 144.c
Septenarii & octonarii myſticam rationē Dauid in Pſalmis tradit 223.a
Septenarius totus mundus circumagitur 223.a
Septenarium numerū eſſe ſine matre et prole haud immeritò exiſtimatū eſt.
Septimus dies ad quietem homini datus 221.e
Septuageſieſſepties remittere quid. 257.e.f
Sermonis definitio 219.d
Serpens in ſcriptura quid 113.e
Serpens prudens appellari unde meruit 116.c
Seruari qui cupiunt opem ferre longè optimum 14.b
Seruator, uide Chriſtus
de Seruatore Pindari ſententia 184.d
Seruatoris opus ſaluare homines 198.d
Seruitus extrema quæ 81.b
Seruo ſciſcitanti, quid agens domino ſit placiturus, quid reſponderit Pythia. 112. a
Seruus quis 53.c
Seruus Dei quis 276.a
Seruus & mulier philoſophari poteſt. 124.e
Sibylla Orpheo antiquior 29.e
Sibylla uaria 29.e.f
Sibyllarum nomina recenſentur 35.a

Sybillas

Sibyllas non humanas, ſed diuinas fuiſſe dicit Heraclitus 19.d
de Sibyllis uaria multorum ſententia. 19.d. & deinde
Signa ſeruatorem noſtrum filium Dei demonſtrantia quæ 217.d
Signum quid 217.e
Signum portare quid 255.f
Silentium quinquennale Pythagoræ, quid 166.e
Silentium ſermone interdum præſtantius 64 e
σῆμα quid 88.d.e
ad Similitudinem Dei creatum hominem quomodo intelligendum 80.a
Simon 263.b
Simplex & prima oratio non eſt ſyllogiſmus 268.d
Simulachrorum cultum excindit Philemon Comicus 182.e
Simulachrum, uide Idolum
Smaragdi in ſuperhumerali ſacerdotis quid 258.e
Socordes qui 264.a
Sol quid 268.a.b
Solon quo tempore floruerit 18.e
Solonis elegia de Mutatione ætatis humanæ 223.e
Somniorum differentia 135.a.b
Somnum & nox quid differunt 140.d
Sophiſta qui magis caſtam fidem inceſtarunt quibus comparati 151.b.e
Sophiſtæ reprehenduntur 6.f. et deinde
Sophiſtarum nonnullorũ profeſſio 260.e
Sophiſtica ars quæ, & qui eam ſequuti 11.d
Sophiſtica fur ſapientiæ 24.a
Sophiſtica penitus repudianda, quare? 13. f
Sophiſticam quid eſſe ſenſerit Plato, quid item Ariſtoteles, quid uerò Clemens noſter 11.d.e
Soror Abrahæ quomodo fuit Sarra. 81. d.e
Species differentiæ eorum quæ quæruntur tres ſunt 271.d
Species ubi conſideratur 273.b
Spelunca miraculoſa in Britãnia 195.d
Spem alterius uitæ habuiſſe Socrates uidetur 151.d. & deinde
Spem remunerationis poſt mortem, ethnici & Barbari confitentur 141. b. e
Sperandum eſſe in Deo Menander Comicus arguit 180.b.
Spes conſiſtit ex fide 54.e
Spes duplex 80.e
Spes quid 54.e.55.a.& .141.e
Sphingas in ſacris ſuis cur ponebant Aegyptii 196.e
Sphingi reſpondere ſufficit qui ſyrenas præteruectus eſt 24.e
Spiritualis plantatio quæ 1.e
Spiritus in ſcriptura quid 123.e
Spiritus ſenſus à Deo datus eſt artificibus 226.e. *eiuſdem deſcriptio ibid.*
Sponde, noxa præſto eſt, antiquum dictum unde ſumptum 17.e.& .65.b. & 192.d
Staterã nõ tranſilire quid 67.a et 196.a
Sterilitatem inducit fabarũ eſus 90.e
Stipula in ſcriptura quid 154.f
σίμωσις quid 161.d
Stoici de anima quid cenſeant 270.b
Stoici in quo errarint 15 a
Stoicorum error 172.b
Stoicorum impia opinio taxatur 259.a
Stoicorum ſententia de Sole 268.a
Stromata Clementis qualia 111.e
Στρωματεῖς orationes quæ 5.e
Stromatum libri ordinem & dictionẽ non curant 266.b
Stromatum libri ſimiles non ſunt hortis magna cura excultis, ſed plantis fertilium ſimul & ſterilium arborũ in montoſo loco commiſtis 266.b
Subcinericii panes quid 169.d
Sues ad nihil fuerunt olim utiles 240.e
Sues luto magis quàm aqua delectantur 1.d
Sufficiẽtia res omnium ditiſſima 193.b
Superbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam Deus 133.b
Superſtitioſi omnia quæ eueniunt eſſe ſigna & cauſas malorũ putant 257.e
Superſtitioſi ſunt procliues ad irã 227.e
Supplices non dandi ad ſuppliciũ 69.f
Supplicio melior eſt uenia 65.b
Suppliciorum poſt mortem meminit Plato 172.e.d
Suppliciũ cuius rei exiſtit cauſa 211.f
Surgens è cubili, conturba ſtragulam, quid 195.e
Syllogiſmus quibus conſtat propoſitionibus 268.e
Symbola quædam gentilium pulchrè, & narrantur et exponuntur 159.e.f & deinde
Symbolicæ interpretationis genus ad multa utile 160.e
Symbolicum genus loquendi quibus cõmune 187.a
συνεμφάνσις quid 26.a
Synectica cauſa quæ 277.d
σύνεσις quid 66.b.e
Synonyma 274.d

T

T litera, quid denotet 208.b
Tabernaculi & arca myſtica deſcriptio 228.d
Tatianus Syrus 103.a.b
Temperans uere quis 251. d.e.
Temperantia quid 67.e
Temperantia maximum Dei donum 78. e.
Temperantia uſus quando 206.a
Templa ædificare uetuit Plato quare. 168. e.
Templa antiquiſſima reſpiciebant ad Occidentem 243.f
Templi Eleuſini extructio 28.d
Templi Epidaury inſcriptio: eſſe decet caſtum ſancti qui limina templi ingreditur 151.c.d.
Templum Dei tribus fundatur fundamentis 151.d.
Templum duplex 196.e
Templum Panos qui Romæ conſtruxerit 29. e.f.
Tentationes aliquando utiles 256.d
Terra in Scripturis quid 146.e
Terrane an mare maiores alat beſtias 196. e
Terræ imaginem ſignificabat menſa in templo 209.a
Terpander in Dorica harmonia Iouem laudans uſus eſt Pſalterio 209.b
Teſtamentum ſalutare unum 213.a
Teſtamentum uetus et nouum unum ſunt 55.e
Thales coluit aquam 15.e.
Thales Græcorum ſapientum antiquiſſimus 34.b.
Thales Phœnix genere 18 d
Thales quando floruerit 18.b
Theano Pythagorica quid ſentiat de uoluptariis morientibus 120.e
Themiſtocles quo tempore floruerit 18.e
Theodadus Pauli familiaris 265.a
θεοειδέα quid 147.a
Theognidis dictũ ad Megarẽſes 266.a
Theopompus & Timeus fabularum maledictorumque compoſitores. 1.b.
θεοπρέπεια 231.d.
θεοπρεπῶς quid 132. e.
θεὸς quid 157.e
Theſaurus noſter quis. 117.f.& deinde.
Theſaurus uerus quis 154.a.b
θεωρὸν quid 44.e
Thraces putant deos eſſe filios coloribus præditos 236.f
θρῦλλαι quid 161.e.
Tibiæ inuentores qui 20.e.
Timenda quæ 56.d
Timens abſtinentiam à malis operatur 255.d
Timidus, mortis ſeruus 121.d
Timor quid 57.e
Timor quid ſecundũ aduerſarios 56.a

Timor Dei quid 49.b
Timor domini uiuificat 68.b
Timor legis ad quid deducat 58.b
Timor multis cauſa ne peccent 211.e
Timor non eſt in charitate 131.f
Timor principium dilectionis 61.c
Timor qui ex lege non ſolum iuſtus, uerum & bonus 58.a
Timor ſapientiæ principium 96.b.e
Timori nō ſubiicitur Dei amicus 206.a
Timoris, contra eos qui Legem accuſant, aſſertio 55.f. & deinde
Timotheum circumcidit Paulus 247.a
Timotheus, quare à Paulo circumciſus 218.a
Tintinabula quot habebat ueſtis pontificis, & quid deſignabant 158.b
Τμητικὸν ferrum qua ratione dicitur 275.b
Tormentis reſtitit Zeno Eleates linguā expuens in tyrannum 122.e
Traditiones ſanctæ non facile inueniri poſſunt ab iis qui myſteriis non ſunt initiati 266.a
Tribulationes omnes fortiter ferendas exemplo fœmina in tragœdia 121.b
Triginta numerus quid denotet 208.f
Trigintaquinque numerus quid 208.d
Trinitatem agnouit Plato 176.a
Triopas, quando fuit 29.b
Tropus quid 219 d
Tubam qui primi excogitarunt 20.e
Turtur domi expellenda, quare 115.a
Typus gloriæ patris eſt filius 248.e

V

Valentini error 129.b. & 148.e. & 200.c
Valentini & Baſilidis figmenta explodantur 57.a.b
Valentinianorum error 90.d
Vatum Hebræorum nomina recenſentur 35.e.f
Vatum quorundam Græcorum nomina recenſentur 35.a
Vatum quorundam poſt Chriſti ortum nomina 36.a
Vectigalibus meis nolite obeſſe, ne equi mei aquam ueſtram bibant. Atteæ Scytharum regis dictum quid 156.d
Velle antecedit omnia 66.d
Velle munus eſt animæ, agere uerò corporis 54.d
Velocitatis exemplum in uenando in muliere 136.b
Velum Hebræorum quadruplici colore uariegatum quid prætendebat 156.e.f
Venatoris & doctoris collatio 6.d
Vende quæ habes & da pauperibus, quomodo intelligendum 116.a
Venere abſtinent athletæ 96.d
Venere abſtinent Pythagorei 90.b
Venerearum rerum cataplaſma fames 77.b
Venerem cur ſe uelle confodere dixit Antiſthenes 73.c
Venia eſt melior ſupplicio antiquum dictum unde ſumptum 65.b
Venia in quo conſiſtat 65.a
Venter malus, mala omnia parit 189.e
In Verbis non multum uerſandū 14.b
Verbum Dei audientium multa diuerſitas 12.c
Verbum eſt mente non oculis conſiderādum 152.a
Verbum domini diffuſum eſt, per totū orbem terræ 129.e
Verbū Domini multos philoſophos traduxit ad ueritatem 229.e.f
Verbum minima etiam reſpicit, probatio eſt ſumpta a ſimilitudine Solis 236.e
Verbum princeps & dux cognitionis & uitæ 262 d.e
Verbum quibus tradendum examinādum 3.a
Verbum, quoſuis uocat, uerum uinctum ſolum coronat 15.b
Ad Verbum ſalutare quomodo accedendum 117.a
Veri amator Plato 12.d
Veritas quid 66.c
Veritas ardua & difficilis 259.d.c
Veritas conciliatur dogmatum uariorum conflictu 6.d
Veritas cui comparatur 8.c
Veritas eſt inſuperabilis 207.e
Veritas ex imitatione non docetur, ſed ex diſciplina 225.a
Veritas nulli inimica 257.e
Veritas nunquam adulteranda 264.e
Veritas quomodo in ſcripturis eruenda 261.b.c.d. & deinceps
Veritas regina, magna uirtutis principium eſt 208.a
Veritas ubique gentium in adytis repoſita quibuſdam uelaminibus tegebatur 153.e.f. & deinde 154.a. et deinde
Veritas circa quæ uerſetur 259.e
Veritas una eſt, multa tamen quæ conferunt ad eius inquiſitionem 26.e
Veritas uniuerſalis non particularis cura & ſtudio eſt indaganda 225.c
à Veritate aberraſſe malum 12.d
Veritaté amat philoſophus, quare? 59.c
Veritatem cur uulgus non libenter amplectatur 262.f
Veritatem non facit potentiorem Philoſophia, ſed debilem ſophiſticam 27.d
Veritatem poſteris relinquere ſcriptis, haudquaquam prohibendum 1.c
Veritati prætulit uoluptatem Epicurus 9.a
Veritatis amatori opus eſt animi robore 260.f
Veritatis calumniatores reprehenduntur 6.e. & deinde
Veritatis curam qui gerit quid facere debeat 48.e
Veritatis Idea ſeu ſpecies ſūt duæ 225.d
Veritatis partitio 220.a
Veritatis perſona quis dicitur 217.d
Veritatis ſpectaculum paucis datum. 149.d
Veritatis uaria diuiſio 11.e
Verum in quatuor conſiſtit 51.b
Veſtes Byſsinæ, quando & apud quos primum inuentæ 21.b
Veſtis linea ſacerdotis quid 159.a
Veſtis pontificis declaratur 158.a
Veſtitus nō nimia adhibēda cura 14.e
Via ad Euangelium & benefaciendum quæ 138.a
Via ad inferos non eſt una, ac ſimplex, ut uult Thelephus apud Aeſchylum 110.c
Via ad interitum lata, & quales eam ingredientes 118.a
Via ad ueritatem multæ 8.e
Via Domini arcta & anguſta 112.b.
Viæ duæ ducunt ad ſalutis perfectionem 119.b
Viæ multæ et uariæ ducētes ad portam unicam domini 11.e
Via regia ingrediendum 196. c. d
Via regia quæ 243.e
Victoria in Deorum arbitrio ſita 187.e
Viduam, nonnulli uirgini præferunt 108. a.b
Vigilare cur præceperit dominus 140.b
Viginti quinque numeri ſymbolum 208.c.
Vinum Bacchum uocant Græci 246.f
Vinum modicum, bonum: nimium, malum dicit Theognis 189.d
Vinum non bibunt Brachmanes 98.d
Vir bonus qua ratione ſit Deo ſimilis 205. b
Vir qua in re uere oſtenditur 252.e
Vires hominum ſunt ſufficientes ad obediendum mandatis 233.a
Virtus a diuitijs male docetur 116.b
Virtus domini nunquam imbecilla 119. b.
Virtus & temperantia omnes docet et uiros & mulieres & ſeruos & liberos 123.b
Virtus habitat in altis rupibus ſecundum Simoniden 121.e.
Virtus in nobis non in alijs ſita eſt 136. d. e.

Virtus non

Virtus non ægrotat nec patitur. 115.c.d.
Virtus non tenetur amore iuuenum in quit Plato 15.a.
Virtus poteſtate una eſt multa tamen ad eam cauſa 26.e
pro Virtute qualiter decertãdum. 125.b
Virtutem ab ortu non habemus, ſed ſumus apti ad eam acquirenda 211.a.b
ad Virtutem alij alijs aptiores 10.b
Virtutem cognoſcendi munus quis uere aſſequutus dicatur 16.e
Virtutem inter et uitiũ media quæ 96.e
Virtutes exiſtimatæ, habitus & affectiones & ſcientiæ à Philoſophis 206.d
Virtutum trium conſequentia in homine cognitione prædito inuenitur. 145 c
Vis diuina occupat totam animã 242.a
Vis habitus quãdo nõ cõſeruatur 206.d
Viſu omnes utimur, ſed alij alio modo 5.d.
Vita & mors quid 113.d.
de Vita æterna Parmenidis ſententia. 184.e.& deinde itẽ Metrodori 185.a
Vita præditi cognitione qualis 264.b.
Vita & Boni finis quis 174.b
Vitam quæ ex cognitione inſtituitur perſequi nos iubet Chriſtus 118.b
Vitis cultura quid requirat & quid ſignificet 12.f.& deinde
Vitis in Scriptura quid 12.e.f.
Vitij metropolis quæ 240.d.
Vitijs qui agitur Dei cognitionem non aſſequitur 94.d.
Vitium duplex 54.c.
Vitium unde ingeneratur 236.a
Viuorum an mortuorum maior ſit numerus 196.d
Vixere nõnulli citra ullũ lapſum 64.e.
Vndulæ tortiles & inflexæ in menſa, quid ſignificant 209.a
Vocantur omnes ad Chriſtum 24.d
Vocationi nuda quiſquis obedit, bonum omne propter ſe facit. 141.d. 142.a
Vocationis Gentium cauſa quæ 58.f.
Volucres in Scriptura quid 117.e.
Voluntaria electio magnum affert ad cognitionem momentum 50.b.c
Voluntaria omnis in homine mutatio 22. e.
Voluntarium quid 63.e
Voluntas Dei tribus modis nobis accipienda 47.a
Voluntate patris non eſt paſſus Chriſtus, neque perſequutionem patimur dei uoluntate, quid ergo? 128. d.e.& deinde
Voluntatis noſtræ eſt uel continere uel matrimonio iungi. 99. f. & deinde
Voluptarios beſtijs comparat ſcriptura quibus? 113.e
Voluptarios increpat Apoſtolus. 102.a.b
Voluptas quid 73.d.
Voluptas quatenus neceſſaria 76.e
Voluptas quibus comparata 76.e.
Voluptas quomodo reſcindenda 73.b
Voluptate abſtinere non magnum qui eam non ſit expertus 76.a.
Voluptatem Epicurus poſuit Philoſophiæ finem 76.d.
Voluptati ad uncta lætitia 205.e
Voluptatibus non ſubijcitur Dei amicus 206.a.
Voluptatis quis finis 8.e.
Votum caſtitatis 85.e.f.
Vox et dictio ad quid nobis data 243.d
Vrſa in ſcriptura quid 199.e
Vſus reddit ferrum purius 4.b.
Vtilitas quæ à Deo ad homines peruenit quomodo cognoſcitur 228.b
Vtilitatis modi tres 228.a
Vtres inflatos, homines eſſe aiebat Epicharmus 120.d.
Vulgus philoſophari non poteſt, quare 152. d.e.
Vulgus ſibi ſimilibus delectatur 153.b
Vulpes in ſcriptura quid 117.e
Vxor & uirgo ambæ ſunt ſanctæ in Domino 105.b
Vxor Loth cur in ſtatuam ſalis conuerſa 63.c.
Vxor num ducenda 81.d. 82.b
Vxor quo loco habenda cognitionis prædito 212.b
Vxor uetula non conuenit iuueni 190.d
Vxorem cur Dominus nõ duxerit multa cauſa 96.b.
Vxorem dimittere niſi fornicationis cauſa, quomodo intelligendum 5[illegible] d
Vxorem prægnantem cognouiſſe ullum ueterum oſtendi ex ſcriptura non poteſt 101.a.b.
Vxorem propinqui tui non concupiſces quid 87.a.b
Vxorem qui nõ duxerit Magiſtratum gerere non permittitur 82.d.
Vxores communes eſſe debere qui cenſeant 86.a.
Vxores habent Carpocratiani communes 87.c.
Vxorem habuit Petrus & Philippus. 97. a.
Vxorem ſuam, cum ad mortem duceretur, cohortatus eſt beatus Petrus 250.b

Z

Zaleucus Locrus, unde leges ſuas acceperit 45.a
Zaps quid 160.e
Zoroaſter mortuus reuixit 176.b.
Zorobabel aduerſarijs ſapientia uictis Hieruſalem ædificat 33.a.f.
ζυγῶδιον quid 161.d

F I N I S

Excudebat Florentiæ Laurentius Torrentinus Menſe Octobri M D L I.
Cum Priuilegio Summi Pontificis Iulii I I I. Caroli V. Imper.
Henrici I I. regis Gallorum, & Coſmi Medicis
Florentinorum Ducis ad annos decem.

Rest. Libro Antico
Cav. G. DI GIACOMO
Tel 71550 - PESCARA

Digitized by Google